

Acc 29709

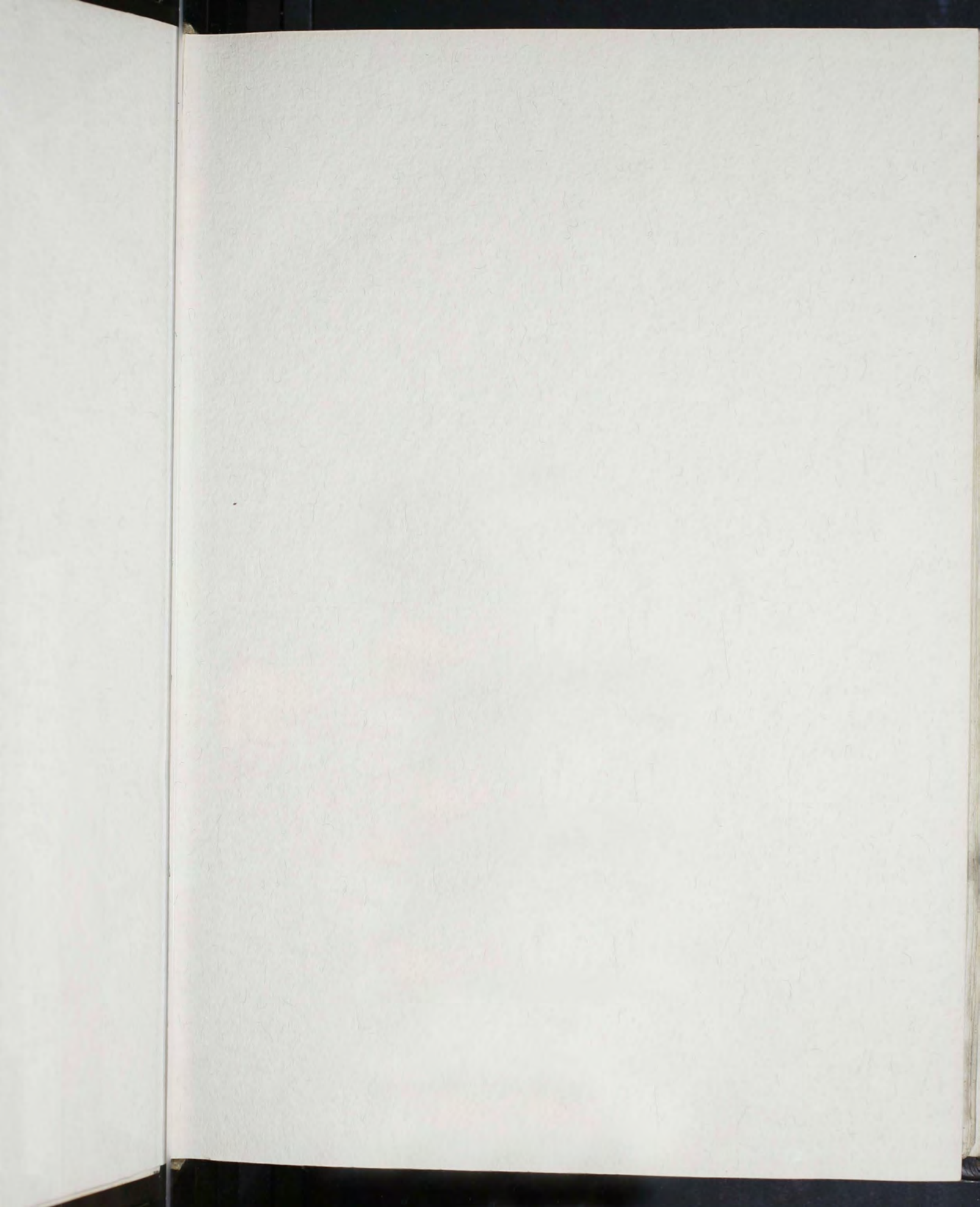
72718

Rakow Library
Corning
Museum of Glass

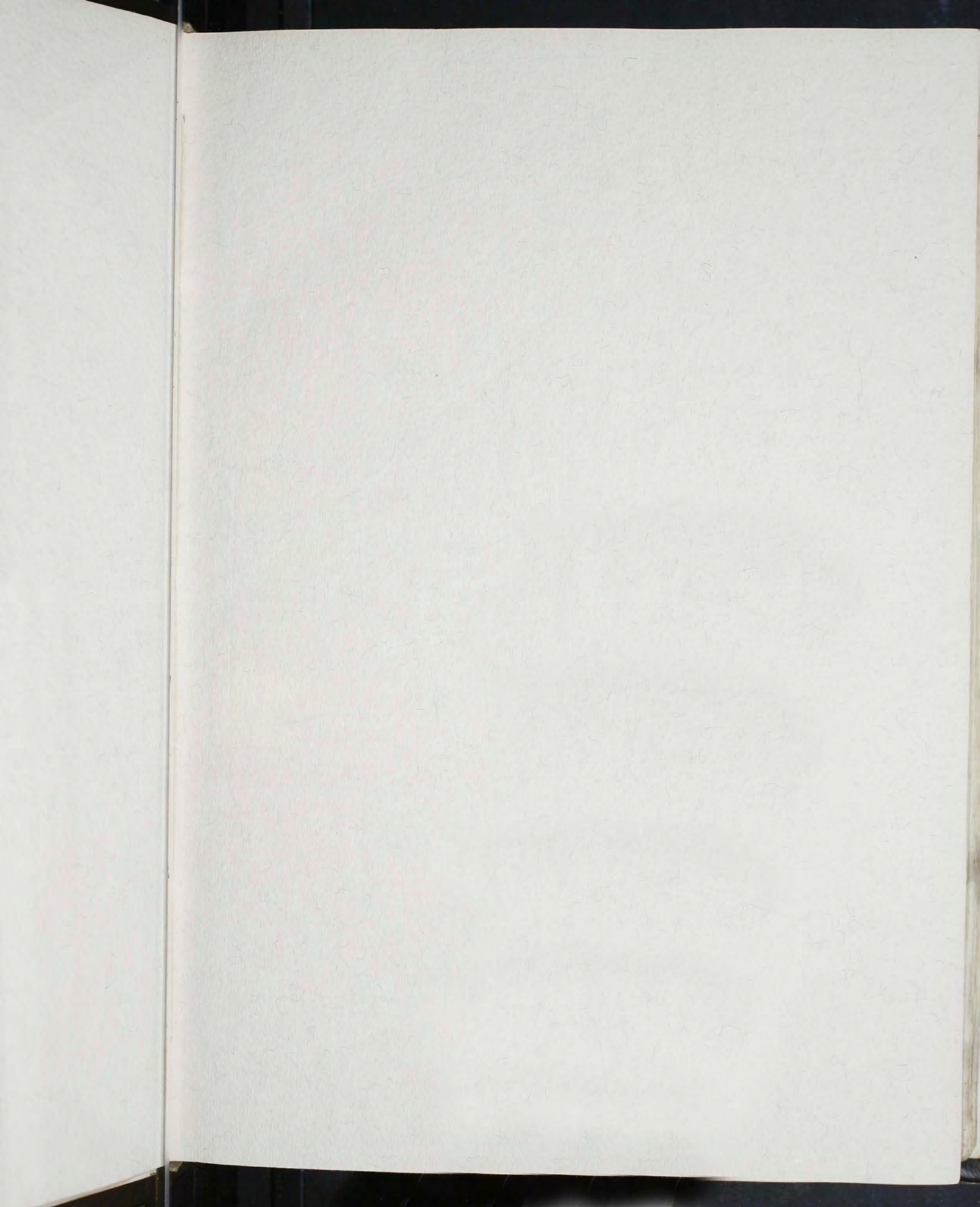
AE 2 .B28*

[Faint, illegible handwriting, possibly bleed-through from the reverse side of the page.]

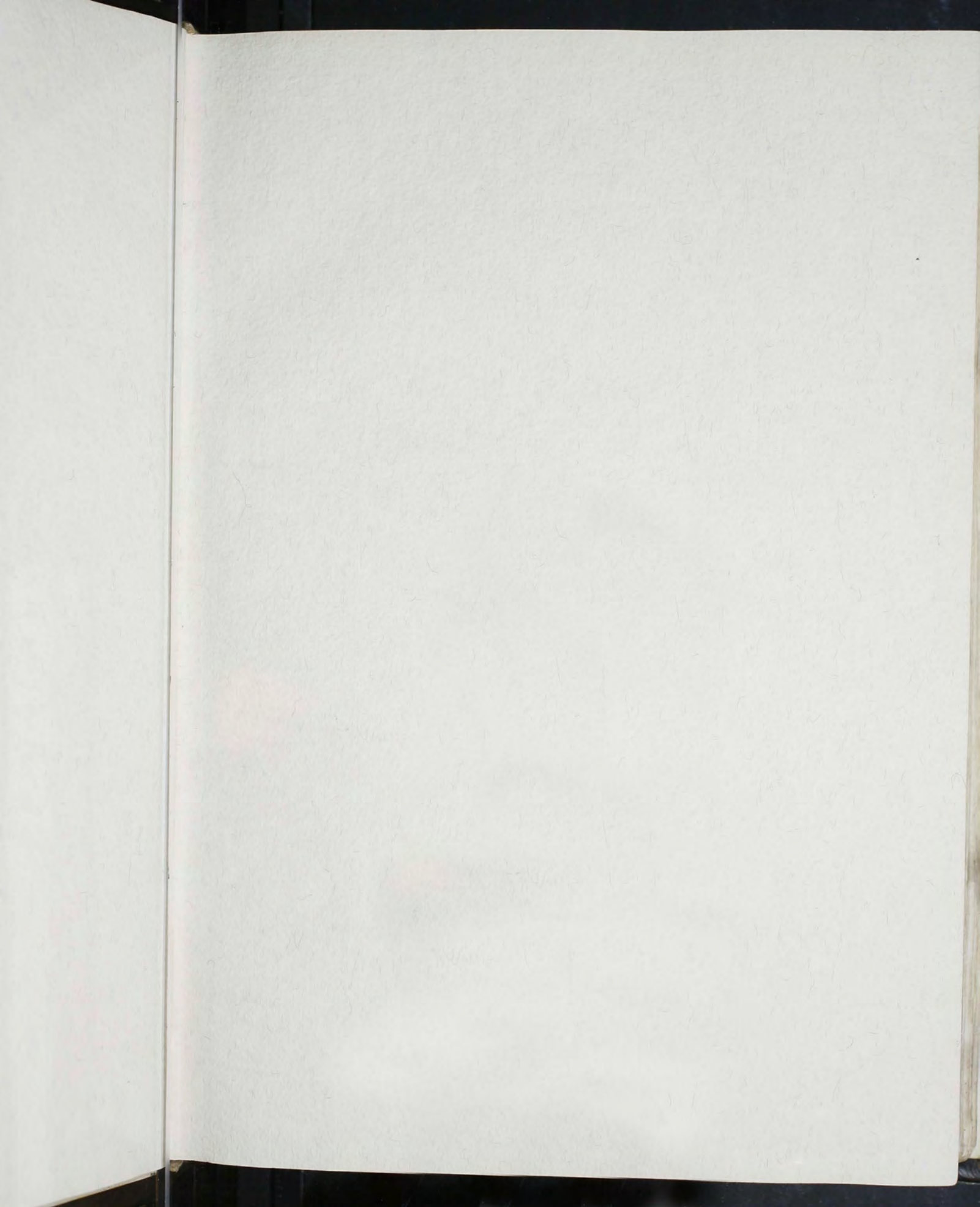

Autores de quorum scriptis hic tractat sunt isti.

Augustinus	Pamphilus	Salernus medicus	Salernitanus posteticus
Adamantius	Patrius	Sali medicus	Scipio africanus
Alcuinus	Rabanus	Sorat caldeus	Secundus philosophus
Ambrosius	Rupertus linconiensis	Spartus	Seneca
Anselmus	Richardus de san. vict.	Juuenalis	Solinus
Basilus	Symon corin.	Jobannicus	Symonides
Beda	Stephanus	Kalixtus grec? siue atbe-	Termejistus
Bernardus	Strabus	nienis	Theophrastus
Eppianus	Inter philosophos au-	Leucippus	Titus liuius
Crisostomus	tem hi sunt autores	Macrobius	Tullius
Damasus	Aristoteles	Mercurius	Theophilus de vniuersis
Damascenus	Auicenna	Miselat astrologus	Tholomeus
Dionisius	Auerrois	Minus delphicus	Varro
Elcius	Algafel	Quidius	Virgilius
Eusebius	Appollonius	Quibus medicus	Wugutio pisanus
Elpircas	Alfredus anglicus	Papias	Wilhelmus contbes
Fulgentius	Asclepides magnus	Marcianus	Xpocras
Gregorius	Boecius	Plato	Xginus
Gilbertus	Cicero	Philologus	Xaac
Haymo	Latbo	Platearius medicus	Xeno
Ieronimus	Constantinus medicus.	Plautus medicus	Zoroastes magus
Isidorus	Demostenes	Perfius	Albumasar
Innocentius	Demotricus	Plinius iunior	
Leo papa	Dyascouides	Pulcianus	
Michael scitus	Donatus grammaticus	Pythagoras	
Mazarenus	Eraclius	Plotinus	
Ougenus	Epitinus	Rafis	
Orosius	Enclides	Rufus medicus	
Petrus	Egidius medicus	Salustius	

Istorum et multorum
alioꝝ in istis libellis ver-
ba in diuersis locis sum-
matim et breuiter recitan-
tur vt patere potest dilige-
ter intuenti.

Incipiunt tituli librorum et capitulorum veterabilis bartholomei anglici de proprietatibus rerum.

Liber primus
Prohemium de proprietatibus rerum.

Unus immensus et incommutabilis deus dicitur.

Capitulum
De essentia, unitate et proprietate pluralitatis. cap. ij.

Quicquid dicitur de deo aut est essentia aut notio aut persona. iij.

De notionibus. iij.

Deus cognoscitur in suo effectu. v.

Quid notificent nomina de deo. vij.

De nominibus essentialium distinctionum. vij.

De nominibus concretis. vij.

De nominibus medijs. ix.

De nominibus adiectiuis que pure significant diuinam essentiam. x.

De illis que ad aliqd connotant positue. xij.

De his que connotant respectiue. xij.

De nominibus adiectiuium significatione. xij.

De nominibus personalibus. xij.

De notione subdistinctione. xv.

De proprietatibus diuine essencie. xvj.

Quomodo Bernardus descripsit deum. xvij.

De nominibus que notificant deum in suis operibus. xvij.

De nominibus appropriatis. xix.

De nominibus transumptiuis. xx.

De diuersis christi nominibus que nuncupantur. xxi.

Liber secundus
De interpretatione angelorum. i.

De ordinibus angelorum hierarchiarum et eorum officijs. vj.

De triplici hierarchia. vij.

De ordine seraphim. viij.

De ordine cherubin. ix.

De ordine thronorum. x.

De media hierarchia. xi.

De ordine dominationum capitulum. xij.

De ordine principatum. xij.

De ordine potestatum. xij.

De tercia hierarchia. xv.

De ordine virtutum. xvj.

De ordine archangelorum. ca. xvij.

De ordine angelorum. xvij.

De malis angelis. xix.

De angelis pueris. xx.

Liber tertius
de proprietatibus anime rationalis.

De hominis descriptione. ca. j.

De homine interiori. scilicet de anima. ca. ij.

Adhuc de anima. ca. iij.

Quomodo anima a philosophis sit descripta. iij.

Quomodo anima a grecis nominis accepit. v.

De potentis anime. vj.

De triplici potentia anime. ca. vij.

De anima vegetali. viij.

De anima sensibili. ix.

De sensu communi siue interiori. x.

De vite sensitina. xj.

De virtute sensibili motiua. ca. xij.

De anima rationali. xij.

De virtutibus anime que potentis est suas operationes exercere. xij.

De virtute vitali cuius inuicem est cor. xv.

De vite animali. xvj.

De vite visibili. xvij.

De auditu. xvij.

De olfactu. xix.

De gustu. xx.

De tactu. xxj.

De his que exigunt ad perceptionem nature. xxij.

De pulsibus. xxij.

De varietate pulsuum. ca. pi.

Liber quartus
de proprietatibus substantie corporee.

De quatuor elementari-

bus quantitatibus. capi. j.

De frigiditate. ij.

De siccitate. iij.

De humiditate. iij.

De cibo et potu. v.

De humore et eorum generatione effectui et operatione. vj.

De sanguine. vij.

De sanguinis malis proprietate. viij.

De fluxu et refluxu. ix.

De colera. x.

De melancholia. xi.

Liber quintus
de dispositione membrorum.

De membrorum proprietatibus in generali. ca. j.

De proprietatibus capituli. ij.

De cerebro. iij.

De caluaria. iij.

De oculis. v.

De dispositione oculorum. vj.

De pupilla. vij.

De alijs. viij.

De superiorum proprietatibus. ix.

De fronte. x.

De temporibus. xj.

De auribus. xij.

De naso. xij.

De genis. xij.

De barba. xv.

De mandibulis. xvj.

De labijs. xvij.

De mento. xvij.

De ora. xix.

De dentibus. xx.

De lingua. xxj.

De salua proprietatibus. xxij.

De voce. xxij.

De gutture. xxij.

De collo. xxv.

De humeris. xxvj.

De brachijs. xxvj.

De manibus. xxvij.

De digitis. xxix.

De ungula. xxx.

De latere. xxxj.

De dorso. xxxij.

De pectore. xxxij.

De mamilla. xxxij.

De pulmone. xxxij.

De corde. xxxvj.

De anhelitu. xxxvj.

De stomacho. xxxvij.

De epate. xxxix.

De felle. xlj.

De visceribus. xlj.

De rebus. xliij.

De vesica. xliij.

De vena. xlvi.

De ventre. xlvi.

De umbilico. xlvi.

De genitalibus. xlvi.

De matrice. xlv.

De natibus. l.

De semonibus. lj.

De neruis. ljj.

De cruribus. luj.

De pedibus. liij.

De planta. lv.

De calceo. lvj.

De ossibus. lvij.

De medulla. lvij.

De cartillagine. lxx.

De neruis. lx.

De venis. lxj.

De carne. lxj.

De pinguedine. lxij.

De cute. lxij.

De pilis. lxx.

De capillis. lxxj.

Liber sextus
de etate. capi. j.

De morte. ij.

De dignitate hominis. iij.

De creatioe infantis. iij.

De infante. v.

De puero. vj.

De puella. vij.

De matre. viij.

De filia. ix.

De nutrice. x.

De obstetrice. xj.

De analla. xj.

De mafculo. xij.

De viro. xij.

De patre. xv.

De seruo. xvj.

De seruo malo et nequos capi. xvij.

De conditionibus boni serui. xvij.

De bono domino siue domino. xix.

De malo domino siue domino. xx.

De cibo. xxj.

De potu. xxij.

De pradio et pradio. xxij.

De cena. xxij.

De somno. xxvj.

De eis que in somno sunt. xxvj.

De vigilia. xxvij.

De somno. xxvij.

De exercitio. xxix.

De quiete. xxx.

Liber septimus tractat de infirmitatibus	De febre simplici et cōposita	De aquario	xx.	De neomenia	xxvj.
De dolore capitis et eius causis et signis capi.	De fluxumate	De signo piscium	xxj.	De septuagesima	xxvij.

De fenice **liij.**
 De grue **rv.**
 De gallo **rvij.**
 De gallo gallicinacio ca-
 pitulum **rvij.**
 De gallina **rvij.**
 De gripbe **rx.**
 De berodio **rx.**
 De byrundine **rxj.**
 De kaladrio **rxj.**
 De laro **rxj.**
 De locusta **rxij.**
 De mergulo **rxv.**
 De miluo **rxvj.**
 De vitico:ace **rxvij.**
 De onocratulo **rxvij.**
 De pellicano **rxix.**
 De perdice **rxix.**
 De pauone **rxj.**
 De passeribus **rxij.**
 De stracione **rxij.**
 De tarture **rxij.**
 De vulture **rxv.**
 De vlula **rxvj.**
 De vppa **rxvij.**
 De vesperulione **rxvij.**

Liber deci
 mulquarius de terra 7 p-
 nbus eius.
 De terra capit **j.**
 De monte **ij.**
 De ararath **ij.**
 De betbel **iiij.**
 De caucaso **v.**
 De hebal **vj.**
 De hermon **vij.**
 De hebron **vij.**
 De montibus etbiopie **ix.**
 De etbna **x.**
 De monte esau **xj.**
 De monte effraim **xij.**
 De monte pbasga **xij.**
 De monte goser **xij.**
 De monte galaad **xv.**
 De monte gariym **xvj.**
 De monte geiboe **xvj.**
 De monte golgata **xvij.**
 De gaas **xix.**
 De monte ephron **xx.**
 De montibus israel **xxj.**
 De montibus yperbore-
 is. cap. **xxij.**
 De carmelo **xxij.**
 De libano **xxij.**
 De mona **xxv.**
 De nebo **xxvj.**
 De her **xxvij.**
 De oliueto **xxvij.**
 De olimpo **xxix.**
 De oreb **xxix.**
 De parnaso **xxij.**
 De alpibus **xxij.**
 De rupibus **xxij.**
 De sophoia **xxij.**
 De segoz **xxv.**
 De monte synai **xxvj.**
 De monte syon **xxvij.**
 De selmon **xxvij.**
 De monte sopbin **xxix.**
 De monte seon **xl.**
 De mote semeron **xlj.**
 De monte seir **xlj.**
 De monte taboz **xlj.**
 De zpb **xlj.**
 De collibus **xlvj.**
 De valle **xlvj.**
 De campo **xlviij.**
 De agro **xlviij.**
 De predio **xlviij.**
 De prato **l.**
 De deserto **lj.**
 De beremo **lj.**
 De antro **liij.**
 De fossa **liij.**
 De spelunca **lv.**
 De cauerna **lvj.**

Liber deci
 mulquintus de puincijs.
 De orbe capitulu. **j.**
 De asia **ij.**
 De assyria **ij.**
 De arabia **ij.**
 De armenia **ij.**
 De aradia **vj.**
 De albania **vj.**
 De amica **vij.**
 De acbaia **ix.**
 De arcadia **x.**
 De alania **xj.**
 De amazonia **xij.**
 De alemania **xij.**
 De anglia **xij.**
 De aquitania **xv.**
 De andegavia **xvj.**
 De aluernia **xvj.**
 De apulia **xvij.**
 De africa **xx.**
 De anstuna **xxj.**
 De aragonia **xxj.**
 De babylonia **xxij.**
 De bactria **xxij.**
 De braciana **xxij.**
 De brabancia **xxv.**
 De belgica **xxvj.**
 De bitunia **xxvj.**
 De britannia **xxvij.**
 De boena **xxix.**
 De bobemia **xxix.**
 De burgundia **xxix.**
 De capadocia **xxij.**
 De chaldea **xxij.**
 De cedar **xxij.**
 De cancia **xxvj.**
 De cathabua **xxvj.**
 De chananea **xxvij.**
 De campania **xxvij.**
 De cauda **xxix.**
 De cilia **xl.**
 De cipros **xlj.**
 De creta **xlj.**
 De cida:ibus **xlj.**
 De choa que alio nomi-
 ne dicitur choes **xlviij.**
 De coisica **xlvj.**
 De dalmacia **xlvj.**
 De dacia **xlviij.**
 De delo **xlviij.**
 De dedan **xlviij.**
 De europa **l.**
 De euilath **lj.**
 De etbiopia **lij.**
 De egipto **liij.**
 De ellade **liij.**
 De cola **lv.**
 De franconia **lvj.**
 De francia **lvj.**
 De flandria **lvij.**

De fenicia puincia capi-
 tulum **lx.**
 De frigia **lx.**
 De frisia **lxj.**
 De fortunaru: insulis ca-
 pitulum **lxij.**
 De galilea **lxij.**
 De galacia **lxij.**
 De gallicia **lxv.**
 De gallia **lxvj.**
 De gadis insula **lxvij.**
 De grecia **lxvij.**
 De getulia **lxix.**
 De gorgombus **lxix.**
 De gothia **lxx.**
 De guido **lxxij.**
 De india **lxxij.**
 De irania **lxxij.**
 De ispania **lxxv.**
 De iudea **lxxvj.**
 De iberia **lxxvij.**
 De italia **lxxvij.**
 De hispania **lxxix.**
 De ibernia **lxxix.**
 De icaria **lxxix.**
 De insula in salo sita. ca-
 pitulum **lxxij.**
 De kartagine **lxxij.**
 De karintia **lxxij.**
 De karia **lxxv.**
 De lacedemonia **lxxvj.**
 De lectonia **lxxvij.**
 De luonia **lxxvij.**
 De licia **lxxix.**
 De liddia **xc.**
 De libia **xcj.**
 De lothoringia **xcij.**
 De lusitania **xcij.**
 De mauritania **xcij.**
 De macedonai **xcv.**
 De magnesia **xcvj.**
 De meia **xcvij.**
 De mesopotamia **xcvij.**
 De media **xcix.**
 De melos **l.**
 De midia **lj.**
 De misena **lj.**
 De mithilene **liij.**
 De nabathea **liij.**
 De noruegia **lv.**
 De nomania **lvj.**
 De numedia **lvj.**
 De narbonensi puin-
 cia **lvij.**
 De ephir **lx.**
 De ollandia **lx.**
 De orcada **lxj.**
 De parzdiso **lxij.**
 De parcia **lxij.**
 De palestina **lxij.**
 De pamphilia **lxv.**
 De panonia q: etiaz vnga

Liber deci
 mustercius de aqua et ei-
 us ornatu.
 De puteo capitulu **j.**
 De lunio. **ij.**
 De amne **ij.**
 De gion qui et nilus dici-
 tur capi. **iiij.**
 De tygri **v.**
 De euphrate **vj.**
 De douce **vij.**
 De iordane **vij.**
 De gazan **ix.**
 De lacu in generali **x.**
 De lacu asphalti **xj.**
 De lacu liberiadis **xij.**
 De stagio genesar **xij.**
 De piscina **xij.**
 De rino **rv.**
 De fluctu **rvj.**
 De gurgite **rvij.**
 De trame **rvij.**
 De alluione **rx.**
 De abisso **rx.**
 De mari **rxj.**
 De mari magno siue me-
 diterraneo **rxij.**
 De pelago **rxij.**
 De gutta **rxij.**
 De spuma **rxv.**
 De piscibus **rxvj.**

De fructu	lxxij.	De quisquilis	cxv.	De zinzibere	cxcv.	De fornicatione	hij
De germine	lxxv.	De rosa	cxv.	De zeduario	cxcvj.	De futo	liij.
De gramine	lxxvj.	De radice	cxv.	De zucaro	cxcvij.	De griphe	lv.
De galbano	lxxvij.	De ramno	cxv.	Liber deci-		De glire	lvij.
De gutta	lxxvij.	De resina	cxv.	musoctauus de animalibus		De grillo	lvij.
De gario p billa	lxxix.	De rubo	cxli.	bus pumo in generali		De binulo	lvij.
De genesta	lxxx.	De ruta	cxli.	De animalibus in specia		De hirco	lvij.
De grano	lxxxij.	De saltu et eius propieta	cxli.	li capitulum	j.	De hiena	lx.
De gith	lxxxij.	De salice	cxliij.	De ariete	ij.	De hericio	lx.
De ilice	lxxxij.	De sambuco	cxliij.	De agno	ij.	De herinatio	lxij.
De iunipero	lxxxij.	De saluunca	cxlv.	De agno cuniculo	ij.	De inuena	lxij.
De yfopo	lxxxij.	De sacte	cxlv.	De agna	v.	De leone	lxij.
De iacincto	lxxxvij.	De stozace	cxlvij.	De apio	vij.	De leopardo	lxv.
De iusquamio	lxxxvij.	De sicomoro	cxlvij.	De asino	vij.	De leporie	lxvij.
De castanea	lxxxvij.	De spina	cxlix.	De angue	vij.	De lince	lxvij.
De lauro	lxxxix.	De lignis sethin	cl.	De aspide	ix.	De limace	lxvij.
De lentisco	xc.	De sentice	clj.	De aranea	x.	De lupo	lxix.
De lilio	xcj.	De sepe	clij.	De ape	xj.	De mulo	lxix.
De lactuca	xcij.	De sude	clij.	De boue	xij.	De mure	lxix.
De lappa	xcij.	De siliqua	clij.	De bubulo	xij.	De mustela	lxix.
De lappate	xcij.	De sinapi	clv.	De bubalo	xij.	De migali	lxix.
De leguminte	xcv.	De femine	clvj.	De basilisco	xv.	De murlego	lxix.
De lente	xcvij.	De stipula	clvij.	De botrace	xvij.	De noctaluca	lxix.
De lino	xcvij.	De simila	clvij.	De busone ibidem.		De onagro	lxvij.
De malo	xcvij.	De scopa	clix.	De bombice	xvij.	De onocetrauro	lxvij.
De malogramato	xcix.	De stappa	clix.	De camelis	xvij.	De oice	lxvij.
De mozo	c.	De taro	clj.	De cameleopardo	xix.	De oue	lxix.
De mirro	cj.	De tribula	clij.	De cameleonte	xx.	De pantbera	lxix.
De mirra	cij.	De trabe	clij.	De caprea	xxj.	De pardo	lxix.
De mirro	cij.	De therebinto	clij.	De capreolo	xxij.	De pilosifis	lxix.
De mandragora	cij.	De thuma	clvj.	De capra	xxij.	De pigargo	lxix.
De milio	cv.	De tirs	clvj.	De cane	xxij.	De pigmais	lxix.
De menta	cvj.	De tigno	clvij.	De canicula	xxv.	De porco	lxix.
De malua	cvij.	De tritico	clvij.	De alijs propuctatibus ca-		De pediculo	lxvij.
De nuce	cvij.	De tiplana	clx.	num.		De pulice	lxvij.
De nuce anellana	cx.	De tribulo	clx.	De catulis	xxvij.	De rinoaronte	lxvij.
De nardo	cx.	De thimo	clxj.	De castore	xxvij.	De rana	lxix.
De olea	cxj.	De thimamate	clxij.	De cerno	xxix.	De salamandra	xc.
De oleo	cxij.	De thure	clxij.	De cerasse	xxix.	De sanguifuga	xcj.
De oleastro	cxij.	De thurine	clxij.	De comu	xxij.	De stellione	xcij.
De olere	cxij.	De virga	clxv.	De cocodullo	xxij.	De serpente	xcij.
De ordeo	cxv.	De virgulto	clxvij.	De colubio	xxij.	De simea	xcij.
De palma	cxvj.	De vite	clxvij.	De damula	xxij.	De sirena	xcv.
De palmite	cxvij.	De vite agresti	clxvij.	De diomedario	xxv.	De scorpione	xcvj.
De propagine	cxvij.	De vitulamine	clxx.	De diplade	xxvij.	De sue	xcvij.
De platano	cxix.	De vinea	clxx.	De diacone	xxvij.	De tbauro	xcvij.
De populo	cxix.	De vua	clxxj.	De equo	xxvij.	De tragelapho	cxix.
De pino	cxix.	De vua imatura	clxxj.	De equa	xxix.	De talpa	c.
De pinea	cxij.	De vuapassa	clxxij.	De poledro	cl.	De taro	cj.
De pice	cxij.	De vino	clxxij.	De elephante	clj.	De tigride	cij.
De piro	cxij.	De vino rubeo	clxxv.	De naso elephantis	clij.	De tineca	cij.
De puimo	cxv.	De vino nouo	clxxvij.	De elephantibus	clij.	De teredine	cij.
De papiro	cxvj.	De vino cõdito	clxxvij.	De bedo	clij.	De testudine	cv.
De paliuro	cxvij.	De vino dulci	clxxvij.	De eruca	clv.	De tortuca	cvj.
De papauere	cxvij.	De vinatio	clxxix.	De faunis et satiris	clvj.	De vacca	cvj.
De plantagine	cxix.	De vinario	clxx	De feminis	clvij.	De vacca agresti capitulum	cvij.
De petrosilino	cxix.	De viola	clxx.	De fetante	clvij.		
De pipere	cxix.	De vlnio	clxxj.	De fetu	clix.	De vitulo	cx.
De pullegio	cxix.	De vitica	clxxij.	De ficario	l.	De viso	cx.
De poro	cxix.	De zizania	clxxij.	De formica	lj.	De visa	cxj.

De vulpe cxiij.
 De verine cxiiij.
 De vermiculo cxiiij.
 De vipera cxv.

Liber decimus

multionus de coloribus
 odonibus saponibus et li-
 quonibus.
 De materia coloris ca. j.
 De materia coloris nigri
 capitulum ij.
 De generatiōe coloris al-
 bi. capitulum. iij.
 De gradibus inter albe-
 dinem et nigredinē iiij.
 De actione calidi et frigi-
 di capitulum. v.
 De speciebus colorum q̄t
 sunt capitulum vi.
 De opinione illorum qui
 ponunt lucem esse de sub-
 stantia coloris viij.
 De coloris mutatione ca-
 pitulum viij.
 De colore in oculis ix.
 De coloribus in particu-
 lari. capitulum x.
 De colore glauco et flauo
 capitulum xj.
 De pallido colore xij.
 De rubeo colore. xiiij.
 De croceo colore xiiij.
 De colore croceo xv.
 De colore minuto xvj.
 De puniceo colore xvij.
 De viridi colore xviij.
 De colore limido xix.
 De colore limido xx.
 De colore indico xxj.
 De nigredine xxij.
 De sinopi xxij.
 De sirico xxiiij.
 De minio xxv.
 De cinobrio xxvj.
 De piassino xxvij.
 De sandaracha xxvij.
 De arsenico xxix.
 De occa xxx.
 De indaco xxxj.
 De atramento xxxij.
 De melino colore xxxij.
 De stibio xxxiiij.
 De ceruisa xxxv.
 De purpurea xxxvj.
 De odore xxxvij.
 De effectu odorū xxxvij.
 De fetore xxxix.
 De sapore xl.
 De pura dulcedine et ei⁹
 effectu xli.

De sapore dulci xliij.
 De sapore vinctuoso xliij.
 De sapore salso xliij.
 De sapore amaro xlv.
 De sapore acuto xlvj.
 De sapore acetoso xlvij.
 De sapore pontico xlvij.
 De sapore stipico xlix.
 De sapore insipido .l.
 De liquore lj.
 De liquore in speciali z p̄
 mo de melle lij.
 De fatis liij.
 De mulsio liij.
 De medone liij.
 De clareto lvj.
 De pigmento lvij.
 De oximelle lvij.
 De cera lix.
 De cereo lix.
 De lacte lix.
 De lacte camelino lxiij.
 De lacte vacano lxiiij.
 De lacte capano lxiiij.
 De lacte pecorino lxv.
 De lacte asinino lxvj.
 De lacte caballino. lxvij.
 De lacte porcino lxvij.
 De lacte animalū lxix.
 De sero lxx.
 De butiro lxxj.
 De caseo lxxij.
 De veteri caseo lxxij.
 De coagulo lxxiiij.
 De diuersis humoibus ca-
 pitulum lxxv.
 De putredine lxxvj.
 De ouis z eius propuera
 ribus capi. lxxvij.
 De ouis aspidū lxxvij.
 De ouis aranearū lxxix.
 De ouis aquilarū lxxx.
 De ouis anserum lxxxj.
 De ouis anetarū lxxxij.
 De ouis alaudarū lxxxij.
 De ouis but. onū lxxxij.
 De ouis comoz lxxxv.
 De ouis cignoꝝ lxxxvj.
 De ouis coco dilloni ca-
 pitulum lxxxvij.
 De ouis columbarum ca-
 pitulum lxxxvij.
 De ouis coluba. lxxxix.
 De ouis draconum xc.
 De ouis herodiorū xcj.
 De ouis fornicarū xcij.
 De ouis gruam xciiij.
 De ouis gryphum xciiij.
 De ouis gallinarū xcij.
 De ouis frundinū xcviij.
 De ouis cancorū xcviij.

De ouis locustarū xcviij.
 De ouis lacertarū xcx.
 De ouis milui ce.
 De ouis merguli cxj.
 De ouis nisi cxij.
 De ouis coturnicis cxij.
 De ouis onocrotali cxij.
 De ouis pauonis cv.
 De ouis perdicis cvj.
 De ouis passerinū cvij.
 De ouis quisquile cvij.
 De ouis rinatricis cxix.
 De ouis strucionis cxix.
 De ouis turturis cxix.
 De ouis ypape cxix.
 De ouis vulturis cxix.
 De numero pōdere z mē-
 sura.
 De vnitare cxiiij.
 De dualitate cxv.
 De nūero ternario cxvij.
 De nūero q̄nario cxvij.
 De quinario cxvij.
 De senario cxix.
 De septenario cxix.
 De octonario cxix.
 De nouenario cxix.
 De denario cxix.
 De numero diminuto ca-
 pitulum cxiiij.
 De secunda diuisione ro-
 tius numeri. cxv.
 De tertia diuisione rotū
 numeri. cxvij.
 De mensura et pondere
 capitulum cxvij.
 De figura trianguli capi-
 tulum cxvij.
 De mensura cogni. cxix.
 De mensura spacij loca-
 lis capitulum cxix.
 De ponderibus cxix.
 De modulatione cantus
 capitulum cxix.
 De tuba cxix.
 De bucina cxix.
 De tibia cxix.
 De calamo cxix.
 De sambuca cxix.
 De simphonia cxix.
 De armoniaca cxix.
 De timpano cxl.
 De citara cxl.
 De psalterio cxliij.
 De lira cxliij.
 De cimbalo cxliij.
 De sistro cxlv.
 De tinnabulo cxlvij.

Explicit tituli librorū
 z capitulorū Bartholo-
 mei anglici de Proprietatibus
 rerum

Prohemium de proprietatibus rerum fratris Bartholomei anglici de ordine fratrum minorum unapit.

De proprietatibus rerum secundum distinctionem substantiarum secundum distinctionem

functionem et ordinem substantiarum erit ordo et distinctio proprietatum de quibus adiutorio diuino est presens opusculi compilatum. vtile mihi et forsitan alijs qui naturas rerum et proprietates per sanctorum libros necnon et prophetarum dispersas non cognouerunt ad intelligenda emigmata scripturarum que sub symbolis et figuris proprietatum rerum naturalium et artificialium a spiritu sancto sunt tradite et velate que admodum ostendit beatus Dionysius in hierarchia angelica circa principium dicens. **Non** est aliter nobis possibile lucere diuini radii nisi uarietate sacrorum uelaminum analogice arcu uelatum. quoniam iam impossibile est animo nostro ad immaterialia celestium hierarchiarum ascendere contemplatione nisi ea que secundum ipsum est materiali manu ductione utatur et cetera. quasi diceret. Non potest animus noster ad inuisibilia contemplatione ascendere nisi per uisibilem considerationem dirigat. Inuisibilia enim dei per ea que facta sunt intellectus percipiuntur. ut dicit apostolus. Et ideo theologia prouide sacris et poeticis informationibus uisa est. ut et rerum uisibilium similitudinibus allegorice locutiones et mystica intellectus transumptione formetur et sic carnalibus et uisibilibus spiritalia et inuisibilia cooperantur. **Quibus** rei gratia prius efficitur opusculum ad edificationem hominis domini que est deus gloriosus sublimis et benedictus in secula seculorum. In quo agitur de quibusdam proprietatibus rerum naturalium quarum alia est incorporea. alia corporea. **Et** primo de proprietatibus substantie incorporee secundum sui differentias quarum alia est corpori uisibilis ut anima rationalis sensibilis et vegetabilis. alia non uisibilis corpori ut angelus. **Et** angelorum alij sunt boni. alij mali. In bonis duo angelus est ordo secundum triam multiplicationem trinitatis. uis a beato Dionysio distinguuntur tres hierarchie celestes quarum quilibet trium ordinum continet dispositiones. **Non** uideam utaque sunt de quibus in hoc opusculo adiuuante deo per ordinem est agendum. et hoc tam in communi quam in speciali. **Primo** igitur agitur de deo et nominibus diuinis. que dicuntur de deo vel quo ad essen-

tiam vel personam siue quo ad effectum siue appropriationem. **Secundo** de proprietatibus angelorum tam bonorum quam malorum in generali et speciali. **Tercio** de proprietatibus anime rationalis quo ad nature siue simplicitatem et quo ad uirtutum suarum diuersitatem. et de eius uisione et operatione in corpore prout confert ei formam et perfectionem. **Quarto** de proprietatibus substantie corporee. scilicet de elementis et elementaribus qualitatibus ex quibus componitur omne corpus. et de quatuor humoribus ex quibus componuntur corpora tam hominum quam brutorum. **Quinto** de hominis corpore et singulis eius partibus de quibus sacra scriptura facit mentionem. **Sexto** de etatibus. **Septimo** de infirmitatibus et ueneris. **Octauo** de mundo et corporibus celestibus. **Nono** de tempe et partibus temporis. **Decimo** de materia et forma et earum proprietatibus et elementis. **Undecimo** de aere et passionibus eius. **Duodecimo** de aëribus in generali et in speciali. **Terciodecimo** de aquis et eius differentiis et ornatu. scilicet de piscibus. **Quartodecimo** de terra et eius partibus. **Quintodecimo** de prauis. **Decimosexto** de lapidibus et metallis. **Decimoseptimo** de herbis et plantis. **Decimo octauo** de animalibus. **Decimonono** de accidentibus. scilicet de coloribus saporibus etc. In istis. **xix.** libellis rerum naturalium proprietates summam et breuiter continentur prout ad manus meas spiritus que effugerunt manus mentium pertingere potuerunt. In quibus de meo patre uel quasi nulla appositum. **Et** omnia que dicuntur de libris autenticis sanctorum et prophetarum dicitur sub breui hoc compendio pariter copiam sicut per singulos uultus poterit legentium industria experiri.

Incipit liber primus de proprietatibus rerum. ueracibus fratris Bartholomei anglici.

De proprietatibus rerum

Dicitur et naturis rerum tam spiritualium quam corporalium elucidare aliqua cupientes ab illo sumamus exordium que est alpha et omega principium et finis omnium bonorum. in principio patris luminis a quo procedit omne datum optimum et omne donum perfectum implorantes auxilium ut ille qui illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum et reuelat profunde de tenebris et abscondita producat in lucem. **Huius** opusculo quod ad ipsius laudem et legentium utilitatem de diuersis sanctorum et prophetarum dictis non sine labore recolligere iam incepti. felicem dignetur impendere consummationem.

Capitulum primum.

Et igitur ut dicit inno-

centius. **iii.** solus et uerus deus et eterne. immensus. incommutabilis omnipotens et ineffabilis pater et filius et spiritus sanctus. tres quidem persone. **Et** una essentia substantia uel natura simplex omnino. pater a nullo filius a patre spiritus sanctus ab utroque absque initio et fine. pater generans. filius nascens. spiritus sanctus a patre et filio procedens. **De** tres persone sunt co-substantiales coeternae. omnipotentes coequales unum uerum solum principium. creator omnium uisibilium et inuisibilium spiritualium et corporalium creaturarum qui sua uirtute

omnipotenti simul ab initio tempis vtrāq̄ cōdidit
creaturā videlicet angelicā ⁊ mūdānā. ac deinde hu
manā quasi cōmūne et spū ⁊ corpe constitutā. huc
usq̄ Innocentius extra de sum. trinita. ca. j.

De essentie vnitae ⁊ personarum pluralitate.
Capitulum. ij.

Hec autem sancta trini

tas fm̄ cōmūne essentiā ē indiuidua ⁊ fm̄
personales proprietates est discreta i nature sue sim
plicitate nō admittēs diuisionem nec in personali p
prietate recipiēs vnitatē. Sed semper in essentia vni
tas. ⁊ in personis pluralitas inueniē a qua om̄is cō
fusio ⁊ mutua cōmūto remouet. q̄ cū alius sit pat̄
alius filius alius spūsanctus. pater non poterit eē fi
lius neq̄ spūsanctus. sicut nec eē diuerso. spūsanctus
nō pōt esse p̄ vel filius. nec filius p̄ vel spūsanctus.
Sed q̄libet istoz ē vna essentia vel natura q̄ sola est
vniuersoz p̄ncipiū p̄ter quod nō ē aliud reperire. ⁊
hec essentia neq̄ ē generāns neq̄ generata neq̄ p̄ce
dens. Sed ē p̄ qui generat ⁊ filius q̄ gignit. ⁊ spū
sanctus q̄ procedit vt simpl̄ distinctio sit in per
sonis ⁊ in natura vnitatis teneat. Vnde licet alius sit
p̄ alius filius alius spūsanctus. nō tñ aliud. sed id
qd̄ est p̄ est filius ⁊ spūsanctus. Pater v̄o generādo
totā substantiā suam ei dedit sine diuisione ⁊ tñ totā
retinuit sine diminutiōne ⁊ sic vna ⁊ eadem res ē pa
ter gignens ⁊ filius nascens ⁊ spūsanctus ab vtro
q̄. p̄cedens. hucusq̄ Innocentius. iij. extra. vbi su
bia de sum. trini. ca. j.

De quocūq̄ dī de deo aut ē essentia aut notio aut
persona. Capitulum. iij.

Et autem dicta ⁊ dicen

da clarius eluceat notandū est iuxta scōz
traditiōnē. q̄ quicquid in deo est aut de deo dī aut est
essentia aut notio aut p̄sona. vna ē em̄ indiuisibilis
essentia p̄sona tres. ⁊ he tres p̄sona sunt vna essentia
⁊ vnus deus ⁊ q̄libet eaz est vna essentia ⁊ vnus deus.
Pater a nullo. filius a p̄e nascēdo. spūsanctus a p̄e
p̄ filium procedendo. p̄ filiu generat. filius gignit. ⁊
p̄ cū filio spūsanctū spirāt. ⁊ q̄ filius spūsanctū
spirat hoc habet a p̄e. Quicquid em̄ p̄sona habet vel
facit. hoc habet a persona a q̄ est. Et ideo. q̄ filius ē
a p̄e ab ip̄o oīa habet. ⁊ q̄ spūsanctus est a p̄e ⁊ fi
lius ideo habet qd̄ habet cōiter ab vtroq̄. h̄ p̄pter hu
iusmōdi nascibilitatē vel p̄cessionabilitatē p̄ nō ē ma
ior nascēdo vel spūsancto p̄cedente. q̄ veritas diui
ne eēntie eq̄lib̄ ē in ip̄is ⁊ in p̄e. hec oīa h̄ntur a Bo
etio in li. de tri. ⁊ ab hugone ⁊ enā Aug. ⁊ richardo.

De notionibus. Capitulum. iij.

Notiones autē sunt quin

q̄ fm̄ hugo. ⁊ augu. s. paternitas. innascibi
litas filiano. p̄cessio ⁊ cōmūnis spiratio. Et dicunt
hec q̄nq̄ aliqui nonones. q̄ notificāt p̄sonas. aliquā
do distinctiōes. q̄ personas distinguūt aliqui relatio
nes. q̄ p̄ ip̄as q̄nq̄ p̄sona ad se invicē referūt. Di
cūtur etiā p̄prietates. q̄ p̄sonis p̄prietates. Istaz
aut notio tres dicūtur p̄sonales p̄prietates. s. pa
ternitas filiano p̄cessio. eo. s. q̄. personas faciūt. naz

istaz q̄nq̄ notionū tres sunt p̄is. s. innascibilitas
paternitas ⁊ cōis spiratio. ⁊ due filij. s. filiano ⁊ cōis
spiratio. vna v̄o. s. trī. s. p̄cessio. nec aliqd̄ derogat
spūsanct. q̄ trī habet vna ⁊ nononē. neq̄ filio super
eredit q̄ habet duas. nec p̄ maior ē alius p̄sonis di
abus quīs tribz notionibz sp̄aliter ab alijs discerna
tur. Regulariter etiā de istis notionibz tenendū ē q̄
nulla de alia p̄dicat ⁊ q̄ q̄libz ē diuina eēntia ⁊ vnus
deus ⁊ vna essentia. Item nulla notio inest diuine
eēntie h̄ trī p̄sona. q̄ eēntia nec distinguit nec distin
guit h̄ sole persone ab invicem distinguūtur.

Deus cognoscatur in suo effectu. Capi. v.

Quāvis autem diuina

essentia a mortalibz nō pōt cognosci ad ple
nū neq̄ cōp̄rebēdi hic in via. cognoscit tñ in suo effe
ctu in quātū est oīm p̄ncipiū siue causa. q̄ deus esse
vix inspiēs dubitat. ⁊ tñ quid sit fm̄ maiestatis ma
gnitudinē nullus creature intelligentia inuestigat
vt dicit Damascē. Et ideo positue nō pōt cognosci
nisi p̄ effectū suoz op̄ez q̄nis p̄manet ⁊ p̄ abnega
uonē multiformit̄ in scripturis desentat ⁊ notetur.

Quid notificent nomina de deo. Capi. vj.

De identiam autem

nomini q̄ nobis deum manifestant aliqua
liter notandum est in quadam simplici ⁊ rudi consi
deratione. q̄ omne nomen dictum de deo aut noti
ficat essentia aut notionem aut personā. Nam noīa
que notificāt essentia dicitur essentialia. que p̄sonaz
personalia. q̄ notiones nononalia. Nomen aut essen
tiale sonat in quid ⁊ p̄dicatur in quid. Personale si
gnificat quē ⁊ p̄dicat in quē. Notionale v̄o nomen
sonat in quā ⁊ p̄dicat in quā. vñ ista tria predica
ta in diuinis sepius p̄dicatur vel ponūtur. s. quis
que quod. Quis quia pater vel filius vel. s. Que p̄
cessio filiano paternitas ⁊c. Quod substantia essen
tia ⁊ h̄mōi que mere quidditate rei significat ⁊ di
uina essentiam simpliciter ⁊ abstracte representant.
hec autem nomina sic distinguūtur.

De nominibus essentialū distinctionum.

Capitulum. vij.

Quia nomen essentialē

aut est nomen substantiuū aut adiectiuū
Si substantiuū aut est abstractum aut concretū aut
mediū. Abstracta autē dicimus vt dicit Augusti. q̄
absolute diuinam essentia significant. vt essentia bo
nitas diuinam ⁊ h̄mōi que semper supponunt ⁊ si
gnificant diuinam essentiam nec possunt trahi p̄ ali
quid cōiunctum ad supponendū pro persona. vñ
talia nomina sumpta cuj p̄positionibus verbis no
minibus ⁊ participijs personalibus vel nononali
bus reddunt propositiones falsas in quibus ponū
tur. vnde hec est falsa. essentia generat vel generat.
essentia est de essentia vel essentia est apud essentia ⁊
h̄mōi. De istis aut nominibus que pure sunt essen
tialia generaliter est tenendum. q̄ omne nomen pu
re essentialē p̄dicatur de qualibet persona per se. ⁊
de omnibus in simul singulariter ⁊ non pluraliter.
verbigra. p̄ ē diuinitas. filius ē deitas. ⁊ spūsanctus

est deitas. et simul sunt vna diuinitas et non deitates.
De nominibus concretis. Capitulum. viii.

Nomina concreta sunt que ad modum concretorum signant formas in supposito. vel signant quasi formam in subiecto. ut deus creator et similia que generaliter significant diuinam essentiam. sed quibus supponitur per essentiam quibus pro persona
De nominibus medijs. Capitulum. ix.

Nomina vero media dicuntur que habent modum et formam et significationem abstractorum sicut vnum et officium concretorum ut lumen sapientia et homo. Ista enim licet abstracta sunt aliqui supponunt pro personis ut cum dicitur lumen de lumine. sapientia de sapientia. principium de principio et similia. et hec nomina abstracta predicantur sicut de qualibet persona per se et de omnibus simul non pluraliter sed singulariter.

De nominibus adiectiuis que pure significant diuinam essentiam. Capitulum. x.

Adiectiua nomina alia significant pure diuinam essentiam nihil connotando ut ens bonus et homo. alia aliquid connotant positue. alia aliquid prout ut eternus immensus immortalis et homo. Eternus enim principaliter significat diuinam essentiam et secundario connotat carentiam principij et finis. vni cum dicitur eternus sensus est. deus est et caret principio et fine. Similiter immensus principaliter significat diuinam essentiam et connotat abnegationem mensure localis. Similiter dicitur incircumscriptus per abnegationem loci et vbi et de similibus similiter est intelligendum. et hec nomina predicantur de omnibus personis si nial et diuisim singulariter et non pluraliter. ut patet est eternus. filius eternus. scilicet eternus. et hi tres sunt vnus eternus.

De illis que aliquid connotant positue. Cap. xi.

Adiectiuorum nominum que aliquid connotant positue quedam connotant effectum in creatura. et quedam respectum. Hec autem que connotant effectum quedam connotant in habitu ut iustus misericors et homo. quedam in actu ut iustificans miserator et homo. Que autem connotant affectum in actu predicantur de deo ex tempore vni deus incepit esse miserator. quia deo incepit miserari. hec autem que connotant in habitu predicantur de deo ab eterno. ut deus ab eterno fuit iustus et misericors etc.

De his que connotant respectum. Capitulum. xii.

Nomina vero quedam connotant respectum creatoris ad creaturas. ut deus est refugium et homo. quedam connotant respectum persone ad personam ut similes equalis. Similis enim principaliter significat diuinam essentiam. secundario autem connotat distinctionem personalem. Homo vero noia licet entiam significet tamen ratione connotat predicantur de personis simul sumptis pluraliter et non singulariter. unde non dicitur pater et filius sunt similes. sed dicitur sunt similes. De nominibus adiectiuorum superinductione.

Capitulum. xiii.

Adiectiuorum etiam nominum quedam sunt partitua. ut aliquis alius et similia. quedam vero sunt numeralia ut vnus duo tres. et omnia in neutro genere substantiua significant diuinam essentiam et predicantur de personis omnibus singulariter et non pluraliter. ut patet et filius sunt vnus. et in genere masculino et feminino substantiuata sunt personalia. unde hec est vera pater et filius sunt duo si duo sit masculini generis. si sit neutri generis tunc est falsa. Huiusmodi autem nomina adiectiue retentata sequuntur naturam suorum substantiuorum. vni si substantiua sint essentialia et ipsa adiectiua similiter. et si sint personalia similiter et ipsa adiectiua. unde hec est falsa. patet et filius sunt vnus sed hec est vera sunt vnus deo.

De nominibus personalibus. Capitulum. xiiii.

Nomina personalia que predicantur de vna persona tamen ut pater et filius et scilicet. quedam de duabus ita que de vtraque ut principium. scilicet. Nam patet est principium. scilicet. et filius est principium spiritus sancti. vni cum dicitur patet et filius sunt principium spiritus sancti licet principium supponit pro duabus personis. sed significat vnā notionem. scilicet. communem spirationem. quedam vero predicantur de duabus personis ita que de neutra per se. ut patet et filius sunt duo. ita que ly duo sit masculini generis. et non neutri. quedam predicantur de tribus. ita que de nulla per se. ut trinitas. Nam ut dicit Augustinus. lib. vii. contra iudeos. trinitas est appellata eo que fiat totum vnus ex tribus quasi trius vnitas. nam duo tria sunt. id est tres persone vnus sunt. quia singularia in se manent et omnia in omnibus. patet ergo et filius et scilicet. sunt trinitas et vnitas. Idem enim in natura. vni quod in essentia. tria in persona. vni propter maiestatis communem. tria propter personarum proprietatem. quedam etiam nomina predicantur de singulis personis ita que non de omnibus vel pluraliter singulariter vel tamen pluraliter ut propositus scilicet persona. pater enim et filius et spiritus sanctus. sunt tres propositus seu persone et non vna.

De notionum subdistinctione. Cap. xv.

Nomina vero notionalia quedam sunt abstractiua ut paternitas natiuitas processibilitas spirabilitas et homo quedam vero concretua et adiectiua. ut innascibilis generans nascens spirans procedens. omnia autem abstractiua predicantur de essentia. unde hec est vera. essentia est paternitas et econuerso. essentia est innascibilitas. et econuerso. et ita de alijs. Concretua vero nunquam de essentia predicantur siue sint nomina siue participia. et ideo omnes tales propositiones sunt falsae. Essentia generat vel generatur. vel essentia est generans vel generata. et ita de alijs. Item nominum notionalium quedam predicantur de vna persona tamen. ut generans de patre. genitus vel nascens de filio. procedens de spiritu sancto. quedam de vtraque duarum. ut spirans de patre et filio. quia pater et filius spirant spiritum sanctum quedam etiam predictur de qualibet ut distinctus. patet enim est distinctus ab alijs personis similiter filius et spiritus sanctus.

Proprietates vero diuinas dicitur. scilicet essentie conuenienter determinat Job. Dama. li. iij. ca. viij. Deus est inquit sine fine et principio. principium panis increatum. ingenitum. imptabile. immortale eternum infinitum. inaccessibile. inextinguibile. potens ad infinitum. simplex in compositione. influibile. impassibile. inuincibile. inalterabile. fons bonitatis et iusticie. lumen intellectuale. uirtus inaccessibilis et inimitabilis. et tamen omnia mensurat. propria voluntate. creaturam omnimodam effectiua omnimodam contentiua et conformatiua omnium. passus. omnia implens in suo regno. omnibus dominans et imperans. et nulli contrarius habens. omnia incommutabilem continens. omnibus substantiis eminentis et super omnia effectus bona semper beata. semper plena principatus et potestates. ordinans determinans ac disponens. Super omnem substantiam uirtutem rationem et intelligentiam eternam. per se enim est lux. per se est uita. per se est substantia. per se eternus fons essentie uel scie. his que sunt his que uiuunt. his que participant rationem. Omnibus omnium bonorum causa est. una substantia una uirtus una uoluntas una operatio. unum principium. una pater. una dominatio. una diuinitas in tribus perfectis personis seu personis patris et filij et spiritus sancti. una ratio creditur colitur et adoratur. Unum ipsa trinitas est incommensurabile unita. et indistincte distincta. Indistincte enim sunt he persone et abinuicem inseparabiles non confuse adinuicem peruenibiles. quia adinuicem non commiscetur nec pater confunditur. Nam pater est in filio. et filius in patre et in filio. et filius in patre et spiritu sancto. nulla commixtio facta uel conuersione unius in alterum sine mutua confusione. Immo ipse personis suis proprietatibus abinuicem sunt distincte. et secundum ydem unitatem essentie indistincte sunt unite. unde diuinitas simplex impartibilis est uirtus uariarum donis distribuitur creaturis. Sed multiplicata per dona impartibilis permanet et ad sua simpliciter creaturas suas conuertitur et coniungit. Diuinitas impartibiliter pertransit et per ipsam nihil simpliciter cogitatio omnia cognoscit tam presentia que preterita et futura que potest omnia que uult habere non uult omnia que potest. potest enim perdere mundum. non uult autem. Dicit enim ad hoc idem dno. li. j. c. xvj. Deus enim immaterialiter eternus inaccessibilis est. quia loco non continetur. Ipse enim superior locus est. omnia implens super omnia eternus omnia continens uniuersumque naturam impartibiliter pertransiens omnia sua operationem. sine susceptiua uirtute tribuens. Et cum sit totus impartibilis. totus est totaliter ens ubique et non pars in parte partialiter diuisus si totus in omnibus et totus super omne. unde ipse solus incomprehensibilis est et interminabilis et a nullo potest tergi a semetipso cognitus. Nam ipse solus superior continens contemplator maximus est. unde ad eius totalem comprehensionem nulla potest pertingere creatura cum sit infinitus in se uirtute tamen sua infinita sunt et terminat uniuersa se propter quod terminatus describens deum. potest potuit ait sic. Deus est spera intellectualis cuius centrum ubique est circumferentia uo nulloque. Diuina enim essentia in se considerata perfecta est ad modum spera que non habet principium neque finem si prout considerat ut causa deducens res in esse et eas limitans et finiens. sic dicitur esse centrum que sicut centrum sunt linee et ab ipso linee deducuntur ita deus

deducit creaturas et limitat et finit eas.

Quod Bernardus descripsit deo.

Ca. xvij.

ALio modo describit Bernardus dei tanquam causam per effectus dicens. Deus est uoluntas omnipotens beniuolentia lumen eternum. incommutabilis ratio creaturae mentis ad se participandum. uirtuosus ad sententiam diuinitatis. afficiens ad aptandum. dilatans ad cupiendum. iustificans ad promerendum. accedens ad zelum. secundans ad fructum. promouens ad bonitates. dirigens ad equitatem. roborans ad uirtutes. formans ad beniuolentiam. moderans ad sapientiam. uisitans ad consolationem. illuminans ad cognitionem. perpetuas ad immortalitatem. implens ad felicitatem. circudans ad securitatem. amat ut charitas. nouit ut ueritas. sedet ut equitas. conuincit ut maiestas. regit ut principium. medet ut salus. reuelat ut lux. assistit ut pietas. buccinas bernardus.

De nominibus que notificat deum in suis operibus. Ca. xviii.

Et quatuor indiuisibilia sunt opera beatissime trinitatis. tamen a sanctis distinguuntur quodammodo per que notificat deum in operibus suis. que inuocabilis est et innotificabilis in se que ad intima maiestatis. Sunt autem quedam nomina appropriata et quedam sunt transumpta et translata.

De nominibus appropriatis. Ca. xix.

Omnia uero appropriata sunt. x. de quibus Hieronimus. in. vij. li. c. j. dicit sic. Apud hebreos. x. nomina deus nuncupat. Primum est. El sine uiciorum. id est fortis quia nulla infirmitate opprimitur si fortis est et sufficiens ad omnia perpetranda. Secundum nomen est eloe. id est theophelos. id est timor. eo quod deus a creatis ipsum colentibus sit timendus. Tertium nomen est sabaoth. id est princeps exercitus eo quod omnes exercitus celi et domus sunt subiecti. Quartum nomen est zelus uirtutis gloria eius. Quintum nomen ephel. id est que est eternus uere est que tamen nouit esse. fuisse autem et modo non esse uel futurum esse non nouit. Sextum nomen est adonay. id est dominus. quia dei dominum subicit totus mundus. Septimum nomen est spiritus almus. deus enim spiritus est. Octauum nomen est terra gramathon. id est nomen que uo: liaz. scribitur enim que uo: liaz apud hebreos quod ineffabile. pronunciat et signat nomen dei. quia dei ineffabile. non quia dici non possit si quia dei significatio ab humano corde non potest apprehendi. Nonum nomen est sady. id est omnipotens. quia omnipotens est nomen eius et dei omnipotens a faciendo omne quod uult. et non a faciendo eo quod non uult. si alterum tamen ei acciderit omnipotens nequaquam esset. Decimum nomen est eloyim. et est nomen trinitatis et pertinet ad patrem et filium et spiritum. et id est psale est apud hebreos et singularare. Signat enim diuina essentia cum suppositione trium personarum unde trinitas que trium unitas.

De nominibus transumptis.

Capi. xx.

Sunt autem quedam nomina transumpta a creaturis que uirtus scripturae que interdicta aliis exponit aditones creatoris. quia dicitur. li. j. c. xiiij. inquit. Quia multa in scriptura diuina symbolice sunt dicta et figuratiue et transumptiue. scire oportet

O Proprietatibus angelicis

divino adiutorio aliqua in me dum nobis platuris. primo incipien dum est ab eisdem in generali. 7 dei. ac in spali ubi singulorum ordinum dispositiones. 7 officiorum diverse ministraciones. prout presenti congruit opusculo por dinem declarabuntur.

De interpretatione angeli. Capitulum i.

Agelus itaqz grece. be

brayce malach. latine vo nuncius interpretat eo qd p angelorum ministerium divina voluntas populo nunciatur. Vñ angelus nomen est officij nõ nature. spūs aut nõ est angelus. s; qñ a deo mittit tuc primo angelus pprie nũcupat. Lul. s. angelo licentia pictoris alas tribuit in quaz subito motu celezem angelorum opationez figuratiue p̄dicta pictoralis licentia simplicibus p̄ostendit. sicut poetas ventis ascribe re alas antiquitas nõ p̄hibuit sicut dicit. Jfido. lib. vii. ca. vii.

Quid sit angelus fm Damascenum.

Capitulum ii.

Estigitur angelus fm

Dama. substantia intellectualis semp mobilis. arbitrio libera. incorporea deo ministras. fm gram 7 nõ naturam immortalitatem percipiens. Et hac angelica descriptione multiplex nobis resultat p̄prietas angelorum. Dicit enim substantia intellectualis. q; rone spiritualitatis. sue substantie 7 singularis spiritualitatis omnes formas intelligibiles in se percipiat 7 species cognoscibiles apprehendit 7 quanto a terrestris materie coartone e remotior tanto in cõtemplatione im materialium e p̄fectior: sicut expresse dicit in libro causarum Nam intelligente plene sunt formis. 7 ideo omnes spēs cognoscibiles eis subijcibiles in eis relicent sicut ibidem dicit consequenter. P̄ter hec natura angelica omnẽ añcedit creaturam corpoream. in essentie subtilitate. in simplicitate. in intellectus p̄prietate. in liberi arbitrij habilitate. q; hec angelica natura nullas habet dependẽtiã a materia. ideo corruptio materialis ei nõ pot aliq̄luter cõuenire vñ sensualis cognitio ei intellectum deiformem nõ impedit. Angelus hñ deiformem habet intellectum 7 ideo supra spūs e 7 totum intelligit simul 7 non vnũ post aliud aut vnũ ex alio. sicut ex p̄missis conclusionẽ sicut hñanus intellectus. q; e vnus ex alio collatiuus. Vñ qlis e cõpatio simplicis ad cõpositum 7 puncti ad lineam in essendo. talis est cõparatio angelici intellectus ad hñanum in intelligendo 7 in iudicando. Nulla malicia angelicam affectum a creaturis sui obsequio retrahit vel auerit. vñ quãta angelica substantia e simplicior 7 ab omni cõditione materie distans: tanto dei similitudo in ea relucet expressior 7 in ipsa sicut speculo clarissimo splendor diuine sapientie relucet expressior: 7 tãto e dignior influẽtia glorie q̄nto p̄fectius adhebit incõmutabili veritate ex libera 7 p̄pna voluntate vt dicit. Gre. Adire inquit deo om̄ipotens natura summorum spūum bonã s; mutabi

lem cõdidit vt qui pmanere vellent mererentur 7 eo maioris meriti apud deũ fierent q̄nto mutabilitatis sue votũ. voluntatis studio defuissent. dicit etiã ideo. Angelus in cõtemplatione sui creatoris immutabilis pmanet 7 tñ eo qd creatura e vicissitudinẽ mutabilitatis habet. In angelis em̄ tria cõsiderant vt ait Dyo. Essentia qua subsistit. vtus qua possunt. opatio qd peragunt. Eoz essentia e simplex 7 immaterialis pura distincta seu discreta. Eoz vtus e libera. intelligens. diliges. indefessa. Habet em̄ p̄tatem libere eligendi. intelligendi 7 diligendi 7 deo incõmutabiliter adherendi. Insup hñ virtutes operandi qz omnia faciunt sine morie dilatonẽ. oia aduersa cohercet sine resistentia 7 p̄dicatione. Semp nobis assistunt 7 nobis seruiunt sine intermissione. Vñ eoz opatio est voluntaria. subita vtalis 7 honesta. nã deo seruunt sine coactione subito 7 in instanti iussa p̄ficiunt sine p̄crastinatõẽ. oia. p̄ficiunt 7 vtalia. pcurat summa attentione. licitns 7 honestis vacant que sunt sine rephensione. Patet itaqz qd triplex vtus e in angelo. s. cognoscendi. opandi 7 p̄sistendi. Cognoscit em̄ deũ supra se in speculo eternitatis sine aliq̄ interpositione. Sp̄ em̄ videt facie p̄ns. Math. xvij. Extra se apprehendit oia sine collectõẽ. Intra se retinet app̄bensa sine obliuiscõẽ. Sic etiã hñ vtutẽ opandi potẽter. celerẽ. vtalẽ. incessantẽ. Hñ etiã vtutẽ p̄sistendi in nature sue simplicitate. qz mortalitatis vicissitudine nõ alterant passibilitatis p̄rietate nõ afficiunt mole carnea nã retardantur. P̄sistunt etiã in ḡte 7 glie firmitate. qz diminns legibus subiecti nulla affectõẽ vltactõẽ ei p̄riatur. Cũ sint benigni nullo inuidie stimulo torquentur Cũ sint puri nulla affectõẽ turpi cõtaminant. P̄sistunt etiã in officij dignitate. nã cũ sint iusti nullo modo subinnicẽ iniuriã. q; substant nullo p̄ceptu subijciunt 7 q; p̄sumt sine tyrãnidẽ alijs p̄ncipat. P̄terea angeli e; nã p̄me luci. s. deo vicini? e p̄ncti. 7 id copiosiorũ lumie repleta 7 tãto de vite fonte p̄fundius haurit. q̄nto p̄teplando p̄mo lumini vicinius se subiungit. 7 tãto p̄ncipaliores theophanias. i. illuatiõnes diuinas continue recipit q̄nto p̄fectius ad summũ bonũ per amorẽ q̄nflexibile se pcurit. vñ illa lux eterna p̄mo sup angelos influir 7 ipis mediãtib; ad nos descendit. 7 id lex p angelos ad hoies p̄cessit. Vñ p̄pter istã p̄mã a p̄te luminũ illuatiõem ad angelos descendente vocatur angeli a dyoniso agalmatba. i. specula claris sima diuini lumis receptacula. Vñ in li. de di. no. c. vii. dicit sic. Angelus e imago dei. manifestatio oculi lumis. specula purũ splendidissimũ. immaculatũ. incõtamiatũ. recipiens totã si phas e dicere speciositate bñformate deiformitatis 7 pure declaratõis in se ipso. sic possibile e hõitatẽ q; e in abditis r̄. Imago dei dicit p̄p deiformẽ intellectũ. q; sic de? oia videt sine deliberatõẽ 7 collectõẽ. ita angeli. q; nec vidẽt per mediu nec app̄hendunt p sensum. Df etiã 7 oculi lumis manifestatio q; diuinitatis lumẽ qd in se incõp̄henbile e 7 oculi p influẽtiã recipiẽdo 7 alijs trãmutatõẽ inferiorib; manifestat. Df 7 speculi p̄p lumis receptabilitatẽ 7 dicit speculũ purũ p̄p nãle sue sbe puritatis. Nihil. n. h; corporee scditatis immaculatũ. siue macula culpe originalis. incõtamiatũ sine p̄tagio culpe mortalis. incõtinqnatũ sine infectõẽ culpe ve

nialis. Et etiā recipiēs speciositate deiformitatis. qz in specie z mō cognoscēdi filis ē diuitas q̄ declarat i feruorū abditā z ineffabilem occultā diuine bonitatis suauitatem. Nā qd̄ p̄plādō z gustādo diuitus p̄cipit. inferiorū notificat z trāsfundit. Angeli ei fm̄ Dami. li. ij. c. iij. sunt lumina q̄dam intelligibilia ex primo lumie lumē hūitā nō lingua vel auriū indigentia. h̄ sine f̄mone z sine voce suas volūtatē z intelligentias sibi inuicē tradētā z exp̄mentia. loco corporali nō p̄tenta. nō parietibz. v̄ claustris corporali circūscripta. triplicē dimēsiōe nō hūitā. Sz intellectuali ter assunt z opant vbiqz eis fuerit impatū. Sūt z bi spūs nāliter fortes z veloces ad diuine voluntatis exp̄lētōnem z vbiqz cito inueniūt vbiqz diuinus inserit nutus. ea q̄ circa nos sunt disp̄sentes z auxiliātes nob̄ fm̄ diuinā volūtatē sup̄ nos entes z tm̄ cūtra deū exītes. ad malū difficile mobiles. qz omni no immobiles ex gr̄a q̄uis nō natura. deū quantūz possibile z cōtemplantes z in ipso delectātes. z cum sint incorporei z spūales nō sunt nuptijs indigētes. **Thuculqz Dama.**

Quō āgeli in effigie corporali depingant. **Ca. iij.**

Quamuis autē angelica natura ab omni materia z lineamētis corpis sit aliena in in effigie corporali depingunt angeli z varia mēbra z figuras hie diuersas in scriptura sepi memorat. h̄ p̄ denotatiōes mēbroz visibilibz intelligūt inuisibiles actōes celestiu aiorz. Nā cū longa coma z reflexis capillis vbiqz āgeli depingunt. in q̄ bus vtiqz eoz mūde affectōes z ordinatē cogitationes intelligūt. Nā capilli capitis designat cogitationes z affectōes q̄ oriūt ex radice mentis. Aures h̄re dicūt. qz diuinā inspiratiōem accipiūt quā vtiqz diuidiāt z discernūt. Nares eis pictōres attribuit z merito. qz vicia velut fetida refugūt. h̄ v̄tutes q̄si q̄dam odorifera diligūt z inter mūda z immūda. iē tida z aromatica sagacissime diuidūt z distinguūt. Oia linguas z labia h̄re sepi memorat qz diuina secreta q̄si loq̄ndo nobis p̄ferūt z diuinis laudibz cōtinue inhiāt z intendunt. Amberbes pictoz licentia depingit eos. qz eoz v̄tute q̄si inuenit statim p̄scedans eos nec viribz nec senio deficē sic cōdit. Dētes h̄re dicūt. qz grām quā diuitus accipiūt alijs cōdicare z q̄si p̄molēdo diuidē cōsueuerūt. v̄ in dētibz eoz p̄tās actiua z cōicantia merito designat. Jō etiā am brachia z manū h̄re qz v̄tute sua actiua z p̄māsiua infirmitates nrās sustinet z v̄qz in finē ab electōri defensiōe z sup̄portatiōe nō desistūt. Lor z pect̄ h̄re singūt. qz cū deiformē h̄re vitā ad susceptionem deiformis vite z vitalis gr̄e nobis maifestissime cooperat. Costas z latera h̄re. qz oia grāz mūera in se tuta possidēt z p̄ ipoz custodiaz in electis hoibz oia tuta manēt. Lūbos z femora h̄re dicūt. h̄ vestibz occultata. qz grāz z v̄tutū in se h̄re femina. q̄ oibz carnalibus sunt occulta. Pedes h̄re h̄ q̄si generalit̄ de nudatos qz liberos h̄re affectōnū motus in deuz ab omni mortali cōcupiscentia penitus sequestratos.

Quō angeli describantur.

Capitulum. iij.

Describuntur etiā angeli

Qub figura multiplici mirabili alterati sic tan git d̄yo. in sine āgelice hierarchie. Nā describūt p̄nati z alati. qz a p̄tagiōe terrena penit̄ alieni. p̄tēpla tōis raptū ad diuī amoris intima intellectū z affectū sunt penit̄ eleuati. vestibz coccineis sine igneis sunt vestiti. qz lumie diuine cognitiōis z diuine dilectiōis flāma sunt amicti. ps. Amicti lumie sicut vestimētio. zonis aureis accigūt. qz v̄tutū hūi tūi acciti q̄ nulla ten? ad alia vicia dilabūt. Virgas z scēpra z manibus gestant. qz post deū diffinūt oia recta. z v̄niuer sa q̄ sunt in mūdo sensibili iuste regūt. Tela etiā z gladios i manibz portāt. qz v̄tute sibi tradita demonū z rebellū conantia destruit z debellāt. Trullā z p̄p̄diculū et alias mēsuras oparioz instā v̄ti sunt h̄re qz d̄is p̄ āgeloz p̄uidētā solet malos ad bonū conuertē. z vt spūscū h̄re bitatio p̄mouē. Calamos mēsuras z funiculos i manibz portāt qz singloz mentū z demerita discunt mēsurat z p̄dērat. P̄bials cū aromatis h̄re dicūt. qz p̄ eoz miserū nra vulnera ad sanitatis grāz p̄ducūt. Succiti z q̄si pati ad cū dū legūt. qz iusti ad p̄iam eoz p̄iocinio q̄ndie deducunt. Attramētaria z scriptoz instā portare dicūt. qz p̄ eoz miserū diuine volūtatē abditā sepi sime de scribūt. Armis bellicis ornan dicūt. qz boni eoz ad iūtoz i bello spūali z corporali p̄tine p̄tegūt. Citharas resonare faciūt qz illi q̄ eoz merēt p̄olari p̄iocinio desperatōis tristitiā nō icurrūt. Tubas i maibz portāt. qz vt in bono p̄ficiam? nos inatāt z inuitāt. Multa talia de habitu et gestu āgelico in scriptura referūt in q̄bz eoz opa mirifica designantur.

Qualit angeli p̄pant rebo materialibz. **Ca. v.**

Comparatur etiā alijs

Qub trāsumptis a nālibz ad eoz exp̄mēdas misticas opatōes. vbi grā. vēns assimilāt qz ad oia agēda subito trāsolat et circūferūt. nubes dicūt. qz p̄ raptū p̄tēplatiōis suspēsi i deū rapiūt. Jgni p̄pantur. qz diuī amoris incēdio rōlitē inflāmāt. nā ad modū ignis cognitiōe lucēt et dilectōe ardēt. nūc aurūz nūc argētū nūc electoz noiant. qz iplēdōre h̄re purz z lucifōmī dei sapia illustrāt. Carbūculis saphiris z alijs gemis solidis et trāslucidis assimilātur. qz i dei grā stabiles effecti i glia p̄firmāt et eoz grā p̄tina oia q̄ i celo sunt et in tra mirabilē decorāt. Dicūt eē leones qz demōibz et p̄tōibz sunt terribiles. v̄l iō vt dic p̄mētatoz sup̄ hierarchiā āgelicā. qz q̄si ad p̄tēplādū deū aspirāt. qd̄ p̄us p̄ cognitiōez inherēbat a mēoria tergit q̄si p̄cupiscentibz ais desiderata claritas ē maifesta. nā leo cū cauda delē p̄na vestigia p̄sicut. dicūt et boues. qz bos trā sulcās ipaz inouat et ad fructū eā aptat. Sic āgeli mētes hoim disponūt ad recipiēdū germinā v̄tutū et tonoz. Aquē vocat qz imediāte inflexibilē et recte deū q̄ ē sol iusticie irreuerberatus oculis p̄tēplatur. Dicūt eē eq̄. qz lege obedientie deo qui eis p̄sident sunt subiecti. Et etiā q̄si q̄si albi p̄pter lucidā dei cognitiōem. quandoqz nigri p̄pter diuine maifestatis incōp̄ensionem. Inani nigro color est sed obscurus et occultus. quandoqz rubri. quia indicant terrore iusticie et equitatis. quandoqz

varij ppter variuz vsuū suscepte potestatis. nam in vario extremi colores vniūtur z p angeloz vtutem pfectiua. prima secūda z tertia pūmis cōuertibilē cōuertantur z in amorē mutuū pvertūt. flumina ignea dicūtur. qz effusiones diuine grē suscipiunt. z copiosam ac indeficientē influentiam viuifica secunditate ad alios trāsfundunt. z ideo flūuo igneo affimilātur. Dicuntur z currus in quo multa copulata pariter deferūtur. qz ipi grata societate z iocūda pariter sociati sine copulati cōi assensu in diuina extollūtur. Dicūtur etiā rote qz sicut rota in se volūt z reuolūt. z circa idem centrū semper mouēt. sic angeli circa deū quasi circa intelligibile centrū cōtemplādo circūmouētur. qz eorū desiderū est inertingubile z qd desiderat ē incōprehensibile. Ideo etiā curribus z rotis igneis cōparātur. qz ad sūditos descendunt eos illuminādo z iterū redcūt ipsos p cōtemplādoz ad supiora reduciendo. Sanctoz etiā oīones z vota eozam dño repñtant. z defunctoz aias ad pñiam in sinū abzabe deferūt z trāsportāt. Dicūtur etiā medici. qz aias curant. Dicuntur z fabi. qz arma spūalia nobis parant. Dicūtur z vigilēs z custodes. qz nullo ignorante somno depressi imminētia picula dñūciant. Dicūtur etiā messorēs. qz electoz populū in boreū regni kelonū coaceruant. Dicūtur z milites. qz p nobis p demones dimicant z cōcertant. Dicūtur duces. tum qz modū pugnādi cōtra hostes spirituales nobis indicāt. tum etiā qz vias ad pñiam manifestāt. Istis z multis alijs figuris angelice vtutes quo ad eoz substantiā vtutē z operantē nobis in sinuātur z danē intelligi in scripturis. Sed pauca qz exempli cā sunt hic dicta ad pñis nūc sufficiant.

De ordinibus angeloz hierarchijs z eoz officijs. Capitulum. vi.

Determinatis ex parte

apprietatis angeloz in generali. put ad hoc opusculū pñnet. ad singulos angeloz ordinū hierarchias accedendū est. vt singuloz ordinū officia pueniat z dñas p cōdites pparas cognoscamus.

De triplici hierarchia. Capitulum. vii.

Triplex aut est hierar

chia sicut sanctissimus tradit dño. s. super celestis qz cōsistit in tribus psonis. secunda celestis qz cōplet in sanctis angelis. tertia supercelestis qz pñatur in plātis. Est aut hierarchia sicut ibidē asserit dño. rerū sacraz z rōnalū ordinata pñas in subditis de bitū retinens pncipatū. Hierarchia aut celestis qz ē triplex. s. supior qz grece dī epiphania z describitur sic a dño. Epiphania ē in incalēscētis affectionis incendio. altioris intellectus fastigio. iudicij libera resolutio distributa. Nā hec hierarchia tres continet ordines. s. seraphin qz amoris incendio p alijs ferūt z cherubin qz cognitionis pncipio gaudēt. z thronos qz iusticie ppendiculo alijs pēminent. De duabus alijs hierarchijs dicez infra in locis suis. In oī aut hierarchia extigūtur necessario. ordo scia z actio. Nam vt idē dicit dño. Hierarchia ē ordo diuinū scientia z actus. deiforme qntuz possibile simulans z adiudicās ei diuinitus illumināones pportionabi

liter in dei similitudinē ascendēs zc. Ecce tria ponit in hierarchie descriptione. s. ordine sciam z actioez qz si hoz tria. aliqd defuerit nō erit hierarchia. id dī hierarchia ordo diuinus. i. pñas ordinata z fm deū disposita. vñ in ordine notat officū. in sciētia discretio. in actōne ministeriū. sine ordie psumptio ē actio sine actioe negligentia ē ordo. sine scia aut z actio ē rephensibilis z ordo inuisibilis. Et ideo tam in ordine qz in scientia z actioe oīs hierarchia dei cōformitatem imitat. z fm modū z mensurā sue illuminationis in ordine sūo pñat z recte discernēdo z bñ operando ad dei imitationē qntum possibile ē ascendit. Talis ē aut inter āgelos hierarchica ordinis dispositio. qd angeli supiorū ordinū copiosius diuinū lumen hauriūt. z ad eos qz se ordine sunt inferiores receptū cōicando post trāsfundūt. nā hec lex in angelico ordine custodit vt in grē z glorie pncipatōe alijs sunt pñi alijs secundi z alijs vltimi vt illi qz ordine z naturalū participatōe sunt impares sint etiā in glorie pncipatōe ineqles. vñ dicit dño. Oportet supiores āgelos spz eē ductores z manuductores alioz inferioroz vt eos adducāt ad diuinā illuminatōem adductionē z cōicationē z inductionē p cōuersionem in illuminationē p cognitionē. in cognitione p perceptionē. Nā vt dicit dreg. j. mora. Alij deo assistūt p cōtemplationē alijs ad exteriora exēnt z nō ab interiori cōtemplatione nō recedūt. qz illū spz inspicūt qz pñs ē vbi cūqz vadit. Excellētia aut ordinū assignatur fm pncipantā bonoz. qz fm differentē essentie simplicitatē z naturalis sapie pspicacitatē z differētē arbitrij libertatē recipiūt ordinis diuersitatem qz cōi natura magis sunt sūbles z sapia magis pspicaces in amplioz grē munere sunt ceteris digniores. vñ singuli hierarchiaci ordines pñia hūt dona fm que operātur z grad⁹ pñas fm qs suas opardes moderātur. Non em fas ē vt qs opari pñumat. qd ad suū ordinē z officū nō expectat. In hoc ei pñit hierarchiaci ordis pfectio vt qz illuminant illuminent. z qz purgant purgēt. z cōficiūt pñant. Dñ talis ē ordo vt qz pmo purgāt. pñta illuminēt z pñant. Nā purgationē seqt illuminatio z illuminatōne pfectōis psummatō vñ supiores ordines immediate recipiūt a deo purgationē vt sint clari. z pfectionē vt sint pfecti. Et iterū ab illis fm ordinē diuine dispōnis inferiores purgāt illuminantur z pñant. nec intelligit hec purgatio a corruptōe vicij. h pot⁹ ab ipsectōe boni. nā fm dño. oportz āgelicos spūs ad illū. silitudinē qz ei caret con tagio z dissilitudine mūdōs eē ab immūdicia z pñsione. lucētes veritate pfectos hōitate. Int istos itaqz sacūssimos ordies qdā sunt pñi. qdā mediū. qdā vñ infimi. vñ pñi illumināt. vñ mediū illumināt. mediū vñ illumināt vltimos. z a primis illuminantur.

De ordine seraphin. Capitulum. viij.

Primo ergo ordie ve

lut a digniori est incipēdū. s. a seraphin de qz dicit Ilico. li. viij. Seraphin ē angeloz multitudo qz ardētes vt incēdētes interpretant. eo qz int eos z deū nulli āgelū sunt iternūcij. z idē qnto ei vicini collocātur tāto magis charitate diuini luminis inflāmant. z ideo faciē dñi z pedes velare dicuntur. qz ceteri

angeli diuinā maiestatem nequaquam istis perfectius intuetur. et ideo tanto maiori claritate illustrantur quanto ardentiori motu dilectionis intime inflammantur. vñ istoz angeloz officium est p̄cipuū t̄ ardere i se t̄ alios ad diuine dilectionis incēdium pmouere. Proprietates aut̄ huius ordinis principales t̄ sp̄ales elucere possunt ex verbis dyo. sic dicitur. Pulcre inquit patria celestium hierarchiarū excellēsimis essentis sanctificat. ordinē h̄is altiorez oibus circa deū immedie collocatuz. Et ideo prime opatōes i theoponie in ip̄m tanquam deo proximiū deferūtur. t̄ sequitur. Est aut̄ seraphin mobile semp̄ circa diuina t̄ incessabile calidū. acutū t̄ superuadū. intēte t̄ inflexibilis semp̄ motionis. suppositozū reduciū. actiue exemplificatiū. recalcificās ea t̄ resuscitans in similitudinitatem t̄ igneū celitus t̄ olocaufomatis purgatiū circūuelatū. inextinguibile. h̄is lucifomē t̄ illuminatiū p̄paratē. omnis tenebrose obscuratiō. p̄secutricem t̄ manifestatricē t̄c. Nec verba diuinissima sunt t̄ oim̄ moralium sensum q̄ ad significationis mysteriū excedētia. Prout tñ potero h̄uis balbutiēdo aliq̄ explanabo. Videt̄ aut̄ diffinire dyoni. q̄ cognominatio seraphin p̄prietatis t̄ officij discretionē t̄ varie gr̄e p̄cipationē in angelis manifestat seraphin nūcupatis. Nā appellatio seraphin docet mobile. hoc forsitan dicit̄ p̄pter naturā ignei amoris. quo angelicus affectus in deū rapit̄ t̄ mouet̄. hic v̄o motus ē quietis caritatiuus augmētatiuus t̄ cōplētiū. Docet etiā incessabile q̄ talis amor nūq̄ excidit nūq̄ ab appetitu amati req̄scit. Docet t̄ calidus q̄ ad modum caloris accensum aim̄ excitat vis amoris t̄ ideo s̄dit acutus q̄ vis amoris penetrat ad intima conditoris. vñ acutū dicit̄ quāda violentiā amātis q̄ intrat t̄ penetrat ad rem amati. Dicit̄ etiā superuadū q̄ h̄uis ad interiora diuinitatis amor se extendat affectus. tñ circūre nō cessat vt qd̄ intellectus nō capit cōtemplatiōis tñ gustu aliq̄liter cōprehendat. sicut illud qd̄ ebullit caloris vehemētia vndiq̄ se iacuat t̄ diffundit. sic affectus āgelicus nihil incōsideratus relinq̄t. immo q̄nto plus cognoscit tanto amplius cupit. Addit etiā inflexibilis motōis. quia amor angelicus h̄uis in deū moueat inflexibilis tñ est ne amatiū aliq̄liter amittat. vñ simul mobilis ē t̄ incessabilis t̄ hoc intente t̄ intime q̄ ad deū interiora tendit. vñ mobilis ē sp̄ t̄ nūq̄ in se sistit t̄ intentus vt i deū tendat h̄ intimus vt ad exteriora nō effluat. oim̄ aut̄ inflexibilis vt ad aliud p̄ter ip̄m t̄ extra ip̄m non diuertat. Dicit̄ etiā suppositozū reduciū quia amor āgelicus semp̄ ad fugiēz se extendit t̄ tamē ab amore inferioroz nō recedit. immo ad diuine illuminationis p̄cipationē reuocat inferiores ordines t̄ reduciū. Dicit̄ etiā docere actiū t̄ exemplificatiū. q̄ nō solū incendit inferiores ad amanduz. verū etiam formā t̄ exemplū p̄bet inferioribz q̄liter summū bonū sit sup̄ oia diligendū t̄ q̄liter sit p̄ amore redeundum in deū t̄ fm̄ ip̄ius basilicitatē incendendū. Ideo etiā dī q̄ amor eoz sit calidus t̄ resuscitans in similem caliditatē q̄ ad hoc laborāt vt inferiores t̄ si nō eq̄liter tñ differēt ardēt t̄ fruscant. Nec hoc dicit̄ q̄ inferiores angeli fuerūt frigidī vel mortuī. sed hoc dī q̄ subiecti ordines p̄ ip̄os ad ampliorē amo-

ris affectuz continue excitant̄. Propter qd̄ sequitur. Igneū celus t̄ olocaufomatis purgatiū. q̄ ignis diuinus p̄mos angelos accēdit vt alios incendat. illuminat vt illuminet. purgat vt purgēt. Ignis em̄ diuinus suauiter ardet. nec cōburit vel consumit ad lesionē h̄ ponit ad purgationē t̄ ideo dī olocaufe purgatiuus. q̄ sicut ex toto illuminat ita ex toto purgat. nec ab infectōne alicuius vicij. h̄ ab infectōne boni. q̄ illa ē purgatio p̄fecta vbi ois correctio abest t̄ ois p̄fectio adest. Dicit̄ etiā v̄tus seraphin multimoda t̄ multifida. multimoda in quātū multifiditer mouet̄ appetendo t̄ operādo. multifida in quātū beatificat possidēdo. multimoda in quātū p̄git feruētū do multifida in eo q̄ inuenit penetrādo. Per mltas em̄ vias t̄ affectiones varias p̄git t̄ puenit ad vñ bonū t̄ vna vita simul cōcta apprehēdit. Docet etiā notatio seraphin in circūuelatū q̄ sine oim̄ velamine figure vel creature interposito diligit vidē dū t̄ a plenitudine fontis lucis eterne sine medio aliq̄ il luminat vt illuminet. accendit vt accendat. Vñ in hoc sunt angeli illius ordinis alij digniores q̄ sue p̄fectionis influentiā immedie sine interpositione a deo recipiūt sine diminutiōe eandē alijs p̄cipatō tribuūt. illā possident t̄ custodiūt sine amissione. nūq̄ tepescūt a dilectione. nec flectunt ab incōuertibili ad deū intentione. nec labore nec tedio desistūt ab inferioroz ad deū gratuita reductione. Nec de p̄prietatibus seraphin dicta sufficiant.

De ordine cherubin. Capitulū. ix.

Secundus ordo dicitur cherubin qd̄ interpretat̄ scie plenitudo. Sunt em̄ fm̄ Iud. li. viij. sublimiora agmina angeloz p̄ter seraphin eo q̄ vicinius diuine sapie suppositi. apliōi scientie diuine dono sunt repleti t̄ ideo merito ordo cherubin post seraphin ordinat̄. q̄ post donum caritatis a quo denoiatur seraphin excellētissimus ē donū sapientie t̄ cognitiōis diuine volūtatis vel veritatis a quo cherubin denoiatur. Nāz in āgelis huius ordinis principalit̄ reuertat radius diuine luminis cōstū ad p̄cipationē p̄cellentē diuine cognitiōis. vñ p̄prietates t̄ effect̄ angeloz istius ordinis innuit h̄is dyoni. ca. viij. vbi dicit q̄ cognominatio cherubin docet eoz cogitabile t̄c. t̄ ē sensus v̄boz q̄ āgeli isti? ordis dicit̄ cogitētes. q̄ in dono diuine sapientie sunt ceteris magis excellētes. Desiderat etiā ab ip̄o nūcupant̄ in q̄ dei visio q̄ in eis viget intelligit̄. q̄ dei maiestatem ceteris clarit̄ p̄p̄lāt. Dicit̄ etiā altissime datōis luminū acceptiū in q̄ innuit q̄ cherubin ordo diuine illuminatiōis excellēta p̄ ceteris adimplet. Sūt etiā illi āgeli diuine pulcritudinis in prima opatrice v̄tute p̄p̄lātū. q̄ p̄ lumē diuine sapie diuina pulcritudine p̄p̄lāt. Per hoc etiā innuit q̄ i eis t̄ p̄ eos p̄ia opatrix v̄tus. s. de? clarissime intuetur. Dicuntur etiā sapientificā traditionē repleti. q̄ per sapientificā creatoris traditionē alijs plus alijs min? donū sapie diuine impartuūt. Dicit̄ etiā cōmunicatiū. quia lumē sapientie qd̄ in eis copiose diffunditur. per ip̄os ad ordines illuminandos copiose derivatur. nam plenitudinem lucis. quam suscipiunt alijs comunicat̄ t̄ transfundunt. Dicuntur etiam

contemplationis pure et simplicis ac immediati fulgoris susceptum. fulgore vocat illuminatione per quam pervenitur ad meritam et puram contemplationem virtutis divini non in imagine vel figura vel aliqua mediantem creatura. sed per semetipsum. et in semetipsum contemplatur. Dicitur etiam divinum aliquid domesticum atque vivificum unitate divine refectiois repleri quod in hoc quod repleretur lumine cognitionis reficitur dulcedine dilectionis. Nam enim multum potest illuminari per cognitionem nisi commutaret alimentum spiritus. scilicet refectio per dilectionem. Ista autem refectio dei domestica vivifica et una. Domestica quod amicus et domesticus solimus preparat. Vivifica quod vivum efficit quilibet quod ex tali cibo satiat. Una est et singularis quod delectatione cum extranea. scilicet cum carnali dulcedine non gustat. Quis autem unica sit refectio. multiplex tamen sanctorum in hoc unico alimento. unde cum hec solus papatur plena et vera sanitas invenitur.

De ordine thronorum.

Capitulum. x.

Tercius ordo est thronorum. et est hic ordo a thronis dicitur a dono iudicij eo quod deus in eis sedet et iudicia sua discernat et cuncta subiecta per illos disponat. ut dicit Isidorus. unde virtus divine equitatis throno igneo in David copatur sed propter perspicuitatem cognitionis quod deus singula iudicium per ipso universa prout dicitur discutit. et propter immutabilitatem cui nihil obviat vel resistit. Illi autem angelis in quibus singulariter relictur rectitudo divini iudicij throni nuncupantur. Ipsi. Et ideo a beato Dyonysio. sedes altissime dicitur. quod alte propter divinam auctoritatem quasi ad indicandum ordinantur. altiores quod divine iusticie regulam in iudicio imitantur si altissime quod immediatius altissimo deo dispositione hierarchiaca collocantur. Sedes proprie quod apte et convenienter iuste quo ad iustitiam et convenientiam divinum iudicium. pervenies enim est et aptum ut ex culpa pena et ex iusticia gloria ex quietate operis qualitate retributionis quilibet sortiat. unde convenienter et apte coheret pena culpe et gloria iusticie. quod si culpa et gloria. pena et iusticia non conveniret. coaptata sedem invicem non haberent. pactio itaque sedem equitas est iudicium. sedes ab omni ignominiosa subiectione libere. quod quanto sibi presidet deo sunt subiecti tanto per ipsum et in ipso merentur amplius sublimari. Sedes deferre. quod deus sibi presidet ferunt et deificam partem per divina iudicia in subiectis creaturis iudicant et ostendunt. Sedes divini supradictus susceptive immaterialiter et supramundane quod noticia divinitatis sine studio et fatigatione percipiunt et impassibiliter et sine diminutione ad inferiora transfundunt in quod spiritualiter instruunt ut ab re materiali et freno nos evancuant. nos ad eternorum susceptorem coaptent. Sedes etiam ab omni extremitate sunt remote. quod et quod sine extremis est. scilicet principio et sine immediatissime sunt puncte. Nam in deo cui inheret non est invenire principium vel extremum. Throni itaque divini virtutes assumunt et eandem ad inferiora demittunt et transfundunt. Obedientie deo subiacent. et nec ex aliquo necessitate si mera liberalitate in agendis omnibus subijci se ostendunt.

De media hierarchia.

Capitulum. xi.

Media hierarchia secundum

In Iudico tres consistunt ordines. scilicet principatus potestates et dominationes. hec autem hierarchia a dionysio vocatur. epiphonoua. id est divina illuminatio sui principis intercalari reverentia insigniens. visum dominandi edocens arcensque dicitur. prima dicitur dicitur propter principatum quod per ceteris possidet domus reverentia quod officium est docere et erere et exhibere reverentiam reverentiam sui dominos gradus platonis iuxta illud. Cui honore. honorem. Ite. xiiij. Visus vero dominandi spectat ad dominationes que docent subditos dominari. non solum libidinosam pessendam cupiditatem sed etiam voluntatem. Nam deus vult homines pervenire ad deum ut proficiant non ut supbia. ut eos in fide et moribus instruat. non ut de libertatis dno insolsant. Artatio vero patris refert ad ordinem primum que potestatis a nobis coheret demonice ne nobis tanta noceat quantum desiderat vel affectat. Et taliter ponitur dispositio medie hierarchie quoniam alio modo videatur ordinari secundum Isidorum. et Grego. sed de hoc ad presens opusculum nihil spectat.

De ordine dominationum.

Capitulum. xij.

Quartus ordo est dominationum que secundum Iudico. patribus et virtutibus pre sunt et preeminet. que pro eo quod ceteris angelorum agnibus solum solum dominant dominationes nuncupantur. Iudicium ordinis est officium secundum grece in bello spirituali nos instruere. quod oportet homines platonis officium erere. Docent enim platos quod tyrannide et subditorum oppressionem in regimine debeat se habere. Iudicium angelorum ministerium est secundum dionysium. servili timore deposito in deum moveri et absque reflectione ad modum ipse ei intellexerit famulari quod singulari excellente iustissime annuntiationem in subiectis ordinibus solo impio formant. Sunt angeli isti ordinis ab omni opprobrio liberi ut libere ad summum eleventur et nulli inferiorum subiacent. unde ita dicitur subsumunt quod nulli inferiorum subiacent. Per vlem excellenter supra omnem subiectos elevat ita tamen quod per violentiam aut tyrannidem ad opprobria inferiorum inclinat. unde dicit dionysius. quod secundum difficultatem tyrannidis dno erere. severitate habent in parte et cum severitate liberalitate in benignitate et dno a dominationibus patris erere liberalitas circa inferiores non tollit. Per istam tamen liberalitatem eorum patris nullo modo moratur. imo deo se conformantes regulam et legem sue presidere quod possibile est imitari. Nam quod ad aliquid vana se puerunt. sed prout ad bonum summum. quod dionysio ostendit est vlem vocat. oculos dirigunt. et ab illo quod omnibus dominant. mentis aciem non avertunt. unde deiformitatis et divine similitudinis putant sunt participes secundum dionysium. Itaque dominationes prout sunt in secunda hierarchia.

De ordine principatum.

Capitulum. xiiij.

Quintus ordo dicitur principatus et hic ordo secundum Iudico docet homines inferioribus quod exhibere reverentiam maioribus et virtutibus in statu aliorum dignitatis virtutis regibus principibus et platis. de angelis istis ordinis dicit dionysius. ad principatum prout vult ducatur et regum ducuntur ad divinitatem. quod isti angeli habent ex officio ut alios inferiores ordinaliter reducant ad deum et docent ipsam reverentiam in seipso et in ipso spiritu in plato. que secundum

Dyo. ideo dicitur principatus. qz habet alios red-
cere vel conuertere ad primū & principale pncipiū. s.
deū quē ipi. put possibiles imitātur & qntū pbas ē
in p̄sidiēdi officio pncipiū assimilātur. Dicit enī Jsi.
li. viij. Principatus sunt q̄ angeloz agnūto p̄sunt
q̄ pro eo q̄ subditos angelos ad explendū diuinum
ministerium ordināt & disponūt. principatus vocabu-
lum acceperūt. nam alij sunt q̄ administrāt. alij qui
assistunt. milia enī milia ministrabāt ei & decies cete-
na multa assistunt ei. Danielis. viij.

De ordine potestati. Capitulum. xiiij.

Quartus ordo ē potesta-
tum. Et dicitur potestates fm̄ Jsidō. qz eis
virtutes aduersē sunt subiecte. & ideo potestati no-
mine nūcupātur. qz maligni spūs eorū potestate co-
hercēt. ne tāti nocēt q̄ntū cupiūt & affectāt. Hoc
angeloz officū est fm̄ Greg. illos. qui in bello sp̄a
li desudant cōfortare & ne ab aduersarijs violenter
superentur. defendere & vt boni victoriā obtineāt. vi-
rilitate adiuuare. In dū cōcordat dyo. dicit. Potesta-
tū ministerium esse cauere ne aliq̄ aduersum possit
bonis obistere vel nocere. Dicit enī Greg. Potesta-
tes in suo ordine p̄ceperunt potētis vt eoz disposi-
tioni aduersē potestates subiiciantur. q̄ ne tantū bo-
minibz nocēt quāū desiderāt potestati ministerio
refrenātur. de his potestatibz dicit Dyo. Ip̄e sancte
potestates hūc equipotentē. i. equalē cū dñationē
bus potestati q̄ eadez diuina munera in suo ordine
& gradu humiliter suscipiūt & custodiūt sine cōfusio-
ne. Nihil enī tyrānice p̄cipitāt p̄tra inferiores nihil
violētia & fortitudine ardeptant. s̄ potius deiformi-
tē ad diuinā similitudinē angelos inferiores ordi-
nate reuocāt. & ad potētificā & causālē potētiam. i. ad
deū q̄ om̄ia p̄t & eim est causā sup̄mūdanē & intel-
lectualiter reducere non cessant. vt p̄ bas deiformes
p̄prietates medie celestiuū aiay dispositōes illumine-
tur purgētur & p̄ficiantur. Sicut enī ip̄e potestates
mediātibz superioribus ad dei similitudinē p̄uertunt
ita mediātibz ip̄is potestatibz qui inferiores sunt ad
deiformitatem reduciunt vt sic om̄es superiores me-
dij & inferiores ordines mysticay purgationum illu-
minationū & p̄fectionū p̄cipies efficiantur.

De tercia hierarchia. Cap. xv.

Quarta hierarchia que
est ephonia tres continet ordines inferiores
scilicet virtutes. archangelos. angelos. Et fm̄ hoc infe-
rior hierarchia sic describit. Inferior hierarchia ē di-
uini p̄ncipiū nature legibus occurrēs secreta reue-
lans pro capacitate discreta nature legibz occurrēs.
Hoc p̄inet ad virtutes qui potestati hūc faciēdi mi-
racula & curādi morbos & languores. Secreta reue-
lans. hoc p̄inet ad archangelos & angelos. Pro ca-
pacitate discreta. hoc refert ad archangeloz differen-
tiam & angeloz. qz maiores vt archangeli. maiora.
minores vt angeli. minora reuelant. Per archan-
gelos enī reuelabatur p̄phetis maiora secreta vt illud
Ecce vgo cōcipiet rē. Per angelos aut̄ minora vt il-
lud Dauid. Ep̄iscopatum eius accipiet alter rē. Et
de ephonia. ab ep̄bi qd̄ est sub & phanos qd̄ ē appa-

ritio. qz inferiori mō q̄ in alijs resultat dei similitu-
do in ordinibus huius hierarchie.

De ordine virtutum. Capitulum. xvij.

Quintus ordo ē virtutū
Virtutes enī sunt āgeloz agmina. ministe-
ria habentia ad virtutes & miracula faciēda in qui-
bus possime relucet virtus diuina. p̄pter qd̄ & vir-
tutes nominātur vt dicit Jsidō. Istius ordinis āge-
li ab ordinibus medie hierarchie recipiūt illumina-
tionē purgationē & p̄fectionē. vñ fm̄ dyoñ. virtutes
habēt virilitatem ad opationes fortē incōmutabilē.
fm̄ dei formā eis indicantē. In hoc enī deo sunt simi-
les & cōformes qz ad om̄ia āgēda incōmutabilē vir-
tutis vigore acceperūt. & ideo illoz sp̄am operati-
uam virtute p̄stringit dyo. sic dicit. Ip̄a sanctarū
virtutū cognominatio fontē quēdā & incōmutabi-
lem docet vigorem fm̄ inditam eis deiformitatz ad
nullā suscepōnē diuinay illuminationū imbecillē
infirmatay rē. q. d. in hoc q̄ isti angeli virtutes sunt
vocati deiformes & similes deo dinoscūtur. nam di-
uina virtus forms est ad āgēdū vt nō frāgatur ali-
cuius operis difficultate & incōmutabilis ē ad perse-
uerandū vt nō langueat seu infirmetur alicui sp̄a-
cij seu tempis diuturnitate. Sic angeli isti cōsimiles
sunt. qz ad om̄ia āgēda robusti & incōmutabiles
inuēniuntur. vñ v̄moli sunt nō solā opādo veritiā
in illuminationes suscipiēdo. nam boz angeloz
virtus & si infirma videat diuine virtutis cōpata. nō
tū infirma ē ad eandē p̄ gram cōformata. Infirma ē
nature cōditione s̄ nō infirmat aliq̄ corrupōne qz
p̄ncipat totū quicqd̄ creature d̄ debuit. fontidiment
s̄z sufficientē & sue nature congruentē. Et ideo dicit
dyoñ. qz habent deiformē motū firmiter se ferentes.
In sup̄ essentialē & potētificā dei virtute. qz p̄p̄ta
virtute in deū mouent. & vñ eoz virtuositas in sup̄
essentialē virtutes creatoris sustollit inde deiformis
imāginis similitudo in eis repitur. deiformitate aut̄
quā recipiūt ad inferiores angelos transfundūt. ac-
cipiūt quidē per donū. s̄ alijs tribuit. per exemplā.
Hoc angeloz est officū fm̄ dyo. docere platos. p̄e-
lationis officū exequi feliciter & p̄stanter & vt ip̄ius
onus sustineāt patētē. fm̄ grego. v̄o in. iij. moral.
Istorum officū in his qui virtutem habēt est docere
qualiter imaginē dei in se reparēt & reformēt ac re-
formata viriliter custodiūt ac cōseruēt. vñ p̄storum
angeloz ministeriū virtus miracula faciēdi p̄fectis
cōceditur vt reducti ad primū statū in quo deus fe-
cit hominē ad suā imāgē p̄ h̄mōi miracula ostē-
dantur. Angeli istius ordinis diuinā virtutem cōti-
nue aspiciūt & in ip̄a p̄emplatōne p̄tremiscūt. s̄ ille
timor penalis nō est cum potius sit admiratōnis q̄
hororis prout grego. dicit in moral. lib. iij.

De ordine archangeloz. Capitulum. xvij.

Sextus ordo ē archan-
gelorum qui fm̄ Jsidōrum summi nūcij v̄l
nūcijorum principes interpretantur. Nam primariū
tenent inter angelos. sunt enī duces & principes sub
quorum ordine vnicuiqz angelorum officia deputa-
ta sunt. Nam archangelus āgelū p̄sunt vt patet in

zacharia ubi angelus maior dixit minori. vade et do
ce puerum istum etc. si enim in ipis angelorum officijs superio-
res inferiores non disponerent. nullo modo hoc quod ho-
mini diceret angelus ab angelis cognouisset. hi archa-
geli sepe prophetas nominibus denotant ut per ipsorum voca-
bula ipsorum conditiones et opera ostendant. Nam Sabu-
el ygini mittit ut illum denuntiaret venturum qui pro aere-
as potestates obtinere debuit victoriam et triumphum.
Sabaël enim dei fortitudo interpretatur. sicut et raphaël
qui interpretatur medicina dei ad thobiaz missus fuit qui
eius oculis curatione adhibuit et cecitate abstrulit et
deterisit et sic de alijs. Mucuscusque Irido. lib. vii. cap. v.
Mox angelorum officium est secundum Grego. de his qui ad pro-
motionem fidei pertinent ut de aduentu filij dei de eius
gestis et dictis fideles promouere. Archangelorum etiam
est secundum dyoni. prophetas prophetas reuelare demones ho-
minibus dominantes arcere ne ulterius plus ledant.
sicut potestatem est eosdem cohercere ne dominum sibi
vsurpent aut accipiant. Archangeli etiam angelis super-
positis eis sunt digniores et annunciatione priores.
ceterisque sunt perfectiores. Nam secundum dyo. inferiores con-
uertunt ad principale principium suum et quantum eis possi-
bile est angelis inferiores ipsi mediatis ad ipsum infor-
mant. Insuper viuificant. id est angelos ad unitatem illius
principij colligant et adiungunt. docendo angelos sibi
subditos sibi ducatus inuisibiles et ordinatos quibus
habent ducere et docere sequentes alios et subiectos.
Isti etiam archangeli inter ordines inferioris hierar-
chie sunt intermedij. et ideo a superioribus illuminationes
principiant et easdem angelis inferioribus pricipa-
tas comunicant et annuntiant. in quibus angelis omnium an-
gelorum dispositio hierarchica ex triplici ternario ce-
lestium ordinum perfectissime est completa.

De ordine angelorum. Capitulum. xviii.

An unus ordo et ultimus est

angelorum. Angelus autem grece malach bebra
hee dicitur. latine vero nuncius interpretatur. eo quod voluntate do-
mini populo annuntiare presuerunt. angeli autem vocabu-
lum nomen est officij non nature. Nam angelus est semper
spiritus. huius qui mittit tunc primo angelus nuncupatur. An-
gelus vero pictorum licentia pennas fingit ut eorum discer-
sum celeriter significet sicut et iuxta poetarum fabulas ve-
ti pennas habere dicitur sicut dicit. Qui ambulat super
pennas ventorum. Mucuscusque Irid. li. vii. ca. 2. Sed
dyoni. autem angeli inferioris ordinis non participat or-
dinem superiorum illuminationum. non enim participat cum ipsis
habet ipsis. nam angeli superiores primo loco diuinas illu-
minationes suscipiunt. et illas postmodum ad aliorum
nunciam et cognitionem deferunt. qui et primi nuncij dicuntur
Alij autem posteriores sunt et ultimi. Angeli etiam secundum
eundem dyo. homines ad diuinam cognitionem adducunt
et subleuant et ut iuste viuam instruunt et informant. Unde
quibus angeli et si non habent angelos alios sub se inferio-
res quibus presunt. habent tamen sub se inferiores hominum ordi-
nes quibus presunt quos ordinant et disponunt. Sur-
sum extendantur per dilectionem dei. in semetipsis forma-
tur per custodiam sui. sub se. progrediuntur per eorum tutelam
quorum ministerio deputant. Istorum itaque angelorum mul-
tiplex est effectus. nam angelus nostre custodie singula-
riter deputatus nos stimulat ad bonum et exercat ne

in vicijs dormiamus. Actu. xij. Item specialiter nos
reficit ne subterne vie in pium succubam. iij. Re.
xix. Item arceat demones ne ab ipsis ledamur. Thobie.
viii. Item instruit in ambiguis ut certificemur.
Dan. ix. et x. Item conducit ne in vijs deuiem. Thobie.
v. et Exod. xxxij. Item nobis in tristitia postius
assulit ut consolamur. Lu. xxiij. et Gen. xvi. ubi dicitur de
angelo qui confortauit flentem Agar. Item nobis peccan-
tibus copatiuntur ne desperemus. Isa. xxiij. et Iud.
ij. Item velociter nobis assulit ne cadamus. Isaie.
xxij. Item angeli. Item adiungunt contra hostes ne vulne-
ra nostra sanant ne moriamur. Thobie. xj. Item pec-
cata nostra ad memoriam reducant ut erubescam. Iosue
ij. Item voluntate dei annuntiantur ei acqescam. Lu.
ij. Item impedimenta auferunt ut diuini liberi seruiamus.
Exo. xxiij. huius precedit te etc. Item frequenter nos vi-
sitant et nobis peccatum ne offendamus. Isaie. lx.
Item pena etc. Item deo se assistunt ut contemplet. Lu.
j. et Dan. vii. decies centena milia etc. Item orando
nobis merent. Job. xxij. si fuerit. Item a diuina lau-
de non retardantur. Isa. vj. et Apoc. v. non habebat re-
quiem etc. Item dei sine velamine facie ad faciem intem-
plant. Mat. xvij. Angeli eorum etc. Item nulli cor-
pulent mole in sua substantia vel vitute aggrauant.
Lu. xl. spiritus carnis et ossa etc. Item supra spiritus exiit
in tpe opatur. angelicus enim intellectus cum sit deiformis
ut dicit dyo. est instantaneus et ideo sine collectione
vnius ad aliud subito intelligit. et in actualitate sue
substantie in instanti eia agenda agit. Unde de angelo qui
vocat a pro intelligenda dicitur quod sit creatus in orizonte
temporis et eternitatis ut patet in primo libro de causis. Item
hoies ex subita angeli punita terribus bonus angelus
blandiendo aspectu sua consolatur. ut dicit Ambrosius. Lu.
j. ubi ne timeas zacharia etc. Sed demon euerter quia
sua punita terribus facit. ampliorum bonorum concunt ut
dicit idem. Item angelus qui vult apparere et quod
vult ab humanis aspectibus occultatur ut dicit idem ibi-
dem. Item corpus pro suo beneplacito operatum sue progre-
ssu ut appareat assumit et pacto suo officio idem corpus as-
sumptum deponit. Iud. xij. Euanit etc. Item assum-
pto corpore pro aliquo necessitate non vegetat illud corpus
nec viuificant huius tamen mouet. Unde quicquid videt comedere et
bibere ut homo. et tamen non comedit nec bibit. huius parte sua ei
bene admirabiliter et consumit ut patet Thobie. xij. ubi dicitur
Angelus videbat quid etc. Angelus enim non comedit
aliqua necessitate huius solum potestate. quod dicit ang.
sup Lu. vlt. quod radius consumit aquam potestate. huius ter-
ra absque necessitate. vnde fuit ibi comestio potesta-
tua. quo ad masticationem et cibi consumptionem non tamen
necessaria quo ad incorporationem. Nec itaque leuia et
plana et precipitantibus bonorum angelorum ad vilitatem par-
uulorum dicta ad pres sufficient.

De malis angelis. Capitulum. xix.

Sicut bonus angelus ho-
minibus datur ad subsidium et conseruationem
sic malus angelus datus est vicinis ad exercitum et pro-
bationem. vnde hominum malignorum spirituum caput et dux est
Lucifer qui secundum Grego. sic dicitur. pro eo quod alijs ange-
lis clarior est creatus. Unde Bre. Primus angelus ideo

omni lapide p̄cioso ornatus extitit. q̄ cū cunctis an-
geloz agnimbz p̄fuit ex eoz cōpatente gario fuit h̄
cōtra p̄ditore suū fup̄biēs lūte z claritā p̄dit et for-
mā deformē et obfcurā apostasie sue merito acq̄fuit
De hoc dicit Damas. li. j. ca. xvij. Ex his angelicis
virtutibz qui alijs perat z cui terree custodia cōmissa
est. nō natura malus factus h̄ bonus exis nequa q̄
ab ip̄o cōditore malicie fenitā in se h̄is. nō ferens il-
luminatōem z honorē quē ip̄e cōditore largitus fue-
rat. electōne libet arbitrij nat̄. vnde deo rebella-
re volens et a p̄mo bono deficiens in malū venit. Et
infra. Lumen igit creatus a cōditore. p̄pria volunta-
te tenebra factus est. Simul aut̄ eū eo euulsa est z cō-
secrata angeloz q̄ sub ip̄o ordinat̄ erāt infinita mul-
tudo et voluntate facti sunt mali de bono ad ma-
lū declinantes. Item d̄: ibi q̄ nō h̄nt p̄tatem neq̄ v̄-
tutē cōtra aliquē nisi a deo p̄missiue et dispositiue
concedat. h̄ diuina p̄missione transfigurāt in quācū-
q̄ voluerit imaginē seu figurā. Omnis igit malicia z
immūde passioēs ex ip̄is cogitate sunt quas quidez
immittit. i. suggerere possunt h̄ obulsa inferre nō
p̄ualent. Item qd̄ hoibus est mors angelis est la-
p̄sus. Post casum enī nō est eis penitētia quē admo-
dū post mortē hoibus nō ē vita. Hucusq̄ Damas.
Itē dicit Greg. a grana desertus. obulsnatus in ma-
licia p̄mansit ita q̄ nihil bona volūtate velit. liberuz
siquidē habet arbitriū h̄ depressum z ad malū incli-
sante inclinatū ita q̄ semp bonū refugit. malū vero
eligere nō desistens. Et id̄ accidit vt dicit Cassiodor.
volebat et cupiebat rape diuinitatē z amitte felicitate-
tem. Itēz q̄ altitudinē sibi incōuenientē indebite ap-
petiit ideo iusto ordie ad ima ruit. vt qui se iuste nō
tenuit in summo fm̄ iusticie ordinez se teneat nūc in
imo. p̄pter qd̄ diabolus id̄ est deozum fluens a san-
ctis est dicitur. Multis alijs nominibz nuncupatur
quibz sua malicia per nominū similitudinē intumēt
Dicit enim demō imo fm̄ plat. in thymeo cacode-
mon id̄ est mala sciens. demon enim sciēs interpretat̄
Sic autē dicit. p̄pter sciē quia viget naturaliter p̄sp̄i-
citate. viget enim sensu nature experientia t̄pis. vi-
get intelligentia scripture sicut dicit Beda et etiam
Damas. c. xvij. De hoc dicit Hieronimus. li. vij. c. vlti.
Demones vocant greci peritos id̄ est scientes. p̄sci-
unt enim multa futura. vñ solent dare responsa aliq̄
In illis enim est cognitio rerū plusq̄ in hominibz p̄-
tū subuliona sensus acumine existentia longissime
vite. p̄tū per dei iussum angelica reuelatōe. In cor-
porū aereozū natura vigent an transgressionem cele-
stia corpa gerebant. lapsi vero in aeream q̄litate cō-
uersi sunt. et ista aeris caliginosi spacia tenere p̄missi-
sunt qui eis carcer est vsq̄ ad iudiciū. In di sunt p̄ua-
ricatores angeli quoz diabolus princeps est. Itē d̄
sathan. i. aduersarius. q̄ ex corruptela malicie deo q̄
summe bonus est cōtinue aduersat̄ vt dicit Hiero.
Precipitata audacia magis p̄sumit q̄ possit vt di-
cit glosa Esa. xvj. Maior est arrogantiā ei? zc. Sic
enim dicit idem. potū vult esse q̄ nō esse vt pugnet
contra deuz. q̄nis suū ex hoc sciat crescere nocamē-
tum. Itē vocat beemoth. Job q̄dragesimo. ecce bee-
moth. beemoth bos vel animal interpretat̄. demon si

cut bos comedete fenū appetit. q̄ suggestioēs sue dē-
te conterere spiritualium virozū vitam mundā que-
rit. Carnalia enim desideria amat demon. Itē dicit
leuiathan. i. additamentū. Job. xl. q̄ vt dicit Greg.
maluz malo addit et penā pene addere desistit. Si-
cut enī sua et suoz crescit culpa. sic et pena. Itēz dicit
apollon grecid̄ ē exterminator latine. vt p̄t̄ Apo-
ca. xv. quia bona virtutū que de? in ecclia siue anima
plantat malicia ip̄m stimulante exterminare deside-
rat sicut dicit in ps̄. Exterminauit eam aper de silua
zc. Itē dicit cōmuniter diabolus qui hebraice dicit̄
deozum fluens. q̄ quictus in celi culmine stare con-
tempfit. superbie sue pondere deozum cadere meru-
it. grece vero dicit̄ crumator. eo q̄ vel ad crimina al-
licit et inflammat. vel quia electozum innocentiā fal-
sis criminibz inficit et accusat. vt d̄: Apoca. xij. Pro-
tectus est accusator zc. Et sicut dicit Iud̄. ethimolo-
giarū. li. vij. Item p̄ter ista noia multipliciter in scri-
ptura eius malicia denotat̄. Dicit enī serpens vel dra-
co p̄pter ei? violentā astuciam. Apoca. xij. Leo. p̄-
pter ei? apertā violentiam. i. Pe. vlti. tanq̄ leo rugi-
ens. Vexis p̄pter ei? obstinatā duriciam. Esa. xxv
Coluber tortuosus p̄pter ip̄ius in isto aere caligino-
so latentiam. Et ideo ab aug. recitatur opinio plato-
nis de cacodemonibus super Beñ. ad litterā. li. vij
et habet. li. v. siue dist. vij. c. j. Demones aerea dicit̄
tur animalia quia corpoz aereozū vigēt natura. nec
per mortem dissoluntur. q̄ p̄ualent in eis elemen-
tū aptū ad patiendū pon? q̄ ad agendū. Itē d̄: Au-
gu. in li. de ci. d̄. c. vij. Demones sunt aialia. animo
passiua mente rationalia t̄pe id̄ est duratōne eterna
corpe aerea zc. Nec quidē ab Aug. opinatiue z re-
citatiue sunt dicta volente infinnare qualiter demō
a loco summe illumiofo. s. celo empyreo sit expulsus
et in hoc aere caliginoso intrusus vt ibi patiat̄ z i-
de assumat corpus q̄ a deo p̄mittitur vt hominum
vita per ip̄s? munisterū exerceat. p̄pter qd̄. p̄ter d̄: Ma-
saber conflagans prunas z formans vas in opus suū
dicit̄. quia eius exercitio vita electozū qui vasa sunt
gratie p̄probatur. Esa. lv. Cream fabū zc. His ita
q̄z hoibus et multis alijs demon nōiat̄ q̄-
bus virulenta ei? rabies demonstrat̄. Dicit enī Be-
da in glo. sup̄ illū locū. j. Pe. vlt. Circuit querēs quē
deuoiet zc. Circuit enī tanq̄ hostis oblidēs muros
clausos explozās vt p̄ inferiorē partē ad interiora pe-
netret. Offerte oculis formas illicitas v̄visu destru-
at casitate. Zlures p̄ canora temptat vt molliat xp̄ia
nū vigore. Lingua puicio puocat. Manū iniurijs
lascensitibz ad vindictā. puocat vel ad cedē instigat.
Honores terrenos p̄mittit z annibilet celestes z cū
latent nō p̄t fallere aptos addit terrores in pace sb̄-
dolus. in p̄secutōe violent? p̄ quē anim? dz eē tantū
paratus ad resistendū q̄ntum ille est paratus ad im-
pugnandū. Hucusq̄ glosa.

De angelis peruersis.

Ca. xx.

Aligitur angeli cōsen-
nētes volūtati luciferi cadēdū irrecupabile
in hoc aere caliginoso velut i carcere sunt reclusi. Le-
ciderūt aut̄ de luce in tenebrā. de scia in ignorantia.
de dilectōe in odiū et inuidiā. de summa felicitate in

Summā miserā. vt dicit Grego. Jte demones p̄sunt
 demonibz fm maiorē sciētā et minorē. alijs subsunt
 vt di. Amb. sup Lucā. Quis ei obstinat sunt i ma
 lo. vniaci tñ sensu nō sunt penitus spoliati. Māz vt
 dicit Jsi. triplici acumine vigēt demones. Mā q̄daz
 sciūt s̄bilitate nature. q̄dā experiētā t̄pm et duntur
 mitate q̄dā scōz spūuz reuelatōe. Jte demōes vt di
 cit Aug. in eius viuacitate ingenij agnoscūt semina
 les rez virtutes nobis ocellas quas p̄ p̄grnas z tē
 peratas elementoz p̄ p̄mixtiones spergūt z sic diuer
 sas rez spēs p̄ducūt. qd̄ em̄ posset p̄ se facere natura
 successiue hoc p̄t diabolus facere p̄ accelerationez
 opeoz nature. vñ p̄ arte temonū magi p̄baronis ser
 pentes et ranas subito p̄dixerūt sicut sup Ero. gl.
 dicit. Jte demonū intētiō tota ē ad malū z ad sāngi
 nationē bonoz z iō elemētā sepe pturbāt. tempestates
 in mari et in acre cōtant. fructus terre tempestates
 et deuastant. vt p̄z Alpo. vii. c. z longe peiora facerēt
 si boni angeli nō cobiberēt. z iō qz cōtinue peccāt q̄
 tūqz vadūt penā suā cōtinue secū portāt vt di. Jre.
 Jte ge. li. mor. xxxij. demōes sp̄ afflictōz iustoz et pe
 nit. h̄ si a deo prātē nō accipiūt ad tēptationis articu
 lū nullatenus cōualescūt. vñ qñ vnū malū intulerit
 ad faciendū aliud subito se acingūt. vñ erētes ab
 oblesso porcos intrare p̄tulerunt. Mā vt suam agāt
 maliciā etiā bruta ledere appetūt. qñ cobibente eos
 diuina potentia boies ledere nō p̄sumūt. Jte in lib.
 xiiij. fm diuersas diuersoz cōplexiones varias di
 uersis parant tēptationū illaqueant. z deceptōes
 nā letos tēptant de luxuria. tristes de discordia. timi
 dos de desperatōe. sup̄bos de p̄sumptōe. Jte in lib.
 xxiij. primo antiquus hostis tēptans q̄si cōsulendo
 blanda et illicita aio suggerit. post ad delectationem
 p̄trahit ad extremū p̄ cōsensuz possidens. violenta
 cōsuetudine p̄mit. vñ de ip̄o dī Job. xij. Strigūt cau
 dā zē. Jte idē li. xxxij. Nequaqz hostis callid⁹ quē
 piā p̄mit h̄ calliditate p̄sistere p̄suasione et fraudu
 lentis consilijs interficit. qz dū dulcia resonāt ad no
 xia cor inclināt. Jte idē li. viij. sicut ē pditus hūanis
 sensibus se obijcit. mō q̄si angeluz lucis se ostendit.
 Jte li. xxxij. in fine mōi tāto seruentior erit ad scien
 tiā q̄nto se sentit viciniorē ad iudiciū et ad penā. Jte
 ibidē. Tunc q̄cqd̄ nequiter voluerit callidus exqui
 ret. tūc sup̄bis ceruicē quē altius eriget et pillū dam
 natū hominē quē gestabit oē quod poterit tunc neq̄
 ter ostendet. Jte idē li. xxxij. Apparēte iudicio cun
 cto assistente celestis curie ministerio. antiquus ille
 hostis diabolus belua crudelis et fortis in medio ca
 ptiuus adducet et cū suo toto corpe eternis gebēne
 incendijs mancipabit. vbrvūqz manditū erit specta
 culū qñ hic immanissima belua electoz oculis onde
 tur. Nec pauca de infinitis p̄prietatibz malignoz
 spiritūū et eoz effectibz dicta sufficiūt cā breuitatis.
 alias vero ip̄ius sathane p̄prietates opationes et oc
 cultas machinationes si q̄s scire desiderat li. Greg.
 sup Job plegat et pcurrat matie in duobz ca. pe. s. xl
 et. xlj. **Explicit liber secundus.**

**Incapit liber tercius de prop̄rietatibus anime ra
 tionalis.**

Diuante Jesu cri
 sto in p̄cedētibz aliq̄s p̄prietates de s̄
 stāta penit⁹ in corporea diuina. s. natu
 ra et angelica q̄m ad hoc spectat opu
 sculū breuē introduxim⁹. nūc cū eisdē interueniēte
 auxilio ad creaturā corpoream s̄lū cōuertam⁹ a di
 gnissima creaturaz. s. boie q̄ naturā et p̄prietatē sapit
 tam corporū q̄ spirituum inchoantes.

De hominis descriptione.

Cap. j.

Cum igitur homo secun

dū Jsi. sit aial deiforme mālietū natura fm
 legē rōnis discipline susceptibile diuinā h̄ns imagi
 nē in potētia cognoscēdi et similitudinē in potentia
 diligēdi. Ad h̄ vt rudibz et paulis boies p̄prietates
 manifestus innotescat a p̄bzo e⁹ et q̄bz ē cōpositus
 est breuē inchoandū et p̄mo a natura digniori. s. ab
 aia fm quā cū subā angelica cōuenit et cōcordat q̄a
 fm illā supra naturā corpis h̄ ad celestia eleuat. nā
 sicut dicit Jsi. h̄o abusiue ab humo ē dicit⁹ cū ex soci
 etate nō tñ corpis h̄ aie sic cōcreuit. et iō grece antro
 pos. i. sursum erectus appellat. eo qz ab ymo ad cōtē
 plationē sui artificis spūs regimie subleuat. vñ poe
 ta. Prona qz cū spectat aialia cetera terrā. Os h̄oī s̄
 lime dedit celūqz videre. Iussit et erectos ad sidera
 tollere vultus. Mō itaqz celū q̄rat et nō tāqz pecus
 ventri obedēs mentē in terra figat. Cū etiā fm Jsi.
 duplex sit h̄o. s. interior et exterior. p̄mo ab interiori
 s. auma est tractandū.

De homine interiori. s. aia.

Ca. ij.

Primo igitur videnduz

est qd̄ sit aia rōnalis fm rē et fm diffinitōez
 et qd̄ dicat⁹ fm ethimol. et nois impositōez. Deinde
 qd̄ fm potētia erōtūe. Tercio qd̄ fm effectū et opa
 tionē. Quarto qd̄ fm sui p̄fectibil⁹ cōpationē. s. q̄ sit
 eius p̄prietas qñ cū corpē cōiungit et q̄ qñ ab eo sepa
 tur. Aia vō rōnalis de q̄ hic intendim⁹ a q̄busdam
 scia et p̄bis diffinit⁹ vt spūs. a q̄busdā vt aia. a q̄būf
 dā vt aia et spūs. Inq̄ntū at aia h̄z naturā spūs dif
 finit⁹ ab Augustino in libro de motu cordis.

Adhuc de anima

Cap. iij.

Auma est substantia in

corporea intellectuali illuminatōis a p̄mo vlti
 ma relatōe p̄ceptiua. Ex q̄ diffinitōe p̄mā et p̄cipuā
 cognoscim⁹ rōnal⁹ aie p̄prietatē. Spūs em̄ h̄ianus
 mediate p̄ angelos ē diuie illuminatōis receptiuus.
 Jte inq̄ntū ē aia diffinit⁹ duplicat. qz vni⁹ corpi. s. vt
 motor mobilis et nauta nauis. et fm h̄ diffinit⁹ a remi
 gio sic. Aia ē subā incorporea regēs corpi. et ab ang.
 de aia et spū. Aia ē subā qdā rōnis p̄iceps. corpi re
 gēdo accōmodata. et q̄ diffinitōe alia spūs p̄prietas
 elicit. s. qz qdā necessitate amous et gubernatōis ad
 regimē corpi sibi vni⁹ naturalit⁹ inclināf. Ex q̄ etiā
 p̄z qz aia in corpe regēdo nō p̄ dimissionē et loci spa
 cū in corpe extendit. h̄ et⁹ v̄tute corpi vndiqz regit
 et mouet sic ponit Caladi⁹ et replū in cōmētō supe
 ethimū de aranea q̄ in medio tele et⁹ residēs sentit
 q̄lēcūqz motū interi⁹ vel exteri⁹ factū. sic aia in cōtro

cordis resideres sine sui distictione totū corp⁹ viuificat et oim membrorū motus dirigit ⁊ gubernat. sicut autē corp⁹ copri sibi vnto vt forma et pfectio. diffinitur a philosopho in li. d. aia sic. Aia est endelictia. i. actus finis siue pfectio corpis phisici organici potētiā vitā habēns. Et q̄ diffinitio p̄z q̄ p̄uis corpore sit vmbilis nō tū oi h̄ solū organūato corpore ⁊ phisico. i. naturaliter ad susceptōz aie rōnalis dispositio i fundit ⁊ vniū. Itē in q̄ntū est aia et spūs q̄ d̄rupti distimūt. p̄mo in p̄p̄tōe ad creaturas generalit̄ sicut ait Aug. in li. de aia ⁊ spū. Aia est oim silitudo. Et q̄ p̄z q̄ aia ex sui natura ad suscipiendū in se oim rerū silitudines ē apta nata. vt d̄r i. li. d. aia et spū. aia ad similitudinē totius sapientie facta in se oim rerū gerit silitudinē. q̄ similibs fr̄ ē p̄ essentia. aq̄ v̄o p̄ ima genitōz seri p̄ ratōz. firmamēto p̄ intellectū. celo empireo p̄ intelligentiā. Sexto autē mō diffinit in cōp̄tione ad deū tanq̄ ad suā cām efficiētis sic. Aia est d̄iforme spiraculū vite. Et q̄ p̄z. p̄p̄tetas aie q̄ nō et traduce. nec et seminali rōe. p̄p̄gat. h̄ ad viuificatōz corpore a deo infundit ⁊ creat. Itē septimo mō describitur in cōp̄tōne ad deū sicut ad finē suū sic. Aia est spiritus intellectualis ad beatitudinē in se et in corpore ordinatus. ⁊ ex hoc relucet aie p̄p̄tetas. s. q̄ aia nō solū sepaata b̄ificat cū angelis vel sicut angelus imo in corpe glouificat ip̄i felicitas ampliat. His oēs differentias et diffinitōes sub q̄dam generali descrip̄tōe cōprehendit. Jo. damas. ome. xv. Aia est substantia viuens simplex ⁊ in corporea. corporeis oculis fm̄ p̄p̄riā naturā inuisibilis et immortalis rōnalis in intellectualis in figurabilis organico vnto corpore ⁊ buic. s. corpore vite augmentatōis sensus et generatōis tributuū nō aliū h̄ns p̄ter seip̄am intellectū h̄ parte sui p̄i purissimā. Sicut etenim oculus in corpe. ita ē aia intellect⁹ arbitrio libera ⁊ voluntaria et operatiua voluntate vmbilis qm̄ creabilis. Oia hec et ei⁹ gr̄a q̄ est cōdidit suscipiens et quo et esse et naturā suscepit Macusq; Jo. damas. in. c. supradicto. Consimiles etiā p̄p̄tetas describit Bern. sic d. O aia infigura da imagine decorata similitudine desponsata fide dotata spū. redēpta xpi sanguie deputata cū angelis. ca par b̄itudinis heres salutis p̄nceps rōnis. q̄ nbi cū carne. Et istis multis diffinitionib; et descrip̄tōib; varijs varie p̄p̄tetas aie q̄ ad esse nature et etiam gratie iam relucet.

Quō anima sit a philosophis sc̄pta. Ca. iiii.

Quid tamen ^{fm̄ rem sit anima. pluri bus incertum est. Naz} circa hoc antiqui legunt philosophi varias q̄li cōtrarias sententias protulisse. Recitat enī Arist. in li. de aia. q̄ plato posuit aiam essentia se mouentē Xenō v̄o dic aiam eē numerū se mouentē. Pictago ras armoniā. Paphino⁹ ydeam. Asclepides v̄o dixit aiam esse q̄nq; sensuū ceteritiū suū confonsum. Epocras autē spiritū tennē p̄ oim corp⁹ dispersum. Heraclius phisicū lucē vel sanūllā essentia aiam vocat. Democrit⁹ spiritū insertū atomis. vñ. poter fa alitate motus totū corpus aie p̄nūū asserit. Democides dic̄ eā et terra et igne esse. Epicurus dicat aiaz quā d̄az sp̄m̄ et igne et aere eē. Apert⁹ dic̄ aiam q̄ndam vigore igneū fore. Juxta illō. Ignis ē illi v̄o

go ⁊ celestis origo. Cū ḡ tot ⁊ tā diuersa de substantia aie a sapientib; sint relata. hoc solū sufficiat q̄ ad p̄sens q̄ fm̄ sc̄dōz dicta. aia est q̄dam spiritalis et intellectualis rōnalis suba ad viuificandū et perficiendū corp⁹ humanū a deo ex nihilo sic creata. vñ q̄ substantia est p̄triorū susceptiua. susceptibilis enī ē sc̄e et igr̄antie v̄ntis et malicie et hoc sine substantie sue imutadōe seu deperditōe. Itē q̄ incorporea ē nō est sensu corpali perma. neq; fm̄ dimensionē extensiuā. Itē q̄ simplex est in natura idē nec augmenti nec detrimēti est in sua essentia receptiua. et idē nec i corpore maiori est maior. nec in miōri minor. vt dic̄ Aug. Itē q̄uis simplex sit et inuariabilis in substantia sua. est tū in potētia sua inmutabilis. Nam m̄litudō in virtute et i potētia nō ponit maioritatem in natura vel minoritatem. sed quo ad varios effectus est potentialis multitudine in aia. vñ non est maior in tribu q̄ in vna. nec minor in vna q̄ in tribu. p̄z itaq; multiplex aie. p̄p̄tetas fm̄ rem et diffinitōem. lucidi⁹ at patebit aie p̄ditio p̄ nois ip̄ius impositōem.

Quō aia a gentilib; nomē accepit. Ca. v.

Aima igitur fm̄ Jfid.

A gentilib; nomē accepit p̄ eo q̄ fm̄ eoz opi nōne vent⁹ sit q̄ aere om̄ attrabentes viuē videmur. Sed illud apertissime falsum ē. q̄ multo prius aia corpore infundit q̄ aer ore capiat. q̄ i genericis v̄tero statim viuē q̄ a d̄no infundit et creat. Aia igit̄ d̄r eo q̄ viuē ⁊ corp⁹ cui infundit animat et viuificat. Spūs vero d̄r. q̄ vitā in se b; spiritalē aialem et naturalē. et q̄ spirare fac̄ ip̄m corp⁹. Idem etiā in essentia ē aia et animus. h̄ aia dic̄ vitā fm̄ rōz animus silitū. vñ dic̄t p̄bi aiaz. i. vitā sine aia. i. sine cōsilio permanere. Dic̄ etiā aia mens. q̄ tanq̄ caput eminet v̄l q̄ meminit. vñ hō fm̄ mentē d̄r imago d̄i Itē multa noia aie sunt ita cōiuucta q̄ vñ. p̄ alio sepe ponit et per diuersa noia aia diuersi respectibus noiatur. Aia enim d̄r dū animat et viuificat. Mens inq̄ntum recolligit. Animus dū vult. Itō dū rectū iudicat. Spūs dū spirat. Sēsus dū aliquid sentit. vñ et p̄ his aie. p̄p̄tetas. sc̄ia que aie q̄litas est a sensu nomē accepit. Macusq; Jfido. li. xi. ca. j.

De potentijs anime. Ca. vi.

Aima veroplares ba

Abet potentias cū sit in substantia vna a multi plicē b; cōp̄tōem fm̄ quā oportuit diuersam potētariū ip̄ius oñdere partitionē. Cōp̄t. eius ad corp⁹ et ad finē suū. et ad actū suū. fm̄ p̄p̄tōem v̄o ad corpus q̄nq; b; potētias. quaz p̄ma est fm̄ Aug. sensualitas q̄ vis ē aie q̄ mouet et rēditū corpore sensus atq; appetitus rerū ad corpus p̄nentiū. Hac potētia mouet aial ad appetendū delectabilia refugitq; nocua. Sc̄da potētia est sensus. s. vis aie q̄ cognoscit res sensibiles ⁊ corpales qm̄ sunt p̄ntes. Tercia ē imaginatio q̄ aia intuet formas rerū corporalium cū sunt absentes. Quarta ē rō q̄ iū bonū ⁊ malū v̄z ⁊ falsū discernit. Quinta ē intellectus q̄ res nō materiales h̄ intelligibiles p̄bendit vt deū et angelum et h̄mōi. Tres p̄ime potētie. s. sensualitas sensus et imaginatio sunt in anima. put est corpea vni

bilis et ei influit vitam et sensum interiorē et exteri-
orem ad ipsius corporis perfectionē. et be potentie
hoīo et brutis sunt cōes. due vō alie. s. rō et intelle-
ctus sunt in ea. put a corpe tēpabilis et remanet se-
para sicut angelus et hoc sūm duplicē aspectū. Respi-
cit namq; superiora et sic intellectus nūcupat. respi-
cit et inferiora et sic rō dī. p̄p̄t aut̄ aīa p̄p̄t ad sūc-
sūū triplicē h̄y potētiā. s. rōnālē q̄ tendit in verū. p̄cu-
p̄sabilē q̄ tendit in bonū. irascibilē q̄ tendit in ardu-
um et eternū. In rōnālē ē cognitio veri. in cōcupisci-
bili voluntas et desiderium boni. in irascibili est fu-
ga contrarij. s. mali. Omnis itaq; potentia sic cōsūe-
rata ē cognitua sine apphensua veri vel affectua
boni vel motua ad fugā mali. De vi igit apphensua
sine rōnālē oīs sensus orit̄. De vi aut̄ motua cō-
cupiscibili et irascibili nascit̄ oīs affectio sine affectu
que affectiones sunt q̄tuor. s. gaudiū spes timor et do-
lor. p̄mte due nascunt̄ de cōcupiscibili. naz de re quaz
cōcupiscimus gaudem⁹ et gaudēdo speram⁹. Due
vero alie. s. timor et dolor oriunt̄ de irascibili. qz de o-
q̄ odimus nā dolem⁹ et dolendo timemus. Hi si q̄
dem̄ q̄tuor affectus v̄m̄tū oīm et viciōz quedā sunt
substrata materia sicut alas ē orisus. et hoc p̄y p̄ Au-
gu. in li. De aīa et spū vbi hec omnia declarant̄.

De triplia potentia aīe.

Ca. vii.

Rout vero considera.

pur aīa ad sūū actū triplex potentia occurrit
s. vegetabilis sensibilis rōnālī. immo i diuersis sub-
iectis triplex dī aīa. s. vegetabilis q̄ est in plantis et
radicibz sensibilis q̄ ē in brutis et aīalibz. rōnālī in
hoīo. Vñ aīam vegetabilē cōpat p̄ba triāgulo. q̄a
b̄mōi tres sunt ptes. generatiua. nutritua. augmen-
tatiua. vñ hec potentia seu aīa p̄mā ē sillis triāgulo i
geometria. Aīam sensibilē cōpat q̄drangulo qz qua
drangulus ducta linea ab angulo ad angulū duos
facit triangulos. aīa sensibilis duos facit triangulos
potentiaz vbiq;q; est ē aīa sensibilis ibi vegetabilis
inuenit̄ s̄ nō cōuerso. Aīam aut̄ rōnālē cōpat circū
lo rōe sue p̄fectionis et capacitatis. Oīm em̄ figura-
rū p̄soperimetrarū id ē equales ambitus habentuz
maximus ē circulus. Quis em̄ p̄fectibilis facta sit i
scīa et virtutibus aīa rōnālī. vt dī in li. de aīa. p̄fe-
ctissima ē et capacissima instar circuli q̄tū ad poten-
tias naturalēs. vñ supposita aīa rōnālī p̄sypponitur
potētia vegetabilis et sensibilis s̄ nō p̄uerit̄.

De aīa vegetabilī.

Ca. viii.

Aīa igitur vegetabi-

lis potētiā h̄y generatiuā necessariā ad mul-
tiplicatiōē sp̄ez. potētiā nutritiua ad cōseruatiōē
indiuīdij. s̄ potētiā augmētatiua ad p̄fectionē subie-
cti. Vñc aut̄ vñm vegetabilē q̄tuor deseruūt. s. vir-
tus appetitiua que sūt necessariā in nutrimento. dige-
stua que sepat cōueniēs ab incōueniēti in nutrime-
to. retentiua q̄ transmittit ad singulas ptes in aīalibz
et ad singulos ramos in planta qd cōueniens est in
alimento et cōiungit eis vt restitueret dep̄ditio tā i aīa
libus q̄ in plantis. Expulsiua q̄ expellit illud qd na-
ture est incōueniens et nociuum. Sunt et alie v̄
tutes potētie vegetabilī administrantes vt immu-

tativa. informativa. assimilatiua. p̄forabilis aspera. le-
nis. quaz p̄ d̄fferentias nō intendim⁹. p̄sequi qz in li.
bro Johānicij p̄ se patent. Et p̄dictis igit breuiter
recollige qz aīa p̄ potētiā vegetabilē in plantis de si-
milibus similia. p̄ducit et. p̄ducta in esse multiplicat
et custodit. Itē que sunt necessaria ad nutrimentuz
appetit recipit incorpat atq; vñt. Itē que incōueni-
entia sunt abicit et excludit. Itē p̄ generatiuā v̄tutē
cui deseruit pascitua. multiplicat specē et ad eē p̄du-
cit. Itē p̄ nutritiua specē multiplicatā refouet atq; nu-
trit. Itē per augmentatiuā subiectum dilatando
debita quāitate perficit et p̄ducit. Itē sēmo et tem-
poris mutabilitate desiat et tēdē pereūte corpe ip̄a
perit. Hec de aīa vegetabilī hic dicta sufficiant.

De aīa sensibilī

Ca. ix.

De anima autem sensi-

bili q̄m̄ ad potētiā suaz d̄fferētiās aliq̄
paucā breuiter sūt dicenda. Nā v̄tus sensibilis in
subtilissimis cerebri ventriculis sedē h̄y. ab ip̄o autē
cerebro p̄ neruos et arterias per singulas partes aīa
lis se diffundēs motū et sensum voluntariū in singu-
lis mēbris operat̄. Duplicē itaq; h̄y aīa sensibilī po-
testatē. s. apphensiuā et motiua. Apphēsiua vō diu-
dit̄ in sensum cōmunē siue interiorē et sensum parti-
cularē siue exteriorē. sensus vō exterior cōtinet v̄suz
auditiū gustū odoratū et tactū. et iste sensus i suis or-
ganis. p̄ducit talit̄ ad effectū. Quidā neruus q̄ ab
anathomia dī obitūis descendit a cerebro ad ocu-
los seu ad oculos. pupillas et ramificat̄ i duas par-
tes et alius quidē ad aures. tertius ad nares. q̄rtus
ad linguā et palatum. quintus ramificat̄ ad organa
tactus per totū corpus. Per istos itaq; neruos sp̄s
sensibilis vbiq; diffundit̄ per corp⁹ et ei⁹ v̄tute totū
sensibile et mobile reddit̄. et cū sp̄is diffusioē per
neruos arterias et musculos tota corporis cōpago
admodū habilis inuenitur.

De sensu cōmuni siue interiori.

Ca. x.

Sensus vero cōmunis

siue interior diuidit̄ in tres partes s̄m tres
cerebri regiones. Nā in cerebro sunt tres cellule. scz
anterior in q̄ v̄tus imaginatiua operat̄. q̄ quidē ea
que sensus extrinsecus apphēdit̄ interiori ordinat
et cōponit. vt dīc̄ Johānic⁹. Est et media cellula. s.
logistica in q̄ rō sensibilis vel estimatiua v̄tus dīc̄
Est iterū et tertia et postrema q̄ ē memoriatiua q̄ ea
que apphēsa sunt per imaginatiōē siue rōnem in
thesauro memorię retinet et custodit.

De virtute sensitiua

Ca. xi.

Sensus itaq; siue sensi-

tius v̄tus q̄ ab aīa sensibilī p̄cedit ē potētiā
qua aīa de coloribz saporibz et alijs sensibz obiectis
iudicat et discernit. imaginatiua vero ē virtus qua
formas p̄s a particularibz receptas q̄m̄ absentē
apphēdit̄. vt p̄y q̄m̄ montes aureos cogitamus
vel q̄m̄ p̄ter similitudinē alioz montū de monte
pernao somniamus. Vñ aut̄ estimatiua siue ratio
sensibilis est s̄m quā in p̄cauendis malis nobis vel
in delectabilibus cōsequendis prudētēs sūt hoīes

et sagaces et hec estimatiua nobis cōmūnis ē et bzu-
tis vt patet in canibz et etiā lypis. rōne tñ pprie loqn-
do nō vtunt. s; quādā form et scelerē estimatiōe. sed
de hoc alias. memoriatiua vō est vis conseruatiua si
ue recordatiua per quā species rerū ne in obliuionē
veniat reponim⁹ et referuamus. Vñ dicē quidā me-
moria est archa sine cistula rōnis.

De virtute sensibili motiua. Cap. xij.

Virtus autē sensibilis

motiua diuidit̄ in naturalē et animā-
lem. Virtus autē naturalis est motiua huiusq; i cor-
pore aīalis per venas et habet sedē suam principaliter
in epate eo q; ibi principaliter operet. virtus quo-
q; vitalis habet motū suū per arterias in quib⁹ mo-
uet spūs a corde procedentes. nam hec virtus sedem
suam hōbz in corde vnde oriunt̄ arterie sicut et epa-
te vene nascunt̄. tñ cū caloris est cor q; nisi frigidū
aere attracto eius calor mitigaret vñq; in femēpso
suffocaretur ppter quod per arterias et pulmonem
necesse est aerem attrahere et eius incendium mitigare
Virtus autē animalis motiua que principaliter se-
dem habet in ventriculo cerebri a quo oriunt̄ om-
nes nerui mediante nucha id est medulla spinali q̄
est i spondilib⁹ doisi mouet oīa membra. p̄mo em̄
mouet neruos et musculos et lacertos. qui moti mo-
uent et alia membra motu voluntario in oēm partē
fm̄ vō q; mouet manus dicitur virt⁹ operatiua.
fm̄ vō q; se extendit ad pedes et mouet ad ambulā-
dum dicitur virtus pgressiua eo q; fm̄ eam mouen-
tur animalia motu pgressiuo. Recollige igit̄ bre-
uiter anime sensibilis pprietates huic tractatui con-
gruentes. Est igitur anima sensibilis quedam spiri-
tualis substantia vegetabili nobilior et dignior. ratō
nabili vō longe indignior et ignobilior. Nam ei⁹
esse et operatio dependet a materia siue subiecto cui⁹
est perfectiua. vnde p̄cēntē corpe perit et effen-
dia et operatio nec permanet a corpe sepata. q̄diu ta-
men est in corpore nobiles habet opatōnes. Est em̄
corpore animalium sensificatiua et in ipsis sensuum
interior et exterior fm̄ organoz exigentiā p̄sentia.
Item oīm membrōz fm̄ omnē partem est motiua.
Item per singulas partes corpis est sue virtutis di-
strubūna vel diffusīua. Item fm̄ maiore nobilitate
organoz et mēbroz est nobilitū actionuz pductiua.
Item somni et vigiliē in animalibus ē effectiua. Itē
virtute eius ad interiora reuocata in interiorib⁹ cor-
pōis fortius est actiua. Item diffusīa per exteriores
sensus et circa diuersa occupata debilius in singulis
operat̄. qm̄ enim actualiter intenditur in visu debili-
tatur et remittitur in auditu. et sic de alijs. Vñ dicē
Singularis intentus minor est ad singula sensus. Itē
in extremis et nimis excellentib⁹ eius virtus obui-
ditur. sed in medijs delectat̄. Item ei⁹ virtus et opa-
tio impeditur qm̄ ppter opilatōes meatū et poros i
membris spiritui sensibili via seu transitus denegat̄
vt in paralitico epileptico et alijs patet. Item ex ni-
mio calore dissolvente et poros dilatante virtus ei⁹
dissoluitur sicut et nimia frigiditate constringēte ne
se diffundat coartatur. Item ex odouferis vñs ani-
malis deperditā restaurat sicut ex fetidīs corrupi-

tur et grauaf. Sed hec de virtute sensibili iā sufficiat.

De anima rationali.

Ca. xij.

Anima vero rationalis

is siue vis intellectiua idem est quod intel-
lectus. Vnde diuiditur fm̄ duos p̄cipales actus
id est intellectum speculatiuū et intellectū practicuū.
Intellectus enim speculatiuus exercetur in contem-
platōe. int. llectus vō practicus in operatione. Et
fm̄ hanc radicem diuiditur vita actiua et p̄cēplatiua
Aīa igitur rōnalis p̄petua ē: incorruptibilis ac imor-
talis ppter qd et principalis eius act⁹. s. intelligē nul-
latenus dependet a corpe. et iō p̄fecte viuūt et intelli-
git a corpe sepata imo q̄nto plus se corpi immerferit
tanto tardius et imp̄fectius intelligit et q̄nto se ma-
gis a carnalibus uerbis subtraheret tanto facilius
et clarius apprehendit. Voco autē hic immersionē vel
per fantasticam imaginatiōem vel p̄ delectatiōem car-
nis siue r̄paliū dilectiōem. vnde dicit Greg. Nō si-
cut in medio creatus ē vt esset inferior angelo superi-
orq; iuncto ita h; aliquid qd necesse ē puenire cum
summo et aliquid cū infimo. Immortalitatē quidē
h; spūs cū āgelo. mortalitatē corpis cū iuncto. Ani-
ma igit̄ si ad deum p̄ rōem cōuertitur illuminat̄ me-
liorā et p̄ficatur. Si vō p affectōnes ad creaturas
puertē obscurat̄ corrupit̄ et deteriorat̄. q̄uis enī
aīa in se considerata immortalis sit et p̄petua. pas-
sibilis ē tñ ex colligatiōe corpis cui est cōiuncta. vñ
Aug. in li. dg aīa et spūs aīc in corpib⁹ viuētes p̄ de-
lectōem rerū sensibiliū corpaliū imaginib⁹ afficiunt̄
tur a corpōibus exeuntes in eisdem imaginib⁹ tor-
menta patiunt̄. Propterea enī corpaliū passiōib⁹
ibidē dñneri possunt. q; hic mūdare a corrupōe cor-
pōz non fuerūt. Et quo patet q; anima q̄uis in sui
natura sit purissima. impuritatē cōtrahit a carne cū
originaliter ē corrupta sicut vinū vel ali⁹ quicūq; li-
quor ex vase corrupto contrahit infectōem. et iō ex-
uta a corpe q̄nis ex colligatiōe corpis secū foides de-
fert. et iō necesse ē vt purgent̄ sicut gēma de luto no-
uiter emūdāta. Nōc autē oīa de dictis Aug. sunt ex-
cerpta. Recollige igit̄ ex predictis q; aīa rōnalis inē
oēs creaturas diuine imaginis et similitudinis ē exp̄-
sius rep̄tatiua. et hoc q; trina ē i potētia. q̄uis vni-
ca et simplex sit in natura. Item oīm rerū similitudi-
num ē in se contentiua. Et ideo aīa dicit̄ omnū rerū
similitudo. vt dicit Aug. Item semel creata in corpe
vel extra corpus ē inesse p̄petuo p̄manēna. Nā vt
dicit Cassiodo. nūq; ad diuinā imaginē diceret̄ crea-
ta si mortis timō clauderet. Itē endelichia ē corpis
organici phici. et iō ipius corpis in pte et in toto ē p̄-
fectiua. Itē ex natura sibi indita ē naturaliter bonū et
malū veri et falsi diiudicatiua et libere electiua. Itē
fm̄ diuersas potētias formarū et specierū diuersarū
rerū p̄ntiū et absentū ē apprehēsiua. Nā res ma-
teriales p̄ suas naturales formas p̄ntes v̄ absentes
discernit. res vō imateriales p̄ sui p̄ntiam p̄bendit
vt ait August. Item per reflexiōem sui ipsius supra
se sui ipsius est cognitiua vt dicit philofophus. Nā
videndo et intelligendo cognoscit se tē. Item illu-
minationū et impressiōnū diuersarū ad modum
tabule est naturalit̄ receptiua. Itē cū naturalit̄ inco-

pari et corpi vni appetat. vniōnis enim corpore est naturaliter affectiua. Itē naturaliter ē appetitiua boni et malicie fugitiua. Quis ei ex defectu liberi arbitrii quod malum eligat tū et natura malo remurmurat. vt dicit Aug. Vni aia vegetabilis appetit eē. sensibilibus appetit bñ eē. rōnalis autē affectat optimū esse. Et iō nunq̄ quiescit nisi cū optimo iungat. Loc⁹ enim aie rōnalis ē dō ad quē mouet vt in eo quiescat nō p̄ diffensionē h̄ potē p̄ desiderū et amorē. De itaqz aie p̄p̄tates cū alijs supra positis iam sufficient. De vniū aie q̄b potēs ē suas opatēs exercere

La. xiiij.

Postquam diximus de p̄p̄tatis aie in se et in suo corpe p̄siderate. restat videre de ipsius vniū q̄b potēs ē suas opatōes in corpe exercere. Nec autē v̄t ē potētia aie ei et sensaliter attributa ad suas pagendas in corpe actiōnes. nā mediāte hac v̄tute corpus viuificat cor et arterias p̄stringit p̄nue et dilatat sensus et motū voluntariū oī aiato corpi admistrat. vt dicit Constan. li. xiiij. Nec itaqz est triplex. naturalis q̄ ē in epate vitalis siue spūalis q̄ in corde. aialis q̄ in cerebro sedentibz. Actio igit v̄tutis naturalis in aialibz et in plānis eōis est q̄ generat nutrit et augmentat vt dicit Constan. Et autē generatio p̄t hic sumit sube humoris vel rōnis sensaliter in subz plante vel aialis opatōe nature facta mutatio. et hec v̄tus incipit opari a tpe generatōis vsqz ad p̄fectōz plante vel aialis. Huius autē generatōi naturali due v̄tutes. s. imutatiua et informatiua subministrat. Nā v̄tus imutatiua ē illa q̄ subam semis transmutat et p̄uertit in subz singulārū partiū plante vel aialis. et hec v̄tus istā facit transmutatiōne mediātibz quoz q̄litanbz p̄mis. s. calido frigido hūido et secco. nā p̄ calidū et hūidū opat substantiā molliorē vt carnē in aialibz. flores et medullā in arboribz. p̄ calidū et siccū opat radices in vegetabilibz cor in amantibz. p̄ frigidū et hūidū opat in plātarū solijs et aialū pilis. p̄ frigidū et siccū opat in neruis et ossibz aialū in truncis et corticibz arborū et plātarū. v̄tus v̄o scōdaria. s. informatiua actōi nature in generatōibz ē necessaria qz ordiat et distinguit formā et sp̄m ipsi generato p̄ pres singulas p̄gruentes. nāz hec v̄t p̄forāda p̄forat. vacua p̄canat. alpa lenificat. et nimis leuia asperat. et vnicuiqz p̄cile sup̄ficiē p̄ficiat et figurat. hec autē due v̄tutes. s. imutatiua et informatiua nō diuiniū opant nisi quousqz ipa res generata vt aial vel planta in eē nature cōpleat. et iō necesse fuit vt v̄tus nutritiua ad cōfusiōne generatōis cōtinue sequere. est enim ipsius generatiue v̄tutis adiutrix et ministris. qz in longitudine latitudine et p̄fuitate augmentat et extendit ipsum generatū. Pasciua quoqz v̄tus nutritiuam adiuvat et ei ministrat. quia cibum ab animalibz assumptū in membris assimilat et solidat et quod dissolutū est ac depeditum vi caloris vel aliqua passione aeris reparat et restaurat et iō natura mirabilis pasciua v̄tute nutritiue scē ad intricē et v̄tūqz subicat ministerio v̄tutis generatiue. Huius igit pasciue virtutis quoz virtutes p̄ciliares subministrant. s. appetitiua q̄ nutritiua cōueniens attrahit ipsi mēbris et ad nutrimentū carnis attra-

bit temperatū sanguis ad nutrimentū cerebri et pulmonis tpatentū fleumaticis et sic de alijs. Itē ei copat v̄t⁹ digestiua q̄ cōueniētia ab incōueniētibz nutritiō sepat et diuidit purū ab impuro. Itē v̄t⁹ retētiua. q̄. s. purū nutrimentū custodit. et qd iā actiōe nature excoctū ē singulis mēbris incōpat assimilat atqz v̄nit. Itē expulsiua q̄ sup̄flua a membris tractata eis nullatenus assimilando necessaria expellit. Et iō licet vis appetitiua opat cū calido et sicco et digestiua cū calido et hūido et retētiua cū frigido et sicco. sic expulsiua cū frigido et hūido opatur.

De virtute vitali cuius inuū est cor. La. xv.

Virtutē autē naturalez sequit virtus vitalis que viuificat cur⁹ sunt damentū siue p̄p̄ium domiciliū est cor a quo p̄cedit vita ad omnia mēbra viuificādo. Isti virtutis opationi cooperat vis voluntarie motiua quā cor et arterie dilatant et constringunt. Et dicit hec dilatatio motus cordis a medio in oēs extremitates. Sic eō uerso cōstrictio dicit mot⁹ ab extremitatibz ad ipsū mediū sicut est in fabricū follibz videre. V̄t⁹ igit vitalis cor dilatando mediante pulmone ad cor aerem attrahit et a corde ad alia mēbra p̄ arterias trāsmittit. et ista v̄t⁹ p̄ virtutē dilatatiua cordis et p̄strictiua anhelitū in aiali opat q̄ mouet pectus motu cōtinuo. neruis tū motus p̄mit et lacertis. Iste autē flat⁹ siue anhelit⁹ necessari⁹ ē ad caloris naturalis mitigationē et ad spūs vitalis nutrimentū. nec nō ad spirit⁹ animalis generationē. Custodia enim caloris naturalis est frigidi aeris tpat⁹ attract⁹ et custodia vitalis ex cur⁹ tpatēto generat spūs aial et iō ad vite p̄suatōz nihil ē magis necessariū q̄ anhelit⁹ bñ disposit⁹ i oībus ordinat⁹. hec oīa habentur a Constan. in pan. Sine cibo enim et potu ad horā p̄t p̄sistere aial. sine attractione v̄o aeris nec ad momentū p̄t aial in debita cōsistentia p̄manere. Corruptiō tū hic anhelitus si ue aer attractus multis modis et sequit necessario destructione animalis. p̄mo ex cerebri mala dispositōe nō cerebro quocūqz mō in suo officio impedito p̄t defectū influentie spiritū. deficiat cordis dilatatio et debita cōstrictio v̄t sequit necessario aialis suffocatio vt p̄ in apoplexia et in alijs causis p̄similibz. Itē idē accidit ex cordis lesione quā humor naturalis ibi existentis fit euacuatio et p̄ sequēs spiritū cyanam et sic aeris attractio nō bz locū. Itē idē accidit ex subita caloris naturalis ad interiora cordis repercussione vt p̄ in timorosis et fleubothomis q̄ aliqui deficiunt et sincopiant. Itē idē accidit et epatis ifectōe nā corruptio epatis generationē aufert puri sanguinis quo calor naturalis nutrit q̄ ablato spūs vitalis deficiat et p̄ sequēs anhelitus p̄culariter vel vniuersaliter impedit. Itē idē accidit ex pulmonis p̄foratōe vt p̄ in p̄siccis in q̄bz ventus astrictus p̄ oculos poros euascat et ad temperandū caloz cordis nulla tenus sufficit. Itē idē accidit in oīs et matie interioris vacuitatis copous subita repletōe. vt p̄ in submersis in quibz pouis opulatis anhelitus intercludit et simpliciter impedit. Itē ex nimia aeris corruptiōe vt p̄ in pestilentia et corrupto aere quā spūs vitalis suū p̄riū fugiens interiorū cordis se intercludit et

et corrupto aere iā oppressus cor et alia corpis membra regē nō sufficit. imo deficit in se et ipsi subito emelcit. et tūc mors est i potus. Itē ex humor thoracis et pectoris infectiua corruptiōe. vt pz in leproso. Itē ex viaz canalū pulmonis obstructiōe. vt pz in aliñaticis et anbelosis et alijs. Itē ex speciali cordis corruptiōe sicut ex moris alium venenosi reptilis cui? venenū ad cor penetrans naturalē calozē vincit. et sic anbelitus via intercludit. Itē nimia calidi aeris rarefactiōe sicut cōtingit ex balneo nimis calido vel sole feruentissimo poros nimis rarefaciente et aperiente vñ sit nimia caloris naturalis exalatio et sic nō sufficit aer frigidus attractus ad calozis accidētalīs mutigatōz et sic anbelitus impedit. Itē idē accidit ex aere nimis frigido lacertos et nervos pectoris cōstringente. vñ et vis attractiua aeris impedit. vt pz i dor anientibz sup niuē. Itē idē qñqz pñgit ex venie cordis que dicitur pcaua vena opilatōe q̄ opilata et infclusa denegat transitū siue via sanguis ab epate ad cor ad vitalis spūs nutrimentū. vñ calozē intenso et humore subtracto aīal suffocat. qz nō sufficit aer ad cor refrigerandū. Itē idē accidit ex calozē siue alteri? hūoris i sibilissimū venis cordis intēsiōe vt pz i acutis febribz in quibz deficit anbelit. Itē et gutturis et alioz meatū exteriorū nimia et violenta cōstrictiōe vt est videre in suspēnsis et suffocatis in q̄bz intercepito anbelitū cor subito icendit et sic aīal subito morit. Itē et multis alijs mōis vitalis virtus per defectū anbelitū impedit. *Ex virtute spūali pcedūt. ira pugna indignatio emulatio et cōsiles passiōes q̄ q̄ dē surgunt in brutis ex motu spūalis virtutis cū impetu et sine discretiōe s̄ i boibz ordināde sunt et regēde sub certa rōne. Nec de spūali siue vitali vtrute sufficiat.*

De vtrute aīali. Ca. xvj.

Virtus animalis sedez

et locū hz in supiori pte hoīs. s̄ i cerebro. et h̄ est triplex. s̄ ordinatiua sensitua et motiua. Ordinatiua p se solū explet cerebz. nā in pma pte sui in anteriori cellula ordinat fantasiā siue imaginatōez in media cellula ordinat estimatiua et rōem et iterū i posteriori cellula perficit memoriā et memoratiua actōez nā vtrus imaginatiua illud qd̄ format et imaginatur trāsmittit ad iudiciū rōis. Rō vō qd̄ ab imaginatōe recipit et q̄si iudex iudicat et diffinit ad memoriāz trāsmittēdo. Memoria ea q̄ fuerūt in intellectu posita recipit. et donec illa ad actū reducat. p̄uat firmē et custodit. Scda vtrus. s̄ sensitua sic hz formati. nāz spūs aīalis ab interioribz vētriculis cerebri medianibz q̄busdā nervis q̄ sunt mollissimū p̄gredit et qui bus sensus format. vñ qdā dirigunt cū spū aīali ad oculos vt ibi format visus. quidā ad nares vt format olfactus et sic de alijs. Sensus igit visus subtilior est cū sit natura ei? ignea. Audit? sensus est aere? qz p̄cussū aeris sonitū. deinde subtilior ē olfact? cū sit natura eius fumica. deinde gustus cū sit ei? natura aq̄a postremo sensus tactus grossior est oibus qz natura sua cū sit terrea in duris. In ossibz et in nervis in asperis lenibus frigidis et calidis ē necessaria. Horuz sensuū singuli hñt sua officia vt imutati et informati s̄ suis obiectis q̄ sentiūt vt sua sensata intellectū repū

tēt. De virtute visibili. Ca. xvij.

Sensus igitur visus cū

ut igneus est simplicissimus. vñ et remouissima subito cōprehendit. Sensus aut visus sic format. In medio quippe oculi s̄z in pupilla ē quidaz humor purissimus et lucētissimus qui cristalloides a phis ē vocatus. eo qz more cristalli ad suscipiēdas varias coloz formas subito coaprat. Visus ei ē sensus coloz figurariū et formatū et p̄prietatū exteriorū susceptiuus et discretiuus. vñ ad visum pficiendū sunt hec necessaria. s̄z causa efficiens organū siue instrumentū cōueniens exterior res operās siue aer de ferens aīe intentio et motus mediocris. Causa efficiens est vtrus aīalis. Instrumentū est humor cristallinus in vtroqz oculo collocatus clarus et rotundus. Clarus est vt sua claritate spiritū et acrē per oculos irradiet. rotundus vt min? sit passibilis. qz forma rotūda in lateribz elisa angulos nō hz in q̄bus p̄tinetur supfluitas p̄stura lesionē. Exterior res cooperans est aer siue quo mediante visus non potest perfici. Vt enim visus perficiatur in quibusdam animalibus aeris claritas erigitur. in q̄busdam vō obscuritas. in q̄busdā aut mediocritas. nā in murilegis erigit obscuritas in vespertilionibz. et in quibusdam alijs aīalibz mediocritas vt post patebit. Itē attentio etiā anime est necessaria dū em̄ circa rem aliā quā inuestigandā alio sensu est intēta oculus min? p̄fecte videt qz de re visa nō iudicat. Itē necessari? ē motus mediocris. si em̄ moueret res visa vehementer ex multo impetu visus cōfunderet et ex motu nimio et cōtinuo dispergeret vt pz in remo fracto apparete in aq̄ p̄pter motū aque velociter. Sic etiā aliq̄ lignū oblongū velociter motū apparet rotundū. De visu vero qualiter fiat fuerunt apud veteres varie opiniones. s̄z autem fuit philosophum vt patet ex primo capitū perspective tripliciter visus. Vno modo per directas lineas sup quas vñt species rei vise ad visū. Alio mō sup reflexas quā s̄z p̄mo multiplicānt ip̄s a re ad speculū et a speculo sit reflexio ad visum. Tercio modo fit per lineas que licet non sint reflexe ab aliquo sed diriguntur iter rem et visum nō tamē vadūt in celsu recto semp s̄ ad aliquādo diuertunt a via recta quando salicet mediū multiplex interpōnitur. Itē sunt ista media diuersarum dyaphoneitatum vt quādo vnum densius est et aliud rarius id est minus densum et rarius. Aliquē em̄ occurrit medium alterius nature sed frangitur radius siue species radiosa nisi veniat super lineam cadentem perpendiculariter super illud medium. secū dum occurrens et voco lineam cadere perpendiculariter super corpus planum ad angulos rectos. super corpus vero sphericum quando cadit in eius centrum. Ad visum autem primo modo dictum nouē precipue eriguntur sicut habetur ibidem. Primum est sanitas siue bona dispositio organū visus. Secundū est oppositio visibilis cōtra visū. qz visus tali mō vidēdi non videt nisi rē illā a cuius partibz venit spēs sup lineas rectas cadētes in centrū oculi que oēs l. nec ducte a singulis partibz rei faciūt vnam piramidē cuius conus ē in pupilla et basis in re visa vt pa

tet in hac figura. *A* enim et *B* sunt ares *A* *B*
 quivides directe intuet punctū *L*. Quā
 vero intuet punctū *D*. tūc ille due *B*.
L exēpta ab oculis dicitur ares qz ere
 unt immediate ab oculi medio ad rēvi *D* *L*
 sam. Tertium ē distātia pōsitionalis.
 Quartū d.c. est situs determinat⁹ non nimis ab are
 visuāli elongatus. qz illud. s. qd multū elongat ab hō
 are licz visuū opponat tū distictē nō pgnoscat. Aris
 visuālis ē radius ille sine linea q̄ intelligit duci a me
 dio visus ad punctū rei vise directe ad oppositū in
 medio visus. vt patz in hac figura. Qui *A* *B*
 tūc est soliditas seu dēctitas rei vise qz qd
 est oīno pcrūm nō videm⁹ vñ. et aer nō
 videt eo qz ē in sine dyaphonēitatis z
 nō hz densitatē vt dicitur auctor: scie p̄spective. Sextū est
 magnitudo debita reivisibilis. qz res p̄t cēta parva
 qz non videbitur in aliqua distātia. quia visus nō
 est nisi p̄ piramidē ad oculum venientē q̄ si fuerit
 valde parva occupabit p̄t visus valde parvā. h̄ vis
 us nō sentit visibile nisi qm pars sup̄ficie sue immu
 tata fuerit quantitate visibili. Septimū ē raritas me
 dij iteriacōis qm mediū si fuerit densum impedit
 multiplicatio spū vt nō veniat debito mō et de faci
 li ad pupillā. Octavū ē lux. qz spēs visibilis non im
 mutat visum nisi cū luce. Nonū ē tpe qz visio fit in
 tpe licet p̄bat in p̄spectiva. q̄vis em visibile subito
 oīdat visum nō tū distictē cognoscere nec distictē
 nisi aliq̄ habita aie deliberatē q̄ mora indiget et tpe
 Et ideo attentio aie est etiā necessaria i p̄dictis vt su
 pra dictū ē p̄terea fm p̄m nō solū venit spēs rei vi
 se ad visum fm piramidē visuāle h̄ spēs visus ad rē
 sup cōsimilē piramidē extēsam in eodē loco. dicit em
 Aristo. in. xij. li. de aialibz. qz nihil aliud ē visum vi
 dere qz qz visus exeat ad rē visā. Et idē vult Aug.
 j. li. sup. Gen. et. vj. musicē. a re aut visā nihil venit ni
 si spēs eius neqz a visu ad rē venit aliud qz spēs ei⁹.
 nihil em̄ erit ab oculi suba qz corrupet h̄ erit ab oculo
 conus piramidis et dilatāta eius basis sup totā su
 perficiē rei vise. Itē p̄bat auctor p̄spective in li. j. qz ni
 hil videt nisi p̄ lucē orientē sup rēvisā. ab eadē visqz
 ad oculū multiplicatā. vñ necessario exigit tertia pi
 ramis. s. ipsius lucis et oīm istoz triū piramidū con
 sunt in oculis et bases in re visa. Quā ergo visus ha
 bet spēs venientes sup has tres piramidās. tūc tran
 sit spēs lucis et coloris p̄ mediū tunicaz et humorz
 oculi vsqz ad humorē cristallinū et ibi incipit aia fa
 cere iudiciū de re visa p̄ specie illā. h̄ ibi nō cōplet im
 mo ulterius multiplicat spēs vsqz ad neruū obticū
 siue cōcauū q̄ latet in sup̄ficie cerebri et ibi ē v̄tus visū
 na in radice et supposito p̄mo p̄ncipali et vno. aliter
 em̄ vna res sp̄ videt⁹ due p̄pter duos oculos nisi
 cōtinuaret⁹ ad vñū organū in quo sit v̄tus visū
 talis derivata ad pupillas. Nec oia oīcūt auctor p̄r
 spectivē. Aliā rōnē visus oīdit et assignat Cōstan.
 li. iij. c. xj. Dicit em̄ spm̄ visibile oculū et aerē corpora
 clara esse q̄ irradiatōe qdā sese inuicē irradiādo im
 mutant. Aer em̄ q̄ iuxta est rē videndā ab ei⁹ p̄p̄e
 tantz immutat⁹ et sic immutatus oculo se offert a q̄
 spūs visibilis immutat⁹. nā ista v̄tus visuā vsqz ad
 extremas partes pupille se diffundens aeri immuta
 to adiungit et quasi vñū cū illo efficit et color mediū

te aere delatp̄ aie iudicio p̄sentat. Aer em̄ ex varie
 tate formaz libi obiectaz: facile immutat. sicut vide
 mus et obiectu panni rubei ad solis radiū vicinū
 aerem colorari. vñ nō ē murū si oculū claz et diapha
 nū sibi immediate cōiunctū q̄litate et forma cōsimili
 afficiat z immutat. Quā igit sufficit ad p̄sens op̄i
 sculū breuiter recollige qz visus vel v̄tus visibilis ce
 teris sensibus est subtilior z v̄tinatio: vñ a viuacitate
 visus noni⁹ accipit vt dicit. Itē. Itē ceteris sensibz ē
 dignior. et ideo fm̄ sitū alijs ē supior. Itē in effectu
 tanqz quedā ignea vis alijs ē potētior. qz alijs sensus
 p̄p̄inquitior. hic vō sua v̄tute remonissima cōp̄rehē
 dit sub angulo recto et piramidali visā diuidicat z di
 scernit fm̄ nobilitatē naturā et dispositionē organi fa
 ciliori mō inter videnda distinguit. Quā di. Aris. li.
 xij. qz visus bon⁹ et acutus erit ex humore tempera
 to. vñ et aues vt aquile v̄tinacōis v̄tinacōis sunt acuti vi
 sus et hoc. p̄pter purū et subtilē humore et tempatū
 in organo visus existētē et tales aues a remotis et
 altissimis locis vident abū. et tales aues altius se de
 uant qz alia volatilia. Aues vō in terra manētēs nō
 sunt acuti visus vñ. p̄pe et nō de lōge vidēt abū su
 um. Itē idē li. xij. oculi glauci nō sunt acuti visus de
 die neqz nigri de nocte. p̄pter paucitatē aut humor
 oculi glaucus mouet motu maiorē vñ et v̄tus vi
 sua debilitat. Nigri aut oculi mouent minus p̄p̄
 multitudinē humoris. et lumē noctis ē debilius et
 humor in nocte est naturaliter grauis motus. et ideo
 spūs visibilis intercludit p̄ humorē et impedit. Itē
 idē visus senum vñ ē acutus qm̄ senū cutis est rugo
 sa. et quo p̄ qz et bonitate organi vel debilitate debi
 litat et fortificat vis vidēt. vñ dicit ibidē. Cū oculi
 aialū habent coopertōz et fuerit humor in pupil
 la mundus et t̄patz et motus etiā tempatus et cu
 tis sup pupillā tenuis tūc visus ē acutus et videt a re
 motis. h̄ tū nō p̄fecte distinguit a remotis inter colo
 res et differētias corporis. visus tū talū animalium
 melior est visu eoz quozū humor in oculis est mul
 tus et non habent coopertōz oīno. Nam p̄pter
 cōtinuam apertōnē spiritus visibilis disgregat z pu
 pilla etiā defacilit ledit et sic visus impedit. In habē
 tū vero palpebraz et coopula patet causa contra
 ria. Dicit etiā ibidem qz visus acuti causa in viden
 do a remotis est p̄pter sitū oculozū. Nam oculus
 eminentis est parui visus et nō videbit bene a re
 motis. h̄ oculus p̄fundus videt a remotis. Nam motus
 eius nō diuidit nec cōsumitur h̄ erit ab eis recte vir
 tus visibilis z vadit directe ad res visas. vñ cū extra
 oculū nō fuerit coopulā necessario debilitat visus
 nec videbit a remotis nisi debilit. huc vsqz Ari. li. xij.
 Et hoc sufficiat q̄ de visus p̄p̄etatis ḡnālīs is se de
 nā alia patebunt j. vbi de nam z p̄p̄ietate oculi tra
 ctabit

De auditu

Ca. xviii.

Virtus audibilis in au

riu organū suū fontē effectum. Est aut au
 dit⁹ sensus p̄p̄e sonoz p̄ceptu⁹. vñ ad p̄
 ficie ndū auditū quoz ad mū sunt necessaria. s. cau
 sa efficiens organū p̄ueniēs mediū ordinate sonum
 deferens aie intēto de his conferens vel de his intē
 dens. Causa efficiēs est virtus aialis audibilis. Itē

Instrumentū pueniens est quoddam os petrosū siue car-
 allaginosū auribus suppositū quō quod est pcauū sic
 cū tortuosum et durū. coccaū est siquēz audit? orga-
 nū vñ sui cōcauitate spiritū z aerē ptingat. tortuo-
 sum est ne stupor ex subdita et vehemēti allūsiōe na-
 t? spiritū audibilem ledat et id organū circularitate
 sonus tēperate susceptus spiritū audibile non reuer-
 berat s; perficit et delectat. durus etiā est et sicū vt sic
 in eo melior et fortior fiat aeris allūsiō. z sic sonū ma-
 ior fiat. vt p; de tympanis q̄ melius resonant flante
 borea vento. s. frigido z sicco q̄ aulstro humido atq; z
 lento. vt dicit Constant. et etiā Arist. mediū vō de-
 ferens percussus est aer q̄ aurū foramina subintrat
 et allidit os petrosū quō est primū audit? instrumē-
 tū. etiā necessaria anime intentio. q; q̄dū sollicita
 est et intenta ad diuersa mūsus viget ad p̄ficiendā v̄-
 ritus audibilis actōem. sicut videmus in multis vi-
 diq; circūdatis. q; fere nihil audiunt cū mens ad sin-
 gula suā nō h; attrētiōe. et id nihil papū tūc auditū
 fit aut auditus hoc modo. duo neri ab interiori p-
 te cerebri exsistentes in ossibus petrosis aurium in-
 sistentur per quos spirit? animalis ad ossa deferret per
 dicta quib; exterior aer formā alicuius soni referens
 et immediate cōiungit. vñ aer percussus ossa illa allidit z
 spūs in eis existēs fm. p̄petatez aeris ibi existens z
 neruos allidens imutat. Spūs vō sic immutatus
 recurrens ad suā cellulam fantastica imutatioz aie
 rep̄tat. et sic auditus perficit. Patet igit q; auditus
 merito dicitur aeris eo q; p aerē percussus h; sp̄ gene-
 rari. inde est q; natura posuit sensum auditus in me-
 dio rotundi capitis. vt dicit Arist. in li. xij. q; auditus
 circulariter et nō directe sonū aeris percussū vndiq; z
 apprehendit. hic etiā sensus sicut z ceteri contrahit
 q; corripitur in extremis et in medijs delectat z sal-
 uat. vñ dicit Amb. in Exame. Incolas regios vbi
 oriū nūsus auditū esse penitus puatoz p̄ter fragorē
 et strepitū horribilem. quoniā idē fluuius de mōsus
 papitio corruens incolaz auribus incutere cōsuevit
 stuporem et surditatē. Sic etiā sensus sicut et ceteri
 multos subiacet passionibus. q; q̄nq; totus aufertur z
 tunc surditas vocat. et q̄nq; minorat. et tunc graui-
 tas auditus notatur. q̄nq; aut cursum suū egredit.
 causa aut passionis q̄nq; est ex vicio cerebri siue ner-
 ui qui est via auditus. et hoc q; opilat. vel q; aliquo
 morbo officiali aggrauat. Itē ex vicio iparū aurium.
 quia quandoq; a diuersis humoribus corrumpit
 q̄nq; putredies i suis pcauitatibus coadunat. q̄nq;
 lapides vel alia q̄ transitū aeris ad spiritū audibile
 impediūt immittunt. q̄nq; ex tūllatōe vermium
 et corrosione nerui audibiles molestant. q̄nq; etiā
 ex aere corrupto calido vel frigido instrumentū au-
 ditus inficiuntur et ledunt. Quandoq; etiā ex gros-
 sa ventositate in poris neruorum sensibilium inter-
 clusa via auditus impedit. vt patet in illis quib; vi-
 det q; audiāt fistulas cornua aut campanas ex qui-
 bus omnibus virtus auditua ledit vel aufert sicut
 in tractatu aurū p̄ dicit. De olfactu. Cap. xij.

6 **Status siue odoratus.**
 est sensus p̄prie odorū p̄p̄rius ad quē p̄-
 tendū exp̄gitur spūs aialis tanq; causa efficiēs. Ne

cessariū aut est organū expediens s; nariū perfecta
 dispositio in quib; sunt caruncule ad modū mamil-
 larū dependēs q̄ sunt p̄prie organa odoratus z re-
 cipiunt spiritū aialem per quosdā neruos a cerebro
 descendentes. Nares etiā nō sunt p̄prie instrumēta
 olfactus q̄ sunt cartilaginose. z idē ut insensibiles. qd̄
 patet q; eis absq; nōsp̄riat aial odoratu. Simi-
 liter nos p̄ fēda loca transeuntes si statū rep̄simus
 subintrante nare aerē fēdū nō sentim;. et hoc ē q;
 ille caruncule opilate q̄si qdā motu volūtano sunt ob-
 structe. Sūt etiā he caruncule concaue et sp̄giose. idē
 concaue. vt in sua concaua porositate fumū a re odo-
 rabili recipiant resolutū. ideo etiā sunt sp̄giose vt
 in eis viget virtus attractiua. et ideo exteriori neces-
 saria est aeris coopatio. vt. aer fm fumo fitat z re
 odoranda resolutus imutet et in ipis carunculis i cor-
 porē. Vñ sic habet fieri odoratus. spūs aialis p̄ q̄-
 dam neruos qui dicunt odorabiles ad predictas ca-
 runculas a cerebro trāsmittūt. fumus aut copis odo-
 riferi resolutus aeri admisceat. quē cerebri ventricu-
 li per illas duas carunculas sibi attrahunt. et in suā
 similitudinem mutant et conuertunt. et sic p̄ illā im-
 mutatiōe in spū aiali factam odoris discretio. p̄re-
 atur. odoratus aut spectat ad fumosam naturā seu
 materiam quoniā habet per eā fieri. Odoz etiā nihil
 aliud est q; aerea seu fumosa substantia a corpore
 luta. hunc aereū fumosū seu vaporem sibi necessa-
 rium et amabilem attrahit cerebri sicut cor anhelū-
 tum et huius aeris attractū cerebri tēpatur et cōfor-
 tatur sicut odoz cordis attractōe anhelitus mitigat.
 Vapor etiā si fuerit maliciozus fēdus et corruptus
 spiritū aialem corripit et sepius pestiferos morbos
 generat z inducit. Vñ olfactus in suo effectu sepius
 impedit q̄nq; p̄pter malam cerebri cōp̄tione. quā
 doq; p̄pter humorum crudoz vel corruptoz in ner-
 uis odorabilibus nūsiā repletionē vt patet in patien-
 tibus fluxum nariū seu catarruz. q̄nq; p̄pter pauā
 instrumentoz olfactus dispositionem. quando salu-
 cet nimis dilatantur vel nimium constringunt. q̄n-
 q; p̄pter superfluum carnis superexsistentis opila-
 tionem vt patet in poliposis. q̄nq; p̄pter apostema-
 tis siue cuiuscunq; humoris corrupti infectōem. q̄n-
 q; p̄pter alicuius humoris calidi et siccī corrosiones
 vt patet in canerosis et hmoi. Sic sensus p̄pter sui
 subtilitatem quādo bene disponitur virtutē animā
 lem confortat et a fumositate supflua euacuat et cō-
 uerso quādo corruptus est aliquo casu vel infectus
 virtus animalis leditur et in suis actionibus impe-
 ditur. Dicit etiā Arist. li. xij. q; sensus olfact? nō
 est nisi per actionem aeris in animali habenti nariū
 qui est membrum in medio aliorum sensū positū
 in anteriori parte capitis propter iuuantiam an-
 helitus. Omne animal habēs pulmōnem habet na-
 sum vel aliud loco nali propter anhelitus iuuantem
 tum. vnde patet q; organum olfactus non solum ē
 in animalibus ad decentiam et decorem verum etiā
 ad perficiendum virtutem spiritus animalis et ad
 tribuendum virtuti vitali in corde adiutorium z vi-
 gorem. Nec virtus salicet odoratus viget in qua-
 drupedibus. vñ et solo odore discernūt inter herbas
 salubres et venenosas et papue in simicis que eā v̄-

magis discernūt inter cibos ⁊ cibos p olfactū q̄ per gustū. Deinde in canib⁹ viget maxie illa v̄tus q̄ soli us odous ductu ad sentiendū animalū vestigia viuacitate olfactus infallibiliter dep̄hendūt. viget etiā in volatilib⁹ papue in vulturib⁹. q̄ fm Amb. in exameron. ⁊ Zsid. li. xij. c. vj. ut sunt viuacis olfactus q̄ vltra maria cadauera sentiunt. In his ergo et in alijs opationis nature p̄dionib⁹ admirāda ē diuina sapia q̄ p ista et talia similia dat nobis quodā mō intelligere q̄liter p ista sensata materialia ad intellectus eorū q̄ sunt supra sensum sint paulatim cordis interiora ad intelligentiā spūaliū pmouēda. ⁊ ppter hoc ista simpliciter est in hoc opusculo mea intentio et finis meus. Nec de olfacto dicta sufficiant.

De gustu

Ca. xx.

Gustus est proprie sensus

saporū pceptiuus. Ad quē gustū sensibilib⁹ p̄ficiendū necessaria sunt ista causalia effectiua materialia et informantia q̄ ⁊ in alijs sensib⁹ iam sunt dicta. Nā virtus aialis est cā efficiēs cā materialis ⁊ instrumentāl' ē lingua p̄pā cū suis arterijs. spū aialē ad p̄fectionē virtutis gustabilis p̄ficiens. q̄ q̄dē lingua fm sue substantie p̄pletionē ē cōcaua porosa hūida et insipida. Cōcaua quidē ē vt sui cōcauitatē humerositate rei gustabilis resolutā in se suscipiat. porosa. vt q̄d esset grossam vel subtile de re gustāda. ad neruos lingue libere subintraret et vt v̄ms attractiua ad p̄ficiendū ea plus vigeret. hūida quidē est vt cooperaret ad acceptōis dissolutionē vt si aliq̄ sicca et dura forsitan lingue vel palato applicarēt hūiditate lingue ad digestionē sine q̄lemētiq̄ resolutionem facilius apraret. Erat etiā et insipida vt esset cuiuslibet rei et saporis facult' receptiua sicut aq̄ q̄ si determinatū saporē haberet alteri' q̄litate papere nō valeret. fit aut gustus hoc mō. Duo nerui in medio lingue insigunt q̄ postmodū in multos ramos in extremitatib⁹ lateralib⁹ lingue disperunt et p eos spiritus aialis in lingua deserūt. Cū ḡ res gustanda subintrat linguā vel poros neruorū. spūs aialis existens ibi imitat' fm eius p̄pates quas postea iudicio aie representat. gustus ergo tāto olfacto grossior ē quāto fumus aqua subtilior inuenit. q̄ odoratus natura est fumosa gustus aut sensibilitas humectatio est aquosa. vt dicit Constan. Hoc sensus aiali putilis est ad individui p̄suationē. gustu em̄ corrupto vt ab lato vis nutritiua deficit et sic substantia animal' paulatim perit. gust' aut corrupt' qm̄ sua instrā ledunt vel qm̄ corrupti humores in ipis dñant et hoc fit qm̄ nō saporāda sentit. vel qm̄ saporanda sub p̄pā q̄litate nō app̄hendit et hoc accidit qm̄ singularis humor in lingue substantia dominat'. vbi gratia. si dominat' colera rubea omnia sentit amara et si salsum fleuma sentit salsa et sic de alijs vt patet in febriū cantibus in q̄b⁹ dominū corrupti hūions gustū inficit et corrumpit. Inmutat' etiā qm̄ ledit p maliciā rei que gustat' vt pz in gloe et in alijs nimis amaris q̄z horrore gustus aspat. delectat aut gustus in dulcib⁹ ppter illā quā h̄ cū dulcedine assimilationē q̄z dulcedo q̄ fundatur sup calidū et humidū siliis ē oib⁹ mēbris q̄ dulcib⁹ maxime nutriunt. dulcia em̄ multa sē

nutrimenti et de facili mēbris assimilant'. sicut dicit Isaac in diet.

De tactu

Ca. xij.

Actus est sensus speci

ri tangibilū pceptiuus. Nā v̄tute tactus aia app̄hēdit calidū et hūidū frigidū et sicā molle ⁊ durū leue ⁊ sperū. Vel fm Auic. tact' ē vis ordiata i neruis tonus corpis ad app̄hendēdū q̄d tāgit. Nōc aut sensus h̄ sitū oib⁹ p̄nb⁹ p̄ncipalit' tū viget i volis manū et in plāns q̄s natura p̄tatis ista p̄posuit rōne vt. f. calida et frigida facilius p̄sentret. sunt aut he p̄tes cōcauet vt tāgenda melius papiant et tenenda melius et forti' teneant. Meruose vt ibi vigeat sensibilitas. q̄ oē neruorum sensibile ē. Tēpate vt a q̄libet re p̄tata facilius immutent'. Obiectū itaq̄ siue sensuū tactus dici p̄t p̄positio p̄marū q̄litate ⁊ q̄dā p̄ueniētia ad illas. vt asperū leue. durū molle. Itē horū extremus sensus tactus ledit vt pz in nimis calido et nimis frigido in medijs natura delectat' vt i tepido. Ad istū at sensum p̄ficiendū erigit' ista. f. efficiens. et hec est deriuatio spūs aialis ad organa tactus. Itē instrumentū p̄ueniens et hoc est duplex. f. Nervi de cerebro egredientes singulis mēbris spū aialē deserūt. Secundariū vō instrumentū ē caro i q̄ nerui inuoluti sunt et insiri p q̄s v̄tus tāgibilis operatur. Nā ipis mediātib⁹ spēs rei tāgibilis aie iudicio deponat'. Itē terciū erigit'. f. exterioriū cooperatio q̄ est necessaria vt res tāgenda organo tactus appropinquet et cui' app̄opin' q̄nōc spūs aial' in carna et neruis existēs immutet et immutat'. p̄p̄tate rei tacte representet. et sic sensus iste in sua actōe sit p̄pletus. vt dicit Constan. Hoc at ē p̄p̄riū sensus tactus q̄ oēs alij sensus habēt singulare mēbrū et organū sue actioni spālī deputatū. Is' at tact' ē generalit' i mēbris oib⁹ exceptis pil' et crinib⁹ et pedū ac manū vnguibus i q̄b⁹ nō ē neru' et p̄ p̄sequis neq̄ sensus. hic sensus p̄ oib⁹ alijs mēbris ē tresstris atq̄ grossus et id aspera et dura et cetera. h̄mōi tresstris passidus sensibus silitudis grā p̄fect' p̄bēdit. hic sensus q̄suis alijs sensib⁹ rōne obiectōrū videt' grossior: eē subiecto tū alijs iudicat' eē vtilior. q̄z q̄suis alij sensus possunt aliq̄lī eē sine tactu tū h̄i et p̄plete eē sine tactu ē impossibile vt dicit p̄bs. vñ generalior ē tact' cetera tū q̄z p oēs corpis p̄nculas diffundit. tū q̄z oib⁹ alijs sensib⁹ cooperat' p̄cipue gustui. bi ei duo sensus. f. gust' et tact' sunt magis cōtinui cū ipō corde et id sūt magis de eē aialis et de suis sensibus iudicat' exp̄ss' et obiectis. oē ei mēbrū h̄z vnū neruū vel duos q̄b⁹ sensus tact' ⁊ mor' volūtari' p̄ficiat et p̄plet sic i anathoma Lōstā. inuenit. ledit at iste sensus tact' q̄nōc sic ⁊ superiores q̄nōc at ex toto aufert vbi sensus ⁊ mor' volūtari' penit' amittūt vt p̄git in mēbris palatibus et p̄ctis. Itē q̄nōc minorē sic q̄nōc aliq̄d mēbrū obdormire dī q̄nōc. f. p̄p̄ aliquis op̄latū: vel mēbrū cōstrictōz spūs sensibilib⁹ libere trāsire p mēbrū nō p̄mitit. ledit eē a mala cerebri cōpassidē. vt pz i epilēctis q̄ bona accessidōis eē tactū ignis n̄ auertit sepe eē patit' ab extrinseca aeris imutadōe vt in digitis nimis frigore p̄strictis in q̄bus mor' volūtariis ipeditur. vñ vnus aliū p̄stringere nō p̄t. Itē q̄nōc et p̄uū cor

poris incisione. Nam mēbr̄a a corpe p̄sum nihil om̄ino sentit etiā si concussus fuerit penitus vel com̄bustū. Itē mēbr̄a etiā manens in corpe si fuerit aliq̄ casu mortuū vel putrefactū. sensu tangibili oīno p̄uua. tanto enī sensus tactus graui⁹ parit̄ q̄nto p̄fundius in neruis sensibilib⁹ vulnerat. Itē cū dolor sensus sit rei nocue cōtingens ex prim̄ discōtinuatōne res inferens dolorē mēbr̄o marē ledit tactū ⁊ maximā infert corponi passiōē ⁊ graue efficit imutatōes. Nam om̄ie sensatū imutatōes facit in organo sensitui sui. vt dicit p̄bilosophus. Item plures imutatōnes faciūt sensata tactus q̄ aliorū sensuū. grossior enī ē ⁊ materialior ceteris sensib⁹ et ideo fortius retinet impressiōnes conueniens et inconueniens. Item q̄a tactus est sensus vniuersalis adberens singulis partibus. ad vniuersalem destruetōem tactus destruit subiectū totius animalis. Non sic est de alijs sensib⁹. destructo enī sensu visus visus alie virtutes alijs p̄pter hoc nō destruit. imo q̄nq; in suis actionib⁹ fortius intendunt. s; destructo tactu destruit oīs sensus. vñ patet q̄ sensus tactus est subiectū oīm aliorū sensuū ⁊ fundamentū. Itē cū quatuor sensus alijs singularē et p̄p̄uū sensatus habeant et obiectū. s. q̄ sic cadit in vno sensu q̄ non in alio sicut calor visu. sapor in gustu ⁊c. Solus tactus est qui oībus alijs organis sensuū suas impunit passiones. Est enī cōmune oībus sensib⁹ q̄ p̄p̄a hñt obiecta et sensata in q̄bus nō errant nisi casu. p̄pter quedā enī accidentia contingit sensum p̄ticularē errare. q̄ vt dicit Arist. hñdī faciūt sepe fantasiam mētri vt patet in visu q̄ iudicat stellā magnā eē parūā. p̄pter magnā distantā situs. ⁊ gustu qui dicit amarū dulce ⁊ cōuerso p̄pter palati infectōem et sic de alijs p̄tingit. Cōmune igit̄ ē et generale q̄ oīs sensus particularē exteriorē a cōi sensu interiori tanq̄ linee q̄dā a centro particulariter exeunt et fm̄ varias eorū passiōes organa sensitua p̄ficiunt et suorū sensatorū formas et similitudines ad sensum cōmune singulariter reducūt. quo mediāte de singulorū p̄p̄rietatib⁹ et differentijs q̄ntum eorū actioni cōgruit indicant et discernūt. Et hec dicta de p̄p̄rietatib⁹ virtutū et sensuū iam sufficiant.

De his q̄ erigunt ad p̄fectōes nature. Ca. xxiij.

Scit ad regimē natu.

re erigunt sensus et virtutes. ita ad p̄fectōes eiusdē erigunt̄ necessariū spūs quidā quoz̄ bñficō ⁊ motu cōtinuo tā sensus q̄ virtutes in aialib⁹ moderant vt suas pagant actōes. Vñ aut̄ spūs put̄ hic sit m̄t̄ q̄daz̄ substantia subtilis ⁊ aerea virtutes corpis excitans ad suas pagendas actōes. vel sicut dicit in libro spūs et aie. Spūs est q̄ddā corpus subtile caletis generatū et in hūano corpe per venas corpis viuificans ⁊ per arterias pulsabiles anhelitū vitam atq; pulsum aialib⁹ admistrans sensum ⁊ motū voluntariū mediātib⁹ neruis et musculis operans in corpore aialis. hic spūs fm̄ medicos sic h̄y generari. dū per calorē agentē in sanguinē fortis in epate sit ebullitio sum⁹ quidē resoluūt q̄ ex venis epatis subliatus et depuratus in quandā subtile ⁊ spūale substantiā siue aereā naturā cōmutat. q̄ spūs naturalis dicit̄ eo q̄ sua p̄tate naturalē sanguinē subtilizat ⁊ a le-

uitate sua ip̄m ad singula mēbra impellit ⁊ agit. ⁊ ideo iste spūs est virtutis natura. p̄p̄e regit⁹. vt dicit. Constant. hic idē spūs per venas quāsdā ad cor mittunt. vbi p̄ collisionē ⁊ motū p̄uū cordis ad imm̄ cē magis depurat et in naturā subtiliorē cōuertitur et tunc spūs vitalis a placida m̄cipiat et q̄ a corde per arterias ad totius corpore mēbra se diffundit. ⁊ spūalem virtutē augmētans ei⁹ opatōes recificat ⁊ custodit. Nam quedā arteria a sinistro cordis ventriculo exiens in suo ortu mor in duos diuiditur ramos. quoz̄ vnus tendit ad inferiora in plurimos diuisus ramos quib⁹ mediātib⁹ spūs vitalis ad oīa inferiora mēbra viuificanda in corpe deportat. alē vero ramus tendēs ad superiora diuidit̄ iterū in tres ramos. quoz̄ dexter ad dexterū brachius. sinister ad sinistrū equaliter se diffundit in arterijs sic diuersimode bifurcatis ⁊ anfrandis spūs vitalis per totū corpus et vitalem in arterijs pulsum operat̄. medi⁹ vero ramus ad cerebrū se extendit et superiores partes viuificans vitale spūm in oībus parib⁹ circūfundit. Idem vero spūs ad ventriculos cerebri vltim⁹ penetrās ibidē plus dirigit ⁊ subtilizat et in essentia aialis spūs qui subtilior est ceteris transmūtāt. Iste igit̄ spūs aialis in anteriori ventriculo cerebri generatus particulariter diffundit per organa sentiendi. nihilominus tamē pars remanet in eisde ventriculis vt sensus cōmune ⁊ imaginatiua virtus perficiatur. deinde transit ad mediū ventriculū. s. ad cellulā logicā ⁊ p̄ficiendū intellectū. formato at̄ intellectu transit ad puppim sine ad cellulā memorale implicsiōnes in alijs cellulis factas secū deferēs i thalamo memorie reponāt. a puppi vñ. i. a posteriori pte capitis. i. cerebri per medullā spine dorſi q̄ a phisica natura dicit̄ penetrat ad suos mortuos vt sic mot⁹ voluntari⁹ in oībus partibus corpis inferioris generet̄. vnus igit̄ ⁊ idē spūs corpore⁹ subtilis n̄ et aereus. p̄p̄ diuersa officia in diuersis mēbris diuersis noībus ē vocatus. nā spūs naturalis est in epate. spūs vitalis i corde. s; spūs dicit̄ aialis. put̄ in capite operat̄. hunc q̄dem spiritū nō dēm⁹ credere hūanaz̄ aiam siue rōnalem aiam. s; potius vt dicit. Zu. eiusdē vehiculū et p̄p̄uū instrumentū mediāte enī tali spū aia corpore iugitur ⁊ sine talis spūs misterio nulla aie actio p̄fecte in corpore crearet̄. vñ istis spiritib⁹ leſis ⁊ in suis effectib⁹ q̄litercūq; impeditis resoluta corpore et aie armonia rōnalis spūs in cūctis suis opatōib⁹ in corde ipedit vt p̄ in moniacis ⁊ in freneticis ⁊ alijs i q̄bus vsus rōnis sepi⁹ nō h̄y locū. et b̄ ē q̄ p̄dictoz̄ spiritū hūmore vel vulnere ledit̄ instrumentū. Iſtis igit̄ spiritib⁹ p̄fortatis aia p̄fortat̄ ⁊ istis debilitatis vel deficit̄ tib⁹ ipa aia q̄ ad ad regimē corpis deficit vel in suis actōib⁹ minorat̄ vt plane dicit. Constant. et hec de istis spiritib⁹ sufficiant q̄ntum ad p̄tē p̄tinet tractatus.

De pulsibus.

Ca. xxiiij.

Cum pulsus spūs vitalis

sit effect⁹. restat⁹ vt de pulsib⁹ ⁊ eorū p̄p̄rietatibus aliq̄ dicam⁹. Est itaq; pulsus fm̄ dyastole et systole id est fm̄ dilatationē et constrictionē cordis et arteriarum motus. Cum igitur cor in primo motu existens a cētro vsq; ad circumferentiā i sanguis

et caloris motu ac impulsu spūs vitalis p̄tinue mouet
 at̄ ex tali motu vsq; ad extremitates dilatat. qm̄ vero
 ecōuerso ab extremitatib; ad cētū mouet p̄stringit.
 cordis igit̄ dilatatio ad frigidū ac̄re attrahendū z cō
 strictio ad ac̄re fumosum expellendū sunt causa pul
 sus. ad hoc aut̄ necessarius est pulsus vt dispositio
 spūalis virtutis intelligat̄ et eius opatio p̄gnoscat̄.
 Dicit itaq; pulsus a corde incipit p̄ arterias et ad ex
 tremitates corpus se diffundit. vnde p̄sistentiā cordis
 et eius actionē ostendit. solet aut̄ a medicis nō in omni
 bus partib; corpis s; in brachialib; p̄ arteriā mo
 tus pulsus p̄munit̄ inueniri qm̄ in quibusdā non
 posset bene discerni p̄pter eaz a centro cordis elōga
 tionē. in quibusdā aut̄ p̄pter cordis regentis occul
 tationē. in quibusdā aut̄ p̄pter ostiū p̄strictionē. z id̄
 antiqui sapientes ad discernendū pulsū arterias
 brachij elegerunt et hoc siquidē fuit facilius vtilius
 et honestius. facilius quia carnosē p̄tes arteriā non
 occultant. vtilius quia brachiales arterie cordi ma
 gis approximāt. honesti⁹ quia nec egro nec medico
 aliquā verecundiā generant seu ministrant. Inde
 cens enim esset z verecundū occulta membra corpous
 demandare. Discernit aut̄ pulsus p̄p̄e p̄ digitorū ap
 positionē sup̄ locū pulsantē qd̄ fieri p̄suevit cū medi
 cri impressione. aliter in forti aliter in debili. quia in
 forti z carnoso forti⁹ et in debili et carnis demudato
 remissius z leniori p̄ssione fieri p̄suevit. Ad hoc est
 sciendū vt dicit. Constant. multe sunt pulsū diuersi
 tates quo tamē ad decē referunt̄ vel reducunt̄. Pri
 mus attendit̄ fm̄ dimensionis q̄ntitatē et hec est tri
 plex. Magnus qm̄ p̄ longū latū z p̄fundū arterie se
 diffundit et puenit ille pulsus fortis et grossus et for
 titudine spūs quo dilatat pulsus et est pulsus ex ni
 mio calore qui indiget infiridatione et ex mollicie
 membri obedientis dilatationi d̄r et paruus occul
 tus z striclus qm̄ ad cētū redit. et hoc fit ex defectu
 virtutis et paruitate caloris. dicit̄ et mediocris eq̄lis
 et tempatus qm̄ nec centro nec extremitatib; exicn⁹
 hec mediocritas ex magno z paruo procedit. Item
 p̄siderat̄ fm̄ t̄ps motuū et dicit̄ velox tardus z me
 dius. velox dicit̄ quia puo t̄pis intervallo septi⁹ mo
 uet̄. et hoc p̄tingit ex forti calore z virtute. tardus qz
 magnū p̄tinet t̄pis intervalū vel spaciū ad sui mo
 tus p̄plementum. z hoc accidit ex defectu virtutis z
 caloris minoratione. Medius inter hos laudabilis
 est habendus. Tercio p̄siderat̄ pulsus fm̄ tenorem
 virtutis z fm̄ hoc est fortis debilis et medius. fortis
 est quādo quādā virtute a se videt̄ expellere digitū
 tangentis. et hoc accidit ex fortitudine virtutis z mol
 litie organi facilis ad mouendū. debilis ē qm̄ debili
 ter digitū p̄cutit. et hoc ex imbecillitate virtutis z du
 ricia organi inobedientis. medius ab vtroq; t̄patū
 Quarto attendit̄ fm̄ p̄sistentiā organi et tunc dicit̄
 durus et mollis z medius. durus ē qm̄ quādam
 asperitate et duricia resistere videt̄ et hoc puenit ex
 vasoz siccitate. mollis est qm̄ digitū cū magna suau
 itate sentiunt ita vt videat̄ ab eis penetrari. et hoc p
 uenit ex humiditate. medius inter hos duos ē t̄pa
 tus. Quinto indicat̄ fm̄ pleniū et vacuū et medius.
 pleniū est qui quādā humiditate redundare videt̄
 z hoc puenit ex nimia sanguinis z spūs repletōne.

vacuus aut̄ ē qm̄ apparet inflatus s; tangit̄ quall̄ va
 cuis digitis p̄forat̄. medius ab his ē t̄patū. Sexto
 indicat̄ pulsus fm̄ quantitatē arteriarum z diuiditur
 in calidū frigidū z mediu. calidus ē cū digitorū extre
 mitates sentiunt calidā arteriaz substantiā et hoc p
 uenit ex materia intra habita. s. ex spiritu et calore. i.
 calido sanguine. frigidus cōtrario mō ē intelligēd⁹.
 medius vero ab his duob; t̄pat̄. Septimo indicat̄
 ex ope virtutis. z hic diuidit̄ in spissū rax et i medi
 um. spissus est qui in sua dilatatione digitorū extre
 mitates sepe p̄cutit z subito recedit. z hoc accidit ex
 fortitudine caloris et defectu virtutis. fortitudo enim
 caloris remediū querit refrigerationis. defectus vō
 virtutis cū nō valeat semel bis vel ter in appetendo
 laborat. rarus vō ecōuerso z ex tria causa puenit. s.
 ex tarditate caloris et fortitudine virtutis. medius i
 ter hos erit t̄patū. Ad septē pulsus sensu sunt no
 tables z ad discernēdū certis faciliores. Alij vō tres
 pulsus. quoz p̄mus diuidit̄ in pond⁹ laudabile et
 nō laudabile. Scōs qui diuidit̄ in p̄cordē z in non
 equalem. Et tercius qui fm̄ p̄cussione maiorē v̄l mi
 norē diuidit̄ in ordinatū z in nō ordinatū. tū vir va
 lens a peritissimus medicis dephēndi et id̄ de eis ad
 p̄s suspēdendū ē. si quis tū cas sare voluerit in se
 primo libro patēgū. Constant. c. tercio de quo hec
 ex p̄mimo inueniet̄ determinata sufficiētissimē oīa
 z expressa ibi de pulsu caprizante marcellino ferrino
 vermuculoso formidante estuare et tremēte diffusius
 disputat. de q̄bo nihil ad p̄ns. tū p̄pter difficultates
 tū enā p̄pter singularium pulsuum multiplicitates
 tū enā qz p̄nti opusculo multis necessaria nō videt̄.

De varietate pulsuum. Capitulū. xxiij.

ariatur autem pulsus

Propter multa. Primo p̄pter serus discretioz
 nā in masculis q̄ validioris sunt nature et fortioris
 fortior ē pulsus q̄ i feminis quo sunt nature magis
 debiles et hoc ē qz natura sepe iterando int̄t̄ supple
 re in feminis qd̄ p̄ fortiorē pulsū semel i masculis
 operat̄. Itē variat̄ pulsus p̄ p̄pletionē. qz si fuerit ca
 lida facit pulsū fortiorē maiorē z velociorē. si vero
 frigida facit parū debile atq; tardū. si aut̄ humidā
 mollē reddat̄ z spissū. si sicca asper atq; durū. Itē di
 uersificat̄ p̄pter variā corpous dispositionē quia in
 macilentis generaliter ē pulsus fortior z viuatioz qz
 in crassis z hoc foelstan p̄pter minorē arterie p̄ molē
 carneā occultationē. vel p̄pter maiorē caloris natu
 ralis q̄ abundat in macilentis intentionē. q̄ q̄des ca
 loz pulsū facit fortiorē. Itē p̄pter etatis diuersita
 tē. qz pueri habēt velociorē pulsū ad innati caloz
 refrigerationē. qz in talibus plus abundat nā velo
 citatē facit magnitudē caloz z debilitas virtutis q̄
 ad attrahendū frigidū ac̄re semel nō sufficiat̄ supra
 dictū ē. inuenies vō p̄pter abun tantē in eis virtutē
 pulsū habent fortē et velocē. Senes vō ecōuerso
 puū tardū debile z rax. et hoc qz eoz p̄pulsio appo
 pinquat frigiditatē. vñ nō ē necesse multū attrahere
 ac̄re frigidū cā refrigerationis. Alie at̄ etates his as
 fines fm̄ ea cui magis approximāt pulsū similioz
 sunt hūtes. et s; tā in masculis qz in feminis. Itē p̄p̄
 t̄pis immutatōz. nā ver p̄pter t̄pantiā frigiditatis.

et caliditatis pulsus facit forte. similiter et autumnus. Omne enim temperamentum virtuti naturali adhibet in crementum. Et ita sicut qd calidissima est debile pulsus reddit et pueri propter nimiam pectoris dilatationem propter quam euascent virtus et debilitat. et ideo pulsus debilitati non sufficit ut magnus efficiat. hinc autem quod frigida est facit pulsus tardus. si tamen multum forte. tarditas autem puenit ex hoc quod non oportet multum refrigerari. fortis autem est quod calor: naturalis ad interiora reuertitur corporis. vnde virtutem et pulsus pfortat quoniam non excedit. Calor vero estualis vniuersus dissoluit. Item propter diuersionem climatum et regionum inhabitatorem quod in calida regione habitantes ut in ethiopia pulsus habent velocem quasi estiuum. habitantes vero in frigida pulsus habent simile hyemali. Inhabitantes vero sub linea equinoxiali pulsus habent mediocrem sicut in temperata et autumnali. Similiter aer calidus frigidus et sic siue temperat pulsus variat et immutat. Item propter imperfectionem. nam pregnantes in pulsu sunt mutabiles. quod in principio vsque ad sextum mensem pulsus habent fortem spissum et velocem. quod calor fetus calorem augmentat naturaliter et vires mulieris vsque ad hoc tempus sunt medio cres et fetus ad huc pueri vni parum nutrimentum abstrahit ab eorum corporibus et ideo pulsus ad huc temperatus. In septimo vero mense fetus maior est et ideo maior nutrimentum requirit vnde natura grauatur et sequens pulsus debilitat. Item propter somnum et vigilanti altera non est quod propter somnum paruus est solet et tardus. si post somnum sit fortis et magnus quod tunc calor naturalis confortat. verumtamen si somnus nimis prolongat pulsus rarefcit et debilitat. Propterea si quis a somno exeat tur subito natura discutitur et pulsus velocis spissus tremens et fordatus subito inuenit. sed cum quiescat iterum reuertitur in pristinum statum. Item propter laborem et corpus exercitacionem que si fuerit temperata pulsus facit forte magnus velocem spissus. quod calor naturalis post huiusmodi exercitacionem si vero exercitacionem exierit temperamentum accidit e contra pulsus puus durus tardus et rarus quod in fine laborantibus virtus deficit et calor naturalis dissoluit et pulsus prosequens minoratur. Item propter balneorum assuetudinem. Nam in aqua calida balneantes temperate pulsus habent forte et magnus et spissus. et hoc propter nature confortacionem. et propter supfluitatem humiditatis assumptionem. sed in nimis morantibus in aqua pulsus debilis efficitur. remanet tamen sicut prius velocitas et spissitudo. Similiter balneantes in aqua frigida temperate pulsus habent forte et velocem et hoc contingit propter caloris naturalis coadunacionem et confortacionem virtutis puenientis et temperamento exterioris in frigiditatis. sed nimia mora in tali balneo pulsus debilitat et virtutem. et hoc contingit in calentis plus quam crassis propter frigiditatem ad exteriora nimis subito. et quasi sine obstaculo penetrantem et quasi pro cordis plus debite confortacionem. Item propter cibi et potus variam assumptionem. Libus. n. supfluns et indigestus pulsus debilitat. moderatus vero digestusque ac pro mēbra diffusus excitata virtute pulsus augmentat. Similiter et potus moderatus et digestus pulsus facit forte magnus et velocem. frigidus autem rarus et tardus. Item propter passionem aie variationem. Nam ira facit pulsus velocem forte et spissum lenicia mediocrem. Li-

mor similiter pulsus efficit velocem inordinatum et temperamentum similiter et dolor et ita de alijs contingit. Nec autem dicta de aie et eius potentiarum proprietatibus et effectibus quantum spectat ad hoc opusculum iam sufficiat. Nam autem de proprietatibus humani corporis cuius anima virtus est et effectus adiuuante dei gratia aliquid sunt dicenda. Incipit liber quartus de proprietatibus substantie corporee.

De humani itaque corporis
Quoniam et partium eius proprietatibus tractatur ab elementibus qualitatibus et huiusmodi ex quibus constat corpus est primitus inchoandus.

De quatuor elementibus qualitatibus.
 Capitulum.

Quatuor itaque sunt elementa
Quatuor et elementares qualitates ex quibus constituitur omne aiatu corpus materialiter precipue corpus humanum quod inter omnia elementata est nobilissimum et nobilissime inter omnia posita ordinatum vtpote a prius aie rationalis organum ipsius operacionibus tam naturalibus quam voluntariis deputatum. Est itaque corpus hominis positum et quatuor elementis scilicet ex terra aqua igne et aere quorum quodlibet habet proprias qualitates. Sunt autem quatuor pimes principales. scilicet caliditas frigiditas siccitas humiditas que dicuntur pime. quod prius labitur ab elementis et elementata. Dicuntur etiam principales. quod ab eis oēs secundarij effectus oriuntur. Nam quatuor qualitatum due sunt actiue. scilicet caliditas et frigiditas. alie vero due scilicet siccitas et humiditas sunt passiuue. vnde ab istarum qualitatum pualena et cominio dicitur elementa actiua vel passiuua. Dicuntur autem pime due principales actiue. non quod ille tamen agat. quod passiuue similiter agunt. Nulla enim qualitas est ociosa in corpore. sed bene id dicitur actiue quod per actiōes earum alie hinc inducuntur et conservantur. Nam caliditas quoniam humiditatem quoniam siccitatem inducit et custodit ut prius videri in carne salsa. calor enim solis terrestres partes dissoluit et aquosas et aereas et sic relaxando et remolliendo a calore inducit humiditatem. siccitatem autem inducit quod calor agens in humiditate plus eam dissoluit et dissolutam psumit et sic siccitas que est lima caloris inducit et etiam pseruat. Caliditas igitur est elementaris qualitas summe actiua quod per se eius effectum dum tamen agat in re aliqua. Prius etiam partes dissoluit. quibus dissolutis res debiliores efficit que per partium coherentiam fortior fuit. et ideo actio rei agens minus resistit. Item caliditas est oim generabilium artifex et causa generatōis totius principaliter effectiua. Est autem diuersa caliditas. caliditas solaris siue celestis gignans. et huius est saluatiua et generatiua. Vnde quoniam generant rane ex celesti calore in acre. alia est elementaris generatiua. et huius est corruptiua et psumptiua sicut quoniam sit coadunatio fractio radiorum et pfectio aliorum corporum pspicui si fiat coadunatio radiorum in speculo prius incedi stappa et reflexio ne radiorum et comburi. Item inferiorum ad superiora reductiua. faciēdo enim motum a centro ad circumferentiam dissoluit frestria in aqua et aqua in aerea et illa in ignea et sic inferiora et media reducuntur in sua superiora. Item eorum que dure sunt pfectiōis est remollitiua. agēdo enim in grossa sub-

riosa petūt nō hūtes liberū erūt qz itus sunt retēte
pculat et calefaciūt. vñ exteriori frigiditas itus acci
dēraliter calefacit. Itē frigiditas ē cōdēlatiua qz fri
gūitate motū faciēte ad cētrū ps parti vicinuis co
beret. ptes. n. pūs erāt p iterpositōes hūditatis se
paratē a cētro et seruicē. h. pōdēlatā hūditate ad cē
trū pstringunt. Itē qzuis reducēdo ptes ad cētrū
sit nāliter pūctiua. n. accidēraliter eff. dissoluitiua et
pūū dūctiua sicut est videre in cerebro frigiditate
aliqua cōpresso vi cōpressiōis hūditatis in eo retēta
expūū dilabit et p diuersā cerebrū emūctōia dispi
tur. vt pz i patētib? catarrū ex cā frigidā. Itē nālit
ingrossatiua. qz dū p actiōem frigiditatis ptes par
tū us vicinuis coadherēt. totū grossius efficit. pte
rea ptes ignee p frigidatē pōmētē pōdēlat i aereas.
aeree in aqas. et aqē in terrestres et sic tota grossior
efficitur. Est tñ frigiditas accidēraliter subuliatua.
qz qūqz p frigiditatē cōstringētē multa fit hūditas
tis oppresse ductio q̄ hūditatis cōtenta i poris sub
stantiā ingrossabat. ex hoc qz hūditatis fit ductio.
cōlēqē accidēraliter substāne subuliatō sicut pz in
pelle lota et expressa. Itz qzuis ex cōstringētō pūū et
ex virtute pōmēte facta euacuatiōe spūū fit frigi
ditas nāliter grauatiua accidēraliter tñ lenigat. qz
facta ductōe hūditatis q̄ grauabat totū substāne
fit alleuatiua. Itē frigiditas pta est vite rei pserua
tiua. qz dū p frigiditatē hūditas pōdēlat. caliditatis
itēntio retardat vñ sicut paulatim hūditas p poros
resoluit ita resoluta paulatim psumit. et sic ne calor
dissoluat substānā rei impedit. et res ne ferat frigi
ditatis beneficio custodit. vñ in locis frigidis et an
trosis cadauera paulatim sine fetore frigiditate resi
stente cōsumūt. Clandūt enā porū frigiditate cōstri
gente. vñ vapores putridi ne exalent exteri? ad ite
riosa repūmūt. frigiditas tñ accidēraliter corrupti
ua est et destructiua. Nā dū digestio et frigiditate i
stomacho impedit. tñ impedita cōctōis nālis actō
ne debita. corrupti hūores generant a qb? seq̄ cor
pūs corrupto dū corrupti hūores corpi incorpā.
Et hoc est vidē i vulnerib? qbus frigida nimis ap
posita poros restringūt. vñ recētes sumositates ite
rius carnē remollūt et cā corrodētēs vel corrupen
tes putrefaciūt. Itē nāliter est discoloratiua sicut vi
dem? qz i hyme calor corpi vel cordis fugiēs suū
pūū. hūorē et spūū ad itēriosa secū reducit. et sic exte
riore cutis suspiciē calore depauperatā discolorat
facit vt pz i labijs et genis. verūtāntē accidēraliter ē
coloratiua. qz p frigiditatē fit poroz pstricō. et spūū
tū ac hūoz retēntio qz pūna fit suspiciāliter cutis
coloratiua. Itē frigiditas nimis itēntā ē nāliter mor
tificatiua. qz dū p cā fit nimia pstricō i corde spūū
deficiūt oīno. et sic corde mortificatō a q̄ pcedit alio
rū viuificatiō seq̄ et illorū nēcāria mortificatiō. Ex
frigiditate etiā nimis domināte calor debilis extin
guūt et sic vitalis spūū nō hūis fomētū suffocat. accē
raliter tñ est frigiditas viuificatiua sicut ē vidē i au
ibus qbusdā q̄ ex arborib? pcreant. q̄ vice fructuū
tāq̄ qdā tuberositates ex arborē nascūt. h. qdā sūt
in arborē nullaten? viuificāt. et h accidit sic dīc pōmē
tator sup li. vegetabi. ppter porositate ligni et fumo
sitate a coruce exalāt. h. qū ille tuberositates rupis

tenaculi aquā cadit. frigiditate poros exteri? pstri
gētē sumositates itērius retinēt. q̄ pculitate ad iuicē
depurant ac subuliant et duz itērius detinēt. i spūū
cōuertūt ex cur? multiplicatōe et diffusiōe p singu
las ptes ille tuberositates viuificat et postea i qn
dā autū spedē trāsformāt q̄ qdē ab alijs auib? i nā
et cōplexiōe multā sunt diuerse. Parū ei hūit de car
ne et minus de sanguie et iō ad diuin nō sūt apte vt
dicit idē cōmēdator. materiā tñ diuine laudis cōsi
derantibus admistrāt. Illos ei spūūliter repēntāt
qz ad lignū crucis diuinus spūū i aq̄ bapnismatis
generat i qbus carnis et sanguis desideria nō abū
dāt q̄ viuificati spūū volare ad celestia tons viribus
desiderāt et spūū. h. de hoc alias. Itz frigiditas mī
ē albedis et palloris. sicut caliditas mī ē nigredis et
ruboris. vñ in calidis regiōib? nascunt nigri hoies
et fusi sicut apud mauros. i frigidis vō nascunt al
bi sicut apud selanos vt dī. Aristo. in li. de ce. et mū.
et assignat rōes. qz et domino frigiditatis i frigidis
regiōibus. matrices mulierū ad talē fetū disponūt.
vñ. pcreāt albos filios cum cutē et longos ac flauos
et molles et laxos crines hūtes. Cōtrario autē ē in
calidis regiōibus vbi parūt filios nigros crispōs
et paucos crines hūtes vt apparet i ethyopib?. Est
igūt frigiditas in suo domino in subiecto supi? ma
nifestatiua. nā i illis corpibus vbi dñat est calor al
bus. capillus mollis et laxus. intellectus durus et
et obliuiosus appetitus paus et tenuis multus. in
celsus gūis et tardus vt dīc. pstan. li. j. ca. xvij. Nec
autē nō simpliciter sunt intelligēda sp i oi frigidō in
cē necessario h i cōpatiōe ad caliditatis domina
tis cōplexiōe. in pponiōe regiōis calide ad frigidā
regiōe tali autores retulerūt et in suis scriptis po
steris reliq̄rūt. Nec autē de pputatibus frigidita
tis dicta sufficiāt ad pūs. qz alie patent p oppositū
corū que dicta sunt superius de calore.

De siccitate.

Capitulum. iij.

Siccitas est quedam

elementaris p̄tietatis passiuā q̄litas quā
nūc caliditas nūc frigiditas iroducit. plus tñ se hz
ad calozē q̄ ad frigiditatē cum siccitas sit lima calo
ris Dicit aut siccitas q̄ sine succo. i. humore qz hu
mor et siccitas opponunt cuius effectus p̄napalis
ē desiccare sicut hūditatis humectare. scdarios aut
effectus hz mltos. sicut ē inspissare. exasperare mo
tū retardere cōsumere destruere mortificare. Pro
p̄tetas itaq̄ illa q̄ hz desiccare p̄napalit ptes hūi
das a circūferētia ad cētrū rēhit et ne intermialit
fluxibilitate sue substāne res hūida se diffundat q̄
obicē se opponit. h videm? qz in litozibus maris
arene siccitas ēminū pōit mari et vbi dñat terre nā
lis siccitas. fluxibiles maris impetus vltērius pec
dere nō permittit sicut exp̄sse dī. Greg. super Job.
xxxviij. Quis posuit mari terminū et dicit etiam
idem hieronim? Hier. v. ibi. posuit arenā ēminū
mari et. Idez. n. exp̄ssius ponit p̄hs. Siccitas igūt
q̄ n̄ perfecte ēminat. i. p̄no cētro cōlūans hūozose
male i se ēmiabil ēminatua et sue imminabilitatis
finit immobilis. put pz ad sensum sue fluxibilitatis
re p̄nssua et i pte vel totaliter ē extēmitatib? p̄sum.

ptua. Est igitur siccitas humiditati priora tã in effectu qm̄ in natura accidentaliter tñ pot̄ est aliqui humiditatis in ductua nã cã sit lima caloris excidat et int̄dit caloris motu sine actu q̄ excitatus dissoluit actualiter vel pot̄ionalit̄ quã inuenit humiditatē q̄ quidē dissoluit et diffusa p̄ mēbra humiditatē elicit suū humorē. Siccitas enā qm̄ dñat qz̄ h̄z̄ motu ad centrū mēbra coartat et cōstringit. et sic p̄ cōstringitōnē educat humiditas q̄ prius fuit p̄ corpus diffusa. vñ videt̄ corp̄ humectari qd̄ p̄ siccū fuit. Sic enā videm̄ in montibus siccis herbas specialiter hūidas percari sicut ē herba que d̄ crassula. ambalaria. v̄micularia etc. Nec hoc ē mirū. nã siccitas q̄ n̄aliter intendit cōstringiari mōrē in sua siccitate et hoc p̄ suū simile. s. p̄ siccū vi actua ad sui nutrimentū attribuit or̄ie siccū. Inu midū v̄o abhorrēs et fugiens tāq̄ suū priū de se repellit vsq̄ ad radices herbarū q̄ in superficie montis tāq̄ sup̄flue ab interiori montis substantia sunt reiecte. vñ hūiores sic reiecti radices attrahūt inde nutriunt herbe hūide et crasse sūt. Eadē videt̄ esse ratio cōmētationis super libnū methecorū vbi dicit qz̄ fontes et flumina nascunt̄ de montib⁹ qz̄ cã sint mōtes caucernosi et sp̄giosi et plurimū etiã p̄neant calidi sit a montibus magna attractio et rōne vacui et etiã rōne calidi aeri inclusi. Qd̄ igitur attrahit simile monti in siccitate sibi incorporat. Qd̄ v̄o dissimile ē v̄p̄ute i hūiditate repellitur et aggregat̄ in vnū locū qd̄ tādē expellit et foras p̄ capita fontū ad flumina p̄ficiēda cōmune deriuat. Siccitas igitur attractiua sibi necessarioz̄ et sibi qd̄dē similitū ē incorporatiua. sup̄ fluoz̄ v̄o aut dissimilitū sibi expulsiua. Itē siccitas ē n̄aliter attenuatiua qz̄ siccitas p̄sumit humiditatē quã inuenit i subiecto qua p̄sumpta sequit̄ extenuatio. Itē siccitas ē substantiē induratiua qz̄ cōsumēdo hūiditates in materia efficit ip̄am durā sicut i luto ē videre. qz̄ siccitū durū sit. Itē siccitate agente i rem subtilē vt in aerē substantiā siue aq̄am subtiliorē efficit et rariorē. sicut videmus qz̄ flante borea aer deficiat et rareat et subtiliat. Itē accidentalit̄ p̄t̄ ē remoluitua. qm̄ enī siccitas cōsumit hūiditatē q̄ p̄tū ē cōglutiatō sequē p̄ p̄c̄q̄ns p̄tū sepatio et mollificatio sic ē vidē in ligno vetustissimo cui⁹ hūiditate p̄ siccitatem cōsumpta sic molle reddit̄. et in puluerē molles tactu cedentē redigit̄. Itē n̄aliter est asperatiua. nam agēs i subiectū hūiditatē quã inuenit cōsumit i superficie et quã nō pot̄ cōsumere indurat et ita inducit quedaz̄ in superficie cōlitas et vacuitate dep̄ssa et duricie eleuata ex q̄ sit asperitas q̄ nihil aliud est qd̄ inēqlitas fm̄ durū corpus. Accidentalit̄ tñ quōqz̄ lenificat sicut qm̄ ex siccitate acuit̄ calor q̄ suo accente dissoluit hūiores q̄ dissoluit et per alia arteriā distillates eam leniūt et humectant. Itē siccitas ē mor̄ tardatiua. nã p̄ dominū siccitatis nimie p̄tes aeris et aque in terrestres inspissant et sic substantia grossior effecta et granioz̄. tardior est ad motū. Per nūmā enī siccitatē spūs extingunt̄ quoz̄ multitudie corpus mouebat̄ velocis. vñ eoz̄ facta diminutōne per siccitatē mouet̄. Difficilis tñ ē siccitas aliqui accidentaliter motus adiutiua. qz̄ siccitas faciēs motū ad centrū cōlitter ducit circūferētie partes ad mediu et sit partū circūferētie cōlitter et rotundatio. Qm̄

qz̄ rotundū non h̄z̄ angulos in quibus possit impediri volubilitate sua mobili⁹ reddit̄. preterea siccitas consumēdo hūidas superfluitates spūs subtiliat et depurat et velociores reddit̄ eos. nã a superfluitate depurati qua corpus granabat̄. ad motū habitat̄ corpus ip̄i. Itē n̄aliter ē cōsumptiua et per hoc qz̄ cōsumit hūiores corpus euacuat et a suo nutrimento depauperat et necessario manit̄. Itē n̄aliter ē destrucitiua qz̄ humiditatē substantiāle q̄ materialiter subnutrit et partes recopulat pariter destruit et consumit. Causa ē q̄lter res aiata vel inanimata destruitur et dissoluit. Itē aiata corpora specialiter destruit qz̄ spūs nales qui cōstit̄ et fumo humido dissoluit qm̄ illā hūiditatē cōsumit. vñ deiciēte materia et ip̄i corpus necario mortificat. vñ pessima ē qlitas mortificatiua diū excedit. v̄nificat tñ accidentalit̄. nã humores quōqz̄ reumatizantes ad sp̄alia et meatus spūs op̄lantes parati sunt superinducē suffocationē. siccitas aut̄ sup̄ueniēs v̄l medicina sicca agēs in illos hūiores cōsumit eos et spiritū vias aperit. vñd̄ rei q̄ p̄t̄ mortue sequit̄ viuificatio. Quis igitur siccitas sit necessaria in oī corpore elementato ad sui perfluitatis hūide cōsumptioz̄ et ip̄ius hūiditatis coartatoz̄ insuper ad ipsius caloris remissi excitatiōnē. mortifera tñ ē qualitas et pessima qm̄ debita excedit i corpore p̄portione. nã pessimas infirmitates solet in corp̄ indocere ac nocuas vt plim̄ et ethica et h̄mōi. quibus v̄t p̄t̄ medicie b̄nifico subueni insuper p̄ nutrimentalis humoris cōsumptioz̄ corpus eticat cunctis suspiciē p̄bit et corrugat. leniū accelerat corpus sup̄ficialiter discolorat et deformat. sicut imoderatē puocat. arterias etaspat et voces impedit et rarificat caput a capillis spoliat et decaluat. articulos manū et pedū p̄bit et incuruat. vt ē videre in leprosis. h̄z̄ bec dicta de siccitatis effectib⁹ nunc sufficiant.

De humiditate.

Capitū. iij.

Humiditas est elemēta-
ria passiva qlitas actuariū qlitatis impressi-
onib⁹ obediēs et subdita actionū caliditatis et frigiditatis suscepua. Est aut̄ hūiditas oīm corp̄oz̄ et p̄cipue aiatoz̄ nutritiua. augmentatiua. p̄seruatiua. dep̄ditioz̄ i corpore restauratiua. nam hūiore et calore oīa generant̄ vt di. p̄b̄. et generata nutriunt̄ vt ē videre in radicib⁹ et semib⁹. nã granū terre p̄misum primo op̄z̄ p̄fundi hūiditate aq̄a et aerea et per inclusus calorē v̄ales rarificari et dilatari et tādē actōne caloris hūiditas resoluta grossiorē sui p̄tē terre striorē terre inferius trāsmittit quã quidē terra i suis recipit visceribus et calore induso coagulat et i radicis substantiā p̄ cōmētationē humidi et siccī cōuertit. hūiditas aut̄ illi radicalis derelicta et i radice sic p̄creata hūiorē quē inuenit i terrā sibi similit̄ rōe similitudinis et i vna attractiua interclusi caloris sibi attrahit et attractū quātū sibi sufficit i sui nutrimentū cōuertit qd̄ aut̄ sibi nō ē necessariū p̄ calorē illā hūiditatē dissoluit et sub n̄lante ip̄az̄ sup̄ius trāsmittit et priō i substantiā germis. deinde in substantiā st̄ p̄tis v̄lō i substantiā flozis fruct⁹ et frondis sic trāsmittit coagulat et p̄uertit. qz̄ igitur hūiditas oīm illo-

nū q̄ vegetantē nutrimentū ē et materia. manifestū ē q̄
oim vegetabilū ē nutritiua ⁊ p sui diffusionē et in-
ppationē in latū ⁊ i lōgū ⁊ altū et i sp̄sibz augmēta-
tiua. Itē hūiditas dep̄ditorū i corp̄ibus vegetabili-
bus et aīatis ē restauratiua. nā p calorē agentē cōti-
nue intrinsecus et extrinsecus corpa cōsumūf et cito
pirēt nisi p restaurandē hūidi reparent. ⁊ iō neces-
saria fuit p̄tina hūiditatis attractio vt cōtinua fie-
ret dep̄diti repatio. ⁊ p cōseq̄ns cibi restauratio vel
cōseruatio. ē p̄trea hūiditas inferiōrū cōseruatiua.
nā et aggregatiōe radiōrū cōtinua i aere ⁊ i terra tā-
ta fieret calor̄is generatio et siccitatis i ductio q̄ aer
inflammaret et terre superficies cōbureret nisi v̄tus ca-
lor̄is actiua p aeris et aq̄ hūiditatē actōi eius resistē-
tē p̄p̄tōe debita ad temperē reduceret. ⁊ i deo vt
di. Aerob. Oppositi deus fonti calor̄is fontē to-
tius hūoris vt p hūoris p̄sentia calor̄is opposita ei
violētia rep̄meret. et sic mūdi machina in eē debito
conseruaret. alioq̄n a calorē nimio subito solueret.
Itē hūiditas est p̄tū terre cōiunctiua. Tante. n. siccī-
tatis est terra q̄ nisi hūiditate aque humectaret q̄li-
bet eius p̄tula ab alia dissolueret. ⁊ iō fecit nā sp̄o
giosos mōtes et terrā cauernofas in multis locis et
porofas vt sic fieret rōne vacui aeris ⁊ aq̄ fontis at-
tō adiuuante siccitatis mitigatōe ⁊ p̄tū ēre sepabi-
liū vnione. Vñ q̄d facit sanguis currēs p̄uenas in
corpe idē facit hūiditas i venis ēre. R̄gat. n. ēre sic
sitate et eā disponit ⁊ abilitat ad fecūditatē. Habet
autē hūiditas q̄sdā p̄p̄tates et effectus p̄mas ⁊ nā-
les. q̄sdā v̄o sedarias ⁊ quodāmo casuales sicut alie
q̄litate. Est. n. hūiditas nāliter labilis ⁊ fluxibilis
male i se ēminabilis h̄ tū sicut ēmo alieno vt di. p̄hs.
Zi cētro ei ad circūferētiā est motiua. vñ ⁊ se diffun-
dendo subiectum suū totaliter defluendo dissolue-
ret si aliō ei nō obfisteret q̄d ei fluxibilitatē p̄ redu-
ctōz p̄tū ad cētrū emiaret vñ videti fluxus maris
aris arene siccitate i maris litonibus a suo fluxu con-
pescit ⁊ se quodāmo reuocari. Itē nāliter mollitiua
ē. p̄tes. n. materie duras ⁊ cōpactas p sui subtraccio-
nē ⁊ diffusionē relaxat ⁊ rariicat et remollit. Est tū
duratiua accētalitē sic videm⁹ i ḡbbis ⁊ enā ap̄ste-
marib⁹ q̄busdā i q̄bus cōfluūt hūiores frigidī et ex
frigiditate p̄tes hūidas ad cētrū rep̄cūctē ⁊ cōdē-
fante idurant et in sc̄rosim. i. duritiā sepe p̄mutāf.
Itē etiā cōstīgat et nimio calorē p̄tes liq̄diores cōsu-
mēte q̄bus cōsumptis p̄tes grossiores cōpingunt
p̄ter et indurant. Itē nāliter ē mūdificatiua. nā sua
remollitōe ⁊ p̄tū p̄ quas diffundit ab inuicē laxati-
one p̄tes sordidas diuidit et dimissas lubrificādo re-
mouet et abstergit vt p̄t̄ marie i ip̄a aq̄ q̄ substantia
liter humectat et marime sordū purgatiua ⁊ b̄ ma-
xime si substantiāli hūiditati caliditas coop̄t vt p̄t̄
in tritico ⁊ fursure i radice b̄ione et etiā i sapone et
in medulla fabe ⁊ cōsimulb⁹ q̄ oia sordes faciēt ⁊ to-
tius copis mūdificāt et depurat. Itē q̄ de se motu
bz a cētro siue medio ad extrema cū ille motus ēre
nō sit foris multus. h̄ respectu calor̄is sit obtusius. ē
siquidē sui in latū p̄ncipali diffusionē. in altū v̄o sine
calore nō ē multū. q̄tū ē de se extēsiua. h̄ q̄nq̄ calor
in ip̄a d̄nāf et i ip̄a obediētē materia humida op̄at
tū i oim p̄tē h̄ marie in altū ⁊ i lōgū vi calor̄is sur-
sus eleuātē ⁊ vsq̄ ad extremitates diffundētē erigēt

et p̄telat. corpa v̄o i quib⁹ p̄d̄nāf calor et hūio: t̄p̄a
tus naturaliter et generalit̄ sunt altiora et longiora ⁊
etiā graciliora q̄ illa in q̄bus ex̄tēte hūiditate mul-
ta et d̄nante calore p̄uo remissius operatē cā p̄ria in-
uēf. ⁊ iō hoies calidi vt colerici obediētē hūioe sub-
stantiāli calor̄is actōi sunt alijs sez fleumaticis lōgio-
res et i oib⁹ extremantib⁹ corpis alijs p̄tib⁹ et circū-
stātib⁹ p̄currētib⁹ hinc inde cōlūt i ḡlitate et lōgū-
die aptiores. vbi autē ē calor mult⁹ et hūio mult⁹ nō
tū actōi igne v̄tutis sup̄fluous aut dimittit⁹ h̄ con-
gruus et cōmēsuratus. corpa in oī diuisione sūt ma-
gna lōga et lata. Alta. n. sunt p̄p̄ calorē sup̄tiores
p̄tes hūiditatis ad summitatē deferētē. Lata. n. sūt
et sp̄ssa p̄pter v̄tutē calor̄is p̄tes grossiores hūidi-
tatis ad singulas partes iteriores fm sui erigētiā
vndiq̄ diffundētē et partē p̄t fm cōgruētiā natu-
re vndiq̄ adunātē. Itē hūiditas ē nāliter lenificati-
ua. nā sui circūfusiōe i extrema rei oēs p̄tes vacuas
replēdo ad cōlūtātē p̄ducit. ⁊ sic rei superficiē p̄planā-
do et adequādo eā lenē facit. accētaliter tū q̄nq̄ ex-
asp̄at. i. q̄n aliq̄ casu sil calidi ⁊ frigidī hūiores ad ali-
quē locū cōfluūt et cōcurrūt. Calidi quidē superficiē
rei eleuāt. i. frigidī quoq̄ dep̄mūt ⁊ sic ēre p̄t̄is hu-
moribus p̄rietas et i eglitas cū asp̄ertate q̄daz cor-
p̄is insup̄tice generāf. Itē hūiditas si fuerit fm
nature erigētiā in corpore cōmēsurata oim actionū
aīe et corpis ē adiuuatiua. Ita erb̄ionib⁹ sp̄s regi-
tini corponis generant et i eē cōseruāt. Spirituū q̄z
v̄tutes suos effect⁹ i singulis organis corpis sensiti-
uis et motiuis per humor̄ ministeriū op̄at vt pat̄z
in v̄tute vilina q̄ mediātē hūioe cristallino v̄tuz in
oculo op̄at Similit̄ v̄tus gustatiua nūq̄ sine hūioe
saluali int̄ sapores discernere arbitrat̄ ⁊ sic de alijs.
nā hūiditate substantiāli destructa in corpore vel cor-
rupta tota animi actio p̄ter erit ip̄edita. Si enī fue-
rit in toto corpore vel i aliq̄ p̄te corpis sup̄fluitas hūi-
da abūdās q̄ nō possit regi a nā. p̄cipiū ē ⁊ mate-
ria putrefactōis et generat i corpore quissimas passi-
ones. vt p̄t̄ in apoplexia i q̄ sup̄flua hūiditas sic oc-
cupat oēs vētridos cerebri q̄ nō p̄mittit p̄ neruos
sensibiles sp̄m aīalē ad sensificandū corp⁹ et mouē-
dū deferētēs aīam i corpore suas p̄ agere actōes. im-
mo aufert corponi subito sensus atq̄ motū et tandē
iducit suffocatōz atq̄ motū sic Sal. in cōmēto sup̄
amphoīsimos exponēs v̄bū Ipo. Soluere apople-
xiam forē ip̄ossibile. debile v̄o nō facile tē. i. leama-
tica. n. hūiditas occupās totā cerebri regiōz op̄ilat
meat⁹ neruoz vñ nō p̄t ducī sp̄s aīalēs ad iteriora
imo itercludit̄ anhelit⁹ et vita finit̄. Nec autē hūi-
ditas peccat quādoq̄ in quantitate. quandoq̄ in
qualitate. ⁊ hoc aliquando a causa intrinseca. quā-
doq̄ a cā extrinseca. a causa intrinseca sic mala con-
plexiōe. q̄n nocua hūiditas radicāf i mēbus et nō
p̄t a calore nāli dissolui ⁊ consumi nec a sua malicia
imutari. Talitaq̄ hūiditas in diuersis locis cor-
p̄is diuersas iducit infirmitates vt p̄t̄ i ep̄lepsia
q̄n p̄cedit ex vicio capitis ⁊ i ydropyxi q̄n ex mala
cōplexiōe generatur ep̄atis. Itē a cā extrinseca sicut
a reb⁹ q̄ a Ipo. ⁊ Sal. vocāf res nō nāles q̄les sunt
aer ab⁹ por⁹ somn⁹ vigilia iactio et repleto exerci-
tū atq̄ q̄es. Nec enī oia si fuerit assumpta fm eri-
gētiā nature hūiditate substantiāle generāt ac p̄fluāg

et p̄ditā reparāt et restaurāt. Si v̄o a p̄rio mō sum-
pta fuerint. d̄nū h̄nt effectū. nam h̄ūditatē in n̄ales
generāt et augmētāt. aut n̄ales corrumpūt alterāt
et immutāt vt p̄z. nā vt dicit Gal. i. amphoz. p̄p. p.
iij. sup locū illū. Immutatōdes tempoz marie gene-
rāt morbos etc. Et p̄a in q̄t anni n̄ sūt cā morbi h̄ mu-
tatōnes cōplexionū ipsius t̄pis q̄n s̄z p̄plexio aeris
q̄ deberet cōgruere tēpori. i. oppositā cōmutat. sicut
q̄n cōplexio veris q̄ deberet cōcalida et h̄ūda effici-
tur sicut i autūno frigida et sicca et ecōuerso et sic de
alijs. Nam si fuerit aer vernalis generalit̄ frigidus et
siccus et p̄cesserit aer in hyeme q̄i vernalis. i. calidus
et h̄ūidus? necesse ē i vere multos egrotare et etiā mu-
lieres parturire occasioe facile abortire. Et hec ē i d̄
Gal. quaz afflēt q̄ ex h̄ūditate et caliditate hyemis
p̄cedētis multa fiebat h̄ūditatis i corp̄bus genera-
tio et fleumatis coadunatio. Aer v̄o in inicio veris
si fuerit frigidus et siccus claudūt poros et nō sūt su-
mos exalare. vnde retēto calore dissoluit h̄ūditatē
istā sup̄flūā i hyeme generatā et cū calor sit debilis et
nō possit cā p̄fecte digerē nec et toto p̄sumē trāsmi-
tit eam sic inoigestā nūc ad sup̄iora mēbra et nūc ad
inferiora vbi coadunata sit cā diuersarūz passionūz
vt si accēderit ad caput p̄t esse cā reumatis et catar-
ri. Si v̄o ad itelina et fuerit fleuma salūz modifi-
cādo intelina inducit dysenterā et sic de alijs. Illa
eadē p̄t esse rō abortus i mulieribz. q̄ h̄ūditas illa
defluens ad matricē grauāt eā et remolliendo reti-
nacula fet⁹ ac relaxādo eā cōuertēda. Aliā autē rō-
nes ibi assignat Auicē. et sic de alijs passibz aeris et
t̄pis ē itelligēdū q̄ mutāt h̄ūditatis q̄litatē vt calo-
rē imoderate nimis dissoluēdo vel nimis cōsumen-
do. sine calore remissio sup̄fluitates eius nō euacuā-
do et sic itelligēdūz ē de aere nimis frigido poros
claudēte h̄ūores plus debito p̄stringētē. S̄z de aere
frigido ad p̄ns hec dicta sufficiāt.

De cibo et potu.

Capitulū. v.

De cibo vero et potu pa-
tet. Nā debet nutrimentū cibi s̄z et pot⁹ sub-
tractōz h̄ūditas subtrahit et calor: inducta siccitate
intēior effect⁹ nō inueniēs i q̄d agat ad substātiālē
h̄ūditatē se cōuertit. i. quā agēdo ip̄am nimis at-
nuat vel cōsumit et ecōuerso. Si abus vel pot⁹ fue-
rit imoderatus h̄ūditas nimis intēdit et calor nā-
lis debilitat. q̄ nō sufficit ad dirigēdū. facit t̄ calor
q̄d p̄t. Nam aliq̄d resoluūt ex illo sup̄fluo cibo sum-
pto. illud resolutū cū sit fumositās grossa et idigesta
peut cerebrū et pcutiēs eius muringas seu tuniculas
grauit eas ledit et aliq̄n emigrancā vel alias capitis
passionē pessimā excitat et iducit. aliq̄n etiā radices
nervozū sensibilibz illa fumositās maliciosa tangit et
suo acumine siue furiositate ad itima ipozū nervozū
peneat⁹ sp̄m̄ aīalē ibi existētē ipedit atq̄ ledit. vñ et
sbaz et rōnis vīsz p̄turbat et lingua rōiq̄ interpretē n̄
tubādo p̄bit et p̄curat vt patz in ebrijs. Motū etiā
volūtariū sepius retardat vel penit⁹ destruit vt patz
in tremulis et palitias. nec mirū. nā virt⁹ corp̄is re-
gūna q̄ ē sita i nervis et i musculis a natura. nervū
siue membrū q̄libet sic de p̄ssus regere et erigere sa-
tagit et intēdit. h̄ p̄ualēs ille acutus sum⁹ et resistens
virtutē naturalē vicere cupiēs membrū deorsus de

primere nūc et p̄tēdit. Vñ et iste duplici motu cō-
trario s̄z vno eleuātē et alio dep̄imētē mēbrōzū tre-
mor sepius generat et itāde victa totalit̄ virtute regi-
tua morā vel paralūsis i talibz generat. Et iō opti-
mū cōsilū ē sapientis q̄ dicit. Ne te effundas inq̄t
sup oēm fecas. q̄ i multis casus infirmitas grauis etc.
idē itaq̄. malū generat i corp̄e somnus imoderat⁹.
nā in somno renuntiat virtutes et actōdes n̄ales in-
terius aīales intēdit. vñ clausis poris foetificas ca-
lor intriūc⁹ cōfortat multos h̄ūores attrahit q̄s
q̄dē nec digerē p̄t nec p̄sumē et t̄nc p̄ualē tāta sit
perfluitate quaz nō p̄t nā regere seq̄ n̄cario moris
et suffocatio sicut ē videre sepius in domiūcibz post
acceptā medicinā et etiā i minutis. In vialit̄ autē
nimis cā p̄ria opat i q̄t us et nimis sit h̄ūoz et sp̄ri-
tū cōsumptio. vñ et mors iterū cōminat. Itē eadē
rō suffocatiois ē i nimis repletis. et eadē rō defectio-
nis ē i ieiunābz supra vires et nimis inanis. Itē
q̄ nimis se exercitat p̄ nimis caloris intēdit h̄ūores
nimis cōsumētē se destruit et cōsumit. In nimis
vero q̄cētēbz cā ē p̄ria q̄ i ip̄is magē et imodera-
ta h̄ūditatis attractio nō sup̄fluitas euapora-
tio nec spiritū subnitatio. et iō n̄cario h̄ūditas sit
perflua disponit ad putrefactōem et corruptionēz.
Istis et alijs multis mōis infirmitas q̄litates elemēta-
res i suis n̄alibus effect⁹ impediūt sicut patz i rōibz
supradictis q̄s de verbis cōstā. i. panteg. et Gal. iij.
cōmēto ampl. p̄p. et Emped. succincte cōpilau-
mus. vñ de his sup̄sedeam⁹. et iō ad describēdas. p̄-
prietates h̄ūozū q̄ ex his q̄litatibus cōponūt man⁹
apponam⁹ ex quibz constituntur om̄e corpus quod
spiritu sensibili et rationali animatur.

De humoribus et eozū generatione effectū et ope-
ratione.

Capitulū. vi.

St igitur hūoz quedā

substātia actualit̄ liq̄da et cōiūctioe elemē-
tariū q̄litatū p̄ digestionē in aīalis corpore generata
apta mēbra nutrire et eoz actōdes p̄fortare naturalit̄
vt accidentalit̄ impedire. Nā humor est corpore sentē-
bilū materiale p̄ncipiū et p̄mū ac p̄cipiū rōe nutri-
mētū i suis pagēdis actionibus inuamētū. Sunt autē
hūores vt dicit Gal. vocati elemētozū filij ex eoz
originalit̄ cōstitutionū q̄litatē. Sunt autē quoz: hu-
mores. i. sanguis fleuma colera et melancolia. q̄ q̄des
respectu mēbrōzū dicūt simplicēs. q̄uis respectu ele-
mētōzū q̄rū sunt filij cōpositi inueniunt. Hi quatu-
oz hūores in quātitate et q̄litatē cōiūctat. p̄prietate de-
bita obseruātes oīa corpora sanguinē h̄ūna p̄ficiunt
ac custodiūt in debita cōsistētia sanitatis sic ecōuerso
ex eoz ineq̄litate siue infectioe infirmitatē generāt et
inducūt. fuerit autē hi necessarij ad corpore p̄stitu-
tionē ad ip̄os regnū et cōseruationē. ad cōtinne de-
perditōem in corpore restauratiōē sic dicit Gal. super
amphoz. Corpus enī subiacet fluxui vt patz in su-
doribus. et i sp̄nis et hūmūmōi alteratiōe. i. de frigi-
ditate in caliditate et ecōuerso et corruptioe q̄ et flux-
itate nimis sequit. et ex alteratiōe diuturna. vt q̄d
sup̄flūū ē in corpore diuāt et deperditū reparatur et
mala alteratiō in bonā trāsmutēt et per p̄sequēs cor-
ruptiōi. aliqualit̄ obuietur. necessaria sunt quoz: hu-

motū pñtia vt corpus aiale i vigore ipis mediātibz incoluine pseruet. Moꝝ autē hūoꝝ generatio sic hz fieri. recepto em̄ abo i loco dꝛocōdis pmo. s. in stomacho. subtilior eius ps 2 liqꝛior: q̄ a phlicis pñtia rīa vocatur p quāsdā venas ad epar trahit et ibi p calous natural actionē i quoz hūoꝝes trāsmutat q̄ rū generatio simpli in epar sit 7 incipit. h̄ nō sūt fini tur. Pmo em̄ calous actio q̄ frigidū ē et humidū in naturā fleumatis cōuertit. Secōdo q̄ calidū et humidū ē in naturā sanguinis trāsit. q̄ d̄o calidum et sicū naturā colere cōstruit. Sz q̄ frigidū et sicū in substantiā melācolie se cōponit. Talis igit̄ ē pcessus pmo siquidē generat̄ fleuma tñq̄ humor semicoctus. Secūdo sanguis cui dꝛocōctio ē perfecta. Tercio colera cuius dꝛocōctio tēperamentū excedit. Qlū mo autē melācolia quasi pars terrestrioz et alioꝝ fer inesse pcedit. vñ talis est ordo vt di. Autē. q̄ elemētoꝝ recta et reciprocā ē generatio. q̄ de aere fit ignis et ecōuerso. hūoꝝ autē generatio quedā ē recta h̄ nō reciprocā. de fleuma: te em̄ per dꝛocōctioes fit sanguis h̄ nō ecōuerso. Sicut de sanguine fit colera p calore intensius siccantē hūoꝝe et subtiliantē h̄ nō ecōuerso. Sicut mō per adustionē et colera fit melācolia et nō ecōuerso. Sic em̄ accidit in generatiōe hūoꝝ rū sicut accidit in generatiōe vini et musto sic di. Cōstan. nā seruētē musto generat̄ quedā spuma superficialē petens et quedā substantiā terrea ad fundū descēdens et alia ē aquosa fm cui⁹ augmentū vini in substantiā ē magis debile et minus calidū. Et quātomagis antiquat̄ tāto magis fit calidus pp̄ huiusmodi aquositas resolutionē. et quātomaior est vini puritas. tanto coctio ē completa. sicut in hūoꝝibz ē pars leuitate sua. superiora petens scz colera. alia velut fer deosus; tēdēs scz melācolia. alia vñ i cruditate manēs scz fleuma. q̄ta vñ ē sāguis i sua puritate pmanēs. a ceteris hūoꝝibz depurat. Nullus n̄ sanguis ē ita pur⁹ q̄n alius hūoꝝibz sit pñtius. vñ eoz pñtiōe sp̄z variat et colorē. nā p cōmixtiōe colere apparet rufus a melācolia niger. a fleumate aq̄ius 7 spumofus.

De sanguie.

Capitulū. vii.

Sanguis vt dicit Arist. a greco nomē sumpsit. eo q̄ suscitatur viget et vniat. i. vitā cōfirmet nā sancire pfirmare ē. dicit autē sanguis dū ē i corpe. effusus vñ dī cruoz eo q̄ effusus currēdo corruat. alij autē vocant sanguinē q̄ si suauē eo q̄ gustu et tactu sit suauis. nō. n. ē sanguis pur⁹ et iteger nisi i iuuenibz. nā dicit phic sanguinē minus p etatē. vñ in senibus tremoz ē et defectu. pp̄e autē sanguis animi possessio ē. Inde genas lacere in luctu mulieribus mos est. vñ etiā purpuree vestes 7 purpurei flores ponant sup mortuos. animositate mortuū dū erat in suo sanguie repñtātes. Mucosq; sicut. l. r. ca. ij. Sanguis autē fm pñtia. Inter quoz hūoꝝes laudabilior 7 nature amabili or ē. pp̄e et eq̄lē 7 pñtia coctioes quā efficit calor tēperat⁹ materia pura 7 aerea ad corpus nutritimū. Est vero sanguis fm eundē constau. ali⁹ naturalis ali⁹ innaturalis. Mālis autē ali⁹ ē content⁹ in arterijs. Alius est in venis Qui vero est in arte-

rijs calidior est et subtilior rubicundior clarior et in sapore dulcis. Est autem calidior ppter cordis 7 sp̄ritus vicinitatem. subtilior propter cordis calorem subtiliantem et rarificantem. et hoc vt resūmēdo p sp̄illas tunicas arteriarū facile nō possit in alia mēbra labi. Rarior autem est propter virtutē colere n̄ ipō. acutior est autem ppter augmentum calous. sanguis vero i venis cōtutus est calidus 7 hūid⁹. inter grossum et subtilem medicoris in sapore ē valde dulcis omni malo carēs odore. cito coagulā cū erient vnde talis sanguis epar designat temperatum. si vero fuerit subtilis aquosus non boni odoris nec dulcis saporis cōmixtiōem alterius hūoꝝis ipm inficientis indicat. Jam enī dēgenerat ut sanguinem innaturales q̄ sic dicit vel quia a sua generatiōe est. vt in leprosis. corruptus. aut propter in conuenientē materiam et qua est generatus. modicum autem colere vel alterius inficientis hūoꝝis mixtū cum puro sanguine ipm inficit et in sic q̄ litatis similitudinem ipm trahit. Mucosq; pñtia. pategū. ix. c. iij. Alias sanguinis proprietates pōit Aristot. in libro animalij. iij. dicit enim. Omne animal habens sanguinem habet epar et cor. vñ de omnia animalia carentia sanguine sunt minoris copous et virtutis animalibus habētibz sanguinem et cum absceditur caro exit sanguis nisi illa mortua fuerit vel corrupta. Item in omni animalē bone dispositionis est sanguis medicoris. quia nō minus mult⁹ sicut sunt potātes vinū nouū. nec minus pauca sic corpus crassi. q̄ aialia minus crassi c: 2 pis se pauca sanguis et subdito augmētā piguedo. et quanto. tanto. minoratur sanguis. Item omne corpus sanguinem putrescat cito et maxime prope os. homo enim habet sanguinem subtilem valde respectu aliorum animalium quozum sanguis est nigrior et sp̄ssior sanguine hominis et maxime thauri et alini et sanguis in inferiori parte corporis sp̄ssior est et nigrior q̄ in superiori. Item sanguis q̄ndo generatur valde in multa quātitate erit causa egritudinis q̄m attenuatur et fit aquosus. et propter h̄ forsan sudat homo sanguinem. quod quidez est vt puto propter superfluum liquide sanguinis abundantia a qua se intendit exonerare natura. vñ cū eius partes aquosas ad superficiem cutis 7 eas expellit per sudorem. Itē cū homo dormierit erit sanguis i māifesto modicus nec mirū. q̄ tūc reuocat̄ a natura i aduocatiū virtutis naturalis vt ipius bñficiō suas pagat actōes. vñ q̄ tūc se. p̄fundit ad itē oia extremitas corporis pallida remanet 7 exanguis. et pp̄ hoc forte accidit q̄ si corp⁹ dormietis pūgā nō exit inde tān sanguis quān si esset vigilās. Itē dī ibidē. q̄ si sanguis fuerit bñ coct⁹ et digestus bñ fit et eo sepū 7 b forsan q̄ eius vniuositas p tēperatā dꝛocōctōz coagulā 7 dealbata i sepū vel pinguedinē trāsmutat. Itē cū alterat̄ sanguis a cursu nature sue et fuerit corrupt⁹ exibat a stomacho 7 a naribus. Item cum putrescat sanguis in aliquo mēmbro nisi reducat̄ arte vñ natura efficit et eoz vñ et in sanien commutatur. Mucosq; constant⁹ libro tercio. Itē dicit ibidē libro duodecimo vene sunt va-

Ta sanguis. et quo p[er] q[ui] sanguis evoluit abus aia
 lis h[uius] sanguine. Itē ibidē. Ita ē sanguis amica
 bilis nature q[ui] etia[rum] aial carens sanguie abat p[er] illū
 qd̄ cōuenit cū sanguie vt p[er] in vmbibus et muscis
 q[ui] caribus infidet et sanguinē fugūt et inde sibi at
 trahūt nutrimentū p[ro]pter hoc si aial nō nutrit abo
 isto efficit macilentū et male dispositū. et q[ui] bñ ci
 batur crescit et fiet bone dispositōnis p[er] talis abi nu
 trimentū et si ille sanguis vñ sit abus fuerit clarus et
 bonus erit corpus sanū et si mal[us] infirmū. Itē san
 nis terrestris coagulaf cito p[ro]pter hūiditatis puatio
 nē vñ oē aial hñs subtilē sanguinē et mōm atq[ue] cali
 dū alijs aialibus sensūz h[uius] meliorē. Sāguis ei mū
 dus subtilis et calid[us] et maioris motus intellectū cō
 nementor ē. Itē omne aial carēs sanguie ē maioris ti
 moris aiali habētē sanguinē p[ro]pter h[uius] bñs mōm san
 guinē et calidū et leuē nō mouet nisi modicū. p[ro]p[ter] ti
 morē. Itē sanguis tauri gela[us] citius et coagulatur
 sanguie oim aialū aliorū. Sanguis ei oim aialūz
 coagulaf fm magis et min[us] p[ro]pter leporis et cerui et
 sibi similitū in natura quoz sanguis non coagulaf.
 vt dicit Arist. Sanguis thaurin[us] sicut dicit idē li.
 iij. et xij. marie ē coagulatōis et velocis et hoc forisā
 p[ro]pter excessū caloris et siccitatis vñ haustus cru
 dus interficit sicut venenū. vñ de quodā p[ro]bo d[icit] q[ui]
 hausto sanguie thauri se pemit. Item idē li. xij. san
 guis i p[ar]te dextera calidior est q[ui] in sinistra. Et idē p[ro]
 p[ter] vigorē calidi sanguis in p[ar]te illa manus dextera
 p[ro]rior ē ad opandū et habilior q[ui] sinistra. vñ dicit
 Arist. li. p[ri]mo. q[ui] leo prius mouet pedē dextrū q[ui] si
 nistrū. et sup amphoz. d[icit] q[ui] mulier portās mascu
 lū subito vocata ab aliquo p[ro]io monet pedē dextrū
 q[ui] facit calidus sanguis q[ui] in p[ar]te masculū p[ro]ple
 tius opaf. Itē i codē libro d[icit] q[ui] sanguis p[ri]ma et p[er]
 puā ē materia cordis et epatis. vñ de et cor cōcauū ē
 ad sanguinē copiosius recipiendū et spissū ad eūdē
 diligent[er] custodiendū. et in nullo mēbro ē sanguis
 sine venis nisi in corde tñi et de corde erit p[er] quasdā
 venas ad alia loca corpis et non venit aliunde san
 guis ad cor q[ui] sōns ē et p[ri]ncipiū sanguis membū
 p[ri]mū recipiēs sanguinē. et h[uius] māifestaf et anatho
 mia et mō generatōis. q[ui] p[ri]ma creatio cordis appa
 ret sanguinea. vñ fm Arist. cor est p[ri]mū sanguis
 receptiū. et idē in medio ponit vt eū trāsfundat tā
 q[ui] a medio et a cētro ad omnia alia mēbra. vñ dicit q[ui]
 cor ē mediū totius aialis a quo p[er]cedit mor[bus] et sen
 sus et vita totius aialis. Et idē cor ē in oibus hñtib[us]
 sanguinē. q[ui] nēcario p[ri]ncipiū sanguis ē et n[on] epar.
 Dec oia apte dicit Arist. li. xij. q[ui]s de p[ri]ncipio
 sanguis alio mō sit scriptū in libris medicoz. sed de
 ista controuersia nihil ad nos. q[ui] vtraq[ue] positio vel
 opimo nobis deseruit quo ad n[ost]ram intentionē. Et
 p[ro]dicis igit[ur] autor sentētys breuiter recolligat q[ui] san
 guis nālis ē purus et calidus subtilis dulcis aialis
 nutritibilis v[er]itatis nālis p[er]seruatiuus sedes aie et ip[er]
 ptētū. iuuetnis p[er]fectū. cōplexiōis alteratiū. vi
 goris cordis et spūz cōseruatiū. lenificatiū. amo
 ris excitatiū. sui diffusione in sup[er]ficie corpis ip[er]
 coloratiū. sanus et tempatus. sanitatis p[er]seruatiū.
 corruptus corruptōis inductiū. vt p[er] in lepra q[ui] ē
 sanguis corruptus i fontib[us] et cum alijs hñonibus
 admixtus malicie corū ē tempatiuus. sua v[er]tute do

lois oculoꝝ mitigatiū? vt dicit Lōst. m. q[ui] sanguis
 columbe vel trūdinis de ala dextera extractus oca
 lis calid[us] et stillatus maculas abstergit oculoꝝ. san
 guis ei talis valde ē ignitiuus et dissolutiuus sicut
 ibidē dicit cōmentator iouanco in tractatu de pānis
 et maculis oculoꝝ in fine.

De sanguinis mala p[ro]prietate. Capi. viij.

Sunt etiam sanguinis
 quedē p[ro]prietate s[unt] min[us] laudabiles alijs sit
 p[ro]dicis. nā quāto bñ dispositus nature est amica
 bilior et vtilior tāto cū corruptus fuerit eidē ē noci
 uior et grauiorēs infert corpi passiones. Nā aliorū
 hñonū malicia sanguini admitta p[ro]pter amicabili
 tatē eius ad naturā nō se ita subito māifestat et idō
 ab eozū lesiōe sibi nā minus p[ro]cauēs latētē ipoz ma
 licia nō formidat vt p[er] in febrib[us] emittitibus et alijs
 murtis i q[ui]bus colera rubea vel adusta sanguini ad
 mirta nō ita cito se nature vel medici iudicio māife
 stat vt dicit Gal. sap amphoz. Itē sanguis si fuerit
 in corpe sup[er]fluus mēstruofas i hoib[us] generat pas
 siones nisi nature vel medicis bñificio euacuet[ur] ci
 tius vt p[er] in sanguie mēstruali q[ui] p[ro]pter sup[er]abūda
 tiā hūiditatis et caloris indigētā in mulierib[us] et c[eteris]
 si vltra debitū retineat pessimariū cā ē et occasio pas
 sionū. Inducit ei q[ui]sq[ue] spūaliū suffocatōz. q[ui]ndoz
 ydropisim. q[ui]sq[ue] etiā frenesim. siue māifestā passio
 nē. put ille sanguis corruptus nimis diu retet[ur] ad
 diuersas trāsfundit corpi regiones sicut in passio
 naz li. Gal. exp[er]sius cōtinet. vñ contra talia picula
 summū remediū ē talis sanguis corrupti euacuatiō
 nem citius p[ro]curare nec nūn[us] si sanguis sic corrup[us]
 p[ro]p[ri]ū subiectū sic molestat q[ui] alienū etiāz mirabilē
 inficit et molestat siue immutat. nā vt dicit Jsi. li. r. ca.
 ij. sanguis mēstrualis p[ro]tactu fruges nō germinat.
 arefcit multa. moriunt herbe arbores amittūt fru
 ctus. ferrū rubigo corruptū nigrescunt era et metal
 la. q[ui] si canes inde comederūt i rabie efferunt. glun
 nū aphali qd̄ nec ferro dissoluit nec aq[ui]s ipō pollue
 tū spōte disp[er]git vt ibidē dicit Jsi. hic sanguis ex su
 p[er]flua hūiditate et debili calore in corpib[us] multū ge
 nerat et idē ne natura et eo graue[us] in matrice recolle
 git tanq[ui] sentina a qua si debito mō exp[er]sius fue
 rit corp[us] totū mollificādo eleuat et ipam matricem
 ad cōceptionē disponit et habilitat. Vñ dicit Arist.
 li. ix. mēstrū in fine mēsis i mulierib[us] maxime viget
 et idē tūc vtilit[er] expellit sanguis talis. q[ui] sic dicit Jsi.
 li. xvj. sanguis mēstrualis nō h[uius] certā t[em]p[or]is reuolūti
 nē h[uius] i maiori p[ar]te accidit i diminitūde lune et hoc est
 rectū q[ui] corpa aialū sunt tūc t[em]p[or]is frigidiora et alte
 raē sanguis et efficit et eo sup[er]fluitas mēstrual. q[ui] si
 tūc expellit talis euacuatio laudabilis ē et nālis qe
 si vltra t[em]p[or]e vel p[ro]pter grossitiē sanguis. vel p[ro]p[ter] al
 tudinē matricis vel p[ro]p[ter] defectū expulsiue virtutis
 retineat multis molestijs piculosis corp[us] mulieris
 aggrauat qd̄ qd̄ general[iter] ē verū a q[ui]ntodecimo an
 no vsq[ue] ad q[ui]ngesimū q[ui] in iuuēculis meatus sit
 angustū et v[er]t[us] debilis. A q[ui]ngesimo vero anno ē
 antea sanguis minorat et frigescat. calor destruitur
 et tepescit vñ de iste due etates a tali immūdicia sūt
 immunes saltes senectus v[er]tularis et iuuentus pu
 ellaris. retinet tamen natura sanguinem mēstru

alem post mulierum impignationem ad nutrimentum fetus et conceptus conuocet. vñ aristo. li. xv. m. c. l. s. h. sanguis non purus sed idigit digestioe opaua. h. sanguis mixtus cum spermate cibus est iam dicitur mulier post conceptionem frequenter parit fluxum menstrua le solet facere abortiuum. Zur. n. debilitat fetus aut non oritur et hoc propter nutrimentum subtraheret. vñ retentio sanguinis menstrualis signum est impignationis et iam dicitur ea. quod autem superfluit de sanguine menstruali detrahatur ad mammillas ut inde lac generetur. materia ei factis est sanguis decoctus in mammillis ut dicitur Aristoteles. li. xv. c. l. r. v. Lac inquit est sanguis digestus non corruptus. Item oportet ut fluxus sanguinis menstrualis actualiter sit in corpore antequam mulier impignetur sic dicitur Aristoteles. li. xv. c. l. r. v. sic oportet arbori prius florere quam fructus facere. Item quoniam venit talis fluxus naturaliter apud accitum in etate luno etiam mulieris puenit. Item ues et aialia non parit talis fluxus. quoniam totalis superfluitas transit in plumas et in pilos ut dicitur Aristoteles. Item dicitur ruffus. mulieres nimis se exercetes et sepius mouetes non multum menstruant. si quod quiescunt et multum comedunt sicut quod viuunt tales multa purgatoe idiget. Item quoniam sanguis talis vel frigiditate vel crassitate ora venarum constringere debito modo non exit ad ea eundem alias vias quiritur venas narium et emoroidarum quod si clausas inuenit ad alia membra se diffundit que nature infert passione. nam tales ut dicitur in viatico. defectum appetit paruum nam cibaria bona abhorret. puluerem vero carbonum et laterum appetunt et similia. nam sanguis retentus in maliciosus sumum terrestrem et potius puert. quod rapto ad dicitur Romachi appetit rationalis subuertit et irrationalis generat. Vñ oia talia corpora se maxis morbis appata

De fleumate.

Capitulū. ix.

Fleuma s'm Jobanes

est humor semicoctus acido calore impetu et frigida et humida non generatur. et Aristoteles. di. li. xv. fleuma est ubi superfluitas que non digerit. Eadem est materia sanguis et fleumatis. si differunt secundum decoctionem maiorem vel minorem. vñ de fleumate fit sanguis pro maiore calore agentis intentione. non tamen educto. sanguis est in fleuma non quod infimatur sicut colera mutat in melancolia. si non educto ut dicitur Auicenna. Est autem fleuma humor naturaliter frigidus humidus et insipidus quod non mandat pro membris ut digeratur et ex ipso digesto corpore nutriatur. Notandum quod fleuma aliud est naturale aliud innaturale. naturale autem frigidum et humidum in colore albo in substantia fluidum. in sapore parum dulce vel totaliter insipidum. in epate tamen generatur ubi sedes est caloris. Est tamen habile ut in sanguine transmutetur et facta completa transmutatione corporis sustentetur. fleuma est quous de se sit grossius et insipidius pro intentione tamen caloris ipsi immutans solum saporis sanguinis que est dulcis est susceptiuum ut pro fleumate quod dicitur esse dulce. vñ propter vicatitatem et similitudinem quod habet cum sanguine idiget eo oia membra corporis et ideo non parua sciat illud cum sanguine pervenas totum corpus transire. propter necessitatem et etiam propter utilitatem. nam ut dicitur costantia. deficienter sanguine digerit calor fleuma quod in intendent membra reficere et nutrire. vñ in nobilissimum est fleuma colera et melancolia. quoniam rectificari non potest ut ex eis fiat sanguis cuius beneficium vigent et nutriunt mem-

bra corporis vniuersa. Est etiam eius portio cum sanguine necessaria ut ex frigore sanguis tenuior temperet et liquiditate fleumatis spiritus sanguinis intemperie coheretur. et sic facilius et expeditius ad singula membra nutrimentum sanguinis de portet. Vnde etiam est ut intemperie membrorum et alias partes mobiles sua liquiditate humectet ne ex calore mori vel ex sanguine calido casu aliquo a suo officio retardet. quoniam siccitate inperiducta impediatur. fleumatis autem innaturale quod fuerit spiritus. Est enim acetosus frigidus et siccus. propter melancolie admixtionem. salis calidum et siccum propter colere rubee infectionem. dulce propter sanguinis participacionem. vitreus sic dicitur propter coloris vitri assimilationem. tale enim omnino est quod a calore et idem ceteris eius speciebus illud est propacius et difficilium ad gerendum et in sanguine puertitum. Hic humor si corruptus fuerit diuersas generat in corpore istum tates cum superabundantia ut dicitur Costantia. cognoscitur per diuersa. nam vere fleumaticus est corpe defecus grauis et tardus et sensu ebres miete obliuiosus carne mollis et fluidus colore limbus albidus in facie corde nimis spiritus et crecatobis nullis plenus piger et se nunculosus. parui appetus parue sitis nisi sit salis fleuma quoniam tunc salis sapor in ore sentit admixtionem. crine molli et flavus. et larus cuius pulsus est mollis grossus et tardus. vna alba spissa cruda et discolorata. statura pinguis et grossa in extremitatibus breuis et curua cuius cutis suspiciens plana et leuis ac a pilis denudata. somniat de aqua nimium et pluuiaz inuidia tione nauigatoe in aqua frigidis et et natatoe. talis proplexi omis hoies solent frigidum morbum sepius incurere et ipso fatigari prope tpe hyemali quod tunc teporis fluctates fleumatis se frigiditas et humiditas intendent ut dicitur Costantia. que supra de puertibus frigiditatis et humiditatis.

De colera.

Capitulū. x.

Colera s'm Isidorus dicitur

est eo quod in humore colerico calor temperamentum excedat. Colera alia naturalis alia innaturalis. Naturalis est que naturaliter est calida et sicca et in substantia subtilis in colore rubea clara. in sapore amara cum quodam acumie. que quanto est calidior tanto est in colore rubicundior et in sapore amarior que cum in corpore generatur in duas partes diuiditur quare vna transit cum sanguine et alia transmittit ad cista fellis. illud autem quod vadit cum sanguine penetrat cum ipso ea ne cessitatus et inuamenti. necarium est sicut ut sanguinem ad miferet ad aplicandam sanguinem ad membra colerica temperanda et nutricula quoniam in hoc sanguine ois esse coleraz rubea actualiter secundum debitam proportionem humoris membrorum inuatur etiam ut sanguis subtiliter ut facilius transeat per angustos meatus ad interiora corporis nutricula. alia vero pars que ad cista fellis transit transmittit ad ipsam ea necessitatus et etiam inuamenti. necesse est sicut propter inudificationem totius corporis et propter nutrimentum ipsius fellis. inuatur etiam stomachum et intestina calefaciendo et pungendo ut a superfluis se exoneret idem enim sepe accidit torio et vtris dolor et colerica passio quoniam via opilat que est in fel et intestina. In naturalis colera est que egreditur a natura propter aliquod extraneum sibi conmixtum. nam conmixto cum colera rubea fleu-

mate aquoso generat colera citrina q̄ p̄ ceteris emi-
nis calida et nociua. si v̄o fuerit fleuma grossioris
essente et spissioris idē colera vitellina. iste due spe-
cies sunt note. Tercia spēs ē colera quedā prassua
in colore viridis et amara acuta. sicut herba q̄ pras-
sua id ē marubiu vel porrus nūcupat. nascit aut in
stomacho illorū q̄ cōtinue v̄unt herbis nimis cali-
dis vt porris cepis alleis et v̄stratuz et h̄mōi. et for-
sitan a talibus herbis viridib⁹ et crudis i colore co-
lore cōtrahit virosē et sic Sal. visuz ē. Zinccn. auzē
visuz fuit q̄ praxia generat et colera vitellina q̄
nimis adurit cū ei adurit aduſto in ea facit nigre-
dinē ex qua cū citrinitate mixta viriditas introducit
Eruginosa v̄o colera ē q̄rta spēs q̄ p̄ vltiorē adu-
ſtionē generat et prassua. q̄i ei tātu adurit q̄ eius
hūoritas desiccā tūc declinat colore eius ad albe-
dinē qualis ē color cineris. nam calor i hūido corpe
prio nigredinē efficit. deinde p̄sumpta totali hūidi-
tate albiore quodā inroducit vt est videre i lignis q̄
p̄uſq̄ cōuertit i cinerē cōuertit i carbonē. frigiditas
vero cōduerſo i hūido facit albedinē i sicco autē
nigredinē opat. h̄ bec vltia i oib⁹ alijs p̄corē et ve-
nenosior: cur? venenosa qualitas pessimas et morti-
feras idnet i corpe passioes sic herisipila et noli me
tāgere et cetera. h̄mōi igit colericus naturalis n̄ ex-
cedens terminos nature est aliorum humorum sub-
tilitatis digestiois p̄ortant? fecis et putredinis
mundificatiois corporis fm̄ dimensionem longi-
tudis et latitudinis distētiūis aſtitatis et audacie
generatiū? mobilitatis et leuitatis effectū? ad irā et
ad appetitū videlicet exaltatiū? Veneret appetit⁹ p̄
uocatiū? v̄tatis expulſiue adiuuatiū? materie gros-
se attenuatiūis et a cetero vsq̄ ad arciferētā diffusi-
uis fm̄ citrinitatē vel nigredinē suspiciet substantiē
in colore mutatiūis. Vñ colera generalit̄ solēt esse
maciūdi aio immāſueti et leues instabiles ipetuiosi in
corpe lōgi tenues et macillēt colore fusci i crimb⁹ ni-
gri et crispī pilī hispidi et hirsuti tactu calidi pulsus
fortis et velocis. eoz v̄rina i substantiā ē tenuis et sub-
tilis in colore ignea rutilas et clara. Nec colera si in
alia pte corporis fuerit corrupta molestissimas infert
corpi passioes. quarū h̄ sunt generalia signa sicut ei
dicit Conſtan. i pategū. li. ix. cap. ij. Si corpi dñet co-
lera corrupta erit citis glauca vel citrina et erit dese-
ctus appetitiue virtutis. amaritudo sentit i ore ita
q̄ dulcia vidēt amara et sapida insipida pūctura et
ardor in stomacho ex calido fumo pūgente neruos
stomachi et mordicāte. abominatio cū vomitu cole-
rico cū siti lingue. siccitas ex fumo calido. irabē ar-
teriā desiccante et humore cōcūctas euz humido aspe-
ctu pulsus subtilis et velox et spissus. v̄rina rubea et
itēſa dolo: capitis grauis. vigilia et alienatio mētis
horribiles visiones in somnis tales em̄ somniāt de
igne et fulgore et stupēda acris inflamāde qd̄ sit ex
igneo fumo potēte cerebrū et imagīnatiūā imutā-
te. Et tātu de colera et specieb⁹ eius diuise fm̄ Ba-
lienū et auccnā ad p̄sens dicta sufficiūt. Sequit̄ vl-
tima. pp̄netas s̄bitate corpe quarū liba dicit De
lancolia.

De melancolia. Capitulū v̄ndecimū.

Melancolia ē hūor spissus et grossus q̄ ex fece et turbulēna langu-
inis generat. et dicitur a melon qd̄ ē niger et colom qd̄ est
humor. vnde dicitur melancolia quasi niger humor. Vñ
a phisicis colera nigra nūcupat nā color eius decli-
nat ad nigredinē. Est autē melancolia alia naturalis
alia inaturalis naturalis est frigida et sicca q̄ fit in
sanguie sicut fer in vino h̄ generari cur? substantiā ē
p̄silla et ēreſtrise? sapor int̄ dulcedinē et p̄nticitatē
existit vidit? accipit. bec melancolia i duas ptes se-
diuidi quaz vna remanet cū sanguie penetrat secu-
ad mēbra cā et nēctas et iuuamētū fuit ei necē vt cū
sanguie misct̄ vt ap̄ficaret sanguie ad mēbra me-
lancolica nutriēda. Inuat etiā sanguie qd̄ inspissat
ne sua liquidat subterfugiat digestioē. scda ps v̄o
trāſmittit ad splenē. p̄pter nēctatē et iuuamētū. ne-
cessē ei fuit hoc. p̄pter mōdicatōem totius corporis et
p̄pter nutrimentū ipius splenis. Inuamētū vero ē
vt pluat i os stomachi. vt sc̄z ipm̄ fortificet inspissū
et vt ibi p̄ritū faciat et sic exeret famez et cooperet
ad desiderū nutrimentū. Illud autē ē melancolie qd̄ ē
sup̄fluū sanguinis trāſmittit ad splenē et quod a
splenē egredit ē illd̄ quo indiget splen ad suū nutri-
mentū et sicut colera rubea iuuat stomachuz ad ex-
pellēda sup̄flua inferus sic et melancolia iuuat vir-
tutē appetitiuā sup̄ius. dicit autē fer sanguinis potius
q̄ colere vel fleumatis q̄ refudat et sepat a sanguie
sicut descēdit p̄ostas v̄nalis siue sedimē i liquo-
re. de fleumate vero nihil refudat nec descēdit. pp̄-
eius visofitatē. silt nec de colera. p̄pter eius subuli-
tatē et id̄ fer colore vel fleumatis nō vocat. Melan-
colia autē inaturalis nō ē ad modū p̄ostas siue re-
sidentie et fecis. h̄ p̄ modū adultūdis et cineritatis.
et h̄ accidit istis mōis. agēs em̄ calor nimis in sustā-
tia fleumatis ipam adurit et p̄ adultūdem nūmā in-
colera adultū p̄uertit et si fuerit humor prio subtilis
et aquosus q̄ adurit efficitur salſus et si fuerit gros-
sus trahit ad acredinē vel p̄nticitatē. si vero p̄tigat
sanguie aduri vel incinerari. cuius et? sit salſus cū
qd̄ dulcedie pauca. h̄ q̄ cōtingit melancoliā nālē
aduri illa adultū seu cuius erit acris sicut acētus et
cū cadit in sup̄ficiē terre ebullit cuius odor ē āms et
acris sicut acētū qd̄ misce sugūt p̄pter odoris hor-
ribilitatē. et illa si qd̄ que magis ē acris deterior est.
Si vero melancolia q̄ adurit grossioris fuit subſ-
tante erit cuius et? mōis acredis cū p̄nticitate pauca
q̄ cadēs sup̄ terrā min⁹ ebullit et min⁹ i v̄mbra pe-
netrat nec ē min⁹ malicioſa et venenosa ita cito peri-
nit sic p̄ma. Nec colera nigra nature inimica pesti-
mas h̄ ac mortiferas qualitates morbos ei inducit
incurabiles sicut cancrū et leprā et h̄mōi. Et amixtio
ne igit p̄ indūſtōem nūmā incinerat fleumatis san-
guinis et melancolie naturalis melancolia in natu-
ralis et pessima generatur. et cum ex fleumate p̄ de-
coctionem generetur sanguis et in sanguie per ex-
tensionē generetur colera et colera vero melancolia.
Impossibile est ex ea humorem vltioris ḡian sed
tantūmodo manerā et ex illa inaneratiōe natura-
lem humore insufficiente. ille humor pessimus accidē-
tialiter p̄ocreat vt dicit Conſtan. li. j. Capi. xxij.

Itius hūcū dominātis in aliquo corpe hec sunt signa. Primo qz calor cutis mutat in mēdine vel liuore in ore sentit acidū sapore ponticu et terrestres fm humous qūtatē patens aio est tumidas sine causa passio eius ē melancolia. vñ omēs hanc passiōē hūtes sine causa sunt amidi sepius atqz tristes et hoc ex melancolico humore cor pstringēte. vñ sic tristes interrogati qd timeāt vel p quo dolent nō bñt qd rīdeant. alij tamē sibi mortē imminere putant irrationaliter alij inimicitias dñcu? fomudāt alij mortē diligūt et desiderant. vñ Sal. in libro passionū. Nō est mirū inquit si patiens colerā magnā tristitiaz vel mortis suspionē patiāt cū exterius in corpe obscuratē nihil sit timidus. vñ qñ aliqd obsecrū vt ē sum? melancolic? operit cerebrūz necesse ē vt panēs tuncat qz canās vñ tuncat fecā ponat et iō fomiat terribilia et tenebrosa et visū pessima et in odore fetida vel in sapore acetosa et qbus oibus generat melancolia passio. Itē maniacē et melancolice dispositōis ē qñ tales de tristabili gaudent et rident. de re vero exultant plangūt atqz dolēt. Itē tales pertinaciter tacēt vbi esset loquēdū et insolēt loquē vbi esset tacēdū. Itē alij putāt se ēē vas ficti le ferrū et timēt tāgi ne rūpēt atqz frāganē. Itē qdā putāt se pugno mōm claudere et oia i māib? pūnere et iō man? ad abū nō extēdūt. timēt qz si man? extēderēt ptes mūdi desinerēt et pūēt. Itē qdā putāt angelū tenere mōm et p tēdio velle mōm dimittere cadere et iō man? erigūt et hūeros volētēs mūdū corruētē sustinere et multū recalcatrāt qñ man? et hūeros a medicis suppinere apellunt. Itē aliqbus vidēt qz caput nō habeat vñ si putēt se hūe illō putāt caput ēē plumbēū vel asinū seu aliter monstruosū. Itē alij audiētēs gallos cātare brachia erigūt et se se pūnūt et cātantes se esse gallos credunt et tādē nimis clamātes raua i clamādo vel muti fiunt. Itē alij i suspiriōēs pessimā irueocabilitē incūdūt ppter qd amicos odiunt vitupāt et cōfundūt. immo qñqz pūciūt et occidūt has et mltas alias mirabiles incurrit melācolie passioēs. put refert Salie. et Allexader. et multi alij auctores qz qdē lōgū est p singula enarrare et hoc quotidie ad oculū expimur sic nup accidit quādā nobilē ad tantā desipiētiā melācolie vicio deuenisse qz mōis oibus muregū se putabat. vñ alis qz sublectis vbi cari insidiāt murib? qescere nō valebat. forte tali pena petis suis erigētibz pūssus fuit. Nabuchodonosor qui pū dī in bytōijs bestia triformē sez leonē et aqlā bonē septē annorū spatio se putabat. Itē auct de melancolia et de alijs hūcūb? naturalibus qñtū ad hoc ptiēt opusculū. dixisse nunc sufficiant.

Explicit liber quartus.

Incipit liber quintus.

Acto de proprietate

tibus humorū restat aliqua dicere de dispositōe mēbroz que et p̄dictis humoribus cōponunt. Et p̄io de p̄prietate dicendū est aliquid et cetera.

De mēbroz p̄prietatib? i generali. Cap. j.

Am vt dicit auicen.
Mēbra sunt corpora et prima humorū cōmūtōe percreta vel vt dī super Jo. Membrū ē firma pars et solida animalis et similibus vel dissimilibus composita ad aliquod speciale officiu deputata per hoc quod dicit firma pars differt membrūz a parte que nō est firma vt est spiritus. per hoc autē qz dicit et similibus vel dissimilibus compositū in sinuat membrūz duplex diuersitas simplicis sine cōsimilū et p̄positoꝝ siue officialiū. nā similia mēbra dicunt et simplicia quoz ptes eiusdem nature sunt cum toto vt quelibz pars sanguis ē sanguis et sic de alijs et hūmōi mēbra sez similia organica et officialibus mēbris naturalr sunt p̄oia vt puta ea cōponētia sicut p̄ncipiū p̄ponens ē cōposito p̄o. oz organica siue officialia mēbra dicūt et cōsimilibus generata et statuta qz ad cōplerionē sensus et motus sunt aie instrumēta. vt manus pes oculus et plimilia. sicut ei necessariū qz in qlitate et quantitate diuersa essent vt actio aie cōpleret. natura ei fecit corpis instrumēta p̄tū aie cōgruētia. virtutes em̄ aie sine diuerse et iō membrūz diuersitates sunt necētie vt p̄ in māib? i qbus sunt multi digni et i quantitate et in qualitate diuersi vt per eos possunt magna sicut munera retineri. Cū igit sit p̄plex aie actio sez aialis naturalis et spiritualis. sunt mēbra istis op̄atōibus aie necētia vñ mēbra aialē virtutē sequētia dēcunt aia que fuerūt necessaria ad sensum formandū et motū voluntariū in oibus aialibus sicut cerebrū nerni oculi et alia instrumēta sensus. mēbra vō virtuti vitali obediētia dicūt spūalr vitalia qz facta sunt p̄pter anbelitus et vitalis spūs attractionē et caloris mitigationē et vite cōseruationē vt cor pulmo et hūmōi. mēbra autē virtuti naturali deseruētia dicūt naturalia et nutritiua qz quedā sunt nutritiua. qz sez abū i mēbroz sustātā trāsmūtāt. sic stomachus ep̄a et hūmōi. qdā vero sunt generatiua ad cōseruationē speciei vt sez specificarent generalia et in diuiduarent specificata. Cū ei oia indiuidua cōsumant necē est vt p vim generatiuā ne penit? pereāt repent? et sic ēē ip̄cifico saluent. Hūc autē h mēbra sibi alia deseruētia et adiūtiua mutuo ei mēbra sibinūcēm subministrāt. Itē autē mēbroz subseruētiū utilitas est m̄plex sez p̄p̄oia. purgatoria. defensoria. deponatoria. P̄ia itaqz sunt p̄p̄oia sicut organa sensū deseruūt cerebro cordi. pulmōni. ep̄ati. stomacho. et cetera instrumēta cibabilia. Secūda sē deponatoria sic sē nerni qz suscipiūt spūs aia lem a cerebro et deferāt ad singula mēbra. ad motū et sensū faciendū. Sicut et arterie deseruūt cordi et vene ep̄ati. nā spūs suscipiunt arterie a corde et deferāt ad pulsū faciendū. et vene sanguinem ab ep̄ate ad corpus nutriendū. Tercia sunt purgatoria sic licet ea que expellant superflua et nocua sicut foramina narium in capite et meatus per que cor emittit superflua in fumositatez pulmōni vt emittatur. Similiter cistis fellis et splen purgant ep̄a a superfluitantibus colerias et melācolias. sicut renes mūdicat ab aquosis. Quarta sunt defensoria sic duo p̄niculū cū craneo defendunt cerebrū a nocuētia.

to lesione et dicitur a phisicis dura mater et pia ma-
ter. Similit' ossa pectoris defendunt cor. et lacerti et tes-
tudines costarum defendunt epar. Inter membra vero
spualia cor est principalissimum. qz totius vite aialis est
principium et caloris naturalis fundamentum. Cuius
adunata sunt pulmo pancreaticus. lacerti et arterie qz
motu aer ad cordis refrigeratione attrahit et fumo
suis calor supfluit ab ipso remouet. cui' defensiva
interius sunt sui pancreatici dystragma et hmoi mem-
brorum naturalium et nutritiuo principale est epar
in quo sanguis digerit unde corpus nutrit cui' mi-
sterio vicina sibi membra deputat. Et predictis
patet qz quedam sunt membra principalia quia aliorum
membrorum inferiorum sunt principia et radicalia funda-
menta. quedam vero sunt officalia que influentia virtus
recipiunt a predictis et ad conseruatione aialis sibi
uicem ad ministrat. Quedam vero sunt similia que a
constan. vocant' omogenea. i. simplicia et h ab omni
qd est vnu et meros qd est ps qz vni' generis sunt cu
partib' suis quo ad natura qz quelibet pars visibi-
lis carnis est caro et quelibet pinguedis est pinguedo
et sic de alijs. Recollige igit' ex predictis qz membra na-
ture artificie ordiata sunt corpus animati pfectina.
sunt etia influentia et virtus ab aia recepta. Item
quodam mirabili pportione armoniaca piter sunt co-
iuncta. Nam minora maiorib' et maiora minorib' ner-
uis et alijs ligamentis piter coaptant. Item sibi mu-
tuo sunt administrata. et suay virtutis et opationis
piter coactiua. Nam superiora inferiora administrat
influentia et gubernatione. inferiora superiora sup-
portatione. Media vero vtriusqz impediunt copula et
cooperatione. Oculi enim inferiora membra dirigunt et re-
ctificat. pedes vero et crura pond' aliorum sustentant
et supportat. sed manus et brachia vtraqz adiunat et
defensant. Item membra qz dnu regunt ab aia sana p-
manet ad completionem sine actiois et pfectione corpus
sunt vitia. h pmanata a regimine spirituum residuo cor-
poris sunt nocua. Item membra pure et impurbate co-
plexionis ad obediendum actiois spūs sunt abiora.
Vnde dicit Arelto. li. xvij. qz caput ideo est pue car-
nis et etia pinguedinis ppter meliorem sensum et intel-
lectum. Et hoc forsitan id est. qz spūs in neruis sensib' p
carnis grossitiem in suo transitu nimis impeditur.
Item tanta est conserio inter membra. qz ppter mutua ad-
iuncte colligant' sibi mutuo compatiunt. Vn' me-
bra mutuo compatiens cōdolet ampl' patienti et ideo
si vnu membrum lesus fuerit. ad locū doloris pfluunt hu-
mores aliorum membrorum sic dicit' in amphoz. Dolor me-
bra maior supueniens. doloris alteri' membri demigrat
et q' dimminuit sensibilitate. vt pz in freneticis qbus
si fortiter brachia ac crura pstringunt' dolor capitis
dimminuit. qz ad pstricū membrum pfluunt spūs et hūo-
res et quo sup' caput alleuat. Item membra qnto
sunt nobilioris substantie et ppositiois vehemētius et
cuius sentiunt molestias cuiusqz lesiois vt pz i oculo
qz grau' ledit' puluere modico qz manus vel pes ma-
gno vulnere. Et h accidit ppter oculi nobilitate. qz
in eo spūs sensibilis plus dicit'. Vn' lesio quātūcū-
qz modica in iuncturis membrorum in sensibilib' neruis
maxie est nocua qz impedimētū talium membrorum po-
tissime et cūssime impedit' vt' sensibilis et motiua

et dissoluit totius corporis armonia. Item in membrum
preatioe et errore nature aliqui accidit qz membra
sunt supflua et mōstruosa sicut dicit' libro aialiu. xvij
qz sepe sunt vna aialia habēna vnu corpus et multa
capita sicut appuit serpēs vnus duo habēs capita.
nec hoc est mirū nisi qz rarū. qz vnu omū aliqui habet
duo vitella. qz tamē adinūc vna tela sunt distincta
et hoc accidit ppter pcursum duorum spermatū. qz di-
uerso tpe tū ppyquo mutuo se coniungit. Et dicit
ides qz et tali dno accidit membra mōstruosus sicut
pullus habēs vnus corpus et qnto pedes et qnto
alas habere et visus. et fm Arel. ibidē. hic error mō-
struosus maxie habet locū in ouib' et in capris et in
aialibus multoz filioz. Et id dicit qz visus est caper
habēs in crurib' contra in anniqz tibus. Ista autē
mōstruositas in membris supfluis generaliter accidit
et supfluitate materie et defectu virtutis informati-
ue. vt dicit idē i codē. Vn' debem' estimare qz ista
monstruositas in membris accidit ex mafia. qn' vero
fortis est virt' opatiua et materia est modica. vel occa-
sione aliq' diminuta. tūc quidē ptingit multa appa-
rere membra. sed in oibus incōpleta. qz virtus pp' de-
fectū nature pplere nō pot' qd intēdit sicut dicit idē
virt' opatiua forte operās opat'. nihil pfecte. i. vel cō-
plete. Aug. autē recitat in li. de ciuita. dei. c. viij. Lenoc
cephalos esse boies mōstruosos capita canina ha-
bentes et vocis loco latrat' emittētes. alios autē sine
ceruice. oculos habētes in humeris. Narrat insup
idē. qz tibus suis natus est puer qz in supiorib' me-
bris erat duplex. in inferib' simplex. Nam duo erant
capita et duo pectora qnto manus. vter autē vnus et
pedes duo et multa alia recitat ibi Aug. in qbus oi-
bus error nature designat. Item inter ipa membra quo
ad dignitatem et ordinē magna differentia est. Nam
quedam sunt tributentia et se et alunde nō suscipien-
tia. sicut cor quod nihil ab alijs suscipit fm Arel. Et
tamē alijs vitam et motum distribuit et diffundit.
Et sunt quedam que sunt distribuentia et suscipientia
sicut epar et cerebrū suscipiunt' igit' a corde et sunt
principia virtutum quia alijs administrat membra.
Sunt etia membra nec distribuentia nec suscipientia
sed sunt imita propria virtute fm opinionē medi-
corum sicut sunt membra consimilia. Et sunt mem-
bra suscipientia et nō tributentia. sicut sunt membra
instrumētalia que recipiunt a cerebro virtutē sensi-
tiue vel motiue et quandoqz vtriusqz. sed susceptas
virtutem ad alia membra quantū est de se virtutis
nō diffundit qz ocul' nō p' visus virtutē quā recipit
a cerebro dare pedib' vel manib' vel alicui membro.
nec auris audiētia et sic de alijs. Et tū ista membra
corpi maxie sūt necēria. qz officia sibi appropriata sūt
cū alioz membrorum corpus regitua nisi forsitan i suis
actioib' fuerit casu aliquo impedita. sic qn' lesa sūt
vel corrupta. Hoc autē appū hūc oia officialia me-
bra. vt pro principalib' membris pculo se exponant
vt ē vidē. qz manus p defensione capitis vel cordis
sine oī delibatoe naturali se opponit. Item membra hūc
sanū etia membris infirmo subuenit. et materia morbi
ad se attrahendo. purgare vel alleuare membrum
morbidum cōsuevit. unde membrum sanum pro
non sanū sepius lesum fuit. membrum vero si pu-

tridum fuerit aut mortuus sibi et toti corpori est nocivus. Et ideo non restat nisi ut abscidat. ne corruptat aut destruat totum corpus. Et hec de membris in generali nunc sufficiant etc.

De proprietatibus capituli.

Capitulum. ij.

Inter membra principia

lia hominis. primo a proprietatibus capituli inchoandum est. Est autem caput prima pars et principalis inter omnia membra corporis exteriora. quod ad situm et effectum obtinet principatum. Est autem caput a capiendo dicitur ut dicitur Aristoteles. li. x. cap. ij. eo quod omnes sensus et nervi inde initium habeant et capiuntur. atque ex eo omnis viget causa et sentiendi ratio oritur. In capite enim omnes sensus apparet. vni et ipsius anime que consulit corpori quodammodo personam gerit. Aristoteles. Est igitur caput telesensivum principium et origo omnium sensuum organicorum animalis virtutis propriam dominium. diffundens et transmittens ad omnia membra inferiora sensum et motum. habens septem foramina que sunt sensuum instrumenta. et hec sunt aliquos septe planetarum orbibus correspondentes. Caput itaque dignum et nobilissimum est omnibus membris quod regnum et gubernaculum totius corporis. ei influens perfectionem virtutes ad suas peragendas sensibiles actiones. Et ideo a natura caput situm habet in corpore summo ut regat ordinem et disponat omnia que sunt nature ordinem sunt sub ipso. Sicut enim dicit Avicenna. super textum Galeni. Dispositio capituli totus scitur et tribus rebus ex quantitate eius et figura et quod est ex ipso et ex capillis. Nam caput debet esse medium et mediocre inter magnam et parvam et ad alia membra in quantitate proportionatum. Caput enim si fuerit nimis parvum est illaudabile. Signat enim defectum materie et debilitatem virtutis informativam. parvum si fuerit nimis magnam non erit laudabile. Nam ex defectu virtutis operationis et supplitate materie hoc preedit ut dicit Avicenna. Item figura capituli est rotunda et hoc propter passibilitatem et lesionis amotionem et propter receptionem medulle cerebri amplioris. Est tamen caput oblongum et circa tempora aliquantulum planum. Nam perfectio boni capituli est quod in rotunditate disponit ad similitudinem globi terre inter manus similiter duo compressi. Talis enim globus est rotundus et tamen aliquantulum in utroque latere erit planus. In parte enim anteriori aliquantulum est acutum et elevatum et hoc ad retinendum ventriculum cerebri in proa capituli et qua procedunt nervi quique sensus facientes. Simili modo parvum acutum a parte posteriori propter receptionem ventriculi in pupi et quo procedunt medulle spondibiles et nervi motum facientes voluntarium. Item signum bonitatis capituli est quod perfecte dispositionis sunt illa que ex ipso sunt et sibi immediatus coniunguntur ut si colla fuerit forte et medio cruribus grossum et omnes nervi fortes et magni fuerint et boni motus. Similiter et capillis de capite procedentibus noscitur caput. Nam si fuerit eorum qualitate et quantitate velocitate siue tarditate crescedi de complexionem capituli et interiorum eius dispositionem iudicatur. Nam si capilli multi et crispi cito nascuntur post partum calorem signat capitis et humoris. Et e converso sicut dicit inferius. de capillis. Capilli enim bene dispositi quod diu adherent capiti ipsius custodiunt et

corant et defendunt. ablati vero et a capite omnino precesivi ipsi turpe reddunt. ut patet in allopica et in decalvans. Item caput ex multis ossibus constituitur et hoc propter cerebri defectionem. Nam substantia cerebri tenera est et mollis. Et ideo de facili ledere. nisi per interpositionem cranei et aliorum ossium a lesione extrinsecam tuere. Item caput aliquid habet de carnositate et hoc fuit necesse ad temperamentum ossium et nervorum ne forte frigiditate nimia ossium teneritudo cerebri occasionaliter ledere. Caput tamen in sua compositione parum habet carnositatis et piguedinis respectu aliorum membrorum. Et hoc propter sensus vivacitatem et immunitatem intellectus. Aristoteles. lib. xij. Item caput quod in partium suarum compositionem multam videtur habere duritiem et potissime in ossibus multum tamen interius habet de mollicie et medulla. quia mollicie ipsius cerebri inter ossa capituli inclusi tota corporis machina irrigatur. Item caput et sua compositione parva multum est nervosum. et hoc fuit necesse propter ossium dissimilium coniunctionem et etiam propter sensus et voluntarii motus operationem. Nam per nervum medium anima motum et sensum in corpore operatur et sine nervo descendente a capite. membrum membro nullatenus copulatur immo si impediatur virtus effluens a capite per nervorum viam et corruptelam. totius corporis dissolvitur vinitas et compago. Item caput totius corporis est caminus siue tecus siue cooperculum. et ideo multarum fumositatum ascendunt de toto corpore est in se receptivum. fecit itaque natura corpus substantiam capituli porosam occulte et manifeste. Occulte ut per occultos poros occulte fumositatum supfluitatis evacuarentur. Manifeste ut per emunctoria et foramina manifesta grossiora ne caput ledere purgarent. Item aliquid sunt capituli proprietates quendam defectum nature representantes sicut patet in capitibus monstruosis. Dicit enim Aristoteles. li. xij. quod aliquando contingit vni esse cor in aiali et tamen apparent duo esse capita. vel plura membra. Et etiam e converso aliquid videntur duo esse corda et alia membra et tamen non est nisi unum caput. hoc totum est monstruosum. Et hoc non accidit nisi ex errore materie vel ex superflua natura vel ex vitate defectiva ut dicit Aristoteles. lib. xvij. ubi dicitur cum monstruositas talis non est nisi in materia. Et sequitur. Talis monstruositas inveniuntur in animalibus generantibus multos filios. hoc in mulieribus raro. nisi in mulieribus egypti quod multos parvum filios plusquam in alijs regionibus vel in alijs regionibus mulieres. nisi ubi alie mulieres mulieribus egyptiacis sunt filies. Item caput cum sit radix totius corporis et omnium corporaliu virtutum primus et principale fundamentum. ipso bene disposito et ordine nato omnia que sibi subsunt. in meliori consistentia disponuntur. et ipso versatice corrupto et corruptio nis sint hominam patiente. omnia inferiora corporis membra necessario patiuntur. Patitur autem caput aliquando ex causa intrinseca sicut ex illis passionibus que nascuntur ex ipso cerebro et adiectis eius ut patet in cephalicis. freneticis. epilepticis. et huiusmodi. Aliquando vero patitur a causa extrinseca sicut ex aeris frigidi et calidi siue alio distemperati immutatio ne siue qualicumque alia ratione. Item quandoque et

alioꝝ membroruꝝ colligantia et associacione vt patet. Nam et stomacho humoribꝫ corruptis. repleto sumositate. resolute racione vicinitatis cerebri petūt et cōcauitates si quas inueniūt vacuas replētes. pelliculas cerebri comprimūt et distendunt. Et sic pungēdo. cerebri pelliculis dolorē inserūt et includūt. Itē idē accidit et nimia inanitione et abstinentia vt patet in nimis abstinentibus et vigilantibus. qꝫ vt dicit Galienus. lōga vigilia generat dolorē capitis. Itē idē patet et nimia repletionē. sicut accidit ebriosis qui ex vino et supfluo sumo a vino resolutō cerebri petente et pungēte. maximas experiunt capitis passiones. Dicit etiā Constan. qꝫ omnis dolor capitis et stomacho alleuatur. qñ stomachꝫ exinanit. augmētatur aut qñ stomachus repletus cibus in malas qñitates immutat. Item sicut dicit Arest. li. xij. Natura ordinauit in capite sensus et instrumenta sensuum fm̄ eoz dignitatē et fm̄ animalis necessitatē. Et ideo posuit oculos in anteriori pte capitis et superiorē. qꝫ nam animal debet videre quod ē antiꝫ sensus visus subtilior ē et nobilior. Organa autē auditꝫ posuit natura in medio capitis rōm̄di quoniam auditus nō audit directe sꝫ circūquacūqꝫ. Sensum vero olefactus posuit natura post oculos quasi mediū inter visum et gustū. nā ille sensus visu ē grossior. gustu vero subtilior. vltimo ponit lingua qꝫ est instrumentū gustus et tactus quoz opatio ē circa substantiā magis grossam. Vñ sensibus sic ordinatis caput ē perfectū et totius corporis pfecto et ornamentū. Et sic dicit Arest. ibidē. Nō fuerūt ita bñ posita instrumenta sensuū in capitiꝫ qꝫ dꝫ pedū et bruiꝫ quoniam auricole talū animalū sunt in pte superiori capitis et apparēt ita qꝫ tale animal nō est rectū neqꝫ eleuati corporis. sꝫ ad terrā declinatū. Deuiat etiā qñqꝫ natura et errat in quibusdā mōstruosis hominibꝫ. qui dicunt etiā habere videlicet totū corpus hōis pter caput. Nā beluina hñt faciē siue caninam vt narrat Solinꝫ. Similiter errat natura in quibusdā animalibꝫ mōstruosis sicut patet in lamia que fm̄ glosam sup̄ trēñ. Caput virginē hꝫ corpus beluini. Et dꝫ qꝫ qñ lamie volūt aliquē hominē cōprehēdere pmo muliebri faciē et blandiunt et secus coijre cōpellunt vsqꝫ ad defectū. et qñ ylerius earū libidini non potest satisficere. ipsum dilaniant. et tunc eum moribus interficiūt et māducant.

De cerebro.

Capitulū. iij.

Cerebrum vt dicit Constan. in pantegū. li. ij. ca. xj. Est corpus albū et sine sanguine de spiritu et medulla habens multū In cellulis tribus ē distinctū. Meruoz touꝫ corporis est pncipiū. Infra duas pelliculas scꝫ piam matre et durā est contentū. In sūmitate capitis tanqꝫ i excellentiori loco corporis collocatū fuit autē cerebrū naturaliter albū vt similitudinū cuiuslibet corporis esset facile susceptiuū. Habuit multū de spiritu vt multus in eo esset motus. Habuit etiā multū de medulla vt caloris acumē generatū et motu temperaretur. Parum vero habuit de sanguine. ne eius colore inficeret et sic omne apprehēsus rubeū esse videretur. Ideo etiā fuit sine sanguine humidū vt atqꝫ in natu

rā sentiēdi mutaret vt dicit Constan. Et tribus autē cellulis ē distinctū. qꝫ cerebrū tres habet concavitates que vetriculi a phisicis nuncupant. In anteriori cellula sine vetriculo forma imaginatio. in media ratio in posteriori memoria et recordatio. Cognominat autē pars anterior: p̄iora. posterior: ps puppis vocatur. Puppis minor: ē qꝫ pauci nerui ab eo pcedūt. Et ē puppis dura vt nerui motū fati cilius patiant. frigidā etiā ē et sicca vt in ea meliꝫ fieret retentio. parum habuit de spiritu vt fieret quietis generatio parum habuit de medulla. respectu anterioris vt esset mediocriter dura et sic forme impressio diutius in ea teneret. P̄iora vero scꝫ ps anterior ē maior: calidior: et liquidior. Maior vt nerui sensibiles ab eo pcedant. Dolles vt sensibiles nerui ad susceptionē sensus facilius disponātur. Calidior: vt ad susceptionē forme imaginatiue aptior: redderet. Liqꝫ dicit et humidior: parum vt neruis sensibilibꝫ faciliꝫ moueret. Cellula vero inter p̄ioram et puppim media. calida est et humidior. plus ceteris habet de spiritu et medulla de spiritu plus vt perfectior: fieret in ea per rationē discretio sicut in alijs mēbris fit per digestionē puri ab impuro separatio. Multū habuit de spiritu vt multus fieret motus et multum de medulla vt temperaretur motus anime vt sic meliꝫ discerneret concepta. In istis tribus cellulis sunt tres operationes pncipales. qꝫ in p̄ia forma a sensibꝫ apprehensa in fantasia siue imaginatione recolligitur. De inde ad mediā transmissa discernitur. tandē post iudiciū rationis ad vetriculūz puppis transmittit et memorie commendat. nunt autē cerebrū rotundū vt capacius sit spiritū et ne facile patiat. Ad defensionē autē cerebri fuerūt necessarij duo panni qꝫ vocantur matres cerebri. vnus est grossus scꝫ dura mater. hic craneo supponitur sꝫ in medio cerebro ingrossatur. et ad maiorē fortitudinem solidatur. non tamē immediate cū craneo cōiungitur immo potius suspendit et huc atqꝫ illuc circa cerebrū substantiā dilatat. Nec dura mater fuit necessaria vt piā matre que ea tenet: ē a duritia cranei defensaret et vt venas et arterias cerebri colligaret et etiā si qua essent ibi spacia vacua illa impleret. Secundus p̄niculus dꝫ pia mater que dure matri supponit qꝫ mollior est dura matre. vnde substantiā cerebri circūuoluit et p̄ dictas cellulas abinuicē separat et discernit nec supfluit pia mater. quia cerebrū interius venas recolligit etiā cerebri etiā cooperiēs et amplectēs ipm̄ a dura matre defendit. Insup p̄ venas qꝫ hꝫ cerebrū nutrit et per arterias quas cōtinet. spiritū ei trāsfundit. Cerebri etiā ē membz mouēs et regēs oia mēbra corporis inferiora singulis sensuꝫ largiēs atqꝫ motū. quo impedito omnia in corpore impediunt et bene se habente oia que sunt in corpore melius disponunt. Habet autē cerebrū hoc p̄pū qꝫ sentit et sequit motū lune. qꝫ recte medulla cerebri crescit et decrecente diminuit in substantia et v̄tute. Nā tūc seipm̄ cōtrahit et aiali spiritu ita libere nō obedit et hoc parꝫ in lunaticis et in epaticis qui in nouilunio et plenilunio potissime molestant. et hoc idē ē qd dicit Arest. li. xij. de signis videlicet bonis et malis cerebri. Cerebri inquit quā

no nimis ericatur v'humectat nō faciet suū opus
 Sed infriigidat copus ⁊ simuliter etiā liqufacit ipsūm
 spiritū. Et etiā ideo accidūt infirmitates ⁊ amissio i-
 lectus et tandē mors. Itē animalia nimis magnū
 cerebz habēta sunt multi somni ⁊ hoc forsan accidūt
 ppter humiditatē multā q̄ inde resoluta infumū opi-
 lantē meatus cerebz ducit somnū. Itē Arest. ibidē.
 Cerebz non hy in se sensum tactus sicut nec sanguis
 nec alie supfluitates animales et nō ē in corpōibus
 omniū animalū nisi ad saluandū naturā et qd̄ mix-
 est cerebz oibz corpōis p̄bz sensum tribuit et tū de
 se et in se nihil sentit. Itē ibidē sentit idē. omne animal
 habēs sanguinē bz cerebz vel aliud membz conue-
 niēs loco eius sicut animal multipes et sibi simile. et
 q̄uis sit in omni animali sanguinē habente nihil tū
 sanguinis cōnēt in substantia medulle sue sicut dicit
 Aresto. li. iij. Itē Aresto. li. xvj. Cerebz ē frigidū s̄
 r̄tūaliter et humidū et ideo fonti caloris animal' scz
 coidi ē oppositū vt scz humectet et temperet supflui-
 tas caloris et siccitatis arteriarū et q̄bus rethe cere-
 bz est cōtextum nā ex corde pcedūt arterie sicut dicit
 Maly ex quibus cōponit rethe mirabile in quo q̄si
 involuit cerebz ⁊ in illo r̄beti digerit spūs animalis
 et p̄ipm spū sit penetratio v̄tūū cerebz ad alia mē-
 bra. Et ideo vt dicit Arest. ibidē. Cerebz ē p̄mū mē-
 brū in creatione animalis post creationē cordis. Sa-
 lie. tamē dicit qd̄ cerebz bñ completio natū d̄ esse in
 q̄tuor q̄litanibus temperatū. s̄ sicut ibi dicit Maly.
 Cōplexio cerebz naturalis magis debet esse frigida
 et humidā q̄ sit calida siue sicca quod fuit necesse ad
 infriigidationē p̄dicti r̄betis ⁊ ad mitigationē caloris
 accidentalis cerebz q̄ accidit ex assiduitate sui motus
 Itē Arest. li. xv. Nō inter omnia aialia siue quānta-
 tis maximū bz cerebz qz cor maximū ē caloris. vnde
 ppter caloris dominū ⁊ bonitatē cōplexionis est hō
 boni intellectus ⁊ intelligētior cūctis animalibz ⁊ nō
 possunt infantes longo tempe portare caput rectū
 ppter cerebz magnitudinē et p̄dērositatē donec a ca-
 lore cordis mediābz arterijs a suo p̄dēre alieniet.
 bona vero cerebz dispositio sicut ⁊ mala per suas co-
 gnoscit actiones. Nā si fuerit substantia cerebz moll-
 clara ac perina defacili recipit formārū imp̄ssiones ⁊
 sigillationes. Vñ ppter velocitatem sigillationis for-
 marū r̄tū. est hñs caz bone et velocis discipline. qñ
 vero ecōuerso est nō mollis vel turbida hñs caz du-
 r̄ius ⁊ tardius recipit imp̄ssionē vel imp̄ssiones. S̄
 tū cū recepte fuerit receptas diu seruat quod ē signū
 siccitatis sicut fluxibilitas et labilitas signū est humi-
 ditatis. vt dicit Maly. et sic de alijs q̄litanibus intel-
 ligendū est verbiatū. Si q̄s fuerit sollicitus consue-
 tudinaliter mobilis instabilis audax iracundus. ca-
 lidū cerebz videt talis habere. ecōuerso se habēs fri-
 giditatē p̄ndit. Si vero fuerit piger obliuiosus sō-
 nolentus humidū nimis designat. Et etiā ecōuerso
 si fuerit multū vigil et memoria tenax designat siccū
 Si vero excedēs fuerit cū caliditate humiditas mul-
 te sunt supfluitates ⁊ multe accidūt capiti infirmita-
 tes. nocent autē calida et humidā et potissūme meri-
 dionalis aer et p̄fert septētrionalis adest somn' mul-
 tus tali nec potest lōgo tpe vigilare et qñ dormit acci-
 dūt et subetb. i. quies falsa. v̄sūm bz turbidū et sens'

nō claros. Si vero excefferit cū caliditate siccitas pe-
 iora accidūt s̄mbomatha nisi qz tor supfluitates nō
 generant. sensus siquidē hñt tales satis claros ⁊ a sit
 perfluitatibz mūdōs. s̄ plus vigilant q̄ alij boies ⁊
 sunt animosi vaniloq̄ et instabiles et cito accidit talē
 bus caluiciū p' adolescentiaz q̄uis in eis p̄cesserint
 multi crines. s̄lt si excefferit frigiditas cū siccitate so-
 lent tales hñe claros sensus et mūdōs meat' a super-
 fluis in iuuentute et oino sine infirmitate. s̄ qñ p̄dē-
 tur etas de leui causa debilitant et velociter senectas
 festinat et apparet cito in capite qz eis adueniūt. cito
 cani. et si fortior sit siccitas q̄ frigiditas cū canicie effi-
 ciunt calui. si vero fortior fuerit frigiditas caluicies
 nō accedet. qñ vero excedit frigiditas cū humiditate
 accidit p̄funditas somni et sensus eius sunt mali et
 supfluitates multe et si intendat frigus aut humidē
 tas patēs incidit in apoplexiā vel in paralim vel i
 morte ⁊ nō accidit habēt hanc dispositionē caluiciū
 vt dicit Gal. in tegeñ. et in cōmento dicit idē Maly.
 Et h̄ de p̄prietatibz capitis scz ⁊ cerebz dicta sufficiāt
 De caluaria. Capitulum. iij.

Caluaria ē āterior pars
 carne ab ossibus carnis sic dicta ppter capil-
 loz defectionē et neutraliter p̄nunciat. Vnde dicit
 Ysido. li. xj. ca. j. sic verter d' superior ps capitis exte-
 rius vbi capilli capitis colligant et in q̄ cesaries ver-
 tur vnde et p̄ncipat' sic occipitiū d' pars capitis
 posterior. q. cōtra capitiū. caluaria capillis spoliatur
 cito ppter eius siccitatē. verter tardius. s̄ occiput tar-
 distime siue nūq̄ ppter humoris superfluitatē. De
 capillis autem quere infra eodem.

Capitulum. v.

Oculi vt dicit ysidorus i
 li. x. ca. j. quasi occulti sunt dicti. qz em eos ci-
 lionū tegmina occultat. ne q̄ incidēs iniurie offensi-
 one ledant Sine etiā ideo qz occultū lumē ⁊ secretū
 positū intus habēt. Vñ aut iter oēs sensus sunt ani-
 me magis viciniores. Nā in oculis omne iudiciū mē-
 tis est. Vñ anime p̄turbatū vel hilaratū vel hilaratis in oculis
 apparet similit' amor vel odiū et cetera passiones di-
 cunt et lumina qz lumē exterius accipiūt et acceptū
 cōmunicat et refundūt. Sāt aut oculi instrumēta v̄-
 sus vt dicit Lonst. Et sunt duo vt si forte vnus pa-
 teret eius defectus per alterū suppleret. et quomant
 oculus ē loco speculatois ideo locant natara oculos
 in emunitioni loco corpōis. Sunt aut oculi decē cau-
 se ipius substantiā cōponētes scz septē tunice et tres
 humores. Inter humores vero p̄mus albugineus
 secūds cristallin'. tercius vitreus. Septē autē tuni-
 ce sunt septē pellicule siue tele. q̄ circūdat illos hñō
 res et abinuicem distinguunt in quibus vel in q̄ru
 medio format' visus et sic sunt a natura inuicē ordia-
 te qz quoz a partē sunt anterior. quarū p̄ma dicitur
 tela aranea. secūda vnea. tertia comea. quarta cōiun-
 ctua. Tres vero sunt a parte interiori scz restina se-
 cundina et sclerotica id est dura vt post patebit. Itē
 hec autē oia vnū soluz est visus instrumentū scilicet
 humor cristallinus a cristallo sic dicitur quia cristal-
 lo in colore assimilaf. Et igit' cristallinus humor: fin

Lonstan. albus lucidus clarus in superficie planus. in medio oim alioz collocatus. et hoc ideo ut ei ab alijs omnibus equaliter feruiat. fuit etiā peruius clarus et dyaphanus ut cū in oppositos colores transferretur et ad oim colorz indifferenter similitudine immutaretur fuit etiā rotundus in forma et in substantia ut nō faceret ledere nec in ei⁹ angulis superfluū aliqd colligeret vñ casualiter pateret. S; ne nimia rotunditate nimis esset mobilis habuit aliquā planiciē ut ad moderantia ei⁹ velocitas duceret. nam ois res q̄ penit⁹ rotunda elisa in sua latera instabilis ē et nō firma ut dicit Lonstā. q̄ autē per istū humorē habeat fieri vi suis p̄t; per hoc q̄ si aliqd inter ipm et spm visibiles includeret vt humor vel aliud accidēs actus videndi auferret cū spirit⁹ visibil⁹ ad ipm penetrare ppter obstaculuz nō valeret. Quis autē humor iste a partibus cerebri superioribus puris peruius et dyaphanus et hoc p̄pue ē pupilla sine medius oculi punct⁹ vbi ē p̄pue vis vidēdi vbi nobis p̄pue videntib⁹ reuertēt quedā imagines velut in speculo apparentes. s; et hoc infra dicit. **H**ic autē humor in medio aliorū duorū collocat⁹ scz vitrei et albuginei. Vitreus autē humor a parte interiori collocat⁹. Albugine⁹ vero a parte scz anteriori collocat⁹. Vitreus autē humor ad modū vitri purus est et perspicuus et arabice dī gelados cui⁹ inuamē ē duplex p̄mū et p̄ncipale ē quoniam sanguinē nutriturū cristallinū humorē suscipit et dealbat et aptat⁹ sic facile cōuertit⁹ substantiam cristallini. nō enī sunt cōueniēs vt tam purissim⁹ humor impurum susciperet nutrimentū qd̄ quidez fieret si sanguis rubens nō digestus nō dealbatus nō subtiliat⁹ cristallino humorū occasione aliq̄ se misceret. aliud etiā ē inuamentū. vt p̄hibeat humorē cristallinū a contactu et asperitate tunicarū q̄ respectu ipsius dure sunt plerunq; atq; grosse similitur vero humor albugineus qui alio noie dicit⁹ euagaydos ē a parte anteriori qui etiā dupliciter inuat cristallinū nam prohibet eius lesionem et in sua humiditate temperat cristallini siccitatem cum albugineus sit humor in oculis magis humidus et cristallidus sit magis siccus. spissitudine sua etiā aliquantulum spiritū visibilē aggregat et cōfortat. **I**ste tres ptes oculi licet vocent⁹ humores nō tū fm veritatem sunt humores qz non sunt liquidi et fluidi vt humores s; maiorē lōge habēt in se hūoris densitatē. sunt etiā corpora vegetata et habentia virtutes innatas qd̄ aliter humorū non cōuenit. dicunt tū humores ppter maiorē mollicitē et p̄spicitatē quā habēt supra cetera mēbra corporis et magis sunt obediētia qz alia organa sensibilia actioni aialis spiritus et virtuti. **H**ic tres humores ne pariter cōmisceant tunicis interioribus et exterioribus ab invicē separant. ordinant⁹ itaq; iste septē tunice in hūc modū. nā iuxta cristallinū humorē ē a parte interiori immediate ē tunica que dicit⁹ rēbina que a venis et arterijs pie matris est orta et cōtecta in modū rēbis portās secū abū ad vitreū humorē et cū suis nervis sensum ad cristallinū trāmittit. post rēbinā vero immediate sequit⁹ tunica se cōtecta ab ipā pia matre generata q̄ rēbinā nutritz defendit ne rumpat casu aliquo aut ledat. tercio sequit⁹ tunica q̄ dī sclerotica id ē valde dura a dura ma-

tre cerebri p̄cedēs a durtia ossis oia alia defendens et est q̄ si ligamētū oculoz. a parte vero anteriori immediate iuxta cristallinū humorē ē tela aranea sic ppter sui subtilitatē dicit⁹ vt esset spiritui peruia et subtilioribus partibus rēbis tunice generata. hec autē tunica posita ē inter cristallinū et albugineū humorē. p̄hibens eos commisceri. **H**ec tunica scilicet aranea cōiuncta cū anteriori rēbina p̄mū facit orbem. **M**ā hec due tunice intra se claudūt humorē cristallinū. post hāc sequit⁹ tunica yuca sic dicit⁹. eo q̄ yuce nigre assimilāt in colore et hoc sano nature cōsilio. nāz oia p̄dicta in compositione oculi erāt alba et clara et spiritus visibilis disgregatua et ideo necessaria fuit tunica yuca vt sua nigredine lumen in oculo aggregaret. **M**ā nigredo ē cōgregatua visus. **H**ec etiā tunica ad modū spōgie ē quodāmodo porosa et villosa. nervoz fm Lonstā. continēs fila. vt cristallinū humorē a superflua humiditate depuraret et spiritū circumstantib⁹ alijs ministraret. **H**ec tunica yuca a parte anteriori cū tunica secunda in parte interiori cōiungitur que cōiuncta faciunt secundum orbem. claudentes albugineum humorē quoz illic locavit natura vt spiritum clarificeret et cristallino humorū humiditatis naturā ministraret. **P**ost hanc immediate sequit⁹ tunica que ab effectu dicit⁹ cornea qz cornu lucido est simillima vñ et peruia est. **E**t spiritus visibil⁹ ratione sue trāsparetiē et ratione aliquantule densitatis sine est aggregationis visus aliquantū lū cōparatua. **R**atione enī sue fortitudinis et coadherētiē a nocumētis et terroibus est interiorū min⁹ fortium defensua. **E**t hec tunica que dicit⁹ cornea. ē interiori scz sclerotice cōiuncta et aliū facit orbē. **M**āz hec due tunice scz exteriori cornea et interiori sclerotice vitreū humorē orbiculariter in se claudūt vltimo autē in superficie oculi exteriori ponit⁹ cōiunctua q̄ a craneo descendēs nō totū tegit oculū. S; cōstitit i angulis oculoz. eos scz ligās et retinēs vt in debita maneat fixatione.

De dispositione oculorum. Capitulū. vi.

Ad oculum autē sic dispositū et perfecte organizatū. deferēt spirit⁹ visibilis per hūc modū. **A** priora enī id est. ab anteriori parte cerebri. erūt duo nervi cōcaui qui dicunt⁹ obici. q̄ in substantia cristallini humoris se insigunt hi duo nervi cōcaui trāsuert saliter per modū crucis insigunt in oculis et termino siue p̄cto cōtact⁹ cōiungunt et hoc ingeniose fecit natura vt altero clauso et impedito spū vitalis ad alterū se trāfferat et ibi p̄fectus suam cōpleat actionē. vñ tūc pupilla vidēdi actu cōfortat⁹ p̄t⁹ virtus visine coadunationē vt patet in sagittarijs qz vno oculo clauso. direct⁹ iaculat⁹ et sagittat. **I**te ideo etiā pariter cōnectunt⁹ spūs vitales vt scz et mutua sustentatione efficiant fortiores. **I**te ideo etiā cōueniunt in termino p̄tactus. ne vnū duo videat. quod etiā fieret. si vterq; oculis p̄puz ydolum diuisuz videret. **V**ñ oportet qz virtus visiva cōtinuet ad vnū organum in quo sit vna virtus fontalis derivata in pupillis sicut dicit auctor. p̄pue. et ut patet i illis qui digitos oculis cluunt. in quibus vna depressa pupilla reliqua cluatur. vnde

et spiritus visibilis dividitur. et vna res duplex videtur et hec e causa. qz lumē ab vno oculo redit sursum; et ab altero recedit retrosum. vñ radius ab vitroq; oculo eriens. tangēs extrema rei mediū intercedente aere nō penetrat vñ qñ duo videtur corpa. cū tñ nō sit nisi vñū. Nā tñ ois strabo videt sic quis sint oculi ineqles. qz radi? pyramidalis recta linea egredit ad superficiē rei vise sicut supradictū ē de sensu vis? li. iij. Oculus igit bñ dispositus p̄siderat qñtū ad p̄fectaz p̄tū suarū cōpositionē vt p̄z supra. Itē qñtū ad situatōnē. locū em̄ ibi v̄dicat superiorē. p̄p̄ sue subtilitatis dignitatē et maximā quā bz cū aia vicinitatē vt dicit Arist. Itē qñtū ad qñtūtaus debita p̄portio nē. nō em̄ d̄z eē nimis p̄minēs et erectus. qz signat p̄ turbationē discretōnis. nec nimis p̄fundus. qz signat defectū materie et vtutis. Mediocritas igit ē laudabilis. Dicit tñ Arist. in li. xij. Profundus visus nō diuidit neq; cōsumit. s̄ directe vadit radi? visibilis ad res visas sicut supra patet de visu. Itē p̄siderat q̄ ad motus diuērsificatōnē. Nā in motu d̄z esse medicritas. qz si fuerit oculus nimis mobilis. signat excessum caloris et p̄noscit mētis instabilitatē et affectōnū mutabilitatē. Nā in v̄o tardus motus. contrariā signat dispositionē s̄z excessum frigiditatis et pertinaciā affectus et voluntatis. Mediocritas igit motus laudabilis ē. qz signat faciliē mētis apprehensionē et in apprehēsis debita fixationē. Vñ dicit Arist. li. xij. Claustra oculi d̄z eē medicritas festia qz si fuerit multē ap̄tōnis et pauce clausurē et v̄erēndia denotat et stulticia sicut dicit li. j. Si v̄o fuerit nimis tarda ap̄tō designat defectū vtutis et cōpactionē materie in neruis. q̄ actioni spūs nō obedit vt p̄z in litargicis. Itē cōsiderant oculi. p̄p̄e quo ad v̄e actionis p̄fectionē s̄z si fortis ē apprehensionis et defacili sine reuerberatione indicat de obiectis bonā dispositionem significat vt patet in oculis aquilinis q̄ solē in sua rota ap̄prehēdunt. Actio autē oculi cōsiderat f̄m acutum et obtusum. Nā cuius visus subtilis fuerit et multus remota et p̄p̄inq̄ apprehēdit. qz multus videt remota qz vero subtilis est discernit. ip̄a visa. Oculus em̄ parui visus sicut dicit Arist. li. xij. nō bñ videt a remotis. spūs vero grossus et multus remota videt quia multus. S̄z nō perfecte qz grossus. paucus vero subtilis videt p̄p̄e et perfecte. s̄z nō videt a lōge. p̄p̄ spiritus visibilis paucitatē qz cū videt p̄fecte videt p̄p̄ eius subtilitatē. Pauc? v̄o et grossus nō videt lōge et hoc p̄p̄ sui paucitatē neq; ē videt perfecte p̄pter sui grossitudinē. Scdm̄ v̄o qz quis bz spūs visibiles magis grossus et turbidū. tāto difficilio: ē et debilio: rē bz actū vidēdi. Itē cōsiderat ocul? f̄m coloris variationē qz f̄m Arist. li. xij. Oculi in p̄ncipio generationis habēt v̄irides colorē deinde mutant in nigredinē v̄l glaucitatē vel quemcūq; mediū colorē eis cōdecēntem. Nā si fuerit humor multus et spiritus visibilis paucus in aliquo accidēte perturbatus color niger in eo fortificat. Si vero fuerit humor paucus et spūs visibilis debilis. erit color glaucus. Nā sicut dicit Arist. Glaucaitas quidē coloris motus debilitatis. Si autē fuerit humor medicritas et spiritus fuerit temperatus ex causis cōuenientibz ad albedinēz

et nigredinē color erit varius. Oculi igit si fuerit nigri de die erunt visus acuti. p̄pter luminis et humoris in organo visus aggregationē. de nocte v̄o erūt obtusi qz lumē noctis est debile et humor nocturn? naturaliter est quiozus motus vt dicit Arist. Oculus vero glaucus cōtrario de die debilis est. de nocte vero fortis qz cū materia glaucitatis et se sit lucida adiūta luci diurne multū dispregat et ideo in actū vidēdi manente luce spūs visibilis debilitatur. de nocte vero spūs visibili in oculo coadunato. claritate intra humorē paucū cōtenta nondū recedente permanet in oculo potētia vidēdi et inter obscura aliqua liter iudicādi vt patet in murlegis. Itē cōsiderat p̄ partū circūstantiū dispositionē sicut ex alijs z sup alijs. qz si fuerit cilia coopertoria intus carnosā z humor superfluo repleta visum impediunt qz huiusmodi cilia aerem grossum p̄pter paruitatem sui motus nō interdicunt. dicit etiam li. j. Si lacriale qd̄ seq̄t ad angulū oculi fuerint multe carnositatis sicut accidit oculis milui signatur astucia et fortinatio mala. Alias p̄p̄tates oculi. q̄re supra in tractatu de sensu visus. Et hec de oculi compositione et effectu dicta sufficiant.

De pupilla.

Capitulum. vii.

Pupilla s̄m Ysido. lib.

cap. ij. est medius punctus oculi vbi ē vis vidēdi in quā qz parue imagines videntur pupilla appellatur. paruuli em̄ pupillū appellantur. Vocatur autē pupilla eo qz pura sit et impolluta vt puella. Dicunt autē phisici casides pupillas q̄s vident? in oculis per tridū monturos nō habere quibz nō visus certa desperatio ē. Nā habet autē circa se quendam circulū q̄ corona d̄z. q̄ discernēte per nigredinē albe partes oculi a pupilla separant. Nec corona rotunditate sui ornata ambitū pupille et in ipsa cōsistit maxima oculi pulebātudo. Nunciq; Ysido. Sicut autē dicit Haly. pupilla est in q̄ formant imagines eoz q̄ vident? in oculo. Omnia autē que sunt in oculo ex tunicis z hūoribz aut sunt iuuantia pupillā aut ei f̄uētia et iō sedet in medio oim vt regina. Parua siq; d̄z ē pupilla in q̄ntitate. maria tñ ē in oia mēbra in virtute et iō maria sic et minima apprehēdit interi? a spiritu de cerebro veniēte. exterius v̄o a lumine imutatur. Vñ mediāte luce. rei obiecte spēm in se recipit z receptā anime iudicio trāsmittit. Nā a singulari partibz rei vise p̄fluūt linee q̄ faciūt pyramidē. cuius conus ē i pupilla et basis in re visa sic supra de visu est oñsus. Quē ibi. Nec pupilla oim colorē et figurarū rerū superficie et p̄mentū ē distinctiua et diiudicatiua. In medijs coloribz et figuris siue formis delectatur. Corūp̄it autē i extremis aut saltē p̄p̄ discōnentiā am cōtristat. Et dicit phs. Itē oia q̄ extra ip̄am sibi sē obiecta videt z diiudicat. s̄z ip̄am aut nūq; videt p̄ li neas sup q̄s venit spēs rei vise ad visus. S̄z qñ se videt. h̄ accidit p̄ radiōz reflexionē. s̄z qñ p̄mo multiplicat spēs rei a se vise ad speculū z a speculo sit reflexio ad visus sic dicit aucto: per speculū. Et ideo fortis spūs visibilis in aspectū speculū delectat qz per radiōz reflexionē qñ in se reuerfus formificat et quodam modo roborat. Itē pupilla oia sub angulo cōprehēdit

dit. quia siue radij a pupilla exeant ad rē visam siue a re visa ad pupillā redeant. semper in pupille medio siue centro rāq̄ in cono angulariter vniunt. Nā angulus duarū linearū alterū ē cōtactus et iō q̄ oēs li nec p̄ q̄s format visus vniunt et q̄si angulant in pupille cono. et iō bñ et pp̄ie dī a p̄bo q̄ oculus omnia videt sub angulo. Itē inter oēs ptes corporis ē maxime sensibilis et pp̄ nobilitatē sue cōplexionis maxime ē passibilis. Et iō casissime ledit. h̄ difficilime reparat. Et iō dedit ei natura defendēdi tunicas et cooptertona vt sic resistat facili? carni interius vel exterius iferētis lesionē. De his autē oculi et pupille passibilibus. quere infra in tractatu speciali li. vj.

Capitulum. viij.

Cilia sunt oculorum te

gnina a celādo sic dicta eo q̄ oculos tegāt et ecelēt tūtā custodia vt dicit Arist. li. xj. ca. ij. Sūt autē cilia substantia nervosa et tenuia pp̄ facilitatē mor? q̄ suo motu cōtinuo aerē interradūt et sic a lesione aeris exteri? custodiūt oculos et defendūt. Nec alia palpebre dicunt q̄ palpitādo sp̄ mouent. assidue ei adinuicē cōcurrūt vt assiduo motu reficiāt obtinūt. vt dicit Arist. et Arist. sunt minime palpebre villis pilonū vt apertis oculis si qd̄ incidit vel etiā occurrerit repellat et inuolutis ipsis securius et q̄tius dormiat. Itē vt aerē mediocriter intercidēdo vniificent et sic visus serenū custodiāt et cōseruēt. Hucusq̄ Arist. do. ca. ij. supra dicto. fm Arist. autē palpebre hnt pilos nō omnino rectos h̄ in extremitatibz mediocriter reflexos et hoc adiuuent natura vt abili? se claudat et fortius si qd̄ impedimentū occurreret ei efficatius obuarēt. Itē bec alia in crescēdo determinatāz hnt q̄ntitatē a natura. et iō eoz pilū nō se extendunt nec crescūt vt capilli h̄ determinatā portionē habent et iō fm Arist. palpebre non sunt molles nec potō se h̄ ponus dure vt pilū crescētēs sunt duri et reflecti et nō nimis in crescēdo se extēdāt sic herba crescēs in terra dura modica sit et erecta et nō illa q̄ in terra molli. Has palpebras et alia fecit nā vt essent corpi ornāmēta et oculis iuamēta. vñ dicit Arist. li. xij. q̄ omne animal generās solū h̄z pilos in palpebris et omne animal q̄drupes claudit oculū per palpebrā superiorē. Auis autē h̄z loco palpebre quoddā coopertōnū ad custodiā sensus visus et claudit oculū p̄ telā quandā appropriatā extremitatibz oculoz et q̄ natura oculi ē aqua et humida ideo indiget tali custodia. Item omnis auis claudit oculū palpebra inferiori. Itē omne animal carēs palpebris ē debil? visus vt patz in piscibus leporibz et huiusmōdi vt dicit Arist. lib. iij. c. c.

De superciliorū pp̄rietatibz.

Capitulum. ix.

Supercilia sūt dicta eo

q̄ alijs sunt supraposita q̄ ideo piloz multitudine sunt vestita vt sint oculis iuamēta ad depellendū humores vel sudorē de capite influentē. Inter alia vero ē illud mediū spaciū qd̄ ē inter supercilia siue pilis vt dicit Arist. li. xj. sunt autē supercilia alioz iuamēta fm Arist. nō qd̄ nocuū extrifecus adueniat. phibēta sunt et honestātia q̄ nullus sine eozū pūna decorat. Nō habēt autē supercilia quandā vim latē

tem passionū anime indicatiuā fm Arist. q̄ cū fuerit supercilia recta sicut linee p̄tendūt femineā mollicitē vel anime leuitatē. Item supercilia demissa et nimis p̄ssa vel depressa signāt inuidiā sic dicit Arist. li. j. Itē supercilia eleuata et in pilis spissa animositatē p̄tendūt depauperata vō a pilis et oblonga timiditatem. Itē si fuerit spissa et longi pilū visum quodāmodo obumbratiua excessum caloris designāt. Item si fuerint multe carnis et pauce pilositas sensum durum signāt et obtusum et frigiditatē in mēbz p̄ncipalibz dominantē. Itē si fuerit pilis spoliata aut interiorē signāt sanguinis corruptionē vt patz in leprosis aut naturalis humoris cōsumptionem vt in etibz et si multo aut meānū et virū humorū opilationē vt patet in castratis. Et dicunt crescere p̄ senectutē intātū q̄ visum impediūt nisi rescindant vt dicit Arist. li. iij. Itē dicit idē li. iij. in frequentatibz coitū nimis cadūt pilū superciliū vñ albescūt. qd̄ quidē accidit pp̄ bñ mediū cōsumptionē et pp̄ defectū vtutis et pp̄ frigiditatis cerebri augmentationē. naz nimia siccitas caluitatē generat. Superabundans vero frigiditas caniciem introducit sicut supradictum est.

De fronte.

Capitulum. x.

Frons ab oculorum fo

raminibus est nominata vt dicit Arist. bec enim quandā animi imaginationē et ininū mētis sua species exprimit dū leta vñ tristis ē. Scdm autē veritatē essentialē frons ē vt dicit Arist. os semī circularē nec multū durū nec multū molle qd̄ iō fuit necessarium vt esset temperamentū nō lederet vicinitas oculoz pelle aut extrinseca tuta ē ad sui defensionē ad alioz organoz sensibilū cōnuanone et ad tonus capitis decorationē ton? enim animal vtuositas possime in fronte luget. frons enim vt dicit p̄bs sedes ē vercundie et honoris. et hoc quidē est pp̄ vicinitatē imaginatiue vtutis. eius vtute tristitia vel leta decentia vel indecētia rationis iudicio subito deserunt vbi vūqz discernūt. frōs itaqz oim neruoz a cerebro descendētū ad sensuz perficiendū quodāmodo turris ē et defenfaculū infra cui? cōcauitatē descendūt nerui ad oia instrumēta sensuum inferiorū quoz ministerio de omnibus obiectis sensuū apud rationis domiciliū fit iudiciū. Vñ fm Greg. frōs ē dignissima ps capitis exterioris vbi ip̄mitū characteris signū. f. signū iusticie et saluus vt signū crucis qd̄ quondā erat suppliciiū mō locū h̄z in frōtibz imperatoz. frōs igit bñ disposita omnia p̄dicta manifestat h̄ si fuerit a mediocritate degenerās alia fm p̄m p̄noscit et figurat. Dicit enim Arist. li. j. q̄ frōs si fuerit magna sūt p̄derositatē declinantē ad stultitiā. et q̄ si sit inter mediocritatē p̄uasit bonitatē vtutis. S; q̄ nimis eleuat et q̄si in superficie rotūdā excessū sūt colere. et tales sepe dispositi sunt ad colericas passiones sicut ad frenesim et furorē. frōs autē respectu alioz mēbroz faciei modice est carnositas et pinguedinis. cui? cā est fm Nalsp et Arist. q̄ carnositas et pinguedinis supfluitas impedit intellectū. Et ideo nimia carnositas in fronte cū quadā relucētia et extensione cutis signū est corruptionis. vt patet hoc in leprosis. Itē nimia frōtis attenuatio et superficialis pellis corrugatio interiores

Designat cerebri defectū et humoris subtilis finalentē
consumptionem; ut patet in antiquis semo vel mor-
bo longissimo tempore inanitis.

De timporibus.

Capitulum. xj.

Tempus vel tempora di-
cunt illa capituli membra ad dexteram sinistram
capitis adiacentia q̄ sic dicunt qz sui mobilitate cō-
tinua q̄ si interuallis repositū immutant vt dicit Arist. li. i.
c. ij. Sūt autē tempora fm̄ cōstan. ossa vtrinqz po-
sita. in lateribus oculorū immutant q̄ qdē aliq̄ntuluz
sunt mollia et nervosa et h̄ fuit necessariū pp̄ sensuz
et motū oculorū perficiendū. Mā p̄ timpa ad infra
sensū mediātibz neruis spūs aialis deferēt et p̄ eadē
fm̄ anatomia spūs vital̄ p̄ quosdā arterias a cor-
de ad cerebrū demādāt. Vñ pp̄ neruorū sensibiliū
et pp̄ arteriarū venarū pulsantiū i loco timporū col-
ligantiā. timpa sunt passibilia et facilioza ad lesionez
vñ animal p̄cussus i loco timporū de facili mouetur.
qz sic dicit Arist. lib. xix. percussio q̄ cadit sup ossa tim-
porū mortalis ē qz si i eis igit vulnus animal peri-
clitatur. Et hoc accidit qz humor q̄ ē in timporibz ei-
to erit pp̄ tenuitatē ossiū et timpora cinis canescūt
pp̄ humoris paucitatē et siccitatē in eis dominantez
et pp̄ cōuertibilitatē ad naturā frigiditatis. Itē tim-
pora interius villosa sunt aliquatū vñ humorē a
cerebro venientē recipiūt et somnū oculis inducunt
Et si illi villi fuerint cōpressi per eliquationē contētū
humoris oculos lacrimare faciunt.

De auribus.

Capitulum. xij.

Auris est instrumentū au-
ditus et ē dicta auris a vocabis hauriēdis
aut quia greci ipsam vocē audensidē vocāt. vñ dicitur
aures q̄ si aures. vox enī repercussa per eam am-
fractus sonū facit. quo sensū accipiunt audicēdi. Sū-
ma auris particula dī pinula. pinuz enī antiqui acu-
tū vocāt. hec Arist. li. i. Est autē auris pp̄ eadē oculis sustinēti car-
tillaginea q̄ duabus causis fuit necessaria. defendit
enī ne quid nociuū in auditū cadat sic oculos defen-
dit alia. p̄terea auditū adiuuat. Mā vox p̄cussi ae-
ris cū venerit ad cartillaginē ibi fortiter coadunāt.
vñ intrat foramina q̄ sunt auditus pp̄ia instrumen-
ta. Sūt autē hec foramina in petroso osse constituta
in quibus nerui de scēdētes a cerebro sunt infiri. sen-
sum et motū auribus deferētēs et imitationē vocis i
foranibus receptā iudicio anime deferētēs. et sunt
hec foramina sic toxicalia trāsuerfa et hoc ne frigidus
ser nimis cito intret. et interiorēs pāniculos sine ner-
uos ledat et ne aliqd nociuū inadat qz audit? impe-
diat instrumentū vt dī in pātegni. li. iij. c. xvj. patē
auris multiplici. qz aliq̄ et apostemate in aure cri-
stete vñ et sanies egredit ab aure. Itē ex vmbibus fo-
ramē ab extrinseco intranubus vñ ex putridis hūo-
ribus intrinsecus nascētibz quoz signū ē prurigo i-
tra auriculas et titillatio et sentit eorū motio. Itē ex
superflua carne atqz verruca patē auricula q̄ mali
humores in ea adunant. Itē patē ex mala dispositi-
one nerui aurē ingrediētis. sic pars in sonitu tinnitu

et huiusmodi que cōtingūt ex v̄toli m̄te in pāniculis
cerebra se claudēte in parte nerui auricularis. Itē pa-
tatur et grossis humoribus illic se mouētibz et tūc
sentitur grauitas capitis. cum sonitu et tinnitu. Itē
deficit auditus ex defectu virtutis audibilis vñ ex cō-
tractione nerui sensibilis sicut in sensibus cōtingē cō-
suevit. Item aliquando fit surditas cum puer. perē-
atur in vtero quando natura negligit instrumentū
auditus perforare et hoc est propter sui defectionem
vel pp̄ter materiaz quā inuenit sibi natura inobediē-
tem. Itē patitur ex acuta egritudine cuz colerici hu-
mores ad cerebrum ascendentes audituz impediūt.
hos adiuuat si per digestionem colera purgetur. vñ
dicitur in ampho. surdo si solutio colerica supuene-
rit surditatem tollit bucinuz constan. Item dicit Ari-
st. li. xij. instrumentum auditus plenum est spiritu na-
turali qz sicut spiritus naturaliter facit in venis mo-
tum pulsantem. sic in aure facit virtutem audituz et
pp̄ter hoc addiscuntur res per sensum audituz et
dicitur ibi qz creatio aurium fuit manifesta tela et cō-
tinens fuit tenuis et hoc pp̄ter subtilitatem auditus
ipsius. Debitatur autem auditus timporibus hu-
mide cōplexionis et precipue in frequēter cocuntibz
et hoc pp̄ter perturbationē spiritūū qua perficiunt
auditum. Nam vt dicit idem Arist. frequēs nimis
coitus corporū et cordi nocet idem dicit Galen. Itē fm̄
Arist. li. xij. in yzationali animali aures ponuntur na-
turaliter in medio capitis rotandi quia auris nō in
vna parte recte sed potius vndiqz vocū et sonorum
differentias comprehendit. in animalibus vero qua
drupedibus que caput habent inclinatum ad terrā
et non sunt eleuati. corporis sunt aures in superiori
parte capitis vt patet in bobus asinis et equis et mo-
tus auricularum huiusmodi animalium sunt multi
propter eleuationes sui loci et quia multum mouē
in partes diuersas. recipiunt sonum repercussione
multa. Itē idē Arist. ibidē. nullū animal ouans habz
auriculas expressas. nihilominus tamen habent ta-
lia animalia quasdam vias occultas. et etiaz volatilia
carent auribus exterioribus habent tamen foiamē
medium et viam apertam per quam auditus per-
fectissime celebratur. Item homo inter omnia ani-
malia habet aures minus mobiles et etiam fm̄ di-
mensionem situs breuiores sed ad audiendum ma-
xime sunt efficaces vt dicitur li. j. et hoc est pp̄ter bo-
nitatem cōplexionis. vnde quando nimis est exces-
sus in auribz hominis in magnitudine alijs signis
cōcurrentibus signū est stoliditatis et tarditatis in-
tellectus vt dicit Arist.

De Naso.

Capitulum. xij.

Nasus est instrumentū
olfactus fm̄ Arist. a naris autem dicitur
nasus. Nares autē ideo sic vocantur quia per eas
odorifera et spiritualia quasi odorem et inter feti-
dum et odoriferum discernamus vnde quia odori-
fera nobis per eas manant. nares dicuntur sicut per
contrarium inscij et rudes ac incerperti ignari quasi
sine nare dicti. Nasus autē bz duo foramina fm̄ cōst.
qz p̄ quālibz substantiā cartillaginosa adiniciē se disticta

Et horum foraminum unum ad coenitatem palati tendit alterum superius ad pelliculas cerebri vadit ut aerem attrahat cerebro et deferat ipsi naribus spiritum animale et ad sensum odoratum perficiendum adducat. primum foramen fuit necessarium ad ejectiones superfluitates a cerebro venientes. aliud ad spiritum attrahendum et odoratum perficiendum. Sunt tamen propria instrumenta odoratum due caruncule que dependunt a naribus per modum mamillarum que primo aere attractum in se recipiunt. deinde ad interiorum partem cerebri transmittunt. Istis autem carunculis subseruiunt nares exteriores aerem scilicet attrahendo et intra se includendo et subulando ut tanto facilius et perfectius immutetur in organo odoratus. nervus enim a cerebro veniens. illa duo verbera nasi subintrat et eis animale spiritum administrat ut dicit costan. fumus igitur mediante aere per nasum attractus spiritui animali se associat. qui immutatus illas immutationes in cerebro anime iudicio representat. Nasus igitur secundum costan. fuit necessarius ad aerem temperate attrahendum ad cerebri per sua emunctoria expurgandum. ad calorem innatum in ventriculis cerebri temperandum necnon et discernendum fumum a quantum substantia resolutum redolentem suauiter ac fetentem. Et ideo secundum Aristoteli. sensus olfactus est diuisus sic sensus auditus et ita non esset nisi faceret opus proportionatum et sensus olfactus non esset nisi propter attractionem aeris in animali habente nasum. Et hoc membrum scilicet nasus in medio est. anteriori parte capitis. Et propter hoc posuit natura nasum in medio trium instrumentorum sensibilium que transita posita propter motum anhelum alijs sensibus necessarium. Recollige igitur breuiter et precipue etis que nasus est membrum sine organo officiale aeris attractiuum et emissiuum inter odores discretiuum. grossarum superfluitatum cerebri purgatiuum spiritui animali mixtratum per attractionem aeris pulmonis dilatatiuum et contractioniuum. Et ideo secundum costan. nares posite sunt et transuerso et non ex opposito pulmomi ut si frigidus aer quicquid subeat pulmone subito non ledat si quid cum aere sicut puluis vel quodcumque aliud intravit pulmomi obesse non possit. Est etiam nasus ut dicit Serapion super cantica faciei maximus ornamentum ita que eius carceria tota facies reliqua debonestat. Debet autem dispositio nasi esse mediocriter ita que in longitudine latitudine altitudine modum debui non excedat. nam si nares fuerint nimis tenues vel late multi aeris attractione ferocitate anime prendunt et mentem indignantem. Et dispositio omnibus enim membrorum corporis sumunt pronostica iudicia de affectionibus mentis sicut dicitur in principio physionomie. nam accidentia mens sepe immutant secundum accidentia corporis sicut vinum album ex vitro rubeo quum in fundum. colore contrahit et rubore. Et ideo mediocritas dispositionis mediocritatem designat bonitatis sicut dicitur in libro suo in principio. Impeditur autem nasus in suo effectu sicut dicitur Galenus super pronostica ibi. Nares acuti oculi coenitatem et. propter vehementiam caloris humiditatem coenitatem vnum et acuitur nares et fundatur oculi in acutis et est signum mortis. et accidit idem naribus sic dicit Galenus. quum calor naturalis est debilis que non potest se expandere ad extrema et ideo persequitur que spiritus et sanguis non concurrunt ad extrema. Et ideo propter frigiditatem mortificantem construnguntur

membris et eorum alteratur et accidit acumenarium quod est in gnum pessimum et mortiferum in parietibus acutis. Preterea in dispositione. aliqui ex nervi odoiabilis opulatio ne. aliqui ex humorum fetidorum et corruptorum humorum in carunculis narium repletionem. quicquid ex carnis superflue corrupte in foraminibus nasi generatio ut patet in poliposis et leprosis et hec lesio non solum ledit olfactum. verum etiam facit minoracionem vocis. Aliqui patitur ex nimio fluxu humorum in ventriculis cerebri desuetis. et hoc videtur ex caloris dissolutione. vel ex frigiditatis nimia contractione sicut patet sepius in catarro. Aliqui ex nimia repletionem et acumine venarum. sanguinis tamen fluxus maxime per nares in multis egritudinibus causa est dissolutionis morbi et certum iudicium conualecentie et saluus ut patet in acutis febribus que per fluxum sanguinis sepius terminantur. Et in amphorum. dicitur. Mulieri de siccitate mestrus sanguinis ex naribus fluere est bonum.

De genis.

Capitulum. xiiij

Gene sunt inferiores oculorum partes vnum barbe inchoantur ut dicit Aristoteles. lib. xi. c. ij. Genos enim grece barba dicitur. cede enim partes dicuntur maxille que per diminutionem a malis sunt dicte. male autem sic eminentes dicuntur oculi partes ad eorum protectionem suppositae. vocate autem sunt male siue quia in rotunditatem prominent intra oculos quam greci mala appellant. siue quia sunt supra maxillas. vnum et a malis diminutiue dicuntur maxille. sicut a palo parillus. ut dicit Aristoteles. Sunt autem maxille siue gene secundum costan. ex nervis et ossibus interius compositae et barum ossa craneo cerebri sunt coniuncta. Que ideo de varijs frustulis composita sunt. ne alia lederent si vnum aliquid pateretur. Exteriores autem sunt calide et carnosae ut frigiditatem ossium et cartilaginum amium et narum temperarent et ut organum sensibilium sibi vndique adiacentibus suo calore fomentum administrarent. Et ideo maxille oculis supponunt ad eorum protectionem In medio sensuum sunt posite. propter nutrimenti administrationem? calide sunt et nervose. propter frigiditatis instrumentorum sensuum mitigationem. Ladide sunt et rubicande. propter ornatum faciei et vultus compositionem. Maxilla enim pulchritudo hominis resultat in gemis et maxilla maxie sicut dicit costan. maxille potissime huius ostendunt complexionem. que si fuerint multum rubicunde mixte cum temperata albedine et in substantia non nimis crasse sunt mediocriter carnosae. calida et humidum prendunt complexionem et ipsius temperamenti. Si vero fuerint in colore albide sine alicuius rubedinis admixtione et in substantia pingues et molles et fluide frigiditatis et humiditatis ostendunt excessum. Si vero fusce in colore aut citrine. in substantia autem tenues et macillere vnum minimum designant siccitatis nimie et caloris ut patet in colericis. Si vero fuerint que luide in colore et in substantia a carnis depauperate et effusae signant frigiditatem et siccitatis sic in melancholicis videri potest. nec solum declarant complexionum diuersitatem verum etiam animi et affectuum notificat qualitate. Nam secundum animi affectus. ex subito timore vel gaudio palefaut vel rubefaut subito ut dicit constantinus.

De barba.

Capitulum. xv.

Barba ut dicit constantin.

faciei viri est ornamentum. unde apparet. et cooperitæ maxillas in vna parte ad ornamentum in alia ad maxillarum adiutorium et inuamentum siue famularium. Nam sua villositate nervos maxillares tuet a nimia aeris frigiditate et ideo maxillarum est necessarium tegumentum. Barba vigoris et caloris naturalis est iudicium. Et hec est causa quare vir et non mulier barbescit quia masculi feminis naturaliter sunt calidiores. et ideo in maribus sumus qui pilorum est materia magis augmentatur. quæ quia natura non sufficiebat consumere expulit per duo loca scilicet per caput et per barbam unde accidit aliqui in mulieribus calide et humide complexionis quod vident barbescere. Et eodem modo fit in masculis frigidis et sic ut quod barbescit parum unde et in eunuchis non crescit barba quia perdidit illa materia calidiora. quam calidi humoris et sumi qui pilorum est materia sunt generatiua. Et quo patet quod barbe spissitudo caloris et humoris substantia ac vigoris est iudicium et differente sexuum experimentum. In pueris non crescit barba quia pars parua calidi sunt et humidi. quia fumosa supfluitas qui pilorum et capillorum est materia. transit in augmentum et nutrimentum puerorum. Hucusque constantin. In vero Aristoteli. lib. xix. pili barbe sicut et capilli in sua dispositione repetant similitudinem vaporis. vel pinguis humoris ex quo generantur quoniam si fuerit humor calidus fumosus et sic ut. erunt pili barbe sicut capilli crispi reflecti et inuoluti. Et hoc accidit. quia per duas vias vadunt contrarias. quia per terrestres mouet ad partes inferiores et calor mouet ad partes superiores. et sic inuolunt pili erunt pili crispi propter debilitatem suam. Et hoc accidit propter paucitatem humiditatis et multitudine partem terrestriam. unde et intentio calorem corrugant et inuoluntur. Si vero fuerit vapor multo humidus. erunt pili lenes et longi. Nam humor decurrit lubrificando donec perueniat ad pilos et propter hoc pili et barbe eorum qui morantur in francia sunt lenes. Nam eorum complexio est humida et aer continens eos est humidus. Contrario accidit in hominibus cerebrum sicut in huiusmodi et habitantibus in regionibus calidis propter siccitatem aeris continentis. Item alterat color pilorum barbe secundum etatis varietatem et ideo canescit barba in senectute propter debilitatem caloris et abundantiam frigiditatis. defluunt autem quando quod pili barbe propter caloris et humoris interceptionem ut in castratis. quibus ex corruptione humoris ut patet in leprosis. Nam sicut idem dicit Aristoteles. Causa pilorum similis est fluxui foliorum arborum et causa ista est diminutio humoris calidi et pinguis. Et ideo non fluunt folia arborum in quibus est humor pinguis. hucusque Aristoteles. lib. xix.

De mandibulis.

Capitulum. xvj.

Mandibule a manduca

non sunt dicte ut dicit Aristoteles. li. xj. Mandibularum autem quedam est superior in qua dentes superiores insunt. quedam inferior in qua dentes inferiores radicantur. Et est pars mandibule superioris quod in omni animalia fixa est et immobilis excepto ceteraculo. i. cocodrillo qui mouet mandibulam superiorem contra naturam omnium animalium et fixa est immobilis tenet inferiorem ut dicit Aristoteles. li. iij.

Sunt autem mandibule ex diuersis et duris ossibus compositæ. nervis et lacertis varijs connexæ. Et hoc fuit necessarium propter motus continuitatem et aptionem clausure necessitate ut dicit constantin. Sunt enim quasi due mole cõtinne ad cõtendendum et molendum cibum se mouentes vni toti corpori nutrimentum mandibule subministrant. Mandibule autem quibusdam particulis carnosis et nervosis que gingivæ dicuntur circũdant vniquodque et velantur et hoc propter fortiore dentium in maxillarum fundamentis radicationem. et propter nutrimentum nervis dentium administrationem et frigiditatis dentium moderationem. Et dicuntur gingivæ ut dicit Aristoteles. a dentibus gignendis quia eis dentes gignunt et nutriunt. facte enim sunt ad decorem dentium pariter et necessitates ne nudi horrent potius existeret quam decori pelliculæ labiorum circumdantur quod fecit natura ut tã dentes quam maxillas non solum extrinsecus inuaret. verum a lesione extrinsecæ defensaret. contingit gingivas corripri in animalibus aliquando et negligentiæ et quibus ex putridis humoribus inficit et corripri et tunc diuersas inferunt molestias et passiones. ut fetorem dentium casum vel relaxationem.

De labijs.

Capitulum. xvij.

Labia secundum Aristoteli. a labedo

sunt dicte quod autem superius est labium dicitur quod vero inferius est labium nuncupantur. Sunt autem labia necessaria secundum constantin. quia dentes nutriunt atque regunt. Sunt etiam nervosa et ex diuersis lacertis composita ut sic ad sensum et motum essent abiliora. Nam ad vocis formationem necessario se aperunt vel claudunt quia illa abscissis vel per aliam operationem vel contractionem alia impeditis. Vbi perfecte non potest formari. Item labia mollia sunt et carnosæ et hoc propter duriciam dentium temperamentum sunt necessaria. Dentes igitur et eorum nervi cum ex natura sint frigidi nimis lederent aeri frigido expositi si non labiorum tegumentum tuerent. Item labiorum extrema sunt rubicunda quod accidit secundum constantin. propter cutis labiorum subtilitatem que de facili a calore sanguineo recipit quodammodo roseam similitudinem rubedo labiorum signum est puritatis complexionis et impermixtionis turbati sanguinis et interioris virtutis sicut e contrario labiorum luciditas signum est de sectionis virtutis et caloris naturalis. Item labia tenua sunt in substantia et subtilia ut sint flexibiliora ad motum et abiliora ad aerem insutendum et incidendum ne subito attractivitate sua frigiditate inferat lesionem. et ideo labia aeri frigido se opponunt et ipsius recipiendi depuratum reddunt ut suauis et valius ad interiora attrahatur. hec omnia secundum Constantinum. Consimiles proprietates narrat Aristoteles. lib. xj. circa finem ubi dicit. Labia hominis mollia sunt et carnosæ et separari possunt propter salutem et custodiam dentium et ut conueniant ad entium sermonis. unde et labia duplicem habent usum sicut et lingua cuius creatio est ad gustandum humidum et ad sermonem proferendum sicut idem expresse dicit Aristoteles. et ideo oportet quod labia sint humida quia si creatio lingue non esset talis dispositionis ad labia non posset lingua pertingere ad dicendum multos modos litterarum quoniam quedam et eis dicuntur per percussionem lingue et etiam quedam per conjunctionem labiorum. et

ideo necessaria fuit labioꝝ creatio vt optima esset na
 ture operatio. ⁊ pp̄ hoc fuit caro hōis valde mollis
 quā hō est boni sensus tactus sc̄; ⁊ gustus magis q̄
 alia animalia. hec oīa Atr. li. xij. Recollige igit quia
 labia sunt tegm̄ia dentū custoditua. mollitie sua du
 ricie dentū tēperatiua. vocis articulate ⁊ literalis
 formatiua. aeris frigidi vel calidi itēceptiua. sua ru
 biciditate vel luuiditate defectus vel figoris designa
 tiua. v̄tutis interpretatiue pp̄ia organa passionū ani
 me scilicet odij ⁊ amicitie doloris v̄tristitie ⁊ p̄ssua
 v̄nde d̄ q̄ tremor labioꝝ in freneli ⁊ acutis morbis
 moxtem pretendit. vt dicitur in p̄noscis. Et hec de
 labijs sufficiunt.

De mento.

Capitulum. xvij.

Mentum est dictum quasi
 mandibularū fundamentū eo q̄ inde oriānt̄
 vt dicit Atr. Mēn aut vt dicit Cōstan. duo sūt ossa
 et ip̄a iuncta sunt i medio vbi dētes subiliores firmā
 tur quadrupli atq; pares. Mōx ossiꝝ extremitas
 duas h̄ furculas vna est acuta cuius acunē quod
 dā ligamē inserit qd̄ ligamē a latere impoꝝ p̄tendi
 tur p̄ qd̄ etiā ⁊ bucca claud̄ ⁊ aperit. Altera v̄o fur
 cula grossa est ⁊ rotūda cuius rotūditate mentū sit
 molle vt dicit cōsta. q̄ hoc mem̄bꝝ fuit necessariꝝ
 pp̄ter originē mādbularū ⁊ dentū inferiorū radica
 tionē ⁊ pp̄ter voluntariā aeris clausurā ⁊ apertioꝝ
 fuit etiā cōueniēs pp̄ter faciei cōplexionē ⁊ perfectas
 ipsius vultus cōsummationē qd̄ si fuerit p̄portiona
 tū frōn̄ totā honestat facies ⁊ decorat hec om̄ia dicit
 cōstan. In mēto autē animalis maxima ē fortitudo
 pp̄ter ossis duriciē ⁊ nervoꝝ cōpagnationē ⁊ pp̄
 forte dentū radicationē. ⁊ ideo bruta animalia se tā
 gi per mentū defacili nō permittūt nā mēto p̄fracto
 tota eorū ferocitas quasi armis perditis enervat̄ vt
 patet. i. Regū. xvij. vbi dicit. Confregit dauid men
 tū v̄si ⁊ eruit ouem de ore eius ⁊c. Hominis vero
 mentū pertractari amōris ⁊ fidei iudiciū est. ij. Re
 gū. xvi. Tenuit isab mentū amase quasi deosculās
 eum. ⁊c.

De ore.

Capitulum. xix.

Ore est dictum ex eo q̄
 per ip̄m quasi per ostiū abos immittim⁹ ⁊
 sp̄m foris eijamus vel eo q̄ si de ostio sermones egre
 diūt vt dicit Atr. os etiā. vt dicit idē. animē nū
 tius ē quia illud ore exp̄mimus qd̄ p̄us in mēte cō
 cepimus. Est autē os vt dicit Cō. mulis arcum se
 p̄tū custodijs salicet dētibꝝ ⁊ labijs vt tot intemer
 medijs mens p̄ius discernat q̄ p̄ferat siue dicat vt
 p̄ius verbū trāseat per limā q̄ per linguā. fuit autē
 os instrumentū necessariū fm̄ cōstan. pp̄ter nutri
 menti susceptionē. nullū em̄ mem̄bꝝ in animali nu
 trit̄ nisi p̄us nutrimentū in ore recipiāt. os em̄ p̄mo
 ab̄i recipit ⁊ masticādo ⁊ immutādo aptum dige
 stioni stomacho trāsmittit ⁊ pp̄ter hoc natura fecit
 os humidū intrinsecus vt abi siccitas eius humidi
 tate facilius immutet. fecit etiā os neruosum vt sa
 porositas abi facilius sentirēt. durū ne abi asperita
 te ledret nec nimis factū durū ē h̄ mediocriter ne ni
 mia duricia sensualitas gustus impediret. Cōcau

antem ⁊ rotandū fuit intrinsecus vt abos assumpt⁹
 hinc inde facilius moueret ⁊ per dētes sine impedi
 mēto sp̄s trāsduceret. Itē necessariū est os pp̄ter ae
 ris ⁊ sp̄s attractionē aer em̄ attractus per os in ip̄i
 us cōcauitate immutat depurat ⁊ subaliat ⁊ sic ad
 cordis refrigerationē per cannale pulmonis tran
 smittit s̄n eius refrigerō cor p̄ nimij caloris incen
 dio v̄teretur ⁊ destrueret. Itē necessariū ē pp̄ter vo
 cis informatiōē. ad hoc enim est palatum os con
 cauum vt plectrum lingue moueretur facilius ⁊ ad
 vocem formandā expediret elenaretur ⁊ depimere
 tur. Item v̄tile est ad grossarum superfluitatū ⁊ ce
 rebri ⁊ pulmone venentium crebra eiectionem q̄
 bus per ostium os cietis vitalis spiritus in corde
 ⁊ animalis in cerebro suas complent actiones expe
 ditus. Item v̄tile est pp̄ter mem̄bꝝ nutritiū
 a superfluis exonerationem. quādo ergo stomach⁹
 crudis humoribus oneratur natura per vim expul
 siuam operante per os officū expurgatur sicut di
 cit cōstan. ⁊ Sal. super illud ampho. in vomitibꝝ
 ⁊ purgationibus que ip̄dē sunt si qualia oportuit
 fiant. cōfert ⁊ bene ferūt si vero nō contrarium. pati
 tur autē os. vt dicit cōstan. in viatico. quādoq; ⁊
 ex alijs mem̄bꝝ sibi vicinis infirmantibus. p̄ant̄
 autē pustulas vlcera ⁊ huiusmodi ex corruptis hu
 moribus aliunde ad buccas defluentibus. si rubeat
 ita q̄ nigredini attieat ⁊ caleat doleat aut ardeat ma
 teria sanguinea ē ⁊ colerica. si vero multū nigrescat
 tan to molestius est ⁊ timidiꝝ ne forsan ad cancerū
 deuēniatur. Accidunt autem vlcera in ore lactentiū
 paruuloꝝ p̄nientiā ⁊ acumine lactis ⁊ eius corru
 ptioē. hucusq; cōsta. in viatico p̄cula secunda.

De dentibus.

Capitulum. xx.

Dentes fm̄ grecos dicit̄
 tur edentes quasi om̄ia opposita diuider
 tes ⁊ incidentes vt dicit Atr. Est sunt dentes fm̄ cō
 stan. quedam plantaria in ossibus maxillarū ⁊ m̄
 ti quibusdam radiabus inserti ⁊ sunt in maribus
 fm̄ cōstan. xxxij. Sedecim em̄ in maxillaribus sunt
 positi quorū quatuor in anteriori parte pares vocā
 tur ⁊ quadrupli. ⁊ bilati sunt ⁊ acuti in alios vel
 p̄cissores a medicis nuncupātur. ad incisiones cu
 iuslibet abi sunt apti ⁊ quicquid in eis accipitur us
 ore conteritur ⁊ moidetur. Sunt iterū duo qui ca
 nini sunt dicti collaterales quadrupli ⁊ in similitu
 te acuti duris abis tamen molendis apti. Et dicitur
 fm̄ Atr. canini q̄ ad similitudinē caninoꝝ con
 sistunt ⁊ canes per ipsos ossa rodūt. p̄cissoribus em̄
 dentibus sunt fortiores acutiores ⁊ rotundiores. ⁊
 ideo a quibusdam collum puelle vocantur ⁊ q̄ po
 res p̄cidere non possunt istis tanq̄ fortioribus ad
 confringendum tradunt. Sunt ⁊ decē alij ex v̄tra
 q; parte superioris mandibule quini collaterales q̄
 drupli hi sunt lati atq; grossi. hi molares sunt voca
 ti ⁊ ad molendum bene sunt apti. nam que confasa
 ⁊ cōfracta sunt a prioribus mox mole subigunt. vt
 dicit Atr. Sunt quidem in superior mandibula se
 decim dentes scilicet quatuor quadrupli atq; pares
 ⁊ duo canini ⁊ nouē molares ⁊ totidem etiā dentes
 numero collocant̄ in inferior mandibula sen i mēto

dentes igitur quatuor ad suum numerum et etiam ad officium quod driphane diuiduntur. quidam enim sunt incisui et hi sunt quatuor. duo superiores et duo inferiores quod primo aspectu se offerunt. quidam vero sunt pares et hi sunt quatuor. duo superiores et duo inferiores quod alterutro iuxta incisuius positi mutuo se contingunt. Quidam vero dicuntur collaterales seu canini et hi quatuor scilicet duo superiores et duo inferiores se mutuo collidentes. quodammodo vero sunt molares et hi. xx. scilicet. x. superius et totidem inferius quasi mole continue coincidentes. Hi omnes sunt in mandibulis radicati et quodammodo furcati si diuersimode quod anteriores. scilicet quadrupli et pares vnaque hinc furcula seu radice. canini vero molares tres vel quatuor habere dicuntur. ut dicitur constans. Dentium quoque numerum discernit quantitas seruum nam in viris plures. in feminis pauciores inueniuntur. ut dicitur constans. et Iulius. Distinguntur et etiam dentes secundum pectus etatis. quoniam sicut dicit Aristoteles. li. ij. quod dentes senum generaliter sunt nigri non acuti ut patet in canibus quorum etas per dentes noscitur. quia dentes iuuenium sunt albi et acuti senum vero e contrario. Excapit in Aristoteles. ibidem ab hac generalitate dentes equorum quos dicit habere proprium quod precedente etate magis albescunt. dicit etiam ibidem oportet vitium scire quod animalia que sunt multorum dentium et coniunctorum sunt vite longioris que vero paucorum sunt dentium et sepeiatorum sunt vite breuioris. Item dicitur ibidem omne animal quod rumpes generans animal sibi simile habet dentes. Item homo eijcit dentes in iuuentute anteriores non molares et hoc coniungit forsitan propter furcularum et radicum debilitatem. molares autem non eijcit propter causam contrariam et est generale in alijs animalibus que non eijciunt aliquem dentem paulumque alteri sibi similis in loco oratur primitus. Item Aristoteles. lib. xij. omne animal carens dentibus in superiorum mandibula est sicum et terrestris nature. omne animal habens dentes in utraque mandibula est pinguedini simile. Item idem li. xij. Natura non facit aliquid nisi quod melius et perfectius est et ideo necesse est ut materia partis terrestris declinet a quibusdam animalibus ad partem superiorem scilicet in dentes et genuinos prominentes et in quibusdam in cornua. Et propter hoc non potest habere dentes in utraque mandibula animal habens cornua. Item ibidem lib. xvj. Solimnio do inter alia ossa crescunt dentes dum remanent animal et hoc est manifestum in dentibus supererectis et declinantibus a locis suis contingentibus se inuicem. Et causa incrementi illorum est propter operationem eorum. Si enim non crescerent consumerent cito et propter hoc terrantur cito dentes animalium comedentium multum et carentium dentibus magnis. Et propter hoc ingeniata est natura et aggregauit dentes ad inuicem. propter senectutem et finem. aliter si vita duraret per millenarium tempore dentes plures essent quam in prima creatione. unde dicit idem. li. ij. dentes qui oriuntur intra gingiuam non oriuntur in viris et mulieribus nisi post viginti annos et forte in quibusdam mulieribus post lx. et origo eorum erit cum maximo dolore. Item idem li. xij. Dentes acuti oriuntur ante latos quoniam dentibus acuis idigetur ad abscissionem cibi paucis. quod prius est ab

scidere quam molere. ideo etiam citius crescunt quia minores sunt quia origo minoris rei est ex calore ante originem rei maioris. Item calor etiam lactis facit oriri dentes cito et propter hoc est quod pueri lactentes lac calidius nascunt in eis dentes citius. Item idem ibidem. Anteriores dentes nascunt in esse tenui et etiam debili propter hoc sunt velocis casus hucusque aristoteles. Ad hec constat. in vitico iucula secunda. Dentium magnus est iuuamentum. et cum iuuamento magnus ornametum iporum in quibus non patientium quomodo in patientibus actio corrumpit. quoniam passio diuersa est. Locus diuersitatis pars est visum manifesta sicut putredines fetores. rupture. perforationes. motiones casus. limositates et silia. pro vero non apparet et et occulta. sicut quoniam dentes nimium dolent et tunc ex terrore sanis appareret. Causa autem talis doloris sunt humores a capite descendentes vel a stomacho mediante furiositate ascendentes. vel humores acuti in ginguis et tunc dolores nimij cum salu et pulsu sentiunt propter malicia humorum et acumen. Si vero dolor est a capite guttas sentit in capite et dolor. in facie rubor et sanguine vel colera ad radices dentium descendere. Si vero fuerit a stomacho. dolor sentit in stomacho et assidua eructatio egreditur et erupit. Dentes etiam aliqui perforant. aliqui rumpunt. aliqui ex vitiis in citrinum viride seu nigro colore mutant. que omnia ex corruptis et pessimis humoribus. et malis cibis propter naturam ad ligamentum dentium descendunt accidere dinoscunt. Dentes etiam aliqui mouentur et causa mori humoris sunt in dentium radicibus que si sunt acuti necesse est in dentibus foramina effici ac fetores et putredines generari. Quia si vimes fuerit in causa doloris maxime gingiuam que neruum sensibilem corrodendo penetrat. Obstupescunt etiam dentes et exacerbantur et hinc more acido intus. vel extra neruos inficiunt et dormitare videntur ex causa nimis frigida sicut et velle vel glacie neruos dentium constringente. Item dentes quandoque cadunt ex nimia humiditate ligamenta dentium relaxante quandoque ex nimia siccitate. ut patet in senibus quorum dentes propter subtractionem humiditatis nutritibilis dilabunt. Has et multas alias dentium recitat constans. passiones si hec sufficiunt. Recollige igitur ex predictis quod dentes in mandibulis tanquam in fundamentis proprijs radicantur ex frigidityte dominante albiores ceteris ossibus efficiunt propter sui duritiam defacili non ledunt Substantia enim dentium est ex se impassibilis cum non sit sensibilis ut dicitur constans. unde dens ruptus nullus dolore patitur. Dicitur tamen pati et dolere propter neruum sensibilem qui in eius radicibus sepe leditur et grauatur. Dentes enim intrinsecus neruis colligantur terminos carnis dentes excedunt et tunc in carne radicata tur nihil intra se nec in se esse patiunt. Clauis sunt labijs ne videantur. Indecens est enim cum apparent nisi forsitan propter risum. Item superiores ad inferiores reuertuntur et submutuo mutuo coaptant et inferiores aliqui moueantur. Superiores tamen fixi immobiles reperiuntur. Ordinate autem ad inuicem opponuntur ad informationem articulationis vocis maxime coaptant toto corpori obsequium.

De lingua.

Capitulum. xij.

Lingua a lingendo cibum dicitur. vel quod per ea articulis sonus verba ligat. sicut ei plectitur corde sic alludit lingua dentibus ut dicitur Iulius.

Est autem lingua instrumentū gustus et locutionis
vt dicit constā. et componit de substantia molli carne
porosa et spongiosa. Est autē nervosa ppter sensus et
motū porosa vt facilius sapor penetret ad nervū fa-
cientem gustū ad quez veniūt multe vene sanguine
plene. vñ rubicūda est in colore. Nec operatur pan-
niculus quibz spaciū buccę et palatū induit et vestit.
a superiorē pte p̄z tota. ab inferiorē autē parte p̄z vsqz
ad ligamenta quibus merito est cōnexa vnde radi-
ces lingue et sensibiles nervi quibus recipit sensum
et motum a spiritibus sunt occulti. In quibusdā au-
tem hominibus vt dicit constan. cōtrahitur lingua
plus q̄ oportet tantū q̄ nec in diuersas ptes mo-
netur vñ oportet incidi ligamēta vt motus per totū
buccę spaciū ampliē. Passiones enī multe accidunt
lingue vt in substantia ipsius vel in nervis ad illā ve-
nientibus vñ in viatico constan. Lingua animalis p-
dit motū voluntarium. Vnde et vñ amittit fimo-
nis cuius causa ē ex defectu virtutis motue et cere-
bro veniēte vel ex nervo opilato p quem virtus trā-
sit animalis. Aliquē ex apostemate vel ex pustulis in
lingua accidentibus. Aliquē sunt p̄pna vicia in sub-
stātia lingue sicut completio mala ex qua est sensibi-
lis distemperātia ex nimio calore frigiditate vel hu-
miditate vel siccitate vel apostema vel tumor et simi-
lia q̄ si lingua videatur nimis tumida excessum ca-
lores designat. Si vero alba frigiditatē. si mollis hu-
miditatem. si sicca et aspera siccitatem. et omnia talia
lingue impediūt vsū vel tollunt in toto vel in par-
te. Si autē lingua sana videatur nullas habens ma-
culas. loquela tamen sit ablata. ex cerebro est defectus
vel ex nervis sensibilibus opilans. Aliquando est p-
ditio loquēte ex perdita mente vt in frenesi vel litar-
gia. Hucusqz constā. in viatico. Allos designat defe-
ctus lingue in pantagenū. censit. vbi dicit. accidit pu-
stule late et extente in pelliculis exterioribus lingue
sicut accidit p̄pna mali lac suggestibus. et sunt quā-
doqz albi q̄nqz nigri coloris. accidit autēz apostema
lingue. eam nimis magnificās et ab ore exire faciens
et vocat̄ eriliū lingue. Aliud etiā gen⁹ apostematis
lingue est quod rana vocat̄ eo q̄ sicut rana nascitur
sub lingua et aufert vsū lingue et ita rana muta dē
ab effectu. Est autē aliud apostema lingue sanguino
lentū vñ tota lingua patitur et loquela pariter cū gu-
stu ipedit̄. Ex viscosis enī humoribz in lingua domi-
nātibz sensus gustus corūpit̄ et imutat̄ ita vt dulcia
amara et insipida indicēt̄ et cōtrario vt dicit Sal. Itē
dicit Sal. sup ap̄hoz. q̄ accidit ligue balbucies ex ni-
mia humiditate q̄ lacerti lingue p̄ nimia humidita-
te in extremis nequeūt dilatarī sicut ē videre in ebri-
osis qui balbucūt q̄n in cerebro humore nimio per-
fundunt̄. Vnde dicit ibidē Sal. naturaliter autem
balbucies vel ppter nimia cerebri humiditatē bal-
bucūt vel ppter lingue humectationē vel ppter vtrū-
qz. Illa etiā sup̄flua humiditas est causa q̄re aliqui
efficunt̄ drauli. qui aliquas literas p̄ferre non pos-
sunt. r. p. n. l. c. p. t. p̄ferūt et hoc patet in infantibus
qui multas literas corumpunt et eas p̄ferre nō pos-
sūt. Nec oia dicit Sal. super illū amphoz ypodrau-
li a diarria maxime capunt̄. q̄ nimia humiditas ca-
lū que est causa draulizationis redit ad stomachū et

intestina sepe lubrificando inducit diarriam vel dis-
fenteriam. a. fluxum ventris sicut dicit Sal. Item di-
cit const. in pantegeū. q̄ in lateribz ligamētōz lingue
sunt quedā vene. que saliuā carne ad ministrāt. hec
ab initio lingue incipiūt. a quibz emanāt quedā hu-
mectatio fleumatica q̄ saliuā appellat̄. vnde ille ve-
ne vocant̄ a medicis saliuales siue habitatio saliuā.
Intinum autē lingue vñ exiūt hec vene ē caro glādu-
losa et alba ipsius saline generatiua que humectat li-
guam et temperat abozum siccitatem. et augmentat
eozum succositatem vt post dicitur. vnde dicit Ari-
st. li. vj. q̄ oues aliquē habent sub lingua venas albas
et ille faciunt fetus albos et alique habent nigras et
ille faciunt fetus nigros. alie varias et ille p̄creat̄ fe-
tus varios. rē. Recollige igitur breuiter ex iam di-
ctis q̄ lingua est substantia carnea sanguinea et po-
rosa influentie spiritus receptiua in complexionē ca-
lida et humida. in dispositione tenuis et oblonga an-
teriori parte similis gladio in cono. in colore rubicū-
da. in loco concauo et humido sita ad motum facili-
ma. vocum informatiua. saporum discretiua. p̄ emul-
sionem saline oris humectiua. conceptionis anime
interpretatiua. dentibus et labijs quasi muro dupli-
ci circumscripta. In diuersis animalibus quo ad figurā
varia. Mā in quibusdā breuis ē et grossa. in quibus-
dam vero cōuerso. Qui vero habent linguas gros-
siores habent vocem grauiorez et cōuerso. Que-
dam etiam animalia habent linguas medicinales
et saluiferas. et hoc vel ex nature bonitate. vel ex oc-
cultā aliqua p̄prietate vt lingua canis. vt dicit Cassi-
odorus. Quedam autēz linguas habent mortiferas
ppter maliciam et furiositatem humoris in eis domi-
nantis. sicut lingua serpentis draconis et rabidi ca-
nis cui⁹ mortuus est summe venenosus. cui⁹ lingua
apparet semper extra os et distillat. venenū et inhiat
aquā in quā cadit. de qua qui bibet. efficitur rabio-
sus vt dicit Auicenna. et Constantinus in tractatu
de venenosis animalibus et venenis. Vnde etiam
serpentum lingue s̄m Aristoteles. Nigre sunt siue
liuide siue subrose et maculose. acute et in motu velo-
cissime. Et hoc cōtingit ppter humorem furiosum et
venenosum. qui tam velociter linguā agitāt vt vna
numero bisurcari videatur lingua tamē aspidis q̄
uis in corpore venenū serpentis plena sit veneno mor-
tero. separata tamen a corpore et desiccata venenum
p̄dit et venenū si p̄ns fuerit. p̄dit vñ in p̄ntia veneni
sudore p̄mpere cōsuevit. vnde talis lingua velut
vilis et p̄ficua reputatur inter thesauros regios p̄-
ciosa. quus paus fuerit venenosa. rē.

De saliuę p̄prietatibus.

Capitulū. xxiij.

Aliua ē humor fleuma

piticus et naturalibus venis lingue generat⁹.
vt dicit constan. Est autēz saliuā naturaliter humi-
da in colore alba cōtinuitate motus lingue et instru-
mentozum spumalium spumosa in sapore insipida
quia potentialiter est omnū saporū in se receptiua.
Si cū eēt alicui⁹ saporis determinati nō eēt alteri⁹ su-
sceptiua. Est cū s̄m eūdē p̄stā. saliuā int̄ gustū et eius
obiectus media nihil enī sensu gustus percipit nisi ca-
lius sapor mediante saliuā gustus organo presentat̄.

Unde etiam ipsa secundum qualitatem saporis rei gustate immutatur. fuit autem necessaria salina vt dicit psan. ad humectationem eius vt saluae beneficiatio irrigaret. Itē ppter digestionis preparationē. Libus em sicus in ore assumpt? nō vtiliter stomacho mitteret nisi salina media prius humectaret. qz sine salina adhumicula. res sicca nō defacili transiguntur. Item vtilis est ad faciōrē supfluitatū cerebri et pulmonis euacuatiōnē qz tales emūctiōnes calore vel frigore indurant aut inuiscant nō ita defacili p estūi ouis extraherent nisi primo cū humoris salua lis adiutorio lubricādo ad exitum pararent. Itē salua hoīs ieiuni habet quandā vim latēis infectio nis vnde z sanguinē aialis ledit si in aliq? vulnere aliqđ sanguini admisceret vt dicit predicti auctores in tractatu de venenis. Et hoc forsitan est vt dicit. Zui. ratio de cruditate. Humor em crudus sanguini pfecte digesto in suis qualitatib? repugnat z suū vt dicit auctores p̄turbat temperamētū. Hinc est etiā vt dicit sancu z bē a plinio qz salua sine sputūz hoīs ieiuni interemit serpētēs z venenosos animalib? est venenū sicut dicit Basil? sup illud verbū in ex ameron. Itē cōteret caput tuū z in insi. calca. eius Sen. iij. Itē sicut dicit Gal. sup amphoz. ibi. insa mei sputo sic p̄būis z fluxus z vbi salua tenet moriunt zc. P̄būis ppter vlcus pulmonis semp tussunt z a supfluitate famiei vltimus spuēdo se exone rant. put p̄it. sed tū mors iminet qū nō spūit. quia retenta eius salua cū sanie vie spiritus interi? claudunt z sic p̄būis suffocati moriunt. Itē sicut dicit Gal. in li. cris. Inter sputū z salua est differentia. Nā salua est supfluitas naturalis nutrimenti pectoris z generat digesta. Sputum vero est illud qđ ad pectus aduenit fm diuersitate cursus naturalis et cursus pter naturā. nec est semp digestū. Et id sputum in acutis febribus z apoplexiis si leuiter fiat cū signis digestionis z sine tussi laboriosa. fortitudinem signat virtutis z defectū morbi sicut dicit in p. nostica z eōuerso. Et fm Gal. z alios cōmētatores ibidē. In salua sine in sputo p̄siderant tria generaliter. Color. odor. z sapor. Quia si sputū fuerit i colore liuidū cordis z spiritualiū signat lesionē. Si vero sanguineū cū sanie admixta pulmonis designat alteratiōes. Si etiā fuerit i odore fetidū itenōrē signat corruptionē. Itē si in sapore fuerit amarū aut acidū humoris corrupti in stomacho z pulmōe seu in substantia lingue signat dominationē. Itē in sputis habundare signū est fleumatice cōplexiōis. vñ z in semibus solent sputa habūdare grossa z viscosa fm i tensionē frigiditatis z resolutiōē vel dissolutionēz humiditatis substantialis zc.

De voce.

La.

xxv

Vox ē aeris tenuissim⁹
ictus. plectro lingue formatus vt dicit Jsi. et Psittianus. Organa aut vocis sine instrumenta multa sunt vt dicit constan. s. pulmo. arterie. guttur vuula. os. dentes. labia. atqz lingua. Sine em istoz instrumento vox nō format. Et horū quedā sunt vocis receptiua sicut pulmo cū suis receptaculis z canalibus. Quedāz vero sunt vocis ordinatiua sicut

vuula que fm constan. pulchrā redditz forte quando ad alia se habet p̄portionaliter. Aerem em inro euntem temperat z ne nimis impetiose creat cohibet z refrenat. Ad receptiōē enas pulueris guttura et arterias. p̄hibet z cōseruat. Quedāz em sunt vocis emissiua vt canales pulmōis z arterie que sunt que dam fistule. que si fuerit leues mūde z t̄pate dulces ac t̄patam z equalē reddūt vocē. Si vero asperze fuerint z plus debito fuerint late z stricte aut distorte. nimis graūē. vel exilēm dissonā aut in equalē emittunt vocē. Ad formationē igit? vocis aer in folliculo pulmonis recipit z p̄ordinatū arteriarū motū p os emittit. Vñ ex veloci aeris cōmōnōne z organorum vocis extēsiōne fonnus reddit q̄ in ore aialis. platus z plectro lingue formatus vox a sapiētibus dicit. Hucusqz cōstant. in pantegeū. vñ Zris. li. iij. Pulmo est p̄mū vocis receptaculū. Et ideo omne aial carēs pulmōe caret voce ac loq̄la. Loq̄ ei ē di stingere vocē. Vñ oē aial nō habēs linguā absolutam nō habet vocē vt dicit idē. Apes vel musce caret voce faciūt tamē crepitiū in volādo extendendo z cōtrahendo alas p̄ aerē cadentes inter corp? et alas z sic faciūt locuste. Et hū? p̄bano est qz nūqz faciūt sonū in sedendo sed t̄mmodo in volādo rana autē habet vocē p̄p̄am z antē? lingue sue applicatur ori suo z qđ ex lingua p̄p̄inquat canne pulmōis absolutū est z p̄pter hoc habz vocē p̄p̄ā z est coar nec facit hoc nisi in aqua t̄m z p̄p̄e mascul? t̄pe coitus quādo clamat feminā p̄ vocē cognitam. Rana vero multiplicat vocē quādo ponit mandibulā inferiorē in aquā z extēdit supiorē z p̄ extēsiōnē duarum mādibularū vociferat z p̄pter nimis conatus extēsiōis luceēt carū oculi sicut cande. cantāt z vociferat plus de nocte q̄ de die qz tūc est sepius coitus earundē zc. Itē ibidē. aues parui corpis pl? vociferat z garrūt q̄ magni z maxime t̄pe coitus qm vociferatio autū est maxime in illo t̄pe. Itē idē gall? vociferat post bellū z victoriā. Item in auib? est qz mascul? dat vocē z nō femina sicut gallus z mas coiturnicū. loq̄ autē appropriat boi. qui aut naturaliter sunt muti sunt surdi z hnt vocē sed omino indiffini tam vt dicit idē. Itē idē i eodē libro. oēs semie sunt subtilioris vocis z acutioris q̄ masculi p̄ter vaccā qz vox femine est grossior. Itē ibidē erit? spermatis est in marib? apud alterationē vocis z hec est in termino duoz septenniū. aliquādo mutat t̄mē vox cētus in quibusdā z est significatio motus ad luxuriam. Itē ibidē quādo eq̄ incipiūt coire erit eozū vox maior similit̄er femie. vox tamē femine clarioz est. Itē ibidē voces masculoz mutant qm mutant. Itē dicit li. viij. voces oim quadrupediū mutant z efficiunt sicut voces feminariū quādo castrant z li. xix. dicit causa acuminis z alterationis vocis ē fm alterationē eratiū quādo vox iuuenū aialū est acuti or voce senū z mulierū q̄ viroz voces z oim aialū sunt acutiores in iuuetute. Itē idē multe femine z multi iuuenū vociferāt voce acuta quoniā p̄pter debilitatē mouēt paucū aerē z qđ est paucū mouēt velocius. z vox est veloci acuta. grauitas autē vocis sequit tarditatē z aer multus mouēt tardē. mares autē z senes mouēt multū aerē z ideo sunt graui

otis vocis . nemos enī ⁊ arterias habent fortiores
 masculi q̄ femine ⁊ senes q̄ paruuli et non castrati
 q̄ castrati . ppter debilitatē ergo nemoꝝ erūt voces
 castrateꝝ similes vocibus feminaꝝ . hucusq; Arist.
 Vox equalis . clara . fluxibilis inter acutus ⁊ graue
 medicis ē laudabilis sicut ecōuerso . vox tremula
 rauca et aspa debilis ⁊ dissonans et inordinabi
 lis multarū p̄fundit vocū armoniā . Vox itaq; p̄so
 na dulcis et ordiata ē lenifica . amoris exarataua . pas
 sionū aie expellua . vigoris et vtutis organoꝝ spi
 ritualiū protestatua . puritatis ⁊ bone dispositionis
 carū dē oñsua . laboris subleuatua . tedij seu fastidij
 ablatua . etatis ⁊ sex⁹ discretua . p̄conij ⁊ laudis ac
 quisitua . affectōis auditiōni mutata . sicut de or
 pheo dī in fabulis q̄ vocis sue modulatoe arbores
 et nemora montes ⁊ sara demulcebat . ita ē etiā vox
 cōposita nature cōsona et amica q̄ nō solū delectat
 hoies verumetias h̄m̄ta aialia qd̄ patet in bobus q̄
 cantu bubuli dulci sono ponus q̄ iaculo ab labo
 randū excitant volucres etiā in dulcis vocis modu
 lo delectant intātū q̄ sepe dulce per sonū ad laq̄os
 et pericula ab ancupe puocant . iuxta illud poenē
 fistula dulce canit volucrum dum decipit anceps .
 Item per dulces cātilenas et armonias et musicas
 infirmi et moniaci et frenetici ad sensus mentis ⁊ sa
 nitatem corporis sepius reuocant . Vñ dicit p̄stan .
 in viatico particula . ij . ca . de amore q̄ dī . Merces si
 cut dicit . Dicūt tñ q̄ orphe⁹ sic dixit . Imperatores
 ad cōmnia me inuitāt vt et me se delectāt . ego tamē
 delecto : et ipsi cū quo velim animos eozꝝ flectere
 possim de ira ad mansuetudinē . de tristitia ad lenitāz
 de auaricia ad largitatē . de timore ad audaciā . Nec
 est ordinatio musicozꝝ que circa suauitatē aie esse di
 noscīt ⁊ c . dulcisona etiā melodia demōdes aliquādo
 coartant ⁊ erire de corpihus cōpellunt vt p̄tz in sau
 le a quo spūs mal⁹ voce dauidica recedere cogebat
 vt patet scōo Regū decimo septimo . Et quib⁹ om
 nibus iā p̄tz q̄ntilis sit iocūda vox atq; dulcis . Ecō
 trario vero est de voce inordinata ⁊ horribili quia
 nō letificat sed cōtristat ⁊ aures ac mētē grauat Vñ
 cōstan . in quodā capitulo supradicto . interrogatus
 quidā philosophus . q̄re hō horribilis grauior est q̄
 qd̄libet pond⁹ animi est ⁊ c . Nec de voce bona
 horribilis pond⁹ animi est ⁊ c . Nec de voce bona
 et mala nūc sufficiāt . Mā de his que vocē impediūt
 supradictum est in tractatu de lingua . Et adhuc eti
 am dicitur infra ⁊ cetera .

De gutture .

La . xiiij .

Guttur ē extremitas ca
 nalium pulmōis vt dic̄ cōstan . ⁊ ē duplicis
 inuamēt . maius ⁊ primū est vt aerē attrahat ⁊ mit
 tat . scōm est vt cibos interius traiciat ⁊ vocē faciat
 Nec canaliū substantia cartilaginosa est atq; dura .
 vt cū ventus exeat vox emissa fiat clara . nā raucitas
 vocis fit et humiditate canaliū pulmōis . Cōponit̄
 igit̄ a tribus cartillaginib⁹ . prima est anteri⁹ . gibbo
 sa exterius . cōcaua interi⁹ . Secūda priore est maior et
 recte iuxta os stomachi collocat̄ . Tercia cartillago
 media inter primā ⁊ secūda . ex istis cartillaginibus

quasi quadam cōcatbenatione guttur componitur
 vt dilatetur ⁊ cōstringatur . induitur tota substantia
 gutturis cōdē panniculis quib⁹ lingua mōditur ⁊
 palati . Cōcauitas aut̄ gutturis quā aer intrat ⁊ ex
 it habet quod dā corpus lingue simile cōpositum ex
 glande et pinguedine ⁊ pelliculis ⁊ vocat̄ a medicis
 lingua gutturis siue cataracta ⁊ est primū vocis vt
 dic̄ instrumentū . Mō cū p̄p̄ter aliter vox eē nisi clau
 datur ista cataracta . q̄ si via gutturis fuerit aperta
 impossibile est v̄cē esse q̄ aer paulatim erit . Vnde
 gutturis cataracta ad flatū cōstringendū fuit neces
 saria . q̄ vero guttur patit̄ ab humorib⁹ a capite de
 scendēbus . Vñ raucitas generat̄ . ⁊ tussis quādo
 q̄ a tractu corrupti et siccī aeris . quādoq; etiā ab in
 lectu pulueris ideo habz vuluā p̄ obstaculo ne pul
 uis ⁊ h̄mōi aliqd̄ pulmōne valeat subintrare q̄ fuit
 necessaria vt vocē faceret pulcrā fontē et expeditam
 Alleenat aut̄ aerē introeuntē eiusq; tempat frigidit
 atem . Vñ quidā mouunt quādo radicat̄ eis inci
 ditur q̄ nimis recipiunt aerē guttur et pulmōne in
 frigidantē . Est igit̄ guttur organū vocis informati
 om̄ necessariū cibi et potus in primū digestiōnis lo
 cum . In stomachū inductū q̄ ideo longum est ⁊
 rotūdū vt a plionis aeris ad ifrigidatōes caloris cor
 dis sit facilius attractū ⁊ expulsiū . Est aut̄ i vtra
 q̄ extremitate magis p̄cauū ⁊ in medio magis stri
 ctum . vt sic sit vocis magis informatiū . Est aut̄ ex
 diuersis cartillaginib⁹ more cipi cooperiēb⁹ cō
 positum vt fortius eristat et ita vt extenertudie car
 tillaginis ad vocē variandū facili⁹ se reflectat . In
 geminata aut̄ est natura circa guttur vt fm̄ duplex
 officū aiali necessariū duplicē vie habeat cōcanta
 tem . Habet enī viā canalē ad aerē attrahendū ⁊ an
 belitū p̄ficiendū . Habet etiā ⁊ viā manifestā ad ci
 bum recipiendū . et hec duplex via quodāz coopculo
 qd̄ epiglotū dic̄ distinguit̄ habet enī se in suspiciē
 gutturis ad modū vestis ad vtrūq; foramē gutturis
 eq̄liter se habētis . Cū ei natura cibū appetit clauso
 foramē anbelit⁹ foramē ad susceptionē nutrimenti
 omnino se apit ⁊ ecōuerso cū natura attractionē ae
 ris desiderat foramē aliud gutturis se claudit et ob
 turat . Itē igit̄ guttur multiplici pati . s . p̄ extrin
 secā p̄ passionē siue qualēcūq; lesionē . Itē q̄nq; p̄ in
 cautā cibi vel pot⁹ sūptionē . Si enī abus intrauit
 meatū p̄ que p̄trabit aer via spūs de facili interclu
 ditur ⁊ aial suffocat̄ . q̄nq; p̄ humorū fluxū ⁊ reuma
 tisationē . Cōtingit aut̄ humorēs a capite ad canales
 gutturis cōfluere et ibidē facere apostema . q̄ si ma
 teria colerica fuerit ⁊ furiosa cito mortificat aial ⁊ sus
 focat . naz vt dicit Cōstan . angustat flatū ita q̄ infir
 mus vit̄ cibū vel potū sumere possit vt recuperare . co
 lorē patit̄ nimis . si aut̄ sit materia sanguinea ifirm⁹
 appet̄ plen⁹ corpe . rub⁹ i facie . vene sunt plene . ple
 nus pulsus . tumor calid⁹ et dulcis et supabūdāna
 sanguis sentit̄ gn̄s . Si vero ex colera rubea dolor
 est fortis angustia nimia . calor cū sit maxim⁹ ⁊ vigilia
 amaritudinē i gustu ē . Si aut̄ sit ex fleumate non tñ
 dolet h̄ tūmet lingua ⁊ mollescit . Si ex falso sit fleu
 mate oia saporat i gutture tāq; salsa . vox patētis ef
 ficat̄ sic puuloꝝ canuloꝝ q̄ ex siccitate falsi fleumatis
 trabea arteria coartat̄ . vt dicit cōstan . Cōtingit aut̄

nerui grauantur et in suo effectu impediunt. Quibus
enā ipse iuncture supfluis humoribus replentur et quibus
rum acimine dolor in sensibili neruo generatur.

De brachijs.

La.

xxvij.

Brachia a fortitudine

sunt dicta. Darim enim grece forte dicitur latine
ut dicitur Ili. In brachijs enim theori lacertor sunt et in
signe robur existit. In theori dicuntur musculi. Et di-
cuntur theori eo quod i luc quasi visceri a tota videntur. ut
dicitur Ili. Brachium autem ut dicitur Lōstan. ex duobus con-
stat ossibus. vnum est supra. et appellatur cubitus superior.
alterum infra dicitur cubitus inferior. Est autem os inferius
proxi maius. quod portans portato maius esse debet et fir-
mius. Locatbenas autem brachium cum armo superior. com-
nectit neruis fortissimis quibus medijs sensus et
motus voluntarius recipitur et ad manum post transmittit.
Sunt brachia rotunda. propter maiorem ad operationem
motus abilitatem et maiorem impassibilitatem non facile
panant. Sunt etiam flexibilia in iuncturis tribus. scilicet circa
manum cubitum et armum ut motus voluntario sint abili-
ora et ad obediendum voluntatis imperio promptiora.
Preterea brachia respectu aliorum membrorum minus sunt
carnea et hoc propter substantiam ossium neruosam ex qua
componuntur propter roborem et virtutis ampliationem
In brachijs enim maxima est vis fortitudo ad portan-
dum. ad eleuandum ad pugnandum. ad repellendum
ad pugnandum. ad opandum. Item brachiorum ossa sunt gros-
sa. dura. cocana et medullis plena. Grossa quidem
sunt et dura ne defacili rumpantur et quia ne nimia so-
liditate nimis ponderosa redderent. Medullis ple-
na. ut ossa sicca et dura medullarum pinguedine irriga-
rentur et ut spiritus a neruis et venis plures medulla-
ri temperate seruarentur et nutrentur. Lute musculis et
lacernis intermixta carne teguntur ne ab aliis extrinse-
co defacili lederentur. In iuncturis et vertebis cartilla-
gine vestiuntur. ne nimia duricie ossium mutuo se col-
lidendum nerui sensibiles aliquam molestiam paterentur
Et ut ipsa ossa in suis iuncturis planicie et mollitie car-
tillaginea expeditur mouerentur et nulli asperitatis oc-
curtu tardarentur. Item brachia propter vicinitatem quam habent
cum regione cordis. spiritum et pulsus per quasdam arteri-
as recipiunt et variam ipsius mutationem. et persistentiam de-
fectum et perfectum in venis et arterijs pulsantibus manifestantur.
Item brachia propter vicinitatem cerebri familiare
habent puenientiam cum capite et ab eo recipiunt lateris vir-
tutis influentiam. Et ideo pro defensione capitis sine sen-
sum nature et sine deliberatione contra ictus ferientium
se opponunt. Item venae totius corporis et maxime de re-
gione capitis cordis et epatis pueniunt in manibus et
digitis nutrimentum tribuunt. Et ideo quod sanguine reple-
tos se sentiunt et grauatos aliquam de venis brachiorum
apire pluerent et sic brachia sepe vulnerantur et pueni-
unt ut alia membra sanitas beneficiis persequantur. Vi-
cunt enim medici quod sic habet in libro de fidiis. Qui
infirmant in vna parte corporis debent venam in parte op-
posita apire. Vnde quod patitur in dextra minuit de sinistra
et e converso nisi materia fuerit venenosa vel alias su-
riosa. Tunc enim sanguis ad partem oppositam non est attra-
hendus ne materie venenositatis transiens per eam vel
aliud membrum nobile ipsum ledat sicut dicitur ibidem.

Brachia itaque propter utilitatem aliarum partium cor-
poris sibi mutuo seruiunt. et pro membrorum custodia
vulnerari et pueniri a suo honore minus non subterfusa-
gunt et se puenientibus resistunt. Hoc autem dicitur Galienus.
brachia habent proprium ut quod cor diligit brachia dili-
gant et id amplecti eorum voluntate se extendant. Quod
autem cor diligit sentiunt quanto vicinius possunt cor-
di applicari et pstringuntur instantium ut totum dilectum totum
amant cor diligit impingeret si valerent. Et hoc de brachi-
orum proprietatibus sufficiat. Item denudatio et iniqui-
tatio brachiorum mortiferum signum est in acutis
ut dicitur in pronosticis.

De manibus.

La. xxvij.

Manus dicitur eo quod sit

tenus corporis munus ut dicitur Ili. Ipsa enim ci-
bum omni administrat ipsa omnia operatur ac dispensat.
Per ea accipimus et damus. Abuluc enim manus ars
vel artificium dicitur. sicut aliqui de aliquo pictore vel feri-
ptore dicitur. Item habet bonam manum id est scribendi ar-
tem vel artificium. Dextra a dando est dicta. Nam ut
dicitur Ili. dextra pignus pacis datur. Ipsa fidei et salutis
testis adhibetur. Et hoc est illud apud Tullium. si-
dem publicam iussu senatus dedit. i. dextra. Et apud
ad Galienum. Quibus dedit dextra fidei et societatis. Sinis-
tra autem dicitur quasi sine dextra sine qua rem fieri sinat
a sinendo enim sinistra est vocata. Palma autem dicitur
digiti et partis manus interna. sicut contra pugnam
pugnans autem a pugna est dicitur. sicut manus et parva
dicitur palma ab expansis ramis. Est itaque manus ma-
gnum corpus inuamentum pariter et ornamentum prop-
rium et principale tactus instrumentum. Nulla enim pars
corporis est tactu tam sensibilis sicut velle manus ut dicitur.
Ili. et etiam Lōstan. Manus autem sine eundem Constantia.
quo ad exterioris partem sui et noue paruis ossibus me-
dulla caribus diuersis et solidis est composita. habu-
it autem tota ossa ut manus est mobilis. Sunt autem ossa
diuersae forme. Alia. scilicet gibbosa. alia plana. alia recta
ut cum omnia iungerentur quasi vnum os redderent. Item autem
ossa in duobus ordinibus stantia ex vna parte cum vole-
pectinibus. et alia parte cum duobus brachiorum pecti-
nibus fortiter colligantur. Locatbenatio ad superio-
ra habet hoc vnum cocauitatem brachia subiecta
per quam manus lateraliter extenditur atque stringitur. con-
catbenatio vero inferior atque minor interiori extre-
mitati brachij iungitur ipsius acuminem pcanitate quibus
ossium subintrat. Hoc vero pcatbenatio motum fa-
cit ante et simuliter etiam retro. Vola manus dicitur interio-
rior pcybi maxime viget tactus. Et ideo in illa parte est
magis carnosae et magis mollis propter tactus bonita-
tem. Et duas habet partes. Pecten est vna pars. digi-
ti pars altera. componitur autem ex quattuor ossibus ut si-
cote vnum ledatur. alterum non panat. In cocauitibus
autem quattuor ossium pectinis quattuor digiti sunt in-
serti et in eis pcatbenati. Et ideo dicitur Aret. li. xiiij. Ma-
nus non est vnum instrumentum sed multa. Natura ei de-
dit hoc instrumentum virtutibus puenientiam. utpote ma-
nus i quibus manus multi digiti et diuersi ut per eos mini-
ma et maxima valeant retineri. Nam ut dicitur idem. creatio
manus est conueniens multis et oppositis operationibus.
Est ei diuisa et extensa in multas partes et potest habere vnum

vna sola parte. et duabus et pluribus fm diuerfos
 modes. habet enī vole manū h sibi appropriatus
 q̄ nūq̄ in hoie p̄leat. q̄m̄s exterius in aliq̄bus
 p̄leat. Maxie aut̄ hoc ongit in masculoz ma
 nibus ⁊ hoc p̄pter caloris abundantā d̄stant. Et
 aut̄ man⁹ dextra fortius caloris ⁊ maioris siccitat̄
 q̄ sinistra. Et ideo ad opandū dextra leuioꝝ ē ⁊ ab
 lioꝝ q̄ sinistra. Vñ Aref. li. ij. aialia quadrupedia q̄
 generat̄ aialia. loco manū hoie h̄nt pedes anteri⁹
 Et pes sinister in animalib⁹ nō est ab̄leior neq̄ leuis
 motus sicut nec sinistra man⁹ in hoibus p̄terq̄ in
 elephante. Elephas etiā vt dicit Aref. li. j. vñ nalo
 font ⁊ longo loco manū ⁊ p̄ ip̄m accipit abū ⁊ red
 dit enī suo. Reddit etiā p̄ nasum enī suo potum. Et
 nullū aial pōt hoc facere nisi ip̄e. Intervolantia aut̄
 vtunt̄ pede p̄ manu p̄stata ⁊ p̄ p̄phuro. s. pellican⁹
 Mā p̄stiacus pede abū accipit. ⁊ inungēs in aquaz
 abū cū pede suo porrigat sic intinctū. Similit̄ ⁊ p̄
 phuro. Patē aut̄ man⁹ multiplicat̄. s. p̄tractionē. are
 factionē. pustulationē. fassionē. verimū conuersionem
 pruritū ⁊ titillationē. iuncuraturā dislocationē. ⁊ cro
 gicā passionē. Causat̄ p̄tractionē q̄nq̄ ex calidit̄ ⁊ sic
 cis hūoribus nervos desiccant̄. vel frigidit̄ ⁊ hūi
 dis eisdē insicant̄ ⁊ transitū spiritus; inducētib⁹
 vt patet in paluitis ⁊ lep̄osis quoz man⁹ ⁊ p̄
 dis ⁊ corruptis hūorib⁹ nervos p̄sumētib⁹ ⁊ desic
 cant̄ p̄trahunt̄. Aref. ut̄ etiā manus ex debiti nu
 trimēt̄ subtractiōe. vt p̄z in decrepitis ⁊ squalidis
 fame laborant̄ ⁊ in p̄tractione. Quādoq̄ ex distē
 p̄tā caloris. ⁊ excessu totā hūiditatē p̄sumētē vt pa
 tet in paluitis ethicis ⁊ h̄mōi. Quisq̄ etiā ex vicio ve
 narū ⁊ nervoz q̄ opilant̄. Vñ ex defectu humorū
 ⁊ etiā spiritū virtus regitua impedit̄ ⁊ q̄b⁹ ma
 nus arefūt ⁊ a vigore ⁊ copulētia depauperant̄. Pu
 stule aut̄ vesice turgētēs generant̄ ex p̄anis ⁊ cor
 ruptis hūorib⁹ extrema petētib⁹. vñ ⁊ caro int̄ sup
 ficiale corruptē ⁊ cute eleuata in vesicis vel pustu
 las imurat̄. Saffure aut̄ ⁊ prurit⁹ ⁊ h̄mōi accidit
 ex hūoribus calidis ⁊ acutis finis intercutaneis q̄
 cute scindūt ⁊ suo acumie carnis superficie diuidūt et
 inacidūt ⁊ p̄mū pruritū ⁊ uillationē faciūt. sed post
 dolorem nō medicū supducūt. Itē etiā humor cor
 ruptus sub cute latēs. q̄ nō expellit̄ nec a calore na
 turali p̄sumit̄ paulatī plus ⁊ plus corrūpit̄ ⁊ in par
 uos vermiculos puertit̄. q̄ paulatī cutē corrodētēs
 titillationē puocāt ⁊ pruritū. Dislocatio q̄nq̄ acci
 dit ex casu vel percussura vel cōpressionē nimia. Vñ
 ex h̄mōi violētia iūctura locū suū exīt ⁊ supducit̄
 dolor grauis ⁊ tota man⁹ reddit̄ impotēs ad aliqd
 opandū. Accidit etiā ab intrinseco. s. a nimio hūore
 nervos iūcture infrigidatē lubrificatē ⁊ relaxatē vñ
 defacili iūctura dislocat̄. Cirogra vero dī cadē pas
 sio in manib⁹ q̄ ⁊ podogra in pedib⁹ nūcupat̄. Be
 neraf̄ enī ex hūorib⁹ grossis ⁊ crudis. in iūcturis co
 adunatis ⁊ cōglobatis. vñ ⁊ articuli ⁊ iūcture indu
 rant̄ ⁊ q̄si nodose efficiunt̄. Et q̄si talis infirmitas ē
 longa artberica solet in manib⁹ generari ⁊ vix cura
 tur si fuerit diuturna vt dī in amphoz. Multa alia
 incomoda solēt p̄cipue man⁹ occupare sicut vesice
 ⁊ h̄mōi ⁊ hec sufficiāt. Illoc solū attendendū est qd
 dicit̄ in amphoz. mulier ambidexter nō sit. Super

quod verbū dicit. Mal. masculi ambabus manibus
 equaliter opant̄ qd a muliere fieri nō vidim⁹ nec au
 diuimus qd ex sue defectiōe ē nature. Vix ei fortis
 est ad opandū in dextra quanto minus in sinistra.
 Masculi aut̄ fortes h̄nt nei uoz lacertos in vtrazq̄
 pte ⁊ calorē h̄nt mulierib⁹ fortioꝝ ⁊ ideo sepius con
 tingit qd opant̄ sinistra sicut ⁊ dextra.

De digitis.

La.

xxx.

Digiti nuncupati sunt

vel qz decē sunt vel qz decēter iuncti existūt
 habēt inter numerū ⁊ ordinē decentissimū vt dicit
 Aref. p̄mus pollex vocat̄ eo qd inter ceteros plus vir
 tute polleat ⁊ p̄ualeat potestate. Scdus index ⁊ sa
 lutaris. sicut dicit̄ demōstrat⁹ qd illo oēs fere salu
 ramus ⁊ oia demōstramus. Tertio est medi⁹ qui ⁊
 impudic⁹. Quart⁹ ē annularis qd eo anulus geritur.
 Et dicit̄ etiā medic⁹ vel medicinalis qd eo celit̄ia a
 medicis colligunt̄. Quintus est auricularis sic dicit̄
 qd eo aures scalpiunt̄ vt dī. Aref. Compenit̄ aut̄ digi
 ti fm Lonstan. singuli ⁊ digiti sunt q̄ cū pectine col
 ligunt̄. Pollex aut̄ cū brachy interioꝝ cōcathenatio
 ne iungit̄. Sūt aut̄ noduli inferiores maiores q̄ su
 periores ⁊ lattores sicut portās eo qd portat̄. Lanus
 ⁊ firm⁹ esse dī. vt dicit̄ Lonstan. fm aut̄ Aref. li. ij.
 Nobilitas digitorū pueniēs est ad recipiendū ⁊ re
 tinendū. Sūt etiā digiti in longitudie distincti gra
 uales inter se diuisi. in extremitatib⁹ vnguib⁹ muniti
 ⁊ quāto sunt erectiores ⁊ flexibilioꝝ tanto sunt ad
 opationes varias aptioꝝ. Sūt medicē carnis pro
 pter motus facultatē ⁊ facultē tactū qd nihil facult̄
 in corpe discernit̄ inter obiecta tact⁹ sicut extremitat̄
 digitorū. Et hoc solet̄ p̄ter viuatitatē nervoz
 qui in digitorū summitatib⁹ reflectunt̄ ⁊ p̄pter cutis
 in digitorū extremitatibus lenitatē vt dī. Lonstan. ha
 bēt etiā digiti hoc p̄pū qd ante abū sunt grossiores
 q̄ post abū. vñ ⁊ anulus qd p̄ter sui cōstructionem
 vix aut̄ prandiū diripit̄ defacili poterit post abū am
 moueri sicut dicit̄ sup amphoz. Itē dī. Aref. li. vij.
 aures aq̄ice h̄nt in tra digitos q̄si corū ⁊ eoz māsto
 est in aq̄. ⁊ aures h̄ntes digitos diuisos manēt̄ p̄prie
 secus aquā ⁊ abant̄ ex eo qd crescit in terra. Et iste
 nō comedūt carnē nec viuūt de rapina sic aures ha
 bētēs curuos vngues in digitis q̄ comedūt oia aia
 lia q̄ possunt venari ⁊ viuūt sanguie. tamē nō come
 dūt se invicē sed parūt̄ ambus sui generis qd nō fa
 ciunt pisces. quoniam alios comedūt sui generis.

De vngula.

La.

xxx.

Vngula est pars digiti

extrema in supioꝝ pte digitorū collocata q̄
 vt dicit̄ Lonstan. cū carne ⁊ cute sibi vicina ē cōiūcta
 cui⁹ ligamēta sunt cordosa. veniūt etiā ad vngulas
 vene nerui ⁊ arterie vt eis dent sensū ⁊ naturale in
 uamentū. Marū incrementū longū est ⁊ latū. quā
 titatū autē digitorū p̄portionatū. Quod aut̄ super
 excrescat ⁊ nervozum tactū transit̄ nihil sentit̄. Et iō
 sine dolore p̄fandi se p̄mittit̄. Nam vngule incre
 mentum ⁊ nutrimentum est simile nutrimentū pilo
 rum. Et ideo excrescūt in crescendo extrema digitorū

Et dicit **Constan.** Generatur autem ex quibusdam
 fumolitanibus a corde resolutis vsq; ad digitorum
 extremitates circūfusus. vbi fumolitates ingrediētē
 exteriori aere desiccant et in vngule substantiā pūu-
 tant. sicut dicit sup li. pronost. in cōmento. Et hoc
 ad extremitatū digitorū subsidii q̄ deficiat ppter sui
 tēneritudinē lederent nisi p vnguiū duriciā muni-
 rent. vnde ipoz digitorū sunt vngues iuuamentū et
 nō minimū ornamenū. Est aut vnguis osse molli-
 or. carne autē cartillagine durior. comēa quodāmo-
 do habēs dispositionē et naturā et idē habz in se quo-
 dāmodo comēa luciditate et planicie ppter eius sup-
 ficie politā et aliquatū trāsparentē. Vñ et quandā
 in se representat luciditate et speciositate. qz vero v-
 guis ex cordis fumolitanibz generat cordis ipius vi-
 uacitas vel mortificatio in eis aptissime pnostrat.
 Calore enī cordis deficite vngues nigrescūt et pale-
 scunt. et idē enī sui mutatio vel ptractio. extinctio
 nem caloris vel mortificationē nature pntant et pre-
 tendūt. vt dicit in li. pronost. Itē **Arest.** li. vii. **Aqui-**
laruz vngues incuruāt et cberant qm cubāt sup oua
 et nutriūt pullos suos et abscūt ale carū et debilitā-
 tur. Hoc autē habet aquila pūū vt residēs sup ar-
 bore et quiescēs. sepius respiciat vngues suas timent
 forsan ne hebetent. **Mā** vngues bz p macronibus
 et ideo ne ledant nō libētē residet sup petrā vt dicit
 idē. et qm quiescat in se vngues dandit et reflectit vt
 sic illese pseruent. **Hoc** idē facit leo et aialia curru-
 guis. Itē idē li. vii. **Alues** vncoz vnguiū nō porāt
 omīno pter paucas. et oēs aues curuoz vnguiū cur-
 uum hūt rostro et breue ac grossum collū et abant a
 carne et venant aues tamē et suo genere non come-
 dunt nec eas impetūt vel inuadūt causa cibi. **Adm-**
uicē tū pugnāt rostro ac vnguibz se dilacerāt ppter se-
 mias et etiā ppter nidos. variat aut vngula in oibus
 volatilibz et aialibz q̄ ad dispositionē etiā q̄ ad vīū
Mā in hoīe manū munit atq; ornāt. In volatilibz
 munit atq; pedes eoz armāt. **Aialiu** vero pedes
 custodiūt et calcant. Vñ in quibusdā aialibz v-
 ngues sunt rotundē et integre vt in equis. in quibusdā
 sunt longe et absise vt in porcis. Dicit enī ab **Arest.**
 li. xiiij. **Omē** aial habēs culmos pūuētes sicut por-
 ci habēt vngulas scissas et in vnguibz ponit natura
 fortitudinē aialū. Vñ **arest.** li. xiiij. **Natura** inquit
 semp ponit vigorē in mēbris quibz vtunt aialia vt
 facit in dentibus qui sunt quasi serra et vnguibz p-
 pter vigorem et iuuamentum.

De latere.

La.

xxij.

Dorsum fm **Asido.** est di-
 ctum eo q̄ in iacensibus latet. Est enī leua
 pars corpis vel sinistra. In latere autē dextro abilioz
 est motus: s; pars leue fortior est et oneri ferēdo accō-
 modatio. vnde ps illa leua a leuādo dicta est eo q̄
 aptior sit ad leuādū aliqd et portandū vt dī. **Asi.** p̄
 enī gestat clipeū ensē. p̄bat etiā et cūstellā et cetera
 onera vt expectata sit dextera ad agendū. **Asi.** latera
 ossibus costarū potissime fulciunt. et tota vē-
 tris mollities costarū munere cōseruet cauit et sal-
 uetur. cōponūt autē coste laterales et pluribz ossibz

do si spondilibus colligatis et ex diuersis cartillagi-
 nibus ossa predicta coniungentibus vt dicit **Costab.**
 et habēt hec ossa similitudinē semiarculi. que duz se
 mul et parte postēliū doisi et pectoris iungunt. quo-
 culū facere vident. vt dī. **Constan.** Sūt aut ossa q̄-
 tuordecim vt dī. idē. septena et septena. et vtroq; la-
 tere collocata. q̄ cū septē pectoris ossibz cartillagine
 specie p̄tendūt in succella pectoris coniungunt. quo-
 rum summitas tenera cartillaginosa sicut gladius a
 cuius et eu stomachi supponit ad sui cordis defensio-
 nem. vñ in p̄sēditōe costarū et pectoris in vniuerso
 triginta duo ossa p̄currūt. quoz quattuordecim in
 lateribz et in p̄sēditōe pectoris et decē posteriores i
 doisi cōpositōe. et octo ossa cartillaginosa eis p̄di-
 cata p̄tingentia pueniūt. vt dī. **Constan.** **Cōtingit** autē
 latus sepe pati et causa extrinseca. vt et casu ruptura
 p̄cussione et h̄mōi. quoz et intrinseca vt et fluxu h̄mō-
 ruz et p̄cursu ipocōndrioz ad locū p̄cūtatē costarū
Aliq̄ apostema generat vt p̄z in pleuresi q̄ genera-
 tur et apostemate extūte in tēneritudine costarū. **Qui?**
 signa sunt dolor lateris. tussis. febris acuta. p̄gnoscit
 aut p̄cipue p̄ spūū sanguineuz. si ex sanguie p̄ citinū
 si ex colera. p̄ albū si ex h̄mēmate. p̄ luidū si fuerit ex
 melicolia. raro tū et h̄mōie melicolicō generat sic in
 practica p̄tinet. **Talia** et apostemata qm radicāt i la-
 tere. quūsumū iferūt dolorē et suffocationē et inflamati-
 onē tūc i latē apostematō patēs q̄scere n̄ p̄ nec-
 iacere. **Vñ** dī in p̄nōsti. q̄ in febriz acutis egrū
 iacere in latere et p̄cipue in dextro bonū signū est. q̄ si
 guat loca vicina nō eē apostemata. et spūalia mēbra
 sunt liberiora et habēt locū in quo dilatent et sic h̄mō-
 melius spirat et respiciat. q̄ nec stomachus nec alia
 mēbra p̄cipimūt spūalia. **Cōtingit** etiā in p̄pocōndris
 in regione vacua sub costis ventositate aggregari et
 in costarū pelliculis includi. ex quarū distēsiōe pū-
 ctura et dolor generat. **Quādoq;** etiā p̄tingit et h̄mō-
 ruz grossoz p̄cursu locū opilari et indurari et ita lo-
 ca lateralia vel indurari nimis et p̄trabi vel etiaz ni-
 mū eleuari. **Et** idē dī in p̄nōsti. p̄pocōndris
 si fuerit sine dolore et si molles sint. si bene cōpōsite
 hinc et inde veniūt. Si vero fuerint aut dolentes aut
 spasmo distēte. i. si cōtracte fuerint et solet fieri in spas-
 mo. Si inter se dissimiles. Si in aliq̄ eoz fuerit pul-
 sus magnus vt salt. malū. **Signat** enī angustia vel
 alienationē et. **Quod** quidē v̄z ē in acutis febriz
 et maxime si fuerit visus oculoꝝ horribilis et incōdi-
 natus. vt dicit idē cōmētato. Si vero fuerit ordina-
 tus motus oculoꝝ. nō est tantus timor de futura
 alienatione etiā in acutis. vt dicit idem.

De dorso.

La.

xxij.

Dorsum a duricie est di-
 ctus eo q̄ sit durior corpis superficies ad mo-
 dum sari ad portandū foras et ad patiendū durabi-
 lis vt dicit **Asi.** Dicit etiā tergū eo q̄ in ea pte supini
 in terra iacem? q̄ solus homo p̄t. **Mā** b̄nta aia-
 lia aut in ventre aut in latere iacent. vñ in aialibus
 tergum abuse dicit vt dicit **Asi.** **A**terēdo tamē post
 dicit tergū. qz varijs flagellis tenē nō solum dorsum
 aialium verū etiā dorsum hoīm capruoz vt dī. idē
Vel fm **Remigū.** tergum dicit potest a teros grece

quod est rotundum latine. eo q̄ dorsum animalis quandā speciem preter rotunditatis. eo q̄ oia ossa corporis fundant supra dorsum. sicut carina nauis Incipit aut̄ dorsus fm̄ Lōstan. ⁊ Jli. a puppi capitis ⁊ ptendit vsq; ad renū vicinitatē. Est aut̄ dorsus ex varijs ossibus ⁊ spondilib; cōpositus. ⁊ hoc ob q̄ tuor causas fuit necessarius primo q̄ oim̄ aliorū est fundamentus sup̄ quod omnia alia ossa sunt posita sicut nanis sup̄ carinam mediā est locata. Secundo q̄ viscerū interiorū defensio est ⁊ cōspiculus. Tercio q̄ neruoz a cerebro ad diuersas ptes corporis inferi descendentiū ē adiutorius vt̄ hinc ⁊ inde motus voluntarius ⁊ sensus diffundat. Quarto vt̄ medulle descendētis a cerebro sit vehiculū et ab intrinseca lesione illius defensiuū. Et multas aut̄ ossib; cōpositū est aial vt̄ facilius se erigat ⁊ inclinet ⁊ vt̄ onera sup̄ posita ferat forius ⁊ suppetet. Vocat̄ aut̄ ossa dorli spondilia ⁊ sunt p̄caua vt̄ medulla spinalis que a p̄biscis d; nucha saculus ferat ad inferiora mēbra ad motū voluntariū faciendū. Eadē enī est natura ⁊ virtus in cerebro et in nucha vt̄ dicit Lōstan. et id̄ duplici pellicula sicut cerebrū est vestita vt̄ dicit idem. Vñ si hec medulla in spina dorli ab aliq̄ causa fuerit impedita siue lesa virtus aialis ledit ⁊ in suis actionibus impedit sic ⁊ qm̄ cerebrū ledit. Vñ et aial lesa nucha defacili morit̄ propter q̄ natura fecit ossa spondilia dura et neruosa et inq̄ acuta et spinosa p̄pter maiorē medulle defensione ⁊ p̄pter faciliorem resistentiā ⁊ repulsiā iniurię. s. inferēns lesionē. Est aut̄ cutis dorli siue pellis spissior ⁊ durior q̄ in ceteris partib; aialis ⁊ hoc p̄pter causas supradictas. Partur aut̄ dorsum multa ab interiori ⁊ ab exteriori q̄ exterius partē verberationē ⁊ excoriationē ⁊ multiplicem lesionē. interius aut̄ partē neruorū cōtractionē humoriū. nimis repletionē viarū ⁊ meatū spiritūū opilationē puncturam et horripilationē ⁊ multiplicis gutte infestationem ⁊c.

De pector. La. xxxij.

Pectus est ossa pars ⁊ inferior inter māmillas ⁊ pulpas. ⁊ ideo pectus est dictū q̄ est primus inter partes eminentes māmillarū vt̄ dicit Jli. fm̄ vero Jli. ⁊ Lōstan. pectoris fundamentū est infra dorsum positū cuius magna est cōcunitas vt̄ intrap̄osita cūscēdiat et cor ad pulmonē cū alijs mēbris spiritalib; p̄tegit ⁊ defendat. Magnitudo aut̄ p̄cauitas pectoris s̄ sunt necessaria ⁊ vitilis vt̄ pulmo huc et illic possit dilatari ad refrigerādū calidū fumus cordis. fuit aut̄ ossens et neruosus p̄pter maiorē fortitudinē ⁊ fortiorē vitium defensione in quibusdā pelliculis interioribus cū quadā pinguedine arcūdat interior ⁊ munitur p̄pter caloris naturalis fomentū ⁊ conseruationem et frigiditatis ossiū pectoris ⁊ thoracis mitigationē Sūt aut̄ fm̄ Lōstan. due p̄cauitates a semitice qui busdam pelliculis separe. ⁊ sunt hec diuisio necessaria vt̄ si status pectoris in vna pte casu in aliquo amitteret. in altera pte p̄cauitatis ad vite aialis custodiam seruariet q̄ si vtraq; cōcunitas infirmaret̄ anhelitu intercluso defacili moraret̄. Itē pectoris pelliculis cor ⁊ pulmo colligant ⁊ ne de suo loco exant

diuoluūtur. vt̄ dicit Lōstan. li. ij. c. xv. Est igit̄ pectus māmillarū fundamentū ⁊ hoc non solū p̄pter ornatum. vt̄ cū p̄pter necessarium pectoris inuamentū. nam sua carnositate cooperiūt et eius osses frigiditate tpantes ab extrinseca lesione aeris frigidit̄ p̄tegit ⁊ defendūt. nobilissimū itaq; mēbrū est pectus humanū q̄ sedes sapiētię est ⁊ domiciliū caloris vitalis ⁊ vigoris quo bene disposito cū suis cōtentis atq; sano. corpis tenet̄ vigor in suis actionib; p̄fortat ⁊ cōuerso lesio pectoris ton⁹ corporis compago deteriorat. patit̄ aut̄ pectus multiplici. qm̄q; ab nimia frigiditate p̄stringētē neruū ⁊ ligamēta thoracis p̄caunt ⁊ in suis effectibus impediunt. ⁊ aliqui et nimia caliditate ⁊ siccitate susstantialē ei⁹ humorem cōsumētē. ⁊ neruos pectoris p̄trahēt vt̄ p̄t̄ in p̄sticis ⁊ ethicis calore nimio cōsumptis qm̄q; et nimia humiditate sanguinea vel flemmatica meat⁹ pectoris infundente et replētē vñ ⁊ qm̄q; sequit̄ suffocatio ⁊ qm̄q; rauicitas ⁊ qm̄q; vocis ablatio. vt̄ dicit Lōstan. qm̄q; et humore corrupto in pelliculis pectoris collecto. vñ ⁊ pectus apostemat⁹ ⁊ impeditur anhelit⁹ ⁊ aial aliquonēns suffocat. aliaq; partē et colligantia aliorū mēbroz que ledunt. nam gutture lesio aut pulmōe aut stomacho necesse est vt̄ pectus doleat ⁊ patiat̄. marie aut̄ sunt passioēs pectoris p̄riculose ⁊ sp̄pue interiores. p̄ter cordis vbi ē sedes vite vicinitatē. Vñ magis ledat modica p̄ctura interius in pectore q̄ vulnus maximū exterius in brachio vel in crure. variat̄ dispositio pectoris in bob⁹ et in volatilibus. vt̄ dicit Ares. Nam hoies habēt pectus latū ⁊ aliquatū a dextris ⁊ sinistris eleuatum in medio ⁊ in ip̄a eleuato ē signū anisotatis et vtrius ⁊ nullū aial h; māmillas in pectore p̄ter homines ⁊ elephātes vt̄ dicit Ares. li. ij. aialia enī vbera hnt̄ aut in latere aut in vtre vt̄ porci ⁊ canes. asini. vacce atq; oues sicut dicit idē. plures fetus generant aialia hnt̄ia vbera in vtre. vt̄ p̄t̄ in canib; ⁊ in porcis q̄ illa que hnt̄ in pectore. vt̄ p̄t̄ in boie ⁊ elephāte q̄ nūq̄ generat̄ nisi fetū vñ vt̄ dicit idē. v. Aues aut̄ generaliter hnt̄ pectus acutū ⁊ maxime aues p̄ de q̄ sunt curui rostri ⁊ acuti vnguis et modice carnis ac boni volat⁹ ⁊ acuti visus qm̄ vidēt ab vñ suū a remotis valde et id̄ tales aues deuant se in aere valde alte plus q̄ alia volatilia et h; p̄pter p̄dictā causā sicut dicit Ares. li. ij. acuitas aut̄ pectoris in talibus auib; anisotatis ⁊ generositatis est indicū. vt̄ dicit Jli. de accipitre. magis aut̄ inq̄t̄ anisotus pectore q̄ rostro vel vngue. accipit̄ ē armat⁹. ⁊ id̄ accipiter anisotus pectoris in aere p̄caunt et deicit p̄dā suam.

De māmilla. La. xxxij.

Māmilla enī a rotunditate est dicta. maso enī grece rotundū latine vt̄ dicit Jli. papilla vero dicit̄ caput māmille quā infans sugit labijs et apprehēdit. et dicit̄ papilla q̄ a puero tangatur et palpatur. Dicuntur aut̄ māmille vbera siq̄ lacte vbera vt̄ q̄ lactis hūore in mō reuētris sit plena. nā post partū si sanguis nō dū fuerit pueri nutrimento p̄sumpt⁹ naturali meatu sicut in māmillas ⁊ eaz; vtriusque albescēs lactis recipit̄ q̄litate

vt dicit Iſi. fm Conſtan. aut mamille de glandu-
loſa ſubſtantia ſunt cōpoſite carne. ſ. molli et alba ſi-
cut lactis eſt natura. Sūt autē uene et arterie glandu-
loſa in ſubſtātia māmillaꝝ intermixte p̄ quas diffū-
ditur ſanguis ad māmillas cū ſpū. Sūt autē māmil-
le in pectore poſite vt cordi eſſent vicine. vt p̄ caloriſ
cordis decoctionē ſanguis in materiā lactis facilius
puerteret. nam ſanguis p̄ cauā uenā ad cor uenit
et deinde ad pectus tendēs tandē ad māmillas pe-
netrat et in carū carne ſpongioſa in materiā lacteā vt
caloriſ ſe trāſmutat. caro enī ipſius māmille carnoſa
eſt et cauernoſa. poroſa. ſ. vt ſpongea. vñ ad genera-
tionē lactis eſt apra ad cuiuſlibet nutrimentū pueri
Habet autē māmilla hoc p̄p̄m vt d̄r ſup ampho.
q̄ mulierū q̄ facture ſunt abortiuū māmille crino-
leſcant. vt dicit yppo. Itē ſi dextera māma mulieris
poſt q̄q̄ generatōes ceperit ermolliret. maſculus abo-
rituus ſit. ſi uero ſiniſtra femia abortiabit et ſi vtra-
q̄ vterq̄ fetus patet abortiuū. cui⁹ rōem assignat
ibi Gal. in om̄to dicit ei q̄ gracilitas māmille pauci-
tate lactis ſignat. vñ cū infans debitu nō habeat nu-
trimentū. neceſſe ē vt abortiat ipſe fet⁹. Itē idē yppo
cras ibidē. mulierib⁹ in q̄bus ſanguis calidus ſup-
fluus puerit ad māmillas inſamā futurā ſignat. cu-
ius nō eſt fm Gal. q̄ ſanguis calid⁹ et ſupflu⁹ vt
feruēs ad māmillas fluxerit ſi p̄ nimietate ſui et enā
caloriſ exceſſu nō poterit in lac mutari in ſumolita-
tem acutā reſolu⁹ caput petit et ſic inſamāz p̄pter p-
turbationē cerebri generat inducit. Itē idē in eodē
mulieri mēſtrua ſi uolueris retinere ſcētā maiorē. i.
ventoſaꝝ debes apponere ad māmilla. i. ſub māmil-
larū uenis de matrice aſcendentib⁹ vt dicit Gal. per
attractionē uentoſarū ſanguis ſupfluus attrahitur
ad māmillas et ſic inferior fluxus mēſtrui minorat
ſicut idē recitat Gal. Itē in eodē ſi mulieri habenti
in utero lac multū fluxerit ex māmillis fetū debiles
ſignat. ſi uero fuerit vbera dura iterū debiles ſignat
eſſe fetū. id enī nō dimminuit lac q̄ fetus ē debilis ad
accipiendū et puerendū in ſui nutrimentū. vñ nimia
fluxibilitas māmillaꝝ corruptōis et impfectōis ſi-
gnū eſt vt di. Gal. ſi uero fuerit mediocrit⁹ dura ſa-
nitatē fetus deſignat. nimia enī māmillaꝝ gracilitas
et macilēna poſt ceptū fetū eſſe debile ſignat et cor-
ruptū. nā ſignū ē q̄ ſubſeq̄ debeat abortiuū. vt dicit.
idem. Itē ſi impregnatio fuerit maſculi appetit dex-
tera māmilla maior ſiniſtra. ſi uero fuerit femie erit
ſiniſtra maior et hoc p̄mo appet q̄ fetus incipiet ſe
mouere. vt di. Aref. li. xix. Itē ſicut dicit idē ſepe ex
lactis multitudine et coagulatione māmille nimis in-
dureſcūt. tū ſupercreuerit pilus aliq̄s tpe induratō-
nis accidit infirmitas maḡz dicit piloſa nec ceſſabit
dolo. q̄ſq̄z exeat putredo ſic ibidē di. Aref. Itē di.
ides li. xj. q̄ aialia q̄ ſūt multoz vberū ſunt multoz
filioꝝ et hñt vbera a pre inferiori diſfuſa vt pars in
cunicula et in porca et cum parit porca dat p̄mo filio-
ſuo p̄mā māmilla. ſecūdo ſecundā et ſic de alijs. aia-
lia aut pauca vbera hñta paucos hñt filioꝝ vt mu-
lier et elephas q̄ habēt vbera anterius in pectore col-
locata. māmilla igit ē mēbri nutrimento fetus neceſ-
ſariū ſanguinis mēſtrualis ad generationem lactis
ſuſceptiuū et ſuſcepti ſanguis impuri depuratiuus

digefſiuū immutatiū. dealbatiuum. dulcoratiuus
inſpiffatiuus. pectoris et cordis deſenſiuū. ſecus et eta-
tis diſcreuiū corruptiōis mōſtratiuus. rotundum
oblongum. neruoſum. carnoſum. puluolum denti-
bus expoſitum. cauernoſum ſeu poroſum.

De pulmone.

Ca. xxxv.

Pulmo cordis eſt flabel

lum nomen trahēs ex agitatiōe greco. in pul-
mone enī nūma. ſ. ſpūs eſt q̄ flando etiā acem reci-
pit et emittit. vel dicit pulmo q̄ palpat ſe aperiedo
vt flatū capiat et ſtringedo emittit vñ in continuo
motu eſt inſpirādo et reſpirādo vt dicit Iſi. eſt autē
pulmo de carne molli et aerea creatus ſpume coagu-
late ſimilim⁹ vt dicit Iſi. Conſtan. cuius inuamētū
eſt vt cor vndiq̄ circūdet et aerē frigidū ad ſui tem-
perie admixtret. Et etiā pulmo inſtrumētū ſpūs
et uocis. Spirit⁹ ſunt neceſſari⁹ p̄pter cor. vt p̄ attra-
ctionē aeris refrigeraret et p̄ eius cōſtrictionē ſum-
ſa ſupfluas expelleret. Et idē pulmo inter cor et gut-
tur eſt medius ne ſubito ad cor aer irrueret. ſed po-
tius aerē receptū tēperaret. Et itaq̄ pulmo quedā
celle ſimilitudo ſeruās aerē frigidū ad cordis. ſ. ſer-
uorē mitigandū vel calidū ad uocē neceſſarium vel
ad flatū. Sine enī pulmone uox formari nō pōt ne-
q̄ anhelat⁹ vt di. Aref. li. xij. Propter ergo p̄dictas
cauſas caro pulmōis. mollis ē et leuis ac cōcava. vt
deſicali mutet aerē in ſui naturā vt ſic vitalis ſpūs fa-
cilis trāſeat in vētriculo cordis ad cōſeruationē vi-
te aialis. Et eſt generale. vt di. Aref. q̄ oē aial anbe-
lans habet pulmone et oia aialia ambulātia anbe-
lant. et quedā aialia aquoſa anbelant vt delphini.
Itē oē aial generās habet nigrū pulmone et mul-
ti ſanguinis. p̄pter caloriē nature. pulmo uero aia-
lis ouāns ē paruus et ſiccus et pōt inſlari et tumefce-
re vt di. Aref. Et ſicut di. idē li. xij. Quedā aialia nō
hñt pulmone. ſ. brachijs loco pulmōis. Itē ibidē li.
xvj. Oē aial hñs pulmone calidi⁹ ē aial carēte pul-
mone. aial enī hñs pulmone multū ſanguineū ē re-
ſpectu aialis nō hñtis. Panē autē pulmo multiplici-
ter. q̄q̄z ei ex hñre reumātate ad canales pulmo-
nis et tūc uarie generāt paſſiōes. fm uarias hñōꝝ
ad pulmōis p̄ncipiū fluxiōes. ſic ſunt ſquināta. tuſ-
ſis. ptiliſ. raucedo. aſpiras uocis et ſilia. Quōq̄ panē
ex coadunandō humore in p̄nis pulmonis vñ ſit
p̄thiſis et alie horēde paſſiōes. vt p̄z in ſanguine et
ſanē excreant⁹ vt di. cōſtan. Itē aliq̄ panē ex pro-
prie ſubſe ulceratiōe. et h̄ accidit et acumie humore
ad pulmōis ſubſtā deſuētis. Talis paſſio nō deſa-
cili curat⁹. q̄ cū ex humore acumie ſubſtātia pul-
monis fuerit ulcerata p̄pter ipſius pulmōis teneri-
tudine et motus cōtinuationē nō deſacili ſolidatur
vñ et tūc attrahit⁹ p̄ forā mē ulceratiū deſacili euz
neſcit vñ ad temperēz caloris cordis nō ſufficit qm̄
potius p̄pter aeris attracti paucitatē cor in ſe peni-
tus marceſcat. Itē di. Aref. li. xvij. aial ſi anbelauerit
in comededo cadit aliq̄d ex cibo in cōcūtatē
pulmōis et tūc accidit aialia tuſſis et ſtrangulatio.
Nā tuſſis nihil aliū ē niſi mot⁹ aniāte v̄trius ad ex-
pellendū ſupflua aerea ſpūs inſtrumēta vt di. cōſtan.
Recollige igit ex predictis q̄ pulmo p̄p̄m cordis

est instrumentū q̄ cor refrigerat & subilitate sue sub-
stantie aerē attractū alterat & immutat. vocē format
a motu nequaquā cessat. q̄ cōstringit & deponit & dila-
tat aerē ad supplementū caloris in suis folliculis et
pous referuat. Nō tādiu pōt viuere aial sub aqua
sine suffocandō q̄ diu pōt. e. collectū aerem retinere.
sui motus p̄mitate. aerē ad mouēt & deponit v̄ ce-
purat. spiritui vitali continuū nutrimentū admīstrat
cor: deiqz ab instrumentū sensibilib⁹ leperat. humo-
rem spumozū generat cordis substātiā localiter cir-
cūdat q̄n aliq̄ occasiōe patit mēte accelerat. actionē
virtutis vitalis impedit & perturbat. Nec omnia
dicit Constantinus per ordinem.

De corde.

La.

xxxvi.

Cor fm fido. a cura
dicit eo q̄ ois sollicitudo & seētē causa i eo
manet. qd̄ quidē pulmōni est vicinū vt cū ira accen-
ditur humidū pulmōis remedio t̄peret. In medio
cor aialis positū est. vt ad oia corpis mēbra vitaz in-
fluat atqz motū vt dī. f. i. Est autē cor fm cōstanti.
substātiā quedā carnea villosa. dura cōlōga. & rotū-
da. fuit autē cor cōcauū p̄ter caloris cōseruationē.
Est enī cor rotūus corpis fundamētū. fuit autē villo-
sum vt facilius dilatādo et cōstringēdo se moueret.
fuit etiam durum ne defacili lederetur. fuit etiam
rotundum vt maior abundantia spirituum in eo
reperiret. fuit & oblongū in forma piri. s. tendens in
acutū vt actio caloris naturalis semp in conū tēdēs
fortior reddet. Pōnit autē substātiā cordis inter am-
bas cōcauitates pectoris in medio ipius aialis vt a
corde quasi a centro ad circūferentiā rotūus corpis
spiritus vitalis deferret. Caput autē cordis qd̄ acu-
tū dicit. in sinistra parte hūani corpis collocat & qz
in hac parte cordis acuta plus viget & in habitū spi-
ritus vitalis. iō in sinistro brachio pulsus formosim⁹
inuenit. vergit autē cor ad sinistra ptem hoīs vt ipi⁹
calore frigiditas sinistre partis t̄pēt. Habet autē cor
duas pcauitates. s. sinistra. q̄ in acutē tendit. & dex-
tram que intra subsistit & he cōcauitates ventriculi
cordis nūcupant. Et inter istos duos ventriculos ē
vnū foramē qd̄ a q̄busdā vena vel via cōcaua nun-
cupat. Hoc foramē cōtra dextrā ptem est latū cōtra
sinistrā vero ptem strictū. Et hoc fuit necessariū vt
sanguis a dextro vētriculo veniēs subtilaret & sic fa-
cilis spūs vitalis in sinistro vētriculo generaretur
Dicit enī Hag. li. de differētiā spūs & anie q̄ in dex-
tro vētriculo cordis plus est de sanguine qz de spū
in sinistro vero ecōuerso. qz ibi spūs vitalis generat
ad viuificandū aial p̄ quasdā arterias diffusus vn-
diqz dilatat. Sinistra enī pars cordis duplex habet
foramē. vnū inter arterias vne q̄ portat sanguinē
a corde ad pulmōnē. Alterū foramē est vñ erit arte-
ria maior q̄ est forma arteriarū rotūus corpis p̄ quā
pulsus in corde generat potissime in parte sinistra
p̄ter causam supra dictā. Silter pars dextra duo
habet foramina. vnū intra venā q̄ dicit cōcaua. por-
tans ab epate sanguinē in dextrā cordis quoqz con-
cauitates. de altero vero erit vena arterie vt nutriat
pulmōnē. Cooperiunt autē foramina quibusdā pel-
liculis q̄ aperiuūt sanguinē a corde emittēdo. Dein

de clauduntur reditum p̄hibendo p̄ humidū. In
vtroqz autē cordis ventriculo est frustulus quoddā
exterius quod auricula affimilat et hec duo frusta
cordis aureole nūcupant in quib⁹ vter & arterie ra-
dicant & solidant. habet cor in sua latitudine quedā
ossa cartillaginosa. que cordis sedes appellant. Cir-
cuit autē cor quidā pāniculus q̄ dicit affimilat. Hic pā-
niculus nō nimū p̄p̄ cor iungit ne forte eius mot⁹
impediret. qui cordi fuit necessarius. vt esset funda-
mentū caloris naturalis vnde aial generet. Hucusqz
Constan. li. iij. c. xij. Dicit autē Arest. li. i. q̄ non
est membrū in quo sit sanguis ita infusus sicut in cor-
de. Sanguis enī in pulmone est fixus. sed cordi fixi-
or est. Item idē li. xj. Cor positū est in oī aiali in me-
dio pectoris p̄ter q̄ in hoīe. quia cor hoīs declinat
ad ptem sinistra. pars autē acuta cordis declinat ad
interius pectoris in oibus aialibus p̄ter q̄ in p̄ci-
bus qm̄ pars acuta in istis ad ptem capitis depen-
det in loco p̄nunciōis brachioz. Item in eodē dicit
q̄ omne aial habēs sanguinē habet epat & cor. Itē
idem li. xj. In corde enī est p̄ncipiū venarū & p̄-
ma virtus creans sanguinē & eius sanguis est mu-
dus. clarus. calidus & maioris sensus & p̄ueniēs in-
tellectu. Itē in eodē. p̄ncipiū sensus aialis est in
corde et sensus cū corde sunt p̄nni. Et. iij. & viij. li.
dicit. Cor pōnit in anteriori pectoris & in medio q̄
p̄ncipiū est vite & oīs motus & oīs sensus in eo est
Sensus autē & motus nō sunt nisi in anteriori parte
cordis. & p̄ter hoc distinguit mediū et vltimū. Et
anbelitus primo vadit ad interius cordis. Natura
autē creatio cordis est ex venis qz ex genere vena-
rum. Et situs cordis est cōueniēs. qm̄ est positus in
loco supiori & in anteriori. qz nobilit⁹ ordinat in loco
nobilitati naturalē. cor autē inter oia mēbra nobilissi-
mum est. et ideo positū est in medio corpis quo indi-
get necessario. qz aialū est cōplementū. nec est aliqd̄
membrū ita necessariū ad vitā sicut cor. vñ corde le-
so nō viuūt aial. Et ideo corp⁹ cordis est in medio &
creatio ei⁹ est in corpe spisso & naturalē cōcauo. et ē
cōcauū qm̄ p̄ncipiū venarū est. et eo ad recipiēdū
sanguinē spissū aut ad custodiendū p̄ncipiū mo-
tus. Et in nullo mēbro est sanguis sine venis nisi in
corde tñ. qz erit sanguis a corde & vadit in venas &
nō venit sanguis ad cor ex alio loco. qm̄ cor est fons
et p̄ncipiū sanguinis & primū mēbrū habēs san-
guinē sicut manifestat ex anathomia qm̄ creatio cor-
dis apparet p̄mo sanguinea & est p̄ncipiū motuū
delectabilū & offensibilū. Et vniuersalit⁹ mot⁹ cuius
libet sensus et eo incipit & ad ipm̄ redit & ei⁹ vir-
tus expandit ad oia mēbra fm vnū modū. In ali-
quib⁹ autē aial. b⁹ inuenit os in corde. p̄ter sustēta-
mentū ei⁹. sicut ossa ponunt in mēbris & in cordis
aialium magni cordis sunt tres vētriculi et in aiali
pui cordis sunt tñ duo vētriculi. Et iō d̄z eē i corde
aialis vēter. qm̄ cor d̄z eē loc⁹ receptiōis sanguis pu-
ri & t̄pati in quātitatē & q̄litate. Et est valde calid⁹ &
hūidus. qz cor ē mēbrū in quo ē p̄ma virtus. Hucusqz
ares. li. xij. vbi mltā dicit de hac materia. Itē
idē li. xvj. s. qz cor aialis d̄z eē cōplementū p̄p̄ creatiō-
em cor pa⁹. Et p̄ter caloriē cordis & cū venarū ex eo

possit natura membrū frigidū ex opposito cordis
 sc̄q̄ cerebrum 7 ppter hoc creat caput in generatōne
 post creatōne cordis. Contingit aut̄ cor pati vel ex
 alioz humorū colligatiā vt dicit Lōstan. v̄l ex p̄na
 distemp̄antia. Si em̄ in corde d̄ictur excedēs calidi
 tas. ebullit sanguis cordis et agitā 7 sic vitalis spi
 ritus ledit̄. Si nimia frigiditate cor cōstringit̄ 7 p̄ge
 latur sanguis v̄i 7 mors sequit̄. Quādoq; etiā pati
 tur ex aliquo apostemate capsulā eius inhiāct̄ 7 sic
 aial nō diu viuit. Itē accidit cordi tremor 7 hoc ex
 humiditate aquosa in pelliculis cordis dispersa. q̄ de
 bitā ei? impedit dilatatōne 7 p̄stricōne. Vñ vide
 tur infirmo. q̄ cor de loco ad locū moueat̄. Itē acci
 dit ei defectio ex spiritū v̄l virtutis spiritualis dis
 solutione 7 spirituum euaporatione. Et hoc cōm̄
 git̄ vel ex nimia repletōe virtutē aggrauat̄ 7 p̄sum
 dente. aut ex nimia inanitione virtutē dissoluētē sic
 patet in cardiacis 7 in q̄busdā post nimū sudorē. si
 ue nimis acuta potione. Itē patit̄ aliqui ex fumo sita
 te aliq̄ corrupta 7 venenosa ad cor penetrante 7 cor
 dis meat̄ corūpente. vñ mors sequit̄ indilate. Itē
 patit̄ q̄nq; de vene p̄caue opulātōe. vñ 7 sanguis
 nutrimentū cordis 7 vitalis spūs euagat̄. M̄dis 7 a
 lijs modis cor patit̄ vt dicit Lōstan. l. i. c. xxiij. Vi
 cit ad hec Gal. in tegni. q̄ virtus ea cōpletio cordis
 ostendit̄ p̄ hec signa. s̄. p̄ magnitudinē respiratōnis
 et velocitatē pulsus 7 frequentā ei? p̄ virilitatē 7 fe
 stinatōne p̄ irā audaciā 7 furorē 7 p̄ amplitudinē
 pectoris 7 eius pilositatē. Nec oīa calorē d̄nāntem
 in corde signāt. Oīa vero signa cōt̄p̄ria designant
 ei? p̄trariatē. Sup̄ quē locū dicit M̄aly. in cōmen
 to q̄ cor in hoīe se habet ad modū radicis in arborē
 Arteria nascēs ex sinistro ventriculo similis ē trūco
 vel cruri arboris q̄ elongata a corde ramificat̄ in dū
 as p̄tes. quarū vna tēdit ad sursum alia deorsum. 7 ille
 ramificat̄ 7 diuidunt̄ ad modū virgē ex ramis p̄
 totū corpus vsq; ad arterias capillares sp̄sas i cu
 te 7 q̄n dilatat̄ cor. dilatant̄ 7 oēs arterie sil̄ 7 q̄n cō
 stringit̄ 7 ip̄e sil̄ p̄stringit̄ 7 p̄ dilatatōne capz attra
 hitur aer frigidus? ex exterioribus cordis ad interiora
 ei? 7 in p̄stricōne exprimit̄. v̄l: oīe sum? i eis genera
 tus 7 extrahit̄ ip̄m ad exteriora 7 p̄ hoc eius calorē e
 uentat̄. 7 p̄ ei? euētationē eius cōpletio adēq̄tur. Et
 vt ait idē v̄r? motua q̄ est fixa in corde. currit p̄ ar
 terias ad vnāquāq; p̄tem corporis 7 deserit vniciq; p̄na
 vitā 7 p̄naū calorē vitalē. Seruit em̄ pectus
 cordi se apiendo 7 frigidū aerē attrahēdo 7 se clau
 dendo. ac fumosus vaporē generatū ex corde expel
 lendo. vñ si pect? 7 arteria 7 alia vitalia instrumēta
 fuerit salua. obediūt virtutes in opib? suis 7 quādo
 sunt infirma nō obediūt. Vñ bonitas 7 malicia sb
 ministrānū organoū p̄mouet. vel ipedit cor ad su
 as pagēdas actōes. vñ q̄n cor est forte 7 habet mē
 bra sibi obediētia. bene in dilatatō 7 cōstringēdo se
 habētia. forte. p̄cedit a corde respiratio. 7 fortis pul
 sus 7 fortis opatio fm̄ bonitatem organi 7 virtutis
 Quādo vero virtus ē debilis 7 remissa nō pōt̄ et tē
 dere arterias in oēs dimēsiōnes vñ sequit̄ minor: re
 spiratio 7 minor pulsus. Itē ibidē. Si cor fuerit ni
 mis frigidū 7 nimis humidus 7 pulsus mollis erit
 homo puuatus virilitate 7 audacia. timid? atq; pi

ger 7 a pilis in pectore nudus propter vaporis su
 mosi vnde generantur pili paucitatem. Si vero su
 erit cor nimis sicū 7 frigidū faciet pulsus asperū du
 rum 7 puum 7 respiratio tarda est 7 rara maxime si
 pectus paruū fuerit atq; stricūm. M̄dusq; M̄aly
 super tegmē. Galien. 7 hec sufficiant.

De anhelitu.

Ca. xxxvij.

Abelitus cordis 7 pul

Amonis est motus. ppter attractōne frigidū
 aeris ad t̄paniētū innati caloris cū eiusdē expulsi
 ne generatus. Cor em̄ nullo modo carentā atrabē
 di aeris pati pōt. Si em̄ p̄ modicū spaciz ab attra
 ctione aeris q̄fecerit ledere? vel deficeret. Anbelit?
 ergo p̄trarios habet motus. q̄ dilatatō pulmonez
 aerē trahit 7 p̄stringēdo expellit. Anbelit? itaq; est
 caloris cordis p̄ attractōne aeris t̄panuus 7 expel
 lendo vaporē fumosum eiusdē purgatū. Est etiā
 aialis spūs 7 vitalis nutritus. Itē fortitudie vel de
 bilitate p̄sistente spiritaliū ostētiuus sicut super?
 de pulmone p̄p̄rietatib? dictū est. Itē in anbelatō
 plus de spū atrahit̄ q̄ expellat̄. pars ei nō modica
 transit in vitalis spūs nutrimentū. Infra em̄ pulmo
 nem se recipit 7 tamdiu aial sine suffocatione viuit
 q̄diu inter instrumenta anbelitus spūs se includit.
 Itē patētibus instrumētis anbelit? spūs corūp̄
 tur 7 fm̄ qualitatē organi patētis immutat̄ vt dicit
 constan. Patit̄ aut̄ anbelit? q̄nq; ex defectu virtutis
 mouētis neros 7 regētis q̄nq; ex p̄stipatōe instru
 mentoz spūs q̄ puenit ex grossis humoribus v̄l ex
 grossa ventositate viā anbelit? opilatē. vel ex aliquo
 apostemate pulmōis p̄niculos calidus aggrauatē
 siue ex nimio calore cordis in pulmōis substātia do
 minatē. ex quib? oibus debilis reddit̄ anbelit? atq;
 rarus. Si aut̄ fuerit velox 7 puus. calorē alienū si
 gnat. q̄ virtutē suffocet 7 p̄nissime vincat. Si tact?
 fuerit calidus 7 sicut ac lique desiccatio subseq̄t. An
 belitus vero puus 7 frigidus? vt in acutus febribus si
 gnū motus ē. Eius cū tarditas defectū virtutis desi
 gnat expulsiue. frigiditas? ex extincōne signat calo
 ris naturalis 7 defectū virtutis in substātia cordis et
 instrumētōz spūs. Itē imutat̄ anbelit? ex mēbroū
 interiorū vniuersali corūp̄tōe vt patz in leprosis q̄
 bus anbelit? fetidus ē 7 corūp̄t? 7 aeris vicini cor
 ruptiu? Vñ talū status solet cē appropinquātūz
 corūp̄tū 7 infectū. Inficit em̄ aerē vicinū 7 red
 dit corūp̄tū sicut sibilus reguli flando aerē cor
 rūpit 7 aues volātes interficit vt di. Auicē. 7 cōstā.
 De stomacho. Ca. xxxvij

Stomach? grece os di

Satur eo q̄ sit ostiū ventris 7 ip̄e abū recipi
 at atq; ad intellina trāsmittat vt di. Jli. Est autē sto
 machus fm̄ Lōstan. rotūndus oblongus p̄cannus ite
 rius asp̄ in fundo 7 carnosus duo hīs orificia. vnū
 inferi? alterū supius. Est autē asp̄ 7 villosus vt abū
 receptū meli? retinere possit. Mā si cēt lubricus 7 in
 sup̄ficie plan? ex sua lubricitate ab? extret indigest?
 sicut aut̄ 7 carnosus i fundo. vt digestio p̄sonaret.
 Caro eius est calida 7 etiā humida. ex quibus qua
 litatibus maxime viget digestio in corpore animalis.

Rotundus autem fuit vt capacitae sua cibum recipere ampliore. Preterea quoq; si alterius esset figure. s. triangularis vel binoi hūores mali in eo de facili ad putredinē colligerēt cū talis forma nō possit a supfluis ppter angulos deficcari. Oblong⁹ etiam fuit ne nimia rotunditate sua spiritalia cōpūmet. Et vt etiā tanto facili⁹ cū supieibus ⁊ etiā inferiorib⁹ iūgeret. Preterea stomachus p̄cipue humanus in pte supiori est stric⁹. In pte inferiori lar⁹. et hoc quoq; fuit necessariū. Quia cū hōceteris aialibus sit erectior. abus eius semp ad iboriū deoctionē ab epate ministrat. Epar em̄ suis qnq; fistulis stomachū circūcingit ⁊ ei calore tribuēs succositatem ⁊ humorē vnde sanguis generat⁹ p quasdam venas calidas mufaydas medici vocant. recipit ⁊ a femora cōis actione in sanguinē alterat ⁊ cōuertit. Ad hoc dicit Lōstāti. qd si stomach⁹ fuit substāntialiter calid⁹. cibos grossos bene digerit. delicatos vero cōsumit et plus digerit q̄ appetit. ⁊ ppter similitudines cibos calidos maxime querit. nec famē sustinere pōt. s. frigidus vero stomach⁹ grossi cibi nō est bene digestiuis ⁊ et eis cito grauat⁹ ⁊ eos cito mutat in humores acidos ⁊ corruptos. Stomach⁹ vero siccus cito sinit nec parū aque sufficit. que si supflua fuerit rugitum in ventre facit. Quod si fuerit humid⁹ stomachus. nō sinit humidū cibū appetit. sed parū digerit. Hucusq; Lōstāti. li. j. capi. xiiij. accidūt autē stomacho vt dicit idē li. x. c. xxxj. diuerse passionēs. s. mala digestio. simositas diarra. vomit⁹ singul⁹. inflatio ructuatio ⁊ hec ex diuersis accidūt causis. Quia qnq; ex mala cōplexione. qnq; ex nimia inanitione qnq; ex nimia repletione. qnq; ex nimio humorū acumine. qnq; ex cordis putrefactione. qnq; ex virtutis digestiue defectione. qnq; ex cibi q̄litate q̄ si sit pinguius stomach⁹ pungit⁹ ⁊ ad exundū cōpellitur aut si viscosus lubricat⁹ ⁊ sic defacili egredit⁹. quādo q; ex virtutis ex puluie nimia debilitate. nō selus; ex se patē. verū etiā et aliorū membrorū colligātia ⁊ vicinitate. Stomach⁹ ei ē tot⁹ corporis p̄familias. omnium mēbroꝝ nutrimentū recipiēs ⁊ singulorū mēbroꝝ putredine ad ministrās nēcitatū. vt di. idē ostān.

De eparē.

La.

xxxix

Epar siue iecur nomen habet eo qd ignis in eo sedē habet q̄visq; ad cerebrū subuolat ⁊ deinde ad oculos ⁊ ceteros sensus ⁊ mēbra se diffundit ⁊ calore suo succū sibi attractum in sanguinē trāsmutat quē ad vsum pascēdi nutrīediq; corpus simul mēbus administrat vnde epar dī. qd talia mēbra pascit. In iecore sedes est voluptatis ⁊ cupiscēcie. cui⁹ extremitates fibre vocāf que sunt q̄si lingue eminētes ⁊ stomachū amplectētes. calore ad ciborū digestionē deferētes. vel exhibētes ⁊ dicunt⁹ fibre. qd ad aras p̄bebi ab ariolis deferēbant. q̄b⁹ oblaui ⁊ succēis respōsa dabant. Hucusq; Jūid. Est autē epar vt dicit Lōstān. mēbrū calidū p̄cauū ⁊ lubricosus. in dextro latere aialis collo-

catū. stomacho suppositū vt suo calore p̄mā inuet digestionē. Est em̄ sanguinū ⁊ in colore rubicidū qd succositas eius nimia caliditate i humorē sanguineum est trāsuerta. Aliquatūlū est etiā durū ne defacili ledat⁹ variat⁹ em̄ epar in hoibus in quāitate ⁊ p̄tium multitudine. qm in hoibus est nimia q̄i alijs bestijs eiusdē quātitatis. Numer⁹ p̄tium est in qui busdā ē duplex ⁊ hoc ad minus. in q̄bulidas triplex vel q̄druplex vel ad maximū q̄ntuplex inuenit⁹. Alata autē epatis cōcauitate p̄gredit⁹ quedā vena quē a medicis porta nūcupat⁹ ⁊ hec anteq; creat in quib⁹ diuidit⁹ venulas quinq; partes epatis intrantes. Epar em̄ succositatē p̄me digestionis p̄ quasdam venas in sua p̄cauitate attrahit. ⁊ p̄ caloris naturalis ebullitionē celebrat digestionē. secūdo in massā sanguineā ⁊ quattuor humorū naturā p̄uertit. Qd em̄ calidū est ⁊ humidū transit in materiam sanguinis. cuius receptaculū sunt vene. qd autē calidum ⁊ sicū est in naturā colere cuius p̄tū receptaculū ē cista fellis. qd vero frigidū ⁊ sicū in materiaz cedit mēlacolie cuius p̄tū receptaculū est cistula splenis sed qd est liquidū ⁊ aquosū in humorē transit fleumans cuius p̄tū receptaculū ē pulmo. Et quo patet qd epar naturalis virtus ē principū ⁊ fundamētum p̄me digestionis stomacho maximū inuamētum. secūdo vero digestionis in substātie sue p̄cauitate est p̄fectū puri ab impuro sepatū. singulis mēbus nutrimentū transmīssū amois venere ex citatū. diuersarū passionū receptū. Patē enim qnq; ex nimia caloris intensione. Vñ ⁊ post aperitū interius ex quorū apertūde virtus euālescēs remissius opat⁹. quādēq; ex nimia frigiditate cōuersionem attracte succositas in naturā sanguineā impediēte ⁊ ex hoc sepiissime p̄tingit ydropisim generari. cui⁹ ydropisis nihil aliud sit fm̄ plm̄ nisi error virtutis digestiue in epatis cōcauitate. hac em̄ virtute erratē ⁊ in sua operatiōe deficētē. necesse est sanguinem corrupti quo indigesto corpus qd inde nutrit intumescēdo extendit vñ ⁊ ydropisis generatur. Itē patē epar ex substātie sue mala cōplexione ⁊ fm̄ humorū iij. distempantā in ip̄i⁹ essentia dīstantem. Itē patē ex viāz ei⁹ opilatōe. Lōtingit ei sepe humorē grossū ⁊ viscosū in venis epatis adunari. Vñ cū sanguis clausus exire nō pōt causa est p̄strictionis ⁊ opilatōis. Idē etiā accidit ex nimio calore hūorē sanguinū deficcātē ⁊ substātiā venarū epatis p̄bente qd nō pōt sanguis libere diffundi ad alia mēbra corporis nutrīda. Hec idē autē aliqñ pōt contingere ex nimia frigiditate hūores p̄gelatē ⁊ meat⁹ epatis p̄stringere et ad mēbra nutrīenda discursum sanguinis p̄hibere. Itē idē etiā accidit ex apostemate substātiā epatis aggranātē. et putredinē in ip̄i⁹ substātia generatē. Itē idē accidit ex inclusaventione pelliculas ip̄ius epatis extendente et ex mēbroꝝ inordinatōe dolorē et mororē inducētē. Itē sepe patē ex immoderato fluru sanguinis qd accidit ex venarū ab ip̄o egredientū ap̄tione. ⁊ hoc contingit ex nimio sanguinis acumie. vel ex nimia repletione vel ex debilitate virtutis retēue vel ex nimio exercitio ⁊ labore sicut dicit Lōstān. ad hec de natura et signis complexionis epatis dicit Galie. in regmē.

Signum epatis quādo est calidum. est amplitudo venarum non pulsantium. super quem locus dicit *Maly*. qm̄ dominat̄ et vincit calor in epate sit epar *Maly*. et vena eius maior dilatā et magnificata est Magnificat̄ oēs vene nō pulsantes in oibus mēbris. et calescit sanguis et generat̄ qn̄q; colera citrina et p̄ p̄cessum t̄pis post statū adolefētē adun̄t cele ra citrina et fit et ea colera nigra et diuersa aliquādo ex tali colera accidunt passiones. aliquādo aut̄ nimio calori epatis cordis resistit frigiditas. nā a corde velut a mēbro superiore et nobiliorē epar in suis actionibus moderat̄. et hoc idē dicit *Aref. li. xij.* vbi p̄ponit cor epari tan q̄ principū et regitū. Item dicit *Salie. q.* frigiditas epatis ex calore t̄pat̄. et signū frigiditatis et siccitatis epatis ē siccitatis venarū et paucitas sanguinis sicut humiditatis eiusde; signū est mollicies venarū et sanguinis multitudo. Itē idem dicit *Maly. q.* epar est fons humiditatis corporis. vñ cū sit radix humoris si sit epar sicū nō poterit aliqd̄ membrū corpus cōvertere ad humorē vel humiditatem vt eius possint resistere siccitati. Intendit̄ aut̄ et remittit̄ siccitas et humiditas epatis fm̄ cordis dispositionē. Epar ergo est mēbrū nobile cuius alteratione alterat̄ corpus et influit nutrimentū et virtutes nutritias et in mēbra reliqua inferiora sine medio ad superiora vero mediante corde fm̄ iudiciū *Salie.* Ecōuerso aut̄ ponit *Aref. li. xij. q.* cor facit oīa p̄dicta mediāte epate. q̄ aut̄ verior sit opinio aliorū iudicio derelict̄. Et h̄ de p̄prietatib⁹ epatis dicta sufficiūt

De felle.

Ca. xl.

Fel est dictum eo q̄ foli-
licū? sit gestās humorē ex dominio colere rubee amarissimū vt dicit *Ysid.* Est enī cistula fellis quedā pellicula sup̄ gibbū epatis collocata. et habet duos furculos p̄ vnū deponit̄ colera rubea ad intestina vt p̄ ea virtus expulsiua cōfōrteat̄. vt enī acumine suo intestina melius expurgent̄. Per aliū aut̄ de portat̄ colera ad stomachū vt sua caliditate virtutes adiuuet digestiua. Est igit̄ fel membrū calidū et enī sicū. gibbo quoq; epatis suppositū est p̄prium colere rubee receptaculū. Quis est inuamētū vt sanguis a colera rubea mūdificet̄ sanguis enī ex p̄ntia colere incendere nisi intra cistula fellis ei⁹ sup̄ perfluitas locaret̄. Est aut̄ sua caliditate decoctiōis cibatorū inuamētū sua subtilitate penetratiū. sua mordificatiōe et acumine pungitiū et intestinoꝝ corrosiuum. et ad supflua ac fetida cicienda excitatiuum. et enī ex nimia caloris intensiōe amarissimū et p̄ sui admixtione dulcedinis sanguinis imutatum. *Hucusq; Constan. fm̄ Aref. in li. iij. delphinus* nō habet fel. genus oīm volatiliū et oē gen⁹ piscium et omne onās habet fel. Sed fm̄ manus minus et forte erit in vijs subtilibus et tenis ab epate vsq; ad intestinū. Iste vie fortassis erūt fetide et forte erit fel in tali intestino et diuersificat̄ q̄ qn̄q; in superiorioribus in medio. et qn̄q; in inferioribus. et quedā volatilia habent fel occultatū intestino vt columbe roturricanes et hyrundines. quedā habēt fel magnū in epate et in ventre et intestino sicut accipit̄ miluū Item *Aref. li. xiiij.* animalia quedā nō habent fel

omnino sicut equus et mulus et asinus et eleus. ea melius enī nō h̄z fel distinctū sed habet venas quas in q̄bus ē vel. Item quedā boies h̄nt magnū fel in epate et quedā nō. Et ē fel quōdam supflūū aggregatū sicut fer in ventre illo tamē superfluo vt̄ natura ad aliquē inuamētū. in illis aut̄ qui h̄nt naturā epatis sanam et quorū sanguis naturaliter ē dulcis nō inuenit̄ fel. aut si inuenit̄ erit parū et hoc in venis valde gracilib⁹ et p̄pter hoc erit epar eorū qui carent felle boni colens et dulcius alijs. qm̄ autē habet aliqd̄ animal vel inuenitur q̄ est sub felle valde dulce. nā p̄ collectionē fellis ad locū vnū alie vicine partes reddunt̄ dulciores. fel enī ex sue substantie subtilitate et acumine est gressorū humorū incassū et sua siccitate cōsumptū. Vñ in collisus oculorū est necessariū ad visum clarificandū et acendū ad impedimentū spūs vitalis remouendū et maxie fel accipit̄ et altariū voluerit̄ inuentū et rapina sicut in viatico *Constan. tangit.* ex ferore aut̄ nimio ebullitione fellis humoris ad epar redeuntis inficit̄ sanguis q̄ infectus ea q̄ ad nutrimentū membrorū. transmutant̄ immutat̄ et enī enī inficit̄ et cuti croceū colorē vel viridē. siue enī nigū supinduct. Quis passionis quedā signa sunt ista. ten⁹ corporis infecto sius adest et oīs amaritudo doloris frontis. aurū videlicet timuitus. et vrina crocea cui⁹ consimili spuma continua. v̄ omittit̄ croceus. Aliquos etiam contingit̄ poros cistis fellis opilari. Vnde colera inficit̄ ipm̄ epar. ac cōsimilem inducit passionē. vnde *Constan. in viatico* dicit quādo parū fellis substantia id est cistis et deficit virt⁹ eius qua solet ab epate coleram rubē extrahere remanēt colera cū sanguine tingit̄ et alterat̄. Ides enī cōtingit quādo apostema est natū in vijs p̄ quas colera ad fel transit. vnde ad epar redit̄ p̄ totū corpus cui⁹ sanguine se diffundit q̄ si porus inferior opilet̄ ascendit ad viā superiorē scilicet ad ipm̄ stomachū. vnde facies fit citrina. os amarū et sicū. in stomacho ardet et sitis. vrina cum egestionē albescit. p̄pter elongationē colere ab epate et renibus vbi vrina solet tingi. si vero porus superior opilet̄ colera tingit̄ inferiora. et apparēt signa q̄ p̄iorib⁹ sunt cōtraria. vt idē dicit *Constan.* Et hec de felle dicta sufficiant et cetera.

De splene.

Ca. xlij.

Splen est dictum a sup-
plendo q̄ parē sinistra iecori cōtrariā supplet ne vacua existeret quē quidē causā risus esse ex istimāt. naz splene ridem⁹. felle irascimur. corde sapiamus. cerebro sentim⁹. iecore amam⁹. quib⁹ cōstantibus sanū est aīal et integrū vt dicit *Ysid.* Est fm̄ cōstantinū splen in sinistra parte collocat̄ cuius forma naturaliter est oblonga et parū versus stomachū cōcaua et versus costas ē gibbosa. In his duob⁹ locis quibusdā panniculis colligata. Et dicit̄ splen duas habere venas p̄ quarū vnā colera nigra a sanguine epatis sibi attrahit. per aliā vero quantū sibi sufficit ad stomachū transmittit vt eius appetit⁹ confortet̄ Splenis igit̄ est inuamētū vt ei in sinistra parte corpons defectū suppleat et ex opposito ad cōseruationem stomachi iecori respondeat vt p̄pter mundifi-

estimationem epatis sanguinis feces sibi attrahat et quatum ad appetitum sufficit et ad confortationem stomachi transmittat. Est igitur substantia splenis rara et spissa grossa propter facilitatem humorum feculentum attractionem et remissionem. et est nigra propter melancolicum et receptaculum assimilationem. Est etiam a sinistris inter costas et stomachum posita propter sinistre partis temperantiam et infrigidationem ac propter presensdam stomachi cui coniungit calefactionem. aliquantulum est dura ne defacili ex qualitate humorum feculentum contrahat lesionem contingit autem etiam spleni pati quatuordecim ex virtutis contentiue defectionem. et hoc quoniam non sufficit humorum attrahere vel attractum ad locum alium destinare. Item quandoque ex opilatione quandoque humorum grossi et viscosi in visis splenis opilantur et adunant. Unde et eius actio impediuntur. Item quoniam et nimia humorum repletionem quod humorum ad splenem consequentes propter sui similitudinem attrahunt et sufficere non euacuantur nisi inuisantur et in cocautate splenis indurantur intanturque ipsius splenis substantie crescere videantur sed secundum sententiam ypo-cratitis si splen sit magnus corpus marcescat. et si splen marcescat corpus impinguescat. Unde ipsius splenis mediocritas ad paritatem ponitur quod ad magnitudinem intendens bonitate complexionis designat ut dicitur Leonstanti. li. ix. c. xvij.

De visceribus.

Ca. xliij.

Viscera sive Intestorum
 Interiora dicuntur proprie intestina mediana vitilibus subdita et subiecta que quidem dicuntur intestina quasi quodam interiori nexu quadam familiariter reuerentia sive superiorum interiorum calcitra et eorumque quedam necessaria instrumenta. Et dicuntur viscera quasi vitalia que locis vitalibus circa pericardialia vbi gignuntur vita sunt interioribus circumfusa. Hucusque Intestorum sive Intestorum autem intestina quedam sunt mediana intermedium et tenuitatem cocava rotunda per ventris longitudinem et latitudinem collocata. quorum compositio et substantia stomacho assimilata. Sunt autem numero sex principalia intestina quorum tria sunt subtilia que superius sunt iuncta. tria vero sunt grossa ab inferiori incipientia. primum intestinum trium subtilium vocatur duodenum. que in sua longitudine sive mensura cuiuslibet hominis est duodecim digitorum et hoc super dorsum erigitur et in nullam aliam partem retorquetur. secundum vocatur icium que semper a cibus est vacuum et dicitur sapientes et experimenteres que mortuo animalis semper inueniunt illud vacuum. dicitur tamen quidam que hoc dicitur ab anatonomice. que a se oia eiciens nihil de acceptis ad sui retinet nutrimentum. tertium subtilis est appellatum. secundo similitudinem sed tamen minus que sine cibus copulenta est inuentum. Inter grossa vero intestina primum vocatur orbium et in subtili extremitate habet os vnum et est illud intestinum sic vocatur eo que ipsum sit orbatum. i. quasi viduatum ab altero officio. Cum enim cetera intestina duo habent officia. illud habet vnum solum. et id se habet ad modum sacci que multa recipit et panca respectu aliorum erigit vel erigit. secundum vero intestinum sub orbo sine sub sacco positum dicitur yleon. et hoc a dextra in sinistra tendit et dicitur yleon eo que in cocautate ylica passio fieri consuevit. tertium intestinum vocatur a grecis colon. et hoc etiam immediate cum inferiori

in totum corporis officio est coniunctum. et in hoc intestino grauissima passio. scilicet colica generatur. vel ex ipsius intestini nimia obstructio vel alicuius grossi et frigidi humoris coadunatio et per consequens viarum illius intestini intrinseca opilatione sicut narrat. Leonstanti. et est iam Gal. sup. ampho. Patet igitur ex predictis ad quod necessaria sunt intestina. que cibum immutat et in sua cocautate supflua recipiunt ad nature exonerationem ad hoc etiam sunt necessaria viscerum rotunditas gibbositas et volubilitas. ut dicit Leonstanti. ut cibum transmissus a stomacho in eorum gibbositate aliquantulum inhereret sive firmi aialis necessitate supflua expelleret et necessaria retineret. Sunt autem rotunda ne a stomacho in aliquo angulo supflue collecta remaneret que corruptione iduceret intestinis. Sunt etiam intestina duobus paniculis minimis vel ad minus innoluta. et hoc fuit necessarium quod si vnum paniculum pateret ab altero paniculo subueniret. Sunt autem intestina aliquantulum villosa. et eorum villi per latum etiam extensi ut feces supfluitate expelleret et necessaria nutrimento puenirentis retineret. Sunt autem viscera sive intestina inuoluta adinuicem et conera ita ut minora maioribus et graciliora et debiliora grossioribus et fortioribus immittant. ut sic actio virtutis naturalis et in expellendo supflua et in recedendo necessaria apud proficiant. Dicit etiam Aret. li. ij. que sive varietate dentium in mandibulis animalium variat in quantitate et qualitate natura intestinorum. Unde dicit que intestinum oim animalium habent dentes in vtraque mandibula et min' appetitum non habentium. et nullum animal habet intestinum rectum nisi habet dentes in vtraque mandibula. Item ibidem venter serpentis est strictus et est similis intestino amplo. et si fuerit naturaliter puus habet fel in intestinis et si fuerit magn' sup epar. Item idem li. xij. oia animalia ampl' et recti intestini sunt gulosa valde que propter diminutionem visus cibi et in digestionem etiam supfluitate cibi indigesta et cito exit abusus. et ideo appetitum multum et contine que querit cibum. ptingit autem panca viscera et intestina multipliciter dicit Leonstanti. li. ix. c. xvij. Quandoque ex colerico humore vel e melancolico substantia intestinorum corrodere et fluxum diffenterie inducere et hoc passio pessima est et mortifera ut dicitur in ampho. Solutio ventris in cuius initio colera exit nigra est mortale Item quandoque ex ipso viscerum interiorum puctura et vulneratione et hoc vel ab exteriori apostemate pucturatione et punctura in paniculis ipso viscerum inducere vel ab exteriori lesione. Item quandoque ex inclusione vinctuositas panniculos et neruos eos extendente et ille dolor grauis est in tantum ut aliqui intestina penetrari videantur. Item quoniam ex humorum grosso et fleumatico inferiores partes intestinorum obturante et stercoreum exitum prohibente et ylicam passionem vel colicam inducente. Unde hic morbus pestilentialis est et mortalis raro sanitatem suscipiens et sepe die secundo vel tercio interficiens nisi colera succurratur. Ceteras intestinorum passiones quere infra in tractatu de infirmitatibus de colerica passione etc.

De rebus.

Ca. xliij.

Rebus ut ait varro sunt
 dicti eo que obsecant humores ab his nascuntur

tur nam vene & medulle tennem humores defudat
in renibus q̄ liquor rursus a renibus a calore vene
reo resolutus recurrit & ad loca genitalia se diffundit
vt dicit *Asi*. Locus aut̄ in laterib⁹ spondilii dorsi in
q̄bus est sedes renū dicitur lumbi q̄ fm̄ *Asi*. ob libi
ditas lacinia lumbi sunt dicit q̄ in vris a renib⁹ &
lumbis est causa venere voluptatis. De renib⁹ aut̄
dicit *cōstan*. q̄ fuerūt facti vt ab epate aquancū san-
guine surgentes cū depurgaret̄ & eius colamentū. s.
vriā ad vesicā p̄ meatus vrindes. i. vias vrinales
transportaret̄ qd̄ etiam dicit *Halys sup̄ regii*. ordina-
uit inquit creator summ⁹ duos renes vt attrahāt a q̄
sitate sanguinis ab epate & eā transmittāt ad vesicā
expulsionis gratia. q̄ dicit *Asel. li. xij*. *Renes* in quā
fuerūt creati p̄pter vesicā vt sic operatio vesice esset
melior & p̄fectior: q̄ renes sunt ad colandū sup̄flui⁹
humidi decurrētis ad vesicā. Itē idēz renūculus dex-
ter alio: sinistro est in om̄i aiali habēte renes & hoc
q̄ calor in dextera pte fortior est vel supior. Itē idēz
in obus aialibus renes hūnibus renūculus dexter
est minoris pinguedinis q̄ sinister & alio: quoniam
natura in dextera parte lenior est & maioris mot⁹ et
caloris. calor aut̄ dissoluit & cōsumit pinguedinem.
Item renes sunt de vltimis mēbris interiorū & p̄t̄
hoc indigent magno calore. Recollige igit̄ q̄ renes
sunt calidi & naturalis calor p̄seruatiū frigiditatis
et dorsi spondilii sunt temperati. a cōcauitate epatis
aquoſi humoris attractant. sanguinis colatiū vru-
tis naturalis cōfortatiū. humoris feruialis genera-
tiū. porosi rotundi pinguedine coopti. carnosi quip-
pe sunt & porosi p̄pter faciliorez aquose sup̄fluitatis
attractionē. rotundi ne cōligant aliquē humorē ad
putrefactionē. pinguedine sunt muniti ne ex frigiditate
ostii dorsi aliquā sustineāt lesiones. Recipiunt
aut̄ renes quasdā venas stomachi ab epate egredie-
tes q̄bus humor in sc̄da digestionē sup̄flui⁹ deferret̄
ad ipos renes. vnde opilatis illis venis & in suo of-
ficio impeditis renes vnicū epate patiuntur. Acci-
dunt aliqui in renib⁹ varie passiones vt dicit *Lōstan*.
li. ij. c. xxxij. q̄ si vene epatis p̄cludunt̄ ab humo-
re sanguineo ad sui nutrimentū depauperant. vñ ne-
cessario extenuant̄. si vero meatus eoz inferiorēs ca-
lore & frigore cōstringant̄ ex p̄ntia humoris sup̄flui
eoz substantiā subintrātis nimis extendunt̄ & dila-
tantur & p̄ cōsequēs corūpunt̄ vel in humores de-
ficcati putrificant̄ & in calculis cōuertant̄ multis eti-
am alijs modis patiuntur sicut ex apostemate vne-
nositate frigore nimio vel calore.

De vesica. La. liiij.

Vesica s̄m *Asidorum* a

venti capacitate est dicta. nam p̄ venti contra-
ctionem aperit̄ & dilatā sic ecōuerso p̄ venti emis-
sionem cōtrahit̄ & artat̄. vocat̄ aut̄ vesicula p̄ dimi-
nutionē a vesica dicta quedā pellicula p̄dens i gut-
ture auis sicut bursa in q̄ volucruū primo recipiunt̄
abaria que in p̄dicta vesicula digestionē sc̄de in ieco-
re faciēde sepant̄ & in eodē folliculo tāq̄ in p̄mptu-
ario p̄prio p̄tra futurā osurē referuant̄. sed vesica p̄
ut hic sumit̄ fm̄ *cōstan*. est p̄nicul⁹ durus rotūduſ
cōcauus sicut saccus in oi pte clausus excepto solo

officio superiori. fuit aut̄ substantia eius durane a
cumine vrine cuius est receptaculi lederetur. fuit
aut̄ ex om̄i pte clausa inferius vt liquor subito attra-
ctus inuoluntarie expelleret̄. Vñ p̄ vni⁹ & idē foram̄
vana ingredit̄ p̄ qd̄ egredit̄ vt patet in anathomia.
fuit etiā rotūdu vt in augmentū celamenti sanguinis
dilatē & ad ipsius susceptionē capaxior redderet̄. dicit
enī *Asel. li. xij*. q̄ oē aial hūis pulmonē multum
sunt & p̄pter hoc indiget cibo humido plus q̄ siccō
et ideo fuit necessaria vesica ad recipiendū huius su-
perfluitatis humiditātē. Item ibidē nullū aial hūis
plumas aut squamas aut cornes sine testas habet
vesicā om̄io p̄ter terrucā marinā aut siluestre naz
sup̄fluitas in hūidi aialib⁹ tranſit in nutrimentum
plumarū & squamarū & hūidi. Itē ibidē li. iij. om̄e
aial generās habet vesicā. ouans autēz nō p̄ter q̄
genus lacertarū. & nō erit humiditas a vesica mor-
tuozū et forte aggregat̄ in vesicā & sup̄fluitas sicca &
ex eo p̄tingit lapis. Itē ibidē li. vj. in aiali oi carente
vesica est vna via apparēs exius stercois & super-
flue humiditatis.

De vrina. Capitulu. liij.

Vrina s̄m *Isaac* est co-

lamenti sanguis & aliozū humorū extractiōe
nature generatū naz ab epate sumit̄ in vni⁹ sed in re-
nib⁹ recipit substantiā & colore. aquosa enī suba san-
guinis p̄ quasdā venas subiles tranſmutat̄ ad re-
nes nūtriedos. vñ cū ad renū deportata fuerit regio
nem vbi colat̄ & ad modū feri eliquan depurat̄ & vi
caloris epatis & renuz angit̄ & colat̄ & sic defudās p̄
poros vnicades in vesicā in ipsius p̄cauitate adunat̄
Vñ hec suba hūida & liq̄da a vesica enūsa ē vna
sic dicta q̄ est vntua & mordicacina q̄ vt dicit. *Legē*
dius qd̄ tangit mordet deficcat & vut. vntuā enī et
deficcacina habet naturā. vñ valet p̄tra scabiē serpi-
ginē & impingit̄. p̄tra pustulas & vesicas si pauēs
inde se abluent in potu spleneticis p̄fert mūdāt vul-
nera putrida & loca saniosa. *Luz* fellectā accipitris
colliriata & oculis caute limis imissa pannū corro-
dit et delet maculas oculoꝝ. sicut exp̄sse dicit *Lōstan*.
et *Halie*. Et ideo vris nō est abhorreda. q̄ in mul-
tis vtilis est & accepta. dicit̄ etiā vna ab vrb̄ greco
id est demonstratus. demonstrat enī interiora. q̄ vt
certificemur de interiorib⁹ vrine indicio ducimur.
demonstrat enī virtutē naturalem in epate & in alijs
mēbris inferiorib⁹. p̄ vrine substantiā & colore & ma-
time p̄ eius sedimē siue subsistentiā quā medici p̄po-
stam vocāt certificamur. Nā si fuerit illa residētia
in fundo vasis pinea coadunata nō diuisa fortitudi-
nem designat virtutis & completam actionē caloris
naturalis in ipis mēbris. Per mediā aut̄ regionem
vrine quā medici enonūz dicit̄ de media regione
corpis. i. de corde & sibi adiacētib⁹ iudicam⁹. nam si
vna in medio fuerit in colore & suba bene disposi-
ta nō liuida nō volubilis aut obscura. vel obumbra-
ta sp̄ualia mēbra iudicat esse sana. Similiter p̄ p̄ter
vrine superiorē quā nephilē nuncupāt de fortitudi-
ne virtutis aialis in regione capitis. p̄notificamus.
Nā si nō fuerit circularis nimis grossus. nō igne⁹
nō liuidus nō viridis. nō granulofus. sed in colore

et substantia temperatus cerebrus et omnia alia me-
bra animalis virtuti seruientia denunciat esse tuta. Si
vero contraria signa fuerint in urina contrariam
designant corporis dispositionem. Iudicatur autem
precipue vna fm substantiam et colorem. Nam
aliud signat quado tenuis est in substantia quoniam
humoris diantis siccitate. aliud quado e mediocri-
tas que tunc designat ramentu sine equalitate et mediocri-
tatem. fm colore autem iudicat. qz multi sunt colores
scilicet viginti: vt dicit ysaae et Egidius quoru quidez
caloris vel frigiditatis intensioe alij remissionē alij
mediocritate pretendūt. Nam remissum calorem desi-
gnat glaucus lacteus et hmoi. Intensus vero a ru-
bo supius. Mediocris vero subcitrinus et subru-
fus. Inter quos quida designant mortificationē vt
niger viridis liuidus. quida indigestionē albus lacte-
us glaucus. quida digestiois imfectionē et imple-
ctam inchoationē vt subpallidus. pallidus. Quidā
pfectam digestiois vt citrinus rufus. quida excessū
sine excedere intensionē vt sbrubicidus rubicidus. qda
adulsiōē vt in opostianū. Quidā supadulsiōē et
mortificationē vt niger viridis. Magredo tamē cau-
satur quadoqz a frigiditate calorem naturalē penitus
extinguente. sicut pcedit liuiditas sed quado pcedit
ex vltimata adulsiōe tunc pcedit viriditas. Istorum
autem colorū causas dicere nō pūnet ad hoc opus sed
qui eas scire voluerit libros ysaae. et theophili. Con-
stan. egidij. legat. in quibus tractat pfectissime de vi-
uis. sed ista ad presens hic sufficiat.

De ventre.

Capitulū. xlvj.

Venter uterus et alius
inter se differunt vt dicit Jsi. Venter enim e
qui acceptos abos digerit et apparat extrinsecus. Et
est dicitur venter. eo qz p ventrem veniat abus ad totū
corpus. Alius est qui abū recipit et purgari cōsue-
uit. Uterū sole mulieres habēt in quo cōcipiunt et
dicitur uterus. eo qz fetu implet inter? vt dicit Jsid.
Est igit venter nutrimentū ton? copis receptaculus
vt dicit Cōstan. membrorum nutribilium sedes pame-
digestionis et sede fundamentū. cuius creatio e car-
nosa calida et humida et hoc ppter digestionis neces-
sitate panniculū diuersis circumdat. ppter interiorē
cōseruationē cuius dispositio est rotunda. ppter libe-
ritate cibo: nutribilium collocacione. Oblonga fuit
ppter facilitatē ipsius cū superioribus et inferioribus cōiun-
ctionem sine colligationē. Mediū enim locū in corpe
sibi vendicat vt nutrimentū inferioribus et superioribus
mēbris distribuat et trāsmittat. Est igit venter inter
omnes partes copis mollior et infirmior et tamē ceteris
est vtilior. Nā tanqz nutritrix corpus p oib? a len-
dis corpis mēbris recipit vt decoquit et ad singula
mēbra debita nutrimenta deriuat et transmittit. Su-
perfluitates multas ppter aliorū membrorum nutri-
mentū in se recolligit sed eas diu ferre nō sustinens
ipsas a se rejicit et repellit. Et mala dispositione mem-
brorum nutribilium que intra se cōinet. diuersas infir-
mitates cōtrahit aliquando et incurrit. que quide pas-
siones tanto sunt piculosiores quāto ventri et alijs
vitalibus sunt ppinquiores. Partē siquidez sepius
ppter nimiam repletionē et tūc nō curat nisi p contra-

riam euacuationē. Et eoduerso quando molestatur
propte nimiam inanitionem ci succurritur per con-
trariam repletionem sicut dicitur in ampbouiso.
Quocūqz enim egritudinez ex plenitudine fuerint
euacuatio sanat. et quocūqz ab inanitione soluit ple-
nitudine. Itē actioes ventris fm diuersitatez tempis
variant. Nā in hyeme naturalis calor in interiori-
bus ventris conclusus foris? opat. vñ appetitus in
hyeme magis accidit et digestio foris? generat qvz
dicit in ampho. ventres in hyeme et vere sunt cali-
dissimi natura et somni longissimi.

De umbilico.

Ca. xlvij.

Umbilicus medius e cor-
poris locus sic dicitur quasi illic? sicut um-
bo in medio discorū locus est dicitur. Et umbilico
enim infans in vtero pendens nutrit. Est enim umbilic?
fm constan. ex neruis venis et arterijs compositus
quo mediāte fetus sanguinē subtile attrahit et sugit
et p ipsas arterias spūm recipit. Rumpit autē umbi-
licus iuxta matricē duz fetus egredit et cūz fetu exit.
quē obstetrices ligant quattuor digitorum longitu-
dine et ex hac ligatura sunt extremitates umbilici et
rotunditates. Inducisqz constan. Sup? Eze. autem
xvi. dicit Hiero sic. Mataria est infantibus ortis
primo umbilicū presandi. deinde ad sanguinē dilu-
endum aqua lauari. tercio humorē paruulorū sole
ficari. quarto tenera corpa pannis stringi ne mem-
bra diffuant et sic depaueat. Ibidem enī dicit glo-
sa Greg. qz umbilicus est quo fetus alicuius in vte-
ro sicut arbores et virgule p radices humore oculo-
to terre nutriuntur. In umbilico autē sita sunt geni-
talia mulierum. sicut in lumbis genitalia virorū et
ideo umbilici nomine luxuria designat in Job. xj.
virtus eius in lumbis eius et fortitudo eius in um-
bilico ventris eius. De umbilico autem dicit Ares.
in li. xij. qz omne animal generans et onans habet
umbilicū tempore parus et cum ei elicit part? auis
latet umbilicus et nihil omnino apparet quoniam cō-
tinuatur cum intestino per aliquā partū venarum
Item idem li. xvi. Creatio umbilici non est nisi cor-
tex continens venas et cū umbilico continuat et cur-
rit sanguis a matrice p venas umbilici quasi per ca-
nalem ad pueni nutrimentū. Crescit ergo conceptū
per esse umbilici vt dicitur in eodem.

De genitalibus.

Ca. xlvij.

Genitalia sunt partes
corporis vt et nomē ipsū docet que gigne-
re de sobolis virtutē acceperūt vt dicit Jsidus. Nec
etiam pudēda pie verecūdia dicunt vnde et tegunt
ita qz nō habent eandē speciē decoris sicut alia mem-
bra que in promptu sunt locata. Et ideo reputatur
imbonesta. inter que vnū dicitur veretruz. vel quia
membrū est vel eundū vel enaz ex quo virus emit-
tatur. Nāz propue dicit virus ille humor a viri na-
tura fluens vt dicit Jsidus. Sunt etiam alia membra
virtutis generatiue fundamenta. scilicet testiculi diminu-
tine a testibus dicti quorum numerus incipit a duo-
bus sine quorum testimonio non est aliquis vir p-
fectus hi semen calamo administrat. qd a ipse me
f. 2

nulla et a rebus suscipiunt gratia precreandi. Huc usque Hido. fm. Costan. substantia eorum composita est de carne glandulosa alba molli et rara. et hoc fit propter caloris observationem. et sanguinis immutationem in albedinem. quod fit per vehementem calorem in ipsorum substantia sanguinem decoquentem et in albedinem commutantem. Et dicitur hec membra principalia quae principalis actionis virtutes naturalis. s. generantur sunt propria instrumeta que si precisa fuerint. vigor virilis sexus enervatur. et masculina complexio in feminam alteratur. Et ideo fm. Aristonem libro tercio. Eunuchi quando castrantur ante pollutionem in semine non dantur in corpore eorum post hec pilus. Si vero castrantur post pollutionem preter pilos pectoris omnia pili desunt et efficiunt effeminati et molles animo et corpore imbecilles. Unde Arist. libro octavo. voces hominum quando castrantur mutantur et efficiuntur sicut feminari et forme eorum alterantur et figure. Animalia autem quando castrantur in iuuetute efficiuntur maiora. sed si castrantur post perfectionem non augmentantur. Item etiam si castrantur post perfectionem non augmentantur. Item etiam si castrantur ante crementum communi non omnino eis cornua et si post ortum castrantur. non ulterius crescunt cornua amplius nec mutantur cornua. nec eiciunt ea sicut faciunt non castrati. Dicit etiam ibidem quod si vituli non castrantur cito post annum remanent parui. et dicit quando castrantur. extrahuntur radices nervorum et si acciderit loco vulneris apostema. cremabuntur testiculos abscissum et ponunt cinerem super apostema. Et quedam animalia castrantur solum propter testiculos sicut castores qui etiam quando psequuntur a venatoribus ipsis dentibus truncant testes ne ulterius psequantur. Dicit etiam quod onagri masculi castrantur filios et eis dentibus testiculos praefundunt. sed matres a masculis occultant eos et precauent eis a maribus ne castrantur. Item dicitur li. xvj. quod annu testiculi post tempus sibi ad coitum a natura deputati efficiuntur parvuli intantum quod tunc non apparet. sed tunc quando instat amoris tempus crescunt valde. Sunt igitur illi testiculi cum alijs membris sibi administrantibus humoris feminalis principium et eius primum et radicale fundamentum. Nam ut dicit Constantinus. de ad animalium generationem convenientem convenientia. precreavit membra in quibus in sevit materiale principium generationis quod quidem sine amoris affectu non potest produci ad effectum talem membris genitalibus siquidem in sevit inseparabilitatem et appetitum ut unumquodque animal ad conservationem speciei et multiplicationem sui amaretur. hoc quidem divino motu factum est ne forte abominato coitu ab animalibus generatio emittatur. Ad generationem autem talis complexionis necesse est duo animalia convenire scilicet masculum et feminam et quoniam semine mutuo precreatur quod libet individuum ita quod in uno scilicet generantur scilicet in femina esset quasi principium materiale et passivum. in masculo vero esset formale principium et principaliter effectivum et ideo dicit Arist. li. v. quod generatio animalium duplex habet principium scilicet marem et feminam. ex mare autem principium motus sicut forma. femina autem est sicut materia ex commixtione au-

tem utriusque sit creatura et commixtio embriodis etc. Aptavit igitur deus membra generantium ut alterum emitteret feminale principium alterum recipe- ret. Et hec membra taliter a deo sapientissime sunt for- mata ut ad opus suum nec meliora possunt esse neque perfectiora ut dicit Constantinus. Sed certe bis me-bris plurimum abutuntur. quoniam ipsis ad generatio- nis fructum non vivunt sed potius contra rationis ordinem et nature iura non ad servandus proli sed potius turpitudini ac libidini eadem compellere de- noscuntur et ideo de ista materia dignum duxi sub si- lentio preterire ne forte spermatum explanando origi- nem progressum vel finem vidari carnalibus occu- pationem cogitandi carnalia erubere. de hoc solus admonens universos ne quis putet predictorum me- brorum officio esse pro libitu abutendum. nam qui convulsus preter legitime generationis concessum vltius volutarie membris genitalibus ludibria libidinis ex- ercuit deum nature parentem et genitorem iam per- didit nec in generatione iustorum nisi eius digne pe- nituerit locum inter filios glorie possidebit. nam ab usus generantur preter patris luminum iniuriam et quam meretur offensam tollit gratias. vulnerat na- turam perdit societatem angelicam acquirit gehem- nam denigrat famam enacuat substantiam et spoli- at gloriam sempiternam ut dicit Ambrosius.

De matrice.

Capitulum. xlii.

Matrix in femina est su- gularis membrum ad modum vesice dispositum ad susceptionem humoris feminalis a natura deputatum ad quam tanquam ad muliebas corporis sentinam confluit humoris menstrualis superfluitas quae propter mensuralem fluxum et refluxum mensuralem est vocatum eo quod circuitu lunaris luminis solet accidere hoc superfluum ut dicit Hido. hec etiam muliebas nuncupantur quae in mulieribus durant naturaliter quod viginti dies vis concipiendi quibus totaliter deficientibus deficit conceptionis virtus. Et dicuntur muliebra quia in solis mulieribus hec infirmitas invenitur. nam sola mulier animal mensurale est ut dicit Hido. cuius cruce contacte fruges non germinant moventur herbe. amittunt arbores fructus etc. Huius sanguinis proprietatem et naturam querere supra libro tercio in tractatu de humoribus.

Hoc menstruum est humane generationis principium. hoc nobilium et ignobilium est commune in matris utero nutrimentum. Unde ager nostre nativitas irrigatur et nutritur infantulus quod diu in matrice conservatur. Habet autem duas cellulas siue concavitates dexteram scilicet in qua masculus generatur. et sinistram que conceptioni femine deputatur. fetus autem inter duas concavitates conceptus utriusque serus dispositionem habere consuevit. In anatomia autem dicitur quod matrix tres habet cellulas a dextris masculo appropriatas. et tres a sinistris feminis deputatas. in medio vero nascitur vermiformis. in matrice vero concipit fetus qui a fovendo esse dicitur cuius folliculus sine pellicula qua circumdatur secundina dicitur que simul cum infante nascitur et si in matrice casu aliquo post partum in utero manserit

periculum inducit nisi nature vel medicaine remedio expellatur. Subiacet autē matris ipsa multis passiōibus. quandoq; patē supfluoꝝ humorū retentionem. ⁊ hoc ex viscoso humore ora venarū opilante vel ex frigiditate coarctante vel ericcante cōsumente. ⁊ he diueritates dinoscunt p signa cōsumente. Item quādoq; patitur nimis humorū mēstrualiuꝝ fluxum ⁊ effusionē ⁊ hoc vel ex nimia habūdantia quā natura nō potest retinere. vel ex nimia acumis humorū violentia. ⁊ hec passio si antiqua fuerit vir curatur. ex quo enī officia venarū longo tpe sunt aperta difficile consolidant. Item patē matris suffocationē in qua passione videt mulier debere suffocari. matrice spiritualia cōpimentē. qđ cōtigit ex nimia humorū repletionē matricē extendente vel corrupta ⁊ venenosa fumositate a corrupto humore resoluta vacuitate matricis replētē ⁊ erūdente. Vñd matris repleta super? eleuata cōpūmit spiritualia. vñd mulier pene suffocaf. Item quādoq; patē precipitationē quādo dextrosū vel sinistrosū plus debito inclināf. vel de loco suo exterius egredīf qđ accidit ex neruozū ipsius relaxatione ex supfluis humoribus ipsam matricē aggrauāb? Item patē ali quādo apostematis interioris puncturā ⁊ dolorem vt dicit constan. ex humorib? collectis ad apostema vñd sequit punctura dolor grauissimus ⁊ arsurā. Item patē post impregnationē dolozē ⁊ distensionē ex motu ipsius ⁊ maxime circa partū. tūc enī mouet motu fortiori. Vñd necesse est tūc tps matricē cōcuti atq; ledi. maxime autē patē quādo in partu se exone rare nititur ⁊ exitus fetus a casu aliquo impedit qđ prigit aliquē ex angustijs viarū ipsius matricis quā q̄er pinguedie mlieris aliquē ex nimia fet? magnitudine ⁊ debilitate ac defectu virtutis expulsiue in corpore pueritū aliquē etiā p̄ngit fetū eē mortuū ⁊ id nō ad iuuat moriendo ad exitū siue ad partū. ⁊ aliquādo credit se mulier habere puerū ⁊ gestat in vtero aliqđ frustulū mēstrualiuꝝ sicut narrat Aref. li. xvij. Accidit etiā mulierib? post impregnationē infirmitas que mola dicit. putabit enī quedam mulier qđ post coitū viri esset impregnata ⁊ inflabat vter ei? et apparuerit in ea signa impregnatiōis ⁊ cum puenit tps parīdī nō diminuebat in ea tumor ventris. sed sic mansit p tres annos tandem peperit frustum carnis ita durū qđ vir potuit ferro diuidi ⁊ tale frustum mola dicit ⁊ hoc quidē accidit sicut dicit Aref. ibidem. quādo videlicet fit suffocatio concepti ex pauro ⁊ humore male digestionis qđ tunc generatur frustum quod quidē mola dicit in matrice ⁊c. istis enī ⁊ multis alijs patē misera matris mī nostra ⁊c.

De natibus.

Capitulum. i.

Nates dicuntur eo qđ ipis innūmur dum sedemus vt di. Jfi. Vñd coglobata est in eis caro ne premētis carnis mole doleant in natib? itaq; fertur trunc? corpis qđ a collo inapit ⁊ vsq; ad nates se extendit vt di. Jfi. Nates fm constan. sunt neruose ⁊ hoc ppter corarū ⁊ femozū cū trunco corpis colligationē ⁊ ideo fuerūt carnosē ad t̄pandā neruozū ⁊ etiā ossium frigiditatē ⁊ etiā ad defendendā neruozū sensibilitatē

vt dicit Constan. libro tercio capitulo octauo ⁊c. De femoribus. La. li.

Femora dicuntur eo qđ

ex illa parte corporis viri a feminis discernuntur. Extendunt autē ab ynguimb? vsq; ad genua et mouent femora in coris quozū cōcaua vertebra dicunt. core vero quasi cōiuncte arti dicunt. flectunt autē femora int? ⁊ nō extra subtr? s. ⁊ nō supra sic brachia. Vñ a quibusdā frustragines nūcupant. vt dicit Jfi. Sūt autē femora ex magnis ossibus cōposita. vt dicit Constan. li. iij. ca. viij. tota quidē a superiori parte cōcaua. a parte anteriori gibbosa duo habēna acumina. fuit autē necessaria magnitudo vel qđ toti us corpis sunt ossiū fundamētā vel quia in maiores portāt lacertos ⁊ neruos p quos fit pedū motio voluntaria. fortitudo partis exterioris fuit necessaria vt locum habeant lacerti ⁊ nemi qui si essent intrinsecus contristarētur ⁊ lederentur. Sunt autem eadem intrinsecus aliquantulum rotunda ⁊ hoc fuit necessarium qđ si ex vna parte tantum rotundum esset totum corpus esset tortum ⁊ non rectum. cōcaui tas insup fuit necessaria cum gibbositate interiori vt firmior esset incessus eozū. Concauitas fuit necessaria vt concauitatum errorū essent subintrantia. sunt etiā am femora carne ⁊ musculis munita vt ossa haberent tutelam ab intrinseca lesione ⁊ etiam frigiditatem ossium temperarēt. Sunt etiam versus partes hominis superiores grossiora. ad partes vero inferiores graciliora ⁊ hoc erat necessarium vt tanqđ media iter extrema debitā haberēt cū vtriusq; p̄p̄tōz. De genibus. La. li.

Genua secundū Jfido.

coniuunctiones sunt femozū ⁊ crurū. Et sunt dicta eo qđ in vtero genis sunt composita. Colberent enim sibi ⁊ cognata sunt oculis lacrimarū iudicibus ⁊ misericordie. Nam a genio genua dicuntur. cum enim quis gignitur ita formatur vt genua sursum sint quozum coniuunctione oculi formatur vt concaui aut reconditi efficiantur fm verbū philofophi. Genua cōpūmit arta gena. Vñd est qđ cū homines ad genua se prosternunt facilius lacrimantur. Voluit enī natura eos vteri materni rememorari vbi in tenebris sedebant antequam ad lucē venirent. Hucusq; Jfidoꝝ. Sunt autem fm constantinum libro secundo capitulo octauo. ossa quedam rotunda cartillaginosā atq; concaua. fuerunt etiam rotunda ⁊ vt crura ⁊ cora in ipsoꝝ concauitate facilius iungerentur. neruosa sunt vt defacili crura a superioribus seperentur propter hoc etiam sunt neruosa vt actiones spiritus animalis ad motum gressibilem faciendū ad partes inferiores trāmitterentur. Depauperantur autē genua a carnositate ⁊ pinguedine propter motus contumitatem. Si enim essent nimis carnosā tunc defacili opilarētur. ⁊ sic actiones virtutis sensibiles per aliquas carnis grossitatem impedirentur. Vñd ⁊ genua quia neruosa sunt valde ⁊ sensibilia sunt defacili lesiones incurrentia quando nerui sensibiles interius vel exterius aggrauantur vt dicit Constantinus ⁊c.

Cura a currendo sunt

dicta quia bis currimus et ingressum facimus. Et sunt dicte tybie quia tybie sunt similes sine tu be in specie longitudine ut dicit Ibi. Sunt autem crura fm constan. inter femora et pedes intermedia. quibusdam nervis et lacertis cum inferioribus concathenatis per que influentia gressibilis motus et regimine virtutissimis composita que tanquam columnae corporis ad defendendam ipsius molem sunt abilita. Sunt etiam quibusdam musculis. et carnositate a parte vestita superior ut sic in complicatioe eorum cum femoribus. nec ab eis reciperent nec eis inferret offendicula. Unde tanquam culcitra. ad molem corporis supponendum. carnositas ipsorum crurium in parte superioris interioris est collocata. Sunt etiam nervosae ut sic ad motum velocitatem essent fortiores. Sunt etiam medullae plenae ut virtus vitalis et aialis per nervos et arterias diffusa custodirentur et ossium siccitas medullae humectatione irrigaretur ut dicit Constan.

De pedibus.

Capitulum. liij.

Pes ut dicit Isidorus.

dicta a podo grece. Nam pes quidem al ternis montibus solo fixi incedunt. Est autem pes extrema pars ipsius hominis sustentans etiam pondus totius corporis. Compositus autem secundum constan. ex ossibus quadranta quatuor quorum duo sunt calcaneorum. duo manicularium rursus pedum decem digitorum triginta. Est autem subtus carnosus in extremitatibus planus. in medio aliquantulum concavus. Ideo carnosus ut ossa et arteriarum duricia tuerentur. Planus sicut ut supposita facilius portarentur. Ideo concavus sicut ut si pes acuto supponeret. ad concavum locum refugium haberet. Diversis ligamentis et nervis ossa pedum consignantur quod sicut necessarium ad maius robur propter fortiore corporis sustentationem et ut pedes motui haberent leniores. Variant autem pedes in animalibus. Dicit enim Ares. li. xiiij. quedam animalia pedes habentia habent pedes anteriores et posteriores. Et quedam in lateribus sicut animalia habent sanguinem et multipes. Et hoc genus habet per panem quod pedes eius sunt in anteriori corporis. Et cavilla illius est quod pars anterior et posterior sunt adunatae in loco uno. Item ibidem dicit quod natura posuit loco manuum in quadrupedibus pedes anteriores. Pedes autem posteriores sunt necessarii ut possent pondus animalium. Et sicut hoc necessarium ut essent quatuor pedes in quadrupedibus. Nam ad terram totum eorum corpus naturaliter inclinatur. et etiam ad terram movetur toto brutali appetitu. Et ideo necesse fuit tot fulcramentis erigi ut possent abilius et facilius motui per gressum pergere et moveri. Ideo etiam fuerunt pedes posteriores necessarii quod sicut dicit Ares. quod pars anterior omnium animalium quadrupedum maior est et spissior parte posteriori. Et ideo ut facilius possent erigi et moveri posteriores sicut et anteriores pedes posteriores sunt necessarii. Sic suo modo est de pueris scilicet quod pars anterior est ponderosior inferiori et propter hoc incedunt pueri super manus incurvati et videntur manibus pro pedibus in rependo. quod non

possunt elevari corpora sua. quoniam superior pars corporis maior est inferiori. Quis ergo inveniat hominem. augmentatur pars inferior et attenuatur pars superior corporis magis inferiori. unde paulatim sursum erigitur. Dispositio autem quadrupedum est e converso quia pars inferior primo est valde magna sed in iuventute proficit pars superior et elenatur. Et propter hoc erit elevatio capitis et anterioris partis equorum multo maior quam partis posterioris. Significatio huiusmodi est sicut ibidem dicitur quod pullus equinus pede posteriora tangit caput suum. sed quando intrat etatem non potest facere idem. Item dicit Ares. stoules libro secundo. quod pes sinister in animalibus in parte anteriori absolutus non est neque ita levis motus sicut sinistra manus in hominibus propter quod in elephante. Item Aristoteles ibidem dicit. quod elephas in sedendo flectit pedes suos sed non potest flectere quatuor simul propter pondus corporis sed flectit pedes posteriores sicut homo. Item ibidem dicitur quod volatilis flectit pedes suos ad posteriora. sed alas que quidem sunt loco manuum flectit ad anteriora. Item ibidem etiam dicitur. quod pes dexter maior est motus generaliter in animalibus quam pes sinister. Et ideo dicitur. quod animalia quedam. quando ambulant primo movent pedem dextrum sicut leo et camelus arabicus scilicet dromedaris. Aliquando tamen quedam animalia movent pedem sinistram sicut vulpes et lupus qui habent pedes et tybias sinistre partis parte contraria longiores. Et ideo semper dandicant a dextris. et sinistram se erigendo et se ad dextrum depaunendo. Est itaque pes dexter maioris coloris. motus et vigor generaliter in animalibus quam sinister. Et est signum quod ab hoc Salienus super Ampho. dicit. quod mulier in utero fetum gerens et in utero et compositis pedibus. dum subito fuerit vocata. si masculum habuerit in utero. primo ad movendum pedem dextrum admovet. si vero feminam gestaverit e converso. Item dicit ab eodem libro secundo et tercio. quod omne animal multorum digitorum in pedibus est multorum filiorum et e converso. Item libro secundo. pedes omnium quadrupedum. sunt ex osse et nervis et modica carne. Similiter et volatillum et bipedum propter homines. cuius pedes sunt subtus multae carnis et hoc propter ossium et nervorum multiplicium defensionem. Item sunt animalia ventra pede loco manus ut simia in quadrupedibus. et psittacus et porphirio in volatilibus. Nam pedum adiutorio se inuunt in abando. Item ibidem libro. xiiij. Nullum animal habens fissuras in pedibus in pede habet comua. Et tamen omne animal habens culmos in ore prominentes. habet ungulas pedis scissas sicut aper. Item li. xiiij. Pedes in apibus posteriores maiores sunt quam medii vel anteriores. propter ambulationem et ut cito eleventur a terra quando voluerint evolare. Item libro. xvij. omne animal quadrupes habens multas fissuras ut leo canis lupus vulpes generant filios cecos. De pede vero recollige quoniam pes est in ultimo animalis ad eius perfectionem longus planus et concavus. propter formationem vestigii et impressionem. digitus etiam distinctus propter sui fortorem detentionem. Osseus et nervosus

propter meliorem duracionē. in animalibus necessa-
rius ad eorum erectionem et motionem. Insuper ad
eorum defensionē. In volatilibus fessis pedis et cur-
ui vnguis ad victus acquisitionem in volatilibus
clausi pedis ad sui regimen in aquis et directionem
et hec de pedum appetantibus iam sufficiant et c.

De planta.

Capitulum. lvi.

Plantapedis est extre-
ma pars animalis a planticie sic dicta. Pla-
nticēs enī in ea sic erigitur vt formis terre impima-
tur vt dicit Jfido. duriori cute vestitur q̄ cetera ps
corporis. ne a spiritus vel etiam ab alijs obicibus pa-
riatur subitio. Ideo et animantibus pedes vngulis et
etiam soleis mununtur ne defacili calcando offen-
dantur. Plante quoq; etiam totius corporis mole
et pondere opprimunt et ideo calcēis et soleis indi-
gent ne ledantur vt dicit Jfido et c.

De calceo.

Capitulum. lvj.

Calceus posterior pars
pedis est et inferiora a calcādo dictus. quia
eo terre vestigia imprimuntur vt dicit Jf. Et est ro-
tundus ne defacili ledatur. oblongus vt imprimatē
firmius. Solidus etiam fuit factus ne defacili p̄me-
retur. Et mollibus ligamibus cum cauilla colli-
gatus. vt sursum et deorsus facilius moueretur vul-
nera sibi impressa difficilis sunt curationis tum pro-
pter paucitatem carnis. tum propter motus conti-
nuationem vt dicit Constan. libro. ij. ca. r.

De ossibus.

Capitulum. lvij.

Dico de proprietati-
bus membrorum principalium et officialium
de consimilibus membris et eorum conditionibus
nunc dicendum est et primo de ossibus. Nam ossa
sunt totius corporis solidamenta vt dicit Jfido et c.
In ipsis enim robur consistit animalis. Sunt autē
ossa ab isto dicta quia antiquis vebātur. vt vt alij
putant ab ore ossa dicuntur. eo q̄ in ore pateāt. Mā
vbiq; cute et carnibus tecta celant̄ excepto solo ore
in quo ossa dentium demonstrātur. Compago enī
ossa capitis sunt dicta eo q̄ sunt cōpacta nervis ve-
lut glutino quodam adherent. verticille autem di-
cuntur summe ossium partes. nodis grossiorib; cō-
globate sic dicte eo q̄ ad flexionem membrorum v-
tantur vt dicit Jfido. libro. ij. Os est durior et sicc-
ior pars corporis animalis. Et hoc fuit necessarium
aut quia ossa sunt corporis fundamenta. super que
totius fabrica est sita. et ideo oportuit ea esse firmio-
ra. aut q̄ ab exterioribus defendunt interiora. Sūt
autem ossa in corpore multa in specie diuersa et hoc
propter maiorem corporis fortitudinem vel propē
motus leuioris facilitatem. vel propter cauendam
nimiam corporis passibilitatem. Tanta enim est in
ter mēbra corporis colligantia q̄ vno patiente oia
compatiuntur. vnde natura fere omnia duplicauit
membra vt si vnum pateretur alterum compatere-
tur. cuiusq; vbi oportuit plura cōpēt ossa. In quā

titate sunt diuersa. quia in magnis mēbra sunt ma-
gna et in paruis parua. Itē sunt quitate diuersa cuz
quedā sunt longa quedā rotunda quedā cōcaua q̄
claz solida. Solida sunt quide p̄t maiorē firmitatē
cōcaua vero p̄t maiorē motus leuitatē. Māz q̄
magna erant et mobilia fecit ea natura cōcaua que
duab; de causis medullis sunt plena. ne. s. cōcauita-
tate frangerent. et vt inde nutrentur vnde p̄ euapo-
rationē medulle p̄ poros ossū carnes que sunt ip̄is
ossibus viciniores sunt ceteris dulciores. Sūt etiaz
ossa quibusdā nervis inuicē constricta. ne ex nimio
motu ossū se iugerent et sibi inuicē efficacius coopē-
tur. In palma autē ossū cōmūtē inest quedam vī-
scosa humiditas vt leuius inuicē mouerent. Sunt
etiā in extremitatib; cartilagineosclata. ne ex nimia
cōfricatione lederent. Māz q̄z constan. li. ij. ca. ij.
fm. Ares. enī li. xij. ossa fuerūt creata p̄t salutē cor-
poris mollis. quoniā natura est eis valde dura. In
animali carente ossib; est mēbrū cōueniēs ossib; et co-
rum defectū supplens sicut arista in p̄tib; sic ēz om-
nium principū venarū est eos vel ep̄t spondile
dorsi oim ossū principū est sup qd̄ fundant et radi-
cant oia ossa sicut nauicula sup carinā suā. Natura
itaz ossū est cōtinua cū spondili. que etiā ossa spon-
dilia sunt custodiētia teneritūz corporū aialū et os-
sa que vacinant vntri sunt parua vt nō phibēctuz
motū ventris p̄t cibū aialis. Item idē ossa ma-
sculoz fortiora sunt ossibus feminarū generaliter et
duriora et maxime ossa leonis que p̄t sui duriciē
et se ignē mittūt more lapidis si ad se inuicē collidā-
tur. Ossa vero auiū sunt debilitiora alijs et similit̄ pi-
scium. Itē idē Ares. li. ij. ossa abscisa nō recrescūt si-
cut nec cartilago q̄ creatio illius est p̄p̄inqua crea-
tioni illorū. cū conuua et vngule aialū et auiū rostra
possunt ad ignē mollescere et incuruari. ossa necur-
curuant nec mollescūt. nec flectunt. sed cōtundunt
Itē idē Ares. li. xij. aial hīs spinas loco ossū ē pau-
ci sanguinis. Itē oē aial hīs dentes in vtraq; man-
dibulla. habet ossa medullata et ip̄oz medulla similit̄
est piuguedini. quedā tamē ossa sunt spissa et dura
vñ vident̄ esse sine medulla vt ossa leonis et elephā-
tis quia medulla talium animalium latens est in po-
ris ossium et occulta. Recollige igitur breuiter ex p̄-
dictis q̄ ossa sunt totius corporis fundamenta fri-
gida dura et sicca et p̄t dominū frigiditatis natu-
raliter sunt alba fortiora et frigida et firma. interior
concaua medullis plena ligamētis nervosis cōmū-
cta. primo se supportāta. Māz minora sup maiora
radicant et maiora nuro nature artificio cōaptātur
Sūt etiā cute et carne vestita quasi vtriusq; fulamē-
ta flexibilia nervi naturali iūctura a calore carnis et
sanguis t̄pamentū recipiēta. Sunt etiā ex se sensibi-
lia. tamen vebementē inferunt corp̄i lesionem. quā-
do sunt percussa vel conficta et hoc propter nervoz
vicinitatem quozū ligamentis sunt inuicem cōmū-
cta. Contingit autē pati ex causa extrinseca sicut ex
fractiōne. concussione. abscisione. et iūcture egressi-
one. et humifinodi. Quandoq; ex causa extrinseca et
hoc aliquoties ex materie furiose corrosione vt p̄z
in erisipilā. i. ignē sacri patiens. quōz ex nimia hu-
mori in iūcturis ossū aggravatione et repletione.

vt patet in arteticijs. ⁊ quandoq; ex medulle interi-
oris corruptione vt accidit in leprosis. quandoq; ex
humoris medullaris consumptione vt accidit in e-
thicis ⁊ consumptis. Dolor autem ossium tanto est
grauior ⁊ etiam periculosior quanto in profundiori-
bus ossium concauitantibus radicatur. Vnde ossa
corrupta carnem sibi proximam paulatim corrup-
punt ⁊ putrefactionem inducunt ꝛc.

De medulla.

Capitulū. lviij.

Medulla secundum **I**si

Medullam est appellata eo q; madefaciat ossa.
irrigat enī ⁊ confortat ossa vt salis eorum temperet
qualitatem frigidam. Est autem medulla fm Lon-
stanti. substantialiter calida ⁊ humida et ex purissi-
mis partibus ⁊ vinctuosis humorib; nutritibilis in
ossium concauitatē generata. vnde sua caliditate of-
sum temperat frigiditatē. ⁊ sua humiditate eorum sic
cationē irrigat ⁊ sua substantiali p̄prietate virtutem
animalis nutrit ⁊ cōseruat. Medulla enī influentiam
spirituū recipit a cerebro ⁊ precipue medulla ossium
spondilū que a pbisicis nicha appellat et hec me-
dulla mediantib; quibusdā neruis suastantia ⁊ mo-
tum membris sub collo positus administrat vt dicit
Lonsan. li. ij. ca. x. medulle etiā fm Isido. sua subti-
litate ⁊ liquida vinctuositate. p ossa euaporant ⁊ liq-
rem tenuē desudāt qui liquo: calore venereo resolu-
tus in remb; animalū amoris ⁊ voluptatis generat
incentiuū. vide supra de remb;. Vā ⁊ animalia que
habent ossa medulla plena in libidine sunt p̄ona.

Vt dicit varro. que vero habent solida ⁊ medullis
vacua rariis in venere; cōmouent vt patet in ele-
phāte. medulla enī vt dicit varro naturā lune imi-
tatur. nam crescēt luna crescit. ⁊ decrescēt. decrescit
Vnde p occulta quedā respiracula vim lune senti-
ens fm mutationē minorā in sua substātia vel au-
getur. hoc est videre in animalibus ⁊ etiā arborib; q̄m
humor medullaris sup̄abundat in pleulunio et in
nouilunio depauperat. vñ tūc arbores inferere nō
est bonū q; fractus efficiunt vermiculosi ⁊ defacili
cōputrescūt ⁊ hoc forsā accidit. ppter sup̄fluum hu-
miditātē quā surcul; tūc insertus cōcipit in medul-
lam cuius sup̄fluum non potest regi ⁊ dirigi a natura
vñ talis humor transmissus ad fruct; est causa ver-
miculatiōis ⁊ ceteris putrefactiōis. Itz dicit Aref.
li. xij. q; animal habens dentes in vtraq; mandibulla
habz medullā simlē pinguedini. ⁊ quedā animalia nō
habēt multū de medulla sicut leo q; habet ossa dura
et spissa in q̄bus paruz est de medulla et iō fingit q;
oīno medullā nō habeat ꝛc. medulla fm dyal. me-
dicinalis est valde ⁊ precipue volatiliū ⁊ animalium
siluestriū nam labiorū sanat excoīatiōes ⁊ eorum vl-
cera cōglutināt ⁊ etiā scissuras. aurium dolore mitigat
glandium duriciē emollit. pedū vesicas sanat. dolo-
rem gutturis mitigat ⁊ māmillarū. p̄sicis ⁊ ethicis
singulare est remediū. virtutē enī resumptiā habz
vñ ⁊ humorē deperditū in mēbris restaurat.

De cartillagine.

Ca. lix.

Cartilago est ossium te- neritudo. et dicta est cartillago eo q; leni ca-

ret dolore dum plectitur vt dicit Isido. vt p̄z in au-
ribus ⁊ naribus ⁊ costarū extremitatibus naz car-
tillaginosa duriora sunt carne ⁊ ossib; molliora. Ite-
rit aut natura talia loca talis dispositiōis ne forte rū-
perentur cuz plicarent vt dicit cōstan. li. ij. ca. x. De
sit aut cartillago extremitates ossium ne in suis iun-
cturis et mutua confricatione exasperent ⁊ vt facili-
us ossa cum caribus iungerent. Dicit aut Aref. li.
xij. q; cartillago abscisa nō recrescit. quia eius crea-
tio cranōis ossis est similis. nec habet cartillago et
se sensum aliquem sed tantūmodo neruis comun-
ctus causa est sensus ⁊ motus quando sentit vel mo-
uetur vt dicit cōstan. In medio aut cordis animalis
est os cartillagosum in sua latitudine positū ⁊ hoc
sedes cordis est appellatū vt di. cōstan. li. iij. ca. xx. ꝛc

De nervis.

Capitulū. lx.

Nervi sunt pars corpo-

Nervi partes quas greci vocant neuros eo q;
artium conuentiones bis forius coherant. ma-
ximam enī virtutē facere nervos certissimū est. qui
quāto fuerūt densiores tanto p̄p̄sius augēt firmi-
tatē vt dicit Isid. fm cōstan. aut fuerūt necessarij vt
sensum ⁊ motū deserūt mēbris p̄cipue ossib; ⁊ car-
tillaginib; ⁊ h̄mōi q; ex se sensus nō hnt neq; motū.
Quā aut neruoz p̄cipuū fundamētū est cerebroz
q; volūtarij motus ⁊ sensuū est p̄cipuū. oēs autē
nerui aut de cerebro p̄cedunt aut de medullis cere-
bri. i. de medullis spondilū. tale mediū fuit necessa-
rium ne si imediate oēs a cerebro p̄cederēt aut rum-
pēdo lesionē incurrerēt aut ppter nimiam vie longiti-
dinez a p̄ncipio sensus in actu sentiēdi ⁊ in potētia
vegetādi tanq; positioē nō haberēt. Nerui ergo a
cerebro p̄cedētes sunt molliores. de nuca aut. i. de
medulla spinali sunt duriores. s; exētes a proza ce-
rebra sunt mobilissimi. q; sensus potāt alijs. nā mol-
licies cito mutat intra sensibilitates. p̄cedētes vero
a puppi fuerūt duri vt motū possint pati q; mollia
velociter motu cito rūpūt. Neruoz aut a cerebro ex-
eunt ser sunt paria quozū p̄cipū par. p̄gredit ad
oculos ⁊ alta organa sensuū vt eis deferāt sensum ⁊
motū. bi ⁊ alijs neruis p̄cauiores ⁊ molliores ⁊ ma-
iores sunt. ⁊ iō magis p̄caui vt amplior spūs p eos
sensib; admistrē. sunt ⁊ maiores ne cor cōcauitate
eorū sustantia rumpere ⁊ vt maior quantitas spi-
rituū in eis includere. si fuerūt ⁊ molles vt in eis se-
sus velocius ⁊ expeditus proficisceretur. Ndi nerui
in egressione p̄ molles ⁊ leues. sed quā-
to plus elongantur tanto duriores efficiunt. Secū-
dum par neruozum incipit a posteriori parte p̄ioz
et illud par exit per quoddā foramen vicinum cōca-
uitati oculozum. ⁊ oculis motum tribuit. par terci-
um incipit retro post secundum ⁊ per sedes capitis
exēs a puppi cerebri in quatuor nervos p̄ticulare
se diuidit ⁊ per diuersa loca reticulariter se diffun-
dit. quartū par p̄mo pari p̄iungit sed ab eo diuisus
post matre piā dispergit vt p̄ ipm sibi tactus prebe-
atur. quintus vero par in egressione sua in duos di-
uiditur neruos quozum vnus auricularium fora-
mina intra ⁊ ibi se dilatās auditū aurib; admistrat

alius ad matillas per tempora se diffundens mem-
brorum collateralium adiuvat actiones. sextum ve-
ro par a puppi videtur exire et ab unoquoque horum
trium iterum alij exiunt et ad motum sensus proficien-
dum inferius et superius formiter se diffundit. Et
adhuc preter ista paria exit a puppi par vnum et ex
istis membra ortu sumit. hoc lacertos lingue et guttu-
ris se diffundit et eis motum et sensum tribuit. Preter
neruos iam dictos omnes alij nervi corporis a cere-
bro quidem egrediuntur scilicet membra id est medulla
spinalis mediante. In vniuerso vero dicunt esse
duo nervorum paria et. xxx. et vnum tantum impar et hi om-
nes multipliciter descendunt et concatenantibus
corporis et membrorum miro nature artificio vndeque di-
uidunt. Hucusque constan. li. ij. c. x. fm. Arist. li. iij.
in locis ossium est multitudo nervorum et nervus natu-
raliter in longum fundit et non in latum et ipse exten-
ditur extensione multa et in circuitu nervi est hu-
miditas viscosa pertransiens nervos et omne animal ha-
bens sanguinem habet nervum et nervus preclissus non
recrecit nec diuisus recedunt sicut vena que. sin-
scisa defacili reintegrat. dicit etiam idem li. iij. q. ma-
xima virtus animalium est in nervis et maxima in cha-
ro qui quanto senior tanto durior et foris et durior
eius nervus est. vnde extendit sicut corda. Recolli-
ge igitur ex predictis quod nervus a cerebro princi-
pium sumit et ab eo sensum et motum recipiens alijs sen-
sum tribuit. partes corporis diuisas colligit et annectit
in suo exitu mollit. sed in fine durum se ostendit in sua
concauitate spiritum recipit et custodit sua flexibilitate
ossa flexibilia flectit. diuersas passiones in se recipit
vt dicit costan. s. insassides punctura. attractione. re-
laxationem. opilationem vt patet in pantegum. libro.
nono. c. viij. et li. xj. et c.

De venis.

Capitulum lxxj.

Vene sunt dicte eo quod sunt
via naturis sanguinis atque riuus per totum cor-
pus diuisi quibus vniuersa membra rigantur et nutri-
untur vt dicit Plido. Incipiunt autem vne fm. Lon-
stanti. ab epate sicut arterie a corde nerui a cerebro.
Et fuerunt vene necessarie sicut vasa sanguis vt san-
guinem ab ipso epate ad membra totius corporis nu-
trienda deferrent. Sunt autem vene necessarie nature
teneriores atque mollioris quam nerui ideo vt epatis na-
ture vicine mutaret aliquantulum sanguinem ad se ve-
nientem. Sunt autem vene omnes ex vna tunica facte.
non ex duabus sicut arterie. Nam arterie spiritum re-
cipiunt et custodiunt. Vene igitur exiunt ab epate ab
ipso velut a matre nutrimentum sanguinis sugunt et fm
vniuersumque membra erigunt ipsam distribuunt. Vnde
per singulas partes corporis se diffundunt et miro quodam
nature ingenio sibi mutuo subferunt. In aliis autem
patentes et occultas est vena que etiam vocatur arteria.
que nature sunt necessaria vt calorem naturalem a corde
ad omnia alia membra deferret. Sunt autem hee arterie ex
duabus tunicis. vel pelliculis compositae et sunt in for-
ma similes in substantia dissimiles. Earum interiora
sunt villosa quarum substantia est dura. et multo grossi-
or quam sint exteriora. Exteriora autem sunt villosa per lon-
gitudinem quarum substantia est dura. propter necessi-

tatem motus scilicet dilationis et constrictionis. Nam
dilatando se ipsam a corde recipit et hoc villosos lon-
gitudinis. Constringendo autem se fumosas superfluitatem
expellit quod fit paniculis in latitudine villosis in quibus
retinet spiritus qui a corde trahitur vnde duriores sunt
exterioribus omnibus alijs venis quod sunt necessarii ne for-
te rumpentur. De autem vena a corde ascendente dicitur
concauitate. Et hac enim parte dicuntur due pulsantur
quarum vna interior panniculum habet mole et hec ve-
na pulsantur vocatur que necessaria fuit ideo vt multa
quantitate sanguinis et spiritus pulmone deferret et aerem
exciperet quem admisceret sanguini et eius feruorem te-
peraret. Hec vena pulmone intrat et ibi multi for-
miter diuidit. Altera arteria est prope maior quam
Ares. boreen vocat. Illa a corde ascendente in duas
partes diuidit. Nam vna tendit sursum deferens san-
guinem depuratum et spiritum vitalem ad cerebrum. vt inde
spiritus animalis generet nutrit et coferret. Altera vero
descendit inferum et hec dextrosius et sinistrosius mul-
tipliciter diuidit. Hucusque constan. li. ij. c. xij. Recol-
lige igitur quod vena est vehiculum sanguinis custodia vi-
te animalis quattuor humores sanguineos continens in se
depuratos. quibus singule parte corporis nutriuntur.
Insuper vena est concava vt falcis et medicis recipitur et
fm nature indigentiam vena ad venam sanguinem redit
cat et transmittat. vena etiam sanitatis et infirmitatis e-
nunciata. Nam per arteriarum pulsus et venarum dispositiones
de debilitate cordis siue fortitudie a medico indicat
vena etiam si coepta fuerit corrupti sanguis perpetua
rotum corporis est corruptiva vt patet in leprosis quorum
sanguis est corruptissimus in venis a quibus membra nu-
truntur sugendo insanabilem contrahunt et corruptam insu-
mitatem et corruptionem. Vena etiam in brachio ledit
contrahit et aperit. vt ex eius lesione totius corporis in-
firmitas subleuet vna etiam nimis anguste carne vel
pinguedine nimis preesse nunquam habet de sanguine et
spiritu quam alie. Et ideo in corpore substatibus calor naturalis de-
ficit et vitalis spiritus minoratur et talia animalia nunquam viuunt
vt dicit costan. li. xj. c. xvij. Ares autem dicit li. ij. vena
inquit si fuerit abscessa vel infecta crescit et recedunt
quod non facit neruus. Item idem li. xj. Quales sunt ve-
ne sub lingua animalis tales sunt in colore fetus eius. vnde
dicit quod omnes habentes sub lingua venas albas habent
fetus albos et e contrario. Quere supra de proprietati-
bus lingue et cetera.

De carne.

Capitulum lxxij.

Caro autem secundum
Remigium a carne est dicta id est putredine.
Est enim caro vt dicit Bre. alterabilis et per consequens
defacile putribilis. Et cum caro multiplex sit vt dicit
Bregio. quia alia est caro piscium alia volatiliu vel volu-
crum alia serpentum. In hoc humana caro obtinet
privilegium. quia caro humane forme nobilissime.
scilicet rationali anime est coniuncta. ideo quod su-
per omnia mirabilissimum est in nouissimo tempo-
re caro hominis caro dei est effecta. quam vbiu caro fa-
ctum est et habitabit in nobis. Quando caro que
erat ex conditione infima ex assumptione quidem
a verbo suprema omnium est effecta vt dicit Bregio.

Est autem caro fin Constanti. naturaliter calida et humida caloris naturalis fomentum. osium nervorum et lacertorum coexperimentum eorum defensio et frigiditatis eorum temperamentum cuius tres sunt species. Quedam enim pars musculis nervis sine cordis est admirata et dicitur lacertus. Alia pars est inter durum et molle temperata sicut catillago. tertia pars est inter hec glandulosa caro sola que maxime est in dorso et in gingivis. Caro autem que in coram iacet parte exteriori. osium super eam quiescentium est quasi culitra et necessarium sulcamentum. Caro vero dorsi tam interiori quam exteriori sunt necessaria duabus de causis. Nam medulla spondilium. s. nucham calefacit et concavitatem inter ossa replet et custodit nervos. ne ascendentes et descendentes propter vie longitudinem disrumpantur contra aeris etiam extrinsecam lesionem dorsi maxime defensio est. Caro vero inter dentes eorum servat radices. nutries eas ut sint stabiles. Caro autem glandulosa est triplex. Quedam humectat ut caro mamillarum et glandes sub lingua que generat salivam. ne os et lingua maxime siccitate nimia in motu intro retardentur. Alia vero pars nodosa et glandulosa. loca replet vacua. et venarum ac nervorum sonet loca. et carum recipit supflua que residat. Tercia vero circumdat stomachum et intestina cui admiscet nervorum et arteriarum quedam reticula motum et sensum interioribus deponit tanta nec illarum via fuisset tuta nisi eis esset substrata hec glandulosa. caro ut nervi et arterie super eam sua via quiescerent et ut si quid eis durum occurreret. forte molle locum ad quem refererent inveniunt. Hucusque constanti. li. ij. c. xiiij. Caro vero inter pinguedinem et maciem temperata laudabilis est et sana precipue quoniam corrupto sanguine non est intermixta vel ab eodem generata vel nutrita. quoniam talis caro principium est corruptionis. sicut dicit Ares. li. ij. c. xli. et Constanti. li. xj. c. xvij. Dicit etiam Ares. li. xj. quod caro nimis habundans impedit spiritus operationes. Et ideo creatio capitis non fuit ex multa carne ut esse melioris sensus et intellectus profectioris. Item idem li. j. Quando locus circa oculos est multe carnis malicia designat dispositionis et astutiam et malicia consuetudinis et male formationis. i. defectum informativae virtutis. Vnde si fuerit caro vel massa carnea multa nimis et virtus informativa debilis motu struofas generat in corpore passiones. sicut dicit ibidem. li. xvj. ut ponit exemplum de muliere. que credidit se percipisse fetum et tandem peperit horridum carnis frustum que a medicis mola dicitur. pars etiam corporis tenera est et mollis et ideo impatientis est laboris. vnde dicit li. ij. quod pedes cameli sunt multe carnis sicut pedes vris. quapropter sunt camelo sotulares de cono fortes quando debet laborare ut auferat ab eis dolor. Nec etiam caro est sicut dicit idem li. xij. pumum instrumentum sensus nec est membrum conveniens sensui. sed nervus est organum sensus intra carnem. Et ideo caro mortua vel percissa nihil sentit. quoniam ex se non habet principium sensus. sed ex nervo. Quo corrupto vel ex toto opulato fit insensibilis ipsa caro ut in paralitico. Omnes autem aves curvi rostra et acuti unguis vescuntur carne similiter et ferez carum preda est caro. propter necessitatem victus. ut dicit li. xiiij. Aves autem prede que sunt pauce carnis sunt animose et boni volat? et acu

ti visus sicut ibidem dicitur. Aves autem multe pinguedinis sunt tardioris motus et volatus et pinguioribus et carnosiores sunt in yeme quam in estate. quoniam post tunc clauduntur et humores in pinguedinem et carnem condensantur tum etiam ratione quietis. quia de loco ad locum minus solito tunc moventur sicut dicit ysaac in dietis.

De pinguedine.

Ca. lxiij.

Pinguedo est res bumida super pelliculas et loca nervosa collocata ut dicit constanti. Sanguis enim subtilis et vinctuosus pinguedinem non congregat in locis calidis et sibi penetrabilibus. sed cum pervenit ad loca naturaliter frigida ibi congelatur tandem et in pinguedinem convertitur. Quod fecit natura et necessitate magna ut scilicet nervi pellicule naturaliter sicce pinguedinis humiditate temperarentur et difficilius casu aliquo rumparentur et ut ex calore in pinguedine interdum se interiora ab exteriori frigidityte aeris munirent ut dicit constanti. li. ij. c. xiiij. et Ares. li. ij. pinguedo ex sanguine indigesto in corporibus animalium generatur et maxime propter paritatem motus. Et quanto magis augmentatur pinguedo tanto diminuit sanguis vnde in hominibus valde crassus est sanguis paucis Item li. xiiij. motus dissolvit pinguedinem. similiter et calor vnde in omnibus animalibus renunciat dexter minus est pinguedinis quam sinister. et est altior. quoniam in dextra parte calor naturalis fortior est quam in sinistra et maioris est motus. Pingua vero corpora fin constanti. et nimia adipe repleta pessima sunt et pessimis moribus appropriata. quoniam naturalis calor in huiusmodi corporibus sepius suffocatur et via spirituum operatione pinguedinis intercludit et ad regimem corruptorum et arteriarum spirituum influentia denegatur. Et dicit ibidem quod omnia corpora pingua propter supfluas humorum abundantiam in eis adunata plitiorum incurrunit infirmitate et curam tardiorum. Nam ponderosa pinguedinis pressa. ad nullum se movet exercitium ut calor naturalis augetur et sic pinguedo congelata dissolvit. vnde et calor naturalis deficit. et mors subitanea sequitur nisi forsitan cum occurat. ut dicit constanti. li. xj. ca. xvj. Recollige igitur quod pinguedo vinctuositate sua est ignis nutritiva. sua aerea levitate rei supficii penetrativa nervorum et iuncturarum mitigativa. defensiva et relaxativa. pellis suae coram remollitiva. pororum inferiorum opulativa. caloris naturalis pseruativa. vacuitatis et concavitatis corporis repletiva rugarum cutis extensiva venarum et arteriarum corporis compressiva. actionum anime sensus. s. et rationis impeditiva. complementi generationis animalium tardativa. Dicit etiam in amphobus quod mulier nimis pinguis non concipit. si non marcessit nec mirum. quoniam pinguedo viae matricis intercludit. Et etiam pinguedo humectiva. defacili ei non siccatur vnde dicit Ares. li. ij. quod brodium aialis abundantius in pinguedine non coagulat sicut equi et porci. Item omne animal habens pinguedinem non separatam a carne est pauce pinguedinis in ventre et cum ventres erunt parve caro erit multe pinguedinis. Item idem quod est. prope pupillam oculi in omnibus animalibus est multi sepi quoniam quis oculus sit durus et omne animal multi sepi

est pauci feminis siue sit mas siue femina et non habet sepius animal habēs dentes in vtraq; mādibula vt dicitur ibidem. mox autē qñ a corpore extrahit in aere frigido coagulatur. Et autē idē fm subam pinguedo adeps et aruina. Sed vt dicit Jsi. aruina est pinguedo adherēs eui. Adeps est pinguedo interstina obuoluēs et mēbrē interius custodiēs yrbus vocatur pellicula cui adheret pinguedo illa q̄a multū alluta dicit. de his dicit vsus. Jsi? adeps aruina foris. pinguedo fit vbi vis. ad est conuenienter pigue do de omnibus dicitur.

De cute.

Capitulum. lxxij.

Cutis est prima pars in

superficie corporis animalis et sic vocata fm Jsi. eo q; corpi supposita in cōsione patiat. Cutis em̄ grece incisio dr latine. dr pellis eo q; exterioris repellit a corpore iniurias vētos. .i. et pluuia solisq; proferat molestias et ardores. pellicula em̄ abstracta mōr conuiz dicit. conuiz autē diminutiuē caro dicit eo q; caro corio tegat vt dicit Jsi. Est igitur cutis exterior corporis superficies carnē et ossa circumplectēs et oīa interiora munēs atq; tegēs. et fm variā membrōz necessitatez nūc se strabēs nūc se extēdēs. Est em̄ p̄ interiorz defensione varijs aeris positionib; se exponēs. Hōz cutis naturalē tenuitatē vt dicit constant. ne corpus nimis occupet. habet soliditatē vt facili qd̄ interi? est continet et exteriori lesioni obuiet et resistat. Est autē cutis mollior in hoībus q̄ in alijs animalibus et h̄ ppter bonitatē tact? si em̄ foret dura et spissa sic teste cōchiliū nihil sentiret. si pilosa sicut aliorz pilorum massa sensuz tactus attenuaret. Vñ in volis manuū subtilior est substantialiter cutis superficies q̄ in alijs partib; corporis vt cutis ad tactū imutaret. Est autē cutis tota porosa p̄cipue cutis capitis ppter necessariā fumose supfluitatis expulsionē et calore em̄ poui aperitunt et ea q̄ inter cutē et carnē sunt supflua p vapores et sudores expungat. Cutis em̄ hoīs nō in oībus mēbris et cōlis naz cutis faciei ē alijs tenuior et subtilior et hoc ppter sensus pfectionē et decoisōsionē. si em̄ fieret nimis grossa rubor sanguis p̄ma nō esset. si nimis spissa opationi sensui q̄ vigent in facie nō cōueniret. Sic autē cōiungit cutis cū suppositis q; defacili excoiari nō pōt et potissime in volis manuū et plantis pedū in quibus adberet nervus cordis et lacertis vt dr constant. dicit autē Ares. li. iij. q; fm colorē corij variant colores vnguiū et solearum et pilorum in animalibus. q; si nigra fuerit cutis et predicta erunt nigra et si alba. alba. et omne animal hīs sanguinez habet coriuz et coriuz abstractum caret sensu. et habet hoc p̄pū coriuz q; cum fuerit in aliquo loco carēte carne nō recrescit abstractuz nec cōsolidat vt p̄t in prepugio et in extremis palpebrarū Item li. xix. cutis in quibusdā animalib; est rara. in quibusdā spissa fm dominiū humoris grossi vel tenuis Vñ et pili grossi generant ex cute grossa et tenues et tenui. Item in senectute cutis grossecit et indurecit cōtrahit et corrugat apud senectutē ppter defectum caloris et cōsumptionē humoris naturalis et tūc imutaf spēs. Patit autē cutis sicut et alia mēbra quādoq; ex causa extrinseca sicut ex vulnere discontinuationē. ex calore exustionē et frigore pallore vel liuo

rem seu qualemcumq; discolorationem. quandoq; ex causa intrinseca sicut ex consumptione humiditatis substantialis corrugationem vt in senibus. quādoq; ex humoris infectione vt in morpheaz et in lepram patientibus. nam natura materiam infectam expellit ab interioribus vsq; ad cutez q̄ sub cute manens ipsam imutat et superinducit infectionē aliā quando. quandoq; squamositatem. quandoq; puriginem et impetiginem quandoq; cutis excurtationem et multiplicem aliam passionem. Pelles autē animalium infinitis vsibus hominum accōmodantur vt vestiture armature. scripture. caligature et huiusmodi que longum esset enarrare; et vix inuenit animal aliquod cuius pellicula alicui vsui hominū non sit apta. h̄ hec dicta iam sufficiat et cetera.

De pilis.

Capitulum. lxxv.

Pilus de pelle de qua ex pili ex fumo calido et sicco vt dicit constant. subtilitaf em̄ sumi dum egreditur p poros exteriori aere exsiccat et dum mollicies exterioris sumi erit. excurt ac et non se diuidētē exsiccat et in naturaz pili conuertit. Sunt autē pili inuamentū corporis pariter et ornamentū vt dicit constant. li. ij. et vlti. dicit Ares. li. ij. q; pili non crescūt nisi in corporibus animalium generantiū animalia. Variant autē pili fm varietatem corij animalis in quo crescūt vt dicit li. xix. nam animalia grosse cōtis gressum habēt pilum et hoc accidit propter multitudinē terrestris partis et viaruz siue porozū amplitudinē et cuius cutis fuerit p̄nua et spissa erūt pili multū tenues et subtiles. ppter straturam viarū et quando humor fumosus qui est in cute fuerit velocis siccitatis nō erūt pili magni neq; longi et cū fuerint grossi et pingues erūt ecōnario et ppter hoc elongant capitis pili hominis valde. q; ille humor pinguis est nec defacili deficcatur et ideo habitantes in regione humida humidam habēt complexionem lenes habent pilos et molles sicut il li qui morantur in tracia et ecomerfo. duros habēt et crispas pilos qui calidam et siccam inhabitant regionem presertim si consimilem habuerunt complexionem. nam ex calore corrugantur et obuoluuntur sicut ibidem dicitur et efficiuntur pili crispi in nascedo de cute quia per duas vias contrarias egrediuntur. pars em̄ terrestris sumi calidi et sicut egrediēns mouetur inferius. pars autē calidi mouetur superius et sic inuoluuntur pili et efficiuntur crispi et quando senescunt animalia habentia pilos indurescunt tūc pili plus q̄ prius sicut indurantur plume animalium et hoc propter paucitatem humoris. Item ibidem dicitur cum castratur homo non crescūt in eo vterius pili et hoc propter paucitatem humoris et hoc est propter caloris et humoris in mēbris principalibus diminutionem. Item pili quādoq; diuersificantur ex causa extrinseca. nam vt dicitur ibidez xix. aque calide faciunt pilos albos. nigros frigide et causa illius est quia in aquis calidis est spūs plus q̄ in frigidis et ideo cum aer calefacit et eo efficitur albedo sicut in spuma contingit videre. ista autē mutatio accidentaliter puenit in pilis sicut in capillis h̄ non semper ex aque frigide vel calide alteratione.

Capilli dicuntur quasi

capitis pili vt dicit *Phil.* ad hoc facti vt deco rem presentent z cerebrius aduerius frigus muniat z fendent. capillature autem insensio cesantes dicitur a cecendo. Viri enim tondere decet et non mulierē. Come autem sunt capilli non scissi z est grecus sermo. Nam comaz tondere dicitur. Crines autem proprie mulierum sunt z dicitur crines eo quod vittis discriminantur z diuiduntur: vni et discriminalia dicuntur vitte quibus capilli diuisi recolliguntur. bucosque *Phil.* sicut constant. autem capillus ex fumo grosso z calido nascitur et ex calidis igneis z inter suis humoribus per poros capitis egredietur et ab aere extrinseco desiccatur z sic in subam capilli conuertitur. hoc humore crescente crescit capilli virtute ab ipso generati z nutriti huiusmodi sumi materia que perdidit capillos perdit z amittit. per qualitate igitur sumi erunt z capilli qui si sumi niger z capilli nigri si multus fuerit sumus multi erunt capilli et si pauci pauci qui sumi si omnino defuerit pererit penitus capilli z sit caluus cum vltiori non possunt recrescere vltiori non subueniunt medicine. si autem sumi talis non deficiat sed illi ponuntur alius humor insicit aut impedit. Caluities non est apice sed infirmitas quedam specialis que allopicia a medicis nuncupatur et que infirmitate corrupto capillorum nutrimento cadunt capilli z nudata parte capitis anteriori capitis superficie deturpatur. Tales enim more vulpium que ex calefactione imoderata patiuntur. pilorum casus casualis pilorum fluxum patiuntur. allopses enim grece vulpes dicitur latine. alias autem capillorum passionis z causas querere infra in tractatu de infirmitate z de casu z vicijs capillorum. De canicie autem z causa eius querere ibidem. quere etiam supra in tractatu de capite vbi capillorum inuenies dispositionem naturas z diuersitates z plerumque *Sal. baly.* z *ypoc.* Tamen de canicie hic nota quod sicut constant. z alios auctores canicies accidit ex humoris nutrimentalis capillorum inopia infirmitate non dominij fleumatis frigidi z humiditatis est canicie generatiua. ex fumo enim albo z frigido albi efficiuntur tam pili quam capilli. Capilli autem temporum sicut *Aref.* citius canescunt quam alij crines z hoc propter humoris paucitatem z ossium ibi existentium predominantem frigiditatem. canicies igitur vite z etatis. designant maturitatem z extinctionem libidinis z vicioum puerilium mortificationem vite pueris. z future instantis necessariam nouitatem. caluities est priuatio capillorum siue amissio ex defectu sumi humiditatis interiori parte capitis pueniens vt dicit constant. fit autem aliquando propter abstinentiam cibi et defectum sumi humiditatis que est materia capillorum sicut *Aref. li. iij.* capilli in frequenter coeunt paulatim caluiciem inducunt z si ante inueniunt fluxerunt iterum oriuntur. post iuuentutem vero fluentes iterum non recrescunt. De fluxu autem z deficiunt in parte anteriori capitis z tunc talis fluxus capillorum dicitur proprie caluities z solet accidere vel propter nimiam cutis raritatem z propter humorum paucitatem. abs occupate non recedunt neque caluescunt proprie cutis spissitudine z pororum densitate z propter humoris ibi existentis viscositatem ex quo capilli habent vegetari vt dicit *Sal. sup. ampho.* Vnde ibi

dem etiam dicitur quod pueri z etiam mulieres non caluescunt et hoc propter abundantiam humiditatis in capitis bus eorum similiter nec castrati et hoc propter alterationem sue complexionis z diuinentem frigiditatis quam in parte que poros cutis capitis constringit z sumum coadunando euaporare non permittit. Alij tamen pili in mulieribus z in castratis defluunt. vt dicit *Arist. li. xij.* Capilli ergo caput custodiunt. honestate defendunt. quibusque caruerit homo magis reputatur inhonestus. Accidit autem etiam iste defectus prope iuuentutem et maxime etiam circa senectutem ex causis supradictis zc

Explicit liber quintus.

Incipit liber sextus. de etatibus.

Dictio de proprietatibus partium hominis in speciali restat dicere de proprietatibus eiusdem in speciali z generaliter fm etatis varietates z fm sexus distinctionem z rerum naturalium ac contra naturam multiplicem diuersitatem. Et istis enim omnibus diuerse bonis proprietates attenduntur.

De etate.

Capitulum

Etas igitur bonis fm

Remigium nihil aliud est nisi tenor virtutum naturalium fm contrarios motus vel quietem intermedium consideratur. quod fm ista homo preterit z mouetur z nunquam in eodem statu permanet. vel fm *Phil.* etas est spatium vite aialis a conceptione fetus incipiens. post seniumque deficiens seu delinens. Sunt autem plures diuersitates etatis fm constant. z *Phil.* Prima est infantia dentium plantatiua. s. etas nouiter genita que vsque ad septem durat menses. que nimis est adhuc tenera mollis z fluida ac limosa. vnde pueris indiget semetis. Infancia autem put est dentium plantatiua vsque ad septem extendit annos. Et dicitur infans quasi non fans. eo quod sari non potest neque exprimeri sermones dentibus nondum bene ordinatis. vt dicit *Phil.* Cui succedit puencia que se extendit vsque ad septennarium secundum. s. vsque ad annos quattuordecim. Est vero dicta a pubertate vel a pupilla. quod adhuc pueri sunt pueri vt pupillam dicit *Phil.* Huius accedit a dolescentia z bec fm viaticum terminatur in tercio septenario in vicesimo secundo anno. fm *Phil.* vero vsque ad quartum septennarium. s. vsque ad annos vicesimum octauum extenditur. Medicus vero protendit hanc etatem vltimam vsque ad annum tricesimum vel tricesimum quintum. Dicitur bec etas adulescentia. eo quod ad gignendum sit aduulsa vt dicit *Phil.* z ad retinendum vigorem sit magis apta. In hac etate sunt membra adhuc mollia vt dicit *Phil.* et extensibilia. Et ideo crescant virtute caloris diuinitatis in eis vsque ad complementum perfectionem. Huius adulescentie succedit iuuentus z bec inter omnes etates est media et ideo fortissima. et prenditur fm *Phil.* et extenditur annos. lxx. vel ad lxx. in quo funitur. Est autem iuuentus a iuuando dicta. Est enim iuuentus in termino incrementi positus z ideo fortis ad iuuandum. Huius

suceedit fin ysid. senecta que inter iuuentutē media est et senectutē que ab xli. grauitas nuncupat. Senectus enī contingit hec etas et maturs. In hac etate est declinatio a iuuentute in senectutē. Talibus autē nondū est senectus. s; resistit iuuentus vt dicit ysidorus. Hūc succedit senectus. fin quosdā anno. lxx. finitur. fin quosdā aut nullo certo anno numero finit. S; post p̄dictas etates q̄ntūcūq; vite superest senectus seu senio deputat. Et fin ysi. dicit senectus a sensus diminutio eo q; senes p̄e verustate desipiunt. Dicunt enī pbicū vt dicit ysi. boies frigidī sanguinis stultos esse sicut prudentes esse in quib; sanguis calidus dominat. vñ et senes in quibus iam sanguis friget et in quibus nondā calet. sapiūt nimis. Senes liquidē delirant p̄e nimia senectute. pueri p̄pter laetitiā et leuitatē quid agant ignorant vt dicit ysi. vltima aut pars senectutis dicit seniu. sic autē dicit. eo q; sit terminus vite. etatis atq; finis. Nec enī etas multa secū affert incommoda et etiā cōmoda. bona. s. z mala vt dicit ysid. Bona liquidē q; nos a potentibus. et etiā a tyrannīs liberat. apōnt etiā finē libidinis frāgit et ipenū ire et viget sapiat vt i mltis z famora dat consilia. terminus est mulieris et felicitatis principii. recessus a periculo ac accessus ad brauiū. Perfectio in merito et dispositio ad perfectū. Mala vō affert secū vt dicit ysid. q; seniu miserū est debilitate z tedio. Subeunt enī morbi. tristitūq; senectus. Nam duo sunt quib; minuantur corporis vires. s. morbo et senectus. In senio aut calor naturalis extinguit. deficit virtus reginua et humor dissoluūt. deficit virtus z carnositas consumit contrahunt nerui. Lanas cor rugat et incuruat corpe perit species. et decore adnulat hec oia i senio. sener ab oib; vilipendit et grauis et onerosus ab oib; indicat. tussis spūis z alijs passionibus fangatur. quousq; resoluat cinis in cinerē et puluis in puluerē reuertat. His enī spacijs tēporis et etatis philosophi descriperunt humanā vitam in quibus mutatur et ad mortis terminū defluit continue. Mancusq; ysid. 7c.

De morte.

Cap. ij.

Mors dicta est eo q; sit amara vel a morte qui mores fingit efficere. Est aut fin ysid. triplex mors. s. acerba. imatura et metita. p̄ua ē infantū. secūda iuuenū. tertia naturalis atq; senū. Omnis aut mortuus aut ē finis aut cadaver. dicitur aut finis a funibus accensis. quos antiqui ante feretū pauperis cera arcūdantis deferebant. Cadaver a cadendo est dicitur. s. q; mortuus cadit et p̄iact in sepulch. dicit tunc defunctus quia vite officio tunc functus est. Dicit et sepulchus quasi seorsum pulsus. quia sub terra tumulatur. Mancusq; ysi. li. xvj. c. ij. Alias mortis proprietates quere infra in fine illius. vj. s. in fine de infirmitatibus.

De dignitate hominis.

Cap. iij.

Est hec de proprietate quibus hominis quo ad etatē infantilem dicitur de generatione et primo. q; eius creatio est tāto ceteris aialibus excellēior. q̄nto dignior. n̄ solū mētē vixentiā fin ipsissimū corpis p̄plexione. Dicit a

aristo. li. j. sicut frustum auri vel argenti se h; ad nūmū monetatū sic oēs dispositōes alioꝝ ad homines vnde cū h; sit dignissima creaturā ingeniatā ē natura homini conferre mēbra nobilita et diuersa. nobilitatibus operationibus et varijs eo numentia p̄pter qd d̄ eius creatione fin corpus breuiter quedā sunt dicenda.

De creatione infantis.

Capitulum iij.

Circa creatōnes itaq; infantis erigit materia cōueniens. locus expediens nature ministeriū. s. calor. velut causa efficiens et spūs virtutem corpori influens atq; regens. Materia liquidē infantis ē humor seminalis decussus p̄ actum generatōnis et singulis partibus vtriusq; pentis. p̄mo materia in loco cōceptōnis dispersa vi nature attractiua in cellulis matris recolligit et p̄ calorem operantē pariter cōmiscetur. q; nisi cōmitio digesti sanguinis vtriusq; pentis fieret infantis creatio non posset fieri. Nam materia sanguinis a mare p̄cedens. spissa est et calida. vnde p̄ nimia spissitudine se non potest dilatare et ex superabundantia caloris materia destrueret infantis. nisi ex sanguine mulieris contrarias qualitates habentis recipere t̄pamentū. Nec materia in dextere parus cellula ad unata. in naturam cedit maris. In sinistra vō cedit in naturā mulieris. Et hec diuersitas accidit p̄p̄ dominii caloris in parte dextera potius q̄ i sinistra et sic dicit Galen. et Confl. et Arist. li. xv. Si fuerit virtus sanguinis in mare viuens fetus patri assimilabitur et econuerso. Et si fuerit equalis in vtroq; cōsimilis vtriusq; assimilabitur. Nec materia virtute caloris excocta quadā pellicula tenuissima arcūdatur intra quam instar lactis coagulatur et hec materia est pellicula embriōnis que est theca et coproium vnde puer tegitur in vtero matris et hec eius puero nascente egreditur ruptis tenaculis. quibus matris villulis adhebat. Si vero aliquo casu i vtero manserit p̄t partū mulier in periculo remanebit. Materie ḡ cōcepte et vi retentia coadunata transmittit naturā sanguinem mēstrualē et cuius calore z humore fetus conceptus fomentat h̄mōi aut fomento ager humane natiuitatis irroratur. Nam cū semen coagulatur fin s̄a. et confl. cū spiritu et calore naturali sit plēnū per quasdam venas et arterias et s̄ba semis ortas sanguis mēstruali p̄ictas. nutrimentū sibi attrahit et fomentū. Et hoc fuit necessariū vt p̄ venas materia infantis nutret et per arterias spiritus et attribueretur. His duobus s; materie seminali et humor nutritiuali cooperat calor naturalis q; interclusus per vim informatiuā nūc formare mēbra corporis infantis. Nam de essentia ipsius seminis format cerebrum ossa cartillagines et pelliculas neruos et arterias. De sanguine vero mēstruali format natura epar et oia mēbra carnosā quoz sustantia et sanguine p̄reat. p̄mo aut natura format p̄cipalia mēbra. s. cor cerebrū et epar que alioꝝ sunt s̄tamenta et hec in p̄cipio q̄ sunt in massa sanguinis et sibi vicinatur sed postea ab inuicem diuiduntur De his tribus fundamentis alia tria nascuntur de cerebro nerui et nucla doisi. de corde arterie. de

epate & vene oriunt. Adis qñ fundamentis iactis formauit natura ossa hec custodientia. sic craneū ad defensionē cerebri & costas pectoris ad defensionē cordis & costas lateris ad defensionē epatis & sic sicut d' alijs. post ista nascunt alia mēbra istis posteriora vt manus pedes et cōsimilia. Nec autē nō simul h' paulatim formant ac successiue. Infans enī q̄tuor dieb' concreat. Primus ē cum adhuc sit vicinus lacti. Secundus ē cū iā semē sanguinis se cōmiserit. tūc enī non dū cor ad cerebrū pfecte formā. h' sunt quedā massa sanguinea quē gradū ypo. vocat fetū. Tercius ḡdus cū corde cerebri et epate iā formatis. Alia mēbra in forma et indistincta sunt. Vltim' ḡdus ē ab ypo. in fans vocatus. Iā enī coope organizato & ad susceptiōnē aie disposito viuificat et iā incipit se mouere & pedib' calcitrare. & si est femia in sinistro latere pl' mouet et si est masculus plus in dextro vt dicit Bā. In lactis autē gradu est infans p̄ sex dies. in ḡdu vō sanguinis p. ix. in gradu vō masse carnee p. xij. i q̄to autē ante plenā pfectionē p. viij. versus. Sex in lacte dies ter sunt in sanguine termi. Bis sent carnem ter senti membra figurant. A die pceptōis vsq; ad diez cōpletōis et viuificatiōis fetus sunt dies. xlvj. ita q' p̄ m' et vltim' inclusiue teneant. Et q' p̄ q' in q̄dragesimalo sexto viuus et cōpletus est fetus q̄tū ad effectū generatiōis et fm istū modū cōputat Aug'. edifi cationē templi sub numero. xlvj. annoꝝ cui cōpar p̄ feciōnē cōpōis Iesu xpi sup̄ Jo. vij. & li. iij. de tri. ca. v. inter cetera interserit ista vba q̄dragelies series senti ducenti sunt. & lxx. et. vij. dies qui numer' dierū cōplet. lx. menses et sex dies. et sequit' in eodē. c. nat' autē dñs tradit. viij. kal. Januarij. A die ḡ pceptōis que tradit' fuisse. viij. kal. apulis vsq; ad. viij. kal. ianuarij ducent. lxx. dies reperunt' cōputati q' fema riuū numerū q̄dragelies series habent quo numero templū est edificatū &c. Consta. in li. iij. c. xxxiij. dicit q' masculus qui in mense. viij. est nasciturus. xxx. diebus informatur. et lxx. cōplet. deinde subdit masculus decem mensium. xlvj. formā diebus. & in. lxxx. cōplet. masculus vō nouē mensiū informatur. xl. diebus et in. lxxx. cōplet. In eodē etiā loco describitur t̄ps viuificatiōis et cōpletōis fetus muliebris h' de hoc suspēdo causa breuitatis. hoc solū attendendum q' femina tardius formā et cōplet' q' masculus vt patet ibi. et h' mōi ibi assignat' ratio quia semen vnde nascitur masculus formis est et calidius et in calidior loco collocat' q' semen vnde femina generat'. dicit etiā ibidē Consta. et Bā. sup̄ ampb'oz. dicit' ypo. omnē infantē in octo mensib' motū habere. quia si adeo fortis esset vt possit erire quoquo modo ad vitam cōualescat. si vero nō erierit ip̄o motu debilitat'. ita et patet vt in sequenti exiens mense nullaten' cōualescat. si vero vsq; ad nonū mensem vel saltē vsq; ad p̄ncipiū decimi mensis natiuitas p̄rhabat' reborat' et etiā sine periculo nascit'. vt dicit Consta. lib. pante. iij. ca. xxxiij.

De infante

La. v.

Infantulus igitur ex semine contrarias qualitates habentib' generat' in dextro si mas. in sinistra aut' latere si femina

collocat' sanguine mēstruali in vtero nutrit' et formā. Et causa vili enī et materia infirma homo recipit a p̄ncipio nutrimenti virtute caloris natura cooperante et dilatante singula mēbra paulatim et etiā nō subito informā. solus enī xps subito fuit formatus in vtero et distinctus qñ in vtero est conceptus vt dicit Aug. anima subintrante vita p̄fundit' et sensu nature sentiens circūdatiōne pellicule ad ip̄ius rupturā mouet' et cuius motu maternus vterus cōcutit' et grauā et cōpleta actione nature circa infantuli creatiōne si partus sit salubris. viij. vel. ix. vel. x. mense ad exitū de vtero nitit' et conat'. exiens vero secundum circūdat' in cuius exitu vterus maternus dolore nimio fatigat'. et hoc accidit qñ partus nimis p̄pe anticipat'. deinde ad aerē nimis frigidus vel nimis calidus veniens calamitate et miserie expo nit' quod ei' innatus clamor aperissime attestatur. caro infantuli recenter nati fluida est et tenella. et iō necessaria sunt et varia remedia et fomenta. et sic dicit Consta. li. iij. c. xxx. infantem inquit vterū exiētes in rosis cū sale tritis inuoluant' vt eoz membra confortent' et a viscosa hūiditate liberēt. deinde paulatim & gūngine cū digito melle vincto fricent' vt in teriora osis mundificent' et confortent' vt dulcedine et acumine mellis appetitus infantuli puocēt. frequenter balneent' cū oleo mirrino aut rosaceo vngāt omnia eoz membra fricent'. p̄cipue masculoz quoz membra debent esse p̄pter exercitiū duriora. femin' eis semp' in loco obscuro puocēt' vt lumen ip̄oz coadunēt. In cūdo enī locus nimis visum dispergit & tenellos adhuc oculos ledit et sepis luscus facit et iō non sunt nimis luado aeri exponendi ne sp̄s visibilis disgreget'. sup̄ omnia cauendū est ne malo lacte corrupto nutrimento nutriat'. quia ex viscoso lacte nutriti pessimas solent incurrere passiones. sicut osis vlcationē vomitū febrem sp̄ssimū ventris solutionē & h̄mōi. nec ē danda infantulis medicina cū egrotant h' nutriti in medicina et incōuenientia dieta p̄curanda est vt sic infantis defectum suppleat virtus gerule nutritis sicut ibidē dicit Consta. Et bona autem dispositione lacus nutrimentalis bona sit consistentia. plus et cōuerso. et ex corruptōe sanguinis nutritis necessario ledit corpusculū pueri vel infantis et hoc p̄pter puerilis nature mollicie. et p̄p̄ facilem nutrimenti lacte cōuertibilitatē. vñ mēbra infantilia p̄pter suā tenertudinē ad diuersaz figurā susceptōes habent fluxibilitatē. et iō fascijs et alijs ligamētib' cōgruis infantilia mēbra sunt ligada ne tota efficiant' seu aliquā incurrat' difformitatē que re li. v. de vmbilico. Itē q' infantuli multū accipiūt nutrimenti. somno multo indigent vt calor natura lis ad interiora reuocetur et ad nutrimentū ip̄oz dīgerendū celebretur et iō ex nate instinctu nutrices solēt infantulos in canabulis positos hinc inde mouendo impellere vt ex motu t̄gato calor confortet' & somnus mulcebit' p̄ firmositatum resolutionem in infans cerebro puocēt'. Solet etiā cantus adhiberi vt sensus infantuli ex vocis dulcedine delectetur. Ad hoc dicit' Aristo. li. ij. q' i infantulis abundat cerebrum et fm quantitates sui cōpōis ē valde magnum. Vnde superior pars corpous infantulis

est maior et ponderosior: alijs pubus et ideo infans in principio sui motus ambulat super pedes et super manus. Deinde vo erigit suū corpus paulatim quia ps anterior diminuit et p cōsequēs lūior reddit. ps vo inferior crescit per cōsequēs grauior efficit. etas ergo infans terminū bz in inchoatōe etatis puenit.

De puero.

Cap. vi.

Pver a puritate est dicto

vt dicit yfido. tūc enī puer pprie dicitur qm̄ est ablatiatus a lacte et sepatur ab vberē. doli efficit capax et ideo discipline suscepibilis reputatur et tūc sub tutoribus positus cogit subesse discipline. Est autē etas puerilis calide et humide cōplexionis in quibus mori vneri. ppter viarū angustia non inualescunt vsqz dū ad annū pubertatis pducant. et iō a puritate naturalis innocētie pueri nuncupant vt dicit yfido. Sūt igit pueri carne molles corpe flexibiles. ad motū abiles atqz leues. animo doctiles sine cura et sollicitudine et turā vitam ducētes sola iocosa appreciantes. nullum periculū magis qm̄ itū virge formidantes. plus pomū qm̄ aurū diligentes puerili tpe nuditate detegere verecundia non hntes. laudem qm̄ laudent sicut nec vituperiū qm̄ vituperant ab aliquo reputantes. ppter mobilitatē caloris et carnis et humoris defacili irascunt et defacili placant. ppter corporis teneritudinem defacili ledunt et labores difficilime patiuntur. ex motu calidi humoris in eis dominantis mobiles et instabiles efficiunt. ppter fontem calidē malum appetunt cibi. vnde ppter nutrimenti supfluitatem defacili ad infirmitates varias disponunt. a corruptis parentibz geniti corruptōes contrahere dinoscunt vt patet in filiis leprosorū et podagrorū qui et corrupto humore parentum lepra et podagra sepius inficiunt. per vocem et vultū pueri ab adultis dinoscunt vnde arist. in li. iij. in pueris vox nō alterat ante motū ad libidinē. qm̄ enī vox in pueris mutatur signum est pubertatis et tunc ad generandum abiles inueniunt. Itēz paruuli pueri sepius mala habent mores. sola enim pūna cogitat et de futuris nihil penitus curant. ludos et vanitates amant. luctus et vilitatibus intendere recusant. minima maxima reputat. et e conuerso maxima modica vel nulla putant. sibi noxia et ptraia considerant. et imaginē pueri plus qm̄ viri appreciant. plus de amissione pomū vel piri qm̄ de amissione patrimonij plangunt et plorant et beneficiū acceptū non reuocant ad memorā. omnia que vident appetunt et affectant et voce et manu pariter ea rogant. puerorū sibi consilijs colloquia et consilia amant senum vero consortia fugiunt et declinant. nullū secretū celant. h̄ quicquid vident vel audiunt recitant et reuelant subito ridēt. subito plorant. continue clamāt et garrunt et cachinant. vir silnet quando dormiunt vel dormitant locū a sordibus iterū se coinquinant et immūdant. qm̄ a matre lauant vel pectinant recalcitrant p viribz et repugnant. solum ea que ventris sunt cogitat immo ppirij ventris mensuram ignorat semper comedere sp̄ bibere desiderat et laborat. vir de lecto surgēt et subito abum petunt et c.

De puella.

Cap. vii.

Puella dicitur quasi pu

ra vt pupilla vt dicit yfido. sup oia enim q̄ diligunt in puella marie diligitur pudicitia. Sunt autē puella p̄siderade. q̄ fm̄ cōplexionē sunt calide humide et tenelle fm̄ corporis dispositiones graciles et fluxibiles atqz pulcre. fm̄ mentis affectōem verecū de timide rōcūde. q̄ ad exteriōrē p̄positiōes morū de sapliate in fm̄ōibz caute et tacite i vestibz delicate. nā vt dicit Sene. vestis decentia pudicas docet et c. Est autē puella nomē etatis integritatis et etiam honestatis vt dicit yfido. nam virgines puellas vsualiter appellamus. Dicitur autē virgo ab etate viridior sicut et virga. vel dicit virgo ab incorruptiōe quasi verago. quia verā ignorat femineas passionē vt dicit yfido. li. rj. c. ij. Omnis autē femina vt dicit arist. habet generaliter fluxibiliōrē capillū et molliōrē q̄ vir et ceruicē longiorē color mulieribus generaliter ē magis candidus et vultus letus. mollis serenus blandus ab humeris vsqz ad vmbilicū habēs corpus magis angustum. ab vmbilico vsqz ad genua et etiā ad pedū infimū magis prostrum. manus et omnia membroy extimitas hnt flexibiliōres et subtiliores. vox tenuis. fmo volubilis et factus. incessus breuis passibus breuibz et curtatis animus insolens ad iracūdiam pronus. tenax odij misericors inuidus. laboris impatiens doctus subdolos amarus in libidinē preceps. Vñ arist. li. viij. femine inquit sunt omnibus generibz animalū debiliores maribus p̄feratam et leopardam quia fortiores maribz reputantur et audaciores in alijs autē animalibz femine sunt leuiores ad instruendū et astutiores et molliores et sunt magis sollicite circa fetum nutriendū. Et mulier q̄ est maioris pietatis qm̄ vir. et eiat citius lacrimas et magis est inuida et magis diligit. et malicia anime magis in muliere qm̄ in viro. et est debilis speciei et est magis mendax et inuerecunda et maioris segnitiei qm̄ vir et tardioris motus vt dicit arist. li. viij.

De matre.

Cap. viij.

Mater fm̄ yfidorū. dicitur

co q̄ fetū nutriendo mānam porngit sollicita est mater circa fetum. fetus enim in vtero existens sanguine nutritur h̄ eo nascente natura mandat sanguinem illum ad vbera vt mutetur in lac ad puerū nutriendū. Vnde infantulus materno lacte nutriti laudabilis q̄ alio. Concipit autē mater cū voluptate. sed cū angustia parturit et dolore. fetū sit un tenerrime diligit. amplectitur osculatur sollicita nutrit et fouet. Item mater postq̄ impregnata fuerit sanguinem menstrualem non emittit. quia vt dicit Arist. in nutrimentū transit creature. Et ceptū masculi pueri minus grauatur mater et ideo pulcrioris est coloris et mundioris et etias motus leuioris qm̄ ex conceptu femineo vt dicit Arist. et ang. quanto tempus plus appropinquat ptui tanto māe pl⁹ affligitur et ex motu ipsius fetus plus fatigatur. Signum autē impregnatiōis fm̄ arist. et etiā fm̄ Gal. super amphoz. postq̄ impregnate fuerint ipse matres res diuersimodas desiderant. colores mutant. sub oculis lucescunt vbera turgescunt. vterus pau-

latum intumescit et magnitudine fetus matricē exten-
dētis nausēa et somitū sepius patuit. graues et la-
boris impatientes efficiunt. in pariedo p̄ dolore cla-
mare p̄pellunt leuiter periclitant sepius iuuenes q̄-
rū membra sunt exilia atq; stricta. quāto autē m̄ p̄ pu-
ero dolores patit̄ fautores tanto plus natū puerū di-
ligit et diligentius nutrit atq; instruit. Impedimenta
vero matris in p̄cipiēdo. in fouēdo q̄re supra lib. v.
vbi tangit̄ de matrice et mamilla et infra codēvbi tā-
git̄ de abortu et de causis abortiendi 7c.

De filia

Ca. ix.

Filia sicut et filius a fo-
uendo est dicta eo q̄ mater eā fouet et ei na-
turā fouendi alios derelinquit. Nā eādē p̄cipiendi
fuit̄ quā m̄ a p̄ntibz accipit sue filie q̄ntū ad ḡnari-
onis semē derelinquit. Tāto autē filia matri ē carior
q̄to eadē in fetus discretionē ē similioz. filie autē p̄ue-
niūt eadē p̄prietates q̄ dicunt̄ de puella. quere supra
lib. eodem ca. pximo 7c.

De nutrice

Ca. x.

Nutrix a nutriendo est di-
cta eo q̄ ad fetus nutrimentū sit acōmodata
Nutrix vt d̄. ysid. supplet in nutriendo paruulū vi-
tē matris p̄ḡndet puero gaudenti. et p̄patit̄ puero
patienti. subleuat puerū cadentē. lactat paruulū plo-
rantē. deosculat puerū iacentē. ligat et cōligat paruulū
si se diffundentē. abluit et mundificat puulū se fordi-
dantē. pascit puerū digito se reuidētē. ad loq̄ndū in-
struit puerū nescientē. balbutit nutrix et quasi fran-
git linguā vt sic facilius instruat loquentē. Adedicia
vnt̄ vt ad ydoneitatē p̄ducatur puerū egrotantē. nūc
manibz nunc genibz releuat et subleuat puerū vagiē-
tem. abum p̄mo masticat et masticiādo puero eden-
tulo p̄parat vt facilius transgluciat abum et sic refi-
cit puerū esurientē. Sibilis et cāntilenis demulcet pu-
erū dormientē. fascijs et lintheolis p̄stringit membra
puerilia et reficit ea ne aliquā contrahat paruulū
curuitatem ip̄m deformantē. balneis et vnguentis re-
fouet puulū carnē. quere supra codē de infantulo 7c.

De obstetrice

Ca. xj.

Obstetrice autē dicitur
vt facilius pareat et infantulū p̄tus tpe periculū nō
incurrat. Nec q̄busdā vnguentis et somētis delinire
solet vteriq; parētis vt minorā difficultate et dolore
fetus de vtero abducatur. Nec etiā paruulū nascentē
de vtero suscipit et ip̄ius umbilicū longitudine q̄tu-
tor digitorū circūdat. sanguinē paruuli aqua di-
luit. sale et melle ad desiccationē humoris et mēbro-
rum conforationē delinit membra p̄aniculis inuol-
uit. Quero supra lib. v. de umbilico 7c.

De ancilla

Ca. xij.

Ancilla est famula vxo-
ris obsequio deputata. hec laboriosis et vili-
cubz officijs deputat̄. grossioribz abis reficit. viliori-
bus pannis induit. Futuris iugo p̄mitur si filius cō-
reperit̄ p̄us suus q̄ natus reddit̄ et ab vtero fuit̄

ti mancipat̄. Ancilla etiā si fuis fuerit conditionis
p̄libito nubere nō p̄mittitur. et qui secuz contrahit
si p̄mo liber fuerit suus efficit̄ post contractū pecu-
nia vendit̄ et emitit̄ sicut pecus. Ancilla sicut et fer-
uus p̄pter ingratitudeis vicū reuocat̄ post mariti
amissionē conuictijs afficit̄ virgīs et verberibus ate-
rit̄ varijs et contrarijs verationibz et angarijs opp̄-
nuitur. respirare inter miserias vir p̄mittit̄. vnde in-
ter miserias miserabilior ē p̄ditio fuit̄ ut d̄. Ra-
banus exponendo illud verbū. Jere. ix. Fuetis dijs
alienis que nocte et die requiem nō dabūt vobis 7c.
Est autē p̄p̄tū ancillarū et fūlium p̄onarum vt d̄
Rabanus contra suas d̄nas vel d̄nos insolelere.
Et quando metus eos nō repunit̄ contra supborū
imperū tumido animo supbite vt patet in egiptia-
ca ancilla sare que videns se concipisse cōtempnit̄ do-
minā suā. Gen. xvij. nec ad eo reuersa est bec ancilla
nisi q̄nā d̄na sua fuit̄ eposita ad flagella. vnde cōse-
quit̄ ibi. Affligente eā sara d̄na sua 7c. Seruiles enī
p̄onas et ancillares timor humilant et dep̄mit̄ q̄s
benignus amor in supbite cōtemptum aliquotiens
eleuat et extollit vt d̄. supbitidem. Scriptū est q̄ delica-
te nutrit fūū suū in sine inueniet eū cōtumacem. q̄re
infra eodem de suo nequam.

De masculo

Ca. xij.

Masculo a mare diminu-
que est dicitur q̄ in omni genere aialū q̄ ad
fetus dignitatē obtinet̄ p̄ncipatū vt d̄. ysid. Maior
enī est masculus femina quo ad cōplexionē. quo ad
opationē et quo ad sensus discretionē et quo ad po-
testatem et d̄nationē. Quo ad cōplexionē patz q̄ vir
sive masculus respectu femine calidus est et siccus.
ip̄a vero eōteroso. In masculo vigent̄ vtutes forma-
les et actiue in femina vō materiales et passiue vñ d̄
Aristo. li. xv. q̄ vir se bz ad modū forme mulier per-
modū patientis. Itē p̄ualet masculū q̄ ad naturalē
opationē. q̄ naturalis opatio plus viget̄ in masculo
generaliter q̄ in femina. in eo enī maior ē virtus. et
ideo vir a virū eminentia est dicitur vt d̄. ysid. Ner-
ui enī viroz et lacerti maiorū robore sunt fundati et
ideo fortiorū actionibz erūt apti. Ossa enī masculo-
rū sunt fortiora grossiora et in iuncturis solidiora et
ideo ad omnia fortiora opa naturaliter sunt fortio-
res. In masculis etiā fm̄ Consta. sunt corda ampli-
ora et maiorā et ideo ad receptionē abundantiē maio-
ris sp̄s et sanguis sunt abilioz et ideo p̄pter abun-
dantiā sp̄rituū et calidi sanguinis audatioz ē na-
turaliter mens vir q̄ mulieris in qua causa est con-
traria p̄pter caloris fortitudinē et completiois sicce
vigorem. nulli viro accidit̄ passio menstrualis sicut
mulieribz accidere consuevit. Quicqd̄ in masculoz
corpōibz supfluitatis gignitur aut p̄ intensum calo-
rem consumit̄ aut in pilos resoluitur aut p̄ exercitiū
enacuat̄. Item distat̄ conditio viri et mulieris i se-
sus discretionē. In omni enī genere animalium ma-
sculus in p̄caendis insidijs et in fugiēdis nociuis
solicitationē habet animum feminis et prudentiores
vt dicit̄ Aristo. lib. v. Vnde vir p̄cedit̄ feminantē
tam ratione intellectus q̄ sp̄picitate. vt dicit̄ Aug.
qui p̄fert vir unū mulieris fm̄ aplm̄ in imaginis di-

uine similitudine et dignitate et ex ista dignitate pre-
cedit masculi in auctoritate et prate. Auctoritas enim
docendi et pſidendi uiris concedit feminis uero con-
suetudinaliter denegat. ut dicit apſus. j. Locut. vj.
Mulierem in eccia docere non pmitto. Scriptum est. sub
uiri prate eris et ipse dñabit tui. Sen. iij. Sunt igitur
feminas calidiores et fibiores. mulierum zelatores uiri
et aialia pugnant p uxores suas. ut dicit Arist. sunt
etiam corporis durioris et hispidioris uocis grossioris
aspectus formosior in omni genere aialium excepta vac-
ca cuius uox est grossior ut dicit Arist. li. iij. sunt etiam
oēs masculi in omni genere animalium plurimum dentium
q̄ femine et maioru indigent cibo et corporis nutrime-
to. ppter abundantiam fortitudinis caloris dominantis
in masculis humiditatem cibi de facili cōsumuntis.
ut dicit Arist. li. iij. De uero. Cap. xiiij.

Utravirtute uirum est di-
citur fin. ysi. Mas i uiribus uir mulieres per-
cellit. Caput enim mulieris est uir. ut dicit apost. uir
tenet regere uxorem suam sicut caput totius corporis
curam gerit. Hic maritus q̄si matrem tuam est dicitur
Nam uxoris sue que mater est filiorum curam suscipit et
tutelam hic a spondendo id est obligando et pmitte-
do spōsus dicitur. Nam in contractu coniugali fide in
termedia se obligat ut indiuiduū cū uxore uite p̄sue-
tudinē teneat ut debitū ei reddat et fidē thori sibi cu-
stodiat ut eam p altera nō dimittat. Tantis autem est
amor uiri ad uxorem ut ipsius causa quelibet pericula
subeat amore et amoru matris preferat et ut p eius
cohabitacione patrem et matrem et patriā derelinquat si-
cut dicit dñs. ppter hoc relinquit bō patrem et matrem
suam adheret uxori sue. Hic sponsus ante spōsa-
lia muneribus et donis ad sui amoris amplexū spon-
sam allicit. Iris et nuncijs uotū suū circa ipsam expri-
mit. multa largit et plurima reponit ut ei place-
at. ludis et spectaculis se exponit. frequenter tyrocinia
robis et mutatorijs se ornare et cōponit. Quicquid eni-
am rogat dare vel facere pro eius amore pro uiribus
statim facit nulli denegat aliquid qui sub nomine
sponse rem aliquam sibi fieri petit. Blande eā alloq-
uit. r. blande uultu ac ardenti oculo eam facie ad fa-
ciem intuet. Tandem in eandem finaliter cōsentiens cō-
sensum suū coram parentibus uerbis exprimit et anulo
eam subarrante in cōiugem eā ducit et in signū rati-
ficacionis coniugij iam contracti dona et dotacionia cō-
impendere et sub carte vel crogaphi testimonio cō-
cedere consuevit. festa et cōiuiua nuptialia celebrat.
munera aduenientibus donat. choreis cantilenis et in-
strumētis musicalibus p̄tes letificat et exultat. bis
cōpleta sponsam introducit et ad secreta thalami re-
cipit et admittit. sociam mensę et thori eaz statuit. eā
dominā pecunie sue et familie facit. deinde nō min⁹
uxoris sue q̄ sui ipsius causam vel etiā curam gerit ex
amore et etiā zelo ipsam corrigit et etiam custodiā cir-
ca eā adhibet et apponit. gestus et affectus pariter et
aspectus uxoris sue cōsiderat. ingressus et regressus
eius serminat atq; pensat. Uiro autem bonā mulierem
habente nullus est felicio qui uo h̄y uxorem clamoro-
sam masā. rixosam. ebriosam. luxuriosam. multuolā
sibi contrariā. sumptuosam. curiosam. inuidiosam.

desidiosam. tediosam. uagam. amaraz. suspiciosam.
odiosam. nullus tali uiro miserabilior est et infelicioz
hec omnia et supius posita tangit fulgū. in fine q̄
dam de nuptijs in cana galilee. Uñ cōparat ipm spō-
so ecciam spōse bone. synagoga uo spōse male et ad
ultere. In sponsa autem et uxore bona etigunt iste con-
ditōes. s. ut sit frequēs et deuota quo ad dei mone-
rū. humilis et subdita quo ad obsequiū mariti. affa-
bilis et benigna quo ad domesticos. liberalis et lar-
ga q̄tum ad extraneos. misericors et benigna q̄ ad
miseros. mansueta et pacifica quo ad uicinos. circū-
specta et prudens in p̄cauendis. fortis et patens in
sustinendis. sedula et diligens in agendis. modesta
in habitu. et sobria in motu. cauta in affatu. pudica
in aspectu. honesta in gestu. matura in incessu. uere-
cūda in publico. iocūda cū marito. cōnēs in ocul-
to. Talis uxor est laude digna que p̄ cōpositis mo-
ribus q̄ totis criminibus. plus uirtutibus q̄ puleris ve-
stibus studet placere uiro suo. que plus causa plus
q̄ cā libidinis i bonis matrimonijs cōuersat q̄ et cō-
iugio potius habere filios gratie q̄ nature delectat
et hec de uxore bona nunc sufficient.

De patre.

Cap. xv.

Pater est principium ge-
neracionis. naturaliter enim desiderat pater
suam speciem multiplicare in filiis ut naturā quam
nō potest seruare in se custodiat i sua prole. ut dicit
constan. et ideo ad filiorum generacionem de sua sub-
stantia p generacionis officij diuidit et transfundit.
et tamē ppter hanc delectacionem nature sue dimi-
nutōem non recipit. generat autem filium sibi similem
in specie et etiam in effigie matrem quā uirtus in fe-
mine patris vincit uirtutē in femine matris ut dicit
Arist. li. viij. et ideo pater circa filiorum p̄creacionem
solicitus existit et naturaliter fetum suū diligit intā-
tum ut etiam nutrimentū sibi subtrahat ut nutriat
fetum suū et hoc generaliter est uerū in omni genere
animalium exceptis paucis in quibus natura exgene-
rat et ideo non multum sollicitatur circa fetus suos et
se eos eiciūt sicut dicit Arist. li. vj. de aquila q̄ eicit
et alis et rostro et unguibus eos fugat. Homo autem
puerum suum siue fetum diligit et nutrit. ablactatū
suum cōmensalem facit filium et in iuuentute uerbi-
erudit et uerbis corrigere non desistit sub custo-
dia tutorum ipm constituit. et ne presumat uultum
bilarē filio nō ostendit. filium sibi similem magis dili-
git. et in ipm oculum cōsuecit figere. fin etatem et p̄-
mogeniture dignitatem ueltes et aboz portiones fi-
lijs suis diuidit. p filijs acquirere et hereditates au-
gere non desistit. acquisitam extollit et occultat. filijs
hereditibus derelinquit. Pater uero qui a pascendo
est dicitur qui pascit filios in eorum iuuentute. in se-
nectute a filiis pascatur sicut est uidere in ambus cor-
um generis. nam iuuenes pascent senes sicut dicit
Aristo. quando pre senio non possunt acquirere ui-
ctum suum et ideo uite longiores promissio honora-
tum parentes et sustentantū est remuneratio spā-
lis ut dicit Ambro. Scriptus est enim. Honoris pa-
tris et matrem tuam ut sis longeuus super terras.
Exod. xx. Eccl. iij. qui honorat patrem uiuuiet lon-

gior. Vñ dicit glosa q̄ honorare parentes ē primū
mandatū in p̄missione et p̄ consequens magnum ē
mandatum in remuneracione et eius transgressio ma
xima est in punitione. Vnde patris maledictio no
cet filijs vt patet in cayn qui p̄pter paternā offensam
penam meruit fuitus. Sc̄i. ix. Est itaq; pater et fi
lijs honorandus sustentandus supportandus letifi
candus ⁊ defendandus magnificandus ⁊ laudandus
exaudiendus ⁊ imitandus vt dicit glosa ibi. si filij ab
rahe estis opera abrahe facite. filius ex parentū sub
stantia originē ducit et ab eis fomentū recipit ⁊ sine
parentum adiutorio neq; p̄sicit neq; viuunt. q̄to pl⁹
a patre diligit tanto ab eo diligentius instruit frequē
tius cedit et sub disciplina custodit alius custodit
et cū a patre maxime diligit diligi nō videt quā ver
bis et verberibus ne insolcat sepius lacessit. affe
ctuosius quidē a patre diligit q̄to sua effigies in fi
lio similioꝝ et expressio inuenit. p̄ aterna quoq; faci
es cons̄ndit quando aliquid turpe de filijs subau
dit. paternus animus grauit̄ offendit quando ali
qua cōsumar rebellio in filijs p̄sentat. circa filiorum
aut educationem maxima parentum cura dirigitur
et ob sp̄em posteritatis filijs hereditas custodit. p̄p̄
paternam offensam et contemptū sepe fm̄ leges ex
hereditatis pena filij p̄cutit et puniūt. nulla. p̄sus
maior est ingratitude q̄ p̄uersoꝝum filioꝝ quando
fm̄ acceptum beneficiū a parentibus eis non succur
rit nec a filijs necessitatis tempore subuenit. p̄ hono
rificentia parentum filijs sepe impedit̄ honor et lar
gitur primogenito filio debet maior hereditas por
tio a legibus diffinit̄ h̄ p̄pter patris iniuriam illius
primogeniture p̄rogatiua aliquē primogenito tollit
et alius qui dignior est primogeniture titulo inuesti
tur sicut dicit Hieronimus super glosam Sc̄i. xlix.
Ruben primogenitus meus ⁊c. tu inquit iuxta or
dinem natiuitatis tue hereditatem quā iure primo
geniture habuere debuisti regnū. s. et etiā sacerdotiū
perdidisti ⁊c. filij igitur qui p̄ naturam deberent̄ se
se sicut parentes nobiles. diuites et etiā liberi. per
culpam efficiunt̄ viles pauperes atq; serui. Quere
supra de malo seruo.

De seruo

Ca. xvj.

Seruus in ysid. a seruā
do est dictus nam quondam quidam capti
ui seruabant̄ vel vt capite plecterent̄. vel vt p̄cio re
dimerent̄. Vel a seruendo sunt dicti eo q̄ viliorib; ob
ficijs que dñs non conueniunt nec filijs mancipā
tur. Seruorum triplex est genus vt dicit ysid. quidā
enī sunt vernaculi siue originarij. s. qui in seruitute
sunt nati et tales multis penis legalibus subiiciunt̄
quia sua vendere vel alienare non possunt nec con
trahere nec dignitatis officij assumere nec etiā tes
timoniū p̄hibere nisi dñoz suozum voluntate. Vñ
de sine infamia existēs sepe infamie pena puniūt.
Alij sunt serui empticij qui a barbaris et hostibus
capti vel empti iugo seruitutis sunt opp̄ressi. Tercij
conducticij qui non ex necessitate h̄ voluntate serui
unt ob sp̄em lucri et hi. pp̄ue famuli a famulando
sunt dicti id ē obsequendo vt dicit ysid. Sunt itaq;
multe viles conditiones seruoꝝ malozum de quib;

supra dictū est in tractatu de ancilla. Quere ibi ⁊c.
Sequitur aliud capitulum.

De seruo malo ⁊ nequaz

Ca. xvij.

Hec de seruo nequaz ad
sciendū est q̄ in multis sibi ⁊ alijs est nocuus
Solet enim ebrius esse et tunc bona dñi sui vel ne
gligit vel furtiue subtrahit ⁊ expendit. Prover. xxx.
Operarius ebrius nō locupletabit. Item reuer
sus est ebrius et tunc tempus concessum ad labo
randum inutiliter p̄dit. sicut seruis dixit paterfamili
as. Quid stas hic tota die otiosus. ⁊ Ec̄i. xxxij. Mit
te seruum in operationem ne vacet. Sic enim decet
illum. Item de bonis dñi sui p̄digus omnia disti
pat et consumit. Math. xvij. diffamatus est vilis
q̄ dissipasset bona dñi sui. Item piger et somnolen
tus et desidiosus omnia negocia dñi sui negligit et
omittit. Ec̄i. xxxvij. dicit. Cum seruo tuo pigro tra
cta de opere. ⁊ Luc. xix. dicit. Seruus piger absco
dit talentam dñi sui in terra ⁊ abiit. Item p̄terius
et ceruicosus etiā supra dñm se extollit. Ec̄i. x. Vi
di seruos in equis ⁊c. ⁊ Prover. xxx. Per seruum
cum regnauerit ⁊c. Item cupidus est ⁊ lucri auid⁹
lucrum dñi sui in p̄p̄am suā conuertit. Exempl⁹
de Biez seruo Melyset qui sub nomine dñi sui pecu
niam perijt. obtulit et detulit et abscondit. iij. Regū
v. Item sup̄bus et presumptuosus dñi imperium
paripendit sicut dixit miphiboseth de Siba seruo
suo. Seruus meus contempsit me dñe mi rex et asi
num sternere noluit. ij. Reg. xvj. ⁊ Job. xix. Seruū
meum ⁊c. Item cum sit durus et maliciosus grā
sibi fieri desiderat et appetit. sed obtentam alijs non
impedit. Math. xvij. Serue nequam omne debitū
dimisi quia rogasti. Item incircūspectus est et obli
uiosus et ignorans q̄ de suis excessibus sit rationes
dño suo redditurus ad memoriam non reducit. Lu
ce. xij. Si dixit. dñs meus moram facit venire ⁊c.
Item iracundus et seditiosus totam p̄turbat fami
liam et offendit. Luc. xij. Si inceperit seruus ille bi
bere et inebriari et familiam percutere. vemet dñs
eius ⁊c. Item maledicus ⁊ linguosus de omnibus
et p̄cipue de domino suo maledicit. Sicut patet de
Siba seruo miphiboseth qui cum apud regem ac
cusauit. ij. Reg. xv. Ec̄i. vij. Ne audias seruū ma
ledicentem tibi. Item si fuerit delicatus et deliciose
nutritus contra dñm suū recalcitrat et resistit. Pro
ver. xxx. Qui delicate nutrit seruum suū ⁊c. Et ite
rum. Non decent seruū delicie. Item fraudulens
et dolosus insidias dño ponit et quandoq; ip̄m in
terficiat sine prodit. iij. Reg. xxx. Retenderunt ei in
sidias serui sui et interfecerunt regem in domo sua.
Item dño suo existens inuidiosus ab eo fugit ⁊ ip̄m
deserens aduersario suo se coniungit. ij. Reg. ij. fu
gerunt serui semey in geth ⁊c. Et p̄m. Reg. xv.
Increuerunt serui qui fugiunt dños suos. Item cū
sit nequam et flagitiosus vix p̄ verba de malicia se
compescet. Ecclesiastica. xxiij. ibi. Sicut seruus inter
rogatus. id est tormentis castigatus frequenter a li
uore. id ē liuoris crimine non minuit̄ sed magis ad
odium puocat. quasi diceret. seruus inter tormen
ta non meliorat̄ h̄ potius peiorat̄. Itē cum sit ingra

ius grām factā a dño non recognoscit. sed de iusticia plus q̄ de gratia sibi fieri credit. *Ecci. xliij.* Iara manus seruo ⁊ queret libertatē. Item si fuerit criminōsus et culpatus dño suo. sine flagellis ab eo extorq̄ri veritatis cōfessio nō valebit. *Ecci. xliij.* Seruo pessimo sanguinitate latus ibi glosa. Seru? qui v̄bis nō corrigitur vulneribus corrigat. Itē cū sit astutus et labor ei odiosus vocatus ad labores dormire se fingit et q̄si non audiens de vno latero ad aliud se conuertit. *Proner. xliij.* Seru? nō p̄t erudiri. q̄ qd̄ dicitis intelligit. ⁊ rīdere cōtempnit. Et *Luce. xij.* Seruus quidem sciens volūtatē dñi ⁊c. Sequit̄ aliud capitulum.

De conditionib; boni serui. *Cap. xvij.*

Boni autēz serui conditio consistit in diuers. Nam bonus seruus est docilis et ingeniosus ad intelligendū. *Proverb. xvij.* Seruus sapiēs dñabit stultus filijs. et *Ecci. viij.* Seruus sensatus ⁊c. Item humilis est et obsequiosus ad quodlibet obsequiū impendendū. *Psalm.* Dñe ego seruus tuus ⁊ filius ancille tue. Ad *P̄bi lip. ij.* Humilauit se formā serui accipiens. Itē hilaris et ioculosus ad conuiuandū. decet enī suum in suo ministerio esse hilarem et iocundū. Tōm enī seruitiū displicet quando fuitus facie leta caret. *Benef. xlv.* Et nos leti seruim? regi. Et *ysai. xl.* Serui mei letabuntur et laudabuntur p̄ exultatōne ⁊c. Item affabilis et graciosus ad loquendum. quia multum diligunt serui quando affabiles sunt et benigni. Et ideo de dō qui seruiebat saul dicit primo regū decimo octauo. *Accept? erat dauid in oculis vniuersi populi. et maxime in conspectu seruoꝝ saul.* Et in eodem. *Eccc places regi ⁊ vniuersi serui eius diligunt te.* Item virilis et animosus fē cōtra aduersariū dñi sui ponēs. primi regū decimo quinto. *Non cōcidat cor cuiuscūq; in eo. ego seruus tuus vado et pugnabo aduersus p̄biliscuz ⁊c.* Itē fidelis est in cōmissioe negotio et studiosus ad erequendū. *Luce. ix.* Euge seruē bone et fidelis ⁊c. et *Ecci. xij.* Seruus me? moyses fidelis in omni domo mea. Item habilis ē et artificiosus ad lucrū domini pcurandū. plus enī intendit bonus seruus augmētare et multiplicare dñi peculū q̄ suuz. p̄p̄riū. quia in multiplicando domini sui lucrū procurat et ipse suum. *Luce. xix.* *Voluntas decet seruis suis. tradidit illis decē mnas ⁊ ait negociamini dñi vno ⁊c.* Itē bonus seruus et caut? est et multū curiosus ad rōem et cōpotū dñi sui persoluendū de datis et acceptis. *Mā de bñi cōputatis remuneratōem certus expectat. de nō cōputatis vō semp dubitat ⁊ fornicat.* *Luce. xix.* vbi dicit. *Dñe ecce mna tua decē mnas fecit.* *Lui dixit domin? seruis dñs hñs p̄tatez sup decē ciuitates.* Itē sollicitus est bonus seruus et aio studiosus p̄s dño suo p̄parare p̄modū siue lectū q̄ se disponere ad prandū. siue q̄ literas alias ad quiescendū. *Manq̄ enī bon? seruus cōmodū sibi fieri putat q̄ videt q̄ dñs adhuc laborat.* *Luce. xij.* *Quis vestrū hñs serui ⁊ si uenerit de agro dicat ei primo discumbete. ⁊c.* Ideo cōmendatur vtiq; qui dixit ad dauid secūdi regū. *xj.* *Dominus meus iacob ⁊ serui dñi mei super faciem terre*

manent ⁊c. Item seruus fidelis et timolosus domini sui aduentū prestolatur nec se disponit vel deponit anteq̄ ueniat ad dormiendū. nec subintrat lectū suum ante aduentum suum. *Luce. xij.* *Beatus seruus ille quē cum uenerit dñs inuenit uigilantem.* Item seruus qui circa dominiū ē sedulus ⁊ amorusus. alijs dormientib; uigilat ad dñm suum custodiendū. unde merito reprehēdit dauid abner ⁊ alios seruos regis saul dormientes. *i. reg. xvij.* *Non erat qui uigilaret. sed omnes dormiebant. et seq̄tur.* *filij mortis estis uos qui non custoditis christum dormiunt.* Itē seruus qui i obsequijs domini sui est attentosus oculis ac manibus semper circa dñm est intentus ad suum beneficium peragendū. ne aliquid seꝝ incōmodū sustineat vel defectū. siue ad aliquod beneficium a dño beneficio recipiendū. *ps.* *Sicut oculi anille in manib; dñe sue ita ⁊c.* Item bonus seru? nūq̄ a labore est vacuus. nunq̄ ab utilitate dñi sui est otiosus. quia siue comedat siue abstineat siue uigilet siue dormiat. omnia que facit ad utilitatem illius cui seruit ordinat et reducat. *Job. viij.* *Sicut ceruus desiderat umbriam et mercenarius prestolat ⁊c.* Item bonus seruus nec in victu nec in uestito dño suo est onerosus. imo ueteri roba domi sui per annū circulum ē contentus. sicq; cōpleto seruitio suo pura est a dño beneficia recepturus. *Ideo in lege preceptū est. ut sine ueste et viatico seru? in anno septimo nullatenus a dño dimittatur.* *Exo. xij.* et *deut. xv.* *Itē seruus in moribus disciplinatus et uariosus solet ēē coram dño graciosus ⁊ in oculis eius acceptus. ⁊ iō seruus sensatus ad hoc diligentiam adhibet ut uerbane et curialiter et munde dño suo administret. q̄ aliquādo plus diligit dñs mundiciā q̄ ipam exhibitionem seruitutis. *ps.* *Ambulans in uia immaculata. hic mihi ministrabat.* *Ecci. vij.* *Seruus sensatus ē ⁊c.* Item seruus bonus a dño coreptus cōtra corripientē se non ē murmurans neq; querulosus. Sait enī q̄ bonus dñs iuste arguit serui suos. Et talis quidam argutio sibi accidit ad profectum. *Ecci. x.* *seruo sensato liberti seruiunt. ⁊ uir disciplina tus non murmurabit coreptus. immo potius gau debet. unde proverb. ix.* *Argue sapientē ⁊ diliget te.**

De bono dño siue domino.

La. xiv.

Sicut autem seruus est nomen subiectionis. sic dominus est nomen prelationis ⁊ potestatis. Unde a dño a quo omnis est potestas iustum dominū est statutū. Sine enim domino non posset stare respublica. nec esset humana societas pacifica vel q̄eta. Sublata namq; de medio dñoz iustoz potentia libera esset malicia. nunq̄ innocētia fuisset tuta ut dicit *Isid.* *Iusta itaq; dominatio p̄ tyrannidē suos nō opprimat. h̄ suos aduersarios rep̄mit et etiā repellit. Dñoz etiāz p̄tās suos nō deserit. imo etiāz p̄ subditos cōtra p̄tatem aduersariā se opponit. ut dicit greg.* *Dñi etiam p̄ q̄ dominus ē nomen potestatis et nomen equitatis. Iust? enī est dñs et iusticias dilexit. eq. vi. vul. eius.* Et ideo q̄ dñs qui iustus est p̄ uia uidelz iustus. causas quoq; ⁊ lites et etiam controuersitas inter subditos dirimit ⁊ diffinit vnicuiq; quod suū est tribuit. cōtra maliciāz

potius conuersio. Nam qđ calidus ē et humidū trāsit in naturā sanguinis et carnis. qđ vō frigidum est et sicū in naturā nerui et in naturā ossis. et sic de alijs. Libus itaq; assumptus et incorpatus ad huc in iuuenibus corpus nutrit et augmentat. In senib; vō calore naturāle reparat deperdita etiam restaurat et custodit ne pereat. Liborum autē sunt multe diuersitates. Quidā enī cito in sanguinē conuertunt. ppter suam substantiāle humiditātē. et illā quā hñt cum sanguine vicinitatē. Quidā vō econtrātio ppter cōtrariā causā tardius conuertunt. Quidā vō cibi multū nutrit. q; multū sanguinē generat. Quidā vō parū inmo potius onerant. in aliquantulum refocillant. Et generalit̄ ois abusus laudabilis generatiuus sanguinis magis est cōueniens in regenda sanitate. Roborantib; itē est cōueniens grossior; cibo spissior; sanguinis generatiuus. Itē ois abusus de qđ generat multū sanguis paucus h; supfluitatē. Et econtrā abusus de quo gignit paucus sanguis multas generat superfluitates. Et generaliter fm diuersitates aboz disponunt et variant cōplexiones mēbro rū et corpis qualitates. vt dicit constan. li. j. Circa cibum autē ista considerant sicut et circa dietam. vt dicit Gal. sup aniphoz. s. cibi substantiālitās. q̄litās. q̄ntitas. sumentis necessitas. t̄pis congruitas. optet enī medicū cognoscere substantiā et q̄litatē aboz ad custodiā et regimē corpoz humanoz. Est et qđdam abusus pure nutrimentalis et facile cōseruius et talis ē nature cōseruatiuus. Quidā est abusus medicus. et hic est facile alteratiuus et nature adiutiuus. Quidā vero est abusus pestifentialis et nature contrariū. sicut abusus venenosus qui a tota specie mutat et destruit ipm corp. Et ideo optet aboz cognoscere substantiā et q̄litatē ne venenū assumat loco cibi. Qualitas autē cibi attendit vel fm vltimam elementariū qualitātū remissionē. et sic ē abusus calidus vō frigidus in pmo gradu. vel fm vltimā carundē intentionē. et sic in quarto gradu. vel fm hāz mediationē et sic dicit esse in tercio vel in scdo gdu fm motorem excessum vel minorē. Hoc etiam attendendū est qđ tam fm substantiā qđ fm qualitatē vt dicit constan. aliqđ abusus ē subtilis qui. s. defacili digerit. cuius quātitas multa parū nutrit. q; fm Ziucen. subtilis ex eo generat sanguis qui cito resoluit a membris et ideo parū nutrit. vt dicit idem. Et est abusus grossus q; s. tardius digerit. et eius ps modica multū nutrit. et quo sanguis grossus generat qui tardius resoluit ab ipis mēbris. Nā vt dicit ysaac. et si nli cibo sit generatio subtilis sanguinis et econtrā et ē abusus in substantia et q̄litatē tpatus. Libus autē purus laudabilis ē. qñ est inter hec tempatus. et econtrā fm Ziucen. herbe crude et fructus nimis recetes minus sunt boni quo ad cibū ppter humiditatis excessum. Nam sanguinē replēt aquositate et disponit ad putrefactōem. et ideo potius sunt medicina qđ abusus. Libus debet eē vniformis. ne. s. i vna mensa diuersa nutrimenta assumant. q; fm Ziucen. dñ vnus abusus digeritur. alter corrumpit. et stomachus vnus extendit et repletur. Considerat etiam in cibo quantitas dimensiuē et extensiuē. Nam attenditur vel fm vniuersū. vel fm vniū. vel fm int̄ hec

mediū. Si vero fuerit abusus nimius. naturam grauat. stomachū distēdit et inflat. rugitū; et torisiones generat. malos humores et cathochimias augmentat. nauicam et vomitū. puocat. calozē naturalem si cut oleum extinguit et suffocat. spasmū et cōtrictōez neruozū causat vlcera scabiem et apostemata fieri. pcurat. senitū et mortē accelerat. cōtra quā abozū multitudine homo munire et defendere se credebat. Quā vō abusus nimis paucus est naturā debilitat. visus et omnes sensus hebetat. fluxum capilloz et caluitiam generat. pitum et ethicas accelerat. corpus extenuat. et peiores infirmitates qđ repleno nimia generat. vñ dicitur in amphoz. In tenuib; dietis peccant maxime egrotantes. Libus vero mediocrius est laudabilis quia deperdita in corpore restaurat. virtutē etiam cōseruat. sanguinē augmentat. calozē temperat. ingenium acuit. vires operandi tribuit. sanitatem corporis auget et custodit. suauem somnum et mulcebiē; generat et inducit. vnde si fuerit maior per cibum restauratio qđ fuerit precedens per resolutionē calozē; deperditio. abusus corpus augmentat vt patet in adulescentia. Si vero fuerit maior deperditio qđ per cibum sequens restauratio. corpus minuit et deficit. vt in senectute. Sed si fuerit equalis restauratio contra dissoluta. corpus cōseruat in constantia et stabilitate. sicut ē videre in iuuentute. Consideratur abusus vel cibi effectus respectu comedentis. quia alius conuenit sano et alius egro. alius iuueni. alius seni. alius exercitanti. alius quiescenti. Multa enī sunt salubria sanitatem habenti que sunt mortifera infirmati. Et etiam in sanis differentia est. quia alius et piper qđ alicui fleumatico ē remedium. alicui colerico ē venenum. et iusquamus qui ē mors hominū. gratissimū abusus ē passeris vel coturnici. vt dicit Gal. Vanadū ē etiam abusus fm varietatem morbi. Nam aliquis abusus ē salubris in quartana qui est mortiferus iacuta. et aliquis abusus qui ē vtilis in principio morbi. ē nociuus qñ infirmitas ē in summo. Nā; tūc debet dari abusus tenuis vt dicit ppo. et gal. quia tūc natura circa digestionē morbi est totaliter intenta. vnde tunc eius effectus diminuit et impedit si occupata circa grossa cibaria teneretur. Alius etiā abusus et alio modo dādus ē necessarius in morbo cronico et diuturno. et alius in contrario. q; in principio timere defectus virtutis. et id ē necessarius maior abusus. In contrario autē morbo timet infirmitatis augmentū et ideo d; tunc dari minus. Libatio ergo faciendā ē fm diuersitatē morbi. fm virtutē infirmi. et fm qualitatē et substantiā ipsius cibi. et fm hoc vtilitas cibi iudicat. Sic alio modo cibādus ē inueniens et adulescēs et alio modo ipse senet. Nā abstinentia cibi que senibus est facilis. pueris et inmorib; ē difficilis. vixta illud ppo. Senes faciliū ferūt ieiunū. scdo p̄sistēs facilius. pneri vō minus. Nam in senib; debilis ē calor naturalis. in alijs autē ē fortis. Et ideo maior abusus ad repressionem caloris ē necessarius in iuuenib; et p̄uulus. minor vero illis. Eadem etiā ē ratio q̄re minus cibandi sunt quiescentes qđ se exercitantes. quia in illis calor ē debilior. in istis vero fortior. et vt post patebit. Consideratur autem in cibando t̄pis congruitas. Nā grossior; dicta et largior; idiget boies i

hieme q̄ in estate sicut dicit ypo. Vires in vere et i
 hieme calidissimi natura sunt. et somni longissimi. In
 his igit hōus plures oblatōes sunt dande q̄ tūc in-
 nat? calor ē mult? multo igit indigēt nutrimento zc.
 In hieme em̄ viget appetit? et somno etiā ē digestio
 calore quidē existente fortiore zc. In estate vō strari-
 um quoq; ē. Calor em̄ in hieme ingredit ad interio-
 ra et ibi coadunat. in estate vō suo sili cōgandēs z ex-
 teriora petens dissoluit et in corpore minorat. Quis
 igit in hieme multū digerēt multus eritat appetit?
 et illud pz in pueris q̄ sunt multi caloris. et iō multū
 appetit et multo indigēt cibo. Sicut in athleticis in q̄-
 bus rōne exercitij augmentat calor naturalis et iō
 multo indigēt nutrimento. sicut ibi exemplificat Sa.
 Est igit q̄b oi aiali necessari. et maxie pueniēs ē q̄n
 vniuersus ē et inter supflūū z diminutū tpat. nimia
 em̄ ibi repletio siue saturitas mors aie et corpis esse
 cōsuevit. et potissime periculosa ē saturitas post p̄ce-
 dentem sterilitatē siue famē vt dicit Auicē. plus em̄
 tūc natura appetit q̄ digerere possit et iō p̄ appetitū
 et saturitatē cibo assumendus ē.

De potu

Ca. xij.

Potus est substantia liqui

da ad aialis nutrimentū necessaria. potus si
 quidē vt dicit Constan. li. v. c. xxvij. multiplici de eā
 necessarius ē. corpus em̄ sicca humectat et qd̄ hūidū
 est in corpe resolut. restituit corp? cibo p̄ ipm̄ refici-
 tur et refert ad loca remotiora q̄ sua grossicia nō pōt
 transire p̄ strictos meatus et angustos. Potus etiāz
 vt dicit Constan. et etiā Auicē. diuersificat tripliciter
 Est em̄ pot? q̄ ē tūc potus vt aq̄ q̄n ē corpus nutri-
 tiua. et ē pot? q̄ est potus z cibo sicut vinū. qd̄ vt dicit
 Constan. p̄ oēs ptes corpis portat cibū nutriēs et ca-
 lesfaciens spm̄ et etiā sanguinē et calozē cōfortās natu-
 ralē. et ē potus medicinalis q̄ nō exhibet fm̄ viā po-
 tus s; potus fm̄ legē et regulā medicine. sicut syrupus
 p̄ otumel coactata et hmid. Sicut autē di. Constan.
 in sanitate custodienda et infirmitate curāda aqua ē
 necessaria et iō oportet q̄ medicus aquaz pdiodes n̄
 negligat cognoscere et naturas laudandas tribuat z
 caueat nō laudandas. Aquaz autē quedā ē sapida q̄
 dā nō sapida. Aqua q̄ sapida in suba clara. fontana.
 orientalis. leuis cito calesfaciens cito frigesces. Nu-
 iusmodi autē vt di. Constan. in sanitate custodiēda ē
 laudabilis nō granās. cito em̄ erit abuz. p̄ hoc em̄ q̄
 est clara paz q̄ sordibz nō ē intermixta. p̄ hoc autē q̄
 est leuis pz q̄ nō ē indigestibilis. p̄ hoc vō q̄ ē calesfa-
 ciens et cito frigesfaciēs pz q̄ sube ē subtilis. Vnde si
 vis scire de duobz q̄ sit subtilior in suba et laudabili-
 or ad bibendū intige vnū pannū lincū bene mūdiz
 ut vnā et aliū bñ mundū in aliā et exponē soli qui p̄
 us erit siccius in aqua subtilior est intinet? Sedo p̄
 hanc aquā pmendabilis est aq̄ fontana septentriona-
 lis. q̄ q̄ est inter orientē et aq̄lonē posita fluēs vsus
 aq̄ilonē. p̄pter hoc em̄ q̄ libere exponit vētis septē-
 trionalibz ex motu ventoz subtiliat. est in hieme cali-
 de nature. et frigide in estate. frigus em̄ septentriona-
 le fugat calozes ad interiora fontū sibi obiectoz. qui
 coadunatus frigiditati obuiat et resistit et aquā fon-
 tis aliquantulū calefacit. In estate vō econtrario ca-

lor aeris vincens fugat frigiditatē ad capita fontūz
 que ibi coadunata aquā frigescit. vt dicit Macro. et
 Constan. Itē aqua fluens foriter de montibz super
 petrā vel arenā limpidissimā. sicut alicuius magni
 fluminis secundū gradū obtinet sanitatis vt di. Cō-
 stantinus. Aqua vero pluuialis vt dicit Constan-
 tinus melior est alijs aquis z sapidior leuior et muni-
 dior sicut di. ypo. pluuia inquit ē fumus aquaz a so-
 le attractaz natura em̄ solis nō nisi qd̄ subtilissimū ē
 attrahit et ideo ceteris aquis melior est et digestibili-
 or s; p̄pter sui subtilitatem vicina est putrefactioni.
 tamen vt dicit Constan. ex putredine nō est vitupe-
 randa s; et subtilitate sua potius est laudanda ois ē
 aqua corruptionem cito admittēs ē subtilis. ledit ei
 quando est putrida q̄ rancitātē generat atq; febres
 s; non putrida optima est et iō a putredine ē canēda
 Itē dicit Constan. aqua que ex tenuissima colligit
 pluuia melior est naturaliter. que vero descendit euz
 tonitru melior est post hanc. nam tonitrus suo mo-
 tu pluuia ipam̄ subtiliat. dicit etiā Constan. q̄ q̄cum
 q̄ frequēter bibit aquā frigidā non euadet frigiditas
 egritudines saltem in senectute. aqua vero calida vt
 dicit Constan. tenuis stomachū lauat a ciborum fe-
 cibz. purgat fleuma et omnem putredinem ventris
 purgat et mundificat. ventrem soluit. naturam alle-
 uiat et confortat. eius tamen frequens vsus nocet.
 stomachum enim remollit. digestiuam virtutē tur-
 bat et impedit et sanguinem de naribus manare fa-
 cit. Itē calida aqua laudabilior est leuius mane.
 maxime his qui de nocte crapulati sunt. Dicit enim
 Auicē. testificati sunt inquit antiqui sapiētes q̄ aq̄
 cocta est minoris inflationis et facilius penetratio-
 nis. quia corpora ei p̄mura actione ignis dissoluuntur
 et descendere compelluntur. et subiungit. torpi-
 di inquit medicorum estimati sunt q̄ subtilius exa-
 let p̄ decoctionem et quod grossius est remaneat. sed
 hoc falsum est. ex p̄bus enim similibus constat aq̄
 substantia tota tamen posset fieri decoctio tanta q̄
 nihil remaneret nisi sex et pars terrestris vt patet in
 aqua et qua fit sal p̄ violentam decoctionem. Aque
 autem ex nūe et grandine resolute ceteris sunt illau-
 dabiliores. p̄ter aquas lacuales et palustres. Iste
 aque omnes sunt cauende. quia vt dicit Constan.
 splenem magnificat. epat et stomachum confun-
 dunt. cutem horridam faciunt et varias febres faci-
 unt. lapides gungunt. Si autem penitus vitari nō
 possunt. auctoritate Auicē. buliantur. dicit autem
 Aristo. in li. methozū q̄ aqua nimis vel glaciē caloz-
 ris soluit ad p̄orem subtilitatē nō redibit. aq̄ vō in
 sipida ē q̄duplex fm̄ Consta. aliq̄ em̄ est salia. aliā
 sulphurea. alia aluminosa. alia metallina. Salia vō
 vt d̄f ventrē emollit morificādo intestina z laxat. se-
 pe tūc bibita de sudādo et cōsumendo humorē ven-
 trē ligat. slipat corp? desiccāt scabiē et pruriginē sa-
 nat. ydropicos inuat si comedat seu bibat. Aq̄ vero
 sulphurea ad frigiditas fac infirmitates. nervos cale-
 facit. intercutaneos hūozes cōsumit. vide infra de sul-
 phure vbi v̄tutes ei? pleni? potius intruēri. Aq̄ autē
 aluminosa et bituminosa infrigidat z desiccāt sanguis
 fluxū p̄strigit z sedat z emorroides curat. Aq̄ vero
 metallina naturam metalli sequit? et effectus. Manu

transiens aq̄ per venā ferri. ventrē cōstipat. mēbra cō
fortat. splenē deopilat. apostema curat. Aqua de me
tallo eris humiditati subuenit. stranguria stringit.
Aqua de metallo argenti refrigerat et desiccet. hec au
tē aq̄ multiplex potui dari nō cōuenit. s̄ solū cōfert
vni medicine. Est autē potus q̄ simul et cibus et po
tus. s̄ vini. Diuersificat enī vniū in substantia. q̄da
enī sunt grossiora vina duriora alijs et nutritiora.
alia vero sunt subtilia et parū nutritia. stomachum
stati exēna. dolorē q̄z colericū de capite auferētia vi
nā puocāna. alia vero sunt mediocria et in suis acti
onibz tēperata. Præter istā autē vini cōsiderationem
q̄ ad substantiā p̄siderat vini fm cōstan. q̄tuor mo
dis. s̄z quo ad differentiā t̄pis. quo ad redolentiam
odoris. quo ad saporis suauitatis. et quo ad caloris
claritatē. Nā in tēpore diuersificanē vina. q̄d enī no
niter de torculari ē exp̄sus nō trāsir in caliditate q̄si
p̄mū. sicut dicit Gal. l. de simplici medicina. Vinū
inquit cōstat ex q̄tuor substantijs. s̄ aquea. spumosa
seu aerea. vinea siue etiā ignea et terrea. Aqua p̄ lon
gā morā cōsumit et pars vinea cōfortat. Vina itaq̄
veteriora sunt alijs calidiora. In odore diuersifican
tur vina. q̄ q̄da sunt odorifera bñ nutritiā. alia ve
ro odore horribilia. malū sanguinē et capitis dolores
generātia. In sapore etiā maxime diuersificanē vina
quedā enī sunt dulcia alijs nutritiora et ventrē hu
mectātia. alia vō sunt p̄pota stomachū cōfortātia. vē
trē cōstipātia. pectoris et siue p̄nētie nocētia. alia sunt
acerba q̄ et diuretica. alia vero amara et ceteris mi
nus calida. In colore insuper varianē. nā quoddā ē
albū minus calidū. quoddā citrinū magis calidum
q̄ vt dicit cōstan. Omniū mēbrioz ē penetratiuum.
sanguinis colerici generatiū et dolens capitis com
mouū. aliū vō nigrū q̄d ceteris magis ē nutritiū.
aliū autē ē ruberū siue rubicidū. et illud alijs magis
ē calidū. it̄ q̄a terrestre et grossius respectu albi vel ci
trini. nō ita est p̄fortatiū nec lesiū. Vinū autē q̄d in
omnibus p̄dictis ē mediocre. p̄ ceteris ē laudabile. nā
naturalē calorē cōfortat. per omnia mēbra animā re
foccilat. gaudiū et audaciā generat. virtutem corpori
administrat. colerā rubēā cū sudore et vna euacuat
colerā nigrā tēperat. mēbra et humore desiccata tem
perat. et etiā humectat. vires reparat et corpora im
pinguat. appetitū puocat. vim digestiua adiuuat et
pcurat. intellectū acuit. ebullitionē splenis et epatis
aperit. superflua etiā in corpore destruit et cōsumit.
albugines oculoꝝ et lippitudines tollit eloquentem
efficit. lapides in rebus soluit. et arenulas dissipat
et educit. sanādis vulneribus cōuenit. mēstruis sub
uenit. sanis et infirmis cōuenit. si mō debito ab ali q̄
assumat. si vō in q̄litate et q̄ntitate modū excessit. ab
utē nō erit remediū vini. s̄ moris erit potus et ve
nentis. sicut p̄z infra de ebrietate. Quere ibi. Tercius
genus potus est potus et mediana. sicut ē oximel et
lyrupp⁹ nā talis pot⁹ confert sanitatē. q̄z humores i
corpore digerit. diuidit et expellit. q̄nq̄z latat. q̄nq̄z con
stipat. q̄nq̄z infrigidat et desiccet. q̄nq̄z vero calefacit
remollit et etiā humectat. Sed tamen horum po
tuum differentias medicia dimittam⁹. 7c.

De prandio et conuiuio.

Capitulum. xxiiij.

Conuiuio itaqz et potus ad
prandiu et conuiuio hnt ordinatōem et re
spectu in prandiu. ergo primo abaria p̄parant. cō
uiuue pariter cōuocant. sedes et etiā scdilia eriguntur
in cenaculo ordinant mense et mēsalia disponuntur
omant hospites cū dño in mēse capite collocant. nō
prius ad mensam resident nisi p̄us manus hospiti
abluant. seorsum filie dñe. et deorsus famuli pariter
ad mensam cōuiuiant. cōdearia. cultelli. et salsaria p̄
mitus in mēsa ponunt. et panes cū poculis mor su
peraddunt. fercula multa et varia subsequuntur. cliē
tes et ministri cū diligētia singulis obsequunt. se mu
tuo inuitantes iocūde pariter collocant. viellis et ci
tharis exhilarant. nūc vina. nūc fercula renouantur
sibi inuicē fercula apposita cōdiuidunt et partiant.
fructus tandē et species subinferunt. Cōpleto prā
dio mensalia cū reliquijs deferunt et mense de scam
no remouent et manus ablunt iterū et terguntur.
Gratiarū actiones deo et hospiti p̄soluntur. exhibi
tōis gratia pocula itez et itez offerunt. Nis i p̄ā
dio cōpletis. vel ad lectulum quietis gratia recipiū
tur. vel ad ppria redire permittuntur.

De cena.

Cap. xxiiij.

Cena dicitur a cenon
quod est cōmune p̄pter vescentiā cōmuni
tate. Ap̄d veteres vero solū in pa
tul o vesci et cōter epulari ne singularitas luxuriā
generaret. Sed mō p̄t cena dici a cenos q̄d est vni
bra q̄ iā vescentes p̄pter paritatē querūt cenandi la
tubula. vt dicit Papi. Vel potus a scynos q̄d est ca
nis. p̄pter defectū charitatis et carentiā. vniūquisq̄
enī suā cenā p̄sumit ad manducādū. j. Coz. ix. Dia
autē q̄ sup̄ius de prandio vel conuiuio dicta sunt ce
ne pueniūt. Istā tū cenā multa magnificant et exal
tant. et hec oia occurrant in cōuiuio affueri. vt p̄z
Nester. j. Primū est t̄pis p̄gruitas. decet enī cenā h̄
eri t̄pe p̄gruo. nec. s̄. nimis tēpestiue nec nimis tarde
Secundū est loci opportunitas q̄ntū ad spaciōsitatē
amentitatē et etiā securitatē. In locis enī spaciōs ame
nis et securis solēt nobiles sacere festa sua. et iō de al
suero d̄: q̄ fecit cōuiuū suū in vestibulo ori constitū
7c. Tercū ē inuitātis liberalitas q̄ ad vult⁹ hilaritatē
nihil enī valet cena vbi facies hospitis cernit turbu
lenta. Nester. j. cū incaluisse 7c. Quartū ē ferculoꝝ
multiplicitas. vt q̄ nō vult de vno stati saltē gustet
de alio. Nester. j. Alijs atq̄ alijs vasis tibi inferbāt.
Quintū est vinoꝝ et poculoꝝ diuersitas. vii hest. j.
dicitur Vinū etiā quod regia magnū. 7c. Sextū
est ministroꝝ vrbamitas seu honestas. Nester. j. p̄re
posuerat mensis de principibus suis 7c. Septimū
est discumbentiū amicoꝝ grata societatis. Nester. j.
fecit conuiuium cunctis medis et periarum in di
tis 7c. Octauū ē cantoz et instrumētōꝝ musicoꝝ io
cūditas. Sine enī cithara vel symphonia nō solent
cene nobilitū celebrari. Luce. xv. cū audisti vocē 7c.
Nonū est luminariū et cereoz copiosa nūerositas.
nā i tenebris cenare deceptoris ē. et etiā periculosū
p̄t muscas. Et iō ceret cādelabris infigunt. lucerne
lāpades et cādele nctio accēdunt. Decimū est oiu

appositorū delicias. nā i cenis nō solēt grossa z cō
muna apponi cibaria sicut in prandio. h̄ potū? que-
dā specialia et leuia z delinosa cenandis opponuntur
marie in curijs dñorū. Undecimū ē cene diuturni-
tas. Solēt enī hoīes qñ expeditū sunt a labore. p̄tra-
here cenā suā. abus enī nimis cito sumptus p̄ noctē
nocet et iō morose ē cenandū. P̄ cōmuniū asueri diu
durant. p̄ dies. c. z. l. Duodecimū ē indēm̄tas. quia
sine dāno cenandis est q̄libet ad cenā mutandū? In
hon estū ei ē p̄ cenā volūtate oblata p̄pellē aliq̄uē
ad simbolū p̄solvendū. Tercūdecimū est q̄cūs z so-
pōs suauitas. post cenā enī est quiescendū qz tunc
somnia ē valde dulcis. et iō erāt lecti eburnei et aē-
re strati in pallatio assueri. vt p̄ best. j. Nā vt dicit
Lōstan. Cū cibo sum? cerebrū ingredit̄ facile dor-
mimus.

De somno

Ca. xxv.

Somnus s̄m Aristotile

Est quies aialū virtutū cū intēde naturali-
um. Nā sentibilis et motiua virtus in somno li-
gā. Vt vs vō naturalis tunc sensissime opat̄. s̄ dige-
stiuā que in somno intendit̄ et confortat̄. Alio mo-
do di. Aug. in li. de quantitate aie. Somnus inq̄t est
quedā insensibilitas naturalis cōmuniū corpis z aie
passio. sicut enī sensus cōis ē corporis z aie ita z som-
nus. Nā vt ipse dicit. Somn? ē quedā immobilita-
tio et iuuamē sensuū. Qd aut̄ dicit̄ insensibilitas natu-
ralis. dicit̄ ad differētiā eorū q̄ sunt p̄ naturā. vñ dicit̄ qz
somnia ē p̄uatio vigiliāz. sic cecitas ē p̄uatio visus
qz p̄uatio illud qd ē s̄m naturā diminiuit et destruit
Somnus aut̄ naturā confortat et ē s̄m naturā sicut
vigile. p̄terea aia nō delectat̄ in p̄uatiōe h̄ in som-
no delectat̄. vñ somn? p̄uatio nō ē. h̄ ē dispositio natu-
ralis. Alio mō diffinit̄ somnus sic. Somnus enī
quedā ē passio mulcebas meatus cerebri et vias sen-
suū opilans. naturalē virtutē confortās. calorē natu-
ralē ab exterioribz ad interiora reuocās. In somno
enī interiora corporis calefiūt. exteriora vō frigesūt
Vnde p̄fundato calore ligat̄ in somno z opilat̄ or-
ganū sensus cōmuniū qd ē centrū oim sensuū p̄icu-
lariū. a q̄ oēs aliū sensus particularēs oriunt̄ et exten-
dunt̄ quēadmodū dū lance a cētro ad circūferentiā p̄o-
trahunt̄. Illo igit̄ ligatō z opilato potētiē p̄ticularē
extendi nō possunt ad organoz sensuū extremitates
Hoc aut̄ fecit natura vt aial a motu volūtario quie-
scret. cū sp̄ moueri volūtario sit impossibile. Som-
nus aut̄ vt dicit̄ Lōstan. in pan. alius ē naturalis. ali-
us innaturalis. de q̄ nihil ad p̄s. Naturalis vō sit
et hūiditate cerebri tēperat̄. vt ex fumo hūido et cla-
ro a toto corpore ad cerebrū descendente. fumus aut̄
ille ingrossat̄ sp̄s et replet̄ neruos et ita vinculat̄ et
ligat̄ sensus. Aug. aut̄ in p̄dicto li. docet qz somnus
est aut̄ ab intransibz extrinsecus efcis. aut̄ ab humo-
re intrinsecus t̄poroz. q̄ cū resoluit̄ in famū petit̄ cere-
brū z ibi resolutus distillat̄ frigidus inferius licet ibi
ascendat̄ calidus. distillādo aut̄ ibi remittit̄ calorem
cordis et impedit̄ p̄cessum opationū. s̄m aut̄ Aug.
et Arif. Lō: ē p̄ncipiū opationū z oē bonū vel malū
a corde p̄cedit̄. In somno aut̄ quiescit̄ v̄tus anima-
lis alijs momentis sicut p̄us. s̄. spiritali et naturali.

Qd p̄ pulsū et inspirationē z p̄ digestionē. In
somnia enī marie digestio celebrat̄. Aicē. enī sic dis-
finit̄ somnū. Somnus inquit̄ s̄mone naturali ē redi-
tus spiritus ab instrumentis sensuū z motus ad p̄-
cipiū cū quo principiant̄ instrumenta ipoz spiritū
Et somnus qd ē naturalis ē sp̄s redit? cū p̄funda-
tione. vt digerat̄ nutrens vt p̄ in somno excreta-
tiū. s̄t enī in eis somnus. natura enī desiderās addi-
tione in substantia sp̄s. p̄fundat̄ ipm̄ in interioribz
et facit̄ ipm̄ latere in interioribz vñ sit somnus. p̄fun-
dit̄ et. plurio in ipis. z hoc genere somni dormiūt
euacuan̄ medicina laxatiua. Resoluit̄ enī plurimū
de substantia spiritus cū sup̄fluitatibz z hic somnus
plurimum confert̄ eis. reddit̄ enī eos v̄tutibz suis vt
dicit̄ Aicē. Sicut dicit̄ Arif. li. iij. Somnus cōne-
nit̄ cuilibet sanitate habenti. h̄ in quibusdā sit som-
nus valde occultatus. Et p̄dictis p̄z qz causa mate-
rialis somni est sumus indigestionis a corpore resolu-
tiū. Causa vero formalis est in capite apud cōmuni-
nem sensum et originez omniū neruorū sensibilibz
qui opilant̄ et ligantur et quiescit̄ animal z omnia
membra recreant̄. Actio aut̄ somni s̄m Constanti.
duppliciter variat̄ s̄m quantitatē et s̄m magnitudi-
nem materie quā inuenit̄ in corpore s̄m quantitatē
quia si sit nimis augmentata v̄tus deficit corpus re-
frigerat̄ et humectat̄. qz sit dissolutio humoris et p̄-
cōsequens sit extractio caloris naturalis. fleuma ma-
iorat̄. calor naturalis minorat̄. Si vō sit nimis pan-
ca v̄tus digestiua deficit corpus desiccatur. Si vero sit
moderatus abus bene digeritur. corpus impingua-
tur animus confortatur. calor naturalis augetur hu-
mores temperantur. mens clarificat̄. Item ex mate-
ria quā inuenit̄ et actio variat̄. q̄a si materia fuerit̄
multa calor naturalis debilis p̄ somnū sit maiorum
humoz resolutio. quā intrans calor naturalis vinci-
tur et extinguit̄. et iō potiois ne dormiāt p̄cipit̄.
ne. p̄ somnū tāta fiat resolutio humorū qz nō possint
a natura regi. h̄ si fuerit̄ ab? t̄par? s̄t z humores. ca-
lor naturalis p̄ somnū interius reuocatus abos de-
gerit̄. humores t̄poroz reddit̄. corpus humectat̄ cale-
facit̄ z impinguat̄. Recollige igit̄ ex p̄dictis qz som-
nus calorē naturalē ad interiora reuocat. exteriora
frigidat̄ et a sanguine depauperat̄. interiora vō calefa-
cit̄ nutrit̄ ac fortificat̄. Impura et cruda decoquit̄ et
maturat̄ motus aiales z sensibiles recreat̄ z quietat̄
Si fuerit̄ in qualitate et quantitate tēpatus. egrotum
alleniat̄. futurā tñ nature victoriā p̄ morbiū et bonaz
crisim denunciat̄. Si aut̄ eōuerso somnus se habue-
rit merito est suspectus vi dicit̄ Lōstan.

De somno

Ca. xxvj.

In somno igitur cōside-

derat̄ dormiētis volūtas. qz volūtario ad
dormiēdū se disponit̄. Nā s̄m Aicē. somnus nihil
aliud ē qz in vi sensitiua q̄cūs appetit̄. Itē dormita-
tōis breuitas. hō enī qñ ad dormiēdū se disponit̄.
celest̄ a somno surgere ordiat̄ z p̄ponit̄. s̄m v̄tus i
dormitātōe v̄ntas. nā v? displa in vigiliādo aggre-
gat̄ et coadunat̄ in corpore dormiētis vt dicit̄ Aicē.
Itē dormiētis insensibilitas vt p̄z ex tā dicit̄ frequē

est contigit q̄ aliquis ita fortiter dormit ⁊ tāp̄osun-
di est somni q̄ vit̄ sentit aliquid exterius. etiā si ver-
berarēt. Itē quietis firmitas. nā dulcedo quā p̄seq̄-
tur q̄s ī dormiendo facit p̄teritor̄ laborē ⁊ etiā p̄itū
obliuiscit. Itē dormientis securitas. q̄ dū dormit eti-
am hostis seuitiā nō paucescit. Itē figure dormiti-
mutabilitas. q̄ exterius videt̄ mortuus et interi⁹ vi-
uus. foris pallidus et intus rubens. foris frigidus ⁊
intus caler. foris tota virtus in effigies q̄i cōtrarias
se diffundit. h̄ intus tota virt⁹ se recolligit. Itē in dor-
miendo attēditur diuersitas. sunt enī qui dormiūt
palpebris clausis inuicē ⁊ reductis. ⁊ oīa talia aialia
sunt acutiōis visus quā illa que ap̄tus dormiūt ocu-
lis et nō rectis sicut dicit aristō. vnde ⁊ p̄ices sunt de-
bilis visus q̄ dormiēdo nō claudunt oculos. Et sic
dicit li. iij. p̄ices quiescūt in somno h̄ modicū. quia
subito exp̄giscunt et fugiunt. Quē supra li. v. de pal-
pebra et de oculo. Itē somnior̄ et fantasmatū imagi-
nabilitas nā in dormiendo p̄mixtionē ratio-
cū fantasmatibus multe aie occurrūt fantasie. quoz̄
quidē formas et similitudines aīa imaginaria app̄-
hēdit. h̄ de ip̄is imaginib⁹ ⁊ fantasīs ad plenū nō di-
seruit. iō sepe cū euigilauerit que in somnis viderit
nō aduertit. Itē in dormiendo p̄cipue attendit̄ vi-
litas. nā q̄i somnus est naturalis et t̄patus multas
⁊ infinitas cōfert corpori cōmoditates. sicut p̄ supra
in verbis auit̄. et cōstan. et marie q̄ tūc fit digestio ⁊
pari ab impuro separtio. nā qd̄ purū est et corpi simi-
le. tūc corpi vnit̄. Qd̄ vō impurū et dissimile ē vi ex-
pulliua a corpe sepatur. d̄ malo vero somno et imma-
turali quere infra li. vij. de liturgia.

De vigilia.

Cap. xxvij.

Vigilia est quedam ani-
malis dispositio cū diffunditur et effundit̄
spūs ad instrumenta sensus et motus vt eis vtatur
vnde vigilia n̄bul aliud est q̄ libera spūs per orga-
na sensus ⁊ motus diffusio aīate virtutis in corpore
pagens actiones. Differt autē vigilia ab insomneita-
te que ē sup̄fluitas in vigilijs. p̄ueniēs et egressi ani-
malis virtutis a natura siue a re naturali. Et ei⁹ qui
de causa q̄nq̄ est caliditas et siccitas p̄plexionis. q̄i
q̄ p̄pter igneitatez sp̄ spūs mouet̄ ad exteriora. et sic
aīal non quiescet. q̄nq̄ est p̄pter malā materiā leden-
tem cerebrā sicut accidit et dispositis ad frenesim ad
manā. q̄nq̄ ē p̄pter vaporē malū p̄turbatē cerebrū
et eius vicinitatē. sicut accidit in dispositis ad melan-
coliam. q̄nq̄ etiā ex viscositate humiditatis in cere-
bro crūtiis. vt patet in decrepitis. q̄nq̄ est causa do-
loris tā corporalis q̄ sp̄ualis. et vtrūq̄ nō p̄mittit spi-
ritū quiescere. q̄nq̄ etiā est in cā malicia digestionis
et multitudo repletōnis opprimēs spiritū aīalem et
q̄scere nō p̄mittēs. vt p̄ in nimis inebriatis. in qui-
bus sumus vini acutis pungens nervos sensibiles
ledens eos q̄scere nō p̄mittit. et tales sepe ad mortē
vel furorem disponunt̄. nisi ab arte vel natura ad
dormiendū citius inducant̄. Diglie autē naturales
restringerāt intrinsecus. q̄ calor egrediet̄ ad exteriora
et t̄do calefaciant et desiccāt exterius. Si vō modū
excesserint. calorē augmentāt. corpi attenuāt et desic-
cant. oculos et palpebras nimis grauant. visus ebe-

tant et debilitant. dolorē capitis generāt. et totū cor-
pus debilitant ⁊ enervant. moderate autē exterius ca-
lesciant. et humectāt. q̄ calor et humiditas petunt
exteriora. q̄i vō immoderate sunt et vehemēt imo-
tu spiritū calefaciant et desiccant. et intro ac exteri⁹
p̄sumūt et naturā ledunt ne se ledant. egrotantib⁹ et ma-
xime litargias vt citius cōualescāt. itinerantib⁹ ne di-
erā dormiēdo negligant. gregem pascētib⁹ vt dānuz
a lupo aut ex alijs hostib⁹ nō incurant. orantib⁹ vt
coronā p̄missam vigalantib⁹ non amittant.

De somnio.

Cap. xxvij.

Somnium dormientū
quedā est dispositio q̄ diuersarū rerū forme
et etiā similitudines imaginariē dormientū mētib⁹
imp̄tunt. Nōt autē fieri multis modis vt dicit greg.
et macro. de somno sapientis. Nā p̄pter colligantā
et vnionē quā habet aīa cū carne aliq̄i dispositōes
et passionēs q̄ ouunt a corpe per quandā applicatō-
nē carnis ad aīam resulant in ipsa mēte. et t̄do solet
somnia talib⁹ rerū imagines intineri. q̄les sol⁹ vi-
gilando aliq̄iens exp̄iri. sicut etiā bruta aialia som-
niant vt dicit aristō. li. iij. q̄ canis somniat. qd̄ patet
ex ei⁹ latratu. siliter et equus qd̄ p̄ ei⁹ hinnit. Et
talita somnia causant̄ aliq̄i ex nimia repletōe vt ei⁹ ni-
mia inanitōne. q̄nq̄ ex p̄cedenti forti imaginatōne
leu cogitatōe. vñ aug. sup̄ gen. li. xij. Sicut caro quā
do oīno spiritū subdit̄ sp̄ualis d̄. sicut spūs q̄i om-
nino carni inuit̄ carnalis et animalis nuncupat̄.
vñ mirandū nō est. si carni intēdens carnaliū rerū
imagines in se rep̄ntet. Itē idē ibidē i somnijs spec-
erū et corpoz̄ videmus rerū similitudines. nō ipas
res. tū spēs rerū q̄s somniādo videmus. rerū noib⁹
nūcupamus. et qd̄ rerū est p̄pter solā similitudinem
eis appropriamus. Vigiliādo itaq̄ rerū formas fen-
su cōprehendimus. h̄ dormiēdo spiritū rerū imagi-
nes intuenitur. Sōnia autē aliq̄i sunt v̄s. aliq̄i falsa
aliq̄i tranq̄lla. aliq̄i p̄turbata. Que autē vera sunt.
aliq̄i sunt nuda. aliq̄i figuratis et obscuris significa-
tōnib⁹ inuoluta. vt p̄ in somnio pharaōis. tales autē
tē imp̄ssiones sunt aliq̄i in aīo dormiētis p̄ diuinas
inspiratōes. aliq̄i p̄ angelicā admistratōes. vt p̄ in
iacob. q̄ vidit in somnis v̄gas populeas. et angeluz
dicentē sibi. tolle v̄gas t̄. gen. xxx. aliq̄i p̄ maloz̄
spiritū illusione. vt p̄ in phanaticis. et falsis p̄be-
tis et arrepticis. vñ dicit ang⁹. ibidē. Cū spūs bon⁹
in bec visa sp̄m h̄mānū assumit aut rapit nō ē dubi-
tandū illas imagines visas esse rerū aliq̄z q̄s nosse
vtilē est. dei enī munus ē. n̄ d̄siles autē imagines ali-
q̄i op̄at̄ angel⁹ sathane. q̄ se trāfigurāt. in angeluz
lucis. vt cū illi in māifestis bonis creditū sit seducat
ad sua h̄ q̄i h̄mōi somnia fiāt p̄ reuelatōnem. iudicat
sobri⁹ intellectus q̄i diuinit̄ p̄ grām ē adiutus. Sō-
nijs itaq̄ nō ē passim fides adhibenda nec oīno sim-
pliciter respuēda. cū aliq̄i certa habeat de futuris di-
uinit̄ p̄ somnia pietura. Sōnia itaq̄ in differentia
causant̄. aliq̄i ex p̄plexione vt s̄gnificus somniat le-

ta. melancolic⁹ tristitia. coleric⁹ ignea. fleumatic⁹ plu-
 uias niues z aquatica z cetera hmoi q̄ vniuersal-
 qz pueniūt ppletioni serui et etati. vt dicit Constan.
 Aliquē ex appetitu z affectione. vt famelic⁹ somniat
 de cibo. ebrius sitis de potu et de ei⁹ p̄trario. quāto
 aut talis plus somniat bibere vel comedere tādē erg
 gefact⁹ vehemētius esurire se reppit vel suture. Aliquē
 ex vehemēti studio et mentis circa aliqd applicatōe
 vt auarus semp somniat auz sp̄ videt q̄ cōputet pe-
 cuniā vel q̄ augeat vel diminuat argentū suū. Ali-
 quē ex cerebri p̄turbatōe v̄z in dispositis ad frenesim
 z maniam q̄ nura somniat z inaudita fm̄ em̄i vapo-
 rem cellulā fantastica inficiētē vel immutante ipsā
 somnia immutat. Aliquē ex sanguinis infectōe qui
 em̄ corruptū habēt sanguinē somniat se ambulare p
 loca immunda corruptionē habēna et fetorē. Aliquē
 ex aeris immutatione. aer em̄ ad imutationē disposi-
 tus corpus immutat ad eādē immutationē. Vnde
 sumi resoluū nouas faciūt in cerebriō impressiōes q̄
 sunt cā variōz z dissimilū somniōz. Itēz ex etatis
 alteratōe. infantes em̄ nihil somniat. vñ Arist. li. iij.
 Homo inquit inter omnia aialia p̄cipue somniat.
 puer aut n̄ somniat aū quoz annos. z sequit. In au-
 tiquo tpe fuerūt viri et mulieres qui nō somniauerūt
 et quidā eorū somniauerūt et postq̄ ad senectutē ve-
 nerūt et post iudiciū accidebat eis mors z infirmi-
 tas zc.

De exercitio

La. lxx.

Exercitium ad nature

psuasionē ē necessarium vt dī in pan. Est
 aut exercitiū duplex. aliud em̄ ē aiale. aliud corpale.
 Animale sicut studiū vigilia ira tristitia sollicitudo
 et hmoi. si fuerit nature p̄porcionata multū faciūt
 ad corpus et aie sanitatē sicut infra dicit de aie acadē
 tibz in fine septimi libri. Exercitiū vō corpale aliud
 est equale aliud est inaequale. Equale mediū est inter
 debile et forte. magnū et parū. velox et tardū qd. s.
 nō semp addit in caliditate vel siccitate. Inaequale ē
 q̄ istā t̄pantiā excedit et si multū excedit in suo p̄nci-
 pio calefacit et desiccatur. et si multū vlteriorā p̄ v̄tu-
 tis dissoluitōne sp̄s euaporationē infrigidat et de-
 siccatur. Dicit aut Consta. q̄ triplex ē v̄tilitas exercitiij
 q̄ calorē naturalē exerat. sup̄flua dissoluit. mēbra in-
 durat et eis soliditatē tribuit. Inaequale vō exercitiū
 aliud ē vniuersale aliud vō p̄culare. Vniuersale ē
 q̄ oia mēbra mouet. vt fodē itinerare et hmoi. Par-
 ticulare vō ē vbi quedā mēbra quiescūt et quedam
 mouent vt suere scribere et similia. Nec aut varia
 exercitia corp⁹ variāt fm̄ varia hominū officia z eti-
 am artificia. quoddā calefacit et desiccatur sicut ars fa-
 b̄ilis. nā aer a fornace inspirat⁹ cū sit calidus z enaz
 siccus eos desiccatur et calefacit. Ars vō piscatoria ecō-
 n̄sio frigidat z humectat. Exercitiū vero p̄ticulare
 aliud forte aliud est debile aliud medicore. In exerci-
 tatōe igit̄ hec sunt p̄sideranda. s. quāritas q̄litas ips
 locus. Quāritas vt nō sit nimis intensa vñ nimis re-
 missa. In q̄litate ne nimis velox ne nimis tarda sed
 medicoris vtilis est et laudanda. T̄ps qd̄ marie va-
 let ē ante prandū vt sup̄fluitates lubricae facte et re-
 solute p̄ exercitiū enacuent ne abo supueniēs corū-
 pat. post abū vō coopat v̄tuti digeflue ad abozuz

decoctionē. ita tñ si fuerit t̄patū. nimū vō nō ē bonū
 q̄ potius ē cā calefactionis membrorū tā interozuz
 q̄ exteriorū. Attēdendus aut ē locus. q̄ ali⁹ ē aquo-
 sus et infrigidat et humectat vt locus piscatorū. ali⁹
 vō ē siccus et memorosus. vt loc⁹ venatorū. et talis
 quātū est de se calefacit rōne laboris et discursus. ac
 desiccatur et sic de alijs. Vñ quidā sapiēs interrogat⁹
 ad quid exercitio laboris eēt necessaria. r̄ndit i hec
 verba. Non estus in q̄ labor hūane vite est fida cu-
 stodia. dormientis nature stimulus. sopiti caloris li-
 ma. sup̄fluitatis consumptio. victorū fuga. morboz
 mors. languoz medicina. lucrū t̄ps. iuuentutis de-
 bitum. adolescentie disciplina. senectutis gaudiū. sa-
 lutis adiutorū. nutricis oim̄ malozū. s. oia ē emula
 seu etiā inimica. Ille nempe solus ab ex exercitio se ab-
 strabat et labore q̄ felicitatis gaudiū vult carere. ver-
 ba p̄missa etiā cōtēnt in f̄mone fulgētij p̄ ociosos.
 vbi exponit illud v̄bū. panē ociosa nō comedit. In
 q̄ f̄mōe multū cōmendat pij laboris exercitiū. In fi-
 ne f̄monis tñ labori p̄ponit deuotiū cōtēplatiōis oc-
 ium. dices maria p̄pter cōtēplatiōis ocū minime fo-
 re inter ociosarū mulierū numerū cōputatā q̄n po-
 tius oibz p̄ponendā. Quō em̄ panē illa ociosa come-
 dit q̄ panē plena alijs panē frangit. q̄ ordnis patro-
 cinio. cōuersatōis exemplo. pie eruditōis v̄bo esuri-
 entes et sitientes iusticia reuouet atz pascit. Maria q̄
 q̄ ordne subuenit cōuersatōe ad bonū allicit. p̄dicati-
 one instruit. panē frangit zc.

De quiete.

La. lxx.

Quies autem est cessatio

ab exercitio et etiā a labore. Sic em̄ necessa-
 riā ē ad nature cōsuationē exercitatio. sic etiā et q̄es
 nā q̄es finis existit et cōsummatio mot⁹ et laboris.
 Sine ei q̄ete nihil finaliter ē durabile. q̄ qd̄ caret al-
 terna requie durabile nō ē. vñ celū qd̄ maxime ē mo-
 bile motu suo tendit ad quietē. Silt sol luna sydera
 igit̄ finaliter ad q̄ete. vñ dicit Aug. Quies aut natu-
 raliter h̄ inclinationē ad cētū. z iō p̄ncipiū ē et dis-
 positio aggregatōis z adunatōis p̄tū in loco suo. et
 iō oia q̄ sunt ordiata fm̄ naturā ad quietē nobilito-
 ra iudicant et digniora q̄ sunt in quiete q̄ q̄ sunt i
 motu. sicut finis dignior ē bis q̄ sunt ad finē. Quies
 aut pur opponit exercitio tot mōis p̄siderat q̄ ad ef-
 fectū q̄t et ip̄m exercitiū. Alia em̄ ē sp̄ialis alia cor-
 poralis. quozū vtraqz si fuerit nature cōmensurata
 erit salutifera aie et corpi. sanitatis bōis cōsuatiua.
 si aut nō. ecōuerso. Item q̄es aliq̄ ē nimia. et hec ē
 malozū h̄muriū generatiua. nutritiua. multiplicati-
 ua corruptionis inductiua. Nam aque quando ni-
 mis quiescūt putrescunt. Similiter ferrū z quodli-
 bet metallum rubiginat̄ quando minus debito vs̄-
 tatur. Alia est nimis parua et hec simuliter victosa.
 quia naturam lassam non recreat. debilitatem non
 repat. p̄sumpta nō restaurat. Admediocris aut̄ inter
 has ē laudabilis nā calorē naturalē cōfortat. sensum
 recreat. digestiōne emūdat. corp⁹ medicorē purgat
 Itē q̄ ad quietē q̄es alia ē vera z h̄ est laudabil. alia
 non vera vt in febibus. z hec minus laudabilis est
 sicut post dicit.

finis liber sextus.

Incipit liber septimus de infirmitatibus.

De ostia copleuim

Ostia copleuim auxiliante deo tractantur de illorum proprietatibus que huiusmodi naturam puerit et custodiantur. dicendum est de his que contra naturam sibi accidunt. eiusque naturam destruit et corrumpit. Tres enim sunt que huiusmodi naturam ledunt. scilicet causa morbi ipse morbus. et accidens sequens morbum. Causa morbi est illud unde puenit malum et immaturalis in corpore dispositio ut mala copleuim nimia repletio vel inanitas. virtutis defectio. qualitatium alteratio. primumque dissolutio. Omnia enim ista causa vel occasio morborum sunt. Morbus secundum Iohannicum est res ex qua accidit copleuim corporis lesio sine nocimento. sicut febrius apostema etc. Accidens est res sequens ad istam introductam in corpore passionem. siue sit contraria nature ut dolor capitis in cephalica. siue non sit contraria. sicut patet in peripleumonia rubro: accidit in maxilla. Bona autem corporis dispositio dicitur sanitas. per quam corpus huiusmodi in sua copleuione et copleuione tale existit. ut suas libere et perfecte peragat actiones. Ab hac temperantia si fuerit natura lapsa. incidit necessario in egritudine et in morbum. Nam ex distemperantia et inaequalitate humorum accidit morbo copleuim. ut est febrius ydropis et huiusmodi. Et mala vero dispositio in mebris incipit morbus dissimilis. sicut est elephanta sine lepra. Omnis igitur morbus vel est copleuim similibus humoribus et alia membra copleuim inficiens vel officialis qui membra impedit. vel est vniuersalis que naturam interius et exterius destruit et corrumpit.

De dolore capitis et eius causa et signis. Cap. ij.

De ista ruzitaqz infirmi

Dicitur ppetantibus. scilicet de eorum causis effectibus et signis et remedijs aliqua sunt dicenda. Ad quidem de oibus si solus de his que in diuina scriptura generaliter exprimentur. Et ideo de ordine prosequendi non est hic curandum. primo igitur de passionibus capitis et inchoandum. scilicet. Omne caput languidum etc. Dolor capitis ut dicit constantinus cephalica dicitur. puenit duobus modis. aut ab exterioribus ut ex percussione vel ex calido aere dissoluitur vel ex frigido astrin gente. Secundo modo. scilicet ab interioribus puenit vel ex causa priuata vel remota. Et priuata que aliunde que ex capite non puenit. ex causa remota ut a stomacho. Et si sit dolor ex causa priuata vel ex vicio solius qualitatis maxime frigiditatis vel caliditatis. aut ex vicio humorum. utpote sanguinis fleumatis etc. Qui dolor si sit interpolatus modo veniens modo recedens. signum est que est a stomacho. vnde Gal. Si dolor est in capite. nulla certa causa extrinsecus veniente acuti humoris quant stomacho. Si vero est sine intermissione ex humoribus est. Si ex sanguine calorem patitur in capite. grauitatem in fronte. quia anterior pars capitis sedes est sanguinis oculi rubescit. faciei vene sunt plene. Si vero ex fumis colericis. calor sentit in naribus. siccitas in lingua. vigilie et situs non desunt. maior in dextra sen

titur dolor que in sinistra. quia ibi colere sedes est. facies cum oculis est citrina amaritudo sentitur in ore. Si vero ex melancolia. in sinistra parte erit dolor intensior cum frigore. Vigilijs grauitate facies erit luida que terre coloris. Oculi concavi lippitudo. oris acetositas. Si vero fuerit ex fleumate. sequitur dolor grauius per os et nares erit supfluitas. et queque cum tussi et graui spiritus retractione et que. facies pallida et sub tumida. oculorum lippitudines. oris insipiditas. Dolor a parte posteriori maior. est enim ibi sedes fleumatis. vnde Gal. in li. institutionum. Nolle oportet caput diuidi in quatuor partes. Nam sanguis in fronte dominatur. colera autem in dextra. melancolia in sinistra. fleuma vero in occipite dominatur. Istis et alijs modis plurimis accidit dolor capitis sicut et acume fontis vini. cuius fumus pungit pelliculas cerebri et graue infert capiti passionem. Hucusque constan.

De medicina et remedijs doloris et passionis capitis. Cap. ij.

Atitur autez caput do

Atitur que dicitur interior que physici ut dicit constantinus. vocant emigraneam. Et hic dolor secundum constantinum. est grauisimus. Sentit enim in capite quasi malleationem et percussione. non per pan sonum nec vocem. nec lucem vel splendorem. Et hic dolor est ex fumo colerico et calido cum ventositate. Et ideo sentit puncturam. arsuram. et tinnitum. Partem autem caput spalter in cute exterius pustulas et scabiem. saniam ad modum mellis emanantem. et ideo talis scabies a constantino vocatur sanus. Huiusmodi enim pustule medica foramina ex quibus sanies egreditur. qui sanus puenit ex humore viscoso usque ad cutis superficiem pertingente et vicerate. Item partem caput quendam in pueris familiariter passionem queque constan. vocat squamam. Nos autem dicimus eam tinea. que ad modum tinee superioris cutis capitis substantiam corrodit. et que inseparabiliter tenet eam. Talis enim passio pruritum in capite generat imoderantem. de qua per copleuim frigiditatem que dicitur squame dilabuntur. De passio sepe euenit infantibus propter abundantiam humoris et molliem ipsius cutis. abundantiam ubi amplioris. Huiusmodi ut dicit constantinus. abos subtrahimus. et tunc humore vicino sublato vngenta et alia remedia adhibemus. Summum autem lactentibus ut dicit constantinus. est remedium. ut apertis retroisus in auricularis venis sanguis extrahatur. et extractus super locum doloris calidus inungatur. que poros caliditate sua et subtilitate aperit. et subintrando materiam diuidit et consumit. Et que capillorum radicibus illa squamositas adherere puenit. sanari defacili non potest nisi radiceus de capite subtrahatur. que passio si inueterata fuerit. vltimo vir sanat vir etiam tinea sic sanitas restituit. que si per in capite velligit relinquitur. Item partem caput exterius dispendium in ornatur. que vel capilli capitis defuissent vel caluecunt. sic supra dictum est li. v. de capillis. que ibi diligenter. Item partem caput in suis capillis quendam corosionem et indecentiam. quam medici vocant furfuris. Nam aliqum que dicitur squame queque furfuris simillime. omnium iuxta radices capillorum in capite. Et hoc vel ex vicio cerebri vel ex vicio sumi egredientis a capite ad nutrimus capillorum

hæc immundicia mundificatiuis ablutionibus et medicinis diligenti? è ablucenda. sicut et pediculi et suriones et quasi insensibiles vermiculi sunt quibusdam necessarijs medicaminibus de regione capitis amouendi. Capinus passioibus supradictis sic finit Constant. breuiter subuenit. Si acciderit dolor et humoris vitio. sicut et sanguinis vel alteriusmodi humoris repletionem sanguinè de cephalica extrahimus. debitis et pgrnis medicinis corp? mundificamus. pncipue si isto macho materia fuerit vomit? puocamus. et puenienti medicina educimus. mundificato corpore. caput manus pedes aqua tepida pfundim? . vt por? aperiant et sumi facilius euaporet. Si dolet pars posterior. venam latam in fronte aperim? et sanguinè extrahimus et pdest vt dicit Constant. vel tibias inferius sacrificamus? et sic humores et sumus et spūs qui causa sunt doloris a capite ad inferiores ptes reuocant. Si pars anterior dolet fluxu sanguinis a naribus puocamus. Et si fuerit humor calidus et coleric? frigidis occurrim? medicinis. tympora nares et venas pulsantes aqua rosacea cum lacte mulieris masculū nutritis inungimus et somnū puocamus. Si vō materia fuerit frigida et viscosa in stomachi orificio posita digesta materia. damus colaturā vomitus patratuā. sic de fundo stomachi cōueniēt? eaz educimus medicina fomētis mediocriter vitimur calidis etrogenis. dietā mediocriter calidā adhibemus et sic cōtraria prijs curam. Si vō fuerit dolor capitis sine humoris vicio excessu alicui? qlitatis tūc patiens nō indiget purgatione s; potius alteratōe. qlitatis igit peccantibus adhibem? prias qlitates. Si vō fuerit dolor et nimia cibi vel potus repletōe. sicut accidit nimū crapularis. optimū remediū ē aqua calidā biberi in maxima quātitate. et tunc modica mora interposita vomitū puocare. fortioribus si vis vti medicinis recurre ad viatē. Constant. sapiētis industrie. hæc sufficiant tē. De catarro La. iij.

Iudith. viij. venit est? su
per caput mansisse et mortu? tē. Lā acceleratōis mortis mansisse fuit immoderatus flux? reu mans in capite ad interiora defluentis et violentia estus et caloris capitis humores capitis dissoluētis vt tangit Her. Talis est fluxus a medicis dicitur catarrus et fit in capite multis de causis. Quq; ex caliditate aeris hūores fluxibiles dissoluētis. Quq; ex frigiditate eiusdē cerebrū pstringētis et ptes liqdiciores educētis. Quq; ex abundātia humorū p incōtinentiā effluētū ex interiori calore dissoluētis. vlex frigiditate pprimente vel expimente. aliquē et humiditate lubricatē. Quq; ex humorū liqditate et fluxibilitate diffundente. Quq; ex debilitate vtrius retentive fluxus aut pueniens et humorū nimia abundātia talia h; signa hitudo corpis plectoica ē et repleta. facies eius subrumida. oculorū eminentia. supfluitatū oris et nariū abundātia cū corporis grauitate. Caloris dissoluētis hæc sunt signa. color in facie rube? cū rubore venaz maxime in oculis. fluxus lachrymarū calidarū mortificantiū oculos et caleficiētū ipaz cutem. calor sentit in pundo. frigiditas pstringēs bis cognoscit signis. color faciei ē pallidus. lacryme

frigide. frigus sentit in pundo. Si vō fiat ex liquiditate humorū cognoscit p multitudinē supfluitatū ab ore et naribus et eorū fluidā sine coherētū distillationem. si igit supfluitas ē in cā curat? p supfluitatis educationem marie si ad spiritalia fiat fluxus et per humoris fluidi cōstrictionē. Si em fuerit fluxus frigidus et humidus marie. valent in pparatū calida et sicca pstrictiua humoris et psumptiua. sicut laudanum. thūs. skoraz. castoreū. Si aut fuerit fluxus calidus. restringat? p frigidorū fomentationē p rosarum in aqua pluuiali decoctionē et subfumigationē et ipsarum rosaz ad foramina nariū applicationē. Attēdendū est aut q; q; diu catarrus est in vehementia fluxus nullū empythimū est apponendū. nullū fomentū adhibendū. q; maior fieret dissolutio vt dicit Constant. nec aquā d; capiti infundere nisi forte aquā rosaceā vel falcis. nisi caliditas est in causa.

De frenesi et eius causis. signis et remedijs.
Capitulum iij.

Deutrono. xxvij. percu
niet te furore et amentia et stupore tē. furorem vocat frenesim. quā sic describit Constant. frenesilis inqt ē calidū apostema in quibusdā cerebrū pelliculis quā sequit? vigile et alienationes. Vñ a frenitibus id ē a pelliculis cerebrū obuoluentibus frenesilis dicitur. Accidit aut duobus modis et colera rubea pncipio calore et febri leuigata. que furiosa effecta. rapit superius p venas neruos et arterias et colligit ad apostema. et fit vā frenesilis. vel fit ex fumo a corpore ad cerebrū ascendente et turbante et fit parafrenesilis. i. frenesilis non vera. Patit freneticus terribilia accidentia. s. sitim nimiam. siccitatē lingue. nigredinē et asperitatem molestationē et angustiam nimiam. syncopim ppter defectū spiritū et mutationē coloris naturalis in non naturalē. fit em rube? si sanguis. atrin? si colera ē in cā. Accidit aut? hæc passio calidus et siccus in tpe estiuo et hæc oia colere cooperant. Parafrenesilis vō que generat? et aliorū mēbroz colligantia vt ex apostema te stomachi vel matricis. his mēbris in statu pimum redemptum. redit cerebrū et parafrenesilis tūc curat. s; cū apostema fit in suba cerebrū tūc frenesilis pessima ē et molestissima et id periculosissima. Signa vō frenesilis sunt. vrine discoloratio maior febre insana vigiliāz insana. oculorū mobilitas et extēsiō dissoluta. manū pectio. capitis pmoio. dentū frēdor et collisio spvolūt surgere de lecto. mō cantāt. mō ridēt. modo plorat. se custodiēt et medicantē libent? mordēt et lacertāt. raro silet. multū clamāt. bi piculissime egrotāt. et tū se egrotare tūc ignorāt. Lito igit bis subnemiū ē ne pereat. et h; tā in dieta q; in medicina. dieta est d; eē tenuissima. i. mica panis q; in aqua plures ē abluta. medicina ē vt in pncipio caput infirmi abraclat et cū tepido aceto abluat. i. loco obscuro bñ teneat? vel liget. diuersi vultus et picture corā eo nō oñdant ne insania irriter. sileū arcaustibus indicat? stultis v; bis suis nō respōdeat. in pncipio de medicina vena frōnis nunaat in q; tum p; testa oui capere. sanguis extrahat? an oia in pncipio si vtrius et etas p miserit de cephalica minuat. medicina aut ē digestio pcurada et colera extēguēda. sup oia vngentia et fo-

mentis somnus puocet. cū pulmone porcino vl' pe
cozino caput rasum sepi' cathaplasmet. tympora et
frōs cū succo lactuce ⁊ papaueris luanā. sic his cō-
muniter exhibitis ad huc p̄auerat infania p̄ tres di-
es cū infirmitate et vrine discoloratōne. non est de
conualescentia spes habenda. si vero incipiat vrina
colorari et mala signa minui. sperandū est.

De amentia et eius causis et signis. La. v.

Amentia idem est quod
mania fm̄ plať. Est autē mania infectio an-
terioris cellule capitis cū priuatōne imaginatōnis. si
cut melancholia est infectio medie cellule capitis cum
priuatōne rōnis. vt dicit p̄stan. in li. de melancholia.
Melancholia inquit ē suspectio dominans aie. quaz
timor et tristitia inducunt. Et differunt passiones
iste fm̄ diuersitatē lesionis operatōnū. qz in mania
p̄ncipaliter ledit̄ imaginatio. in alia vero ratio. Et
generant̄ he passiones aliqū et abis melancholicis. ali-
qū ex potatōne fortis vini eturentis et incinerantis
humores. aliqū ex aie passionibz. s. sollicitudine. tri-
sticia. nimo studio. timore. aliqū ex morfu rabidi ca-
nis siue alterius canis venenosi. aliqū et corruptiōe
aeris pestiferi ⁊ infecti. aliqū et malicia humoris cor-
rupti. dñantis in corpe boninis ad talē infirmitatē
p̄parari. Scōm aut̄ diuersas causas diuersa sunt si-
gna. nā quidā clamant. saltant. se et alios vulnerant
et in latebris latitant. de quoz dispositōne et differē-
tia supra habitū est. li. v. vbi agit̄ de cerebri passione
boni medicina est vt ligent̄ vt a p̄pua vel aliena ces-
sent lesione. maxime sunt tales recreandi et a sollici-
tudinis et timoris causa et materia amouendi. et in-
strumentis musicis letificandi mediocriter exercitā-
di. et tandem si purgationes et electuaria non suffici-
unt arte cyrurgica sunt curandi.

De stupore et letargia. La. vi.

De Intro. vicesimo octa

no. Percutit te deus cecitate alia s̄sa stupo-
re. Erroretur stupor mentis fm̄ constan. quedā ce-
citas rōnis que est q̄si somnus oculis clausis q̄ p̄-
p̄fer defectū spiritū aia non iudicat de visis sensibi-
liter nec discernit. sicut p̄culsi fuerūt sodomite in for-
bus loth. sicut dicit glo. gen. xxx. et sap. xlv. Sic stu-
por fm̄ constan. fit duobz modis. qz vel accidit ex p̄-
turbatōne rōnis non aduertentis. vel fit ex supflua-
tate humoris vias spiritū in cerebro impediētis.
vt patet inebriosis. vel ex nimia frigiditate aeris ner-
uos sensibiles p̄primētis. vt patet in his q̄ cōgelant̄
in glacie vel in niue. fit etiam ex fortis cerebri com-
plexione. vt in apoplecticis et letargicis hoc videm'.
Stupor etiam dicit̄ membrorū rigor et extremitatū
corporeis constrictio. qū pre frigore mēbra vident̄ cō-
trahi et dormire. Alio aut̄ modo dicitur stupor fm̄
damať. qui dicit. ammirat̄ et letargia de re noua zc.
Stupor aut̄ put̄ hic accipit̄ ē quedā somniculositas
que ē quedā dispositio sepe ad maxias infirmitates
et matie ad letargia que ē apostema in posteriori cel-
lula capitis generatū. Et dicit̄ a lethos qd̄ est obliuio.
eo qz obliuioe inducat. fit aut̄ frequēter in febribz
et pleumate et in hyeme. p̄ se aut̄ nunq̄ p̄uenit h̄ sp̄

accidit ex precedenti aliq̄ egritudine. nam in quibus-
da; egritudinibz enutritū pleuma actōne febrilis ca-
lois ebullit̄ rapit̄ ad cerebrū. et i posteriori cellula
recolligitur ratōne p̄ornitatus et generat̄ apostema
cuius signa sunt. febris cōtinua. vrina discolorata et
spissa. oppressio oculorū. falsus somnus. eger vocat̄
tus vit̄ respondet. et si contingat respondere loquit̄
aliena. supinus iacet. et si super latus quo ad hozam
vertat̄ p̄p̄uo impetu iterz supinat̄. in extremitatibz
notabiliter infrigidat̄. Hozū remediū ē vt eger in
loco lucido staturat̄. loquētū et disputantū asit̄ gar-
rulus. p̄ pilos ⁊ barbā vehemētus trahat̄ ⁊ enā p̄
capillos. facies aq̄ frigida sepi' p̄fundat̄. pedes infe-
rius p̄fricent̄. sumi fetidi inferius apponant̄. vt cor-
nu capre etustū et hmoi. clisteriū sup oia coadunet̄.
et apponant̄. sternutatio puocet. caput abrađat̄. fri-
cet̄ et aperiat̄. vt de sinapi et similibz fomētē
sternutatio in hac causa opimū signū ē. Si vō dor-
mitatio p̄seuerauerit tremor cū motu brachi et fren-
do: dentū supuenerit. mortale ē. Et ē notandū qz si
de frenetico fiat letargicus pessimū ē. Si vō ecōtra-
rio fit. bonū est. s. quādo de letargico q̄s in frenetico
moueat̄. Nec oia extrahunt̄ de plať. et constan.

De vertigine.

Cap. vii.

Scuit dominus spiritus

tum vertiginis ysa. xix. Vertigo fm̄ cōstā.
idem ē qz scotama. visus. s. et sp̄s sensibilis corru-
ptela. qua oia subito vident̄ voluentia et tenebrosa.
Causa aut̄ hmoi est. nimia humorū abundantia cū
ventositate mixta. Nam bi humores mouent̄ in ca-
pite. ventositate de corpe siue stomacho ascendēte ad
cerebrum. Si hec passio in solo fit cerebro. sentit̄ pa-
tiens grauitatē in capite. sonitū in auditu. corruptio-
nem in odoratu. ⁊ talis vertigo defacili non dimittit̄
Si vō ē et stomacho patiens sentit̄ abominatōem in
ore stomachi et dolorem. h̄ talis vertigo recipit̄ inter-
polationē. qz ascendēte fumo. tūc vertigo incipit̄. qū
vero nō ascendit. tunc dimittit̄. Hozū remediū ē me-
dicina purgatiua et fleobothomia. et si aliud nō im-
pediat pedes infirmi in aqua sunt ponendi. a vino
abstineat̄ cuz dissoluat̄. ⁊ etiam ab inflatis abis et a
grossis. vomitus etiā leuis puocet. qz multū valet.

De vigilia.

Cap. viii.

Vigilia ē insomneitas

q̄ est quedā cerebri passio quasi opposita li-
targie. p̄ouenit em̄ hec passio ex nimia motu cere-
bri ⁊ siccitate colere rubee siue vigilie. ex intēpato ca-
lore ⁊ ex humoribz nimis salis. Ex illis oibz nascit̄
tur vigilie inordinate. sequunt̄ angustiaz. mutat̄ color
intendunt̄ sollicitudines cogitatōes ⁊ alienatōes mē-
tis. irrationabiles suspitōes. corpus subtiliat̄. defie-
catur. virtus digestiua corripit̄. tota hois cōplexio
immutat̄. palpebz ⁊ facies intumesct̄ ⁊ pessime pas-
siones in corpe nutriunt̄. Hdis cito ne pereat̄ medi-
candū est. Hozū facies ⁊ tympora cuz sopiferis inū-
gant̄. lacte muliebz somni gratia perfundant̄ corpo-
ra. homis abis reficiant̄. De vigilijs q̄re supra li. vi.

De morbo caduco.

La. ix.

Cecidit in terrā spumās

De Math. ix. Verbo caduc? a Constan. et alijs autoribus epilepsia nūcupat. et hic morbo ab antiquis ira dei vocabat. Est autē epilepsia vt di. Constan. humor humidus quo vetriculi cerebri nō pfe ete opilant phibēs animā. i. spū animalē ad declarandū actionē suā quousq; ab illo humore expilauerit cerebro vias suam. Dicit autē hec infirmitas in passione yanaxon. i. sacra passio. quia sacra partes corporis occupat. s. caput. dicit autē herculis. q; hec passio fortis est vt hercules. Dicit et morbus caducus ab effectu. q; opilans neruis mēbra que sunt instrumenta virtutum a regimine spiritū depauperant et destruiunt. et ideo homines in hac passioe cadere ppellunt. Est autē epilepsia apoplexie vicina. locus enim idem ē vtriusq; et materia vnde nascit. frigida enim est et viscosa. In hoc autē differūt. quia apoplexia omniū vetriculorū est cerebri opilatio cum priuatione rationis et diminutione sensus et motus. Epilepsia enim nō oim h; pncipalium vetriculorū cerebra est impeditua. Dicit autē ab epi quod est supra et leuis quod est lesio quia superior pēpue est lesa. Dicit et morbus puerilis eo q; pueris sepe accidat. patiens autē morbū istum subito cadit. obtorquetur os et facies cū tremore cernicis et tonus corporis cū cōstrictione dentū et stridore. ore spumāt et plures supfluitates emittit. Vocant autē medici epilepsiam apoplexiam parua que ex tribus est causis vt dicit Constan. quia vel ex humore fleumatico vel ex melancholico nascitur in proa cerebri vel ex vērositate frigida et grossa cerebro vel alicui mēbro dominante. sicut stomacho. Est enim aliquis humor q; nascit in illo mēbro et fumus ascendit ad cerebri cuius grossitudine vie aialis spūs opilant et deinde morbus caducus pceat. hec passio vt dicit Lōsta. supuenit tpe determinato. Vnde dicit Ba. Epilepsia inquit que crescente luna venit sui naturā signat esse humidā. Omne enim humidum crescente luna h; incrementum. Que vero venit deficiente luna frigidissima est. h; tamen parum humidā est. Epilepsie autem tres sunt species fm triplicem locorū specie vbi fuerit. s. Epilepsia autem fit in capite ex materia existente in stomacho non in concuitate sed in neruis eius et arterijs ipsius stomachi p quaz medietatem materia ebulliens rapit ad cerebrum. Carba lempsia vero fit ex materia existente in extremitatibus vt in manibus et pedibus que pprijs quidē signis dinoscit. Nam carba lempsi morbum suū pferunt. Sētiunt enim receptionem quandā quasi fornicarū vel motum cuiusdam aure ex materia superius ascēdēte et sepe p cōstructione extremitatū pseruāt a casu. Et vt testat Ba. isti sepe febriūt quando sine caloris ebullitione materia vix ab iserionbo potest rapi ad superiora. Analempsia autē et repletōe stomachi laborant et maxima indigestione et aboz eructatione et abominatione et hi etiam casum suū pferunt. h; cōtinua capitis grauedine laborant. sūt autem he passiones quandoq; ex sanguine h; sepius ex fleumate. sepius etiā ex melancholia et cause iste p ppria signa dinoscunt magis p corporis habitudines sanguinā et

fleumaticā. vel melancholicā p faciem rubēā vel pallidam seu liuidam. p etatem. p regionē. p dietam. Si autem fuerit ex melancholia in defectu lune ledit maxime et infestat. Si vero ex sanguine vel ex fleumate in plenilunio maxime se ostendit. he passiones sunt maxime adberentes et eas curare difficile est. Conferunt tñ eis et medicina et dieta. oportet vt a nocuis cibis abstineant et a coitu et a nimia frequētia hominū quia in talibus locis solet eos citius accessio occupare. Bonis cibarijs et lenib; vtant et tpeate. plus de mane. minus autem vel nihil coalescere comedant. vinū temperate bibant fm medicinā purgenē. fm humoris peccantis exigentiā. Experimentū plac. contra epilepsiam. tres sanguinis guttas dicit esse p scarificatione extrahendas a scapulis et cum ouo nocui in sine accessiois patienti offerēdas. dicit etiā oua corui multum conferre. Similiter dicit pioniam potatam conferre. Vultum idem confirmat Bal. et Lōsta. et Di ascondes. Dicit enim coagulum leporis bibiti uouare epilepticos. quia phibet ne humor dissoluatur qui ascendens opilat cerebri. Dicit etiā q; epar asinum assatū conferit si comedat. Caprinū vō si datur epilepticis mouet epilepsiam. Multa alia di. Constan. experimenta de quibus nihil ab pnsens.

De sternutatione

Cap. x.

Ob. xli. Sternutatio

De Sternutatio vt dicit Constan. ē violenta cerebri p̄motio ad expellendas fumosas ipsius cerebri supfluitates. De diuersis autē causis nascitur Aliqñ enim ipsa natura opat cū fumos supfluos sata gat expellere a cerebro. q; vel cā sunt morbi vel cā sunt vicij. hūanū enim cerebri hūidius est cerebris aliorū animalū. vñ et hūiores ibi admanēt et cooperāte natura inde cū sternutationibus expellunt. Aliqñ enim fit sternutatio vi morbi potius q; nature expulsiōe. sicut in corica accidit et in peripleumonia. Aliqñ etiā fit fieri sternutatio sic. Canales nariū hūanarū curti sunt vñ cito ad cerebri nociua ab extrinsecis veniūt. sicut puluis. aer frigidus. calor solis et hūmōi q; cū ad cerebri veniāt expellūt a cerebro vigore et motu suo et inde fit sternutatio. q; si fiat in acutis febribus siue reumate signū ē laudabile. signat enim naturā cōfortatā i expellēdo quod sibi ē nociuū. Si vō fiat cū reumate malū signū ē signat enim materie eruberātiā Vñ synthonica ē sternutatio et augmētū reumatis Et iō in pleuresi et in cōsimilib; malū signū est et ilaudabile. Sternutatio igit cerebri cōmouet et eronerat totū corp? cōcutit et alleniat in suo exitu. Et violenta cōmotōe aeris in canalibus nariū strepitū facit que si plus debito p? expulsiōē supflui sumi p̄miserit ledit q; nimis dissoluit et aliqñ quēs passioēs eritat et inducit. Restrigat igit p medicinas sic p sumi gatōes pstrigētes spūs repantes et supfluitates psu mētes. sic ē de camomilla mētastrū. rosa yreos. nigella et hūmōia

De tremore.

Ca. ij.

Posuit dominus signū

in cayn. s. tremorē capitis fm glosam strabi. His inq; strab? q; inuenerit me p tremorē capitis et agitationē furiose mentis cogit me reū mortis esse Tremor autē capitis qui et iecitatio dicit a pstan. puc-

nit ex defectu et debilitate virtutis regitute in nervis
 ponditū ipsius colli et in lacertis mebroz. In h aut
 morbo duo sunt motus qui sibi sunt oppositi. alter
 enim movet sursum et alter deorsum. Superiore vo na
 tura operat. inferiore aut morbus. Adobo aut nitē
 membrū depimere inferi. h natura q ipm a suo regi
 mine nondū desinit. nitē ipm regere et ponere. p
 pria positōe et ita sursum eleare. Et ideo ex tali mo
 tu cōtrarietate surgit tremor. Causa aut inceptōis
 tremoris ē defectus virtutis cōmouētis lacertos vt di
 cit pstan. que virtus quqz deficit cā male pplexionis
 vel et accidentibz anime. sicut ex timore ppter spiritū
 cōfluentes ad cor. vii mēbra ponderositate sua ten
 dunt inferius. vii quia natura nō hz sufficientes spir
 ritus ad mēbri regimen cōfluentes nō ex toto pnt mē
 brū in sua consentia detinere et sequi ideo statim
 tremor. Talis aut tremor: quedaz ē dispositio ad pa
 lissim. maxie si acciderit doimito sequēs cuz tremore
 cuius cā est frigiditas subam neruoz coagulās et cō
 spans ne virtus sensibilis cā penetrare possit. Dis
 aut paliss leuior est od curandū cū tremore qz illa q
 est sine tremore qz in pma non ē mēbz vino destitu
 tū a natura sicut ē destitutū penitus i secūda. Talis
 itaqz tremor: vna cū doimitatōe. calefactus et cōfōz
 tatus et dissolutus et cōsumptus curabit medi
 cinis sic ē theodoricon. yeralogodion et similia. Va
 lent et balneatōnes. fricatōes et cū calidis et aptuis
 herbis suffumigatōes vt poti clausi apianē vt hūo
 res supflui cōsumant. vt spūs exitent. et nerui con
 fortentur. De spasmis. Cap. xij.

uoꝝ et dilatate facili soluit. qz cū vngentis calidis
 balneis sternutatōibz et gargarismis curat vt docz
 constan. huic ptractōi si febus superuenerit summū
 remediū erit. Vñ dicit in ampho. spasmio febus sup
 ueniens soluit egritudinē. Isti aut spasmu triplex ē
 spēs. s. epistētanus. s. quū nerui posteriores spasmanē
 et epocroscēnus. s. quū anteriores nerui cōtrahunt. z
 cethanus quū. s. anteriores et posteriores cōtractōem
 patiunt. in his tribus non est perfecta cura quando
 accidunt ex inanitione vt dictum est.

De paralisi.

Cap. xij.

Paralisis estio partis
 humani corpis cū diminutōe vel priuatōe
 motus vel sensus vel virtutis. fit enī quqz ex frigi
 ditate pstringente quqz ex humore opilante aliquā
 do ex calore psumete et neruos sensibiles corrūgatē.
 aliqū ex vulnere neruos incidente vel diuidete. Et
 istis enī causis et alijs denegat trāsit spūs aialis ad
 instrumenta sensus atz mor. Vñ si nerui sensibiles
 et motui ex toto sunt opilati vel incisi efficiā membz
 pariter immobile et insensibile. Si vō plena nō fuerit
 opilatio vel transitus spiritū negatio fit ibi ex ma
 teria depmēte et virtute regitina exigente tremor si
 cut dictū est. Habet fieri spālter paliss ex supfluita
 te ciboꝝ et maxime potuū ex qbus nimia sit humo
 rū generatio et dissolutio et inde neruoz cōsequitur
 opilatio. fit etiam ex frigiditate neruoz pstringente
 quqz ē sintroma alteri morbi. s. quū mior apoplexia
 in palisi terminat. Est aut paliss alia vlis alia pnci
 laris. Vniuersalis ē que recte mediā partē occupat
 hois infirmantis. particularis ē que occupat partē
 vnā vt manū. vel pedē vel linguā. Itē materia ipsius
 opilatōis inducētis paralissim quqz ē in origine ner
 uoz quqz i ipō mēbro palinco. Si in origie neruoz
 sit cā stupor: z insensibilitas ē circa loca vicina vt i fa
 cie vel in pncipio doisi. Si vō in ipō mēbro palinco
 tūc ipm patitur tūc et nō supiora vt dic Gal. qz dicit se
 amauisse emplastrū qd sopbista posuerat sup manū
 et posuisse sup collū. Et qz pz qz fm varietatē locoꝝ
 morbi dꝝ variari modꝝ medicie palis ex māsioe ner
 ui penit incurabilē. sicut palis vniuersal in oibz ma
 xime in sensibz curat. circa iuuenes tūc et z effica
 tius opat medicia. Prio qz i palisi ex mollificatiōe z
 relaxatiōe tā interi qz exteri vtriusqz insistentū ē.
 deinde desiccatus z strictus. Si vō prio desicca
 tua vebement apponerent liqidiōibz partibz psum
 ptis reliquū magis inspissaret et sic opacti effectum
 ad dissolutōes z psumptōi inobediēt redderet. z iō
 pdictio mō caute ē. pcedēt. Cōgruis igit medicinis
 iteri purgatiōis puenientibz cui vngētis exteri mē
 bra mollificent salua et castorio i decoctōe vini vñ
 alias vō medicinas quere in plat. et in viatico psta.
 De passionibus oculoz. Cap. xij.

Golet dolor accidere o
 culis aliqū ab exterioribz sic a vulnere conti
 nuitate oculoz dissolūte a puluē teneram substan
 tiam oculi perturbante a fumo oculos obscurate. vñ
 to frigido spiritum visibilem repercutiente. ab aere
 calido dissolūte. a nimia solis vel alterius luci
 b 4

di corporis claritate spiritū disgregāte a nimia tenebrositate spm̄ visibile cōcūcāte. ab inordinata dietā et ebrietate cōtinua visum ebrietate. a venerea voluptate cōsuetā spm̄ et humore cristallinū corrūpente et dissoluente. aliqñ ab interioribz vel ab hūioribz calidis vel frigidis siccis vel humidis. spm̄ aut̄ dolor et p̄cipi⁹ causat̄ ab interioribz calidū apostema faciens sup̄ albuginē oculorū et humoribz p̄luentibus ad pupillā ⁊ apostema facientibz. ⁊ hoc accidit et debilitate oculi recipiētis et ex abundātia seu acumine humoris p̄luentis et ex cerebro descendētis. In tali itaqz apostemate oculus intumescit et lacrimat rubescit. dolore ⁊ puncturā feruore et arsurā sentit potissime qñ colera ē in causa. tūc enī videt̄ qz acubz p̄feret̄. si vō humor frigidus sit in cāvel v̄rositas oculi distendit̄. grauat̄. de nocte inuisat̄. humores enim effluūt ⁊ illi sunt viscosi marie affligit̄ humore fleumatis. Si vero sanguis sit in cā sentit̄ puritus multūdo lacrimaz et calor in eritu eaz leuis punctio maior tumor ⁊ dolor in fronte maior et maxime affligit̄ in bonis sanguinis. hec infirmitas si causat̄ ab exteriori patiens q̄scat. capite alto dormiat̄ p̄ter gregatōz ⁊ dissolutōz maiorē vocē nō emittat ne ex conatu vocis in cerebro dissolutio foris fiat. ab⁹ def̄ frigidus et leuis digestionis ne reumatis fluxus augeat̄. aq̄ clara ⁊ calida potet̄ qz de natura sui fumi fumos p̄sumit. neruos p̄fortat. arsurā ⁊ p̄icturā mitigat. balneis aque dulcis t̄patis v̄rat̄. Idis obfuitis nō oportet aliter medianari siue medicari. Si vero sit dolor ab interioribz humoribz purgent̄ humores peccantes vel p̄ subtractionē sanguinis vel per cōgruā medicine purgationē collina. mitigatiua et sanatiua interius ponat̄ sicut aqua rosacea cū lacte femineo vt dicit Constan. lacrima cū restrictorijs cōpescant̄. apponant̄ ergo in p̄ncipio leuē repulsiua mitigatiua in statu et in augmento medicat̄ dissolutiua in fine cōsumptiua et semp̄ cū istis cōfortiua. Circa apostema vero oculi nūqz sunt maturatiua apponenda ne suba oculi q̄ est tenera destruat̄ si ad sanē p̄trahat̄. p̄tetera si materia ē multū calida et dolor foris nō sunt apponēda foris repulsiua qz materia subito posset repercuti ad neruum obticum et opilando posset perpetuā inducere cecitatē Lippitudo ē oculorū viscosa et glutinosa sup̄fluitas oculorū palpebris adherēs ex fleumatis et melacolicis humoribz in angulis oculorū incipiens. palpebras ingrossans ⁊ inuertens. hec oculorū alia corrūpit et ipas palpebras qñ carneas crudas facit. In lippis quippe oclis pupille sane sunt sicut dicit glosa super xij. Lem. s̄ humore defluente palpebre grossescunt. cuius crebra infusione etiā pupille acies viciat̄ ⁊ illos significat quoz ingenū ad cognitionē veritatis emicat s̄ opatō carnalis vite obscurat.

De lippitudine et albugine.

La. xv.

Lia est passio oculorū quā nos maculam dicimus que albugo vel pannus d̄r a Constan. Et habet generari sic. p̄mo fit fluxus reumatis ad oculos et quo fit obthalmia dolor. s̄ ⁊ apostema ex qua male discussa remanet que-

dam leuis macula siue infectio que longo p̄cessu tēpore excrescit in telam ⁊ inspissat̄ et occupat̄ maiorem locū. s̄. totam pupillā. tela vero excrescit in pannum p̄ maiorem inspissationē ⁊ maiorem loci occupationē quia totū nigrū oculi occupat. ad vltimum fit vnguis magis spissus et durus q̄libet istoz in curabile ē si fuerit inueteratū. tamen fm̄ loci colloca-tionē debet diuidi. Si vero collocat̄ circa cristallinū humorē in p̄ncipiū p̄ dimidium anni fit incurabilis. In principio aut̄ vix curat̄. si vero colligatur sub cōiunctiua vel etiam supra p̄ decem annos potest curari quādo igit̄ macula recens ē et modica succo papaueris ruffi sufficit ad medicandū vt dicit Constan. ti. papauer enim ruffum vel rubeū calidū est in primo gradu et sicum in scdo et ideo habet virtutē extenuandi consumendi et desiccandi. Dicunt etiam p̄bisti ci vt dicit Constan. qz sanguis ex summitate dextre ale columbe vel hirundinis vel vppupe extractus super maculam recentem positus calidus maculam in principio potenter rumpit. sanguis enī istarū animalum est valde ignitiuus et dissolutiuus ex natura animalis et quibus procedit.

De infectōe oculi p̄ sanguinē induratū. L. xvj.

Alia etiam accidit oculi deformitas et passio. s̄. sanguinis infectio quā Constan. crustulam sanguinis notat̄ qñ. s̄. sanguis i aliquo casu ad oculos defluēs in crustulā desiccatur. Contingit etiā ab arterijs et venis defudare ad oculū et venulas aliquas rumpi vel crepare i tunica coniunctiua et ex circūfluente sanguine talē deformitatē i oculo generari hūc sanguinē sic coagulatiū dissolutū sanguis turturis vel columbe vt dicit Constan. Item facit lac mulieris cū thure. Item facit recens caseus sine sale melli cōmixt⁹ si supponat̄. multa alia experimenta dicit Constan.

De lacrimis inuoluntarijs

L. xvij.

Luxus lacrimarū inuoluntari⁹ accidit oculis qñqz ab exterioribus sicut ex percussione ex calidi aeris dissolutōe vel ex frigidit̄ coartatōe et fumi mordicatōe et pulueris p̄turbatōe ex cepaz ⁊ alioz acuminū odoratōe. qñqz ab interioribz vt ex calidis humoribz vel frigidis vel ex sup̄abundātia humorū p̄ incōmētā effluētū ex debilitate cōtēnue virtus cerebri et fortitudie expulsiue. Si aut̄ humores calidi fuerit in cā oculi rubet lacrima distillātes calefaciūt faciē et vrūt. calida obsūt frigida. p̄sunt. si vō sunt humores frigidi oculi sunt subalbidi vel liuidi lacrima etiā frigide faciē nō mordicat̄ frigida obsūt calida. p̄sunt ad lacrimatōz factā ex percussione ⁊ czusis alijs exterioribz p̄cipua cura est cera pura cū puluere cinini calefactā ⁊ frequēt̄ cataplasmata. dolore ei sil̄ remouet ac lacrimā ⁊ luorē si sit cū vulnere cū cyrurgia curet̄. ad alias cas̄ exteri oies sufficit fomētū cū aq̄ tepida ita qz tepor ad frigiditatē p̄ accedat. si aut̄ fiat ex fluxu ⁊ ex sup̄abundantia humorū purget̄. def̄ diacubanū cū vino decoctōis thuris ⁊ h̄ p̄cipuum est in hac cā fiant restrictoria circa tempora et circa fontem. hec oia valēt p̄ fluxū. ex cā calida et ex frigida.

De defectu visus.

Cap. xviii.

Defectus visus accidit

Oculus multiplicat de causa. aliquid ex mala complexione. aliquid ex funi ascendētis a stomacho corruptione aliquid ex nervi obici opilatione ex catharectis ex spasmō ex macula et hūmō. aliquid ex dicte inordiatōne ex egritudine longa ex icuonio et coitu nimio et ex multis alijs causis sicut et senectute et hūmō. Distinguede igitur sunt cause per propria signa. nā si defectus accidat ex fumositate stomachi defectus visus non ē continuus s; interpolatus. s; em̄ aboy assumpcionū varietate minuitur vel auget. Si autē ē ex vicio cerebri continuus ē defectus ante prandiu et post si ex opilatione nervi ipsius oculi substantia pura est lucida atq; clara. Alia signa p se patent. Ad istū ergo defectū tollendum si ex vicio humoris stomachi mundificent immo totū corpus precipue caput. de inde apponant remedia localia que in vianco et in alijs autoribus inveniuntur.

De cecitate.

Cap. xix.

Cecitas est privatio visus

Privat autē hō visu aliquid ppter organoy defectū et pupillarū impoportionē ad spiritū visibiles. Ad hoc em̄ q; formet visus erigitur debita pportio organi spiritū recipientis ad ipm spiritū vt supra dictū est de visu li. iij. aliquid ppter nervoy interioroy opilationem. Si em̄ fuerit nervus q; dicit obicus q; ē visibilis spiritus vehiculū in suo principio vel medio vel alicuius carnositatis sup ex crescentia vel alicui? viscosi humoris abundantia totaliter opilatus virtutis visus transitus nō pervenit ad pupillā et sic cecitas in oculo generat. Aliquid fit ppter humorē et spiritū consumptōem vt ē videre in sensibus quoy oculi pmo caligant et defectū visus patiunt. tandē deficiente virtute videndi potētē penitus destrūtur. Aliquid fit ex causa exteriori sicut per oculoꝝ vlnerationem per nūmā etiam et cōtinuā lacrimay effusione. per substantie oculi dissolutōem per tunicarū oculi inspirationem et induratōem et humoroy in oculo cōpactōem. tūc em̄ non est pupilla spiritui visibili pura. et ideo talis cōpactio est cecitatis in oculo in ductina. p substantialis humoris subitam desiccationē. vt in pupilla accidit in quibusdā potioris et in munitis qui ex nimia sanguinis subtractōne quoyq; incurrunt periculū cecitatis. Aliquid ppter subitam cū desiccationē substantialis humiditatis spiritus visibilis disgregatōem vt pty in vris qui ad aspectum peluis ardentis quasi subido excecāt cuius excecationis causa ē aspectus peluis ardentis et lucentis cuius ignea virtus tunica oculi cū cristallino humore et destruit et cōsumit et eiusdem luciditas que spiritū ē impoportionalis ipm disgregat et dispergit. et sic necessario cecitatis perpetue viciū introducit. In ter oēs itaq; sensibiles passiones miserabilior ē ipsa cecitas vt dicit constan. Nam sine omni vinculo cecitas ceco carcer est. decipitur in apprehendēdo s; im̄ imaginatū q; de albo imaginat q; sit nigrū et eōverso. Impedit in iudicando vim deliberatū. iudicat enim penes se et deliberat ire ad orientē et dece-

ptus in suo iudicio vadit ad occidentē. pervertitur et affectiva q; oblato sibi ad eligendū denario argenteo cū cupreo affectat eligere argenteū et eligit ipm cupreū. Lata siquidē est ceci miseria vt nō solum puer vel seruo se subiciat p regimine et ducatu. verū et sepius ipi cani. et sepe ad tantā deducit necessitate vt ad transeundū pontis vel vadi periculū plus cogitur credere cani q; sibi ipi. Itē sepe in periculis vbi oīs dubitant q; non videt periculū securus ē cecus. et eōverso sepiissime vbi nulluz periculū iminet maxime cec? timet. sepe in plano cespitat pedib; et offendit sepe. vbi pes esset eleuandus deprimit pedem et eōverso vbi esset terre figendus ipm eleuat et suspēdit. vndiq; palpando et cōtrectando manus dirigit vndiq; de innere dubius manu et baculo viam querit. raro aliquid securus agit semper fere dubius et timens erit. Item cecus quādo nudus iacet vel sedet tectum se reputat. sepe etiaz qm̄ videt ab oīs se latere putat. Itē facie aliquid et oculos ad solem vel celum cecus eleuat. sed ipsius oculis sol p̄tem exbibet suum radiū s; tamē presentis solis virtutē nō percipit et effectum vt dicit Bre. Item cecus aliquando puerū suum ductorem verberat et percunt et offendit. s; eadē verbera cito per puerū linit. nam puer vberū non immemor in pontis medio siue a quocūq; alto periculo ipsum solum deserit et ipm fugiens sibi viam euadendi periculū non ostendit et ideo est miser cecus quia in domo nihil audeat fiducialitē agere. in itinere deserit a socio multū timet. in hoc tū peior est conditio habentis oculos q; cecorū quia ipsi oculi hostes sunt et predones humani animi quoy concupiscētias dum sequimur scilicet hostib; s; ijctamur sicut dicit expositio: super illud Trē. oclis me? dep̄datus ē animi meā. melius autē ē boni oclis eritis cecū fieri q; h̄re oculos et eoz blanditijs decipi et abduci vt dicit Bre. sup illud Mat. vj. melius ē tibi luscū ad vitā ingredi q; duos oculos h̄ntes in gebennā ignis mitti.

De surditate.

Cap. xx.

Surditas est privatio si-

ue impedimentū auditus qui s; constan. ta nua mētis est. Contingit autē aliquādo auditū totaliter auferri. et tunc proprie dicitur surditas. Et habet fieri ex humoribus opilantibus nervos audibiles et buccas aurium replentibus intantuz q; in eis nulla potest fieri allitio. quandoq; non ex toto auferit sed propter diminutōem humoris fit difficultas in sensatione et dicitur grauitas auditus. quandoq; est tibi sonitus et tymnitus ita q; putat patēs q; sit in tra molendinū siue iura organa et hoc habet fieri ex grossa ventositate interclusa. et hoc habet fieri aliquid sine interpolatione et tūc ex priuata cā contingit. qm̄ q; cū interpolatōne et tūc est ex causa remota quandoq; em̄ nihil exterius auditur. ppter opilationem. s; auditus ab interiorib; immutatur ita q; patiens credit se audire ab exterioribus hoc q; sentit ab interioribus. et s; hoc fallitur auditus. Adulnis alijs modis auditus hominis impeditur. Accidit etiam auri dolor aliquādo siue apoplema et hoc ex calore dissolvente vel ex frigiditate constringente si sit ex ca-

loze dolor est acutus. locus rubet. calida obsunt frigida. p̄sunt. Si sit ex frigiditate dolor est ponderosus et granatius. locus pallet. calida obsunt frigida. p̄sunt. aliqui est ex apostemate calido et tunc ad p̄dicta signa est vehemens febris. semp̄ enim apostema aurium febris cōconuata h̄ remissio. et cū minori dolore in cā frigida q̄ in calida. Aliquī relinquūt in aure vuln̄ ex apostemate p̄cedente qd̄ cognoscat ex dolore titillatio et sanie effluente. Aliquī sūt vermes in auribus et humoribus calidis inuiscatis p̄ interemptionē sp̄s viuificatiui. Signa ḡ vermiū sunt puritūs et titillatio. et aliqui videri possunt si auris soli exponat. Aliquī sit dolor a cā extrinseca sic ex aqua vel lapilli sub intratione. aliqui ex cōfusione cui⁹ signū est ex san guinis. aliqui tamen erit sanguis ex sup̄abundantia et incontinentia. Vnde Consta. si subito sanguis et sine dolore ab auribus exeat sine m̄ifesta causa signū est aliquid esse in capite quod natura expellere laborat. oportet ergo qd̄ aures a p̄ncipio mundificent. Alii aut̄ aurium passiones querere supra li. iij. de auditu. et. v. de auro. ibi enī sunt multa inserta. Dolor igitur aurium si ē ex calore et sine apostemate frigidis et alteratiuis insistentū est. Vngi enī debet locus doloris oleo rosaceo vel violaceo et consimilibus. talia enī olea tepida auribus instillant. nō enī actu frigida auribus debent instillari. Si vero sit ex frigiditate sine apostemate cū calidis alteratiuis ad curam p̄cedendū est sicut oleo laurino rutaceo et b̄mōi. Si vero fuerit cū calido apostemate frigidis maturatiuis p̄mo insistentū ē. deinde mundificatiuis in et p̄traria causa adhiberi d̄ medicina p̄ria. Rupto igitur apostemate quod cognoscat ex fluxu sanie p̄mo m̄undificandū est vulnus deinde p̄solidandum. mundificandū aut̄ cū vino et cū melle simul mixtis et immixtis consolidat̄ cū pulcre thuris et masticis et huiusmodi si vermes ibi fuerint succi amari sic p̄fici ab sintibj porri infundant. Similiter oleū amarum ex amigdalibus amaris auri patienti instillet talibus enim vermes occidunt et putrefacti cū sanie educuntur. si enī lapillus intravit cante extrahat qd̄ si fieri non potest auis calidis inungat et sternutatio puocet. vel cū ventosa sugat et extrahat. Ad surditatem remouendā vel saltem releuandā valent multa q̄ dicit Constan. h̄ inter omnia solet balsamum infillatum auribus p̄ualere. Surditas tamen si fuerit a naturate incurabilis est. Similiter que p̄ triennū durauerit vix curatur. Tinnitus qui ex ventositate causat̄ cum extenuatiuis ventositatis curet. sicut cum aneto calamito colato origano et consimilibus quoz sub fumigatione tinnitus soluit. Est hec de passionibus aurium et earū remedijs dicta sufficiant.

De polipo.

Ca. xij.

Polipus est superflua carnis pro ex naribus excrecens ex superfluis humoribus generata. Hanc passionē fetor horribilis semp̄ conconuata et tamen fetor a poliposo nō sentit. p̄ opilationē enim nerui odorabilis talis inter odoris et fetoris differentias nō discernit. Habet aut̄ fieri taz fetor narium q̄ polipus in hunc modū humores grossi et viscosi fluunt ad carunculas narium et ibi

dem dunturmitate temporis et actione caloris p̄dem santur et quasi in substantiam carneam conuertuntur que corrupta cum sit inde fumositas resoluta et acriminuta inspirando et respirando fetore facit et infirmitas talis polipus dicit̄ quandoq; etiam ad nares descendit humilitas et eam cōbiberit spongiosa nam um porositas et ibi putrefcentes corruptionē generant et fetorem. quandoq; etiaz calidi humores acrimine suo posulas in naribus generant que locum cerat̄ et exconant. Vnde tā ex corruptione carnis non possit cerebrum depurari fetor necessario generatur. Primum remediū contra hanc passionem est vt caput forte et cōuenienti medicina purget̄ et post fluxū intercipiatur. deinde patiens aquam calidam naribus attrahat atq; sugat vt humores inuiscati dissoluantur et educant. Ad nares purgandas valent pilule dyacastoree cum succo rute et vino tepido resolute si naribus sunt iniecte. Ad restringendum fluxū mirabiliter valent grana thuris albi si sepius assumantur. Si vero fuerit polipus confirmatus p̄cedentibus purgationibus et de opilationibus pulueribus et medicinis corrosiuis amoueat̄ vel p̄ incisionem sicut in cyrurgia plenus edocet.

De passione narium.

Ca. xij.

Patiuntur etiam nares

sepius fluxum sanguinis et hoc fit in masculis tribus de causis. tantū sit enim fluxus a cerebro et tūc fit cū sternutatioe et cū dolore frontis et punctioe. vel ab epate et tūc dolor sentit̄ in dextro latere et fluxus dexterā narē vel a splene et tunc a sinistro latere erit dolor et fluxus p̄ sinistra p̄te. p̄ter hec etiā in mulieribus fit a matrice et tūc dolor ē circa vmbilicū. hic fluxus q̄nq; ē vnius q̄nq; enī in febribus etiā acutis et i frene si in die cretico solet fieri motu nature et tūc solet esse bon⁹. nā bon⁹ est q̄ ante diē creticū sit ex nimia sanguinis interioris ebullitioe et serore. vñ acumie suo venas aperit et fluxum facit. bis et multis alijs de causis fluxus sanguinis sive aut̄ fuerit fluxus cretic⁹ sive sintomaticus non in p̄ncipio restringat̄ fluxus necrisis impediā vel ne sanguis ad alias partes vertatur et sintoma peius faciat vt suffocationes et huiusmodi. si autem nimis auget̄ fluxus si patiens eā fortis esset in parte patienti minuendus. extremitates sunt ligande et fortius p̄stringende. medicine restrictive sunt tympanibus et fronti adhibende. aqua cū aceto in facie p̄fundēda. Si ab epate fiat fluxus potest v̄tosa sup̄ epatis regionē. si a splene sup̄ splenē si a matrice sup̄ matricē vel mamillas.

De fetore oris.

Ca. xiiij.

Fetor oris quādoq; cau

sat̄ ex dentium et ginguarū corruptioe q̄nq; ex oris et balani vlceraoē et putredie. q̄nq; ex thoracis mala bitudie et mēbroz sp̄salū viciosa dispositioe. q̄nq; ex putrefactioe humorū stomachi. q̄nq; ex vniuersali cordis infectioe vt i leprosis q̄z anhelit⁹ ē fetid⁹ et infecti⁹. q̄nq; ex fetidoz comestioe vtz i ill⁹ q̄ p̄muc comedunt alliu cepas atq; porri. q̄n aut̄ sit ex corruptione mēbrozū spiritaliū et vniuersali corruptioe

humorum insectorum, palliari quidem potest sed non curari. talis autem fetor est communis interpolatorem non accipiens. Ille autem qui est ex vicio stomachi interpolatur quia ante prandium est maior et post prandium est parvus vel nullus. et hic bene curatur cum exterius aromaticis et confortatiuis. Primum igitur materia que est in stomacho que fetoris est causa digeratur, diuidatur et expellatur. post comestione sepius vomitus, puocet ut vili stomachi mundificentur. a putridis cibariis et putrefactioni dispositis caueatur. vir nimis aromatico et aromatiis ad confortationem vras. Si causatur fetor ab alijs ut gingiuis et dentibus putridis dentes extrahantur qui sunt in causa vel sanentur gingiue fricentur et mundificentur cum decoctione rosarum in vino vel aceto tepido abluantur cum puluere thuris et massicis et melle gingiue et radices dentium fricentur et mundificentur.

De dolore dentium.

Cap. xxiiij.

Dolor dentium quando
 Quis sit vicio stomachi quibus vicio cerebri ex vicio cerebri quibus humores frigidi et calidi et reumatisantes nervos dentium inficiunt et dolore inferunt viciu autem stomachi sit ex humoribus calidis in ipso existens a quibus sumositas resoluta superiora petens nervos dentium et radices mordendo vel aggrauando dolore inferunt dentibus ac fetore. Si ex acutis et calidis est humoribus dolor est acutus et pungitius cum rubore faciei cum asperitate et siccitate gutturis cum siti et amaritudine oris. Si ex frigidis dolor est minor cum granamine capitis cum subhumiditate et pallore cum acetosa eructatione et oris insipiditate. dolor autem veniens ex cerebro diu durat sine aliqua interpolatone quia aliqui. r. houis vel pl. qui hoc pcedit ex stomacho iij. vel. iij. affligit houis et post quiescit. Cause ergo doloris dentium. vt dicit pistan. sunt putredines et fetores rupture et perforationes motiones et casus et limositates. Perforantur enim dentes et quibus rupunt. Aliqui in colore citrini viridem vel nigrum mutantur que omnia ex humiditate putrida nascuntur que a stomacho ad ligamenta dentium desluit et ascendit. Eadem et causa est relaxationis et motus dentium atque casus. nam acuti humores in radiabus dentium dentes perforant et consumunt sepius et relaxant. Vnde sunt causa quare cadunt cum radices desiciunt aut putrescunt. Vermes in dentibus maxillarum fiunt ex humoribus et eorum coacuitibus putrefactis et cognoscuntur ex pruritu et titillatione et panna cerebratione et dentis perforatione et fetoris emissionem et multis alijs modis quere supra li. v. in tractatu de dentibus. Iste dentium dolorose passionis si sunt ex vicio humorum in cerebro vel in stomacho debita purgatione purgantur. sepius dentes debitis dentiferis mundentur de quibus omnibus sufficienter tractat costan. Vermes dentium mirra et opio interficiuntur dentes relaxati thure et massice confirmantur et hoc idem facit gargarismus de galis et malogranati cortice et balastie cum aceto preparat.

De lingua et finonibus ablatioe. L. xxv.

Lingua etiam multipliciter patitur. aliqui enim paliticatur et tunc perdit voluntarium motum et finonem vsu vt dicit costan.

stan. cuius causa est defectus motive virtutis que excitatur per spiritum venientem a cerebro. vel accidit ex nervo animalis virtutis vehiculo humore vel apostemate opilato. vel accidit ex proprio substantie lingue vicio. s. ex mala coeptione lingue et distemperata infrigidate. vel calore et siccitate vel humore. Alii quia etiam lingua apostemat et tunc intumescit et fimo impeditur. Aliqui ex humore liquido relaxat et remolitur nervi lingue et nimis mollis efficitur et tunc debet sermo per nimis remollitatem linguam non formatur. Aliqui ex humore nimis calido et sicco contrahitur et corrugatur et tunc totaliter fimo impeditur. Aliquando gustibus vlcibus et postulis ledit et tunc tamen in gustando quibus in loquendo impeditur. Si ergo lingua substantia sit sana nullas habens maculas. loquela tamen est ablata a cerebro surgit viciu vel a nervo opilato. Aliqui perditur loquela ex perdita mente vt in frenesi vbi homo non vult imaginatone memoria et ratione. et ideo non mirum si perit loquela que est instrumentum rationis. quere. s. li. v. de lingua sana et infirma.

De raucedine.

Cap. xxvj.

Raucedo multis habet
 neri de causis quia ex siccitate vel humiditate spirituum et virtutum defectibilitate. ex siccitate dupliciter autem enim siccitas inequalitate facit aut perstringit meatum. Dum enim ex siccitate exasperatur arteria et asperitate sequitur inequalitas et ex inequalitate raucedo et vocis impedimentum. Item ex siccitate fistulas et pulmonem coartante sequitur vtriusque predictorum. Ex humiditate similiter duobus modis. aut ex humiditate contenta in vasis et maxime in sanguine aut ex fleumate a superioribus distillate. sanguis enim supabundans venas distendit. Vnde et meatus coartant et consequitur vocis impedimentum. Similiter fleuma distillans in trachea arteria et fistulas pulmonis predicta operatur. ex defectu etiam spiritus et virtus impeditur vox quod patet quod eius fontido ex spiritu perficitur et virtute. si ergo est ex siccitate coacta ex sicca tussi. que est offendiculum spiritus in trachea arteria vel per coactionem est quia ex siccitate exasperante que est ex frigiditate fistulas pulmonis coartante et spiritum offendente. Vnde generatur tussis vel ex humiditate a cerebro distillate. Iste enim modis per fieri tussis que impedit ipsam vocem. vel coacta raucedo et punctura in spiritualibus que ex spinis facta ex rigilitate colli ex totius corporis macilentia. sanguine vero in causa esse coactum ex tussi aliquantulum humectata rubore faciei venarum eminetia dulcedie oris. fleuma esse in causa coactum ex tussi aliquantulum humectata. ex oris insipiditate et saluare abundantia. defectu spiritus esse coactum in causa ex debilitate et ex tenuitate totius corporis ex febre preecedente vel ex icuimo flexu et oris que coactum ex tenuitate si que raucedo fit ex causa sicca et calida abstineat salia calidis et siccis fritis et assis vras tpe frigidis etiam humidis mediocriter calidis si ex sanguine est passio fiat minuo. si ex fleumate dent purgatioe que in frigida causa sunt necessarie. si vero ex defectu spirituum subuenientium est resumptiuis et confortatiuis. eadem autem cura raucedinis et tussis vide in plaet. et costan.

De squinancia et suffocatione gutturis. L. xxvij.

Squinantia est gutturis

Suffocatio ⁊ puenit ex apostemate in gutturo. cuius tres sunt spes. in pma tota materia colligitur inter? in qda folliculo in trachea arteria ⁊ ysothogum et cognoscitur ex vehemēti dolore nullo tumore exteriori apparente aperto etiā ore tumor interi? nō appetet febre acutissima et ex ipedimēto vocis et ex iudicio patientis nihil em̄ p̄nt̄ trāsglutire. ⁊ hec spes in curatur. Tercia vō spes ē q̄n tota materia colligit extra et d̄r sinantia cuius signa sunt vehemēs tumor: extra febris lenta. dolor modicus sine difficultate spirandi et respirandi et hec spes nō interficit nisi tumor ad interiora se retraxerit. fit aut̄ hec passio p̄ncipaliter ex sanguine. secundario ex flemate et melancolia nunq̄ et colera et cognoscunt̄ hec cause per sua signa. Istius passionis p̄ma cura ē sanguinis extractio in quantitate multa. incidant̄ etiā vene sub lingua sūt scarificatōes cū ventosis i scapulis. dein de apponant̄ lenificatiua maturatiua ⁊ mundificatiua. quere supra li. v. de gutturo.

De difficultate anhelandi in spirandi et respirandi
Ca. xxvii.

Difficultas inspirandi et

respirandi vel vtruzq̄ d̄r asma vel disma. Et accidit duplici de cā. scilicet ex siccitate coarctante q̄ q̄n pulmo nō p̄t libere dilatari ⁊ cōstringi inde sequit̄ asma. Vel q̄n ex humore impedit̄ motus pulmonis quādo em̄ sup̄abundat humor: exterius in superficie pulmonis cuius mole oppressus nō p̄t libere dilatari et tunc ē spes asmatis q̄ d̄r sanguisugū a sanguisuga q̄ cū violentia attrahit aerē ad cor refrigeranduz Aliq̄n abundat humor: interius et in sicutibus pulmonis cuius interpositio pulmo nō p̄t libere p̄stringi ⁊ tūc d̄r anhelitus. q̄ in hac spē laborat patiens in expirando. Aliq̄n aut̄ abundat humor: interius et exterius. p̄pter qd̄ nō p̄t pulmo libere dilatari nec p̄stringi et tūc ē illa spes q̄ d̄r oronia. i. spūs rectitudinis. q̄a patiens laborat equaliter in spirando et expirando. et ita sunt tres spes asmatis fm̄ tres humorū dispositiones si ex siccitate ⁊ caliditate vngentis electuarijs. si ropis frigidis et humidis curet̄ et econuerso vide in plac̄.

De sputo sanioso et sanguinolento. Ca. xxix.

Circa sputum etiam ac

cidit̄ passionēs vtz in empticis in q̄bz ē sputū saniosum et virulentū et in empticis in q̄bz est sanguinolentū. Emptima em̄ d̄r passio q̄n sanies excreat̄ et hoc contingit in causis reumaticis et pleuriticis et in pleuriticis et in alijs apostematibz stomachi pectoreis vel pulmonis. M̄d̄ aut̄ fieri hoc mō dū humor: a superioribz distillat in pulmonē. pulmo repercutit̄ et ex percussione p̄culcat̄ et ex cōculatione sanies nascit̄ vel pulmo vlceraat̄ vel defluēs humor ad aliquē locū ad apostema recolligit̄ et ibi in sanies

cōmutatur qui vi nature vel sintomat̄is resolutus p̄ sanies siue saniosus sputū euacuat̄ nō tū q̄libz spūens saniem d̄r empticus iudicari. Pleuriticus em̄ sanies sputū et multa alij et tū nō sunt emptici. Illi qui infectōe pulmonis ⁊ eius saniosa habitudine tūc cor ruptū quoz signa sunt ista sputū saniosus corporis macillēna. colli gracilitas et tussis cū difficultate anhelandi. facies subtrūmida. tumēt̄ et dolēt̄ o:bes oculoꝝ. emopticoi v̄nt p̄ os sanguinē expucentes qd̄ cōtingit p̄ alciuis vene ap̄tione p̄ humorū multitudinē et eoz fumositatē. p̄ corrosione vene p̄ calorū excessum. calore em̄ poros aperiente sanguis emittit̄ ⁊ exsudat̄ et d̄r m̄ti p̄ dyabrosim. i. p̄ resudationē et tunc sanguis emittit̄ est purus clar⁹ et pau⁹ absq̄ dolore patientis et anhelitus sentit̄ calidus. ab alijs aut̄ mēbus frequēt̄ redūdat ad os sicut a cerebro et tūc est cū rubore faciei et venaz oculoꝝ q̄nq̄ a pulmone et tunc ē sanguis spumosus cū tussis et dolore sinistro mānille et sic de alijs mēbus in q̄bz sanguis colericus vi nature et sintomat̄is mor⁹ nūc p̄ nardū nūc p̄ os emittit̄ et purgat̄. p̄ma itaq̄ passio. s. sputū saniosus sanet̄ dissolutius mundificatiuis et extractiuis ⁊ caueat̄ ne in tussim cōuertat̄. M̄d̄ em̄ empticima p̄ pleuriticis. j. xl. dies. i. p̄sim p̄mutat̄ vt di. ypo. Secūda vō passio. s. emopticoꝝ sanet̄ m̄dificatiuis p̄strictiuis medicinis sicut i viatic. p̄netur et i plac̄.

De p̄si.

Ca. xxx.

Ptilis est cōsumptio natu

ralis humoris corporis ex vlcere pulmonis pueniens. fit aliq̄n ex reumate a capite distillate i pulmone quē repercutit̄ et repercutiendo cauat̄ et cauando vlceraat̄ sicut gutta paulatim distillado petrā cauat̄. fit aut̄ et nimia sube pulmonis siccitate q̄ arefacta defacili lacerat̄. sicut pampinus vitis in sine autumni deficcatus leui v̄to dissipat̄. fit aut̄ aliq̄n ex sanguine q̄ aliq̄ pena rumpit̄ in pulmone. sanguis tal̄ aliq̄n in sanē conuertit̄ et sanies insicit̄ exulcerat̄ pulmone. Vnde et ypo. ex sanguine et sputo p̄tilis ⁊ fluxus ⁊ c. ex vlcereatione pulmonis sic cōsumit̄ totū corpus. p̄mo em̄ p̄ sui dilatationē ab exterioribz trahit̄ aeres quē ministrat̄ cordi ad sui innati calorū mitigationē q̄ dū vlceraat̄. p̄pter sensum. p̄p̄e lesione cohibet̄ motū suū nec fm̄ debitū dilatāt̄. vnde insufficientē aerē cordi admittit̄ quare paulatim calor i tendit̄ et paulatim corpus cōsumit̄ febris em̄ ethica cōcomitat̄ p̄sim que substantialē cōsumit̄ corporis humiditatē. omnis em̄ p̄tilis ethicus ē h̄ nō cōuertit̄. Talis enim passio non defacili curat̄ et quo inualecat̄. et assignat̄ Constan. rationem. omne inquit vlcus difficile sanat̄ nisi mundet̄. Vlcus aut̄ pulmonis purgari non potest nisi cum tussis. tussis aut̄ vlcus consolidari non permittit̄. dilatāt̄ em̄ ⁊ apit̄ v̄n putredies maiores i se recolligit̄ dū p̄sim colligit̄ p̄sim purgat̄ insanabile reddidit̄ apostema dū ita arcinat̄. Qui ergo p̄sim vult sanare. p̄mo vlcus pulmonis sanet̄ p̄sim putrescat̄. Ista autem p̄tilis cōfirmate sunt signa calor: continu⁹. s. lētes in volis manuum et pedum acutor. rubor: in maxillis. strictura inflata. sitis cum asperitate lingue. colli gracilitas. totū corporis consumptio vnguū et extremitatū

constrictio. concanitas in oibz oculoz. dolor sinistre spatule vsq; ad humer. fluxus capillorū. et hoc signū ē mortis in primo imminētis sicut spūū fetidū et virulentū et anbelitus plus fetibz cōsuetō signat totalē substāte pulmonis corruptelaz. talis est nutriendus dicta q̄ refrigerat et solidat ac restaurat. Denē igitur mediocriter frigida calozis febribz miti gatiua mediocriter ventris mollificatiua. sp̄cipue tū cauendū est ne nimis soluat quāsi fluxus accedit mors intrat vita recedit. vt dicit Egidius. valēt eis bumectantia et humois cōsumpti restauratiua.

De dolore cordis et cardiaca passione. Ca. xxxj.

Remor sine cardiaca

est passio cordis sic dicta q̄ ex defectu cordis onē sepe. Duplex est autē cardiaca. s. diaforetica. id ē poroz apertua q̄ poroz apertūe concomitat. Alia dī tremēs q̄ cū quodā tremore sentit motus cordis. Diaforetica ē ex cā calida et calozis distēperantia cur ea spūalia vsq; et porz aperitūtur humores et sumi resolūntur q̄ sumus extens per poros in sudorem cōdensatur et ex tali frequētū sudore ydropisus vel ethica generat. et tales ex defectu vtutis sp̄cipue sincopiant. Cardiaca vō tremēs sit quāq; ex frigida cā. quāq; ex melācolia. quāq; ex fleumatica. naz talis humor abūdans in pulmone oppunit aliquotiens cordis vtrāq; capsulā ipamq; cordis substātiā. Vñ impeditur debitus motus cordis et obduratur vene per quas discurrunt spūs vitalis et tales pr̄punt in subitam suffocationē et ideo talis passio dī tremēs q̄ si tenens manū sup cor non senties cor debito mō dilatarī. s̄ cū quodā tremore parū et exiliter tū moueri. Aliquū est cū febre lenta. aliquū cū febre forti et tūc maius ē periculū aliquū sine febre. aliquū melācolia ē in causa et tales incidunt in passionē q̄ dī incubo vñ phialtes. Aliquū accidit ex vicio epatis a q̄ nō mādatur sufficiens nutrimentū cordi. Vñ deficit et debilitat vt dicit constan. Aliquū accidit ex mala dispositione alioz membrorū ex quoz colligatiua cor patitur. sicut quā a cerebro vel stomacho trāsmittit humor. vñ humor nociuus. Vñ substātia cordis leditur deficit vñ grauat. et ideo talibus accidit tremor cordis ex acumine sumi vñ materie que pungit et mordicat cordis substātiā vñ sit in eo tremor. accidit et sitis ppter cordis cōpressionē et calozis intensiōē. Vñ siccitas et sitis suspiriuz et altus anbelitus. q̄ cor laborat ad aerem attrahendū cū nō valeat se dilatare. accidit et tremor ex sumo melācolico ex siccitate spūm perturbante. accidit et pinguedo q̄ deficit. calor naturalis et inde toipor et pigrina generat. ex defectu etiā cordis et debilitate spūm accidit sincopis que a vulgo spasmatio vocat. et hoc cōtingit aliquū ex accidentibz aie vt ex timore cordis constringēte. aliquū ex nimio gaudio vel ira cor dilatante et spūs exalante vel cuaporante et soluēte. aliquū accidit ex accidentibz corpis sicut ex mala cōplexione vel repletionē vel nimia inaniōne. ex venarū opilatione et spūm cōpressionē. aliquū ex nimio sudore. Ex hac autē sincopi qdam incurrit mortē subitaneā opilata vena cōcaua p quaz sanguis et spūs vitalis ad cor transfertur. vel etiam opilato meatu per que pulmo frigidū aerem solet re

cipere et a se fumositatē superflūā remouere quāq; ex matricis vñ stomachi nimis repleti cōpressionē. In omnibus istis ergo periculis si humor ē in causa purgetur debito mō humor peccās. dentur conformatiua et spūm reparatiua et resumptiua. Si est ex nimio fluxu vel nimio sudore fluxus intercipiatur sudor repumat. Si ex nimia repletionē stomachus euacuetur. cōtra tremorē cordis confortatiua cōferatur sicut dyamargaricon et electuaria ac medicine in quibz cū alijs confortatiuis imponūtur multum aurū aut margarite siue parule ossa de corde cerui ambrosia lignū aloes spondiū. hec etiā oia valent cōtra cardiacam et sincopim et alias confimiles cordis passiones maxime quā accidit sine febre. in febribz autē calida non sunt danda.

De febre. Capitulū. xxxij.

Febris autem ex distē

perantia cordis accidit et prouenit. q̄ vt dicit constan. febris est calor nō naturalis a corde extrinseptus ad omnia membra corporis corruptioq; nocens actioni. dicit etiā yprocras. in epid. febris ē calor cursus nature extens in operibus eius nocēs. Autē cenna autē sic dicit. febris ē calor extraneus in corde accensus et procedens ab eo mediātibz spiritibus et sanguine per venas et arterias in totū corpus et inflammata in eo inflammatiōē q̄ nocet operibz naturalibus. febris etiā vt testat yprocras. ē flāma a pectore procedens in totū corpus. Diuersificat cū febris tripliciter fin tria cōponentia corpus humanū. Cōponitur etiā ex subtilibus. i. ex spiritibus et liquidis. s. ex humoribz et solidis corporibus. s. ex ipis mēbris. Est itaq; puma species febris quādo distemperant spūs in calore et dī effymera. secunda in humoribus et dicitur putrida. tertia que accidit in solidis membris et nominat ethica et dicit constan. q̄ Gal. has febres bonis aptat similitudinibus effymera inquit febris vērō calido videt similes esse quo vter impletus ex sui calore necesse est vt calefat. Idem etiam facit spūs calefactus circa cor et totū corpus. putrida vō febris aque calide est similis. aqua etiā calida cū frigidū vas impleuerit ipm in calore suo calefat. si militer humores calefacti calefaciūt corp? et alia mēbra. Ethica autē febris vasi calido aqua frigida pleno est compabills. aqua etiā frigida ex vase calido calefat. sic et febris ethica cū sit radicata in membris calefacit cor et alios humores corporis distemperat et immutat.

De febre effymera.

Capitulū. xxxij.

Effymera autē febris dicitur fin Gal. ab effymeron quod ē simplex quia fit ex distemperatiua que fit in subtili substantia vt in spiritu. vel vt dicit ysaac in li. febrū. Effymera ab effymeron marina belua dī q̄ in eodem die q̄ nascitur mortur vel fin magistros dicitur quasi vni diei feruor. meron etiā dies dī apud grecos. raro etiā suus feruor vltra vnius diei terminū se extendit sp̄ etiā post diem vñū deficit cito vel in febre putridā vel ethicā se conuertit vt dicit constan. et ysaac. Accidit autē ista febris ex causa interiori et etiam ab exte

rioz. ab interiori aut fit dupliciter. s. a frigore ⁊ calore. a frigore vt ex subita frigiditate aeris. s. quando ex clausis subito poris exterius sumi calidi interioris cocluduntur et ex eoꝝ coꝛcalatōne et multiplicatōne calor intenditur et quo coꝛdis distemperatā generat. Aliquando accidit ex calore et distemperatā aeris sicut solis. qñ qꝛ et radioꝝ repercussione spūs animālis distemperat et ppter colligatān spūm et hūmorum totus homo distemperat a causa interiori effymera qñ ex calore spūm ⁊ hūmōꝝ coꝛplexio hominis casu aliquo subito immutat. sicut ex nimia exercitacione pcedēte. ex nimia calidōꝝ frequentia vt vinoꝝ alioꝝ et hūmōꝝ ex quoꝝ nimio vsu calor alioꝝ intentione intenditur et febris effymera generat. Nec species febris inter alias citius ⁊ facilius incurritur sed difficillius saluatur multū tñ periculosa est et grauis qñ in putridā vel ethicā cōmutat. Accidit autē specialiter et quibusdā apostematibz in inguine nascētibz et sub afellis que qdē a medicis bubones nominantur vñ nō sine causa in amplexibz dī. In bubonibus qdēz oēs febres male exceptis effymeris tē. Signa autē huius sunt vrina nō multū distans a sana aliquantulū intensa et aliquantulū subtilis pulsus durus et velox et frequens nō multū a temperamento recedēs. Reliquę vō virtutes vt appetitus et motus voluntarius parū immutantur hec defacili febris curat. si congrua dicta vtaꝝ patiens et si a noctius caueatur.

De ethica.

Capitulum. xxiiij.

Ethica febris est que le

dit felida membra dī ab ethis quod ē habitudo quasi febris cōuersa in habitū. Aliquando autē est ethica febris et morbo per se. Aliqñ propter alioꝝ morboꝝ per se sic morboꝝ. Aliqñ ex ethis nimis calidis et potibus. Aliqñ ppter nimia exercicia sicut ppter studiū immoderatū vigilias et cōsimilia quibz calefit spūs animalis et per consequens animalis et ita calefit et minorat humiditas naturalis et inducitur ethica. Aliqñ etiā causat ex alio morbo sicut ex effymera ex putrida interpolata vel acuta etiā ppter calidū apostema. sepe enī contingit qꝛ effymera excidit terciū diē consistens in vna qualitate et apparet in cute infirmū qdā obscuritas liuiditas citrinitas consumptio et tunc effymera in ethicā cōmutat. maxime autē accidit ex effymera qꝛ ē ex angustia ira tristitia. odio et vigilia immoderata et consiliis anime exercitijs. ex febre interpolata sic fit qꝛ calor innaturalis calefacit membra et desiccatur. ppter acutā qꝛ calefacit sanguinē vel pdominās substantialē cōsumit humiditatē. qñ enī extenuat sanguis non est debitū nutrimentū membrōꝝ. vñ sequit consumptio. sicut fit in arborē qꝛ desiccatur ex caliditate et siccitate aeris humiditatē cōsumēt in estate. vel ex nutrimentū ablatione sicut accidit in hieme. qñ cadunt folia vel ex nutrimentū coꝛruptōne et permixtione ad malas cōmixtiones et qualitates sicut ad vitrositatē. sulphureitatē et hūmōꝝ sicut cōtingit in humanis corpōꝝ. qñ qꝛ enī fit nutrimentū ablatio ppter impotentiam in digerendo cibo et in restaurando deperdita sicut accidit in semibz qñ qꝛ calor extraneus corpōꝝ domi

natur et substantialem humiditatē membrōꝝ desiccando destruit et cōsumit qd solet accidere in ethica qꝛ puenit ex acuta febre vel ex accidentibz anime qñ sanguis nutriens membra radicalia mutat a sua dulcedine et sapore sicut accidit. ppter apostemata. plura corpus calefacientia et cōsumēntia qꝛ sunt aliqñ causa febris ethice siue habitualis. In generali autē ista sunt signa huius febris calor nocuus eq̄lis in qualibet pte corpōꝝ. s. qñ scdm ē qꝛ calor leuis est et non pūgitiuus. vñ infirmi pati febre vt se putant. terciū signū ē qꝛ eoꝝ color ē liuidus et plumbeus aut citrinus. quartū ē qꝛ eoꝝ corpa sunt aspera oculi cōcaui sicca emittentes lippitudinē nutritiua enī eorū hūmiditas ab eis ablata ē. Particulariā atē siḡ sunt diuersa fm diuersas spēs huius febris. Spēs autē diuersificatur fm diuersas hūmiditates. Dicit enī Auicē. qꝛ qꝛ tuoz sunt hūmiditates. Prima ē in extremitatibz pura vñ venaz subintrantū essentia membrōꝝ p̄silium. qñ autē supattendit hec hūmiditas fit febris putrida ⁊ nō ethica h̄ facile generat ethicā et inducit. Secūda hūmiditas ē qꝛ ē in positate membrōꝝ cōsimilū sicut ros. Vñ etiā et ros ab autōꝝ appellat et cum hec supattendat fit p̄prie prima spēs ethice. Tercia hūmiditas ē qꝛ est cōuersa actione membrōꝝ p̄silium ex parte nature et complexionis ipōꝝ membrōꝝ. et stat loco deperditōꝝ. Vñ ⁊ ab autōꝝ cambiū nūcū pat. ⁊ qñ hec supattenditur substantia secūda species ethice p̄creatur. ē et quarta hūmiditas colligans et cōtinuās oia membra et ē aspermatice hūmiditate et hoc dī glutinū p̄tū qꝛ cuz consumitur nō reparatur et hec inducit terciā speciem qꝛ est incurabilis. si enī possit hec hūmiditas reparari possit fieri regressus a senectute ad iuuentutem vt dicit Auicenna. p̄ma itaqꝛ species vt dicit ysaac in lib. de febribus est facilis ad curam et difficilis ad cognitōnē h̄ si calor augmētatur et desiccatur vicina coagulatōnē fit secūda species et est facilior ad cognoscendū et difficilior ad curādum. qñ vō intantū intenditur calor qꝛ desiccatur humiditatē colligantē membra fit terciā species que est facilis ad cognoscendū h̄ impossibilis ad curādum in prima vō specie cū signis generalibus sup̄positis calor augmētatur ante prandīū. in secūda vō post prandīū plus sentitur. h̄ in terciā maxime. cuius causam assignat ysaac in lib. februm dicens hūmiditas cibi contraria est calori innaturali. Vnde quādoqꝛ illū suffocat et totoꝝ in p̄ma specie qꝛ est debilis et ideo ē ante prandīū maior calor. si autē ad suffocationē caloris non sufficiat saltem calor interioris sopitus excitat p̄ suū oppositū et fugiēs cōtrariū erit ad membra exteriora sicut qñ p̄uicat aqꝛ frigida sup̄ calcem viuā nō extinctā. Tercia spēs vt dicit ysaac p̄t p̄ sensum nā facies mutat in liuidum colorē. ppter subtilem humiditatē desiccata et v̄tutis defectus. nares sunt subtiles et acute et oculi cōcaui. tempora aspera qꝛ cōsumptio humore apparet asperitas ossiū et cōpago motus palpebray et sup̄p̄tū fit grauis ppter oculoꝝ siccitatē. Vnde sine voluntate claudūt oculos qñ grauiati a somno p̄t v̄tutis defectus. tactu sentiūtur frigidū et sicca h̄ p̄ morū ascendit calor maior detecti nō vidētur h̄re viscera. et tactus eorū qñ fabule si cuius cleuetur nō descendit

inferius ppter defectum humiditatis. pulsus debilis & spissus & durus. urina similis ē oleo in liquore & sūsa supra petra sonat sicut oleū. Nec infirmitas quo ad puā spēm cito curat ne cadat in secūdas q̄ difficulter curari pōt. Curatur autē p̄ dietam medio enter temperatā & p̄ medicinas caloris repressiuas & p̄fortatiuas & humoris perditū restauratiuas & ad hoc p̄cipue valet electuariū p̄ns. balneari autē solet cū rosīs violis maluis & alijs cōfortatiuis herbis & humectatiuis. balneū autē nō debet esse nimis calidū s̄ quasi tepidū ne nūmia humorū p̄sumptio cōsequatur. & nō fiat in balneo longa mora. Inungi etiā solet vngētis resumptiuīs infriigidatiuis & humectatiuis sicut oleo violatio cū melle albo & lacte mulieris masculū nutritiūs. Specialiū dicit platearius q̄ valet etibicis & pulscis. lac caprinū in quo lapides fluuiales sunt extincti si ieiuno stomacho & inanito patientibus tribuatur.

De febre putrida.

Capitulum. xxxv.

Febus putrida ex pu-

tridis humoribz ex q̄bus gignitur putrida est vocata. dicit autē ysaac q̄ ista putredo. sic bz fieri. malis humoribus & supfluis in aliqua pte coadunatis ex calore extraneo & in naturali quocūq; casu superueniente q̄dam sit humorū perturbatio. Adue tur etiā humores p̄ illū calozē & ebullit. s̄ tū non di gerūtur neq; facta digestionē inter ptes laudabiles & nō laudabiles mūdificatur. s̄ potius facta ebullit one pariter cōmiscetur. & ideo necessario ptes corū p̄ntur. Cū igitur materia grossa & viscosa in corpore coadunata moueat a calore necesse est vt resoluatur in vaporē qui vapor intrat humidū grossūz manēs in se occultat & nō libere exalans & extens. p̄t grossi tiens materie sibi resistētis. corruptitur & putrefcit. hūc autē putrefactioni maxime ē disposita cōplexio iuuenū & calida & humida. quādo excessus est in hu miditate & calore. cōplexio frigida & sicca non sic ad putredinem est parata. & ideo grandē raro febres putridas patiūtur quia siccitas cōplexionis desiccāt humorem & coadunat et digestionē materie ac dilata tioni obuiat & repugnat que sunt dispositōes me die ad putrefactionē frigiditas etiā cōgelat & resistit calozī facienti ebullitionē. Palam igitur est intellige re q̄si cause facientes putrefactionē sunt humiditas disponens et caliditas humores mouens & ebullitio nem faciens in humoribz quoz feces vt dicit ysaac. nō diuidūtur nec mūdificantur immo mutuo p̄mi scuntur et ideo ad putredinē necessario disponūtur. Hūc autē putrefactioni cooperat maxime porozū corpis clausio et cōstrictio q̄ cōstrictis poris nō pōt fieri supfluitatis resolutio neq; enaporatio & ideo ē necesse q̄ maior fiat humorū p̄ calozē cōmotio & cor ruptio p̄sertim cū talis calozī sit innaturalis et nō sit nature regitiuus. s̄ potius corruptiuus. His autēz causis putrefactionis cooperatū etiā q̄dā extrinse ca vt inordinano dietę exercitiij et etiā medicine & cō similia q̄ oīa interiori corruptioni vel putredine coo perantur q̄ nō in debito etiā tpe incōgruo corpōri extrinsecus adhibētur. Ex hūiditate igit in aliqua pte corpis sic putrefacta resoluūt sum? calidus et cor

ruptus q̄ cor petit ip̄m disemperat atq; ledit ac de inde p̄ venas et arterias se diffundēs febrē putridā corp̄i introducit sicut dicit ysaac. et constan. materia igitur sic putrefacta q̄ putride febris ē cā aut p̄tinet in aliq̄ cōcūitate corpis sicut in stomacho et in epa te v̄l alias. et tūc est cā febus q̄ dī interpolata. aut cō tinet intra vasa. s̄ in venis et arterijs et tūc est causa febris q̄ ē cōtinua. cā autē cōtinuitatis febris putredi bilis est corruptio humoris et coartatio vaporis in flammātis in arterijs & in venis. & sic patz cā & ratō oīm febzū putridaz in generali siue sint p̄tinue siue sint discōtinue & interpolate.

De signis putride febus.

Capituli. xxxvj.

Istarum autem febzūz

putredialiū q̄dam significatōes generales sunt. prima est q̄ materia talis febus diu p̄manet in corp̄e s̄ supueniēte cā extranea calesit & putrefcit & ef fectur. secūda significatio ē q̄ talē febrē p̄cedit rigor vel frigus maxime si materia fuerit intra vasa et vi cina sensibilibz membris. q̄z ex materia frigida resol uūtur q̄dam sumi q̄ ledūt neruos sensibilis ex q̄bz rigor vel frigus generat. tertia significatio ē quia ta lis febus habet interpolationē veraz in interpolatis vel inclinationē manifestā quēadmodū in cōtinuis quarta ē q̄ talis febus maxime generat angustia p̄ pter multitudine & grossitudinem sumi de materia putrida generati. p̄pter quam sit ordinatio calozis & virtutis ad interiora donec natura expediat se a su mo illo & hoc tempus diuersificat s̄m diuersitate materię in subtilitate et grossitie q̄z si materia fuerit su bilis & virtus fortis cum velocitate dissoluitur & spargitur p̄ corpus & redit virtus ad membra sicut p̄ns si v̄o materia fuerit grossa et v̄tus debilis erit ecōuerso. quinta significatio ē in statu febus q̄ tunc occurrūt accidentia signāta cōplexionem putredi nis sicut dolor capitis malicia anhelitus sitis & simi lia. sexta ē q̄n̄ corpa nō plene mūdificātur apud qui etem febus s̄ remanent adhuc in corp̄e male q̄lita tes p̄pter quas remanet debilitas in corp̄e et etiam rediūt ip̄e febres et accessiones. septima ē q̄d non re manet in vniiformitate quēadmodū et ceterę febres apud solutionē s̄ quiescit omnino interpolatis die bus et declinat sic in cōtinuis inter parissimos. Sūt et multe alie significatōes que in febus partiu laribz denotantur.

De febre quotidiana.

Capitulum. xxxvii.

De febribus autē inter

polatis q̄dā pueniūt ex hūore simplici pu trefacto extra vasa vt ex fleumate nālī vera q̄ndia na et colera rubea. tertiāna ex colera nigra. q̄rtana q̄dā ex hūore p̄posito generat vt q̄ndiana. aliq̄ ē ex fleumate acetoso. aliq̄ ex vitreo aliq̄ ex dulci. aliq̄ ex salso. & iste febzū diuersitates p̄ p̄na signa dinoscū tur. i. istis aut febzūz cōit accidit dolor capitis. insipi ditas. oris. q̄ntitas corpis. si igit p̄cedēs calozī s̄bsequis singulis diebz accessio renouat & q̄d pei? ē aliq̄tiens duplicat. Hūc? febris mā p̄grua medicina digerat. diuidat & expellat. dieta cōgrua regat. p̄caueat etiā medicus ne in quartana vel etbica terminetur.

De febre terciana et eius signis et cura.

Capitulum. xxxviii.

Terciana febris fit ex co-

lera putrefacta extra vasa et non collecta ad apostema. fit autem terciana alia ex colera naturali. alia ex innaturali ut ex colera citrina vel vitellina. ter-
ciane ex colera naturali facte hec sunt signa. de tercia die in tercia affligit et postissime circa hora tercia. pu-
mo rigore deinde calore. dolore frontis. amaritudine oris. sitit ymnitu aurium. instantia vigiliay. vrina ru-
bea subtilis et tenuis. xxiii. horas aut plus pot habere in labore et alias. xxiii. in quiete. Sedm varia vo-
materie positionez variatur et signa. nam si materia fuerit in ore stomachi dolor frontis e maior. similiter et sitis cu asperitate siccit gutturis et oris. adest volun-
tas vomendi. vrina est nimis colorata. Si fuerit in intestinis pdicta signa no sunt ita intensa s; dolor est circa vmblicu et vrina est magis intensa. Si vo fue-
rit in epate vel in cista fellis coloratio: erit vrina cu spuma crocea. Si autem fuerit febris ex colera citrina vel vitellina variatur in parte signa q; affligit pmo rigore. deinde lento calore inter hora colere et fleuma-
tis mouet. vrina e citrina mediocriter tenuis. plus tñ accedens ad tenuitate hois incertis mouet quia no anticipat mo suboccupat. assunt et pdicta signa lq; dolor frontis et. s; sunt potius remissiora. Hec febris sicut et quotidiana. aliqui est simplex aliqui co-
posita. simplex e q; fit ex vna materia in vno m loco putrefacta. coposita vo sine duplex q; fit ex diuersis causis in diuersis locis putrefactis. sicut continua fit dupl q; fleuma diuersum in diuersis locis e putrefactum. Signu aut talis terciane e q; omi die affligit pmo rigore deinde calore. s; de tercio in terciu gra-
uius et in diuersis horis. vrina mediocriter est in sub-
stantia subrubea vel ruffa. supius aliquantulu obum-
brata. Cu itaq; simplicis terciane cognita dicta pu-
mitus ordinet fm etate fm tepus et nature qlitates. deinde medicina debita subsequat. pmo materia cu syropo acetoso digerat digesta cu oximelle laxati-
uo purget cu alia cogrua medicina. Si materia fue-
rit in ore stomachi vomitus puoet. digesta tñ pus materia. q; digesta oportet medicari et moue no cru-
da vt d; in amphorismis. materia vo cognoscat per anticipatdem accessione p remissione rigoris vel fri-
goris et calous augmentatione p maiore afflictionis pluritate. p vrine inspissatdem. qñ g; apparet talia si-
gna digestio purget ma ipius febris sine sit copo-
sita sine simplex. ista tñ semp adhibeat consideratio et cautela et si fuerit ma simplex. medicina simplex et vbi duplex materia et ipa medicina duplex fiat.

De quartana et eius signis et remedijs.

Capitulum. xxxix.

Quartana fit ex melaco-

lia putrefacta extra vasa et non collecta ad apo-
stema. fit aut ista febris aliqui ex melancholia nali. ali-
qui ex no nali. quartane ex melancholia nali facte hec
sunt signa. de quarto die in qrtum affligit horpi-
lacione pmo. deinde calore lento. xxiii. horas h; in
summo labore et. xxviii. in quiete. In hois melanco-

lie affligit. s. a nona inferius et seruat certa tpa acces-
sionis. vrina post accessione citrina vel subcitrina in
dieb; interpolatis. quasi cruda pallida. s. vel subalbi-
da et tenuis apparet. Si i stomacho ma fuerit adest
oris acetositas cu stomia et vertigie et alijs signis
pessimis et inordinatis. q; adest tristitia timor anie-
tas et alie grauissime passionis. ex parte corpis gra-
uitas. pigritia. ir. digestio. inflatio. lateru ponderosi-
tas crurū et corarum. vigiliay inquietudo. timor in
sommis. liuiditas in ynguib; et labijs maxime in te-
pore accessionis dolor etiā accidit lumboru et sinistri
ypocandrii cu timore splenis. appetitus fortitudo
q; ex melancholico humore graui et ponderoso cibis
depumatur ad fundu stomachi. Unde ore stomachi
remanente vacuo desideriu excitat. Alie spes quar-
tane q; accidit cu admixtione alterius humous. be-
dicuntur nocte et in illis mutantur signa fm qlitates
humoy q; cu humore melancholico comiscetur. s; illa
rum febrū differentias no est pntis negocij declara-
re. Cognita igitur quartane ca et pna differentia a
principio denē fortia digestiua q; spissa e materia et
copacta. Et ideo denē ca q; materia digerit et mudi-
ficant sicut oximel simplex et squilliticu et bmo ma-
teria digesta purget cu sibi appropuata et aptiuis
herbis ac mundificationis. balneet et subsumget. ca-
neat a cibis melancholicis et nocuis. viatur electua-
rijs et plurib; calidis confortatiuis humous melaco-
licis cofumptiuis et alteratiuis et lenificatiuis. sicut e
dyalene. dyaborago leticia gal. et bmo cu calidis yn-
gentis et confortatiuis inigatur.

De febre simplici et composita.

Cap. xl.

Febris continua proue-

nit ex amore putrefacto inter venas cur? su-
mus petens cor ipm ledit et febre q; di continua cor-
pori introduct. Hec humore aliqui e simplex aliqua
vo copositus. simplex qui putrefat sanguis in vasis
et continua inducit q; synochus d;. qñ vo non putref-
cit s; quantitate superabundans coculcat fumositates
vo conculcate calefiut et distemperatur q; distempe-
rate spum vitalem distemperant et sequitur febris q;
d; synocha inflatua. qñq; etiā colera putrefcit in sub-
tilissimis venis oris stomachi. cord epatis et pulmo-
nis q; d; caufon q; mēba spūalia vrit et incendit qñ
q; etiā in alijs venis putrefcit et d; terciana et conti-
nua qñq; etiā colera et sanguis similē putrefcunt in
vasis. et liquidez maior pars sanguinis putrefcit fit
febris synochides. si vero maior ps colere putrefcat
d; caufonides. p varietate aut causaz variantur et
signa. Synochi itaq; hec sunt signa. febris continua.
dolor frontis et timpoz acutissimus. sitis vebemēs
oris dulcedo vrina rubea et spissa et quodammodo li-
uens. Eadē fere sunt signa in synocha inflatua ecce-
pto luore vrine. apparet etiā oculoꝝ eminētia cum
venaz plenitudine et rubore faciei et totius corpis
grauitate. In caufon vero et alijs apparet vrina ru-
bicunda subtilis et tenuis qdam nigredine obumbrata.
dolor frontis et timpoz tantus q; oculi et timpo-
ra videtur clausi pforari. color in corpore mir? cu
citrino. sitis indeficilis. vigiliay instantia. lingue aspe-
ritas. exustio cum cofupatione ventris. si peccauerit

colera in qualitate vel in quantitate accidit ventris fluxus et vomitus colericus. Eadem signa apparent in caustione et in synochide et in differentia illarum discernitur potissime per urinam in his febribus continuis et sanguine generatis de fieri sanguis subtractio ex vitro quod brachio viribus punitentibus et etate. dicta talibus deesse tenuis et frigida sicut nuca panis in aqua lota. pruna cocta et huiusmodi medicina deesse sanguinis repressiva et alterativa ut syropus acetosus violaceus et huiusmodi. Simptomata. s. p. vigilias et dolore frontis et huiusmodi maxime insistendum est. iste infirmitates quandoque sudore quibus fluxu sanguinis per nares vel aliunde salubriter terminantur.

De flegmate.

Capitulum. xlij.

Flegma quandoque putrescit in vasibus et facit quotidianam continuam. cuius signa sunt calor continuus huius in nocte maior et sine aliquo typo grauedo capitis. oris insipiditas. urina pariter colorata. et spissa horas huius. xvij. in summo labore et. xv. in falsa quete aliqui etiam melancolia putrescit in vasibus et facit quartanam continuam. cuius signa sunt calor continuus. huius de quarto in quartis diebus spissior et sic sine typo grauedo capitis. calor lentus non multum intensus et iste de vltimate febris non discernitur defacili per urinam. quibus etiam putrescit flegma extra et colera intra et tunc febribus inde generata de minoribus enutritibus cuius signa sunt ea quae et continuam quotidianam et tunc in sero illis adest frigus et maxime frigescent tunc extrema adest grauedo capitis palpebrarum oppressio falso somno oppamur. xvij. horas huius in summo labore et. xv. in non summo huius illud non summi. summus est grauedo summe quotidianae continue quandoque putrescit flegma intra et colera extra et fit mediis enutritibus. cuius signa sunt calor continuus. huius de tercio in tercio grauius intendit et fit cum rigore praecedente cum dolore capitis et sicut. xxvij. horas huius in summo labore. xij. in falsa quete urina rubra mediocriter tenuis vel spissa vel liuida. Aliqui putrescit melancolia extra et colera intra et fit maioribus enutritibus in quibus est maior calor et oia symptomata peiora quam in puobus. urina aliqui est viridis aliqui nigra. aliqui liuida et discolorata quae oia sunt signa modificationis. xij. horas huius in summo labore. et. xij. in non summo. Huius febrium compositiones species et diuersas vir peritus medicus potest discernere. quae ut dicitur pro. in ampblo. acutorum morborum non sunt punctiones certe neque sanitatis neque mortis ut dicitur galenus. quae in talibus moribus aliqui perfectus medicus errat propter velocitatem morbi materiae morbi et etiam propter defectum vel virtutem patientis quam ignorat et ideo hic sine de istis febribus imponamus. quae cum hic posuimus ab ysaac a constantino. ab alic. certissime tradita repimus et etiam a galenus. hoc autem non lateat quod minoribus enutritibus cuius est difficultate. mediis vero vir tunc aliqui. huius maioribus nisi diuina manu ut testatur galenus.

De horripulatione.

Capitulum. xliij.

Horripulatio est quedam prava dispositio ex materia febrili in corpore surgens accessiones febriles praenuncians et praecedens. Quae autem ex frigido humore a frigida materia flegmatica vel melancolica

resoluto quae subito per membra corporis se diffundens nervos et musculos tangit et sua frigiditate cutem praestringit. Unde radices pilorum stringens poros claudit et ipsos pilos rectos et rigidos humus frigidus facit. Unde horripulatio fit in ysaac. horrida dicitur pilorum erectio quae cum quodam horrore alicuius timoris gratia pilis capitis subito eleuantur. timor enim subitus calorem ad interiora renocat. et ideo corporis superficies a calore depaupata exterius se hinc et corrugat et sic per consequens pilis in superficie cutis immoluitate eriguntur. eadem quae est ratio et causa febriantibus horripulationis et tremoris frigoris et rigoris ut dicitur constantino.

De fastidio.

Capitulum. xliij.

Circa membra nutritiva diuersae accidunt passionibus sicut circa stomachum fastidium. bolusimus. vomitus et huiusmodi. fastidium est immutatio appetitus ut dicitur constantino. Est autem fastidium ciborum et potuum inuoluntaria abominatio virtutis nutritivae maximam inferens nocuentum. Dicitur de fastidio quibus facies tedium ut dicitur ysaac. quae in illo inuenitur huius fastidiosus tedium in quibus alter recipit solatium et naturae oblectamentum. fit autem tribus modis. ex spiritu de sectione. ex nervorum sensibilium opilatione. ex humorum calidorum vel frigidorum nimia repletione. spiritum primum quia cum spiritus sint infra virtutum ut eas excitent ad suas per agendas operationes et earum defectu appetitum virtutis operatio impeditur. Secundum etiam patet appetitum est stomachi quibus praeparat de desiderium ut dicitur ysaac. quia sic fit. scilicet naturali appetitum et ab influente sensitiva. Tercium enim nervus sensibilibus opilatis spiritus animalis non posset descendere ad os stomachi ut perficeret appetitum non immerito altera causa principali deficiente deficiat appetitus. Tercium primum quod cum ratione vacuitatis fiat appetitus repletionem facta ex humore appetitus non immerito impeditur. si autem quibus deficit appetitum praeparat deficiente spiritu sicut ista totum corporis maellitia ex febre praecedente et ieiunio nimio ex vigiliis et fluxu ventris nervorum opilationem cognoscimus et hoc quod patens in assumptis nulla patitur delectationem et tunc maximas patitur stomachus indigestionem. stomacho praeparat absentia spiritum in frigidato cibus etiam in transitu sentit frigidus propter praedictam causam. calidorum cognoscimus humorum abundantiam et amaritudinem oris et siccitatem linguae cum siti et ex calidis fumosantibus palatum excoctibus. adest etiam quibus vomitus croceus. frigidus humorum scimus esse in causa ex eructationibus acidis vel insipidis siue fendis ex indigestione et stomachi quaedam. quibus igitur defectus spiritum est in causa operandus est praeparat illa praeparat que sunt spiritus in defectu. quae si ex febre agendum est praeparat febre. si ex ieiunio et corporis assumptione praeparat dita sunt cibis electuariis praeparatibus reparanda et sic de aromaticis rebus sicut falfameta spiritus reparantia et officium stomachi confortantia. et acetosis scilicet et meta et huiusmodi aromatica sepius naribus apponantur. Si fuerit opilatio in causa vbi si nihil obstitit quod panes de mediana dextri brachii minuat. dicitur calida diuisiva. calida etiam confortantia ut dyacuminum et similia nisi nimia caliditas sit in causa. tunc enim syropo acetoso est utendum et materia cognata medicina est euacuanda. Si humores frigidi sunt in causa purget stomachum cui benedicta

vel alia congrua medicina et calidis potest diuersa cibaria sunt offerenda etiam si aliquantulum fuerint noxia. si ea desiderauerint ut sic in eis exaltet appetitus iuxta illud yprocras. parum deterioribus cibibus et potibus melioribus quod delectabilibus uero magis apponendus.

De bolismo.

Capitulum. xliij.

Bolismus est immoderatus et quasi caninus appetitus. Habet autem fieri ex frigidityte oris stomachi dñante et erante cum humore. frigiditas igitur incensa assumpta cibaria uel expressionis trudit ad inferiora et sic stomachus inanimatus ratione uacuitatis appetit. stomachus autem ex multis causis infrigidatur sicut et nimis frigida dieta et hñdi. dicit gal. qd bolismus nascitur ex nimio calore membrorum quorum uene trahunt ab epate. epar uero per mezeraias uenas extrahit a stomacho quo subito inanitur stomachus et sequitur appetitus quasi caninus et immoderatus. dinofacit per intentionem urine et quod cito adducit nec tamen cum uis deficit illi conuenit frigida medicina et grossa dieta. Bolismi autem hec sunt signa scilicet quod plus debito appetit et plus solito comedit et tunc ex assumptis nihil corpori addit. hanc attenuat potus et marcescit. accidit frequenter fluxus ventris. Accidit autem appetitum immutari ut appetat quod nocuum ut carbonem terram et falem et hñdi. Et hoc fieri ex melancholico uel colerico inficiente os stomachi et quasi quidam lanuginem inducente. Non stomachus infectus ratione performatis appetit talia ut in pignatibus patet. in emorroidarum et menstruorum retentione patientibus in quibus sunt sensus ab immundo sanguine resolutus inficit neruos sensibiles stomachi etiam immutat appetitum. Contra bolismum denique calida stomachi confortantia. denique etiam cibaria uictuosa et multa pinguedine addita ut uictuositas os stomachi. innatas fastidium generet et in ducat et si humor frigidus ac fleumaticus fuerit in ea ut frequentius accidit stomachus purgetur tandem calidis electuariis interius unguentis calidis exterius confortetur. cõsimili modo curet inordinatus appetitus.

De singultu.

Capitulum. xlv.

Singultus est sonus uolente commotionis stomachi et spasmosa dispositione. pueniens. fit autem duplici de causa principali. scilicet ex nimia repletione uel ex erinatione et quicquid ex frigore. His enim de causis nerui stomachi spuntur quibus contractus fundus stomachi superius eleuatur. uis autem regitua mittit ipsum ad naalem suam et positum reducere. Et tali quod ascensu uel descensu ut dicunt quidam sit quidam sonus quod dicitur singultus uel ut mihi uidetur dum fundus stomachi eleuatur aer in medio contentus uel expulsio nis exiens dum alteri aeri obuias per angustum transit facit sonum quod dicitur singultus. quibus accidit ex repletione sit cum vomitu humorum uel aboz. Accidit eructationes diuersi saporis sunt humorum abundantium diuersitate et plectorica est corporis habitudo. dieta enim precessit nimis larga. quibus enim contingit ex inanitione cognoscit per febrem uel fluxum ventris uel sanguinis et per alia quod extenuant corpus. hanc quibus accidit ex frigidityte cognoscit per frigiditatem aeris uel per dietam frigidam precedentem et hñdi. Contra singultum ex repletionem utendum est vomitu et alijs

euacuationis calefacientibus et desiccationibus. Singultum exinatione si fuerit sine febre utendum est restaurantibus et humectationibus. si uero fuerit cum febre periculosius est. Contra singultum ex frigidityte actualiter calidis et potentialiter utendum. Valet etiam sternutatio si puocetur. valet etiam timor si ex improviso incutatur. uel si aliquid uerecundum ualde subito obijciatur. nam calor uerecundus ad interiora propter uerecundiam aut timorem dissoluit sumum qui materia singultus est.

De vomitu.

Capitulum. xlvj.

Vomitus est ciborum et humorum a stomacho uolenta reiectio. et habet fieri istis modis. aut uel nature aut uel similitudinis quibus enim supabundant in stomacho humores calidi. quibus quibus frigidis. Non quibus quibus et caliditate ebullitione faciente et humores dissolvente fit eorum per vomitum et pulsio. sicut enim frigiditas intensa in ore stomachi uel compressionis repellit humores et abaria inferius et est causa solutionis per secessum sic caliditas dñans mouet eos aliqui sursum et est causa euacuationis per vomitum. aliqui fit ex aboz et potuum superabundantia quibus natura non possit regere uel digerere ea repellit a se tanquam sibi superflua et nocua. Aliquando autem accidit ex qualitate cibi et potus et ex eius acumine. Non mordicat neruos stomachi et prouocat ad uomitum. Aliquando fit ex debilitate uirtutis retentive et fortitudine expulsiue. Non stomachus non ualens assumpta retinere per incontinentiam uomit ea. Aliqui etiam accidit ex fortitudine et acumine medicine. Aliqui etiam fit uomitus cum inferiora ventris fuerint fortiora et expellunt suas supfluitates ad superiora et natura non ualens retinere ea immo abominas et abhorrent per uomitum expellit. Illa etiam fit aliquando per compressionem et eleuationem stomachi et uicinitate et coligantia aliorum membrorum quibus casu aliquo patiuntur ut ex matrice. Unde frequens uomitus signum est impregnationis ut dicit gal. uomitus itaque laudabilis est quibus fit uel operatione nature uel quibus fit sicut oportet et quando oportet adiutorio medicine. quando fit in die critico et eger ex uomitu releuatur. Vomitus enim laudabilis stomachi mundificat uirtuti digestiue seruit et ministrat. totam naturam exonerat ab infirmitatibus infinitis. totum corpus hominis alleuat. Si autem fuerit illaudabilis contraria operatur. omnem autem uomitum naturaliter precedit motus et tremor labiorum conatus et angustia spiritalium membrorum. nau sea et abhominatio. oris apertio. lingue distensio. extensio uenarum arteriarum et neruorum. lacrimatio in oculis. emissio sudoris. immutatio gutturis et amaricatio et infectio lingue palati atque oris. Vomitus igitur si fuerit necessarius puocetur si supflus et nocuus restringatur. Circa uomitum autem ex frigida causa ualent calida et confortantia tam electuaria quibus unguenta ualet etiam dyacetonem. calidum dyanisum. dyacimimum et hñdi. contra calidam uero causam ualet frigida et sicca restrictiua et confraictiua ut suchara rosacea dyarodon triafandali et hñdi. Et hec de uomitu dicta sufficiant.

De dolore uentris sine stomachi.

Capitulum. xlvij.

Dolor stomachi multis

De causis habet fieri. s. ex calore dissolvente ex frigore coartate ex ventositate extendente et apostemate coprimente ex humoris calido vel frigido. vltimos stomachi inuiscate ubi calor est in causa doloris est purgationis. eructatio calida parum pallida vrina grossa. cibaria bene digeruntur. sibilus adurunt. amaritudo oris lecessus colericus. vrina crocea. Vbi vero frigiditas cum humoris est in causa est dolor grauius. dura male digeruntur leuia et subtilia melius. solent adesse vomitus flectamentus crudus ventris psipatio eructationes acetose. Ventositas si est in culpa cognoscitur ex rugitu et gurgulatione et eructationibus insipidis et que emissionem patiens alienatur. Apostema si sit in stomacho cognoscitur ex febre preomitate ex puctura et ardore et indigestione et onisci extensione. Si igitur calor cum humore sit in causa humor digeratur et cum medicinis purgatis. stomachus cum electuariis frigidis confortatur cum vnguentis frigidis exterius sumetur. Si autem frigiditas cum humore sit in causa modo dicitur curatur. Si autem ventositas sit in causa curatur cum illis que extenuant ventositate ut dyamantur. dyaciminum et bismol. magna enim ventositas in corpore et spaliter est in ventre causat torsiones que se in humores interponit ut dicit constan. et ideo oportet ut sibi succurrat cum medicina ventositatis ventris dissolutiua et ideo dicit constan. ut ventosa siue scarificatone circūdet vmbilicū ut ventositas extrahat ab interioribus ad exteriora. que sicut dicit idem ventositas ledit in multis causis que humores ut patet in ydropicis de quibus idem in eodem capit. dat exemplū. quecumque igitur vult continuā custodire corporis sanitatem custodiat stomachū ne nimium sumat cibū. summa enim perfecta medicina est abstinentia ut dicit psian. in. iij. capitulo de fastidio.

De tortura.

Capitulum. xlvij.

Dolet etiam ventri acci

dere dolor et tortura ut dicit idem constan. ex humoribus intestinis inuiscans sicut dolor yliaci colericus et colites passiones. Accidit autem iste infirmitates quecumque et interclusa ventositate ventris obuolutiones extendente. quecumque ex humorum multitudine viscerum sibi aggrauate. Aliquā ex aliquo apostemate lesionem intestinoꝝ substantie inferere. Aliquā ex lūbricoꝝ multitudine viscerum interiorum corrodente. Aliquā vero ex alioꝝ membrorum colligantia compassione intestinis inducente. Aliquā ex humorum acumine intestinoꝝ sibi mordicāte et vlcerante. Et iste passiones. pro prias sunt causas et significatōnes. Ventositas ergo cruda et grossa ab humoribus resoluta que cum fecibus in eludit intestinis multas generat torsiones. et si fuerit resoluta fumositas vel ventositas a materia sanguinea erit dolor infirmitas ut dicit cōmentā. si sit ex colerica erit purgationis. si ex flectamica dicitur extensius. si ex melancolica dicitur grauius. si ex multo flectamine dicitur cōgelatiuus. quecumque autem sit ex sola ventositate tunc est dolor deambulationis. Ita dicit de vbo ad verbum cōment. sup. Job. et his verbis vntur sepe magri et autores. Ita igitur passio curatur cum dyaphoreticis medicinis. i. euaporatiuis extenuatiuis ventositatis con-

sumptiuis. quecumque vero replēt intestina grossa et viscosa grauiissimas inferunt passiones. Ligantur enim intestina et cōglutināt viscosa supfluitate. Vnde nō nō se potest superfluis expedire. vñ necessario sequitur interiorum torsio. inferiorum cōpressio. ex repulsionem fumositatum superiorum summa perturbatio. quecumque moris et subiecti destructio ut patet in yliaci et colerica passioe. In tali itaque casu solent primo apponi mollificatiua et materie idurate humectatiua. deinde aliquantulum mordificatiua tādē necria purgatiua et sic exoneratis et purgatis interioribus tō nā ad p̄sistētia debitā reuocet. quecumque vero apostema occupat stomachū vel intestina ex m̄a et distēto ne apostematis sentiat dolor et quēdo in stomacho et cō intestinis et fmi q̄litate materie et q̄litate apostematis intendit vel remittit imper? angustie et doloris. dolor autē sp̄ tanto est grauior et piculosior. quāto in subtilioribus et gracilibus cōphendit intestinis. quecumque minus patet locus euacuatis et euentatis. Istis tū interioribus et exterioribus p̄fert medicina mediocriter refrigeratiua rōe febuis mitigatiua. et rōne doloris maturatiua et immūdicatiua rōe apostematis p̄solidatiua et sanatiua. rōe subsequētis vlcis ne locus remaneat vlcerosus. et ista omnia et multa alia patēt in vici. et in plac. h̄ ista hic ponē eēt supflūū. quecumque igitur lumbici sunt in causa maxime instat dolor. Sūt autē lumbici vermes quidā longi rotūdi et acuti ex viscosis et crudis humoribus intestinoꝝ interioribus generati quecumque fuerūt in gracilibus et longioribus intestinis generati dicuntur lumbici. quecumque longi. ut dicit ps̄a. Si vero in inferioribus et grossioribus sunt nutriti ascarides dicuntur et cururbini. hi fmi diuersas materias ex quibus sūt diuersas hnt spēs et figuras. Nā ex falso flectamine sūt vniculi longi graciles et acuti. nā calor illius flectaminis quecumque hnt motum a centro vsq; ad circūferentiā. p̄trahit mām v̄mis in longū. siccitas vero cum hēat motū ad centz et possit mām dilatare p̄stringit et coartat eandē in rotūduz. et ideo vermiculi sic generati longi sunt et rotūdi. Et flectamine vero dulci sūt v̄mes longi et lati. longi quādam rōne caloris. quia calor prolongat. lati vero quia humor se dividit et dilatat. Et flectamine vero acetoso quod frigidū est et siccus curti et rotūdi. quecumque vtraque qualitas cum habeat motū ad centrum repugnat latitudini et longitudini. Et flectamine vero naturali cum sit frigidum et humidū sūt breues et lati. breues quidem ex frigiditate. lati vero ex humore et isti dicuntur ascarides vel cucurbini. quia semini cucurbite assimilantur. Ex vtroque flectamine pro nimia frigiditate nihil viuificatur. Hi vermes grauiissimas inferunt corruptiōnes febuis adest. puritus nariū. stridor dentū. abominatio cibi. stupor et alienatio mentis. clamor in somno. tremor corporis emissio lingue. et masticatio cum nihil habeant inter dentes. et ista omnia accidunt propter colligantiam intestinoꝝ ad instrumenta sensuū et ad maxillas. Oportet ergo ut dicit constan. ut citius eiciantur alioquin corpus ab eis consumitur et membra remouentur. nec expelluntur nisi mouentur dum enim viuū sunt cum intestinis inuiscate defacili nō exeunt. sed mortui abbeꝝete eos natura eiciunt tū aliquando exeūt. sed quasi mortui et statim moriuntur. cum rebus enim amaris occiduntur. sicut abfinitio et bismol que omnia in eodem caplo. recitat constan.

Debent autē omnia talia amara dari cū melle vel lacte vel cū aliquo dulci. dulcia enim vermes diligunt quā cū sibi in corpore recipiendō amaritudinē se occidunt. ibi enim latitat hamus sibi elica. quā matrix vel vesica patitur et intestina. propter colligantia patiuntur. nam collo vesice opilata retenta urina vesica distendit quā distensa intestinum quod sibi adiacet cōpunit et ad fecis expulsiōnem impedit et inclusa v̄tositate colerica passio generat. Nec passio generat ut dicit cōstan. in vno intestino quod vocat colon. i. cōcauū et in dextra parte v̄tris inferioris circūcūgēs sicut zona vsq; in p̄tem sinistra. Quasi autē huiusmodi passiois est lepatōm. s. ut dicitur idē. ma est calor igneus et colericus febrilis immixtus. i. cās fecis humiditates et indurās et exire nō p̄mittens. Secūda cā est cibi siccitas et stipula grossities egestio exire p̄hibēs. Tercia est fleumatis v̄tositatis vias egestiois cōcludens. Quarta est grossitas v̄tositatis cū viscosis humoribus immiscens et descendēs. Quinta est cā apostema cū intestino nascens substantiā seculentā exire libere p̄hibent. Sexta multitudo ascaridū et lumbricū mortuorū et inuisitorū in hoc intestino exire nō valens. Septima est intestini insensibilitas nocumentū fecis nō sentiens nec expellens. Nec passio quēcumq; de cā generata dira inferi corpori tormentat. Vñ generalia et propria hūc accidentia. adest enim generalit̄ vomit⁹. abhoiatio torm̄ra et dolor intolerabilis ex parte illa v̄tris cōstipatio et si est calida cā venter videt acubus pungi. nā et patiens cito mori si nō habet remediū. si ex frigida est tūc nimia sentit grauitas. lentus t̄m̄ est dolor et in vno loco. si v̄o est ex v̄tositate dolor est extēsius et immutat locū cū gurguliatōe et inflatione. si est ex apostemate sentit calor. dolor adest febris cum siti et asperitate lingue. Si et lumbricis torm̄ra sequitur et ab hominatio. aliqui per os eos eiciunt vomit⁹ et breuiter morbi est pestifer et mortalis cito interficiēs nisi efficaciter succurrat. Primo igitur sunt cause morbi mitigande dissolūde et destruēde per balneatōes calefactōes dissolūtas et liq̄factiuas v̄tōnes ut est anaclon. ylicon et h̄mōi. Si v̄o per mitigatiuā nō cessauerit dolor tūc ad foriores p̄cedendū est medicinas dissolūtas purgatiuas sicut in viatico cōtinet. Huic passioi cognata est yliaca ab ylicon intestino dicta. Et est intestinum gracile et longū inuoluēs circūcūq; alia intestina et carne discooperitū v̄nd valde est sensibile. Vñ et hec passio vocat vna de pacuis s̄m gal. quia vno die vel duobus interficit et ideo piculiosior quā ipsa colerica. consimili t̄m̄ nō curat. ex p̄sibi enim sere causis generat s̄ maxime ex apostemate ut dicit cōsta.

De dissenteria. Capitulum. xlix.

Aliquo t̄do etiam patitur venter ex aboy et humorū lubricitate et acumine ut in dissenteria licentia et dyarria. et hec inter se differūt ut dicit cōstan. et plac. Dissenteria est fluxus ventris cū excoaratione intestini et sanguingenta egestione et dī a descendēdo. quā in ea inscandūtur intestina et fit ex colera naturali vel innaturali intestina corrodente et excoarante quāq; etiā fit ex fleumate salso et quāq; ex melacolia adusta. quāq; ex vicio epatis. et dicitur epatica. quāq; ex debilitate continentie virtutis

sanguinē retinere nō valētis. quāq; ex nimia sanguis abundantia maxime in detruncatis. sanguis enim p̄suetus trāsmittit ad nutrimentū mēbrū quā abscisum est mēbrū cū nō inuenit mēbrū quod nutriat sup̄abundantia in epate generat et per incoarantia emittit et dī improprie dissenteria. fit etiā sepe vicio intestinorū et tūc sunt tres spēs. in prima resoluitur intestinorū v̄tuitas et apparet egestio sicut lotura carnis pinguis. in secunda villi stomachi abradūtur et apparet quasi rasure p̄gamem. in tertia per frustula emittit̄ur intestina. et tunc apparet carnosae et neruose et arteriose resolutiones. prima igitur spēs bene curat. secunda v̄tuitas tertia nūq; simuliter epatica vix curat. dissenterie igitur signa sunt sanguinolenta egestio torio v̄tris dolo: pungitiuus. quādoq; igitur fit excoaratio intestinorum sup̄iorū. quādoq; melior quāq; inferiorū. et s̄m hoc variat dolor nūc in v̄tre sup̄mo. nūc circa umbilicā nūc in infimo. S̄cōm igitur causarū diuersa genera diuersificari solet etiā medicina. primo igitur solet mūdicari humor; peccās. deinde fluxus intercepti et hoc tam syropis quā electuarijs tam emplastris. quā vngentis stipicis et p̄stricuis. interior v̄o medicina iuuat efficacius quando in superioribus intestinis est materia. exterior v̄o plus adiuvat inferiora. stipica igitur et constrictiua debet esse tam medicina quā dieta.

De licentia.

Capitulum. i.

Dissenteria est fluxus v̄tris cū indigesti cibi et potus emissionē quādo nulla sit immutatio circa abum. s̄ sicut accipitur ita emittitur quod p̄ngit aliqui ex villos stomachi abrasione. vnde stomachus nō valet abum retinere quā fit ex viscosa et fleumatica humorositate villis stomachi et intestino adherente. aliqui ex apostemate. quā tunc ex cibis plus grauat stomachus. et tō sensu nature mouet stomachus ad expellenda abaria anteq̄ digeratur. Curatur hec infirmitas sicut supra dicta. Dyarria est fluxus ventris simpliciter cum cibi digestissimisside absq; sanguinea egestione. fit autē aliquando ex aboy multitudine et eoy liquiditate et acumine. Aliquando ex colera peccante in quantitate potius quā in qualitate quia si qualitatiue peccaret potius induceret dissenteria quā dyarriam. quādoq; ex fluxu humoris ad intestina a capite defluentis et ea vel mordicantis vel lubricantis et tunc emittit patiens spumas et ampullas iuxta illud yproca. quibus spumose egestiones apparet. his a capite fleuma defluit. fluxus curatur per dietē tenuitatem cum multitudine ciborum est in causa. si ex acumine dent refrigeratiua et humectatiua. si ex fluxu humoris a capite dentur reumaticis restrictiua. Et hec de passionibus ventris iam sufficienter.

De dyropis.

Capitulum. lj.

Dropisis est error digestio virtutis epatis tumorem membrorum generat ut dicit cōsta. Vñ enim v̄tus digestiua debilitat in epate sup̄fluitates mltie generat in corpore quā vigore virtutis expulsiue exteri trāsmisse membrorum inflationem generant. fit autem tribus de causis generaliter.

ex retentione supfluitatū pter naturam. ex fluxu humilitatis pter naturā. ex principali distemperātia q̄litate ipsius epatis. dū enī supfluitates pter naturam retinent v̄t in mēstrua emoroidate z h̄mōi ex eaz retentione opprimunt v̄tutes. supfluitates generāt ex q̄bus mēbrozū inflatio sequitur. ex fluxu v̄o hūiditatis pter naturā dissoluitur spūs debilitant v̄tutes. supfluitates ex indigestione supueniētēs inflatōem mēbrozū efficiūt. ex q̄litate distemperātia errat v̄tus digestiua in epate q̄drupl̄ fm̄ q̄tuozū q̄litate cōiunctōez z sic sūt q̄tuozū spēs ydropis̄is fm̄ excessum q̄tuozū q̄litate. Prima ē lento fluxu ex distemperātia frigiditatis z hūiditatis. z dī ab albo fluxu. lētos autem albū dī. Scōa ē ypposarca vel anasarca ex distemperātia frigiditatis z siccitatis. Tercia spēs ē archites ex distemperātia caliditatis z hūiditatis. Quarta spēs est tympanites ex distemperātia caliditatis z siccitatis. sūt autē hoc mō dūz hūiditatis z frigiditatis in epate distemperant v̄tus digestiua debilitat. q̄ dī debilitata supflua generāt. q̄ v̄t expulsiua trāsmittit ad exteriora v̄t vebemēs accidit inflatio. frigiditate z siccitate distemperata in epate. sūt v̄t digestiua distemperatur z debilitat z aliq̄ntuluz expulsiua z ideo supflua nō emittit ad cutis exteriora. s̄ s̄ carne retinent. z iō hec spēs dī ypposarca. i. s̄ carne v̄l iuncta carne. Ex distemperātia autē caloris z hūiditatis p̄ dissolutōem spiritūū debilitat v̄traq̄. i. v̄tus digestiua z expulsiua. v̄t supflua p̄totum corpus nō expellunt. s̄ in ventrē z s̄ p̄bach t̄mōdo retinent. z hec spēs dī archites. q̄ vent̄ eoz p̄cussus resonat sic v̄ter. archis enī v̄ter dī. Caliditate z siccitate distemperatis spūs dissoluit z sic debilitata v̄traq̄ v̄tute supflua ex indigestōne surgētia p̄ calidū z sicū in grossam humilitatē resoluūt q̄ nō expellūt p̄ totū corp̄ s̄ circa ventrē retinent. z hec spēs tympanites dī. q̄ ad modū tympani sonat v̄tō. In p̄ma iḡr spē inflatio est p̄ totū corpus superficies alba z mollis digitus carni imp̄ssus signus foraminis facit z paulatim i se postea redit. vrina ē discolorata alba z spissa. In secūda spē nō ē rāta inflatio s̄ fetet eoz caro. vrina ē discolorata z tenuis. In tertia spē ē vent̄ inflatus. z sonat pensus sicut v̄ter. vrina rubea z spissa. In q̄rta spē extēdit venter z sonat sicut tympanū. vrina ē colorata z tenuis. collū z extrema efficiūt gracilia. z nares acutē. oculi p̄cui z rotūdi. due p̄me spēs p̄t curari an̄ p̄firmationē. due secūde an̄ cōfirmatōem vir curat postea v̄o nūq̄. ydropicus ḡ ē corp̄ tumidus mollis gravis z p̄derosus z sinūdus q̄ quāto pl̄ bibit tanto plus sūt z q̄ quāto plus bibit tāto plus paulatim desit etiā ampl̄ inturgescit. Talibz q̄dēz diuersimode patiētibz diuersimoda exhibet medicina. eis t̄i valēt v̄tōsitatis extenuatiua. hūoris intancani p̄sumptiua z v̄tus digestiue in epate cōfortatiua de q̄bus oibz se expedit in viati. constan.

De Ictericis.

Capitulū. lū.

Ictericia sine aurigo ē

Causa defecatio absq̄ in ipsius inegalitate. z dī in plac. q̄ sunt tres spēs ictericie crocea ex colera nāli viridis z nigra. p̄ma vocat aurigo. q̄ citrinū efficit boiem ad modūz auri. alia vocat peganitis. i.

viridis. ex colera enī p̄xina viridicātur. tertia melanchiton. i. nigra. q̄ ex colera nigra gignit z adusta fit aut ex feruore z ebullitione sanguinis in coleram trāsēūtis. ex calore supabundante z sanguinē inficit te. v̄t desert cū sanguine ad cutis superficie z ipam inficit z immutat. aliq̄ fit ex opilatōe superioris vel inferioris pon fellis. Dū colera reddat ad epar z sanguinē inficit. aliq̄ fit ex apostemate v̄l febie cōnua sanguinē immutate z adurente. aliq̄ ex corruptōe aeris vel cibi vel potus corrupti. vel ex morū z p̄ctura reptilibz venenosis. his modis sanguis inficitur z ad nutrimentū mēbrozū trāsmissus ea fm̄ suā infectionē inficit z corrūpit. Ictericā ḡ maxime calidaz bec cōcomitantur. totius corp̄is infectio. dextre p̄tis calefactio. st̄tis. oris amaritudo. color frontis. tinnit̄ auris. vrina colorata cuius spuma ē crocea viridis vel nigra. oia q̄ de corp̄e emittuntur p̄dicto calore inficiuntur ex opilano ne supior causata imutat oia. In feruore ita vt oia sūt sicut valde tincta. Ecōuerso autem est si ex inferiori. oia superiora sunt magis tincta z inferiora minus. Si autē fuerit ex febie z ex v̄ nature post. vij. diē in ali q̄ die crebro cū diminutionē z febas alleviatione patiētis z s̄mbomat̄is remissioe bonū p̄tendit. talis coloratio signat mām febas tūc purgari. Si autē fuerit s̄mbomat̄is sicut solet accidē an̄. vij. diē piculū pretēdit. signat enī mām petē supiora vel p̄pter sui multitudine vel p̄pter sui humilitatem z acūmē sicut exp̄sse dicit gal. sup amphoz. Solet itaq̄ talis passio curari p̄ sanguinis diminutionem per infrigidatū z alteratūz appositōez maxime sup regione epatis q̄bz potissime inficit ip̄e sanguis sic i suo fonte. dātur itaq̄ interi z in dicta z in medicina ea q̄ rep̄mūt calozē. mūdificat sanguinē z alterat malam ipam sanguinis dispōem z si fuerit ex opilatōe dantur ea q̄ sunt diuretice virtutis z aperitiue non t̄i nimis calide vt patet in viati. constan.

De emoroidē.

Capitulū. liij.

Emoroidē sunt quinq̄z

venē crūtes in ano extēdibz diuersē passiones sūt. i. inflatio. retentio. fluxus. q̄q̄ aut supfluitates vi nature trāsmittuntur ad partes z ruptioe nis illis emittuntur z corpus a diuersis egritudinibz liberatur. sed si fuerit fluxus immoderatus v̄tē cficiuntur passiones. q̄ v̄o p̄pter cōsuetudinē retinentur maxime egritudines consequuntur vt ydropis̄is p̄tis. mama. z melancholia zc. Inflant autē hoc mō supfluitates spisse z fesculente ad venarum oia descendentes ea inspissant z ingrossant. v̄nde fit inflatio. aliq̄nādo oniscia venaz ex intensa siccitate coarctant z inspissantur. quādoq̄ p̄e nimio fluxu vruntur a cyrurgicis z cicatrizantur z tūc aut v̄t aut nūq̄ aperit̄ur. aliq̄nādo ex sanguinis spissitudine venaz capita opilat̄ur. aliq̄nādo ex nimio sanguinis acūmine z liquiditate plus debito aperit̄ur. Ictericionem nimia bec sequuntur grauedo capitis. palloz faciei. liuiditas. ponderositas renū z corarū. dispositio ad ydropisim. z ad p̄sim nimius fluxum sequit̄ debilitas z extenuatio corp̄is. mutatio coloris. dolor z torsio inferioris partis corp̄is z si fuerit cōtinuus nimis immoderatus pessimas inde generat

passiones. Si vō nimis fluat officia venarū restrin-
gant restricti? medicinis paulatim tū maxime si fue-
rit morbo inueteratus ne sanguis subito repulsus
ad aliqđ membrū refundatur ꝛ peior morbo genere-
tur. Vñ ꝓpo. emoroidas sanā antiquas si nō vna
relicta fuerit piculū erit. si vō nimis claudūt aper-
tius ꝛ rarefactius aperiantur.

De dolore renum.

Capitulum. liiij.

Dolor renū a grecis ne-
frensis dī q̄ dolor affinitatē habet cū colica
passione. differūt tū q̄ dolor colicoꝝ mutabilis ē ꝛ i-
stabilis. quotidie ei mutat ꝛ vno latere ad aliud la-
tus. nefrenicoꝝ dolor stabilis ē. Patiūtur autē lum-
bi siue renes aliqñ ex tumorē. aliqñ ex humorē reple-
none. aliqñ ex ventositate. aliqñ ex lapide om̄ia ista
grauissimū inferūt dolōrē. maxime si fuerit calor i cā
cuius signū ē vrina incensa ꝛ dolor acutus ꝛ pūgiti-
uus. si vō frigiditas fuerit in cā cruda erit vrina ꝛ lē-
tus dolor. lapis ꝛ arenule ꝛ alie supfluitates diuerse
in renibꝫ generātur sepe ꝛ hoc ꝓcipue ex potu aq̄ li-
mose ꝛ grossa dieta. Ex his em̄ sūt opilatōes in re-
nibus vñ vesica. ꝛ quōq; in essentia lapidis vñ arenu-
larū ꝫ intensi caloris actōem trāsmutant. hūtes lapi-
des ꝫcomitant m̄ta incōmoda. s. difficultas urinā-
di. colica. ex h̄mōi em̄ opilatōe lapidis opilantur vñ
vrinales. aliqñ in pte ꝛ fit stranguria qñ q̄s cū dif-
ficultate ꝛ guttatum mingit aliqñ ex toto ꝛ tūc oīno
denegat ꝛ disuria dī. ex humoribꝫ em̄ viscosis in re-
nibꝫ ꝛ in vesica coagulans sit calculus. in renibꝫ ꝓ-
cipue fit in renibꝫ. in pueris autē in vesica q̄ collū ve-
sice in eis strictū prohibēs vrinā exire vñ lapis gene-
rat ꝛ dicit constan. In pueris etiam vrina ē magis
grossa ex viscosa dieta. res aut viscosa magis ē habi-
lis ad coagulandem ꝛ cōglutinandem. ꝛ ideo sepius
in puulis generat. Lognoscat autē qñ lapis ē in reni-
bus vel materia lapidis ꝫ dormitationem pedis et
core dextre ptis si in dextro renelit cā. sinistre vō si i
sinistro. si vō fuerit in vesica dolor aut pectinē ꝛ ꝫ-
concon sentitur. ꝓterea arenule veniētes a renibꝫ
sunt rubee. a vesica vō albe. Lapis autē generatꝫ ab
humoribꝫ viscosis dissoluit facilius ꝛ educitur. Ex
arenulis vō difficilius soluit ꝛ curat. In mulieribꝫ
autē rarius generat lapis q̄ in masculis ꝫpter mea-
tus largiores ꝛ ꝫpter debilitatē caloris desiccāns hūo-
res ꝛ putrificāns ꝛ ꝫpter purgationes frēquentiores.
multa em̄ supflua ab eis ꝫ mēstrua educūtur. Sic i
firmi sunt purgandi in calidis ꝛ aptius sepius bal-
neandi. cibarijs digestibilibus reficiendi ꝛ ponibus
ꝛ medicinis diurectis aptius ꝛ mundificatis re-
fouendi ꝛ assuefaciēdi ꝛ aliqñ arti cyrurgice dimittē-
di maxime pueri. sc̄do adolecentes. in senectute vō
incisio piculosa ē. q̄ vltra. xl. annū hec passio non cu-
ratur vt dī in amphoꝝ. quōq; nefrenici vltra. xl. annū
nō sanātur. etiā accidit inuoluntaria vrine emissio q̄
dampnes vel dyabetica passio vocat ꝛ hec accidit
fm̄ constan. ꝫpter defectū cōtentive virtutis. multa
em̄ ꝛ fortis attractio humoris ad renes ꝛ multa sit
emissio supfluitatis ad vesicā quā ferre nō sustinēs
a se reijat ꝫ vrinam. aliqñ etiā accidit ex mollitione
neruorū ꝛ relaxatione lacertorū in collo vesicę. quan-

doq; accidit ꝫpter grauitatē somni ꝛ multitudine.
humoris vt patet in pueris ignorātibꝫ ꝛ lectulo vri-
nantibꝫ ꝛ bibolis ebriolis. ꝫp̄ie em̄ ꝫp̄iū ē sustinēti-
bus hāc passionē q̄ semp̄ linūt ꝛ vñ etiā aqua sana
ri p̄nt vt dicit constan. vñ sicut cā bibunt sic cā statim
mingūt. aliqñ fit ex humore subito meatus vrinales
cōstringēte ꝛ prentā ibi humiditatē vñ oppressionis
educendo. istā temp̄e infirmitatē patiētibꝫ necessaria
sunt rep̄ssua caloris ꝛ stipnica cōfortatiua caloris re-
nū extinctiua ꝛ neruorū emolitorū ad statū debitū re-
uocatiua. h̄ sit ꝫ potōes ꝛ electuaria ꝫ cathaplasma-
tiones ꝛ vnguenta. cauere tñ dī ꝫ prudens medicus
ne ꝫponat i hoc casu nimis humida. q̄ plus remol-
liendo lederēt. nec etiā nimis sicca q̄ calorē acuerēt.
h̄ mō ista mō illa vt ex frigidis locis patiens hume-
ctet ꝛ infrigidet. ex siccis vō coartet hūiditas ꝛ mē-
brū panēs cōfortet. sup oīa dieta sit t̄pata. q̄ calida
nimis nocēt renibꝫ ꝛ lumbis. nimis etiā frigida di-
gestiua v̄tutē retardāt in sba ꝛ concuitate epatis ꝛ
consiliū ē dare in talibus temperata ꝛ composita. q̄
talis solet esse materia atq; causa.

De hernia.

Capitulum. lv.

Hernia dicitur pellicula

Hernia ventris. s. siphat. crepatura. siphat em̄ q̄-
dam pellicula ē q̄ mēbroꝝ nutritiuorū a generatiuis
ē diuisiua sicut dyaphragma dī pellicula q̄ int̄ spiri-
talia mēbra ꝛ nutritiua interposita. Quñ igit̄ contin-
git siphat vel ꝫ discōtinuationē vel ꝫ dissolutionem
rumpi. vel etiā ꝫ calorē dissoluetem vel humiditatē
relaxantē remoliri. etiā cōtingit intestina inferi? la-
bi ꝛ in ossē testiculorū. s. folliculum nō sine dolore re-
colligi ꝛ diffundi. fit autē ista pellicula diuisio vel rela-
xatio aliqñ a cā extrinseca. s. a nimia corporis exercita-
tione vt in iuncta ꝛ palest. a. Aliqñ ex cōcussione vel
ex casu ꝛ h̄mōi. Aliqñ ex nimia mēbroꝝ supiorū di-
stensione ꝛ conatu sicut ex nimio cātu clamore ꝛ bu-
iustmōi. aliquādo ex cā intrinseca sicut ex nimia calori-
tis intensione ꝫ humorū calidorū acumine ipam pel-
liculam diuidēt ꝛ incidente. quādoq; ex nimia hu-
miditate neruos ꝛ lacertos relaxante. quocūq; autē
modo accidat in principio facilius curari potest ꝫ ꝫ-
cipue in iuvene si vō magna fuerit ꝫ inueterata etiā
cum ruptura nerui vir vel nūq; cōsolidatur ꝛ dif-
ficile curatur vt dicit constantinus. Solet autē cura-
ri hernia per dietam ꝛ medicinā ꝛ aliquando ꝫ inci-
sionem ꝫ cyrurgā. talibus igitur dicit̄ autores va-
lere stipnica ꝛ cōsolidatiua ꝛ in cibo ꝛ in medicina si-
cut electuaria intus sumpta ꝛ etiam fomentationes
ꝛ balnea exterijs addita pariter ꝛ vnguenta. Sup
omnia dicitur valere tenuitas diete ꝛ continētia ma-
xime a coitu ꝛ etiam omni motu. super omnia etiā
a ventosis ꝛ inflatiuis talibus est. caucudū. quia di-
cit cōmentator ventositas maxime nocet berniosis.

De arthetica.

Capitulum. lvj.

Arthetica est dolor ꝛ

Arthetica est dolor ꝛ
passio cum inflatione ꝛ dolore. que cum sit
in articulis manuum ꝫ yragra dicitur. In articu-
lis vero pedum ꝫ podagra. In scia dicitur sciatica.

Habet aut fieri ex sanguine colericus & humore fletu matico. frequentius vo fit ex ca reumatica, sanguis cognoscit esse in ca ex rubore loci & calore ex eminen tia venaru ptis patiens & totius corpis. ex dieta calida pcedente & humida ex etate & regione sili. ex eo q maxime mouet in vere colericus humor cognoscit esse in ca ex dolore vehemensimo & nervoru tensioe & ariditate ac calore & pus inflatoe ex colore rubeo cu croceo intermixto & maxime mouetur in estate & magis ex dieta calida & sicca & in regione cossili. Sepe etiā emittit multe colericæ supfluitates p vomitu & secessum. calida obsunt frigida. pstant. fleuma etiam cognoscit esse in ca ex fleumatica bitudine. regione dieta etate cossili ex inflatione loci ex dolore vehemē ti. rubore modico vel nullo. De reumatica ca cognoscit ex gūcine capitis & hūoū motu. trillatio & fluxus p nuchā & spatulā sentit. pessima est hec infirmitas. q articulos & nervos digitorū manūū & pedū pbit sbalem hūoē in manib detrahit & psumit & aridas eas faciēs clausas reddit impotēs ad opandū eas effice cōsuevit nodosis gibbositatib digitorū iunctu ras deformes facit. Nec infirmitas cito curat quia si fuerit inueterata vit curat maxime qū in durā cō uertit duriciē & nodosam. Materia itaq peccat dū primo curari cōgrua medicina sbrabi dū sanguis & minni. si sanguis ē in cā. calor etiā debz repertū frigi dis. qūq; ē cā humor frigidus & tūc dū somētari cali dis & emplastris vngentis. a cibus grossis abstinen dium est & precipue ab inflatiuis. nā ventositas sepe aggrauat morbum istum.

De gutta sciatica.

Capitulum. lviij.

Guttasciatica dicitur

Dolor q nascit ex humorib descendētib in neruū grossum q est inter lacertos grossos core siue hauche. vt dicit constā. Sepe aut fit ex viscolis hūo ribus in concuuitate hauche se coadunantib. qūq; ex hūoibus sanguinolentis cuz colera rubea inter mixtis. & hec oia cā sunt sepius doloris q dolor descē dit in crura vsq; ad calcaniū & etiā vsq; ad puū digi tā pedis cui? rō ē vt dicit pmetator. q a scia p medi um core & tūc dirigit neruus ad cauillā pedis exte riore & deinde vsq; ad puū pedis digitū. & ista est cā qre in passioibus scie dolor extēdit vsq; ad illū digi tū. ande ē q q hnt calculū in renib sentit eodē loco pedis fornicatōem & dormitatōem. ppf nerui opila tionē. Vñ nō pnt spūs debito mō currē ad illū locū. Dolor aut qūq; ē in vna pte qūq; in vtraq; h pteior ē in sinistra q qū ē in dextera. cuius rō ē qz in dexte ra pte maior ē calor. qz materiā ibi collectā facili? di gerit & dissoluit q in sinistra vbi ē minor calor & mā est magis cōpacta. In hac passioe minor ē dolor pul satio pictura & ardoz maxime in iuuenib calide cō plexionis. maxime qū calor est in cā & valet in illo ca si minuo sanguinis in soppena vena. s. q est sb ca uilla. patiens itaq; ē purgandus & sanādus sicut in artbetica. Lauē aut dū ois sciaticus sicut & artbetic? a nimia plenitudine cibi & potus & precipue a coitu qz maxime acuit reuma & impedit digestiones. ppter spūm & puri sanguis deperditōem vt dicit constan. Purgat itaq; post corpus interius & tūc localia po

nantur exterius. aliē em paz pdest medicina exteri? nisi materia que morbi est causa prius intrinsec? mi natur vt dicit constātūus dyasforides quoq; dicit multum prodest sciaticis si fomentatus fuerit locus doloris cuz calido fimo bouis. potenter em desiccatur maxime si cum galbano & ture & aceto fuerit resolu tus.

De podagra.

Capitulum. lvij.

Podogra sūm constā. ē

Dolor pedum & maxime calcanei atq; plan te cū distensione nerui atq; pulsatoe. Nascitur autē ex malis humoribus ad calcaneū descendētib qui si fuerint frigidi & grossi nimia sit extētio atq; tumor sed non multū pungitūus dolor. nec potest tū mag nus fieri tumor quia pedes spoliatū sunt & denuda ti a carne & ideo nō possunt multū tumescere. tumor em nascitur in carnosis membris. hec passio nascit i suauem vitā ducentibus & quietam qui parū se ex ercitant. qui a superfluis humorib; corpa non emū dant maxime cū multū comedant atq; bibant ex ta libus em generātur superflui humores qui reuma tiant ad pedes & maxime quando sunt debiles sup fluam materiam expellere non valentes & maxime hoc accidit ex nimio coitu. totam em concathenatio nem corpis coitus ipse mouet vt dicit constan. & ca lesfacit & ideo mouet humores & laxat neruos & rū pit. Vnde accidit qz eunuchi nō podagrizant. quia non coeunt. similiter nec pueri nec mulieres nisi ra ro & hoc quia mēstruis expurgantur. Vñ pppoc. mulieres non podagrizant nisi forte menstrua defe cerūt. Nec infirmitas adueniēs iuuenibus in vere. in quadraginta diebus curat sed si in autumno ad uenerit & durauerit vsq; ad hyemē difficile erit eam curare vt dū in ampho. cui? rōem reddit cōmētator sūm iudiciū astrologie sic. pma in q etas lune calida ē & humida. scda ē calida & sicca. tertia frigida & sicca q̄ta frigida & humida. In pma itaq; etate p calidi tate dissoluit mā p humiditatē diffundit. In secun da etate & q̄ta pseruat ipa mā. In pma aut etate lu nationis seqntis pfecte digerit. Vñ in scda etate lunatōnis calide & sicce ex toto mā consumit & infra vj. septimanas q sunt. xl. dies plena sit curatio mari me in estate. in autumno em & in hyeme mā ē nimis cōpacta & inobediens digestioni. Materia igr hui? passionis primo purget deinde frigidis exterius in principio repectuaf. nō em sunt calida & dissoluiua pponēda in pncipio cū sit cā reumatica & si materia sit frigida ne reuma plus irritef. & ideo vtendū est i pncipio repectuafis foruorib; in cā calida & remissi onibus in frigida ne forte materia indurescat. deinde apponētur suffumigatōes somēta & vinctōes calide vel frigide. put materia tūc requit. leui dieta & tpeata patēs vtat. a coitu semp caueat. leue & mediocre ex ercitiū inūgatur.

De apostemate.

Capitulum. lix.

Apostema ē superfluo

rū hūoū i mēbro aliq collecto putrefactōs fa ctes & tūoē vt dicit. dīstā. p̄git aut mēbr; apostemari

aliqui ex causa exteriori vt dicit costan. sicut ex percussione. uinere. casu. fractura z cocussione. ab omnibus enim talibus mouetur humores z ad locum sepe pfluunt patiente q̄ mutuo se coculcates calefiunt z putrescunt. aliquando autem ab interiori. s. ex abundantia humorum corruptorum q̄ sepe cofluunt ad locum aliquem z cocurrunt z hoc dupli. fit. qz aliqui ex adunatione materie in proprio membro. aliqui ex fluxu materie de vno membro ad aliud. z talis cofluxus plures sunt cause sicut dicit costan. prima e foratudo membri expellens. qz qdam membra pncipalia z nobilia exonerant se a supfluis sicut cerebrum ab humore fleumatico se exonerat atqz fit mo. Secunda causa e debilitas membri recipientis. membra enim debilia recipiunt supfluitates a superioribus foratudo descendentes sicut cutis caro zc. Tercia causa est multitudo humorum q̄ cum sint supflui in maioribus venis refunduntur ad minores membrorum cosimilium essentiam subintrates z qd supfluit ad nutrimentum fluit ad membra z clauduntur principali via z facit apostema. Quarta e largitas meatuum p quos facile fluunt humores de membro ad membra. Quinta causa est liquiditas humorum z subtilitas qui defacili motu facilius diffunduntur z subtilis in aliquo membro recolliguntur z ibi artitudine membri coartari coculcatur z ad putredinem disponuntur. Sexta causa est suppositio membrorum. qz naturaliter inferiora membra recipiunt supfluitates superiorum membrorum sicut membra capitis deponunt suas supfluitates qnqz ad lacertos z venas gutturis z fit squinantia. qnqz ad membra pectoris z fit piplemonia z pleurelis z sic de alijs. fit autem apostema hoc modo dum humores quantitate peccates z a calore vel a virtute expelli non valentes recepti in cocauitibus membrorum ebulliunt z putrescunt z sicut pasta in furno posita ab igne desiccatur in superficie crustulam qndam recipit sub qua manet ita humor collectus p calore ebullitionis qndam crustulam facit sub qua latet humor putrius atqz tumet z talis tumor dicitur apostema z aliqui fit de ventuositate z dicitur bubo. aliquando ex humore simplici sicut ex sanguine fit fleumon. cuius signa sunt. rubor ex colore sanguinis durities. ppter multitudinem z calore aquosiora consummationem. pulsus. i. saltus ppter ventuositatem siue fumositatem impellentem dolor ppter extensionem calorem ppter calidam naturam tumor ppter materie multitudinem. fit etiam sic apostema ex simplici colera z dicitur birispila id e sacer ignis p antifraxim. fit z aliud ex colera pura z corrodit membra cui infidet z dicitur a medicis berpes efflorenus quasi seipsum corrodens. fit cosimile modo apostema de fleumate z dicitur ymia siue palus qz sicut in palude e multum supfluitatis z limositatis. ita in hoc apostemate cui si imperseris digitum cedit impressioni. qz p fluxibilitatem digito imprimenti cedit z in medio foramine apparet quasi signum foraminis h postea remoto digito dum materia redit ad medium totum illud iterum adimplet. Istius apostematis sunt signa albedo. qz materia e alba mollicies. quia materia liquida. z dolor lentus qz materia frigiditate sua minuit sensibilitatem. Contraria sunt signa in apostemate de colera rubea. qz calor est multus cum materia valde calida. rubea cum citrinitate qz colera non est rubea h crocea. magnitudo adest doloris z puncture. qz

materia est acuta. ex melancolia fit apostema z si materia tota fuerit extra fit sclerosis si pum intra z pum extra fit apostema. qd dicitur cancer ad similitudinem cancri. sicut enim in cancro dorsum eminet z brachia sunt extensa in lateribus. ita in hoc apostemate qdam est tumor vice dorsum ramusculi vno humorum sunt bincum de expansi vice brachiorum. paulatim etiam serpit corrodo carne z nervos insensibiliter ad modum cancri. Vni signa illius sunt ingens duricia qz cum sit materia terrestris z melancolica multum e compacta. color est luidus qz materia non e ex tota nigra. calor e paucus aut nullus. ppter eius insensibilitatem. qz materia duas habet modificationes quantitates. s. frigiditatem z siccitatem. corrodit autem semper carnem suam z corrumpit vsqz ad radices nervorum z etiam insicit ipsa ossa q̄ atturget. z ideo morbo iste pestifer e z durissimus ad curandum. Inter ista autem corrosiua apostemata talis e eorodo. qz noli me tangere cancerosum e apostema in facie z corrodit paulatim h minus alijs. Cancer vero magis. adhuc magis lupus. maxime vno birispila. fistula vno non corrodit h putrefacit interius. carnem scz z nervos corat ad famem z qnqz corrupendo nervos dissoluit ossa. Accidit autem frequenter ex vulnere male custodito qm suppositum os fame insicit. Vni nutrimentum adueniens in fame comutatur sic rumpit superficies z fluit. aliqui autem cofolidant aliqui iterum rumpunt z si fuerit multum inueterata vir curat. In circuitu autem vulneris sepius multa orificia inueniuntur z oriuntur. Habet enim fistula interius vulnus profundum in superficie vno angustum atqz artum. Cancer vno eoducto. exterius multum pater interius angustat. z id diffidius e ad curandum. Aliqui nascitur fistula ex reumate siue vulnere precedente. aliqui ex apostemate malcurato z maxime qm nimium humectat z sunt diuersa foramina aqua diuersi coloris emittentia modo albam modo citrinam. z si foramina in vno loco clauduntur in alio nascuntur. Sunt et alia apostemata q̄ ex opposita materia generantur vt patz in antraxe que costan. vocat carbunculum. qz vrit vt carbo. fit autem de materia valde furiosa et venenosa et de materia coposita qd patz p lineas diuersorum colorum. Habz ei virgulata forma z sunt ibi qdam rubee linee sanguinee. et qdam croceae colirice. qda balbide et fleumatice qda lincee melancolicę. qdam flaua a falso fleumate et sic de alijs humoribus innaturalibus. Signa autem antracis dolor intolerabilis arsura et punctio in profundo in capite apostematis pustula qda ouis siue vesica tendens calorem attestantem humori diuanti. In collectione autem virgulata forma diuersis colorum lineis distinctis. videt etiam qsi trahi ad fundum cum qda filo adherente superficie vesice in medio. Ad curationem itaqz apostemata solent apponi in principio repulsiva nisi miam fuerit furiosa et venenosa vt in birispila et antraxe. naz in talibus non sunt apponenda repulsiva h postmitigatina ne miam venenosa reputat ad interiora membra et maius inferat nocumetum. deinde qm apostema e in statu solent apponi solutiuia. remolliuia et maturatiua. aperto vno apostemate siue rupto et educta fame insistentia e mudificatiuis tandem psolidantur et bone carnis regeneratiuis. Ad alia apostemata quorum similitudina sunt peiora ad foriores

medicinas pcedendū ē sic cōtra cancrū et fistulas et hñdi. ibi fin materia peccantē patēs primo interi⁹ ē purgādus deinde localibus remedijs insistentiū. ptra cancrū vō vituius et carnis mortue corrosiuis ē viendū. ptra fistulā de siccatis et cōsumptiuis ac sanie mundificatiuis q̄ si nō s̄ sunt cyrurgie pmittātur. tutius em̄ ē vt aliq̄ p̄tula corpis sani corrupta viat̄ vel p̄cidat̄ q̄ reliq̄ ps in post̄rū corrupat̄. Cōtra apostemata vō venenosa sic p̄ antracē cito et caute ē remediū apponendū q̄ cito interficiū nisi solertius succurrat̄. Cōsiliū igit̄ ē vt in p̄ncipio si aliud nō impediāt. fiat fleobothomia in eadē parte in p̄ximi ori frōte loca collectiōis. minuere em̄ in parte opposita in tali casu nō ē tutū ne materia trabat̄ ad corpus vel ad membrū nobile cū sit venenosa. tūc necesse est vt tyriaca cū vino calido ps os offerat̄ et sup locū do lozū liniat̄ q̄ si pbata fuerit tyriaca et verū fuerit antrax materia sicā venenosam extrahet et ita desiccabit q̄ poterit ip̄am puluerizare ad modū cineris et tunc recēs est apponēda sepius donec rumpat̄ apostema quo rupto nō ē timendū periculū. Idē facit vitellū oui cū sale pistatū et frequēt̄ apostemati appositū. dolor ē ei mitigat̄ et apostēa rūpit vt dicit cōmē.

De vlcere.

Capitulū. lx.

Ulcera dicuntur quedā

vesicule q̄ ex intercutaneo humore sepius i corpore vndiqz oriuntur et vocant̄ ad cōstan. in fine viciū vlcera eo q̄ in superficie cutis acumine humoris faciūt solutionē cōtinitatis quoz materia ē subtilis humiditas sanguinis vl colere ab interioribus ad exteriora vi nature vel. sinthomans vsqz ad exteriorē corporis superficiē demādata talia vlcera cutē de fendat̄ puritū et tūllationē in carne generāt. cutē a carne eleuat̄ et aliq̄ si cōtinua sunt lepe periculū p̄ conizāt. q̄ ab eis liber esse desiderat̄ interioris purgari a supfluis calidis et ifectiuis humoribus nō obmittat. deinde balneis siccis et mediocriter consumptis fm q̄litate et quāitate humoris carnē et cutē vlceratis se exponat. crapula et dieta nimis laxa se cōtineat labore et exercicio se non subtrahat.

De Pustula.

Capitulum. lxi.

Pustule siue papule dicuntur

quedā apostematice collectionis supfluitates in exteriori corpis superficie minutat̄ et p̄culariter generate. natura sibi supflua et nocina ad exteriora corpis expellēte q̄ sepe a supfluitate passibilis corpis et nutrimenti pullulat̄. et iō merito sapientes pustulas siue papulas eas vocāt vt dic̄ Remigi⁹. et iō dicunt̄ pustule. q̄ sunt quedā parue vesice vel vesicule putredinis virulētū et viciū intrinsicū contētiue vt dicit̄ Jsi. et etiā cōstan. Dicūt aut̄ pustule variolū in puul. et etiā aliq̄ i adultis. i puulis aut̄ tales pustule s̄ saluifere et future sanitatis p̄nūcie vt dic̄ p̄mētator̄ ibi. Varioli de sanguinis putridi nascunt̄ corruptiōe rē. Si ei in puul' vl in adolefētibus nō erūperēt de futura lepra esset in posterū formidanduz fuit em̄ in paruul' ex sanguine mēstrali quo i vtero alebant̄. q̄ vi nature expellit̄ ad exteriora et sic a futuro periculo liberātur. Similiter contingit in adultis

et in senibus in febre circa crism tales pustulas etiā pere vi nature naturā sebus ad exteriora expellēte. et ideo nec in istis nec in illis debet fieri repercussio. ne materia trāfferatur intus cū sit quodāmodo furiosa circa oculos tamē faciēda est in hoc casu leuis repercussio ne sanies pustule aliqua ledat̄ tunicā oculi vel pupillā. In omnibus etiā alijs locis cautus medic⁹ trahit naturā ad exteriora q̄ntum potest p̄ter q̄z circa oculos. ibi em̄ est materia repercutienda et alias deducēda ne ex furiosa et violētā materia tenera ledat̄ substantia oculozū. Laneat etiā nutrit̄ vel medicus tanu in paruulo q̄ in adulto ne talium pustularum vesicule vel p̄pter puritum vel p̄pter aliud rumpātur seu aperiantur ante tempus maxime circa facē ne perpetuo deformes remaneant in facie cicatrices Alijs multis de causis pustule in corpore oriuntur nunc ex materia fleumatica albe et molles et fluide. nūc ex materia colerica aspere pungētes et dure naz colericus humor inter carnem et cutem diffusus suo colore et acumine cutē aperit et mordicat et infinitas pustulas in cutis superficie generat h̄ p̄ne sunt ac modice ad modū grani milij. et ideo talis passio sic vocatur ab auctozibus herpes milij vel granulofus. Vndecunqz pueniunt tales pustule et sunt frequētes et cōtinue primo expedit vt materia peccans de bita purgetur medicina deinde si corpus fuerit pletozicum fleubotometur siue ventosetur debitis balneis de siccatis et consumptiuis vngentis congruis si patiens adiungetur.

De scabie.

Capitulum. lxij.

Scabies ē corruptio cutis

ex corruptis humoribus intercutaneis cozpori cū deformatiōe lesionē inferēs. sepe em̄ vt dic̄ cōstan. natura malos hūozes expellit ad superficiē corporis vt mūdificet interiora. q̄ si fuerit subtiles et liq̄di defacili sudore et fumo dissoluunt̄. grossi vō s̄b cute permanēt et corpi scabiē introducūt. humor vō sic inclusus inter cutē et carnē si colericus fuerit et itrusus scabiē inducit sicā nō saniosaz cū fissura prurigine et pūctura. Si vō fuerit humor fleumaticus albā grossam et squamosaz et sine puritu magno scabies facere cōsuevit. Scabies autē humida saniosa cū delectatiōe pruriginosa calidū sanguinē mixtū cū colera demōstrat. frequēt̄ autē accidit et nimia corpis repletiōe. frequēt̄ etiā ex egritudine pcedere. Vnd viciū sequit̄ depresso et supfluitatū incrementuz. fit etiā quibusdaz inueterata scabies ex splenis vicio et talis de facili reciduat. scabies autē cū desiccatis et consumptiuis et mundificatiuis intus et exterius ē curanda.

De Impetigine.

Capitulū. lxiii.

Impetigo est intercutanea

humoris corruptio immutationē euz prurigie cuti inferēs. Colerica em̄ supfluitas quedā fumosa ab interioribus ad exteriorē carnis superficie recit̄a. cutē inficit et eā minutissimis pustulis replendo scabiosam q̄si fursure dispersa scissaz et pruriginosaz est sicut. et hec infectio de materia colerica vl melācolica nimis intēsa aliq̄ oriū trahit vt dic̄ cōsta. Et dī bec

passio impetigo q; trullatide r pruritus maris cutem
 et carne lededo impedit. Dicit et serpigio q; ad mo-
 du serpetis serpit in cute vndiq; atq; repit et cutem
 qua inficit q;busda squamis p^o scalpatione reddit fe-
 da. Nec passio aliq; ad modu anguli superficie me-
 bra vndiq; circūcūgit et tal' impetigo v' serpigio ber-
 pes angul'a medias nūcupat. Impetigo tñ differt
 a serpigio q; fit de magis ipetiosa materia et ignita.
 q; de colera et iō obloğa facit foramina et stricta, sed
 valde parua et semp mouet sursum sic ignis serpigio
 de minus ignita et ideo nō mouetur sursum s; circū-
 cūgit mēbra et circūquaq; se diffundit. Vñ dī qua
 li serpens per gryū bec passio ē curāda subfumigatio-
 nibus et balneis apertius et cōsumptiuis mūdicifi-
 catis et exerauiis similit et vngentis. Inungantur
 eti succo ebulli zabuci iappacij fumi terre r hmōi. po-
 stea balneū aque dulcis assuescet diē cōstan. dī au-
 tē q; s; hāc passioe valet sputū hōis q; diu ē ieiunus
 Hūc passioe sp associatur prurigo seu pruritus q;
 dā immoderatus fricationis et scalpationis appeti-
 tus falsas; quandā delectationē ingerēs et humo calido
 r acuto mordicāte cutē a materia calida resolutio
 falsa autē talis delectatio et nocua ē quia cutis idu-
 rit vlcerationē et discōtinuationē et semper in fine le-
 sionem ingerit et dolorem.

De lepra.

Capitulū. lxxij.

Lepra est mēbrozū cor-

Lepra est mēbrozū cor-
 ruptio et humorū initū habēs. a vasis r cō-
 plementū in fontibus siue extra vasa. nam corrupto
 humor nutritiāle deficiente corrūpūnt mēbra que
 ex humoribus nutriūtur. omnis autē elephāna siue le-
 pra fm cōstan. h; pncipiū pncipalit a corruptione
 melācolie. Vñ diē cōsta. lepra est passio frigida et sic-
 ca nascēs et colera nigra intensa et putrefacta appa-
 rēs in superficie corporis. Mascit em de quatuor hu-
 moribus putrefactis s; m̄ intensis et corruptis et in
 colera nigram cōmutans vt idē ibidē. Putrefactio
 autē humorū quibus admiscetur melācolia ppe ei?
 qualitate frigidā et sicca putrefactioni repugnātem
 nō pōt cōpleri i venis siue in vasis quoadulq; in cor-
 porietur et morā faciat in mēbris in quibus cōpletur
 putrefactio ex qua sequit ipa lepra. Melācolie? em;
 humor. ppter suā duriciā et cōpactionē longā morā
 expetit ad sui putrefactionē. si autē i venis aliquo ca-
 su putrefceret potius febre q; lepram generatet. Di-
 uerificatur autē lepra. iij. modis fm. iij. humorū mu-
 tuā intermitionē. Est em vna spēs ex pura melāco-
 lia et bec ppe dī elephāna ab elephāte animalī ma-
 ximo sic vocata ppe morbi maximū nocuentū q; i-
 festat patientē. Vnde bec passio durior ē ceteris tan-
 q; cōpactior et difficilior ad curandū et repugnādus
 S; dā fit ex melācolia r fleumate et bec dī tyria v' ser-
 pentina a tyro serpete q; sic serpens talis defacili di-
 mittit spoliū et ē squamosus sic patēs talē leprā defa-
 cili exconatur et cutis superficie et resolutur in qndas
 squamas. Tercia spēs fit ex melācolia sanguinis ifectio-
 ne et dī alopecia et vulpina. alopes em grece vulpes
 dī latine. cui? ppetitas ē ppe calefactionē sanguis in
 epate estiuo tpe depilari sic patēs istā lepre ppetez a
 supalijs et alijs pilis corporis depilari et spoliari nota

biliter puenit. Quarta ē spēs ex colera rubea corru-
 pta in mēbris cū melācolia. et dī leonina a leone ta-
 li aiali calidissimo et fortissimo. Sed bec spēs lepre
 causat et būore fermentissimo r sup modū malicio-
 so et iō more leonino corrodit et destruit oia mēbra.
 est igit ex melācolia corrupta pncipalit elephāna et
 corrupto fleumate tyria siue serpentina ex corrupto
 sanguine allopecia; seu vulpina. et colera vō rubea pel-
 ma leonina. De quatuor spēs lepre hnt quedas signa
 cōia et quedas spālia quib; ab invicē distinguuntur.
 Vniuersalit aut bec passio talia h; signa. caro in eis
 notabilē ē corrupta et spēs imutat. rotūdāe oculi et
 palpebre corrugant. aspectū hnt scintillantes marie in
 leonina. angustiant nares et s; hnt vox rauca effi-
 cū potissime in elephāna. numerositates crescit i cor-
 pore. multa minuta et dura et rotūda. crurū fit que-
 dam insensibilitas et etiā alioz extremozū. vngues
 ingrossant cū quadā ineq;itate et qñ scabiosi efficiū-
 tur. Itē pparant digitos articuli et manus qñ an-
 de efficiunt. corrumpit eoz anhelitus et ei? fetore se-
 pius fami corrūpūnt. carnis et cutis superficie reddi-
 tur vniciosa intantū vt si aqua supfundat nō mate-
 fit cura s; elabit qñ a corio madefacta. pruritū qñ-
 q; cū scabie qñq; sine scabie patiunt. maculis varijs
 nunc rufis nunc luidis nunc nigris nunc inlabi-
 dis in corpe respersunt. tybie illoz maculis r postul
 precipue supabundant. nūc apparēt nūc disparēt.
 nūc exteri? erūpūnt. nūc interius se pfundant. si ve-
 ro inter pustulas tybiaz sp vna maiorē ceteris inue-
 nens signū est lepre pfirmate. Signa autē lepre maxi-
 me pfirmate apert in extremis vbi vt in pedibus cru-
 ribus et in facie et pcpue in musculoz corporis com-
 sūptione et uniozatione. Prei istas cōditōes lepre cō-
 munes qūbet spēs lepre baby suas ppias et spāles.
 Itā patientes leonina hnt colorē magis croceū r a-
 trinū et oculos magis scintillantes et eminentes r eti-
 am multū mobiles. Cutē hnt alijs asperiorē scissam
 sepe et diuisam. p alijs etiā sunt pruriginosi r in fine
 et in oib; mēbris plus corrupti. patientes vō allopecia
 am ex toto depilantur eoz alia r supcilia valde tur-
 met et inflant et eoz oculi valde rubēt. pustulas i fa-
 cie rufas hnt. ab eoz pustulas sanguis cū fame sepe
 manat. nasus in talib; incrassat? et deficit odoratus.
 fetet valde eoz anhelitus et matimā corruptōez su-
 flinent in ganguis. patientes tyriam tuberositates
 et pustulas hnt molles. mollē et subalbidā hnt cute
 ac tumidā r quodāmodo relucētē squamositate
 nō modicā et pedicularū vermiū multitudinē. has
 et alias pessimas hnt cōditōes que ex fleumate cor-
 rupto originē sortiunt vt sputa imunda viscosa r la-
 niosa et nares obturatas et hmōi. oculi eoz lacrimā-
 tur et fluunt ppter supshuitatis humidā resolutōem
 putrefactōem patiunt. labioz et gingiuaz r trachee
 arterie patiunt asperitates et efficiunt rauci. sanguis
 post fleobotomiā in liquidā defluit substantiā. illud
 aut qō est solidū est albū vel subpallidū cū lauat et
 coagulā et in mltā quantitate. patientes vō elephā-
 tis colorē hnt emulū. faciem plūbeam. alioz patiunt
 tur depilatōem. oculi eoz rotundant. nares cōstrin-
 guūt. musculi consumunt. et hoc est cōmune in omī
 lepra in sicca pl? q; in humida. insensibilitatē maioz

ram digitorū p̄cipue patit̄. tarde venit ad augmē-
tum h̄ cū venerit inducit scissuras. sanguis extract⁹
liquidi coloris vel subnigri cito coagulatur ⁊ quāto
magis fricat tanto magis denigrat ⁊ indurat. i medio
sunt q̄si vene albe. vel q̄si rami nervorū ⁊ illud ē
cōmune in om̄i lepra. Nascat̄ lepra a causis varijs p̄-
ter q̄ ab humorib⁹ p̄dictis sicut ex cohabitatioe ⁊ cō-
munic ⁊ frequēti cōsualatioe cū leprosis. cōtagiosus
enī est morbus ⁊ aliorū infectio. Accidit etiam ex ac-
cessu ⁊ coitu mulieris statim a leproso p̄cognite. q̄n-
q̄ accidit ex p̄mis generatib⁹ vt ex corrupto sangui-
ne leprosi generat̄. Nō bec cōtagio q̄si iure heredi-
tario transit ad ip̄am. Plēn̄ accidit enī vt ex carne por-
cina granulis infecta ⁊ sup̄seminata ⁊ vino impuro
⁊ corrupto. Aliq̄n̄ ex morbu⁹ alicuius reptilis humo-
rū ⁊ membrorū substantiā corrupentis. Istis ⁊ alijs
modis sepe vicijs lepre in hūano corpe generatur h̄
quociensq̄ mō generat̄ vir ē curabilis nisi diuina ma-
nu postq̄ p̄fecte confirmat̄. palliari t̄n̄ p̄d̄t ⁊ p̄caueri
ne destruat ita cito. Lancer itaq̄ panēs a nocuis p̄-
cipue a cibus melancholicis generat̄ ⁊ etiam a cibus
intēliui sanguis. subtili q̄ diēta et iuueniēti nutriatur
nō corruptibili neq̄ cōuertibili. Si autē sanguis sit
cū vt in allopicia p̄mo d̄y fleobotomari. deinde pur-
gari debita medicina. in alijs autē spēbus p̄mo d̄y p̄-
cedere farmacia et deinde si necesse fuerit sequat̄ fleo-
botomia alit̄ nō. q̄ alit̄ noceret. vt diē cōstan. Debi-
tis q̄ et cōgruis medicinis d̄y vt inter⁹ et debitis em-
plastris et vngētis exteri⁹ vt sintomatibus occur-
ratur. Ad curationē v̄o lepre vel saltē palliatioē va-
let maxime vt diē plateart⁹ serpens ruffus ventrē ha-
bēs albū. si euacuato veneno. cauda sc̄ p̄cisa et capi-
te ablato coctus cū porris in cibo frequēter assumat̄
eodē mō si vniū in quo diu p̄truerit panēbus sepe
p̄pinetur. Nec enī medicina vtilis ē multis mor-
bis vt patet in ceco de quo narrat idēz q̄ v̄o: dedit
ei serpētem cum alijs comedere. p̄ anguilla vt eū in-
terficeret quem appositum comedit et multo sudore
emisso v̄sum recuperavit.

De Morphea.

Capitulum. lxxv.

Morphea est macula in
cute veniens ex nutrimenti corruptione. qd̄
enī lepra est in carne hoc morphea est in cute. Morp-
phea autē alia ē alba ex fleumate. alia nigra ex melan-
colia. alia ruffa et colera siue sanguie. Ista autē que ē
ex melācolia et fleumate difficilis ē ad curandum. h̄
ista que est ex sanguine facilior ē ad curandū. Tunc
autē morphea incurabilis ē q̄si cutis faciei p̄cisa acu
sanguinē nō emittit. Si v̄o sanguis fuerit subsecut⁹
curabilis iudicat̄. Morphea igit̄ tota in cute est h̄ le-
pra in carne et in cute. Nec eadē infectio parum dif-
fert a gutta rosea que inficit facie q̄busdāz paruis et
mollibus pustulis que ex viscosis humorib⁹ sangui-

neis et colericis intercutaneis generat̄. Nec passio
p̄mo sanguinis subtractioe minuat̄ et interiorū hu-
morū mūdificatioe curet. deinde subfumigatione ⁊
balneatione facies fomentet̄ et poris apertis mate-
ria intercutanea euaporet̄. deinde mūdificatiuis et
desiccatiuis locus paties abluatur. vngētis etiaz de
bitis unguat̄. Dicit enī p̄stan. q̄ cōtra istā infectio-
nē valet vinctio calidi sanguinis leporini. Nā sāgu-
nem intercutaneū d̄midit repant̄ et cōsumit. Sup-
oia autē cōtra huiusmōi passioē humoris intercu-
tanervolare dicit̄ fumus terre in balneis subfumiga-
tionibus in potionibus et in succis. Potui enī dat⁹
scabiē pustulas et parvignē mūdāt hamores super-
fluos inter carnem et cutem desiccāt vel ad lepram
dispositos iuvat.

De veneno vipere.

Capitulum. lxxvj.

Peterpassiones supe-
rius nominatas accidit hōi grauisima ⁊ pi-
culosissima mors per venenū et passio. venenū autē
cū ex tota sua spece cōplexioni hōis sit contrariū. sibi
to interficit nisi remediū citius apponat̄. Venenū
autē aliud accidit ex corruptione ciborū et potui. alē
ud ex moribus reptiliū vt serpentū et quorundam
animaliū. quorū humores et dentes sunt humanō
corponi venenosi. Venenū autē aliud est calidū ⁊
siccū sicut venenū tyri et vipere et huiusmōi. Qdā
autem frigidū ⁊ siccū vt scorpionis. quodam frigi-
dum et humidum sicut aranee. venenū autē serpen-
tis variat̄ in malicia. vt dicit Auzē. in. c. de veneno
sis. Nam venenū masculinū fortius est et acutius
q̄ femininū t̄n̄ feminini serpentes plures h̄nt dentes
q̄ masculi et iō putantur deteriores vt dicit Auzē.
Itez venenū senū peius ē q̄ iuuenū et magnorū q̄
curtorū in eodē genere et acutius est illorū qui babi-
tant in montibus ⁊ in siluis q̄ illorū qui habitant
intra litora et iuxta aq̄s. Itez peius est venenū qd̄
effundit a vacuis. et a ieiunis q̄ repletis. Itez deterio-
us est et acutius in estate q̄ in hyeme. cit⁹ enī et fa-
cilius pungūt serpētes in meridie q̄ in mane et i die
q̄ in nocte. q̄ calore resoluūt venenū v̄m̄ qd̄ extre-
ma ⁊ in frigore ⁊ in frigido tempe q̄si i vno loco con-
gelat̄. Venenū autē tyri et vipere et aliorū quorun-
dam serpentū q̄uis sit calidius accidit t̄n̄ moris ab
eis stupor et frigiditas p̄p̄ mortificationez et extin-
ctionē caloris innati p̄ cōrarietate veneni. Calor ei
naturalis sua sparsioe et inflamatioe calefacit corp⁹
q̄ rep̄ssus et q̄si extictus vt veneni extremitates cale-
facit. v̄n̄ venenū calidū nō aggregat sanguinē cordis
calidū. h̄ resoluēdo calore innati. mortificat ip̄m. Ve-
nenū autē reguli et basilisci t̄ate ē violētē q̄ adhuc ex-
istens in corpore adurit totū sup̄ qd̄ incidit. Vnō in
circuitu cauerne eius nihil crescit nec virescit. Aues
volātes et opposito cauerne sue subito interficit. ⁊ oē
aīal sibi appropinquans stupefacit nec mouet̄. h̄ solo
veneno aspectus eius flatu siue sibilo cadit vel mo-
rit̄ et ille que mordet liquit̄ et inflatur et emittit vir⁹
er subito morit̄. t̄ate etiā fontudinis ē venenū regu-
li. q̄ enī si basta eū tangeres p̄ haste longitudinem
veneni sentires violentiā sicut narrat Auzē. de q̄
dā qui cum lancea tetigit vermē talez in india. ⁊ sta-
tum cecidit mortuus cū animal suo. Signū autē lesē

omnis spiritus basilica est subita transmutatio corporis in viride colore et mors inopinata. In loco ubi regulus comoratur venenum aspidis perniciosissimum est. Invenit enim sepe infra duas botas vel tres. Quia motus signa sunt ista. coloris cutis subita alteratio singulorum multiplicatio. membrorum repentina infrigidatio. comitio. et palpebrarum profunda clausio. sicut pronocat inmoderate. videlicet patiens quod moriatur sola sit. Venenum etiam cuiusdam aspidis quod dicitur spiritus eo quod interficit per spiritum suum ita est violenter quod interficit omnem vitam quod tangit illud spiritum. interficit enim prius quam sentiat. Sentit tamen lesus dolores in principio circa viscera et accidit venenatis tenebrositas oculorum et clausio et profunditas somni. cum spasmo et torsione colli et pulsu inordinato nec valet contra illud venenum aliquam medicinam nisi sola coebusio membrum in quo est. vel precisio membrum quod coebusio exurit et costringit meatus ne venenum valeat ad cor penetrare. Venenum etiam draconis multum est venenosum et maliciosum. cuius venenositatis maxime est in cauda et in selle. Illud venenum sequitur maxima gravitas corporis. instantur labia et accidit vertigo et tenebrositas oculorum et destruitur ratio motus fit inordinatus et debilitas virtutis subsequitur. Venenum scorpionis est mortiferum nisi citius occurrat arsuram et puncturam generat circa membrum ubi est punctura et cum perveniat ad cor paciens syncopizatur et resolvitur in sudore. tandem costringit cor et sua frigiditate congelat. ex quo sequitur mors et destructio animalis. que infra de scorpione lib. penultimo.

De morfu canis rabidi.

Capitulum. lxxvij.

Morsus autem rabidi canis est mortifer et venenosus. Nam ut dicitur composita. canis frigidus est et sicus cui colera nigra dicitur que mutata et putrefacta et dicitur corpus. canem efficit rabiosum. fumositas enim resoluta et nigra colera iam incensa inficit cerebrum unde cum discurrat ad diversas partes eas inficit et efficit venenosas. unde cum aliquis mordeat eius saliva venenosa subintrante locum morfus omnis inficitur humoris et spiritus et contrahit venenum inficitur ad locum similitudinem unde cum discurrat ad diversas partes et efficit hominem rabiosum quod si alius mordeat eum inficit et etiam rabidum illum facit. Unde tale venenum est summe periculosum tamen quod dicitur latet. tamen quod se multiplicat. Aliquandam latet usque ad anni revolutionem et tunc cadit die et hora que sunt inficit. caput petit et frenesim facit. Nam venenositatem sensu nature precipiunt alii canes et fugiunt rabiosum et latrat super ipsum ad terrendum eum ut dicitur composita. quod sentiunt eum sibi prius et nocivum. Accidit autem hec venenosa rabies maxime in autumno quod tunc melancolia rubeo silitudinis multiplicat et etiam vere. quod per colores episcopi dissolvit et non sumit et ita per percussionem intenditur et egreditur preter naturam. Tante etiam venenositatis est lingua canis rabidi quod facit canem nutantem sic ebrium et apertum ore lingua dependenti et salivam primum emittente incedente que cadens in aquas ipsas inficit et bibentes ex eis ydropicos efficit et furiosos. Alias proprietates canis rabidi querere infra de cane. Morsus autem a canibus videtur in somnis terribilia et sunt timorosi. stupidi. sine causa irascuntur. ab alijs videri timet et etiam sic canes latrat et super omnia tunc aquam et abhorret. et tunc

hec passio vir curat buccisq; costan. Sunt etiam multa alia venenosa et venenorum pericula que de his specialiter mentionem habet in divina scriptura. et ideo de alijs superferendum est quod ad ipsa operatur spiritus ista vice. Hoc solum lib. arbitror advertendum quod venenum multa et infinita in comoda in corpore operatur. Cum enim tota sua species nature et completionem bene sit contraria quam prevallet in corpore tota naturam distemperat spiritus et humores corrumpit et alterat. sui malicia et acumine. quod nobilior est in corpore seque regionem cordis primo aggreditur et impugnat aientem spiritum suo acumine percutit in cerebro et perturbat sensuum organa et eorum operationes subito debilitat. nervos comitit et vulnerat venas et arterias inficit asperat et corrugat torituram et arsuram et mordacitates in interioribus generat. substantiales cordis et hepatis humiditates nunc incedit. nunc coagulat. nunc dissolvit. nunc resolvit. nunc penitus consumit et desiccatur. dum interiora coebuit. exteriora infrigidat et e converso. sepe corporis superficiem vehementi calore exterioris afficit. et cum potentius frigore sanguinem in venis cordis mordeat et costringit sui diffusio. per membra corpus intus mescat. nunc etiam pallet. nunc lucet. nunc virescitur subito. nunc nigrescit per maculam diversitate corporis exterioris inficitur superficie. eius interior malicia innotescit et abhominacione et nauseam horribilem stomacho ingerit et ipsa vitalia membra acumine suo penetrat et corrodit. propter quod natura eius impetu ferre non sustinet. deficit vitio et succubit. corpori predominantibus humoribus in sui silitudinem coherit et venenosos et noxios ipsos efficit et ideo periculosus est tangere corpora que veneno sunt infecta. per evaporationem sepe inficitur et corrumpunt omnia que sibi sunt propinqua. Sepe autem contingit quod venenum in se cum sit nature horribile et inimicum appetit a natura non propter se. sed propter aliquod dulce et amicum nature cui est admixtum. quod sepe sub specie dulcis et sapidi occultatur et latet vis veneni. Et ideo docet composita. nam hoc qui timet venenum. non solum cauet a fetidis et amaris. verum etiam a dulcibus et saporosis salsis et acetosis et similibus. quod sub talibus que appetit natura. sepe veneni malicia palliat. Docet etiam composita. per effectum cognoscere quod venenum in abis vel in potibus est assumptum. Si quis inquit in abo vel potu senserit arsuram et subsecutus fuerit cito spasmi vel tumor in digito vel in ungula venenosum est et mortale. Ex quo et apparet signum veneni in digitis et unguibus que sumentur ex humore natibus cordis. signum est quod venenosus iam prevaluit circa interiora ex quo iam se diffundit ad extrema. Et sequitur ibidem. Similiter si ore biverint et salivam effluere fecerint et labia formicaverint. in lingua ardor fuerit et sudaverint. perordia presterint et obtenebraverint oculi. oportet ut scilicet ad medicinas aliquo modo morientur. Est igitur generalis medicina pro venenorum in corpore sumptum ut primo vomitus. puocet et hoc superius vel per distere inferius. venenosa materia eua cuet. deinde triaca que veneni repulsa est et consumit piuma cum vino decoctionis rutbe offeratur et libris tribus diebus deinde debet purgari et balneari sicut erigitur tamen veneni. ad vitium debet fieri flebotomia. diebus ordinariis nutritur venenosus et opilatissimum meatibus ad cor ne vapor venenosus possit ad cor exalare. valeat itaque in hoc casu. nubes magne et auellane. ficus

licce attrahūt em̄ venenū et cōsumūt. et iō valēt ante prandū et post. Dic̄ etiā cōstan. q̄ multū valz bal sanus cū lacte mulieris cōtra arsurā et colorē et rebus venenosis. Itē ibidem sequit̄. andromantibus dicit nullā fuisse causāz p̄ficēdi tyriacā nisi ad destruendū res venenosas. qd̄ tribus mōis fit qz venenūz deficcāt et cōsumūt. multa em̄ recipit deficcata. Itēz venenum d̄vute sua expellit. quia multa recipit que occulta p̄prietate veneno cōtrariant̄. Item membra cōfortat et ideo eis p̄ violentiā veneni ad resistendū vires attribuit multa em̄ recipit p̄fortatua. Qd̄ si tyriaca haberi nō poterit et periculū est in mora alleū. vt dicit cōstan. cōquassēt et vsqz ad dissolutionē cuz gallina crassa decoquat̄. et nus detur ad bibendum. veneno em̄ repugnat z nuro mō interiorē arsurā mitigat. et iō tyriaca rusticoz aliūz nūcupatur. Sine alio dī valere ius galline fm̄ comitā. Dicit etiā in lib. de simplici medicina. quedā repugnat veneno ipm̄ attrahēdo ab interioribus calore z subtilitate substātie sue sicut gallus et gallina fissa. supposita venenoso moriū. Quedā repugnat similitudine et subtilitate substātie sue. p̄ substātiā veneni. z iō sua similitudine venenū ad se attrahūt vt caro tyri quādā p̄prietate occulta. Repugnant etiā quedā cōposita et simplicia efficacia et virtute. sicut calamentū succus caulis orobi. grana. citri. p̄periton. nasturcum. ruta. sal. porri. aristologia. nuces comeste cū ruta. radix aspagi et semē eius. balsamū acetū. sanguis leporis. lac alaine. vna pueroz hericius testiculi ceruini et alimni. siccati et bibiti. castoreū. alleū. genciana menta. dyptanum et multa alia infinita. Quia em̄ multa sunt venenoz picula. iō diuina bonitas multa supaddit antidota et remedia. h̄ ista exēpli ḡra iā succipiant.

De remedio contra morsum canis rabidi.

Capitulum. lxxvij.

Contra morsum canis rabidi et alioz venenoz animalū solēt a peritis vulnera cuz igne vel ferro diuidi et purgari vt sanguine extracto venenū effluat. solent apponi sanguifuge et vntose vt venenū ab interioribus extrahatur. Interius solēt dari ista que veneno repugnat. siue sint simplicia siue cōposita. tyriaca exteri⁹ sup vulnera similia cathaplasmaē sicut nuces pistate cum alleo ruta et sale. valent em̄ nuces comeste. et supra morsum posite. Lūm̄ predictis dicit diaf. qz caneri flumiales habēt occultā virtutē cōtra hoc venenū. Et ideo docet cōstan. talibus dare tyriacā cuz aqua canerozū flumialiū. Cinis etiā cōtrariū cū genciana singularē est remediū p̄ huiusmōi moriū vt dicit idē. Et etiā p̄ hōis morsum rabidi specialiter valent ista. scz succus capasoli. cepe. ruta. nuces. allea sal frondes ficus menta orobū. Nec oia vt aliqua cum aceto et melle talibus moribus salubriter opponūt vt dicit cōstan. Nec em̄ omnia venenū attrahūt et sua caliditate et siccitate dissoluūt destrūit et cōsumūt. cōtra morsum z puncturā scorpionis oleū in quo submergūt vel decoquūt super puncturā apponūt. summū remediū est. Itē si accipiat idem scorpio vel alius z cōtritus siue pistatus sup vulnus apponāt vtilissimū est. reuertit em̄ venenū infixū ad

corpus. vñ exiit. Itē dicit p̄stan. qz multū valet butirū bouinū cōtra venenū scorpionis. Nā butirū vinctuositate sua opilat caliditate dissoluūt et confumit viscositate et hūiditate sua mūdificat z abstergit Butirū ergo comestū ad cor ascēdit. valēt etiā cancri flumiales eoz si cinis vel ipi cocti vel assati sub cinere dent cum lacte asinino vt dicit cōstan. Ad idēz valet castoreū et sulphur vt dicit idē. vtrūqz em̄ calidū ē et siccū in q̄ro ḡdu z iō valēt p̄ venenū frigidū quia dissoluūt caliditate et cōsumunt siccitate. Contra morsum calubri serpētis et vipere venenū p̄mo ventosis vel alio mō de vulneribus vel p̄ctura sutura extrahat. Tyriaca cū vino decoctiois genciane vel rutbe vel mēte offerat. circa locū et supra vuln⁹ tyriaca apponat. Itē fiat alleo sale p̄rito vel cū ruta si defuerit tyriaca. cōstringat fortiter in p̄ncipio membz in quo fit morus vel punctura. ne possit finnis veneni libere erūpere ad interiora et inter⁹ cū veneno repugnātibz occurratur. Dicit etiā cōstā. qz p̄ hōis venenū valent cerebrūz galline. et simus agninus et succus de frondibz maloz ḡnatorum dissoluūt em̄ ista venenū et p̄parant consumptioni. vt dicit cōmentator. Nec de venenis et eozū remedijs nunc sufficiant.

De medicina.

Capitulum. lxxx.

Ad exhibenda contra

varias infirmitates et pericula debita z cōgrua. indiget prudēs medicus circūspectioe et cautela. nihil em̄ plus impedit salutē infirmoz q̄ ignorantia et negligētia. Quia igit̄ ex parte medici erigit̄ vt nihil omittat de cōtingentibus. necesse est vt i bis que ad medendi pertinent industriā diligēs sit et in omnibus circūspectus. Oportet itaqz medicū ad hoc vt efficaciter operetur cognoscere complexionēs hominū cōpositiones et cōiunctiones tam membronz qz humorum. dispositiones temporū. conditiones setū et etatū. Alia em̄ medicina erigitur in hyeme alia in estate. alia i morbi inchoandō. alia i statu. alia in declinatione. Aliam erigit etas puerilis. aliam de crepita vel senilis. alia serus virilis. alia muliebris. Oportet etiā vt cognoscat cās et occasiones egritudinū. siḡ et accidētia singularū infirmitatū. Nunq̄ em̄ secure aliter poterit dari medicina si causa morbi fuerit ignota. Oportet ergo cognoscere rerū medicinaliū cōplexiones. virtutes et operationes. nisi em̄ cognosceret que medicina simplex que composita. q̄ frigida q̄ calida. que corpis sit immutata. q̄ sanitate cōseruatiua. que infirmitatis curatiua que laxatiua que cōstrictiua. nunq̄ secure p̄cedere posset i medicina. Et iō necesse ē cognoscere barbarū et altariū rerū medicinaliū qualitatē et graduū diuersitatē q̄ calida et sicca. q̄ frigida et humida. in quoto gradu si vult in suo officio nō errare. Ideo oportet cognoscere morbi diuturnitatē. cōtrarietate. simplicitatem quantitātē et q̄litate patientisqz virtutē et debilitatē Nā morbus chronicus et diuturnus fortior indiget medicina q̄ si recens esset siue nouus. Simplex etiam morbus simpliciobus et ex cōtrarijs cōpositus cōtrarijs et cōpositis est curandus. Simplex em̄ medicinali infirmitatem cōpositam raro curat.

ealidam itaq; causam frigida medicina. et contra frigidam calida et contra mixtam mixta generaliter sunt ponenda. unde cautus medicus morbum cognoscens secundum quantitatem et qualitatem morbi temperat quantitatem et qualitatem antidoti. Item quando videt causam morbi esse et repletionem curat per euacuationem materie et inanitionem. quoniam vero ex inanitione sanat per repletionem. Officium itaque boni medici consistit in causam morbi et circumstantiarum cauta investigatione. per aspectum enim et tactum per urinam et per pulsum infirmitatis materiam inuestigat. Cognita autem causa si materia latent in profundo hinc vult attractiuus ut si materia est in remotis partibus et extremis nititur materiam ad stomachum attrahere ut inde facilius deducatur. Si vero fuerit materia dura et compacta. quibusdam vult digestiuus. diuisius et incisius ut sic materia mollescat et ad educationem facile perparet. Completa itaque digestionem materie et attractionem vitur tercio quibusdam laxatiuis ut materia digesta et attracta per convenientem regionem educatur vel per vomitum vel per secessum vel per sudorem. materia enim prout miter euacuata. vitur quarto quibusdam confortatiuis ut natura que ex violentia medicine fuit debilitata et lassata confortetur. Confortata autem natura vitur quibusdam resumptiuus et restauratiuis ut illud quod vi morbi vel antidoti est perditum restaurat paulatim autem et non subito et restauratio facienda dieta congrua et temperata. Solet enim natura in sic euacuatis multum appetere. et ideo sepius plus acciperet quam digerere possit nisi a cauto medico in diete regimini neueretur. Tandem reparata natura et in statum pristinum restituta. decet vti quibusdam preseruariis ne sanatus in prius recidat. Talibus sunt convenientia balnea. minutiones electuaria et exercitia moderata. talia enim calorem naturalem excitant. a superfluis naturam erocinant humoibus digestionem adiuuant et confortant. Si vero fuerit materia fluida aut nimis laxa vitur restrictiuus. deficiatus et repressiuus. Materia vero restricta cautus medicus solet dare convenientem laxatiuam medicinam que educat humores prius dissolutos et iam restrictos. ne ibi remanentes vel ad aliam partem delinquentes putrescant et sic febrem vel aliam inferant passionem. Paulatim autem solet fieri restrictio et repressio. ne materia subito repercussa recurrat ad aliquod membrum nobile et maiorem generet lesionem. Sili et purgatio solet fieri per intervalla ne fiat purgatio repetita. tribus igitur modis solet fieri medicina scilicet dissoluendo. restringendo. restaurando. aut enim repleta dissoluitur aut dissoluta restringuntur aut depurata in corpore restituntur. Relaxam itaque medicinis laxatiuis. ut scamoneatis. restringimus restrictiuus ut achacia et opiatas. restauramus abis et pontibus nutritiuus et electuarijs ad hoc preparatis. Recollige igitur ex predictis breuiter quod medicus infirmorum domos et patrias visitat et frequenter infirmitatum causas et circumstantias inuestigat. medicinas varias et prius preparat comparat et deponat. infirmorum abdita membra et ocula tangere et abstergere non recusat. conualescentie spiritum et sanitatis oibus reprimittit suaviter et leuiter videntia verere. et incidenda modere. se asserit. et ne pars sana corrumptur partem vitur putridam et periclitat. volem e parte destra in sinistra percutere non perit. a sectione vi

arsuram etiam per lacrimis patientis bonus medicus non desistit. medicine amaritudinem dulcedine aliquo palliat et abscondit. Bibit et gustat de medicina quoniam sit amara ne infirmus abhorreat a cibo et potu egrum repunit et refrenat. Illi suo exponit desiderio de curius salute diffidit penitus et desperat. amaris et corrosiuus carnem putridam et corruptioni dispositam amputat. ac deficcatus saniem fluidam mundam et depurat post mortificationem et viturina quibusdam leuificatiuis dolore vulnerum mitigat et mundificato vulnerum locum vulneris consolidat atque sanat. Et quod plus ledum intrinseca mala quam extrinseca prudens medicus de mitigatione curandis et expellendis intraneis doloribus. primo curat materiam ibi duram et corruptam interius digestiuus medicinis ut oximelle vel syrupo acetoso. primo diuidit et incidit et digerendo ad exitum et euacuationem obedientem facit. Quia sicut in principio amplexor dicitur. digesta medicari oportet et mouere non eruda. digesta vero materia atque habili reddita ad euacuationem est dissoluta medicina attractiua ab interioribus et remotioribus partibus ad exteriora attrahit. Et ad hoc valent quedam amara ut scapigrata peralogodion et alia aloata. quoniam amara citius penetrat ad remotas partes. et extrema magis purgant quam alie medicine. tercio materiam sic digestam sic attractam medicinam congruam euacuat et expellit. caute tamen ne nimia fiat euacuatio. nocet enim corpori quod inde debilitatur illud plus de bonis humoribus quam malis euacuat iuxta illud propter multum repetere euacuare aut repelle. calefacere aut infrigidare. fallax est et nature penitus inimicum. Considerat autem bonus medicus materiam egritudinis et locum materie. et etiam vires patientis et secundum hoc variat medicinam. Si enim materia siue humor peccans euacuat multum confert ergo. si vero non infirmus amplius molestatur ut dicitur propter.

De medicina attractiua. Capitulum. lxx.

Medicina attractiua operatur per substantiam subtilitatem et calorem. subtilitate sua facilius penetrat et calore suo attrahit siue ferum. siue aliquo itus fixum siue humores qui latent in profundo. Item medicina digestiua est necessaria. Quoniam materia est multum dura et compacta. Incidit enim et diuidit materiam et sic ad expellendum aptam reddit. Et ideo operatur per incisiuam et attenuatiuam aut subtilitatem siue substantiam cooperante calore parte materie separatur ut patet in diureticis. Item medicina laxatiua aliquando purgat materiam digestam dissoluendo et attrahendo ut scamota recepta in stomacho sumum subtiliter facile penetrantes a se erunt et humores dissolues abominabiles nature reddit atque attrahit eos adiuuante virtute expulsiua et attractos a se eijcit et expellit. Quedam laxa sua viscositate lubrificando ut mercurialis malua et hmoi. quedam vero acuminata humores penetrando ut cuscubum. quedam sua glutinose intestine mordicando ut semina triplicis. Quedam vero dulcedine sua et humiditate intestina infundendo ut cassia fistula. Item medicina restrictiua operatur per frigidam grossam substantiam. Nam frigide partes coadunant et prius suarum grossitie penetrare. prohibentur sic galla quoniam grossos generat humores vult restringunt opilando

et virtute retentio confortatio vt escula. Quod autem restringunt spatium sanguinis vt corallus, bolus, ematibites, plarago et hmoi. Qdam ventrem vt citonia mora, rosa et hmoi. Item medicina iduratiua e. q. v. mate ria coagulat et malaginat. et hec operat p. valde frigidita sicca, vel huida vt pillula sempiterna, portulaca, soltra et sista. Item medicina mollitia opat p. calida medicocrit et multa huida, silt et maturatiua. Item apertiuu virtutis et attenuatiua hnt virtute, aperit ei meatu opilatos et attenuat viscosos et h. facit p. calidum atq. sicca. Item mundificatiua operat v. dissoluendo vt calamentu vel molificatio vt castia, fistula mala, vel terestritate et siccitate sua sordes abstergendo. Sunt autem multe alie spes medicine et differentie, sic mortifica corrosiua, virtutis, diaforetica, repulsiuu, mitigatiua et hmoi de q. b. tractat i lib. de simplicia medica. S. hec de proprietatibus infirmitatu et medicinaru coditionib. put ad pns opusculu p. nnet sufficienti vt sic huic negocio sine imponamus

Explicit liber septimus.

Incipit liber octauus de mundo et corporibus celestibus.

Questio auxiliante deo tractatu de diuinis noib. de angeloz. pprietatib. necno de boie et er. p. tibus et acadentibus et ipius ordinibus coplem. restat vt ad pprietates mudi sensibil. q. n. nobis datur desup man. apponam. vt materia diuine laudis et pprietatib. opationu possim. elice conditoris. Inuisibilia ei dei p. es q. facta sunt intellecta spiciunt vt dic. ap. b. Et id aliq. mudi hui. et p. teteru ipius pprietates huic opusculo, h. n. sub p. p. edio interserere p. ponam. vt p. silitudin. pprietatu corporaliu. tiellectu sp. ualeat et mysticu facilius i diuinis scripturis accipere valeamus. A pprietatibus itaq. mundi incipere oportet.

Quid sit mundus.

Capitulum. j.

Mundus itaq. vt dicit Mercurius di. trib. mois. Na mud? di. diuinus intellect. mud? f. archetyp. incorpore. inuisibil. et etern? ad cui. ex. t. p. mud? sensibil. creat? sic dic. Boet. Tu cuncta supno diuis ab ex. t. p. o pulcrum pulcerrim? ip. e. Mundu mete gerēs, siliq. imagine formis et. Secundo mo di. mud? oia q. celi abitu con. tinetur vt celi i q. sydera lucet. ignis i q. oia calēt. aer i q. oia viuēt. spirat. et uiget. Aqua q. terre latera circūcingit. terra q. oia inferiora sustinet atq. nutrit. de q. di. mud? p. ipm fact? e. Tercio di. h. moior mund? q. totius mudi imaginē i se repitat. Est itaq. primus mudus etern? i diuina mete etnaliter pmanēs, secū dus mudus ppetu? e. dina uoluntate ee ppetuu et o. i. gine et illo p. hēs. terci? scdm qd est ppetu. scdm qd e caducus oim silitudinē i se gerēs. De pmo antez mudu et de feco i pcedētib. dictu ē. Nauc de mdo sensibili dicendū ē. Mundus igit vt dic. marcian? e. vni. uersalis creator. p. globata i spere modu. na mudus

sphericā et circularē h. spēm et figurā. Nec fuit vt dic. cit. marcian?. alia figura mudo ita cogrua sic orbicularis et rotūda et h. pp. vniuersitatis perfectionē et ppter illā quā h. in eē perpetuo cū suo opifice q. sine caret et principio configurationē. Mundum autē totam philosophi in duas partes diuiserūt. quarū nobilior et simplicior pars superior et actiua a circulo lune se extendens usq. ad planetā regionē. Altera pars est inferior. passiuā que a lunari globo incipi et et usq. ad centrum terre inferius se p. tendit. Istā particularem mundum inferiorum describit Marcianus. Mundus inquit est circulus et quatuor elementis eisdem totis in spere modum cōglobatus terram in medio vndiq. desitiam eternis citi rapibus circumcurrentis. Ad istius mundi cōpositionem creauit diuina v. n. s. p. m. o. d. i. a. l. e. m. e. n. t. a. in qua velut in quadam massa erant potentialiter quatuor elementa nō distincta sicut mō h. erāt permixta. et illa massa p. l. a. t. o. n. e. i. n. t. h. i. m. e. o. e. s. t. v. o. c. a. t. a. e. t. q. u. a. d. i. u. i. n. a. s. a. p. i. e. n. t. i. a. o. m. n. i. a. e. l. e. m. e. n. t. a. e. t. e. l. e. m. e. n. t. a. cōposuit et p. d. u. x. i. t. e. t. p. p. r. i. s. q. u. a. l. i. t. a. t. i. b. u. s. i. n. r. e. g. i. o. n. i. b. u. s. o. r. d. i. n. a. u. i. t. s. i. n. g. u. l. a. e. t. d. i. s. t. i. n. x. i. t. N. a. m. q. d. i. n. i. l. l. a. m. a. t. e. r. i. a. c. a. l. i. d. u. s. f. u. i. t. e. t. s. i. c. c. u. m. c. e. s. s. i. t. i. n. m. a. t. e. r. i. a. m. i. g. n. i. s. q. u. e. r. a. n. d. e. s. i. u. e. l. e. u. i. t. a. t. i. s. d. i. u. i. n. a. s. a. p. i. e. n. t. i. a. s. u. p. e. r. i. u. s. c. o. l. l. o. c. a. u. i. t. Q. u. o. d. v. e. r. o. f. r. i. g. i. d. u. m. e. t. s. i. c. c. u. m. i. n. s. u. m. m. a. f. u. i. t. c. e. s. s. i. t. i. n. m. a. t. e. r. i. a. m. t. e. r. r. e. q. u. a. s. u. a. p. o. n. d. e. r. o. s. i. t. a. t. e. e. t. cōpactio inferi? posuit. Qd autē calidū et humidū fuit in materia aeris cessit. Qd vero frigidū et humidū in materia aque cōuertit. Et hec duo elementa fini maiorem vel minorem leuitatem et rarefactibile subtilitatem in medio ignis et terre collocauit. Vñ istā materiā primā plato vt potuit in thimico sic descripsit. fuit enī p. l. e. i. p. r. i. m. a. m. a. t. e. r. i. a. s. i. n. e. q. u. a. l. i. t. a. t. e. e. t. s. i. n. e. q. u. a. n. t. i. t. a. t. e. s. i. n. e. c. o. l. o. r. e. s. i. n. e. s. p. e. c. i. e. s. i. n. e. l. o. c. o. s. i. n. e. t. e. m. p. o. r. e. i. n. t. e. r. a. l. i. q. u. a. m. s. u. b. s. t. a. n. t. i. a. e. t. n. u. l. l. a. m. e. x. i. s. t. e. n. s. e. t. N. e. c. v. e. r. b. a. m. u. l. t. i. t. u. s. s. u. n. t. d. i. f. f. i. c. i. l. i. a. t. a. m. e. n. s. i. c. e. x. p. o. n. u. n. t. q. z. d. i. c. i. t. f. u. i. s. s. e. q. u. a. n. t. i. t. a. t. e. n. o. n. q. u. i. a. o. m. n. i. n. o. f. u. e. r. i. t. s. i. n. e. o. i. n. i. q. u. a. n. t. o. s. e. d. q. u. i. a. nō fuit determinate quantitatis. quo ad nos sicut gigas dicit imensus quantum excedit alioz bonum quantitatem. Ideo etia sine qualitate dicit. q. non habuit a qualitate aliqua specialiter nominari. nō enī potuit plus calida q. frigida dici. nec e. c. o. u. e. r. s. o. e. t. s. i. c. d. e. a. l. i. j. s. S. i. n. e. c. o. l. o. r. e. q. u. i. a. nō habuit aliquem colorem innatum in aliquo elemento. Sine tēpore fuit quia nondum fuerant tēpora et tēporum vicissitudines quādo hec materia est creata. Sine loco fuit. q. non habuit determinatum locum plus sursum q. deorsum. nec plus in latum q. in longum. Inter alia quam substantia est et nullam. quia nulla substantia materialis pcessit illam. sed aliqua est secuta. Materiale igit principium mundi inferioris fuit illa materia inuisa scilicet prima materia cōmunis que omni uni formarum et qualitatum fuit susceptibilis. que etiam sub diuersis speciebus et formis conseruatur. Permanet enī hec materia quo ad substantiam incorrupta q. s. u. s. t. i. n. u. e. q. u. o. a. d. q. u. a. l. i. t. a. t. e. s. t. r. a. n. s. i. u. a. b. i. l. e. s. a. l. t. e. r. e. t. u. r. q. u. i. a. i. s. t. a. m. a. t. e. r. i. a. q. u. e. m. o. d. o. p. t. r. a. c. t. a. t. i. o. n. e. m. m. a. n. e. t. s. u. b. f. o. r. m. a. i. g. n. i. s. e. t. s. u. b. i. g. n. e. s. t. a. t. i. m. p. e. r. c. o. n. d. e. n. s. a. t. i. o. n. e. m. i. n. d. u. e. t. f. o. r. m. a. a. e. r. i. s. q. u. e. p. r. i. s. u. b. i. g. n. e. a. f. u. i. t. i. g. n. i. s. E. t. q. p. z. q. p. m. a. m. a. t. e. r. i. a. q. m. u. d. m. a. t. e. r. i. a. l. i. s. p. i. s. t. a. t. e. i. n. g. e. n. e. r. a. b. i. l. e. e. t. i. n. c. o. r. r. u. p. t. i. b. i. l. a. q. o. i. a.

materialia incipiunt et in qua redeunt itaq; ad matricem. Mundus itaq; et rebus multis copositus et prarijs est copositus et tñ in se e vnus. Mūdus em̄ vnus ē numero et nō plures mūdi. et hoc p̄t materie vnitatē sic in li. dī de celo et mū. Occupat em̄ totā materiā suā sic ibi dī in ca. de eter. mū. Mūdus ḡ de quo h loquimur nō est diuisus in se neq; diuisus fm substantias q̄uis i ipius pubus inueniat p̄rietates. q̄ ad aliquā qlitatis repugnantā. Summā em̄ et necessariā h; mūdus in suo toto cōuenientā et quasi quantā musicā armoniā q̄uis in aliquibus eius p̄ribus p̄pter qlitates repugnātes aliquā pati dissimilitudinē videat. sic ep̄sse dicit Aug. sup gen. Trāsbibit autē mūdus iste quo ad istā passibile quā mō h; speciem et figurā. S; p̄manebit in esse p̄petuo quo ad substantiā et naturā sic idem asserit augustinus. Et dicit glosa ibi. Celū autē et terra trāseūt rē. Mat. v. Ex quo p̄t q; mūdus rōe sue mutationis ē admirādus. nihilominus tñ p̄pter materie nobilitates. et forme v̄tuali actualitatē. et p̄sequēs p̄ductionis et generationis rerū tanfacile potestatem tam ip̄e mundus q̄ mundi opifex deus sup oīa ē laudādus. Nulla em̄ ē tam uilis tam infima in tota mūdi machina pars siue particula in qua tā in materia q̄ in v̄tute et forma mūdi quedā ē differētia s; cū armonia ē pars summa. Mā illa pars mūdi q̄ fm naturā purior et simplicior est atq; nobilior. v̄niformē h; inclinationē et appetitū ad nobilitatis forme susceptionē. et que sp̄ualior magis ē inclinabilis ad formā sp̄ritualiorē. Vndē materia celestis simpliciorē et nobiliorē exigit formā q̄ elementaris. et etiā ip̄a materia celestis nobilior ē et simplicior in nobiliori corpore vt in sole q̄ in luna v̄l in mercurio vel in mare. Materia em̄ elementaris nobilior ē in igne q̄ in aere vel in ceteris v̄l grossior est materia in terra q̄ in alijs. Mā ibi sunt plures p̄tes materie aggregate fm arif. v̄l dicit q; ex vno pugillo terre sint decē aque. immo materia vnus elementis purior ē in vna parte q̄ in alia. sicut dī in p̄mo methoz. partes em̄ ignis superiores nobiliores et simpliciores et partes terre cērales sunt grossiores compactiones et impuriore. Luz em̄ partes mixtorū sūt ab elementis fm qd partes elementares sunt puriores v̄l nobiliores sunt mixta simpliciora v̄l puriora. Et fm qd cōuerso est in elementis cōuerso ē in mixtis. Nobilior itaq; materia mūdi cōstitutua. nobiliori indiget forma. Et iō solet disponi materia fm quod exigit forma. q; si de terra debeat fieri ignis oportet vt materialis terre grossities subleuet et depuretur. et sp̄ritualior et simplicior efficiat vt sic simpliciori forma s; ignea induatur. Et vt breuiter dicā necesse est vt fm forme p̄prietatē ip̄a materia p̄paretur. Consideratur itaq; mūdi nobilitas fm sui partes digniores et etiā effectus nobiliores. Et ideo pars mūdi superior reputat dignior q; ibi materia est purior et forma ē pulchrior et virtus amplior in superioribus inuenitur. Tanto em̄ mūdus in vniuerso pulchrior est et decentior redditur quāto deformis pars mūdi inferioris superioris pulchritudine. decentiori gloria insignitur sicut dicit Aug. quedā p̄fectio caritatis et virtutis q̄ in superioribus p̄cellit. ad p̄fectionē inferiorū et decorationē continue de diffinit. Qd etiā v̄

des infima pars mūdi in decore et luminositate amississe h; recuperat in fecunditatis grā et virtute. Mō em̄ minus ē admirāda terre v̄tuosa fecunditas in p̄ductione herbarū arborum. florum et fructuū in generatione varia etiā reptiliū. In varia p̄ductione metallorū gemarum et lapidū. q̄ sit admiranda celi claritas cū diuersitate suoz orbū et astrorū. Et q̄uis mūdus tam laudabilis rerū differēns sit diuine v̄tutis insignitus potētia. multis tñ defectibus et corruptionibus miserabilibus q̄m ad eius inferiorē p̄tē v̄ndiq; est subiectus. Mā mūdus iste q̄uis videat esse genitor et nutritor corp̄m. carcer tñ est sp̄rituū et animarum durissimum exiliū est ac locus miseriarū innumerabiliū et penarum. Mā mūdus locus ē reatus et transgressionis. Incolatus et peregrinationis. doloris et lacrimationis laboris et fatigationis. horros et confusionis motus et mutationis. fluxus et alterationis. trāsitus et corruptionis. insolentie et perturbationis. violentie et oppressionis. fraudulencie et deceptionis. In mundo nihil aliud inuenitur q̄ vanitas malignitas. cupiditas. anxietas. deformitas et vetustas. Mūdus nos allicit et diligit. ignos abijcit et contēnit. mundus multis obest paucis p̄dest. Amatores suos decipit et fallit. Mā multa p̄mittit. sed ad vltimum pauca soluit. cōtemptores suos ad modum v̄mbre insequitur et apprehendere non desinit. sed suos sequaces fugere sitagit et cōtendit. Quos maxime diuitijs et honoribus hic extollit. in fine maxime depauperare et deijcere cōsuevit. Et vt verbis beati Bre. v̄t vt fugiendus est mūdus etiā si p̄speris nos mulet. Qui ergo tot calamitatis pulsat quid aliud q̄ vt deseratur el̄mar. Et hec de p̄prietatibus mundi in generali dicta iam sufficiant.

De celoz distinctione.

Capitulum. ij.

Hunc ad describendas

proprietates eius aliquas de celo et eius partibus chasto adiuvante manu apponamus. Mā celum angelorum et hominum bonorum locus est et inhabitaculum vt dicit Beda. Celum autem fm sanctorum traditiones aliud est visibile aliud invisibile. Celum autem visibile est multiplex. sicut dicit glosa super deuterom. x. ibi. celum domini dei tui est et celum celi. Septem sunt celi scilicet aereū. ethereū olympēū. igneum. firmamentū. aqueū. empiricum celum s; angelorum. Celum itaq; aerium vocatur medium aeris intersticiū. quod a grossis vaporibus aque et terre non per omnia est infectum v̄l illa pars aeris purior. et ab inferioribus qualitatibus impermittit propter sui puritatem et dyaphanitates siue naturam transparentem celi nomine nuncupatur sicut dicit super Mathe. xij. volucres celi comedunt illud rē. Celum ethereum fm quosdam vocatur supremum aeris intersticiū quod in media eius spere ignis est coniunctum et dicitur ethereum quia illud medium inter ignem et aerem confinium est splendoris et illuminationis receptiuum. Etheros em̄ grece splendor dī lannevot dicit Jsi. Celū vero igneum fm quosdam vocatur centrū spere ignis p̄pter ip̄i ignis puritatem subtilitatem et summā quā b̄

bet pre ceteris elementis actualitate et ppter alias qd
dam nobiles quas psequitur exuinitate orbis plane
tariu ppteritates. Scdm grego. autē sup locū illū iob
Inuere celū et cōtemplare cōtera zc. Nōmie etbe
ris intelligit tota regio a luna vsqz ad stellas fixas i
qua sunt orbis et circuli septē planetariū. Quere infra
p̄mo de etbere qd super hoc tenent Adarcianus.
Alexander sic ordinat septē celos dicēs. Primū celū
ē luminis datiuū vniforme z nō nōstū scz celū empi
reū. Secundū celū donatiū dicit ēē luminis vniforme
et motū scz aquēū et cristallinū. Tercū datiuū lumi
nis nō fm omnē partē luminositatis vniforme z mo
tū vt celū stellatū. Quartū ē receptiuū luminis sine ca
lore scz olympicū. Quintū ē receptiuū luminis cū ca
lore scz celū igneū. Sextū ē receptiuū luminis cōiun
ctū cū parte supior et dī celū etbereū. Septimū ē re
ceptiuū luminis cōiunctū cū parte inferiori scz aereū.
Et sic videt vocare olympū regionē orbū planetarū
qz illud spaciū est cōiunue luminosū. firmamentū
autē vocat celū p̄mū fm philosphos et vltimū in
cuius cōiunctate sita sunt corpora syderū et stellarum.
Nam phi nō ponit nisi solū celū vniū. imo vt dicit
basili. in examerō. P̄us philosphi linguas corro
derēt q̄ plures celos esse cōfentirēt. Illud autē celū
scz firmamentū sic describit aristo. in li. de causis ele
mētoz. Celum inq̄t est quitum elemētum ab elemē
tis inferioribus discretū naturali p̄tate ac distin
ctū. Neqz em̄ que ē qz nōc descēdere possēt. neqz lene
qz tūc fossilan ascēderet. qz si esset vniū ē q̄tuor. v̄l cēt
cōpositū ex q̄tuor. ingrederēt in ipm corruptio vni
uersaliter vel p̄cularit. immo sicut dicit ibidē. Crea
tor posuit ipm causam et p̄ncipiū generatiōis et cor
ruptiōis. Et id necesse fuit esse ingenerabile et icor
ruptibile ne p̄ querēdo generatiōis et corruptiōis
p̄ncipio esset abire ad infinitū. Est autē celū illud in
quietū et mobile vniuersaliter. cui⁹ motus ē reuolu
bilis supra mediū scz sup arē q̄ stat fixus inter duos
polos imobilitē scz meridionale et septētrionale et il
lud celū ē finitū q̄ ad dimensionē et loci extensionē h̄
ē sempiternū quo ad motū. Nonc̄t̄ enī a motore in
finite potētie. a deo q̄ ē sublimis et glōsus i secula.
hucusqz Anr. in li. de ca. de. Vocat autē polos duas
stellas i summis celi extremitatibz in ipius medio sit
perius et inferius collocatas quarū vna ē supius po
sita in medio celi ad septētrionē et dī polus arctic⁹.
Alia ē ex opposito ad meridiē z dī polus antarctic⁹
q̄si p̄ polū arcticū posit⁹. Inter duos istos polos q̄
si inter duas sui extremitates celū oblique mouetur
ab oriēte vsqz ad occidētē. et ab occidētē iterū vsqz
ad orientem et t̄ sp̄ vniformiter sic rota mouet̄ circa
arē. v̄n arē vocat arif. quādas lineā intellectualem
p̄rectā a polo vsqz ad polū d̄yamētralem et exten
sam. circa cui⁹ medium totius celi ambitus equalit̄
circūferitur sicut ibidē dicit cōmentator. De istius ce
li natura dī in li. de ce. et mū. fm nouā trāslationem
Celum inq̄t ē vniū cōpositū ex materia qm̄ continet
naturā ex q̄ et celū noiatur. q̄ ē vltimus incessus to
cius scz vniuersi. et sequit̄ in codē. Nō sunt neqz fūē
tūt. neqz crūt celi multi. Celū em̄ ē vniū p̄fectū cō
pletū cui nō ē simile. neqz est locus extra celum neqz
corpus. neqz vacuitas. neqz plenitudo. neqz temp⁹

quod est numerus motus. vnde illic est vita fixa. s.
extra vltimū et est sempiterna. q̄ neqz deficit neqz fi
nitur. et illa est vera vita. Item idem ibidem. celum
neqz fabricatum est neqz generatum. sed simplex est
cuius motus est equalis in quo non ē diuersitas. et
est motus eius singularis et circularis cuius motor
est spiritus qui mouet illud sua volūtate. et continū
atur radius celi cum radio ignis et cōiunctus est cū
illo ad vnitatem hominum ppter permanentiā vi
te. firmamentum itaqz vocatur celum. quia solidū
est et firmum. quia terminum habet intransgressibi
lem vnde pre nūia firmitatis sui permanentia icor
ruptibilis est res et immutabilis taz in substantia q̄
in forma. Est autem forma eius spherica et conuexa q̄
ad ea que sunt supra celum cuius motus est natura
liter circularis et mouetur oblique et circulariter ab
oriēte ad occidentem. voluitqz secum et arcūduat
motū simplicem et vniformem infra diei et noctis spaciū
totum quod sub ipso est. vsqz ad ignis regionē. v̄n
de orbis septem planetarum secum rapit et circūdu
cit. Omne autem qd sub ipso est vt dicit rabanus vie
tū eius motū obediētē ordiē vniformi et impur
bato. virtus quoqz eius motūa sicut ipemet dicit̄ su
per expositione gen̄. extendit se vsqz ad inferiora hec
elementa v̄n et ignem superiorem creditur secūz cir
cūrotare. p̄uenit quoqz huius motūe virtutis actō
vsqz ad aerem et vsqz ad aquas in quibus quo ad
fluxum et refluxum. maximam facit exuberationē.
Nec autem tria elementa scz aer ignis et aqua obe
diūt quidē motū celi h̄ nō vno mō neqz vno ordine
ipm imitantur. sed fm magis et minus et qd superi
us est et leuius et purius obedit magis et qd est mi
nus tale sequit̄ tardius et obedit minus. Terra huic
celesti motū non obedit et virtuti vt ab eo suscipiat
localem motionem. q̄uis ad p̄ducendas et se spēs
diuersas eius suscipiat impressiones. habet igit̄ fir
mamentum sicut dicit idem rabanus quo ad motū
incessum vniformem. ordinatum et imperturbatū.
omnium tamen motū velocissimū. vnde ne ppter
velocitatem motus eius mūdi machina dissoluatur
retardat̄ ordinato motū planetarū. z sic motus ei⁹
impetus motū contrario moderat̄. Adouetur quo
qz et quietat. quia licet in partibus mutet situm. ta
men in toto neqz sitū mutat neqz variat locū. Tur
bans igitur inferioribus. z quasi casualiter fluctuan
tibus celum cum suis orbibus ordinis sui tenorē ut
puncto nullatenus derelinquit. Vnde motus celi ē
totius temporis p̄imum subiectum et modus et re
gula oim motū alioz. Est igit̄ firmamentū mediū
te motū suo generatiōis et corruptiōis in mūdo in
feriori p̄ncipiū effectuum. Lūis rō est vt dicit raba
nus. qm̄ firmamentū sui luminis virtutē generatiōis
effectūā ad terrā tanqz ad p̄mū centrū dirigit et de
stinat. et radios suos in terrē superficie aggregat ma
xime et coadunat. sicut oīditur i lūcia p̄spectua. Om
ne ei corpus sphericū cōcauū et sumosum in quoli
bet p̄cto sui dirigit vnam lineā radiosam in centrū
illi⁹ corpus luminosū ad superficie illi⁹ centri. et quātō q̄
libet lineā radiosā est vicinior alteri linee exiunt ad
superficiem centri. tāto et vicinitate vnius ad aliā ē
fortior ad impuendū in centro effectum suum.

Et quod manifestum est quod cum corpus celi sit sphericum quod hinc
lum et luminosum, et terra ista magnitudinis celi non
obtinere nisi vice puncti cum sit centrum in terra necessa-
rio fit maxima aggregatio celestium radiorum. Et quorum
tute et tractu sit maxima generatio et productio rerum
generabilium in terra que est centrum ipsius firmamenti. et quod
uis sit principium generationis celi. non tamen recipit gene-
rationem in se vel corruptionem vel diminutionem vel au-
gmentum. Nam celi in sua substantia habet summam simplici-
tatem uniformitatem. et puritatem nullam habens partium diui-
sionem nec contrarietatem. et ideo nullam habet ex se potentiam ad
corruptibilitatem. unde sic arguit Aristoteles in libro de celo. et mundo.
Quis inquit corruptio est ex contrariis. celo autem nihil in
uenit contrarium que celum non corrumpit. Celum enim quous
sit in se et ex se uniforme tamen habet necessario plures orbem
et circulos in figura et magnitudine longitudinis et
latitudinis differetes propter diuersas mansiones quibus
indiget moralis. ut dicit Aristoteles in libro de causis elemē-
torum. Nam si secundum unam dispositionem et mensuram rece-
ret mundus inferior influentiam radiorum periret alimen-
tum mortalium et generatio omnium inferiorum. Et ideo ne-
cessarium fuit motum celestem obliquum ut ex eleuatione et
depressionem orbium nunc calor nunc frigus in centro gene-
retur unde si directe celum moueret quo ad nostrum situm. omnia
calore vel frigore in nullo situ birabili consumerentur ut di-
cit Aristoteles. Nec solum attendit in celo puritas et incorru-
pibilitas ex parte materie verum etiam pulchritudo et
claritas ex parte forme ut dicit Aristoteles in libro de sensu et sen-
sato. Celum in sui natura splendidum est. sicut in partibus eius
est differetia. Nam in stellis est maior aggregatio luminis
quam in alijs partibus ipsius celi. Unde ex parte forme habet rotundita-
tem cum puritate puritatem cum claritate. dyaphanitate
siue transparentia et perspicuitate uniformitatem in toto
sicut in partibus diuersitate. ex mutuo concursu orbium et
motu contrario planetarum dicitur sapietes generari con-
centum et armoniam suauitatem. unde Macrobius in li-
bro ciceronis. exponens scipionis somnium in libro de re publica. libro
impulsus et motu ipsorum orbium efficiat sonus ille que acu-
ta cum quibus temperas. equalis sonus facit et concordantiam
et. Preter hec dicit in libro de celo. et mundo. in fine. quod celum mo-
tus sui continuitate inflammat illud super quod mouet. unde
ether et motu celi ignitur. Motus autem causat calo-
rem. unde ibidem dicit per se et sensibiliter inuenit quod ex mo-
tu sit calor et ex quiete frigiditas et ideo calor materiam
emollit. et dissoluit frigiditas vero aggregat et restri-
git unde partes elementares motui celi vicinias existen-
tes ceteris partibus mundi inferioris sunt calidiores
ut patet in igne et in aere. In tertio autem elemēto scilicet
in aqua est motus debilitatus et ideo in ea est frigiditas sicut
non in vltimo. In quarto autem scilicet in terra propter elongatio-
nem a motu celi sit restrictio in vltimo propter caloris ab-
sentiam communis frigiditatis. Et ideo terra permanet que-
tes et perhibens ut non moueat ut dicit Aristoteles. ibidem
Mobilitas itaque celi attendit in materia et substantia
in forma in motu in situ. in substantie sue simplicitate
puritate et perpetuitate. In forme claritate dyapha-
neytate siue perspicuitate et in spherica orbicularitate
In motus uniformitate velocitate et in virtuositate
suis sublimitate. quod ad situm a centro terre maxime di-
stat et in dimensina quantitate. quod eius magnitudo
imaginatione. immo rationis mensuram superat in po-

testate. quod omnia inferiora sibi subdita regulat ordinat et
mensurat. Et quod super omnia mirabile est. omnia inferiora
celum ordinat et immutat et tamen a nullo inferiorum se
immutationem aliquam recipit. nec aliquid sibi dissimi-
le in natura et virtute aliquid ipso celasti corpori se conformat.
De celo aqueo siue cristallino. Capitulum. iij.

Tertium celum aqueum siue
cristallinum diuinitatis potentia est formatum. aquas ei esse
super celos collocatas diuine scripture auctoritas no-
bis tradit. que ita sunt leuigate et subliate. quod in mate-
ria celestem situm conuerse. et ideo permanet ibi fixe.
Beda tamen dicit quod aque ille celestes non vaporali
tenuitate. sed gracili quadam soliditate virtute diuina
super firmamentum sunt suspense. et hoc ad imper-
firmamentum moderationem vel ad caloris generati ex
eius velocissimo motu repletionem. Opinio enim
fuit Bede quod celus ignee sit nature sicut platonici po-
suerunt. Unde dicit Beda. Celum est subnillius et ignee
nature rotundum a centro terre equalibus spacijs
collocatum. Et ideo forte bede videbatur quod ideo fuit
necessario ibi esse aquas ut calor ille celestis ad tempera-
mentum duceret et quod ex tali inflammatione mundus infe-
rior dependit non pateretur. ex frigiditate enim natu-
rali illarum aquarum super firmamenti verticem po-
sitarum dicitur aliqui stellam saturni esse frigidam. pro-
pter illam quam habet ratione sui situs cum firmame-
to vicinitatem. Dicunt etiam quod firmamentum per vir-
tutem aquarum illarum infrigidatum infrigidat orbem
saturni sibi magis proximum et vicinum. Sed quali-
ter istud posset fieri rationabiliter non est perspicue
ratione vtenibus iudicandum. Nam cum aquosa
substantia ratione vtriusque qualitatis sue scilicet humi-
ditatis et frigiditatis celesti substantie penitus sit para-
ria. non est bene liquidum philosophantibus qualiter in
corpora tam disparia et contraria possit vnitas aut con-
cordia aliquo modo conueniri. Et tamen scriptum est. Job
xviij. Qui facit concordiam in sublimibus suis. Ideo
alio modo sentiunt et opinantur moderni qui interiora
philosophie spectamina. profundius ut arbitror sunt
scrutati. Dicit enim alexander per quod aqua super celos
sunt non sunt ibi posite ut frigide et fluxibiles et humide
vel etiam sic solide. congelate. et poderose. Iste enim appie-
tates sunt etiam inter se habentes contrarietatem et sibi mu-
tuo repugnantes. sicut potest per ordinationem diuine sapien-
tie aqua ille super firmamentum sunt sub mobilissima natu-
re sue sue conditioe diuinitate collocata. put nature cele-
lesti maxime sunt propinque. Et hec que est proprietatis pers-
picuitatis et transparentie que principaliter et substantialiter
inuenit in natura aque ratione eius habet conuenien-
tiam et cum celo empireo et etiam cum firmamento. Et ideo
posuit dominus aquas inferius sub ratione frigidi et
humidi. cum alijs conditionibus necessarijs ad ge-
nerationem et corruptionem et eadem posuit superius in
ratione perspicui pro ut fuit necessarium ad vniuer-
sitalitatis conseruationem. Et ideo dicit celum esse dictum
aqueum et cristallinum ratione mobilitatis et pers-
picuitatis. Est enim perspicuum ad modum cristalli a super-
riori celo salicet ab empireo. lucem vel luminositatis
plenitudine recipiens et receptam ad inferiora dis-
fundens. et ideo dicitur celum quasi nobis inuisibile et oc-

culis. cristallinū vō quia durū. Et iō i summo dī cri-
stallinū. Ad qz durū sic cristallus. Sz quia vnifor-
miter ē luminosus et spicuos. Aqueū autē dī quē ad-
modū aqua ex sua subtilitate et mobilitate mouet. et
illud motū mouet celū primū et illud vltm? mouet
quod sibi ē p̄pinquū. Et iō magis illud celū qd mo-
uet inferiora. inferiorū mobilitū p̄cipue est cōserua-
tuū vt dīc Alexander.

De celo empireo.

Capitulū. iiii.

Celum empireū est pri-
mū et summū celū. locus angelorū regio et
habitaculū beatorū. Et dī a pur. qd ē ignis quasi to-
tū igneū sic dictū nō ab ardore. s; potius a lumine et
splēdore vt dīc Jsi. Istud enī celū summe ē lucidum
inflūēs lucē et splēdore sup celū cristallinū sibi p̄pin-
quū et primū. Est autē de natura sui vniforme sine
stellis. et spheriforme vt dicit dama. Ideo ē sphericū. vt
rerū spūaliū et corporalū sit cōtentiū. Est enī na-
turaliter quietū immobile s; et immotū. vñ illud ce-
lum nō necessariū est p̄ cōtinuatiōē generatiōis
inferiorū. s; potius vt dicit alex. ad cōpletionem vni-
uersi i genere corporū. secundū determinata extrema
ad mediū opacū in summo s; terrā. et luminosus in
summo s; celū empireū et vtrūqz corpus s; extre-
mū sup̄emū et infimū. est de se immobile et quietum
Istius celi p̄prietates describit raban? vtes verbis
basiliū i examerō sic dīcēs. Celū empireū ē corpus p̄-
mū. natura simplicissimū. de corpulentia habens mi-
nimum qz subtilissimum partū. mūdū firmamētū.
quāitate maximū. qualitate lucidū. figuratiōe spheri-
cā. locali situ sup̄emū. qz a cētro remotū. āplitudie
sua spiritūū et corpū vniforū et iuisibilū p̄tentiū dei
summū habitaculū. licet enī deus sit vbiqz tū sp̄ci-
aliter dīcē in celo. qz ibi relucet potissime sue v̄tutis
operatio. et iō celū dī sp̄aliter sedes dei. qz in corpo-
re mūdi spēs celi pulchrior est vt dicit dama. In ce-
lo diuina virtus manifestus operatur.

Capitulum. v.

Etber grece splēdor la-
tīcē dīcē. Etber fm Jsid. ē superior regio
sup̄emi intersticij aeris et ignis vbi ē perpetu? splē-
dor luminis sine lucis. anaxagoras autē dicit. nomē
etheris ē nomē ignis. Et hoc putauit vt dīc ari. p̄p̄
ipsius inflammatiōē q̄ causat ex velocitate sui motū.
Vñ fm ipm anaxa. omne inflamāē et inflamabi-
le vocat hoc noie. Marcian? autē dicit qz ether ē lo-
cus ab inferiori mūdo separatus inuisibilis respectu
inferiorū que patiūtur multiplicē variatiōem. In
ethere vō vbi dies ē perpetu? nor diuina luminū
succedit nec mirū. qz ad tā altū locū vmbra terre que
noctis causa ē in ethere nō accedit. Scdm Arist. vō
in li. methoz. ether nihil aliud ē q̄ vñū elementū.
nec est ex elemētis q̄tuo: quicqd enī supra luminū
globū est nature est seporate a natura inferiorū elemē-
torū. vñ ether neqz ē gūe. neqz ē leue neqz rarum. ne-
qz dēsum. neqz p̄ alterū corpus penetratiōē dimi-
sibile. Naturā enī etherēā nulla ingrediētiō corruptiō
vel alteratiō vniuersaliē v̄l p̄culariter qd ei accide-
ret s; ex elemētis cōpositiōē aut origiē contraxisset

Anaxago. tū dīc qz ether ē aer inflamāt? et dicit qd
quandoqz descendit inferius et iterum occultatur. vñ
de p̄pter sui subtilitatem. nunc sursum. nūc v̄tū. re-
gratur. vñ de terremotis gignitur ex virtute ethe-
rea in terre visceribus occultata. Sed dicit Arist. qz
sermo iste est error. quomā subtile non descendit de-
orsum et etiā si descenderet hanc operatiōē non fa-
ceret. Scdm Macr. autē splēdor etheris sub spera
celi per ambitum totius mundi rutilat et resulget. cō-
tinet autem in se orbes septem planetarū qui mouē-
tur p̄tra motū firmamenti. Inferio: itaqz pars ethe-
ris velocitate sui motus. inflammat superiorē partē
materie elemētaris et ex illa inflammatiōe gignitur
spera ignis. sicut dicit in lib. de celo et mūdo in fine.
Et materia enī sic ignita nō gignitur. nec inflamāē
ip̄e ether quia ab inferioribus recipit nō aliquas im-
mutatiōē q̄nis inferiora ab ip̄o immutentur.

De spera celi.

Capitulum. vi.

Spera celi vt dicit isido-
rus. est species quedā in rotundum forma-
ta ab eodem in idem circa suū centrum equis spa-
cijs circulariter reuoluta. hanc speram neqz principi-
um neqz finem habere p̄bi asserunt. Ideo p̄pter sui
circulatiōē vbi incipit et vbi finiat nō facile appre-
hendit. nec fuit aliqua figura celo conuenientior: q̄
sperica. tum p̄pter sui simplicitatem. tum p̄pter
capacitatem. tum etiā p̄pter vniformitatē vt dicit
Jsid. Spera itaqz scdm Alpbaganū est orbicularis
superficies celestis corporis in quo fixe stelle cōnēn-
tur et spera duobz polis circūueluntur. quoz vnus ē
septētrionalis qui nunq̄ nobis occidit et dicitur po-
lus arcticus id est borealis. Alter polus ē antarcticus
seu australis qui nunq̄ a nobis videtur. vel p̄p̄ nū-
miā a nobis elongatiōē vel p̄pter terre inpositiō-
nem. Inter istos duos polos quasi inter duas mun-
di extremitates spera celi voluit et mouet et cū ip̄is
motu stelle in eo site ab oriēte in occidentem. et iterū
ab occidente in orientem. motu diurno et nocturno
xiiii. horarum spacio circumferuntur. Tanta autē
celeritate spera celi circumferuntur q̄ nisi aduersum ei?
precipitem cursum planete occurrerent et eius impe-
tum moderarent machina mundi dissolueretur. et
ideo fm Alpbaganū septem orbes planetarū
sunt sub spera mutuo se interfecantes per quos pla-
nete motu consono incedentes. raptū firmamenti
obuiant et etiā eius velocitatem repūmunt et re-
tardant. voluit autem tota spera moles oblique
circa medium scilicet circa axem. Est autē axis que-
dam linea intellectualis que recte per medianā pilaz
sperę tendens in duos polos se extendit. cū quā ce-
li ambit? quasi rota circa axem circulariter se reuol-
uit. Cardines autem celi sunt extreme partes axis q̄
insignantur ipsis polis. Et sunt cardines dicti. quā
sicut cardo hostij in poloū cōcauitatibus reuolū-
tur et sunt isti cardines cōnēxi recurui s; circūflexi
vt dicit Jsi. Sperę vō celestis medietas dīcē emis-
perū s; pars que a nobis totaliter videt. s; ob dese-
ctū visus terre cōnēxi putat vñ et circulus vbi fini-
tur orion. i. visus remitiō nū cupat vt dicit Jsid.
Recollige igit breuiter ex predictis. quod spera celi

est luminosa substantia luminis vsqz ad centum suū id ē. vsqz ad terraz diffusiva. cui? circūferētia ē a centro terre remotissima. Et id illa q̄ in celo sunt maxima. no bis pp̄ summā distantā vident ēē minima. oim iserioz ē cōtentia. oim inferiorz est ordinatiua inferiorum. generatiua et vegetatiua effectiua sibi cōtrariā rapiua et attractiua. Nā motus sui violentia planetas sibi obuiantes p̄ se trahit. fm armoniaz est peccatiua. Nā sic dicit. Arist. in li. de pp̄ictantibz elementoz et ordinato spere motu et cōtrario planetaz occurrit. gignit in orbe stridor. i. armonia. vnde Adacrob. impulsu et motu ipoz orbū efficiat sonus ille et acutus cū quibus tēperatis efficiat concētus varios et diuersos. h̄ pp̄ nri auditus defectū et illius soni excessum armonia illa a nob̄ nō audit sic moueri solet videre nō possumus quous cūssime moueat. Nam radiorum claritate acies visus nostri superat.

De circulis celi.

Capitulum. vii.

Circuli celi sunt plures

quoz duo sunt visibiles scz galaxias et zodiacus. Alij sunt invisibiles scz circulus equinocialis diuidēs duo emisperia tangēs zodiacū em̄ arietē et in libra. Alius ē circulus solstitialis estiuales eo qd sole in eo erit. fit solsticiū estiuale. Iste circulus tangit zodiacū in cācro et ē q̄si cōiunctio nri habitabilis et torride zone. Alius ē paralellus siue circulus septētrionalis siue arcticus et ē quasi diuisio nri habitabilis et frigiditatis habitabilis. Circulus vō qui ē ex pte torride zone et alterius habitabilis zodiacū tangit in cap̄cornio et dicitur iste circulus solstitialis hyemalis. eo qd sole exite in eo fit solsticiū hyemalis. Alius ē paralellus siue circulus antarcticus seu australis versus austrū et opponit arcticō paralellō. Dicunt autē hi circuli paralelli q̄si circuli equi distāt a pari qd est iuxta et lele qd ē distās eq̄lites em̄ distāt abinūicē paralelli. Sūt p̄ter hec duo circuli q̄ dicunt coluri. Colur? septētrionalis q̄ incipit a polo septētrionali p̄ cancrū et cap̄corniū circulariter p̄cedens iterū redit ad suū p̄ncipiū. Alius est colurus australis. per librā in arietem similiter redit ad suū punctū et dicuntur coluri quasi colla tauri a cauda bouis siluestris q̄ erigēs caudam circuli facit impsectū et dicuntur coluri q̄si circuli imperfecti. Decimus circulus ē orion. id est finitus visus qd circulo illo celū et terrā vident pariter copulari. Est etiā circulus meridian? designās illā partē zodiaci in qua sol videt equaliter distare inter orientes et occidentes et isti duo vltimi circuli nō sunt in spera quia fm diuersos situs et aspectus variantur. Huc vsqz Thidors.

De galaxia siue lacteo circulo.

Capitulum. viii.

Galaxias ē circulus celestis.

ceteris circulis celi pulchrior et candidior incedens per mediū celi incipiēs ab oriente vsqz ad septentrionē per cancrū et cap̄corniū p̄cedēs iterū ad punctū suū. Dicit autē lacteus circulus qd iter omnes circulos celestes notabiliorē habet claritatem vñ et de nocte nauigātes et itinerātes dirigit et deducit. Quāto autē aura nocturna ē senior et frigidior tāto incessus galaxie est manifestior. Scdm̄ autē

opinione vulgi. galaxias dicitur vestigiū sol qd p̄ se videt qd sol qm̄ currit in illo circulo. h̄ Arist. B dicit eē fallax quia si eēt galaxias ex imp̄ssioe trāsīt sol. oporteret qd h̄ imp̄ssio eēt i signis i q̄bo currit sol cū alijs stellis mobilibus. et h̄ videm? eē fallax. qd trāscedit terminos zodiaci vbi sol nullaten? appropinquat. sic dicit li. methoz. Ideo anax. et demotric? dixerūt galaxiā esse ex reflexione luminis ad aerē sic i speculo h̄ B ē fallax vñ dicitur Arist. bidē. qd h̄ videm? p̄mutaret. sic ē p̄mutatō luminis nec recedit ab eo. Dicit ḡ Ari. sic ignis p̄p̄inquat? vbi flammatus et lucidus et in locis vbi videt galaxias i stellis multe parue et lumine et i ill' relucet fulgor ille et ideo apparet loc? ille magis radiosus nec recedit ab vno loco orbis. huc vsqz Arist. li. j. methoz. ca. i.

De zodiaco.

Capitulum. ix.

Zodiacus est circulus

obliquus. i. xij. ptes distinctus eq̄les. q. xij. a phis se vocata. nob̄ autē signat in q̄ pte celi sol et plene in orientē. Sūt igit. xij. sig. xij. spacia eq̄litē distincta et stell notabilibus ab astrologis denotata. vñ autē qd qz signū. in. xxx. diuidit q̄dus. et q̄dus in. lx. diuidit minuta et minutū in. lx. scrupula. ita qd. lx. scrupula minutū vñ faciūt. lx. minuta q̄dū vñ et. xxx. q̄dus signū vñ. Siḡ autē ista sūt p̄p̄ijs nob̄ibus appellata sic aries et taurus et sic de alijs. Et vocat̄ aialia. nō qd aialia sit i celo collocata. h̄ qd i suis effectibus aialia taliū p̄p̄ietates aliq̄s representat vt p̄ dicemus. Inter ista aut. xij. siḡ q̄tuor sit cardinalia fm Thidors. scz cācro in summo. cap̄cornus i imo. aries et libra i medio. Prima duo dicūt solsticia. qd i cācro et i imo sol vltim? ad nos nō accedit. i cap̄cornio remouit? nō recedit. In p̄mo facit lōgissimos dies et breues noctes in secūdo ecōtra. In alijs vō duobz sit eq̄noctiū in arietē fit v̄nale. i libra vō sit eq̄noctiū autūnale et in vtroqz tpe dies noctibus sit eq̄les. In istis etiā signis tria sunt ignea scz aries leo sagittarius. tria vō sunt terrea scz taurus. vgo. cap̄cornus. et tria sit aerea scz gemini. libra. aquari. et tria aq̄tica scz scorpio. cācro. piscis. Et iter ista q̄ sit ignea et aerea sunt calida et masculina et diurna. Que vō sunt aq̄tica et terrea sunt frigida et feminina et nocturna. In ista etiā sunt q̄tuor mobilia scz q̄tuor cardinalia scz aries. cancer. libra. cap̄cornus. qd i eis mutat̄ temp?. Et q̄tuor sunt fixa. in quibz figit ipm̄ tēpus scz taurus. leo scorpio. aquari. et q̄tuor sit cōia in q̄bo ipa cōmūscēt scz gemini. vgo. sagittari. piscis. Et dicūt ista siḡ domus qd domalia sunt et habitacula planetaz. et ex his vñ quibus quedā dicūt domus triplicitatis. quedā exaltationis. Nā illa siḡ qd p̄cordāt in vna natura faciūt triplicitatē et eodē noie nūcupant. et sic in q̄tuor p̄tibus celi ordinat. Nā in oriente sunt ignea. aries. leo sagittarius. Terrea sunt taurus. vgo cap̄cornio i astro. Aerea sit gemini. libra et aquari in occidente. Aqua sunt cācro. piscis. scorpio in septentrione. Et iter istas triplicitatis domus fortiores sunt in suis effectibus orientales occidentales et septētrionales australibus qd in eis nobiliores planetę dñant. Nā triplicitas orientalis q̄ ē prima h̄ solē de die. et lunaz de nocte. et saturnus participat cū eis die et nocte. Et

placitas occidētalīs bz saturnū mercuriū ⁊ iouē. Tri-
placitas septētrional' bz venerē. lunā ⁊ martē. Au-
stralis vō bz saturnū. mercuriū ⁊ iouē. Dicitur insu-
per sig' domus exaltationū. qz planet' caput magis vlt'
minus exaltant' in signorū q'dibus. pfectius et vno
suis operant'. Mā sol bz vntē suā ⁊ exaltationē. in
xviij. q'dib' arietis. et casus i codē q'du libie. Venus
bz gloriā suā in piscibus. xxviij. gra. ⁊ casus siue tristi-
ciā suā in p'simili casu signi opposit' scz v'gimis. Mer-
curi' erigit' in v'gine. xv. gradibus ⁊ cadit in piscibz
gradibus totidē. Luna erigit' in tauro tribus gradi-
bus et totidē cadit in scorpione. Saturnus erigit' in
tauro. xxx. gradibus. et cadit totidē in ariete. Mars
erigit' in capricorno gradibus. xxviij. et cadit totidē
in cācro. Jupiter et caput draconis erigit' in geminis
gradibus tribus et cadit totidē i sagittario. Lauda
erigit' in sagittario tribus q'dibus ⁊ cadit i geminis
p'et ista vniūq'dqz signū diuidit' i tres ptes q' facies
nūcupant' q'rū inūū ē a p'mo gradu arietis et durat
vsqz ad. x. scda durat vsqz ad. xx. tertia durat vsqz ad
xxx. p'ma facies arietis dat' marti. scda sol. tertia vene-
ri. p'ma facies tauri ē mercurij. scda lune. tertia sa-
turni. p'ma geminorū ē iouis scda mercurij. tertia sol'
p'ma cācri ē veneris. scda mercurij. tertia lune. p'i-
ma facies leōis ē saturni. secūda iouis. tertia martis
p'ma v'gimis ē solis. secūda veneris tertia mercurij
p'ma libie ē luna. secūda saturni. tertia iouis. p'i-
ma scorpionis ē martis. secūda sol'. scda veneris. p'i-
ma sagittarij ē mercurij. secūda lune. tertia saturni.
p'ma capricorni ē iouis. secūda martis. scda sol'. p'i-
ma aquarij ē veneris. secūda mercurij. tertia lune. p'i-
ma pisciū ē saturni. secūda iouis. tertia martis. Pla-
neta igit' existēs in domo p'pria bz quicqz fortunā dines
in gradu exaltationis bz quicqz. in domo triplicitatis
bz tres in facie vna aut duas. et q' magis abundat inē
planetas numero. magis p'ualet in fortunidine et q'li-
bet planeta fortior ē in domo p'pria q' aliena et ex for-
titudine signi in quo ē fortificat' et ex debilitate debi-
litat'. sic fortis vir fortior est in equo forti q' in debili.
Et iō astrologi iudicijs suis vt dicit' Misael. considē-
rāt domos ascendētes. i. ascensuz signoz et planetaz
dignitates vt fm eoz principatus et dominiū in do-
mibus angularibus vel ascēdentibus in angulis vlt'
ab angulis cadētibz coniūciāt ⁊ iudicēt de futuris.
Dicunt autē q'dā sig' domi' angulares sic sig' cardina-
lia de quibus supra sic cācro. libra. capricom'. ⁊ aries
Quedā dicunt domi' succedētes angulis scz taurus
q' succedit ariet. et leo q' cācro. et scorpis q' libie. et
aquarius q' succedit capricorno. Quedā vō dicūt
domus cadētes ab angulis scz gemini. v'go sagitari-
us piscis vt patet in figura misaeli. Scdm istozum
signorū ortus ⁊ occasus oppositōes. cōiūctiones et
aspectus diuersa et cōrraria accidūt in hoc mundo.
Mā sic dicit' idē autor ista q' sunt vī nature et generan-
tur sub forti sig' masculino ascēdente et forti planeta
bono cū bono aspectu in ipō ascēdēte existēte fortis
et bone sunt dispositionis in suo genere et cōrrario
domus itaqz anguli. p'ma domi' ē onēralis scilicet
signū arietis. domus vero celi siue septētrionis est
cācro. angulus vō occidētal' ē libra. ⁊ angulus terre ē
capricom'. Hec sig' q'tuo: angularia magis sunt vir

tutis et onērale. plus q' occitāle ⁊ septēmpzionale
plusq' australe. vñ angul' tre ē trib' alijs/min' for-
tis sicut idē dicit' autor. Domi' succedētes sē medio-
cris effect' ⁊ v'tutis scz signū ab ariete scdm. i. taur'.
et signū. iij. vi. viij. xi. Et inter bec sig' siue domos.
octauū signū peioris ē opatōis et significatōis. et iō
vocat' ab astrologis dom' mortis. Reliqua aut' si-
gna dicunt' domus cadētes scz. iij. v. viij. ix. ⁊. xi. sūt
et debiliōis effectus et peioris significatōis et ma-
xime. v. ⁊. xi. Et hui' rō ē vt dicit' autor. qz in sexta
domo vel signo dominaf' mars. ⁊ iō vocat' domus
infirmittatis et debilitatis omni rerū. ⁊ in illo signo ē
gaudiū martis. ⁊ i. xi. ē saturni gaudiū. et iō vocat'
domus inimicitie tristitie et laboris. Sig' siue domi'
dicunt' mutuo se aspiciere et sunt tres aspectus prin-
cipales scilicet sextilis. tertius et quartus aspectus.
Sextilis dicit' quādo aliquis planeta in aliquo signo
ascēdente aspicit tertium ante et tertium post se. Et
h' ē a tertio in vndecimū. verbig'ra. Si aliq's pla-
neta fuerit in initio arietis. aspiciat eū qui est incipi-
te geminorū ante se. et eū qui est i initio aquarij p'
se. qd' ē signum vndecimū. Et hic vocat' sextilis. eo
q' teneat quartam partem celi scz gradus. lx. ⁊ talis
aspectus est laudabilis bonus ⁊ fortunatus. Est ei
signū domus dilectōis medie fm astrologos vt di-
cit' autor: supradictus. tertius aspectus fit a quinto si-
gno et nono. verbig'ra. planeta q' fuit in initio arie-
tis. aspiciat eū qui fuerit in leone ante se. et eū qui fue-
rit in sagittario post se. qd' est signum nonū et dicit'
tertius qz cōtinet tertiā partē celi scz. c. ⁊. xx. gradus. et
hic aspectus est optimus. quia est in signo perfecte
amicitiē vt dicit' autor. quartus aspectus est a q'rto
signo et decimo. verbig'ra. Planeta qui fuerit in ini-
tio arietis aspiciat illuz qui est in capite cancri an' sez
eū q' ē i capite capriconi p' se qd' ē signū decimū. Et
h' aspect' dicit' q'rto. qz q'rta partē celi p'inet. i. xc. gra-
dus. ⁊ hic aspectus est malus. quia in illo signo ire
et inuidie et inimicitie sunt. vt dicit' autor: p'dictus.
Cōiūctio vero et oppositio nō sunt aspectus. qū-
qz tamē dicuntur aspectus abusive. quādoqz vero
signum p'imū respiciat septimū. vt aries librā. Dicit'
tur aspectus oppositus ⁊ est pessimus. quia signuz
est perfecte inimicitie et pessima pretendit. maxime
si aspect' fuerit martis et saturni siue solis. Quādo
vero planeta conuenit euz planeta eodem signo ascē-
dente vel in signo sibi cōiūcto ante vel retro. tunc
dicitur cōiūctio. ⁊ bec pōt esse bona si planete fue-
rint bōi. ⁊ ecōuerso mala si fuerint mali. sic dicit' au-
tor. et bec omnia patent in figura quam posuit au-
tor iste.

De signo arietis.

Capitulū. x.

Anturas autez singulo-
rum signoz p ordinem recolligamus: et si-
gno arietis exordiu' fumentes. Aries igitur est onē-
tale signū sic dictū qz sic aries i iacēdo sup lar' vñū.
eq'liter mutat vices sic sol existēs i illa pte zodiaci q'
aries dicit' facit eq'noctiū. et equales fac' dies artifi-
ciales atqz noctes. Et sic dicit' misael. Aries ē signū
igneū masculinū diurnū. inflabile. domi' maris. i
ix. gradu ei' exaltatio solis domi' eius sol de die. de

nocte vero iupiter. et saturnus participat cum eis de prima triplicitate prima est. prima facies eius martis secunda solis. tertia veneris. de corpore hominis dicitur capiti et faciei et multos facit in corpore capillos corpus curvum facie obliqua oculos graues. aures breues. collum longum. Dominus est vite et naturae hominis. quod sicut hoc signum ab inferiori parte terre ad superiora ascendit et a tenebris ad lucem vadit. sic natus de tenebris egreditur. et vi illius signi abdita procedunt in lucem et secreta sapientibus innotescunt. Et sicut narrat Album. in libro de motibus astrorum. In tercio inquit vel quarto gradu arietis occidit. omne signum libere et mouet aerem. In decimo gradu omnis stella que dicitur almare et albeta et serenat aerem. In xxv. gradu occidit plia des etc. Quando autem sol vel luna vel aliquis planetarum intraverit primum vel secundum vel tertium gradum arietis erit nubilum et ventus a meridie et frigus et tempestas. In gradu autem. ij. vel. iij. erit magnus calor.

De signo tauri. et capitulum undecimum.

Taurus simmisael. est signum terre. frigidum. fixum. nocturnum. dominus veneris secunda exaltatio in quarto gradu eius. domus eius de die est venus in nocte luna. et mars participat cum eis. de triplicitate est secunda. prima facies est mercurij. secunda lune. tertia saturni ex corpore hominis dicitur collo et gutturi. datur facie amplam et curuam. nasum datur graue et longum. amplas nares. oculos graues. capillos eleuatos et nigros. collum grossum. verendum facit hominem. honeste incedere. Domus est substantie et possessionis acceptiois et dationis. Et ideo dicitur taurus. quod taurus sulcando terram fecundat et locupletat. Tunc etiam quando sol est in tauro terra est arabilis et congrua agriculture sicut albus. In primo gradu tauri omnis sidus paluit. in. xij. orion occidit et mutat aerem. in. xviij. omnia turbiades et turbant aerem. In. xvij. orionem hyades et turbant aerem.

De signo geminorum.

Capitulum. xij.

Gignus geminorum simmisael. Est signum aereum. masculinum. mediocre. diurnum. domus mercurij. exaltatio caude draconis in tercio gradu eius. dominus eius in die est saturnus. in nocte mercurij. iupiter participat cum eis. de triplicitate est tertia. prima facies est iouis. secunda martis. tertia solis. In corpore hominis dicitur humeris. brachijs et manibus. mediocre efficit staturam et hominem pulcrum et puerientem. Cui puerit mercurij si fuerit fortunatus disponit hominem et abile facit ad litteras. et scripturam domus cognationis est et propinquitate. consilij religiois et fidelitatis epularum et somnorum. sicut Album. In gradu primo geminorum occubente. omnia hyades et mutant aeres. et post archites et echites. i. aquila. xv. gradu. i. delphini vicissimosexto etc. Isti gemini ut dicitur ysidorus. secundum poetarum fabulas fuerunt castor et polux fratres gemini et veterini. viri fortissimi. quorum gratia dicitur tunc sol esse in geminis. quod sole in illa parte celi existente virtus ad secundandum inferiora geminat. tunc etiam bella inter cognatos aliquoties geminantur. Alias tamen assignat yginus rationes scilicet quoniam castor pestiferis tunc polux pestiferis superis et conuerso. quod ideo sicut

marci. sicut quod in estate sunt noctes sint breuissimas quoniam una pars constellationis occidit alia pars anteroz inter et ascendit. Et patet tamen de vno fratre celos alius inter se posseditisse.

De signo cancri.

Capitulum. xij.

Cancer est signum aqueum. femininum instabile. nocturnum. dominus lune. exaltatio iouis in quidodecimo gradu eius. in die venus est eius dominus in nocte mars et luna participat cum eis de triplicitate est quarta. prima facies eius est veneris secunda martis. tertia lune. Super corpus hominis dicitur sup pectus. costas et pulmonem. et facit in corpore grossum siccum. In medio eius facit hominem grossum et in copositiu atque rudem superius vero subtile. dentes curuos et tortos. Et vocat dominus patris et casaru et vicinarum et omnium que crescunt super terram castorum villarum et ciuitatum thesaurorum sepulture et hereditatum. De hoc dicit Album. v. gradu cancri occubente. omne caput feruens cancula. et canis plenus apparet et fit magna perturbatio aeris. Dicit autem cancer sicut ysidorus. Nam cancer est aialis retrogradus sic sol pagrans illam preszodiacam que vocat cancer facit retrogradationes in octauo gradu cancri. tunc etiam sol extollit versus tumorem sperere versus nostrum habitabile. et situm in terra quod non potest plus extolli. et tunc retrogradus descendit ad signa inferiora usque ad capricornum.

De signo leonis.

Capitulum. xij.

Ignus leonis simmisael est signum igneum masculinum fixum diurnum. dominus solis et illius exaltatio domus eius sol in die iupiter de nocte et saturnus participat cum eis et de triplicitate est prima. prima facies est saturni. secunda iouis. tertia martis. In homine cooperat stomacho lacernis cordi et dorso. efficit hominem superius grossum inferius subtile magni animi. crura hument subilia. Dominus autem vocat silicium et nouorum vestimentorum liberorum et honorum. De hoc dicit Album. In quarto gradu leonis a quibus et lion omne. et fit aeris mutatio. in. xxx. gradu omne cancer et occidit capricornus. Dicit autem illud signum leo. quod leo fortissimum aialis est marie caliditatis proprie ex parte pectoris. et partis anterioris. sic sol intrans illam partem signi acris radios imprimunt quibus in fine quibus ab illo signo exit. ut dicit ysidorus.

De signo virginis.

Capitulum. xv.

Virgo est signum terre. femininum frigidum mediocre nocturnum dominus mercurij. prima est et exaltatio mercurij in. xv. gradu eius domus eius in die est venus in nocte luna. et mars participat cum eis de triplicitate est secunda. prima facies eius est solis. secunda veneris. tertia mercurij. Et parte hominis in parte ventre et intestina. personam pulcrum facit. pulcros oculos. facie decoram. et mitigat voluntatem. Dominus est infirmitatis seruuorum et ancillarum et bestiarum iusticia significat et mutationes de loco ad locum et si signum dicitur virgo quod virgo sterilis est et sine fructu. sic sol intrans illam partem zodiaci que vocat virgo suo calore bumorem consumit et sic terram a fructu sterilem facit.

De signo libe.

Capitulū. xvij.

Ignis masculinū instabile diurnū. do-
mus veneris. prima exaltatio saturni. in. xij. gradu
eius. domus eius. venus de die saturni de nocte.
mercurius et iuppiter. pncipat cū eis de triplicitate ē
tercia. Prima facies eius ē lune. scda saturni. tercia
iouis de cope bois regit inferiora. ventris intestina
et vmbiculū. Dom? ē vrons et nuptiar cōtēdis
furti et rapine. De h̄ Albu. in. v. grade libe. leo ori-
tur et alterat et calefacit aerey. in. xvij. gradu corona
outur et fit maria prurbatio aeris. xvij. oriunt̄ hya-
des p̄m et fit maio: perturbatio aeris. et post ori-
virgo. Dicit̄ aut̄ hoc signū liba. ab instrumēto pō-
derandi q: sol existēs i illa parte celi q̄ d: libra. dies
cū noctib? silēs efficit et eq̄les fm̄ Jsidor.

De signo scorpionis.

Capitulū. xvij.

Lorpio ē masculinū fixū et nocturnū. Do-
mus prima martis. nullius exaltatio. domus ei? in
die venus in nocte mars et luna participat cū eis.
de triplicitate ē q̄rta. Prima facies est martis. scda
da solis. tercia veneris. Et parte bois mēbus def-
uit generatiuis renib? et vesice. facie dat rubicūdaꝝ
et parua capillos multos oculos paruos crura lon-
ga pedes magnos et senē facit boiem et instabile ac
mēdacē. domus dicit̄ mortis et timoris. debui et la-
boris. damni et p̄tentiōis belli castitatis et ingenij.
De hoc Albu. in scdo gradu scorpionis stelle hya-
des oriunt̄ et fit magna perturbatio aeris et tempe-
stas et post oriē taurus. In. xvij. gradu ei? occidūt
plades et fit aries serenitas. Dicit̄ aut̄ signū illud
scorpius. q: scorpius ē aial valde pungitiuū cū cau-
da. sicut sol existēs i illa parte zodiaci q̄ d: scorpi? cā ē
lesionis et punctōis corporis dñant. q: tūc declinans
minus calefacit aera. vñ aer distēderat in frigidita-
te cito ledit et pungit corp? vt di. Jsidorus.

De sagittario.

Capitulū. xvij.

Sagittarius masculinū mediocri di-
urnū exaltatio caude in tercio gradu domus eius i
die est sol. in nocte iuppiter. saturnus participat cū
eis de triplicitate ē prima. Prima facies eius ē mer-
curij. scda lune. tercia saturni. Et parte bois dispo-
nit femora longas facit cora et crura. facie longā. et
mentū subtile. boiem facit pulciorē retro q̄ an. ca-
pillos dat subtiles. ventrē magnū et in motu fac̄ bo-
minē delectari. Dicit̄ domus itineris. fidei sapiēte.
magisterij et bonoris et magistratu sapiēte astrorū
et diuinatiōis somniorū. De hoc di. Albu. scdo gra-
du sagittarij cū oriunt̄ plades. stanz occidūt et oriē
caput scorpion et fit valida turbatio aeris. viij. gradu
hyades occidūt et mutat̄ aer. Dicit̄ aut̄ sagittarius
istud signū. q: sicut sagittari? emittit sagittas sic sol
existens in illa parte zodiaci ad nos emittit grandis-
nes pluias atq; niues.

De capricorno.

Capitulū. xvij.

Capricornus masculinū

est signū trēu. frigidū instabile. nocturnū. sa-
turni primū domiciliū. exaltatio martis ē in. xvij.
gradu ei?. domus eius ē de die venus. i nocte luna. et
mars pncipat cū eis. de triplicitate ē scda. Prima faci-
es ei? ē iouis. scda martis. tercia solis. In cope ho-
minis respicit genua subtilia dat crura corp? sicuz
facie hispida et hirsuta. domus vocat̄ dñij et hono-
ris. regis et regni glie et imperij. substāte furtum sub-
late. De h̄ Albu. In q̄to gradu capicorni oriē can-
cer i. xxx. gradu occidit caput cācri et oriē caput ca-
picorni. Dicit̄ capicorni? q: caper est aial comibus
petens superiora. sic sol existēs i illa partē zodiaci fac̄
solstitiū hyemale. et tūc incipit ascendere p̄ signa ver-
sus arietem et versus cancrū.

De aquario.

Capitulū. xv.

Aquarius masculinū. signū
est masculinū. fixū. diurnū domiciliū satur-
ni. h̄ null? ē exaltatio. domus ei? i die saturn? i no-
cte mercurij. iuppit pncipat cū eis. de triplicitate ē
tercia. Prima facies eius ē veneris. scda mercurij.
tercia lune. dñari d: tibys bois vsq; ad caullā pe-
dis facit boiem gliantē. multa deuastāt. pulcrā fac̄
facie et coloratā. et tybia facit alicuz? altera longiorē.
Domus vocat̄ amicitie mercati et fortune. reddit? et
tributi. substāte regis militis aut pedinis. De h̄ Al-
bu. In q̄ro gradu signi aq̄rii oriē leo. in. xv. gradu
regia stella et lampades occidūt et mutat̄ aerē. et post
capicornus et oriē caput aq̄rii. Dicit̄ aut̄ signū istud
aq̄rius fm̄ fabula p̄ncerna dcorū māibus eorum
aquā fundēs vñ teneronā. Et id tunc dicit̄ sol esse
in aq̄rio. eo q: tūc tps cōdenfat aer in aq̄s multas
et fiunt pluuie plus q̄ i alio tpe vt di. Jsidorus.

De signo piscū.

Capitulū. xvij.

Ignis masculinū

est signū aqueū. frigidū mediocri nocturnū.
domiciliū iouis. Sed exaltatio veneris. in
xvij. gradu eius. Dom? eius in die ē ven? i nocte
mars et luna pncipat cū eis. de triplicitate ē quarta.
Prima facies ei? ē saturni. scda iouis. t̄cia martis.

De corpe bois. regit pedes. ampliū dat pect? par-
uū caput. florentē barbā et pulcrā. albū facit bois. et
magni animi. rotundisq; oculis. Vocat̄ aut̄ istud
signū dom? inuicia alicuz. et eq̄ z ois bestie q̄ eq̄tat.
Et signat labores lamētatoꝝ et tristitiā. susurratio-
nē et dolositatē maliuolentiā et carcerē. De hoc Al-
bu. in. x. gradu signi piscū. oriens ē v̄ginis in. xvij. gra-
du chele. i. libra oriē. in. xix. gradu oriē cācer. i. xvij.
gradu orion et aq̄rius oriē. Dicit̄ aut̄ signū istud pi-
scū. eo q: tūc tps fit generatio piscū et p̄ficatio q:
calore solis ascendēte et hūores dissoluentē solēt tunc
pisces effundere semē suū. vt diē p̄sō. Has itaq;
xij. signorum celi. p̄prietates et occultas v̄tutes fm̄
astrologos et eoz iudiciū. huic opusculo interserui
estimās v̄tile esse legētibz eozū noia i scriptura bre-
uiter et p̄ter inuenire. qd de eis senserint antiq;. Et
q̄re eis talia noia posuerit astrologi sydez inspecto-
res. Quia fm̄ istorū. xvij. signorū siue domioꝝ ori? et

occasus 7 aspectus varios 7 mirandos. accidere dicunt in istis inferioribus? mutationes. Superiora ei immutat et alterat bec inferiora et in eis suas faciunt impressiones. Per ista aut. xij. signa mouet et discurrunt planete q̄ dicunt sidera errantia. certis vt dic̄ Bed. spacijs discreta abinnice et distincta q̄ dicunt errantia nō q̄ errāt cū certissimū habeāt motū et discursus. Sed id̄ dicit̄ errare. q̄ p̄ firmamētū cursus suū age re dinoscūt. Et id̄ de motu planetarū ipsorū situ. et effectu aliq̄ se dicēda breuē tam i generali q̄ i spāl̄.

De duplici motu planetarū. Capitulum. xxij.

Duētur autez planete

Duplici motu. scz naturali et proprio. i. ab occidente i orientē cōtr̄ motū firmamētū 7 motū alieno. scz ab orientē in occidentē et hoc raptu firmamētū cuius violentia singulis diebus ab ortu vsqz ad occasus rapiunt. In motu aut̄ nāl̄ quo nitunt̄ p̄tra firmamētū. quidā celerī q̄dā tardius p̄ficiūt cursus suū. et hoc p̄pter circuloz suozū disparēz quantitatē. Mā saturnū i quolibet signo morat̄ p. xxx. menses 7 cōplet cursus i. xxx. annis. Et iuppit̄ morat̄ in quolibet siḡ p. vñ annū et. xij. ānis cōplet cursum suū. Mars morat̄ i quolibet signo. lx. diebus 7 cōplet cursus suū i. ij. ānis. Sol morat̄ i quolibet signo. xxx. diebus 7 cōplet cursus suū i. ccc. lxxv. diebus et q̄drante. Mercurius morat̄ i quolibet signo. xxvij. diebus 7 cōplet cursus suū i. ccc. lxxvij. diebus. Venus morat̄ in quolibet signo. xxx. diebus 7 cōplet cursus suū i. ccc. lxxvij. diebus. Luna morat̄ i quolibet signo. duobus diebus 7 dimidio 7. vj. horis besse vñ 7 cōplet cursus suū a puncto vsqz ad punctū i xxxij. di. et. viij. horis. Et istaz aut̄ septem stellarū ingressu et progressu p. xij. signa et egressu et progressu ab eisde variant̄ et disponunt̄ omnia q̄ i hoc modo inferior generant̄ 7 corrumpunt̄. vñ i libro Misalath p̄bi legit̄ sic ca. j. Altissimus fecit mōm ad similitudinē sperę. et fecit circulū alcōrē i circuitu ei⁹ volubilē et trā fixā i e⁹ medio nō declinatē ad sinistrā vel dextrā. Et posuit alia elemēta mobilia 7 fecit ea moueri p̄motū septē planetaz. et oēs stelle alie cōpant̄ planetis i suis opatōib⁹ 7 naturis. Vnde 7 opus planetaz simile ē lapidi magneti 7 ferro qz sic trahit̄ ferrū ab eo. ita oīs creatura sup̄ terrā a motu planetarū afficit̄. aptano etiā et destructio fit motibus et opatōibus planetaz diuersificat̄ aut̄ opatio eoz. fm̄ climatū diuersitatē. aliū ei opat̄ circa ethyopes. et aliud circa sc̄lauos. vñ sicut̄ dic̄ idē capi. iij. Alredēda ē planetarū cōiunctio in ipsis signis. quia si plures fuerint p̄iuncti in signis aquaticis i reuolutione anni. signat̄ multitudinē pluuiarū. Si i igneis siccitatē et famē et excessu caloris et siccitatis. si i aeris multitudinē ventozū si i signis frigidis grauitatē frigidis et temperamētū caloris. Et itē i eodē viij. ca. dicit̄. Et effectus signozū intēdunt̄ i opatōib⁹ suis ex cōiunctōe planetarū siue in bono siue i malo qz si fuerint boni planete bonū p̄tendūt si fuerint mali etiā d̄rū. Mā vt tradit̄ idē. Planetarū sūt q̄dā masculini mali diurni. ponderosi. frigidi et sicci. s. saturnū. q̄dā boni masculini. diurni. t̄pate. calidi et humidī sicut̄ iuppit̄. mars vō masculinus. nō

cturn⁹. calidē et siccitatē generat. sol masculin⁹ calidē et siccitate opat̄. venus femineus. nocturn⁹. iter caliditate et humiditate mediocri. mercurius vō tēporate ē nature diurnus nō masculin⁹ nō femineus. vñ cito venit se ad naturā illius cui p̄iūgē vt vt cū bonis bonus et cūz malis malus vel medicrib⁹ illis efficit̄ luna ilūp ē planeta femineus. nocturn⁹. frigid⁹. et hūidus cū excessu. Et id̄ fm̄ astrologos planete q̄iq̄ in suis effectub⁹ it̄ bōi scz iuppit̄ et venus. nulli etiā nocēt h̄ tā suos q̄ nō suos adiuuant et curat̄ q̄ntum p̄nt. Alij sunt mali scz mars et saturnus. qz nō suis sp̄ obsunt suis t̄n̄. p̄sunt. Alij vō mediocres scz sol. luna. et mercurius. Nam suis bona ingerūt ceteris vō mō bonū mō malū. et maxime fm̄ qz bonis planetis vel malis in diuersis signozū domibus p̄iūgūt. nā cū bonis bona cū malis mala. vt sepius opant̄. Iti aut̄. vij. planete maxime i generatōe h̄nt tā boim q̄ aialū p̄tātē. Vñ fm̄ astro. et etiam fm̄ Sal. et alios p̄tos medicos. Saturn⁹ materā p̄ceptā i matrice. frigiditate 7 siccitate sua coagulat et cōdēlat. iuppit̄ autē sc̄do mēse sp̄i 7 mēbra tribuit. tercio mēse mars subuliat sanguinez et hūiores cōdenfat et ordinat et cōponit. sol in q̄rto mēse vitalē calorē et sp̄i epati et cordi tribuit. venus in q̄nto mēse organa sensibilia 7 officialia mēbra anres. s. et nasum. et h̄mōi p̄ficat et disponit. mercurius sexto mēse oia corpis foamina et porosa mēbra vt linguā et nares cōponit. lūa mēse septimo suis limibus mēbra diuidit et diligit. et idō fetus tūc nascit̄ velis et salubus. Si vō nasci distulerit vsqz ad octauū mensem. fetus tūc morit̄ et hoc qz v̄tus saturni tūc iterū redit qz v̄traqz q̄litate sua frigida et sicca fetū mortificat et astringit. nono aut̄ mense regnat iterū iuppit̄. q̄ fer⁹ calorē suo t̄pate fouet et custodit. vñ ptus tūc nascēs vitalis erit. sicut̄ nascēs i p̄ncipio decimi mēsis p̄t̄ eē salubus et vitalis. qz tūc iterū regnat mars cuius calorē 7 siccitatem mēbra nascēs roborant̄. Vñ fetus caloris et siccitatis h̄ificio egredit̄ iā robustus. Istas et multas alias habēt planete in corpibus inferioribus opatōes generales et etiā speciales. marie q̄n i suis domibus d̄nant. Singuli ei planete h̄nt domos p̄p̄ias vt dic̄ Albu. Mā domus saturni p̄tia et. p̄p̄ia ē capricorn⁹ et silt̄ aq̄rius. Domus iouis p̄t̄as et sagittarius domus martis aries et scorpi⁹. dom⁹ venenis libra et taurus. domus mercarij virgo et gemini domus solis leo. domus iūc cācer. In his. xij. domib⁹ siue signis septē planete d̄nant. et p̄ eas diuersis morib⁹ euagātes. nūc dep̄munt̄ nūc exaltāt̄. In his aut̄ signis mouent̄ planete duplici motu scz acc̄ntali ab orientē ad occidentē raptu firmamētū 7 motu nāl̄. et h̄ motus ē duplex p̄m̄us. s. 7 sc̄d⁹. P̄m̄⁹ motus ē circulus quē fac̄ planeta i p̄p̄io circulo. cui⁹ metas et terminos nūq̄ erit. Sc̄d⁹ motus ē quē fac̄ sub zodiaco et habito respectu ad zodiacū sp̄ in eq̄l̄ t̄pate et p̄ eq̄le spaciū trāsīt. P̄m̄⁹ aut̄ motus planete p̄p̄io fit i circulo. q̄ d̄ ec̄tricus sic dictus eo qz nō h̄eat terrā p̄ c̄tro sic zodiacus h̄ trā. p̄ c̄tro. Vñ circulus planete d̄ ec̄tricus cui⁹ suspiciēs cū p̄ c̄trū ēre trāseat et terrā i dnas medietates diuidat. c̄trū tā h̄ suū c̄ c̄trū ēre. et iste circulus ec̄tricus ē di-

plet scz deferēs et cōns. Nā plāctis assignant tres circuli vt di. Ptho. scz equās et deferēs et epiciclus. Circulus deferēs ē circulus planete p cui? circūferentia sp mouet epiciclus ipsi? plācte dicit? idō deferēs. qz deferit cū culū epicieli. Circul? equās dī sup cui? centrū mouet centr? epicieli plācte vniformit. etiā dī cōns qz i illo tenet planeta eqūter cursuz suū. Epiciclus ē qdā paru? circulus. quē describit planeta motu corpis sui p cui? circūferentia mouet corpus planeteyū i supiori parte sui epicieli mouet ab occidentē i orientē i inferiori pte mouet ab orientē in occidentē. Et ideo pty qz sol et alij planetē i ppijs circulis mouent et pimus vniformit cōns i diuersis diuersimode mouent. In istis itaqz circūl? diuersis triplex mot? planetay? ē ab astrologis sapientissime dep̄hēsus motus scz directus stacionari? et retrogradus. Direct? ē qndo mouet directe a pncipio signi versus finē. Retrograd? vō dī qn ecōuerso rēdit a fine signi versus pncipii. Stacionari? aut est qn stat quali i medio ita qz nec pncipio videt signi accedere neqz fini. sit aut directio sp in pte epicieli supiori. Retrogradatō semper i pte inferiori. Statio vō fit in medio. cui? diuersitatis ratio a p̄bis diuersimode assignat. Ista tū retrogradatio in. v. soluz planetis bz locū nō aut i sole nec i lūa nō ei sol neqz luna retrogradiunt cōns i epicielo moueant. Et hoc idō vt dicūt aliqui. qz radij solares sunt cā ist? retrogradatōis. Nā virtus radij solaris aliqū illos repellit et fac̄ retrogrados. qnqz eos attrahit et sic eos qn stare cogit vt diē Alphra. Alias cās assignat Ptholo. h̄ bee nūc sufficient. Recollige igit ex p̄dictis qz planete sunt stelle erraticę p septē orbēs distincte sic sita sic vtute et effectū adinucē differētis sic di. Beda in li. de naturis rerū. Sūt aut stelle iste elemētōz imutatiue oim generabilū generatiue. et corruptibilū corruptiue. Sūt etiā v̄tate sui motus impetus celestis corpōis retardatiue serenitatis et tēp̄statis cōtatiue. sterilitatis et fertilitatis inductiue. fluxus maris et refluxus causatiue. Sūt etiā suarū qualitātū et virtutū inuicē pncipatiue. Nā vt diat Beda qn aliqz planetarū alterius circuli igredit illius p̄tibat qlitatē et virtutē. p mutū etiāz aspectū. et cōiūctōem sunt suaz qlitatū et effectū pmutatiue. Nā bōitas benuole stelle p p̄sentā male remittit. et ecōuerso. malignitas maliuole t̄pat vt diē Albu. et Ptho. Sūt etiā insup et eorū ordiata eleuatōe et dep̄ssiōe i orbib? et ex mutua circulozū suorū interfecatiōe stridoz et armonie generatiue sic di in li. de. v. substātijs. Et vt diat Macro. In spe rā saturni et lūe. oēs p̄sonatīe musice inueniūt. Cū sole micantes s̄t sue inuolūtatis occultatiue a vtute solis imutandiō receptiue. Quātō hūt altiores circulos tāto tardi? s̄t sui cursuz cōplēnue.

De saturno.

Capitulum. xxiij.

Saturnus est a saturan

do dictus. cuius vxor: om̄ps ē dicta ab opulentiā quā tribuit mortalibus vt di. Irido. et Marci. de quo dicūt fabule qz idō depingit melissim? qz a filio suo fingit castratus fuisse cui? virilia in mare p̄iecta venerē cāuerūt. est aut fm Adilae. saturnus

planeta maliuolus. frigid? et siccus. nocturn?. et p̄derosus. et idō i fabulis senex depingit. Iste circulus? a tra ē remouissim? et tū terre ē maxie nociu? vñ p̄p̄ elongatiōez a terra p. xxx. ānos p̄ficiat cursuz suū. pl? nocet retrogradando q̄ directe p̄cedēte. Vñ in fabulis fingit h̄re falcem curuā. In colore etiāz pallidus aut luidus sicut plumbū. qz duas bz qlitates mortiferas scz frigiditatē et siccitatē. et idō fetus sub ipius dñio natus d cōcept? vel mouet vel pessimas p̄scq̄ qlitates. Nā fm Ptho. in li. de iudicijs astrorum dat hoīem esse fuscū turpē iniq̄ opantē. pigrū. grauē. tristē. raro hylarē seu ridētē. Vñ diat idem Ptho. Subiecti saturno ragadias. i. fissuras siccas sepius in calcaneis patiunt. glauci sunt coloris et liuidi. in capillis et i toto corpore asperi et iculi turpia et fetida nō abhorēt v̄stimenta. aialia diligunt fetida et imūda. res diligūt acidas et supricas. qz i eorū p̄pletōe h̄ior melācolicus dñat. De hoc saturno diat Ptho. sub saturno sunt capricorn? et aq̄n?. eius dñū ē i libra. h̄ in ariete regnū abstrahit. Sub eo p̄nēt vita edificii doctrina et loc? frigid? et siccus. In iudicijs signat meroz et tristitiā. Color ei? ē niger et plumbe? et ē falsidicus. tū qn ingredit circulū iouis minorat malicia eius. et mutat colorē ex vicinitate ipius. Cū ei sit nālū plūbens ex clantate iouis cui p̄iūgit efficit cādidus atqz clarus vt di. Ptholomens.

De ioue.

Capitulum. xxiiij.

Iuppiter qui secundū er

rore gentiliū et fictōes poetay summi? deorū fuit p̄. planeta ē benuolus. calidus et h̄uid?. diurnus. et masculinus. i suis qlitatibus t̄patis i colore ē argēteus. cādidus clarus ac blādus. Et idō in circulo iouis cām felicitatis antiq̄ p̄bi posuerūt. vt diē Marcian?. Iustus iouis circulus saturni circulo imediate ē p̄iūct?. Et idō p̄p̄ altitudinē circuli sui xij. ānis p̄ficiat cursuz suū. Idō bonitate sua rep̄mit maliciā saturni. qn iuppit i supiori parte sui circuli circulo saturni ē p̄iūctus et idō fingit a poetis prēm suū a regno expulisse vt diē Marci. et Irido. qz p̄ntia sua rep̄mit maliciā saturni nālē. Idō adinuctus planetis bōis. bonas et vtiles facit imp̄ssiōes i istis iserionb? elemētis. Et idō dicūt astrologi qz i corpore hominis copat ad p̄kritudinē et honestatē pulcrz ei dat colorē nitēū et rubore p̄hūm. pulcros dat oculos et pl̄ros dētes. barbāqz rotundaz vt di. Ptho. p̄est ei aeri et sanguī. et sanguine p̄pletōi. De B diē Ptho. Sub ioue s̄t sagittari? et piscis. et s̄t dom? eius. regnat i cācro et i capcorno discessus regni ei?. Sub ioue p̄nēt honoz. diuitie. optamū indumentū. In iudicijs astrologoz. significat sapientiā et rōnē h̄ et veridicē vt qn appet i ascēdētē significat fm astrologos reuerēnā honestatē fidez et disciplinā et erit finis ad saluatiōē sic oim sigz p̄fortat bonitatē et sigt i eis bonū qn i eis inuenit nisi i. xij. vbi dicūt significare iouē seruitutē. paupertatē. et tristitiā. ex pre quadrupedū et meroz ex pte familie et seruorū vt diat Ptholo. et Adisael.

Natura de marie.

Capitulum. xxv.

Mars dens bellia gent

lib? putabat. Est ei planeta calid? et sic? masculin? et nocturn? vñ pñt colere et igni. et cele-
rice complexioni. et dispõit ad audaciã et aiositatez
et appetitũ vindicte. pp̃t qd eius bellozũ vocabat
immediate seq̃t ionẽ et p̃cedit venerẽ. Et id ex vtri
usq; stelle beniuole vicinitate eius nociuitas tẽpat.
In colore ẽ fulgid? siue rutilans sicut ignis. vt dicit
Marsi. Vñ et maiorẽ vim hz calefaciẽdo q̃ alij pla-
nete vt dic̃ idẽ. Idic planeta fm p̃tbo. dispõit i ho-
mine ex pte corpis logitudines et galitate et hoc rõe
calous et siccitate. hz hoc ẽ i inẽtente. Mã i senectute
ex calore p̃sumẽte et siccitate p̃bete. dispõit ad cur-
uitatẽ ex pte mẽtis disponit ad mobilitatẽ animi et
leuitatẽ. ad irã et aiositatẽ. et alias colericas passio-
nes. disponit etiã et abilitat ad igneas opatõnes. sic
ad ferrarios et fumarios. sicut saturn? ad fraz. cul-
tores et grauiũ p̃õdez portatores. et iuppit ecõuerso
ad artes leniores. fac em̃ abiles vt sint oratores tra-
p̃zete. i. cãbitores. et argẽũ tractatores scriptores et
h̃mõd. vt dic̃ Misa. fm p̃tbo. etiã sub marte s̃ h̃ si-
gna scõp̃t et aries et discelsus regni ei?. Sub ipõ p̃tine
tur plũ. carcer et inimic? et significat irã et celeritatẽ
et furozẽ. et ẽ rubens falsidic? et delosus. morat in q̃
libz signo. lx. diebus. et xvj. hois in. ij. annis pplet
cursum suũ. Natura de venerẽ. Ca. xxvj.

Venus qui et lucifer dicitur

ẽ planeta fm misael beniuolus. femine
us. nocturn? i suis qlitatez. scz i calore et h̃iore tẽ-
perat?. Idic plãeta excedit solus zodiacũ i duab? p-
tibus vt dic̃ Beda. et est dicit? venus. qz sua qlitate
calida vel h̃ũida d̃z veneri h̃õis vel amous exci-
tatiuis fm Jfidomni. quia p̃conitat solem vel p̃-
cedit et tũc dicit? lucifer vel sequitur et tunc dicitur
vesp̃ vt dicit Beda. Colore hz cãdẽtez et resulgẽtez
electro similit vt di. Marcia. Inẽ ei oia sydera gau-
denti? fulget vñ et iubar d̃z eo qz iubar radiosi lumi-
nis a se emittit ppter qd vmbriã facit. Quã aura mul-
tũ ẽ serena diẽ et solis ortũ immediate annũciat et p̃ce-
dit. Quã ẽ i eodẽ signo cum sole a claritate sol? absor-
ptus. se tũc tps nō ostẽdit. Quã ven? ẽ alnoz mercu-
rio tũc ẽ illo legnior mor? ei? et ecõuerso cũ ẽ inferior
tũc ẽ celerior vt dicit Macro. In tribus semitonijs
soli occurrit et maliciã rep̃mit. vt dicit p̃tbo. Ex pte
corpis dispõit ad pulcritudinẽ et ad voluptates in
tactu. in olfactu i gustu. et i cãtu. Vñ facit eẽ cãtato-
res et musicõz amatores et sp̃z cõfectores. amifi-
ces et vstũ muliebriũ insulsores vt ait mis. Et dic̃
p̃tbo. Sub venerẽ inq̃t s̃ libra et taur? et s̃ ei? do-
mus et regnat i pisibz. et i ygie deficiat regnũ eius.
Sub ipõ p̃tinet via et amor et amicia et pegrin?.
et signat lucrũ et gaudiũ. et ẽ veridicus et morat in
q̃libet signo. xxix. diebus et cõplet cursum suũ in. ccc.
et. lxxvij. diebus.

De mercurio.

Capitulũ. xxvij.

Mercurius secundum mi

sa. ẽ planeta tpat? nocturn?. modo masculi

nus. mō feminin? cito ei se vertit ad naturã illũ? cui
adiungit vt cũ bõis bonus cũ mal? malus cũ medio-
cribus mediocris efficiat. Vñ et i superiori pte sui or-
bis nũcet qlitates suas cũ qlitantibus veneris et idẽ
fingit a poetis qz cũ ea fuerit fornicatus vt di. Jfid.
Et d̃z mercurius q̃i medius curtes. qz q̃i medius
ẽ fm Bedã iter venerẽ et solẽ vñ i superiori pte sui cir-
culi p̃iungit cũ venerẽ in inferiori vñ p̃uenit cũ sole.
Circulus et su? i superiori pte itrat circuli veneris in
inferiori at pte itrat circuli solis. Quã ẽ i superiori pte sui
circulus medius videt et minus a sole obscurat. Ali-
quã et an? sol? ortũ aliquã post occasũ splẽdet. et idẽ ab
aliquibus vespus nuncupat. Aliq; d̃z dñari. vñ luca-
nus loq̃ns de mercurio dixit qz cũ dñs p̃cussit aqz
Dicit et a poetis de? eloq̃ntie et sapie. vñ fm p̃tbo.
Mercurius dat eẽ studiosos et scie nũeroz? amato-
res. dispõit em̃ et abilitat ad sciam et vsuz calculi et
p̃putatois. Et idẽ d̃z fuisse deus mercatorz. qz merca-
toz p̃putato summe necãria ẽ. Dicit at deus pale-
stre. vt di. Jfid. eo qz cũ sole luctat q̃i volẽs cũ sup-
are. sp̃ ei iurta solẽ gradif. nũq̃ plus distãt qz p no-
uẽ q̃dus. vñ raro videt. qz sp̃ fere sub radijs solaribus
occultat. Et idẽ p̃ter calozẽ sol? fuscus depigat.
et ppter suã celeritatẽ curfor deoni in fabulis nũcu-
pat. qz nũc cũ sole. nẽ an? nẽ p? q̃dit. Quã solẽ p̃uenit
radijs solaribus p̃rim? stare videt et d̃z stationari-
us. Quã at seq̃t videt retroq̃dus vt di. macrobius.
Secũm p̃tbo. autẽ sub mercurio s̃ gemini et ygie et
regnat i ygie. hz in piscibus regnũ abscedit. Lũ sole
sp̃ morat vno signo an? aut post. Sub mercurio cõ-
tinet fortunũ. negotiatio furtũ. et significat rōem et
sapiaz et ẽ albus cũ beniuolis beniuolus. et cũ mal?
mal? Adorat i vno qz signo. xxvij. dieb? et. xvj. ho-
is. et in. ccc. et xxxvij. diebus complet cursum suũ.
Mucuscq; p̃tbo.

De sole.

Capitulũ. xxvij.

Sol secundus Jfidomni

q̃i solus lucens d̃z eo qz sit ions totius luis
em̃? radiatõe superiora et inferiora illustrat. Est at sol
fm misalarb. planeta fortunat? et se. hz p̃ p̃iuctõz ali-
quã sit malus masculin? diurnus calidus et siccus.
Sol ei oia viuificat. et rebus oibus vitã sp̃em et for-
mã administrat. Mã vt dic̃ idẽ. Sol oibus luyaribus
celi maior ẽ i quãtitate et i dignitate et i claritate. qz
magis caleat et p̃p̃si lūinis ẽ. Maior ẽ et in mome-
vniformitate. et ẽ p̃tate et effectũ multiplicatã. qz
sp̃ mouet motu directo i circulo sub zodiaco medius
sp̃ tenẽs locũ trãsit ei recte circulus suus p medias li-
nes zodiaci cuius metas et terminos nō trãscẽdit sol.
et idẽ eius mor? i circulo suo p̃p̃io ẽ vniformis. q̃uis
vz: aliaz obiecto moneri distit aliquã videat. Cir-
culus qz solis sic zodiacus distinguit p. xij. spacia si-
ne signa quozum quodlibet coninet. xxx. gradus.
et quilibet gradus. lx. minuta et quodlibet minutũ. lx.
scõda. Et quã sol recedit ab vno p̃ucto circuli sui et re-
uertit i eũdẽ. trãsit p. xij. signa. et iste trãstitus circulus
anni vocat nec i die nãli pfecte trãsit q̃dã vñũ put
p̃putat Albu. h̃ñit. lx. minuta. vij. scrupula. In
qz de illo. lx. minuto remanent duo scõda igrauita.

Mā tāta deficit q̄ i vno die nāli nō p̄ficiat ḡdū vñū. Sol igit̄ motu suo ordiat̄ et impurbato cursu ordiat̄ et p̄ficiat vniuersa. vñ Ambro. in examerō. sic nobis describit̄ vtutes ipsius solis dicēs. Sol ē oculū mōdi iocūditas. dies pulchritudō celi. mēsurā t̄p̄m vtus et vigor oīm nascētū. dñs planetarū decor et p̄fectio oīm stellarū. Idē etiā di. Mar. Sol in q̄t est fons mēus. i. memoria rōis p̄cipiū lucis. rex natu re. mens mōdi. fulgor olympi. moderatō firmamen ti. Itē etiā mouet p̄ firmamētū vt moderet et tēpet motū suū. idē dicit splēdor olympi vt diē Macro. in libro ciceronis. diffinitio fuit platōis oīm sperarū lumē esse a sole. Dic̄ ei plato i thimeo. Ingeniuit d̄ rex cōditō lucē clarissimā quā soles vocam̄? cuius splēdore celi et inferiora oia illustrant̄ vt nūerus existeret oīm aiānū. Et i. de elemētis diē Aristote. Sol ur̄q̄ h̄z lumē. p̄p̄m. stelle vō vel luna lumen a sole acq̄sitū sic q̄n a cādela speculū et oppositū illūinat̄. Idē dicit Mar. q̄ sol i medio signiferi icēdēs. bisseros radios emittit et ex q̄bus superiora et inferiora illustrant̄. De his aut̄ solis mirabilibus di. beatus Dyoni. i. lib. de diuinis nōibus capi. v. sic. Sen sibilū essentias et q̄ntitates multas q̄dē et discretas et istētas ipse sol vnus ens et vniformis et illuminās lux. renouat. nutrit. custodit et p̄fic̄ et discernit vnit et resouet. fecūda facit auget mutat. collocat. plantat. renouat. et viuificat etiā oia. Vñ et ip̄s verbis māifestā p̄prietates ipsius sol. in p̄p̄a nā et in suo effectū. in substātia ei seu essentia sua summā h̄z simplicitatē. Mā etiā h̄z ex dissimilit̄? vel ex s̄ris partibus p̄positōem substātiālē sic inferiora elemēta. vel elementata. sed oīmōda h̄z simplicitatē i sua natura et vniformitatē. et ideo h̄z p̄p̄tūā i suba p̄manētiaz et incorruptibilitatē. q̄ cōpositio ex s̄ris p̄ncipiū ē corruptōis vt di. aresto. et ex hac simplicitate summā h̄z fm substātiā leuitat. Mā parē nāliū cōpāctio ē p̄ncipiū et cā grauitatis. et ex hac leuitate h̄z corpus scilicet ad motū abilitatē. Venia ei ad motū sunt facilia et maxie sunt agilitatis. Ex substātie aut̄ sine subtilitate et mobilitate summā h̄z actualitatem et vtutē. q̄ q̄to res est simplicior tāto ad diuersos actus nāliē ē potētior. Et idē cōueniē dicit dyo. q̄ sol vniformis ē lux illuminans rē. Mā vtutē h̄z illuminatiuā q̄ i suo lūe nunq̄ deficit. q̄nis eius lumē v̄l p̄ terre v̄l per lūe inēpositōz nob̄ aliq̄n auferri videatur. Mā h̄z etiā vtutē renouatiuā. Mā poros ēre aperit. et ēre sup̄ficiē herbis frōdibus et floribus renouat et reuēst. Per subintractōz ei vtutis solaris penetrāns ad interiora terre h̄yemali t̄p̄e q̄dammō antiquata ānis singul' virore et pulcritudie renouatur. Itē vtutē h̄z nutritiūā q̄ ad interiora radicit et seminūz solaris radius subintrās calore suo humiditatē ēre dissoluit et vi attractiua q̄d semini et radi ci ē simile de illa attrahit et illō i nutrimentū ērena scētū p̄uertit. Itē vtutē h̄z inferiorū cōseruatiuā et saluatiuā. Mā elemēta p̄p̄ s̄rietatē et mētū repugnāntā quā h̄nt iter se adinuicē se destruerēt. nisi p̄ vtutis celestis influentiā p̄liarent̄ et sic i eē debito saluarent̄. vt di. Alexander. Itē vtutē perfectiūā. q̄ calor elemētariis incipit agere in generatōe corporū et calor solaris p̄ficiat et p̄ducit vsq̄ ad debitiū cōple

mētū vt di. Alexander. Itē vtutē h̄z discretiūā. Māz colores et rerū spēs et figure q̄ i tenebris se cōfūse. p̄ p̄ntā solaris lūinis agnoscut̄ et abinuicē discernūt. Itē vtutē h̄z vniūā. et hoc ē per se et p̄ accidens. Per se q̄ vnit et cōallat et cōcordat plāctas in suis effectibus. p̄allat et sibi s̄ria elemēta. vñ fm Mar. et Macro. Sol medi' ē iur̄ planetas q̄ ad armoniā celestē p̄ficiēdā hoc facit sol in suo circulo. q̄d facit media cordula i musico istrumētō. p̄ accidēs etiā vnit homogenia sicut et dissoluit et h̄rogenia fm eī nām in quā nūc aggregat nūc dissoluit. Itē vtutē h̄z fecūdatiūā. vñ ei generandi et varias spēs p̄ducēdi. cōfert istis inferiorū. h̄ō etiā generat hoiem et sol vt dicit plūs. q̄ nihil fructificat neq̄ crescit vbi solis radi' nō attingit. Itē vtutē h̄z cōfortatiūā fm ei solis ascēsum super n̄m ozonōtē. virtutes aialū fortiores efficiunt et vsq̄ ad medium celi augmētātur. et in eius declinatione vsq̄ ad occasum. p̄pter eius elongationem. debilitātur cōpora in suis virtutibus et quasi in somnium resoluūtur vt patet in floribus qui aperuntur in ortu solis qui in occasu marcescunt q̄dāmodo claudunt vt dicit Alexander. Item virtutem habet tēp̄orū immutatiūā ordinatiūā et distinctiūā q̄ descēdēs per signa australia. efficit dies breuiōres. ascēdēs vero p̄ signa septentrionalia efficit longiōres. Immutat etiā ipsos dies. q̄ sol lucēs super trā diē facit. Et fm diuersaz dispositōem solis diuersam imutatiōē recipit. Mā p̄mo rubet i mane deinde lucet in tēpore hore terciē. seruet in meridie. pallet in vespere. Vñ et quatuor equos fingit habuisse quoz p̄m fuit erithē. i. rubens secūd' attrichus id ē splēdid'. terci' lam pas id ē ardens. q̄rtus phlogēus. id ē amās terrā. vt di. Beda. Sol etiā vt dicit Beda si fuerit maculosus vel sub nube latens pluuiālē diē p̄sagit si rubeat. si vō palleat tēpestuosum. Si vero clar' i medio videatur ita vt in medio fulgēs radios emittat versus austrum tempestatem designat humidaz et ventosam. Si pallidus occidat in nubes nigras vētū aquilonarē p̄nūciat vt di. Beda. Item virtutem habet inferiorū informatiūā. Nam vt dicit Ihdorus. fm eius elongationem et propinquationem. facies hominū et animalūz corpora vigore et calore disponunt. vnde dicit Maria. Solis cōstellatione homines pulcros et agiles esse. Et ideo i fabulis cū p̄uicatis vestigijs depingitur i facie p̄uicū. p̄pter q̄d etiā p̄hebus. i. pulcer dictus est. Dicit p̄tho. Sol facit hoiem corpulentū facie pulcraz et coloratū et magnū oculozum et abilitat ad omnia opera auri si fuerit in exaltatōe sua. Si vero in casu ad omnia opera eris abilitat et dispondit. Item vtutem habet putrefactiūā. Radioz enim suozum dispersione subtiliat aerē et disgregat et consumit vaporem insufficientē aerem ac dispergit et fugit auram pestilentē. Item cū nō sit substātie calidius virtutem habet calefactiūā. in flammatiūā et vitiūā. et h̄ fit ex motu radioz et eoz cōfractōne ac cōcursu in superficie obiecti corporis. maxime si obiectū corp' specularē fuerit et polituz vt dicitur in perspectiua. Item virtutem habet attractiūā. calore enim suo attrahit a mari fumos et vapores et eos tādē p̄dēst i

nubes ⁊ sic cōdēfatos resoluit eos nūc i q̄ndies nūc in pluuas nūc in niues. Vñ fm̄ Marcianū di fabulose q̄ sol fuit iuxta mare oceanum ab ethiopi- bus cū alijs dijs ad epulas iuitat⁹. Putauerūt ei an- nūq̄ solē aq̄s oceanū nutrir et attractos vapores in ipius nutrimentū puerri. et iō dicit ante impetu- sam pluuā calorē p̄cedere vehementē. Quod sit p̄ pter nimā attractōes vapors et form̄ ipressiōe calo- ris radiōrū in ventre siue i cōcauitate nubes vt diē Aresto. Itē viuificatiuā h̄z virtutē q̄d p̄z p̄ h̄ q̄ ni- hil p̄de viuere vbi nō p̄t attigere virtus sol⁹. Et iō dī. P̄tho. i eodē libro. Sub sole ē leo et ē dom⁹ eius et regnat i aricte et i libra discedit. et sub ipō p̄tinen- tur species. lucrus. fortuna et heres et significat aiaz et sp̄m̄ et ē color ei⁹ alb⁹ et rube⁹ ⁊ ē veridicus et cō- plet cursū suū dieb⁹. ccc. ⁊ lxxj. ⁊. vj. hōus. Vñ iñt̄ oēs planetas matie disponit aialia ad aiatōes ⁊ vi- uificatiōē. Itēz cū sit maxie quāntitatis et velocissi- mi motus siue velocitatis et magnitudinis ē ocul- tant⁹. Cū enī sit oenes maior tota terra vt di. Ma- cro. Prop̄t altitudinē sui situs vix bipedalis videt̄. Quod autē incōpab⁹ sit maior q̄ apparet p̄z ex h̄ q̄ maior videt̄ in ortu suo et occasu q̄n a nobis ma- xime elongat̄ q̄ i p̄ūcto meridie q̄n nob̄ appropinq̄t vñ p̄z q̄ in ipius aspectu recipit visus n̄r. Et hoc ap̄te declaraf i ipsi⁹ motu q̄ p̄tinue mouet̄ veloci⁹ q̄ sagitta et tū moueri i aliq̄ nō videt̄ p̄ nimia clari- tatis intēsiōe et excessu. sic et eius quāntitas sic ⁊ mor- uelocitas subterfugit visus nostrū. Et ista de pp̄ue- tantibus solis dicta nunc sufficiant.

De luna.

Capitulu. xxix.

Luna dicitur quasi lumi-
nū. vna. i. p̄cipalis. q̄ corpori solari in ma-
gnitudine et pulcritudie ē similima vt di. Itid. Lu-
na ē vt di. in exomerō. decoz noctis m̄r rous. hūo-
ris ministra. dñatrix maris tpm̄ mēsurā. emulatrix
sol⁹. mutatrix aeris. lumē a se nō h̄ns h̄ a plenitudie
sol⁹ mutās et acq̄rēs. q̄ fm̄ appropinq̄tionē v̄l elō-
gatiōē a sole formā suscipit et figurā. Carēs itaqz lu-
na. pp̄rio lumē. ē a fontali plēitudie sol⁹ luis receptiua
Vñ dī. i li. elemētōz aref. q̄ lūa sp̄ i medietate sui a
sole illūinat̄ et lumē receptū reflectit in terrā. Nam
ei similit̄ h̄z speculo. q̄z pp̄rio calore carēs. lumē reci-
pit ab alio et quāto soli pl⁹ appropinq̄at tāto pl⁹ de
suo lumie perdit ex parte terre. h̄ claritatē quā pdit
ex parte inferiori nullo modo perdit ex parte celi. im-
mo tantoplus et parte superior illuminatur. vnde
quando soli cōiūgitur nihil luminis ad frā dirigit.
h̄ ex parte celi i plena illūinātiōe p̄manet. Et ecōuer-
so q̄n soli oppōit̄ tota ad terrā et nō ad celū illumia-
tur vt di. Beda ⁊ Macro. Itē lūa ē figure et forme
sue mutatiua. diuersas ei facies sui luminis oñdit ad
terrā. q̄ nūc arcualē nūc circularē aspectibus hoim̄
se oñdit. nūc monoydos. nūc dictotomos. nūc am-
phitridos. nūc panislenos. Monoydos autē ē. q̄n ē
prima et apparet conuicularis. Dictotomos dī q̄ i p̄
mediū secta q̄n ē octaua. Amphitricos ē. q̄n de sua
plena rotūditate ē dubia scz q̄n ē. xj. vel. xij. Panis-
lenos ē q̄n ex toto ē plena. scz q̄n ē. xij. Itē lūa tripli-
tis stor⁹ ē ostēsiua. q̄z aut ē cū sole id ē in p̄iūctōe q̄n

ascēdit aut a latere q̄n scz a sole recedit. vñ quādo ad
solē reuertit̄. aut i plena oppositiōe quādo scz totū
soli opponit̄. Quā aut a sole p̄rio recedit apparet cor-
niculata ad modū arc⁹. comb⁹ sp̄ versis versus or-
tū. Quādo vō iterū appropinq̄at ad p̄iūctōēz rec-
pit eādē formā. h̄ versis semper comb⁹ ad occasus.
In parte aut̄ auersa a sole semper apparet vacua. h̄
in parte ante ad solē versa lumie repleta. Itē lūa est
oim̄ h̄iorū augmētatiua. q̄z p̄ oculata nature sp̄ra-
nna. fluxus et refluxus augmētā. Vñ in ei⁹ de-
trimētō i ossibus medulle cerebrae i capitib⁹ et h̄io-
res i corpibus diminiūt et ei⁹ incremētō multipli-
cant̄. Vñd̄ eius defectus oia cōpariunt̄ et ei⁹ decre-
mentū inferiorū ē detrimentū vt di. Marcus. Itē
aqz maris ē attractiua sicut enī adamas trahit fer-
rū p̄ se. sic lūa mouet et trahit post se oceanū. Vñ
in suo ortu intumescit mare et crescit ex parte onēta
li. et decrescit ex parte occidēti. Et ecōuerso q̄n est
in occasu. crescit mare et parte occidētis et decrescit
ex parte onētis. Sedm̄ q̄d luna plus vel minus p̄-
ficat i lumie. sic plus vel minus in suo fluxu se exten-
dit vel retrahit ip̄m mare vt di. Marcus. Macro-
bius etiā i li. ciceronis. Oceanus i incremētō lune
retinet modū illū. P̄rio enī die crescit luna. sit co-
positio solis. et abndat i summo. Sed sc̄do minui-
tur et sic descēdit vsqz ad. vij. diem. deinde iterū cre-
scit per. vij. dies. itaqz in. xij. die ē iterū plena i sum-
mo vñ et in nouilunio sp̄ ē mare plenissimū et enī
in plenilunio. Itē lūa ē rous i aere generatiua. vñ
enī siue h̄mūditatis aeri imp̄mit ⁊ aerē insensibilē im-
mutans i ip̄i⁹ superficie rōz gignit. Manifeste enī vi-
dem⁹ q̄z q̄nto ē lūa estiuale tempore ferentoz tanto
abndant⁹ ros sup gramia se ostēdit. Itē lūa ē inter
planetas breuissimū tpe sui cursus p̄pletina. breuis-
simū ei h̄z circulū. et iō isra spaciū. xxvij. diez p̄ oia
signa zodiaci euagat̄ vt di. P̄tho. Sub lūa ē cācerz
cancer ē domus eius. regnat i cancro. sed in libra di-
scellit lunio. Itē lūa ē rous i aere frigidus ⁊ humidus cum
excessu feminicus. nocturnus. moratur autē in quo
libet signo dnobus diebus et. vj. hōus et. vj. diez. ⁊ in
xxvij. diebus complet cursū suū. Itēz luna inter
omnes stellas erraticas est magis in incerto ⁊ i va-
go motu siue cursu p̄cessiua. Nam propter breuita-
tem sui cursus nūc sub sole nunc supra. nunc ante.
nūc retro euagatur. Et cum sol circūit per circulos
australes inferiores luna peragit circulos boreales
superiores. Nam luna supina ē velut namicula sur-
sum habens conuua versus terram inclinata. quā-
do vero decrescit est erecta vt dicit Beda. Itē quā-
do luna recto diametro inter nos et solem est inter-
posita. solet esse eclipsis. i. defectus solis causatiua.
Ista autem defectio nunq̄ potest accidere fm̄ natu-
ram nisi in coniūctione solis et lune quando de no-
uo accenditur. et ip̄a coniūctio in linea eclipsie cele-
bratur. Hoc semper est quando sol ē in capite dra-
conis. et luna in caudā vel ecōuerso. Vnde Albu.
in libro de motibus planetarum. Si luna inter nos
et solem obuiat. defectū radiozum solis nobis facit
in capite vel in cauda draconis. Quid antez sit cau-
da draconis. quid caput post dicit̄. Item luna per
interpositionem tumoris terre inter se et solem. de-

fectus sui luminis ē passiva. vñ Marcian⁹ in libro astro. sic dicit. Luna accēdes vel cecēdes in solare lineam incidit si fuerit tricesima. Quādo ex toto solē ē subiecta. obscuritatē solis terre facit h̄ itū defectū nō singulis mētib⁹. qnō sp̄ i eadē linea q̄ iter solē et trā diametrait ē opposita solari corp⁹ se oppōit. Ideo vñ defectus fit lūe. cū luna soli sit totalit oppo sita sc̄ qū ē. xv. Si enī directe fuerit tūc sol sub terra emittit sol vmbra minoris terre in lōca sibi oppo sita quā si corpus lune intraverit. ppter vmbra terre interpositā inter se et solē a suo lumie tūc priuatur. Quia ergo singulis mētib⁹ luna plena. nō fit i linea ecliptica q̄ ē vmbre inpositio. Ideo singulis mētib⁹ luna suo lumie nō priuat. Itē luna ē q̄iq; curiōsa obscuritatis et obnubilatōis in se p̄tentua et hoc ex p̄p̄ij q̄litate corp⁹ q̄ naturalit ē obscura cuz lumē ex se nō habeat h̄ a sole. Vel vt dicit aliq̄ illa obscuritas ex ex vmbra terre. ex q̄ quedā linea resul tat i corp⁹ lunari q̄ ip̄ius lumē i parte obfuscat r̄ h̄ fit marie qn̄ ad trā appropinquat. et cuius vicinitate et nebulositate p̄trabit q̄idā sordes vt dicit Marci. Quā vñ ad altiores ascēdit circulos clara et mōda et nullis maculis obnoxia tūc videtur. vt dicit idem Mar. Itē luna ē mutatoris t̄pm significatina. Mā vt dicit beda. Si luna i p̄ncipio rubeat vt aurū vñ ros offēdit. si in summo eius corniculo maculis q̄ busdā nigrescit. pluuiosus mēsis erordiū p̄tendit. Si vñ nigrescit i medio. plenilunū serenū p̄tendit. cū vero in nocturna nauigatiōe sc̄nallat ad remos in b̄en tēpētas futura erit vt dicit idē Beda. Itē luna i celesti armonia ē grāmissimī soni enussua vt dicit Marco. In circulo ei lūe fit grāuis son⁹ sic i spe ra celesti acutus est. ex ordinatissimo ei sono ex stridore motus orbū generato dulcissimus vt dicit fit cō centus. Itē luna ē fecunditatis terre semibus muni strauina pest ei semib⁹ q̄ p̄ficiūt ex rore q̄ de corp⁹ lune cadit vt dicit idē. Et iō fm̄ fabulas dicit p̄cipina eo q̄ seminū q̄ p̄ciunt i terra dicit eē dea a genibus Sic etiā dicit diana id ē siluarū dea et nemoz. q̄ se ris de nocte pascua q̄rentib⁹ i nemozibus i siluis. luminis h̄ficiū administrat. Et iō vñ cauertit. gēti les lunā deā venatorū. eo q̄ venatores arcub⁹ vte bant. Itē luna cū sit frigida et hūida ē ex vicinitate solaris circuli caloris receptua. Mā ex calore sol⁹ r̄ siccitate tēp̄at frigiditatis r̄ hūiditatis sue excessus. ne singulis mētib⁹ i suo descēsu ad trā h̄yemes gene ret vt dicit Marco. Itē lūa vt dicit Albu. Est aeris mūdificatiua. motu ei suo p̄nuo aerē rarificat et subulat. vñ si nō esset motus spere lūe aerē ex nocturna vaporū exalatiōe h̄ficius inuiceret que corruptōem nō modicā generaret. Itē luna fm̄ astrologos inē planetas ē sup̄ dispositiōe humani corp⁹ maxie potestatiua. Mā vt dicit P̄tho. in li. de iudicijs astroz. sub luna p̄uēt egritudo. amissio timor et damna r̄c. Quā circa mutatiōes hūani corp⁹ virtus lūaris potissime operat. Et hoc accidit tū p̄p̄ motus sui velocitatē tū p̄p̄ ipsius ad nos vicinitatē tū p̄p̄ occultā sibi nālitatē inuitas p̄tāt. Quā de morborū mutatiōe medic⁹ perfecte nō discernit. q̄ lūares effectus i corp⁹ nō cognouit. Quā ypo. in p̄ncipio p̄notit. de lūa loquēs ait. Est q̄dā celeste sid⁹ in

quo oportet medicū p̄uidere. cui⁹ p̄uidētā ē mirabilis et suspēda. Et Salicenus i p̄mento de dieb⁹ creticis dicit. Item certā que non fallit attēdat medic⁹ eius quā docuerūt astrologi egiptiorū. q̄ per cōiūctiōne corp⁹ lūaris cū stellis fortunatis. sūt egritudines terminales ad bonū euz h̄rys vñ cōtrarie. s. ad malū. Et iō cautus et perfect⁹ medic⁹ sc̄dm̄ doctriā ypo. aspiciere d̄z p̄mā lunā. et qn̄ ē plena luminis. q̄ tūc crescūt hūos i hoibus et medulle et fit nutrimentū i mari et i oibus rebus mōdāis. Quā ergo infirmus i lectū cadit multū necesse est videre vtrū luna tūc creat de cōiūctōe. tūc ei crescit infirmitas. quousq; veniat in oppositiōis gradū sc̄z i pleni lunio et tūc si fuerit euz malo planeta aut i malo siḡ et aspererit domū martis q̄ ē octauū signū. i. si aspererit martē q̄ dicit d̄ns signi signiōnis. tūc de morte timendū ē. Si vñ fuerit cū bono planeta et i bōa domo siue signo et aspererit d̄m̄ dom⁹ vite sc̄licet martē qui ē domus arietis. siue p̄mū signi de vita tūc sperandū ē. Et sic de alijs vidēdū ē. vt p̄z i libro ypo. quē dicit cōposuisse de iudicijs infirmitatis fm̄ lunam.

De quibusdā proprietatibus lūe malis. xxx.

Habet autē luna quas dā p̄p̄tates nun⁹ laudabiles taz fm̄ substantiā q̄ fm̄ effectū. h̄z enī substantiāle obscuritatē cū nō habeat sic alijs planete lumē a seip̄a. h̄z etiā mari ma instabilitatē. q̄ nullus sidus ita vagat per om̄s partes zodiaci sic luna. Contrahit etiā a maluolis stellis et nocius nocibilitatē. Mā vt dicit P̄tho. Luna ē plāeta cū malis maluolis. Lūa in sup̄ per suā oppositiōne iter nos et solē anfert a nobis solaris luminis claritatē. Luna etiā qn̄ incidit i vmbra terre perdit lumē suū et suā p̄dit deformitatē r̄ defectibilitatē. p̄terea p̄p̄ vicinitatē quā h̄z cū crasso aere et terra ab vmbra terre. vñ ab infestis aere cōtrahit maculā et deformitatē vt dicit Mar. Lūa etiā q̄to pl⁹ recedit a sole tāto plus recipit a lumie versus terrā. et minorē versus celū obinet claritatem. Et q̄nto p̄ficiat versus terrā tāto plus discedit et deficit in lumine versus celum. Multiplicē etiā habz effectū malū. Mā vt dicit P̄tho. Luna efficit boiem instabilē ē inuitabilē de loco ad locū discurrēt. Efficit etiā boiem i oculis male dispositū et inordinatū. Efficit etiā i boie vñū oculū maiorem aut facit strabonē aut orbū i vno oculorū. Et subdit hō i cuius p̄p̄tatiōe lūaris cōstellatiō dominū habuit. vicio i oculo nō carebit. Et hoc forsitan accidit p̄p̄ accessus lunaris hūiditatis hūozes oculoz ad aliq̄ p̄uā q̄ litatē disponentis. Dicit etiā in libro misalath. c. v. Elupf lūe marie i h̄yeme. si fuerit i signis frigidis excessus significat frigiditatis et nimie p̄strictiōis in trā i aere et i aq̄s. Si fuerit i signis aquaticis p̄tagit abūdāniā pluuiay. Si vñ i signis aeris. periculū tēp̄statū p̄tendit et ventorū ruinā. Dicit p̄tho. et albu. q̄ lūa existēs i secundo signo p̄ ascēdes mero rem designat tristitiā et ablatiōem substantiē p̄ fures et p̄dones. Silt i. iij. in. vj. et i. viij. trā arietatē. su gam r̄ mutabilitatē. In. x. signat q̄ q̄ tūc incipit re pugnare cito deponēt. In. xij. asti ipeduntū n̄z

duricia et carcerē et pte inimicorū. In omnibus autē alijs domib⁹ siue signis bonū efficit et p̄tendit maxime si planetis bōis fuerit sociata. h̄ variā etatē lūne mouent mēstruales hūores i mulieribus et cere bella in aialib⁹ ⁊ diuersē passionē vi lunari i corpibus excitant vt p̄ in lunaticis et caducis. Nec de p̄prietatib⁹ lūe et aliorū planetarū dicta iā sufficiāt.

De capite et cauda draconis. Capitulum. xxxij.

Sunt autē due stelle que

nō sunt planete h̄ tū naturā ⁊ effectū vidēt h̄e planetarū sc̄s caput draconis et cauda q̄ mouētur cuz firmamētō et cōsequē cursuz firmamētū vñ a leone trāsūt in cancro et a cancro in geminos et sic deinceps. morat autē in quolibet signo caput draconis. xvij. mētib⁹. anno sc̄s et dimidio. Silr ⁊ cauda et i. xvij. ānis complet cursuz ⁊ si caput ē in aliq̄ signo sp̄ in signo opposito erit cauda et venter i. iij. vt si caput ē in cancro venter erit i ariete ⁊ cauda i capucomō et si caput fuerit in leone. venter erit in tauro. et cauda in aq̄rio et sic de alijs. et iō p̄p̄ aspectū oppositū cauda ē totūliter venenosa. h̄ autē caput exaltatōez suā in trib⁹ q̄dibus geminoz. Lasuz vō i sagittario q̄dibus tonidē. Econtrario autē cauda h̄ exaltationē suā i trib⁹ q̄dibus sagittarij et cadit i tribus gradib⁹ geminoz. Est autē h̄ aduertēdū q̄ qñ luna p̄iūgē caput soli vel caude eritū p̄pe gradū cōiunctōis. a. xij. q̄dib⁹ vñ ifra sp̄ ē eclipf futura maior vel minor. fin q̄ caput vel cauda magis vel min⁹ accedit ad gradū iunctōis et h̄ potissime h̄ locū in eclipfi solis. Eodē mō de eclipfi lūe tenedū ē. q̄ si luna p̄uenit cū cauda in aliquo signo et sol fuerit in capite i signo opposito erit eclipf lūe et econtrario si sol fuerit i aliq̄ signo cū cauda ⁊ lūa i signo opposito cū capite. erit itez eclipfi lūe. Et si i eodē q̄dū cōnenerit. erit eclipfi generalis. vñ sp̄ opoz q̄ cōueniāt i capite vel in cauda i eodem gradu. siue p̄. pe. xij. gradibus vel ifra si debet eē eclipfi. vñ p̄iunctio d̄z fieri solis et lūe quo ad idē signū eūdē q̄dū. idē minutū ⁊ idē sc̄m. Et hoc appet q̄ quis lūa iungat singulis mētib⁹ soli et accendat nō tū sp̄ eclipsum fac. q̄ nō sp̄ i linea eclipsi se p̄tīgūt. q̄ nō sp̄ accendit luna i cōiunctōe in eodē gradu. nec etiā sp̄ caput vel cauda i p̄iunctōe vel oppositōe solis et lūne se contingunt.

De cometa.

Capitulum. xxxij.

Cometa ē stella quedā

flāmis circūta vt dicit beda. rēp̄te nascēs regit p̄mutationē aut pestilētiā aut bella vel v̄tos siue estus signās vel p̄cēdēs. Romanice stelle aliqñ vident mōueri motu planetarū. aliqñ p̄manēt immobiles sicut fixe. Semp̄ autēz apparēt vt di. beda in pte d̄terminata i celo. Ad. n. vagant p̄ diuersas ptes zodyaci sicut planete. sed vident eē i circulo lacteo siue galaxia et spargūt radios versus septētrionē. nūq̄ versus occidētē. vñ in pte occidēali nō vident. h̄zēni sp̄atio solēt apparere. s. p. viij. dies. Aliqñ visa est. lxxx. diebus sic dicit beda. Et q̄buscūq̄ aut stellis nascitur cometa siue ex planetis siue ex fixis. sp̄ i firmamētō apparēt i pte septētrionali vt di

cit idē. Et quo p̄z q̄ stella q̄ apparuit i ortu xpi nō fuit cometa. q̄ mouebat ab oriente ad meridiē vsus occasuz. Et h̄ nō solēt facē mor⁹ comete vt di. Lad.

De stellis fixis.

Capitulum. xxxij.

Stelle a stando sunt di

ete q̄uis. n. semp̄ moucant. tū sp̄ stare vidētur. Dicunt et sidera a cōsiderando. eo q̄ i eis mathematicorū cōsideratōe multa veridicant ⁊ p̄dicantur. Dicunt etiā astra ab auitros vel anastros nuncupata. eo q̄ fm op̄inione aliq̄ stellarū corpa i sp̄ra firmamētū sicut clau i rote circūferētia sunt cōfixa. Et hoc q̄dē verū ē quo ad aliq̄ et maxie quo ad maiorē vt di. ysid. Sc̄m alp̄bra. Stella ē lux aggregata in suo orbe. vñ fm q̄ ē maior aggregatio luminis stellaris corpis tanto ē maior quātūtatē. pulchritudinis claritatis. et ap̄lious p̄tātis ac lucis eo q̄ sūt luminosa corpa luminis solatiū ⁊ nocturnas tenebras mortālib⁹ deserētia mōi sup̄ficiēte decorantia. solis lucē a q̄ recipiunt lūmē put possunt sup̄plētia emissione radioz p̄nuia. ac rē depurantia. q̄z virtute auferē a mūdo inferiori pestilētia corruptela. Sellarum etiā v̄trute cōsiliant et ad p̄cordiā reuocant sibi inuicē cōtraria elementa. Earū semp̄iterno fulgore illustāt oio suo calore saluāt ⁊ reuocent vniuersa. Mā fm platonicos vt dicit beda. stelle ignee sunt nature. Celum. n. cū suo ornatu eē nā igneum multi antiq̄ puluerūt Aristō. aut ⁊ aliq̄ pbilosophi ponūt celuz esse elementū quintū natura et p̄prietate ab elementis q̄tuor d̄icētū. dicunt stellas nō esse frigidās nec calidas substantiatē seu substantiue sic nec ip̄m celuz sed tantū mō sunt calide effectiue motu ei suo p̄nuio ⁊ semp̄iterno inflamat illd sup̄ qd mouētur et sic in istis inferioribus h̄nt inducere calorē vt aliorē. Radioz vō mobilitate cōtractōe i sup̄ficie obiecti corporis habent inducere vim caloris. Sed vnde sunt stelle certū est. q̄ sunt fm naturā purissime et simplices nature ac i corrupte. quo ad formā etiā sunt lucidissime. et quo ad figuram sp̄erice et rotunde. quo ad substantiaz solide nō porose. quo ad superficies plane nullatenus asperē vel angulose. quo ad situm altissime. quo ad motum velocissime. quo ad quantitatem sunt maxime. q̄uis p̄p̄ situs distantiam videantur esse parue. quo ad nūcrositatē innumere. illi enīz soli qui stellas numerat sunt finite. quo ad potestatem et effectuz stelle sunt magis intra corpora virtuose. Māz stelle sunt inferiorum generatiue immutatiue cōseruatiue. radioz suozum emissiue. tenebrarum noctis illuminatiue. sui cursus in suis orbibus vniūformiter cōpletiue. in solis p̄sentia a quo recipiunt lūmē sui sunt occultatiue. in suo ortu et occasu sunt aeris multipliciter immutatiue. quia tunc tempestates cōcitant. nunc serenitates generant ⁊ procurant. vt di. beda. coloris variatōne et radiozūm scintillatōe. nunc tristiū. nūc letoz enīctū fm mathematicos sē p̄nūciatiue. Sūt ēt nauigātib⁹ p̄spe. ⁊ ip̄az viarū i medio maris directiue. vbi stelle adiūcē vicini⁹ sē p̄iuncte. maioris vniūis ⁊ p̄rioris sē exp̄siue. vt p̄ i pladiēb⁹ ⁊ siderib⁹ galaxie. Quis ēt tāta cōndāt p̄teritūdi nē ex q̄daz vicinitate. q̄ parē sē p̄iuncte. Lucidiores

in omni apparere singule. Considerate tñ per se nō ap-
parere singulariter pulchre et huius rō ē vt dicē Adar: qz
excedēs fulgor vni? per quandā refugētiā alteri? in
sufficiētiā et se repat. vñ qz vni deest ex quadā defe-
ctibilitate alia supplet nris aspectibus excellit in claritate
Ite stelle ppē sitas sui distātiāz sē hōibus disparē siue
magnitudinis ostēdūt. Nam vt di. albu. quāto sit centibz
capitis nre magis vicine. tāto sp vident eē nō minus
qñtatis et offerunt nris aspectibus min? parue. et
ecōuerso quāto pl? elōgant i suo ortu nro habitabili
seu i occasu tāto nris ocul? vident generalitē eē magis
magne. et ēt maiores vident eē i quātitate i occasu qz
in ortu. vt dicē beda. tūc aliqd dī eē sup centibz capitul
nri qñ directe videt eē sup caput nrm. Lenib. n. dē
recta positio sup caput. cur? rō ē vt dicē idē. qz v
pores vt fra ascendētēs rectitudinē radioz ad oculos
venire pfecte nō pmittūt. Et id oculus decipiē in h?
aspectu. qz qd circūfusuz ē in aere. a solari radio est
nat: oculus pprehēdere in seipo. Sy sic di. alga. talis
visus decipiē sic qñ fulgor: candele a sano oculo sine
obstaculo pspiciē. h a luppiēte oculo sine arc? celestis
magie n viderē et putat deceptus oculis oino vide-
re in alio. s. in lumie viso qd tñ in altero nō ē h i seipo
don? Idē dicē Zinec. in ca. de obscuritate visus. qre
ipra de visu. Ite sit stelle fin mar. i suis circul? armo-
nace pcessiue. Qēs. n. toni musici pētūs inf sidera
nucunt. nec qñtas inferiorū dissonā reddit melo-
diā superiorū siue mediorū nec ecōuerso supiorū acui-
as destruit sonū grauiorē inferiorū sic dicē mar. Ite
in ari. in li. de ce. et mū. Stelle sit extrema corpis celi
quo posse sunt aqz fixe. et id naturalitē sit splēdide sic
et celi i quo reuoluūt. vñ des stelle hnt lumē ppriuz
ster lunā. Et qñs stelle et se sunt luminose tñ siue lu-
minositatis recipiūt pplementā ab ipō sole. Ite stel-
e sunt siue vtunt et luminositatis sibi inuicē pmuti-
ant. vna. n. auget claritatē alterius sic dī in li. de cō-
iunctionibus planetarū. Ite stelle ppriis circulis et se-
libus sunt cōtente et id si circulus vnus interfecan-
t alioqñ subintret circulū alterius. ppter hoc ppriis
edes stelle nō deferūt nec sunt alijs p qz transeūt i-
medimēta vel iniurie inuicē illatue. Ite stelle quedaz
vt dicē mar. celerius orient. celerius occidūt. quedā vō
ardius orient. citius occasuz pētūt. Quedā aut paritē
nūtur. et tñ nō siml? occubere dinoscūtur. Nec aut
arietas ortus et occasus accidit ex dispari altitudie
irculorū in quo oriuntē vel ex elenatōe siue depressi-
one climatiū in quibus occubere vident. Nam fin
variā elenationē vel depressiōe corpis celestis. va-
rijs rēponibus vel oriuntur vel occubunt. Ite stelle sūt
pm annoz. s. et mensū et dierū distinctue et pmuta-
tue. Nam sic dī in li. de pprietatibus elemētōz Arist.
permutatio tps nō ē nisi ppē pmutatiōe stellarū
a signis diuersis et sup climata septē et ex permuta-
tione lune singulis. xxviij. diebus. aut permutatiōe
mercurij et veneris in oibus decē mensibus vel mi-
nus illo. aut ex pmutatiōe martis in duobus annis
et iouis in. xij. aut saturni. in. xxx. aut ex cōiūctiōe
et pmutatiōe triplicitatis. aut triplicitate in. ccc. et. l.
minis. aut ppē pmutatiōe stellarū fixarū orbis. per-
mutatur em in. c. annis vno gradu quarū accidit p-
mutatio magna. xxxviij. milib? annis. Et hic est an-

nus magnus qd ē vltimū oim rerū. Iducisqz art.
in eodē li. In libro autē cicerōis dicit Adacrob. Isti
us mōdāni anni finis est. cū stelle oēs oiaqz sidera ac
planete a certo loco. ad eundem reuenerūt. Hoc
aut et phici volūt post annoz. xv. milia. p acta pti-
gere tē. Quicqd aut sup hoc dixerūt phi. hoc certi-
tudinalitē tenendū ē q nrm nō est diffinire qñ vlti-
mus finis erit. Hoc em solus nouit tpm cōditōz q
momēta et tempa pmet in sua pīate.

De polo.

Capitulū. xxxiiij.

POLUS s̄mbedam ē stel

la puissima a qua tota pars celi superior ē di-
cta. duplex autē ē polus scz arcticus siue borealis q
sp nobis pollet et relucet nobis aut nūqz occidit. qz
sup nos existit vñ polus a polēdo ē dicitur qz contē-
nue mūdo pollet. Sy scōs polus dī arcticus? .i.
australis. polo arthico oppositus q nobis sp ē inui-
sibilis. Inter istos duos polos qñ inter duos mū-
di extremos vtices sp voluit firmamētū. Id duo
poli nūqz mouentē de suo loco tamē circulantē cum
spera vel circulo reuoluūt et circūferunt. Axis autē
a polo ad polū per mediū centri terre extendit ar-
ca quaz totius firmamētū impetus rapit et mouet.
Idē aut axis nō est materialis. h potius linea qdā
intellectualis q a polo vsqz ad polū recto dyame-
tro sicut linea a pūcto vsqz ad pūctū esse tractura
intelligit circa quā tāqz circa mūdi mediū sempiter-
nis raptibus voluit firmamētū. Polus igit ē stella
quo ad sitū altissima quo ad motū velocissima. quo
ad aspectū nostrū minima. qñs sit in se valde ma-
gna. quo ad effectū vltima. qz p ipsius situm discer-
nunt situs et termin aliorū siderū et celestū arcu-
lorū. vñ hec stella ab astrologo potissime intuet. Et
ergo stella ista breuissimi circuli defēptua. ppē ni-
mā elogātōez et distātiā a nro situ ē siue magnitudi-
nis occultatiua. ppē sit? sui immobilitatē ē hoim ipaz
aspiciētū marie certificatiua. Et id vocat stella mā-
ris. qz nauigātū et sciētā nauigalē hntū i mari est
directua. Rōne sui sit? mediū tot? celi est oñsina p
guri arcturi sibi ppinqui ab alijs stellis ē disticta a
cul? vicinitate polus arcticus ē vocata fin Bedaz.

De arcturo.

Capitulū. xxxv.

ARCTURUS est signum a

septē stellis sitis i axe in se reuolutis cōstitu-
tū vt dicit Iud. Haz septē stellaz circulus qz i mo-
dū plaustrū vnt. latini enz septētrione vocauerūt. se-
ptētriones nō occidere axis vicinitas facit. eo qz stel-
le iste axi et polo stelle altissime sunt vicine. Dicit āt
idem circulus arthopilar. eo qz crethon. i. plicē vr
sunt seqē. Eūdē boethē antiq dixerūt. eo qz plastro
beret. qd ē signū mirabile missis stellis. int qz ē ar-
cturus qui est pprie sidus post caudā maioris vise
positū. vñ ab hac stella. ille arctur? ē vocat vt di. yū-
do. Et merito arctur? ab artādo ē dicit? qz ex pma
pte surgat frīg? ppē elōgātōez a calore solis. frigore
vō ponēre artant et pstrigūt. Appent aut septē stel-
le radiose et rutilāns forme. qz quoz anteriores in
modū quadrāguli alternis lateribus ordinantur
tres vero sequētes in modū semicirculi disponūtur.

locant aut sub polo circa arē. vñ sp̄ circueñt polum
tāq̄ centrū. vñ dicit Grego. Semp̄ stelle illevertūt
circa arē sic vñ circa stipitē. Et id̄ ille circū? ma
ior vñ vocat̄. vt dicit macro. Semp̄ vertūt z nūq̄
ad ima demergit vt dicit greg. Quādo tres stellas
eleuat quatuor ad ima declinat et ecōuerso cū q̄tu
or sursum erigit tres ad ima depūnit et demergit vt
dicit greg. Inter eos circūb̄ superiores circū? arctū
et est alcor q̄ polo vicinior. hoim aspectibus mari
me se offert. Nūq̄ est hora noctis q̄n videri possit.
nisi forsā eius aspectus nubibus vñ nebulis inter
cipiat̄. In medias stellas arctos draco ad modū
fulminis elabit̄ vt dicit mar. h̄yemali tēpe in ortu
suo maxime rutilat quādā scintilla irradiatōe for
tem aq̄ et terre p̄gelationē p̄nūciat. vt dicit Marcia.
De orione. Capitulum. xxxvi.

O Orion est astrū tempo
re h̄yemali exortū aquarū z tempestatū et
citatiū. Et aut̄ orion nubifosus ventoz et tempe
statū excitatiū? et generatiū? et est ab ortu et inūda
tiōe aquarū orion dicitur est vt di. ysid. In suo autē
ortu tempestates generat et aerē imutat. ad modū
armati pedes et brachia extēdētis disponit et fere
p̄ latitudinē triū signoz eius extēdit latitudo vt di
cit mar. Maxie fulget in signo thauri vt dicit ides.
est autē cōstellationē marie notabilitatis z rōne magni
tudinis ac pulchritudinis et etiā rōne dispositōnis et
virtutis. ab ariete. n. vsq̄ ad geminos se extēdit vt
di. mar. Totā etiā illorū triū signozū sup̄ficiē. fulgo
ris sui pulchritudine clariorē reddit vt dicit ides. gla
diati milites et acciti sp̄m in stellarū ordine p̄ten
dit de q̄ di. mar. Armatus etiā flagris splendebat
in armis rē. Splēdor tū orionis vt dicit ides. signū
est future serenitatis sicut ecōuerso eius obscuritas
future ē p̄fagiū tēpestatis. Sole existēte i signis orio
nis et thauri et i geminis. oia germinat et oriunt̄ q̄
nutrimētū recipiūt et aq̄s et acre et ex terra vt dicit
ides. Cōstellationē orionis sequit̄ q̄dā stella q̄ dicit̄ ca
nicula q̄ ab astrologis malinola dicit̄ et nocua. q̄ fm
fabulas eius canis fingit̄ fuisse vt dicit ides. Nā tū
ē hec illa canicula nocua q̄ orit̄ in leone. a qua dies
caniculares a p̄bis nūcupant̄ sicut dicit gal. Orion
ergo in ortu suo p̄rio tempestatē p̄nūciat. sed post
serenitatē solito opat̄ ad terre fecunditatē. Sole ex
istente in thauri q̄si se abscondit sub radijs sol. nec
tūc suā māifestat inferiorib̄ claritatē. Ort̄ aut̄ itez
in iulio. q̄n sol ascēdit in geminis ad circulos sup̄io
res terra maximā partē distēpantiam aeris quo ad
calidā qualitatem fm Mar.
De hyadibus. Capitulum. xxxvii.

H yades que et situle di
cūt. quedāz stelle pluuiates i q̄rū ortu plu
uie multiplicant̄ vt di. ysid. Nā tunc t̄pis vapores
a mari et terra p̄ caloris solaris violētiaz fortius ad
sup̄iora attrahūt qui motu hyadū in pluuias resol
uūt. z id̄ iste stelle dicit̄ hyades. i. situle. q̄z attrahē
do hūiores vel resoluēdo eos traxisse a fabulis p̄m
gunt̄ aquas. vt di. ygin. h̄nt aut̄ he stelle sitū suū i
frōte thauri dicit Mar. et cū dies extēdit et sol fer

uētiō: ascēderit. tūc hyades solēt primo apparere
dicit greg. super iob. xx. Quā a saturno impellunt̄ di
uersas generat tempestates vt dicit beda. In hyadū
ortu fringes vberius crescūt quia tūc a pluuijs irri
gātur plures habet cōstellatio hyadūz stellas cla
rissimas p̄ girum ordinatas. que oriunt̄ in. xvj. gra
du thauri. Oriunt̄ z turbant aerem in ortu suo fm
albu.

De pliadib̄. Capitulum. xxxviii.

P liades sunt septē stel
le ad pluralitate dicte q̄ sibi sunt vicine. ab
inuicem tamen sunt distincte vt dicit greg. h̄yema
li tempore oriuntur. Quāto autēz aura serenior ē et
frigidior tanto melius ab alijs discernunt̄. vna vō
inter septem latere videtur quia ex toto se nō mani
festat nec ex toto se occultat. Inter genna thauri ha
bent situm vt dicit ysi. Sol in mense iunio per pla
des iter facit et tunc aeris caliditas pluuijs vernali
bus tempatur et terra tūc tempous flex̄ pulchritu
dine adornat̄ fm mar. Hac de causa dicit̄ iuno ama
se maiā que fingit̄ vna fuisse de pliadib̄? et fuit ma
ter mercurij fm signentū poetarū fm mar. Scēt
dū albu. autem oriuntur pliaades in. xvj. gradu thau
ri cum hiadibus et motu suo turbant aerem.
De canicula. Capitulum. xxxix.

C anicula est quedā stel
la feruentissima q̄ orit̄ fm al. in. xxix. gradu
canceri. in cuius ortu magna fit aeris turbatio. Ab
hac stella dicitur dies caniculares i quibus sangui
nem minuere vel medicinā laxatiuā accipere ē sum
me piculosum propter excessum distēpantē aeris
calore. Vñ ypo. in amph. Ante canē et post canē et
sub canē moleste sicut farmacie. ibi dicit̄ in p̄mento. q̄
ante ortū illius z post ortū statim piculosus est dare
potiōne laxatiuā q̄ tūc ē aer calid̄ et siccus. s. a cali
do signo et a calidā stella et a sole tūc in leone cū ca
nicula erūtē. vñ ex modica medicina corp̄ fieret ni
mis calidus et siccus et febrib̄ forsitan sequerēt. Me
dicina etiā euaporaret et minus oparet̄ cuz corp̄is
p̄nt tūc ex calore aeris sunt aperti vt dicit ides gal.
Calor extraneus vires extrahit medicine vñ aqua
calida repugnat solutiōi si calor aeris tūc est fortis.
p̄terea vñ interior tūc est debilis. que p̄ potiōne
vel minutem plus debilitatur. Durāt aut̄ dies ca
niculares a xv. kalendis angulsi vsq̄ ad non as fe
ptēbris et sic sunt. l. sicut ibi dicit̄.

De luce et eius p̄prietatibus. Capitulum. xl.

Lux fm Da. est species
p̄ oia sibi similis. de luce aut̄ qd̄ sit fm rem
vñ. s. sit substātia vel accidēs diuersimode loquūt̄
auctores. Nā arif. dicit lumē nō esse corp̄. nec a cor
pore defluxū. Dicit̄ etiāz dicit lumē p̄p̄riā ypostasiz.
i. substātiāz nō h̄re. Scdm̄ augu. sup̄ gen. ad literaz
Lux ē substātia corpea summe simplex i genere cor
porū. summe multiplex i efficacia. summe mobilis
et absolute penetratiōis z minime resistētē. z iūme
disparia et cōtraria generās et palias. summe pur
tilis. summe nālis motiōis p̄ncipiū z ougo. summe

perfectibilis. Summe iocūda. Summe cōmunicabilis
 vñ luce in corporibz nihil est vtilis. nihil cōuenient?
 nihil pulchrius. nihil velocius. nihil subilti⁹. nihil im
 passibilis. nihil virtuosius inuenit. Est autē differē
 tia inter lucē et lumē. Nā lumē est quidā def luxus a
 luce siue irradiatio def lucis a suba lucis. Lucē autē
 dicit ipam fontalē subam sup quā lumē immittit. Si
 enī lux cōsiderata in se sit accidens p se causaret a for
 ma subiecti sui. vnde si lux in aere eēt accidens causa
 ret lux vera a forma aeris qd esse nō p̄t. Preterea lux
 mutat subiectū suū. Qd p̄z qz lux ē naturalit̄ in oriente
 te. accidēter vō in occidente et lux orientalis generat
 p̄ximā sibi et ita deinceps vsqz ad occidentē. Accidē
 tia enī nō p̄mutant suū subiectū. nec extra illud agūt
 et quo videt qz lux nō sit accidens. Preterea si esset
 accidens aeris necessario moueret aer subito ab oriē
 te in occidentē fm subitū motū lucis. sic autē moueri
 subito nō p̄tingit aeri nec alicui elemēto. Preterea lu
 ce nihil ē nobilius. accidēs autē est ignobilis substā
 tia. Ex quo videt qz lumē nō sit accidēs. cū aer lōge
 sit ignobilior: ipa luce. Sed si lux ē corp⁹ difficile ē in
 telligere q̄liter lux sit in aere vel cū aliquo corpore di
 apphano. vt in cristallo. cū duo corpa siml nō possunt
 esse i eodē loco. Nō est tñ incōueniēs nec impossibi
 le ponere lucē esse substātiā corp̄am et esse siml cū
 aliquo corpore. videmus enī aquā et cinerē pariter iū
 gi et miseri salua vtriusqz corporeitate et localitate
 vtriusqz supficiē ab alio distinguēte et vtriusqz partes
 infra p̄p̄ia supficiē cōtinentē. Quātūcumqz enī si
 mul inmiscant cinis et aq̄ p̄manet tñ aq̄ in sua corpo
 reitate per partū suarū coherentā et cōiunitates. et
 cinis in sua. nec p̄pter istā cōiunitiōē et vniōnem si
 mul sunt duo corpa in vno loco imo aqua hz suū lo
 cū p̄p̄iū z cuius suū. Sic lux pōt esse in aere vel in q̄
 cumqz alio corpore salua vtriusqz corporeitate. z suarū
 p̄tium substāntialiū p̄iunitate. Vñ et lux subintrās
 ad interiora aeris vel cristalli hz suū locū ipsius sup
 ficiē ambientē et a substātia adiuuā sibi corp̄is di
 stinguēte. q̄nis nō possit p̄pter simplicitatē suē sub
 stāntie recte p̄cipi vñ videri in re. imo qd mirabilius
 ē multe lucēs p̄ter cōcurrentes imprimēte et tñ vni
 te coniungunt. salua cuiuslibet substāntiali forma q̄
 ab alia differt. licz nulla respectu alterius materialis
 sit vel formalis sicut manifeste docit z dicit d̄yon. in
 li. de di. no. cuius bec sunt verba. Lumina inquit lā
 padarū cū sint in domo vna tota inuicē totis sunt cō
 tuunia diligētē tñ habent a se inuicē discretōes. vni
 ta discretōne z vnitāte discreta. videmus enī multis
 ad vñū lumē accensis lāpadibz iuxta oim lumina vñā
 claritatem z discrete relucētē nec poterit q̄s vt arbi
 tror alicuius eoz ab alijs ex aeri p̄tinentē cetera dum
 simul sunt ibi sequestrare aut alēp sine altero cerne
 re. totis incōfufe inuicē cōtemperatis. Subducta at
 vna simul et p̄p̄iū lumen recedit. nihil secū ceterozū
 luminū auferens aut de suo aliquid eis relinquens.
 Erat enī oim vt dictū est p̄fecta vnitās naturalit̄ per
 mixta et nulla parte cōfusa que si tanta ē in hoc cor
 pali aere et materiali lumie zc. Hucusqz dio. mani
 feste docet luminaria sil vñiri. salua tñ cuiuslibet p̄p̄i
 etate substāntiali et accidētali quas deferunt secū siue
 accedendo siue recedendo. Lux itaqz fm d̄yon. ē s̄

stātia in se sistens a q̄ p̄cedit irradiatio quedā et illu
 minatio corpoz alioz semper enī lucet lux in se z tñ nō
 semper illuminat hz solū qm̄ inuenit corpus hñs ma
 teriā dispositam et aptā ad illuminatōem vt di. aug.
 Substātia enī celoz ē vere lux q̄ in corpiū obinet p̄
 mū locū. Et tamē celū nō illuminat in tenebris vñ lu
 nocte. Semp ergo lux lucet inuisibiliter et i tenebris
 hz non semp illuminat visibiliter vñ virtutē lucis sen
 tit om̄is creatura. Inuisibiliter enī opatur virtus lu
 cis sensum et motū in aialibus vt di. in. li. fontis vite
 Dicit etiā al. in li. de iudicijs astroz ypo. dixisse et do
 cuisse. qz nisi stellarū lux de nocte subiliaret densita
 tē aeris destrueretur omne corpus aiatum. et tamen
 certū est stellarū lacē de nocte sepius nō videri. In
 pressio enim et opatio lucis est manifesta in mari. qz
 fluit et refleuit p̄ applicatōem lune ad aliquē situm
 siue illuminat aere sine nō. In visceribz etiā t̄re vbi
 non attingit lumē virtus lucis operat vt patet i mi
 neralibus et rebz alijs ibidē generatis. z breuiter p̄
 sentia lucis ē necessaria in oim corpore mixto. p̄ quā d̄
 ria in elementis vniūm. lux itaqz a summo celo vs
 qz ad centrum mūdi ē diffusa. que in sua substāntia
 et radice vna est z simplex. variata tamen fm diuer
 sitatē recipientū siue solis siue alioz corpoz supiorū
 vel inferiorū vbi ē vna substāntia. virtus z opatio lu
 cis licet non luminositas. Nec est p̄mogenita lux
 que creata fuit die primo vt di. Da. que corpi solari
 et ceteris celestibz quarto die factis supersē. vñ sol et
 sidera p̄mēui luminis vehicula sunt. que propter
 susceptōnem lucis incorporea sufficiūt siue siue sub
 stāntie de p̄ditōne ad illuminatōem p̄p̄tā et p̄ben
 nem. vnde ista lux vbiqz attingit z oia corpa fm ma
 gis et minus p̄ficiet et disponit. lux igit̄ radix funda
 mentūqz ois illuminatōis vna est in substāntia q̄ nō
 continēt accidentaliter ab aliquo corpore inferiori. sed
 magis continet om̄ia corpa. respectu quoqz penitus
 formalls ē licet in se sit materialis et situālis. et iō lux
 cum sit materialis hz potēntialiter p̄tem extra partē
 Quia vō formalis ē. hz actu p̄tem extra partē qz qd
 hz materia in potentia. hoc hz forma in effectu. Ex q̄
 manifestū est. qz cū lux in genere corpoz minimū hz
 de materia z maximū de forma. vicinior est forme qz
 materie. Et iō rōne materie ē in minimo. s. in p̄cto.
 rōne vō forme ē in omni loco. Nā vnū quodcūqz ha
 bet ita moueri ad locū sicut ad formā suā vt di. Ari
 sto. quia forma q̄nta est nobilior tāto materia suam
 plus extēdit vt dicit algazel. p̄pter qd forma lucis qz
 est nobilissima in genere formaz corpaliū maxie ma
 teriā suā distendit. Et iō vnus p̄ctus luminis siue lu
 cis sufficeret ex se ad illuminatōem totū orbis. p̄pter
 materie siue nobilitatem et forme sumā actualitatē
 fm alga. vna igit̄ est lux simplex vt vniūformis in sua
 essentia q̄uis diuersa sunt luminaria q̄ int̄ se sunt de
 stincta. Quis videant̄ i vno actu vniūformi aggre
 gata nec lumē vñi intrat substāntiā alterius q̄uis
 sensibiliter tanqz vñū lumē vñiri videant. Non er
 go ē incōueniēs ponere duo corpa simul quoz vñū
 est subtile et formale et q̄si p̄plementū alteri. relinq̄
 autē est materiale et imp̄fectū. Duo vō corpa gloūsi
 cata in eodē vbi esse nō p̄nt qz neutriū respectu alteri
 us materiale potest esse i aliquo vel formale. S; glo

efficacū et non glorificatū simul esse p̄nt sine aliquo incontinenti sicut expresse dicit Aug. lux ut dicit Basil. est maxime mobilis incessantē cū mouet se et gignit linealiter et circūferenter in omnē p̄te se mouēdo et diffundendo. vñ q̄tū est de se subito mouet. lux em̄ summe est actiua et sine resistantia ad intima cuiusq; rei penetratiua. diuersoz et dispariū generatiua et cōtrariōz in clementis et corpōbz mixtis in p̄cordiaz et vnitatē, redūctiua. radiōz suoz. p̄iectōe. directiōe. interfectōe. p̄fractōe et reflectōe oim in eē. p̄ductiua i esse cōsuatiua. vel ab esse dissolutiua vt dicit caladi? sup thimēū. vite et p̄manētie cuiuslibet rei regitiua ē lux et directiua. sup̄ius naturaliter multiplicatiua. Lux em̄ multiplicat se gignendo. gignit lucē et lux genita simul gignit et generat lucē sibi succedentē. et fit in vno instanti vnus punct? replens lamie totū orbem. Itē lux ē sui et alioz manifestatiua. colorz p̄ sui i incorporatōem in superficie humidi p̄spicui effectiua sic dicit Aug. lux tenebras expellit. m̄iores dissoluit. in sidias. p̄dit. securitatē parit. oim sp̄m letam iocūdā qz inducit. rebz oibz formā et decorē tribuit et inducit qz sine luce oia corpora occulta remanent et ignota. Aufer. inquit Dam. lucē et omnia i tenebris incognita remanebunt. Lux igit̄ fm̄ Amb. et etiā fm̄ Ba. est pulcritudo ois visibilis creature. cui? gratia maxima ē in aspectu. q̄ cetera mundi mēbra laudibz efficit digna. Nec vt dicit Ba. idē ē angeloz et sanctorū supra celū quietissima habitatiō. Nec summe trinitatis p̄ exemplū est demōstratio manifesta. Nec lux sine diminutiōe sui ē luminositatis mōifestatiua et diffusiuā. q̄ in superficie vmbrosi corpōis recepta non se p̄fundat q̄tū ad visibile specē s; quo ad virtutē vt dicit. ysi. Multas alias p̄prietates laude dignas habz lux quo ad suā substantiā virtutē et op̄ationē. cuius substantia nihil inuenit puri? vñ transiens p̄ foras nō fordescit. cuius v̄tute nihil ē actuali? cuius op̄atiōe nihil vniū in corporibz reperit.

De splendore.

Ca. xij.

Splendor est quidā de fluxus exiens a substantia lucis. Egreditur autē de luce sine alterius nature p̄mixtione. luci a qua erit ē cōcūis in duratiōe vt dicit Aug. Hicō ē ignis tam cito ē splendor. vñ si ignis esset eternus splendor esset eternus. Erat etiā splendor a luce sine lucis diminutiōe sine puritatis lucis cunctamie sine discōtinuatione cum sui et alioz manifestatione cum vniū multiplicatione vt dicit Basil.

De lumine

Ca. xliij.

Lumen differt a luce sicut sp̄s a genere. Hicō em̄ lumen lux ē s; nō econuerso ois lux est lumē. Nā lumē est defluxus quidā a substantia lucis in aere vel in alio diaphano corpore recept? et vndiq; circūfusus. Triplet autē ē lumē vt dicit autor p̄spectiue. s. reflectū fractū et directū. Reflectū sicut a speculo et alijs politis corpōbz q̄ reijciunt lumē a se receptū. Aliud ē lumen fractū sicut qm̄ lumen venit ad corpus deorsum vel durū recipit lumen in se. s; p̄pter materiā omnino inobediētē. lumen illud nō tenet rectū incessum s; diuertit ab incē

su recto et vocat̄ fractio radij. Tercū lumē est directum quod nō repellit neq; inuenit materiā aliquā modo inobediētē et trāit libere et facit op̄atōes effectas. Itud lumē ē aeris et alioz corpōz transparentū p̄fectiū decoratiū. formaz et figurarum desiderantium oculoz lenificantū. oculis lippis et infirmis est lumen odiosum et molestie illatiū. hominum somno et corpore et ocio excitatiū. formariū et p̄ferū in superficie speculi vel politū corpōis imp̄ssum. Nam lumen ad superficiē politē materie p̄tingens in angulis equabz se reflectit. et oim subiectōz formaz ibi imp̄mit. vnde quod extra est per substantiā i superficie speculi collocat per imaginē vel figuram. lumē etiā ē fm̄ dispositionē materie quā subintrat inuentionis susceptiū. Nam eius claritas intenditur materia perspicua atq; pura et remittit in seculentā materia et obscura. In materia em̄ diaphana obliuolum non inuenit ideo per eā gradians. p̄prios fulgores exprimit et ostendit vt dicit Dyo. Et quāto perfectius illi infundit̄ tanto latius ex ea refusa ad alia deriuat. Accedens ad grossiorē naturam illius habet obscuritatis distributiā apertionē. Sicut em̄ cū materie crasse infundit̄ caput imperfecte. ita eius se effundit extrinsecus apparet obscure. vnde materie crassities ipedit q̄ illuminatio recepta distribuatur. In purioribus igit̄ substantijs perfectius apparet et augmētatur. in grossioribz minorat̄. Et quo patet q̄ a purissimis et subtilissimis materijs lumen perfecte p̄hendit̄. a cōpactis vero et obtusis repullam pati inuenitur.

De radio

Ca. xliij.

Radius est quidā lumen nosius a corpore lucido deflux? q̄ mediāte lux vel lumē suā p̄ficit actionē vt dicit Ba. Radius autē aliq̄ est p̄p̄dicatilis et rect? q̄ a corpore lucido sine luminoso emissus recto et lineari motu sine discretiōe aliqua p̄ter centriū. Alius ē collateralis et cōfract? q̄ a corpore luminoso exiens et aliquod diaphanū inueniens nō recte p̄cedit s; obliquat motū suū et ista obliquiō vocat̄ radij cōfractio. Alius vō ē reflect? q̄ q̄dem a suo p̄ncipio recte vel obliq; p̄gredit̄ s; a corpore obiecto repellit̄ et rep̄cūit̄ et talis rep̄cūssio vel repulsa radij reflecti nuncupat̄ vt dicit Aug. p̄spectiue. radius itaq; luminoso ē mobilis et agilis p̄spiciua et obicularis de se rectus. maxime si fuerit perpendicularis. Coniungit autem radius frangi et obliq; et q̄q; ad p̄te oppositā. p̄ici. fm̄ dispositionem materie quam inuenit vel quaz tangit. Hic radi? i nube p̄caua et humida interclusus diuersas op̄as in nube vel in aere formas calores et figuras vtz in coloribz arcus celestis q̄ nihil aliud ē vel eē d̄f q̄ subintratio radiōz in nubē cōcauā et aequosam vt dicit li. meteb. Et subito semp̄ motu radiōz et cōtinuo coniungit aere circūfusum igni et inflamari maxime cum cocurrerint in loco fractōis. Nā radij ibi coadunati mutuo cōculcant̄. et ita sunt cā q̄re aer circūfusus sepius inflammat̄ vtz in cristallo vel berillo ex cui? op̄positione p̄ solares uadios stappa app̄sita accenditur et igitur.

De umbra

Ca. xliij.

Umbra est obiecti cor

Umbra est obiecti cor
 pons tenebrosi ⁊ opaci ad lucē siue corpus
 luminosum. Est itaq; ymbra triplex fm phisicam cō
 sideratōes. Cōtingit em̄ q; corp⁹ luminosū sit rotun
 dū. Et aliqñ ē maius q̄ corpus obiectū. aliqñ equa
 le. aliqñ minus. Si eq̄le facit ymbra equalē et rotun
 dā. et talis ymbra dicit̄ chelindroides. i. equalit̄ rotū
 dā. Si minus sit obstaculo facit ymbra tendentē in
 latū ad modū calathi et talis ymbra dicit̄ cathaloides
 si vō corpus luminosum maius sit corpe supposito
 facit ymbra tendentē in acutū et in conū. et talis ym
 bra dicit̄ conoidē. Et quo pz cū sol sit maior terra
 facit ymbra conoidē. Cōtingente igit̄ q; terra sit op
 posita soli que assignato mō ita alte dirigit ymbra
 q; lunā attingit et eam inficiendo eclipsim lunē facit.
 h̄ ex quo sol tumorē spererit. iste conus transit et
 declinat in partē oppositā ⁊ tunc luna libere apparet
 et illuminat̄. Cū vō luna directe sit opposita soli lu
 na facit ymbra cathaloidē et idē ymbra contra terrā
 dirigit et eclipsim p̄cularē facit. q; talis ymbra non
 sufficit tegere totā terrā cū a radijs solis in quibusdā
 partib; illuminet̄ et ex tali ymbra accidit eclipsis in
 vno dimate alio illuminatio existet̄ vt di. albu. ym
 bra vō caloris solaris est repressa splendoris radio
 rū solarū occultata sterilitatis et fecunditatis terre
 inductiua. serpentū amica ⁊ colubroz nutritiua estu
 antiū et inmerantiū refrigeratiua. maturitatis fructu
 um tardatiua. timoris et horrois melancolicis incu
 sua. Cū ū sit corp⁹. speciei corp⁹ sit repūtiatiua. cor
 porū motu et quiete ē suūpius figuratiua. Mā mo
 tu corpe se mouet. q̄scēte q̄scit. fugientiū est insecur
 tiua. et insecurtiū fugitiua. quāto etiā dies est longior
 ⁊ sol in celo stat altior tanto obiecti corp⁹ ymbra vi
 detur minor et eouerso. Et ideo sole oriente videt̄
 ymbra maior. siliter et in occasu q̄ in meridie.

De tenebra. Cap. xlv.

Tenebra est lucis absen

Tenebra est lucis absen
 tia a tenēdo dicta. Ligat ei et tenet oculos ne
 solem videat siue lucē et sic nihil ē nisi pura priuatio
 Tenebra etiā dicit̄ aer obscur⁹ vel ymbra opaci cor
 pons vt dicit̄ Basil. et qualitate et situ luci cōtrariat̄
 timorē incuūt. colorū pulcritudinē tollit. verecundiā
 diminuit. somnolentiā nutrit. Finit liber viij.
 Incipit liber nonus de tpe et pnb⁹ tps.

ostquā autē dixim⁹

ostquā autē dixim⁹
 de p̄petatō celi et ei⁹ p̄mū de q̄bus
 sacra pagina facit mentōes. dicendū ē s̄
 breui cōpendio de eius effectu. s. d̄ mo
 tu et mēsurā mor⁹. i. de p̄petatōibus tps et p̄mū eius
 Causā autem mor⁹ p̄mo et p̄ncipaliter a volutiōe
 celi cui⁹ mor⁹ p̄mū ē ⁊ sem p̄mū vt dicit̄ in li. de ce. ⁊
 mū. neq; s̄ilis ē motui inferiorū corpali et visibili. Cā
 tū est motus inferiorū. quia motus rerū inferiorū ge
 nerabiliū p̄cedit ex incorpali et vniiformi motu orbū
 um superiorū vt di. ari. ubidē. Motus autē est transit⁹
 a termino ad terminū p̄trarium. vt dicit̄ in fine libri
 eiusdē. Om̄e em̄ qd̄ p̄mutatur de cōtrario mutat̄ in
 cōtrariū. Et sunt sex species motus. s. generatio. cor

ruptio. alteratio. augmentū. diminutio fm locū mu
 tatio. vt dicit̄ idem. Motus em̄ p̄mutatōnis fm sitū
 alius ē reuolubilis et spericus. alius rectus. ali⁹ com
 positus. Reuolubilis autē nō mutat locū fm totū; h̄
 fm ptes. Circularis tū qñq; mutat locū vt pz in mo
 tu planetaz. Rectus autē sp̄ mutat locū q̄scū ē i actu.
 aut em̄ mouet a cētro ad circūferentiā vt ignis ⁊ aer
 ⁊ hm̄di. leuia q̄ ferunt̄ sursum aut ecōuerso mouent̄
 deorsum ad centrū vt grauiā sicut aqua ⁊ terra. hic
 autē mor⁹ h̄ sex spēs. ē em̄ dexter. sinister. ante. retro
 supior. et inferior. Cōposit⁹ vō motus est ex duobus
 motibus cōtrarijs. sic mor⁹ ligni in q̄ accendit̄ ignis
 Mor⁹ insup hoc h̄ p̄p̄riū. q; ex vehemētī motu ge
 nerat̄ calor vt pz ex motu p̄mi orbis ex cui⁹ cōfricā
 tione et motu inflāmat̄ ether vt dicit̄ arist. et ex mo
 tu lique sit plumbū qd̄ ē in eo vt dicit̄ idē. Mor⁹ em̄
 nō p̄t mēsurari nisi fm mensurā spaciū in q̄ ē mor⁹.
 oē. n. qd̄ mouet̄ aut mouet̄ p̄petate vt adamas mo
 uet̄ ferz. aut violentiā. sicut ex forti impulsu vēti mo
 uet̄ nauis. aut ex volūtate sic mouet̄ corp⁹. put vult
 anim⁹. Mor⁹ vō mutatiōis ā duplex. vel mutatiōis
 de loco ad locū vel p̄mutatiōis. d̄ispositiōis ad d̄ispo
 sitiōes de loco ad locū naturalit̄ aut p̄ vi. Lapis. n. q̄n
 tomagis descendit tanto est eius motus magis ip̄e
 tuosus vnde intendit̄ in fine ip̄ius. qui vō mouet̄ p̄
 violentiā intendit̄ motus eius in p̄ncipio motus ip̄i⁹
 et q̄nto remotus ē a suo p̄ncipio tanto debilior erit
 motus vt pz in sagitta ab arcu emissa. q̄ tā a remotis
 p̄t. p̄ici. q; in vltimo nihil penetrat neq; ledit. Mo
 tus itaq; ē generatiōis ⁊ vīs transmutatiōis inferiorū
 causatiua caloris ⁊ inflāmatiōis inductiua. tā aq̄
 q̄ aeris subtilatiua. caloris naturalis p̄fortatiua
 appetitus ericatiua. medicane laxatiue ad mundi
 ficandū corpus coopatiua vñ dicit̄ ypo. Si vis elle
 box ducere moue corpus. Itē si fuerit motus a cētro
 in circūferentiā. erit materie extēsiua. Si vero fue
 rit eouerso a circūferentiā vsq; ad centrū erit ag
 gregatiua. partium inspissatiua et constructiua.
 Itē motus t̄patus ē nature aiatōz corp⁹z p̄seruati
 ua. imoderatus vō ē nature destructiua.

De tempore. Capi. j.

Temp⁹ ē rerum mutabi

Temp⁹ ē rerum mutabi
 lū mēsurā. vt dicit̄ Arist. i. li. de. v. subijs. Tē
 pus ē inderus numerans in oi eo qd̄ nūerat̄. vel sic
 dicit̄ rabanus. Tps ē dimēsiō rez mutabiliū fm mo
 tū ⁊ fm morā coeua in reb; mutabilib; vt dicit̄ Aug.
 Nihil ē p̄ciōsius tpe vñ de oi possessione duo p̄nt si
 mul haberi vel plura. h̄ de tpe duo momēta sil' habe
 ri n̄ p̄nt vñ tps recuperatōes nō recipit. amissio. n. tps
 irrecupabilis ē. Breue ē tps mutabile instabile ⁊ ir
 recupabile. cū motu em̄ et mobili incipit. q̄ p̄tius de
 ficiente tps finit ⁊ id nō erit in futuro. h̄ cessabit. quā
 do nihil nisi eternitas erit. vt dicit̄ Aug. Tpe nihil est
 cōmuni⁹. Dibus em̄ eq̄liter ē p̄mune. tpe nihil labi
 lius. q; nunq; q̄scit̄ imo qñ incipit deicē incipit de
 crecē. ⁊ ecōuerso q; p̄is finit ē p̄teriti. ⁊ mor p̄ncipi
 um ē futuri. oē em̄ tps trib; vicissitudinib; variat̄. s.
 in p̄teritiū p̄is et futurū. Scdm̄ rōem tps et eius va
 riā successiōne. sp̄ ē dies et nox. vt dicit̄ deicē. h̄ alibi di
 es. alibi nox. Tpe nihil incertius nihil imp̄cepabili⁹

us. q. vt di. ysi. Tps p se nō dinofat. h. solū p huma
nos actus. Itē tpe nihil ē alterabilius et ideo corpo
ri nihil periculosius. q. vt dic̄ ypo. mutatiōes tempo
rū maxime generat morbos. Subitanea em̄ muta
tio frigiditatis in caliditate corpa alterat et immutat
et idē q. natura. nō patit̄ repentinas mutatiōes vt di.
idē ypo. idē subita mutatio tps frequēter est cā infir
mitatis. Itē moderatio tpe 7 in suis q̄litateb; tempo
to. corpi nihil ē salubrius. vñ d̄r in Amph. Tpsibus
moderatis si tpa tgaliter se habuerit. boni erūt sta
tus. 7 maxime bone determinatiōis sūt egritudines
Itē q̄uis tps ita sit mutabile t̄ tpe nihil ē magis cō
tinuū. ptes em̄ tps sunt p̄tigue. vñ di. Mar. Tem
pus qd̄ in hyeme senescit statim in vere reuiuiscit 7
econuersio.

De anno solari 7 equinoctiali.

Ca. ij.

Annus vt dicit yfido. est
solis reuolutio vel amphractus cuz pactis
ecc. lxxij. dieb; et q̄drante redit ad locū suū. Est autē
annus dicitur eo q̄ mōsibus in se remeantib; voluit
vnde annus ab an qd̄ ē circū d̄r. q. q̄si circulus in se
redit et renouat. Vñ apud egyptios añ lras inuen
tas p pictū draconē caudā suā incidentē 7 in se reuer
tentē significabat vt dicit ysi. Sūt annoz diuersa ge
nera. Nā ē annus lunaris nūm; anno solari in. xj.
dieb; et ē annus solaris q̄ duodeci h; mēses. Singu
li autē planete habēt annos suos in quib; p̄ficiūt cur
sum suū. vt mars q̄ in duob;. Iuppiter in. xij. saturn
us in. xxx. Et ē annus magnus q̄ d̄r mūdānus q̄
oēs stelle fm̄ Ari. redibūt ad p̄riū 7 p̄mā creatōis
sue p̄ficiūt et h; ann; fm̄ ar̄. i. xxx. et. vj. milib; ānoz
p̄ficiūt sicut p; in li. de p̄prietatib; elementoz. Scdm̄
platonicos autē infra. xv. milia p̄ficiūt annus iste sicut
dicit Macro. in li. Ciceronis. Sūt autē anni v̄suales
i. solares q̄tuor: tpm̄ q̄ sunt tps vernale. estiuale. au
tumnale 7 hyemale. Et dicit̄ tpa eo q̄ in suis quali
tātibus mutuo se tpanē vt di. ysi. Dicunt̄ et curriē
la eo q̄ alterna assiduitate currūt et nunq̄ in eodem
statu p̄seuerant vt di. ysi. In his quatuor anni tpsib;
accidit duo solsticia i. hyeme et estate. duo eq̄noctia
in vere et autūno. Solsticiū autē ē maxima inequali
tas diei et noctis que accidit in ingressu solis in can
crum 7 capricornum in cancrum q̄rtum ad solsticiū
estiuale. in capricornū q̄rtū ad hyemale. Et dicit̄ sol
sticiū quasi solis statio duplici de causa vel quia sol i
estate vel in hyeme. p̄pter longitudinē diez aut nocti
um videt̄ stare in nostro emisperio vel in inferiori.
vel quia in vtroq; solsticio quasi stat. in estiuale non
potens plus accedere ad nos. in hiemali nō potens
plus a nostro habituali elongari. Equinoctiū ē maxi
ma equalitas diei artificialis et noctis que accidit
in ingressu solis in arietē siue libā. Sunt autē duo eq̄
noctia. p̄mū est vernale. scdm̄ hyemale. In his qua
tuor tpsibus sūt q̄tuor: ieiunia que dicunt̄ tridua
na. p̄mū sit in p̄ma septimana q̄dragesime istud est
veris. scdm̄ est estatis in septimana p̄thecostes. ter
cium est autumnū in quarta feria septembris. q̄rtum
est hyemis qd̄ sit in septimana integra añ natiuitate
d̄ni. Annus itaq; solaris ē annus cōmūnis et inci
pit a ianuario et terminat̄ in decembri et ē spaciū; q̄

sol voluit tricesies sexagesies 7 quinquies in jody
aco et quadrāte. i. vj. bonis que sunt quarta ps diei
naturalis. Iste autē sex bore nō cōputant̄ in anno cō
mūm. h. colligunt̄ in anno bisextili. Dicit̄ autē bisexti
collectio. xvij. horaz; emissa in tribus annis cū sex
bonis quarti anni ad p̄ficiendū vñū diez. ex. xxij.
bonis ex cuius additione dicit̄ ann; bisextilis vt di.
Beda. Et dicit̄ bisextus quia semp̄ eo anno quo ac
cidit in februarij bis sex kal. p̄nunciam;. vel dicit̄
bisextus et bisexti mōmētis collectus. ex. xxx. em̄ mō
mētis quib; sol morat̄ in quolibet signo vltra. xxx.
dies et ex. xxx. tricesies; colligunt̄ singulis annis. vj.
bore que collecte p̄ tres annos faciūt in quarto an
no diem bisextilem vt di. Beda. h. hoc q̄re i cōputo
De anno lunari

Ca. ij.

Annus lunaris quādoq;
dicit̄ spaciū quo luna reuoluit ab vno pun
cto zodiaci ad aliud punctū qd̄ cōiunct fm̄ quosdam
xxvij. dies 7. vj. horas. q̄nq; d̄r annus lunaris spaci
um quo voluit a cōiunctione vsq; ad cōiunctionē
vel ab illuminatione ad illuminationē et tale spaciū
supat p̄mū duob; dieb; et sex horaz;. Dicit̄ autē luna
esse in coitu q̄ ita directē ē sub sole q̄ nulla ps sup
ficialiter respiciens nos apparet illuminata. tota vō
est illuminata q̄ videt̄ plena post cōiunctionē. itaq;
luna recedit a sole et relinq̄t eum in aliquo puncto
zodiaci qui reuertens ad idē punctū nō inuenit eū;
ibi q̄ itā p̄fecit in suo motu. Vñ oportet eā p̄sumere
duos dies et. vj. horas anteq̄ illū conseq̄at. et tale
spaciū dicit̄ lunatio. q̄nq; dicit̄ annus lunaris spaci
um cōtinens. xij. lunatiōes q̄ diuidunt̄ a cōiunctis
p̄ sex pares 7 sex impares fm̄ q̄ menses sunt pari
siue impares. par em̄ lunatio m̄det mensi impari. i.
par aut̄ pari. Annus ergo lunaris cōtinens. xij. tales
lunatiōes cōtinet. ccclxij. dies. sexies autē. xxx. et ter
ciū. dies p̄ficiūt tantā summa. Vñ p; q̄ annus
solaris cōis supat hūc annū lunare in. xj. diebus qui
excessus facit etatē lune varian singulis annis i kal.
mensiū ita q̄ in hoc anno p̄mā ē in kal. alciuis mē
sis i seq̄nti āno erit. xij. q̄nq; autē d̄r mēsis vel ann;
lunaris embolusmalis. Et ē maximus extremē
tū anni solaris ad lunare. 7 d̄r ille annus embolus
malis in q̄ cadit 7 recolligat̄ vna lunatio. xxx. diez et
collecta ex illis. xj. diebus in q̄bus supat annus sola
ris lunare. 7 idē tercius annus ē embolusmalis. q̄ in
illo recolligat̄ lunatio. xxx. diez trib; diebus desup
remanētibus. ter em̄. xj. faciūt. xxxij. remanētibus
alijs diebus sex dieb;. silt. vij. annus ē embolusmalis
additis illis sex dieb; ad illos. xxxij. dies q̄ ex sup̄re
secntia. vij. et. vij. anni recolligat̄. h. ad l; vt lunatio
embolusmalis. vij. anni sit. xxx. diez optet mutare
duos dies et embolusmalis subseq̄nti 7 ita p̄cedēdij
est vsq; ad. xij. annū q̄ circulus embolusmalis ad
plef cōtinēs annos. xij. cōmunes 7. vij. embolusma
les. Embolusmalis em̄ sunt. iij. vij. xij. xij. xvij.
xix. alij vō sunt cōes. Annus autē lunaris marie ob
seruatōis ē apud hebreos p̄p̄ qd̄ legalis d̄r. q. oēs
festiuitates legales fm̄ lune cursum et etatē obfuaē
et idē sp̄ incipit a lunatiōe apul vt di. Beda. 7 i. Ero
xij. d̄r. Mēsis iste erit vob p̄ncipiū mensiū annū 7ē.

Preter annū autē vsualem seu cōmunē et legalē ē an-
nus qui dicit emergens qm̄ aliq̄ casu notabili emer-
gente tps̄ sublequēs cōputat̄ sicut greci cōputauerūt
tps̄ a p̄ma olimpiade et xp̄iani a p̄ma dñica incarna-
tionis. et sic de alijs. Vñ p̄tingit sepe q̄ mediū anni
egalis ē p̄ncipiū emergētis et cōuerso et p̄ hoc mul-
te p̄trarietates in biblia ad cōcordiā reducunt. h̄ bec
temporū diuersitate dicta sufficiant.

De tempore vernali.

Cap. iij.

Est principium anni

cuus initium ē qm̄ sol in prima pte arietis cō-
stitit et contra septentrionē per rectā lineā ascēdere in-
cipit. vt dicit constan. in pantegni. li. v. c. iij. recta autē
inea est q̄ neq̄ septentrioni attingit neq̄ meridie h̄ ab
utroq̄ polo equaliter distat. durat autē tps̄ veris vsq̄
in finē geminorū q̄ntum. .i. sol discurrit per tria
signa quorū vnūquodq̄ h̄z suū mensem ad tps̄ ver-
nale p̄tinentē primus mensis est arietis incipiēs a.
xviij. die marci vsq̄ in. xij. diem aprilis. secundus est
tauri incipiēs a. xvij. die aprilis vsq̄ ad. xvij. diē
mai. Tercius ē geminorū incipiēs a. xvij. die maij
vsq̄ ad. xvij. diem iulij. Est autē vernū tps̄ inter frigidū
et calidū maxime tpatum inter hyemē et estatē
mediū qualitatum vnūq̄q̄ p̄cipatūū qm̄ sanguis
tunc incipit multiplicari in corpore aialis et humores
q̄ in vernali frigore coarctati fuerant et cōpacti calo-
re vernali moueri incipiūt et dissolui. Ver autē in su-
is qualitātibz tpatum sanissimū tempus est et mini-
me mortiferū ac infirmū vt dicit constan. et gal. nam
his duabz q̄litatibus natura delectat. qz caliditas est
ca effectua nutrimenti et id in vere maxime generatur
sanguis q̄ magis est necessarius nutrimento corporis
Si vō naturā suā exierit diuersas iducit egritudines.
Vñ dicit in amph. Si hyemis sicca fuerit et borealis
ver vō pluuosus fuerit vt autūnnus necesse ē in esta-
te febres acutas fieri et obtulinas et dissenterias ma-
xime in humidis natura vt dicit p̄mēta. In hyeme
siccū humores p̄ frigiditātē retētū acuiūt. in vere autē
in nimia humiditate dissipate multe supfluitates
generant̄ et p̄ calorem resoluunt. In estate vō dū calor
non ē potens eas cōsumere. putrefacit et sic febres a-
cutas generat et inducit multas alias passiones. Si
vō hyems calida et humida fuerit ver autē frigidū et
siccū necesse ē hoies in estate egrotare et mulieres pi-
tuas leui occasione abortire cui rei assignat gal. ra-
tionē in cōmento dicens. qm̄ corpa pregnantū in hye-
me sūt calida et hūida tenera et rara. Vñ frigiditas
aeris vernāl subito penetrans ad interiora ledit fe-
tū. per frigiditātē em̄ et siccitātē q̄ sunt q̄litates mor-
tificatorie mortificat fetus. Vnde fetus mortificatus
aggrauat et retinacula abrupit. et sic mulier necessa-
rio abortit. vernū insup tps̄ terram diu clausam et p̄
frigore coarctatā apit et radices et herbas in terram
latētes p̄ducit floru et herbis terrā renouat. Aues
ad garrū et amorē sollicitat et inducit et miro deco-
re omnē terre supficiē induit et venustat. Vñ ver di-
citur a virore vel vigore. quia tūc herbe et arbores vi-
rescere incipiūt et frōdere. tps̄ veris ē tēpus agricul-
ture et labors. tēpus leticie et amoris. Vernali tem-

porē oia vident̄ letari. nam terra virescit. silua frondet
prata florēt. celum splendet. mare quietat volucres
vociferant et nidificant. et oia que in hyeme videbāt
mortua et marida vernali tpe renouant. Vñ serenitas
aeris vernāl vocat̄ a marciano risus iouis. Vñ
vō vernalis tps̄ minus sane sunt ad bibendū. qz a
vapouribus tunc resolutis ingrossant̄ et a ramis et alijs
vermbus tunc tps̄ semen p̄scentibz insiciunt.
Et ideo si necesse fuerit eas bibere cōsult̄ constan. vt
primo decoquant̄. vt sic per bullitionē subtilienter
et purificent. De estate. Cap. v.

Estas calida est sicca

cuus initium est cum sol fuerit in prima p-
te cancri et tūc est sol in maxima elevatione quo ad
nos et iam paulatim incipit descendere vsq̄ in finē
virginis. Et h̄z estas tres menses sicut et ver vt dicit
constan. primus mensis ē cancri a. xvij. die iunij vsq̄
ad. xvij. iulij. Secundus ē cū sol est in leone a. xvij.
die iulij vsq̄ ad. xvij. diē augusti. Tercius ē cū iam
in virginē descendit a. xvij. die augusti vsq̄ ad. xvij.
diem septēbris vt dicit p̄stan. Est ergo estas calida et
sicca colere generatua eo qz sol tpe estivali summa q̄
ditur ascensione. Oppositusq̄z capitibz nostris dire-
ctam et fortem in corporibus nostris sicut et alijs in
feriōibus fortissimam imprimat actionem. Vnde
et supflua in hyeme coadunata dissoluit et cōsumit.
Si vō estas suam temperē exierit infirmitates cali-
das et siccas generare et inducere pleneuit di. p̄stā.
dies longiores sol efficit et noctes breuiorē fructus
et flores ad maturitātē p̄ducit. Vñ vō caliditatis sue
tunc incense. hūores i fructibz tūc digerit et digestos
eis incorporat et cōiungit. qd̄ vō supflūū ē defecit per-
nitus et p̄sumit. terrā rimolam et cauernosā reddit
Vñ calore suo hūidas ptes p̄sumendo destruit. sic
citare vō sua ptes terrestres cōprimat et coniungit et
sic aperit terrā atq̄ fundit. Cōsumptis q̄ p̄tibz aque-
is q̄ fuerūt cō coadunatōis p̄tū et cōstructōis neces-
se est vt ps̄ a parte diuidat. et sic scissura in p̄tibz ter-
reis efficit. Vñ et loca paludosa aq̄litate p̄sumēdo
defecit et etaspas et indurat. porosās ptes aialū car-
lous sui subtilitate subintrat et humorē subcutaneū
dissoluēdo sudorē p̄uocat et sic qd̄ ē supflūū adhibi-
lat et euacuat per pororū etiā aptōdem sit spiritūū era-
latio et substantialis humiditatis euaporatio. et ideo
vires debilitat et enervat ex vtrāq̄z q̄litate sua colorē
excitat et inflāmat et id̄ sebule calorem generat et au-
gmentat apes mellificantes suis flouibus eas reficit
et sauat. nocturnis tps̄ibz rorem generat et herbarū
supficiē ne diurno estu arelescat rigat et humectat.
Estiū tpe aues canore maxie vociferat̄ et modulan-
tur etiā ad pulificandū siluestres volucres maxime
animatur. De autūno. Cap. vi.

Autumnus ab augendo

est dicit. eo qz tūc tps̄ fruges et fructus po-
tissime abundant in horreis et augent̄. Vñ em̄ an-
ni labores et fructus recolligit in horrea et reponit. Et
ideo in fabulis nutricia iunonis cōparatur ratōe fer-
tilitatis vt dicit ysi. Vñ sollicitos et negociosos cir-
ca fructū collectōem bonies reddit. agros a frugi-

bus et arbores a fructibus orbata reddat. siccitate et
 et frigiditate sua frōdes et folia mortificat et deicit.
 terrā sterilem efficit et vim germinatiuā aputat et p̄sci-
 dit. Est itaq; autūnus frigidus et siccus. humoris me-
 lancolicū frigidū. s. et siccū generatiuū. cuius incūū ē cū
 sol p̄mā p̄tē libere intrat cū sol ē in recta linea. s. in eq̄-
 noctiali cū a septentrione et meridie eque distat. h̄ aut̄
 t̄ps autūnale tres mēses sibi defuientes vt di. Con-
 stan. Primus incipit qm̄ sol est in libra a. xvij. die sep-
 tembris vsq; ad. xvij. die octobris. et tūc incipit sol
 plus declinare in meridie. Secūds mensis ē in quo sol
 est in scorpione a. xvij. die octobris vsq; xvij. diem
 nouembis. Tercius ē cū sol ē in sagittano. s. a. xvij.
 die nouēbris vsq; in. xvij. die decēbris vt dicit Lō-
 stan. Autūnus in suis q̄litatibus veri ē cōtrari⁹. et iō
 multarū infirmitatū et pessimarū ē generatiuus. Vñ
 p̄po. in amph. In autūno acute accidūt infirmita-
 tes et mortifere. sup̄ quē locū di. Gal. Autūnus pesti-
 lentior ē ceteris tēporibus et in multis illaudabil. Pri-
 mo p̄pter mutabilitatē t̄pis. nūc enī ē calor. nūc fri-
 gus. Secūdo q; cū sit post estatē inuenit multos humi-
 res incēsos et calore p̄cedēte quos reputat frig⁹ aut̄
 tūnale ad interiora et nō p̄mitit eos exire q̄ putrefi-
 unt et inducūt pessimas passiones vt quartanas et
 febres vix curabiles. Et hoc q; autūnus frigidus ē
 et siccus et inordinatus. Et iō in autūno nimia siccī-
 tate a qua p̄sumit subalis hūiditas. corpa efficiunt
 debilioza p̄pter inequalitatē vō aeris p̄o nūc subī-
 to aperiunt. nunc subito p̄stringunt. Vñ sit calidaz
 fumositatū retentio quas cū vltra nō possit pellere
 multitudine et acumine materie passiones mortife-
 re subsequē. p̄tibificas aut̄ autūnus maxime ē noci-
 uus q; frigiditate et siccitate sua pulmonē desiccāt et
 rumpit ad modū pampini iō p̄tibificos valde ledit.

De hyeme

Ca. viij

Hyems ab eūdo ē dicta

Hyems ab eūdo ē dicta q; t̄pe hyemali solet ire et volui sol in bre-
 uiori circulo q; in estiuāli. Vnde breuiores efficit di-
 es et noctes lōgiores vt di. ysi. Est aut̄ initū hyemis
 fm̄ Constan. cū sol ē in p̄ma p̄te capricorni et ē finis
 descensionis solis in meridie et iā paulatim incipit ascē-
 dere p̄ septentrionē. H̄; etiā hyems tres mēses sibi
 defuientes. Primus ē in capricorno incipiens i. xvij.
 die decēbris vsq; in. xvij. die ianuarij. Secūds ē cū sol
 est in aquario a. xvij. die ianuarij vsq; ad. xvij. diem
 februarij. Tercius mensis est cū sol est in piscabz et inci-
 pit a. xvij. die februarij. vsq; in. xvij. die marcij vt di-
 cit Constan. Est aut̄ hyems frigida et hūida slemma-
 tis nutritiua. magis tū dominat̄ frigiditas q; hūidi-
 tas. q; magna sit aeris et aque cōstrictio. et cogelatio
 p̄pter nimiam solis elongationē. ex q; frigus nō modū
 cū tūc t̄pis generat̄. vñ hyems estati penitus ē p̄tra
 et iō oia viuētia et nascēna b̄ificio estatis rigore hye-
 mali mortificant̄. et estans p̄terite vestigia in hyeme
 penitus annullant̄. niues et aquaz inundatōdes in
 hyeme multiplicant̄. tā viciq; semite lubrice et lutose
 in hyeme efficiunt̄. p̄o terre glaciali frigore cōstrin-
 gunt̄. omniū corporū vmbre in hyeme plus q; i estate
 plōgant̄. P̄ous terre clausis in superficie exteriori
 corpa infrigidant̄. Interius tamē p̄tes calide fugien-
 tes dominantē frigiditatē inaggerāt. et iō aque pute-

ales et fontane in hyeme sentiunt̄ magis calide q; in
 estate. q; calor naturalis fugiens p̄riam sibi aeris fri-
 giditatem interiora petit et in venis puteoz et fonta-
 num se includit. et iō p̄pter caloris p̄ntiaz aque in fon-
 te vel in puteo non gelant̄. Itē hyemalis asperitas
 homines efficit pigros et desides ad operandū. nor-
 ui enī cōstringente frigiditate cōtrahunt̄ quodam
 modo et coarctant̄. p̄pter qd̄ membra ad opandum
 ita defacili nō laxant̄. Itē ex frigore hyemali claudū-
 tur p̄o et reuocato calore naturali ad interiora v̄n-
 tes animales confortant̄. p̄pter qd̄ excitat̄ appetitū
 et plura necessario cibaria plus q; in alijs t̄pibus re-
 rūt. Vñ p̄po. in amph. ventres hyeme natura sē-
 lidiores et somni longissimi. In his ergo horis plu-
 res oblationes dante sunt. calor enī ē multus et mul-
 to indiget nutrimento tē. Itē qm̄ hyems suas exce-
 dit qualitates varie passiones in corporibus generat̄.
 multi enī humores clausis p̄ois in cōcitantibus cor-
 pous aggregant̄ qui nō inueniētes viā euaporatōis
 calefiunt et putrefiunt ex quo necessario infirmitates
 varie procendantur.

De mense

Ca. viij.

Mensis est nomen grecū

et de lune nomine tractū. luna enī greco ser-
 mone mene vocat̄. nā apud hebreos menses legit̄-
 mi nō et cursu solis s; ex lune motu nūcupant̄. Egi-
 tij aut̄ p̄mi p̄pter velocitatē lune cursum nomē men-
 sis p̄mo ex solis cursu inuenerūt qm̄ tardior sol mo-
 tus facilius poterat cōp̄bendi. vt di. ysi. Est aut̄ tri-
 plex mensis. s. solaris q̄d̄m sol morat̄ in vno signo p̄
 agrando. et ē vsualis illud spaciū. s. diez qd̄ in m̄sis
 martilogijs continet̄. Et ē mensis lunaris. s. spaciū
 quo luna recedit ab vno puncto firmamenti rediēs
 ad idē punctū et cōtinet in se. xvij. dies et. vij. horas.
 Nam luna morat̄ p̄ duos dies in quolibet signo et
 bisse hore. et eo vero q; moratur in quolibet signo
 p̄ duos dies cum sint. xij. signa habent̄. xvij. dies.
 ex eo vero q; morat̄ p̄. vij. horas exeunt tres dies qui
 p̄dictis. xvij. diebus adiuncti faciunt. xvij. xij. vō
 bisse spaciū sup̄plet̄ vnus hore. Et quo patet q;
 luna circuit zodyacum a puncto ad punctū. p̄. xvij.
 dies et. vij. horas. Alio modo sumit̄ mensis lunans
 p̄ lunatiōē vt patet in anno lunari. quere supra. Et
 tinet itaq; mensis. iij. septimanas. septimana. vij. di-
 es naturales. dies. iij. q̄drates. q̄drās. vij. horas. ho-
 ra. iij. p̄cta. p̄ctū. x. momēta. m. omētū. xij. vncias.
 vncia. xvij. athomos. athomos vlteri⁹ nō diuidit̄
 p̄pter sui breuitatē. Sūt aut̄ menses. xij. vsuales q;
 p̄mus d̄r ianuarus a iano dictus cui fuit cōsecrat⁹.
 q; vt di. Aug. gētilēs credētes ianū ducē quēdā de-
 um cē in his kalendis cū plurimū venerabant̄ et ei
 duas facies figurabāt vnā post se et alia aī. q; erat
 iunus anni p̄ois et p̄ncipiū seq̄ntis. mō aut̄ d̄r iā-
 nuarius eo q; sit limes et ianua anni. Vñ bisomnis
 ianus depingit̄ vt anni introit⁹ et exit⁹ demōstrēt
 vt di. ysi. depingit̄ aut̄ comēdēs et de cypho bibens
 q; tūc aialia abūdantiorē cibi copiam exigit et req̄rit̄
 q; tūc t̄pis p̄pter subintratiōē caloris ad interiora
 maxime viget appetitus. Itē etiā mensis h̄; noctes
 longas horarum. xvij. et dies breuiores horeaz. s. viij.

De februario

Ca. ix.

Secundus mensis est febr

Febriarius a februo. i. plutone dicitur cui mensis ille fuit antiquus consecratus. nam Ianuarii diis super cubo. februarii vero diis inferioribus antiqui error gentium consecravit. et ideo februarius a februo. i. plutone deo inferno est nominatus. Est autem mensis pluviosus valde et aquosus propter vaporum elevationem quae in pluvias resoluntur. et ideo dicitur sol tunc esse in aquario propter aquarum inundationem. Depingitur autem februarius senex ad ignem residens pedes calefaciens. quia tunc temporis marie viget frigus. propter diurnam solis elongationem quae praecessit. Inter autem omnes menses februarius est mensis minimus quia non habet nisi. xxviij. dies. quoniam non est bisextus. in bisexto autem habet. xxix. dies. autem februarius apud hebreos sabbatum. apud grecos randicos. cuius non habet. xliij. horas. dies vero. x.

De februario

Ca. x.

Terminus mensis dicitur

Marcus a marie romane gentis actore appellatur. Vel ideo sic est dicitur eo quod tunc animantia ad marem et coitum moueantur. ut dicitur. ysa. Dicitur autem martius apud hebreos mensis adar. apud grecos vero vocatur distan. et habet. xxxj. dies. non autem habet horas. xij. dies. xij. In mense enim marcio est equinoctium vernale sole inter septentrionem et meridiem media linea tunc tenente. et ideo in mense marcio aperitur portus terre atque humores incipiunt ascendere tunc in aialibus quae in herbis et arboribus. Vnde marcius depingitur tanquam vinitor vel ocellanus. quia tunc est tempus ut superflua a vitibus et alijs arboribus amputentur. In marcio autem est tempus valde inutile et instabile. et ideo tunc temporis facillime corpora hominum alterantur. Aque autem marciales sunt minus sane ad bibendum. quia tunc et seminibus piscium et ranarum potissime inficiuntur sole in principio marcij in medio signum piscium existente.

De aprilis

Ca. xj.

Quartus mensis est aprilis

Qui apud hebreos dicitur hiar. apud grecos vero dicitur randicos. habens. xxx. dies. cuius non habet horas. x. dies vero. xliij. Dicitur autem aprilis quoniam aperilis. quia tunc omnia aperiuntur et tunc germina flores et folia de terra et arboribus egrediuntur. Est ideo aprilis depingitur gestans florem. quia in illo mense incipit terra decorari floribus ac vestiri. Vel aprilis dicitur quasi affridilis ab affron quod est semine. quia tunc aperitur portus terre sumit arua apra seminationi et agriculture sole circa medium marcij signum tauri subintrante. De quinto mense. Ca. xij.

Quintus mensis est madi

Madus sine maius a maiia matre mercurij dicitur vel dicitur a maioribus natu qui in republica sunt maiores vel dicitur madius a madefactione pluviarum quia tunc temporis oriuntur plades et hyades et alie stelle pluviales quarum virtute mutantur pluuie et rores ad seminum factorum madefactionem et irrigationem. Hic mensis apud hebreos dicitur strabat. apud grecos autem dicitur antimoscos habens dies. xxx. non vero eius habet horas. viij. et dies. xvj. Est autem maius tempus amenitatis amoris et iocunditatis. Tunc enim maxime vociferant et gaudent

aves. Tunc ad bella procedunt reges in maiora praeferunt et florent. silue virent et omnia ferre aiantia mouentur ad gaudium et amorem et ideo sol dicitur in medio maii intrare signum geminorum. quia propter temperiem aeris et amenitatem temporis iocunditas in hominibus geminat. Vnde marcus tempus est solacii et deductionis. propter quod depingitur inuenis equitans et gestans volucrum super manum.

De mense sexto.

Ca. xliij.

Septimus mensis dicitur

Iunius a iunioribus dicitur. eo quod populus romanius in ceteris iunioribus et senioribus fuit diuisus ut dicitur Isido. Est autem mensis iunius finis veris et principium estatis. et dicitur apud hebreos thebach. apud grecos vero desicos habens dies. xxx. non vero habet horas. viij. dies vero. xvij. Est autem mensis solstitialis. quia in eius medio intrat sol in cancerum. tunc autem calore solis humorum in radicibus desiccante omnia tendunt ad maturitatem. et ideo depingitur secus fena quia fena in pratis tunc temporis sunt maturata.

De septimo mense.

Ca. xliij.

Septimus mensis dicitur

Iulius a iulio cesare sic vocatus. quia in illo mense fuit natus. vel ut dicitur tunc temporis fuit ad imperium sublimatus. Dicitur autem apud hebreos canlis. apud grecos panemos. Hic autem dies. xxxj. cuius dies habet. xvj. horas non vero. viij. Est autem mensis iste feruentissimus. quia in medio istius mensis sol incipit esse in leone et incipiunt dies caniculares. et ideo tunc ex sole tunc etiam ex calido signo et calidissimo sydere fit excessus. tunc temporis in calore tunc etiam intendunt omnes calide passionem. et tunc temporis marie discoueniens medicina ex nimio calore ad interiora radicibus subintrante et humorum plurimam segetes maturefcit. Vnde iulius depingitur cum falce segentem resecante. quia tunc est tempus congruum messioni.

De octavo mense.

Ca. xv.

Septimus mensis est augu

Stab ab augusto cesare nuncupatur quia apud hebreos dicitur ebal apud grecos tot. habens dies. xxxj. cuius non habet horas. x. et dies. xliij. In hoc mense fruges in horrea recoluntur. et ideo depingitur cum flagello triturante. dicitur taurum a frugibus et spoliatur. et ideo dicitur sol in medio augusti signum virginis subintrare. sic ei virgo sterilis est et infecunda sic terra est quasi sterilis quando a suis fructibus est ablata.

De septembri.

Ca. xvj.

Septembris est nonus mensis

Sic dicitur quia est septimus ab ymbre tpaneo. s. a marcio quoniam solent ymbres inuidare. et dicitur apud hebreos tarla apud grecos coiros habens dies. xxx. non vero habet horas. xij. et dies. xij. In isto est mense fit equinoctium autumnale. nam in eius medio sol ingreditur signum librae. Est autem mensis iste finis estatis et principium autumnum. quia vindemia fit matura. et ideo depingitur tanquam vindemiator racemos colligens in corballe. Est autem mensis iste mutabilis et instabilis cuius calor in principio est intensus. sed in fine remittit et tepescit iam frigiditate sapiens autumnalis. fuit autem mensis iste apud hebreos valde celebris et solennis nam apud eos dies septimus. mensis. vij. et annus. vij. in summa veneratione habebatur.

Decim⁹ mensis est octo

ber. qz ab ymbre ē octauus q̄ apud hebreos dī marion. apud grecos ypeos. habēs dies. xxxj. cuius nor bz horas. xiiij. dies vō. x. q̄ in p̄ncipio sui ad huc est calidus. s̄ in fine forti frigore corp⁹ pūgit. et ideo in eius medio sol dī intrare signū scorpionis qui ē vermis facie blandiēs ⁊ cauda pungēs. Hic mensis qz naturaliter ē frigidus ⁊ sicus terrā desiccāt et eam ad susceptionē seminū disponit et habilitat. Vñ tunc t̄pis semina hyemalia glebe cōmendātur. et iō depingitur in similitudinē bois semināns.

De vndecimo mense

Ca. xvij.

Vndecim⁹ mensis est no

vember sic dicit⁹ q̄i ab ymbre non⁹ ē. apud hebreos dī casten. apud grecos dyos habēs dies. xxx. cuius nor bz horas. xvij. dies vero. viij. hic mensis frigiditate sua penetrat ad interiora et graui⁹ ledit corpora et ideo in ipsius medio dī sol signū sagittarij subintrare ⁊ siccitate ⁊ frigiditate sua cōstringit ⁊ desiccāt et deijct arborū folia. poros etiā in aialibus claudit et recollectis humorib⁹ intrinsec⁹ eos congelat et compingit. ⁊ iō tunc t̄pis aialia maxime porca multū impingunt. p̄pter qd̄ depingit rustic⁹ quere⁹ pcutiēs qui et glandib⁹ reficit porcōs suos.

De decembri

Ca. xix.

Decēbris duodecim⁹

mensis est sic dicitur. quia ab ymbre martij est decimus. Martius q̄dem ē mēsis plumosus. Hic apud hebreos dī thubeth. apud grecos epileos. habens dies. xxxj. cuius nor bz horas. xvij. dies vero. vj. Hic mensis ē solstitialis. qz in eius medio sol ingredit⁹ signū capricorni q̄i est a remotis de nostro habitabili q̄ non p̄ōta nobis plus aliquid elongari. tunc a circulis meridionalib⁹ incipit paulatim reuerti et ascendere p̄ circulos boreales. Est autem finis autūni et p̄ncipij hyemis que se extendit vsqz ad. xvij. diē martij. vbi incipit t̄pis veris. Et h̄ mense p̄pter asperitatē frigoris sunt altitia et aialia domestica multe quietis et parui motus et iō plurimū impingunt. vnde tunc t̄pis interficiunt potissime et mactant. p̄pter qd̄ depingit tanq̄z carniſer qui cum securi pcutit et mactat porcū suū. Et bis enim duodecim mensib⁹ p̄ficiat⁹ annus tā solaris q̄ lunaris

De ebdomoda et diebus

Ca. xx.

Ebdomoda siue septi

mana a septē dieꝝ numero ē vocata cuius replicatione menses anni et secula pagant⁹. Ab eodē enim die incipit ⁊ in eodē terminat⁹. cuius ptes sunt dies artificiales et naturales. Sūt dies dicti a dijs qz nomia quibuscūq̄ siderib⁹ sunt ab antiquis consecrata. Primū soli ascripserūt qui p̄nceps ē siderē et dominus planetarū ⁊ ideo dies dñica nūcupat⁹. que p̄uilegiata ē in multis. qz in die dñica mōs ē creatus ⁊ in eadē dñs natus fuit. ⁊ in eodem dñs resurrexit. ⁊ in eadē etiā dñs misit spiritū sanctū. Sedm diem ascripserunt lune que soli in magnitudine et splendore. p

xima est. Tercium autē marti et sic de alijs. Dierum autē alius egyptiacus alius nō. Egyptiacus ē dies ille in qua misit deus plagā aliquam in egyptū. Vñ cum sint viginti quatuor dies egyptiaci patet qz plures misit deus plagas sup egyptos q̄ decem que inter ceteras magis sunt famose. Ponunt autem in kalendario ecclesie. non quia aliquid sit in illis plus q̄ in alijs omittendū s̄ vt miracula dei ad memorā redcant. Dierum alius est artificialis siue vsualis alius est naturalis. Artificialis est spacium quo voluitur sol in nostro emisperio ab oriente ad occidentē. ⁊ dī artificialis quia quasi artificio diuersificat⁹ fm diuersos situs climatū et regionū. Naturalis est spacium quo sol voluit ab oriente p̄ occidentem in orientem et talis dies p̄tinet horas viginti quatuor. Artificialis vero dies continet in equinoctio duodecim horas. In alijs vero temporibus plus vel minus fm diuerum incrementum vel decrementum. Dierum autē alius nominat⁹ a kalendis. alius ab ydibus. alius a nonis. Primus autem dies mensis dicit⁹ nomine kalendarum a kalon quod est voco. qz tunc solebant mercatores ad nundinas cōuocari. ⁊ erat festum solenne quod vocat⁹ festum neomenie. i. noue lune. qz tunc luna videbat⁹ esse noua. Nonē dicit⁹ quasi nundine quia tunc nundine inchoabant. Idus idē ē qz diuisio. quia tunc nundine diuidebant⁹. Et quo patet triplex dierum differentia. s. kalendis deputata ad celebrandum. nonis attributa ad negotiandum ydibus statuta ad recedendum a nundinis ⁊ ad p̄p̄ta reuertendū. Dies autem naturalis constat ex xiiij. horis quibus sol circa totā terrā raptu firmamenti circumferit. cuius partes sunt quadrans. hora. punct⁹. momentū. vncia. athomus. Est autem quadrans quarta pars diei naturalis. s. spacij. vj. horarū. hora sexta pars est quadrantis. i. xiiij. pars diei naturalis. et dī hora extrema et finalis pars t̄pis. sic oia dī extremitas fluxij siue maris. vt dicit⁹ ysi. punctū est quarta pars hore. momentū est decima pars puncti siue q̄diagesima pars hore ⁊ dī momentū quasi minimum atqz angustissimum t̄pis a motu si derum nūcupatum. vncia autem dī. xij. pars momentū. athomus est quadagesima septima pars vncie. et dicitur athomus quasi sine diuisione. qz vltra athomū nō recipit hoc ē diuisionem. Dies itaqz est illuminationis a sole receptiua et luminis recepti ad alios diffusiuā vñ dies a dyan greco derivat⁹. Est autem dyan idē qd̄ claritas vt di. ysi. Tres dies mensis annoꝝ et temporeꝝ est descriptiua ⁊ distinctiua. Omnia enī tēporeꝝ et seculorū curricula dieꝝ numero cōputant⁹. Item fm accessum solis et recessum ē dies breuitatis vel magnitudinis receptiua. Et ideo p̄pter solis elongationem a nōo habitabili in hyeme ē breuissima in estate autem longissima quia tunc sol nobis vicinius appropinquat. Itē siderē et corporū supiorū est dies occultatiua qz p̄to dies est clarior tāto stelle a nostris aspectibus amplius elōgant⁹. Itē inter colores et rez visibiles formas est dies discretiua. nā figure et forme que de nocte latent de die patent. vt dicit⁹ Beda. Itē diei p̄ntia animꝝ est lenificatiua. in ortu enim diei gaudent et cantant aues. Item viatoribus est dies securitatis et pacis tributuua la

ronibus inimica et timoris iucundissima. latrones enim de die timorati. Tres dies claritas est tenebrositas noctis vacuatiua et ipsi immediate successiua. et quoniam non procedens magis tenebrositas est et turbulenta tanto est lucidior dies postea magis grata. Tres dies est statim in immutatiua. crescit enim continue vel decrescit. et quanto plus decrescit et abbreviat in hyeme. tanto plus in estate plorat. Tres dies est a corpore et somnolentia excitatiua nam dies exercitatio et labori hominum deputat. et quanto plus dies declinat versus finem. tanto sapienter operari ad perfectiorem diurni operis plus conatur. ut dicit Gregorius.

De auroa.

Lap. xxi.

Auroa finis est noctis procedentis et diei sequentis principium. et dicitur auroa. ut dicitur Hieronymus. quasi aurea hora eo quod rutilantem ad modum auri diffundit colorem. Unde et sol in auroa a grecis crisodemos. i. auri domus appellatur. nam radij eius splendentis aureas comas demonstrant. vel dicitur auroa quasi aura rorans. eo quod in auroa ros generatur et cuius humectatio infunditur terra et aeris caliditas temperatur. Auroa lumen a sole impetrat clarior est ipsa nocte. sed obscurior claro die. Aures multas et diurnas ad volandum et cantandum excitat. nocturnas autem fugat in ortu autem aurore flores primo clausis aperit et herbe que estu precedente marcescunt in auroa erigunt. vires aiales in auroa profertur et aialium egritudines alleviant et diminuunt. In auroa autem humor sanguineus principaliter dicitur. Unde finis Auroa. auroa usque ad terciam imitat naturam veris. meridies estatis hora vespertina temporis autumnalis. non vero hyemis qualitates assimilatur in auroa propter diurnum sanguinem solum dulcis est et salubris. tunc enim temporis maxime galli ad vociferandum peccant. Unde autem lucifer in auroa et orientis solis prima nuntiatur esse proxima et vicina Auroa a tenebris incipit. sed usque ad perfectiorem luminis proficit et procedit. Variatur autem in ortu solis coloribus suis. Unde nunc crocum nunc purpureum nunc aurum preter tendit colore. Accedit autem hec varietas ex diuersa qualitate vaporum et nubium in quibus sit depressio solarium radiorum. ut dicitur Beda. Minima autem serenitas in auroa cum radijs solaribus directis contra austrum signum est future tenebrositas. ut dicitur idem Beda. Idem autem est auroa et diluculum. sic autem dicitur quod est dicitur lucidum et luminosum principium. Est enim diluculum finis Hieronymus. terminatio noctis et inchoatio plene lucis. alleviatio infirmitatis. expeditio ab inimicis. In diluculo autem fugiunt hostes et latrones. ut idem dicitur. idem est mane quod diluculum. nam mane est lux plena et matura. et dicitur a mane quod est bonum eo quod luce nihil est melius finis Hieronymus. Est autem mane principium laboris et finis dormitatiois temporis sobrietatis et perfecte celebrate digestionis paulatim non tamen imponit et cito transit. rerum qualitates et species et figuras preostendit et precludit.

De meridie.

La. xxij.

Meridies est dicta quasi dies media nam in meridie in medio celi videtur consistere sol et in medio puncto inter ortum et occasum existens videtur equaliter ab utroque tunc distare. vel dicitur meridies quasi mera dies. quia pu-

rior et clarior est quam sol de medio celi rutilat et totum orbem pari illuminat claritate. ut dicitur Hieronymus. Nec hora calidior est et fictior et in suis qualitatibus est similior estati. et hoc accidit propter quatuor. scilicet propter directam solis ad capita nostra oppositionem. propter radiorum solarium reflectionem et propter directam duplicationem. et propter radiorum spissitudinem et eorum contractiorem. propter linearum angustiam sub quibus radij conartantur. Mer etiam tunc teporis propter multiplicationem et concursum radiorum maxime calefacit. et ideo amplior tunc calor in istis inferioribus generatur. In meridiana autem hora umbra vniuersumque corporum est breuissima et a meridie versus septentrionem tunc temporis est extensa et quanto sol plus recedit a meridiano circulo tanto obiecti corporis umbra amplius elongatur. ut dicitur Beda. In meridie flores et herbe arcescunt sed fruges et fructus potissime maturescunt. animalia loca ymbrosa propter solis feruorem querunt et in suis latibus requiescunt. In meridie animalia venenosa sicut colubri et serpentes plus ledunt. quia venenum suum facilius tunc effundunt. de mane etiam propter frigiditatem nocturnam precedentem rigescunt et tunc in eis vis veneni consopitur. sed in meridie calescunt. Unde tunc ad pungendum et virus venient infundendum fortius inardescunt. Unde in feruore meridiano cauernas excurrunt. et calefactionis gratia soli se exponunt finis Hieronymus.

De vespera.

Lap. xxij.

Vespera a vesperostella occidentali est dicta. vesperus enim est stella que solem occidentem sequitur et tenebras sequentes comitatur. ut dicitur Hieronymus. vocatur autem vesperum a ianuis fictum. quando enim venit vespera fores serantur ut omnia in domo maneat tutiora. et dicitur etiam crepusculum id est dubia lux quod inter lucem et tenebras discernere non est certum ut dicitur idem. in vespe igitur dies finit et solares radij a terre superficie subtrahunt. imminente vespa ymbra corporum maxime preter tendunt flores qui pro sole aperti fuerant propter solis absentiam in se clauduntur. Porro etiam corporum qui ex calore diurno aperti fuerunt propter remissionem caloris in vespere restringunt. exaltrates et fumosi vapores qui materia sunt nebule et nubis vesperino tempore resolvunt. homines et animalia et etiam volucres propter resolutionem fumositatum in corporibus et ad somnum et dormitacionem tunc disponunt. aues nocturne sicut bubones et noctue de suis latibus ad sua pascia. procuranda tempore vesperino egrediunt greges a pastibus pasuis reducte caulis et alijs omnium receptaculis recolligunt. Lupi a canibus in vespe vir discernunt vigiles et custodes propter latronum insidias et hostium insulam in muris et turribus statuunt. in vespere autem labores remunerant et quieti exponunt.

De nocte.

L. xxij.

Nox nocendo est dicta eo quod oculis nocet. nam oculum priuat a sua profectio. scilicet ab actu videndi. occultat enim rerum colores in quibus oculus delectatur. causatur autem nox ab ymbra terre cuius interpositio intercipit a nobis solares ra-

dios et impedit ac tollit a nostris aspectibus visum so-
 lus. Est autem not frigiditas et hūda q̄litatibus hiemis si-
 mulina et ideo quicquid animalium virtutū egrua et opa-
 rioni naturalium effectuum necessaria. Vñ not e tēpus
 dominionis et quietis vt virtutes q̄ p vigilas diur-
 nas distinet et disperse fuerāt deliberate beneficio
 noctis quiescant et coadunant et sic coadunare con-
 fortent ne not ppter solis absentia esset penit? inde
 cora stella cū fulgore illustrant vñ ex stellaz motu
 noctis tenebrositas minorat et noctis cursus et pro-
 cessus discernit. aeris etiā nocturna densitas p̄at vt
 dicit al. et iō in nocturnis tenebris ambulātes vñ na-
 uigantes defacili deuāt nisi eoz via p motū et sice-
 rā sitū dirigat. ois infirmitas plus extendit genera-
 liter nocturno tpe q̄ diurno et patiens de nocte pl? q̄
 de die aggrauat. p galloy cātū finis noctis p̄dicat et
 aduēt? future diei p̄nūciat. not etiā fm erubias mi-
 litares in q̄tuor vigilantiū ordines distribuūt vt dicit
 Beda. Mā p̄mi vigilat in noctis p̄ncipio. scđi i cō-
 rucio. terciū in media nocte siue ipi? noctis intēpe-
 sco. q̄rti in gallicano. Si em̄ tpe in castris vigilat et
 erubāt. q̄ ip̄ inuentū: qd̄ formidat. vt di. idē super
 Lu. xij. p̄ter hec not est ex se horrois et timoris incus-
 sūta fantasmata et illusionū p̄tentia. plura em̄ fan-
 tasinata occurrūt de nocte q̄ de die. plures etiā oc-
 currūt documentis de nocte q̄ de die vigilantibus
 fantasie. sicut d̄r. multa passa sum p visum p̄p̄ ip̄m
 Mar. xxvi. Not etiā esse p̄densatōis et infectionis
 aeris inductua. tāta em̄ de nocte sit ex fumis et vapo-
 rosis exalationibus aeris immutatio et infectio q̄ vit
 animā viuere nisi luna et sidera suo motu cōtra-
 hui? malicia obuiat fm albu. Not etiā est illoz q̄
 claritate diei occultant manifestatiua. sidera ei de die
 latent de nocte vō lucent. Immūdoz aialū ē muriti-
 na. nā aper et alie fere siluestres de die in suis foueis
 et antris latitant de nocte vō p vineas et agros euā-
 gari nō cessant. Audacie et securitatis in maleficijs ē
 sepius p̄stantia. nā de die dephendi timēt latrones et
 fures qui nocturno tpe ad cōflagitiū sunt audaces
 vt di. Bre. hora tempestatis nocturna mora p̄ditā-
 tibus in mari ē maxime nocua q̄ q̄m not naufragium
 patientibus supuenit euadendi locus vit alicui occur-
 rit vt dicit Bre. Totus medicatus vite hūane ē not
 insensibiliter p̄sūptua. tantū em̄ tps p̄sumit? dor-
 mēdo de nocte q̄tū d̄ die vigilādo. vñ not subtrahit
 q̄ ad labore p̄tem maximam vite nostre. vt di. Sal.

De sabbato

La. xxv.

Sabbatum est principi

um septimane festū qd̄ ad celebrandū iō in
 die. vii. fuit a dño institutū. q̄ die septima requieuit
 dñs ab oi ope r̄c. Gen. ij. Vnde apud hebreos ita
 p̄ualuit h̄ solēntas intātū q̄ nullū op? fuisse sabba-
 tis fieri p̄mittebat imo i sabbatis fuis et ancil? et aia-
 libz et iumentis requies fieri iubebat. Ignis in domi-
 bus iudeoz in sabbatis nō accendebat. Libz in die
 sabbati necessarius in die p̄cedente p̄parabat. Luli-
 oribus indumentis ppl̄s in sabbatis ornabat. Lanti-
 oribus cibis et epulis p̄muniter populus in sabba-
 tis vtebat. Templum oīdms gratia plus q̄ in alijs
 diebus frequentabat. Altaria sacrificijs maioribus

et oblationibus pignioribus sp̄ in sabbatis cumula-
 bant. lex in sabbatis sp̄ populis a sacerdotibus erpo-
 nebat in eoz sinagogis. Cantus cū psalmodia sole-
 ni? agebat. omnis discursus et euagatio populo p̄-
 bibebat. Vnde iter sabbati spaciū tantūmodo mul-
 le passū vocat plus cū ambulare in sabbatis illic-
 itū putabat sicut di. glo. sup act? ap̄loz. Arma sume-
 re nisi solum p̄ defensione legis nō concedebat. vñ
 j. Mach. ij. In quiete igit sabbati quies animi figu-
 rabat. violator sabbati sine misericordia interficitur.
 bebat vñ in illo qui colligens ligna in sabbato iube-
 te dño lapidibus fuit a populo interfectus.

De neomenia

La. xxvi.

Neomenia idē est apud

hebreos qd̄ noua luna et erat sollemnitas in
 kalendis mensū ad honorē dñi qui renouat oia in-
 stituta. Qd̄ em̄ fecerunt gentiles in p̄ncipijs mensū
 ad honorē dyane et iunonis. fecerūt hebrei in kalen-
 dis mensū ad honorē creatoris. Et ideo p̄ncipia
 mensū dicunt kalende quasi colende vt di. p̄. vñ
 cum a calo grece qd̄ est voco latine. quia tubis et buc-
 cinis hec sollemnitas p̄nunciabat et clangore bucinis
 ppl̄s ad festum neomeien vocabat. Nec festiuitas
 multū fuit celebris et insignis et iō spiritualibz hosti-
 is honorabat. et populus ad epulandū et cōmūdiū
 in kalēdis tubis et bucinis specialiter inuitabatur.

De septuagesima

La. xxvij.

Septuagesima est spa-

ciū. lxx. dies q̄ extendunt a dñica q̄ d̄ septu-
 agesima vsq̄ ad sabbatū pasce et d̄ sabbatū in albis.
 In his aut. lxx. diebz signant. lxx. anni quibus filij
 israhel capui fuerunt in babilone p̄ q̄s cōtinue fuerūt
 in miseria et dolore sed accepta licētia a tiro rege re-
 uertebantur sicut. lxx. annis cū gaudio et honore. In
 his aut. lxx. annis captiuitatis babilonis p̄figuraba-
 tur totū tps vite nre q̄ d̄ culpa. Iudicatur atq̄ pene.
 Et iō culpa p̄mi hois cū pena sibi influcta legūt i ec-
 clesia in p̄ma dñica q̄ septuagesima inchoat. vñ in
 signū p̄ntis miserie cātica leticie subitcent. nuptie et
 et cōiugia donec trāseat pasca suspendunt. In pasca
 aut alleluia cū alijs iocūditatis cāticis resumit q̄ p
 passionē xpi fuit? hūani generis relaxat. pena tamē
 adhuc remanet et iō in septimana paschali cātā gra-
 duale cū alleluia remanēte adhuc pena. q̄ adhuc cū
 sp̄ali leticia quā h̄z ecclia p̄ remissōe culpe. remanēt
 tū qd̄ tristitia sic ppl̄s israhelitic? de sua reuersiōe li-
 bera in hierusalē ml̄m exultabat h̄ nihilomin? pro
 difficultate itineris plurimū laborabat. sic nos tēde-
 tes ad p̄riam gaudem? p̄ grām nre redeptōis h̄ ad-
 huc lugemus p̄ pctis. Lū aut vite p̄ntis septuagesi-
 ma fuerit adimpleta tūc fulgebim? i albis i agni p̄na
 Et iō sabbato in albis cātā duplex alleluia. q̄ simto
 labore vite p̄ntis cū p̄uenerimus ad et̄ne q̄ntis sab-
 batū gaudēbimus stola duplici nob̄ tūc tps restitua-
 ta. In signū miserie vite p̄ntis cantat in introitu mis-
 se. Circūdedē me r̄c. Pro spe aut reuersionis inui-
 tamur in epl̄s ad currendū in stadio et ad laborandū
 in vinea dñi sabaoth docemur in euāgelio. Nec om-
 nia ex summa et sententiā Jobis beletb sunt extracta

enius autoritas in eccia solēnis est in officiis ecclesia-
sticis ordinandis. De quinquagesima. Ca. xxviii.

Quinquagesima quasi
quingē decē vocata. et significat tps remissionis sibi expositōem ipsius Iohis beate. Naz-
ann⁹ quinquagesimus dicebat ann⁹ iubilens q apud
hebreos fuit summē celebris et festiuis. Annus enī
fuit reuersionis pscriptoz. remissionis debitorū. resti-
tutōnis pditorū. Incipit autē quinquagesima in dñi
ca tertia a septuagesima et finitur in dñica resurrectō-
nis. significat enī statū gratie ad quam restauramur
mediāte bñficio penitētie. Vñ et ieiunū eccie incipit
in medio qdragesimalis septimane et tūc frequen-
tius quinquagesimū psalmū qui est penitentialis recita-
mus in diurno officio. in singulis fere horis psalm⁹
ille qui Miserere mei deus intitulat⁹ repetit. Obser-
uatio anni quinquagesimi qui dicebat in lege iubile⁹
incipit sibi hebreos ante legē. s. a tpe abrahe qui libe-
rauit loth nepotē suū qui tunc p̄cis fuit annoz quā-
gingta. Et ideo ab illo tpe inter filios abrahe seruaba-
tur. qd pcedente tpe sub lege ppter mysteriū appro-
babat. vt patet in numeris.

De quadragesima.

Cap. xxix.

Quadragesima est tēp⁹
quadragesima dierū. vt dicit Iō. incipiens a
prima dñica qdragesimali et se ptendit vsqz ad dñi
cenā in qua dñs noster sacrificium inchoās pane an-
gelico nos refecit in quo nobis signat q qui qdrage-
simā penitētie vel p̄cis vite spūaliter pegerit. diu-
ne cōtemplatōnis societate finaliter p̄fruet. Est autē
quadragesima tēpus militie xpiane in quo acrius p̄-
vicia dimicamus. Nunc enim diez numerū ad no-
stram assumim⁹ militiaz. non solū per exemplū moy-
si et helye. s. etiā p imitatōem iesu xpi qui tot diebus
legit ieiunasse. Bene autē sub hoc numero ieiunamus
nam p eo q constat ex denario q̄ter in se reuolutio de
calogū sub denario et euangeliū sub q̄ternario repre-
sentat. qbus armis spūalibz noster aduersarius supe-
rat et terra viuentū iure hereditario possidet. sicut
terra promissionis finita qdraginta annoz p̄gna
in deserto filiis israel cōcedebatur. fructus etiā mi-
litie nostre ostēdit sub hoc numero. nam qdrage-
naria collectis partibus ipsam diuidētibz pducit nu-
murū quinquagenarium qui numerus remissionis de-
bitorū et hereditatis amisse restitutōem signat. Ex q̄
ostendit q dimicando cōtra vicia remissionem cōse-
quimur peccatorū et heredes efficiamur bonoz eter-
norum. In hoc enim numero vite nostre decimas et p̄-
mitias dño consecramus. nam p decima. ecclē. diez
ieiunamus. xxxvij. dies pro decima. vij. dierū et ho-
rū qui residui sunt de anno integro vnū diem vt in
summo soluatur deo p decima anni. xxxvij. ieiuna-
biles et tres dies de ieiunio quatuor tēporū p p̄mit-
ias offerunt. hoc autē facimus vt offerentes deo p̄mit-
ias nostri tēporis in fide trinitatis et decimas i com-
pletōne decalogi per fidem et bonos mores p̄moge-
nitorū dignitatem et eterne felicitatis denariū asseq-
mur. Et quia quadragesima est tēpus militie ideo z
in euangeliō agitur de militia et victoria ipsius cbr-

sti. In tractu sō quatuor impugnationū et tēptationū
genera demonstrant. quarū prima est leuis et occul-
ta. s. timor nocturnus. secunda est leuis et manifesta.
s. sagitta in die volans. tertia ē grauis et manifesta.
s. occurfus demonū meridiani. quarta est grauis et
occulta et hoc est negocium in tenebris ambulans.
Contra istas itaqz multiplices impugnatōes muni-
mur spirituali armatura ad quā nos instruit aposto-
lus in epistola et inuitat vbi dicit. Exhibeam⁹ nos
sicut dei ministros per arma iusticie virtutis dei zc.
Inter omnia autem tempora anni. tempus quadra-
gesimale magis est nobile et insigne. Est enim temp⁹
reuiuificatōnis. quia terra que in hyeme videbatur
quasi mortua. tempore quadragesimali reuiuiscit et
virescit. Itē tempus ē renouationis. nam terra her-
bis et floribus et arbores frondibus renouantur et
omantur. Itē tempus ē impregnatōnis. quia tūc
virtus generatiua in animalibz et plantis marie vi-
get. vnde tunc pullulant et germinant terrenas cōtia
vniuersa. Itē tempus ē modificatōnis et pullifica-
tionis. vnde turtures et aconit⁹ et alie volucres que
aberant tota hyeme tempore vernali adueniunt et ad
nidificandū sollicitate sunt. Itē tempus ē medicine et
purgatōis. quia tunc maxime mouent humores in
corpore ad excundum. et ideo tunc illud tēpus con-
gruū ē medicine. Itē tempus ē lucri et negociatio-
nis. tunc enim arabilis est terra et mare navigabile.
et ideo solent homines vernali et quadragesimali tē-
pore ob spes lucri ad diuersa negocia se mouere. Itē
tempus ē refecationis superfluoꝝ et amputatio-
nis. et ideo in quadragesima ap̄tantur vites et alie
arbores que a superfluis exonerantur. Itē temp⁹
ē lacrimationis vinearum inclarum et germinatio-
nis. nam humor qui erat superfluous in radice eua-
porat et distillando se euacuat in caua vite. virtus enī
germinabilis tūc erupit. et p diuersas p̄tes in ppagi-
ne se oñdit. Itē tps ē seminatōis et insertōis. qz et circa
qdragesimā seia terre p̄mittit et furculi i arboribus
infernū. Itē tps ē rois et pluuias irrigatōnis. tūc
enī oriunt⁹ plades et alie stelle imbūtere q̄ sunt cau-
sa rois et pluue ad iactorū seminū irrigatōes et nu-
trimentū. vt di albu. et bedā. Itē tps ē dcubulatōnis
et pegrinatōis qz tunc eccie et sc̄toꝝ limina maxime
frequentant. De pasceate. Cap. xxx.

Pasca grece passio di
cē latine. a patin qd ē pati hebraice vō idēz
et qd trāsīt. eo q in pascha iudeoz agn⁹ imolabat.
assus comēdebat et nihil ex eo vsqz i mane derelinq-
bat qd comēdi nō potuit. igit cremebat cū festinatō-
ne. et lactucis aggressibz et panibz azamis comēdeba-
tur ab incarūcūis et immundis comēdi prohibeba-
tur. accincti fuerūt hebrei et pedibz calcati qñ ab eis co-
medebat. i mān māducāus agnū bacul⁹ tenebat. s. a
guie agni limitis domoz postibz v̄tus extermīnātia
angeli cohercebat. qz n̄ habuit p̄tātes nocēdi vbi do-
morū postes cū sup̄luminaribz fuerūt tūc limit. In
cōmestōe agni imolati trāsēite dño p egiptum egi-
ptozū ppl̄s p̄cutiebāt ppl̄s vō hebreoz ab egiptoz
crudeli domino liberabat. Vnde et eo q primoge-
nita egiptozū interficiebantur. hebreozū p̄mogeni-

ta sanctificabant. Post comestione vno agni populi pcedente columna ignis et nubis illeus p mare rubrum de egipto educebat. Pharaon aut ipos psequens cu to suo exercitu pcepit in medijs fluctibus submergeri. Tandem in fine cu bimbris et carceris p sua libertate et hostium submersione gratia. rones dno solubatur. Nec oia in exod. p ordinem continent. c. xij. xiiij. et xliij. Et ideo in memoria interfectiois egiptiorum et liberationis hebreorum moleuit consuetudo ut ipse de duobus demandis ab morte vnus in pascha iudeorum interficeretur et alter liber dimitteretur. vtz Mat. xxvj. Istud aut pascha iudeorum exemplum fuit et figura pasche christianorum in qua mediante sanguine agni immaculati qui abstulit peccata mundi omnes electi a future demonum sunt redempti pro que vnus facinrum transiit de carne ad spiritum. de veteri homine ad nouum. de umbra ad lucem. de modo ad celum. de figura ad veritatem. de future ad glorie filiorum dei libertatem. Et ideo dies paschalis est dies lenicie et exultationis. tempus lenitatis et renouationis. spiritus puritatis et iocunde refectionis. quia resurrectionis filij epulanti non in firmis veteri malignitatis. sed potius in animis sinceritatis et veritatis. Nostrum aut pascha semper in die dominico celebratur verno tempore luna adhuc plena. In dominica autem semper celebramus propter reuerentiam dominice resurrectionis non autem semper celebramus in xv. luna cum iudeis ne iudicare videamur. Nostrum insuper pascha large sumptum ad multa se extendit. et primo ad diem in ramis palmarum quod vulgariter pascha floridum dicitur eo quod in illo die flores arborum et viuentes ramos in manibus gerimus. quia dominus illo die processionaliter cum ramis arborum est susceptus. Nec dies est privilegiata in hoc quod filij israel illo die sub Josue transiit Jordane sicco vestigio terre intraverunt terminos promissionis et comedunt de frugibus terre chanaan et statim defecit manna quo alim fuerunt in deserto quadraginta annis. vt patet Josue. ij. In eodem etiam die sicut tunc erat dies palmarum eicit dominus de templo ementes et vendentes postquam a turbis cum ramis palmarum et oliuarum honorifice est susceptus. Ad pascha etiam pertinet dies cene que secundum Iobem belet in quibus est privilegiata. in penitentium ad ecclesiam redeuntium reconvalescent. qui enim in die cene ab ecclesia per insitiam excluduntur. in die cene misericordiam in sinum ecclesie recipiunt. et ideo in quinta feria fecit dominus ex aquis pisces et volucres. parte enim remisit gurgiti. parte lenavit in aera. quod dominus malos in carnalibus delectantes se parat a bonis in celestibus glorificatis. Secundum privilegium presertim in veteris sacrificij terminatio et vniuersi sacramenti altaris institutio. quando carnalis ritus in celestem et spirituales ritum est mutatus. Tertium privilegium consistit in sacre unctionis et crismatis consecratione. tunc enim ab episcopo oleum cathecuminum et infirmorum quo paruuli baptisandi inunguntur in scapulas et in pectore infirmi inunguntur. in organum sensuum morte iam appropinquante consecrat. Eodem etiam die conficitur crisma ex oleo et balsamo quo paruuli crismantur a minoribus sacerdotibus in vice. a maioribus. scilicet ab episcopo in fronte videlicet in confirmatio. Quartum privilegium est mandatum diuini repentatione. et hoc fit in pedum ablutione. in pauperum refectione. in altarium denuciatione et eorum expiatione. Est igitur dies cene dies re-

conciliationis. transubstantiationis. consecrationis siue venerationis. dies refectionis et abluionis. Ad pascha nostrum insuper pertinet dies parasceue. et dicitur bona sexta feria quia in ea dominus est passus a cuius passione et omnes a parte ferie habende sunt in reuerentia et bonorum. Et celebratur autem dies parasceue cum tristitia et merore quibus aliorum sanctorum passiones cum gaudio celebrantur quia sancti post martirium euolant ad celum. christus descendit ad infernum. sed quia fregit tartara et sanctos eduxit. et tertia die resurgens viuum se ostendit. Ideo tunc maxime gaudemus. vt dicitur idem Iobes beletur. Quibus diei privilegia fuerunt christi immolatio. inferni depulatio. mortis superatio. et demonis qui mortis habebat imperium humiliatio. paradisi apertio. hominum redemptio. scripturarum referatio siue manifestatio. et vni figurarum plimatio. et ideo in cruce dixit consummatum est. Ad pascha quoque pertinet ipsius vigilia que antonomastice sabbatum sanctum appellatur. quia in illo sabbato christus qui est sanctus sanctus per totum diem in sepulchro quieuit. In hac enim die ignis nouus accipitur benedicitur et ad accendendum paschale cereum cultus dicitur. deinde paschalis cereus erigitur et a dyacono benedicitur. accenditur. cui tunc in forma crucis impinguntur deinde lectioibus lectis ad consecrationem fontis processionaliter accedit et completo baptismo ad celebrationem misse reuertitur et redit. Totum autem dei officium sub beuissimum vesperarum copendio terminatur vt nouo neophiti ad diuinum officium inconsueti tedio afficiantur. tota etiam septimana paschalis celebris est et lenis. cuius finis in sabbato in albis terminatur quando alleluia duplicatur. signat enim futuram sanctorum gloriosam resurrectionem in qua duplici stola electi decorabuntur. de quibus dicitur in Apoc. Ambulabunt nunc cum in albis quoniam digni sunt.

De pentecoste

Ca. lxxij.

Pentecostes fuit festum solenne apud hebreos sicut est moderno tempore quo ad nos. et est dies quinquagesimus a pascha sicut enim israeliticus populus quinquagesimo die post a pascha quod celebrauerunt in ramatum venerunt ad montem syna et legem susceperunt vt patet Exod. xix. Ita quinquagesima die a passione christi datus est spiritus sanctus apostolis in linguis igneis vt facundi essent in omni genere sermonis et feruidi in amore caritatis. Dicitur autem pentecostes a penta quod est quinque et costes quod est decem. quod quinque decades dicitur a pascha ad pentecostem intercurrit et distinguitur per septem septimanas propter septiformem gratiam que in aduentu spiritus sancti credentibus est collata. Tempus autem circa pentecosten est tempus militie et strenuitatis. tunc enim noui tyrones militie circugulo seu gladio accinguntur. Est etiam tempus iudicis et siccitatis. sole enim terre super superficie tunc fortiter calefacta ciente humorum presertim superfluitate et lubricitatem. sic inducat iudicium super inducta siccitate. Itaque tempus lenicie et iocunditatis tunc enim aues et animalia in maris amorem viuunt. Itaque tempus virorum et amenitatis. tunc enim prope herbe virent et silue tunc frondent. Itaque tempus odoris et suauitatis. nam flores hortorum nemorum et partium suam redolentiam vniuersis tunc diffundunt. Itaque tempus est dulcoris et saporositatis. nam calor celestis

tunc tps humiditate in floaby digerit et in dulcedi-
ne alterat et couerit. et ideo tps est mellificationi co-
grua. ppe quod apes tuc papue frequentat herbas
et arbores ppter flores vt dic' Arist. et etiã longe pu-
rius et dulcius e mel qd colligit tpe vernali qd quod
acqritur tpe autumali. Itē tempus maturitatis. In
calidis enim regionib' circa penthecostes in stat mel
sis tps. Et ideo vocatur in li. numeroz tps nouarū
frugum. qz in festo penthecostes panes ex nouis fru-
gibus offerri precipiebant. Item tēpus est pascue et
facietatis. Nam tunc granis et herbis abundat lo-
ca oia pascuosa. Et ideo tā equi qd alia aiantia ppter
nouarū herbarū abundantiam impinguant. Itē tē-
pus est audaciez animositatis. nam ex feruenti ipre-
sione caloris solaris colera tuc incenditur. ex cui' ac-
censione circa cor ira et audacia in animalibus concitatur.
vnde illud tps regib' e magis consuetū vt tuc
iubeant moueri plia contra hostes.

De scenophegia.

Cap. xxxij.

Scenophegia festinitas
hebreoz que tabernaculozū s'ritio dicebat. q
celebrat in memora expiatioz qn recedentes de egypto
in tabernaculis morabant. vt di. Jsid. vñ sceno-
phegia dicit a cenon grece qd latine dicitur tabernaculū.
hec solēntas semp i septēbu celebrat. qz collectis fru-
gibus de oibus decimas dno obtulerunt et leticie ac-
gaudio tunc specialiter vacauerūt. Jsid. dicit et ramis
domos suas ornauerūt fructus arboris pulcherrime
et suauis id e poma cedri in manib' portauerūt. In
decimo autē die ei' mensis triplex festū eodē die cele-
brauerunt. scilicet expiatioz afflictioz et ppiatioz. nam
eadē die summus pōnerit intravit cū sanguine vitu-
le ruse et expiatioz scilicet et ideo dicitur dies expiati-
onis. eodē die ieiunabat pplus p reatu vituli in des-
erto. et ideo vocabatur dies afflictioz. dies vō vocabatur
dies ppiatioz. qz tali die audierūt diim sibi pla-
catū fuisse et ppiatū super transgressione vituli in des-
erto.

De encenia.

Cap. xxxij.

Encenia est noui templi
dedicatio. cenon em grece nouū dicitur latine.
hanc solennitatem iudei diuersis tpsib' celebrabant
fm qz diuers' temporib' vel nouū templū edificabat
vel edificatū de nouo repabat. sicut iudas machabe-
us legi' tēplū dedicasse et renouasse. j. Machab. iij.
dedicatioz etiã festū tenet eccia. cū em ep's ecciam cur-
cuit aq' bñdicta ecciam asp'git alphabetū duplex trā-
uersalē p pavimentū scribit. parietes signat crisma-
te et limetibus. et thimiama p qnqz ptes altaris com-
burit. reliqas includit. altaria ornat et vestit. emuni-
tate et p'uegia impendere p'sucit. f'init liber ix.
Incipit liber decimus de materia et forma.

Completo tractatu

de p'prietatibus tēporis et partū ei'.
agendū e de inferiorib' rebus materia
libo creaturis de elemētis. s. et eozū que
ex elementis materialiter pponunt. Sunt autē mate-
ria et forma ois rei corp'alis principia. vt dicit in lib.
de vnitare. Materie autē et forme p'uatō nihil aliud e

nisi totius rei destructio. et e materia contraria vnita-
ti et ei dissimilis vt dicit ibidē. materia autē qnto est
natura subtilior et sublimior. tanto ad susceptōez for-
mē e habilior. qnto vō e p'pactior et trestrior a natura
celesti remotior. tāto ad susceptōez ipressioz forma-
lium est debilior. vt dicit in libro de v. substantijs. et
hoc habet p'p'riū materia sicut ibidē dicit. s. suscipere
formā et non suscipi. retinere et nō retineri. pncipiū
autē distinctionis diuisionis et alienationis in reb' ge-
neralibus et numeratōis est materia. vt dicit. vij.
metba. quia generans nō differt a generato nisi fm
materiā. et ideo vbi e generans sine materia ibi e sub-
stantialiter idem generans et generatū in substantia et
natura vt in diuinis. materia eni est causa indiuidua-
tionis rerū vt dicit Arist. qnto metba. qz diuisio spe-
ciei per indiuidua e fm materiā et non formā. Item
materia p'p'ria appropiat sibi formā p'p'riā. vt di-
cit decimo metba. vnde fm substantiā et eē sub vna
forma est vna materia. et sub pluribus plures. Item
tercio p'p'riū. Causa quantitatis continue et infiniti e
materia ppter quod accidēs non pōt diuidi nisi fm
diuisionē et quantitatem subiecti. Itē materia infini-
ta dicitur vel qz diuisibilis e in infinitū. vel qz habet
appetum ad infinitas formas. Et ideo ppter inde
terminationē suoz appetitū et inclinatioz ad for-
mas infinitas dicitur infinita et nō qz eius virtus sit
infinita nō limitata. s. neqz coartata sicut vōt e diui-
na. Et ideo dicit plato. qz materia fluit in infinitum
nisi forma sistat fluxum. et ideo corpa que multū ha-
bent de materia et par' de forma crescūt multū. vt p'z
in arboribus. et ideo ossa parū hūt sensibilitatis. quia
multū hūt materie et trestreitas vt dicit Auicē.
Latet autē in materia potentia quedē actiua que est
forma incōpleta. et hec potentia e cōmuni duobus
cōtrarijs. vnde qn illa potentia ducit ad actū vnus
forme appetit statim eē sob forma cōtraria vt ista po-
tentia que cōmuniter se h' ad frigidū et calidū quan-
do actualiter e sub frigido statim appetit esse sub cō-
trario. vnde nulla forma corruptibilium et generabi-
lium pōt sufficēter cōplere potentā actiua in mate-
ria qn sp' appetat impleri p aliam formā. Illa autē for-
ma cū sit desperata nō pōt induci nisi p corruptionē
forme p'ntis. fm qz qz virt' agētis imissa corūpit p'ntē
sic excitat formā actiua ad cōtrariā et dat ei paula-
tim cōplēti esse donec fuerit subesse p'ntissimo illi
forme. Has et multas alias p'p'ietates h' materia q's
esset hic superflūū recitare. qre tū supra li. viij. d' bo-
nitate mundi. De forma. Cap. j.

Etiam recitatis proprie

atibus materie relucet p'p'ietates ipius for-
me q' fm Arist. in li. de qnqz substantijs e q'si lumen
vniciūqz pulchritudinē essentia et signū tribuēs. for-
me autē lumē materie infusum descendendo fit debi-
le et obscurū fm materie capacitate. Est autē forma
differētia q' differt aliquid ab aliq' vt di. idē. forma
autē alia est essentialis alia accidentalis. essentialis for-
ma est illa que adueniens materie p'ficit eam et secū
p'uenit ad rei alicuius p'fectōem qua p'posita res po-
nitur et qua destructa nihil de rei substantiā inuenit.
vnde. iij. p'p'riū. dicit. forma cū materia est causa oim

accidentalium. forma etiam accidentalis non perficit res neque facit eas sicut dicitur. viij. metaphisice huiusmodi quibus forma accidentalis indiget forma substantiali que est causa forme accidentalis. forma vero omnis simplicior est et actualior et nobilior materia. Et idem fuit Aristotele lib. de animalibus. forma se habet per modum virtutis que potest informare multas materias sicut vir potest fecundare multas feminas. Unde fuit exigentia forme que est impedimento materie operari materia disponit et preparari. que si de materia terre debet fieri ignis operari ut terra subleuetur et expulsetur et simplicior fiat. si vero e contrario tunc e contrario. Est autem forma materie manifestatiua. nunquam enim potest sensu videri materia nisi substantiali vel accidentali forma sit imbuta. aut per viam puritatis sicut videtur tenebra videndo nihil. et sicut auditur silentium non audiendo sonum ut dicitur. Calci. super plura. et promedato super primum metaphisice dicitur. Materia est causa quare male videmur reg creatas vnde nihil est communius et generalius et tamen nihil ignobilius quam sit materia que nunquam videtur sine forma. nec etiam potest videri forma nisi est materie actu sit coniuncta. vbi vero plus est de forma ibi minus est de materia sicut dicitur quarto metaphisice et e contrario. vbi plus est de materia ibi minus est de forma et res magis grossa et impura magis ignobilis et obscura quanto a nobilitate forme amplius est remota. formari autem alia spiritualis alia corporalis. Corporalis vero alia celestis alia elementaris forma autem celestis est in actu que complet totum appetitum materie sue. et idem propter presentiam sue forme complet totaliter et perficitur celestem materiam substantiam celi non potest destrui vel corrumpi huiusmodi potest per formam que in suo actu perfectissima est esse perpetuo conuari. forma vero elementaris non potest complere tantam potentiam materie sue nec eius perficere appetitum et ideo relinquit illius potentie materialis aliquid incompletum propter quod semper appetit nouam formam et idem talia corpora sunt semper corruptibilia quo ad potentiam et etiam sepius quo ad actum. Huiusmodi enim forma est nobilior et spiritualior et a conditionibus materie separata magis et abstracta tanto est actualior et virtuosior vnde in intelligentiis quare substantia non dependet a materia sicut dicitur in ij. de anima. In habentibus materiam non est intellectus. Veritatem angelos non habere in sua forma materiam non affirmo. huiusmodi siue angelorum essentia sit ex spirituali materia et forma composita siue non hoc per certo tenet quod eorum substantia respectu rerum corporalium simplicissima est et actualissima. sicut forma spiritualis actualior est quam forma corporalis ut dicitur. Albi. vnde respectu materie nobilior forma cuiuslibet mixta nobilior est forma elementari. nobilissima autem est forma corporis quini siue celi. huiusmodi omnes istas formas incomparabiliter in nobilitate et actualitate spiritualis forma siue sit in angelo siue in anima precellit. Et hec de proprietatibus forme et materie put ad hoc opusculum pertinet dicta iam sufficiant.

De elemento

Ca. ij.

Elementum secundum

Constantianus est simplicia et minima corporis compositi particula. Minima autem dicitur quo ad nos. que sensu non percipitur. Est enim particula minima et vltima in corporis resolutione sicut fuit in prima compositione. Dicitur autem simplicia. non quia simplex sit elementum sine

compositione aliqua. sed quia non habet partes aliquas componentes spiritum et numero differentes sicut aliquid corporis que sunt mixta vnde in metallis quorum partes differunt. pars enim quedam est aer quedam terra et sic de aliis. sed quilibet pars ignis est ignis et sic de ceteris. Dicitur autem elementum quasi vltimum fuit vltimum ab illo eo quod omnium corporum sit materia et quasi primum fundamentum eo quod omnia corpora aliunde elementaribus qualitatibus et augmentantur. Sunt autem quatuor elementares qualitates. quarum due sunt actiue. scilicet caliditas et frigiditas et due passiuue. scilicet siccitas et humiditas quarum conuenientie et differentie superius in. ij. li. planius describuntur quere ibi. Inter qualitates autem elementares contrarietas est et repugnancia ratione quarum ad inuicem agunt et patiuntur generant et corrumpunt. Quatuorque ad admirabilem contrarietatem per influentiam tamen celi et planetarum virtutes conciliant in suis effectibus et ad concordiam reducunt. et ideo quodam mirando nature nexu coniungunt. Nam ignis et aer conueniunt in caliditate quibus discrepant in siccitate et humiditate. Aer vero et aqua in humiditate conueniunt sed discordant in frigiditate. sed aqua et terra concordant in frigiditate sed discordant in humiditate et siccitate. Ignis autem et terra que sunt elementa summe distantia fuit situm conueniunt in siccitate. disconueniunt tamen in frigiditate quia terra frigida est substantia liter et in vltimo. ignis vero essentialiter calidus est in summo. Et istis autem elementis quatuor duo sunt nobilioris substantie et purioris et leuiores. scilicet aer et ignis et ideo a centro ad circumferentiam motum habent et naturaliter mouentur sursum et ista duo contrahunt nobilitatem suam quo ad virtutem operationem et substantiam ex vicinitate orbis siue celestis corporis a quo recipiunt influentiam nobilitatis et virtutis. nam virtus celestis primo influit super speram ignis et per ignem super speram aeris et ideo hec duo elementa sunt ceteris sublimiora quo ad situm. habuliora quo ad motum. puriora et subtiliora quo ad substantiam. daniora et magis perspicua quo ad formam. virtuosiora que actum. Duo autem elementa sunt inferiora. scilicet aqua et terra ceteris duobus naturaliter grauiora. motus a circumferentia ad centrum deorsum habentia per aggregationem partium et copactionem spissa et obscura et ideo predictis duobus sunt grossiora et materialiora plus habentia de materia quam de forma. Unde propter summam elongationem aspera orbis celestis virtuti motine celi non ita sunt obedientia sicut duo prima. Namque enim sunt elementa ociosa immo in agendo et pariendo sunt continua. vnde nunquam quiescunt a generatione et motu. Terra ei et si quiescat a motu nunquam tamen quietem et cessationem recipit ab effectu. et sicut non sunt ociosa ab actu sic non sunt vacua ab ornatu. nam quodlibet elementum habet ornatum suum. ignis sidera. aer volantis. aqua natalina. terra gressibilia. ut dicitur. Beda. de quibus aliquid auxiliare dicitur breuiter sunt dicenda.

De igne

Ca. iij.

Ignis est corpus simplicius in vltimo calidum et siccum ut dicitur Constantianus.

so si materia fuerit transparentis et pura rutilat et luminosos radios vndiq; circūfundit. tenebrosa illuminat et abdita prodit. viam et vie offendicula ambulantibus ostendit. ppter sui leuitatē et materie aeris mobilitatem in quam agit. In motu est cōtinuo et nunq; penitus requiescat. venti modicus impulsus flammaz excitat et accēdit. si si fuerit nimis vehemens flāmā dissipat ettinguit. toriuose et amfractuose aeris impellit continue et ideo mouet circularitē et incēdit vt di. Mar. Vñ vulcan^a inuone in terrā pectus fm signenta poetica claudus fuit. et violentia sui motus partes materie in quam agit inuicem allidendo concutit et ex partū collisione mutua sonum facit. locum superiorem querere satagit et materia cui p incorporationē adberet ab inferis ad superiora attrahere non desistit.

De fumo

Ca. v.

Fumus est vapor ex partibus materie subtilioribus et humidioribus vi caloris resolutus. Habet autem graues partes mixtas cū leuibas et quibus obscuritatē contrahit et fetorem. vñ aerem denigrat et in naturā fumigabundā cōuertit. Amartudine em̄ ex materie sue grossitie contrahit et cuius acumine oculos amaricat ac lacrimas puocat. sensibiliter visum ledit suo acumine et ad cerebrū penetrat et spm̄ aiālem grauat et p consequē naturalē. vñ dē in li. aiāliū q̄ fumus can dele extincte ledit pgnātes intātū q̄ si equa pturēs talem fumū senserit faciet abortiuū. fumus et apibō etiā est inimic⁹ et ledit accipitres et alias pde aues vt idē di. fum⁹ insup cito morit postq; orit vt di. gl. ab. Sicut v̄gula fumi. Lito em̄ in altū ascēdit et subito euānescit. et igne orit et anteq; appareat ignis apparere videt. a vento mouet et dispergit multipliciter circūfert. fumus etiā ostendit ventū a qua parte venit. quia fumus illic tendit quo ventus cū agit et impellit vt diat Bre. domos demgrat et infic̄ et in partibus generat fuliginem atq; nutrit. loca angulosa pent et in eis infectionis vestigia imprimat et dere linquit. si fumus etiā aromaticus a speciebus aromaticis resolutus est sensui olfactus delectabilis et amic⁹ Cerebrū nāq; est cōfortatiuus et spiritū cordis et capitis reparatiuus. reumaus et nociui flurus restrictiuius delicatiuus cōstrictiuius et poroz obstructorū apriuius et ad confortationē neruoz ad interiora penetratiuus. serpentū et venenosoz animalium et reptilium sagatiuus. Omnē etiā fumum et marime odoriferum odiunt tam colubū q̄ serpentes. vt diat Bre. si fumus insup a cibo vel potu resolutus vi caloris ascēdens ad cerebrū neruos sensibiles optat et somnū generat et sensus exteriores ligat et per consequens caloz am̄ naturalē ad interiora reuocat et virtutem in interioribus adiuuat et confortat. Si vō fuerit fumus melancolicus vel nimis acutus aure venosus ex cibo vō potu aut ex medicina nociua resolutus ad cerebrū aduolat virtutem animalem ag grauat tumorem generat vt in melancolicis. frenesim et furorem excitat. vt in freneticis et ebriosis obliuionez et crespilam generat. vt in letargiis. sensus et rationis vsu pnuat. vt in epilepticis et caducis. Has

et multas alias infert corpi fumositas pessimas passionis et nocuas. fumi etiā a terra et a mari virtute caloris ad superiora attracti aeris insufficiunt et cōdēfant. nubes et nebula generant. ventis et tempestantibus et alijs aeris passionibus fomentū et materia am̄ militrant. radios solares intercipiunt et obumbrant. Et hec de fumo nunc sufficiant.

De carbone

Ca. vi.

Carbo est ignis actualiter incorporatus terrestris materie. vt di. Raba. vñ ignis p sui incorporationē pubi grossioribus restibus adnuit⁹ p quandā violentiam inferius detinet. vñ sicut ignis et flāma mouet sursum sic carbo crepitando et scintillando grauitate materie deorsū inclināt. carbo itaq; qñ ignis vertit in rubore. h̄ quādo ettinguit in nigredine et omniuo perdit pristina ignis spm̄ et decorē. vñ q̄to fuerit pulcrior et fin ad ignē pma virtute siue vione tanto apparet deformior et vilior in ipsius ignis extinctione. in carbone aut̄ substantialis hūiditas totaliter consumit. et iō defacili rumpit et frangit qñ humor q̄ fuit causa coadherentie pū ignis totaliter violentia exbauatur. et iō in carbone extincto ps a pte defacili rumpitur. qz nihil hūiditatis p quā ptes coherēt in ipsius suba inuenit. sicut di. Bre. p̄tibus terrestribus solum remanentibus p̄p dominiū siccitatis de facili ignis se accendit. h̄ postq; accensus fuerit facilliter retinguit ita qz in eo nihil de ignis vestigio p̄ter nigredinē reperit. nigredine em̄ sua polluit et inficit quicq; tangit. carbo etiā ignitus acutissimū h̄ ignē et summum actiuum et penetratiuū. vnde sui acumine ferrū coquit et ptes eius resoluēdo et relaxādo remollit. suo etiā acumine caput ledit. sub cinere aut̄ inuolut⁹ in se ignē retinet et custodit. detectus aut̄ et frigidō aeris expositus in fauilla multitudine redigit et p se subito euānescit. vt di. Bre. Carbo vō si ignitus fuerit plantas cōculcātis vrit et ledit extinctus vō q̄m vrendo nō ledit tangentē stridorem p̄m̄ et strepitum magnum facit.

De scintilla

Ca. vii.

Sciilla ē modica ignis particula ex materia ignea virtute et impetu caloris dissoluētis resoluta. vñ mor⁹ scintillaris ē subtilis. vi em̄ ignea subito resoluē ac sursum mouet. h̄ et grauitate p̄tis terrestris ad centrū tandē inclinatur. Itē motus eius clarissimus ē ad modū stelle et lūisus et p diffusionē siue igneitaris in aere apparet v̄t dis radiosus. Est p̄terea motus ei⁹ ad modū ignis actiu⁹ et virtuosus. nā modica scintilla in sinigo v̄t in stipula recollecta in ignē maximū subito augmētatur. aeris imutacōe subito euānescit et extincta nihil nisi famillā p se relinqt. v̄to t̄pato seu flatu accendit. i. petuoso aut̄ ettinguit. aerē impellēdo penetrat et in impetrādo ipm̄ aerē parū alterat aut immutat. q̄to ignis ē fortior tāto scintillaris mor⁹ sine imper⁹ est maior. Et materia viridi vō hūda scintille grossiores et in suo effectu penetrabiliores generantur. verum tamen pauciores.

De fauilla.

Ca. viii.

Auilla a fouendo est di-
 cta eo qd ignem foueat atq; tegat. Est cinis
 modicus de extinctiōe sanctillaris materie derelictus.
 vt dicit Ili. Est aut auilla tenuis mollis subalbida
 ⁊ sicca atq; leuis i superficie carbonis ignitū adhibēis sul-
 gorē eius hebetat et feruorē eius attenuat ⁊ minorat
 Ad modicū ventū flātū disp;rgit. displa vō vir vn-
 q; recolligit vt dicit Greg. defacili inflamā. h; ppter
 defectū nutrimentū subito extinguit. fauilla etiā quā-
 do ē ignea venti rapto sursum rēdit. extincto aut pro-
 prio pōdere ima petit vt dicit Gre. vñ deorsum ten-
 dit motu pprio h; sursum extollit et rapit motu alie-
 no. De cinere. Ca. ix.

Cinis a cadendo est di-
 ctus. nā de suba materie terrestris vi caloris
 resolutus generat. vt dicit Ili. Est aut cinis mollis
 despectu coloris. amari ⁊ suputici ē saporis. pres bz mi-
 nutissimas et tenuissimas leui flatu sparsionis et di-
 uisionis receptiuas. Cinis etiā virtutē bz colatiuam
 siue mūdificatiuā. vñ valet ad vestrū ablutōem. ha-
 bet etiā vim corrosiuā et delicatissimā vt dicit Consta.
 Cinis insup si fuerit calidus ignis ab eo rectū custo-
 dit. si vō fuerit frigidus destruit et extinguit. Cinis eti-
 am per multā ignis cōflagratōem et violentiā suaz
 formā vilem et obscurā aliquotiens cōmutat in spec-
 tū vitream atq; clarā. nā et materia cinerū solet fi-
 eri vitrū. vt dicit Greg. Hoc aut bz cinis defectus ⁊
 imperfectōis. qz quous quondie aque vel pluuie irriga-
 tōem suscipiat. sterilis tū manet. vñ terrā quā tangit
 nō fecundat. h; pponit si sterilis fuerit reddit sterilio-
 rem et in omib; viliozem. Et hec de libro decimo sus-
 ficiant. Finit liber decimus.

Inapit vñdecim de aere et passionib; eius.

Aer est dictus eo qd fe-
 rat ignem et ab aqua ferat. vt dicit Ili-
 do. Aer aut partim pūnet ad materia; terre-
 stre[m] partim ad materia[m] celestem
 vt dicit Beda. Nā pars aeris superior pura clara ⁊
 queta. vbi pcellōsi ⁊ ventosi motus non possunt at-
 tingere pūnet ad celestem. ps vero inferior spere aq
 et terre vicina. turbulenta. grossa ⁊ cōpacta ex humi-
 dis et terreis vaporib; co[m]pūctā pūnet ad terrestrē.
 et hec ps aerea diuersas ex se. pducit spēs. Nā vt di-
 cit Ili. aer vehemētius patatus facit ventos chorū
 scatōnis ⁊ tonitrua. cōfractus nubila. cōspūlat plu-
 uias. cōgelatus niuē et grandinē. dissentus serenita-
 tē. vt dicit Ili. do. et Beda. plus aut bz raritatis et in-
 amatis qz cetera elemēta. Est aut aer fm Constan.
 elementū simplex substantialiter humidū et calidus
 Ex ppria etiā natura seu substantia est humidus. h;
 et vicinitate orbis calidus. et iō fm vtriusq; qntita-
 tis pprietate aer ē su naturaliter diffusiuus a sup-
 ficie terre et aque vsq; ad sperā ignis vñdiq; extēsiu;
 Ex substātie aut sue subtilitate et raritate transpā-
 rentē est influentiā celestis virtutis ⁊ solaris luminis
 impressiōnis receptiuus. virtutis inspirādi et respi-
 rādi est aer oibus aiantib; ministratiuus. oim enī

aiantium est respiraculum et volatiliū celi prop-
 rium habitaculū. Sine enī aere nō pōt viuere aliq; aia
 ta creatura. Aer enī rōne leuitatis substantialis ē na-
 turaliter mobilis et alterabilis ac vniuersalis in opposi-
 tas qūitates. vnde ex vaporib; terre et maris sepe re-
 cipit inuatiōem. nā si vapor fuerit feuidus et corru-
 ptus ac venenosus aer corripit et inficit cui talis va-
 por pestifer admisceat. Si vō fumus ex pura et mun-
 da substantia fuerit resolutus et odorifera. aer odori-
 fera et nature amicabile ex inco[m]positōe sumi odori-
 fica recipit qualitātē. Itē aer nos circūdans nob; cōti-
 lis ppter anhelitus necessitatē et vitalis spūs cōnti-
 nuū nutrimentū. Si enī clarus lucidus et purus fu-
 erit. humores atq; spūs erūt luadi atq; puri. Si vō
 turbidus et nebulosus humores erūt turbidi. spūs
 grossi ac infecti. vt dicit Consta. et pbilaredus. vnde
 aer ē elementū et co[m]poz et spūm. Luentatio enī ae-
 ris adueniens spiritūbz ē cā melioratōis eoz et depu-
 ratōnis et mitigatōis. phibens spūs et humores ab
 inflammatōne. attractus enī a pulmone cordi. per cor
 toti co[m]pi prebz t[em]pamentū. vñ aer maxie imutat co[m]-
 pus et ingredit ad interiora spūm. et misceat cū co[m]-
 pus substantia q co[m]pi p[re]sent vitā. Vñ si fuerit aer purus
 et mediocris in suis qualitātib; t[em]patus ad conferua-
 tōem vite maxie pficit. Si vero fuerit corruptus di-
 sp[er]atus maxime ledit et corripit. vt dicit Consta. Quā-
 to aut est a terra remotior et celo vicinior. tanto puri-
 or et similior ē etheree puritati. qnto vero terre vicior
 tāto frigidior et crassior et similior terre qūitati. Vn-
 de ex vaporib; terre ad interiora aeris attractis varia
 et p[er]trana in aere generant. Et qnto aer ē grossior et
 spissior. tanto sol in eo fortius impūnt calozē radiōrū
 ppter radiōrū solarū rep[er]cussione[m] cōcalcatōem et cō-
 fractōem. Ex rep[er]cussione aut solarū radiōrū in aere
 bunnido ⁊ dēlo generant in eo varq; colorē vt dicit
 in li. meth. vt p[re]z in assub et in yride et inconfūllibus.
 fit aut aeris cōdensatio triplici de cā. Ex vapore par-
 tes terrestres suas et grossas cū aere p[er]mūscētē. vñ ex
 frigiditate ptes humiditas aeris p[er]gelante vel ex gene-
 neratione noui aeris sensum in se recipiēte. per cui;
 ad primū additōnem aer ingrossat. vt dicit p[er]bus.
 Rarificat aut et subtilat ex causa contraria. s. ppter
 vaporis ascendētis consumptōem. ppter fortioz
 calozem aerē extenuantē vel clarificantē. vel ignearū
 partium ex particulis aeris generatōem. per vltimā
 buuiditatis sue rarefactōz et caliditatis intensionē
 aer in naturam igneam transmutat. Immutat autē
 aer fm substantiam vel qualitatem multipliciter vt
 dicit Auicē. Primo a solis appropin[qu]atione vel elon-
 gatione. Calefcit enim aer qñ sol ad nostrū habitabi-
 le appropinquat quēadmodū frigescit qñ se elongat
 Item exortus et occasus stellarum inuatiōne. stelle
 enim taz erratice qz fixe sunt causa quare aer in suis
 qualitātibus immutat. Sole namq; cū aliqua stella
 effectus frigiditatis sicut saturno in frigidō signo conue-
 niente intendit frigus in aere. Si vero cōuenit cū
 calido planeta vt cum marte fit excessus in calore. et
 sic de alijs est intelligendum. Item immutat ex terre
 varia dispositione situ et positōe. nam in parte septē-
 trionali sit siccus aer et frigidus. australis calidus et
 humidus. orientalis calidus et siccus. occidentalis

frigidus et humidus. Item ex terre eleuatiōe vel de
 pressione. qz in montibz ē aer frigidus in vallibz autē
 calidus cuius ratōem reddit Lontan. in pantegeñ. di
 cens. Boreas inquit hz ortū ab eminēti zona. vnde
 loca eminentia libere expetit et mouet et subtiliat ae
 ra. z ita in frigidat. quia omne subtile dūmodo habe
 at exalatiōem per motū in frigidat aer autē in vallibz
 manet quietus et ita calidus. Aliam tñ reddit Ma
 crob. ratōem. dicit enī qz hoc fit ex aggregatiōe radio
 rū qui multiplicānt in vallibz. ppter condensatiōes
 vaporū in vallibz potius qz in montibz. z iō nines ci
 tius liquecunt in valle qz in monte. qz ibi ex radijs
 maior calor generat. Et hoc pcorat cuz Aulfo. in li.
 metho. j. c. iij. vbi dicit qz multiplicatiōe radioꝝ qz tē
 dunt ad terrā velut ad centrū est in cā huius calefa
 ctiōis. similiter reuerberatiō radioꝝ in acuis angu
 loꝝ z mora zc. Itē immutat aer ex vicinitate maris
 quia fra vicina mari septentrionali frigida ē et sicca.
 ex vapore frigido z sicco a mari resoluta. ibi enī calor
 est debilis et parū vincit. z ideo mare aquilonare pa
 rū saltescit. vñ pōticiū mare est quasi dulce. In mari
 australi ē cōtrariū et cā p̄traria. Item immutatur
 aer ex cadauerū et paludū. p̄p̄nuitate ex quoz cor
 ruptiōe aer contrahit corruptiōem z aer efficit putri
 da infectiō in sine estatis et sepius in autūm. qz tunc
 aer ex sua natura est subtilior et ideo cōuertibilior. p
 pter quod accidit et talis corruptio. ex cōmixtiōe ma
 larū summatum que ascendunt ex putredine cada
 uerū vel paludum siue alterius rei cuiuslibet corru
 pte vt dicit Joh. Et hec de aere dicta in generali nūc
 sufficiant. De igne perpendiculari. Ca. j.

Nunc de impressiōibz
 que fiunt in aere est dicendū. p̄mo de his q̄
 fiunt ex vapore calido z sicco sicut ē ignis perp̄dicit
 laris. qui q̄nqz apparet in aere et non ē aliud nisi im
 pressio generata ex vapore calido et sicco in prima ae
 ris parte eleuata habēte latitudinē in profundo z lō
 gitudinē in sup̄mo fm figurā flame pyramidalem p
 ignē et motū celi inflamato. secundus ē ignis longus
 qui est impressio generata ex vapore calido z sicco in
 sup̄ma parte aeris carēte latitudine manifesta respec
 tu sue longitudinis inflamato per virtutes ignis et
 p motū firmamenti. et dicit hec impressio draco euo
 mens ignem zc. Tercia imp̄ssio vocat candelaz ge
 neratur ex vapore calido et sicco in sup̄ma pte aeris
 habēte parū longitudinē et latitudines equales ta
 men. ppter qd apparet quasi rotūde figure inflama
 te per calorem ignis et motū celi. Quarta impressio
 vocat assub ab Arist. et ē duplex. scilicet ascendēs et descē
 dens. Et generat p̄ma impressio et vapore calido et
 sicco subtili in sup̄ma parte aeris longitudinē et lati
 tudinē magnā hñs proportionales tamē inflamato
 vehemēter et calefacto per ignem et motū firmamē
 ti petens superiora propter subtilitatem z vehemen
 tiam inflamatiōis. Alia est impressio et dicit assub
 descendēs. generat autē ex vapore calido et sicco gros
 so. longitudinis et latitudinis equalis existente in p
 te superiorū medij intersticij aeris inflamata p ignē
 et motū firmamenti. Descendit autē inferi⁹ ppter fir

gus circūstans et pondus materie grossioris. vt dicit
 Arist. Iste impressiōes sunt quas vulgus purat ēē
 stellas de nocte cadentis de celo ad celū ascendentes.

De ventis in generali.

Cap. ij.

Sunt et alie impressiōes

ex vapore sicco sicut ventus qui fm Arist.
 est motus vaporis sicci eleuati a centro terre cuz aer
 et in aera cū aliqua celesti virtute incorporati. Vnde
 ventus fm Bedā nihil aliud ē qz aer motus z circū
 agitatus. ex fumo sitatus enī a terra descendens z
 aerem repellens generatur ventus. vt dicit idē
 Hanc autē descripiōem arguit Arist. in topicis.
 quia descripiō non vniuersaliter predicat de sua de
 scripiōe. quia non ois aer motus est ventus. Qz
 enī ad hoc vt aer motus sit ventus qz ibi sit maris
 impulsus et qz multum de aere diutius impellatur.
 Et ideo diffinit sic Lontan. ventus ē vapor frigid⁹
 et siccs ex terris z aquis per calozē resolutus. aerem
 et incorporatiōem sui fortiter cōmouens z impellit
 Alij ponunt causam ventozum esse nubes in aere ex
 istentes sua mole aerem hinc z inde p̄mentes et im
 pellentes et ex tali motu nubium et impulsu fit ven
 tus. Alij autem dicunt ventū procreari ex conflictu
 brachioꝝ maris in quatuor partibz terre. Nam in
 aquilone brachium australe cōflictum in oriente cō
 mouet mare ex cuius motu mouetur aer et fit vent⁹
 qui vocatur subsolanus. Quando vero confligunt
 in occidentē fit vētus qui dicit fauonius siue zephu
 rus. E conuerso si brachium orientale et occidentale
 emittunt cōflictū in meridie fit vētus qui vocat au
 ster. Si vero in septentrione fit ventus qui vocat bo
 reas. Et alij autē influxionibus maris intermedijs
 dicunt ventos collaterales generari. Alij adhuc di
 cunt vt dicit Beda qz ex cauernis terre fit ventus b
 modo. quia aer labilis est nature z ideo subintrat ca
 uernas terre et erit. Cum autē vna pars mittit exire
 et alia subintrare fit conflictus et mouet aer et fit aer
 inde ventus. et ideo ecola regio est ventozū que ē re
 gio. cauernosa. Primā autem rōnem generatiōis vē
 toꝝ approbat Arist. in li. meth. vbi dicit qz duo
 sunt genera vaporū qui per calozē a terra resoluntur
 vnus est humidus qui est materia pluuiay et aqua
 rū per maiorem condensatiōem vel minorem. alter
 vapor est siccs et est materia oim ventoz. Vnde
 qz autem puocatur ventus siue generetur hoc ma
 nifestum est quia ventus summe mobilis est z mot⁹
 inquietus et agitationis in aere conati⁹. Et enī
 tempestuosus in mari et in aere tempestati⁹ genera
 tiuus. Itē ventus qñ est moderatus et nauiganti⁹
 in mari non contrarius itineris ipsoꝝ est directi⁹
 et p̄moti⁹. E conuerso vō si contrarius fuerit et
 immoderatus periculum et timorē ingerit et sic in
 retardati⁹. Itē ventus subtilitate sua et impetu
 penetrat ad interiora maris. pcellarū et maris vnda
 rū est eleuati⁹ et tenui⁹ in partes oppositas dū
 fusi⁹. Item ventus borealis cum sit frigid⁹ z sic
 cus est aeris depurati⁹ pluuiay nebulay ac nu
 bium fuganti⁹ et serenitatis inducti⁹. idē vero
 australis cum sit calid⁹ et humid⁹ contrarios ha
 bet effectus. aerem enim cōdensat turbulenti⁹ z ob

securitatem generat vt dicit Beda. Item ventus qñ obsecaculum inuenit sue virtutis siue fortitudinis est ostensiuus. tunc enī maxime apparet fortis et violentus. vnde et domos et arbores sibi resistentes diruit radicibus et subuertit. et ideo dicitur ē ventus vt dicit Philo. eo qd vehemens sit et violentus. vis enim eius tanta est vt non solum sata et arbores euellet. s; etiaz celum et terrā conturbet. mariaq; cōmoueat. vt dicit idē. Item ventus ē humoris supfludōsumptiu⁹ et lubricitatis ac imundicie absterliuus. Mā vie enim eius datōem pluuiarū effecit sunt lubrice et sordide p flatum venti sunt mūde. Item tpatus venti flar⁹ ē ignis et flame excaui⁹. Si vō fuerit nimis impetuosus et intēsus erit eiusdē extinciuus. Item ventus in suo ortu inuisibilis est et occultus. s; paulatim per aggregatōem partū vaporabiliū in aere ē augmentū receptiuus et sūspiciū manifestatiuus. Et ideo dicit in li. meth. qd venti qñ omniē de terra sunt debiles. sed post efficiunt fortēs ppter multitudinē vaporū qd p in aere multiplicant et aggregant. Item vent⁹ mouet circulariter et tortuose. nam vapor qui ascendit pmo sursum flectitur postea in circuitu terre. et idē ei⁹ motus est tortuosus et circulariter pcessiuus. Item vent⁹ impetuosus est palarū lenatiuus. pu. ueris et cineris dispersiuus vesice inflatiuus et extensiu⁹. per sui subintratōem intrat enī cauernas et spongiosas terre ptes. Et ventus terremotus generatiuus. ex vōto enī intercluso et agitate in ventro terre fit terremotus vt dicit Arist. nam poros tam terre q; corporū aialiu⁹ est vōtus apertiuus. ad interiora terre subtilitate sue substantie penetratiuus per sua interclusionē intrās partes aqueas. est ventus insuperficie aque eleuatiuus et spume causatiuus. Et est ventus i aquarū superficie dissimilitudinis partium et inaequalitatis inductiuus. nā aqua esset equa superficialiter atq; plana si ventorū impulsu nullatenus moueret. vt dicit Philo. Item vapor ventosus a abis et pontibus seu ab alijs humorib; vi caloris resolutus multarū passionū est in corpore illatiuus. nāz inclusus in stomacho vel in interioribus viscerū torsiones generat q; si intolerabiles et multas alias passiones sicut ydropisim arthencā et hmoi. In auribus etiam facit sibi lum et tymnitū vnde inficit et impedit audibile spirītū siue auditū. De vōto onērali subfolano. iij

Venti autē sunt duodecim quorū quatuor dicunt esse cardinales. et octo collaterales. Prim⁹ cardinaliū dī subfolano qui oritur in onēte sub equinoctiali parallelo. ibi enī qñ q; fit maximus aeris impulsus et transuerberatōne terre et aque in aera ex qua fit ventus. Et dicit subfolanus qñ sub sole natus. quia nascit in torrida zona sub qua semp mouet sol. Item ventus h; duos collaterales. s. vulturnū versus septētrionē et curuz vsus austrum. et pū retineri in hoc versu. Sūt subfolano vulturn⁹ et curuz eoy. Ibi vēti sunt calidi. et siccī. calidi q; sub sole diu morant siccī at q; mare orientale ē a nobis valde remotū. vnde anteq; ventus orientalis ad nos veniat si quid habet de humore humidiorū torū calore solis est consumptū. Ventus vō subfolanus est in calore tpatus sed quando declinat in vul-

turnū omnia deficcit. qñ autē in eorū generat nubes Venti autē orientales fm Lōstan. sunt salubres in ortu diei. quia ab aere veniunt tpatō et subtilato. nā vt dicit idem. regionū orientaliū ē aer clarus et parum siccus. inter calidū et humidū tpatus. vnde talis ventus aquas clarificat et eis sapore suauem admistrat. vnde venti orientales corpa in sanitate custodiunt ppter suarum temperē qualitatem. ppter h; etiam orientales maxime fructib; et floribus abundant plus q; aqulonares vel occidentales. Item flumina contra orientem fluentia et mare orientale subintrantia sunt meliora et saniora ac clariora. q; ventorū orientalium occurrione et solis orientis reuerberatione aque subtiliantur et depurant. Secundus ventus cardinalis est fauonius et oritur in occidente sub palelo equinoctiali. et habet iste ventus duos collaterales. s. curiū versus septētrionem et zephirū versus austrum et retinent per hunc versum. Tercius casu zephirusq; fauonius affluant. Dicit autem fauonius. eo qd fouet ea que nascunt. vt dicit Philo. h; me enim resoluit germina et flores pducit. Est autē fauonius tempate frigidus et humidus. frigidus ē. quia quam morā facit sol in occidente et ad nos venit anteq; a solarib; radijs incalescat venti itaq; occidentales in fine diei sunt salubres et tpatiores. q; sol in occidente subtiliat eos et depurat. quia ergo regiones occidentales aer non hnt perfecte tpatum ē calore et humore ideo eorum aq; mutabilis est et turbida. eo qd in principio diei radijs solarib; nō digeratur. nam in principio diei ventus ibi nimis est frigidus in vespere vō calefit. vt dicit Lōstan. Tercius ventus cardinalis est auster et oritur sub polo antarctico eadē de cā qua et pmi. et habet duos ventos collaterales. s. nothū vsus orientē. et affricū vsus occidentē q; notant hoc vsus. Atq; die medio nothus heret et affric⁹ austro. Auster autē ab hauriēdo aq; ē dicit. ē autē calidus et hūidus et fulmine⁹. densum facit aere atq; spissum et nebulas nutrit. suo calore poros apit et sua hūiditate pluuias multiplicat et adducit. vt dicit Philo. tempestate in mari generat q; ab ymo flat vt dicit Beda. poros corporū apit. virtutes aiales ipedit. cūctatem in corpe facit. vt dicit Ipo. venti inqt australes cūant auditū. caligno si sunt et capita cūctes pigri dissoluētēs et dissoluit ei vēti australes hūiores ab interiorib; ad exteriora sensus et grauitatē faciunt. colorēq; corrūpunt et egritudinē faciūt. reciduas tōes podagrā et priuū p̄mouet et epileptiam et acutatas febres. Vēr⁹ itaq; australis orit i zona iuxta polū antharcticū q; p̄ nimia eius frigiditate ē inhabitabilis. vñ silt et frigid⁹ et sicc⁹ qñtū ē de suo ortu sic et septētrio p flat in are opposito s; dū trāsit p torridā zonā ibi calore assumit. et q; vsus meridie vēr vbi ē maior aq; copia et loca vapore et rore plena hūiditate contrahit et acqrit. vñ et apd nos calid⁹ et hūidus inuenit et ipō inf late aer p̄dicto vapore replet⁹ et pluuias resoluūt. et q; d ampla zona aerē ipellit ad nāz angustia idē p̄dēsat aerē vñ nubes generant q; obiectu solaris radij obscurant vt dicit Philo. mltas itaq; h; aster laudabiles p̄prietates. q; ē ventus mollis et remollitū⁹ calidus et hūidus plume et rous mistratiuus. poros terre aptiuus. germinū et seminum p̄du-

etiā nutritiuus et augmentatiuus supficii terre reuocatiuus. pēnaz veterū et pluuiarū in aubus mutatiuus. humioꝝ frigidooꝝ et cōpactooꝝ in corpe disso-lutuꝝ. sudoris et euaporatiōis fumositatū et humooꝝ supfluooꝝ puocatiuus. repulsiū et vermiū terrestriuꝝ de interioribꝝ terre eductiuus. Quartꝝ ventus cardi-nalis dī boreas q̄ ortū hꝝ sub polo artico eadeꝝ de cā q̄ et pcedētes z hꝝ istos collaterales. s. aquilonē ver-sus occidētē z choꝝ vsus orientē. et norā p hūc ver-sus. Ac boreas aquilo veniunt z choꝝ ab alto. z dī boreas ab yperboreis mōibꝝ a q̄bꝝ flat. vt dicē Ili. sicut auster dicit affricus de puincia affrice a qua fire quētius solet flare dī et septētrionalis. q̄ flat a parte aeris et septētrionis et oriē ex locis aquosis et cōgela-tis et constrictis ppter nimā remotionē a circulo so-lis et ex montibꝝ excelis et quibꝝ ad nos venit et cū ab illis locis nequeunt vapores dissolui ppter nimi-am pgelatōem aerē serenū reddit et pestilentā ab au-stro ortā repūit z repellit. vt dicat Ili. vehemēna sui frigoris terrarū et aquarū superficiem constringit et nūc in glaciē nūc in cꝛstalli specie fm maiorē vel mi-norē induratōē alterat z cōuertit. Hi tres ergo vē-ti cū frigidū sint et siccū corpa indurant et poros clau-dunt. humores putrificant. spiritus z sensus subtili-ant. vim digestiuā adiuuant. virtutem retentiuaū aerem pestilentem sanant vim veneratiuaū augmē-tant. Vñ dicit Aresto. li. xiiij. q̄ in cōceptōe vetus si ventus fuerit septētrionalis natus erit masculus. et econuerso. si fuerit meridionalis. dicit etiā Konstā. li. v. c. viij. q̄ vētus aquilonaris humores malos cō-trahit et impedit ne in alia mēbra discurrāt verū tamē tussim facit propter pectoris desiccatiōem terre et corpoꝝ facit asperitates frigiditate z siccitate sua ner-uos percunt cōtrahit et constringit iō a motu et ope-ratiōe mēbra impedit flores et fructus teneros le-dit et corūpit. vineas germinātes et florentes eru-rit. herbarū et arboꝝ viroꝝ spoliāt. atqꝫ tollit. hūo-res desiccāt exteriores et interiores. et iō pituitas ē no-ciuus q̄ pulmonē sua siccitate dilacerat z vlcerat vt dicat Gal. ventus enī eius ē frigidus z siccus de an-gusta zona veniens ad ampliū aerē rarefaciens sub-tiliat desiccāt et cōgelando partes humidās tam ter-re q̄ aque supficialiter coadunāt. vii dī aquilo qua-si aquas ligans vt dicat Iliido.

De nubibus.

Cap. iij.

Nubes est impressio fa-

cta in aere ex multis vaporibꝝ in medio aeris interfectio aggregata in vñū corpus ex loci frigo-re cōdensatio. Vnde nubes est p̄muis materia ad niuē et pluuiā et grandinē zc. Habet autē nubes sic generari. nā calor celestis vi sua ptes aque et terre va-porabiles ad se subtilissime attrahit z ptes earū sub-tiliores consumens et residuū condensales in nubes cōuertit. vnde dic Iliido. nubes ē aeris densitas ex vaporū et fumositatū terre et maris attractione con-globata. aeris etiā leuitate et ventooꝝ impulsū a calo-re in concuitate ventris nubis intercluso. binande mouēt nubis substantia et in circuitu agitāt. est autē nubes p̄caua naturaliter. et ad modū spongie cauer-nosa. et ideo impressiōis supioꝝ corpoꝝ est defacili-

receptiua et ideo per radioꝝ solis subintratiōnem est multiplicis forme et coloris rep̄ntatiua. vt p̄t in ar-cu celesti qui nihil aliud ē q̄ nubes quedā rotunda in-cuius substantia multiplex forma per solis radiū ge-nerat. Est autē nubes interius cōcaua et per sui figu-ratiōem cū sphaera celi cui appropinquat rotūda eua-erteri est cōuexa. a latere autē nō est ei aliqua forma siue figura def̄gnata. nā qm nubes nubi lateraliter appropinquat altera alteri in figura se cōformāt. vt dicē Beda. Itē nubes leuitate siue substantie sursum est motiua. et fm q̄ a vento plus minusue ppellit eū est vel tardius p̄cessiua. Itē fm q̄ ex subulatioibꝝ et purioribus vaporibꝝ et cōposita magis ē illuminatiō-nis et impressiōis radioꝝ solariū receptiua. dyapbo-neitate sui sua et transparentia luci est puia. nisi quādo ex nimis grossis fumositatibꝝ ipsius suba est in ae-re aggregata. tūc enī ē obscura et p sui interpositōem iter nos et solē luminis solaris ē interceptiua. z a no-stris aspectibus ablatiua. est etiā calorū solaris p sui oppositiōē mitigatiua. ppter qd nubes p̄nta est in mes-soribus et alijs in estu solis laborantibꝝ ē accepta. Itē nubes calorū solis in pluuiā resoluta p ymbū effu-siōē est terre fecundatiua et germinū ac seminum de terra pductiua. Itē cū oia fere que generant in aere sit quasi mater et quedā cōmūnis materia diuersae rerū est ad terrā dī sua substantia transfusiua quod patet quia nūc pluit nunc grandinat nūc nūc nūc fulminat nūc qꝫ tonat. Itē nubes ex aquis marinis aggregata et in altū cōtra solē suspensa beneficio ca-loris celestis est totius marine salcedinis et amaritudinis in dulcedinē cōuersiua. nā de mari originē cōtra-bit z tū depurata a sole maris amaritudinē nō sapit neqꝫ sentit. Itē nubes in pluuiam resoluta vtilis est terre et proficiua. s. qm resoluū in ventū plurimū est nociua. quia tūc ē tepēstans nō modice in mari vt in terra generatiua. Itē nubes in alto aeris intersticio suspensa vidēt celo esse proxima et cōiuncta cum tū in veritate magis terre q̄ celo sine cōpatione aliq̄ sit vicina. Itē circūfluxus siue mutua cōlissio nubū est aeris aliquoties inflāmatiua et cōnuscatiōis ac tonitruū causatiua. Itē ex vento in ventre vel cōcaui-tate nubū intercluso sit aliq̄ p̄ntū nubis subita dī-rupcio et ex tali pus a pte subita attractione ē nubes strepitus et tonitruū effectiua. Itē qm a paludibꝝ siue cadaueribꝝ siue alijs corruptis rebꝝ sit vaporū cōtra-pioꝝ attractio et eoꝝ incorporatiōe in suba nubū. p̄cedit ex ipis nubibꝝ corruptis corruptio maris et pe-stilētia infectiua. Itē q̄nto nubes terre est vicinior et a celo remotior tāto maioris q̄ntitatis est aspiciētiū oculis ostēnsiua. Vñ maris nubes qm ē vicina celo vidēt mima. q̄ vo in se mima ē iudicāt maris qm ter-re ē vicina vt dicē Beda. Itē nubes ex solis vaporibus sicca et vētosis generata solet esse deceptiua. nā ymbre futurū p̄tendit. s. in fine p̄ter ventū z turbidē nihil soluit. Itē nubes pluuiosa si subito et simul ad terrā conuenit terre vbi cadit. quia submergit eas est nociua. Sed si paulatim et guttatim fuerit resoluta magne vtilitatis est frugibus collatiua. Itē nubes se-pe suis guttis terram rigat. sed irrigando suis p̄ntis ē consumptiua. quia dum alia irrigat z humectat per sui dissolutōem seipm amibulat vt dicat Gregorius

Itē qñ nubes vna nubi alteri est p̄traria. tempesta-
tis et cōmōtōnis est in aere excitatiua. Contrarietas
enī et aduersus cōcurfus nubū p̄trarijs et impulsī-
bus est ventoz. ex quoz allusione mutua fit cōmōtio
in aere et in terra. De yride. Cap. v.

Ris est impressio gene-

rata ex nube cōcaua et rōnda ad pluuias p̄-
parata ī sillicidijs infinitis tanq̄ in speculo relucēs
bñs figurā arcuālē. varios colores expmēs a radijs
solaribz vel lune generata. h̄ a radijs lune causat̄ ra-
ro. qz nō nisi bis in q̄nquaginta annis. vt dic̄ Arist.
Arcus itaqz celestis ē nubes aq̄sa per omēs sui p̄tes
solis radijs penetrata. vt dic̄ Mar. et d̄r arcus a sil-
licidine curuati arcus. nā q̄ndā cōneritatē in summi-
tate nubū p̄tendit et cōmua q̄dam reprimat ad ter-
rā et extēdit vt dic̄ Jsi. In hoc aut̄ arcu quedā sunt
p̄nēna ad eius generatōem. quedā vō ad ei⁹ spēm
siue formā et figuratōem. quedā vō ad ei⁹ virtutē et opa-
tōem. quo ad generatōem ei⁹ attendit q̄ suba ei⁹ et
refulgentiā et reflexione radioz ī nube. rōnda et ym-
brifera generat̄. Itē q̄ plena facie sp̄ respiciat solem et
opposito et a sole respiciat. Item q̄ a terra vsqz ad ce-
lū circulariter eleuat̄. nā duobz comibz terrā p̄cutit et
vertice celum tāgit q̄ q̄nto cōtrahendo cōp̄mūt tā-
to plus in cōneritate extēdit et in figurā circuli eleua-
tur. q̄ntum aut̄ ad figurā et spēm ē spericus et circū-
laris et sp̄iciuus et specularis in colore multiplex est
et singularit̄ singularis. Nā in yride p̄pter ei⁹ trāspa-
rentiā et dyaphaneitatē refulgēt spēs et forme sibi op-
posite et obiecte. et id̄ arcus apparet colorat⁹. nā fm̄
Beda colorē p̄trabit et q̄mōr elemētis. nā in ip̄o ve-
lut in speculo forme et spēs elementoz relucēt. Vn-
de ex igne cōtrahit colorē rubē in supremo. ex terra
viridē in infimo. ex aere vō lacticiū et ex aq̄ cerule-
um in medio vt dic̄ Beda. et hi colores sunt adin-
uicē coordinati fm̄ Arist. in li. meth. Primo enī ē co-
lor rubens seu vinosus q̄ fit ex radio tangente super-
ficiē rotūditatis nubis deinde sequit̄ color mixt⁹. scz
blauens vel cerule⁹ fm̄ q̄litate vincēt et d̄nantem
in vapore existēte ī medio nubis. deinde apparet in
infimo color viridis in inferiori p̄te nubis vbi vapor
magis ē terrestris et hi colores sunt p̄cipaliores ali-
is. qz fm̄ p̄m multos alios hz colores iter quos di-
stinguere sensui ē difficile. et ideo dicit p̄tus q̄ null⁹
pictor p̄t depingere colores arcus siue fingere. cau-
sa aut̄ yridis fm̄ Arist. ē repulsio radij redētis ad
vaporē p̄traniū nubibz sicut splendor refulgēs in aq̄
relucet in pariete rediens ad ip̄m et cū nō videat̄ ar-
cus nisi p̄ radiū solis per diem aut per radiū lune p̄
noctē impedit̄ ip̄ius visio vel p̄pter turbulētā aēris
vel debilitatē visus aut p̄pter obscuritatē et d̄sitatez
nubis radioz illuminatiōni resistentis. videt̄ autem
tpe pluuiali q̄ntūc resoluūt supfluitas vaporis coar-
ctati in nubibus. et fit ex eo rotatio p̄ua in qua relucet
radius sibi opposit⁹ et fit rotatio yridis. vnde p̄tra-
bit varios colores ex varietate vaporis in quo relucet
radius sicut dic̄ Arist. quo ad virtutē vō ei⁹ siue
opationē sui interpositōne feruoz solis tpat et miti-
gat. per sui resolutōem in pluuiā vel in rosē inferiora
vegetat et fecundat. per suā figurā et īmultiformē co-

loz variatōem superiora pulchricat et deco rat. domi-
niū humiditatis in aere signat. Et ideo ante iudiciū
vt dic̄ Beda et magister in bysto. p̄ annos. xl. non
apparet. et hoc erit signū delicatōnis et defect⁹ ele-
mentoz vt dic̄ ibidē. Pacē et concordia inter mun-
dū et deū designat et diuinū iudiciū per diluuiū pre-
teritū fore denunciat et demonstrat. sicut etiā solis fac̄
iudiciū. quia in q̄ p̄te celi sit sol sua p̄ntia indicat. q̄a
nunq̄ ē in eadē parte celi cū sole h̄ temp et aduerso.
Sole enī existēte in oriente apparet arcus in occiden-
te et ecōuerso. sole existēte in meridie apparet arc⁹
in septentrione. In parte aut̄ australi siue meridiona-
li nunq̄ apparet sic̄ dic̄ Beda. In hora aut̄ recte me-
ridiana nunq̄ apparet cur̄ rōem assignat p̄bis qz in me-
ridie qñ mediat sol orbē tūc respicendū radius ei⁹ in
vtrōqz orizonte fm̄ eq̄litate q̄re tūc nō plus resp̄le-
det in vna parte q̄ in alia. et ideo nō apparet arc⁹ in
aliqua p̄te celi in puncto meridiē. vt dic̄ Arist. Ita-
rissime aut̄ videt̄ de nocte imo nunq̄ nisi ī plenilunio
vt dic̄ Beda. et h̄ nō p̄tingit nisi bis in. l. annis fm̄
Arist.

De roze.

Cap. vi.

Ros est impressio gene-
rata ex vapore frigido et humido nō cōgre-
gato in corp⁹ nub in inferiori p̄te medijs intersticijs aer-
is p̄no frigore occurrēte. Dicit aut̄ Arist. q̄ non fit
ros nisi qñ auster f̄ lat. qñ ros a pluuiā pauca et plu-
uia ros mltus. vñ vent⁹ australis sua humiditate ro-
rē generat et nutrit quē aq̄lo sua siccitate lambit et in-
tensa frigiditate cōp̄rimit et cōstringit. Luna etiā hu-
miditate suā aeri imp̄mit et generatōis rois in aera
causa existit vt dic̄ Amb. vocās lunaz mat̄rē rois.
vñ de nocte tute lunari in aere p̄mo ouaginē occulte
p̄bit et tandē insensibilē descēdens p̄ herbaz sup̄fici-
em suauit̄ se diffundit. In suo ortu et descēsu herb⁹ et
plantis vigore tribuit et q̄ estus diurn⁹ delicatō et
cōsumendo inclinauerat ros nocturn⁹ repat erigit et
sustollit. Itē ī herbaz summitatibz guttam se recol-
ligit et qualis suam originem petens ad aerem ascen-
dendo semper in foliozum et herbarum extremitati-
bus se suspendit. Item vini ardoris solis non susti-
nens cito ad actum solarium radiozum dissoluitur.
et penitus euanescit. virtutem tamen suam aeri im-
pressam non deserit. quia per sue diffusionis presen-
tiam per aera effectum suum in herbis et seminibus
manifestissime derelinquit. Item ros cum sit substā-
tia quedam aerea et in se subtilissima in superficie. ni-
hilominus tamen nuro modo efficac̄ in virtute est.
quia terram inebriat et fecundat et medullam in gra-
nis amplificat et augmentat. ostras et alios pisces
conchilium in mari impinguat et impregnat et ma-
xime ros vernalis. nam tempore verno ostras de no-
cte se contra rozem aperit quem descendentem intra
se recipit atqz haurit qui haustus et piscem reficit et
impinguat et per sui incorporationem cum interioribz
pisces gemmā preciosissimā. s. margaritaz generat. q̄
quanto est nobilior tanto albi⁹ atqz maior vt dic̄
in li. gemmarū Item pullos. cuminos ad hunc in plu-
ma albidos anteq̄ nigrescant reficit et sustentat. vt
dic̄ Grego. Item aerem diurno calore calefactum

refrigerat et tempat et si fuerit nimis p calore pcedē-
tem rarefactus ros p sui incorporationē ipm inspissat
mediocriter et p densat vt di. albu. Itē ros vin ven-
neni repmit in aialibus venenosis et coartat ne tan-
tū de nocte quātū de die se diffundat. vñ serpētes la-
titantes inter herbas parū solent trāsēntes ledere qđ
diu flores et germina sunt in roze. Itē ros gustatus
qđuis in se videat ad modū aque insipidus tamen
potest aue et effectiue est dulcissim⁹ et mellis ac mā-
natis in herbis et floribus causatū. Mā ex roze cele-
sti mel in floribus et māna in quibusdā herbis in qua-
dā parte grecie generat sicut dī in plat. Ites ros in
aere corrupto genitus ex corruptione loci fit corrup-
tus et alioz corruptiu⁹ vñ talis ros insicit flores te-
nellos et corruptit segetes nouellas qñ adhuc sunt
in spica vt dicit Sic. et talis corruptio vocat aurugo
seu rubigo vt vt di. glo. Hiero. sup. Jobel. ibi. Resi-
sidiū boui comedit rubigo. Hiero. Rubigo ē qñ
tenere fruges morio roze peccant et vertunt tā spice
qđ culmi in ruboē vñ nigredinez viles. et hec pestis
oia vastat etiā stipulā et fenū intātū q nec abo sunt
vilia neqz fimo.

De pluuia

Ca. viij.

Pluuia est impressio ex
multo vapore frigido et hūido in nube ag-
gregato abūdante in quantitate et substantia respec-
tu rois et magis infrigidat et humectat qđ illa su-
m enī ex aqua et terra euaporantes vi calore celestis
ad infimā pte mediij intersticij aeris attrahunt et ibi
frigiditate loci condensant. deinde calore humidita-
tem eius dissoluēt et nō ex toto cōsumēt guttatim
resoluūt in pluuiā et i imbrē. vt di. Beda. Et ē plu-
uia a pluralitate guttarū dicta vt di. yll. eo q interpo-
late et guttatim descēdere p̄suevit. Et dī imber ab i-
buēdo q: terrā imbuūt et secūdā. facit terra enī steri-
lis manet sup cuius superficie pluua nō descēdit. qđto
nūt nubes et qua generat pluuiā a terra ē remotior
et celo vicinior: tāto suauius et cū guttas gracilioz
descendit. qđto vō terre ē vicinior. tāto impetuosi⁹
et cū stillis grossioribz descēdere p̄suevit. vñ etiā su-
per mare discurretes multū humore de aque sup̄-
ficie recolligūt et secū in aera deferentes. tandē in ma-
teriā pluuię p̄uertunt. Quā vō multum ē de materia
pluuiali in nube et nubes fuerit valde dēsa fortis fit
radioz impressio sup nubē et ex multiplicatōe radio-
rum et p̄fractōe eoz p̄ nubē gignit fortis calor cuius
v̄tus tandē dissoluit in pluuiā fortē. vñ sepe p̄ acui-
tissimū calorem vident subsequi pluuiā vehementē
vt di. Beda. Tātā etiā fit aliqñ caloris generatio ex
aggregatōe radioz et eoz p̄fr actione circa nubes q
vapor quasi adurit et ex vehemētū adustione in colo-
rē rubē cōmutat. Et ex hoc credit vulgus q aliqñ
pluat sanguis vt di. Aristo. Est autē aq pluuiā mul-
tum stiptica et constrictiua et ideo restringit fluxuz
ventris vt dicit Constan. Est tamen subtilis substā-
tie et leuis pl⁹ habēs aerenatis et aere leuitatis qđ
alie aque et ideo multū est alterabilis et conuertibi-
lis in oppositas qualitates. et iō defacili putrescat et
recipit corruptionē vt dicit Constan. dulcor: tamen
est et sapidior: alijs aquis quando in sua puritate p-

manet et virtute. Pluuia igit si fuerit in qualitate et
quantitate t̄pata et tempore congrua vtilis est ad in-
finita. Nam terram fecundat et ipam si fuerit rimo-
sa conglutinat. caloris temperiem mitigat. aerem le-
renat. ventos sedat. pisces impinguat. siccam cōpō-
tionē adiuuat et confortat vt dicit Constan. Et vñ
pluuia mala silit ac in suis qualitatibus dissipata
a loco et tempore incongrua in pluuiabus est nocua
nam p̄funditatis immudicie et lubricitatis ē inu-
et semitis effectiua. graminum et herbarum immū-
multiplicatiua. fructuum et seminum corruptiua. et
coloris naturalis in seminibus extinctiua. densitati
et obscuritatis in aere inductiua. radioz solarium
interceptiua. nubium et nebularum aggregatiua.
operum et operantium impeditiua. maturitatis se-
getum et fructuum tardatiua. reumatis et fluxus p-
uocatiua. morbozum omnium humidoz augmentatiua.
sterilitatis et famis causatiua. corruptionis et p-
sulentie in iumentis et ouibus inductiua. nam p̄-
ber corruptus corrumpit gramina et insicit herbas
pascuales et quarum pastu sequitur necessario cor-
ruptela in animalibus.

De gutta

Ca. viij.

Gutta siue stilla est vapor
humidus in minutissimas particulas resolu-
tus. Magne aut sunt gutte in diebus quando ca-
lor est et resoluunt partes nubes que prius erant ag-
gregate. ppter frigus vt dicit Aristo. Quando enim
in aere est calor aduenient frigore veloci⁹ est con-
gelatio vaporis siue aque. Vnde dicit Aristo. in li.
animalium q piscatores aquam calidam fundunt
super sua instrumenta vt cuius congelata submer-
gant. Gutta autem quanto est terre vicinior: tanto ē
grossior: et econuerso. paruas enim eius et rotundi-
tas causatue qđ diu manet in aere remoto a terra. vt
dicit Aristo. Est autem humida mollis rotūda par-
ua et lucida. terre inebriatiua. seminum et graminiū
humectatiua. estus et ardonis aeris mitigatiua. ae-
ris purgatiua. et cum sit mollissima in substantia
men ex frequenti casu est lapidum canatina. quere
infra libro. xiiij.

De pruina

Ca. iij.

Pruina est vapor cōge-
latus vt dicit Aristo. siue impressio generata
ex vapore frigido et humido congregato in corpo-
re nubes in medio intersticio aeris congelato p̄ frigi-
ditatem loci et tempore in quibus non est aliq̄ pars
caliditatis vt dicit Aristo. vnde pruina accidit dum
cies ex frigore loci et tempore in quo generatur. qđ
frigus vaporis partes aggregat i cōtrahit et sic p̄-
tine substantiam duram reddit. Et nimia etiam frigi-
ditate albescit et herbas et flores super quos cadit
maredos efficit et exurit. ad modicum solis radius
evanescit et in rorem redit. quia pruina nihil aliud
est qđ ros. congelatus vt dicit Beda. Nam ros de-
scendens ad terram frigiditate noctis speciem alba
duram et frigidam recipit et sic in pruina substantiam
sup̄ficialiter se conuertit. vt dicit idem.

De grandine

Ca. i.

Quando est stilla pluuie

frigoris et venti rigore in aere cōgelata vt dicit Arist. Est enī impressio generata ex vapore frigido et humido a frigore fugato ad interioribus nubi bus a terra longinqs vt dicit idē. et ea generatōis se vopoz in cōcumbantibus nubi receptas q̄ et frigidi tate aeri condensat. Nam ptes bumide et frigide agientes calozē aeri se recipiunt in interioribus nub̄ ibi inuenientes vapozes ptes eius aggregant et in substantiā grandis coagulant et id in estate frequen tias sunt q̄ in hyeme. vebemēs enī caloz generatōez grandis impedit. Max dissolueno vapozem ptes aggregari pter nō pmitit. Similiter nimū frigidū in hyeme. qz tūc nō ē caliditas in aere quā fugiēdo frigus se recipiens intrat nubē. grando aut rotūda z munda descendit ex supremis locis vt dicit Arist. Lau at aut eius puitas z rotūditas ex mora ei⁹ in aere lō p tpe. vnde et reuolutio eius diuturna rotūdat. et ex aeri calozē ptes eius aqueas resoluēte minorat. In grandie in locis vicinis terre generata acci dit perarum ex p̄traria causa. Brando itaqz cū ipe u magno vento ipam impellente z calozē dissoluen te terrā petit pcutit z p eius superficie ad modū salis se dispergit segetes fructus et flores multū ledit frequē tias per diē q̄ per noctē descendit. Lunis ratio ē qz ca oz diurnus fugat frigus ad interiora nubi. Itē vē tus septentrionalis frigidus et siccus rozē ab aere de scendentē cōgelat et pstringit z in substantiā grandis nis coagulat et cōuertit vt dicit Beda. Et tantū de grandine. De niue. Ca. xij.

Quis est impressio gene

rata ex vapore frigido z humido in infima mediū intersticiū aeri congelato in corp⁹ nubi a medio frigido respectu pruine ppter admittionē caliditatis in pte que caliditas inclusa in eius substantia et nō statim deuicta a frigore circūstanti rarefacit eius subam z mollificat recipiens albedinē in colore ppter victoriā frigoris in fine atqz ppter expansionē et dispersionē ptiū nubi et ppter frigus debilitatū a calozē frangit i ptes latas ad similitudinē fracte telles a debili vute frangētis vt dicit Arist. Mix igit generat in nube frigida minus tū frigida ē q̄ illa in q̄ grando cōgelat. Et hoc attestat mollities niuis qz caliditas admixta nubi phibet ptes eius inspissari. et vebemētius aggregari. Mix ḡ aqua ē durior et sic cior et frigore pstringente grandie tū mollior ē ex admittione calozis in vētre nubi. Dealbat aut ex frigiditate in eius superficie diūante. ad modicū calozem nit in aquā resoluē et tā a duricie q̄ ab albedine de facili immutat. Et mora niuis sup terrā hum⁹ ipin guaē sua enī frigiditate poros terre claudit. vū reuo cato calozē ad interiora radicū et seminū fit humorū interioroz attractio ad radices z eoz immissio et qua terra impinguat. vū nix herbas malas et supfluas mortificat et attenuat. bonas vō nutrit z impinguat. Mix enī sua pūna loca fetida et finaria et sterqui linia tegit et occultat. vias et semitas per sui diffusio nē tegens. iterantes impedit z retardat. In alto ma

ri niuem cadere raro Beda asserit et affirmat. cuius rō est. qz maris fumositates cōtinue vel exalant. vel a venus ibidē flātibus disperguntur vel anteq̄ possunt condensari in niuē. in pluuia vel aebulā resoluuntur. Itē feris et aialibus nocuentis p̄stat. qz eoz tegit pa sca et vestigia manifestat. vnde tpe niuis fere a venatoribus defacili capiunt. Itē loca alta z montosa nix frequētat. et diutius in montibus q̄ in vallibus p seuerat. qz venti frigidi liberius in montibus q̄ in val libus inualescunt. Insuper valles sunt montibus calidi ores. ppter maiore aggregationem et cōfractōem radi ozum. z ideo niues in montibus plus abūdant. Item nix vi calozis resoluta terrā imbuit. remollit z imbu at quā ante resolutōem frigiditatis sue coartandē in sua superficie fortius indurabat vt dicit Greg. Item nix. ppter sue substantie mollicitē et leuitatem in suo descensu strepitum vel sonū non generat. imo sensibi liter de occulto aeri rescēdens intersticio suauiter superficie terre se applicat et aliquantulum se coaptat. Itē nix in candore suo et pulcritudine ad sui aspectū ocu los intuentiū prouocat. h̄ si niuis diu aspiciat spm̄ visibilem disgregat et valde immutat. Itē aqua ni uea potentia et actuali frigiditate sua fluxum ven tris reprimit et cōstringit. neruos pcutit. cōtrahit et opilat supfluitatē strumofam eā p̄niue bibēdo gene rat. mēbra stupida et q̄si dormitanti cito reddit. lapides in vesica gignit et frigidā ydropsim puocat et nutrit. vt dicit Costan. De nebula. Ca. xij.

Nebula est impressio fa

cta ex resolutione nubiū resolutarū in aquā pluuiale vt dicit Arist. vapores enī sic resoluti disper si per singulas aeri perniculas ac diffusi nebulas gi gnunt et inducunt. q̄nto ē terre vicinior tāto spissior est et obscurior et frigidior inuenit. a terra vō eleua ta magis ē soli puia. et id mūn⁹ est frigida et obscura. Quā aut nebula a sole attracta totaliter. sursum mouēt in materiā redit nubi. et id future pluuie est si gnificatiua. Quādo aut totaliter a radijs solis reper cussa deorsum cadit et in suam redit originē. deficit z euanescit. vnde purgato aere futuram presagit fere nitatem. Est aut aliqū corrupta et vaporibus ex qui bus generat z tūc multū est nociua floz. etiaz et ger minantiū vinearū est corruptiua et diuersarū ihermi tantū animalibus inducitiua latronibus et peruersis est auca. qz insidiarū ipoz est occultatiua. itineran tium et pegrinantiū impeditiua. qz in magna nebu la z obscura via est incognita et incerta. radioz solis et aliarū stellarū est interceptiua et ideo nauigantibus est grauis et periculosa. vt dicit Beda. qz diuz nebule obscuritas superficie maris occupat q̄ debeat nauita re cte vertere gubernaculū ignorat aut ambigit.

De tonitruo.

Cap. xij.

Impressionum que ge

nerantur in aere ex vapore duplici. p̄ma est tonitru⁹ q̄ est impressio generata in aqua suba nubi propter vapozis calidi et siccū agitandem. huc et illic fugiens suum contrarium ab omni parte coar tati in se et ex hoc inflammata. extinguentis se tandē in nube et rumpentis eam. vt dicit Arist. Vel ge

nerat tonitrus et collisioe nubiu fmi p̄m q̄n a vē
 nis p̄trarijs agitate nubes ad inuicē collidunt et mu
 tua cōcussione ad inuicē et violenta p̄fratōe fit p̄cul
 sio in aere et strepitus q̄ tonitrus ab antiquis est no
 miatus. Dicit aut̄ tonitrus vel tonitruū a terrore eo
 q̄ sonus terreat audientes vt dicit p̄s. Nā ton? idē
 est q̄ sonus q̄ interdū tā acriter cōcutit oia ita vt ce
 lum discerpssit videat q̄ cū p̄cella uehementissimū vē
 n in nubibz se repente immerferit turbine inualescē
 te extitūq̄ querente nubē excuat et cōstringit et im
 petu magno inadat et diuidit p̄tes nubes. a. si cum
 horrendo fragore ad aures venit qd̄ mirari nullus
 dz. cū uelica q̄uis sit parua tū magnū sonū complo
 sa effiat et emittit. Lū tonitruo simul fulgor emittit.
 h̄ celerius uidet fulgur: quia claz ē. tonitrus aut̄ pue
 nit tardius ad aures quia subtilior ē sensus uisus q̄
 auditus. et ideo p̄mo uidet lucē sine fulgidiū lumen
 qd̄ p̄cedit q̄ audiat sonitū subsequētē. hō etiā p̄us
 uidet ictū hois arborē incidētis q̄ audiat ip̄m sonū
 Hucusq̄ p̄s. Et ista nō p̄s. de cā tonitruū cōcordat q̄
 si cū p̄ho dicēt. Tonitrus inq̄t ē sp̄s ventoz in si
 nu nubiu receptus q̄ uirtute mobilitatis sue quasi
 bet p̄tes nubis interrūpit et strepitū ac fragorē toni
 trui itroducit. vñ subdit. Tonitruū ē sp̄acioz aeris
 sibi occurrentū son? fmi Aristo. in li. met. b. tonitru
 um nihil aliud ē q̄ extinctio ignis in nube. vapor: ei
 sicus eleuatus et calore aeris inflāmatu q̄n nube
 aquosa intercipit subito extinguit et ex tali extinctōe
 strepitus tonitruū generat sicut q̄n in aqua extingui
 tur ferrū ignitū sit sonitus atq̄ stridor. descēdit aut̄
 sepe tonitrus cū fulmine et tūc magis ledit vt dicit
 Beda. vnde obest fructibz cū aduenit cū conuul
 sione et fulmine sine pluuia. Lū uero accedit cū plu
 uia p̄dest vt dicit idē. Tonitruūz igit̄ motu suo om
 nia cōcutit. cerebrum commouet. animus terret. vi
 num in doleis p̄turbat cōmouet et corrūpit vt dicit
 Aristo. Si uenerit in hora cubatōnis amū oua ledit
 mulieres parturientes sepe abortiri facit. turres al
 tas sepe cōcutit impetu suo et deicit. arbores altas
 diruit radicatis et euellit. et frequētius in locis altis
 q̄ in humilibz et demissis ledere consueuit. vt dicit
 Beda. Amfractuosum et q̄si orbiculare sonū facit
 et aerē quodā inequali susurrō p̄ circuitū concutit.
 ita q̄ sp̄m strepitus roteuiculi exp̄mit quodam
 modo et p̄redit vt dī. Cassio. Et talis circularis son?
 accidit fortitan et rotunditate nubiu in quibz vapor
 siue ventus qui cā est tonitruū dissimiliter agitāt. q̄
 nunc sursum nunc deorsum nūc ante nūc retro p̄ cō
 caultatē nubiu cōmouet.

De chouscacione

Ca. xiiij.

Chouscacio secunduz

Aristo. p̄p̄hendit fulgur fulmen et p̄p̄rie
 dictam chouscacionē. Nā p̄p̄rie dicta chouscacio est
 apparitio subita vapors subtilis inflammati eua
 nescentis in aere sine descensu ad terrā. fulgur uero
 siue fulguratio est ignis subtilis. grossio: tū chousca
 sione ad terrā descendens q̄ penetrat herbas et res
 molles sicut ponunt philozophi vt recitatur in ter
 tio phisice algazelis.

De fulmine

Ca. xv.

Fulmen uero est vapor

ignitus cōpactus et solidus ipetuoſe cadit
 maioris vis q̄ sit fulgur. p̄cutit em̄ qd̄ tangit p̄ne
 trat et vrit siue liquefacit diuidit et scindit et nubū co
 porale et resistit. Et fmi hoc dicit p̄s. q̄ fulgurare idē
 quod ferre. quā sicut idem dicit. Et subtilioribz ge
 bus elementoz cōponit ex quibz maior vis p̄ne
 di relinquit et ideo ictus celestis iaculi ab p̄s. nūcupa
 tur. generat aut̄ ex vapore grosso cōposito ex contra
 rijs et diuersis elenato et uehementi calore ignito et i
 flammato qui collisioe ventoz et attritu nubiu im
 pellit et quasi lapis igneus de cōcauitate nubiu de
 orsum p̄ violentiam ad modū iaculi cōmouet. Dicit
 fulmina collisa ad modū lampadis fulgida vt in
 matōnis discurrere p̄ aera discernūt. Et q̄uis ignis
 sint nature tū p̄ violentiā motus cōtra naturā ignis
 inferius descendere cōpellunt. vt dī. Beda. In suo
 aut̄ descēsu incedit et vrit. et idē dī fulgur vt dī. p̄s. pe
 netrat et findit et tunc dī fulmen vt dī. idem. vbi aut̄
 vrit secū fumuz et fetorē pessimūz gignit sup̄ loca alta
 frequentius cadere cōsueuit in forti estate aut in fo
 ti hyeme raro sunt fulgurationes. h̄ in p̄ncipio aut̄
 ni et in fine veris vt dī. Beda. p̄hs li. ij. c. liij. in hye
 me et estate raro sunt fulmina. quia in hyeme pro
 pter frigus vapor: in aere non gignitur. In estate
 uero p̄pter siccitatē et subtilitatē aeris nō sit aggrega
 tio vapors in nubibz h̄ in autumno et in vere ē aer
 mobilis et numbosus et ideo tunc sepius fulgurat.
 Item. c. liij. dicit idem fulminū plura genera tradit
 nam que sicca ueniūt nō adurūt h̄ dissipant q̄ h̄
 da nō vrit h̄ infuscant. tertiū ē qd̄ claz uocant qd̄
 nure est nature nā uinū exhaurit i dolijs intacaba
 sis. anz et argētū liquat sacculus nō cōbustis. Quid
 aut̄ sit chouscacio et vñ p̄ueniat diuersi diuersimō
 de tradiderūt. Dixit em̄ Empodicles. q̄ chouscacio
 est ignis occultatus in nubibz et radijs solis. et hoc
 dicit aristo. esse falsum. quia si hoc eēt ex omni nube
 chouscacio accideret quia in omni nube radij solu
 res occultant. Anato goras aut̄ dixit q̄ chouscacio
 est ex aere descendēte in nubē vel ad nubē et se in ea
 occultante cuius apparitio ē chouscacio. et quando
 ille ignis extinguit in nubibz aquosis stridor: illū ex
 tinctionis uocat tonitruū. Alij dixerūt chouscacio
 ex ventis calidis et siccis in nubibus cōp̄ressis quibz
 instantur et adurant ignis in eis ingredies ē
 chouscacio cuius splēdo: p̄us puenit ad uisū q̄ so
 nitus ad auditū. Alij dixerūt chouscacionē nō fieri
 p̄ ignē sed p̄ aque splēdētis imaginatōez q̄ p̄ stellaz
 de nocte illustrationē in nubibus uidet. S; dī. Ar.
 q̄ iste fmo error: ē quia chouscacio de die uidet sub
 radijs solis sicut uidetur de nocte. Scdm̄ Bre. aut̄
 vapor: aggregatus in nubibus eoz uehementi collis
 sione attritus ignit? et sit materia chouscaciōis. Et q̄
 habet aliquas partes terrestres eaz grauitate moue
 tur. Et quia illa chouscacio est uehementis subuul
 tans et non uehementis inflammationis et aduul
 nis ideo apparet alba et ideo corpora que p̄tingi nō
 inficit nec corrumpit. Hucusq̄ Aristo. li. ij. met. b.
 Chouscacionis itaq̄ motus subitus est et imp̄scant
 sus. subito enim apparet ab oriente in occidente su

bito sui ē oñsiuus. ⁊ subito sui occultatiuus. De ma-
trice em̄ sua vt dicit greg. in ictu oculi exit. ⁊ in se lu-
bito reuertens suā originē nō relinquit. Ex sua subi-
ta apparitōe aspectus intuentiū ē reppulsiuus timo-
ris incussiuus p̄ totū orbem fm̄ apparentiā ⁊ opi. ⁊
iudiciū visus sui ē diffusiuus. futuri tonitruū pan-
bulus. ⁊ sui aduentus annunciatiuus. Si plumiā ba-
buerit cōcomitantē visus est ⁊ p̄ficiuus. Si vō plu-
niā caruerit tenellis flozibz ⁊ fructibz est nociuus vt
dicit Beda.

De aura.

Capitulū. xvj.

Aura est aer leuiter mo-
tus ⁊ agitatus estuātibus refrigeriū argenti-
bus p̄bes calore. q̄ quātō ē purior: tāto delectabilior
⁊ sanior: ē. q̄ si fuerit t̄pata ⁊ debitas q̄litates t̄pis nō
erit maxime vite hoīs ē cōgrua ⁊ sanitatis confer-
uatiua. si vō p̄rio mō se habent maxime ē nociua.
q̄ pestilentia ⁊ corruptōnis nō modice ē inductiua.
Est aut̄ pestilentia aeris corruptio ex siccitatis ⁊ plu-
uiaz diftempantia ex meritis hoīm p̄tingēs vt dicit
p̄sco. Et d̄ pestilentia q̄l pastulēna. q̄ totā nām ho-
m̄inis pambulat ⁊ depascit nā corruptis aq̄s ⁊ plu-
uijs in aere quibz spirādo ⁊ edēdo pascimur stam̄
corripimur ⁊ diuersis passionibus necessario lacessi-
mur. vt patz supra in eodē li. vbi de p̄prietatibus ae-
ris dictū est. h̄c dicta iam sufficient. — Explicit li-
ber vndecimus.

Incipit liber. xij. de auro in generali ⁊ speciali.

Aeredito tractatu
de p̄prietatibus aeris ⁊ eoz q̄ in aere ge-
nerant. restat dicere aliq̄ q̄ p̄tinent ad
eius decentiā ⁊ ornatū vt in ipis sicut i
ceteris creaturis deī magnalia extollan-
tur. Ad ornatū aeris p̄tinet aues ⁊ volatilia vt di-
cit Beda. Et ideo aliq̄ pauca adiuuāte xp̄i clemen-
tia sunt de his huic opusculo inferenda. nō quidem
de oībz s̄ solū de auro ⁊ volatilibz de q̄bz sp̄aliter fit
mentio in textu biblie vel in glosa. Et p̄mo dicendū
ē in generali. deinde in sp̄ali. ⁊ hoc p̄ ordinē alphabe-
ti. Aues itaqz q̄l denie. i. sine via sunt dicte vt dicit
p̄sco. eo q̄ ipaz vic nō sunt in aere determinate ⁊ di-
stincte. Aues em̄ motu ⁊ agitatōe alaz diuidūt aerē
⁊ incidūt. s̄ stam̄ post volatū aere se claudente nul-
lū signū sui r̄stus derelinquūt. Dicūtur aut̄ volu-
tres qz volitat̄ alis vt dicit p̄sco. p̄pter qd̄ ⁊ alites q̄l
alaces. i. alis se leuantes a pluribz nominant̄ sine em̄
alis non volitant̄ sine qz b̄nicio de terris in aera se
nō leuant. Vel ideo auis d̄ ales ab alendo. qz ab il-
lo q̄ pascit volatilia celi ⁊ dat escam oñi carni alitur
id ē nutrit vt dicit p̄sco. Attendūtur etiā auiū p̄ditōes
⁊ p̄prietates penes multa. qz penes earū sbam̄ ⁊ cō-
plexionē. Nam ex duobz elementis inter summe gra-
ue ⁊ summe leue intermedijs auiū substātia ē creata
nam in eaz p̄positōe aer ⁊ aq̄ potissime d̄nant. ⁊ id̄
qz min⁹ h̄nt terrestretatis ⁊ plus aeree leuitatis q̄
gressibilia vel natabilia. leuitate sue nature h̄nt ferri
sup̄ aera vt dicit p̄sco. aer em̄ inclusus inter pennaz
cōcomitantē auem leuigat ⁊ vt leuiter feratur sursum

ipam disponit ⁊ habiitat ⁊ adiuuat. Vñ q̄nto vo-
lucres plus h̄nt pennositas ⁊ minus carnis tanto
facilius se sursum leuant. vt patz in auro p̄de. que
exonerate a mole carnis altissimi sunt volar? ⁊ valde
acuti visus ⁊ magne animositas vt dicit Aresto. li.
xij. Item p̄siderat̄ volucris cōditio penes generatiō-
nem. Vñ em̄ sibi instam̄ a natura feminalē rōnez.
cuius vtute mouētur naturalit̄ ad sui generis mul-
tiplicatōem ⁊ sue sp̄i per generatiōnis actū siue ordi-
nem cōseruatiōne vt d̄ ab Aresto. li. vj. Om̄es inq̄t
aues cū pullificāt faciūt oua. q̄m̄s in oibus nō pos-
sit videri. p̄pter paucitatē. Est aut̄ p̄ncipiū genera-
tionis pulli sicut d̄ ibidez ab albugine ⁊ t̄bus eius
a vitello. ⁊ post dies. x. generatiō pulli cōplebit̄ fm̄
om̄es sui p̄tes. ita qz erūt p̄tes distincte ⁊ manifeste
⁊ habet tūc caput toto corpe natus. ⁊ si tūc frāgere
oui testa inueniret̄ caput inclinātū supra cruz d̄t̄z
⁊ eius ale expanit̄ sup̄ caput. Cōplera aut̄ generatiō-
ne ⁊ singuloz m̄bz orūz p̄fecta liniamētatiōne rūp̄it̄
testa aliq̄m̄ in die. xvij. vel vicesima. vt patet in galli-
nis ⁊ exeunt pulli iam cōpleti ⁊ viuificati ⁊ aliq̄m̄ ge-
melli. s̄ inter gemellos vnus erit maior ⁊ al̄ minor.
⁊ multoties monstruosior sicut dicit idē ibidez li. vj.
Inter oīa aut̄ animantia in generatiōnis ordine volu-
cres sequūtur nature maximā honestatē. Nam fm̄
ordinez nature mares femias cū sollicitudine q̄runt
inuētās diligūt. pro ipis pugnat ⁊ periculo se expo-
nūt solum mō eis q̄l cōiugal̄s amoris federe se p̄iū-
gunt. ⁊ fetus ab ipis p̄ceatos solū mō nutriūt atqz
pascūt. Vñ naturalit̄ inter sexū ⁊ sexū iudicant ⁊ di-
sternūt exceptis paucis in q̄bz degenerat natura vt
p̄nt Aresto. exempluz de p̄dicibus q̄ oblitiscuntur
sexū. vñ dicit qz masculus surgit in masculū. ⁊ femia
in feminā ⁊ ex tali coitu nō sunt oua pullificatiua im-
mo sūt sicut oua v̄t̄ ⁊ sentitur etiā ex tali coitu ma-
lus fetor. Idē d̄ de colūba masculo q̄m̄ inquit fener
nō p̄t̄ coure. s̄ solū deosculat̄ ⁊ saltat supra masculū
⁊ hoc facit qz deosculat̄ tē. Obseruat̄ t̄pus generatiō-
nis. aues vociferat̄ mares feminis se associat̄ nuntio
seruant aut̄ aues in generando tempis cōgruatiorem
Nam vernali temp̄e quādo instat tempus genera-
tionis vocibus ad amorē mutuū se inuitat̄ n̄dificāt
ouat̄. pullificāt. pullos generatos nutriūt ⁊ educāt.
s̄ completo generatiōnis officio a cantu cessant ⁊ ab-
inuitem se separāt. ⁊ vsqz ad iteratū generatiōnis tē-
pus inuicē nō appropinquāt. Item attendūtur aues
quo ad habitatiōne. sunt em̄ q̄dam volatilia q̄ h̄nt
nam vidētur diligere frequētā ⁊ habitatiōnem sicut
galli anseres galline colūbe ciconie ⁊ yrūdines. q̄dā
vō om̄ino fugiūt timēt ⁊ abhorrent hoīm conuersa-
tionem sicut aues siluestres mōtuoze ⁊ fluuiales seu
palustres. qz fm̄ varias eoz cōplexiones. varia que-
rūt habitacula. ⁊ diuersas sibi vendicant mansiōes
nam q̄ nature sunt magis frigide ⁊ humide paludes
⁊ fluuioz frequentat̄. p̄pter victus acquisitionem ⁊
fenuū educationē. vt auge merguli anathes ⁊ cigni i
quibus ingeniata ē natura vt dicit Aresto. vt p̄cos
haberent latos danfos ⁊ indiuisos. p̄pter natād̄i ne-
cessitatem. vt. s̄. pedum latitudine aquas p̄p̄nens
pulsent. ⁊ sic pulsus retro aquis quasi remigando in
anteriori fortius se extendāt. Laudas etiam habent

buenes ne in natando caude madefacte pondere im
pedimentū sentiant. rostra autē habēt lata vt grami-
na 7 radices carpant aptius 7 incidant. colla longa
vt facilius victum de profundo strabant et acquirāt
Volatilia vō que calidioris 7 siccioris nature sunt
montuosa 7 rupiū cacumina inhabitāt 7 frequētāt.
vt omnes aues pede q̄ de preda sunt viuentes. sicut
sunt aq̄le 7 falcones accipitres 7 cōliles. q̄bus dedit
natura vt dicit Arestō. vngues curuos 7 pedes for-
tes 7 numerosos 7 rostrū curuū 7 acutu; vt fortius
p̄dam recineāt 7 carnē facilius lanient. Habēt autē
hmōi aues modicū carnis 7 multum plume 7 sunt
magne animositatis vt sic sunt mot⁹ velocioris 7 vo-
latus fortioris vt dicit Arestō. Laudā insup hūi sū-
tilem tenuē 7 longā q̄ in volando se regunt sicut gu-
bernaculū regit nauē. Omnes tales aues fm Arestō.
in li. ij. solitudinē diligūt 7 cū aliquo sociorū habitare
nō p̄t. immo pullos p̄p̄os a se abiciūt. 7 statim
q̄ p̄t volare rostro eos patientes a nido extrē cō-
pellāt. 7 in suo cōsōtio viuere nō permittūt vt dicit
Arestō. he 7 alie aues pede recipiunt in p̄dando di-
uersificationes. q̄dam capiūt p̄dam in aere volando
7 nūq̄ aliquā p̄dam inuadūt sup terrā. q̄dam vero
ecōuerso in terra capiūt. h̄ in aere nūq̄ ledunt. Vñ
mansuete volucres vt colūbe istarū auū differentia
recognoscūt 7 ideo q̄ predones aeris vident ad ter-
ram fugiūt. q̄ vō predones terre conspiciūt in aera
subito se extollūt 7 q̄ in terra erāt in piculo eleuate a
terra in aera tute sūt vt dicit idem. Item sunt q̄da;
aues nemorose q̄ siluas frequētāt 7 densas arborū
inhabitāt summitates. 7 he q̄dā sunt ceteris maio-
ris mansuetudinis sic sunt omnes modulātes 7 est-
no tpe dulcissimis vocib; in siluis 7 arborib; resonā-
tes sicut sunt merule 7 philomene 7 hmōi q̄ tempo-
re amoris maxime cantāt in rubis 7 in tectis nidifi-
cāt sup ona sollicitate cubāt pullos suos diligūt 7 edu-
cant. Sunt 7 alia q̄dā volatilia que campestria p̄ci-
pue frequētāt 7 victū de terre fructib; acquirūt conti-
nue 7 manducāt q̄les sunt grues 7 anseres tam do-
mesticē q̄ siluestres. 7 hmōi aues siml; viuere tam in
terra q̄ in aere diligūt. turmatim incedūt spēm suā
diligūt. regē sibi faciūt 7 ei obediūt ordinate volant
et q̄q̄ inter se vehemētissime pugnāt 7 rostris se di-
lacerāt et deplumāt h̄ post pugnā quasi recōciliati si-
mul volant. et societate p̄stinā nō declināt. tempe-
statem futurā p̄cognoscunt et cū vidēt eā imminere
vociferāt atq; clamant. vigilas ordināt 7 in vigilā-
do vices mutant. hec oia cōtinent in exameron Ba-
sily et etiā Ambro. silt et in Arestō. Sup addit etiā
Arestō. et dicit. vigil lapillum inter pedes tenet vt si
forsitan surrepserit. somn⁹ casu lapidis seratetur. et
si qua societate p̄dit altissime ascēdit 7 vociferādo so-
cios suos q̄rit et q̄sq; inuenerit ad pascuā vix descē-
dit. dicit etiā q̄ rex hmōi auū semp p̄mo se deponit
et p̄mo de terra se erigit. caput etiā p̄e ceteris fre-
quētus eluat et circūspicit. h̄ si quēq; viderit veniē-
tem vociferat et excitat alias ac p̄mit. Item sunt con-
siderande quarūdā auū p̄prietates fm variā abita-
tionē. sunt etiā q̄ nō cibantur nisi carne vel sanguine
sicut sunt omnes prede que sunt curui rostri et acuti
vnguis q̄ comedūt omnia animalia que p̄t vena-

ri. sed nō venantur neq; comedūt aues sui generis
sicut faciūt pisces vt dicit Arestō. libro. viij. et tales
aues nūq̄ potant aquā vt dicit ibides. Alia vō sunt
volatilia que solis vritur semibus et fructibus ac bo-
bis terrenascensib; vt colūbe. turtures et anseres si-
siluestres q̄ domesticē. Alia vō sunt volatilia gene-
ra que vescūtur nūc carnibus nūc fructibus indifferen-
ter sicut omnes aues coruini generis. sicut monedus
lecomices coruini pice. de quibus dicit Arestō. et etiā
Basilus pascunt aues coruini generis pullos suos
in iuuentute et iuuenes pascūt parentes in suā
senectute. q̄ etiā debilitant iuniores in suis humi-
ris eleuant et deserūt seniores vt dicit idē. Et in volu-
bus hmōi volucris naturalis pietas cōmendat
vt homo pietatis obsequiū denegare parentibus
bebeat qd ab aibus impēdi sibi iuuentem non igno-
rat. vt dicit Ambro. Item fm variā membrorū dispo-
sitionem cōsiderentur aliq; auū p̄prietates. quia sic
dicit Arestō. libro. xiiij. Omnes aues in hoc comu-
niūt q̄ omnes habent rostrū; qd in alijs animalibus
nō inueniūt. h̄ in dispositione et differentia quia q̄da;
habent rostrū breue 7 latum quarū vita queta et
mansueta. quia hmōi rostrū est aptum ad sumēdas
cibum de vicino. quedam vō habent rostrum lēgū
et acutum sicut et longum collum quia acquirūt o-
bum de profundo. quedam curuū et acutum quia
talis figura necessaria est ad comedendū et dilacoran-
dū carnem crudam. Hoc autē habet p̄p̄ū omnia
auis qui bipes est sicut homo. et in pedum et crurū
dispositione maxima differentia inuenitur. quia
pedes auū vncorū vnguiū sunt fortes et acuti. quia
conuenientes sunt predationi et venationi. pedes
autē stimaliū sunt clausi et indiuisi et lati quia cō-
niūt natationi. et omnes aues longorū pedū et crurū
habent collum longum et volent extenso collo. et si
collum fuerit gracile et debile declinant ipm in volā-
do. et est generale q̄ omne volatule habens longum
collum longa. habet crura et ecōuerso. Omne autē
volatule habet ymblicū q̄ nascitur h̄ cū crescit auis
latet ymblicus 7 omnino non apparet quoniam con-
tinuatur cū intestino per interiorē venam. Itē cō-
siderari. possunt quo ad vitam vel tardam. pullifica-
tionem q̄dam etiā multoties pullificant vt colūba q̄
decies ouat in anno. quedā vō multū ouant vt galli-
na. galline autem multum ouantes cito moriuntur
vt dicit Arestō. libro. v. Aues autem carnosas
vnguiū que carnem comedunt raro ouant quia
nisi in anno semel p̄ter yrūdines que sole inter co-
medētes carnes pullificant bis. Infirmiātur autem
aues quādo cubāt super oua sua vt patet in gallina
7 in aquila de qua dī li. vj. q̄ aquila tunc valde gra-
uatur et albescūt ale eius et ebeantur vngues eius
et debilitantur. Sunt et multe alie p̄prietates auū
quas prosequi esset longum. hic solū attendere oportet
q̄ aues int̄ cetera animātia generaliter sunt sub-
stantie purioris leuioris et nobilioris motus fortio-
ris visus acutionis carnis digestibilioris sapidioris
conuertibilioris 7 sanioris. in nidificando et pullos
educando. solerac amplioris. Nec autem in genera-
li dicta nunc sufficiant.

De aquila.

Capitulum. j.

Hinc de auibus in par
ticulari dicendū ē. ⁊ primo de aquila q̄ ve-
lut regina inter volucres obinet principatus. Inter
omnes auū diuersarū spēs aquila ē maxime liberalis
vt dicit Plinius. nā p̄dam quā arripit nisi nimia fa-
me arceat sola nō comedit. immo auibz eā sequētibz
quasi cōmunē exponit. sua tñ recepta primitiuis por-
tione. Et ideo semp aquila alie aures solent inseq̄ spe-
rantes qz de ipsius p̄da eis debeat aliqua portio im-
partiri. h̄ qñ p̄da prius capta sibi nō sufficit tanq̄
ret de republica viuens autē sibi primitiōē rapit ⁊ in
medio ponit illā. Duos lapides preciosos noie etbe
eos quoz vnus ē masculinus alius v̄o femininus i
nido suo reponit. sine q̄bus vt dī parere nequit. Sē
mam q̄ dī achates reponit i nido vt pullos suos cu
stodiāt a mosu reptiliū venenosoz vt dicit idē plin⁹
Est autē aquila ab acumine oculozū dicit vt dīc̄ Jfi.
tanti em̄ ⁊ tam impidi dī visus esse. vt cū in aere su-
per maria immobili penna deserat vt p̄ nimia elua-
tione a terra vit humanis pateat obtutuō de tanta
sublimitate pisciculos viderit in mari natare ad in-
star lapidis descendēs piscē rapit ⁊ sic capta p̄dam
ad litus trahit. Est autē auis naturaliter calida ⁊ sic-
ca p̄de auida ⁊ supra aliaz auū vires fortis ⁊ ani-
mosa cuius fortitudo maxime viget in alis. pedibz ⁊
in rostro. qz alas habet valde nervosas ⁊ paruz car-
nosas ⁊ ideo in volando patiens ē laboris qz respectu
magnitudinis sui corpis parum habet carnositatis
⁊ multū neruositatis. p̄pter qd̄ multū habet fortitu-
dinis ⁊ virtutis ⁊ multū etiā habet pennositatis. p̄-
pter qd̄ etiā plurimū cōinet leuitatis. Inter omnes
autē volucres maxime viget in aq̄la vis visua. sp̄m
em̄ habet visibilem tempatisimū ⁊ i actu videndi acu-
tissimum. solem em̄ irruerberat oculis in sue rote
circūferentia intuetur. ⁊ tñ visus sui acies nō obtan-
ditur nec claritate solaris luminis disgregat vt dicit
Ambro. dicit etiā Ambro. sicut ⁊ Aresto. li. xx. qz q̄-
dam spēs aquile quaz vocat almachoz ē acuti visus
valde. Et pullos suos vngue suspēcos radijs solis
obijct ⁊ solem aspiciere cōpellit ⁊ hoc anteq̄ habeat
alas cōp̄ etas ⁊ ad hoc eos percunt ⁊ vertit ad aspe-
ctū solis. ⁊ si oculus alicuius lacrimē ip̄m tanq̄ de
generē vel interficit vel abijct a nido vel contemnit
si autē directa acie solis radiū viderit ip̄m tanq̄ sibi i
natura similem diligit itaqz nutrit. q̄nis autē ita ir-
ruerberata solis acie claritatez videat visuz tñ ad p̄de
aspectū dirigit ⁊ inclinat vt dicit Greg. ⁊ Aresto. li.
xij. aues inquit vncoz vnguium indiget necessario
acuto visu quoniā vidēt cibū suū a loco remoto val-
de ⁊ p̄pter hoc leuat se aquila plus q̄ alia volantia.
hinc etiā in altissimis rupibz nidificat vbi loci subli-
mitate ab omnimō cursu aduersario se tufficat ⁊ de-
scendit vbi fm̄ Greg. in altissimis tuta residet ⁊ tamē
p̄fusus gr̄a infima ista videt ad altissima se leuat ⁊
ascendit. ⁊ tñ viso cadauere vel p̄da quā desiderat
subito yma petit. Est insuper aquila auis difficulter
cubās pullificās ⁊ pullos suos nutriens. dicit Aref.
li. vj. qz aquila ad plus ponit trā ona. h̄ terciū pijat
a nido qm̄ grauiter incubat sup̄ ea. ⁊ subdit qz illo tē-
pore debilitat intantū qz non pōt bñ venari pullos

auū aliaz qz tūc incuruatur vngues sui ⁊ albefcunt
ale sue ⁊ tūc nimis grauat in danto cibū pullis suis
⁊ si cōtingit aquila h̄c tres pullos. etiam vñ de nido
suo p̄pter difficultatē nutriendi. h̄ auis kyni q̄ arabice
dī cebar nutrit pullos suos casualiter ab aq̄la sic re-
iectos vt dicit idē. Item idē docet qz aquilaz diuer-
se sunt spēs ⁊ diuersimode cubāt ⁊ nutriunt pullos
suos. Nā qui albas habēt caudas in eaz cibatione
plus laborant. qz v̄o nigras hūnt minus in b̄mōi ne-
gocio se fatigāt. pullos autē suos ad volandū iā adul-
tos ⁊ de nido eliciētes paulatim puocāt ad volandū
⁊ faciūt eos elurire vt audius eas exequantur in a-
era p̄pter fastū ⁊ forsitan si pigritauerint ad exercēdū
percutiūt eos cū rostro ⁊ subtrahūt eis cibū vt sic co-
gant eos ad exercēdū. ⁊ postq̄ fuerūt completi i for-
titudine ⁊ in pennis fugant eos a se ⁊ nō sunt plus
solicite sup̄ eos p̄ter quādā spēm aquile quā Arest.
vocet atbar q̄ cogitat de pullis suis magno tempe. ⁊
qñ volant pulli volat cū eis et dar̄ eis ad comedē-
dum et qñqz volitat sup̄ illos curā illoz agens para-
ta ad resistendū alijs auibz si forte cōuenerint ad no-
cendū pullis suis in aliquo leu ledendū. Nec omnia
tangit Aresto. in lib. vj. De aquilis v̄o dī vt tangit
Grego. sup̄ Job. qz qñ eius pulliculi recēter nati ad
capiendū grossiore cibū ⁊ digerenduz sunt inualidi
sanguinē ⁊ liquidiorez humorē p̄de sue in os suū
atrabit ⁊ sugit ⁊ attractū sanguinē i ora pulliculoz
vomit ⁊ ita reficit eos cibo leniori quoniam inuale-
scant ad sumendū cibū fortiorez. ad hec dicit Aug.
⁊ Plinius qz aquila in senectute panē caliginē i ocu-
lis et grauedinē in alis suis. cōtra qd̄ incōmodū in-
struitur a natura vt fontē aque scaturientis q̄rat. de
inde ascendit quātuz pōt p̄ aera donec ex calore solis
et labore volatus stomachus fortius incalescat vñd
tunc ex calore pois aptis et pennis relaxatis subito
descendēs in fontē ruit. ibiqz mutatis plumis ⁊ pur-
gata caligine in oculis vires recipit et resumit. Sup̄
psal. etiā dicit idē. qz cū senuerit ita indurat et incur-
uat et ⁊ rostrū vt vit possit sumere cibuz suū. ⁊ cōtra
hoc incōmodū inuenit remediū. qz petrā sibi q̄rit cō-
tra quā fortius rostruz peunt et allidit et sic deponit
onus rostri et cibū capiēs resumptis viribz inuene-
scit. Et sicut dicit Plinius. aq̄la sedēdo sup̄ rupē vel
arboze ad solis claritatē oculozū acie dirigit vel post
p̄dam hinc inde circūspicit vel vngues suos inspicere
nō desistit. fel hui⁹ est multū medicinale. qz positū
in colurijs visum acuit et subuenit caligini ⁊ alijs in-
cōmodis. vt dicit dyaf. et etiā Constā. Nō habet autēz
aliquas pprietates minus laudabiles. ē em̄ auis ex-
cedens in calore et siccitate. et ideo ē animosa ⁊ iracū-
da. qz ita fortis nō ē nisi in corpibz magne siccitatis.
vt dicit Arest. li. xvj. et auibz innocētibz ē aq̄la mi-
mica et infesta. vnguibz em̄ rapit et percunt caput
auis rostro. vocē bz roboantē et generalit̄ oēs aues
terrificatē. In aspectu em̄ aq̄le et auditu terreni oēs
aues alteri⁹ spēs etiā aues p̄de. Vñ dīc̄ Plin⁹ qz he-
rodus et philes aues in die qñ audiūt aq̄la vit p̄dā
tur et hoc forsitan accidit ex timore. Aq̄laz em̄ in aere
tātū rapientē timēt generalit̄ oēs aues min⁹ aut illā
q̄ rapit in fra. mime autē illā q̄ rapit i aq̄. qz illā nō q̄-
mēt nisi volucres qz vit⁹ ⁊ cōuersatio est in aq̄ tñ.

talīs autē aquila multū degenerat a nobilitate aliarū
 aquilaz q̄ in aere vel in terra rapiunt p̄dam suam. tū
 met em̄ vulturē. vñ dicit Arestor. lib. xv. q̄ amachel
 manet iuxta mare z iuxta magnos lacus z abas̄ ex
 auibz p̄pe mare qñ ascēdūt ab aqua z si viderit vul-
 turem venientē timebit vñ fugit ad aquā s̄ vult q̄ ē
 acuti visus semp̄ volat circa lacū illū. z si exierit aus
 de aqua in aere vel in terrā statim rapit eā vultur. si
 vō diu fuerit in aqua suffocatur. Habet autē aquila
 vñ pedē clausum ad modū pedis anseris euz quo
 se regit in aqua qñ solet descendere. p̄pter p̄dam aliā
 vō pedē habet diuisum cū acutissimis vnguibus cum
 q̄bz p̄dam rapit. Habet autē penna aq̄lina quandā
 latentē corrosiua virtutē vt dicit plinius. dicit em̄ q̄
 penna aq̄le posita inter aliarū auū plumas. corū-
 pit z corodit eas. sicut corde facte de intestinis lupō
 rū in vigella vel in cithera posite cū cordis factis de
 intestinis ouū eas destruit z corūpūt. vt dicit idē.
 Aquila societate nō diligit immo fugit vt dicit aref.
 li. j. Aues q̄ habent vncos vngues non est possibile
 q̄ sint euz aliquibus sociorū suoz zc. Item vngues
 habet p̄ mucronibus. z ideo qñ sedet sup lapidē re-
 trahit eos z quasi claudit intra carnes ne eos allidat
 vel cōterat erga petra. vt dicit Aresto. li. xiiij. Ad in-
 sidet aus habēs vncō vngues sup arbores vel lapi-
 des q̄ natura vnguū eius ē cōtra istas duas res
 zc. Item impia ē cōtra filios suos qñ eorū visus
 clauditur cōtra solem qñ eos reputat alienos. Itēz
 vt ad p̄dam aliarū auū instruat eos z cōpellat. ro-
 stro eos percūt z vulnerat vt dicit plinius.

De accipitre.

Capitulum. ij.

Accipiter est auis re-

gia q̄ plus animo q̄ vngulis ē armata z qd̄
 ei in q̄nitate corpis natura denegat. hoc ei in virtu-
 te z audacia animi recompētat. vt dicit Plidorus. Est
 em̄ auis vt dicit Plidorus? alijs auibz capiendis auida
 a quaz arreptione accipiter. i. raptor ē vocata. Dicit
 etiāz Basilius in exomeris. q̄ accipitres circa suos
 pullos sunt crudeles. q̄ cū sint habiles ad volandū
 abos eis subtrahunt z patiēdo ad modū aquila
 rū de nidis exire. pellūt z cogunt. q̄ eos audere vo-
 cent. z ad p̄dam excitant ne adulti effecti tepescant
 oq̄ z magis abum querere q̄ vigorū animi consue-
 scant. vt dicit Beda z Ambro. Sunt em̄ quidā ac-
 cipitres predones aeris tñ. quidāz vō terre tñ sicut
 z aquile vt dicit Aresto. li. vj. Primi aues tñ volan-
 tes rapiūt. secūdi vō sedentes in terra percūtūt z in-
 uadūt. z hos colūba discernit sicut de aquila dictuz
 est. Est igit accipiter auis calida z sicca mole carnis
 depaupata. pennaz plumarū q̄ varietate decorata.
 strationi in pennaz decore similima ē. s̄ in agilitate
 z animi magnanimitate omnino impar est. Sum-
 ma em̄ celeritate nūc in aere se leuat z ascendit intan-
 tū q̄ ab hominū aspectibz se subtrahit nūc subito in-
 seruis in p̄dam ruit. Pectus vō accipitris est acu-
 tissimū modica tñ carne ē munitū. Vñ dicit Arest.
 li. xiiij. Quāto pect? ei? magis est acutū. tanto melio-
 ris est volatus. quoniā si haberet pectus multū latū
 moueret multū aeris z esset grauis motus. Carno-
 sum autē nō est. quia acutuz ē z debile esset si haberet

coopertouū ex multa carne sicut d̄ ibidem. Ma-
 ma itaq̄ est eius fortitudo in pectore z in vnguibus
 z in rostro quo statim petit cerebrū p̄de sue. Eius
 fel medicinale est z vtiliter in oculoz collirijs admi-
 scetur. visum em̄ acuit z oculorū albugines destrui-
 tur. colūba similiter z simus eius. Habet autē hoc p̄-
 pū accipiter vt dicit Greg. q̄ in senectute qñ sen-
 se pennaz pōdere pregrauari expandit alas suas cō-
 tra solis radios stante austro. z sic ex repentina aura
 z colūbe resoluente aperitur. poi quibz? aperta ex-
 tit alas z sic veteres eas tenne enliunt z noue crescit.
 sic nouitas pennaz ipm̄ efficit ad volandū ap̄p̄-
 Duo em̄ sunt genera accipitriū. quidā em̄ ē domesti-
 cus z quidā siluestris. qui domesticus est siluestres ra-
 pit aues z rapras eas domina suo derelinquit. silue-
 stris vō domesticas rapit aues. Indignantis em̄ na-
 ture est accipiter vñ si p̄dam quaz seq̄tur casu aliq̄
 non arripit. vix illa die ad manū domini sui tendit.
 Sporret autē vt accipitriū diēta sit ordinata. s̄ nec ni-
 mis tenuis. nec nimis lauta. ex abūdanti enim cibo
 impinguātur. z tñc insolefcunt aut pigrescunt. z ad
 redinatiozū redire dedignātur. Si vō fuerit nimis
 paucus deficit accipiter viribz? et efficit impetē ad
 p̄dandū. Solent etiā oculi talū auū aliarū claudi si
 ue tegi ne nimis de manu gestantis se efferat auibz
 visis ad quarū raptum anhelant et aspirant. Et vō
 quibusdam laqueolis illozū pedes illaqueantur.
 ne libera ad quālibet aueniam efferantur. Gestat in
 sinistra vt de dextra aliquid recipiat vnde reficiatur
 Seruantur autem accipitres domesticas vt comit in
 mutatoris vt a pennis veteribus et induratis ex-
 nerentur. et sic in iuuentute et decoze renouētur da-
 tur autem eis abus de aliqua carne aliquantulū ve-
 nenosa vt sic faulius mutantur. Accipitres vō ma-
 xime ledit fumus vt dicit Beda. et ideo eozū mu-
 tatoria a locis fumosis debent esse remota ne eozū
 corpora et sumi amaritudine ledantur et ne plume
 ipsorū et nigredine funi inficiantur. carnis re-
 tentibus z sanguinolentis reficiantur. z solet eis da-
 ri corda auū que p̄dantur. q̄ diu viuūt et poten-
 tes sunt ad p̄dandū a suis dominis diliguntur.
 in manibus gestantur super particas reponūt in
 pectore et in cauda manibus replanantur. cum dili-
 gentia nutriuntur. sed quando moriuntur ab omni-
 bus inutiles reputantur. non enim comedantur. s̄
 potius super sterquiliniū proficiūt

Da alieto.

Capitulum. iij.

Alietus s̄ m̄ glo. Deutr.

liiij. idem est quod falco. auis. s̄. p̄de au-
 da et multū animosa. Inuadit em̄ aues longe se ma-
 iores eas pedibus et pectore percutiens et inuadēs.
 Scdm̄ aliquos vō alietus est auis parua capiens
 alias minutas aues vt dicit auroz auroz. Obiunct
 exiguas aliet? corpore vires. Sunt et aues minime
 p̄da abusq̄ suis. Exprimat hic aliquoz qui solos
 verat egenos. Et fm̄ hoc videtur q̄ aliet? idem sit
 quod misus paruus. qui gallice dicitur mulchet vel
 ipse misus.

De apibus.

Capitulum. iij.

Apes fm Sidori sunt

dicte eo q sine pedibz nascatur. vel ex eo q pedibz allident seinuicem ⁊ cōnectat. **N**de fm ysi. fortes sunt in gignendi mellis officio. assignatas ⁊ si p pias incolunt sedes nō vendicantes sibi alienas. vniuersalia sua inenarrabili arte cōponunt ⁊ ervarijs lozibz mirabili artificio fauū condunt. textisqz ceras ple nimia castra replent. exercitiū ⁊ reges hñt ⁊ bella nouent. sumū fugiūt ⁊ ventū ⁊ bella. tumultu exasperāt. **H**as pleriqz ergu sunt de boum cadaueribus nasci. p his creandis vituloz occisioz carneserberāt. vt ex putrefacto cruore vmes procreetur. ⁊ postea receptis alijs apes efficiantur. sicut scrabrotes de equoz carnis generātur vt dicit ysi. fm autē Ambro. in exameron. mirabiles sunt apum ppietas ⁊ nobiles. nā apes cōem hñt sobole. vnam incoit māsonē vni? porte claudū lumine. cōis vltus. cōis fruct? cōis ē omnibus generatio. **I**ntegritas quoqz corpis virginalis oibus ē cōis sicut ⁊ ptus qm nullo concuitu miscetur. nec libidine resoluūtur. nec ptus quū nar volubus ⁊ tū maximū filioz examē cōstituant. nā cū alie volucres vix in anno singulos educāt fer? apes geminos creat ⁊ duplici ceteris fecūditate preponderāt. **I**tem apes regem sibi creat. ipse sibi populos ordināt. ⁊ tū licz opate sunt sibi regē. ipse tū pot libere. ⁊ regē sibi sibi tūct ⁊ naturali affectu diligūt. ⁊ summa cōtentione defendūt. ⁊ pro eo pite pulcrus putant. regi suo tantā reuerentiā exhibēt vt nulle de suis domibus exire audeāt. nec ad aliquos. p dīre passus nisi rex fuerit egressus ⁊ volans sibi vendicauerit pncipiū. **L**igūt autē apes sibi in regē in magnitudine ⁊ specie magis insignē. ⁊ qd in rege pncipiū ē mansuetudine clariorē. nā ⁊ si habeat aculeū eo tū nō vitur ad vindicandū. **N**aturaliter autē apes tāto sunt leniores quāto ceteris sunt maiores h ⁊ apes q nō obtemperant regi ppiā condemnatione se mulctant vt aculei sui vulnere monētur. **I**n apū vō examine nulla ē ociosa. qdam em certant qsi in bello cāpestri cōtra alias apes alie vigilāt circa victū. alie futuras explorant ymbres ⁊ speculātur cōcurfus. alie ceras de floribus sugunt. alie cellulas nūc rotundas nūc quadratas mira cōneriōe ⁊ cōlitate cōponūset tū inter tam diuersa opera nulla alienis laboribus iudiciatur. nullo raptu victū qrit. h ppiā volatu ⁊ labore inter herbas ⁊ flores q sibi sunt cōgrua recolligit ⁊ reqrit. habent tū apes spicula sua ⁊ inter mella fundūt venenus. si ab aliquo fuerint lacessite vitāqz suā ponūt ardoze vindicte p domicilioz suoz defensione. **A**pis itaqz ⁊ si infirma ē robore valida tū ē vigore sapie ⁊ vtute cui? fruct? oibus ē suauis q suauitate sua fauces obdulcat ⁊ vulnera curat ac interioribus vlcibus infundit medicamentum. **M**uculqz Ambro. Sunt ⁊ alie ppietas quas tangit Arest. libro. x. vbi ista interferunt dicit etiaz inter cetera q apum opationes inter se sunt diuersimode. quedaz em adducūt suis aluearibus quo indiget ad pparationē mellis ex floribus ⁊ frondibus arborz ⁊ herbaz ⁊ pncipue in qbus ē glutinositas. ⁊ illiniūt ex eo supficiem aluearis. ⁊ hoc faciūt ppter nocentia animalia.

⁊ si introitus aluearis fuerint nimis ampli strictificabūt eos deinde congregāt mel. ⁊ pmo incipiūt facere domos in qbus habitāt reges deinde alias domos in qbus habitāt alie apes aluearia custodiētes ⁊ accipiūt cerā ex floribus ⁊ cōgregant ipam cū pedibus anterioribz deinde mittant eam ad pedes medios deinde ad coras pedū posteriorz ⁊ postvolant cū ipa. ⁊ tūc manifestat ponderositas in ea ⁊ cū volat apis nō tangit flores diuersos nec dimittūt vniū florem ⁊ vadit ad alius qd tū ibi inuenit qd sibi necessariū ē ⁊ vult. **S**z colligit ex eo quo indiget ⁊ tūc redit onusta ad locū suū. qualiter autē mel recolligat ⁊ que sit mellis ppiā materia nō possum? leuiter distinguere sensu. frequentāt autē libētē folia ⁊ flores oliue ⁊ manēt sup ipam longo tempore ppter spissitudinē folioz. **Q**ui autē rex eaz nequit volare tunc ferunt ipm turba apū. ⁊ si fuerit rector vnius mares erūt in vna parte ⁊ femine in alia. **S**i vō fuerit mortuus mares erūt cū feminis i domibus ⁊ femina rectoris est dupla ad alias ⁊ habet acutiorē aculeū q masculus ⁊ multi de maribus carent aculeis vō lunt quasi pungere cū aculeo ⁊ non pūt. **R**ectores autē duoz sunt modoz. vnus est niger ⁊ alius est rubens. et hic melior ē. ⁊ est apis bona parua rotunda in se densa cōstricta in medio quasi cincta mediocri villosa. et differūt apes in pascu. quia quedā pascuntur floribus ortulamis et sunt diuerse ab illis que pascuntur in arboribus montanis nam ille qui pascunt in arboribus montanis minores sunt alijs ⁊ fortiores ⁊ plus patientes laboris. **I**tem apes sedent super aluearia ⁊ sugunt qd est supfluum in fauis. ⁊ dē q si non facerent hoc generaret ex eis aranea ⁊ morerent apes. quāto autē modicū est de melle in domibus deserunt eas et pugnāt cū illis qui volūt extrahere mel ⁊ ppter hoc vidētur sepe sedere sup forami na quasi parate ad resistendum et pugnāt benciores cōtra longiores pugna forti qm multū comedunt de melle et laborant eicere eas de aluearibus q nō melificāt nec laborant. **I**tem reges nō apparēt extra aluearia soli nisi magno stipatu apum ⁊ ipse in medio eaz est. et exitus eius est ante exitū pulloz apum tribus diebus. deinde erūt apes pauce ⁊ volant circa aluearia ⁊ diuidūt se per cateruas ⁊ vadit cū quolibet rege caterua vna. ⁊ si cōtingat qd esset vna pars apum aduersus alias tūc ille pauce residue vadunt ad aliū regē ⁊ dimittūt suū pncipiū reges. ⁊ vadūt ad regē possidentē plures ⁊ si rex que dimiserūt insequē eas interficiūt ipm. **I**tem qm apes pungūt cito possunt monūtur si totū infixerint ⁊ nō retraxerint aculeum suū. qz impossibile ē totum aculeū exire nisi cū eo ere at intestinū. **R**ectores autē apū raro pungūt. ⁊ si aliqua apis monatur in alueari extrahit eam residue. qz hoc animal valde est mundū plus q alia animalia et ppter hoc eiciūt sterces suaz in volando et nō in alueari suo. quia fetidus odor grauat eas. **S**imiliter ventus vñ si fuerit fortis ventus casuodes apū debent tegre onficiū aluearis ne intret ventus ad eas. quando autē aluearia efficiūtur aliquo casu fetida derelinquūt ea. et si cōtingat eas ibi morari ex fetore infirmant. qm etiaz nimis qdesunt infirmantur et eiciūt ociosas et cōuenit eis in hyeme locus calid?

et in estate locus frigidus. et si hō dimiserit eis multū
 de melle nō multū post opabunt. et si modicū. segue
 scent ad opandū mel. et ppter hoc dicitur custos dimitte
 re de melle fm multitudinē apū. et si defecerit eis mel
 ad pmedendū dicitur eas pascere sicubi et salijs dulcibus
 ne moriatur. Item qm contendūt inuicē intra aluca
 ria signū ē q volūt discedere. ab alucari. et ideo debz
 custos irrorare vinū dulce intra alucaria et tunc ma
 nebūt hucusqz. Aresto. li. viij. siue. ix. Item idē lib. iij.
 iij. apes nō faciūt strepitū nisi volando et extendēdo
 et cōtrahendo alas suas p aerē cadentē inter alas et
 corpus. Item posteriores pedes apū sunt maiores
 qz anteriores ppter ambulationē et vt cito eleuent a
 terra cū voluerint euolare vt dicit idē lib. iij. Item
 accidit apibz infirmitas q ab Aresto. li. viij. dicitur cabi
 zom ex quis vermiculis q generant in alucariis et
 corruptis fauis et qm crescit illi vniculi faciūt textu
 ram simulē texture araneaz et dñantur sup totū aluc
 ar. et idem putrescit mel et egrotant apes vel moriūt
 Item idem li. xvj. apes nō generantur ex coitu neqz
 ex diuersis generibz coeūtibz neqz ex opibus p coitu
 In annis aut pluuijs libz multiplicantur apes valde
 siue pulli apum. qz ppter humiditatē multiplicātur
 supfluitates in corpibz. In annis aut tpe cōplexio
 nis pulli apum diminiūt vt dicit idem. Item in
 dietis pticularibus dicitur apes flores amigdalinos pa
 scentes faciunt mel magis tpatum et magis saporos
 sum minusqz acutū h spūalium membrorū maxime
 mūdificatiū. apes vō absinthēi pascētes et alias
 herbas amaras faciūt mel h minus dulce. ē m̄ m̄
 mūdificatiū opilatōis splenis et epatis apertū et
 ydropicorū iuuatiū. et morsus rabidi canis curati
 uū. qre infra de melle in tractatu de liquoribus alias
 ppterates apū in lra A. in tractatu de animalibz fm
 plm et auicē.

De bubone.

Capitulum. v.

B ubo a sono vocis no

men habet vt dicit Jfido. Est aut auis fera
 lis onustaqz plumis sed graui semp detenta pigrizia
 debilis ē ad volandū. in sepulcris die et nocte versat
 semp cōmorans in cauernis. deinde apud angures
 malū p̄tendere ferē. Nam in v̄be visa solitudinem
 p̄tendere asserūt vt dicit idē. De bubone dicit Ares
 to. lib. viij. Monedula inquit pugnat cuz bubone qm
 debilis ē visus bubo apud meridiē. Clarus nanqz
 videt de nocte q̄ de die. et ppter hoc capit monedula
 q̄ ē auis conuini generis bubonis oua comedit ea de
 die. et bubo comedit ona monedule de nocte. qz bu
 bo fortior ē de nocte q̄ die. et monedula fortior est de
 die. et alie aues volant in circuitu bubonis et depla
 mant ipm et ppter hoc aucupes cuz eo dephendunt
 alias aues. pugna aut istarūz auiū sicut et bestiarum
 nō est nisi ppter abū et mansionē cuius frēqns vlu
 tatus de nocte p̄sagiū est moris fm anguz cōiectu
 ram. bubo sterconibz et alijs immūdijs pasctur ab
 alijs volucrbz hoc odio habetur. templa frēqntant
 nocturno tpe vt de oleo lampaduz fatiē. in plumis
 tū et in rostro auiū prede limulis esse videt. h in ani
 mositate penitus ē dissimilis et in v̄tute. qm ab auiū
 impugnat in supinū se vertit et rostro cuz pedibz se

defendit. mares et vesperationes venat et comedit
 de nocte euagat et circūuolat. de die vō in parietibus
 rimulis se abscondit.

De columba.

Capitulum. vi.

C olumbe sunt dicte

colore colli eo qz carūz plume in collo colu
 mbe aues mansit et hominū frequentā et cōsuetū
 ligentes et in eaz multiplicatōe puerfantes quā
 tiqui venereas nūcupabāt eo qz frequētē nich
 osculo cōcipiant et veneri multū vacant. Et ideo
 lumbadū quasi colens lumbos vt dicit Jfido. magis
 lumbe ouant omi tpe et faciūt pullos cū fuerit carū
 mansio calida et fuerit eaz cibus paratus. melior
 aut faciūt pullos in autūno q̄ in vere vel in estate
 ppter copiā victus vt dicit Jfido. dicit Aresto. li. v. colu
 ba. auis ē voluptuosa. de natura vō colūbarū. et qz
 se osculatur ante coitū et masculus sener nō pot
 re tū nō cessat osculari et femina multoties saltat
 per feminā cū nō sit masculus. et hoc facit cū oscula
 et nō eijcit semē ex tali aut coitu faciūt oua aliquā
 pullinanta sicut sunt oua venti. et omnes aues que
 nules sunt colūbis ouant in vere bis vel ter et faciūt
 duo oua h nō ouant tercio nisi qm corūpitur femina
 Item idem dicit li. vi. Columbe inquit p maiore
 pullificat marem et femina. et primus pullus est ma
 sculus et aliqui erit vnus pullus vno die et alius alio
 die. et masculus cubat de die oua et femina de nocte
 et primū ouū complet se et fundit in. xx. diebus. et co
 lūba primo penetrat testā et post diuidit illam. et ma
 sculus et femina calefaciūt pullos in vno tempore.
 femina ē magis sollicita circa pullos qz masculina
 decies in anno ouant et qm vndecies sicut i egypto
 et masculus coit cū femina post annū. Item idē
 viij. cuz pullificat colūba statim masculus regit pul
 los et si femina tardat venire ad pullos ppter colū
 partū percutit eā masculus et cogit eā ponere super
 pullos. et cū crescūt pulli vadit masculus et fugit
 falsam. et illud qd fugit ponit in ore pulloz vt asser
 scat eos cibo. Cū aut mas vult eijcere pullos de ni
 dis coit cū ipis. Item colūbe hnt p̄pū sicut et tur
 res. qz caput suum nō erigūt. qm potant quousqz
 sufficiat haustus potū viuūt autē colūbe et genera
 cubant vsqz ad annos. xv. Ducasqz Aresto. p
 pietates aut colūbarū vsuales et multū notas em
 glo. sup vbi illud. Oculi tui colūbarū. Cantē. j. Co
 lūba inqt selle caret. rostro nō ledit nisi parē suū
 te. i cauernis petraz nidificat alienos pullos nutri
 colūbas alias errātes associat et recolligit. iuxta flū
 ra manet meliora grana eligit. gemituz p cantu red
 dit. gregatim volat et societate diligit. alis et rostro se
 defendit. cadauera et alia immūda nō comedit gemi
 nos pullos nutrit supfluenta residēs. vmbz accipit
 tris delonge veniēs inspicit quā vidēs statim ad
 teriora foraminis fugiens se abscondit sicut dicit glo
 ibi. Oculi tui sicut colūbe sup riuos aqz et. Cantē.
 v. ca. Et vt dicit in viatico Consta. sanguinē hz me
 dicinalem. Dicit enī qz sanguis ei sub dextra ala et
 tractus et calidus oculis impositus seu instillat do
 lozē mitigat et sanat obtiniam oculoꝝ. Jfimū bab

ardentē quē de nido eijcit ⁊ pullos vt eijciat instruere cōsuevit vt dicit Aresto. Colūba pacis est nūcia simplicitatis forma. natura mūda. ple secunda. pietatis emula. societatis amica. iniurie inimicior. que q̄nto est pennosior tanto fecūdiōr inueniē. vñ columbe bñtes pedes pennatos fere pullificat om̄i mense. Est aut̄ columba naturaliter timida. raro secura. nisi qñ est in foramine petre. ibi aliqñt̄ req̄scit. Est autem obliuiosa. ⁊ ideo. sublat̄is pullis damni sui in memoridificare ⁊ pullificare in eodē loco itez nō obmittit vt dicit Hiero. Item stulte ē curiosā. nam se dicens sup arborē circūspicit. ⁊ ad quā ptem velit tendere deliberās collū vndiq; circūflectit. h̄ sepe dum de volatu deliberat. anteq̄ arripiat volatū sagitta eā transuolat. ⁊ ideo pposita nō p̄ficiat. q; quod diutius fieri p̄posuit in tpe cōgruo nō perfect vt dicit Bre. Item vt d̄r in dyē. p̄cularib; . Caro colūbina dura est ad digerendū ⁊ viscosa. vñ grossum dat nutrimentū maxime caro pulliculor; . h̄ qñ volare iāp̄iūt rōne motus ⁊ laboris multū amittit de illa granitate ⁊ fit caro leuio; ⁊ acceptabilior ad digerendū. quāto aut̄ vetustior tanto durior ⁊ peior ad digerendū. ⁊ illaudabilius generat corpori nutrimentū. Itē colūmba aliqñ inueniēsc̄omita q̄ ad deceptionem silue strūā est instructa. naz siluestrib; se associās ad retbe eas ducit. ⁊ vt cauius eas decipiat cum illis intrat aucupis retbe ⁊ inuolui se p̄mittit sub amicitie specie quasi eas alliciat ⁊ sic pascendo ad laqueū ⁊ interi tum eas trahit. Item in egypto ⁊ in syria instruitur columba vt litere sit gerula. et puincias ad puincias internūcia. naturaliter em̄ diligit locuz ⁊ mansionez vbi puinitus ē nutrita. et quātūcumq; deferat̄ ad longinquas ptes semper redit ad prop̄a si libertati fuerit rehituta. Tali aut̄ columbe cauius solet alligari litera sub ascella q̄ dimissa eleuat se in aera ⁊ nūq̄ cessat donec redeat ad sue natiuitatis p̄ma loca. h̄ quādoq; cognoscit̄ ab hostib; ⁊ sagitta impedit̄. et pro literis quas deserit interficit ⁊ vulnerat. et sic non sine piculo est baiula literē. q; frequēter litera sic portata ē cā vel occasio mortis sue.

De coturnicib; .

Capitulū. vii.

Coturnices sunt quedā auiciale quas greci ortigias vocant. eo q; ferunt̄ in ortigias insula primo vñ vt dicit p̄li. he aues certa habent adueniendi tempora gregem faciunt ⁊ ducunt. accipitrem timent. et q̄dia accipitrem vidēt tandiu de terra nō surgūt. ideo enā ortigometra dicunt̄. habēt aut̄ he aues duces sicut ⁊ grues. Est ideo q; timent accipitrem. cura ē eis sollicitare duces per quos eant. p̄p̄a discrimina ne ab accipitre capiātur. hec sola auis morbū caducū patit̄ sicut et homo et passer. Mare transiens cum lassatur in aquaz descendit et vnaz alam erigens velum sibi facit. cibos grandissimos habet semina venenosa p̄pter quas causas veteres eas velsa p̄hibuerūt. Elleborus em̄ ē cibus coturnicū q̄ si ab animali in multa quantitate sumat̄ perniciosum ē. nam cū animalia latas habent venas per quas deserit sum? vi ellebori cor subito infrigidatur ⁊ mortificatur. Coturnices autem venas habent strictas circa cor. ⁊ ideo sumus vene-

nosus non habens liberū transitum in stomacho remanet ⁊ ibi digerit ⁊ subliatur vñ nō ledunt. Coturnices aut̄ vulgari sermone crebrus vocamus a veloci cursu. atissime em̄ currit̄ super terram. spēm aut̄ suā diligunt tales aues. ⁊ ideo vociferando multo se requirunt vt dicit Ambrosius.

De ciconia.

Capitulū. viii.

Ciconia vel ibis ē auis quuialis que seipaz purgat rostro suo. quia quādo ex ciboz multitudine sentit se grauā aquaz marinā intra rostrum recolligit quā per anū ad interiora infundit. que remolliendo cibi cōpacti duriciā mordicando intestina superflua eijcit ⁊ emittit. hec auis serpentū ouis vescitur ⁊ ea grandissimā escaz deferens pullis vt dicit Irido. ⁊ d̄ ciconia quasi ciconia. quia cōquacientē rostro quasi cum canna sonū facit vt dicit idem. veris est nūcia ⁊ in suo aditu p̄re dicit nouitatem temporis. serpentibus est inimica. rostro em̄ eos percudit et interficit. et quādoq; deuorat et regluit. humanā frequentiam et societatem diligit. et ideo nidificare super domos ab hominib; inhabitatas cōsuevit et nidū suū primū nisi fuerit cōsecta defacili nō dimittit sed in suo recessu cōtra h̄emē terra replet nidum suū et cum luto virgulas nidi et spinas cōpagnat ne aliquis ventus tempestuosus ip̄m in h̄eme deiciat aut dissoluat. In reditu aut̄ suo in vere eundē locuz occupat et ab alijs nidū occupare volentibus protegit et defendit. viuētē femina mas causa coitus cum alia se non associat. sed quo ad nidum et generationis affectū femine fidens feruat in qua si masculus aliquo casu aduulter cōcubitu p̄senserit. vltra secū nō cobabitat. h̄ rostro si potest eaz transuerberat atq; necat vt dicit Aresto illes All̄ q̄ in nido mas feminam non calcat et in cubādo super oua mas cum femina vices feruat. pullos suos miro affectu diligit et custodit et ex assiduo cubitu super eos plumas perdit. pater quando ē in pascuis mater in nido residet et econuerio. quando reuertitur mas euolat femina ad pascua et masculus nidū fouet vt dicit Ambrosius. ciconie maria trāsuolant et collecto agmine ad calidas regiōes simul volant. In suo autem discessu comites habēt comices que ipsas p̄cedunt et quasi ciconijs ducatum p̄bentes. cōtra aues infestas eis pro viribus se opponūt vt dicitur in exameron. Huius autem venenosa comedant vt ranas et serpentes et huiusmodi. venenū tamen naturam earum nō superat nec immutat. ideo eis est refectio et nutrimentum. quod hominibus et alijs animalibus est venenū vi em̄ caloris qui in eorum interioribus dominatur virtus veneni extinguitur et superatur. A pullis suis in senectute pascuntur. nam eximia illis circa filios est pietas. et ideo quātum tempus expendunt in fetibus educandis. tātam ip̄e a pullis suis vice recipiōca nutrantur vt dicit Ambrosius. quando vō pulli nascuntur. crura pedes et rostra habent ad modū virgū valde nigra. sed deposita statim nigredine. rubere tāto plus incipiunt quanto quotidie plus senescunt.

De cornice.

Capitulū. ix.

Cornix est avis annosa

que apud latinos greco nomine appellatur
 quã aunt augures hoim curas agere insidiar̃ vias
 mostrare. futura p̃dicere. h̃ magnũ nephas est crece
 re q̃ deus cõsilia sua cornicibz manifestet vt dicit ysi.
 his inter multa aruspicia tribuũt vt etiã pluuias p̃
 tendũt vocibz iuxta illud. Nũc plena cornix pluuiã
 vocat improba voce. Est aut̃ avis garrula z impia.
 z incolis vbi habitat nocua vt dicit idẽ. Immũdis
 pascat̃ z venenosis. diuissime viuut. p̃ senectutem in
 pluma albescit. h̃ in carne intrinsecus quãto viuut di
 utius plus denigrescat. Dulpez pre ceteris animalibz
 odit cõtra msum z accipitrẽ cõfligit vt dicit ysi. Est
 etiã auis improba. aquile et alijs prede anibus im
 portuna. nam aquilam quã tangere formidat gar
 ritu z volatu insequitur z infestat. h̃ de sua improbi
 tate non semp lucrum portat. q̃ post longam aquile
 dissimulatõem aliquã ab ea rostro peuit aut interfi
 citur qũ ei pl̃ debito appropinquat. De cornice aut̃
 d̃ in exameron. q̃ cornices ciconias cõducũt z diri
 gunt. z velut q̃busdã tyrimis eam stipantibz. eis tur
 matim se adiũgunt z cõtra alias aues ipsis ciconijs
 infestas dimicãtes. pprijs piculis aliena bella susci
 piũt. cr̃ iudiciũ e q̃ in illo tps intervallo quo cico
 nidie solent recedere nõ repeririũtur in locis cõsuetis re
 sidere z q̃ cũ vulnere reuertentes. manifesta quadã
 sanguinis voce ceterisq̃ iudicijs granẽ se certaminũ
 ostendũt cõsuetũ subijisse. Item ibidẽ d̃ q̃ admiran
 da ẽ bonus anis clemẽtia. nam cũ parentes p̃ longe
 nam senectutẽ plumaz regmine z alaz reginie nu
 dari cõtingit. comices iunior̃ pprijs p̃enis eos fo
 uent z collecto cibo pascat̃. qũ etiã parentes earũ se
 nescũt. eos fulcro alaruz suaz subleuãt z ad volãdũ
 excitant vt in p̃stinos vsus membra dissueta reuo
 cent z reducant.

De como. Capitulũ. x.

Cornus siue corataso

qu gutturus nomẽ habet vt dicit ysi. Cornus
 pulloz ora suoz byntana respicit q̃bz abuz paus nõ
 ministrat nisi paus p̃ pennaz nigredinẽ pprii colo
 ris similitudinẽ recognoscat. Postq̃ ṽo nigrescere ipsi
 cit totis suis viribus deinceps eos pascat vt d̃ idẽ
 ysi. Dicuntur aut̃ pulli cornoz roze celesti. vesa q̃
 diu bñficio etatis nõ hñt nigras plumas. nõ etiã pu
 us escis. s. cadaueribz fœdidis h̃ rois celestis beneficõ
 sustentãtur vt dicit Aug. Pent etiã cornus in cadaue
 ribus mortuorũ loca seculta vt dicit ysi. z ẽ auis
 clamorosa z diuersas sonat voces. solus etiã inter
 aues sexaginta q̃tuor̃ habz vocis mutatõnes vt dicit
 fulgenti. Est etiã auis dolosa res futurie s̃bitabes
 reponens in locis abditijs z abscondẽs. Est etiã im
 mũda auis cadaueribz insidens z ex venenosis z re
 bus immũdis abũ q̃rens. Est fm augures q̃ndam
 vim p̃sagij z diuinationis hñs. Est ideo apud genti
 les cornus inter volucres fuit appellimã cõsecrata
 vt dicit Marcus. De como aut̃ dicit Arestor. li. xj.
 q̃ semine cornoz cubãt sup oua sole. z masculi dese
 runt eis abũ. z pullificat plures pullos z cubat die
 bus viginti z deijcit aliquos p̃pter multitudinẽ. q̃

aves q̃ multos pullificãt aliquos eijcũt a se. Itẽ d̃
 idem lib. viij. Cornus niger pugnat cũ asino z t̃bar
 ro z volat sup ipos z nocet eis percunẽdo cũ rostro
 z pũgit oculos ipoz. Item ibidem. Cornus niger ẽ
 anuẽ vulpis. z p̃pter hoc pugnat cuz acelon z alijs
 bestijs vt inuict vulpẽ. Item ibidem. Corni pugnat
 pugna fortũ z peuitit se adinuicem cum armis. i. cũ
 rostris ynguibz z alis suis. victus obedit victo
 victoria fortũ. huc p̃ Aresto. Item solus cornus
 medijs estuis feruoribz p̃ naturam aliaz auũ ouã
 z pullificat setus suos. vñ Petronius. Cornus ma
 turis frugibz oua deserit z cetera.

De cigno. Capitulu. xj.

Cignus latine olor dicitur

ur grece. eo q̃ totus albus sit in plumis su
 is. nulli etiã inueniũt cignum nigrum. Olor aut̃ gre
 ce totum d̃ latine vt dicit ysi. Cignus aut̃ a canẽ
 do est dictus. eo q̃ carminis dulcedinem modulans
 vocibz fingit. Ideo aut̃ canit dulciter. quia collũ lon
 gum z reflexũ habet z necesse est eructuantẽ vocem
 per longum z flexuosum iter varias reddere modu
 latõnes. sc̃rur aut̃ in yperboricis p̃nto p̃cũtibus
 cytharedis cigni pullos euolare de nidis z apte ad
 modũ cõcinere vt dicit ysi. Sc̃dm aut̃ Mar. z Am
 bro. Naute bonũ p̃sagũ euẽt̃ reputãt. q̃ cigni. s. in
 nauigio obuiãt. sicut ait Lomus. Cignus in auspi
 cijs semp lenissim̃ ales. hñc optant naute quia nõ se
 mergit in vndis. z ideo appollini fuit p̃secrat̃ vt d̃
 Mar. In alis aut̃ maxima ẽ fontitudo. Cigni q̃n est
 in amore q̃rit feminã z ei p̃ cõplexionẽ collũ bladũt.
 q̃i eã trahit ad se z p̃iungit collũ suum collo femine
 colligando. post coitũ ṽo femina percunt marem z
 fugat ipm. balneat aut̃ se masculus post coitũ. simili
 ter femina anteq̃ abũ sumat. Instante aut̃ morte p̃
 na infixa cerebro canit z p̃ alioz animantũ consue
 tudinẽ pro gemiti cantũ reddidit vt dicit Ambro. plu
 mã habet candidissimã. omni nigredine vel colore
 aliquo impmixtam carnẽ ṽo habet nigram z ad de
 gerendũ duram. rostrũ cũ quadã tuberositate vsus
 ab olfactu z gustu distinguente collum habet intrin
 secus valde nigrũ. z interiã densatũ cũ quo collo in
 pfundum merso abuz suũ querit z incidit. dum sit
 inter pisces nutritus ipos non p̃medit. ideo si panis
 vel esca sibi proiecta fuerit. piscibz ipm sequentibus
 ipẽ cedit. de herbis z radicibz victum suum querit.
 pedes habet nigros latos z clausos natationi valde
 aptos quoz vno vitur pro remo in natãdo. alio p̃
 gubernaculo se regendo. Stagna z lacus inhabitat
 z secus aquas nidificat. vbi super pauca ligna comi
 cta sup oua cubat z pullificat. pullos follicie nuntit
 z educat z eos rostro alis z sibilulo protegat z defen
 sat. z si quis aduersus eos appropinquauerit inter
 pullos z appropinquãtibz opponere se z interpone
 re non cessat. Auis est magne carnositatis z ponde
 rositatis corporis. z ideo quietem diligit z raro vo
 lat. volant autem cigni siluestres volata fortũ collis
 extensis z pedibus ad posterius applicatis. sed non
 sunt tã magni corporis nec tãte pinguedinis sic sunt
 comiti q̃ iuxta hoim bitaclã sunt nutriti vt d̃ mar.
 De culice. Capitulũ. xij.

Duplex est musca modi

ca ab aculeo dicitur. eo quod sanguis fugit hinc aut in ore fistula ad modum stimuli qua carne terebrat ut sanguine bibat ut dicit yfido. Reputat autem in vasa alia sicut et apis cum tunc corpus vni habeat plures pedes hinc eo quod alas habeat quibus volat. Generat autem ex vaporibus putridis de cadaveribus ac palustribus locis et corruptis generatis. ex continua alax replicata percussione in aere strepitum generat et qui stridet super caudam et vlcera libenter relidet. equis et vlcerosus valde nocet. strepitu et motu dormientes infestat et a rege eos ardet de nocte maxime circumvolat et in vasa quibus insidet terebrat atque mordet. insipida est. quod humen libenter videt vni minus caute in candela vel in igne irruens se ob auiditatem luminis videndi comburere se pe solet. prurundibus pascendis summe valet culices enim in aere volitantes ab prurundibus venant muscas in aere pda gratissima reputatur. Dicitur autem culices scampbes. i. musce minutissime. hanc aculeis pmolesce. scines enim grece musca dicitur latine. vni et dicitur scinomia musca canina. et hinc muscis terra egiptiorum pculsa est ut dicit yfido. Est autem cinomia genus pessimum muscarum magni corporis et lati ventris respectu muscarum aliarum et parui volatus. hanc magne tenacitatis et abberentie in membris animantium in quibus insidet. In viliis enim et pilis aialium et matie canis se immergit. et ibi se occultans fugit sanguinem atque bibit intantum quod carne vlcerat et corrodit ut patet in antiquorum canis auribus quos corrodunt et vlcerant tales musce. vni non est mirum si tales musce sint multas feride quod ex tam fetidis et corruptis humoribus sunt nutritae.

De cicada.

Capitulum. xiiij.

Cicada a canendo est dicitur

ita. eo quod in eriguo gutture suo dulcem facit melodiam vel miram facit cantulens ut dicitur in exameron. hec in medio estu quoniam arbuta meridiana calidibus numpuntur. tanto cantum resonat clarior quoniam spiritum aerem tunc tepis attrahit puriorum. deinde si quis cicadas perfundat oleo statim necatur eo quod obstructis poris spiram aerem haurire non valent. hanc si quis statim bis acutus perfundat. ilico reuiuiscunt. eo quod vis aceti aperit poros qui ex olei constrictione obstructantur ut dicit Ambrosius.

De fenice.

Capitulum. xiiij.

Fenix unica dicitur esse

avis. et in toto orbe terrarum singularis vni et layci mirantur. vni et apud arabes vbi nascitur fenix. i. singularis nuncupatur ut dicit yfido. De hac aene dicit plus quod fenix est avis sine pari viuens. ccc. vel quingentis annis. quibus completis cum suum sentit defectum nidum facit ex lignis aromaticis et multas siccas quoniam in estate ex seruore solis flante fauonio acceduntur quibus iam accensis spote nidum ingreditur et ibidem inter ligna ardentia incineratur. ex quo cinere infra triduum quidam vniculus nascitur qui paulatim plumas recipiens in voluere reformatur. Idem dicit Ambrosius in exameron. de fenicis humore siue cinere nouus surgit. paulatimque adolefcit et processu temporis alax induit remigia atque in avis

spem reparat. Est autem avis pulcherrima. pannoni plumarum silima solitudine diligens. cinis et fructu munda cibum quies. de qua narrat alanus quod cum onias summus pontifex in eliopoli ciuitate egipti templum ad solitudinem templi hierosolymorum edificasset. primo die azimorum cum multa ligna aromatica super altare congregasset et iugiter offerrendum sacrificium succedisset descendit in medium rogum talis avis quoniam in igne sacrificij statim in cinere redacta remanere aut cinere et cum diligentia custodito de precepto sacerdotis et resuato infra triduum quidam vniculus de predicto cinere est creatus quoniam tandem recipiens formam. avis ad solitudinem euolauit.

De grue.

Capitulum. xv.

Grus de propria voce

nomine accepit tali enim voce sonat ut dicit yfido. Est autem avis alax magnarum et fortis volatus. aeris alta petens ut videat quos velut pge regiones ut dicitur in exameron. Est enim avis diligens suam spem et in societate viuens hinc regem et ordine literato volans ut dicit ambrosius. Ductor autem agnominis quoniam insigando et arguendo voce ad rectos volatus cogit agere. si forte rauescat succedit alia grus quoniam supplet idem officium. grues autem voce pconia terram petunt ut quiescant et cum sederint ad custodia sui vigilas ordinant ut alie securius pquefcant. Digules autem super vnum crux stant directe et lapillum tenent in pede altero a terra suspensio vel eleuato ut si casu aliquo dormierint per casum lapilli excitent ut dicit aristoteles. Item sunt grues in iuuentute cinerei coloris. hanc in senectute quanto diutius viuunt tanto magis nigrescunt et si quoniam illax a societate oberrauerint vociferando pedatas socias aduocant et requirunt. Grues etiam quoniam supra se venientem herodiam vel accipitrem papirum rostra sua superius erigunt et putant pnt cum rostri acumine se defendunt

De gallo.

Capitulum. xvj.

Gallus a castratione est

vocat. In ceteris tamen aues huic soli testiculi abscondunt. veteres ei absiscos gallos vocauerunt. ut dicit yfido. De gallo dicit plinius. xxix. li. ca. iij. Carnes galloz crude et calide apposite super morsum serpentis demunt venenum. et ad idem valet et cerebze i potu sumptum. si quis ei pinguedine vel vitello immixtum fuerit. a parthenis et leonibus tunc erit. Si auro liquescit ossa gallo rum vel galliaz pmiscet. sumunt illud se vni et os gallia cum auri est venenum. et hoc est mixtum. Gallus itaque est avis calide et sicce pplexioris. et idem militibus audacia et aiositatibus ppter quod suos aduersarios per suis vrozibus audacter pugnat. et rostro ac calcari aduersarium impetit et lacerat obtenta victoria statim cantat. antequam autem cantet alis se verberat et seipsum feriens ad cantandum reddit aptiorem. In profundioribus hinc noctis cantus solet emittere clariorum et valentiorum. hanc circa tempus maturum vocem format leniorem ut dicit Ambrosius. crissam rubra gestat in capite pro corona qua missa pdit audacia et ad aggrediendum aduersarium ipsum efficit segnozem zelat et diligit vrozies suas. et inuento cibo voce quadam eas conuocat et sibi subtrahit ut eas reficiat atque pascat. pinguiorem et teneriorem quam plus diligit. secum quietis gratia viciniam collocat. et ipsius presentiam circa se plus

affectat. de mane cum ad passū euolauerit. latus suū
 lateri ipsius pūmo applicat et p quosdā nutus ipsam
 ad sui copulā allicit et inuitat. et pro ipsa tanq̄ zeloti-
 pus spālter pugnat et appropinquantes gallos ro-
 stro et calcariibus ase fugat rostro impugnādo frangi
 pcutit et plumas circa collū erigit. vt se audacem fa-
 ciat et pēnas caude q̄ntū pōt sursum ac deorsum. ele-
 uat vt sic aptus ad plū se accingat lapides preciosos
 nomine alletriciū calcedonio silem gignit et portat.
 quē rōne lapidis vt credit̄ q̄dam leo timet et abhor-
 ret et maxime si fuerit albus. albū enī gallū leo formi-
 det vt dicit Plin⁹. Rostro et pedibus victū q̄rit. pale-
 am et puluerem sulcat et reuertat et inuēto grano ad
 gallinas vociferat et eas vocat timet etiam gallus
 aquilam et accipitrē p̄dones terre. q̄ tales p̄de aues
 volucris in fra deambulātibus insidiātur. et ideo cur
 gallus sit vade acuti visus vñū oculū. p victū q̄ren-
 do inferius depmit. et aliū sursum ad aera dirigit vt
 aduentū aq̄le vel accipitris p̄caueat. qm̄ cū venietes
 a remotis vident statim ad gallinas vociferat et fu-
 giens in tomib⁹ rupib⁹ ac sepibus se occultat vt dicit
 idem. Decrepitus etiā gallus ouat i vltima senectute
 et facit q̄dam oua pua multū rotunda et q̄si limda
 vel crocea. ex q̄bus si ab aliquo verme venenoso in
 dieb⁹ canicularib⁹ foueātur basiliscus. p̄creat vt dicit
 Beda. De gallis dicit Constan. galli iuuenes duri
 ores sunt. ad digerendum minusq̄ humiditatis q̄
 gallina. caro eorū q̄ddā vitrositas h̄. h̄ qm̄ coquit
 soluit. vñ si vetus gallus p̄iectis interiorib⁹ de semie
 croci ortensis et polipodio impleat et q̄ncq̄ libris aq̄
 coquat donec aqua sere p̄sumat fit vtilim⁹ colericā
 habētibus passionem. viscosos et flemmaticos purgat
 humores. melancoliā patiētibus s̄uenit. grossam sto-
 machi ventositatē excludit. dolorē mitigat. timorem
 et dolorē arteriarū curat. valet cōtra citrauce febris
 poliritatem vt dicit idem.

De gallo gallinato als no. Capitulum. xvij.

Gallus gallinacius gal-
 lus ē qui p̄pter absolutionē testiculorū effemina-
 tur. mox enī alioz aialū castratorū tomis in p̄plexio-
 ne mutat. cristā enī p̄dit. audaciā deponit. vocem et
 cantū amittit inter horas noctis nō discernit. als se
 nō p̄cutit nec ad pugnā se accingit. super oua aliena
 cubat ac si eēt gallia officū femine assumens pullos
 alienos nutrit et circūducit. vocē etiā galline simulat
 et crocītādo voce rauca pullos vocitat. gallinis se
 associans cum eis eaz escam comedit et deuorat. sed
 eas nō reficit cū eis impinguat. h̄ eas nō impinguat
 Est aut̄ gallinac⁹ timidioris animi q̄ gallus et car-
 nis humidioris et mollioris et pinguedinis maioris
 ac plume laxioris cuius pedes q̄ncq̄ frāgūtur vt cu-
 bare sup oua cogat cur⁹ calcaria vel hebetant v̄l ca-
 dūt. cur⁹ pedes colligātur post impinguationē et de-
 presso capite ad terrā ad for̄ erectis pedibus depor-
 tat de gallo nō castrato dicit. Lōstā. carnes inquit ca-
 strati galli oim volatiliū carnib⁹ sunt p̄uenientiores
 laudabilius enī generāt nutrimentū et sanguinē me-
 liorem. cerebella eorū cerebellis auium aliarum sunt
 vtiliora.

De gallina.

Capitulum. xvij.

Gallina est a gallo dicta
 sicut a Leone dicta est leena cuius membra
 vt quidam ferunt si cum auro liquecente mulsam
 consumunt aurum vt dicit Zsidorus. Est autem mul-
 te ouationis et pulsatioris et multe ouant sine oua
 tu vt dicit Aretoteles. libro. vij. et dicitur oua ven-
 tū et sunt alijs ouis inspidiora et illaudabiliora et q̄dam
 galline sepe faciūt gemellos. et vnus gemelloz ē pu-
 uis et quandoq̄ menstruosus. postq̄ autem cubat
 super oua sua p̄ tres dies statim apparēt signa pul-
 lū et erit hoc in maiorib⁹ post plures dies. et in minorib⁹
 bus post pauiores et generatur pullus ex albumis
 et nutritur ex vitello vt dicit idem. galline etiam que
 nimis ouant non sunt longe vite. sed cito moriuntur
 vt dicitur lib. vij. Alias vō galline p̄prietates omni-
 bus fere notas tangit glo. super Math. xvij. vbi di-
 citur gallina est auis pia circa pullos. naz pullos s̄b
 ala fouet contra miluū tuetur. de dolore siluonū egro-
 tat et plumā deponit. plus pullos q̄ se pascit et facit
 et ipos inuento cibo congregat atq̄ vocat pro pullo-
 rum defensione fortiori se opponit et etiam bonū
 impugnat. pullos dispersos congregat atq̄ vocat et
 non a mīso vel miluū rapiātur eos sub alaz tegmine
 protegit et defendit plurimarum hispiditate et vocis
 raucedine affectum circa pullos manifestat.

De griphe.

Capitulum. xix.

Gripes inter volatilia
 recitantur Deutro. xiiij. et dicit ibi glo. q̄
 gripbes est quadrupes. capite et alis aq̄le similes
 et reliquo corpore similes est leoni et habitat in p̄p̄-
 boreis montibus. equis et hominibus maxime est i-
 festus. in nido suo reponit lapidem smaragdum cō-
 tra venenosa animalia montis.

De herodio.

Capitulum. xx.

Herodius est auis regia
 p̄de auida et manu gestātis assueta. Est aut̄
 auis aiola ad modū accipitris pauce q̄dē carnis re-
 spectu corpus sui et nō multo p̄nositatis. et id leuissimū
 ē volatus. q̄ pax ē in eo qd̄ aggrauat et mltū qd̄ eri-
 git atq̄ leuat vt dicit greg. et id dissilis ē struonū i au-
 dacia et v̄tute q̄uis ei silis sit in p̄na et varia in colo-
 re. Herodi⁹ aut̄ magne ē aiositatis acutissimi pecto-
 ris et fortis vnguis et pl⁹ ledit p̄dā sup ipsam irruen-
 do pectore q̄ rostro sine vngue. Tante aut̄ ē aiosita-
 tis q̄ si p̄mo v̄l sedo ipetu p̄dā nō arripit q̄si v̄tute
 ctā de se petit. vñ si siluestris ē illo die vix p̄dā q̄rit. si
 vō domestic⁹ q̄si p̄ verecūdia euagatur p̄ aera et ad
 manū gestātis defacili tūc nō redit. tūc enī victū et q̄
 si degenerē se estimat q̄ de volucre quā impetit nō
 trūsp̄bat vt dicit gre. hec auis a vulgo falco nūcupa-
 tur sine filica vt dicit glo. sup psal. et ē auis q̄ int̄ oīes p̄-
 de volucres h̄ affectū piū et aim circa pullos sic dicit
 exameron. Eodē inquit sedulitatis officio q̄ p̄p̄ios
 fetus pascit pari s̄b misratōe pullū ab aq̄la abiciunt
 sine nō agnitus suscipit atq̄ nutrit cadauer fugi nec
 famis vehementia putridas carnes tāgit h̄ laboria
 patiens abstīnēdo expectat quousq̄ p̄dā sibi p̄gruā
 inueniat quā acquirat vt dicit Grego.

De byrundine.

Capitulum. xxj.

Arundo quasi arundo

Aer est dicta eo qd cibos non sumat resistens s; vt edat in aere abij caput vt dicit Plinio. Est em̄ auis vocifera p̄ tot̄mosos vrbes z circuitus varia. In nidis cōstruendis z pullis educandis sollicita vt dicit idem. In nidis quoq; cōstruēdis est sum̄ne solercie. vir em̄ ad hoc faciendū sufficeret bñana industria de quanis mā qd facit yrundo solo rostro de argilla. yrundo itaq; est auis valde pennosa mire agilitatis z velocissimi volatus. z ideo a ceteris auibus nō impetū nec vnq̄ alicui p̄da ē. maria trāsuolat ad regiones calidiores in q̄b; credit p̄ hyemē cōmorari. certa custodit tpa aduentus sui z recessus cuius aduentus indicii veris z testimonij instantis serenitatis estualis vt dicit Ambrosi. De yrundine dicit Aresto. li. vi. auis agrestis nō ouat in anno neq; ouat nisi semel p̄ter yrundinē q̄ couit bis. s; prima oua aliqñ corūpūnt. p̄pter hyemē. oua v̄o posteriora complēt̄ z faciunt pullos. Item dī ibidē aues q̄ comedūt carnē nō ouant bis p̄ter yrundinē. que aliqñ bis pullificat. Item ibidem si q̄s ceauerit pullos yrundinū reuertēt̄ oculi eoz. q̄rit em̄ herbas q̄ dī celidonia cui? succo limit oculos filioz z sic eoz oculi sanitati p̄stine restituūt̄ vt dicit Macro. Itē in vtero yrūdinis inueniūt̄ duo lapilli quoz vn̄ ē albidus z dī semineus. alter v̄o rubeus z dī masculinus. q; maioris ē virtutis q̄ albus bi lapidi. dicūt celidoni; z sunt p̄ciosi maxime qñ extrahūt̄ de pullo anteq̄ tangat terrā vt dī in lapidario vbi eoz virtutes describūt̄ vt dicit p̄stan. Sanguis de dextra ala extractus oculis medetur sicut sanguis colūbe si mus eius valde ē calidus z virtuosus siue corrosiuus. z iō oculis ē nocuus. Infruit aut yrundo pullos suos eijcere stercoza extra nidū. sunt aut yrūdinū duo genera. q̄dam em̄ sunt maioris corpis; tot̄sum habētes nigrū pectus rubeū z ventrē albū. z be diligunt bñanam societate. vñ in tombo hoim̄ nidificāt. alie sunt minoris corpis nigrū hñtes pectus z nidificāt in ripaz foraminib; iuxta aquā. Sed tam iste q̄ ille in terra nidificāt sine argilla z vtrinūq; cauda ad modū forpicis ē bifurcata. Itē yrundinū dī esse vnū genus qd timēt alie etiā aues aquila z accipit̄ z fugiūt illā yrundinē tanq̄ hostē nec audēt sup̄ p̄cedam illa visa irruere. timent etiā morsum eius. q; forsā venenosus ē. vt dicit plin̄. pugnat aut yrūdines p̄tra passerēs nidos eaz subintrātes z morsib; ac vnguib; fugant eos de nidis suis.

De kaladrio.

Capitulū. rxiij.

Kaladrius s̄m p̄biloso

Kaladrius s̄m p̄biloso hñ ē albi coloris nullā hñs p̄tem nigredis eius pars inferior; femoris ipsius purgat caliginem oculoꝝ. cui? natura ē talis qd qñ aliq̄s graui detinet infirmitate. si egritudo fuerit ad mortē kaladri? auertit facie suā sic egrotante z sine dubio tūc morit̄ hō si aut infirmus debet cōualescere. kaladrius s̄git visum in ip̄m. z int̄dit in eū qñ applaudēs ei. Differt aut kaladrius ab auicula q̄ dī kalandra q̄ ē auis foetora z canora sicut merula vt dicit glo. sup̄ Deutro. xiiij. vbi dī. differt kaladrius a kalandra zc.

De laro. Capitulū. xxij.

Larus est auis qñq; in

Larus est auis qñq; in aquis habitās. vnde in auro-ra scribitur. Larus est fluminis habitator z incolaterra nūc natat vt piscis nūc volat instar auis.

Locusta est dicta eo qd

Locusta est dicta eo qd pedibus sit longa vt bassa. z ideo greci eam hastagion vocant vt dicit Plinio. Locuste regem nō habent z tamen ordinate egrediūt̄ur per turmas suas vt dicitur Prouerbio. xxx. mutuo se deuorant. nā maiores minores comedunt z manducant. in estate apparent. in hyeme v̄o latent. longiora habent crura posteriora q̄ anteriora z dicit glo. super Jobel. j. Est autem p̄mo arbelabus z post crescētibus alis fit locusta z plus ledit in iuuentute quando est arbelabus q̄ in senectute quando est locusta. Os habet quadrangulum z pro cauda aculeum habet. crura sunt replicata z in se reflecta. gemina arborū z herbarū radicibus comedunt z cōrodunt. a vento australi generantur z ad volandū conatantur. In v̄to autem septentrionali moriuntur. In saliendo locusta se erigit. z in erigēdo cadit floab; amigdalinis impinguāt̄ur locuste. Locusta insuper tota pro maiori parte in ventre consistit z iteo insatiabilis ē. vñ cum habet intestinum. quod sanie z immundicia est semper repletum sed q̄diu viuūt semper esurit. z si qd inuenient viride. comedere nō desistit. Ad hoc frigore quasi moritur z cōspicitur. sed calore solis reuiuiscit. et cuius stercoꝝ vermes nasciūt̄ur.

De mergulo. Capitulū. xxv.

Mergulus ab assiduitate

Mergulus ab assiduitate nomen sumpsit. sepe em̄ dimisso in profundum capite. aurarum signa sub fluctibus colligit. anteveniētem equozis tempestatem cū clamore litus petit. nam in pelago grauissimam tempestatem futuram esse. certissimuz est quando merguli fugiunt ad litus euz clamore vt dicit Plinio. Mergulus in arundinetis super pauca ligna nidificat ce miro quodaz affectu nature pulliculos nutrit z educat. qui mox nati matrem sequiūt̄. z varias pelagi vndas ascendere z descendere nullo modo verent̄. vermes aquatiles z pisciculos ad sui ventris satiationem ingluuiem venantur. In hyeme propter paucitatem motus impinguntur. In estate autem propter volatus libertatem carnib; z piguedine depauperat̄. quādo ab aue rapace persequiūt̄ur ad aquā refugientes misericordie beneficio liberantur.

De miluo. Capitulū. xxvi.

Miluus mollis est vola

Miluus mollis est volatilis super aera fertur z vir leui tactu aerem in volando mouere videtur. Est autem auis patiens laboris. z ideo cuculos in scapulis suis suscipit et ne per

longa itineris spacia fatigati deficiant a p̄tibz hyspa
nie secū ducunt vt dicit Iſido. Est aut̄ auis rapax z
audax in minimis. s̄ timidus ē in magnis. nam vo
lucres siluestres inuadere nō auct. domesticis infi
diari nō timet. pullis etiam insidiat vt eos rapiat z
quos incautos repererit statim eos necat. cadaue
ribz z immūdis vescit. z p̄ modico ventris pastu
circa et̄hera circāferē. A niso impetit. z a minore se
p̄pter ip̄ius pusillanimitatez z segniciez supatur. Et
miluus in iuuentute ab alijs p̄cede aubz nō videtur
differre. s̄ quāto diutius viuit tanto suam naturam
degenerē plus ostendit. Quoddā enī genus ē milui
qui in principio aues rapit. ex cetera animalū p̄me
dit. tandē vit muscas z vermiculos arripit vt dicit
Aristo. vltimo fame perit. Est aut̄ auis impia circa
pulos suos sic z vultur. tolet enī qm̄ videt eos im
pinguari z vt marcescant rostro eos p̄cutit z subtra
bit eis cibū. voce habet q̄rula famis nūciam. nā qm̄
esurit voce querula cibum querit.

De nocticorace.

Capitulū. xxvij.

Nocticorax est noctis
coruus sic dicitur eo q̄ noctē amat. q̄ de no
cte volans cibū q̄rit z q̄rendo clamitat cui? clamor
ē volucris odiosus vt dicit Iſido. Est aut̄ auis lu
cifuga z solem videre nō p̄t sepulcra z loca mortu
orū inhabitat z frequētat. in parietibz z i locis rimo
sis nidificat. oua colūbarz z monedulaz frangit z de
uorat z cuz eis pugnat. Nec dī noctua q̄i de nocte
acute tuens de nocte aut̄ videt. exorto autē splendore
solis eius visus hebetat. Hanc insula cretensis non
habet z si venerit aliūde statim morit. vt dicit Iſid.

De onocratulo.

Capitulum. xxviii.

Onocratulus ē auis in
aqua sonitū faciens. In faucibus aut̄ habet
quosdā folliculos in q̄bus primo cibū recipit. z rece
ptū in secūdū ventrē mittit. duos enī habet vtros.
in vno tñ cibaria recipit in alio tñ decoquit z dige
rit. s̄ primus p̄ vesicula gutturis reputat. vnd dicit
Iſido. Onocratulus auis dī grece cuz longo rostro.
Et sunt duo genera. vnū aquantle. z aliud solitudis
q̄ aut̄ in aquis manet. ē auis valde gulosa q̄ rostruz
in aqua mergēs horridū sonū facit. Precipue aut̄ in
sidiat anguillis. z p̄dam quā arripit subito degluti
ens in aliuū mittit. deinde ruminat z fauces mouet.
ac si cibū in ore receptū adhuc teneret. Nec in litore
quiescens rostrum suū semp̄ sursum erigit. z sic ip̄i?
acumine cōtra insultum accipitris se p̄cunuit vt se
curius dormire possit. vt dicit Iſidorus.

De pellicano.

Capitulū. xxix.

Pellicanus est auis que
Leui. xj. z Deut. xiiij. porphiris nūcipat
Et est auis egiptia habitans in solitudine iuxta Ni
lum. Inter volucres aut̄ fm̄ legem immūdas in Le
ui. numerat. Sūt aut̄ duo genera huius auis. vnū
in aquis inhabitat z eius esce sunt pisces. aliud ē in
terra habitans solitudinez diligēs. cuius abus sunt
animalia venenosa vt lacerte z hm̄oi. omnia q̄ pelli
cannus p̄medit primo pede in aquā tingit z unctū

quasi cū manu pede ori applicat z apponit. Solum
pellicanus inter aues p̄cede p̄ter p̄stacum pede vni
loco manus. De pellicano quoq̄ dicit glo. sup̄ psal.
Et idem dicit Plinius. p̄ hec verba. Pellicanus in
quit ē auis amator filioz suoz. Cū em̄ gignit natos
z incipit crescere parētes suos in facie percūtūt. p̄
pter qd̄ ipsos mater percūtūt z occidit. tercio v̄o die
mater se in costa vsq̄ ad effusiones sanguinis p̄cutit
et calidū sanguis ē sup̄ corpora mortuorū filioz post
effundit ex cuius v̄tute pulli? pri? mortu? reuiuiscit.
Et glo. sup̄ locū illū psalmi. Ifact? sus sicut pellican
zē. Pellicanus dī rostro occidere pullos. et i m̄dno
lugere et tūc sanguinē suū sup̄ eos fundere z sic illos
viuificare. aliā cām mortis pulloz pellicani assignat
m̄gr̄ Jacobi de vitriaco in libro de mirabilibus ouē
taliū regionū. Est inquit in egipto auis q̄ vocat̄ pel
licanus magnaz alaz et maxime macie. q̄ quicqd̄
deglunt cito emittit p̄ feces. lūbacū em̄ baby in
stinū. et ideo vsq̄ ad plenā incorpationē neq̄ tenet
cibū. Mandat̄ naturaliter odit serpens p̄pter qd̄ ser
pens dum p̄o pastu mater erit nidū repens p̄ arbo
rem pungit et interficit pullos suos super quos ma
ter rediens lugere p̄ tridū fertur. deinde in pectore
se vulnerat et sanguinem super eos respergēs eos a
morte suscitāt. Et sanguis v̄o copiosius sic effuso re
bilitat̄ mat̄. vñ z pulli cogūtur exire p̄ cibo quoz q̄
dam naturali affectu m̄rem debilitatā pascūt. quidā
v̄o degeneres sunt. de m̄re penitus nullā curam ge
rūt. qd̄ diligentius aduertēs mater. recepiss̄ viribus
filios se pascentes refouet et diligit. alios vero tanq̄
ignobiles et ingratos a se reijat z secū p̄manere au
viuere non permittit.

De perdice.

Capitulum. xxx.

Perdix a vocenomeba
bet vt dicit Iſido. ē auis immūda. nam ma
sculus in masculum cōsurgit et oblimiscitur secum.
p̄ceps lidido. vt dicit Iſido. adeo autem est fra
dulenta vt aliena oua diripiens foucat ea sic subtra
cta. sed hec fraus fructum non habet. quia cum pul
li vocem audierint p̄prie genitricis naturali quo
dam affectu matrem putatūā que eos fouerat deu
linquūt et ad illā que genuit reuertitur vt dicit
Iſid. pariter et Ambro. Non autem laborant in cubādo
et ouando sicut alie aues sicut dicit Aristoteles. aliq̄
inquit aues generant leuiter sicut perdices et mater
perdicis volat in circuitu venatoris quousq̄ fugat
pulli sui. et post fugam pulloz fugit et ipsa mater
clamat pullos suos. cuius pulli mor nati sequunt̄
matrem z statim querunt cibum. Est autem perdis
pauce pennositas. z multe carnis. ideo debilis est
volatus et in volando parum a terra se erigit statim
post paululū terram petit. incantū n̄sum timet et si
git q̄ q̄diu videt ip̄sum in aera a terra non recedit.
ad somnum vero campanule fugiens circa terrā non
teq̄ sciat in retbe vel in laqueum se immittit. Plin
dicit libro. xxx. capitulo. vj. fel perdicum cuz equo
pondere mellis multum clarificat visum vnde z in
pixide argentea debet reseruari oua eorum in v̄o
ero recta valent cum melle vlceribus oculoz.

De pauone.

Capitulum. xxxj.

Pauo a sono vocis nomen habet. cuius caro est tam dura ut vitum parum redire sentiat nec facile coquit. ut dicitur Plinio. vivit autem per annum finem arioso. xx. annis et pullificat in fine trium annorum deinde coloratur eius alba. Cubat autem ova sua xx. diebus et modicum plus. deinde sciuntur teste et non pullificant nisi semel in anno et ponit. xij. ova ut parum minus et eijcit plumas suas cum prima arborum eijciente folia sua. et tunc primo nascitur pluma cum arborum incipiunt foliare. est enim avis non diligens fetum suum. persequitur si masculus femina et ova femine invicem ligat ut frangat ea. ut sic sine luxurie magis vacet quam imens femina. sollicitate abscondit ea ne ab eo valeant defacili inveniri. Habet autem pauo vitum aut caput infirmum et deforme quasi serpentium et tamen cristatum. infirmum simpliciter et occultum. collum modicum et erectum. rectus sabbireus. caudam oculatam. mira pulcritudine distinctam et ornata. habet pedes deformissimos et rugosos pennarum suarum admiras pulcritudines erigit eas ad modum rote sine circuli per girum capitis circumponit. videtur autem pedum suorum deformitate quam erubescit et velut non attendens predictam pennarum pulcritudinem eas subito depumit et submitit. vocemque habet terribilem ut ait quidam. vocem habet demonis. caput serpentis. passus latronis etc. Plinius enim lib. xii. ca. vij. dicit quod pauo resorbet simum suum invidens hominum salutari. valde enim medicinale est si raro invenitur.

De passeribus.

Capitulum. xxxij.

Passeres sunt minutavolutalia a parvitate sic vocata ut dicitur Plinio. Est autem avis passer instabilis et garrula iuxta hominum habitacula instans. Avis siquidem est multum calida et libidinosa. vix enim caro frequenter in cibum sumpta est libidinis excitativa ut dicitur Plinio. melle et onanodis et pullificationis et magne soleracis educando pullos suos et nutriendo. In feno et in plumis nidificat et nidum suum a stercore mundum servat. et id pullos stercore extra nidum eijcit et ad eijciendum eas cogit. Araneis et vermibus et muscis eos pascat. semina venenosa ut insquam sine lesione comedit. lepra et morbum caducum aliqui sustinet et incurrit. et femina diutius vivit quam masculus. et masculus zelat pro prole sua et pro ea pugnare consuevit. ut dicitur Aristoteli. mustelam timet et odit et clamando ac vociferando presentiam eius perdit. pro nidis yundinum occupandis eis rostro moribus se opponit. suam spem diligit et pullos ab illis derelictos aliquo casu recolligit tanquam proprios atque nutrit. et si contigit aliquem laqueo vel aliquo alio modo deprehendi clamitat pro adiutorio et vociferat cui compatiens passer multum mutuo se vocat et ut captum liberent accelerat et pro viribus festinant.

De strutione.

Capitulum. xxxij.

Strutio a greco vocatur a bulo nomen sumpsit ut dicitur Plinio. eo quod corpus aialis gradientis habeat. penas tamen habet ut avis. habet etiam duos pedes et rostro sicut volucris. habet propter proderositatem sui corporis cum ambibus in aera non levatur. Ovat etiam sicut avis. sed ova sua fouere negligit

que pieta in aera fetu pulveris aiant ut dicitur Plinio. De strutione autem dicit Aristoteli. strutio autem inquit in creatioe assimilatur autem et quo ad quid quadrupedi. quia in aera non levatur. alba est eius non sunt pueriores ovo latu. sed creatio eorum est tenuis sicut creatio plii. et quia est sicut avis multas plumas habet in inferiori parte corporis. et habet pedes duos sicut volucres et vngues fassos sicut ut vngule quadrupedis. et causa illius est. quia magnitudo corporis eius assimilatur quadrupedi et non avi. Tante enim caliditatis est quod ferrum diglutit digerit et consumit. et feni avic. natura que in oibus est prouida dedit ei facere ova maxima et durissime teste. ut circa eorum generationem occupatus calor temperet. et si esset nimis intensus calor. esset causa quare citius moreretur. Alias autem strutionis proprietates tangit beatus Gregorius. super Job. xxxij. ubi dicit. penna strutionis est similis penne herodij in colore sed non in virtute. penne autem similitudinem habet sed volatus celeritate caret. ad volatum alas suas erigit. sed tamen a terra in altum nullatenus se suspendit siue in longum. raris pennis induitur et magno corpore gravatur. Item quando venit tempus ut ova parat. ad stellas que vocantur virgilio sine plades oculos lenat. non enim ova ponit nisi quam illa ostendit vel accedit. cum ei viderit stellam circa mentem. Junij arenas fodit et ibi ponit ova sua. que sabulo cooperit atque tegit. Tunc autem ea ibi reliquerit. statim obliuiscitur ubi ea ponit. et nunquam ad ea ulterius redit. sed calefacta arena solis feruore abscondit ova excoquit. et in ipsis pulliculos procreat et producit. cum autem fracta testa pulliculus educatus fuerit. tunc primo mater ipsam recolligit atque nutrit. et quem in ovo contemplerat. egressum de ovo recognoscit. et id dicitur ad beatum Job. Indurat ad filios suos quos non sint sui. Item strutio nalter equum odit et intantum ei contraria quod equum sine terrore videre non possit. et si discurrerit equus pro eum quasi pro hostem alas erigit. alarum concussione ipsum ad lugam cogit.

De turture.

Capitulum. xxxij.

Turtur autem a voce vocatur. avis simplex est ut columba. sed longe dispariter est pudica. Turtur autem avis casta et moribus appellatur eo quod comes sit castitatis. amissio enim pari suo alterius copulam non requirit. solitarie incedit. memor societatis perdit se gemit loca solitaria diligit et eligit. consortiaque hominum valde fugit. ad ortos tamen hominum et agros descendit ubi querit cibum vixit obtento autem cibo iterum iuga montium et secreta nemorum petere peruenit vernali tempore aduenit et novitate instans temporis querula voce perdit. In hyeme vero replumat. et tunc in truncis pennis se abscondit. pro estate vero et tempore veris resumptis plumis de locis abditis ubi latuit erit. loca ad pullificanda congrua sibi querit inter densos arborum ramos. de lignis duris et nonosis nidum struit in quo ova cubat pullificat et pullos nutrit ut dicitur Aristoteli. Turtur ova in vere bis. sed non tertio nisi quando ova primo corrupta sunt. et vivunt et cubant. xv. annis et non descendunt super rem fetidam neque super cadaver propter cibum. mortuorum. non velat turtur. sed pro suo et pullo victu

p

pancula grana q̄rit. et in locis mūdīs recolligit vñ
viuit. alijs auib? vociferantib? gemit. sunt aut pul
li eius callidi et hūidi sicut et pulli collumbini vt di
cit cōstan. qd̄ testat̄ granitas ad volandū. sed vola
re incipientes amittūt illaz granitatē. firq; caro eoz
lenior et acceptabilior ad digerendū. sanguis em̄ ale
dextre eius est medicinalis sicut sanguis birūdinis
et columbe.

De vulture.

Capitulū. xxxv.

Vultur a tardo volatu

Vultur nūcupat̄ vt dicit Isi. magnitudine em̄ car
nis p̄cipites volatus nō hz. Mos quidaz cōuenit
dicūt nō miser. et sine copula cōcipe et cōcipi gene
rare atq; gigni. natosq; eos dicūt viuere centū ānis
vt dicit Isi. Nec auis est impia circa filios suos sic
et miluus. Si ei videt pullos suos iupinguari. ro
stro et pedibus eos p̄cutit vt sic fiant et dolore mor
tūi macillēt vt dicit plinius. Dicit etiā idēz. q; ma
xime viget sensus olfactus in hac aue. vñ et sentiūt
odoro cadauera a remotis. existētes em̄ vltra mare
sentiūt cadauera et ita parte z eōuerso. vñ exerci
tūi vultur seq̄t̄ vt boim̄ ē equozū cadauerib? satief.
et ideo fm̄ augures qñ p̄ueniūt et circūuolat̄ simul
mili vultures. ē futuri plū p̄lagium qd̄ aliquo sen
su nature occulto presentiūt ad futurū. De vulture
dicit aristo. Vultur inq̄t p̄gnat̄ cuz herodio et vo
lat sup̄ ipsum. et qñ deuincit ipsuz moritur. et come
dit carnez crudam. et ideo p̄gnat̄ cōtra alias aues
p̄pter cibū. Venat̄ aut̄ a meridie vsq; ad noctez. et
ab ortu solis vsq; ad tempus illud i silentio requie
scit. et quādo senescat elongat̄ rostrū eius superius
et recuruat̄ in fine. et moritur tandē fame vt di. aris
to. ibidē. Hoc ei accidere fm̄ errozē antiquoz p̄
nat̄. quia d̄r̄ aliqui fuisse homo. et erat impius pegri
nis quibusdā. h̄ hoc ē suspitiosuz. Dicit etiā idēz q; qñ
est aliquid iupfluū de cibis suis nō relinquit̄ il
lud aubus alijs. sicut facit aquila. sed reponit in ni
do suo ad cibādū pullos suos. qñ nō de facili acq̄
rit cibū. Adificat̄ autē i altis mōtib? et nemoib?.
et si vident̄ aliqđ volitans circa pullos suos rostro
p̄cutit et fugat illud. et nutrit pullos suos quousq;
possint volare. et tunc eiēt illos a nido et vetat il
los appropinq̄re ilico nec p̄mittit vnuz par vulturū
aliud par subintrare locū suū. Itē idē l. almachar.
Est quedā spēs auis flumialis q̄ timet vulturē. z iō
fugit ad aquā. et circūuolat vultur a remonis. et cū
sit acuti visus inspicat̄ q̄ndo auis illa exit aquā illaz.
et tūc si p̄t̄ caput̄ eaz. Est insup vultur auis multaz
fenida et immūda. cui? caro est durissima et mali sa
poris et grauis odoris. et iō ad eiaz ē inutilis. defa
cili pro cadauere terrā petit. h̄ cū descēdit de terram
iterū vit̄ ascendit vt dicit greg. In alto volās cada
uer in infimis sp̄ciat̄. z p̄ amore cadaueris ad ima
de sublimitate aeris se subuertit vt dicit idē. Quā au
tem ab aliquo impentē. contra ventū alas p̄cutit. et
sic venti admiculo potius q̄ robore p̄prio ab infi
mis in aera se extollit. z ad hoc dicit plinius l. xxi.
ca. iij. Vultur inquit̄ inter aues cōtrariā serpenti
bus. nam si penne eius vianē fugāt serpētes inodo
re suo. Cor etiā eius reddit se portātes a serpētib? z

et a feris tutos. Cor ei? ligatū in pelle leonis vel la
pi fugat demones. Penna eius ligata pedi sinist̄
paturientis velociter liberat eam. sed celerius sola
ne interiora sequant̄. vngentum factum de adp
vulturis et oleo myrti et cera nernos curat. iunio
sanat. Pes ei? dexter alligatus pedi sinistro doli
sanat ipsuz. sicut dextrū sanat sinister pes. Lingua
ei? sine ferro euellit et collo i panno nouo suspēdit̄
dicit̄ efficere hominem gratiosum ad impetrādū
ab homine quicquid petit. Limis c̄ sium eius co
bustozuz mixtus cum celidonia datus animalib?
eozū sanat morbos. Mucosq; plini? idem l. xxxv.
sanguis vultuz cuz herba cabconce als camelonte
et celdria sanat lepram.

De vlula.

Capitulū. xxxvi.

Vlula auis est a planis

Vel vlulatu nominata. eius enī vox vlula
tū pretendit. Vñ et apd̄ augures vlulās p̄dicat̄ ad
uersitatem tacens vero p̄spertatem vt dicit Isi.
et fm̄ hoc idem videtur esse vlula qd̄ bubo sive mo
stua cui? vox fm̄ augures est insauita. Idēz glo.
super ysa. xij. d̄ sic. Vlula ē auis coximi magni
dinis resp̄sa maculis. q̄ rostro in palude fixo bo
ndum sonum facit. et fm̄ hoc videtur q; vlula ē con
cretalus. que auis est palustris loca in habitā pu
lchrosa. quere supra de onocrotalo.

De vpupa.

Capitulū. xxxvii.

Vpupa vt dicit Isido.

In grecis est nūcupata. eo q; stercoza huma
na comedat et frequēt̄ simo nutriatur. Auis enī
est spurcissima et immūda. cristis a capite crea
tibus galeata semp̄ in sepulcris cōmorans vel in
mo. cuius sanguine si quis se inūxerit. dormituz
gens demones in somnis se suffocātes videt̄. cui
eos cor̄ malefactoribus valet. naz in suis maleficio
eo vtuntur. De hac autē dicunt phisic. q; cui? nu
erit eo q; nec videre nec volare queat. pulli eius
euellunt ei pennas inualidas. et liniunt ei oculos
herbarū succis et fouēt sub alis donec recedat̄ plu
re eius. et sic renouata perfecte volat et videt̄
re sicut et ipse. vt dicit Isidoms.

De vespertione.

Capitulū. xxxviii.

Vespertilio a tēpore no

men sumpit. eo q; lucem fugiens curā
let i crepusculo vespertino p̄cipiti motu attrit
tenuissimis brachiorum membranis suspēta. et et
aial simile muri. nō tam resonans voce q; stridens.
spēm volantis et quadrupedum habet. qd̄ in alas
aubus solet raris inueniri. bucuscq; Isido. Dicit
etiam glo. sup̄ ysa. ij. q; vespertiones luces fugiūt.
ceci cū sunt sicut et talpe. puluerem lingunt. oleum
de lampadibus sugunt. in rimulis parietum se ab
scondunt. frigidissime sunt nature. Vnde sanguis
vespertonis liminis super palpebras non sinit
erescere pilos vt dicit cōstan. et hoc forsā est. quia
sua frigiditate opilat poros. q̄b? opilatis non rec
sunt pili.

Explicit liber duodecimus.

Incipit liber. xiii. de aqua et eius ornatu.

Scriptis propriis

Debantibus ignis et aer. s. restat vt de aq-
ru effectibus qm spectat ad h opo
sculū nūc aliqua dicam? Dicit autē
aqua quasi equa. qz nunq̄ q̄scit a motu donec sup-
ficiēs eius adest vt dicit Jsid. lib. xij. Est itaqz
dementū aqua fm cōstan. frigidū ⁊ hūiduz respec-
tu terre subtile et spiciū. pp̄o termino nō cōten-
tū. deflueret. n. aqua ad nihiluz nisi alieno termino
sisteret. Aque vero proprietatē describit basili? i ge-
nerali in hexameron dicens. Aqua inqt̄ inter omnia
elemētū est vtilissimū. celum enī temp̄. terā fecun-
dat. aerem suis vaporibus icorpat ⁊ cōdensat. scan-
dit in sublime et celū sibi vendicat. Aque enī est oim
nascenū causa. qz fruges gignūt. arbores et plātas
pducunt sordes detergūt. pctā diluūt. potū cūnb?
aiantibus tribuūt. est enī aqua terre p̄ctina. pene
trantia. repletua. caloris celestis nutritua oim inse-
riorū temp̄atua. nisi ei bec inferiora suis opilationi
bus temparet. oia in cōflagratōz vi caloris verterē-
tur. Hoc ab aialibus potat a nutrimentū transducit
in carnis vegetatōz. Hoc piscibus dat spiraculū sic
aer aiantibus prebet vitā et aiatōz. Hoc sui diffusi-
one p̄ interiores ptes terre fac̄ partū eius vntōnez.
terra enī. ppter inēsiōnē siccitatis dissolueret in pul-
uerē. nisi pars eū par te humorositate aquea vntar.
Hoc etiā trāsīt p̄ interiores meatus terre a lo-
cis per q̄ trāsīt i colore et sapore recipit imutationē.
et iō nūc salta nūc dulcis appet. nūc clara nūc turbi-
da. nūc grossa nūc subtilis. Et ret enī aq̄ determina-
ta qualitate i colore et sapore. vt sic eēt oim colorū et
et saporū susceptiua facilius. Et iō aq̄ q̄nto ē i se pu-
rior. tanto appet obscurior. qm̄ ad ipsius coloratōz
ipsaz solaris radi? nō subintrat. Hoc mouet a fun-
do sine a cētro ad circūferētiā. nec sistit donec eque
ē insupficiēs fm eā distatā a centro terre. Hoc su-
per lucē a radijs solis susceptā reflectit in celestia et
refundit. Et iō qz supficiē hz specularē p̄ actionē re-
flecti lumis rerū obiectarū imagines in se rep̄ntat ⁊
intuentū facies ad modū speculi manifestat. Hoc
etiā radios vbius substātiāz penetrātes diffundit ⁊
in ampliorē latitudinē extendit. et ideo res in se vi-
sas facit apparere maiores q̄ sunt in se ipsis. Hoc
aq̄ p̄prietates generales et alias plures i hexamerō
poteris inuenire. Aquaz aut̄ multiplex ē differētia
vt dicit idē. Aut ei in aere originē sumit sicut ē aq̄
pluuiialis. et h̄ qz celestis terrenascēb? maxie ē vti-
lis. aut de visceribus terre scaturit ⁊ erumpit. vt aq̄
fontana ⁊ putealis. aut terra pierfluit vt fluuiialis.
aut orbem terre lateralr̄ circuit. vt mare oceanū et
mediterraneū. qd̄ oim aq̄z matricē ⁊ origo genera-
lis vt di. cōstan. Aqua igit̄ pluuiialis et se lucida est
et clara subtilis leuis et sapida. cuius claritas ostēdit
q̄ ei nihil aliud admixtū sit. leuitas vō et sapiditas
subtilē eius demōstrant substātiā. Inter oēs autē
aquas melior est ad terre fecundationē maxie qm̄ ca-
dit cū tonitruo. suo enī motu tonitru? discunt vapo-
rem. vū sit qz aqua subnliat et depurat. q̄ vero niui

est admixta vel ex niue resoluta peior ē ⁊ icinnis nō
cōuenit. stomachū enī peuit et cōtrahit. tussim gi-
gmt. dētes stupefacit vt dicit pstan. De aquaz autē
differētijs quo ad eaz q̄litates diuersas et varias
efficacias. quere supra li. vj. de pom aque. Ibi ei in-
uenies oia plane diffinita. Post aquā vero pluuiā-
lē melior est fontana. p̄cipue q̄ de petra viua effluit
aut de fonte alto scaturit et descēdit. fons ei est ca-
put et origo aq̄ viue que manat ⁊ effluit cōtinue de
oculis et abditijs terre venis. vnde fons q̄ fouēs
aquas ē dicitur siue fundēs vt dic̄ Jsi. Occulū enī
h̄z de venis terre egressum. et de pfundis petrarū
meantibus p̄sc̄q̄ ortū suū. Est enī fons siue aq̄ multi-
plicatū? siuis cōcatū? et nulli enī se occultat. ita
pegrinis sicut indigenis se p̄municat. Itē sui ⁊ alio-
rū est purgatū? nā fontalis aqua q̄ effluit a solida
petra limpida est et sordis maxie purgatua. Item
fons ē renouatū? sui et aliorū imutatū? nam aq̄s
suas p̄tinue renouat et renouatōis et imutatōis be-
nesiciū cunctis se in fontib? imm̄ ergētibz ad muni-
strat vt dicit glofa sup ps. Itēz litis est mungatū? et
refrigeratū? estuātes enī ⁊ uiscerantes refrigerat. ⁊
siccitib? potū cōgruū administrat. Item locoq̄m
sibi adiacentū est fecundatū? nā loca fontibus
magis vicina solēt esse magis grammosa florida ⁊ etiā
sepius amplius fructuosa. Itē fons in medio sui or-
tus vbi p̄mo de terra erumpit ē puluerū et arenaz
sibi obstitentū a se reiectū? nam vbi ebullit violē-
tia sui motus ptes trestres penetrat et diuidit ⁊ p̄te
a parte disgregat. Itē fons rōne siue claritatis et inf-
parentie specularis ē et formarū sibi obiectarū rep̄-
sentatū? Et iō intuentū facies apparēt in fontib?
et resultat. et tā rugarū q̄z aliaz maculaz deforuita-
tes se i aq̄ fontane transparenētia manifestāt. Itē fōs
ē fm q̄litate t̄pis hyemis. s. estatis siue qualitatis im-
mutatū? nāz fm macro. in hyeme fons calefit ⁊
estualit tpe refrigerat. Qui? rō est. qz calor in hyeme
fugiens dominū cōtrariū sui petit interiora fontū.
et cuius p̄senta et p̄clatōne cōtinua ora fontū ca-
lescunt. In estate vō p̄tingit ex causa p̄ria ecōuerso.
nam ex dūante caliditate in aere fugit frigiditas ad
interiora meatū et venarū fontū. et ideo aq̄ ema-
nantes tunc t̄pis inueniūt frigidiores. Itē fons est
fm situm siue originis aquarū ad supiora emulsiū?
tia enī alte in fistulis ducit sicut orū. si enī in mōdis
vertice scaturit. ad eandē altitudinis equalitatē in
in altitudine in alto monte conduci per fistulas cō-
sueuit. nec altius nisi p̄ violentiā defacili ducitur q̄z
in suo ortu p̄mo erumpit inuenit. Item fons q̄ms
in suo ortu sit paruulus. tamē ppter suam indefici-
entē emanationē multorū et magnorū fluuiozū est
originaliter causatiuus. Nullus enī est fluuiū? quū
ab aliquo fonte occulto vel manifesto oriat̄ vt dicit
Jido. Item fons est aq̄z lacualū et als̄ quiescētū
melioratū? et quasi viuificatiuus. qm̄ ei fons ē mo-
dicus. vbi scaturit et trāsīt p̄ magnū stagnū. aquas
ibi stantes efficit saniores. et etiam pisces degentes
reddit simplt̄ meliores. Itē fons est a venis et mea-
tibus terre per quos transit coloris et virtutis et sa-
poris receptiuus vt dicit Jido. et ideo fontes nūc
sunt calidi. nūc frigidi. nūc sulphurei ⁊c. fm diuer-

fas scz qlitates terre p qua trāsūt vt dicit Jfi. lib. xij.
 Est fons in Italia cui? aq sanare oclōz vlcera con
 fucuit. Item ē fons in affrica cuius aq voces cano
 ras facit. Jtez fons ē in boetia duplex. vnus ei me
 mouā alter obliuionē inducit. Item in ethiopia est
 fons rubri coloris ex quo q biberit statim limpba
 ticus erit. Jtez in scitia sunt duo fontes quoz vn?
 sterilem facit. alter sterile fecūdat. fons est in Jdu
 mea quater in anno mutās colorē. nā tribus mensi
 bus videt puluerens ac si esset cū puluere imixtus.
 tribus sanguine. tribus viridis z tribus limpīdus.
 hic fons ab incolis fons iob nuncupat. Jtez fons ē
 in syloa ad radices montis syon fluens. qui nō vni
 uersalibus aq̄s h̄ certis diebus et horis ebullit. Jtē
 in sardinia sunt fontes calidi qui oculis medent. su
 res arguūt. nam cecitate eozū facinus detegit. Jtez
 in egipto dicūt esse fontē in quo faces accense extin
 guūt et erinace accedūt. Item apud garamātes di
 cunt fontē esse ita argentē de die q non bibat. et ita
 ardentē de nocte q n̄ tēgat. Hucusq; Jfi. Ex quo
 patz q fons sapit naturā sui fundi. nā si dulcē z pu
 rum habuerit fundū. et dulcis et pura erit aqua. et
 cōuerso si sulphureus fuerit fundus atz limosus.
 sulphur aut limū sapit aqua. vñ si fons in suo ortu
 sit corruptus et viciolus. totū qd inde effluerit vi
 ciosum erit et corruptū.

De puteo.

Capitulū. j.

Puteus ē lacus de fossis

P a potu dicitur vt dic̄ Jfi. de sudorib? enī ter
 re et cataractis onē aque. qz ruptis terre venulis ise
 riōib? aqua q̄li fumādo euaporat. et cui? euapora
 tione aqua putealis generat. vt dicit idē. Aqua vō
 putealis fm pstan. inter aquas ē grossior et indige
 stibilior. tū ppē terre salūginē tū etiā ppter ipi? qe
 tē et ppter nimā elōgationē ab aere. Juxta fluuios
 aut aqua putealis defacili inuenit. z illius aque sub
 stantia cōplexioni aq̄ flumialis assimilāt. qñ vō pu
 teus sit iuxta puteū. ille qui situat ē pfundior aqm̄
 vicini putei minus pfundū attrahit et i se recollige
 re p̄suevit. a terra aut circūstāte sapore attrahit. et iō
 nūc salz nūc dulcē se ostēdit. Jtē aqua puteal? fre
 q̄nter corruptionē cōtrahit qñ nō mouet. et ido vt
 depurēt et subliet necesse habz vt sepi? moueat et
 hauriat. quāto aut terre viue est vicinior. tāto aqua
 putealis frigidior et dulcior cōmunit experit. Item
 in hyeme raro vel nūq̄ congelat. nā p p̄ntay aeris
 frigidū hyemali tpe calor frigon p̄trarius ad interio
 ra putei repellit. et ideo aqua ipsius ex vapore cali
 do immutata congelari nō p̄mitat immo calidior i
 hyeme q̄ in estiuo tempore inuenit. Jtē aq̄ puteal?
 ppter sitū ei? i pfundo cū difficultate acquirēt. et si
 ne magno labore et artificio vix haurit.

De fluuio.

Capitulum. ij.

Fluuius a fluendo est di

Fl uuius fm Jfi. enī fluuius ē pbēnis fluxus.
 qz cōtinue fluit. et nisi ei? intercipiāt origo fluere nō
 desistit. Est igit p̄siderare in fluuio quo ad fluxum
 pbēnitātē. quo ad situm pfunditatē. quo ad motū
 circularitatē. p longissima. n. terrarū spacia curere

fluuius cōseruit. Jtē q̄ ad ortū siue suū oriēte p̄
 cipū et finale terminū amaritudinis qlitatē. de ei? su
 men originalē p occultos meatus in capinb? sō
 tū a mari erit et p manifestos trāsūt iterū i mari
 dit. vt dicit glo. super Eccl̄. j. vbi dicit. Omnia flum
 na intrant mare zc. ibi dicit hiero. Dicunt phi vn?
 dulces que mari insuāt vel ardore solis cōsum. vt
 salūginis pabula esse maris. Sz noster ecclesiastes
 aquaz. scz condidit. dicit eas per occultas terre
 nas ad capita fontū regredi z de matrice abyssu
 sua principia ebullire zc. Jtē est considerare in flu
 mine quo ad mediū. pgressuz inter suū finem et p̄
 cipuz dulcedinis saporositate. nam aqua fluminalis
 in venis fontium per quas transit colat. vbi a sa
 salūgine spoliata contrahit saporem potabilem. et
 dulcedinē cūmutat vt dicit Jfido. Jtē quo ad aspe
 ctum specularē per spicuatē. substantiam cui?
 habet purā luci peruiā et ad modū speculi dyapha
 nā vñ rerū ymagies obiectarū fluminis superficie
 p̄sentant. Jtē ē cōsiderare quo ad fluminis iustitiam
 mūdiciā et puritatē. quo ad ei? cursuz decliue et p̄
 pitē velocitatē. quo ad impetus sui maximā virtutē
 sitatē. qz oia obstacula et cunctos obices diruit. cu
 ius rapacitati nihil finalit resistit. sua enī impetu
 sitate oia in se p̄iecta vel secū rapit vel saltē ad ripam
 dñc. naues onustas suo impulsu agitāt et impellit.
 rotas etiā grauissimas celerit p violentiā circūcol
 ui. sordes etiā in se p̄iectas recipit. sed mox sui im
 petu receptas dissipāt et dissoluit. fluuius ei? est su
 et locorū per q̄ trāsūt mūdificatiū. et aquaz lacra
 liū et stagnorū p quas subintrat renouatiū? z a cor
 ruptionē cōseruatiū? piscū diuersi generis nutriti
 uus. et fetozis et mali saporis i piscibus lacualibus
 et palustribus absteruiū? et qualitatis eoz imutatio
 uus. hz etiā flumē siue fluuius quo ad effectū multi
 plicē vtilitatē hūanis vsib? cōgruentē. nulli enī b̄
 ficū suū denegat. sed oib? q̄ntū ē de se. se cōdat. vñ
 tā iumētis q̄ boib? taz paruis q̄ maiorib? equalit
 admistrat. sordes et immūditias taz corporoz q̄ viciū
 mūdificat. estuantes refrigerat. sitientes potu redē
 et recreat. loca sibi adiacētia irrigat et fecūdat. hū
 ris sui effluentia radices et semina humectat ingre
 sat et impinguat. vt patz i egipto. vbi iacto semē in
 ortorū morē a nilo flumine oia campestria irrigant
 vt dicit Rab. sup. xj. ca. deus. Terra tua nō ē licet
 terra egipti zc. sua circūfluentia ciuitates et alia
 bitacula manit et fortificat. tam victualia q̄ men
 monia ad ciuitates deferentes homines locupletat.
 arene accumulatiōe et terre limose p̄positiōe in salis
 format loca mutatiōib? p̄grua coadapat. De aqua
 vō flumiali dic̄ pstan. q̄ illa ē melior q̄ redit ad ortū
 solis. et q̄ ab altiorib? mōnibus ortum sumit. q̄ vō
 tendit vsus occidētē min? est laudabilis. Dicit etiā
 q̄ flumina quāto sunt a ciuitatibus remotiora tanto
 puriora sunt et nutriendis piscibus aptiora. flumi
 nubus enī insuūt ciuitatū sordes et lauature balne
 orū. lūtas effusionis et h̄mōi et q̄bus aqua fluat
 aliqñ cōtrahit corruptelā. vt dicit idem. Aqua flu
 uialis ē laudabilis cuius fluxus ē veloz fortis cur
 rens sup lapides paruos et funduz arenosorum siue
 argillo sem solūdm lapidū et mūdū. Nā ex qualē

re per quā fluit colorem contrahit et sapore. et
 variant fluminozū taz noia q̄ pprietates. vt dic
 glo. per Sen. sedo. Quis em flumina cōmūē a
 oriant originē. a locis tū in quib? oriunt et p
 que? ascunt sicut colorē contrahūt et sapore sic no
 Quis ei multas aquas in se recipiat flumius
 influites. q̄ diu tū cognoscit prim? et principalis
 alius? nomē primū pdere ū defacili p̄sueuit. Aq̄s
 ei quā influendo recipit. re et uoie sibi incorporat
 nit. vñ flumius q̄uis sit paruus et medicus
 q̄ p̄ p̄nto fonte primō effluere incipit. quāto tū a
 incipio plus elongatur p̄ aquarū influentiam
 plus reficit. vt p̄z in danubio germanie flumio. de
 q̄ d̄c̄ Jfi. li. xiiij. c. penl. q̄ a germanicis mōibus
 ex p̄ te occidentis oritur et fonte puo p̄gens p̄ra
 out. flumiozū in se recipit. r. vij. ostijs i ponticu
 mar. luit. Vñs ē at ois flumi? q̄ diu ripaz suarū
 emē nō excedit. Sz q̄qz ymbanū inundatōne seu
 flumiozū solutōe eminos aluei sui egredit. tūc vicine
 terrā laniatē destruit sepis et submērgit. Sūt aut
 flumiozū duo ḡia vt d̄c̄. Jfid. li. xiiij. ca. penul. Vñū
 d̄c̄ nē viuū de q̄ v̄gilus. Donec me flumie vi
 uo rē. Aliud est torens aqua. s. cū impetu
 ver. et recedēs. dicit aut̄ torēs qz pluuia crescit.
 sicut ē v̄o torēscit. i. arefat. Est aut̄ decursus tor
 rent. impetuozus et foris. et iō quelibet sibi obui
 aruit et cum impetu secū trahit vbi aut̄ fluit
 ter. cauat et corrodit. et lapillos ac paleas coacer
 uat. Et se vestigia derelinq̄t. vias destruit. vicina
 me. i. mare descendit. De amne. Cap. iij.

mnis dicitur flumius

nemorez frondib? redimit? siue circūsepr?
 vt d̄c̄ Jfi. sic ex amenitate vocatus. iuxta quē abū
 dar. r̄bā medicinales. volucres siluestres nidifi
 cant. In cuius de cursu fere potiū sumētes v̄l seruo
 re. et s̄ se refrigerāt. et cuius vicinitate ibi abūdāt
 pal. et suozū vigorē et virozē diuiniū renēt et res
 ferat. Sūt autē quedā flumia de q̄bus specialiter
 fit m̄tio in scriptura. sicut p̄bison gyon tigris do
 rātes iōdais rē. Est aut̄ p̄bison ganges flu
 mi. vt dicit Jfi. li. xiiij. a gangāto rege dictus. Han
 c exiens de padiso circuit terraz einlatb̄ indie
 l. reg. Et dicit p̄bison. i. caterua. qz decem in se
 rec. flumina. Interpretat̄ etiā mutatio oris. qz mu
 tatiō i facie quā bz in padiso. Et hoc tribus mōis
 sicut v̄cat m̄gr̄ in histo. In colore. qz alibi dar? ali
 bi ex. curus. alibi turbidus. In quantitate. qz alibi
 pu. libi magnus et diffusus. Et in sensu. qz alibi
 frig. us. alibi calidus. Dic flumi? abundat arenul
 au. s et gemmis preciosis. in cui? etiā litonb? cre
 scū. bores et herbe medicinales.
 gyon qui et nilus d̄c̄. Capitulū. iij.

Zon qui et nilus est flumi

us mesopotamie de padiso exiens. Et dicit
 his terre vel terricus qz turbid? ē et limosus. Ori
 tur it nō p̄cul ab atlante et circuit terraz ethiopic
 et descendit p̄ egiptū et irrigat plana eius. vnde di
 cit̄ ero. sup̄ Anios. scz ibi. defluet quasi niuus egi
 ptū. Nilus dispositōe dei totā egiptū semel in an

no irrigat. cumulis arenarū claudēbus ostia eius
 ne defluat in mare. post irrigatōz aut̄ solutus cumu
 lis redit in aluēū suū. et sic tandem in ingredien
 s a mari absorbet. Dic flumius nutrit reptilia multaz
 nocua et venenosa sicut cocodrilloz et bestiolā que
 d̄c̄ emidros. de quo dicit Jfi. li. xij. ca. ij. Emidros in
 quit est bestiola ex eo nuncupata qz in aq̄s verset̄ et
 marie in nilo. que si inuenient cocodrilloz domuerē.
 volutat se in luto p̄mo et intrat p̄ os eius i ventrē
 et carpit omnia interiora eius et sic morit̄. Dicit etiā
 glo. sup̄ xxiiij. ca. Ec̄c̄i. qz gygon qui ē nilus flumi?
 turbulentus ē et multū trahit luti. vñ limositatis
 rōne quā secum ducit terrā p̄ quā trāsit frugiferā et
 valde fertilē facit.

Capitulū. v.

De tigris.

Tigris flumius est meso
 potamie de padiso egrediens pergit contra
 assyrios vt dicit cōstan. qui post multos circuit? in
 trat mare rubz. Vocat̄ aut̄ hoc noie p̄p̄ impetu et
 velocitatem adinstar tigris aialis nimio impetu p̄
 currētis. Dicit aut̄ Iosephus qz tigris orit̄ in arme
 nia ex eodē fōte quo orit̄ eufrates. et vocat̄ tigris
 qd̄ sonat acutū vel angustū. currit ei anguste et acu
 te ad modū sagitte. p̄pter qd̄ tigris lingua p̄lica. i.
 veloz vel sagitta nūcupat̄.

Capitulū. vij.

De eufrate.

Eufrates est flumius me
 sopotamie de padiso exiens copiosissim? in
 gemmis. qz p̄ mediam babiloniā fluit. hic ab vber
 tate nomē accepit. naz ebraice eufrata frugifer d̄c̄ et
 interpretatur. mesopotamiā aut̄ p̄fluit in q̄bus daz lo
 cis et rigat sicut nil? egiptū. Salust? aut̄ auzo. cer
 tissim? asserit tigrim et eufratē de vno fonte mana
 re in armenia. qz p̄ diuersa loca exēit spacio multo
 rū miliū in melio derelicto. tra aut̄ q̄ ab ipsi ambie
 mesopotamia d̄c̄. bucosqz Jfi. li. xij. ca. penul.

Capitulū. vij.

De donice.

Donix est flumius sm
 glo. sup̄ Ec̄c̄i. xiiij. q̄ alio noie d̄c̄ araxis vel
 arapsis. amnis armeie q̄ orit̄ ex eodē monte cū eu
 frate. sic dicitur eo qz rapacitate oia p̄sternit vt d̄c̄
 Jfi. li. xiiij. vñ cū alexander eū vellet trāsire ponte
 fabricato tāta violētia inundauit? pontem dirue
 ret. Dic breuibus inualis ab eufratis ortu caput
 tollit. ac inde i caspiū mare fluit vt dicit Jfi. ibidez.
 Donix at̄ d̄c̄ a grecis a pte t̄re ipoz. naz illa p̄ria vbi
 fluit lingua ipoz doncia vocat̄. vt di. glo. sup̄ Ec̄c̄i
 xiiij. Dic flumi? q̄si qd̄dā brachū videt̄ esse tigris
 vel eufratis vel vniūsqz cū et eodē fonte in arme
 nia oriat̄. p̄pter qd̄ d̄c̄ abūdare gemis et herbis aro
 maticis quaz vsus puenit medicine. donix aut̄ me
 dicamētū generatōis interpretat̄. mediante itaqz tigris
 vel eufrate exire de padiso d̄c̄ et. pdire.

Capitulū. viij.

De Jordane.

Jordanis iudee flumi
 a duob? fontib? qz vn? iōr alē dan vocat̄.
 iordanis noiat? ē vt di. Jfi. li. xiiij. nascit̄ aut̄ sub li
 p̄ 3

banō mente diuidēs arabīā et iudeā q̄ per multos circuit? iuxta hiericho ī mare mortuū influūt. quod ipm̄ ablo:bet penit? et p̄sumit. **¶** Dic flum? tpe messis tritice q̄ solet in palestina vernali tpe iā mature scere p̄uenit plus solito abūdare. qd̄ accidit ex ymbus ieroni inūdatōe et ex niuū resolutōe sicut d̄ in historijs et ī glo. sup̄ Josue. iij. di. Jordāis ripas aluci sui tpe messis impleuerat etc. Et eccl̄. xxxiij. se re dicat idē. **¶** Dic flum? ē ī mltis p̄uilegiat?. p̄io. q: regionē fidelū iudeorū a regione incredulorū. iudeā scz ab arabia sepauit. Secdo. q: corāz filijs isrl̄ se aperuit et eis ad trāz p̄missōis trāsitū p̄bēs. ī arche dñi et populi p̄nā se diuisit vt dicit Josue. iij. Ter cio. q: lepiā naaman syri abluūt et mūdauit. iij. Regū. Quarto. q: p̄ sui diffusionē scitanti helye et elyseu testimonū p̄hibuit. q: vtriusq; impio obediuūt. vt p̄z. iij. Reg. ij. Quinto. q: ferrū p̄ naturā aliarū aquaz nō abscōdit in fundo. imo vsq; ad suā sup̄ficiem illud remittēs p̄phete q̄ p̄diderat ipm̄ vt reciperet eleuauit. vt legit. iij. Reg. vj. ca. Sexto. q: ex p̄tactu mōdissime carnis dñi sc̄ificari meruit. q̄ mediante dñs vim regeneratiuā aquis cōtulit et hūane salutis sacm̄ in aqua fieri ordinauit. vt p̄z Lu. ij. Septimo. q: iordane iohes bap. et celos aptos videre vocez p̄ris audire meruit. qm̄ ton? trinitatis munisterū ī baptizando dñm̄ intellexit. Sūt et alia flumia q̄ noianē ī scriptura. sic sunt abana et p̄barphar que sūt flumij syrie fluētēs iuxta damascum. quorū subduciōe orti damasceni irrigant̄ et multiplica genere herbarū et arborū ac fructuū multiplicatōe fecūdanē. de his dicit. iij. Reg. v.

De gazan.

Capitulum. ix.

Gazan est fluius me
doz. qui alio noie dicit dyaples. qui a qdā rege medorū sic vocat? ē. ouf autē in onēre et rubro mari eripit. in vinculis autē syris sup̄ hūc fluumm̄ due trib? et dimidia. q̄ a salmanassar rege assiriorū captiue in assyrios sunt deducte p̄manere exules sc̄ coacte. vt p̄z. iij. Regū. xvij. sicut due trib? captiuate a nabuchodonosor super fluumm̄ ebobar in babiloniā fuerūt mltis trib? collocatē. vt p̄z ī Ezch. p̄mo. Est autē ebobar flum? babilonic? p̄ paludes babilonic se diffundēs a tigrī vlt̄ eufrate ortū ducēs ac ī vniū ipōz iterū rediēs siue cadēs vt dicit hiero. sup̄ Ezch. fluii? autē ebobar parte sui litonis abūdat salicib? et carectis. sicut dicit sup̄ locū illuz Jsa. xvij. ultra torrētē salicis duceris. hūc torrētē vocat babilonic flumē sup̄ qd̄ residens popul? dei nō resultat. immo plozat. sic scriptū ē. sup̄ flumia babilonic etc. Sūt et alia flumia multū famosa. sed de illis hic tacem?. q: de eis mentōez in biblia nō habem?.

De lacu in generali.

Capitulum. x.

Lacus ē latētū aqua
receptaculū ī quo aq̄ retinet. hic fluctib? aduiscēt vt di. Jsd̄. li. xij. qd̄ greci limū. i. stagnū. vocāt. naz fontes labunt̄ ī flumia. flumia vō ī freta discurrūt. lac? autē stat ī loco nec fluit. et iō dicit? ē lacus q̄i aq̄ locus vt di. Jsi. aq̄s ei q̄s scaturiēdo vel influēdo recipit al̄s non insundit. pisces autē lacu

les vt di. p̄stā. minis sunt laudabiles q̄ flumiales. nā sua limositate pisces quos nutrit q̄i limū sapienter reddit herbas sup̄fluas gignit ī q̄bus ranas et vermiculos multos nutrit. aq̄ flūēs lac? subintrā et insiuēs ipōz aq̄s recētiōes efficit et ipsas a coruptōe custodit. et nimia vō aq̄z receptiōe frequē ripa stagni rumpit. et q̄cqd̄ diuū? int? nutritū est subito inanit. Aqua autē lacualis ceteris ē grossior et aq̄s flumialib? ad p̄randū min? laudabilis expertur. nā talis pot? sepe assumpt? mltas generat. co pore passioes. vt p̄z supra li. v. de aq̄ potu. Sūt autē aq̄ lacualis diuersas vtutes et fundo et situ vbi recolligit. sic exemplificat Jsi. li. xij. ca. iij. de diuersitate aq̄z dices. In ethiopia inqt lac? ē quo p̄fusa corpora velut oleo nitescūt. Et nā lac? ē ī africa q̄ canoras facit voces. Itē ī Italia ē lac? q̄ bibentib? aqua ipsi? tediū vini facit. ī reatinis paludib? iumētōz vngulas indurare d̄. Itē in asfaltido loco iudee nihil viuū h̄ns aiaz mergi p̄t. Ibidē ē stagnū ī quo nihil natat sed oīa submergūt. Conicidē ē lacus in die ter amar? et tonis dulcis. Nec oīa recitat Jsd̄. in li. et ca. sup̄radicto. De autē et alie p̄siles aq̄z putrealiū et lacualū diuersitates accidunt ex varia q̄itate venaz t̄re p̄ quas trāsēūt tales aque. vel a nā et dispositōe fundi vbi aq̄ h̄mōi recolligunt.

De lacu asphalti.

Capitulum. xi.

Lacus asphalti mare
mortuū nūcupat. mare pp̄t eius magnitudine et p̄funditate. mortuū q: nihil gignit viuū. nē hic enī recipit ex genere viuētū. vnd̄ nec pisces h̄ nec volucres. h̄ q̄ncūq; viuētia mergēdo tempore ueris q̄ncūq; arte statim resiliunt. et q̄nis uehemēte illisa. cōfestim exētiunt h̄ neq; a ventis mouēt bitumine turbis vitis resistente quo oīs aq̄ stagnatur. neq; nauigatōis patēs ē. omia autē vita carētia in p̄funduz mergunt neq; materia aliqua sustinet nisi q̄ bitumie illustrat. extinctam lucernā in eo submergi. accensaz vō sup̄natae dicit. hic loc? asphalti. i. bitumis vocat siue mare salinaz. et ī iudea int̄ hiericho et zachā. longitudo ei? vsq; ad zoroas arabie dirigit stad ijs septingētis et lxx. latitudo eius stadijs cētū. et vsq; ad vicinia zodomoz. hucusq; Jsi. li. xij. in ca. de subuersione zodomoz ī fine. Dic lac? nigras glebas bitumis euomit. et iō lacus asphaltides d̄. ī cui? ripa poma ī arborib? nata vsq; ad maturitatē coloris sunt viridis. q̄ si matura inci das fauillas itus inuenies. vñ ait Joseph?. fauilla terre zodomoz fides h̄. sile d̄ ī glo. sup̄ scdam petri ij. ca. sup̄ locū illū. ciuitates zodomoz ī cinerē rediens etc. seruare adhuc voluit dñs regionē p̄ politez sp̄m̄ p̄stine penē. nascunt̄ ibi poma pulcherrimā q̄ ex se cupiditatē edēdi spectantib? generāt. que si carpas fatisūt et resoluūt ī cinerē. sicutiq; exētant q̄i adhuc ardeāt.

De lacu tyberiadis.

Capitulum. xii.

Lacus tyberiadis ab
oppido tyberiadis ē vocatus. qd̄ quondam herodes in honore tybery cesaris cōdidit. Est autē stagnū maximū siue lacus oib? lacubus ī iudea la-

Inbrior: et ad sanitatē corpōz efficacior. Circuit autē
 Hadia centū. lx. vt dicit Jfi. li. xiiij.

De stagno Genesar

Capitulum. xiiij.

STAGNUS genesar. vt
 ibidē ē lacus amplissim⁹ i iudea. qui lōgitu
 die. lx. stadijs extēdit. latitudine. lx. diffundit. aq̄s
 crispātib⁹ aura. nō vētis. s; de ipso sibi creans. vñd
 et genesar dicit greco vocabulo q̄s generās sibi aurā.
 deniq; p̄ diffusoria spacia lacus fr̄q̄ntib⁹ auris sp̄i
 rantib⁹ agitaf. vñ purior est haustus ei⁹ et dulcior
 ac abilio: ad potādū. hucusq; Jfi. Prop̄ magnitu
 dinē vō et⁹ sepe i euāgelto mare vocaf. nō q̄ sit ma
 re. s; pot⁹ ē quedā magna iordanis refluctio vt dicit
 glo. sup Jo. ca. vij. Cōsuetudo ē autē hebreoz omnē
 talē aquarū p̄gregatōz vocare mare. et iō sepe ma
 ris noie nūcupaf. De piscina. Lapi. xiiij.

PISCINA ē aqua ad nu
 trēndus pisces collecta. q̄suis p̄ antifrāsim
 aquarū collectio n̄ hñs pisces piscina sepius noie⁹
 vt dicit Jfi. Ad bonitatē autē piscine exigit fundi soli
 ditas aque influētis puritas et influētē p̄tinuitas.
 vbi ei fundus ē limosus et paludosus. pisces sapo
 rosi nullatenus nutriunt. vbi etiā recens aqua nō
 fluit. aque stātes et nō mote defacili corrupūē. et
 ideo ad piscine renouationē per canales et fistulas
 aque dulces et recētes inducunt vālibus ⁊ aggeri
 bus ne influentes aq̄ effluant piscinarū terminū
 niūē. De piscinis etiā riuāli ad ortozū irrigatōem
 deducūt herbe et arbores iuxta piscinas site magis
 virētes et fructifere inueniunt. De riuo. Capitulus. xv.

RIVUS arigando ē di
 ctus vt dicit Jfi. nā a fonte vñ a riuo fluit⁹
 dicit vt inde ortus irrigē. naturā em̄ et effectū sui
 originis sapit riuus. a fontali origine mediātē riuo
 p̄cedit fluminis siue lacus vt dicit ansel. Est autē ri
 uus inūdiciaz purgati⁹. terre fecūdati⁹. potus
 aialibus ⁊ aibus ministrati⁹. virozū et pulcritu
 dinis i herbis et floribus cōseruati⁹. lapillozū et
 arenularū attracti⁹. De fluctu. Capitulus. xvj.

FLUCTUS a flatu est di
 ctus. ventozū em̄ impulsu aque agitate flu
 ctuant. q̄z eminēs liq̄ q̄ sp̄ i motu est vocaf vnda.
 Et est vnda ab eundo dicta. eo q̄ p̄tinua agitatiōe
 mota nūq̄ q̄scit vt di. Jfi. li. xiiij. fluit⁹ autē mutuo
 se collidūt vt nūc sursum nunc deorsus mutuo se agi
 tent ⁊ impellūt. et ex fr̄quenti allisione mutuo spu
 niā et se gignūt. arenulas et varias fundi p̄tulas
 secū admiscēdo sursum ferūt. pisces allidūt et ad mo
 tus sui impetu meliores reddūt. ex vētosi aeris sub
 intratōe fluctus intumescūt. et fm venti impetunt
 nūc ascēdūt nūc descēdūt. ex cōcussione mutua aerē
 concitant et ventū gignūt. naues elenāt et ad ripas
 dep̄imūt et litora se cū strepitu p̄stringūt. semp sūt
 in motu et quiescere nō possunt ant em̄ penitus de
 sciūt aut vndiq; se agitāt et diffundunt.

De gurgite.

Capitulus. xvij.

GURGES ē in flumie lo
 cus altus siue p̄fund⁹. a gutture gurgēs ē
 dictus vt dicit Jfi. eo q̄ aquas influentes absorbe
 at et absorptas iterato renouat et remittat. vñ p̄p̄
 sui p̄funditatz motu circulari et refluxo circūferē.
 p̄pter qd̄ natantes defacili in gurgite picitant. Jfi
 gurgite etiā pisces maxime se occultāt. et vix q̄ diu
 gurgitē nō exēūt capiunt. De trame. Capitulus. xvij.

TRAMES ē prim⁹ aque
 seu fluminis decursus et exitus p̄tinu⁹ a fōte
 exiens ac meatus sui alucū nō relinquēs. a fonte eē
 effluere incipit. et quosq; mare itrauerit infra aluci
 sui limites cōtinue fluere nō desistit. fundū suū con
 cauat et cōsumit. nauigio marie cōuenit pisces ma
 iores nutrit. q̄ recentiorē aquā et fundū puriorem
 h̄re generalit̄ cōsueuit. cū maiori impetu fluit q̄ ali
 qua alia pars aque. et iō naues atq; lignozū strues
 celerius secū trahit. ⁊ iō transq; dicit a traho is. vel
 ab transmitto us. quia oīa imposita trahit celerrī
 me et transmittit. quanto enim aque cursus in suo
 tramite est recentior. tanto est velocior. et omnia ve
 locus secum ducit siue trahit. De alluione. Capitulum. xij.

ALLUIONE alluionis ⁊
 bec alluies dicit latens et lenta aquarum
 inundantia. ab alluendo vel abluendo dicta. ablu
 it enim terram per quam transit et abluendo cōsu
 mit. vñ subterranea riparum consumptio ex aqua
 facta alluio dicitur. Job. xiiij. alluione planitiā
 terra consumitur ⁊c. quanto autem per abscondi
 tas riparum p̄cunitates meliozū fluxu se diffundit.
 tanto periculosius litoris soliditatz dissipat et dis
 soluit. naz ripe superficies exterius solida creditur.
 quia eius cōsumptio interior non videtur. sed ideo
 pes calcantis ripam facilius labitur. quia consum
 pta interior soliditate latens vacuitas nō cauetur.
 De abyfso. Capitula. xx.

ABYSSUS ē aquarū pro
 funditas impenetrabilis. aqua fōtes et flu
 mina oriuntur. omnes enim aque de abyfso exeunt
 et p̄ occultas venas ad matrices abyfsum reuertun
 tur vt dicit Jsidorus libro tredecimo. vnde dicitur
 abyfsum quasi abusus. quia eius profunditas vi
 deri nō potest. vnde dicitur abyfsum quasi sine bys
 so. i. sine candore. quia propter nimā distantiam a
 fonte luminis lucis pulcritudine caret et decore vt
 dicit Johannes damasceni. abyfsum n̄sibi aliud est
 q̄ aqua multa cuius finis ē incomprehensibilis et
 inuisibilis. quia ad eius terminum lucis diffusio
 nō attingit. vel dicitur abyfsum q̄ sine base. q̄ eius
 fundamentū et sustentatio sensu nō videt. Et iō p̄
 moral materia q̄ i p̄ncipio nō erat forma dēmiā
 te distincta. abyfsum ab angustino est vocata. p̄pter
 quod dicitur in libro confessionum. xij. Abyfsum ē
 corpale illud qd̄ fecit deus vt esset materia corpore.
 P 4

arum rerum informis sine odie et sine luce vnde abyssus idem e qd puma materia. Vt dicit Augu. in libro de symbolis. Terre inq̄ et ablyssi noie materia nūcupant. que de nibilo facta e vt ordinatissimo dei munere primo capax formatū fieret. et inde formarent quecuq; sunt formata. vñ eadez materia aqua e dicta. tū qz fluida. tū etiā qz ois forme e suscepua. Vñ dicebat terra ppter naturale stabilitate vel soliditate scdm qua erat generatōi et corruptōi subiecta. Abyssus ppter informitate qz nulla erat forma distincta. dicebat et aqua ppter formatōis possibilitate fm qua erat ois forme et qlitas potentialiter receptiua vt dicit augustinus. Abyssus itaqz et se habet obscuritatem. pfunditate oim aquaz et flumiorū capacitate infatibilitate. qz nūq; tot aquas recipit quin plures recipere possit. infertabilitate. inexhaustibilitate. cōdicabilitate.

De mari.

Capitulum. xxj.

Mare est aquaruz colle

ctio tam dulcis q̄ salariū vt dicit Isid. li. xiiij. pprie autē dicitur mare eo qz aque eius sunt amare vt dicitur ibidē. Et seq̄ vocat̄ autēz mare equo ab equalitate. eo qz equalit̄ sursum e. Quis em̄ aque maris fluctuantes velut mōtes erigant̄. sedatis tempestant̄ iterū adequant̄ vt dicit idē. Idē autē dicit pelagus q̄si pellens vndas. qz in mari fit vndarū et pcellarum motus cōtinuū et impulsus. Mare autē vt dicit idē ibidē. q̄uis oim fontū in se recipiat̄ aquas et flumina. ex tanto tñ aquarū cōcurrit nō suscipit incrementū. qd accidit ex hoc. vel qz eius magnitudo influites vndas nō sentiat vel qz amara vnda sicut cōsummat. vel qz ipse nubes multaz aquositate ad se attrahūt. siue qz illas auferat̄ partim vñ partim sol efficcet. seu qz aq̄ dulces p̄ occulta quedā foramina pcolate redeant ad capita flumiorū et fontū reuolutū. Hucusq; Isid. li. xiiij. Scdm ambrosio. autē basilium in exameron. mare e aquarū aggregatio multiplicata p̄ diuersa loca et noia. sed tñ p̄tinuatōe vna semp̄ mota vaga sonora spumosa in suctu et refluxu lune naturā imitās. cuius virtute et influētia cohibet. Est autē mare caput et hospitium flumiorū. fons ymbriū. quo sibi discrepantes populi copulantur. subsidium in necessitant̄. refugium in periculis. itineris compendium. laborantis lucrum. De mari etiā dicit aristoteli. in li. methosū. oim aquarū mare e p̄ncipiū et origo. et e aquarū q̄es. et diuidit̄ in reliqua maria. Causa autē ppter quā sit in mari faldedo et amaritudo e. qz duo sunt vapores. humidus vapor et siccus. subtilis et aquosus. resoluit̄ ps̄ subulior p̄ motū solis et remanet grossior. et calore solis cū calefacit efficitur salsum qd remanet et amara. vt sudor et vna ex adustioe. sicut et res amara qm̄ remanēt partes terrefres aduste aqueis et insipidis partib; consumptis. et de amaritudine p̄ adustiois intēsiōe fit faldedo. vt p̄ in cinere in quo aqua colata sentit̄ salsa. Itē aristoteli. in codē. Aqua maris salsa grauior e aq̄ dulci qz hec grossior. illa vō subtilior. cuius signū e. qz oim natat in aqua salsa et nō in dulci. et pfundi; submergit̄ nauis cadens in aqua dulciq; i salsa. Et idē in mari mortuo nō mergit̄ animal. nec generat̄. qz

vincit in eo siccitas. Itē in li. de animalib;. In mari et aqua et pot̄ ab eo extrahi faldedo. qm̄ si homo aperet vas terreū nouū cruduz et clausit̄ eius orificiū. et eijceret ipsum vacuū in mari p̄ diē et noctē. intrabit in ipsum aqua dulcis. Itē idē in li. methosū. Et que dulces eleuant̄ ppter leuitate suaz sursum. et aque faldede descēdūt. ppter grauitate suaz deorsū. et qz salsum e remanet i terra et dulce euaporat. Itē idē in libro de elementis. Mare in actōib; suis imitat̄ naturā lune. qd p̄ qz q̄ncūq; luna orit̄ in aliqua hora diei vel noctis. tūc flumen ingrediēs mare in illa regione in aqua orit̄ lūa extendit̄ ipsum mare ita qz aqua illius flumis redit ad partē loci a quo cucurrit ac si esset p̄ violentiā repulsa. et cū e luna in cardine notion. incipit aqua diminui sicut qm̄ lūa vult oriri aqua incipit augmētari. vnde sicut ferrū seq̄ adamante. ita mare cursum lune seq̄ et virtutem. quere super in ca. de luna. Itē insipiat̄ quoq; mare post ascensū suz stelle que vocat̄ canicula. et mutat̄ colozē et efficiatur nūc viride nūc ceruleum nūc turbidū. nūc clarū. Itē macro. in libro ciceronis. Oceanus i incremento lune ordinē istū tenet. Nam primo die crescit̄ luna sit copiosior solito. qz tūc mare plenuū est in summo. deinde minuit̄ scdo. et sic descendendo minuit̄ vsq; ad diē septimū. et tūc est maxime in vltimo defectu. Incipit autē paulatim crescere iterū vsq; ad diē septimū. Die itaq; quo luna e. xiiij. qm̄ totaliter est plena e iterato mare in suo augmēto summo. et iterum incipit minui per dies septem alios. Ita qm̄ luna est. xxj. est iterum in suo minimo. Et iterū crescendo incipit ascendere per septē alios dies. ita qz quādo luna est. xxvij. tunc iterū est in suo summo. Et sic semper mare quatuor recipit immutationē quolibet mense. duas scz crescendo. et duas in decrescendo fm̄ augmentū vel decrementū ipsius lune. Semper itaq; e mare in suo augmento et vigore quādo luna plena est lumie vel versus celū. vñ in nouilunio. vel versus solū. vñ in plenilunio fieri p̄suevit. et q̄nto luna in susceptioe siue i amissione luminis sui plus p̄ficit vel deficit. tāto mare crescit̄ amplius et decrescit̄. Itē mare fm̄ aristoteli. vegetabilis fundū et lit̄ h̄z durū solidū et arenosum. et signū huius qz mare sit salsum super arenas est. quia obtinuerūt i eo partes terre sicce quia sunt faldede. et exstentia aque diuisit̄ lutū per partes suas. et idō terra mari propinqua arenosa est. Inter partes vero eius arenosas diuersi lapides et gemme nūre virtutis p̄creant̄. et arenas attritu polute p̄ vndarū maris p̄prietates sunt quedā alie cōmunes et omnib; fere note. quas tamē propter simplices bonuz partium hic apponere. vñ materiaz habent̄ aliqua m̄p̄stici per earum similitudines simplicibus suadere. Est itaq; mare sui ipsius purgatiū. omnia enī claudera et imunda et mortua discutit̄ per motū violentiam et expellit vt dicit Grego. Item mare est occultissimas venas sui abyssi diffusiuū. et tam fontibus q̄ fluminibus materia sui fluitus cōtinue m̄filtratiū vt dicit hiero. super Ecclij. Item mare est aiantū et mōstroꝝ multiplicis forme. p̄ductiū. mare ei lōge plura p̄ducat̄ mōstra et mira q̄ fac̄ ipsa

icut dicit Raban? sup. Lccm. xliij. ibi. Illic p̄clara
t mirabilia opa ⁊ varia bestiarū ⁊c. Et in ps̄. Illic
optilia quorū nō ē numerus. Itē q̄uis mare sub-
stantialiter sit molle et liq̄idū. durissimaz tamē rerū
am aiatarū q̄ inaiatarū est generatiū. vt patet in
onchilibus et picibus durt teſte. et in lapidib⁹ et
t gemmis quas emittit. Item mare q̄uis in se nō
t porabile vel delectabile q̄m̄ q̄ gustum. ē tamē
ale quo ad effectū. multarū enī infirmitatū ē cu-
ariū. sanat enī ydropicos vlcerosos et alios sca-
rosos vt di. cōstan. et multos alios curat. Itē ma-
e q̄uis et se sit salū et amarū. p̄ dulcedinē tamen
venarū terre p̄ quas trāsit est sui saporis immutati-
ū. dulcedinē ei q̄ndā cōtrahit et colandē terre per
quā trāsit vt dicit macro. et aristo. Itē mare quātū-
ūq̄ sit ilipidū aut amarū. piscū t̄m̄ dulcū ē nutri-
tiū. latetēm ei h̄y dulcedinē quā ligētes pisces cō-
rabat nutrimentū cōgruū et saporē vt diē amb. Itē
mare mobile ē et inquietū et ex suo motu ē sue sub-
stantie a corruptōis piculo conseruatiū. qz et cōti-
nuaōe motus subtiliaf. et sic ne putrescat a corru-
ptib⁹ vicio cōseruat. Itē cū sit liquidū ⁊ male termi-
nabile. t̄m̄ p̄ seipm̄ sūst̄ ⁊ n̄ p̄ aliu. p̄ qd̄ vlt̄ littorū
uoz finios nō ē de facili p̄cessiū. sic di. puer. viij.
Diere. v. Job. xxxviij. Itē falsedine et amaritudine
ia est dulcedinis fontū et aliaz aquaz influentiū
bsoptiū. tanto ei reputat aq̄ fluens dulciōr. quā
o plus a maris introitu elōgāf. Item et collidē ⁊
numa reuerberandē suozū brachiozū quib⁹ angit
errā ē ventoz cōtrarioz generatiū. vt dicit beda.
Itē incōstans mare marie ē noctuū. est enī timens
ncussiū. et doloris capitis generatiū. vomitus ⁊
nausee puocatiū. appetit⁹ cibi et potus ablanū.
Itē et vaporatōe fumositatū quas emittit ē nebule
t̄ nubū generatiū. caliginis et obscuritatis in ae-
re induciū. et radiōz solis interceptiū calons
olaris rep̄ssiū. Item colorē pp̄nū nō h̄ns. p̄ q̄lita
e ventozū ē sui colons mutatiū. naz mō flauū est.
modo luteū. mō atz vt dicit Jsi. li. xij. Itē ma-
e multoz piculozū ē i se cōtentiū. modico ei statu
rēt. reddit tēpestuosū. p̄cellōsū feruidū et tumultu-
osū. Et iō mare fretū di. vt dicit Jsi. scz feruidū
n̄ns motū. vt p̄tet in mari siculo. in quo pp̄ maris
eruoze strepitū faciētē scilla et caribdis esse dicunt.
i sunt duo loca piculosa in quib⁹ multe naues faci-
me picitant. Est aut̄ scilla ingens saxū i mari emi-
ens m̄ta h̄ns. pm̄ictoria siue capita ad que colle-
ti fluctus horrenduz strepitū faciūt cui naues aliq̄
casu ipingētes a naufragio n̄ enadūt. Caribdis vō
dicta eo qz gurgit⁹ oculis naues sorbeat. Est
aut̄ ibi mare voraginosuz et q̄si reflexū in se turtuo-
luz. et iō naues ibi trāseuntē sibi attrahit et i se de-
glutit. ac deinde mergit. ter i die fluctus erigit ⁊ ter
abozbz. nā aq̄s accipit vt enomat. iterato vomit vt
rursuz accipiat vt di. Jsi. li. xij. ca. de estub⁹ maris
a fretis. Itē aliud notabile piculū occurrit in mari
scz ineq̄litas fundi. q̄n̄ i aliquo loco aq̄ ē pfundissi-
ma. et statim in x̄ta illū locū vix ē vadosa. et hoc pe-
niculū sirtis vocat. eo qz ibi arenē in cumulos p̄hū-
tur. Sirtis. n. grece idē ē qd̄ tractus. Et dicit papi-
as qz teles sirtes sunt in mari egyptiaco et ei admi-

ſent. Et quo p̄z qz piculosus est maris transit⁹ t̄m̄
p̄pter iacētes scopulos. tuz etiā pp̄ ar. marū cumu-
los sub aq̄ p̄iter adunatos. qz in talib⁹ locis naues
cūssime cōfringūt. Itē aliud piculū d̄ bitbalassuz.
q̄i scz naus om̄sta impingit in fundū multuz bi-
tuminosuz et limosum. qz pp̄ limū tenacitatē nō p̄t
se eximere aut exire. vñ dicit hugo qz bitbalassum ē
veliguz limo imp̄ssuz. Blo. in sup. act. xvij. diē qz
bitbalassum ē p̄curſus duozū marū. Adḡ vō i bi-
sto. dicit qz bitbalassum d̄ lingua terre in mari. p̄tē
sa. hinc et inde mari circumdata. Et d̄ bitbalassum
q̄i mare bifidū terre inſicēti diuisuz tbalassum enī
grece mare sonat. Qñ ergo i bitalassum offendit na-
uis manet immobilis proa. sed pupis frāgēt retro
maris ipetu veniētis sic dicit mgr̄ ibidē. Itē n̄ asire
tātes generalit̄ panū piculū aut rōne maris aut rō-
ne acris aut rōne nauis. nā si mare fuerit scopulosū
vndiqz rupib⁹ et satis impeditū. nō sine piculo p̄-
trāsit. aut si fundū habuerit inequalē nūc cumulis
arenolis eleuatū. nūc vō ad modū voraginis dep̄s-
suz et pfundatū. defacili transius impedit⁹. h̄ et q̄n-
qz mare i sua superficie subintrābus vētis efficit n̄
mis timidū et vndis sese allidentibus et mutuo se
p̄cutiēbz sic nūmū. p̄cellōsuz. Naus siuecub⁹ ascē-
dētib⁹ et descēdētib⁹ piculose exponit. qz sepe aut
p̄cutit aut a p̄cellis d̄rys op̄t. Itē accidit periculū
et aura turbulēta. nam tpe tempestuosū et obscuro
et nebuloso mari se p̄mittē solet cē plurimū piculo-
suz. potissime q̄n̄ naus p̄ceps ferē i periculū ⁊ picu-
losū nō videt. marie q̄n̄ vēt d̄ry casu aliq̄ ouit. q̄a
certū naufragiū t̄m̄ timef. quāto aut̄ nauis p̄ vñ
venti impulsuz mouet versus portū. tāto p̄ctius
venti d̄ry impetu cōpellit ad p̄cipitiū aut saltēz inſe
d̄rios fluctus i piculo diuit⁹ detinet. Itē addit pe-
riculū naus deferētis debilitas ⁊ insufficiētia. p̄
enī intū est se cōmittere super mare nauicula nimis
parue siue fragili et cōfracte. qz talis nauis nō est se-
cura inter seuentis. p̄cellas maris. q̄n̄ vñ pp̄ par-
uitatē suā fluctibus opprimet et subuertit. aut pp̄
fragilitatē ventozū ⁊ aquaz impetu p̄fringitur. aut
p̄pter rimarū et foraminū multiplicitatē aquarū
subintrānū pondere ad imā demergit. vel saltēz ad
portū in tali nauicula tardius peruenit. ⁊ p̄capue
q̄n̄ in tali navi boni nauderi ⁊ gnari p̄na nō babe-
tur. T̄m̄ ei summū in mari ē periculū q̄n̄ nauis h̄y
impitū gubernatōrē ⁊ inarcumspectū. N̄is et m̄-
tis alijs incōmodis subiaz mare tā mediterraneū
q̄ oceanū vt dicit Jsi. Vocāt aut̄ tā greci q̄ latini
mare oceanū. eo qz in me dū circuli ambit oibem.
Tōtā. n. sperā nr̄i habitabilis circuit ocean⁹. a cele-
ritate sic dicit. eo qz oculus circuit ⁊ discurreat. vñ qz
purpureo colore nitet ocean⁹ q̄i cean⁹ id ē celi. cir-
culus vt dicit Jsi. li. xij. hic ocean⁹ oras frātū am-
plectit. alterm̄qz est h̄y accedit et recedit. respiranti-
bus aut̄ i pfundū vētis. aut remouet maria aut ab-
sorbet. Et q̄uis vñ sit mare q̄tuz ad sui cōtinuari
onē. t̄m̄ pp̄ multifidos et sinus de. pris regionib⁹
diuerſa vocabula sūp̄sit. vt mare gallicū a gallicis.
et mare britanicū a britannis. sic et gadiacū mare
a gadiibus est dictum. vbi p̄mo oceanū in aris ma-
gū limen aperitur. vbi cum bercales percuisset.

columnas ibi posuit sperans ibi terre esse finē. *Idu*
cusq; *Isido. lib. xij.*

De mari magno siue mediterraneo.

Capitulum.

xij.

Mare magnū siue medi-

terraneū ē qđ ab occasu ab oceano fluit et
in meridiez vergit. deinde ad septentrionē tēdit. qđ
inde magnū appellat. qz cetera maria in pparte il-
lius sunt minorā. Dicit autē mediterraneū. qz p me-
diā terrā vsq; ad orientē pfundit. asiam et affricam
terminās et europam. cuius pime partis sinus q̄
in hispania pfundit. hybericus et balearicus appel-
lat. deinde gallicus q̄ narbonensem puincia alluit.
p̄ ligusticus q̄ iuxta urbē ianuā est. prim⁹ et vici-
nus. post est tyrenicus qui. Italia attingit. Inde si-
culus qui vsq; ad cretam a sicilia vadit. qui post in
pampubila et egiptum se extendit. deinde versus se-
ptentrionē magnus amfractus se retorquet. et tādē
iuxta greciā et illyricū in angustas septē stadiorū cō-
stringit seu coartat. deinde diffusus cōte pauci cur-
sus stringit et facit p̄pōntidē qui mor in q̄nq̄ginta
passus coartat. sicut bosphorus traciū. q̄ locus dicitur
p̄pōntides eo qđ puenit mare ponticū et p̄cedit.
Idē dī bosphorus a transitu stricto et angustis mea-
ubus dōm vt dicit *Isi.* Inde diffundit sinus pōri-
cus amplissim⁹ a tergo hīs meotides paludes. qđ
mare ex multitudine fluminū et aquarū dulciū influ-
entū dulcius est atq; amplius nebulosus atq; p̄ter
focas et delphinos. alias beluas marinas maiores
nō parit. Sicut autē terra cū sit vna. p̄ diuersis locis
varijs vocat vocabulū ita p̄ varijs regionib⁹ h̄ ma-
re magnū diuersis noibus nūcupat. *Idu*cusq; *Isi*
do. li. xij. Sinus vō maris dicūt maiores recessus.
vt in mari mediterraneo yonicus ab yō rege grece
sic dictus. Iones autē dicūt athenienses vnde yō-
nicū mare ab yonia vsq; i sicilia dilatat. In oceano
vō maxim⁹ ē sinus caspeus. iudicus. p̄lic⁹. ara-
bitus. qui et mare rubrū dī. Rubrū autē mare ē vo-
catum eo qđ sit rubens vndis infectū. nō tñ talem h̄
naturā qualē videt ostēdere. sed ex vicinis litōrib⁹
vicinat gurges atq; insiciē. qz ois terra que circūstat
rubea est et sanguineo colorū proxia et vicina. In ei-
minū acutissimū excerptit et alij colores q̄b⁹ pictu-
ra variat. vñ cū terra talem habz naturam et flucti-
bus litus dissoluēb⁹. maris substantia rubificat.
Ob hoc etiā in his litōrib⁹ gemme rubre inueniū-
tur. nam h̄mōi lapilli humo inuolunt cui⁹ inter are-
nulas sint attriti maris colorem retinēt atq; fundi.
Hoc mare in duos sinus diuidit. vnus ē persicus
ab oriente. que parte inhabitat. alius ab occidentē ara-
biens. que arabes incolunt et frequant vt dicit *Isi.*
lib. xij.

De pelago.

Capitulum. xiiij.

Pelagus ē latitudo ma-

ris sine litore et sine portu vt dicit *Isid.* sum-
mā habēs. pfunditatem et motus p̄nuitatē mlti-
rū vaporū et fumositatū generans densitatem et q̄
bus cōtrahit obnubilatōes et obscuritatē ex ventorū
varietate recipiēs coloris mutabilitatē et collisiōe

vndarū spumaz p̄gregās i superficie lenitatē et tumu-
tuositatē emittens et sonoritatem tumultuosam em-
est pelagus et sonoz in quietū et periculosus. sicut
mare superius dictū est.

De gutta.

Capitulum. xvij.

Gutta ē minima maris

vel aq̄ siue pluuie picula. a totalitate sua q̄
aliquā violentiā se pata. que q̄dez vt dicit *Isi.* gutta
dicit qñ stat aut pendet de tectis aut arboribus aut
esset glutinosa. Nulla vō dicit dūz cadit. bic et illi
cadit dicit quasi stilla cadens. Tam stilla vō qđ gut-
ta a nube aquosa vi caloris siue impetu venti reio-
luta suo pondere inferiora petit. et dū iū cadēdo est
nomē stille. in stādo autem vel pendendo obducit
nomen gutte. Stilla autē siue gutta in substantia est
humida et clara et dyaphana. forma rotunda. q̄m-
tate modica. virtute magna. nā terrā sup quā cadit
humectat et secundat. radices et semia nutrit et in-
grossat. viorē in herbis et arboribus et plāns vege-
tat et p̄seruat. pisces in mari reficit et recreat. oltra
impingit ac in eis margaritā generat vt dicit *Isi.*
maxime gutta roris. et cū sit in se mollissima. ex fre-
quenti tñ casu penetrat durissima. Juxta illud. *Qui*
ta cauat lapidem nō vi sed sepe cadēdo.

De spuma.

Capitulum. xvij.

Spuma est dicta eo qđ

spumat vt dī. *Isi.* et sordib⁹ ei aq̄ generat
vñ et mustū et ea q̄ coquūt spuma purgat. sicut
spuma p̄pter inclusionē v̄ti interclusi i aque sup-
ficie motu aliquo agitate vnde p̄pter inclusi aeris
lenitatē enatādo aque suspertur. et cito quippe
vndarū collisione gignit. sed tamē cito dispergitur
et dissipat. Spuma maris qñq; inter lapides recol-
ligitur. et per feruidam supueniēs caloris solans
actionē qñq; i pumicē qñq; in spongiam indurat.

De piscibus.

Capitulum. xvij.

Pisces a piscādo sūt di-

cti vt dicit *Isid.* li. xij. ca. vij. terrā et herbas
aquaticas lambūt et sic sibi victū querūt. Dicuntur
et reptilia. eo qđ notandi et reptādi speciem habent.
in natando enim repunt q̄uis in pfundum se de-
mergant. vnde ambro. in exameron. Magna inq̄
inter pisces et aquas vicinitas et cognatio ē est enim
aquis diu viuere non possunt. nec solo aeris spū-
culo sine aque attractu diu viuūt. habent enim q̄-
dam reptādi speciem et naturā. quia dum piscis
natat contractiōe corporis in minorē se colligit lōg-
tudinē. et iterum se extendens aque inicitur. quo-
nisi repellens aquam in anteriorē se propellit. vñ
vñtur quibusdā pennulis sicut avis in volando. h̄
alio modo. qz piscis natans pennulas mouet a par-
te posteriori in anteriorē. et quasi quibusdā bus-
chys aut remis aquas amplectens et retinens i an-
teriorē se extendit. Auis vero mouet pennas sur-
sum et collectū aerem p̄ expansaz alaz amplitudinē
pellit redire per ptē posteriorē. vñ p̄ violentiā aeris
propulsionem a parte posteriori mouet corpus in
anteriorē. Species autem piscium multiplicat

variant sc̄z quo ad locū vbi generāt. ⁊ quo ad eā q̄ cibant. et quo ad colozē et formā variā qua ab invicē discernunt quo ad substantiā qua cōponunt. et quo ad virtutem qua diversimode opant. Et utrum igit ad sūū siue locum vbi p̄creant. magna diversitas ē. q̄dā ē in solis aq̄s. q̄dā v̄o partim i fr̄is ptim in aq̄s cōversant. et talia pisciū genera sunt ant: p̄bi dia. id est dubia ab H̄sido dicit̄. eo q̄ ambulandi in terris vsuz et natādi i aquis officuz tenent a natura. vt voce et cocodrilli. castores et p̄potami. i. flumiales equi et h̄mōi. a noibus cī aialū terrestriū pisces nomina sē sortiti. vt canes marini lupi. eo q̄ mordēt alios voracitate ip̄roba atq̄ ledāt. H̄s. In sol' aq̄s viuētēs alij sunt i solo mari degētēs. alij v̄o sunt in flumib⁹ et in stagnis et in alijs aquis dulcibus p̄morantes. alij vero sunt inter hos medij nūc ad dulces nūc ad salias aquas passus gr̄a dīnertētes. Pisces vero a mari ad dulces aquas egredientes. in eaz dulcedine delectant et impinguant ⁊ cōuerso. et hī nūc i mari nūc in aqua dulci cōversant. multi autē pisces sunt flumiales. qui maris salcedinē nō ferentes gustata aqua falsa subito moriunt. vñ sursum ventrē clenant et sup aq̄e superficie nātāt qd̄ in oibus piscibus n̄sris et aque dulcis ē signuz mortis. Pisces vero in mari natātes squamas h̄nt duras ⁊ grossas p̄opt aq̄e salis siccitatē. pisces vero flumiales squamas subtiles et sp̄ias molles. sp̄ie vero in piscibus necesse fuit ad sustēdandū carnis eoz. p̄pter fluidā mollicie naturales. Docet autē Auicē. eligere bonos pisces fm̄ naturā loci vbi nutriunt. dicens sic li. ij. ca. vij. In locis inq̄t i qb⁹ morant pisces est electio. qm̄ illi qui morant in locis petrosus sunt meliores vel dulciores ⁊ in aq̄s dulcib⁹ currētib⁹ i qb⁹ nō sunt fordes et nō sē limose neq̄ lacuales neq̄ campestrēs et q̄ non sunt de lacubus p̄us q̄ flumia nō inbibūt ⁊ in qb⁹ nō sunt fontes. Itē idē ibidē. Et pisces q̄dem marini sunt laudabiliores. q̄ sunt subtiles et meliores sunt illi q̄ sunt pelagini nō als q̄ in alto pelago nutriti. et qui morant in aq̄s discooptis et flatu ventoz supra se meliores sunt illis q̄ sunt ecōtrario. et illis qui in aq̄s multatū agitationū et vehementis exercitū meliores sunt illis qui habitāt i aquis stantib⁹. vñ pisces pelagini sunt meliores q̄ flumiales. et ip̄i meliores q̄ lacuales. marie si sunt lōge a fluuio et a mari. habēt enī quietē. nec eoz putredo lauat a subintrante fluuio siue mari. vñ tales pisces male sapiunt ⁊ cito cōputrescunt. meliores etiā sunt pisces tā marini q̄ flumiales in pelago aq̄lonari et orientali. q̄ in australi. q̄ ex ventoz impetuoso flatu aque pl⁹ mouent ⁊ amplius depurant et subtiliant. et iō illaz aq̄rū pisces plus mouent et exercitant ⁊ a suis sup̄fluis magis emūdan. Itē diuersificant pisciū sp̄es nō solū fm̄ generatōis siue locū. verū etiā q̄tūm ad generatōis siue modū. Quidā. n. generant p̄ ouationē. et q̄daz p̄ coitū ⁊ spermatis emissionē. vñ di. aristo. li. v. Accidit generib⁹ pisciū ouatū qm̄ qm̄ femia ouat seq̄ masculus oua et lac suū eicit sup oua. et oē qd̄ tāgit lac siue spermate masculi et ouis erit piscis. et iō q̄ nō tāgit ex spermate nō pullificabūt. femia autē ē mulier ouatōis. h̄ maior pars oioz trāsglūit a femina.

et multa oua damnant i hūido et nō saluant ex eis nisi que ouant i locis vbi sperma masculi eicit. qm̄ sic aut saluarent nimis multiplicarent. Seruat autē pisces paritate in suo genere sicut aristo. ibidē dicit. nunq̄ inquit inueniebāt pisces qui faceret ouatū cū genere alterius piscis. fetus autē suos diligūt et nutriūt longo tpe vt di. aristo. in eodes. oēs pisces nutriant et custodiūt pullos suos p̄ter ranas. Itē ibidem dicit q̄ pisces flumiales et palustres plus ouat et citius q̄ alij. q̄ in maiori pte post quiq̄ mēses. alij aut oēs pullificant post. xij. ad ē annū. pui enī pisces pullificant in locis vbi aqua ē iura rad' res arborū et cānarū. Itē idē ibidē. marime p̄s ouoz damnat qm̄ pisces ouant vagado. q̄ cū p̄s n̄ sit masculus ab ip̄i? femine oua nō informant. ab aubus etiā ⁊ ab alijs piscibus diglūunt. Itē ibidē dicit. q̄ quidā pisces generant sine ouis ⁊ sine coitu et limo ⁊ arena. et ex putrefactōe que est super aquam. Item ibidē. tempore coitus vagantur mares et femine piscum sicut grex et ambulant par cum pari. et multi ex eis cum pullificant infirmant. et propter hoc tūc tempore marime deprehendunt. Item ibidem. q̄daz pisces pariunt qm̄ ad arenam fricant ventrem suū. In libro autē iorath de animalib⁹ dicit. q̄ pisces effi meron sine coitu nascit. et cū vixerit per tres horas diei tūc moriē. piscis etiam murena nō a suo simili concipitur. sed a serpente que sibi loquatur. ad amplexandum vt dicit H̄sido. li. xij. ca. vj. Murenant inquit greci staminā vocant eo q̄ se complacet i circulos. hanc femine serus esse tradunt et cōcipere a serpente. ob id a piscatoribus sibi loquatur ⁊ capitur. fuisse percussa vix intermūt ferula vero stamin. hanc h̄se animā in cauda certum est. nam capite percusso vix dicunt eam interfici. cauda vero percussa et amputata statim dicit mori. Et ecōtrario de serpente nam p̄rito capite vel absciso statim dicit mori. cauda v̄o inde abscisa diu viuit. Dicē etiā idē Jo. q̄ serpens deponat venenū anteq̄ coeat cū murena. sed p̄pleta generatōis actu resumit venenū suū. Itē iō murena in cōcipiendo nō strahit venenū a serpente nec generat aliquid serpentinū. sed sibi simile vt dicit idem. Item quidam pisces p̄cipiūt ex solo roze sine ouis et sine spermate sicut ostree et alij quidā pisces in conchis degentes. vñ dicit Jo. pisces inq̄t elicta p̄ noctem egrediunt aquam et in terris et roze matutino concipiūt et pariunt. quoz conche in decremento luce semp manēt vacue. quidā etiam pisces mouēt ad ceptū ⁊ ortū fm̄ ortū stellaz vel occasuz sic di. Jo. et etiā H̄s. vñ dicit de pisce q̄ dicit australis. tūc pisces illi? generis ouit qm̄ pisces incipiūt tendere ad occasuz. nec appēt quīsq̄ plīades itez ouat. qm̄ autē pisces generent. null⁹ m̄ m̄doz pisciuz h̄ testiculos. sic nec aliqd̄ genus serpētis. nec aliqd̄ genus carens pedib⁹. nec h̄z māmillas nec lac p̄ delphios. q̄ h̄nt lac ⁊ lactāt ser? suos dū sint pui vt dicit aristo. li. vj. De qb⁹ dicit H̄s. li. xij. ca. vj. adpines q̄ ⁊ symōes noiant. sic vocāt eo q̄ voces hoim sequūt et ad vocē symphonie gregam pueniūt et i armonia delectāt. qb⁹ i mari inbil ē veloci? nā plerūq̄ salientes nauē trānuolat. q̄z saltus et lud⁹ i fluctibus futurā signat tempestatē. Et etiāz delphui genus

in nido dorso serrato q̄ tenera vētrū secātes interi-
 niūt cocodrillos. *Ibid.* Itē diuersificant genera pi-
 scaū quo ad cibatois modū. naz. auic. di. li. scdo. Illi
 q̄ cibant herbas bonis ⁊ radicib⁹ plātarū sunt meli-
 ores eis q̄ comedūt fordes q̄ de ciuitatib⁹. p̄iūunt
 ad loca infusionū. In herameron etiā dī. diuersificā-
 tur etiā pisces in pastu. nā q̄dā mutuo se deuorāt et
 sua carne vicissim pascūt. minor apd illos esca ma-
 ioris est. rursus ille maior sit esca alterius et preda.
 et cum alijs deuorauerit. tandē ab alio deuorā. vt
 di. aristo. lib. vi. Carabo inq̄runt pisces magnos
 et comedit ipsos. multipes autē vicit carabonē et co-
 medit ipsū. Itē ibidē. q̄dā pisces pascūt i sceno ⁊ lu-
 to sic carabo. et pp̄ hoc ē pōderosus et multū de lu-
 to i ipso iuenit. pisces vō q̄ alios p̄dant dētes hnt
 formiores. sic de pisce quodā quē greci phagion vo-
 cāt dīc̄ *Ibid.* q̄ ita h̄ duos dētes vt in mari ostreis
 nutrit. vñ et dentur p̄ grāditate ⁊ formidie dētū
 appellat. alij vero pisces vt dī. i herameron dentes
 hnt miores. h̄ plures et densiores ac acutiores. vt ci-
 to abū acceptū incidit et facile sine mora deglutit.
 ne cibus i ore diuū detētus aq̄ alluione auferat.
 Aliq̄ etiā pisces abū suū i arena fodiēdo q̄rūt sicut
 di. *Ibid.* li. xij. de porco marino q̄ vulgo sull⁹ dī. q̄
 dū cēkā q̄rit more suis sub aq̄s fodit terrā. circa gut-
 tur ei bz onicū. et nisi rostrū arenis isigat pastū n̄
 colligit. Itē aristo. lib. viij. pisces. p̄ maior pte come-
 dūt carnes et comedūt se tpe pullificatōnis excepto
 fuscaleon. et vniuersali pisces sunt gulosi et audi-
 ad abū. et p̄apue pisces q̄ dī. habatue. et pp̄ hoc ex-
 redūt vētrū suū cū fuerit ieiunus. et sepe inflat vētrū
 suū ⁊ eijat a se alios pisces. qm̄ vent⁹ ei⁹ puēt ad os
 et n̄ h̄z stomachū. Itē differūt pisces q̄ ad tps et lo-
 cū past⁹. nā q̄dā i aq̄ q̄rūt abū suū. et q̄dā de nocte
 sup̄ terrā sicut ypotam⁹. equus. s. flumal. sic dicit⁹ co-
 q̄ eq̄ i dorso et i imba sit siltis. vt di. *Ibid.* q̄ die i aq̄s
 p̄morat. in nocte segetes depasat. hūc nilus gignit
 vt di. *Ibid.* Generali autē fm̄ aristo. li. viij. pisces pl⁹
 laborāt in die q̄s i nocte. et plus aū mediaz noctē q̄
 post. et iō vt di. aristo. venant aū ascēsus solis. et tūc
 ponūt venatores retes. q̄ pisces vidēt hora illa. et
 qm̄ augmētat lux nō vidēt. odore tñ q̄runt abū no-
 cturmo tpe. i odoriferis. n. delectant. et iō dī. li. iij. ge-
 nera pisciū odorāt et audiūt. et iō ad vasa nona q̄bz
 venant citi⁹ accedūt q̄s ad antiq̄. imo nisi fuerit no-
 uū defacili ad vasculū nō accedūt. sepe em̄ p̄ odore
 decipiūt vt di. *Ibid.* Est inq̄t belua i mari q̄ de sau-
 cib⁹ suis respirat aquā cuz vapoze odorifero. pisces
 sentiētes odore sequūt ipsam et intrāt fauces ei⁹ p̄
 odore. q̄ ipsos deglutēs ab ipis sic abat. Dīc̄ et idē
 q̄ p̄ piscis noie falte in cur⁹ ore aq̄ hausta dulcescit.
 quā pisces miores sequētes intrāt i os ei⁹ quos su-
 bito accipit ⁊ deglutit. Itē di. idē q̄ delphini p̄ odo-
 rē sentiūt et cognoscūt si hō mortu⁹ i mare vñq̄ co-
 mederit de delphino. q̄ si comederit. p̄medūt ipsū.
 si vero nō p̄mederit. a morib⁹ alioz saluāt eū. ⁊ ad-
 litus pellūt eū cū rostris suis. Idē di. aristo. et plī-
 nius. Itē aristo. li. viij. pisces claras aq̄s et currētes
 inhabitātes n̄ cadūt sup̄ res fendas nisi habeāt bo-
 nū sapore sicut nec aues. ⁊ in hyeme fugiūt a fundo
 maris. p̄pe terrā q̄rēdo calore. et ibi q̄rūt pastū suū.

In estate vero ecōtrario a litorib⁹ fugiūt. ca. lida q̄
 rēdo fundū. et venant i hyeme iuxta trā. h̄ in estate
 in p̄fundo. nā calor imoderat⁹ ledit pisces. Itē di.
 in eodē. Sūt pisces q̄ apud ascēsus canalicū moriūt
 p̄ calore. silt nocet eis magnū frīg⁹ marie hnt⁹
 pidē i capite. vt cāctis et binōi. nā lapis i capite
 gelat et coagulat et morit defacili talis piscis. vñ
 tur etiā pisciū spēs quo ad figurā ⁊ dispositōis. n. i
 i q̄ntitate q̄ i q̄litate. Sūt. n. ingēta q̄dā belua q̄
 nera qz corpa mōtib⁹ sunt eq̄lia vt di. q̄lis sunt cor-
 q̄ excepti ionā. cui⁹ alu⁹ tate fuit magnitudis. vt in-
 star inferni obunēt. dicēte. p̄pha. De vētre inferni
 audiuit me. Sūt ⁊ alij pisces ita p̄uili q̄ vt baro-
 capiūt vt di. *Ibid.* li. xij. Alfo⁹ ē piscis q̄ p̄pter exigu-
 tate capi nō p̄t. vt ibidēz dī. Enchin⁹ ē piscis p̄uili
 vt sempedal. ab herēdo sic dictus. q̄uis. n. exigu-
 corpis sit. maxie tñ ē virtutis. nauē. n. ad herēdo ro-
 tinet. nā nauis cui adheret h̄z ruat vētrū. sicut ped-
 le. q̄si radicata stare in mari vidēt nec moueri p̄t.
 in retinēdo h̄z mōmodo adherēdo. vñ? ei⁹ ē dūc-
 tū moron appellauerit. eo q̄ nauigia stare cōpella-
 vt dī. ibidē. In herameron etiā dī. de eodēz pisce. q̄
 vētoz p̄fennēs. p̄cellas calculū arripit validū ⁊ tñ
 q̄s anchorā ne excutiat fluctib⁹ trahit. ⁊ nō suis se-
 berat viribus. h̄ alieno pōdere munif et p̄ futurā
 p̄lata stabilī. qd̄ vidētes naute sibi p̄cauēt ne
 bo p̄ueniat eos iprouisos. sic di. amb. et beda. De
 etiā arif. li. iij. q̄ femiei pisces s̄ lōgiōres masculini
 et sunt durioris carnis. et anteri⁹ masculi durius
 et silt sup̄. In feminis vō iteri⁹ et posteri⁹ durū.
 Dīc̄ autē auicē. li. ij. q̄ meliores sunt pisces q̄ n̄ si
 gni valde neq̄ hnt carnē nimis durā et sicca. etiā q̄
 bus n̄ ē nimia pinguedo nec multullago i quib⁹ n̄
 malus sapor. vel odor. suavis autē saporis s̄ p̄uen-
 entes. nō nimis pingues. nec habētes sup̄flūā pin-
 guedinē neq̄ grossam maciē. et in q̄bus nō accidit
 post etitū de aqua cito fetor. et illi qui habent durā
 carnē silt meliores efficiunt. et in illis q̄ sunt durā
 carnis. melior est ille q̄ minus ē mollis. Et quo p̄p̄
 diuersitas i piscibus quo ad substantiā et qualitatē.
 Om̄is em̄ piscis sicut dicit idem generalit̄ frīgūditas
 est et hūidus. quidā tamē sunt in compatōne com-
 plexionis pisciū ceteris calidiores. ⁊ maxime q̄ndā
 sunt saliti. Et iō quādo sunt valde recētes generā-
 fleuma aquosus et mollificāt nervos. et nō sunt cō-
 ueniētes nisi valde calido stomacho. Saliti vō ma-
 gis cōueniūt medicie. Capita ei salitoz pisciū s̄
 morium carnis rabidi ⁊ puncturā scorpiōis. eradi-
 cant carnē adulterinā in vlcerib⁹ et cōferūt vlceri-
 bus putridis ⁊ saniosis. Similiter ius om̄is pisciū
 cōfert venenis bibitis et puncturis. Multos em̄ ha-
 bent alios effect⁹ sicut ibidē dīc̄. h̄ bec dicta de eoz
 qualitate et substantiā nūc sufficiant. Item differūt
 pisces i viuacitate sensus et ingenij sagacitate. vñ
 tñ em̄ sunt plurimū ingeniosi. aliqui ei mirā astutiā
 habent euadendi quādo sentiūt insidias piscatorū
 vt dicit *Ibid.* li. xij. Dugl inq̄t est genus piscis mal-
 tū agilis. nā vbi dispositas sentit piscatorū iūctas
 p̄fessim retrosus tendit et ita cito retes manū. vñ
 volasse ab astūbz videat. Item dicit ibidēz de be-
 stiauro. eo q̄ bestiaurus solus inter pisces esca

mare perhibet. huc dicit plinius esse ingeniosum. naz
 du sentit se intrasse sportula piscatoris. no ex frore cru
 pit nec in vestibus viminibus caput inferit. h crebus cau
 dis de ictibus et aduerso fores laxare incipit atqz ita
 retrozuz redit. que lucrantē si aliqz bestaurus forte vi
 derit exerius z erupere satagente adiuuet. caudaz in
 ore eius apphēdēs put pōt. ipm liberare et extra
 here intēdit vel cōtēdit. Ad hoc dicit idem Lōgrus
 quidē plures netus hz ingeniosus ē in solerna efcas
 acquirēdi. nam abū in hamo appetēt. h aculeum ti
 mens. nō mozu h suis pinnulis hamū cōplectit. et
 nō prius ipm dimittit quin efcas circūferat. Cāri
 etiā ostreis inimicant. carū etiā carnibus viuunt mi
 ro ingenio. Nam qz forte et validā eius testā aperi
 re nō possunt. explorāt qm ostrea claustra testaz sua
 nū aperit. et tūc cācer qui latitat in insidijs latentē la
 pillū inijcit ne ostreū claudere se possit. et ita impedi
 ta clausura. carnes ostree deuorat et corrodit. Ostrea
 autē a testa sunt dicta. qua interior carnis mollicies
 minuit. Siccā est ostrea testā vocat. et dicitur totus ille pi
 sca cū sua testa ostreū in neutro. h ostrea in femio
 di eius caro. dicunt etiā tales pisces cōche et conchi
 lia. qz deficiente luna tales pisces cauant id ē euacuāt
 Luna cū in augmēto fuerit auget humore. diminiuit
 tur vō humor cū luna fuerit in defectu. et idō pisces
 clausi in conchis in lune incremēto turgescūt. et i de
 sectu euacuāt. In his autē cōchilibz piscoe generāt
 margaritbe. de quibz dicit plim? et alij qz de animan
 tū scripserūt naturis. qz tpe nocturno litora pectunt
 in celesti roze margaritas cōcipiūt. vñ et tales cōchi
 lie margaritifere et herete se dicte. i qru carne precio
 sus calculus solidat et ē nobilissima gēma qz sic et ro
 ze vernal tps generat. Sūt qz qnto albio. et lucidior tāto
 efficacior estimat. Sūt z qdā cōchile siue cōche muni
 ces dicte ab asperitate et acumine. qz alio noie cōchi
 lia dicunt. qz circūscul ferro lacrimas purpuree coloris
 emittūt. ex qbz purpura colorat. et inde ostruz ē
 appellatū. qz ex humore teste eliat hęc tinctura vt di
 cit Jsi. Mas et multas alias piscū pprietates et na
 turas in li. plinij et aris. et in Jsi. et i hexamerō amb.
 et basilij poteris inuenire. ne tediuz iferam? legētibz
 de hac materia hec sufficiāt. Dic etiā plim? vt dicit Jsi
 do. li. xij. qz piscū sūt i aqs genera. c. l. iij. et qbz mltā
 qdā nature intellectu ordinē tpm suoz cognoscūt. qz
 dā in suis locis siue mutandō vagant. qdā siue tps
 obseruandō viuūt. qdā vō pimitūdō masculi et femi
 ne picipūt catulos suos. vt cet. Idē autē ē cet? z bale
 na. et sūt balene immēse magnitudis belue ab emit
 tēdo z fundēdo aqs sic vocat. Omibz. n. alijs beluis
 marinis alij faciūt vndas. Balena. n. emittit dē.
 Cete autē dicunt a corpis imanitate vt dicit Jsi. li. xij.
 Dī autē in li. Jozath. cetus habūdat in spermate. et
 p? ei? coitū cū femia qd supfluit supnatat aqz. qd col
 lectū et defecātū in ambze substātiz cōmutat. qm ei
 multū esurit. vapore odoriferū ad modū odoris am
 bze et ore suo emittit. in qz pisces delectant. et ppe va
 poris redolentiā ipius onficiū ingrediunt. et sic dece
 pt ab ipō denozant. In h pise vt dicit idē. materia
 terrestris dñat plus qz aque. z idō multe ē corpulētie
 z pinguedinis. vñ in senectute p magnitudie cor
 poris in eius dorso cōadunat puluis z cōdensatur i

tantū qz herbe et frutescūt ibi crescūt ita vt belua isu
 le silis eē videat. ad quā si nauigātes incaute appo
 pinquērint. sine periculo viz euadūt. naz aqua in tā
 ta quātitate de ore eijit qz ipaz aliqū obruit z sberer
 git. Tāte etiā est pinguedinis qz qm piscatorū pēcu
 tē venabul siue telis vuln? nō sentit nisi pns pigue
 do totalē pfozet. h qm caro interior ledit tūc facillime
 capit. qz amaritudinē aqz false nō sufferēs litus penit
 Tāte autē ē quātitas qz non capit tota patria ex sua
 captura emēdat. Larulō suos amore nuro diligit z
 eos i pelago longo tpe circūduat. qz si eos ab arena
 rū cumū impeditū pingerit aqz multitudinem in ore
 collectā sup eos fundit. et sic eos a periculo liberans
 ad pfundū pelagi reuocat et reducit. p oēs occurfus
 ipis nocuos. p eoz defensionē se opponit. z sp inf se
 et mare in pte tunioz eos ponit. et qm inualefcit tēpe
 stas fer? suos adhuc inuenes et teneros i ventrē suū
 pbit qz serenitate facta viuos euomit iterū et emit
 tit vt dicit idē. Jte iozath p cetū pugnat qdā piscas ser
 pētinus z venenosus sic cocodrill? et fugiunt pisces
 ad candā ceti. qz si deuict? fuer. pisces pdicti moriūt
 qz si nō poterit ille piscis pelifer deuincere cetū. a
 sancibus suis fumosuz vaporē fetidissimū in aquaz
 emittit. Cetus vero fumo odorifero de ore emittit. se
 nidū odorē repellit et sic se et suos ptegit z defendit.
 Explicat liber. xij.

Incipit liber. xiiij. de terra et partibus eius.

Postquam diuina co
 operate gra cōplet? ē tractat? de pprie
 tātibus corpis supnū lumiois. s. celi et
 corpis intēdij lucidi pspicui et dya
 phani. s. ignei aerei z aquei. vltio dicen dū ē de pprie
 tātibus corpis isimi z opaci. z h tā in generali qz i
 speciali. Corpus autē isimū z extremū ē ipa terra re
 spectu celi. de cui? pprietatibz cōibz aliqz hunc opz
 sculo iserēda z hoc qz ad ei? substantiā z qūtatē et cō
 tentū siue omatū. Cōtinet autē in se interi? p omatū
 oia metheonica et mineralia sic lapides z metalla. ex
 terius vō sensibilia sic bestias et iumēta. et vegetabi
 lia vt herbas plātulas z arbusa. de qbz oibz ponē
 da sūt aliqz in h tractatū. put de eis sacra scriptura vi
 det in supficie facē mentionē. Simplicia autē et oibz
 fere nota credim? h p simplicibus sufficere debere.
 et idō de ill? pauca recitātes maiorā maioribus et sub
 tiliorā subtilioribus reseruat. Hoc autē in pncipio
 hui? opusculi volum? ptestari. Et parū aut nihil v
 nfo h apponim? h autētica sanctorū z etiā aliquorū
 phoz dicta quēadmodū in precedētibz fecimus
 intersecalariter per ordinem inseremus.

De terra.

Capitulum. 1

Terra itaqz vt dicit Jsi
 do. li. xij. c. j. est in media mūdi regione posi
 ta. ab omibz partibus celi in modū centri equali i
 ternallo separata que singulari numero totū orbem
 sigt in plurali vero singulas eius partes. Est autem
 dicta terra vt dicit ibidē a superiori parte qua tenē.
 Nec et humus dicit a mari humido cui cōiungit.
 Dicitur et tellus quia fructus eius tollimus. Dicit

et ops eo q opē fert frugibus. Eadē dī arida vel qz arature vel culture est apta. vñ qz ab aliquo siccitate ppria est distincta. qz enī humida sit hoc ab aque viuitate formē sic ibi dicit Jsid. Proprietates autē terre describit Basilius in examerō sic. Terra inquit est corpus infimū et mediū equalibus spacijs a celo remotū. et id celi centrū a sapiētibz ē vocatū vnde et omniū corporoz est corpulentissimū de simplicitate et subtilitate habēs minimū alterū mūdi formatū fundamentū. Corpus natura frigidū et siccū. quāitate respectu celi minimū quāuis in se maximū. qualitate obcurū et ex se opacū. figuratiōe spericū et nō nisi aque glutino pmanisū scdm se totā quietū. licet in suis partibus suscipiat sepe motū omniū corporalīū viuentiū habitaculū pedū dei scabellū dictū eo qz in corpore mūdi minima ē spēs hui⁹ elemēti minusqz apparet in eo diuine operatio p̄tatis pp̄ qd dī suo quasi infimo pede tāgere terrā. Quia respectu magnitudinis et pulchritudinis celi minime videt in corpore terre diuine sapiētie sublimitas relucere. Quis autē terra respectu celestis corporis sit infima tamē lunariū celestū influētie ē maxime susceptiua. Et ideo fecundissima est tanqz m̄ omniū et multarum z cōtrariarū specierū maxime pductiua. Quē enī sit celi centrū in omī sui parte ab ipō recipit influentiā et effectū. vñ qd minus nobilitatis videt habere in sua substātia recuperat in effectu z virtute sua qz nobiliores pducit fm qd spēs aliqz qz ipm celū qd p cōnatu habet solas insensibiles stellas. Terra vō p oz natū cōtinet et pducit vegetabiles sensibiles z ratio nales creaturas vt dicit basilius. Dicit enī ad hec idem. terra vt dicit phus est pprijs equilibrata ponderibus. quelibet enī suarū partū suo pōdere nitit ad mūdi mediū quo nisu et inclinatione singulariū partū tota circa centrū equilibrata suspēditur et eq̄liter immobilis retinet sicut scriptū est. Qui fundamli terrā super stabilitatē zc. Ideo fm Jsi. li. xj. dicit solū qz elementū ē solidū cuiuslibet corporis quātiūcūqz pōderosi sustinēs totā molez. vñ qliget grauiasursum mota quousqz terrā stabilez tangāt pmanēt in queta. s̄cū peruenerint ad terrā quietātur. pp̄ in signes autē ipsius terre pprietates nobiles et effect⁹ erroz gentiliū terrā deificauit et eam diuinis honoribus antiquitus venerat et colere cōsuevit sicut tangit Jsi. li. viij. in tractatu de dijs gentiū et nominibz ea. xij. Cererē deoz matrē vocauerūt antiqui terrā z a creādis frugibus sic dicta eo qz oia cibant et nutrit i digentia alimēto. nā terra mater ē fecunditatis. qz nullū vegetabile pōt crescere nisi in terrestri substātia ra dicetur. Ideo etiā ops est dicta quia melior sit terra ope culture. et ex ipā cōsequitur opē victus quelibet viuēs creatura dicta est dea uesta quia cōstat vi sua vel quia herbis et arboribus et floribus sit uestita vt dicit idē. terra enī seminibus arefcentibus in hyme colorē cōcipit ab ehere in vere et estate. vñ tunc herbis et floribus oratur et uestitur quibus in autūno et hyeme spoliat. In signū autē rāte secunditatis z virtutis facta ē ei magna imago feminee alma mater nūcupata torrida corona posita super curruz enī leones domiti subiiciebātur in vna manu portabat dauem in alia tympanū siue cimbālū cuius auri

ge vibrabāt gladijs quos gestabāt et galli marmorei sedētē in curru subssequi fingebātur zc. Mater sicqz dem fuit dicta. eo qz plura pariat et omnibz mortalibus abū gignat. dicit autē et mater alma eo qz omnia animalia alar. est enī elementoz nutritio dicit Jsid. coronā torridā in capite gestare dī qz cunctis ciuitatibus suppositis insignitur in curru reposito vehit quia ipā terra in volubili aere sustinetur. sedet autē in curru volubili quia cuncta omnia moueant illa sola dicit nō moueri qz illi loci subiiciēt māsueros ostēdit nullū genus esse tamē qz in morte nō subiici a terra possit aut superari clauis in manu fingit ostēdit qz terra hyeme claudat et vt nascant fruges in vere aperitur. Quē autē terre dicant galli ferre ostēdit qz volatilia indigent in mīnibus terre et ideo aues eam oportet sequi et eam descēdere vt in ea possint semina victus graui reperire. sonitus autē cymbalozū designt in colendis agris strepitus ferramentoz vomerū et ligonū z ceteroz encorū quia antiqui instrumētus eneis colēbant terrā anteqz ferrū esset inuentū vt dicit Jsi. qz ministrū enī strictis gladijs fingit designat qz p terra defensa vñ adquirenda sepe bella cōmittunt in quibus gladij extrahunt. bis et alijs multis modis referuntur pprietates terre sub integumēto fabularū sic dicit dem reatā ab Jsi. Quis autē terra sit summe fixa z stabilis fm sitū summe tamē inter elemēta ē passibilis per effectū. Item Quis fm substātiā sit frigida dicit tū in se pūnet vapores igneos quos emittit vñ patz i etha z vulcano sic ibidē dicit idē. Itē Quis terra supicialiter exteri⁹ sit nigra et indecora intrinsecū cōtinet multa p̄ciosa. Et quadā enī celestis influētie ipsione i interioribz terre venis p̄ciose gēntia nobilia metalla generant. vñ et terre virtutis iū qdā extrinseca deformitate occultat. Itē terra vñ dicitur mari cingit et maris brachijs circūdat et percūtat. cur? humiditate per occultos meat⁹ penetratur ne p̄ siccitatis natural⁹ cōmūio resoluitis p̄bz redigat vt puluerē vt dicit beda. Itē terra Quis in suo totū sit solida i substātia ei⁹ tū qlibet ps ad centrū ē naturalit̄ motiua et p admixtionē ignearū partū et aerarū fit in aliqbus suis p̄bz rara et porosa cauerna sa et spōgiosa. cur? p̄cauitate vaporventosus subintrās terre ptes cōmouit et agitat et generat terremotū sic dicit Aris. li. methoz. Vētus inqz frigidus i vtre terre agitat⁹ facit istā agitationē qz ē terremotus. z sequit̄ ibidē. sic sit sonit⁹ ex cōfricatione corporum se allidentū in aere ita sit mot⁹ ex diuersitate agitationis v̄ti occultati i terra z ē signū sup b. qz nō adq̄ escit donec scandaē terra z erit vētus audita voce nā. Itē ibidē dicit Aris. i. locis i quibz sit pcurius maris vñ hemēs z agitatio vñ dicit ei⁹ locis multaz cauernarū sit vebemēs terremot⁹. sic accidit tpe herculi i quibusdā insulis in quibz inceptit elenari terra ad similitudinē collis deide scissus ē locus ille et exiit v̄t? fustisqz destruxit ciuitatē cuius ipressio manifesta ē vñ qz nūc zc. Itē idē ibidē terremotū psequit̄ vel cōmūtat tenebrositas tegēs solē absqz nube vsqz ad cōsumptionē terremotus. pp̄ vaporē grossum et auicidit terremotū signū signās eius ē qd videt̄ in celo nubes lōga sicut linea recta an̄ occasum solis. Et Ro

quæ ibidē. z accidit quāq; terremotus ppter ecliptim
p lunā. qz tūc calor solis nō puenit ad aerē vt subtili
et cōsumat vaporē q̄ cā terremot⁹. Itē in li. vige
tabulū arif. terremot⁹ in locis arenosis nō fit h̄ in lo
cis interi⁹ cauernosis et exterius in superficie duris si
cut sunt loca montū qz si locus in superficie fuerit ra
rus exalat vapor paulatim et nāq; fit tāta aggregatio
vaporis vt possit mori terrā. h̄ cū locus interi⁹ est
rōcauus et spōgiosus. et exterius solidus atq; dur⁹
aggregatis partibus vaporis fit agitatio fortis ita qd
aliqui scindit terrā. In locis q̄ omnino porosis nō ac
cidit defacili motus terre ppter vaporis continuam
euectationē nec in locis valde duris et cōpactis. ppter
partū cōpressionē ppter quā illas vapor plurimum
non subintrat. h̄ accidit in locis interioribus cauernosis.
h̄ duris exterius et cōpactis. huc usq; Arist. Itēz ter
ra cū sit elementū fm substantiā similis ē in toto z in
partibus h̄ tñ fm q̄litate nō est in suis partibus vni
formis imo ppter aliarū qualitātū elementariū ad
mixture cōplexionē et naturā mutat et iō vni formē
nō h̄ dispositionē nūc colorē variat nūc saporez. ista
diuersitas multis accidit de causis et in multis mo
dis. quāq; ex sua eleuandē et deppressionē. nā eleuata est
frigidior; deppressior; vero et decliuior; esse calidior; con
suevit. qd vt dicit macro. accidit ppter radioz solis for
tiorē impressionem tam in locis deppressis q̄ in altis.
aer enī grossior; est in vallibus q̄ in mōtibus. et ideo
maior; ibi fit aggregatio radioz et etiā cōculcatio p
pter reuerberationē ad aerē grossum. in locis vō mō
tuosis z altis qz aerē h̄nt rariorē disperguntur radij z
nō ita coartant et ideo minor; ibidē generatur color.
Itē ex directa vel indirecta solis oppositione qz illa
terra fertilior; ē q̄ fm sitū disposita ē maxime ad susce
ptionē cōcurrentiū radioz solarū. que vero magis
elongant a radijs minus apta frugibus et fructib⁹
reperit. Itē ex ventoz diuersificationē. nā terrā quaz
cōtinue perflat ventus orientalis tēperate calida est. z
inter humiditatē et siccitatē quasi media vt dicit cō
stān. et ideo ē fecūda floribus et fructibus et magis
cōgrua hominū habitatiō. Occidentalis autē ventus
magis attinet frigiditatē et humiditatē z minus
efficit terrā tpatam et iō occidentalis terra minus est
fecūda. Vētus autē septētrionalis terrā desiccāt et
infrigidat tamē ratione pari aeris ipam subleuat et
depurat. vñ in terra aq̄lonari homies sunt. p̄cere sta
ture et elegātis forme. frigiditate enī exterioris aeris
claudunt; porē et calor; naturalis retinet; intrinsicus
ex cui⁹ virtute et statura ampliāt et figura corporis de
corat. Ventus autē australis q̄ calidus ē et humid⁹
terrā quā cōtinue perflat turbat calefacit inspissat et
ingrossat. et iō homines australis regionis sunt sta
ture cōtrarie et figure illis qui habitāt in aq̄lone. z
iō homines talū regionū nō sunt ita animosi et ira
cūdi et clamorosi sic alij vt dic cōstān. Itē variat q̄lita
tas terre siue p̄pactas ex elongatione a mari siue ap
ppinuatione. nam terra vicina mari meridionali
calidior; est et humidior; terra q̄ ē vicina aq̄lonari.
nam vapor; calidus et humidus a mari resolutus ca
lescit terrā que ē sibi p̄pinqua. mare vō septētriona
le cōuertit. et iō mare ponticū dulcius est q̄ cetera
maria siue minus salum quia pl⁹ in illo vincit frig⁹

Et iō vapor; frigid⁹ ab eo resolutus terrā infrigidat
ppinqua zc. Itē variat ex hominū exercitio et ope
ratione. quāto vō plus sodat et euertit. tanto ei vir
tus insita cū singulis p̄tib⁹ ampli⁹ p̄mūct et sic apti
or; reddit vt ex ipa fructus multiplex generet. q̄ vō
diu ociosa dimittit et quiescit. ad p̄ductionē fructū
redditur minus apta. Itē bona terra si roze fuerit p
fusa aut cōplata mollificat impinguat z meliorat. h̄
vero arenosa fuerit aut nimis lapidosa peior; efficit
quia ampli⁹ induratur.

De monte.

Capitulum. ij.

Mons est tumor terre in
altā se erigēs solo pede reliquā terrā tangēs
vt dicunt mōtes eo qd sint sup alā terrā emittēs vt
dic arif. Dic ēt arif. i. l. d. p̄prietatib⁹ elementoz. qdā di
xerūt qd terra in p̄ncipio siue p̄positionis fuit rotūda
z plana in q̄ nō fuerūt mōtes neq; valles qz erat spe
rica in figura sic corpora superiora. vñ montū et valli
um cā nō ē nisi cōmotio aquaz q̄ cauauerūt loca ra
ra et facti sunt mōtes p̄tes duriores q̄ nō poterāt cō
cauari. loca vō cōcauata facta sunt loca mariū et flu
uioz zc. Itē etiā dī in li. methoz. Mōtes iquit sūt
quāq; ex vehemētē motu terre vnde eleuat terra et fit
mons sic et aqueductu accidit cōcauano. p̄funda et
fit vallis. Itē ibidē. Maris quoq; accessus et recessus
quedā loca cauāt. quedā extollit et sūt montes.
Et quāq; mare totā terrā cooperuit deinde mollia q̄
dam etiā abasit et dura reliquit. et in quibusdāz lo
cis cōgessit mollia etiā quedā cōgestata cū absinde
ret desiccata sunt et i mōtes p̄uersa zc. Mōtes itaq;
sunt duri solidi et cōpacti. a terra versus celus erecti
et tamē terre radicitus sunt cōiuncti. quāq; tñ sunt in
terius spōgiosī cōcaui cauernosi et iō ad se rōne va
cuitatis aq̄s attrahūt atq; sugūt. quas postq̄ fuerint
coz cōcauitates replete p̄ capita fontū emittūt. z sē
cā sempiterni fluxus et ougo et p̄ncipiū fluiōnū vt
dic arif. Ex quo patet qd montes cauernosi sunt aq̄
rum et humorū attractiui. et attractorū cōtinue
emissiu. Itē mōtes sunt metalloz nobiliū cōtinenti
a p̄fundis enī montū venis metalla nobilia extra
hūnt. Itē mōtes sunt fructuū et aromatiū p̄ductiui
ppter puritatem enī aeris in summis montū
domināns puriores fructus et dulciores in mōtib⁹
nascunt q̄ in vallibus sicut paucores. Item mōtes
sunt citius q̄ valles radioz solarū susceptiui. et su
scepte illuminationis diutius retētiui. Itēz montes
sunt vaporū et exalationū generatiui. ex quoz ag
gregatione nubes in aere generant. In altissimis tñ
mōtibus vt in olimpo raro generant pluuie vt dic
Arist. quod ē ppter aeris subtilitatē et vaporū pauci
tatē. p̄mo enī vapor; resoluūt et cōsumūt anteq̄ ad ea
cumē montū attingere videatur. Itē mōtes ventis
et turbibus sunt expositi plus q̄ valles. et ideo ra
tione frigiditatis in mōtibus domināns sunt niuū
cōseruatiui. Vētis nāq; frigidis in mōtibus cōgelan
tur et constringuntur. et ideo in mōtibus diutius q̄
in vallibus cōmorant vt patz in caucaso et in libano
et in alijs cōsimilibus mōtibus qui semp; fm p̄sido.
denissimis niubus cādidant. Itē montes septi⁹ pa
riuntur ictus fulminis et fulguris q̄ valles vt dicit

Isid. Unde et pirenei mōtes a crebris fulminū icibus nuncupātur. Pir enī grece ignis dicit latine similit̄ a cereauiis mōtes a crebris fulminibus sunt dicit grece cereauiis fulmē dicit vt dicit ibidē Iſid. Ite mōtes qz fm situm alu sunt et sublimes maxime cōgruūt speculationi. vñ et qui aduentū hostiū pūda re et p̄cauere cupiūt cacumina ascendūt et emūnētia pericula a remōtis p̄dicatē cōsuerūt. Ite montes quia quo ad naturā et p̄positionē partū. solidi sunt et fortes ideo potissime sunt apti castrorū edificatio. ni vñ māiones in mōtibus solent esse fortes et ceteris tutiores. maxime qñ p̄pter interiorē duriciē non possunt suffodi. et p̄pter situs altitudinem adiri non possunt faciliter seu ascendi. Ite mōtes qz in herbis et in pascuis secūdi sunt et vberes. ideo cōueniūt pascere ouū et animalū refectioni mōtuosa enī pascua et granna in mōtibus crescētia sunt salubria. et nutriture animalū valioza q̄ illa q̄ crescūt in vallibus quous sunt generaliter piguora. Humor ei nutritiē talis quo nutriunt herbe et gūina in mōtanis. subtilior est et purior q̄ cāpestis. Et ideo calor celestis facilius illam humiditatē digerit. et in substantiaz q̄ minū et fructū immutat p̄fectius et cōuertit. tū p̄pter humiditatis ipsius subtilitatē tū etiā p̄pter existētiē ibidē aeris puritatē. Ite in mōtibus habūdāt altiōres arbores q̄ i vallib⁹ et frutices dēstiozes. Ideo mōtes congruūt animalū agrestis habitatio. et auium siluestriū nidificationi. p̄pter quod et fere qñ persequitur a venatoribus in valle refugiūt ad montes et ibi sunt tute.

De ararath.

Capitulum. iij.

Ararath mons ē armenie altissimus in q̄ archa post diluuiū requiēnit vt dicit Iſid. et vsqz hodie lignoz arche vestigia adhuc apparēt. vocat autē idē mons diuersis nominibus. De hoc enī mōte dicit Iosephus sic locus inquit vbi est archa noe armeni egressorū vocāt. Illic enī arche solute reliquias vsqz nūc puiciales adhuc ostendūt huius enī arche vt dicit idē iosephus ibidē meminit berofus caldeus narrans sic. Dicitur autē et nauis q̄ in armenia venit circa montē cardiciū. ad huc aliqua pars esse et quoddā inde bitumē cadere quo maxime vtuntur homines ad expiationē. De hoc etiā scribūt et Iosephus egipt⁹ et manasses damasc. in. xcvj. historiarū li. sic. Est mons excelsus i armenia qui baris appellat in quo multos cōsugietes sermo ē diluuij tēpore liberatos et quendā simul in archa delectū in mōtus venisse summitatē lignoz qz reliquias ibi multo tēpore esse reseruatās. Armenie etiā mōtes dicuntē cereaui. p̄pter multitudines et fulminū crebrā percussione. grece enī cereauiis fulmē dicit latine vt dicit Iſid. Hi montes inter armeniam et hiberiā incipiūt a portis caspijs vsqz ad fontē vñ fluminis tigris oritur vt dicit Iſid.

De betbel.

Capitulum. iij.

Montes betbel sunt in iudea vicini hiernsalē vbi domus domini fuit sub salomone edificata. Sunt autē mōtes betbel ne morosi. arboribus cōsiti fertiles et secūdi. graui-

bus et herbis aromaticis pleni. et ideo cermi capiti et hinnuli frequentare illoz montū cacumina se faciunt.

De caucaso.

Capitulum. v.

Caucasus est mons orientalis ab india vsqz ad thaurū porrectus p̄ gētū iuxta illos mōtes habitantū varietatē diuersi nominibus nuncupātus vt dicit Iſid. vbi autem ad orientem in excelsiorē surgit sublimitatē p̄pter nuntium candorē caucasus nominat. nā lingua orientali caucasus. i. candor dicit. Inde et eos q̄ huic monti sunt vicini crochasyum vocauerūt. achaiym enī apud eos candor vel nix appellatur vt dicit idem.

De hebal.

Capitulum. vi.

Mons bebal ē mōs trās iordanē in quo steterūt sex tribus post iordanis trāsitum ad maledicēndū illis qui p̄cepta de calogi nō seruarent. vt patet deut. xxvj. Et est mons vt dicit cauernosus et voraginosus patēs sepe terremotū cui cōcordat interpretatio eius. nam verborū rago interpretat. fuit itaqz mons maledictionis et p̄cationis in quo mala trāsgressozibus impecabantur. Reputabat etiā mons vilitatis et abiectōis. vñ et sex tribus ignobiliores. s. ancillarū filij sup montē bebal fuerūt ad maledicēndū plō deputati. deut. xxxvj.

De hermon.

Capitulum. vii.

Hermon est mons modicus super iordanem situs. qui in herb et pascuis est secūndus. nā circa radices eius siue circa pedē fluctus iordanis irrigatione imbuitur. circa verticem vero eius seu cacumen copioso roze perfundit et ideo viroze et rois et aque influentia decoratē significatur p̄pter quod et ibi nutriebantur pecora q̄ in tēplo debuerunt immolari donū et offerri. et quia animalia et rois influentia et herbis eiusdem montis impinguata. in monte syon. i. in atrio templi offerrebantur. Ideo dicit fm hebreos per p̄phetā q̄ ros hermon descendit in montem syon. quod ad litterā fieri non potuit quia mons syon monte hermon altior existit. Insuper et ab eo valde remotus fuit. potantio igitur ros montis hermon dicitē ascendisse in syon quia pinguedines et adipēs animalium que in illo monte pascebantur ad pastū ignis altaris in hierusalem in sacrificio offerebantur p̄pter quod et hermon lumē exaltatum interpretatur sicut dicit glōsa super psal. quia lumen in altari augebatur quanto ignis sacrificij tali pabulo fouebatur.

De bebron.

Capitulum. viij.

Mons bebron mons est in iudea in quo ē sita ciuitas famosissima ab eiusdem montis nomine bebron dicta vt dicit rabanus. cuius vallis dicit vallis mambze que ab antiquo tpe ab amicis auer et eschol est possessa vt patet in Genef. Hic mons locus est solennis ratōne sanctorū patriarcharum quorum corpora ibidem quasi a mundi principio requiescunt vt dicitur Gene. i. adam maximus et. Item illum montem potentissime viiri iure hereditario possederunt vt patet Iosepho

xxj. vbi dicit. Deleuit ex eo caleph filios enach ysai et achinaan et ptholomai zc. In hoc mote tanq̄ i lo eo tutiori dominus pncipiū regni danid instituit et ei vt illac ascenderet post mortē Saul diuinitus im perauit vbi septē annoꝝ spacio regnans tandem ad tou⁹ regni israhelici fastigiūz aslumpus fuit. Iste mons ab antiquis cariarbarbe fixz pmutus nūcupa tus. i. ciuitas quatuor. qz nominatissimoz virozum quatuor corpora ibi requiescunt vt dicit Hieroni. s. adam et abraham ysaac et iacob zc.

De montibus ethyope. Capitulum. ix.

Montes ethiopiē dicuntur esse. vij. inter quos p̄cipuus mōs atblas est. Ethiochia em̄ vt dicit Isid. li. xiiij. ca. iij. circa oc tiduū mōiosa est et arenosa in medio. ad orientales aut plagam deserta cuius situs ab occiduo atblāis montis vsqz in egypti fines porrigitur. a meridie oc ceano. a septētrione nilo flumine claudit. Idius re gionis mōtana sicut et plana plurimas habent gen tes. vulu et mōstruosa specie horribiles. ferarū quo qz et serpentū refecta sunt multitudine. Illic rinoce rota bestia. s. vnicornis. illic cameli et pardi illic basi lisi et dracones ingētissimi ex quoz cerebro gemme extrahunt. Facinuos quoqz et crisopassus ibi inue niuntur et cinamomū recolligit. Illic gignūt seuē feze vt dracones strutiones et symie et enam elephātes. bucusqz Isid. dicit etiā ibidē q̄ inter cyrenē et ethyo piam est fons qui friget calore diei et calet frigore no ctis cōtra naturā aquarū et fontium aliorū.

De ethna. Capitulum. x.

Ethna est mons i sicilia insula ex quo erumpit ignis cum sulphure quēadmodum in iebenna vt dic̄ Isid. li. xiiij. ca. vj. Dic mōs ab illa parte q̄ stat curus vel affricus ha bet speluncas plenas sulphuris vsqz ad mare dedu ctas q̄ splūces in se recipites fluctus ventū creant q̄ agitatuz ex sulphure ignē gignit. vñ et incendiū fu mosum ad terrā ab hoc mote eripere cōstent sicut ibidē dic̄ Isid. In hoc etiā monte sepe dicunt̄ apparere quedam figure et audiunt̄ sepe ab incolis terre circa montē ethne gemitus z voces q̄ruloze vsqz a plerisqz credit̄ q̄ ibi sint loca penalia in quibz anime aliq̄ pu niunt̄ quod n̄ nō assero s̄ beatus Greg. in dyalogo suo videtur de hoc facere mentionem.

De monte esau. Capitulum. xj.

Mons esau idē est quod mons seyr. In hoc monte ē ciuitas ydumea ab eodem dicta. i. ab esau filio ysaac qui ciuitatē illā p̄mit̄ dī cōstituisse vt dic̄ Hiero. sup abdiam. nam esau seyr et edom appellatus ē. de hoc dicit glo. sup deut. ij. seyr inquit ē mōs in terra edom in q̄ habitauit esau in regione gabalena vbi p̄mo habitabat boz re⁹ quē interfecit chodaloamor. Gen. xiiij. et h mōs dictus est ab esau piloso z hyppido seyr. i. z pilosi no niē accepit. istū montē habitauerūt p̄mo bozrei bo mines stature gigantee enouitate corporis. horribi les vt dic̄ glo. sup deut. ij. quibz expulsis atqz deletis habitauerūt ibi filij esau vt dic̄. deut. ij. Montes

itaqz terre edom altissimi sunt ita qz aliquibz p̄tibus nubes tāgere videant̄. Sūt aut̄ mōtes illi cauernosi et p̄caui et spelūcis pleni. vt dicit glo. sup abdiam. in quibz habitant homines in estate quia ibi minor est estus solis.

De monte effraym. Capitulum. xij.

Mons effraym specialiter dicebat̄ mōs in quo Josue filius? Nam re cepit possessionē vt patz Josue. xij. in quo edificauit ciuitates habitauitqz in ea. inter alios vero regionis illius mōtes vt dicit adamācius. erat mōs iste herb et arboribus insignior et fructibz secūdio: situ subli mio: aspectu pulchrior aere salubrior riualia fontū montē irrigantū fertilior. et iō erat locus cōgru⁹ vt in eo Hieronius q̄ dictus ē Josue habitaret vt dic̄ idēz adam. in eodē mote a septētrionali parte mōtis Jo sue est sepultus vt dic̄ Josue. xxij. Erat etiā mons iste vicinus syebes q̄ erat ciuitas refugij cū suburba nis suis in mote effraym vt patz Josue. xx. vbi sepul ta sunt ossa Joseph vt dī Josue vlt. In eodem etiāz mote reposuit Josue cultros seu macheras petrinales quibz filios israhel in heremo circūcidit vt dic̄ Ada ma. sup Josue ca. xx. Preterea in mote effraym ha bitauit delboza p̄phetissa et sedebat sub palma q̄ erat inter bethel et rama. vt patz Jud. iij. ca. Multos ei mōtes particulares siue colles habuit mōs effraym id ē tribz effraym. qz tota illius fors plurimū fuit mō tuosa et in locis pluribz nemorosa. vt patet Josue. x vij. Itē in eodē mote interfecti sunt p̄ncipes madiā ozeb et zeb quoz capita ad gedeon trāsiodanis flu uū sunt allata vt pater Jud. vij. In ramatha etiāz mōtis effraym natus fuit samuel p̄beta. j. Regū. j. et ibidē cōuersatus qz ab eo in eodē loco saul in regē p̄mitus ē inunctus vt patz. j. Regū. x. In eodē etiāz mote samuel mortuus est et sepultus. j. Regū. xxv.

De monte p̄basga. Capitulum. xiiij.

P̄basgamōs est maxim⁹ cōtinēs in se multos p̄culares mōtes. nam in h mōte sunt abarim et nebo q̄ sunt colles sup q̄s ascēdit moyses vt videret terminos terre. p̄missiois ante q̄ moreret̄ et in valle eiusdē mōtis in campetri bus moab tumulo traderet. vt patz Numeri. xviij. et deut. xl. Dic mōs fuit in finibz moabitaz z amo nitaz diuidēs terrā eoz a tra amorreoz quā postea possederūt ruben z gad et dimidia tribz manasse vt patz. deut. ij. Radices vō istū mōtis tangunt mare rubz qd̄ ē mare salissimū sic dī deut. iij. tā in ter. q̄ i glo. Vñ istū mōtes diuidebat̄ terrā quā inhabitabāt moabite et amonite a terra quā in possessionē recepe rāt israhelite. Vñ vsqz ad verticē eius mōtis puenit moyses et ex illo loco totā terrā p̄missionis fuit p̄e platus. ibiqz mort⁹ ē et in valle eiusdē mōtis vbi fu erūt cāpēstria moab sepultus ē z vsqz hodie occulta tus sup istū montē p̄basga ascēdit balaā ariolus cuz balac rege moabitaz vt malediceret p̄p̄b israhelitico cuius maledictionē dñs cōuertit in bñdictionem vt dī Numeri. xxij. Ex quo patet qz mons ille fuit mons diuisionis. qz terminus maloz a bonozū ter minis diuidebat. qz inde dñs p̄ balaā p̄betā bene

ditionē populo israhelico cōferebat. Itē mōs fuit
speculationis et cōtemplatiōis. qz inde moyses terre
pmissiōnis terminos p̄uidebat. de hoc mōte dicit b̄ie
roni. in li. de noibz locoz. Abarim inquit ē mons in
quo moztus ē moyses in terra moab cōtra hiericho
in sup̄clio mōtus p̄basga a qua tota regio in circuitu
dicit p̄basga et ostenditur ascendētibz de lydea d̄
mesalon. et idēz est quod et nebo r̄c.

De monte goso.

Capitulum. xiiij.

Goso est mons sine col

lis moabitariū. Et est pars mōtus p̄basga su
per quē balac duxit balaā vt malediceret israhel. Ma
meri. xiiij. Ita dicit Hiero. in libro supradicto.

De monte galaad.

Capitulum. xv.

Galaad vt dicit hieroni.

Mons est ad quē iacob venit. vij. die de car
ran qm̄ fugiebat laban. Est autē vt dicit idē ad terguz
femicis et arabie collubu libani copular. ⁊ extenditur
vsqz vltra iordanē in terra q̄ quondā fuit feon regis
amorreoz postea v̄o cecidit in sortez ruben et gad et
dimidie tribz manasse in quo mōte ē ciuitas edifica
ta et cōsimili noie appellata a galaad filio machir fi
lij manasse. Itē mōs inter alios est nobilis. qz mōs
ē pasture et refectōis. Est enī fertilissim⁹ in frugibz
et in pascuis et in fontibus. Itē mōs est medele ⁊ cu
rationis. nā in galaad inuenit resina q̄ curatur vul
nera et diuersi morbi sanant vt d̄ b̄iere. ix. Nam qd̄
resina ē in galaad r̄c. Itē mōs ē federis et recōciliati
onis. qz in mōte galaad cōfederatus est iacob cuz la
ban et ei totaliter recōciliat⁹ vt patet Geni. xxxj. Itēz
mōs est testificatiōis vt patet ibidē. dicit enī appella
tū est nomē eius galaad. i. cumulus testis. Itē mōs
est lucri et negociationis. nā mōtana galaad negocia
tores p̄ sp̄ebz aromaticis cōparadis sepi⁹ frequē
tabāt vt p̄z Geni. xxxvij. viderūt negociatores veni
re de galaad portātes aromatica in egiptū.

De monte garizim.

Capitulum. xvj.

Garizim vt dicit hiero

nim⁹. ē mōs iuxta iericho cui vicin⁹ ē mōs
ebal ex aduerso respiciēs. In his duobz montibz be
nedictiones et maledictiōes pplō intrāti terrā p̄mis
sionis p̄mulgabant vt per b̄ndictiones puocarent
ad bonū legis amatores. Per maledictiōes v̄o terre
rent decalogi trāsgressores. In garizim v̄o sex tribz
nobiliores cum sacerdotibz p̄clamabāt b̄ndictiōes.
Et ideo inoleuit cōsuetudo vt mōs ille haberet i ve
neratiōe a posteris et frequētare cā sacrificij et orati
onis. Vñ inter iudeos et samaritanos fuit cōtentio
de loco adoratiōnis samaritanis p̄ferētibz montem
garizim cōuenientiorem esse ad orandū q̄ templuz in
hierusalem. iudeis cōtrarium asserentibus vt patet
Joh. iij. tam in textu q̄ in glosa.

De monte gelboe.

Capitulum. xvij.

Gelboe sunt montes vt

dicit hiero. alienigenarū. vij. miliario a sito
poli in quibz ē vicus grandis q̄ gelboes nuncupaē
in mōtibz istis perit Saul cū ionatha filio suo et

corruit coram philisteis israhel. vt patet. i. Regū. vii.
pra quos indignat⁹ dauid p̄pter ruinā populū israhel
maledixit et maledicēdo eos in siccitate et sterilitate
cōmutauit vt dicit glo. super. ij. libz. i. Regū. ca. p̄mo.
Mōtes inquit gelboe vberes fuerūt ante maledicti
nem quos batenus maledictioni subiacere seruit
nec vnq̄z ibi pluerētstantur.

De monte golgata.

Capitulum. xviii.

Golgota vt dicit hiero

est mōs caluarie in quo saluato: noster fuit
p̄ salute hominū crucifixus et vsqz hodie ostēditur
in helia ad septentrionalē plagā mōtis syon. dicit autē
locus caluarie fm̄ Jsi. qz ibi capita boim dānatorū
decaluarentur.

De gaas.

Capitulum. xix.

Gaaas est collis in mōte

effraym in possessione Josue filij Naun vbi
moztus fuit iosue et sepultus in septentrionali parte
eiusdē montis vt patet in libro Josue ca. vltimo. cu
ius sepulchz ostenditur in mōte p̄dicto vsqz ad pe
sentem diem vt dicit Hiero. in p̄dicto li. de noibz.

De monte hebron.

Capitulum. xx.

Hebbron est mon

tulus in tribu iuda contra septentrionem
in. xx. ab helya miliario vbi est villa pergradis qui
effrata nuncupatur vt dicit hieronimus.

De montibus israhel.

Capitulum. xxi.

Montes israhel dicuntur

mōtes generaliter totius terre p̄missiōnis
ne ierent vltra iordanem siue citra sepe sumunt p̄
terra decē tribuz q̄ fuit mōtuosa p̄cipue i tribu dan
et effraym. nam et decē tribus nomē israhel sibi v̄dē
cauerūt sub hieroboā q̄ fuit de effraym et regit pri
mo in samaria sup̄ decē tribus vt dicit hiero. ⁊ p̄z in
historia li. iij. Regū. xij. hi mōtes multū crāt pascu
les vberes fructuosi et frugiferi oliuis et alijs arbori
bus fructiferis cōstiti. erāt etiā medicinales herbas et
speciebz aromaticis pleni vt dicit Jsid. lib. xiiij. ca. iij.
Samarie regio ē palestine ab oppido quondam mo
mē accepit qd̄ quondaz erat ciuitas regalis in israhel
que nūc ab augusto sebastia nuncupaē. Nec regio
iudee vicina ē et illi similis in natura. nam variarū
opū diues est frugibz fertilis aquis illustris optima
balsamis. Vñ fm̄ gratiā elementoz iudei hanc ter
ram melle et lacte fluentē iudicabāt. nā in eius mōti
bus p̄pter pascuarū abundantā innumerabiliū ouū
um et pecorū greges ⁊ armēta pascebant. Alpes etiā
innumerabiles in eiusdē mellificantes. herbarū et floz
suauitate dulcissus nutriebant. fructus et fruges p̄
pter aeris temperiē et rois abundantā cūssime ad
maturitatē in illis mōtibz ducebant. aurū v̄l argē
tū et cetera metalloy genera in illis montibus fodie
bant. Deut. viij. f̄dres et flumina de venis montū
superi⁹ p̄grediebantur loca munitissima in illis mō
tibus edificabantur. fere siluestres sicut nigrides ⁊ le
ones in illis nemorosis mōtibz cōuersabant.

De montibus yperberis.

Capitulum. xxii.

De montibus dicitur
 Montes scythie eo quod vult eos flat boreas ut dicitur
 in li. xiiij. Sunt autem in Asia eandem. c. iij. terre si-
 bie locupletes inhabitabiles tamen plures. Nam duz in
 his locis auro et gemmis montis scythie effluat.
 et fontium inuicem raritas ibi accessus hominum est. In
 his montibus smaragdi optimi sunt et cristalli purissi-
 mi de scythie montibus transmittunt. Sunt autem silue
 sperere ibi et maxime que in montibus feris pardis tigris-
 libris et pantheris sunt replete. Ibi etiam sunt canes
 ante magnitudinis et tamen feritatis ut thauri
 perimant et leones premant et occidant et maxime in
 libania et bircania que scythie sunt regiones que mon-
 uose sunt et plurimum nemorose.

De carmelio.

Capitulum. xliij.

Car melus est mons in
 dec in qua est ciuitas dicta carmelia. Et est du-
 ctus carmelus. vniuersus in superiori parte meridie in que
 abal legitur pauisse greges. i. Regum. xij. alius est car-
 melus in inferiori parte terre respiciens mare. uterque
 mons fertilis est in pascuis fructibus et herbis.

De libano.

Capitulum. xliij.

Montis libani est mons pbe-
 nicis altissimus. cuius meminerunt prophete. di-
 ctus est autem libanus a thure ut dicitur in libro. quod ibi colli-
 gitur eius pars ad orientem respiciens libanum appellatur ut
 dicitur in libro. Libanum. i. cadidano vocatur. quod petrus
 in montibus semper in hyeme. scilicet et in estate cadidat. nullo enim
 tempore ita nix totaliter eliquescit quin in aliquo sui parte va-
 eat inueniri. Est autem libanum fluminis et fontium princi-
 palium et origo. ex eius radice ut dicit Hieronymus. omnia duo
 fontes. scilicet dan. qui simul iuncti iordanem efficiunt. Li-
 banus igitur est mons redolens et summe aromaticita-
 tis nam ibi herbe odorifere crescunt. ibi etiam arbores
 durissime condolebantur quarum gummi electi olibanum a
 medicis nuncupantur ut dicit Hieronymus. Ite mons est
 sufficiens et fecunditatis. nam propter rois abundantiam
 et plumarum frequentiam herbis abundat precipua
 pascuis uberrimis et fructibus optimis et maturis.
 Et ideo in monte libani nutriebatur animalia que offer-
 rebantur in templo. et in ipsius pascuis fouebantur. Item
 mons erat eminentie et maxime sublimitatis. quoniam
 ut rabanus super Regum dicit. omnes alios montes illius regi-
 onis altitudinis situ libanus excedebat. Et ideo ve-
 nientibus tyrum per remota valde maris nauigia se na-
 uigantium oculis efferebat et quos deberet nauigan-
 tes petere portus sua altitudine ostendebat ut dicitur
 eadem ibidem. Item mons erat inefficiens influentia et sem-
 piterne humiditatis nam quous siccitate preterit in sua
 superficie. nobilissimis tamen abundabat intrinsecus ve-
 nis aque ut patet in puteis aquarum vimentium qui in-
 pta salomonis sententiam in canibus solent continue cum in-
 petu de libano emanare. ut dicitur in Lant. iij. quous puteus
 aquarum etc. Item mons consistens et securitatis. nam in
 libano quiescentes tati sunt a venenosis et serpentibus
 quos sua aromaticitate et virtute fugant tam herbe quam
 arbores ibidem continue cocrescentes. nam ceteri ibi cre-
 stentes suo odore fugant omnia venenosa et ibi vene-

nosa reptalia vivere non permittunt ut dicit Hieronymus.
 Item mons est pulchritudinis et amenitatis nam cedronum
 et aliarum virentium arborum mira pceritas gminum et her-
 barum continua viriditas animi siluestrium canora suavi-
 tas. riuorum et fontium multiplicitas libanum amenum ef-
 ficunt et iocundum. Item mons est medicine et sanitatis. ibi
 enim spes aromatice crescunt que sunt contra morbos innume-
 rabiles remedia et medela. ibi capessunt et olina quous
 liquores et resine sunt contra diuersarum infirmitatum
 incommoda precipue medicine. Item mons leticie et iocun-
 ditatis. nam in collibus libani crescit abundantia vini
 optimi et precipue leticie et hilaritatis maxime indu-
 ctui. Item mons honorificencie et dignitatis. nam inter
 omnes montes arabie phenicis et syrie mons libani in
 sublimitate. in fecunditate. in amenitate et acris salu-
 batate obtinet principatum ut dicit Hieronymus. Jo-
 sephus et Iohannes.

De moua.

Capitulum. xlv.

Moua est mons in hieru-
 sale in que edificatus est templum salomonis sic dicitur. iij.
 Paral. iij. Hunc enim montem emittit dauid ab ornan iebu-
 seo sextentis sictis auri purissimi ut in eo edificaret alta-
 re domino quoniam per numerationem quam fecit dauid populus est percussus
 i. Paral. xij. in monte imolauit domino et orantem et exau-
 diunt illi dominus de celo in igne super altare holocausti. In
 monte obtulit abraham holocaustum. per Isaac quem dominus
 precepit ibidem imolari. Gen. xxij. vbi dicitur glo. Hiero-
 nymus super illud ysaie. vade in terram visidam et offer filium tuum super
 vnum montem etc. Hunc montem hebrei dicunt esse illum in que
 postea templum domini est area omnia iebusei in monte mo-
 ria que dicitur illuminas et lucas interpretatur. quod ibi est da-
 bid. hunc oraculum dei et lex et spiritus que inspirat prophetas et
 docet homines veritate. huncque hieronymus. In eodem loco
 credit iacob dormuisse et ascendit angelorum presen-
 tia vidisse visionem ut per Gen. xxvij. vbi dicitur glo. super
 illud ysaie. Non est aliud nisi domus dei etc. hunc dicitur per iudice
 templum et dei cultum ibidem futurum. fuit autem iste locus col-
 la lateris montis syon vbi edificata est postea turris da-
 uid. Vnde per predictis quod mons moua fuit mons visio-
 nis et reuelationis. mons sacrificii et orationis. mons prophe-
 tie et instructionis. mons luminis sive illuminationis. mons
 angelice frequentationis. mons diuine apparitionis.
 mons misericordie et propitiationis.

De nebo.

Capitulum. xlvj.

Nebo mons est in terra
 moab in vice phasga per iericho. De monte
 vidit moyses terram promissionis et ibidem mortuus est post
 que terra fuerit preterita ut dicitur hier. et per i. hist. nuc. xlvj.
 De hor.

Capitulum. xlvij.

Montis hor est mons in ex-
 tremis finibus terre edon in que monte mortuus
 est aaron iubente domino in anno. xl. postquam egressus est de egypto
 pro cuius est annorum. xxij. ut dicitur Numeri. xxvij. fuit
 autem tricesima mansio in que remanserunt filii israel post
 quam egressi sunt de egypto sicut dicitur in li. Numeri. ca. xx.
 Cum mouissent castra de cades venerunt in montem hor.
 que est in extremis finibus terre. In hoc monte suscepit ele-
 azar filius Aaron primo sacerdotum principatum.

Mons oliueti est mons

In iudea iuxta iherosolimam sic dicitur. propter copiam oliuari que in more illo maxime abundabat. et ideo ab Aug. sup Job. vocat mons crismatis et vinctiois mons luminis. mons pinguedinis et refectionis. et mons medicaminis et curacionis. Et hoc dicitur propter oliuari ibi crescentiam abundantiam. quarum fructus est vinctuosus luminosus et deliciosus. quia ut dicitur Isidoro. olium oliue ex radicis amaritudine surgit in pabulum luminis in medicamine vulneris et in refectione esurientis. In huius montis oliuari radice siue pede fluit rivulus qui dicitur torres cedron inter cuius ripam et montem fuit ortus quem dominus orationis et quietis gratia sepius frequentavit et subintravit. unde et ibi capus fuit primo in ortu qui getsemani dicitur et ut dicitur Job. xix. ibi enim. si in pede montis fuerat quondam villula dicta getsemani cuius orti tunc temporis adhuc ibi erant ut dicit Aug. et illorum locorum ortuum dominus ex consuetudine frequenter. Sic autem mons fuit ad orientalem partem templi. et ideo mane illuminabatur sole oriente de vespere vero et de nocte illustrabatur ex fulgore a luminaribus templi resplendente. Et ideo merito mons luminis dicebatur. tunc quia a celo et a templo lumen recipiebatur. tunc etiam quia lucis materiam olei sui abundantiam alijs impendebat ut dicit Aug. In hoc monte erat quidam viculus nomine betpbage qui sacerdotum erat. in cuius montis latere erat ciuitas dicta bethania que fuit ciuitas marthe lazari et marie ut dicitur glo. sup Math. xxi. De hoc more dominus celos ascendit. et supra eundem montem ad iudicium apparebit. ut patet in act. primo tam in littera quam in glo. In hoc monte edificavit salomon delubra excelsa. ut patet. ij. Regum. x. Et ideo vocatus est mons oliue et pinnationis mons offensionis. iij. Regum. xxij. quia. si illos idolis offendit salomon deum suum.

De olympo.

Capitulum. xxix.

Olympus est mons ma

cedonie excelsus nimis. ut sub illo nubes esse dicantur ut dicitur virgilio. Nubes excessit olympo. Dicitur autem olympus quasi ololampas. id est quasi celum. Sic mons macedonie a tracta diuiditur. Tante enim sublimitatis est mons olympi quia omnes excedit aeris turbines et alias passiones. Unde philosophi ibi ascendentes ut situs et cursus stellarum inspicerent. ibi vivere non poterant nisi secum spongas cum aqua ferrent et sic per aque attractionem aerem redderent grossiorem siue spissioem ut dicit magister in bisto.

De oreb.

Capitulum. xxx.

Oreb mons est in regio

ne madian ut dicit Hieronymus. iuxta arabiam in deserto cui coniungitur desertum sarraceno. quod vocatur pbaran. et est idem mons oreb et syna ut dicit Hieronymus. In hoc monte vidit moyses multas visiones ut patet Exo. iij. ibi vidit rubrum ardentem et non comburentem ibi audiuit deum loquentem sibi et multa precipientem sicut post de monte synai dicitur.

De parnaso.

Capitulum. xxxi.

Mons pernasus est in

thessalia iuxta boetiam. qui mons duas habet vertices quasi in celum elevatos. in quibus quodam appollo et liber bachus colebantur forte propter loci amenitatem et vinorum et vinearum maximam ubertatem.

De alpibus.

Capitulum. xxxii.

Alpes montes sunt in

partibus in capite germanie ut dicitur Isidoro. quia a peltuo vento flatu et tempestatum impetu sic dicuntur. namque cypreus in greco impetus dicitur in latino. Dicitur autem alpes. id est alti montes ad quorum cacumina non nisi per altos pedes collium et aliorum inferiorum montium pervenitur. In his alpibus sunt perpetue niues frequenter nubes fontium et fluminum magnorum capita et origines. bestie et fere siluestres aves multiplices et maxime illius generis volucres quarum ale de nocte sunt lucetes ut dicitur Isidoro.

De rupibus.

Capitulum. xxxiii.

Rupes sunt altissimi mo

ntes solidissimi et fortes contra altitudinem aliorum montium eminentes tempestatum impetus et ventorum fluxus continue recipientes propter quod terra superius aliter diluit et duriores montis partes et compactiores in petra commutate rupes immobiles aliquae efficiuntur quantumcumque autem rupes et teretes multum habent soliditatis et asperitatis. intus tamen habent aliquam spongiositatis et concavitatis. unde humores ibidem attracti et collecti sepe per capita fontium scaturiunt et erumpunt. Venti etiam et aque cavernas rupium intrant et sunt aliqui causa terremotus et cuius violentia rupes quandoque corrunt et rumpunt. solis autem vis aquilae et vulturibus rupium cacumina peruia inveniuntur. rupibus etiam maris litorea sistunt et ad duritiam rupis vndarum et pellarum impetus elidunt. loca munitionibus apta in rupibus reperiri. avaris et animalium latibula in rupibus construuntur. Nubula et nubes capita montium obvolvuntur. Nubes solariibus in ortu solis summitates rupium perfunduntur. Rupes etiam dicuntur quia ad rumpendum sunt difficiles. sine enim ferri violentia rupes nullatenus perfodiuntur. et de profundis etiam rupium venis preciosi lapides et metallorum varietates sepius extrahuntur. partes autem eminentes preruptis rupibus dicuntur scopuli a scopis quod est intendere vel speculari quia inde loca remota sine speculantur.

De sephara.

Capitulum. xxxiiii.

Sephara mons est in

india ut dicit Hieronymus. iuxta quem habitaverunt filii yethan filii bembze quos iosephus dicit venisse deinde in sephora ad quem locum dicitur salomonis cum quibusdam commercijs infra tres annos venire consueverunt. hec est tharsis terra et portus maris unde servus salomonis aurum et argentum simeas et psuones et dentes elephaninos detulerunt. ut patet. iij. Regum. x.

De segor.

Capitulum. xxxv.

plena confidentiam habuissent in domino et ipsi lege nullatenus reliquissent. Ipsi montes proprietates que re supra de montibus israel et ibi plene inuenies.

De monte seyr.

Capitulum. xliij.

Mons seyr de quo sepi

habetur mentio in scriptura est idem qui et mons edon de quo supra sufficienter dictum est. quere de monte edon siue elau. trinonum? enim erat elau.

De monte taboz.

Capitulum. xliij.

Taboz est mons in me

dio capto gables vt dicit Hiero. sup hierimi. ca. xxvj. et est mons mira rotunditate sublimis distans a dyacafarea. x. milibus ad orientalem plagam et fuit in con sinio iabulo ysachar et neptalum. Hic mons inter totius terre promissionis montes maxime est famosus ratione sitationis fertilitatis amenitatis fortitudinis et firmitatis. gleba enim illius montis est fertilis vincis oliuis et alijs arboribus fructiferis abulis. aer ibi est salubris ros frequens et dulcis. ymber tam temperaneus quam serotinus mediocris. ibi arborum perceritas que non deponunt hyeme vel estate comam vel virorem suam. ibi autem multigenarum canorus sonitus et canora suauitas quarum voce afficit auditus. pennarum varia dispositione ad earum aspectum. puocat visus in carum suauitate delectat gustus. et ideo multi sunt ibi aucupes auriculis locum istum frequentantibus retia et tendiculas imponentes sicut dicit Hiero. super illud locum Osee. iij. quasi rete impulsam super montem thaboz? et Super oia autem montem istum reddidit commendabilem punita saluatoris in hoc monte docuit. in hoc gratia orationis procreauit. in hoc monte aliqui panis populum et tam spirituali quam corporali pabulo recreant. in huius montis etiam suppelio coram discipulis suis se transfigurare voluit et future claritatis gloriam in suo corpore discipulis reuclauit.

De ziph.

Capitulum. xliij

Ziph mons est squalidus

et vmbrosus in quo latuit dauid quasi fugit a facie saul et est iuxta carmelon in monte carmeli in quo nabal carmelites quondam habitabat qui fuit de stirpe caleph vt dicit Hiero. Est autem mons multum neborosus dumis et arboribus infructuosus constitutus et saluosus feris et ibicibus perui? speluncis et antris plenus et plurimum canerosus. et ideo fugiuntis et latere volentibus cognatus est et ignotis transuentibus piculosus

De collibus.

Capitulum. xlv.

Collis est tumor terre

breuis terre planicie transcensus et ad montis altitudinem non attingens. Collis enim monte est inferior terra altior. et diuinus? quasi tumens tellus? vt dicit Ipsi. vbi solent colles montium esse pedes. nam de collibus ad montes solem? ascendit altiores. Et dicuntur colles a colle do. quia cum minor labore coluntur quam montes? pl? quam montes ab oibus incoluntur et ibi habitant pl? aeri et caloni solari quam inferior terra exponitur. et ideo fructus in collibus ad maturitatem citius producantur. ymber et rore celesti plus colles quam valles profundunt. et ideo fructus accrescentes in

collibus alijs dulciores et sapidiores inueniuntur inter infimam terre superficiem et summam montis altitudinem tenentur colles medii quo ad situm. et ideo aer calidior et spissior est in colle quam in monte. purior vero et subtilior est quam in valle. Puriores enim et nobiliores recipiuntur colles impressiones et influentias a superioribus quam valles et ideo tam fructus quamamina sunt in collibus meliora quam in vallibus et alijs partibus meliora. Constat. Item colles citius recipiunt radios solis illuminationem quam valles et velociore a nubibus irrigationem. De montibus etiam descendunt torretes et ruuul? colles et de collibus deriuantur ad capesitra? et ad vallibus.

De valle.

Capitulum. xlv.

Vallis est terra decli

uata. Ipsi. Est autem vallis aquarum a riuulis fontium venientium receptaculum et vehiculum. vbi patet quod valles riuulis et montibus emanantibus irrigantur et ex illorum circumfusione in flouibus secundantur. frondium et plantarum virore citius decorantur a montium et collium eleuatione obumbrantur. In vallibus etiam fit maior radios solis riuum peruisus ac contractio ac confluentia. Et ideo valles dulciores impressiones. in vallibus quam in montibus generantur propter quod in vallibus citius quam in montibus soluiuntur. niues ex quarum diffusionem loca circumstantia humectantur vt dicit Macro. Et ideo valles calidius turbide grosse et vaporose per experientiam iudicantur quasi habitatores calidis et humidis passionibus sepi? molestatur vt dicit Consta. Dom? et ad hunc vallibus constituta nunt? ventos et tempestantium comodis appelluntur quam illa que in montibus collocantur. nam montium obiectu tument. et a pellentibus undantium impetu defenduntur. terremotu incolerium raro infestantur cui? ratio est quia partes terre valle residetes magis comprimuntur. et sibi vicem fortius adunant. Et ideo venti illas partes difficiliter penetrant et subintrant. propter quod partes ille quia magis sunt cocane et porose minime a ventorum subtranquam impetu agitantur. propter quod non mouentur vt dicit Arist. Ad valles etiam confluntur fontes et diutius referuntur. propter aeris corpulentiam valles citius quam montes grossis et fumosis vaporibus nubulantur et densioribus tenebris obscurantur. De partes vallium plusquam montium profundantur ad centum et a celli circumferentia plus elongantur. Item ex aquarum multiplici concursu et lumina obiecti paludes quasi inuadabiles in vallibus frequentissime coadunantur. et loca ad transiendum difficilia inueniuntur. Item ex humorum abundantia carices et alie infructuose arbores in vallibus plusquam in montibus crescere dimoscantur.

De campo.

Capitulum. xlv.

Campus sicut Isidorus

est terre planicies nec depressa. vt vallibus? nec exalta vt montes. et ideo quod equalis est pedibus? campus? vocatur? camis greco quod bene vel equalis dicitur in latino. Et est campus locus planus? et icultus. nec vomere sulcatur? nec sterore pinguat? spon? et ambulationi? vel reductio?

litari exercitationi iuxta ciuitatū hitacula deputa
a locus sc̄z cōmunis et publicus omnium aspectu
posse vsibus reipublice ascriptus nulli pprius sed
nium vtilitibus assignatus.

De agro.

Capitulū. xlviii.

Ager vt dicit vsidorus

li. xv. Dicitur eo q̄ in eo aliquid agat. Si
i ager vt ait varro. aut ē aruus id ē rationalis aut
litus id ē arboribus aptus aut pascualis. q̄ herb
p animalibus vacat aut florens ortus sc̄z floribus
apib? apt? Dñ fm antiq̄s ager ē terra culta. rus
ro terra inculta vt silua et pascua in q̄ tā pecus q̄
c haberi potest vñ et rusticus noiatur. nā agrestis
c pma et ociosa felicitas ē vñ et ager dī q̄si pascu?
a diuisoribus agroz vicinis pascēdi gr̄a ē relic? sic
lunius dī ager. quē paulatim flumius in agrū red
t sic et arminius dicit ager q̄ a certis linearū men
ris nō cōnect̄s arcef finis eius obiectu montium
artū et etiā flumionū. sic et noualis ager dī p̄mum
lissus. siue q̄ alternis annis vacat et renouet suas
res. Nonalia em̄ semel cū fructu erūt et semel va
ta sine fructu permanebūt. Aliq̄ etiam dicit ager
ualidus quasi excolidus sic dicit eo q̄ a cultura iā
erit sicut excolū eo q̄ a cōsolatu iam discesserit. ali
ñ dī ager vlginosus id ē sp̄ humidus. nā humid?
ē q̄ quq̄ siccā. vligo aut̄ est humor terre naturalis
eo nunq̄ recedens. Duculq̄ vsid. li. xv. ca. xliii.
Ager ē igit̄ locus exercitij laboris et sudoris. nā cū
boze ager excolit̄ ligone percunt̄ fodit̄ euertit̄ vo
nere aperitur semine serit̄. rastro tegit̄. roze et ymbze
fundit̄. spinosis sepibus circūdat̄ et munit̄ bye
re gelu et frigore constringit̄ in estate est et cauma
reitur. in vere sine verno tēpoze colit̄. in autumno
collectis fructibus iterato p̄candit̄ vomere et sic al
tans laboribus continue lacessitur.

De pradio.

Capitulum. xlix.

Pradium fm vsido. di
citur quasi p̄uidit̄ eo q̄ sibi a patrefamilias
nōmibus p̄uidetur. Et ē pprie locus in quo a patre
a milias in medio agroz suoz domiciliū p̄paratur.
vel dī pradium eo q̄ antiqui agros quos bello cepe
ant prade nomine possidebāt vt dicit vsid.

De pratio.

Capitulum. l.

Pratum est cuius fenico
pia armēta tuent̄. cui veteres romani nomē
bederūt eo q̄ sit locus q̄ p̄tinus ē paratus. q̄ cultu
re labore nō requirit vt dicit vsid. Et iō talia loca di
cunt̄ prata. q̄ ad femina sunt parata.
Prata siquidē fluminibus. riuiulis et fontib? irrigat̄
et iō. ppter humoris abundantia barbarū radicibus
nutrimentū cōtinue ministrant̄ herbis et floribus
diuersi generis decorant̄. Et iō ppter vernalit̄ et vi
rentē quā p̄tendūt pulchritudine prata ridere dicūt̄
Prata etiā suo viroze delectat̄ visum suo odore affici
unt olfactū. gramina suoz meli sapore reficiūt gustuz.
pratorū herbe et flores meli apibus admistrant̄. la
ctis copia in armētis et gregibus generat̄ et augmē
tant. vulnera curat̄ et contra diuersos morbos reme

cium prestant.

De deserto.

Capitulū. li.

Desertum est terre spa

cum sic dictum quia ab hominū frequentati
tōe et hitatiōe desent̄. nec ab hōibus colit̄ inhabitatur
vt dicit vsid. Et hoc cōtingit aliquoties. ppter terre steri
litate siue aeris intemperie seu ppter aquarū et fontū
defectibilitate siue ppter hostiū vastitate. vñ desertum
est incultū spinis ac sentib? plenū reptilibus et vene
rosis animalibus peruiū bestiab? et ferarū siluestriū
domiciliū. fugiuoz et latrocinantū habitaculū. ter
ra sitis et ariditatis. terra est? et squaloris. terra vasti
tatis et horrois. terra deuij et erroris. nā in deserto
vie sunt deuie. calles et semite nō sunt trite. murici et
alij fructibus infructuosos cōsute atq̄ plane arenose
lapidose puluerulente fetulente. et alijs incōmodis iti
neratibus plurimū onerosē. Et dicunt̄ deserta vt di
cit vsid. q̄ nō ferunt̄. vñ loca siluarū et montū que a
semine vacua deserunt̄ deserta nuncupant̄. non mi
nus tum deserta dicunt̄ loca pprius inhabitata et p?
casu aliquo desolata vt dicit idem.

De heremo.

Capitulum. lii.

Heremus autē est inuis

solitudo a paucis nisi a feris et bestijs habi
tata. vnde heremite dicuntur homines deserta soli
tudinis appetētes se ab aspectu hominū sequestran
tes. Dicit̄ hec heremus. mi per cōtrarium ab heroe
es. quia pauci ibi herēt atq̄ manent. vl̄ dicitur here
mus quasi herēs humus quia dura et cōpacta sole
esse terra q̄ berem? vel solitudo vsualiter est vocata
In locis autē heremiticis et solitarijs fere siluestres
liberi? q̄ in alijs locis euagantur. securius cōmorā
tur. Ibidem etiā ppter nemorum spissitudines et sil
uarum multitudinē volucres siluestres dulci? mo
dulatur. Ibidem etiam medicant̄ et cōuersant̄. et iō
ppter ferarum multitudinē et animū frequentiam.
talia loca quibus sint solitaria aliquando a venatori
bus frequentantur ibi etiam aucupum laquei et re
tia sepius occultantur. Talium etiam locorum habi
tatores pluribus laboribus exponuntur. nunc ge
lu nunc estu exuruntur nunc roze nunc ymbze nunc
pruina nunc niue profunduntur. raro nisi forsā a
latronibus vel venatoribus inquietantur. et ideo
locus heremiticus quibus multum habet afflictio
nis tedij et laboris. plurimum tamen obunet cōmo
di et quietis.

De antro.

Capitulum. liij.

Antrum ab atro est di

ctum. eo q̄ atris tenebris et horridis est suffu
sum vt dicit vsidorus. Est enim proprium bestiariū
in cauernis manentium latibulum in quibus latitā
tes prade insidiantur. et ideo specus a speculādo an
trum dicitur quia inde post suas pradas diligent?
speculantur vt dicit vsidorus. Est autem antrum in
estate frigidum. in hyeme vero calidum. et feribus
animalium nutriendis et occultandis est aptum. ex
sudoribus autem et vaporibus animalium fetidum
est et corruptum.

Fossa a fodiendo est di-

cta eo qd sit terra viribus et ingenio fodien-
tium pfundata. q̄ quanto plus in sua superficie terra ac-
cumulata erigit. tanto inferius amplius pfundat̄.
et quāto altior est et pfundior. tanto eius trāitus dif-
ficilior et periculosior inuenit̄. quam quilibet cadendo
facillime ingreditur. s̄ post casus de ipa facilliter nō
exiit. vt dicit Grego. Ideo etiā dicit Hiero. super
Ezech. xij. Leo in foueis capitur. Nam facta fouea
ouis vel capra in eius fundo ponit̄. cuius odore al-
lectus leo foueam p̄de gratia ingreditur. sed postq̄
eam ingressus fuerit ibidem. ne exeat detinetur. fo-
uea etiam intra foueam a latere ad modum spelūce
foditur que ad modum fistule preparat̄ que de faci-
li clauditur et de difficili aperitur. Quando q̄ leo vi-
det se nō posse de puma fouea egredi. timēs venato-
rū venabula latendi gratia secundā foueā ingredit̄.
et ibi in cauea ad hoc parata claudit̄ caput et captiu⁹
detinetur vt dicit Hiero. fouee etiā vtilis sunt et ne-
cessarie quia fossatis ciuitates et castra ne hostib⁹ pa-
teat̄ muniunt̄. fossatis insuper terrarū spacia et ha-
bitaculoꝝ termini abinucē diuidunt̄. replentur ni-
bilominus fouee aquis in quibus pisces et reptilia
diuersi generis nutriunt̄. vnd̄ et fouea quasi fouens
aquas est dicta. nam in foueis fouent̄ et seruant̄ aq̄
nūc fluribiles nūc statiuē nūc eas subintrant toren-
tes et pluuie. nūc in eis erumpūt capita fontium et sca-
turiant riuuli aque viue. Summa vero et precipua et
omniū munitionū fortitudo et tutela solet esse fouea
quā in lato et in longo in alto et in pfundo ordine cō-
gruo est parata. nā inaccessibilis est locus sic muni-
tus nisi agē nauigio vel ponte talis fouea transeat̄
vt dicit Hieronimus.

De spelunca.

Capitulum. lv.

Spelunca est fouea sub

terranea a specularo dicta. quia ppter sui la-
titudinem ad circūspiciendum est apta. latū em̄ et a
parte luci expositū habz introitū s̄ in fine finem siue
terminū hz artum. Vñ spelunca locus est subterra-
neus. p̄mo quidē emidens et lucidus in ingressu. de-
inde obscurus et turbidus in p̄gressu tandē durus
artus et hyspidus in egressu si tamen egressus aliqui
poterit inueniri vt dicit Dam. In locis autē minera-
libus vbi effodiuntur lapides et metalla potissime
sunt speluncę que quidem ratione extractionis lapi-
dū seu metalloꝝ remanent vacue. quibusdā tñ colū-
nis siue alijs appodiationibus ne corruant sunt sul-
cite. Sepe tñ vel nimia mole terre columnę ille desit
per aggravate. siue p̄prie materie mollicie resolute si-
ue fundi inferioris humore relaxate corruūt et sic oīa
in illis speluncis existētia obuiūt et cōfundunt. vnd̄
in spelūcis manere p̄culosum est et difficile. tñ quia
frigide sunt et humide obscure instabiles et incerte.
tñ etiā quia hyspide et dure in superficie graues et in
fimo cōcaue et pfunde. Sunt etiā loca cōgrua oculi
taurini ferarum et habitationi sordidū et immundici-
arum depositioni serpentū et alioꝝ reptilū māsoni.

De cauerna.

Capitulum. lvj.

Cauerna est terra cōca-
nata a cauādo dicta eo qd partes terre cōca-
nent et perforant a reptilibus et abinucē vel p̄ par-
tū cōpressionē siue euacuationē et eiectionē diuidit̄.
In cauernis liquidē mures et reptalia et vna
suas faciūt māsones ad quas cōsugunt quā tūc et
vident sibi imūtere ab extrinseco aliq̄s lesiones. In
cauernas etiā tam lapidū q̄ arborū quāq̄ cōnūgi
volucres colūbe s̄ et turtures. quā videt aquilae
accipitres in acre veniētes. Similiter herinacū cum
cult et lepores fugiūt ad cauernosos lapides quā au-
diūt canes vel p̄sentūt venatores. In cauernis etiā
tam terre q̄ arborū mellificāt sepe apes. nidificanti-
dam volucres. lantāt etiā in cauernis colūba et ter-
pētes qui sepe ledunt et pungunt venenoso molle
homines et bestias ad tales cauernas appropinquo-
tes. terra insup quā et ex se cauernosa et spōgiola par-
tur sepe motuet agitationem ex vento subintrante
poros suos et replēt̄ ex cui⁹ agitātōne generat̄ terra
motus vt dicit Arist.

Explicat liber. xiiij.

Incipit liber. xv. de prouincijs.

Terre autem parti-
bus et diuersis prouincijs per quas co-
bis generaliter est diuisus pauca hinc
operi sunt adiunāte domino breui in-
serenda. Nō tñ de singulis dicendū. sed solummo-
do de his de quibus sacra scriptura sepius inuenit̄
facere mentionem.

De orbe.

Capitulum.

Orbis autem vt dicit Yi-

chorus. li. xv. trifaricē ē diuisus. naz vna pars
asia alia europa. tertia affrica appellat̄. q̄s tres p̄tes
orbis veteres nō equaliter diuiserūt. Nā asia a me-
ridie per orientē vsq̄ ad septētrionē peruenit. Euro-
pa vō a septētrione vsq̄ ad occidentē pertingit. Af-
frica ab occidentē per meridiē se exēdit. Sola quo-
q̄ asia cōtinet vñā partē nostri habitabilis s̄z medi-
etate. alie vō partes s̄z affrica et europa aliā medi-
tate sunt sortite. Inter has antez partes ab oceanō
mare magnū p̄gredit̄ easq̄ interfecat qua ppter s̄
duas p̄tes oriētis et occidentis orbes diuidas. in vna
parte erit asia in alia vō affrica et europa. Sic antez
diuiserunt post diluuiū filij noe inter quos sem
posteritate sua asiaz. iaphet europaz. cham affricam
possederūt. vt dicit Blo. sup Benef. x. et sup li. para-
lypo. p̄mo. Idē dicit Aristot. Jsidō. et Plinius.

De asia.

Capitulum. iij.

Asia itaqz que media

appellata. q̄ apd antiq̄s regnū tenuit orientis vt dicit
Jsi. li. xv. Nec in tertia pte orbis disposita ab orientē
h̄z ortū sol. a meridie oceanū. ab occasu nostro ma-
ri finit̄. a septētrione meotidi lacu et flumio ebanat
terminat̄. Idz aut̄ multas puicias et regiones et diuer-
sas gentiū natōes i vita et in morib⁹ mirabiles signi-
ras corpoꝝ sic et affectib⁹ mētū mirabilē differētia.

quarum nomina et situs breuiter hic ponemus sequendo ordinem alphabeti.

Dassiria. Capitulum. iij.

Assiria asie est regio et prouincia ab assur filio Sem sic vocata quoniam illam regionem primo post diluuium inhabitauit et incoluit. Hec ab oriente habet iudam, a meridie mediam tangit, ab occidente habet tigrim, et a septentrione montem caucasicum ubi porte sunt caspie ut dicitur. **J**u. li. xv. In hac regione primo inuentus fuit vsus purpure. Inde etiam primo crinum et corporum vnguentum processerunt pariter et odores ex quibus efflunt luxuria romanorum et grecorum ut dicitur **J**sidus. Et est terra in temperatis regionibus temperatissima sed in multis extremitatibus propter disemperatas terre mansiones sicut in bestijs et serpentibus, sic etiam in hominum moribus est in pluribus iniqua ut dicitur **Plinius** li. iij. ubi describit hominum feritatem. In hac prouincia habitant assirij ab assur dicitur gens potentissima que ab antiquo ab eufrate vsque ad indorum fines omnium in medio terre tenuit regionem ut dicitur **J**sidus libro. ix.

De arabia. Capitulum. iij.

Arabia asia est prouincia sacra, a thurisera nuncupata ut dicitur **J**sidus. li. vii. ubi enim maxime abundat arbores thurisere et alie odonifere propter quam sacra aromatum fragrantiam greci eam eudemon, latinum beatam vocauerunt ut dicitur **id**em ibidem. In eius enim salibus mirra et cinamomum crescunt et cetera medicinalia potissime inualescunt. Ibi nascitur auis fenix et aliarum rerum siluestrium tam bestiarum quam volucrum dissimilis et varia multitudine. In arabia etiam est diuersitas gemmarum, nam ut dicitur **J**sidus, **Plinius** et **Dioscorus**. Ibi triplex sardonij et gemmarum materia, unum multiplex gemmarum numerus inuenitur. Ibi enim inueniuntur dracones et quiddam aspides in quorum corporibus diuersarum gemmarum preciositas inuenitur. In ipsa est saba sic a filio ebis nuncupata et est pars terre arabie super sinum maris persici conuulgata et versus sinum arabicum consummata. de saba quere infra.

De armenia. Capitulum. v.

Armenia ab armeno ia hominis thessali comite est vocata qui amisso rege iasone collecta multitudine eorum qui passim vagabantur armeniam cepit et ex suo nomine noiauit ut dicitur **J**sidus. li. xv. Hec est terra ararath in qua fugerunt filij sennacherib qui ipsum in templo dei sui orantem interfecerunt, ut narrat **hystoria**. li. **Regum**. Et dicitur ararath mons in quo archa noe post diluuium requieuit. Sita autem est hec armenia inter montem tauro et caucasia capadocia vsque ad mare caspium preserta habens a septentrione montes cerauneos, e quibus flumini tigris nascitur ut dicitur **id**em **J**sidus, **Plinius** et **Aristoteli**. Et est duplex armenia scilicet superior et inferior sicut et due pannonie in quarum vtraque mura quedam monstruosa quo ad nos sepius inueniuntur. Terra tamen armenica ubi attingit litorea tygris vel eufraates, herbis et frugibus nemoibus et ortis et

fructibus est iocundissima, multis tamen bestiarum crudelium et serpentum generibus est repleta ut dicitur **id**em. Et de hoc multa narrat **plinius** li. ij.

De aradia. Capitulum. vij.

Aradia siue aradyn, est insula que tota est ciuitas sita in mari mediterraneo non longe a tyro ut dicitur **glossa** super locum illum **Isaiah**. xxvij. filij aradij in exercitu tuo etc. vix enim sunt nauica et in pugnis naualibus erudit.

De albania. Capitulum. vij.

Albania asie maioris est prouincia a colore populi nuncupata eo quod albo crine nascantur, frigida enim regio est respectu aliarum regionum que asie ascribuntur. Hec albania habet ad orientem mare caspium et surgit per ora septentrionalis oceanum vsque ad meotides plaudes et deserta loca incultissima se extendens. In hac terre ingentes sunt canes auro et corpe tam feroces ut tanquam primates leones primates et elephantes bestiarum fortissimas superent et preternant ut de albanorum cane et explicat **Plinius**, qui iussus alexandro de leone aprio et elephante in stadio triumphauit ut dicitur **id**em li. viij. ca. de canibus albane. Hec vero gens oculos habet pictos et glaucos in pupilla adeo ut melius de nocte quam de die videant ut dicitur **id**em, et **J**sidus libro. ix. **J**dem etiam pro miro solinus narrat.

De antica. Capitulum. viij.

Antica prouincia eadem est que et grecia antiqua cuius pars vel ciuitas dicebatur ciuitas arbenarum que quondam fuit phoerum nutrita et in liberalium literarum que nihil habuit grecia clarior nihil nobilior quam quidam amonius sapientie studio operam pendebat ut dicitur **Plinius**, et **J**u. li. xv. tota antice prouincie plato arbenarum doctores fuit, hac demostenes eloquentia per multorum seculorum repta publicauit ut refert **salustius**. Sed super omnia etiam premedat antopagite pauli discipulus cuius sapientie profunditas totius fere partes seculi decorauit ut dicitur epiphanius in dyonisijs antopagite commendatione, per **id**em refert **J**sidus.

De achata. Capitulum. ix.

Achata grece i europa est prouincia ab acheco quodam rege antiquo appellata, hec prouincia fere tota insula est a septentrione ubi macedonie iungitur vnde septem est in mari, nam ab oriente habet cyrenem mare ab euro grecum, a meridie ionium, ab affrico et oceanu cassipias insulas, a sola septentrionali parte macedonie tathice grece sociat. **M**arius prouincie caput est chonthe loci munissimum ut dicitur **J**u. li. xv. nam ad ipsam partem vix accessus propter situm altitudinem multitudinem populi et propter multitudinis fortitudinem et maris vicinitatem, hac condidit chonthe borestus filius quem greci chonthea vocant, a reipublice administratione ut dicitur **J**sidus. li. xv.

De archadia. Capitulum. x.

Archadia est prouincia inter ionium mare et egeum ut dicitur **J**sidus

collocata quaz archaionis filius incolis deuictis ex suo nomine archadian nomiauit. naz etiā siconia a qdā rege siconio in polterē vocata vt dicit *3li. li. xv.*
De alania. Capitulum. xj.

Alania prima est pars sibi que prima et maria regio est europa. que. s. europa incipit a flumine tanai descendēs ad occasum p septentrionale oceanum et vsqz in fines byspanie se extendit cuius pars orientalis et meridionalis a ponto cōsurgens tota mari magno cōiungitur et in insulas gades finit vt dicit *3li. li. xv.* Pars itaqz sibi prima est alania que ad meotides paludes ptingit et vsqz ad daciam se p tendit. Est aut regio latissima multas et feuas cōtinentes barbaras nationes sub frigido climate cōstituta ab oriente declinans ad aquilonem.

De amazonia.

La. xij.

Amazonia est regio parua in asia parua sita in europa q̄ albanie est vicina et ab amazonib⁹ est vocata. fuerunt autē amazones gothorum qui exierūt de inferiori sibiā vxores vt dicit *3li. li. ix.* que maritis suis dolo interfectis virorū suorum arma arripientes hostes virili animo aggressæ de maritorū suorū nece sumptērūt debitā vlionē. nam omnē masculū a seue vsqz ad paruulū in ore gladij peremerūt et feminas reseruantes et hostiū spolia diripiētes deinceps pariter sine masculorū cōsorcio viuere decreuerūt q̄ duas reginas scz marsepā et lampeta maritorū exemplo q̄ ip̄ duos solebāt habere reges sup se statuerūt quarū vna pcedens cū exercitu cōtra hostes dimicabat altera interim rempublicā gubernat. effecte sunt autē tāfortes breui tpe bellatrices q̄ magnā partē asie fere. c. annis dominio suo subiecerūt inter ipas vero nullū penit⁹ masculū viuere vel morari rāde aliq̄ pmiserunt. ex finitimis tangētib⁹ maritos sobolis gratia elegerūt ad quos statim tpibus accedētes pleni cōceperunt. Sed tpe completo ad cōceptionis officij instituto maritos a se recedere et alias mansiones q̄ rere coegerūt. masculos autē filios vel emactabāt vel recto tpe patrib⁹ transfinitēbāt. filias vero sibi referuantes eas ad sagittandū et venandū informabant et ne in sagittarū ictib⁹ māmillarū grossicie impēderent eis in. vij. vt dicit anno māmias eruebat. et iō amazones sunt dicte. i. sine māmā vt dicit *3li. li. ix.* has vnumāmas antiquit⁹ multi vocauerūt. q̄rum feritates domuit vt dicit primo hercules. deinde achilles. sed hoc pot⁹ fuit p amicitia q̄ p vires sicut in gestis grecorū et amazonū cōtinet. Dicit autē *3li.* q̄ p alexandrū magnū amazones vsqz ad interitū onem penit⁹ sunt delete. Sed bystoria alexandrī hec nō dicit imo dicit amazonū regina alexādro postulantū tributa p mūcios recepisse. De tua prudētia est mirandū q̄ cū feminis constringere statuisti. quare si fauēte nobis fortuna. succūbere te cōtingat merito es confusus cū a mulierib⁹ sis deuictus. q̄ si iratis nobis dijs nos deuiceris parum tibi poterit cedere ad honorē q̄ de mulierculis triūphasti. Sup cuius rēspōso ad ammirationē ductus rex generosos di

xit. decens fore non p gladium et furorem mulierū vincere sed potius p amorem propter quod libertatem eis concessit et ipas non violentia sed pot⁹ amicitia suo impero subiugauit.

De alemānia

La. xij.

Alemānia nobilis et gloriosa ē regio i europa alemāno fluuio vltra danubiū finit *3li.* sic vocata vbi illi⁹ terre incolē paus habitauerūt qui a fluuio lemāno alemāni dicuntur sunt. Hec etiā germania dicta est vt dicit *3li. li. xv.* vbi dicit post datā q̄ finis ē sine inferioris occurrit germania ab oriente hīs danubiū a meridie rhenū fluuū a septentrione et occasu oceanū. Et est duplex germania. s. superior q̄ se extendit vsqz ad alpes et mare mediterraneū siue adriaticū vbi mare magnum iūstatur in aquileie ptibus p paludes. Alia germania est circa rhenū vtraqz germania diues est terra et in dita et tam viribus q̄ diuitijs ac bellicosis populis numerosa. Vn a fecunditate gignendorū populorū a germunādo germania est vocata vt dicit *3li. li. xv.* Venerosos em̄ et imanes gignit populos. De quib⁹ dicit in li. ix. *3li.* Germanie nationes sunt multe immania corpora habētes virib⁹ fortes audaces animo et feroces indomitū raptū captib⁹ et venationib⁹ occupati. facie decori et formosi comati et coma flauij liberales animo hylares et iocundi et possime saxonēs q̄ in prediis suis pcellētes de quib⁹ dicit *3li.* Saxonum inquit gens in oceanū finit⁹ et lito:ibus cōstituta virtute et agilitate agilis. vno et sic est appellata eo q̄ valentissimū sit genus hoim pstantius ceteris piratis nō em̄ p terrā solus suis hostib⁹ sunt infestū veritēnā p mare illis qui se mollestant ac si essent saxei sunt importabiles atqz duri. q̄m̄ terravalde fructifera aqz et flumib⁹ optimis irrigua. in iporū etiā mōtib⁹ effodiunt oia fere metalla pter flammā Sūt et alie. puince in vtraqz germania q̄ non sunt minus laude digne vt sunt austria bavaria area danubiū. sicua alfātia circa rhenū et alie multe quas p singulos enumerare esset tediousum. A saxonibus autē germanicis anglici pcellerūt quorū pgenies et successio britannā insulā possidet quorū linguam et mores anglicorū gens vsqz hodie in pluribus imitatur vt dicit *3li.* Beda in li. de gestis anglicorū. quere infra de literas. de saxonia.

De anglia.

Capitulum. xij.

Anglia oceani est insula maxima q̄ circūfusa mari a toto orbe vno est diuisa. q̄ quōdā albion ab albis rupib⁹ alioqz circa maris littora apparētib⁹ ē vocata. Nā iūcedente tpe quidā pceres de troie exadio discedentes facta classe palladis vt fert oraculo ad p̄dicte insule littora puenerūt q̄ cōtra gigantes q̄ tūc terrā possederunt diuit⁹ pugnātes arte pariter et virtute insulas supatis gigantib⁹ suo domio subiecerūt. et a bruto q̄ illius exercit⁹ erat princeps terrā vocauerūt britannā q̄m̄ insulā a bruto tūc tps armis et potētia acq̄sita a cui⁹ bruti p̄sapia reges potētissimi pcellerūt q̄ opa magnifica si quē audire delectat distonāz bruti legat. Illa autē eadē insulā post lōga tpa a saxonib⁹

ermanicis multis et variis interuentibus semel
 mis preliis est acquisita et a suis posteris est possessa
 qui britanib? vel moxius vel etulatis insula in se
 diuiserit et singulis puincijs fm lingue sue. ppe
 rem noia imponetes lingue gentis sue memoriaz
 laquerit vocantes insula anglia ab engela regina
 ariffimi ducis saxonu filia que illa insula post mul
 taria post possedit. Jsi. tu dicat anglia ab angulo
 tra quasi terra in sine vel quasi mundi angulo psti
 ta. Sz btis Bre. videt angloz pueros romeeve
 les tpe paganoz audies qd essent anglici alludēs
 atrie vocabulo respodit. Vere inqt sunt anglici qz
 ntu nitent vt angeli. illis opozt verbu annuciare
 latus. Ma vt dicit Beda germanica nobilitas ad
 uenit pueroz culub? resultabat. De hac insula di.
 ximi. multa silt et Orosius. h Jsi. summam tagit
 pssius q alij obscuri? retulere. butania. f. q nuc di
 tur anglia est insula q cotra aspectu gallie et byspa
 e est sita. circuit? eius obtinet qdragies octies se
 magintaquiq? milia multa et magna flua sunt in
 fontes calidi. metalloz etiā larga copia agates la
 s ibi plurim? et margarita gleba optima et diuer
 s fructib? valde apta ibi oues lanigere in pcpua
 vundatia. ibi feraru et ceruoq? multitudine nina us
 mit. pauci lupi vel nulli in insula reperiunt. et ideo
 res q ibi marie abundat tutius in caulis et in pa
 us sine custodia relinquit vt dicit beda. Qnd q
 an descensens insulaz anglicanaz metricē sic dixit.
 nglia terra ferox et fertilis angulus orbis. Insula
 diues q toto vix eget orbe. et cui? totus indiget or
 is ope anglia plena iocis gens libera apta iocari
 ba ges cui liba mes et libera ligua. Sz ligua meli
 libertozq? man? Adias alias pseq gētis et iusile
 ignitatis h iterponere cet logū qre ifra d butania.
 De aquitania. La. xv.

Aquitania gallie e pro
 uincia in europa vt dicit Jsi. li. xv. et est sic
 obliqua aqs ligeris flumis q ex plurima pte ter
 min? et? est eaq? pene in orbe circūcingit appellata
 terra siquidē fertilis et amena oppidis ciuitanbus
 castris pclara aqs et fluminib? irrigua siluis cant
 is ortis et pratis decora vineis et arborib? fructife
 ra diuersi generis cōsita et magnis diuitijs opulē
 ti. Sub noie vero aqtāne multe pnculares puicie
 pprehendūt vt dicit Pli. Nec a arcio habet oceana
 am vt dicit Orosius qui aqtānic? sinus appellat
 hoc casu byspania habet. a septentrione et onete gal
 am lugudniēsem. ab euro et meridie contingit p
 uinciam narbonensem vt dicit Orosius.

De andegauia. Lapi. xvj.

Andegauia ac gallie pro
 uincia q aquitanie est vicina et vsq? ad mi
 nozem britannia se extendit cur? metropolis andega
 uis est noiata. a q in circuitu tota puincia andega
 uia est vocata et est terra vinifera et fructifera bonis
 frumib? opulenta. silis aqtānic? i vineis et in fruge.
 De aluernia. Capitulu. xvij.

Aluernia gallie lugdu

nensis est pronincia cui? ciuitas maior mons darus
 nuncupat. Nec ab euro habz germania. ab austro
 ytalā. ab occidēte narbonē. puincia. a septētrio
 ne gallia belgica. Est aut terra siluicifera et nemozo
 sa mōmōsa pascuosa feris pecudib? et armētis refer
 ta frugifera et vinifera in multis locis.

De apulia. Capitulu. xvij.

Apulia est regio mari
 tima in ytalā que est ps europa ab insula si
 cilia p maris brachiū sepata terra siquidē est multuz
 populosa. auro et argenio referta. frumento mero et
 oleo opulenta ciuitanb? nobilissimis indita. castris
 et oppidis pnumita. frugib? et diuersi generis fru
 ctibus fertilis et fecunda. finis est europa contra me
 ridie que solo mari a barbaria est diuisa. fontes di
 citur hre calidos infirmis prebētes sanitatē et medi
 cinam. Metropolis aut illi? regionis bndusinz di
 citur quā greci quōdaz edificauerūt. et dicit a bnda
 grece qti caput cerui latine. Illa em ad modū cerui
 ni capus habētis. comua dicit esse disposita vt dicit
 Jsi. xxvij. c. in li. de noib? ciuitatū. Hinc a latere ad
 iacet terra que dicit campania mater frugū nā eius
 gleba fertilissima est quo ad frugū multitudinem p
 ducendā ex cuius abundācia multe puincie iuste
 tantur etiam transmarine.

De affrica. Capitulu. xix.

Affrica vt quidez putat
 est dicta quasi apica. eo q soli siue celosif p
 uia et aperta ppter quod horroz frigoz nullaten?
 est subiecta vt di. Jsi. li. xv. Alij putat affrica esse di
 ctam ab affer filio abriabe ex cetbura q dicit durisse
 versus libia exercitus et ibi victis hostib? confedisse
 eiusq? posteros affros noiasse vt dicit Jsi. li. ix. In
 cipit aut affrica a finib? egipti pgens iuxta meridiez
 per ethiopia vsq? ad athlante montē. a septentrione
 vero mari mediterrano claudit et in gaditano freto
 finit. Nec mundi tercia dicit esse ps diuisa contra asi
 am et europa. hz aut puincias multas sicut libia ci
 renēsem tripolum byantū cartaginē mauritaniaz
 ethiopia et multas alias. Est aut illa pars mundi que
 affrica dicit. minor spacia q asia vel europa sed pro
 sua quātitate ditior est et mirabilior in qualitate Ma
 in auro et gemmis ditissima est similiter in frugib?
 fructib? et oliuis. Mirabilissimas etiā pducit besti
 arum et hoim species et figuras vt patebit qn regio
 nes affrice p sua noia describent. Solis ardoib? p
 alijs terris exurit varijs oceani finib? intercipitur
 arenaz cumulis sterilis in multis pubus efficit. Et
 a fatiris pilosis tigrisib? et alijs horredis bestijs pos
 sidentur. et hoc inferius plus patebit.

De asturia. Capitulu. xx.

Asturia est pronincia in
 teriori byspania in cōfinio europa et affri
 ce pstituta vt di. Jsi. li. xv. vii astures sunt dicti q p
 pe ysturū flumē nuc inhabitat quoz terra est siluis
 et mōnb? quasi vndiq? circūcepta vt di. idē Jsi? so
 lius incola sunt vt dī respectu alioz aio placidi libe
 rales et benigni quoz ciuitas metropolis noiata. tra

quidem mero frumento et oleo minus abundant.
Nam terra est frigida et ad huiusmodi productione
frugum vel fructuum minus apta. abundant autem ibi mili-
um et castaneae supra modum. Dicunt autem ibi multa
crefcere fructuum genera et pomorum. et quibus loco vini
faciunt sibi potum. feris siluestribus et etiam domesticis
pecudibus sunt maxime opulenti. Populus autem gene-
raliter ut dicitur et natura hylaris est et canore vocis
in cursu agilis. et in plijs militas. elegans stature et
pulcre forme fini sitis patrie et qualitate calide regio-
nis ad loquendum et forsitan deridendum lingua leuis.

De aragonia.

Capitulum. xij.

Aragonia prouincia est
in hispania vinearum et frugum secunda fontibus
et fluminibus irrigua. ab arragonis quondam occupa-
ta a quibus regio usque hodie noianur. Max gothorum
gens quandoque in illa prouincia habitabat vni arra-
gonia quasi aragothia est vocata ut dicitur Iud. quaz
plurimam ferus fluminis. cuius metropolis appellatur
cesaraugusta.

De babilonia

Capitulum. xij.

Babilonia asie est pro-
uincia in chaldaea cuius caput est urbs ba-
bilon. a qua regio est nuncupata tan nobilis ut chaldaea
et assiria et mesopotamia aliqui in eius nomen transi-
erunt ut dicitur Ili. li. xv. Hac preterfluit flumina no-
bilissima inter que popua sunt tigris et eufrates. quae
de paradiso habent ortum. Est autem regio omnium frugum
et fructuum fertilissima vinifera et aromaticis et bouibus
et herbis plena. gemmarum et metallorum copijs di-
tissima camelis equis asinis et mulis et alijs iumen-
tis abundantissima feris et mirabilibus bestijs ac mon-
struosis abundans maxime in desertis cuius metro-
polis quondam est dicta babilonia. confusio. eo quod ibi
lingua edificantium turrim babel est confusa ut dicitur
Genes. xj. cuius magnitudinez describit Hiero. sup
Ista. xj. Babilonia inquit est metropolis caldeorum cuius
muri. xvj. milia passuum erant quadratum ab angulo in
angulum quod est simul. lxxij. vni duabus leucis. et duabus
vniuis leuce partibus muri tendebant. ibique erat tur-
ris trium milium passuum in altitudine id est duarum leu-
carum a lato in artum coangustata cuius materia fuerit
lateres cocti ex bitumine indissolubili. vnde nec igne
nec aqua dissolui potest. et quod ibi confusum est labium hebraice
dicta est babel grece autem babilonia a qua regio tota in
circuitu babilonia est vocata. Huic imperauit rex
potentissimus. s. nabuchodonosor qui inter ceteras mun-
di nationes quas caldeorum subiecit imperio iudeas
etiam captiuitate propter quod babilonia sub rege balthasar ne-
pote suo per cyrum et darian reges persarum et medorum pe-
nitens destructa fuit. nec vniquam iterato repata. sed de
eius reliquijs. s. sophon et therosopho fuerunt in par-
tibus edificate ut dicit Hiero. Locus autem ubi quon-
dam fuit babilonia est desertus et nihil continet nisi be-
stias monstruosas. que infra de chaldaea.

De bactria

Capitulum. xiiij.

Bactria est regio in asia
cui flumini nomine bactrus nomen dedit ut di-

cit Iudo. li. xv. Huius partes que sunt plane
parte iugis ambiunt. que autem aduerso sunt in
uio terminant reliqua includit oculus fluminis. Adm
bactria fortissimos camelos nunquam pedes atterent
ut dicit Iudaeus.

De bactria

Capitulum. xiiij.

Bactria regno est
Africa ex duobus oppidis nobilissimis est
ita vocabulum. ex quibus vni andrometibus
alterum vocant bizantium. Nec secunda est glebis et
is cuius humus est ita pinguis ut iactus ibi semina
pene concessime fruges renascant. ut dicitur Ili. li. xv.
De bragmanis quere infra in fine istius libri.
De bactria

Capitulum. xiiij.

Brabancia germanie
nalis est prouincia que gallicae belgice est
hinc rhenus ab oriente et frisia batanica oceanum
dricu sinu ab a glone inferiori galliam ab occidente
superiore franciam a meridie. quam amnis moza ptra
it et scaldia fluminis intras cum fluxu et refluxu maris
alijs nullis varijs et fontibus irrigua. terra in multa
parte vinifera. nemorosa collibus pratis et ortis
cora. arboribus fructiferis et siluestribus plena abun-
dans animalibus domesticis et siluestribus. cernis huius
nullis apud lepores et cuniculis multa hinc oppida
famosa. terra fertilis in frugibus et populo gens elegi-
tis stature et venuste forme bellicosa animosa contra
hostes. inter se autem placata et quieta.

De belgia.

Capitulum. xiiij.

Belgica dicitur gallicae
prouincia in europa a belgis ciuitate sic dicitur
ut dicitur Ili. li. ix. Nec ab oriente ut dicitur Orinus habet
germaniam sine flumine reni. ab euro habet alpes pen-
nas a meridie prouincias narbenens. in qua ciuitas an-
latensis sita est. ab occasu prouincia lugdunensis. a
occeano occidui batanica. a septentrione batanica in
sine anglia. Nec regio in frugibus et frumentibus
canda. et in multis locis vinifera. multum populosa.
ciuitatibus et oppidis munita. gens eius ferociter
raliter ut dicitur Ili. ix. et animosa. amibus et fluminibus
rigua. aruis et fecundissimis nemoribus et pratis dicitur
iammetis et pecudibus plena. pauca hinc miltibus
osa preter ranas et colubros pauca generas venen-
sa. Terra siquidem solet esse generaliter pacifica et
ta. in plurimos populos lingua aliquantulum di-
rentes est hec belgia subdivisa.

De bitinia

Capitulum. xviij.

Bitinia ut dicitur isido-
rionis asie est prouincia in ponti
parte solis orientis auersa tracie ad iacis. multis ar-
noibus noiana. nam prius bitinica est dicta deinde
bitinio rege fuit mox bitinia nuncupata. Ipsi dicitur
maior frigida metropolis dicitur nichomedia. ubi
fugiens banibal princeps kartbaginis veneno am-
expiravit ut dicitur Ili. li. xv. Loda est autem panno
nia a phemice quae miramida vocabatur ut dicitur Ili.
De bitania.

Capitulum. xviij.

Britannia oceani est insula in europa per longam inherentiam tenditur. a meridie habet gallias vt dicit Orosius. Dec insula habet in longum passuum milia octo. in latū milia ducenta. a tergo autē vnde oceano infinito p̄t. Decades insulas habet quarū. xx. de arte sunt 7. xij. incolunt. deinde occurrit insula ty. nauigatione sex dierū vt dicit Plini. li. iij. 7. Jsid. xv. a britannia insula sepata. Scdm̄ Orosiū vero versus circū in medio oceano sita est ppter ei⁹ ma- imaz distantiam paucis nota hec britannia vt di. Dini. li. iij. ca. xvij. inter septentrionē 7 occidentem hec opposita germanie gallie 7 hispanie maximo interuallo. Huius p̄mo albino nomē fuit forsā ppter albas rupes insulā circumdantes. deinde a britānā est dicta sed tandē a germanicis ip̄am obtinentib⁹ anglica est vocata. quere supra multa de anglica de littera a. Est autē alia britannia minor sup oceanum aquitanicū. sita in p̄ibus galliarū q̄ a britānibus relinquētib⁹ britāniā maiorē ppter inoportunitatē germanorum est vsqz hodie popolosa. vbi vsqz ad hec tpa genus batonū 7 nomē p̄seuerat 7 quis hec britānna in multis laudibus digna sit non tū potest filia matri minor britānna maior cōparari. et ideo bene minor britānna debuit vocari que sicut nec numero populi sic nec merito soli p̄t maior britānie adequari.

De boecia.

Capitulū. xxi.

Boecia prouincia bella dis est p̄tula in greca vt dicit Jsid. li. xv. a boue p̄mitus noiata 7 hec hac de causa. Duni enī batmus agenoris filius europā sorores suas a ioue aprā ex p̄cepto patris quereret nec rep̄ret p̄ris iraz scmidās cōfirmato animo elegit exiliū duz casu bouis seq̄ret vestigia locū vbi ip̄a recubuit adinuenit 7 ideo noie bouis locū illū boenā nominauit vbi 7 ihebas p̄struxit vbi quondā ciuita bella detonēt et hic nati sunt appollo 7 hercules. maior ille thebanus eadē est cunonia vocata a quodā fonte qui ibi est quondā appollini consecrat⁹. vt dicit Jsid. li. xv. In hac terra est lacus quidā furtialis vt qui de eo biberit furore libidinis inardescit vt dicit idem li. xiiij in capitulo de aquis. quere supra de fontib⁹.

De bohemia.

Capitulū. xxx.

Bohemia pars ē missie ad plagam orientalem iuxta germaniā posita in europa que a montib⁹ maximis 7 siluis densis simis 7 alis vndiqz circūsepta. a germania 7 p̄nonia 7 nationib⁹ alijs p̄ montes siluas 7 flumina est diuisa. est autē regio montiu⁹ altitudine in plurimis sui p̄ibus valde firma camporū 7 pratorū planicie conspicua facie celi saluberrima gleba fertilissima in vineis abundās 7 annona. in auro argento stanno et ceteris metallis diuisa. fontibus 7 fluuijs irrigua. nam terraz irrigat albia flum⁹ nobilissimum in montib⁹ onē bohemoz silt 7 mulda q̄ p̄terfluit praagam regiā ciuitatē. in eius mōtib⁹ abundant pini 7 abietes abūdant 7 herbe in numerabiles nō solum

modo pasuales verumetiam aromaticę 7 medicinales ibi diuersorū generū abundāt fere innumera biles. l. v. si apu cerui capreole tragelaphi bubali seu bisontes 7 inter has feras est qucdā hūs magnitudinem bouis. hec bestia ferox est 7 seua 7 habet magna cornua 7 ampla cū quib⁹ se defendit. Sed hūs sub mēto amplū folliculū in ip̄o aquas recolligit et currēdo aquaz miro modo in illo folliculo calciscit quā sup venatores seu canes sibi nimis appropinquātes p̄icit 7 quicqd tetigerit depilat horribiliter et exurit. 7 hoc aial lingua bohemica boui nūcupat. Hec terra circū ex pte orientis morauia 7 p̄nonia ex pte euri aq̄lonaris polonia. ex pte vero meridici austria ex pte occidentis bauaria germanica 7 missefensi machia circumdatur 7 ambitur.

De burgundia.

Capitulū. xxxj.

Burgundia pars ē gallie zenensis que vsqz ad alpes penninos se extendit. 7 est burgundia a burgis dicta Jsid. ix. eo q̄ ostrogoti intrataturi ytaliam ibi fecerūt burgos plures. i. oppida 7 munitōca. Terra enī est ferax 7 mōtuosa 7 pascuosa 7 in locis plurib⁹ nemerosa aq̄s et fluminib⁹ ac riuis irrigua. in multis locis feruulis 7 secūda. 7 in multis sterilis arida 7 in aq̄ia iuxta alpes maxime frigida. ppter frequentes ymbrium 7 niuiū inundationes. plures sunt incole iuxta alpes q̄ ex frequētī vsu aquarū niualiu⁹ efficiunt sub mente turgidi et strumosi. feris abūdant. l. v. si apu ceruis 7 multis alijs.

De capadocia

Capitulum xxxij.

Capadocia ē prouincia in maiori asia in capite sirie collocata ab oriente armenia tangit. ab occasu asiam minorē ab aq̄lone confinis campos quos habuerūt quondam amazones 7 mare tymericū a meridie thaurū montem cui subiacet cilia 7 ysauria vsqz ad siliciū sinuz qui spectat cōtra insulā cipriū albis annis p̄ eas fluit. qui quondā liddie regna disunxit a perlis vt di. Jsid. li. xv. 7 Orosius li. j. Hi ortuz habuerūt p̄mo a molech filio iaphet. vii 7 vibs apud eos manet vsqz hodie que moeta dicit vt di. Jsid. li. ix.

De caldea.

Capitulū xxxij.

Caldea quasi cassidea a ioseph filio nachor fris abrahe fuit cognominata vt di. Jsi. vii caldei dicti sunt a cassib⁹ q̄li cassidei. Et est regio maria sita iuxta eufraten in qua ē camp⁹ duran in q̄ cōuenerūt ggātes post diluuiuz et de cōsilio nembroth edificauerūt turrim babel. a q̄ ciuitas ibi edificata vocata ē babilō 7 tota regio babilonia fuit imposteriū nūcupata vt p̄t supra in litera. b. ibi de babilonia. S; hic dicēdū qd orosi⁹ dicat de babilone li. ij. Rex in q̄t p̄im⁹ apud assirios qui eminere ceteris potuit. Am⁹ fuit. occiso autē nro se miramis vxo: ei⁹ tot⁹ asie regna babiloniā vibent quā ineeperat nembrecht ampliauit 7 instaurauit 7 vt eēt caput regni assiriorū instituit. durauitqz 7 stetit regnū istud incōculsum. AD. c. 7. lxxij. annis vsqz ad sardanapallū que interfecit arabes p̄fectus me-

domum et tunc incepit perire regnum assirionum, sed ex toto perijt quando a ciro et dario babilonia est ita destructa qd vix credi poterat apud mortales qd ita foris ciuitas possit capi. fuit enim castrorum moerimentibus paribus per quadrum disposita et de muroy magnitudine et firmitate vix credi potest. nam in latitudine habuerunt muri cubitos quinquaginta. quater tantum habuerunt in altitudine. Ambit' eius i circuitu fuit. cccc. stadiis. et lxx. murus de coeculi latere fufus bitumie compactus fosa extrinsec' late patens in quaz annis circumfluxit a fronte muroy. Lentu erant porte in muroy circuitu. erat defensorum habitacula eq' disposita mire magnitudis et fortitudis. et quous cet ita foris tamē cito victa capta et subuersa est. Nam in. ccc. et lx. alucos flumē cirus diuisit sicut et ante secerat gangē flumiū qū iratus ptra flumiū eo qd vniū de suis militibus submersisset eundez diuisit in. ccc. et lx. partes. Vñ subtracta aqua q' fluebat p ciuitatem fuit facil' capta vt dicit Orofius. Illo āno quo babilonia ab arbato incepit destrui. incepit roma fundari. Vñ sub vna cōuenientia temporū illa cecidit. ista surrexit et pñ p senio defecit regnū p̄muū orientis. incepit pubescere regnum occidentis.

De cedar. Capitulum xxxij.

Cedar nomē ē regiōis in qua habitāt ysmabelite qui fuerūt filij cedari primogeniti ysmabelis. Mā ysmabel fuit filius abrahe. ex agar egiptua ancilla eius. vñ verius vocatur agareni qd saraceni. quous vsurpato noie frustra se esse de sara genitos gloriē. vt dicit Jsi. li. ix. Hi domos nō edificāt sed tanq' ferales hoies p̄vastas solitudines euagātes in tabernaculis habitāt de p̄dis et venationib' victū acquirētes. et ideo onager fuit vocatus ysmabel sicut dicit glo. sup. Genes. xvj. Hic erit hō ferus et. qui vt dicit omnē bestiarū rabiem sup̄gredient. et māsuēt ab eis conterent. Mā vt dicit methodius futurū est vt adhuc semel parit cōgregat' exeat de desertis et obtinebūt orbē t're p viij. ebdomadaz ānoz. et vocabit' via illoz via āguſtie. nam ciuitates et regna subuertēt in locis sacratis sacerdotes interficiēt. ibidē cuz mulieribus dormiēt et de sacris vasis bibēt et ad sepulera sanctorū iumēta ligabūt p nequicia xpianoz qui tūc erunt. hec et multa alia recitat que habitatores cedar id est ysmabelite in orbe sunt facturi.

De cancia. Capitulum xxxv.

Cancia pronicia ē anglicie iuxta britānicū oceanū sita. cui' metropolis dicit' cantuaria. et est terra frugifera et nemorosa fontib' et fluminib' irrigua maris portub' in signis diuitijs locuples salubritate celi precipua.

De cantabria. Capitulum xxxvj.

Cantabria pronicia ē hispanie vocabulo vrbis et annis hyberic' sic vocata cuius gētis anim' est p̄nax ad latrocinā dum et ad bellandū pron' et ad panēda verbera sp̄ est paratus vt dicit Jsi. li. ix. Huius vicina est celtiberia ab gallis celticis et hyberis sic vocata

De chanaan

Capitulū. xxxvii.

Chanaan ē regio in qua que a filijs chanaan filij cham possidentur. vñ iuxta quod dicit Jsi. li. x. ex quibus fuerunt septem nationes de chanaan in quibus maledictio cham fuit quasi benedictario radicata. et idē a filijs israel diuino p̄cepto h' erit' deleti et caruērimini ab eisdes occupati vt dicit Jsidorus libro nono

De campania.

Capitulū. xxxviii.

Campania ē ytalie p̄uincia inter romanū territorū et apuliam locata cui' metropolis quondaz fuit capua a filio rege albanoz extracta a capacitate sic dicta eo qd terra omnē vite fructū capiat. vñ et caput est vrbis campanie inter tres matias ciuitates roma et carthaginez noiata ex qua aliqui p̄uincia ytalie campania fuerat noiata. multe sunt alie ciuitates famose locupletes et populose ad p̄uincia campanie p̄uincie h' cut neapolis et pontecolis vbi balnea virgily in honore habebant. Est autē terra vinearū frugū et olorum ferarū abūdans fructib' generū diuersoz. Est autē alia campania cisalpania gallicie senonē. p̄uincia cuius caput ciuitas est treueris.

De cauda.

Capitulū. xxxix.

Cauda vocat' quedam insula in principio arta. deinde paulatim lata cui' ingressus est difficilis et laboriosus vt dicit in Act. aploz. xxvij. ca. Est autē hec insula inter siciliam et ytaliā iuxta cretam et sardiniam.

De alicia.

Capitulū. xl.

Clicia minoris asie ē p̄uincia a quodaz antiquiore iouis filio vasserūt noiata vt dicit Jsi. li. xv. Hec ab occidentem habet litā a meridie mare siciliū. ab oriente et septentrione habet mōtes tauri inga. Hāc cignus annis interfecat. matrē habet vrbū tharsimaniā q' et tharsis dicit'. fuit autē inde natus paul' et chorulcos ep̄pidum eius est vbi est crocus plurim' et opone' a spiramie flagrant' simus et colore plus qd aureo vt dicit Jsidorus libro. xv.

De cypros.

Capitulū. xli.

Cypros ē insula a cypro ciuitate q' in ea est vt dicit Jsi. li. xv. Ipa est paphos q' quondā fuit veneri cōsecrata. multa autē quodā fuit famosa. et marie de metallis eris vbi eris es p̄mo dicit' fuisse repertū et eius vsus vt dicit idem. Terra ē vimifera et forma sunt valde illius loci vna ciuitates modo h' multas et nobiles inter qas caput et metropolis dicit' nichosia. terra est mari vendic' clausa. h' interius siluis campis pratis vniuersis et frugibus nimis plena. fontib' et annib' irrigua et multis diuitijs parit' et delitijs opulēta. Hec insula vocatur sepi' cerbymi i scriptura vt dicit Jsi. li. ix. Est dicit' sic a quodā filio Jonan nepote Japhet vt dicit Jsi. De hac insula dicit' orosius. li. j. Insula cypros maris

rico cingitur ab occidente mari pampulico. a fe-
 entrione aulone alicio. a meridie syrie et venicis
 lago circūdat. cuius spacū in longo tenet. clxxv.
 illa passuū. In lato vero milia passuū. cxv.
 De creta. Capitulum. xliij.

Creta grece ē insula

quodaz rege indigena dicto creto noiata.
 ter ortū z occasum lōgissimo tractu porrecta a se-
 entrione estibz. ab austro egyptijs vudis perfusa
 ut quōdā centū vrbibz nobilibz decorata. vno z
 napolis dicta ē. Primo aut̄ fuit insula que rennis
 armis claruit ac sagittis. p̄ma literis iura tradidit
 stres turmas p̄ia docuit. studiū musicū in ea p̄i-
 o repertū ab ydeis mūdo tradidit z exercēdo am-
 aut. pecudes z capras bz copiosas. ceruos autē
 capreas valō pancas. lupos z vulpes aliarūqz fe-
 rū nōxia genera nūqz gignit. serpens ibi nullus
 illa noctua. z si aliūde translata inueniat statū mo-
 terra est vitibus amica. arboribus cōsita. herbis
 edicinalibz referta vt diptāno z alno z hniōi. gē-
 as etiā generat p̄ciosas. gignit ei lapidē q̄ iotheda-
 lus dicit vt dicit Jsi. li. xv. Et cū sit insula a maio-
 venenis notabiliter libera. tū spalāgias. i. qua-
 im araneas generat venenofas. bucusqz Jsid. li.
 Jdē p̄ oia narrat Jsi. li. iij. De eadez etiā insula
 at Orosius. Creta ab oriente finit̄ mari carpaceo
 occasu z septentrione mari cretico. a meridie ma-
 libico qd̄ adriaticū vocant. z habet in lōgo passu-
 n milia. c. z lxxvij. In lato vero raita quinquagī
 quere de dispositione domus dedali in creta Jsi.
 xv. xvj. capitulo. iij. de ciuitatibus.
 De cidacibus. Capitulum. xliij.

Sclades insula vt di-

Jsi. li. xv. Quondā grece fuerūt q̄s inde ci-
 adas autumat esse dictas. q̄ lies spacijs lōgozibus
 delo porrecte in orbē. tamen circa delym site sunt.
 tā orbē greci ciclū vocāt. quidē tamē dicit eas vo-
 cas p̄pter scopulos q̄ in circuitu earū sunt. he in-
 le sunt in bellepōto inter egeū mare z maleū con-
 itate. Circūdan̄ etiā pelago indico. z sunt nume-
 .liiij. tendētes a septentrione in meridie habēt quīqz
 īta milia passuū a septentrione in meridie. z quīqz
 īta milia ab oriēte in occasum fm̄ Jsi. fm̄ Orosiū
 ero milia. cc. Prima vero inter has insulas vt dī.
 Orosius ab oriēte est rodus. a septentrione scenodo.
 meridie capados. ab occasu ceteras. ab oriēte fini-
 tur littonibus asie. ab occidente mari ycaro. a se-
 entrione mari carphario.
 De choa. Capitulum. xliiij.

Choa vel choes est in

sula adiacēs puicie arthice i q̄ ypoeras me-
 licus natus ē. Et hec insula p̄io sanificij arte clarū
 vt dicit idē. Equos etiā dicit nutrire laudabiles
 n̄ q̄bus salomō antiquus gloriari videbat vt dicit
 iij. Reg. vbi dicit de choa adducebant ei equi zc.
 De corsica. Capitulum. xlv.

Corsica est insula mul-

tis prouincijs angulosa. hec habet ab oriente tyreni-
 cum mare z portū vrbis rome. a meridie sardiniaz.
 ab occasu belleares. a septentrione ligusticū sinū. et
 tenet in longū. clvj. milia passuū. in latū milia. xxvj.
 De dalmacia. Capitulum. xlvj.

Dalmacia grece est p

uincia fm̄ antiquā terre partitionē. a delym
 eiusdē puincie ciuitate maxima noiata. hec puincia
 habet ab oriēte macedonia. a septentrione messia vt
 occasu bystria. a meridie sinu adriatico terminat vt
 dicit Jsi. li. xv. Et Orosius dicit idē. Mens illius ter-
 re est fortis z robusta p̄dis dedita a rapinis. pirati-
 cam enim vitam ex ip̄is plurimi ducunt.
 De dacia. Capitulum. xlvij.

Dacia est regio in eu-

ropa a danis grecis vt dicitur primitus oc-
 cupata. In multis insulis z puincijs subdiuisa cuz
 germania cōtigua cui? gens quondā fuit feror z ni-
 mium bellicosa. p̄pter qd̄ b̄r̄tānias noias z mltis
 aliarū regionū insulis domiabant. Jsi. tū dicit li. i. r.
 Daci gothorū fuerūt soboles. z dictos putāt dacos
 quasi dagos de gothorū. s. genere p̄creatos. Vnde
 cūqz aut̄ sit primitus p̄creatus populus hoc certuz
 est q̄ multū est populosa. elegāns stature. come pul-
 cre. decoze faciei generaliter z formose. Mens z si ani-
 mo seuā cōtra hostes. tamē naturaliter pia est z mē-
 te placida erga quoslibet innocentes.
 De delo. Capitulum. xlvij.

Delos insula grece est

in medio cycladū cōstituta sic dicta eo q̄ p̄
 diluuiū cū nox vt fert multas mētibz obubzasset.
 ante omnes terras illa insula radijs solis prius est
 illustrata z q̄ p̄mo est manifestata ideo nomen de-
 los insula est sortita. nam delon grece manifesta dicitur.
 ip̄a est et origia. eo q̄ ibi p̄mo vise sunt cōtur-
 nices aues. s. quas greci origias vocant. In hac in-
 sula sarbona enixa est appollinē vt dicit Jsid. li.
 xv. z est delos nomen insule z ciuitatis.
 De dedon. Capitulum. xlix.

Edon regio est i ethy-

opia in occidentali plaga vt dicit Jsid. li. ix.
 abundans in elenāibus. in eboze z lignis ebeninis
 vt dicit glosa. super Ezech. xvij.

De europa. Capitulum. i.

Europa tercia dicitur

esse pars orbis. ab europa filia agenous re-
 gis libie ē vocata. quā iupiter capiēs d̄ africa ad cre-
 tam duxit z maximā p̄tem orbis terraz eius nomie
 appellauit vt dicit Jsi. li. xv. De europa autē scribit
 Orosius dicens. Europe regidēs z gentes incipiūt
 a mōtibus ripheis meotidicqz paludibz q̄ sunt ad
 orientē descendentes ad occasum p̄ litus septentri-
 onalis oceani vsqz ad galliā belgicā et flumē renuz
 qd̄ est ad oceanū. dein ad danubiū quē hystruz vo-
 cant q̄ est a meridie et ad oriēte direct? pōto accipit.
 r 4

Idcirco autem libro .xv. dicit. qd incipit a flumine
 ibani descendens ad occasum p septentrionalē oc
 ceanū vsqz ad fines hispanie . cuius pars orientalis
 et meridiana a ponto cōsurgens tota mari magno
 coniūgit et in insulas cades limē . puma ergo regio
 europe est scythia inferior que a meotidis paludibz
 incipēs . inter danubiū et oceanū septentrionalē
 vsqz ad germaniā porrigit vt dicit Jli. li. xv. Et hec
 terra ppter barbaras gētes specialiter barbara nū
 cupat. et sunt gētes in vniverſo vt di. Orosius. liij.
 Inter q̄s puma est alania q̄ ad meotides paludes p
 tingit post gotbia. deinde dacia. et post germania. de
 inde gallia et britania insula et orades et insule mil
 te. tandē hispania minor in cur? finibz finit̄ europa
 ex partibz occidentis. a pte aut̄ superior̄ habet multas
 et maris regiōes. s. pannoniā mediā traciā greciāz
 cū finibz suis. ytalīā cū insulis et terminis suis. Nec
 mūdi pncula et si sit minor q̄ asia. et tamē par est in
 populorū numerosa generositate. ppos eū vt dicit
 Plini. alit̄ corpe maiores viribz fortiores. animo au
 daciores. forma et specie pulchiores q̄ faciūt asie vel
 affrice regiones nā solāris estus adurēs ppter eius
 pmanentiā sup africanos illos efficit cōsumēdo hūo
 res corpe breuiores. facie nigriores. crine crispiores
 et ppter euaporationē spiritūū p aptos poros anio
 defectiores. Eōtrario vero est apud septentrionalē
 nam ex frigiditate poros extrinsec? opilate generā
 humores in corpe et efficiūt hoies corpulentiores et
 ex ipa frigiditate que nū est albedinis in exterioribz
 albiores et ex repercussione vaporū et spiritūū ad inte
 riora efficiūt calidiores interius. et p cōsequēs plus
 audaces. hoies vō asie quoz regio prima est ab ori
 ente mediocriter in hoc se habēt. vt dicit Plinius.

De euclath.

Capitulum. li.

Euclath prouicia est in

superior̄ india ab oriente incipēs et longo ter
 rarū tractu versus septentrionē se diffundēs. Di
 eta est euclath a filio heber patriarce iudeorū sicut
 dicit glo. sup gen. j. et .x. vbi dicit qd inter filios heber
 pietat̄ euclath nōmīat. hāc regiōnē pfluūt ganges
 flumīus q̄ alio noīe phison in li. geneſeos nūcupat.
 quē Plini. nimis extollit laudibz li. iij. c. xx. vbi di.
 qd ganges indie fluiū multos vel quasi infinitos
 in se recipit amnes et nauigabiles vt ydapsēm. can
 tabuā. yscipim. et multos. nec est vnquā latior quin
 quaginta stadijs. nec pfundior vel alnoz quindēcim
 passibz. Adie fluiū? circuit terrā euclath. in qua abū
 dant aurū et species aromaticę vt bdeliū. et gēme p
 ciose vt onichinus et carbūculus. et hmōi vt di. idēz
 et glo. sup genef. In hac terra sunt multe regiōes
 partiales in quibus potissime elephatorū dicit̄
 abundare multitudo.

De ethyopia.

Capitulum liij.

Ethyopia a colore po

puli est primitus vocata q̄s solis vicinitas
 tenet vt dicit Jli. xv. Demū vīm sideris pdit hoim
 color. Est enī iugis estus. nam quicqd est sub meri
 diano cardine est circa occasuz mōtuosa. circa medi
 um vero arenosa. ad orientālē vero eius plagā ma

time deserta est cuius situs ab occasu mōtes
 tis ad orientem vsqz in fines egypti porrigit a
 ridae oceanō. a septentrionē nūo flumīe dandi
 rimas habēs gentes diuerso vultu et mōstrac
 cie horribiles. serarū quoqz et serpentū multitudine
 est referta. Illic quoqz rindocera bestia carnel
 basili? dracones ingentes et quorū capite gemme
 extrahūt. Jacinqz et crisopassus ac topassus et
 gemme plurime in illis pibus reperunt et cypru
 mum ibi colligit. Due aut̄ sunt ethyopie. vna
 orum solis. alia est in mauritania circa occasū
 illa hispanie magis est vicina. deinde occiden
 dem cartagenensis. puincia post est getbulia et vna
 mo cōtra cursum solis in meridie est ethyopia
 sta. vltra quā dicit̄ fabule esse antipedes vt di. Jli.
 li. xv. cuius sunt verba supius de ethyopia hec
 ta. Dicit enī idē li. ix. ethyopes a filio chus sum
 nomiat. ex quo originē cōtraxerūt. Ebus hec
 lingua ethyopoz dicitur. Vbi quondā a flumīe
 psurgēs iuxta egyptū inter nilū et oceanū in mē
 die sub solis vicinitate infederūt quorū mala
 populi sicut hesperi. ex pte occidentis garamanē
 trogodite et ceteri de qb? narrat Pl. li. v. c. i. ethy
 opum gentes a quodā nigro flumīe sunt vocat
 quod flumen eiusdē nature cū nilon. nam colā
 les gignit calamos et papiro. Eodēqz tpe augur
 In eius desertis mōstruosi vident hoies. nam qu
 dam solē orientē et occidentē dira impecanone. et
 ledicōne intrēt. quare cōtinne maledicūt soli que
 eius ardor eis valde grauē. Alij vt trogodite tpe
 cus exanāt et illos loco domorū inhabitāt. serpen
 tes comedūt et omne quod mandī pōt. quibz
 poti? est q̄ vor. alij velut pecudes matrem m
 exortes passim sine lege cū mulieribz habitātes
 les dicit̄ garamātes. alij incedūt nudi et nullo
 citio occupati. et illi dicit̄ graphasantes. alij q̄ r
 nij dicunt. tradunt caput nō habere hōs et oculis
 habēt pectorū insitos et infixos. Sūt et sannī q̄ h
 raz solū habētēs humanā quo ad mores sunt pos
 tus inhumani. Sūt etiā in ethyopia mira alia v
 citidē li. vj. ca. xxxj. Sūt inquit multi ethyopes
 quos omēs bestie quadrupedes nascunt sine
 bus et etiā elephātes. alij sunt qui canē p rege babē
 cui? motu quariātes faciūt qd videt. Sūt et ali
 ternos vel quaternos dicunt habere in fronte o
 los. nō qd ita sit in natura sed hoc fingūt. qd pncip
 sagittari cōtentione vtunt. quidā ex eis pambent
 et leones venant et eorū carnibz viuūt. quorū
 vnū solū oculū in fronte bz. Alia gēs ethyopū sol
 locustis viuūt fumo et sole induratis. et bi. cl. am
 non excedunt.

De egypto.

Capitulum. liij.

Egyptus que prius di

cebatur etia ab egypto danay frē postea ab
 regnāte nomē accepit. hec ab oriente syrie rubro ma
 iūcta ē ab occasu libiā bz. a septentrionē mare magnum
 a meridie introrsus recedit p tendēs se vsqz ad ethy
 opes vt di. Jli. li. xv. Est aut̄ regio celi ymbrosos
 sueta pluuiarū ignara. nylus sol? cā circūfluēs
 gat. Et sua inundatione ferulem efficit et fecundat.

ide ferat frugibus. multam partem terrarum fru-
 ito alit ceterorumque negotiorum adeo est copia
 ut necessarijs mercibus implicat pene orbē. finis
 ripti ē canopia a canope menelai gubernatore ibi
 ualio sic dicta hucusque. *Iti. li. xv.* Nec p̄mit̄ mep-
 ayra a filio cbam noiata est ut dicit. *Iti. li. ix.* Nec
 gio multas habet puincias p̄ticulares z valde fa-
 uas ciuitates sic est mēpbis ab eghaso iouis filio
 uisitata z taphnes metropolis egypti. hellepoleos
 alexandria z multe alie ut dicit. *Iti. li. xvj.* Scdm̄
 ioh̄sus aut̄ duplex est egyptus. s. sup̄ior z inferior.
 up̄ior que in oriente p̄ longū extendit̄. cui est a se-
 ntrioe sinus arabicus. a meridie oceanus. nam
 occasu ex egypto inferion incipit̄. que ad orientē
 bio mari terminat̄. *xliij.* cōmēs nationes. bab̄y
 z deserta multa egypti? sup̄ior. in q̄b̄s sunt milia
 ostra z aialia mōstruosa. ibi pardi z tigrides. ibi
 in basilica aspides horribiles z serpētes. nam in si-
 bus egypti z ethyopie iuxta fontem tigris vbi ca-
 te credit̄ esse n̄li q̄ egyptū p̄terit̄. nascit̄ quēdā
 a nomie cacothepbas. que quidē corpe est modi-
 z mēbris iners atq̄ pigra. caput hīs valde gra-
 ppter quod semp̄ defert̄ illud ad terre sup̄ficiē in-
 natū. qd̄ a natura saluti mortalū est p̄uisum. Tā-
 em̄ venenositatis est z p̄nicii q̄ nullus candē re-
 e in facie videre possit̄ qui statim sine remedio ex-
 iraret. eadē em̄ vis est serpenti q̄ dicit̄ basilicus ut
 icit̄. *Iti. li. viij. c. xliij.* In egypto em̄ marie abūdāt
 eodriilli yporanti. id est flumiales equi z possime
 rea fluenta. *Iti.*

De elade.

Capitulum. liij.

Ellas elladis prouincia
 est grecie in europa. a rege hellena deucalio-
 nis filio p̄mo vocata a quo z p̄mo ellenes greci sūt
 vocati. z in hac puincia est atthica gens vbi quon-
 iam fuit atbenariū ciuitas m̄ liberaliū artū. phoz
 matrix. qua quōdā n̄bil habuit grecia carius n̄bil
 is nobiliss cui in primo achaiā puincia est uicina
 ut dicit. *Iti. li. xv.* Noms elladis duplex est. puin-
 cia. s. boecia z peloponē. De p̄ma. s. boecia sup̄radī
 tam est. De alia post dicitur. Nunc elladi subiacet
 bellespōtus vbi multa sunt valde mira ut dicit. *pli.
 i. xv. ca. iij.* Juxta inquit bellespōntum dixit trages
 game? esse genus hoīm quos ophioges vocat. q̄
 um cōtactu sanant̄ ictus serpentū. z sola manu ap-
 posita extrahūt q̄ mortifera sunt venena. Dicit etiā
 varro ibi adhuc esse aliquos quorū saluē medēt̄ur
 cōtra ictus anguū z serpentū. Est aut̄ bellespōtus
 maris mediterranei sinus ut dicit. *Iti. li. xliij.* in se-
 ptentrione reiozquēs magnis amfractib? iuxta gre-
 ciam z ylicū in angustas septē stadiorū cōstrūgit̄
 vbi teres rex fecit pontē de nauibus z sic in greciaz
 remeauit. dilataē aut̄ aqua z facit propontidem qui
 mox in quinḡinta passibus coartat̄. De nominat̄
 aut̄ sinus belle sorore firi. que fugiēs nouercales in
 sidias decidit̄ in mare z mortua est cuius casus bel-
 lespōnti z mari z terre in circuitu nomen dedit.

De eola.

Capitulum. lv.

Eola insula sycilię ab eo

lo ypotis filio quem poete fingunt deum fuisse ve-
 niorum est ut dicitur appellata. Hoc antez ideo di-
 ctum est. quia p̄ se finit̄ reioz illariū insularū. z q̄ carūz
 nebulis z fumis vaporibus futuris p̄dicēbat vē-
 tos. ab imperitis visus est ventos retinuisse in sua
 potestate ut dicit. *Iti. li. xv.* Dicunt aut̄ nouē insule
 coie dicte. ab eodē aut̄ vulcane sunt dicte eo q̄ in eis
 ardeat ignis sicut in mōte etbne ut dicit. *idē.* Est sūt
 singule insule. p̄p̄is nomibus nūcupate. quarū p̄-
 ma dicit̄ lippata. secūda gerba ab altissimis colubus
 sic vocata. tertia strogile. quarta dedy z sic de alijs.

De franconia.

Capitulum. lvj.

Franconia germanie ē
 est puincia in europa. a francis illi? regōis
 incolis nominata. cuius metropolis heribipolis vo-
 ceta sita sup̄ amnē moyn. ab ouēte habet thuringiā
 saxonē. a meridie danubiū z bauariā ab occasu sue-
 uiam. z alsaciā. a septentrione renēm. puincia. cu-
 us metropolis est mogūna sita sup̄ rbenū quē mo-
 gus ibi subintrat. Est aut̄ terra optima secūda fru-
 gib? z ymifera. filius decora. oppidis z castris mu-
 nita et plurimum populosa.

De francia.

Capitulum. lvij.

Francia que et gallia a
 francis germanicis primitus ut dicit̄ noia-
 ta vel a franco carnifice q̄ successit in reges parisijs
 de quo carnifices p̄uilegiati sunt erga regē. z ab il-
 lo franco est francia noiata. ab oriente habet limites
 fluminis rbeni z germaniam. ab euro habet alpes
 penninas a meridie habet prouinciam narbonēses
 a circio oceanum butannicum. a septentrione in-
 sulam butannicam. z bec francia quondam gallia
 belgica a ciuitate que belgis dicit̄ est vocata. ut dicit
Iti. li. xv. z Orosius. Nec francia glebā habet vbe-
 rem. arborū vinearū fructū ac frugū ventile. flumi-
 orum z fontū afluentia insignē. quā duo flumina
 nobilissima pfundūt in extremis eius. s. rhodanus
 et rbenus. ut dicit. *Iti. li. xv.* Lapides z lapidicinas
 habet nobiles. z ad construenda edificia singulares
 et possima parisijs solum quia in gipso siue vi-
 tro ab incolis vulgariter dicto plastro p̄cellit̄. naz
 terra est vitrea z perspicua virtute minerali in lapi-
 dem transmutata qui lapis crustus z cum aqua tē-
 peratis conuertatur in cementum vñd sunt parie-
 tes z edificia. testudines z multiplicia pauimēta. et
 huiusmodi cementū positum in opere z plasmatus
 siue tritum. ad modum lapidis iterum induratur.
 et cum multas habeat francia nobiles z famosas ci-
 uitates. parisijs inter omnes merito obtinet p̄nci-
 patum. nam sicut quondam atbenarum ciuitas ma-
 ter liberalium artium z literarum philozophorum
 nutrit̄ et fons omnium scientiarum greciam deco-
 raui. sic parisijs nostris temporibus non solum
 franciam. immo totius euopie partem residuum in
 scientias et in moribus sublimauit. nam velut sapien-
 tic mater de oibus m̄di partibus aduenētes recol-
 lit̄. oibus ī necessarijs subuenit pacifice oēs regē
 et n̄q̄ veritatis cultrix debitoricē sapiētib? z insipie-
 tib? se oñdit vrbs locuplex diuinis z opib? p̄p̄tis.

pace gaudens. aere ⁊ flumine philosophis cō-
gruens. camporum pratorum ⁊ montium pulcritudine
fessorum in studio oculos recreans ⁊ reficiens. vicorum
⁊ domorum aptitudine studentibus maxime cōpetēs
Et nihilominus ad refecionē ⁊ receptionē omnium
aliorum ipsam frequentantium est sufficiens vniuersas
alias vrbes in his cōsimilibus p̄cellens.

De flandria.

Capitulū. lviij.

Flandria est prouincia

gallice belgice iuxta litus oceani cōstruta
habēs germaniā ab oriente. insulā britanicā a septen-
tride ab occidentē mare gallicū. a meridie galliā sēno-
nensē ⁊ burgundiā. Dec. puincia quibus situ terre
sit paula multis tamē bonis singularib⁹ est referta.
Est enī terra pascuis vberissima ⁊ armēnis ⁊ pendi-
bus plena nobilissimis oppidis ⁊ portib⁹ maris in-
clita. annibus famosis. s. scaldēcia yndiq⁹ irrigua ⁊
p̄fusa. gens ei⁹ elegās corpe ⁊ robusta multiplex in
sobole ⁊ i substantia in oim meritiū diuitijs locuples
venusta facie generaliter ⁊ decora affectu pia affatu
blanda. gestu maturā. habitu honesta. erga dome-
sticos pacifica. erga extraneos valde fida. arte ⁊ in-
genio in opere lamifico p̄data. cuius industria ma-
gne parti orbis in lanificio subuenit. nā p̄ciosam la-
nam quā sibi anglia cōmunicat in pannos nobiles
subtili artificio transmutās p̄ mare et terraz multis
regionibus admittit. Est autē terra plana ⁊ frugifē-
ra in multis locis. multas quidē hñs arbores non
tamē multas siluas. gaudet quibusdā locis palustri-
bus in quib⁹ effodiunt glebe que siluarū supplēt de-
fectū quo ad igniū sunt incrementū. nam et his cali-
dis ⁊ siccis solet ignis fieri magis efficac q̄ ex lignis
sed inutilior ⁊ vilior quo ad cineres. grauior quo ad
redolentiam ⁊ odorem.

De puincia fenias.

Capitulū. lix.

Fenicia prouincia a fe-

nice frē cathin est vocata. q̄ fenix de glebis
thebis egyptiorū in syriā p̄fect⁹ apud sydonem re-
gnauit ⁊ ex suo nomine fenicia appellauit. ipsa est vbi
est tbyrus contra quā loquit⁹ Isa. vi di. Jsi. li. xv. et
ix. s. h̄z ab orientē arabia. a meridie mare rubiū. ab
occidēte mare mediterraneū. a septentrione montes
libanū. vñ terra optima est arborib⁹ p̄cipua. in fru-
gibus ⁊ fructib⁹ terra fecundissima lactis olei mellis
Terra est mōtuosa ⁊ campestris irrigua fontib⁹ et
aq̄s. in cui⁹ mōtib⁹ metalla diuersi generis fodiūt.

De frigia.

Capitulū. lx.

Frigia minoris asie est

puincia sic dicta a frigia europē filia regia vi-
cina gallacie ex pte aquilonis. licaonie vero ex parte
meridiei. Adidie vero ex pte adberet in orientē. ab a-
quilone vero mari belleponni terminat. vt di. Jsi.
li. xv. Sunt autē due frigie maior que habz s̄myrā
minor que habet bylium. Lytoniaz autē diuidit flu-
uius bernicis a frigia vt dicit idē. frigia autē darda-
nica est appellata a dardano qui p̄fectus de grecia
cum dracio fratre suo frigiam obtinuit ⁊ ibi regnans
a suo nomine frigiam dardaniam nominauit. Dra-

cius autem drachiam occupauit.

De frisia.

Capitulū. lxi.

Frisia est prouincia in

terioribus partibus germanie sup litus oce-
ani tractu longissimo cōstruta que a sine rboni in-
pit ⁊ mari danico terminat. cuius incolē frisonē
germanicus nūcupant. In habitu autē in miculā
plurimū differūt a germanis. nam viri fere omni-
coma circulariter sunt attonsi qui quāto sunt nobi-
liores tanto altius circūtonderi gloriofius arbore-
bant. Est autē gens viribus fortis. p̄ceri corpa se-
ri animi ⁊ ferocis corpe agilis lanceis vtrius ferrea.
p̄ sagittis. Terra plana pascuosa palustris ⁊ gram-
nosa lignis carēs. p̄ igniū fomētō terre bituminosa
cepitibus. aut bonū delicatis stercoibus sepe vicia
Bens quidē est libera extra gentē suā alterius dñi
nō subiecta. morti se exponit gratia libertatis ⁊ po-
tius mortē eligūt q̄ iugo opprimi seruitutis. Jdē
militares dignitates abijciūt ⁊ aliquos inter se erig-
it in sublime nō p̄mittit sub miline titulo. subint
men iudicibus q̄s annuati de scripis eligunt q̄ rem
publicā inter ipsos ordināt ⁊ disponūt. Castitatem
multū zelant ⁊ omnē impudiciā seuerius p̄hiben-
tes. filios suos ⁊ filias vq̄q̄ ad completū fere adole-
scencie terminū castas seruāt ex quo cōtingit q̄ nō
temporis data nuptiū ipoz soboles. plēn comple-
tam generant ⁊ robustam.

De insulis fortunarum

Ca. lxij.

Fortunate insule in oce-

ano sunt site contra leuaz mantretanē oce-
ano prime ⁊ inter se interiecto mari discrete vtrius.
Jsi. li. xv. que ab omnium bonorum ⁊ p̄cipue mellis
fructuū fecunditate fortunatē insule sunt vocatē q̄s
taliz error ⁊ carmina poetarū p̄pter soli fecunditatis
p̄adisum esse p̄ntauerūt vt dicit Jsi. li. xv. Jdē dicit
pli. li. v. ca. xxxij. ⁊ dicit ibi crescere arbores vq̄q̄ ad
clx. peduz p̄ceritatē. In eis copia est pomorum ⁊ an-
im multitudine ibi mellis abundantia pariter et la-
cus et maxime in capriana insula a multitudine ca-
parum ⁊ arietis sic noiata. ibi canū mirabilis feni-
tudo ⁊ p̄cipue in canaria insula que est a multitudine
canū ingēns fortitudinis ⁊ magnitudinis sic vocata.

De galilea.

Capitulū. lxij.

Galilea regio ē palestie

sic vocata eo q̄ gignit candidiores homines
q̄ palestina. hec autem duplex est scilicet superior
inferior. ⁊ sunt contigue ad inuicem ⁊ conere adbe-
rentes syrie fenici. vtriusq̄ gleba ferax est ⁊ optima
frugibus fructibus ⁊ vineis ⁊ oliuis vberissima ⁊ se-
cunda aquis est irrigua. nam iordane flumine per-
fundit in aliqua sui parte. lacus habet nobiles ma-
ximos vtilis ⁊ salubres q̄ p̄ sui magnitudine ⁊ p̄
sciū multitudine. maria nūcupat. Est autem vt
ait Jsi. d. lacus tyberiadis sic vocatus ab oppido ty-
beriadis ⁊ est lacus cunctis salubrior ad sanitatem
corporis efficacior habens stadia decem quere supra
de lacu tyberiadis. ⁊ de lacu genesar in bractam de
aquis et stagnis.

De gallacia.

Capitulū. lxxij.

Gallacia est regio in eu

ropa a pascis gallosum genibus et quib? occupata vt dicit Jsi. li. ix. z. xv. nam galli a re pthine in auxilium euocati regnum eius obtenta oia diuiserunt sicq? deinceps grecis admixti pri gallogreci. nūc aut ex antiquo gallosum nomine idicunt z eoz regio gallacia nūcupat. Est autē olantissima z fertillissima europē cōtinēs magna n que nūc rutenea a pluribus nominat.

De gallacia.

Capitulum. lxx.

Allicia pronuncia ē in

hyspania a candore populi regiōis sic noia ceteris enī partib? hyspanoim dicunt esse albi- z. Terra dicit frugifera oceano vicina. multis idans bonis. hi grecā originē sibi scribūt. vnde z uali ingenio valēt vt dicit Jsi. li. ix. nam post fi- n troyani belli plures ex grecis ad galliaz sunt p- t z ibi manent vsq? ad presens tempus.

De gallia.

Capitulum. lxxj.

Gallia europē ē prouin

cia inter pinneos mōtes z oceanū britāni- n constituta q̄ z a candore populi est sic antiqui- nūcupata. gala enī grece lac dicit. z ideo sybilla gallos. i. candidos vocat dicens. tūc lactea colla ro innectunt. fm enī diuersitatē celū z facies boiz dolores. animoim diuersitates existūt z corpoum alitates. Inde i oia graues generat. greca lucif- ica versipelles gallia natura feroces ingenioq? a- svt dicit Jsi. li. ix. Nec regio ab oriente habz ger- niām. ab occidente hyspaniā. a meridie ytaliam aquilone vero oceano britānico terminat vt di- Jsi. Nec quondā fuit tripharia. f. belgica celtica togata. h̄ has puincias franci nūc inhabitāt. a q- ta francia appellat que supra de frācis z frācia. De gadis.

Capitulum. lxxij.

Adis insula est in fine

hyspanie sita que diuisit africa z ab europa i- ta hercules posuit colūnas mirabiles z insignes z de tyrreni maris fontib? oceanū estus nutritur. It aut a prima terra. c. z. ix. passibus sepata quaz- ri de rubio mari pfecti occupātes. In lingua sua a dis. i. seperatā nomiauēūt p eo q? mari sit vndi- z circūsepta. In qua crescit arbor palme similis. cu- us gummi insectū vitā ceraminiā gemmā reddit vt dicit Jsi. li. xv. Est aut insula fructibus z specie- bus ditā multis ptes orbis z precipue occidentis.

De grecia.

Capitulum. lxxij.

Grecia a grecorege ē

vocata qui ipam regiōnē in coluit z eaz suo nomine nominauit vt dicit Jsi. li. xv. Sunt eius p- tancie. vij. ab occidentē dalmacia. deinde epyrus. in- de elladas. inde thessalia. post macedonia z postea ichtaia z duo in mari. f. creta z chelades. est autē re- gio latissima multis alijs nominibus noīata terraz a marium diuitijs opulenta. multoim regnoim do-

mina militie nutrit prophete mater. inuentrix om- nium bonorum. arcium magistra cuius gens fuit antiquit? bellicosissima dono sapientie z scientie pre- dita sermone disertissima. legibus subdita. pia circa extraneos. pacifica circa incolas. z domesticis que- ta. cōtra hostiū iniurias intolerabiles nimium infe- sta sicut in libro de grecoz laudibus narrat Varro

De gethulia.

Capitulū. lxx.

Getulia africe est prou

cia a grecis qui de grecorum siue gothoz p- cesserunt reliquijs vt dicit nominata vt dicit Jsi. libro nono qui ingenti animo congregato nauigio vsq? ad libie partes peruenerunt. et ibi sedes suas vsq? hodie posuerunt z quia ex grece venerunt de- riuato nomine gethuli nūcupati sunt z ideo ē opi- mo apud grecos mauros et illa gente sibi esse con- sanguineos z propinquos vt dicit Judo. li. ix. Fur- ta istos habitant geloni gens a meridie vsq? ad oc- ceanum hisperum peruagans in desertis z discar- rens. his nomen gaulon insula dedit que est iuxta ethyopiam vbi nec serpens nascitur nec vniūt vt di- cit Jsi. Sunt etiam in sine africe populi quasi bestia- les qui garamantes dicunt a garamate rege appo- linis filio nominati qui ibi et suo nomine garama- oppidiū condidit z construxit. de quibus dicit Pli- nius quod vere a consensu hūanitas sunt remoti.

De gorgonibus.

Ca. lxx.

Gorgoes sunt insule oc

ceani obuerse pnuinctio quod vocat ve- speriferus quas incoluerunt gorgones femine alitē id est veloci pernicitate hirsuto aspero corpore et ex- bis fuerunt insule nominate vt di. Pl. li. xv.

De gothia.

Capitulū. lxxj.

Gothia scitbie inferior

ris ē puincia i europa q̄ vt credit: a magog filio iaphet ē vocata vt di. Jsi. li. ix. vñ dicit q? vete- res illas natiōes magis gethas q? gothos nominaue- runt z fuit qndā gens fortissima mole corpoum ingē- armorū genere tribulissima de q? sobole maria ps eu- rope z asie credit populata. nā eoz soboles sunt da- ci z multe alie natiōes ex pte occidentis. Getuli i afri- ca amazones i asia ex gothoz p̄apia pcesserunt. vt di. idē li. ix. z. xv. Est aut vsq? hodie regio latissima ab aqlone hīs norvegā ac dacia in alijs eius late- ribus mari oceano arcūdat. Huic regiōi adiaz insula quedā noie gotblādia gothoz terra dicta. qz a gothis fuit antiquit? habitata. z est insula frugife- ra. pascuosa plurimū z piscosa z multiplici genere mercū marie negotiosa. nā pelles varie z ceteroim- copie de regionib? diuersis ad illā insulā nauigio d- ferunt. z inde in galliā in germaniā in britanniaz et hyspaniam p oceanum deducuntur.

De guido.

Capitulum. lxxij.

Gviduz est regio in insu

la cōtra aliā infē s̄riā z ytaliaz. respiciēs ve- sus pampbiliam z aliciā ex opposito contra cretas vt patet in glo. sup Actu. xxvij.

India orientalis est re-

gio in asia sic ab indo flumine quo clauditur ex parte occidentis dicta. hec a meridiano mari porrecta vsq; ad ortu solis et a septentrione vsq; ad motum caucasium puenit habet gentes multas et oppida. Insulam quoq; trabo barbane. gemis et elephātibus refertam. habet etiam grāsam et argetas insulas auro et argento refertas et fecundas. Sūt etiā vites in arb. orbibus quib; folia nūq; cadūt. Habet etiam in dia flumines nobilissimos gangem et indus et hyppanem regiones indicas illustrātes. est aut india fauorioso vento saluberrima. in anno bis fruges nutrit gignit quoq; tincti coloris homines elephātes ingentes. monoceron bestiam plicatum auem. hebanum etiam lignum. cynamomum. piper et calamū aromaticum. Mittit et ebur lapides insup preciosos berillos crisopassos carbunculos adamātes margaritas et vioues quib; nobilitū ardet ambitio feminarum. Ibi sunt mōtes aurei quos adiri ppter dracones et griphones et vniuersorū hoim monstra impossibile est vt dicit Ili. cuius sunt hec verba oia supra dicta vt pat; li. xv. Est aut india inter oēs regiones orbis maior. opulētior. potētior. populosior. Vno mira de indorū multitudine et potentia recitat Pli. in li. vij. ca. xix. dicit enim q; sunt multi reges in india quoz aliqui habēt. lx. cccc. milia armatorū. aliqui habēt sexcentos cuneos equitū. et nouē milia elephantorū q; p omnes dies stipendiant. vñ multarū opum est maxima cōiectura. alij hūt peditū. lx. milia. et equitū milia. elephantorū septingentorū. et hi omnes ad pcentuz bellorū sunt parati. vñ p; q; terra est potēs et opulenta. vñ vt dicit idē Indoz quidā tellures ererēt quidā militiaz capessunt. alij merces suas euehunt. alij reipublicā poptime tpanz et regūt. alij regibus assident. alij iudicia reddūt. quidā potissime religio nī vacant et intendūt sapiētie discipline. et cum inter omnes regiones sit vniuerso. atq; maior. p oibus est mirabilior. nam vt dicit Pli. li. vij. ca. iij. India inquit in longo. ptractū versus ethyopiā in miraculis abundat. In india enī gignunt maxima animalia et canes ceteris grandiores. Arbores enī tante pceritatis ibi crescere dicunt vt sagittis superari nequeant Nec aut faciūt vbertas soli. tpiēs celiz abundantia aquarū. ficus arbor. ibi. tantū se p tendit vt sub vniuersa latitudine multe turme militū possunt discūbere. Arūdines ibi etiā tante sunt pceritatis. vt singlā in ternodia alioe nauigali ternos hoies interdū ferāt Sunt aut ibi hoies magne stature altitudine quicq; cubitorū excedēt qui nec expuūt nec dolore capitul nec dentū nec oculoꝝ languorib; afficiunt nec ab imoderato calore solis eorū corpa ledunt sed potius indurant. Pli. etiā eorū quos gimnosophistas vocant ab ortu diei vsq; in occasum stando in calidissimis arenis. solē inoblibus oculis intuent. In quibus etiā mōibus sunt hoies qui habēt auersas plātas et digni in pedib; sunt octoni. Sūt etiā ibi canina capita habētēs qui ferarū pellib; vestiunt. tamē latrant vt canes et aliter nō loquunt. venatu et aucupio viuūt. vngub; et dentib; sunt arman. in ma-

gna sunt multitudine plusq; centuz viginti milia dicit idem. Sūt etiam in quadam gente india nescunt. Ibi satiri et ceteri hoies mōstruos dicunt in tractatu de animalibus mōstruos dicunt est. Sūt quidā hoies in sine orēntalis indie circa ortū gignunt sine ore vestitu frondiū lanugine qui solo odore et odore florū et siluestriū malorū narib; attrahunt inde viuūt. in malo odore cito moriunt. Sūt etiam qui diutissime viuūt et nunq; senescunt sed quā erate media moriunt. Sūt etiā qui in iuuitate nascunt et in senio migrescunt. Nec et multa alia recitat Pli. mira.

De yrcania.

Capitulum. lxxij.

Yrcania ē regio in asia sub iugis caucasi montis cōstituta. regio idem est latissima habet multas gētes. lingua et moribus differētēs vt dicit Ili. li. xv. Dicit etiā quoz se extendit a mōte caucaso vsq; in scythia habet gentes. xliij. que ppter terre infecunditatē longitateq; euagant ex quib; quidā agros incolūt. quidā de venationib; viuūt. quidā vero vt crudeliores et stiales portētiose carnib; humanis viuūt et ipse sanguinē bibūt vt dicit Ili. li. xv. vbi subdu yrcania est dicta a silua yrcana que scythie subiacet hīs ab oriente mare caspiū. a meridie armenia maiores a septentrione albania. ab occasu sui yberiam. est autē eius aspera copiosa immambus feris pardis tigribus et pātheris. gignit etiā aues que dicunt yrcane quaruz penne nocte plucunt. et tales etiaz aues germania inueniunt vt dicit Ili. ibidē. Ilius yrcanie populus dicit Iobes yrcanus filius symonis summi sacerdotis tpe machabeorū a quib; deuicta Iobānes yrcanus noiatus est vt dicit mg; in b; in principio hystorie euangelice. Idē dicit Hieron.

De ydumea.

Ca. lxxij.

Ydumea regio est in asia ab edoz. i. ab esau filio ysaac noiata. filij esau q; edom cognominat; est expulsus a montis terrā illā inhabitauerūt et eam terrā ydumeā dicitur terrā filioꝝ edom deinceps vocauerūt. est autem ydumea p quedā deserta a palestina separata cuius fines vsq; ad mare rubrū se extendunt. est autem fortis et montuosa sub forti calore solis constituta. ideo incole terre contra solis ardore faciunt sibi domos subterraneas et spelūcas vt di. glo. sup. abdi.

De iudea.

Capitulum. lxxij.

Iudea est regio in pale-

stina ex nomine iude appellata. ex cuius tribu reges habuit. hec prius chanaan est dicta a filio chani siue a decem chananeorum gentib; quib; et pulsi iudei illam terram possederūt. Intuum longitudo eius a vico arpha et vsq; ad vicum iuliacen porrigitur. in quo iudeorum ac tiroꝝ habitatio est cōmunis. latitudo autem eius a monte libani et vsq; ad lacus yberiadis se extendit. In medio autem iudee est ciuitas hierosolomorum quasi vni-

iens toti⁹ regionis. Terra varia⁹ opū. diues fru-
tu⁹ & fructu⁹ valde vtilis. aquis illustris. optia
plantis. abundans in metallis. cedris palmis cy-
pressis et alijs nobilissimis arborib⁹ insignis. plena
meis malogranatis et oliuīs. terra lactis et mellis
inde fm gratiā elemēto⁹ inde cā patrib⁹ repromis-
itā terrā fluentē lacte et melle putauerūt. cū bec ill⁹
surrectōis gloriā polliceret⁹ vt di. ysi. li. xv. De hac
i. pli. v. c. xiiij. In dea ps ē syrie q late lōgeq⁹ fūdit
ue egypto et arabie p̄tima. asperis dispa montib⁹
nā iordanis amnis p̄fluit et galileā a ceteris iude-
s diuidit et distinguit. In iudea autē ē ciuitas hie-
rosolima ciuitas clarissima vbiū orientis. Idab⁹ autē
iudea fontes calidos et salubres. h⁹ etiā in sine mare
p̄gnit vniū qd lacus asphaltis d̄r sic dictū eo q nihil
p̄gnit vniū nisi bitumen in quo nihil viuūt. h⁹ si. pi-
etā fuerit aliquid vniū supnatat. Ab hoc lacu iorda-
nis amnis imbibit et laudatas p̄dit aquas pestilen-
tibus immixtas.

De iheria

Ca. lxxvij.

Iheria est regio in asia

iuxta pontū armenie iuncta. In hac nascūt
berbe que viles sunt. tincture vt di. ysi. li. xv.

De Italia

Ca. lxxviii.

Italia regio est magna i

europa a grecis populis occupata olim 7 id
magna grecia appellata ē vt di. ysi. li. xv. deinde a re-
ge saturno saturnia est vocata eo q ibi saturnus a io-
ne de suis sedibus depulsus latuit. postremo ab ita-
lo siculo⁹ rege ibi regnāte italia ē vocata cui⁹ situs
longitudine amplius q⁹ latitudine a circulo in eurū⁹
extendit. a meridie tirreno mari. ab aquilone adria-
tico claudit. ab occasu alpū iugis finit. terra ē in om-
nib⁹ reb⁹ pulcherrima. soli vtilitate. pabuli vberta-
te gratissima. nobiles h⁹ lacus sicut benenatū auer-
nū atq⁹ lucrinū. multos alios fluuios nobiles. s. eri-
danū siue padū. tybam herianū et bmdī. gignit gē-
mas. s. liguriū. gagarē. margaritas et corallū. boam
quoq⁹ serpentē et lincē ferā 7 multas alias auū spe-
cies singulares. Nec regio dicit⁹ hesperia ab hespero
stella sicut et hispania eo q greci nauigando in italiā
et in hispaniā p̄siderāt stellā illā. h⁹ d̄r hesperia vltia.
quia in loco vltimo sub occasu est locata. Mucusc⁹
ysi. li. xv. Inter oēs autē europē regiones occidentales
italia obtinet p̄ncipatū. Insulas etiā habet nobiles 7
portus maris insignes. puincias cūctis diuitijs lo-
cupletes. ciuitates populosissimas. muris fossatis 7
alijs apparatus bellicis nimis fortes. auri et argē-
ti copiose abundātes. duodecim fm pli. li. ij. famo-
sas et potentissimas particulares p̄ter insulas conti-
net regiones. De quibus idē diffusius tractat. Est at
contra orientem septentrionē et occidentē altissimis
alpijs et montū iugis vndiq⁹ arcūaneta ex quib⁹
orunt nobilia flumina rhenus. s. danubius que
germaniam p̄flunt 7 rhodanus cum secana 7 mul-
tis alijs que galliam maxime lugdunē. et narbo-
nē. et belgicam in locis plurib⁹ circūfundunt.

De hispania

Ca. lxxix.

Hispania prius abibero

anne fuit hiberia nuncupata. p̄ otea ab yf-
palo flumio vt dicitur: hispania est vocata. ipa vero
hesperia a stella vespertina occidentali sic fuit antiqui-
tus noīata. Est autē sita inter affricā et europā a septe-
trionē pireneis montib⁹ clausa reliq⁹ p̄tib⁹ ē vndi-
q⁹ mari p̄clusa salubritate celi equalis. omi frugum
secunda. gemmar⁹ et metallor⁹ copijs diuissima. Inē
fluūt autē eam flumina nobilissima. s. betis minius
yberus et tagus et aurū trahens epaculus. Sex h⁹
puincias. s. terraconensem cartaginensē lusitanā
am gallicā beticā 7 transfreta in regione affricē trāgi-
taneam. Est autē duplex hispania. s. cetero⁹ et vlti-
o⁹. Mucusc⁹ ysi. li. ix. Dicit autē Orosius. M Hispania
vniuerso pelagi pene insula efficit. huius angul⁹ ē
ppio⁹ qui spectat ad orientē et a dextris ē ei aquita-
nia. puincia. a sinistris balearico mari coartat 7 nar-
bonensū sinib⁹ interferit. Scōs eius angulus circū-
um intendit vbi beriginacia ciuitas galie sita est ad
spectaculū britanie se erigit. Tercius eius angulus
est quo gades insule intente ad affricā atblantē mon-
tē interiecto sinu oceanū p̄spiciūt. Mucusc⁹ oros⁹
hispaniā etiā in multis cōmendat. pli. et maxime d
metallis. dicit etiā q fere tota abundat auro et argen-
to ere ferro et stāno et plūbo tam albo q nigro. regi-
ones h⁹ plures. gentes multas bellicosas et fortes q
rum quidā grecor⁹ alij dicunt fuisse soboles 7 vltimo
torum et successores. idē etiā dicit ysi. Mā multas h⁹
puincias parciales nobis notas vt gallicā que gre-
cam sibi vendicat originē vt di. ysi. li. ix. asturiam sic
dicit eo q montib⁹ contra aurturium flumē sit vbi
q⁹ circūsepta. h⁹ etiā celuberā a galis celucia super
yberū flumen residentibus sic vocatam.

De hybernia

Ca. lxxx.

Hybernia oceani est in

insula in europa britanice insule vicina spacio
terra⁹ angustior. h⁹ situ ē secundior. Nec ab affricā ē
bores⁹ porrigit vt di. ysi. li. xv. cuius p̄tes p̄tes in hi-
berū cantabricum oceanū tendunt. vnde etiā ab hi-
bero oceano est hibernia nominata. Est autē insula
frumentarijs campis vberissima fontib⁹ et fluuijs ir-
rigua. p̄tatis et siluis amena. in metallis secunda et
gemmifera. nā ibi gignit lapis seragomus. s. iris qui
soli appositus format in aere celestē arcum. Ibi etiā
inuenit lapis qui gagarē d̄r Ibi margarita cādida
inuenit. H⁹rum ad salubritatē celi ē hybernia regio
valde t̄pata. modicus ē etiā ibi excessus vel nullus i
frigore vel calore. lacus h⁹ mirabiles 7 fontes. nam
ibi est lacus in quo si p̄ aliquod spaciū longū palus
ligneus insigat pars que est terre infixa conuertit i
in ferrum. pars vero que est in aqua in lapidem. sed
p̄ne supra aquam est manet lignum. Est et alius la-
cus in quem si p̄icias virgas conuli conuertunt i
virgas fraxim et econuertit si virgas fraxineas im-
miseris in comleas mutabunt. Sunt ibi loca in quib⁹
bus cadauera mortuorum nunq⁹ putrescunt. h⁹ ibi
semp p̄manēt incorrupta. Est etiam in hybernia q-
dam insula parua in qua boies nō moriunt. sed quā

nimio senio efficiunt vt moriant extra insula deferuntur. In bybernia nullus est serpens. nulla rana. nulla aranea venenosa. immo tota terra adeo est praria venenosa vt terra inde delata et sparsa serpentes perimit et bufones. lana etiā bybernica et aialiu conia fugant venenosa et si serpentes vel bufones nauigio i byberniā deferant statim moriunt. multa alia sunt mirabilia in terra illa. de hibernia dicit etiā Solin⁹. bybernia inquit est insula q̄ primat britanie in magnitudine. in hūana incolarū ritu aspera ibi anguis nullus vel nisi raro. gens inhospita et bellicosa. sanguine interemptorū hausto pus victores vult⁹ suos obliniūt phas atq; nephas codē loco ducūt. ibi nulla apis et aduētū inde puluerē seu lapillos si q̄s sparsit inter alucaria examina fauos deserūt. mare autē bybernicū versus britaniā vndosum et inq̄tū et toto anno vir ē nauigabili nisi paucis dieb. diffūdīt autē p. cxxx. milia passuū p latū 7c. Mucosq; Solin⁹ de mirabilib; mundi. gens bybernica ē habitu singularis et inculta victu parca animo fena. vultu feror et torua. affatu aspera erga suos tñ liberalis et affabilis ac benigna. rarissime illa gens q̄ nemoiosa et paludes inhabitat ac mōrana. hec carnib; pomis et fructib; p esu et lacte p potu ē cōtenta. gens dedita ludis et venationi potius q̄ labori.

De ycaria

Ca. lxxxj.

Ycaria est insula vna de

ciadib; ab occidentē que ycaro mari nomē dedit et iacet inter samū et canthonū p satis pminētib; inhospitalis ē et nullis finib; portuosa. Dicit autē ycaria ab ycaro cretēsi q̄ ibi submersus ē vt di. yf. li. xv

De insula in salo sita

Ca. lxxxij

Insula antē ē terra marivl' flumie vndiq; circūdata q̄si i salo sita vt di. yf. li. xv. vndiq; aq; fluctu isula illudic' artū illa sic nō frangit nec dissoluit qn potū p applicatiōez fluctuū ad insulaz ripā p cōpactionē ptiū terrestriū insula amplius solidat. In extremis siquidē riparū pib; aq; alluione alq̄ntulū subcorodit et cōsumit. h̄ circa eius interiora ex eius cōsumptione extri seca fortius adunat. In sule etiā qnq; fluctu et aq̄rum inundationib; cooperiūt et p terre et limi cōportationē augmentant et aque vicine circūdatiōe et humoris p poros attractiōe insule virescūt et fecundant.

De carbagine

Ca. lxxxij.

Cartago est nomen ciui

latis et puicē africē in byspania et ē duplex maior et minor et vtrāq; cōdidit Dido p̄fiscēs de fenice in litore africo duplicē vidē condidit et ea p̄mo carcadā linguā fenicia noiauit que f̄mone verso carbago vocata est. et ab hac ciuitate tota puincia carbago in posterū est vocata. ciuitatem autē hāc cū fuerat noiaustima et non inferior roma sep̄io cuz romanorū exercitu destruxit penit⁹ et deleuit vt diē yf. li. xvj. que autem nunc est a romanis postea cōdita est vt diē idem. Est autē alia carbago in vera africa inter bizantium et numidiam sita a septentrione mari siculo iuncta et a meridie vsq; ad getulorū regi

onez porrecta cuius pars. prima est valde fragilis oleis et fructib; valde secunda. metallis plena. vno vero vltior circa numidiam bestijs et sp̄tibus et q̄nia atq; onagris magnis in destro vagātib; vt di. yf. li. xv. Ibi etiā ē elephātorū et aliarū bestiarū titudo. vt di. Pl. li. v. ca. v.

De carinthia

Carinthia prouincia

modica germanie in europa. habens p̄mā ab oriente ab occidentē italiā. danubij a septentrione. dalmaçia et salinomā a meridie. montib; in vna pte cingit et in alia mari adriatico terminat et terra fertilis in multis locis. abūdans feris pecudib; et iumentis. gēs bellicosa et fortis. munita opidis et castrib;. Est autē terra ppter alpū viciniam frigidissimib; et flumijs frequē vbi ppter frigiditē aquarum a nubibus solutariū circa montana plurimū vt dicūt sunt strumosi. Ibi vni multi bifontes et alie bestie mirabiles et siluestres. ibi etiā sunt gires cōmestibiles qui quīs vidēt esse de genere murium cōmedunt tamen quia carnes habent lapidas atq; pingues.

De coslica

Ca. lxxxv.

Coslica est insula a quo

nam duce sic nominata. distans a sardiniā p̄ter milium fredo contracta cōtra aspectum italię. est insula pascuis ferulissima cuius fertilitatē p̄didit quidam thaurus qui pabuli gratia de partib; ligurie ad illā insulam sepius transiata ut. nā cum quidam mulier cosa nomine illū thaurū cū alijs iurta littus maris regeret in armento viderat illū thaurū mare intrare et quotidie melius refectū redire ad armentum cupiens scire incognita sibi pascua thaurū a ceteris egredientem est vsq; ad insulaz nauigio p̄secuta cuius regressu fertilitatē insule cōgredientes. ligures nauibus illuc p̄uecti sunt eamq; nomine mulieris autonis et ducis insulam coslicaz deinceps vocauerunt. Est autē multis p̄muntioijs angulosa gignens lentissima pabula et lapidem nobilez quoniam greci baccem vocant. vt di. yf. li. xv.

De lacedemonia

Ca. lxxxvj.

Lacedemonia que alio

nomine dicit spartania in finibus grece iurta tracia est. puincia in europa cuius habitatores dicunt lacedemones a quodam lacedemone semel filio. Hi lacedemones in bello contra messenas timentes diuturnitate plij spem. plis emittere p̄ceperunt vt eorum virgines cū iuuenibus domi relictis concubarent sic et p̄miscuo virginum concubitu iuvenes nati ex nota materni pudoris spartani vocati sunt vt diē yf. li.

De lectonia

Ca. lxxxvij.

Lectoni scitbie est prou

incia cuius populi lectumi sunt vocati homines robusti et fortes bellicosi et feroces. Est autē lectonia regio cuius gleba est fructifera palustris in multis locis et valde nemorosa fluminib; et aquis

irrigua. feris et pecudibus valde plena. nemoribus et paludibus est munita paucas habes alias munitiones p̄ter flumina nemora et paludes ⁊ iō in esta te vit potest illa regio expugnari s̄ solum in hie me quā aque ⁊ flumina congelantur.

De liuonia

Ca. lxxviii.

Liuonia ē eiusdeꝝ regi

onis ⁊ ideomatis puincia specialis que lōgo maris oceani interiecta a finibus germanie ē diuisa cuius incole liuones antiquitus vocabant̄. quoz ritus fuit mirabilis anteq̄ a cultura demonū ad vnius dei fidem et cultū p̄ germanicos coegerent. nam deos plures adorabant. p̄phanis et sacrilegis sacrificijs responsa a demonibz exquirebāt. augurijs ⁊ diuinationibz fucebant. mortuoz cadauera tumulo n̄ tradebant. s̄ populus facto rogo maxime vsqz ad cineres pburebāt. post mortem aut̄ suos amicos nouis vestibus vestiebant et eis p̄ viatico eius oues ⁊ boues et alia animantia exhibebant. fuos etiā ⁊ ancillas cū rebus alijs ip̄is assignātes vna cū mortuo et rebz alijs incendebant credētes sic incēos ad quādam viuozum regionem feliciter p̄tingere et ibidem cū pecoriū et fuozum sic ob gratiam dñi combustoz multitudinem felicitatis et vite t̄p̄alis patriam inuenire. Nec patria tali errore demonū antiquissimo tēpore fascinata modo in p̄te magna cum multis regiombz subditis vel annexis diuina p̄cedente gratia et cooperante germānoz potentia credit̄ a predictis erroribus esse liberata.

De licia

Ca. lxxix.

Licia sinus est maris ⁊

portus eius ciuitas maior listra d̄r a qua de siria iuxta p̄p̄hiliā in italiā nauigat̄ vt d̄r Act. xxviii. Nec aut̄ regio vero nomine dicit̄ licia cuius ciuitates dicunt̄ luisse listra ⁊ derben ad quas paulus et barnabas ab yconio fugerūt vbi sanato viro in listris liciaonice barnabā iouez ⁊ paulū mercuriū vocauerunt et eos adorare voluerunt vt d̄r Act. xiiii.

De liddia

Ca. xc.

Liddia sedes ē antiqua

regnozū quā fluius pactolus exulit diuitijs torrentibus aureis hec aurea moenia dicebat̄. q̄ dū p̄ breuitate duos reges fratres. s. liddū et cirrenum ferre non posset hinc p̄ sortem cirrenus in gēti multitudine profectus loca gallie occupauit et cirreniam nominauit. Liddia aut̄ a liddo fratre rege. s. qui remanserat in puincia cognominata ē. cōiungitur ab occidente minor frige habens smirmā vrbē ab oriente quā belles fluius cingit cuius cāpos pactolus et berinus circū luunt. barenis aureis locupletes vt dicit̄ ysi. li. xv.

De libia

Ca. xcj.

Libia regio est magna

in africa sic dicta eo q̄ libi. i. vent⁹ afric⁹ in de flat vt d̄r ysi. li. xv. Alij dicūt ep̄scum filiū iouis qui etiā nephim in egypto cōdidit ex calonia vxore sua filiam nomine libiā p̄creasse que postea in afri-

ca regnū possedit et cuius noie terra illa fuit deiceps libia appellata. Est aut̄ libia in p̄ncipio africe posita cui ab oriente est egyptus. ab occidentē sircos maiores et trogodite. a septētrione mare libicū a meridie ethiopia et barbariā varie nationes et solitudines inaccessibiles p̄pter bestias feroces sp̄entes dracones q̄ p̄creāt basiliscos. Ducuntqz ysi. li. xv. Est libia terra valde feruida ⁊ p̄usta multa generās in diuersis locis monstruosa et venenosa et multa in diuersis p̄tibz p̄ciosa vtputa gēmas p̄ciosas aurū ⁊ argentū in magna copia. frumentum ⁊ vinū et oleū ⁊ varia aromatiū genera. puimā aut̄ ouginē contraxerūt habitatores libie a putberico filio cham. vnde fluius currens p̄ libiam et maritimā p̄th d̄r et ois regio cōputensis nominat̄ vt di. glo. sup̄ Beñ. xj.

De lotboringia

Ca. xcij.

Lotboringia germanie

est quasi vltima et finalis puincia a rege lotbario noiata. hec ab oriente habet rbeciam siue brabantiā a meridie renū et alsaciam ab occidentē galliaz senonensem a septētrione galliā belgicā. hanc mosa fluius p̄terfluit. in hac ciuitas metis consistit. Est aut̄ regio in multis locis fructifera vinifera fontibz ⁊ amibus irrigua montuosa siluestris nemorosa feris pecudibz et armētis secunda gens ē mixta ex gallicis et germanis. fontes hz mirabiles et medicinales ex quoz potu languozes varij sanant̄.

De lusitania

Ca. xciii.

Lusitania hispanie est

puincia paasim flumen et vagia op̄dū habens et est regio metallis referta habens aurū et argentū ferrum et plumbū albū atqz nigrū vt di. plinius li. vii. ca. lxxij.

De mauritania

Ca. xciiii.

Mauritania a colore

poploꝝ est vocata quasi nigroz hominū patria. greci enī nigrum mauron vocāt. sicut enī galli a cādore populi sunt dicti. ita mauri a nigro colore nomen sunt sortiti. cuius p̄ma puincia sp̄bensis est q̄ stiphi habuit opidum a quo etiā vocabulum traxit se regio pbibet. Alia vō puincia mauritania cesariēsis que colonia cesariē ciuitatis fuit et nomē puicie didit. vtraqz igit̄ puincia que sibi inuicē sunt cōiuncte ab oriente numidiaz habent. a septētrione mare magnum. ab occasu flumen maluā. a meridie montē astritum qui discernit inter secundā terrā et arenas tacentes ad oceanū. alia est mauritania tingitana q̄ sic a tigni metropolitana ciuitate est vocata. Nec vltima pars est africe et eturgit a montibz septē. habēs ab oriente flumen maluam. a septētrione fretum gauditanū. ab occasu oceanū athlanticū. a meridie gaulonum gentes vsqz ad oceanū hesperum perrantes et est regio gignens feras symias dracones ⁊ strutiones et elephātes. Ducuntqz ysi. li. xv. plinius aut̄ li. v. c. ij. in mauritania inquit est gaulonū gens qui inhabitāt iuxta athlanticū montem versus oceanū in loco nemoroso scatebus fontium irrigua verlus

oceanum in loco nemoroso scatebis fontū irrigua
ubi sponte nascūt omnia genera fructuū ne vnq̄ sa
cietas deit volupta tibus incolaz. Est aut̄ loc⁹ clar⁹
sup nūbila atq; muicinia lunaris circuli ⁊ dicit̄ eun
dē locū noctibus mutari crebris ignibus ⁊ egyp̄ano
rum satirozumq; lascinia in tibiaram ac fistule, cātu
timpanoz quoq; et cymbalozum sonitum p̄strepe
re sicut celebrati aurores, pdiderunt. crescūt autē ibi
arbores nūre p̄ceritatis quarum quedam sunt odo
risere et sunt similes cypresso qui tenui lanugine sūt
obducte de q̄ vestes p̄ficiūt addita arte sic de bōbice
ibiq; crescit herba que dicit̄ euforbia a suo inuētore
sic appellata cuius lacteū succū miris laudibus ex
tollit in claritate visus et contra serpentū ictus ⁊ ve
nena vt dicit̄ idem ibidem

De macedonia

La. xcv.

Macedonia in exordio
Emacio rege emacia fuit dicta h̄ macedo deu
calionis nepos postq̄ ibi habuit p̄ncipatū mutauit
vocalū et eā macedoniam a suo nomine nūcupa
uit vt di. ysi. li. xv. Est aut̄ p̄nis ab oriēte egeo mari
a meridie achaie. ab occasu dalmacie. a septentrione
mesie vt dicit̄ idē. fuit aut̄ patria alexandri magni ⁊
regio in aureis venis et argento optima. lapidē quē
viren vocant gignit. In eadē puincia est mōs olim
pus qui excellenti vertice tantum extollitur vt in ei⁹
cacumine nec nubes nec venti nec pluuie sentiūt vt
dicit̄ idem. De macedonia aut̄ dicit̄ pli. li. iij. ca. xxi.
Macedonia antea emacia ē dicta. terraz imperio ē
posita. hec asiā armeniaz hyberniā albanā capodo
ciā siria egyptū thaurū caucasuz ē trāsgressa hec i pa
ctis medis persis dominata ē ⁊ possedit totalit̄ ori
entē. hec. s. indie nutrit p̄ vestigia liberi panis et her
culis euagata ē. hec est illa macedonia cuius vno die
paulus emilius impator. lxx. vrbes direptas vendi
dit vt dicit̄ idem

De magnesia

La. xcvi.

Magnesia grecie ē pro
puincia inter thessaliaz et macedoniā interme
dia multas continens gentes oppida et ciuitates vt
dicit̄ plinius libro. iij. c. x.

De mesia

La. xcviij.

Mesia messiuꝝ prouentu
est vocata et ē p̄ma puincia quā danubius vsq; ad
mediterraneū mare recludit vt diē ysi. li. xv. Nec ab
oriēte hostijs danubij iungit. ab euro aut̄ tracie. a
meridie macedonie. ab occasu hystric copulat vt di.
idem. est aut̄ regio continens plures gētes oppida ⁊
ciuitates. frugib⁹ ferax. abūdās in venis mineralib⁹
⁊ lapidib⁹ ⁊ metallis.

De mesopotamia

La. xcviij.

Mesopotamia grecam
ethymologia possidet eo q̄ duobus fluuijs
ambiat. nam ab oriente tigrim habet. ab occidente
eufraten. Incipit autem a septentrione inter mon
tē thaurum ⁊ caucasum cui a meridie sequit̄ babi
lonia ⁊ caldea vt di. ysi. li. xv. Est aut̄ regio i asia mul

tum ampla tam in latum q̄ in longum. abundans
in frugibus pascuis et pecudibus et armētis locu
ples in diuitijs et metallis.

De media

La. xcv.

Media a medorege dicit̄
eta qui puinciam illā p̄mitus est aggressus.
haby aut̄ media ab o. casu parthia regna. a septentrione
armenia circūdat. ab oris caspios videt montes
a meridie habet parthiam. hec regio sola medicam
arbozem parturit quam alia regio nūq̄ gignit
dicit̄ ysi. li. xv. Est aut̄ regio valde opulenta mul
tis fluminibus irrigua. ciuitatibus et oppidis p̄la
ra. multozum populozum dñā cuius reges magni
babiloniam ac caldeozum imperium antiquitus de
uicerunt. istius aut̄ regionis incolē vna cum plis na
uigio in africam tranſiēcti cū libijs se miscuerūt q̄
libij corrupta lingua ⁊ barbara mauros vocauerūt q̄
suis mauri a nigro colore sunt greco ideomate sic
cati vt dicit̄ ysi. li. ix.

De melos

La. p. e.

Melos est insula vna ex ci
cladibus que omnium insularum est rotū
dissima et ideo melos. i. rotunda est vocata vt di. ysi.
do. li. xv. Est aut̄ insula multis bonis referta vt dicit̄
pli. et spacij breuioris quantitatē soli fertilitas re
compensat.

De midia

La. q.

Midia est insula in biber
nie puincia q̄ in p̄ctuali medio ē. p̄t dicit̄
collocata sic dicta a quodā rege qui inter q̄nq; filias
totā insulā in q̄nq; p̄tes eq̄les diuidēs illā p̄t insu
le q̄si patrie medullū ad vsus p̄rios deputauit.
p̄pter qd̄ illa hybernice puincie insula porzio midia
q̄si aliaz terrarum in circūitu media hodie nūcupa
t̄. Est aut̄ illa patria q̄ ad glebam fertis in frumē
tis pascuis et armētis abundās in piscib⁹ carnis et
alijs victualib⁹ butiri casei atq; lactis. fluminibus eūri
gua. fontib⁹ atq; lacis multiplicis effect⁹ vt diē ⁊ v
tutus sicut d̄ habere aspectū delectabilē aerē salubri
quo ad siluas et paludes. in eius extremitatib⁹ ha
bet additū valde fortē et iō ppli multitudie castroz
oppidoꝝ fortitudine camera vocat̄ hybernie vul
gariē p̄pter pacem.

De missena

La. cij.

Missena germanie est
puincia ab vrbe q̄ missene d̄ sic vocata cur
bobemia p̄icta et polonia in sol. ortu cū banaria i
meridie cū saxombus et thuringis. in occidente cur
rhetia et terminis rheni a septentrione. Et ē terra am
pla et spaciosa nūc plana nūc mōtuosa. fertis mul
tū ⁊ pascuosa. aquis optimis irrigua. nā nobili flū
ulo albie p̄ maiori sui p̄te p̄ eius lōgitudinē ē. p̄nis
ciuitates h̄ fortēs ⁊ oppida et castra fortia et mu
nita cuius gēs locuplex est generaliter i diuitijs fru
gib⁹. i. pecudib⁹ et metallis et cū sit ppli magnē fer
titudis et pulcritudis et elegātis. p̄ceritatis. ē n̄ gēs
benigna et pacifica ex natura min⁹ germaniaz b̄

ens in omnibus feritatis.

De nubilene

Ca. ciiij.

Nubilene est insula in mari adriatico p qua de syria z cypro in ita am nauigat ad qua difficultis e accessus ppter bitba aluz. i. litus in mare ptensum. terre em vel arene interiectu diuidit mare z fit quas duplex. vii naues impingentes ad arenas de facili cofringunt vt patet z acf. aploz. c. xxviij. ta in ter. q in glo. Et quis in ole illius insule sunt barbari circa in periclitantes z vidē naufragū patientes sunt humani vt pybidē. Ad hanc insulā puenit paul⁹ qñ nauigauit contra omā vbi venenū vipere q manu eius adheserat i armenta euasit excussa bestia in ignē. In eadez etiaz insula multa miracula ppetrauit vt dē acf. xxviij.

De nabathea

Ca. ciiij.

Nabathea arabie ē p uincia a nabatob filio ysmaelis dicta et ē in tr arabia z indeam intermedia. Surgit autē ab enate et porrigit vsqz ad mare rubrū vt di. ysid. li. xv. Est autē terra ppinguis fertilis in frugibz fructibus pecudibz pcciosis lapidibus et metallis. De hac dic Pl. li. vj. c. xxx. Nabathei in q̄t oppidum colūt petram noie in conualle habens vere duo milia passuum in latitudine. arcūdat mōibus inaccessis amne interfluēte. z distat ab oppido gaza sexcētos passus z a sinu plico .cxxxij.

De norrvegia

Ca. cv.

Norrvegia latissima est europe puincia mari fere vndiqz circūcincta sub aqulone distenta. gothoz regidb⁹ cōtermina. nā a pte meridiana et orientali p quendā fluuiuz qui albia dē a gothia est diuisa. asperrima et frigidū sima siluestris et nemorosa cui⁹ incolē plus de piscatura z venatione viuūt q̄ de pane. nā raro est ibi annona ppter frigoris multitudine. ibi fere multeyt albi vsi. ibi etiā sunt fibri qui et castores dicunt. mira sunt ibi multa z monstruosa. fontes em sunt ibi q̄ bus omne impostū corium siue lignū statim in lapidē commutat. In media aqulonari pte non videtur sol occūbere in estuali interstitio p plures dies. nec etiam videt sol ibidem p totidem dies in solstitio byemali. vnde tūc tps oportet incolas terre opari cū candelis. frumentū vini et olei expers est nisi aliunde deferant. Sens autē ingentis corporis ē z raturare z pulcre forme z magne fortitudinis ac robuste validi sunt pirate et animositatis magne. ab oriente habet galaciam. a septentrione ysolandia vbi mare ppetuo congelat. ab occidente bybernicū oceanū z butannicū. a meridie dacie z gothie finibz terminat.

De normannia

Ca. cvj.

Normannia que z neu stria dicit a nomānis pprijs est dicta. q̄ nauigio venientes de norrvegia lit⁹ oceanū gallici obtinuerūt qui tandē puincias in circuitu habitātes eā normanniā vocauerūt. hz autē oceanū butannicū ad eurū. sinū a q̄tannicū ad occidentē. galliā ad meridē

et oceanū ad aqulonē. Est autē gleba eius frugifera z pinguis cāpis nemozab⁹ et pratis insignis. portibus maris nobilis. feras et pecudibz fertilis. nobilissimū ciuitatibz et oppidis valde fortis cui⁹ metropolis dē rothomagū ciuitas nobilis sita sup fluuium qui secana dē. cuius gēs populosa ē fortis et bellicosa vrbana i habitu. modesta i effectu. pia a fatu. pacifica i cōiuctu.

De numedia

Ca. cvij.

Numedia ē regio i afri ca cartagini cōtigua z cōiucina. Incipit autē a flumine arnifigā et desinit in limite cogitanoz bābēs ab ortu sirtes minores. a septentrione in mare tēdit in sardiniam. respicit ab occasu mauritaniā siphensē. a meridie ethiopū gētes. Est regio cāpis pinguis in multis iocis. vbi autē siluestris ē feras generat. vbi aut iugis ē ardua. equos et onagos procreat. cui⁹ vltioria spētibz et bestijs sūt plena. mar mo⁹ generat etimū qd numediū dē vt di. ysi. li. xv.

De narbonensi puincia

Ca. cvij.

Narbonensis est puincia vt di. Pl. li. iij. c. vj. z appellat ps galliarū q̄ mediterranco mari alluit q̄ mō gallia brachata dicta ē. q̄ amne narbo ab italia ē discreta et alpiū iugis nulla ē ei. puinciarū pferendie in cultu virorum in dignatōe morū. in plentudie opū. italia pon⁹ q̄ puincia ē dicēda. siuimia hz nobilissima inter q̄ rhdanus galliarū fluui⁹ fertilissim⁹ de alpiō se rapies pterfluit. puinciam narbonēsem. stagna hz multa z portus plures et pnuictoria multa inter q̄ marsilia obtinet pncipatū. Torus autem. puincie narbonēsis longitudo cōtinet tricēta et septuaginta milia passū vt tradit agruppa. Idemqz Pl.

De ophir

Ca. cix.

Ophir nomen ē puincie i india ab ophir viro de posteris heber noiate q̄ et terra aurea antiquitus appellabat eo q̄ mōtes aureos habeat. q̄ a leonibz et scissimis bestis incolunt ad q̄s nullus aliter accedere audet nisi nauī stante iuxta litus et iuxta terrā quaz vnguibz leonū ceterarūqz bestiarum effossam inuenerint in suā nauē recipiūt vt si bestie eos senserint facile i mari recipiant vt di. Rabanus sup locū illū. Cū venis sent naues salomonis in ophir sumperūt inde aurū z c. iij. Reg. ix. Idēz fere di. Pl. Mittit ab olim bec puincia aurum. lapides pcciosos. crisoprasos et adamātes. lignū thāmū z ebanū et aues psitacos z pauos. dētes eburneos. symias z bestias alias mōstruosas vt di. Pl. et ysi. Ad hāc autē regionē de iudea p longos maris rubri circuitus puenit et p insulā aliongaber quā postea alexāder magnus terre ad equit in ophir ptransit. Incole autē terre ophir venientes de stirpe heber a fluuiū capue vsqz ad regiōez indie que nunc rhetia nuncupat habitauerūt vt refert Iosephus. et ab ophir nepote heber ophir totā puinciam vocauerunt vt di. Raba. sup. ij. li. Para. c. viij. fuit autē iste ophir filius Iectan filij heber vtz Beñ. x. Est autē ista regio vicina terre eulasti quam gyon circuit vt dicit Beñ. ij. et ei in mōnibus

auris et speciebus aromaticis est similis et i gemmis
vt dicit Plinius.

Deolandia

La. cr.

Olandia est quedam p
uincia modica sita iuxta hostia rbeni vbi i
trat mare brabacae ptingua a meridie. vicina frisie ab
oriente. ab occasu insule britannice pincta. ab aqui
lone inferiori gallie belgice e ptingua. atz flandrie ab
occidete. est aut terra palustris et aquosa fere ad mo
du insule vndiqz maris brachijs atqz rbeni flumis
circumsa. habens lacus et stagna et pascea valde bo
na et id armatus pecudibus et iumentis e referta. ei gle
ba in locis pluribus valde frugifera et in plunbo etiaz
nemorosa. plures et viles habens venatodes in plu
ribz etia est bituminosa et qua format materia apta
ad igni nutritiua. et est terra diuinitis que trafeunt
p mare et p flumina plurimu opulenta. cuius aut
tas capitalis traiectu inferius nuncupat in latino.
vtrich vo dr in ideomate germanoz. na ad germa
nia ptinet quo ad situ quo ad mores et quo ad domi
niu et etia quo ad lingua. cuius ges elegas est corpore
robusta viribus audax aio. venusta facie. honesta in
monibz. deuota deo. fida hoibz et pacifica munus pie
dis intendens et raptibus qz alie germanice nationes.

De orcada

La. crj.

Orcada oceani est in

sula iuxta mare britannicu in europa a qua et
cetera insule multe eidem termino et vicine orcades
insule noiant. et sunt i numero. xxiiij. quoz. xx. restae
sunt. xij. vo incolunt vt di. ysi. li. xv. de insulis.

De paradiso

La. crj.

Paradisus est locus in

partibus orientis pstitur. cuius vocabulu a gre
co in latinu vertit ortus. Porro in hebraico eden dicitur
qd apud nos deliciae interpretant vt di. ysid. li. xv. c. ij.
Est enim ortus deliciae vt di. idem qz ex omni genere
lignu et pomiferaz arboru est constitus. habens in se
lignu vite. no ibi frigus non ibi estus. s; ppetua ae
ris temperies. et cuius medio fons pumpeus totuz
nemus irrigat. diuidit in quatuor nascetia flumina
cuius aditus post peccatu pmi hois humano gene
ri interclusus fuit qz vndiqz flumea rumphea id est
muro igneo vndiqz circuncincta ita vt eius pene cu
z celo incendiuz coungat. p sidiuqz angeloz arcendis
spiritibus malis sup rumphee flagrancia e a diso or
dinatu vt hoies flante angelos vo malos boni an
geli submoueat ne alicui spiritui vel carni peccatrici
aditus pateat paradisi. bucusqz ysid. li. xv. c. iij. vbi
tractat de regionibus. Scdm aut mgm in bysso. c. ij.
sup Gen. di sic. Plantauit inquit ds a principio crea
tionis herbas et arboribz locu deliciae. et hoc in pnci
pio ipius mdi. s. in oriente et ille locus est aminissimuz
longo terre et maris tractu a nostro habitabili segre
gatus adeo editus. i. altus vt vsqz ad lunare globuz
attingat. vbi etia ppter situs altitudinem aque diluuij
non puenit vt di. idem. De paradiso aut di. Ioh.
damas. qz vo et visibili et invisibili creatura p dicitur
mutus hoiem fm sua pncipia imaginem et similitudinem.

sicut quendam regem et principem omnis terre et
nu que sunt in ipa construxit ante quasi quanda
regione in qua conuersatus beatam duceret vici
Et iste locus diuinus est paradysus. dei manibz
eden. i. delitijs et voluptate plantat? in oriente quoz
omni terra celsior penit? ipato et ten uisimo pter
cufilgens. plantis semp floridis comatus et bono
odore plenus. lucinae repletus. pulcritudinis re
uerse. gaudij et exultationis diuina regio a
sensibilis excedens intelligentiam. diuina regio a
gna eo q fin imaginem erat in quo nil irrationabili
bitat s; solus homo diuinae manuum plasma
strabus et beda dicunt qz paradysus locus in oriente
positus interiecto oceano et montibz oppositus in
regionibus quas incolunt boies secretus et remotus
nus est ptingensqz altitudine vsqz ad circulu ipius
lune. fuit locus summe coueniens homi inuacoz
ppter eius summam temperiem qz non frigus ibi re
estus s; ppetua temperies vt di. ysi. Itz ppter om
un bonoz abudantia. qz vsqz. Aug. de ciui. dei. ca.
ca. r. Quid timere aut dolere poterant homines
toz tanta affluentia honoru vbi no aberat quoz
quo bona voluntas afficeret nec inerat qz carum
animu hominis feliciter uiuentis offenderet vel in
aliquo molestaret Itz ppter summam amentate. nam
vniuerse pulcritudinis erat pmpuaria vt di. damas.
quod attestat ta arboru qz frondium et florum in
marcescibilis pulcritudo. na arbores comas no p
flores non marcescunt. Item ppter summam locu
ditatem quod attestat fructu dulcedo qz ibi est
lignu puleru visu et suauissimum ad vescendu. qz
ij. Idem etia attestat lucis pulcritudo. na puritas
aeris claritas lucis pporcionat vt dicit beda. Itz
ppter soli fecunditatem quod attestat fontiu irri
gationu multitudo. Dicit etia Gen. ij. fons ascende
et irrigabat paradysum qui in quatuor flumina ed
msus. Gen. ij. Item ppter loci securitate quod att
stat situationis eius altitudo. nam lunare tangit
culum vt di. beda et ysi. id est ptingit ad aerem quo
tum post istum aerem turbulentum vbi finis est et
terminus exalationum et vaporu humidoz quoz
flurus et pgressus lunari corpori assimilatur sicut et
penit alexander. quia no fm veritate attingit
titudine orbem lune s; circulum lunarem dicit am
gere ppholice vt eius maxima altitudo et inco
pabilis respectu terre inferioris insinuaret. Item ppter
incorruptibilitatem quod attestat ibi existentia
longitudo. na ibi sunt helyas et enoch viui vsqz vo
die et incorrupti sicut di. magister in bisso. Ad op
potest ibi mori quod est viuum. nec hoc mirandum
est de paradiso cu in hybernia sciamus esse insulam
in qua mortuoz corpa non putrescunt et alia in qua
homines mori non possunt s; oportet vt vltio sentu
extra insulam deferant. quere supra de ybernia insu
tera J. De paradiso aut et eius situ fuit opinio apud
gentiles vt di. pli. vbi loquit de insulis fortunatis.
de quibus loquit etiam ysi. li. xv. inter quas est vna
que omnia fere punit bona. vbi humus sponte pro
creat omnes fructus vbi in iugis collium arboru
virore frondium et dulcore fructuum semp vescuntur.
vbi ad barbarum vicem messis et olus cretat.

bi et gentium error et secularium carmina poetarum
 per soli fecunditate eisdem insulas paradisi
 se parauerunt quod quidem ponere est erroneum
 in p̄dicte insule fortunate sint in occidente contra
 nam mauritanie in oceano collocatae vt di. ysid. li.
 2. Paradisus autē in oriente in altissimo monte de
 ius cacumine cadentes aque maximū faciunt lacu
 um in suo casu. ac tantū faciunt crepitum et frago
 ri q̄ omnes incole iuxta p̄dictum lacum nascunt
 rdi ex immoderato sonitu seu fragore sensum au
 tus in parualis conumpente vt di. Basili. in epi
 a. similiter et amb. Ex illo lacu velut ex vno fonte
 cedunt illa flumina quatuor: phison qui et ganges
 on qui et nilus dicit et tigris ac eufrates de quib?
 li. Sen. fit mentio specialis quere supra in tracta
 de fluminibus.

De parthia La. cxiij.

Parthia regio maria i
 Asia ab indie finibus vsq; ad mesopotamie fi
 nis est porrecta. ppter inuictā cū parthorum virtutē
 laria et ceterae regiones nomē eius traxerūt. Sunt
 item in ea puicie particulares. i. araculia parthia
 laria media et plis que regiones sibi inuicē comū
 e inuicē ab indo flumine sumunt et tygri fluuio
 andunē. loca autem montuosa et aspera et flumina
 uita. Sunt autem puicie finib? suis discrete no
 uina a p̄p̄ijs autoib? trabētes nā araculia ab op
 ido suo nuncupata est. parthiam autē sythia veniē
 s occupauerūt eamq; ex suo nomie vocauerūt cui
 us a meridie est rubrum mare. a septentrione hirta
 icum solum. ab occidente media regna in ea. xvij.
 directa a caspio mari vsq; ad gentem schytarum ē
 arthia multo rebus p̄digiosis et monstruosis mi
 anda vt di. Pl. li. v. nā bestie sunt feroces parsi ti
 rdes atq; lincea et aspides ibi et sp̄etes nā sensu sim
 rices. gens etiā dura est et crudelis victu parca. p
 mini pulmento et pdimēto penta sale et cardamo
 no vt di. idem. et dicit idem in glo. sup. Dan. de per
 tum regione et parthorum. c. vij. de bestia que simi
 a viso erat.

De palestina La. cxiij.

Palestina syrie est pro
 uincia dicta quondā philistea cuius ciuitas
 metropolis que nūc ascalona d̄r antiquitus philis
 tim vocabat̄ ex qua ciuitate tota regio palestina vt
 philistea p̄cis temporibus vocabat̄ vt di. ysi. li. xv
 Ides dicit etiā li. ix. c. de uocabulis gentium. philistie
 inquit ipi sunt q̄ et palestini dicunt. p. l̄sam fimo he
 bens nō h̄ h̄ p. eo greco vti. f. f. inde philistieis p
 palestinis. dicunt̄ itaq; philistie a sua ciuitate. p̄mo
 aut dicebat̄ alophili. i. alienigine eo q̄ semp fuerunt
 filijs israhel alieni et longi ab eorū societate et gene
 re separati vt di. idem ibidē. Hec regio vt di. ysi. li. xv
 ab oriente h̄ mare rubrum. a meridiano latere iudea
 recipit a septentrionali plaga tyriorū finib? claudit̄
 ab occasu vō egyptio limite terminat̄ vt di. ibidē. ori
 gine aut p̄mā p̄traxerūt philistie a filio chanaan no
 mine ebenusim a q̄ p̄natus sunt egressi philistie et
 chanaanini vt d̄r. Sc̄. x. S̄es vt narrat berodotus

astuta et callida molesta semp regno israhelico et i
 festa tum qz p̄speritati inde eorū inuidebat. tum etiā
 qz de soli sui felicitate et de marinarū insularum suo
 dominio subditariū fortitudine et potestate nimium
 p̄simebat vt dicit idem.

De panphilia La. cxv.

Panphilia que et ysau
 ria d̄r eo q̄ omni flatu aure ē exposita vt di.
 ysi. li. xv. puincia est in minorū asia. h̄z metropolim
 vrbem que seleucia nuncupat̄ vt di. idem quam sele
 leuchus antiochus qui antiochiam pdidit fun
 dauit vt di. ysi. li. xv. Est aut regio maritima inter ci
 liam et bitiniam a qua nauigat̄ in italiam p̄ cypuz
 insulam vt patet. Act. xvij.

De pannonia que etiā vngaria appellat̄ ca. cxvij

Pannonia europe ē p
 uincia q̄ ab hunis quondā occupata ab eo
 d̄r p̄p̄lo vngaria vulgariter ē vocata q̄ duplex ē fin
 Drosius maior. s. et minor. Maior quidē est in vltē
 riori sira vltra meonides pa'ades constituta a qua
 hūni venationis gratia p̄mitis et uites et p̄ lon
 gissima paludum et terrarum spacia et ceruorū et be
 stiarum vestigia insequentes. tandem solū panno
 nie inueniunt qui reuerſi ad p̄p̄ria collecto agmi
 ne in pannoniam redierunt. et expulsis incolis a p̄
 meua sua origine nomen genti et patrie inderunt
 vt narrat berodotus. Est autem hec puincia pars
 mesie quam danubius p̄terfluit et perfundit vt di
 cit ysid. lib. xv. et. xvij. Habet autem gallaciaz ab ori
 ente. greciam a meridie. dalmaniam et italiam ab occi
 dente. et germaniam a septentrione vt dicit idē. Est
 autem terra spacioſissima et fertilissima. montibus et
 silijs manūſsima. multis fluminibus et aquis irri
 gua. uenis aureis et alijs metallis ditissima. habens
 montes maximos in quibus diuersa marmorū ge
 nera inueniuntur. sal etiam optimum in quibusdā
 montibus effoditur. feris et pecudibus ppter pa
 scua vberima adimpletur. frugifera etiam est gleba
 eius valde et uinifera in multis locis et intra se plu
 res continet gentes non solum lingua verum etiam
 moribus et vita in pluribus differentes sicut idem
 dicit berodotus. dicit autem ysid. lib. xv. pannonia
 a peninis alpius est vocata quibus ab italia secer
 nitur. regio fortis est et solo leta a tribus flumijs da
 nubio salicet et sana ac tygia est vallata. Habet au
 tem ab oriente mesiam. ab euro bistriam. ab affrico
 autem penninos habet alpes. ab occasu galliam bel
 gicam. a septentrione danubium limitez qui germa
 niam p̄terfluit. Hic bister dicitur et bistriam vocat̄
 terram quam iuxta pannoniam circumfundit.

De paron La. cxvij.

Paron insula est a pa
 ranto planti filio nominata qui de nomine
 suo paron oppidū et insulam noiauit vt di. ysi. li. xv
 gignit aut marmor candidissimū qd parū dicitur.
 nutrit etiā et sarda lapidē marmorū quidē p̄stanti
 orem et inter gemmas vtilissimū vt dicit ysi.

Pentapolis regio est in confinio arabie et partu estine dicta a quinque civitatibus hominum impiorum que celesti igne sunt consumptae terra enim vberissima magis quam nunc hierosolima nunc deserta est et exusta. nam per celere incolarum de celo descendit ignis qui regionem in cineres aeternos dissolvit cuius umbra et species quedam in fauillis et arboribus adhaerere dicitur. Nascentur autem ibi poma virentia sub tanta specie maturitatis ut edendi desiderium gignat. que si carpas fatiscant ac resolvuntur in cinere fumumque exalant quasi adhuc ardeant. Mucusque ysi. u. xv. Nec provincia autem eius consumptioem ita fuit locuples quod inter eius lapides saphiri et alie gemme preciosae inveniebantur et inter ea glebas aurum sic Job tangit dicens. Locum saphiri lapides eius et glebe eius aurum Job. xxviii. Sed postea tota illa regio in mare mortuum est conversa. sic vocatum est quod nec gignit vivum nec in se accipit ex genere vivum. nam neque pisces habet neque aves neque navigia patitur. quia omnia vita carceria in eo ad fundum merguntur lucerna si fuerit accessit. accipnat extincto vero lumine demergit ut di. ysi. li. xiiij. quere supra de mari mortuo in tractatu marium et agrum. In istius maris ripa circa intima sodomae crescunt poma supra dicta asperitum quidem pulchra sed gustu fetida et amara ut di. glosa super secundam epistolam per. c. ij. Est autem alia pentapolis affricae in provincia libiae a quinque civitatibus sic nominata. i. bernice centria apolonia polo et ptolomais et quibus ptolomais et bernices a regionibus sunt vocatae. Est autem haec pentapolis libiae cirenaensis adiuncta et eius finibus deputata. ut di. ysi. li. xv.

De persida

Ca. cxix.

Persida siue persia est regio in asia inter partorum regna deputata descendens ab ortu ad indos. ab ocalu rubrum mare habet. ab aquilone vero media tangit. ab austro gennauam que plide annectitur quibus coe est Incussa opidum nobilissimum. In plide autem primo orta est ars magica ad quam nemitorum gigas post confusionem linguarum abiit. ibique per fas ignem colere docuit. nam homines in partibus illis sole colunt quod ipsorum lingua hel dicitur ut di. ysi. li. xv. Est dicta persia a phio rege qui de grecia in asia transiens ibi barbaras gentes graui ac diutino bello edomuit. nouissime autem victor existens nomine genti subiecte dedit ut di. ysi. li. ix. in. c. de vocabulis gentium. nam per se per multa tempora ignobiles reputabantur et quasi nulli momentum in genibus habebant. mediisque potentissimi fuerunt ut di. idem. Est autem plida latissima et valde populosa. in qua civitas nobilissimae elamiae sic dicta ab elam filio semae qui primo per cessit gentes persarum ut di. ysi. Est ab elam per primitus elamite sunt vocati. Est autem in plide civitas nobilissima elamida nomine quam nunc plipolis nuncupatur. de qua dicitur. Mach. vi. et ij. Mach. ix. Erat autem in plide civitas nobilissima et copiosissima in auro et argento. templum in ea locuples valde et illic velamia aurea et lorice ac scuta quere reliquit Alexander Macedo. etc.

De pyrenea

Ca. cx.

Pyrenea est provincia

in europa terra alta et motuosa cuius montes dicuntur et tendunt a meridie versus occidentem ab invicem maritimas regiones. nam alpes pyrenaei diuidunt inter hispaniam et galliam nam narbonensis est lugdunensis. hinc autem ab oriente germaniam a meridie italiam. ab occidente hispaniam. ab aquilone galliam. Montes autem pyrenaei a crebris fulminibus icibus. pyr enim grecum nis est latine. Crebras enim fulminibus motes pyrenaei dicitur ut di. ysi. li. xv. c. de montibus. Est pyrenea mater et magnorum fluminum origo et principium. mater enim rerum maximorum nutrit ferarum et iumentorum multasque venas continens metallorum. sortes habet munitionum civitatum et castrorum. multas et diversas nutrices lingua quam in montibus narbones populum ut narrat berodotus.

De pigmea

Ca. cxx.

Pigmea est regio in india vivus orientem in montibus circa oceanum in qua habitant pigmei homines parvi corpore viri breves tales ut di. plin. et ysi. qui in quarto anno generantur et in primo venescunt. hinc autem exercitu equitum super artus et pugnant contra grues micos eorum et oua contrahunt ne contra eos hostes multiplicentur ut di. idem. Plin. li. v. c. de hominibus india monstruosis quere supra.

De pictavia

Ca. cxxi.

Pictavia gallie narbonensis est provincia quam picti angli et scoti maribus impetentes antiquitus inhabitaverunt et eadem regionem et gentem et sua antiqua plapia nomen imposuerunt reliquarum ut narrat herodotus qui de britannicis finibus dicitur facientes orientem oceanum suum a britannicis insularum et contra incolas non sine bellorum discrimine locum in parte obtinentes. Pictavum oppidum a pictis nominatum ut ab herodoto dicitur. constructum et longa pariete circumscriptum vocauerunt. Nec provincia per longum mare oceanum porrecta turorum quam pterit luit ligenis habet ab oriente hispanos a meridie. oceanum britannicum ab aquilone et minorem britanniam in sinu aqtannico ab occidentem patria puicicola est pelara in multis ut narrat idem. gleba dicitur habere multum fertilis omnium fere frugum ferax et fructuum multiplicum altricem. vinifera est et frugifera et in bonis que gignit humus multum opulenta maris portibus insignis est. civitatibus et oppidis inchoat amantibus et fontibus irrigua. capis pratis et nemoribus est amenissima et circa partes maritimas saxia et rupibus est munita ut in oppido rupellensi siue castro in quo accessus propter situm loci et freti angustias viri habitant ut dicit idem. cuius gens lingua et moribus galliarum provinciarum est permixta. et idem quibus a primis pietis habitabant alius gentis narbones ut sunt natura fortes. corpore elegantes. hoc a gallicis tamen quibus murti sunt comiterunt ut aio sint feroces et ingenio per alios vicinis gentibus acrores. nec mirum nam ut di. ysi. li. ix. Fm diuersitatem celi facies hominum et colores. corporum quantitates. et aliorum diuersitates existunt. inde romanos quos grecos lentos affros versipelles. gallos nam feroces et ingenio acrores puidem? quod vniuersum natura climatum facit ut dicitur et idem gens pictauica robusta corpore. facie venusta. audax aio est dicitur. callida ingenio et astuta ut recitat berodotus.

De picardia

Ca. cxxii.

Belgica gallicae belgi
 ce est provincia a quodam oppido sine castro po-
 sic vocata ut dicitur de regionibus in descriptione
 herodoti. nam oppidum quod nunc pichen dicitur in illo
 primo usque ad oceanum britannicum antiquum ob-
 fuisse dominium phibet a quo totus populus illius pa-
 fuisse creditur in posterum nominatus. Est autem eorum
 frugum et fructuum valde ferax. irrigua fontibus et
 minibus abundans populis. munita nobilibus civi-
 bus et castris et oppidis fortissimis et saniosis ut bel-
 gae seu beluachum et ambianis attrabatium morium
 tomachum ut dicitur idem. Habet autem provincia iam
 et renu fluvium germanicum ab oriente. gallia super-
 ior a meridie. oceanum gallicum ab occidente. britania
 a borea siue angliam ab aquilone. Est autem duplex picar-
 dia. superior quae gallicae vitiq; magis est propinquum. alia inferior
 flandria et rethie finibus seu brabancie propinquum est pui-
 et est bononia nuncupata vtriusque patrie gens est
 magis stature faciei decentis ac venuste. audacis
 animi. laus et docilis ingenij. intellectus clari affectus
 iudeomatici grossi magis aliarum gallicae nationum.
 De ramathea Ca. cxviiij.

Ramathea que et rama
 nota regio iuxta decapolim sita a ramathea ci-
 tate est appellata in qua natus est samuel propheta et
 noie arimathea est vocata de qua fuit ioseph vir
 iustus qui cum nicodemus corpus dnicum inivit ac bo-
 onifice sepelivit ut dicitur glo. sup. Lu. c. xxviiij. Est autem
 tribu effraim in iudea sita et in altissimis montibus
 collocata. propter quod et ramathea. i. excelsa est vocata
 nam rama excelsum sonat ut dicitur. Hic dicitur. Est autem terra
 hinc motuosa fertilis in fructibus et in frugibus in vi-
 teis et in oliuis. fontibus irrigua. puritate aeris salu-
 terrina. situs altitudinis valde firma ut dicitur. Hic dicitur.
 et ad remotissime speculandum valde apta.
 De recia Ca. cxv.

Recia renensis est pro-
 vincia regio. s. quam renus circumfuit ac per-
 fundit sic dicta eo quod sit iuxta renu ut dicitur. ysi. li. xv. Est
 terra habens multas civitates et oppida valde fir-
 ma. cuius gleba est frugifera et vinifera in multis lo-
 cis. gens fortis et animosa in vita et in moribus con-
 uentiam habens cum germanis.
 De rualia Ca. cxvi.

Rualia est proniciola
 quidam barbari multum distans a dacia. nunc autem
 sub fide christi regno dacie est subiecta. cuius pars vironia est
 vocata a virore sic dicta eo quod sit graminosa et pascu-
 osa in locis pluribus memorosa. cuius gleba est medio-
 criter frugifera. aquis et stagnis irrigua. piscibus ma-
 rinis et lacualibus est secunda. plures habet greges
 pecudum et armenta. scythie vero partibus coniuncta so-
 lo fluuio qui narua dicitur a noispegorum et megar-
 dorum regionibus est discreta ut dicitur. berodo.
 De rinchouia Ca. cxvij.

Rinchouia quedam est

terra modica a civitate moguntina sita super ripas
 reni inter montes praesens usque ad oppidum quod pingua
 dicitur vni et a reno qui per eius medium refluit rinchouia est
 vocata. Est terra quae modica in vitis reni littore
 usque ad montium cacumina amena mirabiliter et se-
 cunda. tate enim pulchritudinis est et tam incredibilis ferti-
 litatis quod tam inhabitantes quam etiam per ripam transiit facientes
 delectat et reficit quasi ortus inestimabilis voluptatis.
 tam dulces enim habet glebas et tam pingues quam fructus et fru-
 ges mira fecunditate parit et celeritate precreat ac produ-
 cit. In eodem agro arbores pomiferas diuersi generis
 parturit et nuces gignit et tamen propter tantam fructuum mul-
 tiformitatem fruges parere non omittit. Arborum etiam di-
 uersitas vitata non impedit. immo vni et idem agellus
 pariter fruges et vna nuces et poma corbas et pira
 et multa alia fructuum genera producit profuerit. s. fortes
 calidi et medicinae corporum necessarii ibi de terre vici-
 ribus ouunt. multae aliae huiusmodi vite mortalium neces-
 sariae que recitare per singula esset longum.

Romanorum provincia
 ut ait varro est fere totum orbis connexa vbi-
 que habitabiles possidet regiones. nam singulas partes or-
 bis romanorum potentia edomuit nec fuit aliquis orbis
 angulus qui romani exercitus non pleris gladius ut
 dicitur idem. fuit tamen quodam pars italica romulea anti-
 quitate nominata a noie romuli sic dicta quod vbi romam perdidit
 ciuitatisque et populo nomen dedit ut dicitur. ysi. lib. ix. vbi
 subdit. hec primo saturnia a saturno rege fuit dicta quod
 incolas terram colere permittit informauit et ipsum propter
 saturitatem inopinatum saturnum vocauerunt et tandem
 ipsum tanquam deum in stellarum numero coluerunt. A latino autem
 rege postea latini sunt vocati quod post hec romani a ro-
 mulo vbi ampliatum et munitum romani dicti sunt et
 quiritis postea sunt dicti eo quod quiritum romulorum evocatum
 quod sepe basta utebatur quod sabino lingua quiritis dicitur ut dicitur
 ysi. li. ix. c. de gentium notatione. Ipsi autem regni et re-
 gum laudes ad plenum calami describere non sufficit nec
 codex aliquis magnifica eorum romanorum opera plenarie
 comprehendit. Romanorum actuum probitates si quem
 imitationis gratia legere delectat. legat in. j. Mach.
 viij. c. vbi mira de eorum virtutibus breuiter recitantur

Romania dicitur roma-
 norum gens noua. Nec enim grece noua vel
 nouum dicitur latine. Ab eo enim tempore quo Constantinus
 sedem romani imperij in Constantinopolim
 traxit urbem de roma transfuit. omnis grecorum re-
 gio romaniam. i. nouam roma vacata fuit ut dicitur. Rab.
 Ideo usque hodie greci non se vocant vulgari gre-
 cos sed potius romanos quere supra de grecia in fra-
 g. vbi de grecis multa reperies.
 De rhodo. Ca. cxix.

Rhodus insula est cicla-
 diaz insularum prima ab oriente vbi rhodose ca-
 pitoliu dicitur esse inuentum dum ibi ciuitas primitus pederetur
 tur. i. hac vbi sol fuit colosus ere. lxx. cubitorum altitudo

Antis. Alij fuerunt, s. minores colosi in insula eadem
vt di. ysi. li. xv. Est aut rhodus insula eadē q̄ r̄ cyp?
vt di. ysi. li. xv. c. de nomine ciuitatū.

De rubia

Ca. xxxj.

Rubia sine rubena

que r̄ mesie ē puincia i minoris asie p̄sino
p̄situs romanoꝝ terminos est habens ab oriente go
thiā a septētrione. panoniā ab occidēte. greciā vero a
meridie. terra quidē ē matima p̄cordās cū bohēmis
et sclauis in ideomate r̄ lingua. hec aut̄ q̄dā pte sui
galacia ē vocata r̄ eius incole quōdā galatbe voca
bant. quibꝫ d̄ paulꝫ apls̄ direx̄isse epl̄am q̄re supra
de galacia.

De saba

Ca. xxxij

Saba regio est arabia

a filio chus qui saba dictus ē cognominatus.
Dec angusto terre tractu ad orientē versus p̄ficum
sinū nō extendit. a septētrione caldee appropinquat
ab occasu sinu arabico terminat. a meridie v̄o ethi
opie ē vicina. ē aut̄ regio thurifera odores dās. nam
in eius salicibꝫ mirra gnamomū thus r̄ cetera aro
matica generant̄ vt di. ysi. li. xv. Regio siquidē locu
ples est in speciebus aromaticis. in p̄iosis lapidibus
et metallis. Ibi sc̄nir̄ auis et alia mirabilia que in re
gione arabie ab autoꝝ referunt̄. de quibꝫ supra de
arabia. Iustus puincia d̄na et regina fuit specialiter
regina saba que totius t̄i africe suis t̄pibus obtinuit
p̄ncipatū vt di. herodo. nā regia fuit ethiopie ac egypti
vt di. glo. sup li. regū. x. p̄ cōsequens credit̄ q̄ ip̄a
alia regna t̄ic t̄p̄is obtinuerit occidētis.

De samaria

Ca. xxxij.

Samaria vt dicit Isid.

li. xv. regio est palestine a metropoli ciuitate
vel opido sic antiquitus vocata. nā samaria quōdā
fuit regalis ciuitas in israhel que nūc ab angusto se
bastia nominat. hec regio media inter iudeā r̄ galile
am iacet incapiens a vico cui nomē est eleis cui? sit?
natura cōsimilis ē iudee ab ea nō differens in virtute
vt di. ysi. a quōdā mente nomine somer p̄nir?
nomen sumpsit vt in. iij. Reg. ab ista tamen patria
samaritanōꝝ gens in posterum est exorta que trans
migrata de assirijs habitauit in samaria que diceps
dicta samaria. i. custodia eo q̄ captiuato populo israhel
ip̄i fuerūt in eadē patria. p̄ custodia ab assiriōꝝ
regibus derelicti vt di. ysi. li. ix. in. c. de vocabulis re
gionum. quere supra in eodem de samaria mōte in
litera S.

De sambia

Ca. xxxviii.

Sambia mesie est pro

uincia in europa inferiori scythia ibi locata
quasi media inter patenes estenes osilianes luones
et tyrones qui omnes antiquitꝫ gorboꝝ erant sub
diti potestati vt narrat varro similiter et herodotus
Inhabitantes littora oceani facientes p̄muntoria et
sinus contra late ra aquilonis vt dicit idem. Est aut̄
sambia terra fertilis gleba et frugum serax. terra pa
lustris et nemorosa multis fluminibus et lacubus
circumvallata. gens inter ceteras barbaras co: pore

elegans mente audax. ingenio arte et artificio
naciones in circuitu p̄excellens.

De sabaudia

Ca. xxxv.

Sabaudia dicitur se

dū antiq̄s quasi salua r̄ audax via co
antiquis t̄pibꝫ illa via bonitate p̄cipua a gal
pibus ab italia p̄ illi? patrie defia r̄ mōtes fuit
Per tuta. nā sp̄ fuit ibi summa iusticia. r̄ iō pu
mat fama publica sp̄ fuerūt ibi trāseūtes in stram
muni securi a oi spolio et rapina. Est aut̄ pars
ne cuius montibus italia a gallia sepat̄ quere
de pirencis mōtibꝫ in l̄ra p̄. r̄ alio noie puincia
uincat noiat.

De sardina

Ca. xxxv.

Sardina est insula i

ri mediterraneo iuxta siciliā a q̄dā sard
quale p̄creato noiata q̄ cū magna multitudine de
bia p̄fectus sardinā occupauit et ex suo vocabu
insule nomē dedit. hec in africo mari ad similitud
nē b̄iani vestigiū t̄ā in ouēte q̄ in occidēte latē p̄
minet ferre paribꝫ lateribꝫ q̄ in meridie et in septē
trionē vertūt r̄ iō pu? a nauigātibꝫ grecoꝝ i
cabat. p̄ aut̄ terra in lōgitudine. M. ccl. in latitudi
el. In ea neqꝫ sp̄ens gignit neqꝫ lupꝫ. s̄ solutū
aial ē erigūū boibꝫ p̄nciosum. venenū quocqꝫ ibi
nascit̄. s̄ herba q̄ d̄r apū r̄ sus q̄ boibꝫ r̄ r̄
et q̄li ridētes intermit. s̄ dōtes bꝫ calidos infirmos
b̄etes sanitatē sine medelā. furibꝫ ceitatē. si facti
to oculos tetigerit vt di. ysi. li. xiiij.

De samaria

Ca. xxxv.

Samaria barbarorum

terra q̄ sarmate sunt dicti a studio armato
nā patētibꝫ cāpis armati incedebāt et multas p̄u
cias spoliabāt p̄r? q̄ eos lentulꝫ danubio p̄biber
vt dicit ysid. lib. ix. H̄ di de gorthis sicut et capides
ti sunt et hi tam pedestri p̄lio q̄ equestri sunt vt
ideo sic sunt dicti vt di. ysi. ibidem.

De samo

Ca. xxxv.

Samo insula est in ege

miari vbi nata est iuno ex qua fuit sibilla
mia et pictagoras samius a quo phie nomen p̄u
tus ē intentū vt dicit ysid. li. xv. In hac insula tradit
p̄uus vasa fictilia fuisse reperta vnde et vasa samo
appellata sunt. Ex quo patet q̄ gleba illius insule
tenax et glutinosa et ideo ad talia vasa magis dicta
apta vt di. ysidoms.

De saxonia

Ca. xxxv.

Saxonia prouincia i

mania cuius incole a grecis dicunt contra
risse originem et partes vbi nunc habitant nauigio
aduensse et expulsis thuringis qui tunc vsqꝫ ad lit
tus oceanum habitabant multis plijs sedes obti
nusse et in eadē puincia vsqꝫ hodie p̄mansisse. gē
ei sp̄ fuit bellico lissima. elegātis forme. p̄cre sc̄nir̄
robusta corpore. audax mente. Est aut̄ saxonia ter
ra quo ad ad glebā fertilissima. frugū oim̄ et fructū

valde ferax in montuosis nemorosis et in campestri-
bus frugifera et pascuosa fecunda in gregibus et ar-
mentis opulenta in argento cupro et alijs mineris ac
metallis. mōtes enī hz insignes de quibz effodiunt
lapides que igne fortissime reseluti in eris subllānā
uertunt. et flumina hz nobilissima et famosa. s. ve-
seram limā albā salā az oderā et multa aliā que ter-
ram p̄terfluūt trās albā. fontes hz salfos in mul-
tis locis ex quibz sal albilissimū et optimū decoquitur
re parat. ciuitates plurimas hz fortissimas et muni-
as. fortia opida et castra fortissima tā in cāpestribz
p̄ montanis. Iuxta montem aut vbi cuprū foditur
nucif mōis magni? cui? lapides redolēt sicut vio-
la in aliquibz etiā mōibus inuenit marmor valde pul-
crum et hoc potissime iuxta danubiū qd lapis sancti
nicholaus nuncupat in illis mōntanis maxm? ē con-
arsus ferax et bestiaz. apoz et visoz cernoz damu-
az et id in illis mōtibz nemorosis multa venationū
genera exercent. hec et multa alia laude digna in sa-
onū regionibz inueniūt. quere supra de germania i-
terra B. et in lra A. de alemania. Habet etiā sara-
nia bohemiā et poloniā ab oriente. rēualia ab oc-
cidente. frisoniā latus ad oceanū. a septentrione vo-
buringeoz gentē et francoñū a meridie. Lur? gens
otis inclita et inuicta vsqz hodie p̄seuerat vt di. he-
rodotus. La. cxi.

Sclauia est pars mesie
multas p̄tines regiones. nā sclauī sunt bohe-
ni poloni metani rmandali rutbeni dalmate et cha-
runti qui oēs mutuo se intelligūt et in multis sunt si-
miles quo ad linguā et q̄ ad mores. dispares tñ q̄ ad
itū. nā qdā adhuc cultū paganorū tenēt. qdā vō re-
nēt ritum grecorū quidā aut latinoz. Omnes autē
he regiones sunt glebe optime et messifere et viuise-
re in multis locis. omnes etiā isti p̄ maiori p̄te in
cola sunt attonsi. exceptis rutbenis et illis qui mixti
sūt cū antonicis et latinis. Est et duplex sclauia ma-
ior que et sclauonia dicit. q̄ dalmatiaz sarruā charin-
ā. p̄tinet et multas alias regiones. Isti? incole qui-
ā maritima occupāt. quidā iuga montū et p̄densa
emouū inhabitāt. quidā campestriaz excolūt et exa-
ant. gēs seuera et aspera et inculta circa diuinū cul-
am min? pia piraticā ducēs vitā. exercēs p̄cā per-
sare et p̄ terrā. maxime illi qui habitāt iuxta mare.
Alia sclauia minor q̄ a sinibz saronie p̄tendit ad pri-
mos rōadalos lingue sue plures hīs p̄terminos et
ebemos. hec sclauia dicitur q̄ a bohemitania siue a
vatemala diuersis amibz? sedudis et a gothis atqz da-
is quodā maris oceani. p̄mictorio qd mare cum
indit ad ei? lī? terminat minor sclauia et sinit. Est
autē hec regio valde frugifera et fructifera fluminibz
stagnis irrigua. nemorosa et pascuosa. melle abun-
ans atqz lacte. gēs fortis corpe. agriculture dedita
piscature. magis pia ad deū et pacifica quo ad p̄-
mū q̄ illi qui habitant in maiori sclauia. et hoc est
p̄ter mixtionē et societate quā quotidie contrahūt
i germanis vt dicit herodotus. La. cxij.

Parciata est regio lu-

ita greciam que alio nomine lacedemonia nuncu-
pat a lacedemone filio semele sic vocata. quere de la-
cedemonia in litera L. eisdē enī dicit antiqui lacede-
mones et sparcianos vt dicit ysi. li. ix.

De sere La. cxliij.
Seres est prouincia iori-
ente. nomē sortita ē a qdā oppido qd seres
etiā noīat ibi de arboribz lana colligit et inde sericiz
p̄parat. Vñ de ei? incolis dicit poeta. Ignoti facie h
noti vellere seres.

De selandia La. cxliij
Selandia est prouincia ter-
ra maritima ad modū insule flumie et ma-
ris brachijs circūdata. hz autē ollandiā ad orientē. slan-
driā ad meridie. oceanū ad occidentē. britaniā ad se-
p̄tentrionē. Sūt autē ibi plures insule parue et magne
brachijs maris sepate abinuicē et distincte et sunt il-
le insule fortissimus aggeribz cincte in circuitu p̄ ma-
ris impetū et munite q̄rū gleba ē valde ferax q̄ ad se-
getes. hz q̄ ad arbores ē q̄si nuda nō enī p̄it arbores
p̄tē maris saluginē p̄fundare suas radices et id p̄
plātōdem cito deficiūt et arefiūt. Et autē selandia val-
de pplōsa. diuinis opulēta varijs. gēs magne statu-
re. fortis corpe et audax mēte circa cultū dei deuota.
in se pacifica et q̄eta. multis bñfica. nullis molesta
nisi q̄n hostiū insolentie resistere est coacta. La. cxliij.

De semigallia La. cxliij.
Semigallia est prouincia
modica vñ mare balticū p̄situta iuxta osli-
am et hiuonia sita in asia inferiori sic vocata q̄ a gala-
tis ipam occupātibz cū incolis terre mixtis ē inhabi-
tata. vñ semigalli sunt dicit q̄ et gallis siue galanis et
illis pplis p̄cesserūt. terra bona et fertilis in annonā
in pascuis. in p̄tatis. hz gēs barbara et inculta. aspera
et seuera. La. cxlv.

Senonensis gallia frāco-
comū ē. puincia. hīs ab orientē germaniā trē-
uerēsez. a meridie burgūdiā supiorē et p̄ninos mō-
tes. ab occidentē galliā lugdonēsez. a septentrione galli-
am belgicā. terra frugū et vinearū et fructū diuerso-
rū fontū et luminū et riuozū. Balli autē senonēses
quodā zenones dicebāt eo q̄ liberū hospicio recepif
sent postea 3 in s litera ē mutata vt di ysi. li. ix. a seno-
nēsi ciuitate q̄ ciuitas ē eozū capitalis. Est autē terra
pplōsa hīs ciuitates multas et oppida multa forma
et munita q̄ p̄ter luit amnis qui secana appellat. La. cxlvj.

De siria La. cxlvj.
Siriam sirus quidā ne-
pos vt dī abrahe ex cethura p̄bitē a suo vo-
cabulo nūcupasse vt di. ysi. li. ix. et xv. hec ab orientē
fluuio euphrate. ab occasu vō mari mag et egypto ē
munita. attigēs a septentrione armeniā et capadociā.
a meridie vō sinū arabicū vt di. idē. Sūt autē ei? por-
rect? ē in i imēfaz lōgitudinē in lato aut angustior ē.
Habet autem intra se multas puincias. s. comagi-
nē. feniciam. cuius pars est iudea absqz saracenis et

nabatheis. Est aut regio populosissima fertilissima i frugibus et fructibus. arboribus et pecudibus. eqs asinus et camelus. ditissima in ceris. in speciebus aromaticis et metallis. munitissima ciuitatibus et castris. irrigua nobilissimis fluminibus et lacubus et itangnis. hinc nobiles portus maris et hoc papue in palestina. maritima et fenicia. gens seu et belligera et in multis partibus diuersis mercimonijs occupata. multas etiam hinc gentes sicut facibus sic lingua animo et moribus discretas quarum quedam habitant in desertis ut nabathei et saraceni. quedam in montanis et quedam in nemoribus et in siluis. quibus abundat illarum nationum regionum ut narrat herodotus. De sichima La. cxlvij.

Sichima est modica terra in samaria. mediu autem inter iudeam et galileam a sichem filio emor qui eam edificauit sic vocata. Nam sichem dicta est urbs que nunc neapolis nuncupatur. cuius proximum in circuitu sichima appellatur ut dicitur ysaie. li. xvij. Nec ut ait Hieronymus. super. xvij. Bene. fuit portio terre quam dedit Jacob filio suo super sortem. scilicet Joseph. unde et illa terra fuit in tribu effraim et ibidem sepultus est Joseph et eius manserunt ibi usque hodie ut dicit Hieronymus. quam terram pecunia graui labore acquisita Jacob propter. emit enim centum agnis ut patet Genesim. xxxij. et pro illo labore dicit Hieronymus. iacob dixit se quod eam in arcu et gladio de amore et manibus abstulisset. Ibi erat prope terebinthum sub qua Jacob abscondit idola filiorum suorum et tunc de sichima ascendit ad luzam cognominem bethel. ut dicit Genesim. xxv. In hoc loco pauperunt fratres Joseph greges. si aliqui requisiti a Joseph non in sichimis sed in dotaim sunt inueniunt ubi ipsi spoliatus egyptijs vendiderunt. sichima autem prope destruxit abimelech filius hieroboal et intersectis habitatoribus sal in eius confinio seminavit. ut dicit Iudicum. ix. In hoc territorio fuit fons Jacob iuxta quam dominus fessus et itinere requirit et ut miles sibi de illius putei aqua daret ad bibendum postulauit ut dicit Iosue. iij. Est autem locus magne fertilitatis mire amenitatis et maxime firmitatis. De sichia La. cxlvij.

Sithia regio est maxima cuius pars superior est in asia inferiori pro parte prior est in europa et hec inferior a meothidibus paludibus incipiens inter danubium et oceanam septentrionalem usque ad germaniam pertinet ut dicitur ysaie. li. xiiij. Unde prima pars est alania deinde a meothidibus paludes. deinde gothia. datia. rbecia. deinde germania. ubi plurimam partem suam incoluerunt ut dicitur idem. Habet itaque sithia plures regiones quarum quedam sunt loca plenes et quedam inhabitabiles. nam in plerisque locis auro et gemmis affluunt hinc griffonum immanitate rarum est hominum accessus. smaragdus ibi optimus est et cristallus purissimus scythie ut dicitur ibidem. monstruosos in multis partibus homines et feras immanes ut linceos tigrides. vrsos feruissimos et leones et maxime in desertis et regionibus hircanorum. quere supra de hircanis. De sicionia La. cxliij.

Sicionia a sicione rege antiquitus est vocata a quo et regnum sicioniorum

dicitur est quod regnum archas ionis et caliste filius pelagis in deditone redactus et suo nomine archas nuncupauit. Est autem archadia que et sicionia sicut archaie ut platon folium inter ionium et egeum mare posita. habens flumen magnum. scilicet erimantus. quoque abeston lapide qui semel accensus nunquam extinguatur. Ibi candidissime merule generantur ut dicitur ysaie. li. xiiij.

De sicilia

Sicilia a sicano rege primo sicania fuit nominata. deinde a sicula et sicula a sicula dicitur propter tria ora. scilicet pinnacota. scilicet pelosii pathei et libeii. tinacria ei grecis est quod latine triquadra dicitur in tres quadras est diuisa hec ab italia freto modico est discreta. affricum mari prospicit. terris frugifera. auro abundans. cauernis et fistulis penetrabilis. ventis et sulphure plena. unde et ibi etiam maxime estuat incendia. in cuius freto salina est et carbones que aut nauigia absorbent aut collidunt. fuit autem quidam pater cyclopium et postea nutrix tyrannorum quorum ferul. propter oibis frus pro comitibus semibus arboribus. piceis. principalem urbem habet siculifaz et forte arenis alium fluum et genitorum equorum. In ea primo etiam in insula comedia achate lapidem et achate flumen et cilia primo dedit et mare siculum corallum albius gurgulis sales argentinosos que igne sunt solubiles in aqua crepitantes. omnis autem ambitus eius claudis spatium milium stadiorum. Dicit autem salustius italie fuisse partem siliam. hinc medium spatium diuisum fuisse per raris impetum atque scissum. Hucusque ysaie. li. xiiij. insulis ubi recitantur oia supra dicta et eadem narrat Plinius.

De sirtibus

Sirtes dicitur ysaie. li. xiiij. sunt arenosa in mari loca a tractu sic vocantur ut dicit Salustius. eo quod oia ad se trahant. sicut enim prope dicitur tractus latine et talis attractio facit mare mole ut vno loco sit profundum in alio loco sit vadosum ideo periculosum est illac ire. Et dicitur hec sirtis. sunt tales sirtes periculum in ducetes iuxta mare egyptium et in pluribus locis admiscunt ut dicitur ysaie. lxxv.

De scotia

Scotia a scotorum gentibus a quibus incolis appellatur et est in insula britannica. unde et fluminibus et mare hinc ab anglia aquilonari separatur. ex parte vero opposita vndique septa mari oceano que ab hyperborea est diuisa. Eadem gens ab initio que quondam scythia est in insula britannica et in montibus et in uatura. Nam gens est leuis animo ferocis. semper hostes. tantum fere mortem diligens quam suam in lecto mori reputans segnicie. in campo autem hostem interfici ut interficiant gloriam arbitriam virtutem. gens parci vici. famem diutius sustinet et raro ante occasum super cibum se effundens. cum bus lacticianis piscibus et fructibus maxime panis vsus britannicis minus habens. et cum populo

is satis elegantis figure et faciei pulcre generaliter a natura. multum tñ eos deformat proprius habitus iue scotica vestitura. Dicunt aut scoti p̄pria lingua i picto corpore quasi scissi. eo q̄ aculeis ferreis cū at-
ramento figurarū stigmatē antiquit̄ annotabant. et dicit Jsi. li. ix. ca. de vocabulis gentiū. Mozes iūt p̄meue gentis multi ex eis ex admiratione cū an-
gelis in maxima p̄te his t̄p̄ibus in melius mutauer̄t cū quicqd̄ decens et honestus in illis inuenit̄ h̄ ab
inglicis ē cōtractū. Siluestres tñ scoti sicut et yberni i in habitu in lingua et in victu et in alijs moribus
suetudines respectu suarū quodāmodo aspernant̄ cū quilibet superesse laborat etiam oēs detrahunt
et cū quis inuidet. cūctos derident et mores alie-
ios reprehendunt. mētiri nō verent̄ nec quēq̄ et qua-
iūq̄ natōne eorū sine p̄genie alicuius virtutis re-
mutant vel audacie p̄ter seipos. in p̄p̄ijs gaudēt. pa-
tes non diligunt. eorū regio quo ad humi fertilitates
remotiū amenitatē. flumioy et fontū irriguitatē. gre-
gum et iumentoy multiplicitatē. vbi litus gaudet cul-
omb̄ p̄ sua q̄ntitate. nec etiā ipi britānico solo ipar-
si. vt dicit herodotus. situs orbis terrarū sagacissi-
mus explorator. put recitat plini. q̄re supra de yber-
na in lra. J. infra q̄re eandē. de scotia dicit Jsi. q̄ ibi
de yberna in plurib̄ referunt̄.

De suecia.

Cap. cliv.

Vecia regio est inferio

ris scit̄e in europa. a qua tanta gothia que-
nter dauoy et noicozū aquilonariū regna maxima
st regio hodie nomiata. hñs mare balticū ab oriēte
oceanū britānicū ab occidentē. noicozū p̄rupta et po-
ualos a septentrione. a meridie vō dacozū p̄nisijs ter-
minatur. Est aut̄ suecia quez gothia est vocata. quo-
ad solū frugifera. vinearum tñ expers. s̄ in pascuis
vberrimis alios defectus recuperat et metallis. nam
ster diuitias q̄s ex mari illa regio multipliciter con-
rabit. in feris pecudib̄ et iumentis in argētifodinis et
alijs lucris innumeris. multas regiones alias p̄ter
ellit gens valde robusta. cui? militaris potētia quō-
dam totius fere alie et europē p̄tem maximā multas
ipib̄ edomuit quos aggredi t̄p̄e alexādri magni gre-
toz audacia extimuit. Julij etiā cesaris inuicta potē-
tia sup̄ans gallicis alemanicis et butannis cū danis
et gothis noucis et aquilonarijs populis alijs p̄gre-
di formidauit. fm qd̄ tradunt̄ scriptores hysterie taz
grecoz q̄z romanoz quozū dictis pot̄ et dz merito fi-
des adhiberi in quib̄ nec religioni fidei nec etiā rati-
oni poterit in aliquo obuiari vt dicit Hiero. Illorū
inquit poetay et sc̄ptoy septis et dictis fide adhibe-
re puenit quozū relatio fidei moueb̄ nō p̄iudicat nec
vitati agnate p̄tradit. et illorū p̄sapia amazones p̄-
cellerunt vt dicit Drosius et ysid. li. xiiij.

De suecia.

Cap. clv.

Venia germanie renen

sis est puincia in europa. cuius gens habe-
re dñm maximū in germania consueuit. vt dicit ysi.
li. ix. Dicit aut̄ idem in ca. de vocabulis gentiū li. ix.
Sueui inquit sunt germanoy in sine septērio

nis. de quib̄ etiam dicit Lucanus. fundit ab etre-
mo flauos. aquilone suuos. quozū fuisse centū pa-
gos et poplōs multi crediderunt. dicit aut̄ sueni pu-
tant̄ a sueuo monte qui ab ortu germinie ortū habz
et illius montis loca et p̄fina p̄mitus coluerūt. vt di-
cit Jsid. ibi. Item vt dicit idēz. ab ortu habet danu-
bium cū banaria ab occasu h̄z renū cū alfacia. a meri-
die habet inga alpiū cum ytalīa. a septentrione habet
francoiā cū inferiori germania. Et ē duplex sueuia.
inferioy p̄tendit cōtra renū. sup̄ioy p̄tra alpes et da-
nubium. vtraq̄z ē terra optima et frugifera et vinife-
ra in multis locis. hñs ciuitates munatissimas opida
et castella circa capestria et mōtana. amnes et flumia
nemoia multa. gramina et pascua ouīū. greges et ar-
menta circa mōtana. etiā ferrū habet. et argenti pro-
creat ac metalla. gens populosa nimis. fortis audax
et bellicosa. p̄cero corpe et flaua crine. venusta facie
et decora.

De tanatos.

Cap. clv.

Tanatos in insula est oce

ani paruula modico freti interiecta a butan-
nia separata. habēs campos frumentarios. et glebaz
vberem. dicta est tanatos a morte serpentū quos dñ
ip̄a nesciat asportata inde terra. quoq̄ gentiū vecta
fuerit. angues ilico perimit. vt dicit Jsi. li. xiiij.

De trapobana.

Cap. clvj.

Trapobana est insula in

die iacens ad austrum. ex quo oceanus in-
dicus incipit. patēs in longitudine octingentis. lxx.
milib̄ et q̄nquaginta passūū. in latitudine vō. lxxv.
milia stadiorū. Scindit aut̄ annis interflumio tota
repleta margaritis et gemis. ps et? bestijs et elephā-
ribus ē repleta. p̄tem vō boies tenent. In hac dicit̄
in anno duos esse estates et duos hyemes. et bis ver-
nare floras locum. vtilissima insula est indie virens
omni t̄p̄e. et folia eius semp sunt virentia et nunq̄ ca-
dunt vt dicit Jsid. li. xiiij.

De tracia.

Cap. clvij.

Tracia est prouincia in

greca ad quā veniens tyras filius iaphet a
suo noie vt d̄ ipam traciā noiauit. vt dicit Jsid. li.
xiiij. Alia a seucia incolarū traciā appellatā dixerūt.
Nunc ab oriente propōndis et vrbs Constantino-
polis opposita est. a septentrione vō bester obtendit.
a meridie vō egeō mari adberet. ab occasu vō mace-
donia illi subiacer cuius regionē olim diuersi popu-
li. s. massagete. et sarmate et scite et alie plurime natio-
nes incoluerunt. ampla est enī et multas natōes po-
tuit continere. Ebrū fluiū tracia fundit. qui etiā gē-
tes barbaras multas tangit. vt dicit Jsi. li. xiiij.

De traconitida.

Cap. clviij.

Traconitida regio est in

iudea cui p̄fuit philippus frater berodis. nā
totum regnū hebreoz fuit diuisus in quatuor tetra-
rchias. q̄rum p̄ma fuit galilea cuius tetrarcha fuit be-
rodes. Secda etiam terra iudea et traconitida regio.
cui p̄fuit philippus vtriusq̄z regionis existens te-
trarchia. Quarta fuit abelina regio. cui p̄fuit lisani.

98 frater herodis et philippi. In tot enim principat⁹
pudiceres fuit diuisa iudea a romanis ad demandaz
iupbiam indeoz vt dicit glosa sup Lucā super locū
illum tetrarcha aut philippo iturcez traconitidis re
gionis rē. De thessalia. Cap. clx.

Thessalia vt dicit Ysi.

li. xv. grece est prouincia a thessalo rege co
gnominato que ad meridianā plagā macedonie cō
iuncta est. Multa in thessalia flumina sunt et opida
quoz caput thessalonica est vocatū. ibi etiam mons
pnafus quondam appollini cōsecrat⁹ fuit aut thes
salia patria achillis et origo erunt lapitarū. de quibz
fertur qd hi pmo equos frenis domauerunt. sup dor
sa eoz insidentes vnū corpus eē videbant. ppter qd
milites thessaloꝝ senthauni sicut sunt vt dicit Ysid. li
bzo. xj. i. c. de portētis. In thessalia autē pmo solidi
aurei inuenti sunt. domandozūq; reuozū vsus pri
mitus ē reptus vt dicit Ysid. li. xv. ad hoc dicit Ysid.
li. iij. qd moysi apibz in thessalia accidit quoddā dilu
uū in quo aquarū ing. auies maiorē partē populo
rū thessalie asumpsit paucis p refugia montiū libe
ratis et matime in monte parnaso. in cuius circuitu
deucalon tunc tēpous regno potiebat. qui tunc ra
tibz ad se confugiētes suscepit et sic pernasti iungo eos
aluit atq; fouit ppter quod dicit grecoꝝ fabule deu
calionem hominū genus de lapidibz repasse. vt dicit
idem ibidem. De tenedos. Cap. clx.

Enedos est insula grece

cie vna de cicladibz. sita ad septētrionez in q̄
ritas thene cōdita ē. a qua et insula est vocata. Iuit
autē thenes quidam iuuenis infamat⁹ qd suā nouer
eam cognouisset qui fugiens insulam vacuā cultozū
bus obinuit qui ex nomie suo ciuitati quā ibi cōdi
dit et insule nomē dedit. De thule. Ca. clxj.

Thule vltima est insula

oceanū inter plagam septentrionalem et au
stralem vltra britanniam sita nauigatōne fer dieruz
a sole nomē habēs. quia in ea sol est in solsticiū facit
et nullas vltra eam dies est. et ideo eius mare tardū
est congelatū vt dicit Ysido. li. xiiij. fin flumū aut lo
cus inhabitabilis est. quia in estate nihil p̄tibi cresce
re. ppter nimium calorem eturentē. in hyeme etiam
nihil ppter frigiditatem p̄gelantē. nā ab equinoctio
vernali qñ sol in aere vsq; ad equinoctiū autūnale
qñ est in libra sol illi iusule nunq; occidit. et ab illo tē
pore vsq; ad equinoctiū vernale iterū ad insulaz nō
accedit. vnde per diuiciū annū hz diem et p dimidi
um habet noctē. vt dicit idem in ca. de insulis. li. xiiij
et de solsticio. li. ij. Idem etiam dicit Beda in lib. de
naturis rerū similiter et solinus.

De tripolitana.

Cap. clxij.

Tripolitana regio est

duplex vna ē i fenice dicta a tripoli ciuite fa
mosissima que totius patrie in circuitu. ppter nimīā
sui fortitudinē est defensio et munimen. alia vero est
tripolitana in affrica inter pentapolim et bizantium
sita a tribz magis vrbibz vocata est. i. ozea. sabine et

lepti magna. Nec habet ab oriente sirtes maiores
tragoditas. a septētrione mare adriaticū; ab occi
bizantium. a meridie gerulas et garamātes vsq; ad
oceanū ethiopicū ptendentes vt dicit Ysi. li. xv.
De trogadea. Cap. clxij.

Trogadea ē regio et b

opia. cuius incolē dicunt trogodite sic voca
ti. quia tanta celeritate pollēt vt feras pedū cursū
sequant. Nec habet autē hec regio quādam insulā
crescit optima mirre spēs et purissima. eius gutta
inuenit et dicit mirra trogoditen ab insula in q̄
scit. vt dicit Ysid. li. xvij. Lū sit hec prouincia in ethi
pia tangit tñ fines arabie. vñ aliqñ dicit eē in arabia
vt li. xvij. aliquādo in ethiopia. vt p̄z in li. ix.
De troiana. Cap. clxij.

Troiana prouincia in fr

gia primitus fuit tardania a tardana roma
nata. nā dardanus de greca. pfectus puenit ad bri
giam ibidem pmitus regnauit. post que filius eius
ericonius. deinde nepos ei⁹ tros. a quo ciuitas tro
ia et patria in circuitu est vocata vt dicit Ysid. li. x.
Multi autē de troianis post troie exitum sacra dū
per diuersas mūdi ptes sibi sedes questierunt. et ex
tas nardos expellentes p eis habitauerūt. et ex
p̄genie p̄dierunt in posterū potentissime secula na
tiones sicut diuersarū regionū verissime hytones
testatur De thulcia. Cap. clxj.

Thulcia ytalie est pro

uincia inter ligures et romanorū remota
collocata que difficilibz montiū iugis et accessibz
coz vaide altis et artz fortissime ē munita. Thulcia
aut vt dicit Ysid. li. xv. a sacroz et thuris frequētia
vocata. nam in illis p̄bz in mortuozū exequiis
qui thura cremare et offerre religionis et deuotionis
gratia consuēt erant maxime et suos mortuos af
ctu lacrimabili deplangebant. Thura etiam in an
do potissime incendebant. quia vt dicit in thulcia
aruspicia p̄mitus est reperta. vt dicit Ysi. Nec pen
lia fuit antiq̄tis nomiata plures hñs inclitas et in
biles ciuitates. ab occidente p̄ liguriā hz p̄sāma
tatē. senas. lucā. florentiā. p̄ septētrione vrbē venetiā.
p̄ orientē areciū. p̄ meridiē thurbonā. p̄sūm et
siuum que valli spoliante p̄tigue sunt et vicine ab
ente hñs mare adriaticū; et marchiā anconitanā
meridie tiberi ripā et romā. ab occidēte mediolanē
sem liguriā. a septētrione romanoliā. et p̄nitiā p̄
duanā. et hec regio ē multū ptendēs in longū ab
tu versus occasum min⁹ hñs latitudinis ab aquila
nari fimo ad australe. Est autē terra mōtiosa ians
et fortissima q̄ ad sitū. fertilissima quo ad soluz salū
rima q̄ ad celū. quā mare in duabz p̄bz locupletat
quā eē fontū et lacualū mltitudo irrigat et fecūda
aruis fluminis illam preterfluit et decorat. croc
matici ibi crescētis abūndantia ipam singulariter no
bilitat atq; ditat. fontū etiam calidū in ea scatur
entium affluentia ipam gratificat et sublimat.

De thuringia.

Cap. clxij.

Thuringia germanie

est puincia media inter gentē saxonū et frā-
corū et rvestalorū. Hūc etiā bohemos et saxonos
ib oriente. francoſ et baueros a meridie sueuos et
thacos ab occidentē. rvestualos ab aquilone. Gens
quidē fm̄ nomen patrie thuringia. i. dura s̄ hostes
maxime seuera. Est em̄ populus numerosus elegā
tis stature. fortis corpore. durus et constans mente.
nōs terrā montibz fere vndiqz circūdatā et munitā
nterius vero planā valde frugiferā fructiferam. vi-
cieis etiā nō expertē. opida multa. castra forta. nō
olum in montanis verū etiam per plana amibz et
tagnis et lacubz irrigua. aere saluberrima. pabuli
beritate gratissima. armentis et gregibus valde ple-
ta. In eius montibz diuersa inueniunt mineralia et
metalla vt dicit herodotus qui nullatenus p̄mitit se
reta in germanie confinio inserutata

De thuronia. Capitu. clxviij.

Thuronia gallie supe

rioris et puincia. ps aquitanie antiquit̄ cō-
outata a thuroniū ciuitate inclita sic vacata. In qua
gemina sacerdotū martinus sanctissimus requieuit
Est autē sita super anhem ligerim qui cā preterfluit
et irrigat et multipliciter locupletat. Terra frugife-
ra fructuosa vinifera et pascuosa. aere saluberrima
nemorosa. gens robusta corpore. elegantis forme. au-
dax mente. benefica in opere. modesta in sermone.

De vasconia. Cap. clxviij.

Asconia est prouincia

ab aquitannia antiquitus cōprebensa. sita
sup pireneū. a vascea opido nūcupata vt dicit Jsi.
li. ix. hīs mōtes pireneos in vno suo latere et in alio
oceanū mare. in alio vō planiciem puincie tholosā
ne in alio vero pictauoz gētibz appropinquat. Ter-
ra siluestris et nemorosa saltuosa et montuosa i mul-
tis sui p̄tibz vineaz ferax intantū qz vicinis mul-
tis et insulis maris vini copiā administat. Berho-
na fluiuis a tholosana puincia hanc sepat qui va-
sconiam p̄terfluens iuxta burgidalem metropolim
urbem vasconū oceanū mare intrat. vt dicit Jsid.
li. ix. in. c. de vocabulis gentiū. vasca a vasca oppi-
do cognominati p̄ amplam iugis pirenei mōtis soli-
tudinez inhabitant qui et vascones quasi vaccones
dicunt. e. in. s̄. s̄. am̄ comutata. quos pompeius edo-
mita byspania ad triūphum venire festinans de pi-
rei iugis deposuit et in vnū oppidū p̄gregauit. vno
cōuenariū nomē urbs accepit vt dicit idem Jsi. Pli.
et herodotus qui recitat gentē vasconū fore corpo-
re leuem et agilem animo audacem. ab bella precipi-
tem et ferocem.

Capitulum. clxix.

Venetia venetozū ab

antiquo dicebat prouincia que a litore ma-
ris adriatici in cuius sinu urbs venecia nunc ē sita
vsqz ad padū fluiū qui diuidit inter ciuitates et si-
nes superiorū ligurū et inferiorū. videlicet inter p̄ga-
rneses et mediolanēses primit̄ extēdebat vt narrat
lōgobardoz ac ligurū bystorie verissimus recitator

multas siquidem nobiles nunc obrinuit ciuitates.
nā vt dicit ysi. li. xv. mantua que a mantouire sic sita
que post interitū thebonozū venit in ytaliam. condi-
ta. sita ē in venecia que galliace alpina ē vocata. De
necie itaqz ytalie est puincia que multarū terrarū et
ciuitatū dñum habuit ab antiquo in mari et in ter-
ra cuius potestas bodie per longissimos maris tra-
ctus et vsqz in greciam se extēdit. germanozū fines
vsqz in aquilegiam tangit. dalmaciā et sclauozū pira-
tarū predā tyrannicā repunit et cōpescit. Insulas et
portus. p̄mictoria maris et sinus sub eius dominio
eriscentes iustissime regit. subditos p̄tegit ab hosti-
bus potentissime ac defendit rempublicā et ciuilem
iustis legibus subijcit. nullā sectā diuinis contrariā
instituit isra suos terminos manere dissimulat aut
p̄mittit. Huius gēns referre singulas p̄bitates est
mo superfluum cum de gentis venetozū virtute et
potentia circūspectione et p̄uidencia vnitare et ciui-
um cōcordia. amore tonus iusticie cū clementia om-
nibus fere nationibus iam sit notū vt dicit idē regius
scriptor bystorie Isimbardoz.

De rvestualia. Cap. clxx.

Estualia germanie in

terioris est puincia. hīs saxonā ad orientē
Thuringiam et bassiam ad meridiem. rbenū et co-
loniā ad occidentē. oceanū et frisiā ad aquilonē. no-
bilissimis fluminibz duobz in eius extremitatibz cir-
git. i. rvesera atqz reno. nani renū tangit versus occi-
dentē et septētrionē. rveseram vō versus orientem.
Hec in quibusdā libris d̄r antiqua saxonā. ab omi-
specie fornicatōnis se mundā preferuans et supra
districtissime punitēs ac honesta p̄nubia summe co-
lens. licet pagana supstitōne vsqz ad septuagesimū
annū dñi tenerē implicita vt scribit bonifa. in eplā
ad regē anglie. Est em̄ terra multū nemorosa pascu-
osa plus alendis gregibz qz ferendis frugibus apta.
multis fontibz et amibz ē irrigua. emosa. i. lippia at-
qz rura et multis alijs. fontes hz salis et mōtes ferti-
les in metallis. abundat fructibz glandibz nucibz at-
qz pomis. etiā feris porcis pecudibz et iumentis. op-
pul? p̄muniter elegantis stature ē et p̄cere venuste et
fortis corpore et audax mēte. miliciā hz copiosam ac mi-
rabiliter animosam p̄romptam ad arma cōtinue et
paratā. ciuitates hz fortes et multas castra fortissima
et opida tā in mōtibz qz in planis.

De viromia. Cap. clxxj.

Tronica est prouincia

paruula vltra daciaz versus orientē a viro-
re dicta eo qz sit graminosa et nemorosa multis aqz
et fontibus profusa cuius gleba est frugū ferax. gēs
quondā barbara seu incomposita ac inculta. nunc
vero danozum regibus pariter et legibus est subie-
cta. Terra vero tota est a germanis et danis pariter
habitata. quere supra in s̄ra R. de rinalia. Hec ter-
ra a nogardoz gente et catbeorum p̄ fluium maxi-
mum qui narua dicit ē sepata.

De rvinlandia.
Capitulum. clxxij.

Inlandia ē patria u-

tra montana norwegie versus orientes sita super litus oceanū. p̄tenti nō multuz fertilis nisi in gramīnibus et siluis. Sens eius est barbara agrestis et seua. magicis artibus occupata. vnde et nauigantibus p̄ eorū litora vel apud eos p̄pter venti defectū morā cōtrahentibus ventū venale offerunt atq; vendunt globuz enim de filo faciunt ⁊ diuersos nodos in eo connectentes vsq; ad tres nodos vel plures de globo extrahi precipiunt fm q̄ voluerint ventum habere formo:em quib; p̄pter eorū incredulitatē illudentes demones aerem cōtiant et ventuz maiorē vel minorē excitant fm q̄ plures nodos de filo extrahunt vel pauciores et quōq; intantū cōmouent ventū q̄ miser talib; fidē adhibentes iusto iudicio submergunt. De vitria. Cap. clxxij.

Stria est insula modi-

ca in mari britanico sita distans a britannia maiori paruo freto iterposito separata. cui⁹ gleba ad frumenta est optima multas habens siluas ⁊ nemo ra. multas feras pecora et iumēta. fōtes et amnes in sulā irrigantes quo ad temperiem est saluberrima ⁊ in fontib; vbrima dicit esse. hec ab anglis hodie inhabitat. De yselandia. Cap. clxxij.

Selandia est regio vl-

tima in europa a septētrione vltra norwegiam sita p̄peruo glacie in remotiorib; eius finib; condemnata. p̄tendit aut̄ sup litus oceanū versus septētrionē. vbi mare pre nimio frigore cōgelat. ab oriente hnt̄ fatisia superiorē. ab austro norvegiā ab occidente oceanū hybernicū ab aquilone mare congelatū. Et est dicta yselandia q̄si terra glacie eo ibi dicunt esse montes iuui in glacie duriciē p̄gelati. Ibi cristalli inueniunt. in illa etiā regione sunt albi vrsi maximi ⁊ ferocissimi qui vnguibus glaciem rūpunt ⁊ foramina multa faciunt p̄ que in mare se immergunt et sub glacie pisces capientes eos extrahūt per foramina predicta et ad litus deferentes inde viuūt. terra est sterilis quo ad fruges. exceptis paucis locis in quorū vallibus vix crescit auena. gramina tātūmodo et arbores in locis vbi habitant hoies p̄tirit et p̄ducit. et in illis p̄tib; feras gignit et iumenta nutrit. Vnde de piscibus et venatōnib; ⁊ carnibus p̄ maiori p̄te pplius terre viuūt oues p̄ frigore ibi viuere non possunt. et ideo incole de feraz ⁊ vrsorum pellibus quos venatu capiunt cōtra frigus se muniūt et corpora sua tegunt. alia vestimēta h̄re non possunt nisi aliunde deferant̄ gens multū corpulēta robusta et valde alba. piscationi dedita et venationi.

De zeugia.

Cap. clxxv.

Zeugia siue zeugis est

p̄vincia vbi ē maior cartago minor affrica inter bisantium et numediam sita vt dicit yf. li. xiiij. Hec a septentrione mari siculo est iuncta. vt dicit idēz. et a meridie vsq; ad regionē genulorū porrecta cui⁹ p̄xima sunt frugifera vltiora vō bestijs et ferentibus plena. Ibi onagri et fere siluestres ibi mura ⁊

monstruosa inueniunt vt idē dicit.

Incipit liber de amussertus.

De lapidibus preciosis.

Descriptis proprie-

tatibus terre et partū eius in generaliter restat adiuuante dño aliqua breuiter de eius ornatu in speciali. Queda aut̄ que ornat terram quedā sunt simpliciter mata et insensibilia. vt omnia methēorica q̄ in terre generant̄ qualia sunt lapides colores et vegetabilia vt radices herbe ⁊ arbuta. Queda sensibilia vt homines ⁊ iumenta. de quib; vltimū tractandū primo ergo ab his generant̄ in terris venis eius per ordinem alphabeti hic dicendū.

De arena.

Arena ab ariditate est

dicta q̄ si manu p̄ssa fuerit p̄ siccitate et ariditate stridoremi facit q̄ si in veste candida aspera frigiditate nihil sordis post se relinquit. vt dicit yfido. li. xiiij. Arena liquidēz in aquis marinis ab omni siccitate ⁊ lutea viscositate abluit. Vt dicit Arist. li. de p̄prietatib; elementorū. et ideo p̄pter vincens in ea siccitatem coagulari in lapidem p̄fecte non mittitur. Terra enī pura vt dicit idē libro mentis lapis non fit quia continuationē non facit. s̄ cōtationem. ⁊ ideo siccitas vincens oēm humiditatem non permittit eam totaliter in lapidē cōsolidari. de est q̄ arena terra cōmuni est substantialiter durior. s̄ lapide mollior et in p̄tes innumerabiles duribilior. vnde arena frigida est ⁊ sicca minuta cōpē granissima in pondere quous sit minuta et steriles se p̄pter caloris et humoris defectū ⁊ dominium de siccitatis vmbre supueniente non dissoluit. s̄ p̄tius diluta aut p̄sumpta lutea impuritate magis primis et p̄te parti fortius adberēte amplius soluitur. Arenarū etiā multitudinem maris impeditur. et ad cōmūlos se constringens ne vltimū assignatos a deo terminos effluat impeditur. vbihero. sup. Jere. c. v. Posuit arenā terminū maris. Habet etiā vniuersaliter naturā colatinā. vnde per arenas colata dulci⁹ et purior inuenitur vbi Constan. Item virtutē h̄z metalloz purgationem sua cōfricatōne rubiginis consumptiā. aurū et ferrū arene cōfricatōe clarificanē. Item virtutē habet infrigidatiuā. repercussiuā. opilatūā. tumoris sedatiuā. vt p̄z in thimalia. i. arena et lapidē bali resoluta que valz ad oīa supradicta vt plantat Constan. Item virtutē h̄z mineralē vel saltē et flem vel affinē vñ et inter arenulas tam flumiales ⁊ marinas auree arene sepius inueniuntur. Lapidē etiam politū ⁊ gemme p̄ciose in marino litore inueniunt̄ iter arenulas. Item arene tā flumiales q̄ marinæ ex ventis p̄tarijs ipas arenulaz p̄tulas eleuatis sepi⁹ in maris bostijs et litorib; coacernant̄ ⁊ et nō sic accumulatis aq̄ flumiales ne mare subintrant aliquoties retardant̄ vt dicit Hiero. sup. amos. vñ. Ibi defluet sicut riuus egypti ⁊c. vbi expresse dicit q̄ aqua nūll p̄pter obstantes arenarū cōmūlos cō-

ingit impediri. nā circa fluminis descensum parit
 aggregata arena aquā nūlī in mare descendere nō p
 ruit. h̄ potius resluere p̄ plana egypti manifestissi
 me coartat. h̄ solū qñ vi calens liquefit. siquid autē ha
 bet annexē impuritatis et scorie deponit. p̄pter qd̄
 amplius depurat et fulgidius inuenit. nihil enī int̄
 metalla ē ductilius q̄ tante est ductilitatis q̄ iter in
 cudē et malleum sine ruptione sine dissolutione par
 tū in bratbeas. i. tenuissimas lamias dilatat. nec eti
 am inter metalla quo ad formā et spēm est pulchrius
 et iō int̄ oēs picturabiles formas sine species p̄mū z
 p̄cipuū locū auri obinet pulcritudo. vnde forma ē
 et decor tam colorū q̄ metalloꝝ. Itē nihil iter metal
 la quo ad virtutē inuenit efficacius cuius virtutē de
 scribit Plaf. dicens. Aurū inq̄t tēperat⁹ est omni metal
 lo et purius. et ideo virtutē h̄z foratiam et sup
 fluitatū coadunatarū in corpe exterius. et ideo valz
 p̄ lepram et elephancie passionem p̄tulerit emēdan
 dā. limatura autē auri in cibo aut in potu siue in me
 dicina ad preseruatiōem a lepra vel saltē ad eius oc
 cultatōem valet. q̄ eius f̄rec p̄s vsus ab ea p̄seruat
 et occultat vt dicit Auicē. Item eadem limatura cū
 succo boraginis et osse de corde cerui valet cōtra sin
 copim et cardiacā passiōē. Itē lamina auree candē
 tes in vino extincte. vinū faciunt vtile contra vicia
 splenis et alias passiones mltas. Itē vstura facta cū
 instrumento aureo melio: est q̄z et alia materia vel
 metallo. locū enim adustionis custodit imūnē a fetō
 re. Itē puluis cadimie auree oculis imposit⁹ macu
 las oculoꝝ corrodit. Confortat aurū mēbra q̄uis
 eis nō in co: potēt nec ea nutriat. valet autē depuran
 do et asperitate sua supfluitates que mēbra ledebāt
 extergendo sicut idem dicit Plaf. Itē aurū calefactū
 tollit pilos a mēbro qd̄ inde exustu fuerit aut fricatū
 et iterū crescere nō p̄mittit vt dicit cōstan. Itē aurū
 p̄cussū nō resonat sicut es vel argentūz nec crepat
 nec findit h̄ potius erēdit̄ z equaliter dilatat. nisi
 ei fuerit aliud metallū adulterinū modo aliquo icor
 poratū. nā q̄dū es vel auricalcū cū auri suba ē p̄er
 mixtū semp sub malleo scindit̄ z semp ad suscep̄tōēz
 debite forme sub mallei icu inobediens inuenit. et
 iō necesse est vt om̄e supflūū ab eo p̄ extoctōēz ause
 ratur vt efficiat ductile. et aliqd̄ vas cum oprata for
 ma exinde pducat vt dicit Breg. Qu autē lamina vl
 brathea aurea cū argentea subducta dz malleando i
 corporari. necesse ē a tribz marie p̄aueri. s. a puluere
 vento et humore q̄z si aliqd̄ hom̄ inter aurū et argen
 tum se p̄miscuerit neq̄q̄ vnū cū altero se tenebit. et
 ideo optet vt in loco valde mūdo et quieto hec duo
 metalla adinuicē vniatur. qñ autē mō debito sic vni
 unt̄ inseparabilis fit vnio. ita q̄ abinuicē nō p̄nt vltē
 rius separi. De auricalco. Cap. v.

A Argilla ē terra tenax

glutinosa et viscosa ad varia figulorū ope
 ra disposita atqz apta. Et est f̄m ysid. li. xvj. c. j. ab ar
 go sic vocata. apud quos p̄mo ex tali materia vasa
 vitilia sunt effecta. z vt ibidē dicit talis terra per acti
 onem caloris liquidiores p̄es cōsumētis et terrestri
 p̄es consolidantis in laterē cōmutat. sepe etiā cōtin
 gat q̄ talis terra lutea vinctuosa frigiditate aquā con
 gelate in lapidē cōmutat. Sepe etiā accidit talis trās
 mutatio. s. luti vinctuosi in lapidē ex calore coagulan
 te. Sicut enī d̄ li. i. iij. methē. Luti vinctuosum aptū
 ē huic transmutatiōi. s. in lapidē p̄ calidi coagulatiō
 nem q̄re vinctuosum est mediū inter viscosum z va
 poratūū h̄ne humidū viscosum. vñ grā vaporati
 onē p̄t a calido coagulari. grā viscosi non p̄t ex toto
 educi. h̄ amplius p̄primi et consolidari et sic in lapi
 dem trāsmutari vt ibi dicit cōmentator. argilla est
 frigiditate sua sanguinis restrictiua. vt dicit cōstā.
 argilla si cū forti aceto fuerit distpata apposita fron
 ti et t̄pibus p̄hibet sanguinē naribz fluentem.

De alabaastro. Capitulum. iij.

A Labastrū vt dicit ysi

do. li. xvj. c. v. est lapis cādidus interit⁹
 varijs coloribz et quo angelica illius vngenti
 sculū factū fuit. et h̄ enī causā vngētaria q̄ vi
 genta custodit p̄optime incorrupta. nascit̄ autē circa
 t̄beas egyptias et daniascum ceteris candidior. sed
 p̄banissimus de india trāsportat̄ hic lapis a dyascozi
 de intomar d̄ et dicit valere hunc lapidem ad victo
 riā obtinendā et dicit etiā q̄ generat et cōseruat ami
 gnam. De auro. Cap. iij.

A Drum ab aura est di

ctū vt dicit ysid. li. xvj. eo q̄ repulso aere
 plus resulget. naturale enī est vt metalloꝝ splendor
 plus fulgeat luce aliqua repulsius. It̄ dicit z aurarij
 sunt dicti quorū fulgor splendorosus reddit. Aurū au
 tē radians et fulgens dicit abuluz. eo q̄ splēdore ab
 radiat ac fulgore. Est enim coloris optimi qd̄ hebrei
 op̄baz. greca d̄o dicit̄ crison lamina vero tenuissima
 et qua incidunt̄ fila aurea bratea nuncupat̄. hucus
 qz ysi. ca. de metallis. Scdm̄ aristo. aut li. meth. p̄az
 ante finē dicit. q̄ aurū sicut et cetera metalla materi
 aliter p̄creatur ex sulphure subtili rubeo et de viuo
 argento subtili et albo. plus autē cōcurrit in eius cō
 positōe de soliditate sulphurea q̄z de aereo aquoso
 viuo argenti. et iō aurū solidius ē et ponderosius q̄z
 argentū in eius cōpositōe plus de argento viuo q̄
 de sulphure albo concurrere cōsuevit sicut idem dicit

Auro ergo inter metalla quo ad substantiā mbil so
 lidius est aut cōpact⁹. et ideo in igne positū nō euā
 porat. nec enī in pondere minozat. vnde in igne nō
 cōsumit h̄ solū qñ vi calens liquefit. siquid autē ha
 bet annexē impuritatis et scorie deponit. p̄pter qd̄
 amplius depurat et fulgidius inuenit. nihil enī int̄
 metalla ē ductilius q̄ tante est ductilitatis q̄ iter in
 cudē et malleum sine ruptione sine dissolutione par
 tū in bratbeas. i. tenuissimas lamias dilatat. nec eti
 am inter metalla quo ad formā et spēm est pulchrius
 et iō int̄ oēs picturabiles formas sine species p̄mū z
 p̄cipuū locū auri obinet pulcritudo. vnde forma ē
 et decor tam colorū q̄ metalloꝝ. Itē nihil iter metal
 la quo ad virtutē inuenit efficacius cuius virtutē de
 scribit Plaf. dicens. Aurū inq̄t tēperat⁹ est omni metal
 lo et purius. et ideo virtutē h̄z foratiam et sup
 fluitatū coadunatarū in corpe exterius. et ideo valz
 p̄ lepram et elephancie passionem p̄tulerit emēdan
 dā. limatura autē auri in cibo aut in potu siue in me
 dicina ad preseruatiōem a lepra vel saltē ad eius oc
 cultatōem valet. q̄ eius f̄rec p̄s vsus ab ea p̄seruat
 et occultat vt dicit Auicē. Item eadem limatura cū
 succo boraginis et osse de corde cerui valet cōtra sin
 copim et cardiacā passiōē. Itē lamina auree candē
 tes in vino extincte. vinū faciunt vtile contra vicia
 splenis et alias passiones mltas. Itē vstura facta cū
 instrumento aureo melio: est q̄z et alia materia vel
 metallo. locū enim adustionis custodit imūnē a fetō
 re. Itē puluis cadimie auree oculis imposit⁹ macu
 las oculoꝝ corrodit. Confortat aurū mēbra q̄uis
 eis nō in co: potēt nec ea nutriat. valet autē depuran
 do et asperitate sua supfluitates que mēbra ledebāt
 extergendo sicut idem dicit Plaf. Itē aurū calefactū
 tollit pilos a mēbro qd̄ inde exustu fuerit aut fricatū
 et iterū crescere nō p̄mittit vt dicit cōstan. Itē aurū
 p̄cussū nō resonat sicut es vel argentūz nec crepat
 nec findit h̄ potius erēdit̄ z equaliter dilatat. nisi
 ei fuerit aliud metallū adulterinū modo aliquo icor
 poratū. nā q̄dū es vel auricalcū cū auri suba ē p̄er
 mixtū semp sub malleo scindit̄ z semp ad suscep̄tōēz
 debite forme sub mallei icu inobediens inuenit. et
 iō necesse est vt om̄e supflūū ab eo p̄ extoctōēz ause
 ratur vt efficiat ductile. et aliqd̄ vas cum oprata for
 ma exinde pducat vt dicit Breg. Qu autē lamina vl
 brathea aurea cū argentea subducta dz malleando i
 corporari. necesse ē a tribz marie p̄aueri. s. a puluere
 vento et humore q̄z si aliqd̄ hom̄ inter aurū et argen
 tum se p̄miscuerit neq̄q̄ vnū cū altero se tenebit. et
 ideo optet vt in loco valde mūdo et quieto hec duo
 metalla adinuicē vniatur. qñ autē mō debito sic vni
 unt̄ inseparabilis fit vnio. ita q̄ abinuicē nō p̄nt vltē
 rius separi. De auricalco. Cap. v.

A Auricacū vt dicit ysi.

est dictū qd̄ cū sit es sine cupz. resplendet su
 p̄ficialiter sicut aurū. es enī greco f̄mone calco voca
 tur. Auricalcū itaqz h̄z et duriciem eris sine cupz ex
 mixtione aut eris et stanni et auripigmenti et q̄bul
 dā alijs medicaminibz pducit in igne ad colorē aurū
 vt dicit ysid. Colorē itaqz habet auri et similitudinē
 h̄ nō valorem. vasa etiā diuersi generis artificialia

et pulera in sui nonitate auri speciem pretendenda et aurialco pparant h paulatim a fulgore pmo hebetant et qm rubiginant. et tñ colore q̄ odore cupreo suam materiale rubiginē prestāt. In istis vasis abana et vina diuinus refuata sapore horribile contrahūt ex eris vicio z odoro. colluria tñ que oculoz sunt medicamina in eis vtiliter refuunt et ex eris fortitudine acuuunt vt dicit Plat.

De auripigmento. Cap. vi.

Auripigmentū est vena terre siue genus lapidis cassibilis et fragilis auri speciem p̄tendens in colore et vocat alio nomine lapis arsenicus. Et ē duplex. s. rubeus et citrinus et h̄ fm Dyas. natura sulphuris calefaciendi et desiccandi. qui si apponat eri ipm in albū transmutat et omnia corpa metallina preter aurū exurit et deuastat vt dicit Dyas. fm Plat. aut auripigmentū calidū ē et siccū in quarto gradu. et ē vena terre. et duplex species rubeū. s. et citrinū. citrinū aut p̄tinet medicine. h̄ aut virtutē dissoluendi attrahendi et mundificandi. vnde valet asmaticis et malū anhelitū habentibus ex humiditate si inclinato capite fumus ei⁹ recipiat. Et auripigmento fit pillocraciū id ē vngētum depilatorū vt pili faciliat amoueant qm coquitur cū calce viuā. Valet etiā cōtra serpiginem et impetiginē. si locus cū sapone et auripigmento leniter ungetur. sed statim locus inunctus abluat. qz si vngētum tale ibi diu maneret bonā carnē sicut et malam corrodere et erodire. naturā etiā h̄ inclinā et corrosiuam. vngues etiam deturpatos et deforme sicut cadere vt crescant meliores vt dicit Plat.

De argento. Cap. vii.

Argentum a greca appellatōne vt dicit yfido. est dictū nā argiron argentū vocat cui mix in modū accidit q̄ sit candidū impletur corpi lineas nigras vt dicit yfido. reddit. In ei⁹ cōpositōne sunt viuū argentū et sulphur albū. plus aut ē ibi de aereo et aqueo et argentouino q̄ sulphuris. et ideo nō est tantū p̄deris sicut aurū vt dicit Richardus rufus. Est autē argentū duplex. s. simplex et cōpositū. simplex autē liquidum et vocatur argentū viuū. cōpositū aut argentū solidū. cōpositū et argentouino puro et sulphure albo nō v̄te vt dicit Aristo. De argentouino. Ca. viii

Argentū autem viuū est suba aquea mixta cū subtili terreno forti admixtione et indissolubili. et h̄ hoc ex magna siccitate terre q̄ non liquefit in superficie plana. et id non adheret sicut id qd est adsum. Et autē ei⁹ substantia alba ex claritate aque subulis et ex albedine terre bene subuliate et digeste h̄ etiā albedinē et admixtione eris cū p̄dicis. Habet autē argentū viuū hoc sibi naturaliter ppum q̄ nō coagulā p se sine sulphure h̄ cū sulphure et cū plūbi suba cōgelat. Ideo d̄r ibidē qz argentū viuū et sulphur sunt elementū. i. materia et principū oim liquabilū. s. metalloz. hec oia dicunt in li. meth. exp̄sse et etiā Arist. sic exponitur. Argentū itaqz viuū oim metalloz d̄r esse principi-

um. et ideo respectu eoz est simplex elementum. sua aut virtute et natura diuersi diuersa posuerunt. qd autē de hoc sentiant medici patere potest p̄ b̄ba. argentū inqt Plat. viuū. calidū dicit esse et b̄ba in gradu quarto. q̄uis a quibusdā iudicā frigidū et in eodē gradu. et qz sit calidū vidē p̄ effectū eo qz dissoluit penetrat et incidit. h̄ qz actualiter sentitur multū frigidū. abusiue frigidū iudicā. Alii autē dicunt argentū viuū ex quadā vena terre et cōdem fieri falsum ē p̄ eo qz p calore ignis facillimè p̄catur. diuissime etiā in vase frigidū et solido cōseruat. tanta autē ipius est coherentia et fortitudo qz nulli rei pōt admisceri nisi p̄mitus extinguat. et arguit autē cū salina qm cū ea fricat et maxime qm salina addit. et maxime qm puluis ossis sepe solet. est autē argentū viuū defacili in fumū enapozatum et resolutū cuius fumus maxime obest altitudinē inducit em̄ palisim et tremorē relaxando neruos et emolliendo. Ore acceptū vel auri immisum occidit membra p̄fodiendo. circa qd piculū maxime valet lac caprinū in q̄ntitate maxima epotatū cū tenuo motu patientis. Ad idē sp̄aliter valet decoctio vini cū absinthio et yfopo. hucusqz Plat. dicit aut argentū viuū eo qz incidat materias in quas m̄t vt dicit yfido. li. xvj. vbi etiā hoc subiūgit. hoc inq̄ liquidū qz pcurrit. Inuenit autē sp̄aliter in formā argētarijs guttarū peretōe. tris vel tectis inberēti p̄ eni in vetustissimo stercore cloacoz v̄l puteoz mo inuenit. sit eni et nimis iposito p̄cule ferre p̄tena testea supposita. debet aut vasculū circūlū et cū dari carbonibz et tūc argentū viuū distillabit. enim hoc argento neqz aurū neqz es inaurari p̄t. Tāte aut virtus ē vt si sup sextariū argentū viuū tenariū saxū supponas oneri statim resistit. si vero in scrupulū suppositū leuitatē ei⁹ i se statim rapit. Et quo p̄ non pondus esse h̄ naturā cui cedit. Potui datū interficit ponderis causa. Seruat autē m̄ta in vasis vitreis. nā ceteras materias p̄ferat et corrodit. Hucusqz yfido. li. xvj. c. de metallis. Argentū ergo ē albū clarū sonorū purū ductilitatis h̄ris multū minus tñ qz aurū. Balsamū possime confusum virtutis in iaspide iuuatiū. Maiorē eni virtutē iaspis in argento q̄ in auro vt dicit in lapidario. b̄bile et in igne resolutiū et liquefactiū. colore b̄bile ignē rubeū. infrigidatū vero iterū efficit cādidū atqz durū. et q̄uis grossum sit et materiale respectu auri. tamē post aurū in valore et p̄cio obtinet inter metalla p̄ncipatū. Est eni medicinale et multarū egritudinū curatiū. nā ei⁹ scoria siue spuma vana sanat et replet. et carnes supfluas i eis crescere p̄mittit. acatricem inducit sordes corpi mundificat cauteriū a fetore custodit. p̄fortat fluxibilia m̄ta et p̄stringit ex tactu terre rubiginē contrahit. h̄ et t̄ne et salis confricatōne colore p̄stinū recipit et restituit. De adamāte. Cap. ix.

Adamas est lapis indicus p̄ns et indecous ferrugineum bene colore et splendorem cristallinū nunq̄ vltra magnitudinem nudei auellane est reperit

cedit materie nec ferro quide nec igni. nec vi-
 calefit. vnde a grecis vis indomita appellatur
 sit inuict? ferro. ignis atempior. rumpit sanguie
 ino calido et recetu. cu? fragmetis sculptores i si-
 idis gemis 7 pforandis vtunt. Hic diffidet in
 a magnece. qz positis adamas iuxta ferru non
 par illud attrahi a magnece iunio retrahit p qn
 da. violentia ferru a magnece lapide sic attractum
 hic lapis more electri venena dephendere. me-
 raries expellere et maleficiis artibus obuiare.
 casqz yfido. li. xvj. c. de cristallis. Hic lapis fm
 c. gena recedat dms dicit et amoris. qz si mu-
 lier viro suo fuerit disgressa. p virtute adamantis
 in tri gram facilius reuocat. Adhuc dicit ides qz si
 vis adamas capiti dormientis mulieris suppo-
 r cannus scire poterit maritus eius an sit casta.
 fuerit casta dormiendo amplecti cogit vi lapi-
 da maritu suu. si vero fuerit infidelis ab eo subdito
 et et velut lapidis pnta iam indigna subdito de-
 cadit. Virtus ena huius lapidis e dicit Dyaf.
 qm lacerto sinistro gestat valet contra hostes co-
 nstantiam. rixas et iurgia. cōtra incubos et fantas-
 ma. cōtra varia somnia et venena.

De ametisto.

Cap. x.

Ametistus lapis est in-
 dicus qui inter gemas purpureas obtinet
 ipatu vt dicit yfido. Est aut ametistus colore pur-
 puresco et violaceo permixtus quasi rosa nitens et le-
 fundens quasda flammulas et emittens. Yfid.
 aru eius genus descendit ad iacinthu no ex toto
 um h vni colore hns. Et sunt spes eius quinqz
 lo. Sed vt dicit dyaf. purpureus nobilior est 7
 ythior. nam vtus eius cōtra ebrietatem e et fa-
 ciglem et mala repellit cogitatione et bonu con-
 intellectu et inest ei mollicies ad sculpendu.

De achate.

Cap. xi.

Achates e gena nigra
 hns albas venas 7 dicit achates a flumine
 dem nomis existens in sicilia iuxta quod est ge-
 primitus inuenta vt dicit yfido. modo aut plu-
 ris regionibz inuenitur. Est aut quoddam genre
 vt dicit dyafco. cum venis ceruleis. Aliud gen?
 indicum varium cu guttis sanguineis. primum
 n genus vt yfid. dicit creditur valere magicis ar-
 tis. nam ipa tempestates conuertunt. listunt flu-
 ta sicut dicunt. Id e etiam genus vtile est fm Dy-
 ad regu fortuna et simulacra monstranda som-
 2. Tenticu aut genus mutat pericula. gratum fa-
 ciet placentem et persuasorem et facunduz et vires
 fert. tertium genus scz indicu visum fouet cōtra
 m prodest. contra venenum valet. et accessio ei?
 visera est vt dicit Dyafco.

De ebstone.

Cap. xij.

Boston archadie e la-
 pis ferrei coloris ab igne nomen sortitus eo
 mel accensus nunqz extinguitur. de quo fabrica
 est illud mechanicu de quo gentiles capti sacri
 omirabantur. In quodam enim templo vene-

ris erat factum candelabrum in quo erat lucer na ic
 ardens vt nulla tempestate et nullo ymbre extingui
 posset vt dicit yfido. li. xvj. in. c. de gemmis.

De absiso.

Capitulum

xij.

Abscisus e gemma ni-
 gra ponderosa distincta venis rubentibus.
 hec calefacta igni septem diebus calorem tenet vt di-
 cit yfido. ca. de nigris gemmis.

De alabandina.

Cap. xiiij.

Alabandina e gemma
 dicta ab alabanda regione atic cui? color simi-
 lis est calcedonio h rarior vt dicit yfido. ca. de cristal-
 lis. fm Dyafco. autem alabandina est gemma clara
 et subrusa vt cardius cui us virtus est sanguinez p
 uocare et augmentare.

De argirite.

Cap. xv.

Argirites est gemma
 argeto silis hns stigmata aurea cui silis e in
 colore audromaya. Est eni lapis cui? color argete? e
 vt dicit yfid. cui e forma qdrangula sic tessere 7 forti-
 tudo sic adamantis. huic putat magi nomē impositu
 ab eo q animorum impetus vel iracundias et edis
 refrenare vt dicit yfido. ca. de gemmis aureis.

De astrione.

Capitulum.

xvj.

Astrion e gemma in-
 dica cristallo propinqua in cuius centro lu-
 cet stella fulgore lue plene. sic autz dr ab astris eo q
 eis opposita fulgorem rapit. yfido. c. de cristallis.

De allectoria.

Cap. xvij.

Allectoria siue allecto-
 rius est lapis qui inuenit in ventriculis gal-
 linaceis. cristallo obscuro similis cuius vltima ma-
 gnitudo est ad fabe quantitate. hic in certamine fm
 magos credit reddere homies insupabiles et inui-
 ctos vt dicit in lapid. De hac gemma dicit dyafco. al-
 lectorius lapis excitat venereim gratū facit 7 constā-
 tem ac victore discretu et oratore amicos reformat 7
 reprimit in ore litum. De asterite. Ca. xvij.

Asterites est gena ca-
 dida inclusam continens lucez sicut stella in
 tus ambulante reddiqz solis radios candidantes
 De aniatide.

Capitulum.

xix.

Atides e lapis vel
 gemma a qua si vestis fuerit contacta cōtra
 ignem resistit et si igni imponatur non ardebit. sed
 splendore accepto nitidior apparebit. et est similis al-
 lumini cassili. omnibus magorum maleficijs obue-
 ans et resistens. vt dicit yfido. li. xv. c. x.

De bitumine.

Capitulum.

xx.

Bitumen est terra a gle
ba limosa et viscosa in locis precipue palustri
bus generata. Est autem sine yfido. li. xvj. c. ij. quedam
terra glutinosa que in tra lacu asphalti in india repi
tur. cuius natura est ardens et igni cognata et est ra
te tenacitatis quod nec aqua nec ferro rupit. solum san
guine menstruali. Est autem utilis ad nauum copagina
tionem. de hoc bitumine dicitur in Plat. asphalti. i. bitu
men iudaicum calidum et siccum in tercio gradu. et est terra
nigri coloris et ponderosa et fetida. et est terra ut di
cunt alij de spuma maris mortui generata et ad mo
dum terre indurata. habet autem virtute attrahendi con
solidandi et psuadendi. et multum valet ad vulnera et
vlcera solidanda si puluerisat et sicco vulneri sup
ponat. et si vulnus fuerit multum longum et latum. Vals
etiam ad passiones matricis spualia comprimens. si po
natur super carbones et funus et qui est fetidus su
per os et nares strabatur. Valet insuper flematicis
somniales litargis. quod fleuma de capite multum
purgat ut dicitur Plat. o

De berillo.

Cap. xxj.

Berillus est lapis indi
cus. viriditate similis smaragdo. sicut cum pallo
re. Solitur ab india in serangulas formas ut colons
hebetudo repercussu angulorum excitet. aliter autem politus
non habet fulgorem. Genera autem eius sunt decem ut dicitur
ysido. c. d. viridibus geminis. vbi etiam statim subditur
crisoberillus species. sicut berilli. cuius pallida viridi
tas in aureum colore respicendit. et hunc etiam india mit
tit nobis. berilli virtutes describit dyasc. dicens. In
ter berillos qui magis pallet melior est. virtus eius con
tra pericula hostium et per lites inuictum reddit et mitem
ingenium bonum adhibet. valet contra vicia epatis et con
tra suspiria et eructationes. humidos oculos sanat.
manum gestantis erurit si solis oculis radio opponatur.
bonum magnificat et amorem coniungit coniugales.

De calculo.

Cap. xxij.

Calculus est lapillus
terre admixtus rotundus atque durissimus. pu
rus et ex omni parte lenissimus atque planus. dicitur autem
est calculus eo quod sine molestia sui breuitate et plani
tie a pedibus conculeat. cui contrarius est scrupulus. la
pillus. sicut asperimus et minutus qui si inter pedem
et calcem incidit valde nocet. hinc et saxa dicuntur
scrupula. i. aspera atque dura ut dicitur yfido. li. xv. ca. ij.
sepe autem lapillus in corpore animalis ex caliditate et visco
sis humoribus nunc in vesica nunc in renibus generatur.
ut dicitur Constan. quere supra. li. vij. de passionibus
renum. c. de calculo. De cote. Cap. xxij.

Ose est lapis sic dictus
eo quod ferrum ad incidendum acuat. cotis enim gre
co sime incilio dicitur ut dicitur yfido. Et ex his alie aq
ue sunt alie oleo indigent in acuendo sicut oleum lenes
aqua vero aciem acerrimam reddit. ut dicitur yfido. lib.
eodem. c. ij. hoc autem cotis proprium habet quod in hoc quod a
cuendo alteri feruit. paulatim se psuadit ut dicitur Gre
go. puluis vero eius ab ipsius substantia resolutus con

gruit medicinale. virtutem habet desiccatiuam res
cussiuam. et sanguinis restrictiuam ut dicitur Constan.

De calce.

Cap. xxij.

Alx est lapis adustus
ex cuius admixtione cum arena et aqua
mentum. Est autem calce dicta viua ut dicitur yfido. quod
sit tactu frigida. intus in occulto feruente byred
continet ignem. Unde et psusa aqua statim ignem
pit latens. Cuius natura aliqum mirum habet. postquam
serit aquis incendit. quibus solet ignis extinguere. dicitur
vero extinguere quo solet ignis accendi. Vnde et
fabrice necessarium. nam lapis lapidi non potest
tius nisi calce sit coniunctus. Calcis autem que fit et
de albo et duro melior est structuris. Est mollior
vulior est in tectis. Hucusque yfido. li. xvj. c. ij. vbi
autem sine Plat. calida est et sicca in quarto gradu. et in
tra cum oleo pustulas et vulnera putrida inuadit
cissiones bene consolidat. carne superflua corrodit
in vulnere crescere permittit. Calix viua cum aurip
gimento et aqua ad modum pulvis decocta pulve
dere facit. quia suo acumie poros aperit ut dicitur
stan. et Plat. De cemento. Cap. xxij.

Cementum est calcis
arene cum aqua rpace coniunctio et mixtura
que ad lapides coniungendos et parietes limentos
et dealbandos summe est necessaria. In picturis re
loubo parietum primum stramentum et principium est cem
tum. Melius autem adheret humefacto. et marie
erit de plastro siue gipso. nam ut dicitur yfido. gipsum
eis est cognatum. Optimum autem omnium lapidum est de la
speculari factum cementum quod lapis translucet sicut vitrum
et multum cassibilis in tenuis crustas. ut dicitur yfido.
idem quod plastrum quod in greco dicitur gipsum sicut
tonico speretalonum nuncupatur.

De carbunculo.

Cap. xxij.

Carbunculus lapis est
preciosissimus sic dictus quia ut carbo est
tus. cuius fulgor nec nocet vincitur. lucet enim in
bris adeo ut flamas ad oculos vibret. Genera
sunt duo decem. sicut instantiores sunt qui fulgent et em
tunt radios sicut ignis ut dicitur yfido. lib. xvj. ca. ij.
Ibidem suddicit carbunculus grece antrax dicitur
tur in liba apud trogoditas. Inter has duodecim
species preclit antracites qui ignei est colons. sicut
dida vena preclit. cuius est proprium quod preclit
in ignem velut inter mortuos carbones extinguunt
sicut aqua perfusus exardescat. Alia est species carbu
culi nomine scandalirus a loco india vbi inuenta
sic dictus. in cuius specie velut intra lucidos ignis
apparent quedam gutte quasi auree. et hec gemma
est precij incomparabilis respectu aliarum. Alia est
cites que signes appellatur a lucernarum fragran
sic dicta. et hac gemma remissum carbunculum dicitur
Et est duplex. vna que ut purpura radiat. altera velut
cocinei colons seu ruboris. hec a sole vel actu di
toy calefacta paleas et carax folia ad se rapt
sculpturis resistit. si vero aliquando sculpta fuerit

ina in cera imprimi quasi quodam animalis mor-
partem cere secū tollit. vt dicit ysid. ibidē. Ad spe-
em carbunculi reducitur balagius qui rubeus est et
erlucidus vt dicit Dyasc. et dicit q̄ hec spēs carbū-
li in vena sappiri inuenit. et ideo ex vicinitate sap-
biri quandā nebulam ad modū fauille circa ignē
a lagius cōtrahit que circa eius superficie se diffun-
it. et hoc patet sensibilibiter si diligentius p̄plect̄.

De crisoprasso. Capitu. xxvij.

Crisoprassus est lapis
ethiopicus quē lux celat et pdit obscuritas
de nocte enī est igneus de die v̄o aureus vt dicit ysi-
didem. In die enī quasi euascescens et fulgore amittit
ens quasi aurū expallescit. Est autē alia species cris-
o nassi quā india nutrit. hic crisoprassus siliis est praef-
it in colore sine pozro. et respergitur quibusdā gut-
is aureis vt dicit in lapid.

De calcedonio. Cap. xxviii.

Calcedonius est lapis
pallidus et hebetē pretendens colore quasi
mediū inter berilli et iacinctū vt dicit in lapidario.
Nascit autē apud nasamos vt ferunt diuino ymbre
et inuenit ad reperculsum lune plene vt dicit ysid. li.
rvj. Non inuenit nisi tricolor vt dicit lapid. Omnia
tuis genera sculpture resistunt. calefactus palas at-
trahit ysid. Hic lapis p̄forat et portatus facit vin-
tere causas. et valet cōtra illusiones demonū et vir-
tutes conseruat. vt dicit dyascouides.

De crisolito. Capitu. xxix.

Crisolit⁹ est lapis ethi-
opicus. vt aurū lucēs. et vt ignis scintillans
mari in colore est similis. declinans ad virorem in
auro positus. in sinistro lacerto gestatus dicit terre-
re demones et fugare. inuat contra tumores noctur-
nos et melancolicam minuit aut depellit et confortat
intellectū. vt dicit Dyasc. Crisoliti quedā species est
crisolimphis. cuius color de die aureus. de nocte ve-
ro igneus iudicat. Est et alia species crisoliti que di-
citur crisolentus colore aureus. eius aspectus de ma-
ne pulcrior est. deinde habet eius color et est ignis
capacissimus. qui si iuxta ignem fuerit citius infla-
mas. vt dicit ysi. li. xv. c. de gemmis aureis.

De celidonio. Cap. xxx.

Celidonius lapis ē mo-
dicus tamē preciosus. Huius due sunt spe-
cies. s. niger et rufus. de ventre hirundinis extrahū-
tur. parui q̄dem sunt et deforme s; in virtutibus nō
sunt maioribus impares immo multis alijs sunt ma-
iores. Valet enī rufus p̄ra lunaticā passionem et p̄
infamā et antiquū languorē. facundū facit et gratū
et placētē. Niger v̄o valet cōtra noxios humores
et febres et iras. et lorāq̄ sanat oculos. hec dicitur
in lapid. De crisallo. Capitu. xxxj.

Cristallus lapis est re-
lucens clarus et colore aquosus crediturq̄
nis vel glacies per multorū annorū spacia indurata.

unde et nomen ei greci dederunt. gignitur in asia et
cipro. maxime in septentrionalibus alpibus vbi in estate
olferuentissimus inuenit. et ideo quia annoosa et di-
uturna est ibi glacies ideo speciem reddit banc q̄ cri-
stallus nominat. Hic si fuerit oppositus solis radi-
is adeo capit flamā vt aridis fungis ignem prebet
Vius ei⁹ ad pocula destinat. nihil aliud operatur
q̄ frigidū facere potest. Hucusq̄ ysi. li. xvj. ca. xij.
De crisallo autē dicit dyasc. cristallus nō vt frigus
tantū s; vi magis terrestritans in lapidem indura-
tur. color autē illius glaciē ē similis. huius virtus est
cōtra sitim et ardorem qui tritus melle et potatus la-
cte replet vbera. si ex causa calida lac pri⁹ sit amissus
Et etiam sumptus in potu valet cōtra colericā passi-
onē et viscerū. si non alit cōspitatio. Lapis eluci-
puius. vnde lras et alia q̄ in eo ponūtur manifestat.
Et autē ex aqua materialiter fiat cristallus dicit Gre-
gorius sup primū Ezech. habet inqt aqua ex se flui-
tatem. s; per frigus vehementiam in cristalli cōuer-
titur firmitatē. Vnde in Eccl. scribit. s; flauit v̄tuis
aquo et congelauit cristallum etc. Et hui⁹ assignat
Arist. rōem in li. meth. ubi lapidea de substantijs mi-
neralibus materialiter sunt aq̄ vt dicit Richard⁹ ru-
fus. lapides mineraliū sunt de aqua. s; q̄ hnt de ter-
rea siccitate plus q̄ liquabilia. idō non p̄gelant solo
frigore aquoso s; etiam a terre siccitate q̄ pmisceat q̄
re aquosum terreum vitreū q̄ncq̄ sup aquā dñatur
vincat frigiditas supducta. et quo pz q̄ vera ē ratio
Greg. et eccle. qui dicunt q̄ ex aqua potest cristallus
generari. De ceraunio. Cap. xxxij.

Ceraunius ē lapis cri-
stallo similis ceruleo colore infect⁹. et ē apud
germaniā. alter est hyspanicus rutilans. vt flāma.
bi cadunt de locis tonitruū. et dicit p̄ v̄m fulgurū
opitulari vt dicit ysid. ibidē. Idem in lapidario vbi
dicit. Cum tonat horrendū cum fulminat igneus
ether. Nubibus illisum celo cadit iste lapillus. Qui
caste gerit hunc a fulmine nō feriet nec domus aut
ville quib; affuerit lapis ille. Virtus vtriusq̄ est ad
p̄lia et causas vincendas. et valent ad dulces som-
nos vt dicit ibidē. De corallo. Cap. xxxij.

Corallus nascit in ma-
ri rubro. et q̄diu tegitur aquis lignū est. sed
statim quando extrahitur et tangitur aere in lapi-
dem induratur. Sunt autē rami eius sub aqua cā-
didi et molles. extracti cum renibus rubescunt et la-
pidificant. vt dicit ysid. c. de rubis gemmis. Et se-
quitur ibidem quantum apud nos preciosa est indi-
ca margarita. tanto preciosior est corallo apud in-
dos. hunc magi dicunt resistere contra fulmē. Hic.
Idem dicitur in lapid. Ipsius est ait zoroastes mira-
potestas. fulmina typhonas tempestatesq̄ repellit.
A quocunq̄ geratur. Est autem duplex. albus et ru-
fus et nunq̄ vltra semipedem longior inuenitur. ru-
fus maxime valet contra omnem fluxum sanguis.
contra epilepsiam et contra dyabolica et varia mon-
stra. multiplicat fructus et expedit fines et priu-
cipia negociorū.

De comeolo.

Capitu. xxxij.

Corneolus lapis est ru-
sus et obscurus utilis tñ est et preciosus qui
in collo suspensus vel in digito portat. In discepta
do surgentes mitigat iras. Sanguis ex membro si
sit quocūq; fluore. Precipue talē patē si femia flu-
rum vt dicat i lapid. De dyoniso La. xxxv.

Dyonisius lapis est ni-
ger vel fuscus rubēibus venis sparsus. vo-
catur aut ita q; si aqua mixtus cōterat vinus flagrat
et tñ quod in illo mix est ebrietati resistit vt dicat ysi.
li. xvj. De diadoco. Lapi. xxxvj.

Dadocos lapis ē pal-
lidus lucens vt berillus. et est aptus ad re-
sponsa a demonibus obnēda. excitat enī demones
et fantasmata. et si defuncto quis forsan applicet illū
pauus asseritur solitas amittere vires. Nam sacer-
hic lapis est et que mors sternit abhorret sicut dicat
in lapidario.

De ere. Cap. xxxvij.

Sa splendore aeris ē
vocatū vt dicat ysid. Apud antiquos enī an-
teq; ferri cognitus fuit vsus. ere p̄mi p̄candebāt ter-
ram et belli certamina pagabant. tunc aurū et argen-
tū reiciebant nūc vero aurū in summo honore ē. Sic
voluenda etas cōmutat tpa rerū. verba sunt ysid. li.
xvj. Idem aut es est et cuprū. q; vtrūq; ex eodē lapi-
de p̄ decoctōem ignis resoluit. Lapis calore ignis re-
solutus in es cōuertit. Job. xxvij. Componit autē
es sine cuprū sicut et alia metalla ex sulphure et ar-
gentouiuo. h̄ hoc accidit qñ pl̄ est de sulphure q; de
argentouiuo. et sulphur est terreū et non purū rube-
um h̄ns calore adurantē. Argentū vero viuū medi-
ocre nec nimis grossum nec nimis subtile. Et ex tali
cōmixture et generat sicut dicat Aris. Sicut autē di-
cit ysi. c. de ere. Es si fuerit admixtū cū alijs metallis
colore mutatur pariter et virtutem vt p̄ in auricaleo et
in ere cōcilio. quia cū diuersi metallis ē p̄iunctū. vñ
quōdam est albū ad nitore argenti accedens. aliud h̄
scum sp̄m auri exprimit. Tercū in quo cūctorū ē
tēperies. Est et aliud genus eris qd̄ d̄ coronarium
qd̄. s. et ductile ere in lamias attenuat et felle tauri tin-
gitur. sp̄m auri pretendit in coronis bistrionū vnde
et coronariū est vocatum. Es aut quod ductile est et
malleo. p̄ducit regulare appellat. econtra fusile qd̄
tñ fundit. h̄ quod fusile ē sub malleo fragile est. quā-
do aut es bene purgatur et ab oibus vicijs excoqui-
tur ductile efficit et regulare. Omne aut es in frigo-
re magno melius fundit. Es celerius rubiginē con-
trahit nisi oleo purgatur. Itē inter oia metala ē vo-
calissimū et maxime potestatis. Duculq; ysi. li. xvj.
maxime cōuenit vsui tubarū et tympanoz. p̄pter su-
am sonoritātē et durabilitātē. lapis vnde excoquitur
est maxime duriciet et compactōnis. vnde non facile
frāgitur nisi prius in rupe igne fortissimo eruratur.
Octies et vel nonies comburit anteq; extrahat p̄fe-
cte de lapide et purget sicut mibi sepius certissime as-
seruerunt. in loco vbi fodit eris purgatores. Vasa

enea rubiginosa sunt et eruginosa nisi sepius
aspera confricent. Olfactu etiā et gustu sunt ab-
nabilia nisi cum stanno sint linita. Es etiā si for-
no fuerit defacili vritur et cremat. vt dicat ysi.
de stanno. Es vō crustū et puluerisatū vt d̄i
habet virtutē dissoluendi et cōsumendi et extrahendi
di et humores notios expurgandi. vulnera sanandi
caliginē oculoz purgat. carnes superfluas cōm-
et vltius crescere non p̄mittit. vt dicat pla. et
Dyasc. De electro. La. xxxv.

Electurum est vocatū
eo q; ad solis radiū auro clarius lucent
gento. nam sol a poetis electron dicit. Efficacit-
tē est hoc metallū oibus metallis et nobilibus. Tri-
tia sunt generaymū qd̄ ex primo arboze sunt qd̄
enim dicit. qñ enim p̄mo fluit de arboze ē lac-
gummi h̄ post indurat calore vel frigore induratur
lapidis p̄picui vt cristalli. Alterū genus metallū
cū qd̄ naturaliter inuenit et in precio habet. Ter-
um fit de tribu pecijs auri et vna argenti. Electurū
quod naturale est illius est nature vt in cōm-
lumina clarius cunctis metallis fulgeat et venas
prodat. nam si eo infundas stridorem edit et in-
res varios in modū arcus celestis se mutare sicut
consuevit. Duculq; ysi. li. xv. d̄ metallū vit. De
etro aut artificiali dicit super Ezech. dū aut
Greg. misceat cū argento. argentū ad claritatē
aurū autē cū claritate argenti tpatum virtutem
non perdit h̄ tantūmodo ad decoctōem cōadmixturā
ti aliquantulū expalescit. Electurū etiam verū a
busā arpagō dicit et q; attritu digitorū accepto
lous anima solia et paleas vestimetoz similitudo
piat et attrahat. sicut magnes ferrū vt dicat ysi.
xvj. c. de rubeis gēnis. Defacili aut quocūq; ma-
hō voluerit recipit colore et tincturā. Vnde de
ce auenit et conebilio defacili insicā. vt dicitur
dem.

De ecchite. Cap. xxxviii.

Echites lapis ē idic-
et pellicus qui in litonibus oceanū
indici maris q̄ p̄cici inuenitur. Est aut lapis
puniceo sicut dicit in lapidario. et est duplex vt
ysido. s. masculus et femina. vnde et bini semp
dis aquilarū inueniunt. nec sine his parē pot
sca. et ideo aquila istos seruat in nido suo. Dors
sculus durus est et similis galle et subruniani.
neus vero mollis est et bi lapilli alligati parturien-
ciunt partus celeritatē et etiam faciūt aliqñ abor-
si nimis diu ibi dimittūt et aliqd̄ exadit vulue
to a parturientib; auferant vt dicat ysid. lib. xv.
iij. Hic etiam lapis more pregnantis alū lapidē
in se tenet clausum vt dicit Dyasc. et lapidario
Continet hic alū pregnātis more lapillū. Eius
tus ē p̄ferre sobrietates. diuicias auget et amoc-
cit victorie et fauorabile et caducorū prohibet
si de veneni fraude quis suspectus fuerit si reu-
rit. hic lapis sub cibo eius positus abū de glun-
permittert. q; si lapis subtractus fuerit abum
re non tardabat.

De emachite.

Cap. xl.

Machites lapis erufus

Reruginens affricus et indiens ac arabicus
ictus eo q' cruore resolutus in colore sanguineu
erupit. vt dicit ysi. valet p'tra vesice fluxu et oca
dolores. cōtra venenū z serpentis morsum vōz
fluxū omnē sanguinē stringit z marime mulie
n et ganguarū vt dicit Dyasc. In pla. aut dicit
ide et sicce esse cōplexionis. et habet virtutē p'stri
i fluxum sanguinis. dicit aut ab emach quod ē
uis et chites qd ē sisto tis. vñ valet emoptiois
is sanguinē vomenuo et dissentieris singularē
sidiū est. De elitropia. Cap. xli.

Elitropia gēma est viri

lis cū guttis punicis venis sanguineis su
persa. Et est dicta ab effectu. q' si ponit in aqua
ijs solis opposita ebullire facit z aquā in vase po
ni resoluit in nebulas. et post paululū resoluēt in
tulas pluuias. Nec eadē etiam gēma videtur
se facere mira. nā posita in pelui in aqua clara ra
se solis mutat. et ex aeris repercussione obumbrare
sēt radioz solarū claritatē z quendā inducere in
e sanguineū colorē ac si sol ex interpositōe corpo
lanaris ad solē eclipticas pati tenebras videat.
ideo q' illa videt solis posse mutare claritatē. eli
pia. i. solis auersio nuncupat. et hoc exprese dicit
b. et dyas. in lapidario. Dicit et re nomē hñs ē in
tropia gemma. Que solis radijs in aqua subiecta
callo. Sanguineū reddit mutato lumie solē. Et
imqz nouā terris effundere cogit zc. Et dicit ysid.
ita manifestat incantatoz stulticiā et magoz q' in
is pdigijs gloriat. Illud dicit emi hoim aspectibus
bis que operant sicut facit gēma supradicta de q'
mplificando dicit q' herba eiusdē nominis cū qui
sida incantationibus additis. fallēdo visum intu
itum. facit portante hoim non videri. In multis
ijs est gemma hec cōmendabilis quia sanguinem
rigit. venena tollit. nec falli poterit q' eā gesserit zc.
De emidro. Cap. xlii.

Amidros parus lapis est

z modic' ppetuus distillat guttis. nec tñ liq
o ino nec efficitur aliquo modo minor. vñ dicitur
lapis. ppetui slet' lacrimis distillat emidros. q' ve
at ex pleni fontis scaturigine manat. Et dī ibidem
p difficile ē hmōi reddere rōez. q' si gutta defluit de
p idis substantia quare nō minor effiat vel oino li
uescat. si vero res vel aliud ipm ingredit' qd est q'
ingrediēs nō repellit egredientē. potest tñ cē vt mi
nū videt q' virt' lapidis condēlat in aquā acrem si
a vicinuis p'pinqantē vt iam videat exire de sub
stantia lapidis quod egredit' de substantia aeris ar
tistantis. De episte. Cap. xliij.

Distes est lapillus ruti

ans et rubicundus. qui ex pte cordis gesta
tus tutū seruat. cōpescat' seditiones. coerces locustas
z volucres steriles. nebulas ac grandinas a fructibus
tarr. et opposit' soli ignē et radios emittit. Et si hñc

lapidem in aquā feruentē pijceres cessat eius ebulli
cio et post modicū frigescat vt dicit ysi. z dyasc.

De excolicero.

Cap. xliij.

Excoliceros lapis est

he dictus eo q' xl. coloribus est distinct'. et est
puns valde efficit oculos intuentis hois tremulos
in libia apud trogoditas inuenitur.

De ferro.

Cap. xlv.

Ferruz a feriendo est di

ctū vt dicit ysid. sua emi duricie ferit domat
et pcutit oia genera metallor. qd qdem q'uis de ira
ouginē pbat durissimū tñ est et solidissimū. et iō oia
alia feriedo p'pmit et dilatat. et hoc vt dicit ysi. iuxta
tre gen' nomē assumit. et p hoc multipl' variat. qā
fm hoc magis durū vel min' inuenit. Generat aut
ferz fm arist. ex argentoniū grosso nō mūdo neqz
poroso t'reo. et sulphure grosso in cui' ppositōe pl' ē
de p'dicto sulphure q' de argētoniū. vñ ppter dñi
um frigidū et siccū et t'rei ferrū frigiduz et siccuz valde
durū ē in suis p'bu et cōpactū. q' q' min' bz in se ae
rei z aq'ui humidū q' alia metalla. iō ad resoluendū
in igne difficile ē z gūe ad remolliendū vt dicit Rich.
ferramenta ho cū oleo t'pare mos ē ne aq' frigidate
nūmū indurent vt dicit ysi. ferrū ex sanguis p'actu ci
tissime rubiginē p'bit. et dū et' subam subintraverit
vix recedit vt dicit ysi. Rubigio ē vicū rodēs ferruz
qd ei accidit vel sue sube ipuritate siue ex t're p'actu
et vicinitate. siue ex sanguis siue cuiuslibz insecti aut
hūidi vaporis q'litate. Et subdit idē a ferro in q't san
guis hūanus effundit et de ferro se vlciscit. q' de re
nlla alia ita cito p rubiginē psumit sic q' hūano san
guie imundat. Et ferro magnis p'cordiaz bz. vñ et
magnes ipm attrahit et ipm attractū etiā mediante
vase argēteo vel eneo ipm sequit' eiqz subiacet et obe
dit. Si ferrū hñ politū a lumie vel aceto limitū fuerit
similimū sit eri. rubigine carebit politū ferrū. si ceru
sa vel medulla ceruina fuerit p limitū ysi. ferrū can
dēs si in vino vel in lacte sepi' extinctū fuerit ipm vi
nū splenticis et alijs morbidiis medicare fac' vt dicit
Constan. ferrū etiā vt dicit ysi. accensuz igni nisi in
duret. actubo corripit rubens in igne nō est vtile ad
cudendū ante qz albescere incipiat vel albere. vsus
ferri vtilior ē homi in pluribz qz vsus auri. et q'uis
plus diliga' auri spēs ab auaris sine ferro respubli
ca tute nō agit. q' sine eius metu securitas ab hosti
bus non habet. ferro cōmunis iusticia regē. tuetur
innocentia et ip'robōz audacia ferri metu coerces si
ne ferro nullū fere op' mechanicū vix p'ficiat. nullum
edificiū p'struit agricultura nullaten' exerceat. Et iō
fm ysi. est dictū ferrū eo q' ferra. i. femina pdat. quia
sine ferro nec panis de terra acquirit. nec etiā is pa
ratus panis sine ferro cōgrue diuidit vt in vsam ci
bi ab homie assumat. Itē ferrū ferro acuit vt dicit sa
lomon. nam conficatonē mutua bebetudo ferri ite
rū attenuat et sic acuit vt inde facili' q'libet incida
tur. Scoria dicit' ferri immūdicia que in igne excoq
tur et est sic dicta eo q' de ferro ignis violentia sit ex
cussa vt dicit ysid.

De ferrugine.

Cap. xlvj.

Ferrugo élimatura ferri

ri sicut squasima est illud quod euolat ex percussione ferri. et habet virtutem siccandi attenuandi et ideo valet contra opilatōem splenis. vomitū tamē potenter excitat intantū q̄ aliqui ducit ad mortē nisi puluere adamātis vel aqua in qua p̄ noctez iacuerit eius violētia rep̄ma. cōtra emorroidas dicit cē puluis eius optimus. disenteria. i. fluxum ventris stringit vt i. Plat. ferrugo etiā dicit ferri rubigo et corrosio dicta a corrodendo. dicit tñ. pp̄rie erugo ab erodēdo nō ab eramento vt dicit ysid. manus liquidē tantogentis inficit et maculā deforme post se relinq̄t quāto ferrū magis purū et politū tanto euidentius et citius a rubigine defecatur et difficili⁹ remouet. Nec defacili deponit nisi tribus modis. s. per ignis excoctōem. vel p̄ ferre vel p̄ lime corrosione. vel per collisionē lapidis et durions arenule extersionē. hoc autē h̄z pp̄riū eruginis infectio q̄ occasione leui reuertit ad locū in quo semel radicaf.

De gleba.

Cap. xlvij.

Gleba et collectione

pulueris est in vno glomere coadunata. vt dicit ysid. li. xvj. c. j. Terra enī ligata gleba est. soluta vero puluis. Indurata in globū terra semen nō recipit. et receptū erūpere in germē non p̄mittit. cōfracta vero tegit semina atq; nutrit per pluuiā. remollita quandā pinguedinē in se recolligit quam ad seminū p̄ductōez radiabz arcūfundat vt dicit Bre. Aliquā etiam glebe naturā in se continent mineralē. et idē et glebis diuersarū rerū species p̄ducunt sicut dicit Grego. super illū locū Job. xxvij. Lapides saphiri locus eius et glebe illius aurum.

De gemma.

Cap. xlvij.

Gemma dicitur eo q̄ luit

ceat instar gūmi vt dicit ysi. gemme siquidē magnū decorē varietate colorū prebent auro. Ideo autē dicit ysid. dicunt̄ p̄ciose quia rare sunt atq; care. omne enim rarū magnū et preciosū vocat̄ sicut scriptum est. erat sermo dei preciosus id est rarus. ysid. nec alicui debet videri dubiū aut falsū q̄n sua sit virtus diuinitus insita gemmis. q̄ sicut dicit in lapid. Ingens est herbis virtus h̄ maxima gemmis. Quarū quedam in venis terre inueniunt̄ et cuz metallis effodiunt̄. quedā a profundo maris euomunt̄ et generationis iparū locus ignorat̄ et tales gemme sepe in littonibus maris et fluuioz glareis reperiunt̄. quedam in corpibz auū et reptiliū sepi⁹ procreat̄. Vntūq; autē gēme venerūt in credibili virtute inueniuntur diuinit⁹ insignes q̄n nobiles sunt et vere. Mā vt dicit ysid. ca. de gēmis aureis. in quibusdā gēmarū generibz veras a fallis discernere magna difficultas est. nā sepe ille que sunt false et sophisticē veris videtur esse simillime. ita vt vir p̄nt vere a sophisticis deprehēdi. quia q̄dam vt dicit ysi. p̄ smaragdo vitruū arte inficiunt̄ et fallit oculos subdola quedā viriditatis similitudo. sine fraude enī nulla mortaliū ē vita ysid. oēs autē non translucidas gēmas cecas solem⁹ appellare ea q̄ dēsitate sui obscurent̄. ysid. h̄ sepe sal-

luntur sic indicantes. quia plus virtutis sepe p̄uulo adamante ferrugineo et obscuro q̄ in lucidissimo vel berillio.

De gagate.

Cap. lxi.

Gagates est lapis rufus

et tñ preciosus qui p̄mo in sicilia et p̄ flumine ē reptus fluore flumis ad ripā tractus est noiatus. q̄uis in britania sit plurim⁹ et dicit ysi. Est autē duplex. s. glauc⁹ et niger. niger planus leuis et facile cōbustibilis igni appositus sicut thus incensus. aut odore sivo serpens in moniacos p̄dit et demonibz contrari⁹ esse p̄tingit̄ p̄dit. quia aqua ei⁹ bibita. si bibens et nō vrinabit. si non ē vgo statim vrinā emittit. tra voluntatē vt dicit dyas. et sic virginitas p̄dem experit vt dicunt autores. Item idem lapis niger q̄ glaucus attritu digitoz calefact⁹ palatores sibi appositas attrahere consuevit. potest confort̄ ydropicis q̄ nociū cōsumit humores tur cōfortare ep̄ar sua forsan siccitate ⁊ enā occulitate. Itē puluis eius appositus dentes roboretur biles et laxatos. Itē multū dī valere p̄ta famulata et nocturnas demonū verationes. Itē emulsiō migatio. puocat mēstrua q̄n casu aliquo sunt aborti. Itē dicit sedare dolores ventris q̄n stomachus tur casu aliquo subuersionem. Itē vincit p̄sternit carnīe dura resoluit vt dicit in lapid. Itē valde celerat partum et adiuuat parientē. vt dicit in lapid. Vn si tapis tam grossus et rudis tā mirabilis p̄tatur. nullus p̄pter exteriorē faciē vilipendēdus. diu virtus latens interiori ignoratur. De bac p̄pide dicit ysi. in aqua accēdit. extinguit̄ vero qd̄ est m̄rū. De galactie. Cap. lxi.

Galactiles est lapis

loze cinereus. gustu suavis. qui si attrit̄ quoddā lactē de se emittit. vt dicit ysi. lapis clausus turbat mentem circūdatus collo vbera replet alligatus femori dat faciles p̄tia. mirabile si circūspertat̄ oculi. oues replent̄ lacte ⁊ fugatur ab eis vt dicit dyasc.

De gelacia.

Cap. li.

Gelacia gemma est

didia habens specē grandinis in figurā est mire frigiditatis q̄ nunq̄ ab igne calefit. Dyasc. De geratice. Cap. li.

Geraticen lapis ē niger

sed superat virtute colorem quem p̄p̄luto si quis gestauerit ore dicere mox poterit se cogitat alter sicut dicit in lapidario. dilectus dicit et amabilem eum super quem est. sicq; p̄p̄ virtus eius. nam si inunctus fuerit corpus melle et muscis expositum relinquunt eum presens fuerit iste lapis. sed si lapidem subtra-

De iaspide.

Cap. liij.

Iaspis est gemma vit

Smaragdo similis h̄ crassi coloris simpliciter est. tus sp̄s sunt. xvij. vt dicit **I**sid. nam ias viride n̄ n̄ in gemina d̄. **I**quis aut̄ eius color precipuus viridis. t̄ multos habet alios intermixtos. **I**stus est rep̄imere febres ydropisim̄ in his qui gerunt ip̄m caste. **I**uuat etiā parturientem. fugat san̄ smata. z̄ inter pericula facit hoīes t̄m̄. interiores frigerat ardore. fluentem cōpelcit sanguinē z̄ sudor in luxuriā cohibet z̄ impedit cōceptum. menstrua stringit z̄ emorroides si puluerisēt datus cū lacte. lerra inueterata sanat. fordes oculoz̄ purgat. z̄ vim acuit z̄ cōfortat. maleficijs z̄ incantatōibus rehat. efficacior ē in argento q̄ in auro. **I**n capite aspiis inuenit lapillus iaspidi similis qui mire credit̄ se efficacit̄ z̄ virtutis. z̄ ideo q̄dam iaspidē q̄si aspiam dicit̄ esse credit̄ tot aut̄ credit̄ habere virtutes ut or̄ baby diuerfas venulas z̄ colores vt d̄. **I**ysac. in montibz̄ scitibz̄ inuenit̄ optimū z̄ a grisonibz̄ alit̄ dicit̄ quēadmodū smaragdus vt dicit̄ **I**sid. **De iacincto.** **Capitulū. lviij.**

Iacinctus lapis est ce ruleus z̄ sabbirei coloris aliquātulū z̄ p̄p̄ius. ex colore suo nomē h̄ns vt dicit̄ **I**si. **L**apis iacinctus q̄dam in ethiopia ē inuentus. Optimus est nec nimis clarus nec etiā nimis est obscurus vel obtusus. h̄ ex vtriusq̄ t̄p̄amento mediocriter est refulgens **I**sid. **N**ic non rutilat equiter. **I**n aere sereno est gratius z̄ etiā p̄spicuus in nubilo coram oculis ē marcidus z̄ obtusus. **I**sid. **I**n os missus sentit̄ frigidus. ad sculpendū ē durissimus. nō t̄m̄ est inuitas. q̄ ab adamante scribit̄ z̄ signat̄ vt dicit̄ **I**sid. **S**c̄dm̄ **I**ysac. iacinctus lapis ē nūc colore ceruleus. nūc subrufus nūc purpureus sine venetis. **E**t sunt tres sp̄s. nā sunt granati citrini z̄ veneti. h̄ in istos granati id ē blauij sunt meliores. iste lapis mirabilis ē q̄ aeri maxime se p̄format. vt in nubilo sit̄ nubilus z̄ in sereno sit̄ serenus. **I**stius lapidis ē v̄tus singularis fm̄ auctores q̄ cōfert leticiam z̄ cōtrariat̄ melancolicę qualitatis. **C**onfortatiue ē virtutis sicut de eius speciebz̄ d̄. **C**onfortatiue cuncti v̄tutes h̄ntur. **R**estitiamq̄ fugant z̄ vanas suspensiones. **R**estitit̄ etiam diuerlis pestilentijs q̄ solent in aere sepius generari vigorez̄ etiā dat saporē. vt dicit̄ **I**ysac. maxime si similis est sabbiro q̄ fm̄ om̄es q̄ de gēnis tractat̄ tanto in suis effectibz̄ ē efficacior quāto plus in colore z̄ substantia sabbiro appropinquat. z̄ talis iacinctus veneno obuiat z̄ toxico cōtrariat̄. **I**ysac. **E**t etiā q̄da assimilat̄ herba eiusdē nominis in colore. z̄ i multis ē ei par̄ q̄nis nō p̄ oia in valore sicut dicit̄ **I**sid. **De iride.** **Capitulū. lv.**

Iris ē lapis eragonus id ē serangulus. vt dicit̄ **I**si. q̄ p̄imo in arabia iuxta mare rubrū est inuentus. nūc aut̄ in pluribus locis inuenit̄. s̄. in germania z̄ in hybernia z̄ in multis regionibz̄ a glonijs. **E**st aut̄ in colore p̄spicuz̄ cristallo similis. vt dicit̄ **I**si. z̄ d̄ iris p̄ similitudinez̄ arcus celestis qui p̄cussus sole sub recto sp̄s z̄ colores arc̄ celestis i p̄p̄ios parietes oppositos repre-

sentat. vt dicit̄ **I**si. easdem credit̄ h̄re virtutes quas z̄ berillas nisi q̄ tante nō inuenit̄ quantitas. vt dicit̄ **I**ysac. **I**n sup̄ hic lapis vt fertur cooperat̄ parturienti vel vt citius pariat vel saltem vt colorez̄ plus facilius sustineat z̄ nō tantū de piculo p̄meleat. **De ienia.** **Capitulū. lvj.**

Ienia est gēma que in oculis hiene bestie inuenit̄ que si sub lingua hominis subdita fuerit ip̄m dicit̄ p̄dicere plurima iam futura vt dicit̄ **I**si. z̄ lapida. **De kame.** **Capitulū. lvij.**

Amau lapis est in colore nūc albus. nūc subniger. nūc subrubicidus. nūc varijs coloribz̄ distinctus. ē aut̄ sic dicitus a caumatis. q̄d est idem q̄d̄ incēdiū. nā in locis sulphureis z̄ calidis inuenit̄. cuius v̄tus fm̄ **I**ysac. est curare ydropisim̄. diuersis imaginibz̄ z̄ figuris sculpiit̄ z̄ politur. **De kalbrate.** **Capitulū. lvij.**

Albates ē lapis trās lucidus cristallo similis qui credit̄ dare eloq̄ntiam honore z̄ gr̄am z̄ defendit a noxijs z̄ venenosis z̄ curat tumorem epatis z̄ splenis vt dicit̄ **I**ysac. **De kalcophano.** **Capitulū. lix.**

Alcophanus ē niger lapillus colore depictus. q̄ gestatus in ore d̄ clarificare voces z̄ defendere a raucedie fauces vt d̄ in lapidario. **De lignurio.** **Capitulū. lx.**

Ligurius lapis ē i colore electro similis dicitus vt dicit̄ **I**sid. a lince bestia. ex cuius vrina inter barenulas generat̄. virtus ei⁹ est paleas attrahere. valet p̄ colorez̄ stomachi. z̄ stringit fluxum ventris. valet ictericis z̄ discoloratis. q̄ p̄ditū colore restituit. vt dicit̄ **I**ysac. **De lipparea.** **Capitulū. lxj.**

Lipparea ē gēma de firicis p̄tibz̄ venēs. cui⁹ p̄p̄ietas ē q̄ omne genus feraz̄ ad ipsius p̄ntiam p̄perat z̄ ip̄m intuet̄ vñ venatores feraz̄ q̄s canū cursu capē nō p̄nt. soli⁹ lipparee aspectu ad se ducunt sicut d̄ in lapidario. **De margarita.** **Capitulū. lxij.**

Margarita omniūz̄ gēmax candidaz̄ ē p̄cipua. vt dicit̄ **I**si. q̄ inde margarite noīe ē vocata. q̄ in cōculis maris hoc gēnus lapidis inuenit̄. nascit̄ in carne coclee sicut i p̄scū cerebro lapilli aliq̄ inueniuntur. gignit̄ ex celestis roze q̄ certo t̄p̄e anni coclee bauriūt. **E**t q̄bz̄ margaritis q̄da v̄miones nūcupat̄. h̄ntes aptū nomē eo q̄ t̄m̄ vn⁹ z̄ nūq̄ duo v̄l plures s̄t̄ rep̄iūt. **S**unt meliores at̄ margarite candidę q̄ flauescūt. **I**llas aut̄ aut̄ inuētis aut̄ matutini rois p̄ceptō cādidas has senect⁹ vel vespertin⁹ aer reddit̄ obscuras. huciq̄ **I**sid. li. xvj. **I**nueniuntur aut̄ q̄da p̄feroate natura.

liter. z ille sunt alij meliores qdam pforatur arte vt
vt di. plat. Sunt aut eligende que sunt albe z clare
speculares z rotunde. Nōt aut vntē cōfortatiua vel
a tō spē vt dicit qdā vel q: spālitate qdā aspgit mē
bra a supfluis humoribz eo q cōstringēdo z coartā
do pforat. Valēt p cardiaca z sincopim cordis z p
debilitatē q puenit ex fluxu medicine. valēt etiā con
tra fluxū sanguinis z fluxuz ventris. vt di. plat. Dī
sūt in lapidario q cū margarite generēt et roze qn
to rozatis plus fuerit acis haustum tanto maiorem
gignit rozatio gemmā. nā vltra seminucē crescē nul
la putat. Dī etiā ibidē q si illo tpe quo ex haustu ro
ris icripit gemma generari si supuenerit eboruscatio
vt conitrus ex subita formidine clauditur concha. z
sic patit abortiuū. Ab india aut z antiq bitānia no
biliores margarite trāmittuntur. vt dī ibidem.

De magnete.

Capitulū. lxiij.

Magnes lapis est indi

cus ferruginē coloris. In india apud tro
goditas inuenit. ferrū trahit. adeo enī vt dicit Iliid.
trahit ferrū vt cathedā faciat anuloz. inde enī vulg?
ferrū viuū appellat. Liquidū etiā vitruū credit trahere
sicut ferrū. Quis tāta vis ē vt di. Aug. q si qs
eundē magnetē tenuerit sub vase aureo vel eneo. fer
rumqz desup posuerit ex motu lapidis subrus ferrū
desup monebit z seqtur ibidē. Vñ factum ē in quo
dā templo simulacrū de ferro qd in aere pendere vi
det. Est enī alia spēs magnetis in ehiopia que ferrū
respuit z a se fugat. Idē etiā magnes aliqn vno āgu
lo ferrū trahit z in alio a se repellit. Dis autē tanto ē
melior qnto cerulior. hucusqz Iliido. fm dyalc. vo z
lapida. recōlatat maritos vrozub. auget grām z de
corē in sermone. Item cuz nulla curat ydropisim z
splenē allopicia z arsurā puluis eius aspsus p qtuoz
angulos domus sup carbonēs exūtibz in domo vice
bit subito domus ruere ex vertigine cerebri z cōmo
tione. Magnes etiā sicut z adamas capite caste mul
ieris suppositus cogit eā subito amplecti virū suū s
si adnltera fuerit subito a lecto se mouebit tiore fan
tastic. Hoc lapide maxime vrūtur magi fm plat. la
pis magnes calidus ē z sicus in tercio gradu. vru
tem bz attrahēdi ferrū mōtes enī sunt ex hmoiē lapi
dibz vñ naues ferro cōpactas attrahūt z dissoluūt.
vñ pcpue valet vulneratis puluis eius cōfectus cū
apostolicon appositus vulnere. ferrū enī atēbit. pul
uis etiā magnetis in quātitate duoz dragmatū cuz
succo femiculi valet contra ydropisim z splenē z allo
piciam. vt di. auicēn.

De melonite.

Capitulum. lxiij.

Melonites est lapis di

cus eo q dulce z melleū emittit sucū. vt di.
Ili. z est bicolor. s. viridis in vna pte z melle similis
in alia.

De menophite.

Capitulum. lxiij.

Menophitis est lapis a

loco egipti sic dictus. geminatus ē nature.
vt di. Ili. Nōc tritus ac sup loca que vrēda sunt vel
secanda positus vel cuz aceto limtus ita facit obstu

pelcere corpus q nō sentiat cruciatū.

De mirite.

Mirites ē gemma sic

capitulum. lxiij. Mirites est gemma sic

capitulum. lxiij. Mirites est gemma sic

capitulum. lxiij. Mirites est gemma sic

capitulum. lxiij. Mirites est gemma sic

capitulum. lxiij. Mirites est gemma sic

capitulum. lxiij. Mirites est gemma sic

capitulum. lxiij. Mirites est gemma sic

capitulum. lxiij. Mirites est gemma sic

capitulum. lxiij. Mirites est gemma sic

capitulum. lxiij. Mirites est gemma sic

capitulum. lxiij. Mirites est gemma sic

capitulum. lxiij. Mirites est gemma sic

capitulum. lxiij. Mirites est gemma sic

capitulum. lxiij. Mirites est gemma sic

capitulum. lxiij. Mirites est gemma sic

capitulum. lxiij. Mirites est gemma sic

capitulum. lxiij. Mirites est gemma sic

capitulum. lxiij. Mirites est gemma sic

capitulum. lxiij. Mirites est gemma sic

capitulum. lxiij. Mirites est gemma sic

capitulum. lxiij. Mirites est gemma sic

capitulum. lxiij. Mirites est gemma sic

capitulum. lxiij. Mirites est gemma sic

capitulum. lxiij. Mirites est gemma sic

capitulum. lxiij. Mirites est gemma sic

capitulum. lxiij. Mirites est gemma sic

capitulum. lxiij. Mirites est gemma sic

capitulum. lxiij. Mirites est gemma sic

capitulum. lxiij. Mirites est gemma sic

capitulum. lxiij. Mirites est gemma sic

capitulum. lxiij. Mirites est gemma sic

capitulum. lxiij. Mirites est gemma sic

capitulum. lxiij. Mirites est gemma sic

ventis aliquā edomātur h̄ p laminā plūbeam affe
 20 mollissimis interferatam. plūbo enī 7 nō ferro la
 des marmorei diuidūtur 7 seperātur tāq̄ aseres
 equantur.

De nitro. Capitulum. lxx.

Nitrum fm̄ dyasc. est

Lapis subalbidus scissilis 7 perspicuus. cui⁹
 rtus ē dissolutiua attractiua absterfina 7 humoris
 plūni consumptiua. De nitro aut̄ di. Jsi. li. xvj. ca.
 nitru a regione nitria egipti ē dictū. ex quo medici
 fiūt. 7 sordes corporū ac vestiu abluūtur. hui⁹ na
 ra nō multuz a sale distat. habet enī naturā salis 7
 mliter enī. canescentibz siccitate littozibz. cui⁹ spu
 a afrontū nūcupatur. Et colligē distillans in pi
 is asie in spelūcis deinde solis calore desiccatur. 7
 nitru sit qd̄ sic siccitū est minime ponderosum. vt
 ait Jsid. fm̄ Pla. aut̄ nitru est vena terre. 7 est cali
 7 sicca lene rubeū vel albū vel atrinū. gustui est
 parum acidū 7 subfalsum. pinguedinē extenuat si
 e sit acceptuz; humores viscosos minuit 7 cōsumit
 illius eius in melle confectus faciē clarificat 7 deco
 t. mūdificat sanie stomachi 7 intestinoz et aposte
 ate pcedentē. pediculos 7 sanie capitis detergit
 rmes aurū interficit 7 eoz sanie mūdissime exte
 t cō aceto spuma eius ex corrosionibz 7 inflatiōi
 is subuenit ydropicis opilatis cū melle mixtā cali
 nē detergit oculos; venenū mortificat 7 excludit.
 aralissim lingue potenter p̄hibet fm̄ Plat. 7 dyasc.
 laut̄ nitru calidū 7 siccū in sine terci⁹ gradus. laxa
 nū colatiūz vt di. Constan.

De nofet. Capitulum. lxxj.

Nofet id ē orapondine

Lapis ē p̄ciosus subalbidus aut varius q̄ vt
 in bufonis capite ē a quo extrahit 7 in forti vino
 aqua mūdificat vt di. dyasc. 7 in eo aliqui apparet
 vna bufonis cum asperis pedibz 7 diffusis. hic la
 tis valet cōtra morsus reptilū 7 venenū. Nam pre
 nte veneno varius lapis tangētis digituz adurit 7
 int simul ambo includendi. vt di. dyasc.

De onichino. Capitulum. lxxij.

Onichinus lapis est in

dicus 7 arabicus pemixtū in se habet colo
 em ad similitudinē bugnui vnguis vt di. Jsi. gre
 enī vngue onicem dicit. Indicus autē omix ignis
 olorē habz; albis cingentibz venis sine zonis. Omix
 bo arabicus nigri coloris cū cādidis sonis. Genera
 tus sunt q̄ncq̄. s. sardonix q̄ ex duoz societate nomē
 dicitur. s. ex candore onicis 7 rubore sardij vt patet
 infra de sardonice. hec gēma. s. omix plures dī habē
 fectus noxios. nam vt di. dyasc. collo suspensus v̄
 rigo portatus excitat tristitiam 7 timoris multipli
 at lites. pmouet animos ad iras. in pueris excitat
 a liuam superfluum 7 nocuam. non pōt nocere in p̄
 entia sardij. specularē h̄z nām 7 politā 7 ido ad mo
 dum speculi repitāt imagines 7 figuras h̄ obscure.
 Dyasc.

De optallio. Capitulum. lxxij.

Optallius siue opall⁹

fm̄ Jsi. est lapis diuersaz gemmaz coloribz
 distinctus. Est enī in eo carbūculi genus ignis. ame
 tisti fulgēs purpura. smaragdi nites viriditas. 7 sin
 guli colores sub quadā varietate sunt lucētes. nomē
 habet a patria. Nūc lapidē india sola parit. vt dicit
 Jsid. tot enī credit h̄re vtutes q̄t h̄z colores. De op
 tallio dī in lapida. q̄ optallius lapis oculos se porā
 tis suat illesos 7 acutos. h̄ alioz oculos circūstantiū
 obducta nube recōdit. vñ qdam amentia p̄cunt vt
 nō videāt vel aduertāt q̄ fiūt corā eis. Et ideo asseri
 tur furtis tutissim⁹ eē p̄ionus. vt dī in lapida.

De onite. Capitulum. lxxij.

Onites gemma est ni

gra 7 rotunda. Alia est viridis maculas ha
 bens. Tercia ē cui⁹ altera ps ē aspera. altera vō pla
 na. 7 ei⁹ substātia ē q̄si ferri lamia. Nūc lapis gestat⁹
 custodit a morsibz reptilū 7 feraz 7 aialū aliozom.
 Appensus etiā mulieri p̄hibet impregnari eam 7
 si pregnans est facit citius abortiri.

De petra. Capitulum. lxxj.

Petra grecū nomē est.

7 sonat idem qd̄ solida siue firmavit di. Jsid.
 Ex p̄tibz enī terre solidis 7 cōpactis substātia pe
 tre siue lapidis generat. Del petra a penetrādo ē di
 cta. penetrat enī pedes q̄i forti⁹ p̄mit 7 calcatur. Ab
 aq̄z etiā stillicidijs 7 guttis penetrat. Idē autē est pe
 tra 7 lapis. h̄ lapis q̄i ledēs pedē dī. q̄ sua duricie 7
 acumine pedē ledit. vt di. ysi. Lapis tñ vsualiter pla
 nus mollis 7 sparsus. Sara vō adherent 7 a monti
 bus exciditur. Siler vō dī durus lapis ab eo dicit⁹
 q̄ p̄cussus exiliat ignis vt di. ysi. q̄uis enī petra ex se
 sit frigidissima ferro tñ p̄cussa ex se mittit ignes. nam
 ex forti 7 violenta aeris collisione inter sufficē ferri
 7 lapidis aer illius subito ignit 7 sentillando de sile
 ce egredit fm̄ Jresto. in. iij. meth. ex sola terra lapis
 nō fit. vincēs in ea siccitas non pmittit eā coagulari.
 fiūt aut̄ lapides vel p̄ cōgelationē v̄l p̄ cōglutinatio
 nem. Ex cōmixtione enī aque 7 terre fit lutuz qd̄ in
 lapidē 7 terrā est mediū. qd̄ paulatim p̄ p̄nū coadu
 nationē 7 p̄strictionē fit lapis. vñ tali trāsmutatione
 aptius ē lutū vinctuosum. q̄ qd̄ nō ē tale nō ē cōmu
 tanū h̄ potius cōminutiū ex dñio siccitatis. Ter
 ra ergo p̄ fortē p̄glutinādoem 7 p̄mixtionē hūous cō
 uertit in nām lapidis q̄ ex diuersitate tre diuersioz
 colorū recipit q̄litate. Aliquē etiā pmūtur lapides ex
 aq̄ cōgelatione. Inueniunt enī qdā loca sup̄ q̄ aq̄ in
 fusa p̄uertit in lapides diuersoz colorū. 7 hoc fit ex q̄
 dā vt minerali in locis illis exite congelāte aque que
 sunt p̄ncipia lapidū vt di. arest. fiūt aut̄ lapides vel
 ex luto vinctuoso vtute solis occulte illud coagulan
 tis. 7 p̄ p̄nū coherentiā in s̄bam lapidis p̄stringētis
 vel fiūt lapides ex aq̄ p̄gelata qdā vtute minerali la
 pidis forme iductiua. fm̄ ipam mām lapidū efficiētē
 qdā rare substātie 7 debilis cōpositiois 7 qdā forti
 oris. 7 qdā generant tard⁹. qdā cin⁹. qdā forti⁹ fm̄
 fortiorē q̄litate actiuaz potētā 7 debilitōē resistētiā
 passiuaz. fm̄ enī p̄mixtione istaz q̄litate in substātia

lapidis diuersificatur lapides in natura ⁊ in virtute
 virtus enim celestis influens ad loca mineralia in eis
 suas imprimat actiones ⁊ fm q̄ inuenit materia aptio
 rem ⁊ sic actione obedientiore in eis impressione re
 linquit nobilitate. Et ideo quidam lapides preciosi na
 turā ⁊ vim planetarū in suis effectibus imitant. vt p̄t̄
 in topasio q̄ motū lune sentire p̄hibet vt di. Ambz.
 Basi. Jsi. Dyasc. ⁊ alij vt post patebit. Note ḡ pro
 prietates lapidis siue petre sunt iste. qz lapis vniuer
 saliter ē frigidus ⁊ siccus cōpactus durus grauis ⁊
 ponderosus. suo pondere centrū petens. terrā cōpū
 tuens ⁊ eius partes ne dilatent adinuicē vnies ⁊ cō
 iungens. vñ dicit Ambro. qz lapides sunt ossa terre.
 qd̄ enim faciūt ossa in corp̄. hoc faciunt lapides in di
 uersis p̄tibz ipsius terre. ip̄m p̄solidat ⁊ ne pres eius
 nimia siccitate abinuitē defluant ipsam cōpūmūt ⁊
 adunant. lapides p̄ aquarū sup̄fusionē a sua duricie
 nō remouētur. ex stillicidijs in guttatim descendē
 bus excutiuntur. vt di. Greg. Lapides etiā si candē
 tes fuerint in vino extincti. vinū cōrūpūt ⁊ in acetū
 cōuertūt. vt di. Jsi. In lapidibus etiā generaliter req̄
 ritur materie puritas v̄tus ⁊ preciositas coloris ⁊ si
 gure diuersitas. ⁊ multiplex vtilitas. Max viles sunt
 in edificijs cōtrahendis in plateis sternēdis. p̄ por
 tibus faciendis. p̄ hostibus expugnādis. p̄ lapis ⁊ ca
 nibus effugādis. p̄ metallis ex eoz s̄ba extrahēdis.
 p̄ metallis exornādis. p̄ infirmitatibus varijs planā
 dis. pro turribz regū ampliādis. p̄ castris et ciuitati
 bus muniendis. pro feris ⁊ bestiolis defendendis.
 Lapides itaqz primo de minera extrahūtur. extracti
 quadrātur ⁊ poliūtur. poli in edificio ordinate col
 locant. ordinate maiores sub minoribus cōponunt
 mediante cemento adinuicem coaptant. obducunt
 cemento ⁊ extrinsecus cōplanātur.

De pario. Capitulum. lxxvj.

Parius lapis est gen^o
 marmoris crimij ⁊ p̄ciosi. vt di. Jsid. Mdic
 apud paron insulam inuenit vñ ⁊ parius nūcupat
 magnitudo eius lances ⁊ crateras non excedit. ⁊ est
 apertus ac vtilis pro cōseruādis s̄p̄ibus ⁊ vnguentis
 Jsi. glo. aut super Mester. j. dicit. qz pariu est genus
 marmoris candidissimi. ⁊ id̄ signat castitatem ⁊c̄.

De prassio. Capitulum. lxxvij.

Prassius est lapis ad
 modū porri viridis. visum cōfortat debiles.
 aliqui inuenit cū guttis sanguineis. qñqz guttis can
 didis distinctus. de quo d̄ in lapida. Vtile nil affert
 nisi qd̄ viret ⁊ decet aurum.

De pirite. Capitulum. lxxvij.

Pirites vt di. Jsi. est la
 pis fuluus acris simulus q̄litate cui plu
 rimus ignis inest. defacili enim scintillas emittit qui te
 nentis manū si vehementius p̄matur adurit. prop̄
 qd̄ ab igne non accepit. de quo d̄ in lapida. Tangi
 vult leuiter blandaqz manuqz teneri. Nam pressus
 nimium digitos tangens adurit.

De pionite. Capitulum. lxxij.

Pionites est lapis qui
 d̄ esse femine sexus. nam certo tempore
 capit ⁊ parit cōsimilem lapidē ⁊ cōfert p̄gnantē.
 dicit Dyasc.

De pantero. Capitulum. lxxv.

Panteron lapis ē mul
 toz colorū sparsoz ⁊ pariter distinctioz.
 niger ⁊ rubeus viridis pallensqz videt purpureus
 roseusqz simul prassinisqz coloris. Mdic facit bonū
 audacē ⁊ inuictum illo die. quādo videt mane cō
 te sole vt dicitur in lapidario.

De plumbo. Capitulum. lxxij.

Plumbū vt dicit Jsid.
 de metallis. li. xvj. ē dictum eo qz ex plūbo
 plūbo factis maris altitudo p̄nit ē tēptata. Mdic
 vt dic̄ duo sunt genera candidū. s̄. atqz nigrū. can
 dū aut meli^o. ⁊ primo in insulis atlantici maris ant
 ē inuentū. in multis locis hodie. inuenit enim in galia
 ⁊ lusitania q̄da terra bazenosa ⁊ etiā calculosa. q̄
 dem abluūt ⁊ ex mā q̄ s̄s̄idet p̄ decoctionē in fozna
 cibis plūbi substantie cōtur. In aurifodinis etiam
 mā auri q̄da lapilli nigri repiūt. ⁊ dū auz colligū
 cū auro manēt. s̄ postea iudem calculi ab auro sepa
 ti p̄ se cōstant ⁊ in plūbū totalit̄ resoluūt. ⁊ in d̄
 ē grauitas auri. ⁊ plūbi. vt di. ysid. Mgrū vñ plū
 bū duplex ē. aut enim ex sua vena pdit aut euz argē
 nāscit. murtisqz venis cōstat. ⁊ in illa cōstantior
 p̄cedit stannū deinde argentū tercio qd̄ reman
 p̄flationē efficit plūbū nigrū. vt di. ysi. In indu
 neqz es neqz plūbus inuenit. s̄ gēnis ⁊ margarit
 bec india recōpensat. Jsid. Plūbū nigrū aut in op
 bus laboriosis vt in laminis ⁊ in fistulis vtilis
 tam hispani q̄ britannici sunt expti. huc usqz Jsi.
 fm Aresto. enim li. meth. iij. ex sulphure grosso m
 depurato ac faculento ⁊ argēto viuo cōponit plū
 s̄ba. in locis mineralibus generatur. vñ ex immū
 sulphuris nō puri q̄nda s̄bit hūiditate. ex cur
 p̄ctu man^o tangens cōinuat. bec immūditia ad bo
 ram p̄ absterfionē aliquantulū a plūbo remoueri
 er eo auferri nequaqz. p̄nt aut̄ boies immūditia p̄
 bi abstergere. verūm sp̄ erit plūbū. ⁊ si videat argē
 tū. s̄ obtinebūt in eo q̄litate aliene vt errēt in
 mines sunt q̄ accipiūt salē armoniacū ⁊c̄. vt di. ysi.
 ⁊ hui^o immūditie assignat cām dicēs. Materia p̄
 bi nigri sine argentū viuu ē malū p̄derosum. huc
 sulphur etiā ē malū mali vapouris ⁊ fetidi. vñ
 bū gelat. in li. v. alchimie hermes di. si suspēdit
 plūbū sup̄ acetū condēnat ip̄m. nā acetū penetrat
 er s̄bam ⁊ in puluerē p̄uertit. ac in colorē albū
 se ip̄m trāsmutat. s̄ si sup̄ ip̄m acetū fuderis albe
 ⁊ destruit vim acetū. plūbū adustū colorē v̄mū
 securū generat s̄ si fozno fuerit ignis p̄uertit in
 nū ⁊ post calcinādo ⁊ deliccando ip̄m cū acetū
 bū colorē ceruse trāsmutat. Jgne vñ fozno ad bo
 to totū hoc conuertit in mān primā plūbi ⁊ sic ter
 vt di. ibidē. Jsi. idē. plūbū q̄b̄ muscet. p̄tes om̄n
 as congregat. ⁊ etherogeneas sepat ⁊ mundificat.
 ideo ponit euz argēto in foznac vt argētum faciat

nū dīficef. qz partes argenteas a cōfumpōne pfer-
 rat z ipfo plūmbo cōfumpto ac cōbūfio argentum
 dūrgat. Idem dicit Hiero. in glo. fup. vj. ca. Jerē.
 bi cōfumptus ē plumbū. zc. Item dicit hermes q
 plumbū in fua ebullitione oim felidōz cozpoz duri-
 tā foluit etiā adamātis. Item di. Aresto. in li. metab.
 plumbū in q̄ liquatū pculdubio ē argentū viuū. h
 iō liquat nifi calefiat z tunc apparent rubea oia liq̄
 ācta. Mirū autē eſt q plūbū cū liuidi v̄l fubnigri fit
 colozis tū p exuſionem ſine aceti reſudationē pulcz
 colozē generare pſuevit vt nūmū ſtibiū z h̄mōi. eſt
 iūe plūbū ad vſum medicē. eſt enī frigidū z humidū
 n ſecūdo gradu vt di. Conſtā. cōtra vſturaz ignis z
 ipofſematā calidā valet miro mō. fluxuz ſanguinis
 vulnerū bene pstringit reuma oculoꝝ abſtergit z cō-
 peſcit. Jetus ſcorpionū mitigat z draconū. vengerē
 p̄hibet ſi plūbi ſamia duobz lumbis apponā. alias
 z rōnes medicinales de quibz q̄re infra de coloribz
 ca. de ſubio. qd̄ alio noie ceruſa. floſ plūbi nominā.
 De puluere. Capitulum. lxxij.

Puluis dicit eo qz a vē-
 to pulſet vt di. Jfi. Lenitate enī ſua a vento
 ſollit z diſſipat venti cōtrarij puluerem ſubintrātes
 ipm circūagitant z turbincm generāt. vt di. Beda.
 Puluis cōcuſſus nām rei a qua reſoluitur oſtendit
 nūc p odore nūc p calore nūc etiā p ſaporez. z iō pul-
 ueriantur ſpēs aromaticę vt coz in trineſca v̄tus ſe
 eſtendat vt p p̄nū cōmixtionē z vnionē ampliozem
 virtutē recipiāt. vt odoris ſui fragrantiam diſſuſus
 circūſpergāt. z guſtū ſuauius efficiant. z vt vulnera
 putrida deſiccēt efficacius z abſtergāt. vt carnē mor-
 tuā corrodāt z auferāt z vltorius crefcere nō permit-
 tant ſicut puluis plumbi exuſti purgat vulnera z de-
 ſiccāt ſupflua. carnem viuā generat z cōſeruat vt di-
 cit Conſtan. Et ideo ex pulueribz cōficiūtur empla-
 ſtra z cōponūtur thimiamatā z varia efficiūtur an-
 tidota z vnguenta. In puluere reſoluitur thūz z
 mirba z ex pulueris crematione deo offerūtur holo-
 cauſta. Ex pulueribz etiā ſiūt ſalutiſera electuaria q̄-
 bus viuā cozpa ſanitati reſtituūtur. Ex pulueribus
 inſup ſiūt inunctiones z malagmata q̄bz mortuorū
 cozpa limūtur z cuſtodiuūtur integra ne in cinerē aut
 puluerē redigant. pulueris z humoris admixtione
 lutū gignit z ex ſupuenienti deſiccatione in glebā cō-
 pingit vt di. Jfi. ex puluere pes polluit. oculus ledi-
 tur. z multiplex reptile ex pulnē pducitur z de pul-
 uere paſaſ ac nutrit. Serpentī enī puluis eſt panis
 eius. vt di. Jfi. lxxij. Ex puluere omne cozpus anima-
 tū nāſcitur z in puluere a quo incipit reuertit z fini-
 tur. put homini dicitū eſt. Puluis es z in puluere re-
 uertis zc. Ex puluere aer inſicitur z ne claritatem
 ſolis oculoꝝ videat aliquonēs impeditur. nā ex pul-
 uere aeri humido admixto ſepe nebula gignitur. ex
 cuiꝝ interpoſitione latet ſol z limpide nō videt. Ex
 reſolutione etiā pulueris in atomos ſolis radius p
 ſenſtrami introruſſus nullatenus intueitur.

De quirin.

Capitulum. lxxij.

Quirin vt di. Dyſc. ē
 lapis qui in vpparum nidulis inuenitur.

Hic ſecretorū hroditor ē in ſomno. capiti enī dormiē-
 tis ſuppoſitus facit hominē loqui oia q̄ ſomniat dor-
 miendo z auget mirabiliter fantaſias. vñ z magi di-
 ligūt lapidē illū qz p eū maleſicia operātur.

De quandros.

Capitulum. lxxiij.

Quandros ē lapis co-
 lore quidē vilitis h̄ crime v̄tutis. vt di. dyſc.
 Et inuenitur in capite vulturis. valet contra quaſi
 bet cauſas nocuas. z vbera lacte replet.

De rabri.

Capitulum. lxxv.

Rabri qui z alio nomi-
 ne z cōmuni dī bolus armenicus qui eſt la-
 pis ſine vena terre. z eſt nature frigide z ſicce ſabra-
 ſum colozē h̄ns z inuenitur in armenia. naturāz ba-
 bet cōstringendi ventrē z ſanguinē v̄ndecūq̄ ſluat.

De roſtein ſiue reiben.

Capitulum. lxxvj.

Roſtein ſiue reibē ſm-
 Auicē. ē lapillus q̄ inuenitur in capite can-
 cri. z eſt aliq̄n albus aliq̄n vergens in flauicū colozē.
 eſt autē quo ad ſubſtātiā mollis parū durioz q̄ pu-
 pillā oculi piſas. quo ad formā v̄o eſt exterius rotū-
 dus z planus. interius v̄o cōcauus. quo ad virtutē
 autē eſt naturaliter frigidus z humidus. Et valet cō-
 tra morſus ſcorpionū z muſtele ſi cōtritus moze ent
 plaſtri ſupponatur. Vñ etiā qz valet p̄ morſus canis
 rabioſi ſi puluis eius in potu aſſumatur. Si cōburz
 tur puluis eius mūdiſicat dentes z deſiccāt vulnera
 z confert ſcabiei z prohibet lacrimas.

De ſaphiro.

Capitulum. lxxvij.

Saphirus ē gēma ce-
 rulea celo ſereno in colozē ſimilima. optima
 eſt int gēmas z ſumme p̄cioſa z regū dignis magis
 apta. In multis loq̄s inuenit. h̄ onetalis ſiue indica
 melior iudicat z maxime q̄n h̄z q̄ſi quosdam pulue-
 res aureos intermixtos. z eſt hic ſaphirus denſus nō
 plucidus vt di. Jfi. Hic lapis maxime p̄ncidatur
 in lapidario. ita vt p̄ ſui excellētia geminarū gēma
 vocatur. nā cozpus vegetat z integra membra p̄ſer-
 uat. ſtellā h̄z relucentē p̄ cuius refulgentiā eiꝝ virtus
 indicatur. alia ē ſpēs ſaphiri q̄ ſirtutes dī q̄ iuxta ſir-
 tes int arenas maris libici inuenitur. vt di. Dyſcō.
 Inuenitur autē aliq̄n in venis mineraz vbi laſuruz
 etiā inuenitur z in eiſdē venis ſaphiri in medio ve-
 lut in v̄tre q̄dā ſpēs carbunculi inuenitur. z ideo a
 multis ſaphirus nū carbunculi creditur eo qz in eius
 venis gigni a pluribz p̄hibetur. z ex natura ſaphyri
 carbūculus q̄ ſi q̄daz ſanilla cerulea vt multi aſſerūt
 creditur aliq̄ntulū obumbrari. vt dyſc. di. Saphirꝝ
 ita qz ſm dyſcō. h̄z v̄tutē diſcordiaz reconciliatiuā.
 multū enī valet vt di ad pacē reformandā. Jtē babz
 v̄tutē calozis innaturalis reſp̄ſiuā. vñ de ſaphiro dē
 in lapida. Coꝝpis ardore refrigerat interiorē. Mā in
 febribz mltū caumatis z incenſibus refrigeriū p̄bet
 ſaphirꝝ ſi iuxta venas cordis pulſabiles ſuſpēdatur
 Vñ di. dyſc. qz valz p̄ p̄iodicas febres tpe accēſſiois.
 Item v̄tutē h̄z p̄fortatiuā. cordis lenſicatiuā. z iō dī
 valere p̄ cardiaca z quālibet paſſionē melācolicam.

unde et cardiacus et dyaloreticus fluore reprimat et sudore sicut scribitur in lapida. Sudorem stringit nimio torrente fluentem et. Item di. dyalc. Item virtutibus fluxus sanguinis restrictiva. Vnde et lapidibus onetalis si temporibus apponatur solet restringere sanguinem de naribus influentem. Item virtute habet singulariter tumoris et inflature sedativa. Letum enim est quod apostematum reprimat inflaturam si in principio collectionis nocue citius apponatur. Item valet contra antracem. nam virtutem habet malicie et venenositatis antracis expulsiua. eius enim furiositate reprimat et expellit ne eius malicia spiritus inficiat. spiritus fumum ad eorum ascendere non permittit. vt di. dyalc. Item vim habet veneno pertrahentem et spiritus penitus extinctiuam. vnde et si araneam infra paxidem posueris et vnum saphirum indicium siue alium supra paxidem onficium aliquantulum diu retinueris aranea eius virtute victa quasi subito morietur. vt di. dyalc. et hoc idem videtur sepius et in diuersis ac pluribus experiri. Item habet vim visus conseruatiua et sordium oculorum sine grauiamine purgatiua. vnde scriptum est. tollit ex oculis sordes de fronte colorum. in lapidario. Item habet vim vlcerum curatiua. nam vt di. dyalc. puluerisatus et lacte admixtus vlcera sanat. et hoc etiam in vulneribus experitur. Item tante auctoritatis fuit lapis iste apud veteres quod etiam apud deum non modicum putauerunt valere. vnde et appollini fuit singulariter conseruatus. quia cum gentiles per responsa appollinis sacrificiorum tempore consuluerunt certificari citius putauerunt si saphirum tunc presentia haberet vt di. dyalc. et hoc tangitur in lapidario vbi dicitur. Et plus quam reliquas amat hanc ydromantia gemmas. Vt diuina quantam per eam responsa mereri et. Item hunc lapidem magi singulariter diligunt. quia secundum eorum opinionem per spiritus virtute quidam mirabilia operari possunt. et hoc tangitur similiter in lapidario vbi dicitur. Hic lapis vt perhibet educere carcere vincetos. Obstrusasque fores et vincula tacta resoluit. hec et multa alia de singulari virtute saphiri ab autoribus sunt descripta. et in hoc generaliter omnis consentiunt quod saphirus est gemma amatrix castitatis et ideo ne eius effectus per immundiciam portantis aliquo modo impediatur oportet vt ille qui eam portat caste viuat. iuxta illud. Sed qui gestat eum castissimus esse inbetur. Item dicitur in lapida. quod tollit inuidiam et expellit timores et facit audacem et victorem. firmat in bonis animum. et mitem facit et humile et benignum que omnia puto esse dicta dispositiue potius quam effectiue. Sed hec nunc sufficient.

De smaragdo.

Capitulum. lxxviii.

Smaragdus secundum Isidum gemmarum omnium virentium obtinet principatum cui veteres post margaritas et uniones tribuunt tertiam dignitatem. Smaragdus a viriditate est dictus vt di. ibidem. nam omne viride amarum dicitur. nullis autem gemmis siue herbis maior inest viriditas quam smaragdo. Nam herbas virentes et frondes super inficiens circa se viriditate nimia aere repercussum. Ipsi. nec enim viros in sole aliquo modo obumbrat. Sculptentium oculis nulla gratiosior reflectio est. Cuius corpus si extensum fuerit et exterius siue politum ad modum speculi imagines reddit. quippe cesar nero gladiatorum pugnas

in smaragdo aspicere consuevit. vt di. Isidus. Genera eius sunt. xij. si nobiliores sunt satia quasi in genere laetitia inueniuntur. secundum locum tenent bacteriani. Collocantur in commissuris saxorum flante aequilone. tunc enim a lute discoperta intermicant. quia harenne motum maxime in his ventus. tercia egyptij habet reduplicat metallis erarijs inueniuntur sed viciosi. nam aut erant aut plumbo aut salu similes notas hinc. Smaragdi tamen quasi vino vel oleo sunt permixti. proficiunt in viros que viriditatis gratia naturaliter imbuuntur. Est enim quidam species smaragdina que degenerat quous sit viridis eo quod sit turbida ex eris venis et est calcem smaragdum nuncupata. hucusque Isidus. li. xvj. ca. de viridibus gemmis. hec lapis a grilibus excipit et eripitur. Et ne possunt smaragdi in copia inueniri griforum immanitate hominum accessus impedit. vt di. Ipsi. li. xiiij. c. iij. Habet etiam viros sui multiplicationem. ex se enim generat radium qui viros tingit aere circumfusum. Habet et corpus speculare et picipium obiectarum figurarum et imaginum esse suum. Habet tertio ex nature dono virtutis beneficium diuersarum infinitarum curatiuum. Nam secundum dyalc. et lapida. hic auget opes. et in causis dat profusa verba. Lollo vero suspensum curat moribus caducum. viros conseruat debile et confortat. lasciuos motus composit reddidit memoriam. valet etiam per illusiones et fantasmas demonum tempestates sedat. sanguines suscit. et diu valere qui solent diuinare de futuris vt per in lapidario.

De sardio.

Capitulum. lxxix.

Sardius est gemma rubra cuius coloris ad modum terre rubee sic dicitur quod in sardis primitus est repta. vt di. Isidus. et glo. super Apoc. Hec gemma quous sit preciosa et pulchra a multis tibi reputat nouissima inter gemmas. quod vt dicitur propter fulgorem nil ferat vilitatis excepto quod onix hoc se sentente nequit nocere. nam omicinus qui quasdam diuinas uas habet. proprietates non potest eas in prima sardij predicta ad effectum. dicit tamen dyalc. quod propter illam virtutem habet sardius longe plures. Sunt enim species eius quous inter quas ille est vtilior qui transmittit a sardis et valet quod accendit gaudium et repellit timorem. audaces reddit et acuit mentem et ipso pntem non nocet onix. Dicit etiam quod sardius totaliter sanguinei coloris gestantes se incantationibus et maleficijs tueatur.

De sardonice.

Capitulum. xc.

Sardonix ex duorum lapidum societate. sardio. s. et onice nomine sum ptit. vt di. Isidus. Constat autem ex tribus coloribus nam niger est in imo candidus in medio rubens qui si ninum in supremo. hec sola in signando decere substantia nil euellit. Inuenitur autem apud arabes. et apud indos. Genera eius quinque sunt qui colores habet plus distinctos et est densior hic laudabilior. luxuria repellere dicitur et humilem efficit ac pudicum.

De sole.

Capitulum. xj.

Solis gemma candida est et translucens. et sic dicta eo quod ad similitudinem nem solis in orbe fulgentis radios gerat. vt di. Isidus. capitulo de candidis gemmis.

de silene. **Capitulum. xxiij.**
Silenites est lapis psi
 cus vt herba virens. cuius color iaspidi si-
 cut. vt dicitur in lapida. translucent aut candida que
 macula quasi fulgore continens lunc imaginē
 aut candida macula in corpore silenitis crescen-
 tia crescit. et decrescente minuit et decrescit vt di-
 o. et dyasco. potens ē aut in amorem reconciliat
 languentes. et ptilicos iuuare putatur.
 de stanno. **Capitulum. xxij.**

Tannū vt di. Zsido.
 est metallū a greca etymologia sic dictum. se-
 ins. f. discernens. mixta em̄ et adulterata inter se
 alla pignem dissociat. ab auro et argēto es et plū-
 diuidit ac secermit. alia etiā metalla ab igne de-
 lit. Et cū sit nā eris et ferri durissima si abiqz stan-
 uerit vritur et cremat. Stannū autē illituz vasis
 a cōpescit virus eruginis. et saporē facit gratiosi-
 u. Specula autē ex eo temperatur. cerula etiā con-
 ar ex stanno quemadmodū et ex plumbo. buc-
 Zsido. li. xvj. ca. de metallis. Scdm Aresto. lib.
 b. stannū pponit et ex argēto viuo et bono sulphu-
 malo. et hec duo nō sunt bene mixta h̄ tangē p par-
 opposita et ideo colorē imitat argēti. h̄ nō eius soli-
 tē. In lib. autē alchimie hermes dicit stannū oia
 talla et corpora frangit q̄b admscēt. et hoc ppter ni-
 licitatē eius. et ductilē nām in eis destruit. S; si
 scueris cū eo argētū viū. stridorē eius aufert et
 scit. h̄ postmodū denigrat ipsam et cōdēnat. In
 lē etiā dicit qz stannū adustū generat colorē minui-
 omulū sicut plūbz. et si ignis fuerit nimis fortis
 nū mīā pma reddit. Itē cū stannū sit argēto mol-
 s et plūbo durū? nō pōt plūbo nec eri nec ferro de-
 li solidari sine stanno. nec etiā ista pariter cōsolū-
 nē sine pinguedine aliqua sine xpo.
 De sulphure. **Capitulum. xxij.**

Sulphur ē vena terre
 acritatis multū h̄ns in sua cōpositōe et ignei-
 tis. et id vocat sulphur fm̄ Zsi. q̄si soluz vrēs. vt ei-
 us di nā ei? virt? ignea ab aq̄s seruētibz senitur
 aq̄z curfus p venas sulphureas trāsītū faciēs ex
 ignea ipius sulphuris cādorē vel calorem pbit. sa-
 pte efficacitā et odorē. hinc fontes calidi de tēre visceri-
 bus sepe scaturiūt et q̄litates vene sulphuree secū fe-
 lic. nulla em̄ res ita cito accēdit sic sulphur. In insu-
 nascit colijs int̄ sicilia et ytalīa q̄s ardere dicūt in
 ijs locis etiā effosum inuenit. vt di. Zsi. hui? quoz
 nat genera. Vnū viūū qd̄ fodit translucent atqz vi-
 t. q̄ solo int̄ oia genera medici vtū. vt di. Zsi. alte-
 rū q̄ appellat glebā qd̄ tñi familiare visibz ē fullonū.
 rāū liqz ē cui? vsus ē ad lanas vtilis suffuz dēdas
 nū pstat mollicie et cādorē. q̄rtū valet ad licinia lucez
 aqz pfiacēda. vt di. Zsido. Et s̄dit ibidē. Sulphuris
 mta ē vis vt morbos comiciales dephēdat virore
 to. cui? flāma si directe ad vultū hoīs reputat du-
 ū et horribilē pallore in oculis aspiciētū generat sili-
 u dūne defunctoz vt di. Zsi. li. xvj. c. j. fm̄ auicē. vo et
 Plat. sulphur candidū ē et siccū i quarto gradu. et ē

terra partibz aqueis et terrestribz in igneis transcū-
 sū in naturā sulphuris trāsmutata. et illud sulphur
 aliqū est grossum seculentū et rude. aliqū est purum
 album clarū et subtile. aliqū inter hec est mediocre. et
 fm̄ istam dīam ex sulphure et argēto viuo diuersa
 metalla generatur. vt patet in li. metho. iij. vbi ostē-
 dit qz sulphur et argētū viūū sunt materia metallo-
 rū. Sulphur autē aliud ē viūū. f. q̄le ē q̄n de terra est
 eductū. Aliud ē mortuū vel extinctū. f. qd̄ solet fieri
 artificiose. f. qd̄ in calamis fundit vel i alia vasa. Et
 gendū autē est pro medicina viūū colore et resplēdēs
 plucidū et sine lapide albū vel viride. qd̄ missum in
 ignem colorem facit viridem atqz pinguem. Virtū-
 tem habet dissoluendi cōsumendi attrahendi subti-
 liandi attenuandi reformandi. Et ideo tssim̄ prohi-
 bet. epilepticos iuuat. scabiem purgat. venenis ob-
 uiat letargicos excitat arthricos podagricos paliti-
 eos iuuat. si modo debito medicinaliter ipius reme-
 dio quis vtatur vt di. auicē. et dyasco. et Plat. et alij
 autores.

De sale. Capitulum. xxv.

Sal a saliendo dicitur eo
 qz de igne exiliat. fugit em̄ ignes cū sit igneus
 vt di. Zsi. Alij sal a sole vel a salo vocatū putat. nā ex
 aquis marinis sponte gignitur spuma. in extremis
 litozibus derelicta et a sole desiccata. Aliqū ex puteis
 salis haurit et aqua decoquit donec in salis duriciez
 aqua prius fluida p calorem ipam inspissantē puer-
 tatur. aliquādo de contractis barenis colligit crescit
 te luna per noctem. naz in cirenea sal sub barenis se-
 pius inuenitur. Alicubi etiāz rupes et montes salis
 inueniunt ex quibus ferro inciēdūt lapides q̄ post
 in salis materiam cōstringūt et commūntur. sicut
 est in arabia et in pannonia. tante duriciez etiāz sunt
 illi lapides vt ex eis fiant domus. cōmune vō sal in
 igne crepitat et de igne salt. sed sal agz gentinum sici-
 lie ignem patitur. et contra naturam salis vulgaris i
 igne fluit et de aqua exilit. Variatur autē sal in colo-
 re qz nemphticum ē rufum. et quadam parte siclie
 vbi est mons etne sal est purpureū. In eadem sic-
 lia in pathmo adeo est splendidū et lucidū. vt imagi-
 nes reddere videatur. In capadocia sal croceū effo-
 ditur. vt dicit Zsido. Item variatur in sapore vt
 dicit idem. quia alicui suauē alicubi salissimū est. ali-
 cubi amarissimū. et quanto est amarius tanto est ca-
 lidius siue calidius iudicatur. vt dicit Auicē. Sal
 autem summe est necessariū. quia sine sale om̄is fere
 cibus est insipidus et insulsus. pulmentis em̄ saporē
 dat et excitat in omnibz cibarijs appetituz. ex eo ois
 victus delectatio et summa hylaritas fit. Hinc et so-
 lis nomen accepisse creditur quia sole nihil est vtili-
 atqz sale. Vnde videmus pecudes et armenta qz sa-
 le ad pastum maxime pronocātur et salis beneficio i
 lacte et in caseo plus abūdāt. Sal etiāz corpora stringit
 et desiccet et etiā defuncta corpora a putrescen di labe
 ligat et cōseruat. hucusqz Zsido. li. xvj. ca. ij. fm̄
 Plat. autem et Auicē. sal generaliter habet virtutem
 dissoluendi mūdificādi putridos humores et consu-
 mendi. Item virtutem habet venositatē extenuādi
 et diuidendi maxime si puluerisatū et coctum calidū

sup stomachi officium cancellet. Item vim habz huiusmodi naturalis in corpore coadunandi et perueniendi et innaturalis resoluedi et abstergendi et ideo aqua salinaria tumores et inflationes etiam ydropicas soluit ut dicit idem. Item virtutem etiam ydropicas soluit et corrodiendi et maxime quoniam est exultu quod tunc maxime resistit putrefactioni. et maiorem habet vim in de sicando et in mundando et ad interiora penetrando ut dicit idem. Item potentiam habet ventre remolliendi et supflua educendi et maxime salgema quod sic dicitur quod clarum est sicut gemma. in ordinando enim intestina mirabiliter coopatur ut resoluatur indurata. et superflua expellatur. et hoc idem facit tam armoniacum quam cōe Item virtutem habet sal venenosus humore resistendi et ideo cum melle et visis passis sal coniunctum sanat carbunculū seu antracem ut dicit auicēn. Item virtutem habet remouendi maculas faciei si cum aqua et capphora dispetur et inde facies limat. Item vim habz puriginem et serpiginem de corpore abstergendi et remouendi potissime si cum sapone misceat. Item virtutem habet sanandi venenosos moriūs et puncturas reptilium et scorpionum si cum melle et nucibus et alijs quibusdam propinetur ut dicit auicēn. has et multas alias habet virtutes quas enumerare longum esset. sed exempli gratia hec sufficiant.

De topasio.

Capitulum. xcvj.

Topasius vel topasion
Indeclinabile gemma est ut ait Ipsi. li. xvj. Est enim ex virenti genere omnique colore resplendens. Inuenta primo in arabie insula in qua trogodite fame et tempestate fessi. cum herbarum radices effoderent gemmam istam emerunt quam tectam nebulis postea naute que ruit. et inuenientes topasium trogoditarum ydionate vocauerunt. Inde lapis sic que situs et inuentus. est topasius ab insula vocatus. Topasium enim idem quod que rere in iporum lingua sonat. Est autem gemmarum maxima et amplissima. Scripsit enim Pli. hanc gemmam tante magnitudinis reprimi ut et ea philadech faceret statuas quatuor cubitoz. In glo. vo sup finem apoc. di sic. topasius quo est rarior eo est preciosior et habet duos colores ex auro et etherea claritate lucem maxime quoniam tangitur radio solis. solum aliarum gemmarum superas claritatem in aspectum suum prouocans respicientes quam si polis obscuras si sue nature relinquas clarior est et nihil eo clarus in thesauris regum siue preciosius inuenit. propter sui perspicuitatem. gemmarum sibi obiectarum in se recipit claritatem. Dicit etiam quod sentit motum et cursum lune. et per lunaticam valere passionem vnde dicitur maiorem vel minorem habere effectum secundum quod luna maior vel minus recipit incrementum ut dicitur in lapida. fluxum sanguinis restringit. et emorrodas patientibus subuenit. seruantes vndas compefit et bulire eas non permittit ut dicitur in lapidario secundum dyasc. iram sedat et tristitiam. et valet per nocuos motus et contra frenesim ac per mortem subitanam. formam huius specularem. ydolum enim in eo receptum inuersum in speculo concauo reperitur.

De turgote.

Capitulum. xcviij.

Turgotis siue turcois
est lapis flavus in albidum colorem vergens di-

ctus a regione turchorum in qua nascit. coheret et confortat et hilaritatem generat.

De terra sigillata.

Capitulum. xcv.

Terra sigillata dicitur
specialiter quedam vena terre frigida et
lucida et sicca. que dicitur secundum Plat. terra saracena
ne argentea que quidem est subalbida aromatica
clara. potissima virtus eius est constringere et
suis eius cum albumine oui distemperato fluxum
sanguinis de naribus sistit. valet etiam contra infirmitatem
pedum et contra artericam si super locum partem
tem cathaplasmetur. ut dicitur in Plat.

De tartaro.

Capitulum. xcix.

Tartarum est vini fecule
tia in modum crete vel mollis lapideae
partes olei indurata cuius natura calida est
in quarto gradu. Valet contra scabiem serpiginem
et impetiginem. contra capitis immundicias. vnde
enim habet extenuandi consumendi mundificandi
laxandi. ut patet in Plat.

De vitro.

Capitulum. c.

Vitrum ut dicit Auicēn
est inter lapides sicut stylus inter bonos
declinat enim ad omnes tincturam. Est autem
vitrum ut dicit Ipsi. eo quod visum transluceat
propter perspicuitatem et substantie siue transparentis
vitrum luci peruium est. et alijs metallis et terre
quicquid intrinsecus continetur absconditur. in
autem cuiuslibet liquoris spes qualis est interius habet
terius declarat et quasi clausis oculis intrinsecum
ficatur. ut dicit Ipsi. fuit autem primo vitrum inuenit
ita tholomaidam in litore iuxta yellum flumem
ortur de radice montis carmeli dum naute ibidem
plicarent. nam dum naute super harenam eiusdem
ignem de glebis nitri facerent. ex nitro et harenam
cidis permixtus noui liquoris rivuli effluerent
tro ut dicit Ipsi. originem prebuerunt. Ad hoc fuit
ex cineribus arborum et herbarum per fortissimam
flagrationem quibus cineribus nunc nitrum nunc
vitrumque admisceat et sicut in massam vitream com
Ad ista autem vitrea cum fuerit in fornace liquata et
cte depurata summam sibi sibi puritatem et transpa
tiam siue perspicuitatem. et ideo habet potentiam
bet colorem susceptibilem. quolibet enim colore tingit
ut iacintos smaragdos et alios lapides preciosos
colore et splendore inntet. tanta etiam recipit
stantia ductibilitatem ut facillime ad flatum arborum
varias et contrarias formas ac figuras quasi libere
transformet. aliquando tomo teritur. aliquando argenti
sculpsit et celatur ut dicit Ipsi. neque enim alia specialis
or est materia. neque picturis accommodatio inuenit
maximus tamen honor est in candido vitro qui in
re proximus est cristallo. vnde ad potandum argenti
auri metalla repellere prosucit ut dicit Ipsi. Item dicitur
idem quod in genere vitri lapis obscurus nunciat. et
virens interdum et niger. aliquando etiam intransluens

more visus et vocatur spectabilis. Et hoc lapide multas facit ut dicitur. hoc autem habet primum de virtute licet factum quod dicitur est valde lequidum summe est ductile et frigidatum vero et induratum summe est fragile et factibile et cum fuerit fractum non poterit nisi iterata lectione reparari. Quidam tamen fecerunt vitrum flexibile et illo reparabile. ut refertur. Et dicitur. vitrum factum in terra picit quam non ruunt. si picata cum malleo reparat vel emendat quem sit cesar decollari ne dum hoc agnitus fieret aurum, propter hunc et omne metallorum primum vile redderet quod reue in vasa vitrea non frangeret meliora quam aurea putaretur. ut dicitur. Et dicitur. vitrum spaliter purum et perspicuum lucinum. imaginum et umbrarum repitatum. ductile quoniam est fragile quoniam est frigidum et induratum. omni colore suscepiunt colore potius quam valore gemarum nobilium imitari et imudicam absterfunt. ut dicitur. auicenna. puluis eius edificat dentes. et in oculis delet albugines. educunt in valde lapidi vesice et renuunt quoniam bibunt cum vino. ut dicitur auicenna. De ydachite. Capitulo. c.

Ydachites est lapis prius et colore fulvus. figura rotundus in se alium lapide cuius crepitu sonore quoniam tinnitum illo non interiori lapillum si spiritum quondam interiori sapientem cat ut dicitur. dyasco. hic lapis exudat aquam ita ut videatur esse fontana scaturigine punit. Vnde quidam dicitur hunc esse lapidem quod dicitur emydros quere supra in eodem. De ierachite. Capitulo. cii.

Ierachites est lapis qui gestatus ab homine non mordet a muscis et apibus infestat. ut dicitur. dyasco. et creditur valere contra venenum. De ymiech. Capitulo. cii.

Ymiech est idem quod lapis lasurij. et est lapis vel vena ire. Inde fit lasurium. ut dicitur in lapida. Est autem lapis iste tanto melior quanto color celestis est sillor. et habet quondam corpuscula quoniam anxia interferta. ille autem quod est sabbidus plus habet terrestris. et ideo non ita preciosus. diuissime potest fieri sine corruptione. Valet pro multis passiones et pro sincopim sumis melancolicis. si debito modo detur patienti. nisi autem daretur nisi primum subtilissime pterat et multoties lauatur. et signum est perfecte ablutionis quoniam aqua in qua abluitur nullo aut nihil coloratur. miro autem modo purgat et soluit vitans. nec daretur nisi decoctio quod descenderet versus fundum si autem vel post detur. et hoc cum sero ut habet in lat. et sicut ex lamis ferreis fit cerusa sic fit lasurium. argenti cum aceto. lapis autem lasurij sepe inuenitur in montis argenti et aurifodinis et in suis venis sepe habetur et iacincti et colles lapides blauci inueniuntur. ut dicitur. dyasco. De yingutte. Capitulo. ciiij.

Yingutte lapis est vitri tres colores quod gestat in collo. valet pro victiope et sanguine stringit et mentis alienationem repellit si tenetur ad lignum accensum extinguit flamma eius ut dicitur dyasco. Explicit liber. xvij.

Incipit liber. xvij. de arboribus et herbis et earum proprietatibus.

Postquam adinuante deo completus est liber vel tractatus de proprietatibus rerum que in terra intrinsecus generantur. scilicet de lapidibus et gemmis ac metallis et alijs que nascuntur in terra venis. dicendum est breuiter de arboribus et herbis et fructibus ac seminibus que ex eis mediantibus radicibus procedunt. solummodo autem de illis arboribus et herbis aliqua sunt hic dicenda de quorum nominibus fit mentio in sacra pagina in textu vel in glosa. et hoc prout poterimus faciemus per ordinem Alphabeti.

De arbore.

Capitulum. j.

Arbor ut dicitur Isido libro. xvj. ca. ab aruis nomen iumpit. eo quod adherere terre fixis radicibus consuevit sicut herba utraq; enim similia sunt quo ad ortum. quod ex vno gignitur alterum. nam dum semen in terram iacetis quod si herba prius pullulat et erumpit. debinc coacta surgit in arborem et quod infra bene temporis spatium herba videbatur indurat in arbutam id est in arborem nouellam et teneram coalescit. et est dicta arbuta quasi arboris basta. nam arbutus dicitur locus ubi arbores coalescunt et ubi salices salicium. et carecum ubi carices ut dicitur Isido. In libro. autem Aresko. de vegetabilibus ponitur iste arborum et plantarum proprietates. dicit enim quod in arboribus et plantis est vita. id est vegetabilis virtus que admodum in animalibus habet differenter. quod in plantis est occulta. in animalibus manifesta perfecta. scilicet completa. arbores enim non mouentur motu voluntario nec progressiuo sicut animal. nec mouentur sine appetitu et delectatione et tristitia sicut animalia quoniam aliter senserint aliqui philosophi ut anaxago. et alij quos redarguit Aresko. Vita itaque vegetanua est in plantis per quam fit attractio humorum ad iunius arboris vel plantarum nutrimentum vel conseruationem sed nullatenus habet sensitiuam animam. vnde non dolet quando incanditur. nec delectatur quando nutritur et cibatur. nec vigilat nec dormit nec spirat vel respirat. nec subiacet alijs conditionibus que sunt proprie sensitiuę. nec generat arbor. nec generatur per sexum conuictionem. sed in se habet rationem seminales per quam habet ex se producenti potentiam similem sibi et suam speciem conseruandi. habet hanc potentiam non potest producere in actu nisi ab extrinseco adiunctur. scilicet a temporibus anni. Indiget enim hyeme ad humoris seminalis aggregationem. Indiget et vere temperato ad eiusdem emissionem. quia tunc nec est vehemens frigus congelas vel exprimens nec calor vehementer adurens semine ac corumpens. Indiget etiam sole resolvente partes ipsius costrictas a precedente frigore. ut calor ingrediens segreget humorem seminarium a nutritiuo. Indiget etiam terra plus quam aliud generas. quod ex terra est materiale principium sui nutrimenti sicut principium generationis sue est a sole sicut a causa efficiete. et ideo ut ait Aresko. in libro de plantis. terra est mater et sol est pater plantarum. quod terra nutrit more matris. et sol efficit more patris. quidam vero considerantes in arboribus et plantis

generationem cibationē augmentationem duratio-
nem et ex radice annuā renouationē et nullas penit⁹
p⁹ vrinā vel fecesum eiectiones putauerūt plantam
aiali pfectiorē. Sed hoc reprobat Areston. q⁹ arbor
q̄ ē alligata terre nō h⁹ motū et se nec ex suo toto nec
ex suis partib⁹. nec h⁹ formā determinatā in suis pti-
bus. ita q⁹ diuerse ptes determinētur diuerfis opo-
rationib⁹ p formas diuersas. vt oculus in animali ad
videndū. et auris ad audiendū. nec h⁹ aiam pfecta⁹
inmo nō h⁹ nisi ptem partis aie. i. aiam vegetatiuā.
h⁹ aial h⁹ opationes plures et nobiliores q⁹ planta. id
animal nobilius ē omni planta. Diuersificat aut ar-
bor: quo ad substantiā vtutē et opationem. nā vt dicit
Areston. li. de vegetabilib⁹ cap. ij. qdā arbores hnt gū-
mi et resinā cuius rō ē. q⁹ humor supabundans a ca-
lore totaliter nō digerit. nec etiā totaliter a regimine
nature dimitit. et ideo depellit ad exteriora. et ibi a
frigido aere arcūstante infrigidat. Item qdaz habēt
nodos. q⁹ illis mediātib⁹ ptes successiue generate ad
inuicem colligātur. Item h⁹ venas. i. rimulas in q⁹-
bus naturalis humiditas custodit⁹ et a terra ad par-
tes singulas deriuat. Item h⁹ ventrem. i. medullas
in quo sit humoris decoctio añq⁹ trāfferat in substā-
tiā folioy fructuū vel ramoꝝ. vt dicit idē. Item conti-
nem h⁹ ad interiorē ligni defensionē. q⁹ qd facit corti-
vel cutis in corpis aialis superficie. hoc facit cortex i ar-
bore. vt dicit Jli. Item h⁹ generaliter lignū siue trū-
cum. vt dicit arest. et sic dictū fm Jli. eo q⁹ incensuz de
facili in lucez sit cōuersus. vñ et lic⁹ dicit eo q⁹ pñtib⁹
prestat lumē. Lignū itaq⁹ ē pars arboris formoz et so-
lidioꝝ et substantialioꝝ q̄ a radice extens vsq⁹ ad sum-
mitatē ipius arboris se extēdit. Et h⁹ quedā intrinse-
ca vt medullā ad quā ē recursus nature cū subtrahi-
tur humor: cibalis extrinsecus. sicut in cibatione aia-
lis qū deficit nutrimentū in membris ad sanitatem
erūtem in venis cōtinue sit recursus. vt dicit Albu.
et expresse Auicēn. et Constan. Habet insup qdam
extrinsecus sibi annexa arbor: vt corticē ramos folia
flores fructus et summitatē. Et ibidē dicit arest. cor-
ticem h⁹ ad oim interiorē defensionem. ramos et vir-
gas ad sui dilatationē. folia ad fructuū nouelloꝝ. p-
tectionē ab extrinsecis corruptelis. fruct⁹ ad sui ipē
cōseruationē. rotunditatē siue rotūdā summitatē
h⁹ arbor: in suo cōplemēto q̄li figurā colūnalē q̄ vt-
q⁹ vt dicit albu. ei accidit ppter vniformē extensionem
humoris ad ptes laterales. et vniformē caloris dige-
rentis humores in tota sui substātia actionē. Habet
adhuc ois planta vel arbor radicē. et in radice multi-
plicem nodū. radicē q̄ppe loco ois qua mediāte tra-
bitur humor: ad totā substantiā arboris nutriendaz.
nodi vō sunt similes neruis in corpe aialis quia per
illos nodos ptes adinuicem p̄tinuabiles colligātur
Item arbores hnt qdam ptes supfluas q̄ non sunt
ptes determinate a natura nec sunt necessarie ad esse
plante et hnt esse in arbore sicut pili et vngues in cor-
pore. Et ideo cadūt folia et fructus ab arborib⁹. s. p-
pter subtractionē humoris sicut cadūt pili de corpo-
re animalis. et hoc accidit q⁹ qū humor: nutrimentalis
minus ē sufficiēs subtrahit ipm natura ab hmoi pti-
bus nō necessarijs ne deficiat in necessarijs. et ideo ca-
dūt generalit⁹ ab arborib⁹ tpe byemali. remanent tū

in aliquibus vt in buxo et consumibus vel ppter
sufficiētā humoris. vel propter humoris vici-
tem et ligni cōpactōnem et soliditatem. nam arbor
que rara substantiam et porosa sunt bita com-
suis folijs depauperatur et maxime qū humor: con-
tutus liquidus est atq⁹ paucus. Differunt aut ar-
res in multitudine suaz partium et paucitate in
gnitudine et puskate. in fortitudine et debilitate. et
ius causa ē humor: qui in aliquibus magnus ut in
bus est lacteus vt in ficibus. et humor: talis est
ad se deferendū in latum et in longum. In quibus
vō est piccus viscosus et insufficiēs ad extensionem
eo q⁹ partes adherent adinuicē ad modū picci. et
est causa paruitatis et paucitatis in partib⁹ arboris
plantarum. talis autem viscositas non est causa
bilitatis in plantis et arboribus nisi fuerit de causa
calor: insufficiens et imperfectus. In quibusdam
arboribus est humor: acutus calide et sicce cōple-
nis. et hic in quibusdam est causa fortitudinis et
ris. calidum enim est leue et subtile et penetrant
talis humor: se extendit et crescit arbor: in magni-
tatem. Item in partibus arborum attenditur
litas et similitudo. quia equalitas in quantitate
militudo in figura causatur ex abundantia mater-
cum equalitate caloris agentis et oppositum a causa
opposita causatur. Eodem modo attenditur in
raritas siue spissitudo. quia raritas accidit ppter
sufficiētā caloris ad terminatiōem humoris. et
tudo autē accidit ppter sufficiētiam caloris ad
defensionem humoris et eius terminatiōnem. Item
differunt arbores et plante in modo fructificandaz
quedā vt ibidem dicit Areston. producant fructus
per folia sua. et hoc accidit ppter fortitudinem
et indigentiam caloris solis digerentis humoris
quedam vō sub folijs. et hoc accidit ppter debilitatem
fructus ne ab excellēti calore vel frigore corrumpatur
et quarūdam fructus est suspensus a stipite siue
ppter stipitem. et hoc accidit ppter insufficiētiam hu-
moris et insufficiētiam calorem ipsum ad exten-
tates expellere non potentem. Item omnis arbor
neraliter habet radicem que est mediatrix inter
pse plante et terram a qua cibatur. vnde et radice
ta plante dicitur fm grecos. quia causam vite
tis addit. Item habet stipitem a radice immo-
te procedentem. et hoc fuit necesse. vt dicit albu.
pter corporis plante vel arboris sustentationē. vt
assimilatur stature corporis animalis omnia mem-
co: p̄lis sustentantis. vnde est stabile fundamentū
boris sustentans ramos et fructus eius. Item in
ro stipite habet medullā mollem quā vt dicit Areston
quidam vocāt arboris matricē q⁹ in ipsa seminat
humor: plante nutrit. vt fetus in matrice. qdam
vō vocant arboris viscera. q⁹ in ipsa sepatur puritas
impuro sicut fit in animalū intestinis. quidam
vō vocant eam cor: q⁹ et ea pcedit motus vite vegeta-
lis sicut vita sensibilis pcedit de corde cuiuslibet
lis. Item corticē habet omnis arbor: ad suaz termina-
tionē et interiorē et defensionē ex humore subtra-
tracto ad exteriorē et per calorem aeris desiccato
lignū interioris ex humore grosso sicco essentia
et accidentaliter humido p̄creatur. vt dicit Areston

Albu. Item arborum sicut et plantarum quedam sunt do-
 sice et ortenses. quedam vero sunt siluestres. arbores
 ortenses sicut sunt plante si non fuerint culte erunt
 testres. ut dicit Aresio. et harum arborum quedam faciunt
 cum et ena oleum. propter humiditatem vinctuosum et aerem
 tinent et quedam non. huiusmodi sunt defectum.
 et quedam cito folia cadunt. propter humiditatem rarum non
 molis cito siccabile. et in quedam non propter eam
 Item sicut est diversitas arborum et plantarum in magni-
 tudine et puritate sic est diversitas in pulcritudine et de-
 mutate. nam eis accidit pulcritudo propter equitatem
 materie et elegantem partem ordinationem et calorem sufficientem
 agentis et extendentis manum in rectam et debitam natu-
 ram. deformitas vero causatur ex parte non tam in ar-
 boribus quam in plantis. Item differunt in bonitate fructuum et
 in malignitate. et hoc accidit propter maiorem humiditatem
 malis dulcedinem vel minoram vel propter calorem ma-
 iorem vel minus contridentis materie vel humiditatem mali de-
 proportionem. Item dicitur Aresio. quod arbores et
 siluestres magis fructificat quam ortenses. et hoc
 dicitur Albu. accidit propter maiorem abundantiam humo-
 rum vinctuosum et nodosum defacili cedentis divisioni
 vinctuosum et in sibi fructus purioris. nihilominus
 fructus ortenses sunt meliores simpliciter quam siluestres
 dicitur ibidem Aresio. cuius ratio est ut dicitur Albu. maioris
 motus vinctuosum aeri vel dulcis abundantia quam in
 siluestribus ortensium perfectius inveniunt. Item consideranda
 arborum diversitas sicut plantarum ex loci diversita-
 te quo crescunt. nam quedam in locis aridis crescunt et sic
 et ille sunt minoris quantitatis propter defectum humiditatis
 quedam vero in locis humidis fluminalibus et maritimis
 magnis. et talis solent esse maioris quantitatis. nam
 que crescunt iuxta ripas marium salis non multum cre-
 scunt propter abundantiam harenarum et humoris attracti-
 onem siccitatem. iuxta enim mare rubrum fallit hoc ut dicitur
 Aresio. ubi arbores sunt magne. et hoc ut dicitur Albu. pro-
 pter abundantiam humoris et caloris. Item attenditur
 diversitas in foliorum et florum variatione. nam quedam sunt
 in aspera. scilicet propter dominium terrestritatis et siccitatis
 quedam leuia propter equitatem aquee humiditatis et pro-
 portionem debitam caliditatis. folia enim sunt quedam spissa et
 lata ut vitis. quod accidit propter densum terrestritatis
 variationem viscositatis et inequitatem caloris manum
 quater extendentis. quod in talibus humorum vinctuosum
 viscosus transit in manum fructuum. aquosus vero et tre-
 mulus in manum transit foliorum. ut dicitur Albu. Item variant
 colores et platee in extremitatibus partium suarum varia figu-
 rone. nam quorundam extremitates sunt pyramidales et
 late. ut patet in spinosis in quibus calorem siccitatem humoris
 loci propter attrahit ad exteriora et illum desiccando convertit
 in acum. grossior vero propter coniungit cum stipite et ra-
 te. ut dicitur Albu. propter autem figure ex causa propria generantur. et
 eadem patet in fructibus que ut dicitur Aresio. sunt diversorum
 odorum. non enim sunt omnes angulosi. si figure angularis
 est omnis super recta linea sunt. pentagoni immo quedam sunt
 cubales propter equalem manum humoris et equalem actionem
 agentis et caloris propter que materie partes equales ex-
 tenduntur et a medio versusque ad circumferentiam vinctuosum
 extendunt. Angularis vero ex causa propria simpliciter oriuntur.
 et variantur in coloratione diversa. nam tam fructus quam
 res tam rami quam stipites in arboribus variantur ut dicitur

aresio. Ex humore enim frigido terrestri melancholico ni-
 grescunt et vilescunt. ex humido et frigido albescunt. ex cali-
 do rubescunt. et sic de alijs ut dicitur Albu. sicut tali enim densa
 diantis humoris et agentis caloris sibi digerentis in pro-
 ductis omnibus saporum die generantur. Item dicitur tam arbores
 quam platee in fructuum maturacione. nam quedam maturescunt ci-
 tius. ut dicitur Aresio. sicut mora et cerasa et pilla et hoc acci-
 dit propter sufficientiam caloris. potens super humidum. matu-
 randum et digerendum et obedientiam humoris actioni caloris
 nullatenus resistens. quedam vero maturos sunt fructus tar-
 dius propter grossitatem humoris aqum inobedientiam et insuffi-
 cientiam caloris digerentis et hoc accidit potissime in ar-
 boribus que sunt siluestres. Eadem est ratio que quedam arbores
 citius frondescent et quedam tardius. cito emittunt folia propter
 abundantiam humoris aqum non indigestum vinctuosum huius-
 modi et defacili se extendentis ad arboris siue platee extre-
 mitates. et ex contrarium causa propria accidit consuevit.

De arbore aromatica.

Capitulum. ii.

Arbore aromatica ali-

quam habet aroma in corice. aliquam in flore. aliquam in
 fructu suo. ut patet in cinamomo quod est cortex. et in nucem quod
 est flos et in muscato quod fructus. Est autem causa aromatica
 ut dicitur Albu. sicca terrenum sibi mixtum sibi aquo et
 finem eius densum magis in una parte arboris quam in alia est una
 pars magis aromatica quam alia. alio vero arborum est totum aro-
 matica finem omnes sui partes ut arbor balsami cuius singule
 partes sunt odoris fragrantas respirantes ut post dicitur.
 Item aromatics vero plateas et arbores quedam grana in quibus
 bus est ratio seminalis preceat. quedam pro se et propter comixtionem
 elementorum producit. quedam ex radicibus vel stipitibus planta-
 tionem multiplicat. quedam pro inferiorem surculi in truco esse
 debitam seminat. ut dicitur Albu. Item omnes arborum insertos il-
 le sunt magis laudabiles quam silva sibi inserti. ut dicitur
 Aresio. quod dupliciter intelligitur vel in plateis sibi specie ut in-
 seritur sicut in sicca vitis in vitis. vel de illis que sunt humores
 proportionabile in surculum et truncum cui inserti ita quod
 humor vni sit aptus ad alium nutriendum sic quam surculus
 puri in truco mali inserti vel conuerso. Item non bibe
 est quod surculum in fructu alteri truco tota virtute truci in suam
 virtute puerit et transmutat qualitate. si enim fiat insertio
 oliue super radicem siue truncum bete virtus oliue descendit
 in virtute bethe et idurat eam et facit eam durare pro aliquo tem-
 pus. et tunc humiditate ibi ex parte ad se attrahit et in sum-
 mat in sua similitudine aut puerit. ut dicitur Albu. super finem pro
 libi. Item dicitur idem non puerit defacili ex semine malo
 platee bone. nec ex bono semine vel radice arbores ma-
 le. quibus in animalibus sepius propria videat. cuius ratio est ut dicitur
 Albu. quod platea est terre affixa et vniuerso recipit a terra nu-
 trimentum. Animalia vero non sic propter naturam complexionis
 et enim propter proprietatem appetit suiue appetibilis voluntatis.
 et ratio alio est in animalibus alio in arboribus. Item si omni genere
 arborum sic est quod cultura debita siluestres puerit in ore
 ses. et ponit ares. ibi enim quod amigdali amari pro cultura
 efficiunt dulces. Sicut et mala gnati acidi mediocres
 dicitur esse quod arboribus grossis comices cito fit sterilis. et hoc
 accidit vel propter defectum vinctuosum humoris est ma fructu-
 um. vel propter duritatem corticis phibentis euaporationem
 grossi quod in arboribus est nocuum. huius dicitur ibidem quod si scida
 radice eius et illi scissure lapis imittat rarisim fecunda fiet
 cuius ratio est ut dicitur Albu. quod pro ista scissura fit nocui grossi

euaporatio 7 calor solis vel aeris circūstātis intro-
ductio cuius virtute fiet ipsius humoris corrupti con-
sumptio. Itē dī ibidē amigdala 7 malagranata mu-
tant a malicia p culturā. nam malagranata stercore
porcino simata 7 aqua dulci rigata melioratur. cui?
rō est vt dī. albu. qz per caliditātē 7 siccitatē huius fimi
supfluitas aquosa repunitur in granatis. h ne p ex-
cessum caliditatis 7 siccitatis fimi cōuertat fructus in
amaritudinē cōpetit apponere aquā dulcē caloris 7
siccitatis dominū tpantem. Similit̄ amigdala vt dī
ibidē clavis cōfite gūmi p multū t̄pus emittit 7 aq̄
sam supfluitatē impediētē generationem vinctuosi
humoris q̄ ē materia fructuū. 7 ita p bec a sua mali-
cia alteratur. vt dicit albu. Item ibidē arbores 7 plā-
te siluestres p artificū 7 culturā sūt orientales fructife-
re 7 fertiles. ad hoc aut vt siluestris plāta fiat fructi-
fera vel altercē in bonitate a malicia multū cōfert lo-
cus 7 labor in colendo 7 maxime ipsi anni in q̄ plan-
tatē sicut ibi dicit Aresto. 7 ponit exemplū de boleno
idē in usquamio. qz qd est natū in plā ē perniciosum
h trāsmutatū 7 trāspiantatū in egyptū 7 in hierusa-
lem fit cōmestibile. 7 hoc accidit vt dicit Albu. qz p
tpantē loci a distemperātia ad mediū reuocatur
Item tali trāsmutationi maxime coopat̄ t̄pus vt di-
cit Aresto. arbores q̄ indigent plantatione plantan-
tur plures in vere 7 hoc ppter tēperantia caloris 7
humiditatis pfortantū caliditātē 7 hūiditātē arborū
7 plātaz. In hyeme vō pauce ppter supabundā-
tiam frigiditatis 7 hūiditatis. h in autūno ppter fri-
giditātē 7 siccitatē. paucissime vō in estate post ortū
felle canicule 7 hoc ppter dñum caloris 7 siccitatis
cōsumētū humidū naturale in planta 7 p̄cipue in
scz terre illius siccitas t̄pat̄ ex fluxu nili. vt dī. Arest.
7 Albu. Item ibidē dī qz arbores diuersimode pro-
ducūt frondes suas. Nam qdam ex radice qdam ex
stipite. qdam iuxta terraz. quedā in ramis 7 virgis
iuxta summitatē. qdam in medio. Causa diuersitat-
is huius in pducendo ē diuersitas humoris aquosi
subtilis leuis 7 nō vinctuosi qui est materia folioz. 7
eq̄lter nō abūdat in oibz. 7 opatio caloris ē dissimi-
lis in diuersis. 7 ideo dissimilit̄ ex illo humore pdu-
cūt frondes. sicut qdā fructificāt semel in anno 7 q̄
dam pluries. 7 non maturātur fructus vltimū h fructi
di remanēt 7 indigesti. qz ppter vicinitatē huius ca-
lor nō sufficit ad maturandū. semel autē fructificare
pfecte magis ē cōfuetū. qz semel in āno semē colligūt
7 semel sufficit calor ad extensionē hūoris 7 ad extre-
mitates arboris 7 ad cōuersionē eius in substantia
fructus 7 ei? cōpletā maturatiōnē. Item qdam ar-
bores sunt fertiles p multa t̄pa ppter abūdantiā ca-
liditatis 7 humoris vinctuosi sicut ficus. 7 qdam vno
anno fructificāt 7 alio requiescunt vt oliue. cui? rō ē
qz in sequētī anno reficiantur restaurando sibi hūorē.
tantū enī emittūt vno anno ad substantiā fructus q̄n-
tū req̄rit secūdus annus ad humoris restauratiōnē
licet multos pducant ramos t̄pe refectionis. modi-
cū tamē t̄nc t̄pis pducūt fructū. Item qdam arbores
sunt fertiliores in iuuentute q̄ senectate. qz in iuuen-
tute plus abūdat in calore 7 humore. qdam vō cō-
uerſo plus fructificant in senectate q̄ in iuuentute.

cuius rō est vt dī. Alber. qz in iuuentute plus abū-
dat hūiditate q̄ naturalis calor possit digerere
fit inobediēs calori. in senectute vō minorat̄
7 fit obediēs digestiōni calori. 7 hoc pz in amig-
7 piris sicut exemplificat ibi Arest. Item dī. qz
qz tam arborū q̄ plantaz siluestriū 7 orientaliū
tas discernit p m. r̄culos 7 feminas. qz arborū
la ē spissior durior 7 densior 7 ramosior q̄ femi-
nicioz 7 fructus ei? breuior 7 maturior 7 folia
sa 7 surculi quoz oim rō est. vt dī. Alber. qz
secularbores plus abūdant in calore 7 siccitate
mine quo ptes masculē vehemētē pstringant
nec 7 faciūt arborē spissiozem. Item dī. qz
multiplicāns hūorē 7 extendētis in plures ptes
ramosiorē. sicut enī in r̄sio siccitatis psumētis
rem efficit sicciorē. Soliditas enī 7 structura
arboris masculē phibet humore multum emitti
vnū locū arboris siue plante. vt reuertatur in
fructus 7 ideo fructū hz breuiorē. folia sūt
sa a femina. qz asperiora 7 minorā ac strictiora
dominiū siccitatis. similiter 7 surculos duriorē
bet q̄ femina 7 hoc ppter maiorē humiditātē
dentē in femina magis q̄ in mascula. Item dī.
qz si folia vel puluis folioz vel cortex masculi
me. folijs femine cōponatur. vt cohereant. aut
turabūtur fructus femine 7 phibēt casum folijs
fructus donec cōpleta fuerit digestio. Et huius
dicit Alber. qz mascula palma mediātē aere dicit̄
auget calorē femine quo mediante excitat̄ calorē
ad opatiōnē digestiōis quā Aresto. pepenſim
in li. meth. Item dicit Aresto. qz discernit mascula
a femina p pullatiōnē velociorē. prius enī pullat̄
q̄ femina ppter calorē fortiorē 7 etiā p odorē.
mascula plus odorat q̄ femina ppter maiorē subtili-
tatem sicut resoluta a mascula 7 nō a femina. Item
dicit Aresto. qz vctus desert odorē masculi ad femi-
7 maturabūtur citius ei? fructus similit̄ coheret
ptes. s. fructuū femine ad maturatiōnē q̄ folijs
sculi in illa. s. in femina sunt apprehensa. dicit
Albertus. qz folia masculē palme p̄uicta folijs
ita adinuicē coherēbūt qz vir poterunt sine
abintuicē separi. Item dicit idē Aresto. qz ficus
stres cōferūt sicibus orientibz q̄n ex oppositiō-
tantē. qz siluestres sunt calidiores 7 sicciores. 7
tant calorē orientiū 7 pfortāt. Item humoris
uictis resolutus 7 dilatatus ad radices ficus
sis ipm nutrit 7 pfortāt. Sicut dicit ibidē Aresto.
balauſtia q̄ est flos malagranati. h hic ponit p-
re. s. malagranata oliuis cōferūt si cū eis plantan-
qz balauſtia abūdat in calore cōnētiēte manu-
uari. bec de p̄prietatibus arborū 7 plantarū
de v̄bis Aresto. li. j. vegetabilū. 7 glo. alber. qz
stulit 7 expouit eūdē. In lib. aut̄ aialium. xvij.
Arest. oēs arbores q̄ fructificāt omī āno sūt leg-
Arbores in q̄t q̄ nimirū faciūt fructū cito desiccant
q̄n abus transit in semē. i. humor nutritiū q̄
ret nutrire trāsit in materia seminalē. Alias pos-
tes nobiles 7 insignes tam arborū 7 herbarū q̄
taiz possum? elicere ex v̄bis Aresto. 7 Alber. in
vegetabilū vbi dī. planta habet tres vires. nā
ra habet fixiōnē. ab aqua coadunatiōnē. ab igne

lationē et partium terminatiōē. ex aere et igne raritate et dilatiōē ac extēsiōē. fructuū cōtē ac maturatiōē. Sine ei calore et humido nō terminat et finit vt ptz ibi i crepulo arelater nō coagulāt nec termināt in esse lateri et igne ptes aqueas cōsumēt. et terras piter tēte. Ex aere et aqua piter et ex igne hz arbor ē et porositate. ex aqua hz augmētandi possi. qz qd oīno solidū est augeri nō p̄t. vt ibidez esto. et idō lignū maximū et ponderosū nō q̄t i aqua. vbi modica p̄ncula auri submergi capilli. et hz accidit qz lignū ē porosū et iō p̄ abintratiōēz intra poros sup aq̄e sup̄ficiem ligna vō que sunt vltime soliditatis et cōpa cut bebenus et cōsimilia. in aq̄ subito petit vt dicit aresto. ibidez. vbi dicit qz ex bebeno expirauit aer et iō submergit. Porosa aut vñ supenatāt qz multū habēt aeritatis materiā aq̄e sup̄ficiē eleuātis vt ptz in folijs et pluā p̄nis et oibus vinctuosis. nā vt dicit Are. opū ē aq̄e substātiā aerē subleuare et cōdeprimere. et iō rara et porosa aeris susceptiōenatant. compacta vō et p̄pessa inferioza ad infima se pfundūt. Itz vapores terre aq̄e p̄ calore coagulati sunt materia herba plantarū q̄ p̄mixti p̄ calidū igneū et p̄ virtutē ū recipiūt formas cōpletuās herbarū et plā. hoc quo ad semē et quo ad fructū. Calor ita vsus in coagulato sic hūore ad plante nutri. i attrahit aquā dulcē cui etiā coopat̄ extrinse lor solis. Actio aut̄ caloris exterioris cū pp̄ua ate naturali digerit naturalē hūore in eodē cōuertit in substātiā plante vñ fin aresto. montuosa qz ē dulcis dulcē p̄nis hūorem la citius nascūtur plante et maturant fructū. fontes attrahūt hūore dulcē et subnle qb? ē claritas aeris tam in attrahendo q̄ in dige. et sic cito cōuersio illius hūoris in substātiā et dicit aresto. Itē dicit ibidē qz quādoqz friz aer frigidus fugat caloz ad interiora terre et ganf partes suas cū aq̄e homido et p̄ calo cōsumm a cōpūmēte frigidō ad interiora de. ē vapor sic coagulatus et in substātrā plāte ruit et scindit locus p̄ intensiōē caloris et sic it̄ ex eo plāte. Itē qnqz aer mixtus cū terra et ua i fundo aq̄e coagulāt et p̄ actiōē caloris nātis. et digerentis illud mixtū cōsumm geneanta vt ptz in nemphar et in alijs herbis miz q̄ solent crescere i aq̄s et qz sola regūt aqm. rascunt̄ sursum nō expanse. n̄ p̄pter subnltatē et aq̄e dulcis sursum eleuātis. n̄ p̄pter solidiāre radices inferius sustētātis a qua plāte re. gōzē radices et stipitis sustētatiōē in sua ere Itē arest. ibi in locis essentiali frigidis et acci. lter calidis vt in q̄bus aq̄ calida fluit multo nascūt̄ plāte. quia calor aq̄e s̄bit frigidūz hu ad sup̄ficiē terre in locū mixtiōis. vñ ex aere et ae terreo cū hūore aq̄ imbibito p̄ calozē aq̄ larū i plāte substātiā coagulant̄. hz hoc nō fit multū tps vt dicit arest. p̄pter calozē accidē. d̄ p̄ueniētē generatōi talis plāte. Itē ibidē dicit

Arest. qz plante comestibiles melius crescunt in lo. cis lenibus et alius et calidis q̄ i his s̄rijs qz i locis planis et eq̄libus abundat humiditas et maxie q̄ dulcedo adest et aeris tēperies. s̄nt in locis bñ alius qz ibi etiā puritas aeris et abūdantia hūoris dulcis. et hoc p̄pter spongiositatē et vaporē dulcem at trahētē. et iō in mōibus frēq̄nter melior est fertilitas et meliores crescūt fructus. in valle etiā difficile mouēt aer. Vñ ex p̄culcatiōē ibi cito putrescit aer et vapor grossus. vñ sequit̄ praua degestio. Hinc est qz ibi inuenit̄ humor salisus. vt dicit Albu. aq̄ ei salia grauior ē q̄ dulcis vt ptz i crepulo. Arest. ibidē vbi dicit. Quū positi in aq̄ dulci statim petit̄ sūdū i salia vō natabit. terrestritate ei sua et grossitie poterit pond? omi sustinere. et iō aq̄ dulcis facili? attrahit̄ ad loca alta q̄ salia scilicet p̄pter suā depuratiōē subnltatē et leuitatē. Itz aresto. lutū ignitū. i. firmū et tenax cito p̄ducit plantā vinctuosāz p̄ fa cilem trāsmutatiōē talis lutū in vinctuositatē vt dicit ibi Albu. Et ad hoc vt durabilis sit plāte optet vt habeat bene digestū hūore et vinctuosus. vñ ille plante q̄ hūt indigestū hūore supueniente frigiditate cito arestūt vñ et caulis vltra triennū nō durat. n̄ si ei inferat̄ et natura plante insite in s̄p̄te fiet decoctio et conuertit̄ in naturā insite. et durabit diu. Itē vt arest. plāte crescit qnqz ex lapide solido et duro. nā aer inclusus in lapide nit̄ ascende. re hz cū nō inueniat̄ exitū libez p̄p̄ lapidis soliditatē reflectit̄ et mouēt̄ ad lapidis p̄tes et ex sua agitatōē celestis. calefactus autē aer attrahit sursum hūore residuū qui ē in lapide. et exit vapor cū hūore illo cū parua resolutōē p̄nū lapidis et ex illo vapore et hūore de lapide educto qnqz planta generat̄ adiutorio caloris solaris et aerem pius calefactum vigorantis ac digerentis hūore a lapide iaz attractū et in substātiā plante trāsmutat̄is. hz nō diu durat planta talis nisi terra circūstātē et dulca aqua irrigante et temperato aere foueat. et hoc p̄pter hūoris paucitatē. Itē aresto. Planta si fuerit p̄pe sole m̄ id ē vsus orientē citius nascet̄ et hoc p̄pter sufficiētā caloris. tardius vō si fuerit ad occidentē p̄p̄ caloris elongatiōē. Item ibidē dicit Albu. ex temperie seruat̄ cuiuslibet plāte incrementū si ei nimia fuerit humiditas oppilant̄ vie et pon p̄ quos deberet nutrimentū ascendere ad arboris extēsiōē. Eodēz mō si nimia fuerit siccitas cōstringūt̄ pon et sic plāta nō nutrit̄. Itē aresto. Quelibet planta q̄tuor: in diget. scz semine terminato et in sua specie p̄fecto et maturo et a putrefactōē cōseruato. et cōuenient lo co. i. territorio generatōi plante cūgruo. et aqua moderata hūore scz temperato. et aere cōsimili scz medio criter tēperato. qz vt dicit Albu. si aer fuerit nimis calidus calor naturalis euaporabit apertis poris. si nimis frigidus suffocabit plantāz prima duo sunt necessaria ad plāte generatōēz. secūda duo necessaria ad eius nutrimentū et cōseruatiōē. Itē species et plante medicinales que crescūt in mōibus ad vespēdū sunt min? delectabiles. et ad digerendum fructus hūt duriores. et hoc p̄pter vehemētē coagulatiōē p̄ calozē agentē in humiditatē. et iō tales fructus nō multū sunt nutritibiles. vt dicit arest.

quia vt di. Albu. Quāto planta ē magis medicina
lis tāto minus nutrit. Itē loca a sole remota nō est
plantarū multarū sicut nec aial fecunditatis multae est
in talib⁹ locis vt dicit Arest. cui⁹ ratio ē vt dicit Al
bu. qz illi q̄ sunt directe sub septentrione hnt diē pri
nuē p̄ dimidiū annū. per reliquū aut noctē. Ibi er
go raro crescit planta vel aial in estate nō pōt ppter
cōtinuationē caliditatis. in hyeme vō nō pōt ppter
cōtinuationē frigoris. et iō vt dicit Aresto. Planta
ibi generata nō habet vires solum neqz fructū. p̄
defectū caloris agentis in tempe anni. et ppter su
perfluitatē eius in alio. Itē arbor multarū spinarū
multū hz de humore vinctuoso. et cū se mouerit ille
vapor vinctuosus p̄ calozē p̄p̄nū cooperante calo
re stellarū digerit z cōuertit in substātiā plante q̄ ei
inserit. vnde illam digestionē opat calor vitalis in
planta cū caloze extrinseco cōpetente et crescit plāta
inlita gracilis et extensa sursum. Vñ p̄p̄nū est plāta
multū spinose vt in ea fiat infertio plante alteri⁹ spe
ciei et hoc vt dicit Albu. qz hz multū humorē attra
ctatū ab exteriori caloze vinctuosus. et ita cōglutina
tiōez expulsiōe ā caloze interiori in pluribus locis.
ita qz pars eius supior cū expellit est subtilior et pe
netrabilior p̄ quas pōt aperire multos poros plante
et ipsos ingredi. et ipsaz incorpare et cōsolidare plā
te inferiori. Ita planta q̄ inserit. plantā siue truncū
cui inserit trāsmutat i suā speciē et nō ecōuerso cui⁹
rō est. vt Albu. dicit. qz inferior plāta mouet supiorē
p̄ humorē z calozē quē ei trāsmittit. hz supior hūores
attractū vltorius digerit et decoquit et in naturā su
am cōuertit et postea virtutē suā in inferiorē trans
mittit. et alterat illam cui inserta fuerit z cōuertit eā
in suaz naturā et speciē. Itē quiqz sunt species gene
rationis plante vt dicit Aresto. scz ex semine et putre
dine. et ex humore aq̄ et ex plantatōe. z ex vnius in
aliā infertione. Itē sunt arbores q̄ pducunt fructū
ante folia vt dicit Aresto. sicut ille q̄ hnt multū hu
morē vinctuosum materialē ad fructū. quē vt diges
serit calor naturalis simul cū caloze solari cito matu
rabit fructū et ille humor vinctuosus abundans. p
hibet humorē aquosum materialē ad folia ne ascen
dat in folia aut prumpat an fructūz in tali planta.
Itē quedā citius pducunt folia q̄ fructū. et hz p̄
defectū et paucitatē humoris vinctuosi et abūdātiā
humoris aquei materialis ad folia quem calor sola
ris citius attrahit ad locū pductis foliorū. q̄ vn
ctuosus humorē ad pductionē fructū. z iō tarda
tur maturatio vinctuosi humoris materialis ad fru
ctum. et fit p̄cessio foliorū. Itē quedā sil pducūt fo
lia cū fructu vt ille que hnt p̄dictos humores mul
tos et p̄portionales et calozē interiorē exteriori calo
ri solis in aere eq̄litter opantē in vitroqz et vtrūqz. s.
aquosus in folia et vinctuosus in fructus eq̄litter ex
pellentē. Itē aresto. antiqui sapiētes asserbant fru
ctus et folia eē idē. et folia nō eē nisi. p̄p̄ fructū nec
differre abinuicē materia nisi fm maiorē vlt̄ minorē
digestionē aq̄si et crudi humoris. M̄ humorē aq̄
sus et subtilis cito attrahit a caloze solis et cedit i fo
lia. qui vō magis ē vinctuosus et digest⁹ cedit i ma
teriā ipsi⁹ fructus. Itē dicit arest. qz aliquē arbores
sunt spinose nō ē de intēuone nature plante substā

tiā generantis h̄ accidit ex raritate arboris
te p̄ quā attrahit humor frigid⁹ parū com
ens p̄ illā arboris raritate a caloze solis in
agulat et fit i spina forma pyramidalis in
ita stipitem a ḡrosso et lato et in parte antio
nat in acuto. naz humor subtilis q̄ ad sp̄nā
materialis elonā paulatim a planta et in le
acutus se diffundit. eodē mō faciūt oēs arbo
ptes pyramidalis sunt figure. Itēz arbores
generalit̄ sunt vinctes. antierius albe. p̄
hz materiā appropinquātē ad albedinē et p̄
oz ad virozē. nam materia que attrahit ab in
et expellit ad exteriora in cortice aliquāntū
et in virozē trāsmutat qz virozē medius est
ruborē q̄ puenit ex p̄fecte caloze actōe. et m
dinē que puenit ex imp̄fecta. Itē Aresto. qz
variant in figura. nā quedā sursum. quedā
quedā vō inter hec tenēt mediū. Ille cū in
medulla viget humor subtilis quē mouet
bit calor ad superiora pyramidantē. i. formā
dalē ad modū flame. que ascēdit in p̄mā
igneā eleuant. Ille vō in quarū medulla
mor ḡrossus et aquosus inferiori dep̄mate
gustant. Vnde z ille ptes sua grauitate im
uētur z in ḡrossum in pte infima coartant.
vero erit humor medius. et inter ḡrossū
temperat. pars ascendet sursum et erit ca
onis et pars deorsum) que est caūsa ingul
vñ fm maiorē vel minorē digestionē illius
ris in radice z medulla solet magna appere
figura. nā necessaria est prima digestio in rad
eius incrementū. secūda vō necessaria est
la p̄p̄ cōpletionē maturacionē. dilatanōē
uacionē. Et sufficit ista duplex digestio ad p̄
cōpletionē. et tertia i solis animalib⁹ resp̄
Arest. et exponit Albu. Itēz diuerſificānt
in folijs et in ramis fm multitudine humoris
paucitatē. et caloris fortitudinem vel remissio
tem nam si calor fuerit fortis z humor multus
ta in exitu erūt folia atqz rami et ecōuerso
ritatem humoris abilis ad consumptionē
cationem. deficcant ipsi rami. cadent folia.
bit arbor vacua atqz nuda. et in contrariis
trario se habebunt. Itē vt dicit Aresto. qz
pyramidantē spine in arboribus. verūtem
figura inuenitur in folijs et in fructibus. qz
tus plante primo fuerint ampli et valde
cipio humoris et post siccitate et frigiditate
tur. folia et fructus inferioris ingrossabunt
perioribus gracilabunt. et pyramidantē et
pter attractionē leuioris partis humoris
riora vi caloris et repulsum humoris gra
superiora. Contingit tamē tam solum q̄
sepis acui in extremitatibus z pyramidantē
do virtute caloris et raritate humoris sup
cula leuigatur. et parte inferiorē cauda eius
humor in medio distenditur z sic substātiā
vel folij in medio dilatatur et vtrūqz extr
pter dominū ignee virtutis in cōmuni qu
do ducitur et subtiliatur. et sic in pyramidantē
matur. Itē ibidem dicit Aresto. qz arbores

tedā faciūt flores ex humore subtili et puro etiā
 te ī medulla. nō tamē per omnia terminata nec
 illa sū vltimaz fructus cōpletionē. disposita tū
 uctus pductionē quedā aut arbores. ppter nō
 humoris viscosi tatē nō habent flores quia ille
 lor nō p̄t subtiliari et ppter suā vinctuositatē in
 sitatē floridā dilatarī. vt pz in ficu que non bz
 s ex causā iam dicta quedā etiā nō habēt flo
 ppter humoris liquiditatē quia nō pōt ī florīs
 antiaz coagularī. vt pz in palma et similib⁹ vt
 Aresto. et iō sū diuersitate materie in qua di
 mode agit calor. diuersi calores in floribus taz
 arū q̄ arborū generant. sed ista prosequi non
 sentis negotij. et ideo de eis ad p̄sens ppter re
 fore arbitror quiescendū. Tū alias supaddit
 o. p̄prietates in sine. ij. li. quas nō reputo p̄m
 las. Dicit etiā circa finē. Planta inquit habens
 iaz cornicem multum extenditur in altitudine et
 ppter extēsiōnē humoris et impulsū caloris.
 grossitudo corticis humorē recipiens. nō sinit
 i defluere. nec etiā ppter suam densitatē p̄m
 lozem p̄ poros euaporare et q̄ necesse habet se
 mēdere et dilatare. vt pz in pino ī palma et in cō
 ulibus vt dicit aresto. Itē ibidē arbores habent
 aetiaz humorē magnaz habent vinctuositatē
 lozem fortem in radice. et iō resoluūt humores
 ad exteriora arboris et generant gummi aliq̄
 i. aliq̄ exteriori aere frigido coagulātē ī modū
 dis vel cōchule indurate. et hoc accidit aliq̄ ex
 ditate p̄strigente aliquando et caliditate liqui
 es partes educente et consuante et grossiores
 arbores quedaz alterant sū tempous altera
 e que impingente sicut ibidem dicit albu. Itē
 te virescūt. in hyeme pallecūt et tū folia sua nō
 ut nec p̄iiciunt. fortem etiā habent calorē in cor
 rā. et ideo calor fugit ad interiora arboris et eti
 olionū. a facie frigidi aeri hyemalis et iō exteri
 pallida et glauca fiunt. tū nō cadunt folia. ppter
 ostitatem humoris et intensam fortitudinem ca
 s. Itē ibidē. Arbores facientes fructū in prin
 o faciūt fructus amaros. q̄ sē nouiter sūt plā
 et in earū fructu tūc dūā amaritudo vel ponti
 s sapor sē accedens ad amaritudinē. Cui⁹ cau
 l. q̄nī palma digestio acida est et pontica. ppter
 nois attracti grossiciem et terrestritatem et p̄p
 us digerentis paucitatē et debilitatē. et iō gene
 o talis fructū est p̄ter dulcedinē. q̄ ipsorū hu
 i crudus remanet et indigestus. s̄ post conforta
 aloze. et augmentato humore depurato. calor di
 ns humorē ipsū efficit sapidū atqz dulcē. q̄ vt
 sabbidit Aresto. etiā amarū in ignem missum dul
 it. et hoc accidit sū albu. ppter illam quā recipit
 itate ignis digerentis immutationē. Itē ibidē.
 locis acidis frigidis sē atqz siccis aliquando p
 canit fructus dulces quia calor innat⁹ intra ace
 um humorē inclusus p̄ calorem solis adiutus
 erit illam acetositatē et conuertit in dulcorē. et
 fructus dulcis. q̄uis acida sūt folia et etiā ex
 ritates in q̄bus non est tanta digestio et caloris
 ratio. quēadmodū est in fructu. Edringit tamē
 i q̄ p̄pter supuenientē nimā adustionez ille

fructus primus factus dulcis cōuertit in amaritū
 dinē prop̄t supflūū calorem et humoris residui pau
 citatē. Itē ibidē. In locis temperatis et terris aū
 dies vernaes fructus celerius maturescunt ppter
 caloris sufficientiā et aeris exterioris dispositionem
 temperataz. Itē ibidem quedā sunt arbores que
 primo faciunt fructus dulces. deinde pontici effici
 unt et amari. sicut arbores mirabolanorū. cui⁹ cau
 sa est vt ibidē d̄: q̄ arbor talis habz fructus magne
 raritatis etiā in hora digestiōis cū sit meat⁹ magni
 et ampli sequit⁹ calor sufficiens humores materiales
 ad fructū et maturabit fructū. et iō hōmō fructus
 in digestiōis principio erit dulcis. s̄ postqz calor ex
 stens in meatib⁹ cōsumentib⁹ humorē inducit siccit
 atem q̄ constringit meat⁹ et poros ita q̄ nec calor
 nec humor pōt ad locū fructus puenire mutantz
 frigiditas et siccitas calorē et humorē ppter qd̄ alte
 rat fructus in ponticitatē eo q̄ p̄hibet ois ascēsus
 sine accensus caliditatis innati et humoris p̄ cōstri
 ctionē inductā a siccitate. et sic erit frigiditas vincēs
 in fructu ppter defectum caloris. et erit fortis ponti
 citatis ppter iuncturā siccitatis. Sed tandem calor
 innat⁹ eleuat ad locū fruct⁹ et vigorat p̄ calorem sol.
 p̄t qd̄ vincit iterū frigiditatē et inducit itensaz calē
 ditatē et siccitatē et sic erit fruct⁹ amarus. In arbori
 bus plantādis p̄ter et serendis etas lune maxie cō
 sideranda ē nā q̄ plantant in plenilunio recto vl in
 recto nouilunio minus cōualescūt et si cōualuerint
 fructū faciūt vermiculosus. et fructus tūc plāte ar
 boris citius putrescūt. Silī et arbores q̄ tūc de terra
 p̄landūtur minus durāt et citius a vermib⁹ corro
 dunt sic di. p̄stan. q̄re supra li. viij. de effectib⁹ lune
 Itē iter arborē et ei⁹ fructū ē qd̄ daz retinaculū quo
 fruct⁹ adberet arbori. sicut fet⁹ p̄ vmbilicū adberet
 matrici. vt di. p̄stan. et illud retinaculū pio ē debile
 et laxum et attractiuo hūōi adbuuicium. et iō fru
 ctus tūc defacili excueit si fortius veni impullū tūc
 rpiis arbor moueat s̄ post paulanm caloris humorē
 induratē fortius adberet et fruct⁹ ita defacili nō tūc
 cadit s̄ in sine fructu maturato et ad debitā quānti
 tē p̄ducto areseat illud retinaculū vel putrescat. et iō
 fruct⁹ defacili mouēt tūc ad casū. Et quāto arbor
 p̄fundi⁹ figit radicez tanto attrahu pl⁹ hūōis et si
 fructifera ē plus abudat in folijs fructib⁹ et ramis.
 Itē arbor supfluis absalis melius fructificat. nant
 trāsit humor i fructū qui trāsiret in nutrimentū sup
 fluoꝝ. Hec de natura et p̄prietate arborū in genera
 li dicta n̄c sufficiant.

De amygdalo.

Capitulū. iij.

Amygdalus est arbor
 mature florens et d̄: hec amygdal⁹ p̄ arborē
 et hic amygdalus pro fructu. Vnde quidā ait. Sūt
 matura moza pura ficus amygdala moza. Tamen
 hec amygdala le. inuenitur pro fructu in sacra pagi
 na. Numeri. xvij. Sacra enim scriptura vt dicit.
 Hiero. nō vult se sp̄ subijcere grammatice legi nec
 vult illi⁹ arte regi. Itē. añ li. xvij. sic d̄. amygdala
 grecū ē q̄ latine nux lōga vocat. Hanc nucidā mul
 ti vocāt. q̄si minore nuce. de q̄ virgilius. Cū se nux
 plurima siluis induit in florē. Lūctis ei arboribus

por florib? se conuellit. et ad inferenda poma arbu
 sta sequentia puenit hucusq? **Alid.** De amigdalib? dicit
 aresto. in li. de plantis. q? indigent cultura et marie
 q? sunt antiquae. vñ si clauis pferent emittet qdaz
 gum. et depurabitur humor in medulla q? materia e
 ipsius fructus. et id plus fructificat amigdali bñ cul
 te q? sunt antiq? q? nouelle. Duplice aut fructu fert
 amigdalis scilicet dulcem et amara vt dicit in plat.
 et dulcia amigdala valia sunt ad cibū. amara vero
 ad medicina sūt ei calida et sicca. de dulci amigdalo
 dicit **Dyasco.** q? si recens cū suo folliculo comedat. p
 dest stomacho. sed caput grauat. caliginē nutrit. ve
 nerē accendit. somnū facit. ebrietatē resistit. Itē dicit
 ibidē q? si vulpes comedat amigdala moriet. Sepe
 em qd medicinalē est hoi. venenosum et mortiferū
 ē alteri aial? et cōuerso. Item idem. sere tota arbor
 amigdalorū amarorū ē medicinalis. **Mar?** radix ei?
 elixata sine cocta. et trita maclās vultus tollit et pur
 gat fronti linata dolorē capitis mitigat. vulnera pu
 trida mixto melle mundificat atq? sanat. cortex etiā et
 folia sunt mundificatiua exterminatiua et sanatiua.
Deū autē de amigdalib? extractū vermes et lumbri
 cos in vētre necat. menstrua puocat et purgat. con
 tra surditatē efficaciter iuuat. et aurū sanū mūdāt
 et sudicat si tepidū auri instillet vt di. **Dyasc.** Itē flo
 res ei? decocti in oleo caducos et letargicos excitāt.
 eū melle trū morib? caninis obuiāt. vlcera sanat.
 gumū qd de amigdalib? erudat mixtū pondi sangui
 nē reijciētis iuuat. et sic pz q? pap? vel nihil ē in amig
 dalo qd nō cōueniat medicinis vt dicit **dyasco.**

Capitulū. iiii.

Abies nomen ē arbor

Ans sic dicte ab eundo eo q? pre ceteris arbo
 ribus longe abeat et in altū altius se extendat. **Lui**
 us natura ē vt dicit **Alido.** li. viij. q? ē expers terreni
 humoris. et id abilis est atq? leuis. **Ex** abiete autē di
 cunt abiegna ligna vel alia que de abiete cōponun
 tur. **Et** abietarius dicitur qui aliqua de abiete ope
 ratur. vt dicit **Alido.** fm **Aresto.** autē abies est
 arbor in altū se extendēs plurimū habēs raritatis i
 substantia et subtilis hūditatis. et id calor eius na
 turalis a solis calore tortificat et illā hūditatē defa
 cili cleuat et p sursum mittit et sic ipam i arboris sub
 stantia cōuertens arborē altā facit. **Est** etiā arbor
 mire rectitudinis. pap? vel nihil hñs tortuositatis. et
 hoc ppter virtutē caloris et cōlitate humoris opa
 tionū caliditatis obediētē et id directe sursum sine ali
 qua tortuositate cleuat. q?uis enī abies generē et
 humorē leui et subtili. illius tamen humoris super
 fluitatem reijcit natura ad eius superficiem scilicet
 inter lignū et corticē. et ibidē a calore exteriori inui
 scat et in natura sine cuiusdā odore trāsmutat
 ppter eandē etiā viscositatē vinctuosam ligno abie
 gno incorporatā abies igni appositā facillime infla
 mat. **Varijs** insup edificiorū structuris abies accō
 modat et marie ppter suā rectā altitudinē et formā
 piramidale edificatiōni nauū vtilē adaptat.

De aloa.

Capitulū. v.

Aloa arbor ē aromati

ca que in india generat vt dicit. **Papias.**
 bor odoris suauissimi atq? fragrantissimi
 vice tymiamatis altarib? adolec vñ nomen
 se dicit **De** ligno aut aloes dicit in plat. **Alloes**
 calidū et sicū qd recipit in magno flumine
 me cui cōiungit fluuuū padisi. **Vñ** a plan
 dit q? p dicitū lignū inter padisi arborē
 aliquo vel impulsu de padiso indie deduc
 tantes aut iuxta fluuū missis renibus in
 gnū interceptū et referuāt vsui medicina
 eū medicinalē. **Lignū** aut aloē ē triplex vt
 stan. in li. graduū. primum est vald ponderosū
 est nodosus ē valde aromaticum. et est sub
 pous et subnigrū coloris et subnigrū et cōm
 nō omnino resistēs. **Dicit** etiā q? cū masticā
 odor aromaticus videt attingere cerebrū
 modo replere. **Secūdu** genus ē min? pot
 nec adeo aromaticū nec amarū. **Tercū** gen
 albidū valde leue nec ē alicū? saponis et pap
 ris nisi sit aliunde coaptatū. **Sophsitica**
 aloes cū quodam ligno sibi simili in ponder
 et nodositate et modico aromate. et a quib
 gnū aloes siluestris nuncupat. hoc lignū
 cū plābo vt color immutet. addita supflua
 riū vt fiat aliquatulus amay et subnigrū et p
 in decoctōe optimi aloes cū multo vt fiat val
 maticū. et sic fit vt vit ab optimo discernat.
 scit tū quia dimissimū est et masticatū dicit
 resistit et dū masticat sapor amarus interius
 tū. **Lignū** aloes stomachū cōfortat. digesti
 rat et debilitatē cordis ac cerebrū cōfortat. cre
 pim et cardiacam marie passionē iuuat. **M**
 oēs cordis passiones et debilitates et frigidi
 uenientes valet vini decoctōis aloes. sed q
 inde fit amay modicū apponat et p delicatū
 aq? rosacea vinū tpef. et tale vinū potent
 nari. q? a ligno multū immutat. eius sum?
 receptus infrigidatū cerebrū calefacit et deb
 cōfortat. **Et** vt laudes ei? pcludā in oibus
 debilitatib? subuenit et adiuuat siqs mō dicit
 sciat hucusq? plat.

De aloes.

Capitulū.

Aloe etiaz dicitur

Adam herbe succus q? herba aloem
 hec herba in india et plia et locis alijs plurimū
 perit cui? succus exprimit et ad ignē decoquit
 soli exponit et efficit vt dicit plat. **Alloes** etiā
 genera sct citrinū epaticū et caballinū. vt dicit
Et differunt iste tres spēs in bonitate. nā bonū
 ballinū meli? ē epaticū s? opimū ē citrinū. et
 nun? et colore citrino et rufo. et pcepue cū
 puluis appet ac si ess? puluis croci. et ē et
 clara marie qū cōfringit p minuta frustra. et
 git exeo nun? est fetidū et unū amay. **Epaticū**
 aloes affilit epati i colore colore ei h? epaticū
 et forania quedā venay. obscurā etiā h? sub
 et nō clarā. et ē amarū q? ē citrinū. **Caballinū**
 aloes nigrū est et obscurū. et fetulentā h? sub
 amarissimū saporē et horribilissimū odorē. **Epaticū**
 aut caballinū ita vt videat epaticū vel

in puluere croci et aceto si decies in illo intingat et
 sicceat et tunc in noua et color et odor ut citrinum
 hepaticum videat. discernit tamē qz cū frāgī et di-
 us confricat. statim fetidissimū sentit et amarissi-
 u inuenit qd nō ē i hepatico et citrino. Omne autē
 de quāto de sua natura ē min⁹ amarū r min⁹ feti-
 dū ē magis laudabile. Aloe autē q̄uis et natura sit
 nāz tū multiplicat ē vule et saluiferū. nā flegma
 keram et melancoliam mūdificat atqz purgat. mē
 a nervosa p̄forat. stomachū a viscosis humorib⁹
 nociuis euacuat. caput a dolore releuat qm̄ fumo
 as stomachi caput grauat. visum clarificat. sple-
 et epar deopilat. menstrua puocat. in corpe di-
 colorato bonū colorē generat. ab dyrope corp⁹ p̄-
 uat et in principio curat. puluis eius cū melle da-
 a lumbicos. i. vermes ventris necat. fluxū capil-
 lū phibet et a casu p̄seruat. artheticos tuat. pru-
 gantē oculorū placat. membroz genitaliū vlcera fa-
 it. putredinē onis et gingiuarū mūdāt. recētia vul-
 tra sanat cōsolidat mūdificat et desiccāt. amāz est
 sed dulce stomacho. stomachū etiā infrigidat et
 bilitatū cōfortat et digestionē adiuuat et pcurat.
 et omnia de dyasco. et plat. et auicen. excerpta sunt.
 De arundine. Capitulum. xij.

Rundo est media in-
 ter herbam et arbore. herba quidē robusti-
 et durior; s; arbor ē fragilior. ceteri plana et inte-
 vacua et caua nodosa lenis in paludib⁹ enutri-
 ventis cedens defacili manū ledēs. de arundine
 ē Jli. li. xvj. Arūdo ē dicta eo qd cito arefacit. i. in-
 icis aut stagnis crescūt arūdines et quarū radice
 p̄fessum suauissimū succū bibūt. vñ et vario dicit.
 Indica nō magna in arbore crescūt arūdo. Jlius et
 nris p̄mī radiceb⁹ humor. Dulcia cui nequeūt
 ieco cōtendere mella.
 De amomo. Capitulum. viij.

Amomū vt dicit Jli.
 li. xvj. ē vocatū eo qd habz odore veluti cy-
 amomū. Nascat i Syria et armenia. cui⁹ frater bo-
 esum semē reddit sibi cōnexū habēs florē albū si-
 milē violē. et folia similia brone. odore etiā suo pre-
 onno sominos suauificat. Amomū ē herba odonifē
 a vt dicit dyasco. et ē coloris subruſi folia hūs piū-
 ta et semina copiosa habēs ad modū violē florem
 lbū. Et amomi triplex spēs qdā ē est armeniacū
 et illud ceteris est nobilī⁹. filii q̄des coloris. s; odo-
 is optimi et virtutis maxie ac valoris. Aliud ē qd
 resat i locis hūidīs et aquosis et ē leue tactu. sapo-
 ē exprimēs atqz gerens. Tercū vocat ponticū ru-
 um nō longū. Est aut eligēdū qd ē recens et albu.
 emine plenū sup virgas purpureas expassū; maxi-
 te odoniferū et ponderosum qd masticatū quodaz
 icumie mordet linguā. Vñ habēs colorē nō variū
 iō diuersum vt di. Auicen. et dyasco. De amomūz
 s; fm̄ eodē autores v̄tutē calefaciendi et etiā defic-
 andi. icnb⁹ scorpionū occurrendi. sua decoctiōe in
 iquam oculos fouēdi et a suis dolorib⁹ releuandi.
 s; v̄tutē dolorē viscerū sedādi. et ventositatē extenu-
 andi et mēstrua puocandi. cui⁹ elixature siue deco-

ctio sumpta hz virtutē freneticis subueniendi. ep̄-
 teticos adiuuandi et etiā podagricis succurrēdi in
 oib⁹ siq̄des nobilibus antidosis et receptiōibus et
 medicinis solet amomūz sepi⁹ adhiberi. q̄uis loco
 ipsius multi aliā herbā amomidē s; et quidē in co-
 lore simlē. s; in odore et virtute penitus disparē ap-
 ponere sunt cōsueti vt dicit Auicena.

De aneto. Capitulum. ix.

Anetum est herba cu-
 ius semē cōsimili noie ē vocatū cuius semē
 primo cōuenit medicane. radix secundario. sed tercio
 ipsa herba cuius semē pōt seruari p̄ triennū in ma-
 gna efficacia vt dicit dyasc. Aneti⁹ nō est vt singulis
 annis renouet. cuius radix adhuc viridis alicui⁹ ē
 valoris. sed desiccata nullius vt dicit idē. Nabyvir-
 tutē diureticā calidā s; et apertiuā et cōpactionz di-
 uisiam ventositatis et inflatōis extenuatiū et toili
 onis ventris et viscerum mitigatiū. Jtē virtutem
 hz calidi cōfractiuā. menstruorū puocatiū et mea-
 tū v̄rinalū apertiuā. singulē et plenitudine ampu-
 tatiū. somni puocatiū durarū collectionū in cor-
 porē resolutiuā si coctū cū oleo p̄ empla stri modū
 apostemati apponat. Jtē flos eius cū vino coctus
 colorē capitis auferit si inde caput somētē. Jtem i-
 mis et vulture stillanti appositus ipam repunit et de-
 siccāt. Jtē decoctū aneti⁹ cū oleo rigorē neruorū la-
 rat multus et alijs subuenit passioib⁹ sic dicit idē.

De aniso. Capitulum. x.

Anisum eadem habz
 virtutes quas et anetū. sed sapore hz dulci-
 orē. et eius semen est magis minutū et rotundū et a
 multis vocat dulcinū vt dicit in plat. Virtutē ha-
 bet dissoluendi cōsumēdi et ventositates destrūēdi.
 digestionē cōfortandi. oppilationēs splenis et epatis
 apiēdi. phrigēdi calculū puocādi mēstrua et oēs me-
 atus m̄iores apiēdi et emēdādi. Et ideo q̄uis sit
 in quātitate semē minutissimū. est tū multū vule in
 virtute. et plurimū saluiferū.

De alio. Capitulum. xi.

Alium ab olendo est
 dictū eo qd olet vt dicit Jli. li. xvj. Cui⁹ odor
 ē tam fortis qd omēs alios repunit sup et fetores.
 Et iō p̄ loca corrupta necessario trāsitur siue putri-
 da purgatur fortissimis se munūt alliatīs fm̄ dya-
 sco. Aliū multas hz virtutes et tā bonas q̄ malas
 appietates. qz erdiuersis cōponit virtutib⁹ vt dicit
 idē. Vētrē siq̄dē et stomachū turbat et siccāt. sitim
 amouet et corpi appositū corpus vlcerat et vulturat
 et si nimis a colericis sumat in vsuz. corp⁹ inflammat
 et desiccāt leprā generat manā et frenesim exorat. vi-
 sum ledit et hebetat. et iō colericis natura nocet. nāz
 colerā rubeā cito generat et aduſā multiplicat et au-
 gmentat. flegmaticis et frigidis multū cōfert. Est at
 duplex et⁹ genus s; domesticū et siluestre qd sco-
 deon a medicis nuncupat. cuius flos hz recolligi et
 in medicinis apponi vel admisceri. nō ei opat cum
 impetu sic solet domesticū opari. Alij autē domestici
 capitū⁹ maxie v̄tutē. in cui⁹ nā multiplex efficacia

repiſ. nā p̄cipue h̄z virtutē diſſoluendi ⁊ cōſumēdi
 et expellendi venenū et oē venenofus. Vñ nō ſine
 cauſa vocat̄ ab antiq̄s autorib⁹ tyriaca ruſticorum
 vñ dicit diaſco. marie aut̄ valet p̄ morſus et venenū
 canis rabidi. ſi cū ſale ⁊ nucib⁹ iterius accipiat̄ ad-
 dita herba ruta. hec ei q̄tuor ad inuicez cōterant̄. et
 ad quātitatē magne nucis patienti ſep̄ offerant̄. ⁊
 hoc cū vino. eadē etiā cōfectio ſup morſus exterius
 apponat̄. vulnus ei ſanat et venenū attrahit et p̄ſu-
 mit. ⁊ a piculo liberat ac p̄ſeruat ita efficacit ſic tyria-
 ca. Itē aliū virtutē habz incidēdi hūiores groſſos. ⁊
 cōſumēdi et ita valet calculoſis et ſtrāguiriā patien-
 tibus. i. difficultatem urinandi. menſtrua etiā puo-
 cat et emēdat ventrē. lumbicos et alios vermes in
 ventre interſicit ſi cū pipere et ſucco mente et aceto
 ad modū ſalſe offerat̄. dolorem plioz ⁊ lumboz al-
 liū mitigat. ſi mūdātū ac tritū et cū oleo coctū ſuper
 doloris locū ad modūz emplaſtri apponat̄. Valet
 etiā cōtra morpheam. i. leprā cutis ſi locus in quo ē
 morpheæ ſcarificat̄ et poſt cum aliū trito fricet̄ ⁊ ca-
 thaplaſinet̄. Contra ſerpentū morſus valet ſi tritū
 cū lario oleo apponat̄ vt di. dyafco. Itē ydropicis
 p̄deſt. qz humores intercuraneū cōſumit et deſiccāt
 et tumorē ſedat. grādia et cruēta vulnera et ſordida
 purgat et p̄glutinat ⁊ ſanat ſi puluis allij combuſti
 ſupponat̄. Locū etiā aliū cum aq̄ fontana et oēm
 dolorē loci et tumorē tollit. cauēdū tñ eſt ne cōtinue
 in cibis aſſumat̄ qd̄ multū noceret oculis. Vñ ver-
 ſus. Alia vina ven⁹ puluis ven⁹ faba ſum⁹. Iſta
 nocēt ocul⁹ h̄z vigilare magis. ſm Aref. at li. de plan.
 aliū h̄z ſilitudiez cū lilio ⁊ cōicat cū illo i diſpoſitiōe
 capitis et i tuniceſtis. ⁊ h̄z vutē ſementinā i tuniceſ-
 tis radicis ſue et i granis ſuis natis i ſummitate ha-
 ſte ſue. ⁊ i cepula allij poſita i terrā p̄ducit plantaz
 ſilr et ſemen. et h̄z tunicas multas et folia pyramida-
 lia et haſta cauernoſam ⁊ poroſaz. Zillū. etiā ſicut ⁊
 liliū primū facit ſemē ſtipitis ſui et in tenui folliculo
 in grana p̄iungit. cepa vō nō p̄iungit grana ſua. h̄z in
 pediculis ſue pedib⁹ puluis nutrit ea et emittit. fa-
 cit aliūz radices capillares ſicut liliū ⁊ ſicut croc⁹ et
 h̄mōi. Sed in hoc differūt radices allij a lilio. qz nō
 ramificantur in alio ſicut ramificantur in lilio. ⁊ ſi-
 cut aliūz renouat folia ita renouat radices ⁊ ſc̄ tñ
 emittit ſemē ſez in. ij. āno poſtq̄ ſeminat̄ ideo habz
 aliūz tunicas phares et ramosas vt ille tunice ſint ci-
 bus et nutritiōē ſecūdis radicib⁹ ⁊ ſecūdis folijs
 et ſtipiti eius. q̄propter creſcētib⁹ ſecūdis folijs et
 ſtipite attenuant̄ et euaneſcūt tunice ei⁹ i ēra. Et ſi-
 mile hū⁹ in cepis inuenit̄. In hoc aut̄ allijz differt
 a cepa qz ql̄bet aliū tunica carnoſa ſi plantē creſcit
 ex ea planta. ſicut et liliū qd̄ de tunica ſua plātata in
 terrā emittit plātaz. et hoc accidit qz i ſuis tuniceſtis
 ē virt⁹ ſeminatoria ſicut i carnoſis p̄tib⁹ allioz. non
 ſic aut̄ ſit ex cepa. nō ei ex ql̄bz ei⁹ pte plantata. cre-
 ſcit plāta. ſed de toto capite cepa plātata emittit plā-
 tam. qz vtrius ſeminatoria nō ē i ql̄bz pte cepe ſed in
 toto. In hoc etiā differt aliū a lilio qm̄ ei⁹ ptes car-
 noſe qm̄ plantant̄ emittūt gramia ſua et foliū p̄ me-
 diū carnis ſue h̄z tuniceſtis liliū emittūt ab vno latere
 ſui iuxta et nō a medio. Ducuſqz Aref. li. de plā-
 tis ſm nouā translationē.

De abſinthio.

Absinthium ē herba
 calida et ſicca vebemētē et ſuper
 amarā vt dicit diaſco. Cui⁹ duo ſunt ḡna. vñ
 tūcū habēs colorē viridē. et ſaporē pōticū. et
 aliud ē ſub albidū. et minus amarū et ē minus
 ſectus q̄z primū. in ſine veris colligit̄ in vno
 ſiccatur p̄ annum in magna efficaciac p̄ſeruan-
 citur autē p̄arias habere virtutes ſicut plat. et
 ſez relaxatiuā et cōſtrictiuam. cōſtrictiuam inſe-
 groſſitie ſubſtātie et pōticitate. laxatiua inſe-
 liditate et amaritudine. vnde quādo recipitur
 riuſ ſi inuenit materiam compactam propter
 ticitatem ſue ſubſtātie et groſſiciem reddit ma-
 am compactionem. et ſic eſt cauſa maioris p̄ſer-
 nis. materia vero exiſtente abili et digeſta calidē
 diſſoluit eam et pōticitate ſua compamētē exp-
 eam. ſyropus de abſinthio factus ep̄an ſubuen-
 ſtomachum cōforſtat appetitū inuitat ebrietate
 uat et repugnat. yctericiam curat et colorē em-
 rat et inmutat. ſuccus eius cū puluere coctus
 nē deoppilat. dolorem ſtomachi et inſteſtinoz
 ventoliſtate puenientem diſſoluit ⁊ mitigat. ſuccus
 eius auribus inſtillatus humiditates ab eis di-
 lantes deſiccāt cum felle thauri tritū abſinthiū
 ribus iniectū diſſoluit ſonitū et auditum roboret
 emendat. dolorem capitis et ſumoliſtate ſtem-
 pcedentem ſuccus eius ſedat. linorem et dolorem
 p̄cuſſione cuz puluere cimini et melle ampura
 modūz emplaſtri apponat̄. Lumbicos et vna
 aurū ſuccus eius necat ſi inſtillet̄. ſuccus eius
 tatus viſum clarificat. et oculis i poſitus rubore
 rat. ſi ſepius inſundat̄ liboz et pannos a venenū
 et muribus totos ſeruat ſi cū eis in caſtula repo-
 vt dicit Maero. Itēz morſib⁹ migalis et draco-
 obuiat et ſanat ſi bibat̄. Item eius decoctio vna
 tatem ventris et inſtationē ſedat cuz potat̄ vna
 dyafco. P̄ter has virtutes quāſdā habet cōditi-
 et p̄prietates minus laudabiles. nā ſaporis am-
 ritudine et pōticitate inſicit et cōtristat gultū
 nis horribilitate ledit olfactū i amaritudine ⁊ re-
 lac et vinū ⁊ oē dulce cui admixtū fuerit ſeu ad-
 ctū. et ideo apes que frequētāt flores abſinthiū
 unt mel amarum vt dicit dyafcoſco. De abſinthio
 cit Pl. li. xvij. Nō eſt inquit dan dū ſebrietatē
 ſeas naribus arceat ſi fuerit prius potatū ſomni-
 uocat dormientū inſcio ſub capite poſitū. caput
 denigrat quando inunguit̄ vngento facto de
 ſucco ⁊ oleo roſaceo. De apio. Capiti

Apium eſt communis
 herba oib⁹ fere nota. et eo ſic vocata vt
 Iſido. li. xvij. qz apicis id eſt capitis triumphantis
 quondā ſuit ornamētū. Hercules em̄ p̄mibus
 herbam capiti circumpoſuit. cuius radices em̄
 pungnant contra inſidias veneni vt dicit Iſid.
 multe ſpecies vt dicit idē ſez petroſus. ſic dicit̄
 apio eſt ſimilimū in folijs. ſilenū em̄ grecū apio
 citur. creſcit autēz i locis petroſis montib⁹ qz
 pus. et iō launi petroſiliū petrapium vocat̄ vt

Sunt et alie maneries apij vt di. dyasconides
u ranaz. apium risus. et apium emorroidaz.
u ranaz dicit qz i locis aquis vbi raue sunt
suntent qd decoctū cum vino et oleo et ven
tib? cathaplasmatū eorū dolor mirifice oppi
Apium risus dī ab effectu q purgat melācoli
more er cui? superabūdantia fit tristitia. Di
aut q interius receptū in magna quāitate ho
ridendo interficit et occidit. valet cōtra calculū
z stranguiniam et alia menstrua. puocanda si
rū fuerit in aqua vel vino et inde inferiora fo
cā. Apium emorroidaz est dictum eo q eius
isvel cinis superpositus fluxū sanguinis de
Apium cōmune splenis et epatis oppilatio
apit. calculū frangit. yctericiā soluit. ydropicis
aut. freneticis cōuenit si eius succo z oleo rosa
ūcto cui? aceto caput sepius inungat. radit ei?
tē moribus venenatis succurrit et veneno re
vt dicit dyasco. Epilenticis aut nocet oē apij
dissoluit et mouet omnē materiam ad superi
nocet etiam pueris. illa enī etas propter humi
is multitudine et virtutis debilitatem et mem
im z meatū strictitudinem parata est ad mor
theaducum. et ideo lactantes nutrices abstineāt
pio ne puer epileptic? efficiat vt di. dyasc. plat.
De aristologia. Capitulum. xiiij.

Aristologia est herba
multū medicinalis q̄uis amara. Cui? due
species scilicet longa et rotunda. et vtraq; ē ca
z sicca z ē radix magis medicinalis q̄ folia. In
immo debet colligi. et seruatur per biennium.
utem habet dissoluendi z expellendi venenum
msumendi bonū anhelitum facit. splenem du
i remollit et eius oppilationes aperit. ventris
rem et lateris amputat ac sedat. podagricis ac
uicis subuenit et cōtractis. ptra morū a veneno
cōfert puluis eius carnem mortuaz leuiter cor
icū in fistula et i plagi fetum mortuum de vtero
dicit. radit eius si cū vino decoquat. Zicet? dī a
de aristologia dicit. Plī. z Jsi. li. xvij. q̄ mllenb?
z optima sit. nam potata cū pipere et vino sordi
turientū mūdificat et matricē expurgat z mē
la puocat atq; purgat. De agno casto. Ca. xv.

Agnus castus dicitur
q̄da herba calida et sicca. cui? v̄tus ē vt diē
ini. cōseruare in hoibus castitatē. v̄i z mulieres
nane illius herbe frutices secū deferre cōsueuerit
mortuoz erequijs. quādo ppter honestatē pub
z oportuit necessario cōtinētā obseruare. Dec
ba fm dyasc. et plat. sp̄ viret z ei? flos potissime
nas castus nuncupat. qz odore z visu reddit ho
es castos sic agnos fm dyasc. z plat. Dicit apien
poros z sp̄s euaporando. z hūiditate feminale
umēdo. inducere castitatē diē etiā idē autor qz ei?
coctio valet p̄ leuslegmanca. i. frigidā ydropisim
e alba si cū semie feniculi et modica esula decoq̄t
z ibidē fomētū dectōdis agni casti matricis et sic
supfluitates et ipsi? onficiū coangustat. mēstrua
z puocat et litargiā sanat atq; soluit si cui? apio et

salma decoquat in salia aq̄ z inde posterior ps capi
tis foriter abluatur vt diē dyasco.

De artemesia. Capitulum. xvj.

Artemesia est mater
herbarū dicta. q̄ quōdā fuit a gentib? dyane
que grece dicit artemis consecrata vt dicit Jsid. li.
xvij. Est aut herba calida et sicca cui? radices et fo
cōpetunt medicine. Valet aut maxime cōtra sterili
tatem que ex causa humida p̄creat. In causis autē
calidis et siccis nō valet vt dicit dyasco. Menstrua
puocat matricem mūdificat z cōsortat dolores ca
pitis decocta in vino vel in aqua mitigat z sedat. se
cū dinas et fetus mortuos euacuat calculos renū et
vescāte frangat. demonia fm Plini. fugat. z mal' me
dicamentis obuiat trita cū azumbia dolorem pedū
ex itinere mitigat. Quina sunt species plures q̄rū
virtutes dicit dyana adinuenisse z mortalibus tra
didisse vt dicit. plī. et dyasco. alias eius virtutes re
fert auicenna. De auena. Capitulum. xv.

Avena est herba cui?
semen est hominū z equorū v̄sibus apij.
que fm Jsidō. est sic dicta eo q postq; seminā cito
adueniat atq; crescat habet aut fm plat. vires leui
ter relaxantes et contra omnē tumorem facientes z
duricias relaxantes z facit immūditias depuran
tes vt dicit in Plat. Capitulum. xvij.

De balsamo. Capitulum. xvij.

Balsamū vt dicit Jsid.
li. xvij. Est arbor siue frutex nūq; crescens
vltra altitudinē duorū cubitorum. et est vni simulus.
folijs aut simulis rute sed albicibus semperq; ma
nantibus cui? arbor dī balsamū. lignū v̄o r̄obal
samū. fruct? siue semē carpeobalsamū. succ? opobal
samū nuncupat. eo q ferreis vngul' cortex ligni p
cuciat et p cōtūcis vulnēra q̄i p cavernas gutte opo
balsamū extrinj̄ esluit et distillat. cauerna enī greco
sermōe opo dī. cuius guttas adulterāt admixto ci
prio oleo cū melle. h̄ p̄gnoscat sophsicū cui? melle si
gutta lacti insulata fuerit coagulata. cū oleo vero si
aq̄ admixta facile fuerit resoluta qz vt oleū enatit su
per aquā. Si v̄o n̄ fuerit sophsicū stari i aq̄ recētī
petit sudū. velle m̄dam qm̄ rāgit n̄ maciat neq; pos
luit. Balsama at si pura fuerit tantaz vim h̄it vt si
sol excauderit sustineri i manu nō possit bucusq;
Jsid. Plini. at li. xij. c. xvij. sic diē oi? odorib? p̄ferē
balsamū. vni trax. i. iudee p̄cessus q̄ndā nec inuē
bat nisi i duob? regijs ortis. qz maior vigintū m̄ge
erat. h̄ p? dīantib? romanus vinea balsamū p̄ m̄tos
colles p̄pagata ē. viti q̄ppe silioz ē q̄ m̄rto. mō v̄i
neaz sic z vitis implet colles sine amminiclis at ei?
ramū se sustērat. p̄erior ei altitudo ei? m̄f̄ binos cu
bitos subsistit. cauēdū ē at ne cū ferro ad infiora li
gni ledat. z idē cauēdū ē ne v̄lē cornice violē. qz lesō
liḡ intiori totū perit. Est autē arbor totalk̄ medicia
lis. cui? p̄cipua p̄ma gr̄a sit i succo. scda i semie. ter
cia i cornice minima ē i ligno. ex bis ē optimū qd est
odoriferū z semie maximū et ponderosissimū mox
dens gustū z seruēs in ore z colore rufum. bucusq;
b 4

Plinius libro. xij. capi. xxvij. Dyasc. autem dicit qd
 quidam est species balsami que crescit circa babilo
 nam ubi sunt septem fontes. si autem alium in locum tran
 sferat nec flores nec fructus facit. In tpe estivo leuiter
 incidunt rami eius cum cultello osseo vel alio non ni
 mis acuto ne lignum intrinsece ledat. quia tunc paret. sub
 corice autem inciso ponunt vitree ampulle in quibus gutte
 stillantes colligunt si vero una gutta ponatur in palato ce
 rebri ita calefacit quod videtur succedi. huius autem virtute dis
 solvendi consumendi et corpora mortua incorrupta preser
 uandi quod quantum dissoluit tantum presumit. ut dicitur in plat.
 melitrua puocat et educit fetum mortuum et molam de ve
 tre eijcit et excludit lapidem in renibus et vesica frangit.
 plucam passionem soluit. omnes inueteratas capitis passi
 ones tollit si modo debito assumatur. quotidianis febri
 bus et quartanis subuenit. moribus venenosis occurrat
 Has et multas alias nobiles virtutes huius quod est ensera
 re esset longum. sed hec de multis nunc sufficiant.

De bdellio.

Capitulum. xix.

Bdellium ut dicit Plinius. li. xij. ca. x. est notissima arbor nigra si
 milis oliue in folijs et in robore. cuius gummi maxie re
 peritur in visibus medicine nam eius lacrima siue
 gummi est translucida gustu amara. bene odonife
 ra sed magis est aromatica quando vino est infusa.
 Item tangit glossa super Gene. ij. ubi dicitur. Ibi iue
 nit bdellium et lapis onichinus. et tamen nascitur ut dicit
 plinius. in partibus orientis ut in arabia et india et caldea etc.
 Bdellia autem ut Isidorus. li. xvij. est indie et arabie arbor.
 cuius lacrima arabica melior est aromatica est lucida
 subalbida lenis pinguis equaliter cerea. et quod facile re
 moluit et est amara boni odoris. ligno vel terre non mi
 tra. Indica vero sordida atque nigra et adulteratur cum
 gummi quod non ita amarificatur gustu. Nunc quoque autem ve
 nit glutinosus valde huius substantiam et astrictionem et etiam
 attractivam. et idem ut dicit dyasc. et Plinius. repugnat dissen
 terie facit ex acuta materia. et valet patientibus fluxibus
 et foetissima formana. i. medicina fontis laxativa. va
 let etiam pro apostemata interiora et exteriora si inde siue
 rint inueterata. calculi rumpit. tussim compescit. morbi
 bus reptilium occurrat. intestinoz dolori lenit. ut dicitur.
 Plat. hermosis et in partibus inferioribus ruptis. proficit ad
 initionem solidationem cum gummi bdellio concordat ver
 tur siue bernit quod dicitur gummi arboris huius virtute con
 glutinandi clarificandi preseruandi. et idem pictores eo ma
 xime vtiunt. multum si quidem stringit sic et bdellium. alteri
 us tamen est nature. quod frigida et sicca in secundo gradu.
 bdellium vero calidum et humidum. ut dicitur in plat.

De buro.

Capitulum. xx

Burus ut dicit Isidorus. li. xvij. grecum nomen est. huius ex parte a latinis est cor
 ruptum nam puros apud eos appellatur species viridis que leui
 tate materie literarum formandis apicibus est apta. nam ta
 bula butria bene polita colorem recipit album in quo
 defacili figure litterarum caracteres inscribunt et etiam
 defacili per delent. Et dicitur secundum Isidorum. Nec burus pro tota
 arbore. et hoc burum pro interiori ligno. Non dixit qui
 dicitur. Nec burus crescit hoc burum crescere nescit. Est
 autem arbor multum solide materie et pro parte cuius huius

intrinsecalis multum est viscosus et copac
 bu. li. vegetabilium. et ideo lignum huius grossum
 rosum quod missus in aqua perit fundum sic habet
 pro copactione ligni non habentis poros
 possit intrare aer pro cuius subintratione possit
 superficiem eleuari. ut dicitur idem albus. si dicitur
 idem diu huius virentia que defacili non cadit nisi
 quoniam vno cadente aliud mox succedit multa que
 lia et spissa. sed modicum huius fructum siue nullum
 buxi rasura cum frigida sit et sicca decocta in
 ali constringit fluxum ut dyasc. dicit. Tangit etiam
 erines si de eis de coctode sepius abluant. sapor
 eius est amarus. ut dicitur. Plinius. li. xvij. ca. 2. odor
 tamen quoniam grauet sapore gustum. in babilonia
 continuo delectat visum. in ista tpe conseruat virentia
 maxime est estate quod in hyeme eius folia aliquid
 palefcunt. sed non cadunt ut dicitur. albus. cuius cum est
 scosus humor est in se. in radice vero multa huius
 da. et idem non cadunt folia. Non adueniente caliditate
 uocat humor ad exteriora qui tactus calere
 dat siccitas et fit color pallidus siue glaucus.
 burus in locis calidis. et petrosis. et idem multum
 ricie et etiam nodose soliditatis lignum tamen
 et ad planandum summe aptum. in fissuras et in
 in eo factas diu tenet et idem imagines pulvere de
 les inde fiunt et ex buro pirdes abiles ad
 aliorum aromatum preseruacionem. Ad multos etiam
 vsus quos enumerare longum esset valet burus
 becnos sufficienter.

De balaustia.

Capitulum

Balaustia est flos cad
 eius maligranati. Est enim arbor fructu
 duce flores in quibusda rubositate coglutinat. et ab
 re quibus cadunt que a medicis reseruant vsu me
 et possunt seruari pro hyeme in magna efficacia
 dyaseo. Est autem balaustia frigida et sicca. et huius
 constringendi et desiccandi humorum. Et idem valet contra
 sententiam et sanguinem fluxum vetricis et pro fluxu
 strualis. Item virtute huius constringendi vomitum
 si decocta in aceto cum spongia super fureculam petrosam
 ponatur. Item puluis vulnera consolidat gingi
 nat. et eorum putredinem amputat et emundat. rad
 dentium consolidat. et confirmat vlcera etiam sanant
 rum. hec omnia facit psidia. i. coxter arboris eiusdem
 pue fructus siue pomii. et debet accipi quoniam pomii
 maturum. De beta. Capitulum

Beta est herba com
 nis et ortulana secundum dyasc. Duplex est spe
 ses alba et nigra. Et vtriusque succus naris in
 purgat caput. aurium etiam dolore mitigat. leuiter
 alias capitis inuidicis et faciei maculas emittit
 capillos reparat et preseruat. folium eius tumidum et
 situm igne sacro extinguit. nascena etiam vulnera
 scit. malos humores nutrit. si nimis sepe in vsu
 atur ut dicitur. dyasc. De beta dicitur Arest. super eius
 cut et super caule potest plantari surculus que tandem
 bobante radice in arborem transformatur ut patet
 de natura plantarum.

De cedro.

Capitulum. xxij.

Cedrus est arbor quā

Greci cedros vocat quasi ceomones dristii n. i. arboris humor ardentis cuius folia ad cypressi altitudines respondēt. vt dicit Jsid. li. xvij. vbi sub-
 b. Cedrus ē lignū locūdi odoris et diu durans et
 q̄ a tinea vel teredine. i. lignorū verme exterminat.
 Dñi. ppter eius ppetuaz durabilitatē ex cedris
 int lacunaria in regū palacijs et i templis. Huius
 bonis gummi siue lacrima dicit cedrina q̄ ad con-
 uationē librorū summe est necessaria. Nā libri de
 lacrima limū. nec a tincis conuolunt nec tempe-
 rescunt. Nascit̄ autē in terra affrica et i syria. ⁊ ma-
 ne in monte libani. Est ergo cedrus arbor altissi-
 ma oim arborū dñā et regina vt dicit Raban⁹ sup
 s. Est etiā aspectu pulcra semp reuolens virorem
 n. Est insup olfactu odorifera. cui⁹ odor fugat ser-
 pentes et oīa venenosa vt dicit idē. Est ergo fructu
 anissima. poma enī cedrina sunt magna oblonga
 rami siue glauci coloris. miri odoris. granissimi sa-
 poris. sapore ē h̄z triplicem. nāz in medio circa gna-
 t poma citrina et acetosa. Insup h̄z iuxta corticē
 n̄ dulcia. In carne siue medulla interiori inē dul-
 cet acetosam sunt media. Est etiā cedrus multe ef-
 ficacie et virtutis ⁊ valde medicinalis. nāz ei⁹ lacri-
 ma q̄ est gumosa in sustātia ⁊ aliquāulū piramida
 siue pinea in figura acrem virtutē h̄z ⁊ feruentē.
 Hū vrit et siccat vt dicit. diasc. Calignē oculorum
 tergit. vermes aurium occidit cōtra dolorē dēuū
 buenit. moscibus serpētū occurrit. cū yspoi succo
 mūtū aurū tollit. tumorē faucū sedat. vulnera pul-
 onis curat molles carnes a putredine seruat cor-
 oza etiā mortua reposita in ligno cedrino et ei⁹ la-
 ma iuncta virtus cedrina a tabe et putredine de-
 nat semē etiā cedri tussim sedat menstrua puocat
 secundinas excludit. matricē purgat neruos spat-
 ros ⁊ p̄ctos remollit ⁊ relaxat. Urinaz mouet.
 arenulas in vesica et renib⁹ mūdāt. Nāz et mul-
 salias virtutes ponit diasc. de cedro et ei⁹ succo se-
 ine atqz fructu. Plinius autē de quadaꝝ specie ce-
 dri sic dicit. Est in q̄r arbor quedā noīe medica a me-
 diaꝝ terra p̄mitus aspositata que a grecis agedia
 d̄cedronilla est dicta eo q̄ ei⁹ pomū odorez ⁊ vir-
 tē cedri sequi videat̄ et eius sapore imitē vt dicit
 Jsid. li. xvij. Eiusdē enī arboris pomū vt dicit Plī.
 in arūū est venenosa. et est arbor vt dicit idē. q̄ in oi-
 efere est plena pomis que i ea partim sunt matu-
 rā p̄tim acerba. partim i flore sunt posita qd̄ in alijs
 bouibus rarū ē. hanc arborē multi assuriam vocāt
 ⁊ dicit idem.

De cypresso.

Capitulum. xxiiij.

Cypressus grece dicit̄

Cyparissus vt dī. Jsid. li. xvij. qz caput eius
 rotunditate i acumē erigit. vii et p̄sequēter altera ro-
 unditas nūcupatur cui⁹ fructus talis ē dispositio
 is ⁊ ido conus appellat̄ eo qz conū imitē. Vnde
 cyp̄sse comifere dicunt. h̄mōi lignū h̄z virtutē pri-
 uā pene cedro. ap̄nqz est turribus tēploꝝ. sua enī

imputribili soliditate oneri nūqz cedit sed sp̄ in pu-
 ma remanet firmitate. suauissimi ē odoris. et iō an-
 tiqui solebant. facere rogam de ratis ei⁹ vt odoris
 sui iocunditate repumerent fetore cadaveris mortuo-
 rū. h̄mōi qz Jsid. Est autē cypressus arbor calida in
 primo gradu. ⁊ sicca in secūdo. cuius pomū lignū ⁊
 folia competūt medicine. vt dicit Plar. sunt stipuca
 et cōsolidatina. ⁊ iō valent p̄tra fluxū ventris ex de-
 bilitate virtutis retētine si ipsoꝝ puluis in cibus vel
 in potibus assumat. valēt p̄tra yliacā passionē ⁊ do-
 lorez lumborū si cū aqua pluuiali decoquant̄. deindē
 vniū limphē cypressi folia recentia vulnera purgāt
 et sanant sacri ignē fugāt. poliphosfos mūdāt. et fe-
 tozē amputāt. fluxū sanguinis sedant semē q̄ ei⁹ mi-
 xrum cū caries. i. scibus sicca duricias soluit. ru-
 matis fluxū stringit. cōtra anthracē. i. apostema ve-
 nerosum et moscūz mortiferū subuenit et eius mali-
 ciā ne se diffundat repunit et compescit moscūz ve-
 nentis occurrit. Nāz autē virtutes cypressi recitat
 dyasc. et multo plures. Plī. autē li. xvij. ca. xxxij. cyp̄-
 siss ē arbor ramosa a fructu h̄z vacuas brancas. p
 fructu folia amara odore violenta. ymbria gratiola
 cuius duplex dicit̄ esse spēs masculus scz et femina
 femina autē sterilis ē verumtamē aspectu pulcra cu-
 ius rami in fastigio sunt densi et inuicem cōvolunt.
 masculi vero rami sunt magis spissi q̄ si p̄ceti siue
 runt regerminant.

De cipro.

Capitulum. xxvj.

Cypus de quo dicit̄

Cantharoz. iij. Cypus cui⁹ nardo ⁊ c. fm Plī.
 li. xij. ca. xxvj. ē arbor in egipto similis oliuē i folijs.
 sed eius folia sunt viridiora et crassiora cū flore ni-
 gro ⁊ semine candido ⁊ odorato. qd̄ si cū oleo coctū
 fuerit aut cōfectū expamit i vngentū regū qd̄ edo-
 riferū ē et summe deliciosum et cypus dī. Itēz dicit
 ysid. li. xvij. et glo. sup Can. fm plī. aut dicit qz opti-
 ma hui⁹ generis arbor crescit in egipto sup nilum i
 canopia regione. Secūda vō in ascalone. tertia i ci-
 pro cui⁹ est mira odoris suauitas. arbor hui⁹ vt di-
 cit idē est alia arbor similis q̄ d̄ aspalatos habēs si-
 militudinē in flore rose. et cuius radice ⁊ flore nobi-
 le sit vngentū. Dicit etiā idē qz in oi fruticeꝝ vbi dire-
 cte resulget arcus celestus eadem sit suauitas odoris
 q̄ diu ibidez fulget arcus. sed si sup eandē arborem
 fulserit inenarrabiliter ei⁹ odore ampliat ⁊ decorēz.
 et ē sillis spine candide. colorē h̄ns ignē siue rufum
 et in pte redolet vt castoreum. a multis vocatur sce-
 p̄rum belzei vt dicit idem. Dicit adhuc dyaf. qz ci-
 prus est arbor medicinalis puenientis ⁊ cōglutina-
 tue virtutis. cuius folium masticatū tumorēz ois
 cōpescit. eius elixatura siue decoctio vermes capi-
 tis interficit. et inheic capillos si inde capilli fomen-
 tent. Nos eius cum aceto decoctus dolorē capitis
 soluit vt dicit idem. cuius lenisens dicitur alterius
 virtutis. quere supra in litera. A.

De equanomo.

Capitulum. xxvij.

Ananomū de quo dicit̄

Ecc. j. ⁊ Erod. xxx. sic ibi dī. glo. ē virgultū
 qd̄ nascit̄ in india ⁊ ethyopia duoz tūmodo cubi-

rozum. Et dicitur cynamomū quia subtile et repli-
 catos habet culmos cerei vel nigri coloris qui fracti
 reddūt visibile spiramentū. Cynamomū vō q̄nto
 gracilius et subtilius tanto carius ē. et quāto grossi-
 us tanto despectius reputat. fm ysi. aut li. xvij. cyna-
 momū eo est dictū q̄ cortex eius in modū canne ē
 gracilis et rotunda. et crescit stipite breui virgas te-
 nues hās. q̄ cū frāgit ad modū nebulae suauissimā
 emittit spiramē. sup. l. eccl. ca. xliij. di. glo. cynamo-
 mū est breuis arbor odorifera et dulcis cinerei colo-
 ris prestans plus duplo ad medicīne vsū q̄ fistu-
 la. p̄li. quoz li. xij. ca. xij. de cynamomo inquit et
 cassia fabulose narravit antiquitas q̄ inuenit̄ i midis
 auiū et specialit̄ senias nec haberi p̄t̄ nisi quod ca-
 dit p̄p̄o pondere vel qd̄ excutitur cum plumbatis
 sagittis. sed ista fingūt hoies vt rerum p̄cia auge-
 ant. fm veritatē autē cynamomū crescit apud tro-
 goditas in ethiopia qui p̄ fassa maria in ratibus de-
 ducit illud ad portum gellenitay. et ē frutex duorū
 cubitorū ad maximū vel vnius palmi ad minimū.
 truncū habēs in grossicie quadragita digitorū nec
 olet nisi quādo arefcit. licitate enī gaudet et in seme-
 ne steriliōr effiat cōtra arborū naturā aliarū. inf̄ ve-
 pres et rupes densissimas gignit. et id nō sine maḡ
 difficultate recolligitur ante ortū solis aut post oc-
 casum nulli licentia colligendi concedit. qd̄ cū colle-
 ctum fuerit sarmenta balsa diuidit sacerdos. deoq̄
 p̄t̄ ponit. reliquū mercato: emit. p̄ceptua autē bo-
 nitas eius est in densissimis vel tenuissimis virgul-
 torū tribus ad longitudinē palmi et qd̄ est in trūci
 medio vel qd̄ est proximū radici parū vel nihil va-
 let. q̄ ibi minimū corticis est. in quo ē summa boni-
 tas cynamomi. et id cacumina et superiores p̄tes p̄-
 ferunt. q̄ ibi cortex plus abundat. lignū vero inter-
 rius respectu corticis nullus v̄l modica est valoris.
 Duculq̄ p̄li. li. xij. f̄i dyasc. vero et plat. cynamo-
 mū calidū est in tercio gradu et sicū in secōdo gradu.
 cuius duo sunt genera grossum. s. et subtile. et gros-
 sum est min⁹ laudabile et ponit̄ in vomitiuis medi-
 cinis. quod vō gracile ē et laudabile ē et subtile et in
 alijs antidotis magis v̄tile. Est aut̄ eligendū qd̄ est
 subtile acutū habēs sapore dulcedini intermixtū cū
 multa aromaticitate et subrūsum in calore. qd̄ autē
 subalbidiū ē min⁹ valet. ex aromaticitate hās virtu-
 tē cōfortandi cerebrū. ex cōglutinositate h̄ virtutē cō-
 solidandi. h̄ aut̄ cynamomū multiplicē virtutē vt
 dicit dyascordes. Nazussim ex grossa humiditate
 sedat tritū et cū aceto mixtū impetiginē extirpat col-
 lirijs admixtū humiditatē oculorū desiccāt. renū vo-
 lorem mingat. ydropisim curat morbus reptiliū sa-
 nat. appetitū p̄fortat. menstrua puocat. oppilatōez
 aperit. cibū digerit. flegma dissoluit et consumit. po-
 tatū cū vino secundinas excludit caliginē oculorū
 detergit sincopi ac cardiace passioni subuenit atq̄
 succurrit.

De cassia.

Capitulū. xxvij.

Cassia de quad̄. Exo.
 Ar. spēs ē aromatica et nascit̄ fm ysi. li. xvij.
 in arabia et ē virga robusti corticis et purpureis fo-
 lijs vt cortex piperis. et ē similis cynamomo i virtū

te. s̄ in potentia inferior. Vñ in loco cynamo-
 plex ē pond⁹ ei⁹. In medicinis sepius ad-
 dicit ysi. Glo. autē sup. Exo. capi. xxx. Cassia
 aquolis nascit̄. et in inensum crescit ac boni-
 reddit. De cassia dicit plin⁹ li. xij. ca. xij. fructus
 casie iuxta cynamomū campo nascit̄. cui⁹
 do est triū cubitorū. cui⁹ sarmentū ē grossū
 to cynamomi cui⁹ est triplex color. P̄mo
 scit. deinde rubescit tandē nigrescit. et ista p̄
 laudabilis. post nigra aut̄ laudabilior est
 min⁹ laudabilis ē candida. nā citius a verm-
 rodit̄ et cauat̄. et hoc accidit p̄pter sue sub-
 mollicē et minorē amaritudinē corticis et v̄
 Probāt̄ ei cassia cū ē recens p̄ odore p̄ sapore
 lozē. nā cassia nobilis subdulcis pauca et acut-
 pous. suavis et iocūdi ē odoris. subnigri
 purpurei est coloris et ponderis ē grauior
 rime laudat̄ illa cassia q̄ defaali nō frangit̄
 cui⁹ potius p̄ plicat̄. Cassia autē est spēs casie q̄
 mo de saba similis ē in odore. s̄ amara ē. Et
 ma salcis nigra que ē subdulcis et feruentis
 et boni odoris a medicis p̄ laudat̄. In
 fm Plateariū aut̄ et dyascordē. cassia ē duplex
 cassia fistula et cassia lignea que ē fruticis cui⁹
 ter nascentis iuxta cōfina babilonis. cuius
 sunt spēs. Vna est similis cynamomo q̄ sub-
 et rotūda solidamq̄ h̄ substantiā. et cui⁹ frangit̄
 v̄l teritur nō plicat̄ s̄ resilit. acuta ē in sapore
 rū dulcis et ista medici v̄tunt. Cassia ē spēs
 subamara partim habēs colores distinctos. et
 vtunt̄ medici et est eligenda q̄ nō facile frangit̄
 plicatur et que habet acutū saporem mixtum
 cedini cum aromate. cum autem frangitur
 habet subalbidos interius et distinctos et rufos
 termixtos. Sophisticat̄ quandoq̄ cum admi-
 ne corticis caparis. sed cognoscatur quia suban-
 est saporis. virtutem habet diureticam. id est
 suam ex subnubilitate sue substantie. habet em-
 tutem cōsumendi et qualitatibus suis. insupe-
 bet vim cōfortandi et aromate. reumaticos
 gidas causas curat. epiliticos et caducos mura-
 rebum cōfortat. renes et vesicam purgat ap-
 mata maturat et sanat. renes et epar et splenē
 opilat fetorem oris masticata palliat aut̄ angu-
 menstrua p̄uocat. et matricem p̄fortat. contra
 copim et defectū cordis iuuat si eius puluere
 sis et osse cerui siropus fiat. Duculq̄ dyascordē
 platearius.

De cassia fistula.

Capitulū. xxvij.

Cassia fistula ē fructus
 cuiusdam arboris que longa semina pu-
 rit. sed succedente tempore elongatur et ingro-
 et caloris actiōe. exterius condensatur. medullis
 terius existente nigra et humida atq̄ dulci que
 rta est cui⁹ albis granis et quibusdam cellulis ad
 dū fani mellis interi⁹ ē distincta. Est aut̄ eligenda
 grossa et pōderosa. q̄ multā signat̄ inesse hūidit-
 sciendū ē et h̄ leuis et sonora. q̄a s̄t̄ vacuata
 siccatem. virtutem habet limandi mollificandi
 mūdificandi et fetorem sanguinis mirabiliter

Indi ac coleram et sanguinē deputandi. apotema
gule dissoluit. visceribꝫ vtilis ē. et vicys pectoris
buem. mēstrua recentia ex pingui hūore educit.
in ore viscerū. Et intestinorū dolores potata tollit.
Ducusqꝫ dyascoedes. qꝫuis autē vsualiter incasia
plex. si sonet. cū simplicia tamē scribi et pñiciari
vt casia dicat vt dicunt autores. vnde Suidius
o. metbamoz. Quo simul ac casias et nardi leuis
istas ꝛ. Et sic vbiqꝫ dicit plinꝫ et persius ꝛ alij.
De calamo. Capitulū. xxx.

Calamꝫ aromaticꝫ de
quo dicit Erodi. xxx. a similitudine calami
suavis ē vocatꝫ vt di. yfidoi. li. r. vij. Et gignit i in-
ta multis nodis genicularꝫ odore suavis nura fra-
ras odoris suauitate qui si frangit in multas par-
tes scindit et diuidit. et in gustu ē similis casie cum
ni acrimonia remordete. vt dicit yfidorus. fm pa-
lā vō seruentis est vntus. In glosa supꝫ Ero. xxx.
tāt. qꝫ calamꝫ aromaticꝫ ē spēs que crescit iuxta
fontem libani. vbi cunqꝫ aut crescit dicit dyas. pla-
ta. plinius. spēs ē calida et sicca in scdo gradū. Et
radix cuiuscūqꝫ fructus calamo valde similis ꝛ ma-
ni odorus. hꝫ autē ad modum carne concanitateꝫ
i qua lignū inuenit qd quidē extrahi dꝫ cū nulliꝫ
t valois. tamē aliqñ intꝫ dimittit vt maioris pō-
leris videat. Est autē fm eisdē autores calamꝫ du-
lex scꝫ plicus qui colore ē arinus alius est indicus
qui colore ē subalbidꝫ qui cū frangit facile nō pul-
terisat. ꝛ habet virtutē mirabile ꝫforandi. vñ sto-
nachum confortat ꝛ digestionem adiuuat mari-
ne si cum absinthio temperet cardiacos et cordis
resectū que greci sinocopin vocant cū aqua rasacea
nultū inuat. fm Pliniū aut calamꝫ odorās ē indi-
cus qꝫ maxie valet qñ ē subrufus. nodis plenꝫ spis-
us et qñ nō frangit i partes plurimas valdē siccas
t ē valde medicinalis fere sicut casia vel etiā cyna-
nomū qꝫ vtutes qre supra. Mā mēstrua puocat.
De calamo vsuali. Capitulū. xxx.

Calamus vsualis secū
qñ yfidoꝫ dicit canna stipule vel segetis. et
ic dicit a caleo cales eo qꝫ immisso flatu aliquantū
alescit. Et est pprie stipes medius in segete intꝫ ra-
dice atqꝫ fructu sine spicā i qua fructus pñet. alio-
tā noie vocatꝫ culmus vt dicit yfido. et ē interꝫ cō-
cauus exterius planus et rotundꝫ. nodis aliqubꝫ
munit. multis tuniculis arcūestit quo mediante
spica proficit et nutrit. quo deficiente deficit et spica
et penitus destruit modico veni impulsu hincin-
de agit et mouet. facillime frangit et incuruat et
vix erigit vel reparat.
De calamo scriptuarii. Capitulū. xxxij.

Calamus scripturalis
de quo in psal. dicit. Lingua mea calamus
scribende. idē est qd arūdo. qꝫ antiqꝫ arundine vtebant
in scribēdo anteqꝫ vsus penarū haberet. Mā arun-
do vt dicit Plinius libro. xvj. cap. xxxij. vtilis ē ad
multos vsus. Arundines inqꝫ inter aquaticos fru-
ctus obtinent principatꝫ. suntqꝫ necessarie in bel-

lo et in pace. nam arundinibus septentrionales pō-
puli domus suas aptissime tegunt et eas in suis ca-
ternis pro delicijs et ornatu suspendere consuene-
rūt. calamis et orientis populi bella agunt et de eis
spicula faciunt. Tante enī longitudo sunt in mul-
tis partibus qꝫ hastarum vicem prebent radice ha-
bent viuacē. vnde si earū frutices recidantur secur-
dus surgunt. Sunt autē aliqui calami quādā me-
dulla replent. quidā ex toto concanui qui ad fistulas
faciendū sunt multum apti. calami autem medul-
la habētes lignū spissum ꝛ nodosum pugnantibꝫ
plus cōueniūt. Sunt et minores arundines in lo-
cis minus aquosis crescentes. substantiā habentes
tenuem et valde duram. et medullam quali nullāꝫ
et earꝫ superficies est planta et relucens ac polita nō
nodosa. ꝛ tales calami sunt habiles ad scribendꝫ.
cuiꝫ pars anterior ꝫsa acuitur et ad scribēdū ada-
pratur. et vt pfectius attramentū admittit parū
scinditur. et in parte dextra plus qꝫ i sinistra aliqñ-
tulum prolongatur. Sunt et alij calami dulci me-
dulla pleni qui per minuta frusta incisi pstant. et
ad lentū ignem in lebe. decoquuntur vsqꝫ ad spissi-
tudinē. et primo videtur totū transire in spumam.
hꝫ post facta residua spissius et melius fundū pe-
nit. spumosum autē et vanum semper manet et per
aliud sopbiscatur. sed discernit. quia bonus crepi-
tat in ore ꝛ est valde dulce. malum vero non sed in
ore euanescit vt dicit in Platearto.

De cappare.

Capitulū. xxxij.

Capparis de qua Ec-
lesiā. vi. fm Pliniū lib. xij. capi. xxij. et
fm yfidorum. est frutex in oriente nascens. cuiꝫ cor-
tex folia et flores cōueniunt medicine. et ꝫpue cor-
tices que sunt in radice. et vt di. yfidorus lib. xvij.
capparis a grecis nomē sumpsit eo qꝫ habet rotun-
da in summitatibus capitella. De cappari autē dicit
dyasco. qꝫ est herba siue frutex spinosus expansus
super terram. vnctione plenus cuius virtus du-
riciam splenis super omnia medicamina inuat. na-
scitur in locis aridis et siccis ac duris. et maxime in
antiquis muris. ventrem remollit comestum. vi-
nam prouocat et mensuris competit dolorem den-
tū mitgat succus eius auribus i stillatus vermes
necat. multas habet radices et magnas quarū cor-
tices sunt vitales ad predicta. In plateario dicit cap-
paris vt volūt quidā herba ē que in principio ve-
ris est colligenda et desiccanda. et ꝫ septē annos in
magꝫ efficacia pseruāda est. Et ē bona ac laudabilis
que cum frangitur nō puluerisatur et aliquantū
est subamara in sapore et subrusa in colore. ꝛ flores
eius sunt calidi qñdo adhuc sunt clausi. quia nihil
valent cū fuerint dilatati. cum sale cōdiuntur et sic
vsui referuntur. virtutē habent appetitum excitā-
di et digerendi humores in ore stomachi existentes.
Sunt enī abus et medicina. ꝫra surditatem ꝫfer-
pulis eius auribus fistulatis si in oleo decoqua-
tur et auri patienti infundatur. Aducusqꝫ Platea-
rius.

De cardamomo.

Capitulū. xxxij.

Cardamomus de quo

dicit sup. Ezechiel vt dicit dyascordes. est semē cuiusdā arboris tpeveris fructū pducētis. faciē em̄ quāsdā tuberositates similes broto vineaz q̄b? semen cōtinet. et est duplex mai? qd̄ dicit domesti- cū. et min? qd̄ dicit siluestre. primū ē melius. qz magis est aromaticū. et est laudabilius qd̄ ē submissum aliquātū acutus dulcedim intermixtū. virtutē hz cōfortandi et cōsumēdi. et iō valet p̄tra cardiacam passionē. p̄tra stomachi indigestionē. ad appetitus puocationē. ad vomitus rep̄sionē. ad cerebrū debilitati cōfortationē. vt dicit Dyasc. et plat.

De calamento.

Capitulū. xxxiiij.

Calamentū est herba

quedā mente silis. de qua sancti in glo. ali- faciūt mētionē. Et est duplex s̄m dyas. et plat. s̄. mō tanū. et illud simpliciter est meli?. aliud ē quasi dome- sticū nō ita sicū sicut primū. virtutē habet p̄solidā- di et cōsumēdi cuz calidū sit et sicū in tercio gradu. vt dicit idē. Valet cōtra tussim et infirmitatē pecto- ris ex causa frigida sicut et dyacalamentū qd̄ est ele- ctuariū qd̄ ex illi? herbe floribus et pulueribus et alijs est cōfectū. stomachi et intestinorū dolorem sa- nat cōtra reumaticas et frigidas causas iuuat. mor- sus reptilū curat. et venenū ad exteriora reuocat. succus eius aurib? instillatus vulnerū et aurū etiā vermes necat. libidinē domat. cōtra leprā adiuuat et retardat. supfluitatē et hūiditatē matricis anni- hilat et desiccāt vt dicit idē. Multas alias virtutes hz sicut arthemisia. s̄. bec iaz sufficiant.

De carice.

Capitulū. xxxv.

Carex vt dicit ysidor?

est herba durissima et acuta cui? stipes siue v̄gula ē triangularis manū secans ipsam violenti? cōtractantis. folia hz in vtroqz latere secantia et acu- ta. pyramidale formaz ad modū gladij rep̄sentātia nūqz nū carias acumē aliquē ledit nisi p̄nuet? p̄riga- tur. In loco palustri et molli crescit. et tū non modi- cā duricem pariter et acumē h̄re in sua substātia se- oñdit. s̄m p̄li. aut inter genera scirpi cōputat. vñd et caricē scirpū noiat triangulare. de quo subdit qz radix scirpi trianguli ē odoris boni et virtutis sicut calami aromati. sed hoc intelligo nō in generali s̄ multū ī sp̄ali sicut ip̄e memorat li. xij. A carice aut dicit̄ carectus locus h̄s vbi crescūt carices. sicut et a salice salictū vbi crescūt salices vt dicit ysi.

De carduo.

Capitulū. xxxvj.

Cardu? secūdu ysidor-

grecū est. et est genus herbe vel fructus spi- nosi cui? natura mordax est et austera. et iō succus eius allopicias. id est capillorū fluxus curat. de car- duo dicit dyas. qz radix eius in aqua decocta capi- ditatē potatorib? admistrat. matricē vtilissim? est. et iō nō ē nūqz si a mulierib? desiderē. qz iuuat vt ma- sculos procreent vt dicit idē. Est aut carduus her- ba multū aculeata h̄s bastas. et in summitate spi- nosa habēs capitella in q̄bus semē cardui cōtinet.

qd̄ itaqz exterius est nigrū hoc albū est interius medulla. et est semen diureticū et diuisiuū. et va- p̄tra calculū in remb? et vesica. crescit in locis ma- tis. depascit ab alinis et bestijs cōculcat. sicut p̄ quarto Regū. xiiij. Transferūt bestie saltus. et culcauerūt carduū zc. De carduo aut dicit p̄- xx. ca. xvj. Cardui folia et caul? spinosas lan- gues habent cur? semē extrahit vesca possunt. Et est qd̄ dā gen? cardui qd̄ sine internallo tota estate flo- ret et vno flore cadente capit aliū cur? aculei areolati folio desinūt pungere. Sūt et alij cardui spinos- gibus inimici vt dicit idē et abundant i semē. vix p̄nt extripari vbi semel crescant nisi affuerit- toris diligentia carduos extripans in ipsorū autē- tiapatōe sepe lesone patit et puncturā.

De carica.

Capitulū. xxxvii.

Carica est sic? sicca et

copia sic vocata. nā singulis annis sic? dicit p̄li. li. xvij. ter quaterne fructū gignit. angu- tero maturi cōtēte alter ouē et succedit. Carice a len- bus sumpte in cibo sepe ferunt defendere ipsoz gas vt dicit idē. Scdm ysid. vero inter fructus ca- rica est dulcior. et ē vtilis in cibo et in medicina. m- tū em̄ nutrit et impinguat sanguinē gressus et ma- tū generat et debiles p̄fortat. s̄m medicina v̄o per- mudificat. tussim sedat vocē clarificat. fauciū timo- rē mitigat renes et vesicam et matricē purgat. cō- in vino cū absinthio rep̄slinā. solutiōnis ventris- pi pruriginē aurū purgat. tū in cibo nimis vici- inflationē et v̄tositatē generat. pediculos et cā- dicit dyas. alias em̄ p̄uertes q̄re infra de fic.

De cimino.

Capit. xxxviii.

Cimīnū secūdu dyas-

et macrobiū et p̄lium est semē aromaticū colore pallidū. vñ Persius. Rugo suz piper et pal- lenus gna cimini. Calida et sicca in scdo gradu. vt- turē hz diureticā. sumo sitatis subuluanā. et digi- onis p̄fortatūā et v̄tositatis mitigatūā et doloz- stomachi et inflatōis rep̄slinā. solutiōnis ventris- strictiūā. cuz aceto infusus p̄rio assetur et in sufflā- in naribus sternutationē puocat. sanguinē de- ribus p̄. uentē sedat. tumorē fauciū et dolorē mi- gat atqz sanat cum bacca lauri reuma frigidū p̄- scit sanguinē coagulatiū oleo mixtū cū cera munda- discunt et dissoluit. luozē ex cōcussione siue alio- factū p̄nluis eius cū cera bene comixtus sepius et- positus totaliter tollit et eius frequētū vsū facies et- scolorationē incurrit. Mucusqz dyas. et plat. p̄ dē- re dicit p̄li. li. xx. ca. xvj. vbi dicit qz cimīnū aliū et- domesticum aliud siluestre. et dicit qz multas cō- nit remedijs maxie stomachi cur? dissoluit istācō- et intestinorū discunt dolozes atqz viscerū tollō- De couandro.

Capitū. xxxix.

Couandrus de quo d-

Exodi. xvj. et. Nūeri. xj. s̄m p̄li. li. xvij. est semē qd̄ dā odoriferū a grecis couiō dictū. cui? semē in vino dulci datū. boies vt dicit reddidit ad ventis promptiores. cauendū nū est ne nimis def. qz ab ip-

bet albos versus celū et virides quodāmodo vsus terrā. Et talis cepa valet cōtra apostemata. hz autē cepa domestica sūpīrē cōcauū et sine nodo et sicut re nonat folia ita et radices vt dicit aristo. in p̄diero lib. fm̄ dyascondē cepe domesticū ē vtile ad medicinam et ad cibū. Est autē viscosē et frigide nature et maxie illud qd̄ ē oblongū magis q̄ rotundū. et magis rufum q̄ album et magis sicū q̄ recens et magis cru dū q̄ coctum comestum fastidiū tollit. ouis fetore di minuit. ventrē mollit. cibos cōdit. suce? eius cū mel le caliginē oculoyz dētergit. succus eius litargicis sub uenit. auribus cū lacte mulieris infillat? eius dolo rē sedare cōsuevit. p̄mestum temperate. put cōuenit viscosos humores incidit. oram venaz apit. vnam et mēstrua. puocat et educit venenū. morsus rabidi canis extinguit. et alijs venenosis morsibus succurrit et resistit. cutē clarificat. et poros aperit. et ideo sudo rē puocat et educat. et comestū crudū nihil nutrimē ti corpori tribuit. colericis obest. flegmaticis cōuenit sicut facit. inflationē gignit. et acumine suo caput p eunt atqz ledit. et nimis comestū aliquā manū et insa niā inducit et terribilia somnia videre facit p̄cipue si ab excrementis egitudine comestum fuerit. lacrimas solo odore puocat et visus ledit. Mducusqz dias.

De cepe.

Capitulum. lxiij.

Cepe caninum dicitur

Quilla et inuenitur iuxta mare vñ a platea rio. cepe marina appellat. repit autē qūqz sola. 7 tūc mortifera ac venenosa ē. si intus recipiat nisi eius ve nenositas repinat. solēt autē salernitani eā diuide re in plures ptes et plātare in ortis sigillatim 7 ita re primūt venenū eius. repamit autē malicia si in vino et oleo aliquātulū dimittat. et sic in medicinis appo nat. hz autem scindi ista cepa et interiora et exteriora abijet. qz exteriora sunt mortifera p̄ nimia caliditate. et interiora p̄ nimia siccitate. hz media sunt tēperata multū pueniētia medicinis. De cepe autē dicit Pli. li. xx. ca. xvij. Cepe apd̄ grecos multa sunt genera et eis cibus est odor lacrimosus. et ē optimū qd̄ ē rotū diffusū et acris ē rufum q̄ candiduz et crudum q̄ coctū. serit et plantat. hz qñ seminat ante annū sequē tē nō facit semē. et qñ facit corrupit ipm̄ caput. vñ ex corruptōe tacti seminis gignit ipm̄ caput et pdu ctio seminis capitis est corruptio. Vult autē seri se mē cepe in solo terre fesso bei barū aliaz radiceb ex tirpatis. semen eius migrescere incipiēs metū ante q̄ totaliter maturascit. radices ei? optime in palcis cō seruant et licet cōtinget capita inueterari. aqua salsa et tepida sunt capita intingenda set ita efficiunt diu tiora et esu meliora. hz in siccis ad seminandum vpl plantandū sunt vtiliora. multi etiā capita ceparū si cut et alioz suspendūt i fumo supra ignē et sic ne ger minent conseruant qd̄ sepe extra terrā facere certū ē licet et allū nisi per artificū canearur. Idem lib. vi. cesimo capitulo septimo. cepe siluestres non sunt sa pide neqz multum comestibiles. sunt tamen multū medicinalia. ipso cū olfactu caliginē medentur. ma gis autem vntione prouocant. ouis vlcera sanant. morsus caninos cum melle et vino curant. morsibz etiam serpentiū obuocant. auricularū sonitum et

granitatē emendat. cum adipe anserino amē le lumborū dolores iuuant. vulnēra cum melle gant et sanant. Mducusqz Pli.

De cucumere.

Capitulum.

Cucumer eris que

est herba de qua dicit Plido. li. xvij. res sunt dicti eo qd̄ interdum sunt amari que nasci perhibent si lacti mellito eoz semen in Dyaf. autem dicit cucumeris natura frigida ventrem soluit stomacho accōmodatur. quibus deficit succurrit odore. folia eius trita vni bus medentur que impicisit caninus morsus eius tritus cum vino dulci et potui datum v adiuuat laborantē. fm̄ Pliniū autē. li. ix. ca. dicit qd̄ cucumer ortēsis et siluestris cuius ran gis grossa et alba. ex cuius succo fit electuarū necessarium in multis medicinis.

De cucurbita.

Capitulum.

Cucurbita scdm̄ Plid.

ū nomē est grecū cur? origo lanus dita. Eius genera sunt multa vt tāgit Plid. li. xv. et idē plinius. est autē cucurbita alia domestica tenis. alia vero siluestris. domestica vñ in raris folia pariter et flagella ad modū vinee se distē et quibusdā ligamētis se cōnectit sicut vitis. et quosdā flores albidos quos emittit post lunā noctē. sine appodiatione florere pōt. hz fructus vix p̄ficiat immo deficit vel putrescit quando ad dum vinee a terra nō erigit et lignis vñ vngulis sustentat. Est autē cucurbita fm̄ plāf. frigida et mīde cōplexionis et in qualitatibus tēperate. p̄ lidis regionibz p̄cipue inuenit. cuius semina vram p̄iecta herbā p̄creant ex qua pduciūt ab res. et tandē fructus pleni semine et medulla cōter p̄mo mollis. hz qñ peruenit ad maturū modum ligni indurescit. fructus eius quando sunt cōueniūt cibus et semina medicinis. Sicut semina eius diuretica et diuisina p̄p̄e siccitate subtilitate. et idē valēt p̄ opilationē epatis et ac vesice. acutā patētibus cucurbita elixa vel cibus est in medicina. nā materiaz infirmitas p̄ gat per vnam et aliquātulū laxat. calozē reprē terat atqz cōfortat. semina eius post manurata gignit abluunt et ad solem desiccant ne p̄pter hu miditatē superflūā corrupant. In loco sicco p̄miū reseruant. huc usqz plateari? fm̄ Pliniū autē suce? cucurbitae valet cōtra ignē factū. et cōtra rē oculoyz mitigat dolo rē aurū si tepid? immittat semē eius tritū in puluerē et insparsuz replet car vulnēra. Litis comias vñ p̄ obusturā. Dicit autē huc pli. li. ix. c. iij. ē cucurbita siluestris digita litudinis nascēs in satoris locis. cui? succ? stomac et visceribz multū p̄dest remū et lūboz. paralū uenit. medulla cū absinthio et sale dolo rē dentū lit. suce? ei? cum aceto calescit? mobiles dentes lū caro ei? sine fimine clausis pedū. i. apostematibz succurrit. vinū cum ea seruefactū oculoyz imper? folia eius cocta 7 trita vulnēribz subueniūt. semina eius potatum cum vino venenū vincit et corrupit

q. inflationes facit. Est aut cucurbita agrestis
 yfio. li. xvij. idē qd coloquintida herba multum
 ira quēadmodū cucurbita vsus terrā flagella tē
 habēs folia magna grauis odoris vt cucurbita.
 uctū rotundū facit sicut cucumer vniuersalis. vt dic
 qre supra de natura coloquintide.
 De celidonia. Capitulum. xlvj.

Celidonia ē herba cro
 eos habēs flores atq; fructū crocū tangen
 manus intingentē sic dicta eo q in aduētū yrun
 u videt erūpere vel flozere vt dicit yfio. li. xvij.
 idon enī grece yruno latine dicit et subdit yfio.
 di celidonia. q; pullis yrundinū si oculi ledant
 tres cū illis ex hac herba medicant. Idē etiā reci
 pli. scz q; succo celidonie oculi yrundinū erui si
 cū ad statum pūstinū reuertunt. Alias siquidez
 abiles habet yruetes. Habet enī yruetes dissoluē
 utrahēdi consumēdi vt dicit dyal. colore dentiuū
 agat. caput purgat mēstrua puocat et matricem
 idat. fistulā ouis et cancrum curat fm plinū dya
 adem et plaē.
 De centaurea. Capitulum. xlvij

Centaurea est herba a
 marissima calida et sicca i tercio gradu. et iō
 terre est vocata vt dicit yfio. q; a chironē centauro
 is virtus pūmitus est inuēta vt dicit idē lib. xvij.
 st autē duplex scz maior et minor. pūma maiores
 ramusculos et flores et est maioris efficacie q; mi
 e vt dicit in plaē. Et ibidē dicit pūa. q; radix maio
 s calida ē et sicca in secūdo gradu. et sic quādam
 uaritudinē cū dulcedine. et ideo h; yruet pglutinā
 . et ex amaritudine h; vim diureticā et diuisiuam
 us valent flores et folia in medicina q; alia q; sunt
 ea. colorez veniris sedat. visum clarificat. renes et
 lenē deopilat. paralysim curat. yermes yētris cum
 elle necat vulnēra radix eius cōsolidat. sicut dicit
 yfio. Dyascouides et Platearius.
 De daphni. Capitulum. xlvij.

Daphnis grece laurus
 dicit latine vt dicit yfio. li. xvij. Et est laurus
 sbo laudis dicta. Lauri enī ramis et folijs cū lau
 ribus victoz capita coronabāt. Et iō apud antiq; s
 uidea vocabat. h; post sublata littera. d. et surroga
 r. laurus est dicta. sicut quondā dicebat medidies
 i nūc meridiēs solet dici. vt dicit yfio. Hāc arborē
 preci vocat daphnē eo q; nūq; deponat viriditatez.
 Dyeme enī viret et estare. et ideo inde victozes po
 ssime coronant. vt dicit yfio. Et subdit. hec sola ar
 bor a vulgo credit minime fulminari. vñ fuit appol
 lei antiquitus cōsecrata. de qua dicit magister i hy
 do. sup illō yfio. Cōsuluit ysaac dñm. sup Bēti. xxv.
 Rebecca ex timore genuū quē viderat in percūto
 specie lauri quē tripodē dicit capiti supposuit et ra
 nis herbe qua agnus castus dī incubuit vt visioēs
 veras videret et fantasticas nō sentiret. De lauro si
 quidē dicit pli. li. xvj. ca. xx. Laurus triūpbis pprie
 dedicat q; gratissima ē domib; cesariū atq; pōntificū
 q; domos exornat. Et sunt duo genera eius scz del

phica et cipica. Lauro delphica delphis pcoronati
 sunt triūpbates. Cipica vō romani pūmo suos co
 ronabāt. mō autē multe spēs sunt lauroz h; differūt
 in viroze et magnitudine et silitudine baccarū. Est
 autē arbor multiplicis speciei. et enūerat pli. xij. spe
 cies et arboris int q; ponit quāda spēs lauri quā dīc
 fuisse magno Ioui et appollini delphico dedicatam
 Et ideo tellus laurifera in domibus et in fatis a ful
 mine manet tuta. sine autem lauri pūta nō solebat
 appollo dare respōsa sua. Et iō q; diuinis credebāt
 puenire honozibus. honozē triūpbis obtinuit nec li
 cebat laurū pollui visibus illicitis et ppbanis q; ppē
 xpicianda numina sup altare poni debuit. Cesar au
 tē tyberius celo tonāte laurū in capite solutus erat fe
 re sicut ferūt p fulminū metus. Narrat etiā ibidem
 plin; mirā rem. q; cum augustus sederet in quoda;
 orto intra drusilla angustā deiecit aquila de alto gal
 linā muri cādozis illesam in gremio cesaris. tenuitq;
 gallina laureū ramū in rostro suo onustum baccis
 multis. gallinā et sobolē iusserunt aurspices obser
 uari. et baccas laureas feminari et cū diligētia custo
 dire. ex quib; puenit silua triūpbans cuius postea
 cesar laurū in manu tenuit et coronā in capite gessit.
 ac deinde alios cesares eodē modo ex eade; silua p
 obtentum triūpbū opozuit corozozari. baccisq;
 pli. de lauro siquidē addit dyal. q; est arbor eligātis
 forme et magne aromacitatis ac mire efficacie ac vir
 tutis nā folia eius virida q; multuz odorifera sunt si
 cōtundant mitigāt et sanant puncturā apū vesparū
 et omnē tumorē libros et vestes cū quib; ponuntur
 a tinea; vernubus custodiūt et corozione tutos red
 dunt. fructus lauri dicunt baccas lauri. et sunt grana
 cterius nigra vel subrufa. interius alba et vinctuosa
 in figura spherica. in cōplerione calida et sicca in scdo
 gradu subtilē habent substantiā. et habēt virtutē de
 purādi cōfortandi. et ideo in multis ponunt vnliter
 medicinis ex quibus fit oleū pcosius qd v; p multas
 et pprie contra frigidās passionēs.
 De diptanno. Capitulum. xlvj.

Diptann; ē herba me
 dianalis. cuius radix maxime conuenit me
 dianis. et debet eius substātia esse solida nō perfora
 ta q; cum frangit nō puluerisat. Virtutē h; dissoluē
 di attrahēdi venenum et cōsumendi. vñ valet cōtra
 venenosos morsus. et superposita vulnēri et potata
 vt dicit dyal. et plaē. cū paucis additis dī in multis ba
 bere virtutē tyrace. mēstrua puocat et ducit secūdi
 nas et fetū mortuz excludit. epilēncis et paralysias
 cum succo rute subuenit vt dicit idē dyal. De hac ber
 ba dī in pli. li. xvj. c. viij. Lerue inquit diptannum
 pūmo ministrare. nā et herba comedūt vt facili;
 pariāt. et si sagittis fuerūt lese diptannū querūt quez
 comedētes ferrū excutiūt in vulnere derelictū. Item
 dicit Basili; in exame. et Amb. et expositoz supra ca
 pi. vbi lobuitur d; h; ymnulis cernoz. Hec herba fit
 pli. crescit in pluribus locis h; illa minus est laudabi
 lis que crescit in agris pinguioribus sine crassis que
 autē crescit in locis asperis et siccis melior est cuius
 minima portio gustata accendit os vt dicit idē yfio.
 li. xvij. sicut dicit diptannus est mōs crete ex quo diptā

nas herba nomē accepit. vñ vgilus. cerua vulnera
ta saltus pagrat diptannū querit. tanti est vtuus est
vt ferrū a corpore excutiat et expellat. vñ et eius pa-
bulo fere pēusse eiciūt sagittas corpori inherentes.
hanc quidā pulegiū maris vocant. qz habet cella eij
tiendi bellicam potestatem. vt dicit Jsi.)

De dragancia.

Capitulum. i.

Dragancia est herba

quedā sic dicta. eo qz basta eius in modū co-
lubū sit maculis respersa. similitudinēqz imitē vipe-
re vel draconis vel quia herbā ipam vipere timent.
vt dicit Jsi. li. xvij. Hec autē a multis serpētaria vel
colubina nūcupat. Nā florē bz purpurē diuisum
et apertū sicut os serpētis de cui? media pcedit lin-
gua quasi serpētea acuta nigra et rotūda z in medio
floris ipius surgit quasi caput semine grosso et rotū-
do prius viride deinde rufuz efficit qñ incipit matu-
rescere. Herba ista fm dyal. magne efficacie ē z vtu-
tis. nā radix eius exsiccat et puluerisata cū aqua ro-
sacea faciē mundificat clarificat et colorat. cū sapone
gallico fistulā sanat mūdāt et desiccāt. et os eius dila-
tat vt os fractū vel putrefactū queat extrahi. cū ace-
to et calce viua cancrū curat. foliū eius cū vino deco-
ctū apostemata maturat. succus eius auditū exfrigi-
dā cā lesū sanat. visum clarificat. mēstrua puocat
emoroidas. i. inferiores venas sanguinē fluētēs con-
sumit et desiccāt. succus eius interius sumptus abor-
sum puocat. odore suo serpentes fugat. nec ledit cor-
pus a serpēte si eius succo inunctū fuerit aut linitū.
bucisqz dyal. et plate.

De draganto.

Capitulum. ij.

Dragantum scdm pla-

te. et auicē. est gummi cuiusdāz arboris cui?
humor vel actione caloris vel strictiōe frigiditatis
naturalis indurescat. cuius spēs ē triplex. nā ē albu?
purū et clarū. et illud melius ē. Est etiā subruisū z ci-
trinū qd nō ē adeo bonū sicut albu? cui nihil terre ad-
mixtū est. qd albu? est puenit frigidis medianis. sub-
rufuz et citrinū dz poni in calidis. per. xl. annos sua-
ri potest vtrūqz bz infrigidādi humectādi et mundifi-
cādi ex frigiditate et humiditate. et cōglutinādi ex
sua gumositate. Valet cōtra vicia pectoris in electu-
arijs et siropis. nā pectus sicū humectat. humerem
pditū restaurat. tussim sedat. fissuram labioz z oris
vclerationē cōglutināt atqz sanat. faciē mūdificat et
dealbat artheticoz iuuat. contra dissenteriam pdest
vt dicitur in plate.

De ebno.

Capitulum. iij.

Ebnus est lignū ethi-

opicum colorē habens nigrū tactuz lenens
et planū durū et pōderosum. Vnde ppter poroz
cōpactionē positū in aqua statim submergitur atqz
pctit fundum vt dicitur in lib. vegetabiliū. Est autē
gustu stipticū et mordax qd igni appositū citi? rapit
ignē et suauem fumum emittit et odorez. in concula
cōfricatū rufum ostendit colorem. Virtutē bz pur-
gatiuā et cōfortatiuā. et ideo collirijs vtiliter adhi-
betur sicut dicit plini? et dyasco. De ebno etiam aie

Jsid. li. xvij. Ebnus inquit in india crescit
opia. qui cesus diu idurescit in lapidē. Lignū
nigrū et coxer lenis vt lauri. Indicum mar-
est et variū h melius est qd in nullo est mar-
h nigrum est et lenē. Solet autē poni iuxta
dia vt infantē visu nigra nō terreat vt dicit
virgilius. Ebnū cōmendat Plinū. xij. ca.
Ebnū esse arbori p̄ciosissimā auro et ebonū
bile. et ideo solebat ethiopes lignū ebnū cū
ebore offerre imperatoribus p tributo. Vñ
saba legi? talia ligna dedisse salomoni. iij. ca.

De edera.

Capitulum.

Edera ab herendo

dicta vt dicit Jsid. eo qz arboribus ad-
vel dz ab edo. qz sumpta in cibis a capris lac-
plicat vñ nutriūtur edi. radix eius durissima
rat. frigide est nature. et frigidā indicat esse ter-
crescit viroz dū seruat et nō perdit folia qz dū
amari et stiptici ē saporis. Edera aut fm
ca. xxvij. sunt due spēs. s. alba et nigra sēz mal-
femina. masculus est maior et in folijs durior
guioz. edera vō alba fructū habet albū et nigrū
solent autē poete coronari folijs edere in signū
cis ingenij et subtilis qz edera semp viret. Vñ
edera coronari videbant illi qui in sacris liber-
id ē bachi munistrabant. vñ hec arbor deo vni-
ta fuit similiter et mari. Vñ et alexāder mag-
os milites coronauit edera qñ de india triū-
vt dicit idē Plī. exēplo liberi patris q galca-
tiro edere adozauit. Est autē arbor vt dicit
multū in altū se extendēs qd iu inueniet arbor
murū per quez serpat radicoza seu ramoza. habet
brachia et baccas quasdā h amaras. cui? vmb-
nociua et satis inimica frigori. serpētū generā-
ma rumpēs muros et sepulcra. vñ mix ē qz
h honore a veteribz fuerit p̄sucta. folia bz itera
gulosa gūis odoris et plana h amara sub quo-
bia latēt vermes. Itē capius. xxvij. mira p̄-
natura edere. ad expediēda vna. nā si fiat vas
gno eius vna trāfluere et aquā siq mixta fuerit
manere certū ē. Mucusqz pli. fm dyal. aut edere
nis sit amara vñ ē medicīne. Nā vrus ei inel-
ca et strictiua et iō dissenterijs medetur. succus
naribz instillat? caput purgat dolorē ei? mitigat.
eius eius cū oleo tepidus auribz immisus h
tē iuuat. Itē idē. edera ex prijs est composita. et
in causis contrarijs operatur. propter quod v-
tem bz maturatiuā attractiua mundificatiua et
gatiua. et ideo apponi sepius solent eius folia
cturas. eius gūmi diureticū est et dissolutiuū.
ptra calculū eius folijs nutritus hircus sanguis
acutiore et ad frangendū calculuz in rembo et v-
fortiore. Est aut quedā spēs ipi? edere sup cui?
cadit ros et inuisca? ac in ladonū cōmūat. cui?
tus magā medicis experit. Nam fumus eius
strua puocat et eductū secū dinas expellit. reana
pescat. caput. et sensus confortat. tussientes iuuat
tum ventris sedat z in multis medicinis adhibe-
vtiliter.

De eliotropio

Capitulum.

Litropium est herba

sic dicta eo q̄ solstitio est hno floreat. v̄l q̄ sol
ho folia circūacta puertat. v̄n 7 a lannis solleq̄ū
ella v̄t diē J̄si. li. xvij. Nā sole onēte flores suos
et cū sol occubuerit itē se claudit. et bec verru-
i dī. eo q̄ extinguat verrucas et abstergat siue po-
ne cataplasmet v̄t diē J̄si. fm̄. pla. aut solleq̄ūz
a solis dī et ē herba frigida et hūida in scdo q̄du
succus v̄z p̄ venenū sumptū interi. v̄z etiā p̄tra
suz caninū et venenosum si trita sup vuln? po-
p̄ calefactionē epans et opilationē multū valet.
De elleboro. Capitulum. lv.

tant vt dicit Plinius.

De enula.

Capitulum. lviij.

Enula ē herba cui? ma-

neries ē duplex. s. ortolana et cāpana q̄ ma-
ioris est efficacie in radice. nā radix d̄z colligi in p̄nci-
pio estatis et in sole ericari ne ex humiditate corru-
pat. virtutē h̄z lemēdi et mūdicādi. et neruos p̄for-
tādi et viscosam humiditatē cōsumēdi. v̄z mirabilē
i frigida cā p̄ tussis i frigidatā et spiritaliū mēbroz fri-
gidas passiones v̄nde scriptum est in macro. Enu-
la campana reddit precordia sana.

De epithimo.

Capitulum. lix.

Epithimū ē flos thi-

mi q̄ est herba cui? tota virtus in flore est.
nā solus flos ponit in medicina vt dicit dyaf. pli. et
plac. vtutē h̄z purgādi fleumaticas vel melācolicas
passiones v̄nd valet p̄ q̄rtanas et etiā quotidianas
accessiones. v̄z etiā fm̄ p̄stā. p̄ stranguriā et difficul-
tatē v̄nādī et etiā p̄ splenis 7 epatis opilationes.

De ebullo.

Capitulum. lx.

Ebullus est fructus si-

ue herba in folijs et in stipite sambuco arbo-
ri similitima cuius radices conices frōdes et flores s̄t
v̄tles i medicia. habēt etiā fm̄ dyaf. pla. et Pliniū. v̄-
tutē dissolūdi et cōsumēdi grossum fleuma et visco-
sum. v̄n succus ebulli v̄z p̄ arthetica et cōtractionēz
neruoz manuum atqz peduz. valet cōtra leucos flux
manuum. i. ydropisim ex fleumatica causa atqz fri-
gida siue alba. valet etiā contra tumores et collectio-
nes intercutaneas v̄bicūqz in corpore colligant. J̄tē
valet maxime ebullus cōtra cōcussiones corpis atqz
calius si patiens in eius decoctione frequētus foue-
atur. nam dolorē mitigat tumorē sedat. virtutē et ro-
bur neruis et iuncturis ossiuz administrat. Odoze s̄t
quidē est ebullus herba fetida et sapore minus gra-
ta s̄t in virtute 7 efficacia ab antiq̄z medicis optima
ad medicandum est apud veteres iudicata vt dicit
dyaf. coades Plinius et plate.

De fico.

Capitulum. lxi.

Ficus ē arbor a fecun-

ditate dicta. alijs etiā arboribz feracior ē. naz
terqz q̄terqz p̄ singulos annos fructū gignit atqz alte-
ro maturescēte obonē alē stat. sic? autē egipta fecun-
dior serē cui? lignū in aq̄ mulluz illico mergit et cum
in limo iacuerit deinde in superficie sursum eleuat v̄sa
vice nature qm̄ madefactū debuit hūozis pōdere re-
sistere. an̄ tpa v̄o pitagore alebant ficubz galate an̄ q̄
idē eos ad carnis vsuz i q̄ fortior ē cibo trāstulisset. Al
senibz autē i cibo sumptē sic? rugas eoz descendere fe-
runt. tauros qz ferocissimos ad fici arboris coalliga-
tos dicūt repēte māsuēscere. sic? autē cū in fā arboris
remedio q̄ dī capfic? vt asserit fecūdat bucusqz ysid.
li. xvij. c. vij. fm̄ ari. an̄ li. vegetabil. hūoz comica ar-
boris q̄ ē q̄ sanguis i aialibz i q̄busdā ē lacte? vt in fi-
co 7 i moro s̄t fici lacrim hūoz coaguli ad faciēdos ca-
seos sic? flos cardei caseat. Est autē et? hūoz multū v̄n-
ctuosus 7 iō sic? ē nite fecūditatis. qd̄ ei ē v̄nctuosuz

Ellebor? vt dicit isido-

rus ab elleboro flumio sic dī vbi plurimum
nē hūc romani veratrū dicūt. eo q̄ sumptū men-
totā in sanitatē reducit. Cui? duo sunt genera. s.
i et nigri. albus dī ellebor?. qz radices h̄z albos
cumantos hūozes purgat. niger v̄o migras habz
aces et nigros hūozes. i. melācolicos purgat siue
dat. Est autē fm̄ dyaf. et alios autores herba mul-
tiolēta in vtute et recipiēda medicinaliter cū can-
mūltū em̄ ledit et cito interficit qm̄ indiserete ali-
us adhibet. v̄z in cōtra multos morbos si debito
adhibet v̄t diē dyaf. qz quartanas febres soluit.
mes in auribus et alias interficit epilepticis litar-
is subuenit. eius puluis si cū pane misceat. et si a
uribus p̄medat mures interficit vt diē dyaf. 7 etiā
ē. Inter autē h̄mōi herbe duas spēs. meli? ē elle-
bus albus et ē calide et sicce p̄plexionis in q̄rto q̄-
et crescit in locis mōtuosis et hūidis et h̄z folia si-
liā plātagini s̄t lōgiora et in fine acutiora et stipitē
ius cubitū siue magis. cui? radix larat multū supi
et inferi? 7 nūqz debem? elleboro v̄t nisi materia
rit digesta prius et p̄parata. et tūc etiā cū cautela
p̄pocras diē. si vis elleborz ducere moue copul-
sumens elleborz supdormiat et h̄z v̄tutē resoluē
humidū in ventositatē v̄n sequit suffocatio spiri-
7 et mors vt dicit dyaf. et plac. Elleborus autēz ni-
r multo periculosior est.

Capitulum. lvi.

Lula quedā arbor est

q̄ a medicis calida dī in tercio grado atqz sic
vt diē dyaf. cui? radix marie v̄z in medicina. cui?
alte sunt spēs et illarū v̄tus nūc ē in lacte et in hu-
ore nūc in semine. nūc in radice. v̄nde dī. Lac ana-
da parit cacapueia semine gaudet. Lūla radice
tica p̄stat opoz. Est etiā cūsa herba plana h̄ns fo-
et rupta emittit lactē hūozē q̄ quidē ē v̄lcerati-
us. et carnis siue cutis corrosiū. fleumaticos pur-
it hūozes v̄z ydropicis et alijs patiētibz ex hūno
cumantico varias passiones.

De eruca.

Capitulum. lviij.

Ruca est herba alba

comestica et aliq̄n siluestris. calida et humi-
a. diuretica et apertiuua renes p̄fortat. palisim curat
anā. puocat. vesicam et renes purgat. v̄tilis ē in ci-
oet in medicina. flores ei? apes diligunt et frequē

trāsīt in fructū et qđ subtile et aquosū in folia transf-
mutat q̄ quidē sunt lata ⁊ fassa et in extremitatibz pi-
rica et acuta quoz lacte siue succo mēbra genitalia p-
linita dicunt moueri ad paritū ⁊ libidinis incendiu.
sile bz glo. sup gen. iij. ubi fecerūt sibi de folijs sic? pizo
mata. Lōtingit autē ficū arborē vt dic arif. sterilefcere
aliquū pp̄ bñoris defectū aliquū pp̄ supflūā bñidita-
tis abūdantiā. et i vtroqz indiget medicina. vñ agri
cole ei subueniūt in defectu bñoris p̄ simū puenien-
tē et aquā dulcē. qñ vō supabundat bñō: arborē cla-
uis pforāt et supflūū humorē enacuāt vt supra de ar-
borz medicina ē oñsum. De fico autē arbore siue ficu
dic̄ pli. li. xij. ca. viij. oia q̄ supra sunt de ysi. introdu-
eta sic? egiptia inqt ē arbor fecūdistima mozo silis in
magnitudine in folijs et in aspectu. quater in estate. p-
fert fructū h̄ pumū generat imaturū cui silis ē sic? a-
pria q̄ q̄ter germinat ⁊ fruct? q̄ter nos facit h̄ grossus
eius nō maturefcē nisi p̄us incidat et lactis supflui-
tas enittat et emittit germina sua sine folijs in extre-
mitate ramoꝝ. et bz similitudinē in radice cū pplō et in
folijs cū vlnio. et ē in q̄ntitate sibi fructus magnitu-
do. Est autē sic? arbor sctera et debilitata. et iō a forti
frigore defacili ledit ⁊ potissime qñ incipit germina-
re. Itē idē pli. li. xij. ca. vi. est ficus indica exilia q̄daz
ferēs poma vastis ramis trāsūsa. q̄ rami in terram
adeo curuant pōdere suo vt terre insigant et sic no-
uā p̄genē faciūt in circuitu circa parentē vel circa sti-
pitē et tantā faciūt vmbriā et densitatē q̄ pastores sb
eius ramis ab estu et a vento se abscondūt. superiores
autē rami matris in altū valde se extendūt. collatera-
les vō vasto circuitu circa matē se diffundūt ⁊ qua-
si siluosa multitudine vmbriā magna faciūt. folia sunt
autē latissima ad modū pelte amonice disposita. po-
ma facit multa h̄ modica q̄ sibe magnitudinē vix ex-
cedūt h̄ inter folia calore solis iā decoquūtur q̄ pro
dulci sapore ad comedendū digna miraculo reputā-
tur. Ad hoc dic̄ pli. li. xv. c. xix. q̄ ē q̄daz arbor q̄ dici-
tur siluestris sic? q̄ alio noie dī capaficus nunq̄ ma-
turefcēs h̄ qđ ipa ex se nō h̄ alijs tribuit. nā cultores
solēt aperire oia radicū vel corticis arboris sic? ⁊ illi
intus insingere surculos et ramos capafici ex quoz
insertione apta radice attracto aere nouo et humore
ei cōgruo. vigore recipit et v̄tutē vñ ⁊ humorē lacte?
q̄ est materia fructus in ipsius trāsīt pastū sic patet in
dic̄ns aluerici i tractatu de cā fructificandis arborz ⁊
herbaz. Itē idē etiā dic̄t q̄ tales arbores dūt taliter
iuxta fructiferas ordinari v̄v̄ cū status euolantis in
ipm̄ ficū ferant. ad hoc vñlioz ē v̄ctus australis q̄ a-
quilonaus. qz simplr plus nocet ille vent? bozealis si-
cutqz australis. q̄re in aq̄lonari pte minus p̄ficiunt
fici et plus arefcūt. qz carū humorē lacte? facillime cō-
sumit. et etiā p̄gelat vbi bz dominū talis vent? De
effectu autē fici vel ficoz quo ad radicē foliū corticez
et fructuz. quere supra in tractatu de carica in litera
c. vbi expressius continentur.

De frazino.

Capitulum. lxij.

Fraxinus est arbor vt
dic̄t Ili. crescēs in locis asperis et mōtans
ex qua sūt bastē. q̄ frangunt vñ om̄. et frazinus vti-
lis bastis. De frazino autē dic̄t pli. li. xvj. ca. xij. inter

arbores q̄s materie cā natura genuit vñlioz
q̄ est arbor: alta seu p̄cra et rotūda atqz reza-
neata folio. homeriqz p̄comio et achillis basta
rata. et cedro in aliquibz p̄tibus ita similia vñ
ablato emētēs fallat cui? folia p̄ v̄cnū sunt
nam succo exp̄ello et potui dato p̄ serpētēs
opiferū est. tantaqz ei vis est vt serpētēs eius
matutinā vel vesp̄tinā nō attingāt q̄ si in-
ter et folia frazini ponat serpens in ignē p̄uāqz
nū fugiet. sunt tñ folia iumētis mortifera i gra-
teris autē rununantibus sunt innocua. In
ro iumētis nō obsunt. p̄mo autē floret q̄ frō-
an̄ flores cōditos folia enittit. Sūt autē duo
vt dic̄t greci. quedā ē lōga nō nodosa. alia bre-
uī in folijs ac durior. s. lauro similis. alij vō dū-
xinū fm̄ sitū. s. in cāpestrez et in montanā. cā-
folia sunt magis crispa h̄ mōtane magis sp̄ssa
folia sunt alijs meliora. butcusqz pli. fm̄ autē plu-
xinnus ē arbor calida et sicca in secūdo q̄dā. cul-
ces et folia cū a nido et fungis q̄ crescunt sup
tū medicine. nā fluxū v̄trius stringūt. vomitū
fectū v̄trius reitēue cobibēt si cū aq̄ plumali
to decoquātur et sup stomachū apponantur.

De fago et eius p̄rietatibus. Capitulum.

Fagus est arbor cui
materia in multis ē necessaria vt dic̄t
xvij. et pli. li. xvj. fagus ē arbor glādifera sic dic̄t
fagor fructibus quondā vixerūt homines et
sumperūt cibū. Itaz fage grece comedere dicitur
vt dic̄t li. xvij. c. vij. dicit enī sic. fagi glāf exten-
gula cute leui icludēt similis nucleo. h̄ corice
ri cui? medulla muribz ē accepta zigures impo-
etiā colūbis cōuenit et eas nutrit. et? cortex ma-
vtilis. maxime apud aq̄lonares pictos q̄ in
vasa diuersis vsibus valde apta vt dic̄t idem.
Itē dī in eodē q̄ glandes siue fructus fagi sunt
rū dulces et nutritiles et carnes animalū q̄ mo-
triunē facit coctibiles stomacho vñles atqz leues
est autē in substantia arbor: multū solida h̄ rara po-
porosa. et iō nō multum durat vt dic̄t idem. ve-
nē eius substantia multis est apta ad asseres ⁊ al-
bricāda. cuius substantia pura ac vernū nō cō-
arti vitree est summe necessaria. quia ex ei? can-
trū cū alioꝝ quozundā appetitiōe per ignis co-
tionē artificialiter p̄paratur et pauca ligna immo-
que opi tā mirabili sint p̄ oia ita apta. lignū quo-
ue ē ac porosum vt dic̄t pli. et aliquātulū gūmō
multis locis. et iō defacili corrodit a vñibus
tius cōputrescit. flores etiā quosdā emittit ad mo-
tilie h̄ nō ita odoriferos. et tñ illos frequenat
mel siluestre in arborz cōcauitantibus colligēs.

De faba.

Capitulum.

Faba vt dicit Ili. dicit a greca et h̄mologia qualis
nā fage comedere dic̄t. ē enī genus leguminis
antiq̄ comedēdo solebāt vti. hui? sp̄s due sunt.
altera ē egiptia altera ē cōis et aliquū dī fresa eo q̄
mines frendāt molēdo sepius ac p̄fringāt vt dic̄t
Est autē faba sui dial. herba in oris et agrie sicut

De frumento.

Capitulum. lxxv.

Frumentum a fruēdo

est dictus. i. a vescēdo sicut et fruges vt dicit
 Jsi. vnde et frumē superior pars gule dicitur vñ po-
 tissime cibi sapor p̄sentatur. Est autem p̄p̄nū frumē-
 ti habere aristas in summitate spicaru crescentes et
 grana iacentia in folliculis. in omni specie frumenti
 de radice erumpit culmus et de culmo p̄cedit spica
 quibusdam folliculis siue testis contera in quibus
 grana recluduntur. in extremo autem spice ariste te-
 nues et acute imminēt in modū spiculi a quibz spi-
 ca nominatur q̄ illis aristis quasi spiculis munimur
 tur ne auiū minorz moribus spica a suis fructibus
 exuatur aut bestijs teratur cuius folia seu vagine q̄
 bus sulcitur culmus et ambitur ne p̄dēre frugs i-
 curuetur. Dicitur stipula q̄si vstipula sic dicta q̄ colle-
 cta messe exuntur stipula p̄pter culturaz agrī. cuius
 pars ad pastuz pecorum aliquā referuata palea dicit̄
 eo q̄ p̄mū sola pascēdis aliquibus p̄beatur. Lu-
 ius natura t̄m̄ est frigida q̄ ob: utas niues fluere nō
 sinat. adeo calidavi poma n̄aturascere cōpellat huc
 usqz Jsi. li. xvij. Sunt autem frumenti multa gene-
 ra vt dicit idem Jsi. et etiam pli. li. xvij. v̄puta triti-
 cum. far ordeum. siligo panicum. et milium et h̄mōi
 de quibus post dicitur in locis suis. sed hoc est gene-
 rale circa hec frumenta. attendenda est soli siue terre
 qualitas vbi hec ferantur. nam quedam in vna ter-
 ra p̄sunt que in aliā deficiūt et penitus inarescunt
 nam ordeum in noualibus p̄ficit vbi triticus deficit
 et arefcit vt dicit pli. et sic de alijs intelligendū. Item
 attenditur seminationis qualitas qz q̄das citius que-
 dam tardius sunt semināda. nam citius semina hie
 mala. tardius estiuālia. quedam etiam in terra pro-
 fundius. quedam superficialibus sunt terre sibus
 committenda. vnde alio mō est seminādum triticus
 et alio modo sicut et alio tempore gith. milium cū
 num sicut expresse dicit Hieroni. super Jsay. xvij.
 Item maxime attenditur cōgruitas tam in seminā-
 do q̄ in colligendo quia fm pli. li. xvij. hoc vtilius
 sit i inter flumē q̄ i tpe alio quia seminata sic collecta
 potissime a vicijs cōseruantur. Item attenditur tem-
 poris serenitas vt dicit Jsi. serere enī a sereno celo di-
 citur quia tunc serendum est et non per ymbres. vñ
 de virgilius. Mandus ara sere nudus. et vt dicit pli.
 ibidem. c. xvij. accidit frumētoviciū si tempus fuerit
 nimis ventosum et hoc tribus vicibus seu tempori-
 bus scilicet quando est in flore et quando incipit de-
 flozere et quando incipit maturefcere. ex flatu enim
 norio spica euāescit et extinguit̄ et in fructu suo p̄-
 titur abortiuum. Item nocet tempus plumosum qz
 tunc totum extinguitur ex frigiditate humoris vel i
 herbam et folium superfluum luxuriatur. Item no-
 cet calor subitus et imoderatus sub nube clausis
 quia dum humor ad interiora radice rapitur vi ca-
 losus tunc ex humore calido et viscoso nascitur q̄-
 dam vermiculi circa radicem ex quozum corrosione
 frugis substantia viciatur. Item in grano circa folli-
 culos nascuntur semiculi corruptentes frumēti
 granum quando spice in pluuiāli tempore post ca-
 lozem imoderatum corruptuntur et putrescunt.

uis basta surgit angulosa. grossa cōcaua et no-
 a. foliū vel folia in singulis nodis p̄ducens lara.
 ra et aliquātulū ob acuta. flozē p̄ducit album in
 trinitate purpureū siue nigrū. odouferū et multū
 p̄p̄ibus frequentatū. in basta autē p̄ducit diuer-
 testas carnosas et oblongas q̄ interius q̄si sub di-
 is domicilijs ab inuicē sunt disticte i q̄bz saba p̄-
 nē sunt locate et ille teste sunt p̄mo virides exte-
 a et albe iterius atqz molles et paulatī calore defic-
 idurescūt et tandē parit̄ p̄ngrescūt et h̄ matri-
 s indicū ē. Est autē saba fm dias. et plat. frigida z
 a nisi sit viridis et t̄m̄ ē h̄ūida in p̄mo q̄dū q̄ viri
 comesta parū nutrit. humores grossos generat.
 lationē in superiori parte ventris facit et ideo flo-
 c̄bo ē nocua. sanguinē grossum z melancolicum
 at et fumū grossum q̄ cerebz offendit. somnia va-
 et terribilia inducit. p̄ decoctionē et assaturā eius
 ositas inflatus diminuit h̄ totalit̄ nō auferit. fa-
 siquidē assidue vtēs colorē intestinoz patu nē
 enē op̄lant ventrē stringūt. cū cortice cōmeste ad
 zerendū sunt dure h̄ multū inflatuē. Est tamē fa-
 medula m̄dificatiua vñ eius colatura faciē pur-
 t. z potata pulmonē m̄dificat. apostēata mamil-
 ū curat cū rosīs mixta. doloz et linorē et oculoꝝ
 pitudinē abstergit. masticata in nimpozibz apposi-
 t̄ h̄ozes ad oculos reumasitātes p̄p̄scat scissa z su-
 r venā infusaz posita sanguinē restringit. lac efflu-
 s de mamillis sistit et effluere nō p̄mittit. podagri
 z et arthritidis cū adipe onis decocta subuenit si sa-
 r dolozis locū cataplasmat. tumozes et collectōes
 oskemātū repeunt si in principio decocta in aceto tu-
 on apponat. De saba autē natura et p̄p̄tate dicit̄
 li. xvij. ca. xij. Inter legumina saba dī optima q̄
 saltū inuiscēt cū pane siue cū materia panis vt sic
 d̄derosior esse videat̄. Pitagorica t̄m̄ sinā dānata est
 z eius frequē vsus ebetare dī sensus z somnia etiā
 crece estimat vel vt alij tradiderūt qm̄ mortuoꝝ um-
 nime sunt in ea. qua de causa varro tradidit flami-
 ū h̄z p̄nēscē saba vesci nō debere. sola autē inter fru-
 es etiā et c̄sa crescente luna crescit et replet. et in aq̄
 tarina siue als̄ falsa nō decoquit̄. seminat̄ in occasu
 iadum et ante hiemem recolligitur. qm̄ est in floze
 quas maximo concupiscit. cum vō efflozuerit dili-
 ḡt siccitate et solū siue terrā in qua seminata est fecū
 lat stercoꝝ vice. et ideo in thessalia vertunt̄ agri in
 quibus seminare fuerūt quādo primitus sunt in flo-
 z. crescit autē saba per se in multis locis et maxime
 in mauritania et i insulis oceanī septētrionalis. sed
 ta dura est q̄ vir decoqui p̄t. nascit̄ etiā in egypto
 h̄ spinosa. et ideo cocodrulli eā refugūt timentes ne
 oculi eoz ledantur spinis eius. cur? lōgītudo ē. r. cubi-
 toz h̄ns caput ad modū p̄paneris coloris rosei q̄
 saba includit̄ nō supra tricenās. et est eius culm⁹
 sine calamus geniculatus h̄ns folia ampla z fructū
 aliquantulū subamarum. radix eius incomestibilis
 cruda et cocta in magnitudine arundinū similis ra-
 dicib⁹. buculqz pli. li. xvij. c. xij. Dicit idē i. c. xvij. v̄gi-
 li? in q̄t intro et amurca saba p̄fundentibus grande
 scere eā p̄mittit. Quidā etiā dicit̄ sabas citius cresce-
 re et adolēscere si v̄dus sūq̄ seminat̄ in v̄uē aq̄
 macerentur.

Fit in tpe nimis sicco vel depauperat frumentuz et humore et sic perit pp̄ defectū nutrimentū vel crescūt in eo quedā musce virides q̄ vocant cātharides virore frumenti penit̄ corrodētes q̄qz et multiplicatur locusus et brua quoz dētes oia deuastāt. Itē erigūt in ip̄o semine frumētali puritas. nā vt dicit plu. idē ca. xvij. si semina cleopice aut adipe tangerent vtiqz semina corūperent et idē canendū summopre ne ta libo misceant q̄ oia fermentiua que ab illis sunt infecta corūpūnt. Itē requirūt in crescēte frumento culture studiositas. oportet em̄ vt a sup̄fluis caucius et diligēt̄ expurget. nā vt dicit ibidē in optima frumēta aliqui herba mortifera inuenit̄ vt lolū lappacū z bmoī qd̄ accidit ex vicio et malicia attracti humoris vel ex defectu virtutis seu caloris sufficiēt̄ singula n̄ mutātis. Itē ibidē dicit ex rore corrupto adherēte folliculis in granis accidit corruptio frugis q̄ dicit rubigo qz spica cūrupit̄ inde et inanit̄. et in colore rubigine um trāsmutat̄. Inf̄ oia autē frumētū genera triticum optinet p̄ncipatū q̄re hūane nature nihil ē amicitabilius nihil nutritibili⁹. nihil etiā salubri⁹ inuenit̄ h̄ de l̄s quere ifra littera. l. q̄re etiā de messe et segete.

De farre.

Capitulum. lxxvj.

Far autē est genus frumētū sic dictū eo qd̄ ab initio missuz i pila frāgeret aīq̄ vsus mole habere ē a farre aut dicit farra go vt dicit Jli. est em̄ herba ordeacea adhuc viridis in qua grana ad maturitatem non turgescunt.

De farina.

Capitulum. lxxvij.

Farina que panis est

materia a farre dicta. nā far siue frumētū inter molas fractū farinā facit. vel dicit a farciēdo qz i panē redacta farinā ventrē. vel dicit a farina pp̄rie qm̄ frumētū inter molas optime ē p̄fractū furture nōdum a medulle substantia separato. nam qm̄ flos medulle a hirsute separat̄ siue cortice tunc similia siue similagō nūcupat̄. dicit alio noīe pollen siue pollis. vñ deriuat̄ bec polēta et hoc pulmentū a pulte dictū. vt dicit ysi. li. xx. ca. vij. qd̄a tū dicit̄ polentā ēē pulces de farina purgatissima factas et dictā polentā a polline q̄ ē farina delicata q̄ volat a mola in molēdino et alio noīe amolū dicit̄ qz p̄ sui leuitate a mola eijat̄ sicut et similia. i. sine mola. Polēta tū h̄z alias significatiōes sicut dicit i glo. sup̄ iohue. vij. comedēt polentā eius dē āni grana. i. cocta et manibz cōfricata et a folliculis separata ad modū grani in pilo tanū. et fmi h̄ dicit̄ polēta qm̄ pilēta h̄ quocūqz noīe vocet̄ farina vtilis ē in cibo et medicina. Inde em̄ fit panis p̄ aque admixtiōez et sgm̄s decoctiōe. aliqui abarius. i. seruis in abū datus nō delicat⁹. qm̄qz vñ panis fermētat̄ fermento mixtus. qm̄qz etiā azim⁹ sine fermēto cinereus. qm̄qz subanereus in cinere coctus et reuerfat⁹ q̄ et focat⁹ dicit̄. qm̄qz libanarius in libano coctus seu in furno. H̄is et multis mōis de farina arte pistoria fiunt panes vt dicit ysi. li. xx. q̄ oēs cor̄ hominis p̄forāt̄ z cor nutrit̄ ac delectat̄. deperdita reparat̄ et restaurant. vires laborantibz administrat̄ h̄ p̄ oibz panis recēs et mūdus de farina triticea p̄paratus vt dicit p̄stan. In dictis magis amicitabilis et educiens est nature.

farina ita mola teritur et frāgitur cribro a farina uidit̄. calida aqua aspergitur. fermētatur et loco redditur et pistata in formā panis redigitur et decoquitur. et sic vltimo p̄ multos labores in minis inde reficit̄ et nutritur. vtilis ē insuper in medicina quādo cū alijs cōuenientibus admisceat̄ nā farina cū melle mixta facit pullulat̄ z emūdāt vt dicit dyaf. mamille et coagulatiō lactis indurate apposita farina videlicet triticea siliginea cū adipe et vino decocta diurect̄ et locum mollificat vt dicit idem Colliciones et stemata maturat nervos induratos z quasi sp̄tos aut contractos relaxat vt dicit idem.

De fermento.

Capitulum.

Fermentum a feruore

est dictum qz feruere et ex crescere facit vt dicit Jli. li. xx. ca. j. Est autem fermentū coactum ex diuersis virtutibus similem habens substantiam z virtutem z inde virtutem habet panis et tūa z sui acetositate saporis ipsius paste munitur et in ipsius similitudinem totius masse cui adhibetur conuersiua. Habet etiā fm̄ dyaf. virtutem bene de corpore facilius extractiuam et quando munitur cum sale habet apostematum vim maturat̄ et apertiuam nam poros corporis aperit subtilitate sue substantie et humores dissoluit. fermentum latine zyma dicit̄ grece. vñ farina pura conposita aque cōglutinata dicitur azyma quasi sine zyma zyma inflatua corruptiua perforatiua et diuulsiuum panis siue paste cui cōmiscetur vt dicit epistolam p̄inte countb. v. zc.

De fumo terre.

Capitulum.

Fumus terre ē quedam

herba calida in primo gradu sic appellatur quia vt fum⁹ in multa quāitate emittit̄ de terra. sic dicit qz generat̄ a quadā fumositate grossa et ra resoluta et circa terre superficie adherēt vt dicit pla. que quāto viridior tāto melior. exsiccata vñ vtilis efficacit̄ ē. et ē herba gūis odoris et hōribilitatis. sed maxime tamen est virtutis purgat̄ em̄ lancoliam fleuma et coleram. valet contra scabundit̄ ydroposim̄ ex frigida causa. inuat podagricos. et let cōtra splenis et epatis opilationē vnum tamen cum habet ista herba quia inflatua est. et ventositas generatiua et ideo eius ventositas debet reparari cum aneto z cum feniculo ne generet corrosiōez vt dicit plat.

De feniculo.

Capitulum.

Feniculus ē herba cō-

munis multe tamen efficacit̄ et virtutis. et enim herba calida et etiā sicca in secundo gradu virtutem habet diurectiuam apertiuam salicet et munitiuam ex subtili substantia et qualitatibus suis vt dicit plat. cuius semina radix et folia competunt medicina. Vnde Jfido. libro. xvij. ca. vltimo. feniculum latini vocant. eo qd̄ eius trisi siue radici succus curat visum oculorum. cuius virtus esse traditur vt vnes serpentes annuam senectutē ei⁹ gustu deponit̄.

ic etiā herbā greci maratrū vocāt. Istud autē su-
 fido. ex certis dicitis plinij li. xx. ca. xxiiij. fenicu-
 quit nobilitauerūt serpētes gustu eius senectur-
 runt oculorūq; acie ipsius succo recupādo. vñd
 lectum est oculorū caliginē eo p̄cipue releuari.
 ex eius succo fit colliriū q̄ caliginē oculorū valde
 us. Quius duplex est spēs sc; ortēsis et siluestris
 us semē cū vino potatum cōtra morsus serpētū
 eius scorpionū valet. succus eius auribus instilla-
 vermes necat ac stomachū stringit ⁊ corroborat
 sciam sedat. calculū frāgit ⁊ vnam excitat. lac in
 similibus multiplicat radice eius venes purgat cū vi-
 cocta ydriopicos curat canis morsum sanat. Dec-
 mia facit feniculū ortēsis h̄ fortius operat. hec ea
 p̄ponaratrū id ē feniculus agrestis vrdicit idem.
 De ferula.

Capitulum. lxxj.

Ferula est herba cuius
 succus galbanū dicit̄ vt dicit̄ fido. li. xvij. de q̄
 mēto in ecc. xxiij. vbi dicit̄ q̄ storax et galbanū ⁊c.
 vt dicit̄ glo. galbanū fm̄ pli. dat̄ s̄ria in mōte quodā
 abūdat ferula a qua fluit resina mō. Dicit̄ autē
 li. xx. ca. xxiij. ferule semen est aneto simile cuius
 lia et rami cocti cum oleo et cōmesti cum melle sto-
 rachō p̄ueniūt h̄ si nimis comedunt̄ colorē capitis
 ciunt cuius radix bibita ad pōdus denarij in duo-
 is ciat̄ vini valet cōtra serpentū morsiones. suc-
 eius in magnitudine sibe d̄notatus aluū soluit
 ⁊ medulla viridis immūdiaciā faciei tollit. semen
 us vino bibitū sanguineq; sistit patētib; caducq;
 orbū subuenit. Ceruix autē ferularū murene in-
 flamma ē. nam eius lacte statim p̄moziunt̄. succus
 us cōfert claritati oculorū. bucusq; plini⁹.

Capitulum. lxxij.

Fenum est dictum ex
 hoc q̄ eo flāma nutritur. flos enī eius flām
 is est vt dicit̄ fido. li. xvij. ois enī herba mollis p̄scisa
 ca senū dici pōt. et maxime q̄ fenibus aliq̄n̄ apta ē
 n̄triēdis. nam fenum cibus ē p̄pue iumentorū. De
 no autē vt dicit̄ glo. sup̄ fido. xl. fenū nascēdo habet
 troiē et crescendo decozē deinde florē. tandē calozē
 us siccātū redigitur in puluērē sic et hō per etatū
 ccessionē decozē amittit ac cadit in puluērē ⁊ i mor-
 m. fenū itaq; diu viuet et frondet mōtes et prata
 est et ornat. et tam florum diuersitate q̄ etiā viro-
 s venustate ad sui aspectū in mētium oculos allicit
 fecit et delectat p̄pter sue substātie autē viriditatez
 ruente sole eius humiditas defacili consumitur. et
 herba que primo florēdo quasi ridere videbatur. nā
 leni a sua gloua spoliata penitus inuenitur. Nam
 num quidem qd̄ hodie oritur et qd̄ hodie virescit.
 ras moritur et tūc in cibanū mittitur. qz q̄ subito
 deficit et arefcit. sicut de impio per similitudinē dicit̄ in
 psal. sicut sic fenū tectorū qd̄ p̄uiscq; ⁊c. vbi dicit̄ glo.
 mātō fenū altius stat et nunus p̄funde inferius de-
 cimit radice tāto minus crescit immo citius deficit
 ⁊ arefcit. fenū itaq; calcastro postq̄ natū fuerit p̄-
 cinditur. et vt melius ericetur soli exponitur et ne
 x humoris sup̄fluitate circa terrā cōp̄urescat furcū
 ⁊ rāstris sepius eleuatur tandē in cumulos et i acer-

uos colligitur et vltimo i planstris ac vehiculis ad
 bozea deportatur et ibi ad diuersos vsus necessa-
 rios referuatur. fena autem crescētia in locis aliquā
 tulum mōtuosis medicoriter siccis magis sunt odo-
 rificā etiā animalibus magis saspida q̄ alia que cre-
 scūt in pratis palustribus et aquosis vt dicit̄ plini⁹.
 quia in illis humo: nutrit̄etalis magis est digestus
 in illis vero minus.

Capitulum. lxxij.

Flagella dicitur sum

me arborū ⁊ vitū partes ab eo q̄ crebros su-
 sineāt ventorū flatus vt dicit̄ fido. li. xvij. quoz co-
 mas aliq̄ crines vocāt. aliq̄ folia et dicuntur q̄n̄ fila.
 nā foliū grece filū; latine dicit̄ et hoc ideo q̄ in solijs sē
 quedā venule in eoz substātia ad modū filorū p̄ten-
 se iō trāslatue dicuntur folia apud nos q̄n̄ fila. nodi
 autē quib; creunt frondes sine folia de v̄gulis et fla-
 gellis oculi nūcupantur. Mā humor aquosus subri-
 lis parū hīs vnciuoluitatis ad ramos a radice attra-
 ctus vi calozis eleuatur in diuersis locis et ex acumi-
 ne suo penetrat ad exterius at̄ ibi quasi p̄ oclos exi-
 ens vi interioris calozis et aeris exterioris transmuta-
 tur in substātiā foliorū vt dicit̄ in cōmento supra li. ve-
 getubil. arist. et fm̄ q̄tate hūous domināns et forti-
 tudinē vel debilitatē calozis humorē digerētis folia
 in qualitate et figura multiformiter variāt̄ vt patz
 supra eodē vbi agitur de diuersitate arborū quo ad h̄
 gurā foliorū quere supra in eodē in littera a. folia ita
 qz omant arborē et muniunt tendulos flores ⁊ fructū
 ne a ventis caumatis aut pluuijs iniuriam pati-
 tur. grandinū impetus ac ventorū impulsus ⁊ ym-
 bunū ictus intercipiunt et repellunt. folia sicut scru-
 tum p̄pter sue substātie raritatē modico vento mo-
 ventur h̄ defacili nō cadūt p̄t̄ adherentē habundā-
 tiā hūous donec fructus latitantes sub folijs mature-
 scāt vñ in vere et in estate virent et in autūno pallēt.
 et sic contra hyemem paulatim concidunt et tandem
 in terra cadentia computrescunt multus in super cō-
 ueniunt folia medicine. mulus etiam animantibus
 sunt in cibum sicut folia edere que a capris et hedis
 maxime diliguntur. vt dicit̄ fido⁹. Alias proprie-
 tates foliorū quere supra in eodem libro. xvj. capi.
 flores vt dicit̄ fido⁹ libro. xvij. dicuntur quasi
 fluozes eo q̄ cito defluunt et soluuntur in his tamē
 multiplex est gratia sci licet odoris saporis et coloris
 lenitatis et virtutis. nam odore recreant et etiam de-
 lectant spiritum. sapore quidem immutant gustum.
 colozē alliciunt visum. lenitate demulcent tactum. ⁊
 tuteis habent multiplicem sanant morbum. zephi-
 ro generantur. austro dissoluuntur. vt ibidem dicit̄
 fido⁹. arbores et herbas campos ortos et siluaz
 pulcritudine sua decozant et ornant. dulcedine quaz
 concipiunt ex celesti roze mel administrant. Et ideo
 apes flores mellificandi gratia visitāt et frequentāt.
 quando apparent flores mutationem tēpōis signi-
 ficant. et spem de fructu generant. nam flores sen-
 per fructum p̄tendunt et spem de subsequenti fru-
 ctu relinquere consueuerunt. de puro et vnciuolo
 medulle arboris humore originem contrahunt et
 erumpentes de stipite virge virgam nō violant nec

deslorat sed potius ipsam plicat mirabiliter & decorat. Item flores in ortu solis se aperit sicut in occasu se se sepius claudunt multi sunt q̄ ex paucitate humoris et liquiditate calefcente calore humiditate consumente deficiunt et arefcunt. Aliquē etiaz flores ad solis faciē se cōuertūt s̄m tū ei⁹ ortū se aperit & p̄cellit se diffundit vt p̄t in eltopia q̄ alio noie dī folsequit̄ et dī a multis acoria vt p̄t supra in. c. Intēpestiuus autē ortus floris signū ē defectus et carētie fructus vltērius cōsequētis. nā tales flores subito frigore vel etiaz corrupto aere facillime corrupunt v̄l si s̄ nimis h̄yē males. vel autumnales ad maturitatē debitā p̄t caloris defectū nullaten⁹ p̄ducunt vt dic̄ pli. li. xx. c. v. Intē alios flores s̄ponit̄ liuoz flores rosas & violas p̄cipue ad coronas nobiliū seruat̄ ad ornādas de q̄b̄ post ē dicendū. ē flos cāpi flos spālis sic dicit̄ q̄ p̄ se crescit in locis incultis nec sulcatis vomere nec stercore impinguitis vt dic̄ idē. Est itaq; flosculus stipite quidē gālis et modicus flore rubicūdo & quasi colore sanguineo insignit⁹. cui⁹ flores nō plus nec minus q̄ per quicq; folia cōmunit̄ distinguunt̄. cui⁹ v̄tus centauree similit̄ ē. nō tū ex cōplexione sua tantē ē amaritudinis q̄uis minorē cōtauree in folijs et ī stipite multū similit̄ videat̄ et in multis medicinalit̄ nō inferior ab antiq̄s sapiētibus iudicet̄. Cētaurea ē herba amarissima v̄n et serene dī cuius spēs est duplex maior et minor. h̄y itaq; cū quadā amaritudine dulcedinē in radice cuius succus melli mixtus visus clarificat. inflationes sedat. morsus venenosos curat et p̄ antracē apostema mortiferū iuuat & venenositatis sue maliciā rep̄mit et refrenat et impedit ne materie furiositas ad nobilioz mēbroz intrinseca se diffundat. Hucusq; plinius vt supra rē.

De fructu.

Capitulum. lxxiij.

Fructus a frumine no

men accepit vt dic̄ Pl. q̄ frumine. i. eminentiori pte gutturis vescimur vt dic̄ Pl. li. xvij. inde et fruges dicim⁹. fruct⁹ autē pp̄ie dicūt arbor⁹ & agrorū quibz v̄tēdo frumur q̄uis ab usine fetū alterum fructū aliquē etiā nūcupem⁹. Est itaq; generalit̄ attēdendū q̄ ps arboris siue ps plāte. q̄ qdē nobilioz et v̄ntuosior ē taz in medulla q̄ in radice solet attrahi naturalit̄ a calore vt suo t̄p̄ p̄cedēte flore et fructus originē disponēte ind̄ fruct⁹ materia generē hūoris et etiā caloris hūsticio nutria ē et folioz etiā cooperulo defenset̄ solis. et v̄tutis celestis influētia ad p̄fectū deducat̄. Et tādē maturato fructu et collecto ad vsū et esum debitū assumat̄. fruct⁹ autē erudi & indigesti corporibus maxie pueroz et debiliū sunt nociui & in flatui lūbuoz et alioz verinū generatiui. humoz maloz nutritiui gustus naturalis corruptiui vt p̄t in mulieribz īpregnatis q̄ in arte desiderāt fructus imaturatos vt dic̄ pli. h̄ fruct⁹ p̄grui et maturi tā medicine q̄ esui erūt apti. ita t̄m q̄ quibz fruct⁹ quibz mō v̄tā debito et potus cōgruus post fructū ordine cōgruo subsquat̄ vt in li. dietarum plenius edocetur. fructus primo generaliter sunt erudi et indigesti stipici. pontici vel amari h̄ calore exteriori interiorē confortante et humore poticiū. et terrestrem dissoluit̄ ac digerēte tāto dulcicnem sapore et conuentio-

rem accipiūt quāto maturitatē perfectam habent. citius autē accedunt ad maturitatē. et in ramoz summitatibus cresunt et calēt. et in solariū directus se extendūt. maturitatis signū mutatio coloris viridis et terrestris in colorem vel in rubentem. Et mutatio saporis insipidus aut acidi in sapore suauē gustui atq; dulcē. nascunt̄ fructus virides. h̄ q̄ tendunt ad maturitatem vincētē calorem in substātia fructus colorant̄ pariter et saporē. tāto etiam sunt meliorē substātia laxiores quāto relaxata vi caloris duricia etiā dominante humiditate aqua v̄t maturitati sunt p̄p̄inquoies. et ideo p̄bat̄ fructus maturitas nō solū p̄ visum quo ad colorē et gustū ad sapore. verū etiam p̄ tactū q̄ cōp̄tō tactui cedunt et sensui offerunt substātiā rē vt dic̄ ysaac. in dictis. fructus autē arborum in montibus sunt puriores sapidiores et auiores quā illaz q̄ in vallibus sunt crescentes accidit p̄pter dulciorē et puri⁹ et temperatiorē ibi s̄q; in montibus inueniūt̄ nutritiui v̄t vt supra eodē patet quere de diuersitate arborum fructus circa finē. Sunt autem quidā fructus dulces et lapidi sed post efficiunt̄ pontici et amirabolani vt dicit̄ arif. tales fructus et si nō comedibiles sunt tamē alijs medicinales. fructus dulces vt dicit̄ ysaac in quatuor q̄libatibus imperatores humidiores et calidiores et cetera biliores. fructus vero frigidī. s. et pontici durissimi ac opilatui siue cōstrictiui. stomachi confortatiui et appetitus craticini maxime si comerint a ieiunio. h̄ post prandii sumpti cōp̄munt̄ obest̄ pruin ad inferiora et sunt cā solutionis. h̄ si fructus acetosi et aq̄lo modico et terrestris etiaz acūmē colere extinguit̄. sicut et sitis etiā multū machū p̄forat̄. hūiores grossos et frigidus diuidūt̄ nō deponūt̄. dulces v̄o acūt̄ eis v̄nterēs penetrādī totū corpus. fructus insipidi in quibz dñā aquosa humiditas cetera mō laudabiles q̄ stomachū nō iuuāt̄ h̄ abbotomati et fastidiū generāt̄. fructus itaq; si b̄i maturarint erunt saporis boni odoris iocūdi si nō fuerint tridi nō vermiculosi humore vel corrupto perfecti. et tales fruct⁹ in loco siccō & mūdo meli⁹ et us custodiunt̄ et maxie si in feno vel palea cōtinentur. Itē fruct⁹ maturi citi⁹ cadūt̄ de arborē q̄ v̄turi et facili⁹ de nocte q̄ de die. q̄ nocturno rufi efficiunt̄ pōderosi et ideo ad casus magis operatur calor naturalis et q̄uis sit modice quātatis ī substātia maxie tū v̄tutis ē & potētie et effi-

De germine.

Capitulum.

Ermen vt dicit isido

est pregnans surculus a gerendo dicitur de et germinatio. nam in germine gignitur nutritiua et ratio seminalis in eo etiam operatur calor naturalis et q̄uis sit modice quātatis ī substātia maxie tū v̄tutis ē & potētie et effi-

tas radice trahit et trahit in substantiam geminis
 herbe quod dicitur sunt in germine et veget in eis huius
 trahit ad radicem maxime puenit vni medicine
 germine dicitur quod primo eripit de radice arboris aut
 e. nā cōfortato calore naturali q̄ i radice medul
 indulus radix humore sibi necessarii attrahit
 lous et q̄ sibi nō ē necessarii ex se exteri? rarij.
 calore indulo sursum elenatē ex acre intrinsec?
 cōte in natura geminis trāsmutat et q̄ nō cessat
 cū dōs pmutatio in radice. et tō nō cessat augmē
 eratio in germine quousq̄ cōueniat ad debitū
 cmentū. Color itaq; celestis penetrās ad medul
 latis ptes eius liq̄diores ac puriores ac vinctio
 ad se trahit. et coagulat ac pūgit. et coaduna
 poros terre insensibiliter inducēdo eas in sub
 stantia geminis pnerere nō desistit vt dicit p̄m̄tator
 a liby vegetabil. p̄bit autē colorē viridē mediū. s.
 rubentē et nigrū fm̄ comūm̄ equaliū pūm̄ ter
 rē et ignearū. nā; generatio geminis h̄ fieri ex
 o humore nigro et opaco. h̄ p̄p̄t aerarū p̄m̄t
 az admitionē fit color eius viridis. q̄ color me
 cē dō inter rubeū atq; nigrū. Est autē germē p̄m̄
 d culmi siue stipitis floris atq; fructus emittens
 o plures frondes mutuo se necētes q̄s fac natu
 d innati calonia in substantia geminis p̄m̄tationē
 ra ei et? substantia a frigido aere defacili lederetur
 ab extrinseco nocemēto tela frondū tuere. de
 i em̄ ledit ex aere frigido et em̄ ex grauidine et ex
 et em̄ ex rore nōpio et infectio et ita p̄ h̄m̄dō no
 rēta plibus folijs cōnectis q̄li pluribus tunicalis
 i et munit. ortus itaq; geminū ornatus terre est
 ipiū. nā oia terre virēs a germinio oriuntē mu
 nis tps ē iudiciū et signū vernalis nouitatis fi
 annūciat biemis ac preconiū ē estimalis nouita
 et venustatis. a buccis locustis et erucis corodū
 quiq; germina et tūc spes vlti? de fructu nō h̄.
 De gramine. Capitulum. lxxvi.

Ramē ē agrestis her
 ba ab eo q̄ germinet sic vocata vt dicit Plin.
 icio siquidē caloris ex humore terre ois herba ge
 a ē. nā celestis calor terre superficiē penetrās ptes
 subtiliores aggregat et in radice specie trāsmig
 que terre infra calozē intra se claudit cui? v̄tute
 moie circūaccētis terre ad sui incrementam et vu
 mentū attrahit et q̄ simile ē in sui naturā; alterat
 imutat vel cōuertit. et quod sibi quo ad substanti
 ē superflū ad generationē folioy germinis trā
 mit. q̄ v̄o multē p̄p̄t humiditātē materie extracte
 moie generat radices multe et diuersē sūt q̄m̄
 iet herbarū p̄ductiōes mutuo se colligātes et ion?
 re suspiciē virous gra et floz decētia vestientes et
 isto radices granunū; inferius amplius se. p̄m̄
 le tūo diffidius q̄m̄na culmos suos et folia in ter
 superficie se dilatāt. Pullulātia autē q̄m̄na in p̄m̄
 o sue generationis se multiplicāt si comp̄ssa fuerit
 a mediocriter conculcata. Quā em̄ in p̄m̄ncipio ni
 luxuriare p̄mittunt cito p̄m̄p̄t in semē et ida
 ut de facili et sua p̄dunt pulcritudinē et viroz vt
 p̄ pl. ex situ autē terre vbi crescit et q̄litate humone
 up nutritū; diuersas q̄litates et v̄tutes generalē

fontant vt dicit idē cōmentator sup liby vegetabilū
 vū et h̄m̄onib; p̄plexiones p̄rias habēbus quōq;
 herbe et q̄m̄na imo oia in terra nascētia diuersas cō
 sequūtur efficacias et v̄tutes vt dicit pl. et p̄s. et p̄p̄
 q̄d fm̄ autores p̄dictos gramina montū sine locoꝝ
 mōtuosoꝝ sunt rarioꝝ et breuioꝝ q̄ gramina valli
 um siue pratorū illa tū sunt onibus cōuenientioꝝ. q̄
 dulciora et salubriora et mediocriter siccoꝝ. in pala
 stribus quidē crescētia sunt pinguiora et diffusioꝝ.
 h̄ melioꝝ sunt simpliciat q̄ in mōtibus et locis altioꝝ.
 bus ouant. Nā vt dicit p̄stan. et etiā ysaac. herbe pa
 lustrēs peioꝝ sunt nutritim̄ nā aquosū; generans
 sanguinē et cito se a mēbus dissoluēt. inflationē et
 rugitū in visceribus generāt h̄ in cōtrariis p̄ric. Est
 autē regula vt dicit ysa. cui? radix mē herbas nutrit
 eius semē nō ē nutrimentum nec ecōuerio. cui? q̄dē
 semē nutrit ei? radix nō nutrit. gramē itaq; vt dicit
 palladius. gramē facit solū in aspectu gratū. gratum
 quoq; ē aialibus in passu. gratū etiā fit laqueū; et ef
 sectu. nā sicut in radiabus sic i gramibus laet v̄tas
 multiplex medicane. q̄m̄en ē austri temp? pluuiosū
 scz et calidū diligit. et virozē et v̄m̄ibus habundanti
 am in locis desertissimis et se diffundit. h̄ p̄ualente
 v̄to boreali et frigido deficiat extrinsecus. et m̄
 vt dicit beda. fm̄ dyal. v̄o gramē dō quedam herba
 specialis habens v̄gas nodosas. sp̄ssas sp̄r̄sas sup
 terrā et folia lata aliquāntū; et acuta cuius radix no
 dosa est et dulcis. et h̄c herbā bones et alia aialia lā
 bētē comedūt et depascūt cui? v̄tus ē stipicia et vul
 nerū cōglutinatiua v̄tris p̄strictiua. vulnez renū et
 vesice sanatiua coloris splenis mitigatiua. hanc her
 bā noscūt canes et illā comedūt q̄m̄ se purgare volūt
 vt dicit plini. in hoc facit ita caute q̄ vix p̄t hoc ad
 humanam periciam deuenire.

De galbano.

Capitulum. lxxvij.

Albanus ē herba cu
 ius succus galbanū dicit. et ē herba i ramis
 ferule similis. imo vt dicit varro. galbanū succus se
 rule vt dicit Pl. l. xvij. inacidit autē herba in estate
 et effluit inde lacrima que colligit et desiccatur. Ideo
 autem galbanum est optimum quod est mundissi
 mum. et habet plures guttas sicut armonicus et ē
 similis thuri in colore habens grana limpida cuius
 granū non est nimis siccum. vt dicit plini. et dial. in
 estate circa fructum desiccatur. Hest autem ei v̄tus
 ignea calida. s. in tercio gradū. et humida in primo
 vt dicit idem. sophisticatur autem cum puluere co
 lopponie. i. picis grece. et cum fabis fractis corticib;
 abiectis que cum optimo galbano et resoluto admī
 scentur. Galbanum autem parum diu potest serua
 ri. virtutem habet atrahendi. dissoluedi. leniendi
 relaxandi. et mitigandi. fumus eius litargicos exci
 tat dolores splenis et oplationes cum aceto sanat. se
 tum mortuum de matrice educit et matricem pur
 gat cui melle puluis galbani lumbicos necat. fum?
 eius menstruis imperat. serpentes et venenosa eius
 fumus fugat. dolorem dentium mitigat vt dicit dia.
 et plini. et pla. vbi subditur q̄ si galbanum eubet po
 ni in medicina prius debet a superfluis emundari.
 Primo igitur sup et igneus ressa debet liq̄fici et i

āqua post infundi et qđ purū est supēnabit quod
vō inutile est vt cortices et lapilli inferius residebit.
Diascorides tñ dicit qđ in aqua feruenti galbanū de
bet poni. et qđ petit fundū colligi. quod autē supere
nata vt cortices et huiusmodi debet amoueri.

De gutta.

Capitulum. lxxviii.

Gutta ad modum gal-

bani ē cuiusdā herbe vel arboris lacrima. qđ
alio noie armoniacū appellat. istius autē arboris vel
herbe ramusculi diebus estiuis ab incolis incidunt
et gutta qđ inde distillat gutta siue armoniacū nuncu
pat a medicis vt dicē Pl. 7 pli. Istius gutte spēs ista
est nobilior qđ mūdior ē et purior et terre seculētia im
permittior. qđ quidē dī esse cādida 7 pinguis sic thūs
et qñ frangit apparet splēdida interi⁹ et gūmōsa vt
dicē dial. et pli. 7 h; odorē simulē castoreo 7 sapore sub
amarū aliquantulū siue acrū. Est autē gutta calida
in tercio gradu et sicca in secūdo habēs virtutē dissol
uēdi et relaxādi vt dicē in plat. cuius scrupulus pō
tatus cū otimelle splēnticas curat asperitates 7 im
mūdicias oculoꝝ mitīgat et curat. cū succo absinthij
lumburicos necat. 7 artbericā et scianicā passionē cum
pice dura multū iuuat vinū puocat. 7 mēstrua pur
gat. omnes tumores et inflaciones sedat vt dicē glosa
super illum locum mirra et gutta.

De ganophiliis.

Capitulum. lxxix.

Gariophili vt dicit dia-

sco. quidā sunt pfecti et saporis acuti coloris
subnigri calidi et sicci in effectū. humidi vō interius
acri. quidā in suis qualitatibus magis sunt remissi.
Sunt autē fructus cuiusdā arboris in india qđ i estiu
uo tpe colliguntur qñ sunt maturi p qñq; annos in
multa efficacia cōseruant in loco etiā nō nimis sicco
nec nimis humido debēt seruari. qñ in multū humi
do putrescūt et multū sicco arefcūt. eligēdi autē sunt
qui in supēcie aliquantulum habēt planitiē qđ acutus
habēt sapore et suauē odorē et qđ expresse vnguis
aliqd emittit humiditatis. Sophisticant autē cum
pulueri gariophili mixto cū aceto et vino odorifero
ex quo cōtrahunt humiditātē 7 vit discernūtur. qre
in exteriori supēcie magis sunt acuti qđ alij. et iō acu
tū magis est in exteriorib; qđ in interiorib;. h; sophisti
cati nō possunt vltra viginti dies obseruari. habent
autē boni gariophili virtutē cōfortādi ex aromatica
te sua dissoluēdi et cōsumēdi. valēt etiā ptra de
fectū cordis qre cōfortādi virtutē spiritualē. valēt etiā p
indigestionē stomachi et dolorē ex frigiditate et vō
sitate qđ virtutē iuuat naturalem buculq; dial.

De genesta.

Capitulum. lxxx.

Genesta que etiam ab

amaritudine dicit quia gustus nimis boni
nibus amarus ē. arbutū crescēs in locis desertis in
cultis et saxosis. cui⁹ pūtia infertilitatis et ariditatis
terre vbi crescit testis ē. h; multos ramos fciles du
ros et nodosos virentes h;eme et estate flores glau
ros. spissos et inuolucros. quis odoris. amari saporis
h; tñ sunt maxime virtuos vt dicē dial. nā floꝝ et foli

diū eius elixatura splenis tumorē cōpēdit. et
tū; subuenit. mēstrua stringit. fluxum
sistit. pediculos 7 lendes succus eius per
facit amarū et nigrū in quibusdā tecis lō; ga
ad modū folliculoꝝum viciē vel pile conuol
valet ad predicta 7c.

De grano.

Capitulum.

Granū ē minima

minis qđ arboris pticula distincta
liter et diuisa. in quolibet autē gno ē cortex
la in qua relinquit rō seminalis vt ex grano
misso possit pducī planta. vñ in quolibet gra
licta potētia a naturayt ex eo possit fieri planta
diāte sua species multiplicēt et in esse specia
uet. Vnde granū quū sit modicū in substā
tis et medulle magnū tñ est in rōnis semina
cacia et virtute. et sic grana differūt in specia
runt in figura situ aut dispositōe. vñ dicit ar
mo libro de plāis. grana inquit et semina ali
tur in plāis siue siliqua vt semen aneni et femi
huiusmodi. et alia nascūt in siliquis et folliculis
ba et alia leguminosa et alia in substāis callid
tunt vt semina pūroꝝum et pomoz et quedā
grana et semen in testa et callū extra testam vt
olīua grana autē ordinata in siliquis et in folli
riantur multipliciter in situ. Quia quedā hū
multiplicata in siliqua sua sicut accidit celidonia
est herba valens ad oculos. et quedā faciūt gra
folliculo clauso vt faba pisa 7c. et quedā in nō
sicut triticū et spelta et similia. Quedā autē in
grana sua in aliquo folliculo vt grana ordei
suā quasi cōnuāt cū grano suo. 7 quedā grana
duplicia per ordinē absq; pariete in siliqua sua
na celidonia. et quedā sunt duplata pariete mo
te vt patet in granis nasturcij. et quedā tripl
in diuersis p ordinē cellulis folliculi vt patet in
i cui⁹ fructu sunt tres celle et i q̄libet cella ma
vel q̄tuor sine pariete aliquo sunt cōiuncta. et q̄
inter grana paries lignē? sicut in castia fistula. et
paries carnosus vt patet in cucumere et cucurbit
qñq; inter grana sunt parietes diuersi generis
uerse substātie vt accidit in malagranano in q
sunt quidā parietes carnosī inter grana et gra
ter et quedā tele tenues nō carnosē sunt inter
et grana h; sicut differūt grana et grana inter se
stantia ita etiā in figura. habēt etiā quedā formā
dam quedā piramidālē et oblongā. quedā triang
lā vel multilaterē vt patet in cicribus. grana
sunt oblonga in vno latere videntē esse quasi scilicet
ptz in grano tritici et cōsimilibus. corticibus autē
telis inuaniunt grana ppter interioris medulle
lois naturalis cōseruationem. buculq; Am.

De gith.

Capitulum.

Gith genus ē legumi

nis simile amano in quāitate sed nigri
ris et in pane spargitur dulcorando vt dicit glosa
Ma. xxviii. fm Pla. aristo. et dial. gith est herba
da et sicca in secūdo gradu. que inter frumenta
tur habens semen parulū nigrū et quasi trian

eticum et subamarum. habens virtutem dissol-
ti et consumendi. opilaciones etiam splenis et e-
s habens dissoluēdi virtutē et aperiedi. et vēto-
es extenuādi. et emoroydas inflatas sedandi et
flurū restringēdi et lumbicos vētris vermes
ille interficiēdi. hęc herba dicitur ēē nigellā cui?
vno in aceto occidit vermes aurium. si auribus
da instillet apostemata rumpit si cū sulfure et se-
e lim et fimo colūbarū in vino decocta cataplas-
mā cōtra leprā etiā valere dicit si cū rapano in
o decocto et modico sale apponatur. mēstrua puo-
r aborsus pcurat si mulier inde suffumiget. con-
frangitur et etiā passionē ysticā vini in quo p-
tē nigellā infusa fuerit ppinet nec debet decoqui
vniuis violenta efficiat. Nam vt dicit constanti-
ella in multa quantitate sumpta occidit.

De ilice. Capitulum. lxxvij.

Lex ilicis est species

querus arbor. s glandifera. et dicitur ab eligo e-
sqz vt dicit Jsi. li. xiiij. huius arboris fructus ho-
ies sibi pmo ad victū inuenerūt et elegerūt. pu-
m frumētū esset vltus antiq vixerūt glande. Jnt
arbores glādiferas honoꝝ ab illo indicat illex. cu-
fructus vt di. Plin. li. xvij. multas reficit natōs
s liquidē illex arbor grosse et p funde radiceis soli-
tū ligni et corticis durissimi spississimi et rugosi
sile ramositatis et ratiōe folioꝝ vmbrositatis to-
ade. et quo ad fructū glandiferos nō modice quā-
tatis et secūditatis. lignū s liquidem eius forte est et
rabile imo fere imputabile. Nā eius trūci in p-
ido sub aq̄s depressi q̄si i lapidis soliditatē cōuer-
nt. et quāto p longiora secula in talib locis humi-
s defigunt tanto amplius indurant et ideo talia li-
a deozū templis et regalibus edificioꝝ structuris
ē apta. iō ppter indissolubile ligni naturā ex ilice
ozū simulachra sepūs sculpebant vt di. Plini.
De iunipero. Capitulum. lxxviij.

Juniperus vt dicit Jsi.

sic dicta apud grecos. eo q̄ ab amplo in an-
tia sicut ignis. vel qz ceptū diutius ignez
seruet adeo qz si puine ex ei cinere fuerint operte
qz ad annū vt dicit nullatenus extinguent. pir liqui-
m ignis dicit apd grecos. vñ iuniperus q̄si gignēs
nē dicit. Juniperus alia est magna alia est pua vt
at Jsi. li. xvij. et vtraqz arbor est aspa et quasi acu-
ta et folia hñs mlta gracilia et acuta. et vtraqz est
acutifera s parua magis. multa em̄ fert grana pua
rotūda pio viridia et post efficit equali purpurea
d quasi subrubea qñ plenarie sunt matura. virozē
nter et folia vir deponit. Est aut arbor calida et sic
in tercio gradu vt di. dias. cui? fructus cōgruunt
medicīne qui in vere colligunt et p biennū referuā
r. virtutē habēt dissoluēdi et cōfortandi cōtra flu-
m ventris ex acumiē medicine v; decoctio bacca-
m eius in aqua pluuiali si inde patēs balneetur
et iunipero etiā fit oleū iuniperinū efficacissimū cō-
a quartana; si quotidie inde pondus dragme in
bo vel alio modo offerat. valet etiā cōtra iliacam
sionem si partes dolētes inde pungant. epilenti-

tis et caducis subuenit. lapidem frangit si per siringam
inijciatur. siringa est fistula subtilis cū qua me-
dicina mittit in vesicā. vinū decoctionis iuniperi cū
ficub? siccis pecc? purgat. russim tollit buculqz pla-
to. et dial. in locis sárosis et incultis crescit et in deser-
tis. eius vmbra fugiūt serpētes vt dicit Plini. et ioco
fructus eius creditur valere cōtra venenū.

De isopo.

Capitulum. lxxv.

Isopus ē herba bre-

uis et modica inter petrosa crescēs et in radi-
ce petre solide se infigēs vt dicit cassiodoꝝ sup psal.
hanc herbā dicit dias. esse calidā et sicca in tercio gra-
du hui? virtus cōsistit in florib? et folijs plus qz in
stipite vel in radice. in estate aut pducit flores q̄ de-
bent colligi et in loco vmbroso mūdo etiā nō fumo-
so desiccari. habēt virtutē dissoluēdi et psumēdi et at-
trabēdi mūdificandi pulmonē. et oia vicia pectoris
ex causa frigida purgat et mūdificat si cū vino deco-
quatur et patēti prebeat. dolorē stomachi et intesti-
noꝝ tollit. fomentū ex aqua decoctōis eius a sup-
fluis humorib? matricē mūdificat et abstergit. her-
ba isopi in testa. calefacta et capiti supposita catarrū
frigidū cōpescit vuolā cadentē repunit. dolorē ven-
tolitatis tollit. Dicit aut hec isopus hoc isopū et a q̄
busdā autoꝝ eius media corripit et a q̄busdā pro-
ducit. Dicit etiā in auroꝝ. Est hñlis petre qz suis
radicib? herēs. Ex vicijs isopus pectoris herba me-
dens pducit. In antiaudiano aut pducit alanus
Se celū terre cōformat cedrus isopo. Est iterū alius
dicit. Pectoris herba cauas rupeas infedit isopus. et
iterū alias. Ad pulmonis opus cōfert medicamen-
isopus. tante etiā auctoritatis fuit herba q̄uis mo-
dica apud veteres vt dicit Plini. qz sine ipius aspi-
one se purificari nō posse in delubris reputaret. vñ
etiā apud hebreos fasciculo isopi mūdandi solebāt
purificari vt patet Exo. xij. et Leuit. xij. et Numeri
xv. insup eius puluis valet cōtra ydropisim vt di.
dias. huorē a corpē mūdāt. et colorē vultib? optimū
administrat dolorē dentū mitigat. tinnitus auris
sedat et etiā lumbicos necat vt dicit idem.

De iacinto.

Capitulum lxxvi.

Jacinctus est herba ha-

bens florē purpurē. traxit aut nomē a pu-
ero quodā nobili q̄ in saltibus inter flores purpu-
reos mortu? est repertus. deditqz nomē herbe cas-
funeris puerilis. est etiā similis violē in florib? et ra-
dice vt dicit Jsi. li. xvij. em̄sdē nomis pariter et colo-
ris est quidam lapis preciosus qui inter duodecim
lapides preciosos. in apo. numerat. Jacinctus ita
qz est nomē hominis lapidis atqz floris p̄p̄ius ita-
qz color eius est aerens siue celestis. purpura autēz
habet colorē sanguinis siue ignis sed bilis nūis
istis. xij. coloribus colorata fuerūt sacerdotalia vesti-
menta in veteri testamento.

De usquiamo.

Capitulum lxxvij.

Uscuimus grece a-

latinis dicitur canicularis eo qz in basta ei?
ex vtroqz latere quedam crescunt capitella foanata

in figura cancerum sicut est videre in malis punicis seu granatis ut dicit *Plin.* li. xvij. quoniam ora sunt se parata et diuersa habentia intus semina similia papa ueri. Nec herba insana vocat quia usus eius piculo sus est nam si edat vel bibat insaniam facit vel somni imaginem topidam. et ideo hanc vocat vulgus mulridium propter alienationem mens quam inducit. hec autem cum sit herba venenosa habet semine nigra rubeum et album ut dicit *Diap.* et *Plin.* nigra pessimum est et mortiferum. rubeum est minus malum sed album adhuc minus unde huius usus magis conuenit medicine. virtutem habet constringendi. mortificandi et fonnium puocandi. habes semine nigra habet folia nigra aspa et dura. et flore purpureum et folliculos duos et solidos et spissos. hinc vero semine obrusum flores habet melinos et folliculos molliores. hinc hinc semine album habet flores albos et folia pinguia et mollia succo plena. et est herba frigida in tercio gradu. et sicca in secundo. et ideo tumores repercutit. ventrem stringit. fluxum sanguinis sistit dolore dentium de calida causa tollit reuma calidum conpescit. hucusque *Diap.* et *Plin.* de semine siquid in usquam dicit *Arest.* li. vegababil. semine belen. i. insquam quod est mortiferum apud partes in hierusalem est commestibile de quo patet quod eius malicia et venenositas per bonitatem terre ubi crescit vel malicia diminuit vel auget. De insquam dicit *mgf* in *hyst.* sup. ero. quod in tiana siue summi pontificis corona stabat flos erectus sicut herbe quam greci insquamos vocant. digitum vnius magnitudine. sub illo autem flore in extremitate tiane circa frontem occupat erat circulus aureus triplici ordine distinctus super quam stabat flores aurei similes plantagini a tempore ad tempus etc. unde in hoc fuerunt pullegiate iste herbe quod earum similitudo in cidari sacerdotis summi figurari meruit.

De castanea.

Capitulum. lxxxvij

Castanea est arbor magna et peca sic a grecis vocata ut dicit *Plin.* li. xvij. eo quod fructus eius gemini in modum testiculo rum inter folliculorum recedunt sunt. qui dum eiciuntur castanea et ideo tales arbores a castrando castanee greco vocabulo nuncupant. hec arbor ut excisa fuerit tunc silua expullulare consuevit ut dicit *Plin.* hec arbor est multum utilis nam eius lignum valet ad edificiorum structuram ad ignum nutrimentum. eius fructus valet ad cibum et cortices et folia ad medicinam fructus siquid est quibus sub vili cortice aspo et duro in arbore abscondat tamen quando maturus extrahit dulcis inuenit pessimum quando decoquit vel assat. sic autem subdit *ysa.* in dietis. castanee sunt calide in medio primi gradus. et sicce in secundo. et ideo ratione caloris habent dulcedinem. ratione vero siccitatis habent poncitatem. Castanee tamen nimis commeste sunt inflatiue et doloris capitis propter inclusum fumum generatiue sed ut ab eis inocumentum auferat oportet quod assent ut corpulentia earum terrestres rarificet. vel ut in dulci aqua decoquantur ut ex aqua humiditate et mollicie temperent et tunc bene nutriunt et laudabiles humores generant et corporis ac pectoris siccitates generant et matie si cum zucara comedantur. a colericis et pleumaticis cum puro melle valent etiam in medicina quia abominatio nis et vomitum sunt constrictiue et tenui intestini pfor

tatiue. Item castanee cum modico sale mite et le tepate rabidi canes vel bovis morsus sunt sanatiue. Item cum farina ordei et cum aceto mate tumoris mamillarum sunt efficaciter remedi. Item carum cortices et folia ista et puluerisata ad nono tempore adolefcentis capiti ad modum cataplasmi apposita augmentent capillos et prohibent eorum hucusque *ysa.* in die.

De lauro.

Capitulum.

Laurus est arbor vicinialis digna multis laudum precibus regulari gratie sue excellentia et virtutibus propter quod ceteros quondam obruta victoria fertis laurus in laureati dicebant quam greci daphne vocant virtutes et singulares proprietates supra passim hoc eodem libro. in littera a. quere ibi terminum.

De lentisco.

Capitulum.

Lentiscus est arbor multus et medicinalis quam a grecis et hebreis nuncupant alio nomine nuncupant ut dicit *glo.* sup. dicitur inus foliorum succus sanat et conglutinat scissa labia alia vlcera ut dicit *ibidem.* et dicit *lennis.* eo quod spissus mollis sit et lentus. nam quod molle est et flectibile dicere consuevimus ut dicit *Plin.* li. xvij. ista arbor fructus oleum desudat et cortex resina quam masticam appellat et est melior quam in ebia insula generat ut dicit *Plin.* xvij. folia ista arboris sunt dura et plura sunt arbor calida sunt valde et sicca et habent virtutem frigidam et solidam et proferantur et ideo valet ad ventrem fluxum et sanguinem quod humorum aliorum. sicut res hinc gummi eius. s. masticam quam a masticam dicitur masticata efficit glutinosa et dura ad modum cerea dentes. et sic masticata gingiuas a puritudo hinc bus purgat dentes mobiles firmat et dealbat radices roborat et firmat malum anbelum amant et emundat. Nec masticam ita colligit in fine venenitices scini siue lentisci incidunt et mundificata tentes munde supponunt ne liquor cadens in terra calidus clara est et munda ac alba est eligenda. quam verbum admixtam est obscura est abijicienda. cerebrum emundat et depurat et multum et exareare facit virtutem digerit fortat. venositate attendit liquorem super tegula calidam oia fracta gemmas. s. et alia miro modo solidat etiam *Plin.* sic et *Diap.* scin arbor est spinosa multum dicitur alta in plurimas partes diuisa fructum habens siluato. hinc minoris rubeum interius quando est maturus et albus lanatus intus cuius succus sanat fluxum mulierum.

De lilio.

Capitulum.

Lilium ut dicit *Plin.* lactei floris herba cuius candor cum sit in auri tamen spes intus fulget. De lilio autem dicit *Plat.* liliu calidum est et humidum et aliud est siluaticum aliud domesticum. et aliud gerit purpureum florem aliud album quod est efficacius. et aliud croceum vel purpureum. Est autem virtus liliu maturatiua unde valet ad apostemata si cum aurugia coterat. Item et inest remollitiua. unde valet contra splenis duriciam si cum oleo veteri admixto et bene incorporato.

gio inungatur. Item ei inest vis mundificatiua .
 inde valet ad faciē colorandā. si puluis eius cū aq̄
 sacca admisceat̄ ⁊ inde facies abluat̄. Item mitiga
 ta et iō folia eius decocta et imposita valet ad lo
 que sunt cōbusta. idē facit radix eius si trita cum
 eo apponat̄. Item virtus eius est apuā ⁊ cōpacto
 in dissolutiua et iō educit purgationē mēstrualez
 ē virtus inest ei tumoris resp̄siua. et iō valet con
 a apostemata ex v̄tositate inflatiua si radix ei ⁊ tri
 cū oleo sepius apponat̄ hucusq; diaf. De lilio au
 in sic dicit Pli. lilij radices multis modis nobilit
 ut florē suū nā posite cū vino serpentū ic⁹ sanant
 valet cōtra singulorū maliciā ⁊ venenū decocte i
 ne oleo admixto clauos peduz et nodos solunt
 los quoq; locis adustis reddūt. in vino etiā deo
 ⁊ addito melle venis p̄fatis subueniūt. folia eius
 ta in vino vulnera sanāt. semē eius cōtrituz igni
 pponat̄ sacro. flos et folia subueniūt vlcerū neces
 a. hucusq; pli. li. xx. c. xix. Item in eodē li. c. v. liliuz
 se nobilitati. primū est ex quadā vnguētū cognā
 one. inde fit nobile vnguētū siue oleū qd̄ liliomz
 pcellat̄ sicut et de rosīs oleū rosaceū fieri cōsuevit.
 de radice eius p̄cedit hasta interdū triū cubitorūz
 unde dependet ab ei⁹ summitate flos decliuis ab
 igustis in latitudine se relaxans et dilatat̄ ad mo
 um cāpanelle resp̄simus et in circuitu labiorūz int⁹
 is quasi tenue filiū cōtinens in se semē stantib⁹ in
 medio crocis. vñ lilio nihil gratiosius est quo ad de
 p̄tā coloris odoris redolentiā ⁊ efficacitā corpis ⁊
 virtutis eius color est triplex albus rube⁹ ⁊ purpu
 rus. hucusq; pli. li. xx. c. v. habet aut̄ liliū radicez et
 vltis bullis cōsistentē sicut alliu⁹ vt dicit Arest. li.
 egetabiliū et in singulis bullis est virtus seminari
 ⁊ iō ex vnoquoq; crescit planta quādo p se plan
 tur. de hoc hoc quere supra eodē de allio in littera
 Dicit aut̄ ad p̄dicta Arest. qd̄ hasta liliū que nodo
 est si incuruat̄ in terrā et cooperiat̄ anteq; aperia
 ur semen eius et radix eius sine cepa non eradicet̄
 nisi infra paucos dies inuenies q; a ql̄bet nodo
 ipitis sui emittit cepulā quāsi esset illa de tu
 ricis suis siue de bullis. cepulis. f. radicez et hoc est
 vñ valde. Item ibidē sequit̄. flores liliū prius sūt vi
 des post albescūt. et si stipēs siue hasta a radice to
 later abscedat̄. qz totus humor stipitis est inclusus
 naturalis calor in medullā se cōuertit ad supiorēz
 tem stipitis et digerit materiā ipius floris ⁊ tūc ex
 andit se flosent⁹ ⁊ albescit humore primitus tunc
 igesto. et iō vt dicit ibidē versificatores cōparauē
 ut liliū intellectui humano q; in sine sollicitat̄ de
 vernis. Item ibidē dicit q; liliū nō habet rationē se
 ventnā in semine ⁊ radice et in hoc differt a poro
 allio que hūc rōem seminis in multis locis d̄ hoc
 uere supra de alijs ⁊ cepis in littera a ⁊ c. Liliū in
 p̄ hasta nouiter cū florē abscaisa glebe argillose in
 ta in viroze seruat̄ diutius florē suū. flos liliū quā
 o integer est et intact⁹ p̄manet multū suauiter re
 olet. cōfractus vero manibus ⁊ cōfricatus multū
 tet. apm quoq; florē cū semine solū p̄ fructu baby
 nā etiā virtutē quā habet liliū in stipite ⁊ radice
 vñ osēdit in capite. f. ⁊ in florē et in semine. et quā
 o flos ipsius altius in bastili erigitur tanto caput

submissius inclināt. flos insup eius exterius est pla
 nus suavis tactu et forma rotundus. aspectu dele
 ctabilis et iocundus interius aut̄ granis aureis in
 sua cōcauitate est respersus que tingūt plus q; cro
 cus et hec tingēna grana septē bastulis sustentatur
 vñ ex sex folijs cādūssimis simul p̄tiguis cōponit̄
 et ex septē granis aureis intrinsec⁹ decoctat̄ in quoz
 medio semē eius loco fructus miro decoze collocaē
 et arcūexpansi floris beneficio teneritudo seminis
 a lesione frigidi aeris custoditur.

De lactuca.

Capitulum. xxiij.

Lactuca vt dicit Zsid.

Ex lactei humoris eruberatiā est vocata. vt
 qz nutrites mulieres lacte implet. hec in viris ve
 neris motū areet. cuius duplex est spēs. f. domesti
 et agrestis quā seraliā vocamus eo q; deorsuz eius
 aculeos baby duos ad modū ferre vt dicit Zsi. lib.
 xvij. ca. vlti. de qua dicit ysa. in dictis. lactuca agre
 stis domestice in forma est similis h̄ lōgiorez habet
 frōdes subtiliores aspiorez et min⁹ virides. p̄t̄ siue
 hūiditatis paruitatē ⁊ ideo multe ē amaritudinis ⁊
 pōticitatis respectu illi⁹ q̄ domestica est. qz maiors
 est caloris ⁊ siccitatis. et iō multi dicūt q; mēstrua. p
 uocat et humores crudos expellit vt dicit diaf. lactu
 ca vero domestica frigida ē et humida sed p̄tate ita
 q; in neutra qualitate excedit modū et iō ei⁹ vsus
 cōgruit vsui medicine. subtilē baby substantiā ⁊ ma
 xime quādo erit recēs et ideo cito digerit et stoma
 chi arsurā et morsurā ex colera rubea sedat sanguis
 ebullitionē refrigerat. insomnitatem placat. capitis
 dolorē et fumo colerico sanat. lac in mulierib⁹ mul
 tiplicat et semē in viris generat et augmētat. et hoc
 accidit p̄pter bonitatē sanguinis que gignit in per
 fecta quātitate. et in p̄fecta etiā qualitate h̄ qn̄ anti
 quatur et indurat̄ minimē eius hūiditas ⁊ amaria
 tur. ex vsu eius sanguis p̄sum⁹ generat̄. virtus vi
 sua inde deficit ⁊ debilitat̄ cuius causa ē sensus aia
 lis mortificatio qz cū sua p̄uocatio sensus suffocat
 naturalē et ideo talis lactuca generare volētib⁹ ma
 xime ē nociua. naz materiā cōgelat. coagulat semina
 lem et p̄cipue semē eius si in cibo aut in potu sepius
 assumat̄ hucusq; ysa. in dictis. Pli. aut̄ li. xx. c. viij.
 de lactuca dicit. ē spēs lactuce sponte nascentis quā
 capinā vocāt qua p̄iecta in mare p̄tinus necātur
 pisces q; sunt in vicino. cuius lac cū aceto et aqua et
 vino ydropicis medet̄. cui⁹ caule et folijs cōtusus a
 sperfo sale nerui incisi sanant̄. alia est spēs lactuce q;
 nascit̄ in aruis cui⁹ folia trita cū polera illita vlceri
 bus sanāt. et hāc greci ystopuz vocāt. tertia spēs cre
 scit i siluis quā steraton vocāt. ⁊ folia trita cū polē
 ta vulneribus p̄sumt sanguinē sūstū. et putrescētia
 vulnera sanāt. radice ⁊ folijs mitigāt ignē sacrum.
 est ⁊ alia spēs lactuce h̄ns rotūda folia ⁊ breuis quā
 multi heratiā vocāt cui⁹ succū accipitres scalpendo
 herbā extrahūt et inde tingētes oculos discutiūt ob
 scuritātē et caliginē cū senescūt. cuius herbe succ⁹ sa
 nat oīa vicia oculorū ⁊ maxie qn̄ et lac mulieris fa
 miscet̄ serpentū morsibus ⁊ scorpionū icibus me
 detur si succus eius cū vino potet̄ et folia trita sup
 vulnus emplastrent̄. oēm etiā inflationē discutiūt et

compescit. semen etiam lactuce tam siluestris q̄ do
mestice libidinis ymaginationes et somni cōpescit
et corpus pollui nō p̄mittit si in cibo frequēter assu-
mar. frequēs t̄m̄e eius vsus r̄ nimis vsus oculer-
um efficit obcuritatē. Multas alias laudes ei at-
tribuit plinius in eodē ca. sed hec sufficiant.

De lappa.

Capitulum. xciij.

Lappa ē herba habēs

folia lata et spissa circa terras habēs in sum-
mitatibus hastularū quedā capitella spinosa et acu-
leata sed recurua que vestibus transcuntū solet ad
herere. Vñ dicit Jsi. li. xvij. lappa est dicta eo q̄ ha-
beat caulē ingentē p̄ terrā dispositā q̄ a grecis phi-
lantropos vocat̄ eo q̄ vestibus hoim adhereat ob
asperitatē sui et nascit̄ iuxta muros. et dicit philan-
tropos. i. amās hoim q̄ quedā affectione videtur
hois adherere vestibus. Quis spēs duplex. acuta
et rotunda ad similitudinē pedis caballi disposita.
vnde r̄ a multis vocat̄ ungula caballina et vtriusq̄
folia grauis et horribilis sunt odoris pariter et sapor
ris vt dicit dias. Sed pli. li. xx. c. xxij. lappe multe sūt
species et oēs sunt medicinales. naz icibus scopio-
num medenē nec ferūt hoim si unuer? fuerit suc-
co eius. decoctio radicis eius iuuat dentes et etiam
cōfirmat si tepida in ore teneat̄ semē eius inetrica.
bilia vicia stomachi curat. reijciētibus sanguinem
prodest. dissenterijs subuenit. naz radix eius cui vi-
no sistit aliuū. sed folia adiecto sale soluit. semē eius
potui datū adiuuat calculosos. tota herba trita cui
antungia valet p̄tra strumā. hucusq̄ pli. Sed pla.
lappa siue lappaciū est herba calida et sicca habens
virtutē dissoluēdi. relaxandī. aperiedī. et attenuan-
dī. et ideo valet cōtra scabiē. pruritū. serpigine. et im-
petiginē. et intercutaneū p̄sumit humore apostema-
tum dissoluit duriciē et tumore. valet contra frigidā
ydropisim. splenis opilationē succus eius cū succo
ruthe admixtus cerebrū purgat a scemmatica super
fluitate si in modica quātitate naribus in balneo vt
in aere calido insufflatur.

De lappate.

Capitulum. xciiij.

Lappates cibus ē ex

quibūdā herbis domesticis recēb? lappa
eius similib? cōpositus aut cōfectus vt dicit glo. sing
iudicū ca. xv. vii alexander ait. Lappates cibus est
et olus cōponit eundē. fm alios lappates gen? cau-
lis hñs folia lata vt lappa. h̄ folia lappatis sūt mol-
lia et crassa subalbida plana inuoluta inter se mira-
biliter cōnexa. hñs stipitē breuē et grossū nodosū
exterius h̄ mollē interi? et carnosū. hec herba cōue-
nit medicinis et esui. h̄ inde fit cibus bon? q̄ diu sua
ri pōt si decocta cū aceto sinapi et melle diligētius cō-
ponat̄. et talis cib? vulgarit̄ cōpositū nūcupat̄ cui?
vims ē singularis. s. resistere ebrietati vt dicit plini-
us li. xx. c. x. naz ante cibū cōmesta cauēt ne ebrietas
supueniat post crapulā sumpta cōpellit crapulā vt
recedat et vt clamet scola rasis. Crurib? fractis hac
herba nihil est vtilius stomacho atq̄ nervis. et ideo
palticis et tremulis inbet eā dari et sanguinē excreā
tibus lactis vbertatē p̄bet pueris. valet etiā succus

aduersus venenū et serpentū icibus occurrit
xime semen eius. similiter valet contra mollem
nis vt dicit Jsidorus. libro. xvij.

- De legumne.

Capitulum. xxiij.

Legumina ab eligēdo

sunt dicta q̄si electa. veteres em̄ mē
gebāt et inde sibi cibaria cōponebāt. et dicitur
quedā grana tritico et ordeo maiora et spissiora
nō folliculis sed potius in quibusdā siliq̄
spissis et clausis oriunt̄ vt patz in pisicis
fabis. Differūt aut̄ legumia in magnitudine.
et figura et sapore. Nā inf̄ legumia maiora sūt
fabarū et lupinorū mediocria cicerū et pisonū
lenticulorū et viciarū. in colore differūt q̄ quedā
ba quedā nigra quedā rufa et quedā mixta. In
ra q̄ quedā rotūda quedā oblonga quedā
quedā plana. Differūt etiā in sapore q̄ quedā
stipuca et dura. sed p̄ decoctionē sūt mollia et
esum etiā meliora. q̄dam em̄ in se sunt amara vt
pini sed p̄ decoctionē in aqua et mactationē
tur dulciora. et vt dicit pli. legumia q̄ in capiti
trefcere rapiēda sunt q̄ cito exiliūt latēq̄ boni
ciderint vt lupini sicut dicit pli. li. xvij. Est aut̄
men substāntialiter grossū frigidū et siccū ad
dum durū et cōpactū. vñ p̄pter suā cōpactionē
ficiles sunt ad coquendū nec etiā possunt bñ
in aqua puteali imo ad p̄fectā decoctionē indigēt
aqua fontana siue fluuiali. Lib? itaq̄ rufus et
suis de legumibus fit. est succus cōueniēs beib-
tionis nature et cōplexiōis. nā legumiosa et se ad
gerendum sunt dura. sed digesta multum nutrimē
et confortant. sed naturaliter sunt inflatua et ve-
tositas generatua h̄ eoz v̄tositas diminiūt p̄
ticiis decoctionē et assationē et p̄ eoz q̄ vents
sunt exterminatua appositionē vel assationē
cuminum anctum. et similia vt dicit dias.

De lente

Capitulum. xcviij.

Lens tis genus est le

guminis vt di. Jsi. li. xvij. sic dicta q̄
da est eo lenta. possissime q̄ ē in sua herba a qua
minutue dicit̄ lēnicula et debet scribi. p̄ ad diffi-
tiam vermis capinis q̄ dicit̄ lens. dis. et scribit̄
vñ dixit quidā. Lens lēdis capiti. lens lēdis
ori. Est itaq̄ lens vel lēnicula sicut dicit ysa. frigidā
et sicca et cōtrarijs naturis cōposita. Nā vñ
tem habet in cortice et alia in medulla. naz in cortice
habet quoddā acumen rōe cuius mouet ventrē
solutionē sed medulla stipuca est et stomachi p̄
tia et operat̄ ad cōstructionē. grossū et mē
gignit sanguinē et cerebrū replet grosso fumo vñ
causa timidorū et horribilū somniorū. v̄tositas
machū grauat et inflationē generat. oēs meat̄
pōis et transitus opilat et nervoz ac pellicularū
rebi substāntiā desecat et maxime nocet pellicularū
culorū q̄ eoz humiditatē distemperat ac desecat
vt dicit idē famis nocet oculis quātomagis
desiccationis siue causa et eius frequēs vsus
mas in corpe generat passiones possissime si
ce. comedat et corpus sicce fuerit cōplexiōis

tamen et calidis quādoq; prodest unde valet
ropicis si sine cortice comedat. h̄. cuꝝ cortice nocet
multū generat inflationē ⁊ pellicularū extensioēz
ns autē ē eligēda q̄ ē grossior ⁊ rectior. et ad coq̄n
m facilioꝝ ⁊ hoc tam ad escā q̄ ad medicinā. lēns
licia tpatur si deponat̄ cortex et eius medulla in
lei aqua decoquat̄. ⁊ post obiecta cū oleo ⁊ pipe-
r. ⁊ cū vino ⁊ similib; cōdit̄. **H**ucusq; ysa. in dietis
cit aut̄ pli. li. xvij. ca. xij. lens amat terrā tenuem
ubtilez magis q̄ pingue. ⁊ cellū. i. aerē magis sic-
m. oia em̄ legumina diligūt aquaz ante floꝝ. sed
stq; floꝝ uerint diligūt siccitatē ⁊c.

De lino. Capitulum. xvij.

Linus dicit̄ taz herba

q̄ semē ⁊ est sic vocatū eo aut̄ q̄ molle sit at
lene ⁊ plurimū delicatū vt dicit̄ **H**il. li. xij. Linus
i fm pli. li. xij. c. ij. ferit̄ in locis planis et scrupulo
et hoc in vere ⁊ colligit̄ in estate. Erumpit aut̄ in
tūe siue culmē rectū pducēs floꝝ flauos q̄bus
cedūt quedā capitella loco seminis ac fructus. ⁊
incipiūt capitella pallefcere culmi integri euellit̄
euulli a suis capitellis semē cōtinēt; carpinant̄.
inde ptes lini in fasciculos colligant̄ ad solē tpe in
na maturant̄ ⁊ extracti de aqua ad solē deficcāt
post multis infusionib; ⁊ carpinationib; a suis su-
fluis expurgant̄ et sic pres defecate in fila cōtor-
ent̄ et p multiplicē decoctionē ad albedinē dedu-
nt̄. nō em̄ linus suo viroze terrestri pōt spoliari et
cto candore decozari nisi multonēs cōrundat̄ et
coquat̄ et soli appositū aqua iterū et iterū aspgat̄
ū sint multa genera lini illud pualet in decoꝝ qd̄
a crescere in egypto. naz inde fit bislus miu con-
rabilis in cādoꝝ vt di. pli. li. xij. c. ij. minus tū bz
mitatis hoc genus lini ⁊ plus lucri. q̄ unde fiunt
stes granissime sacerdotū. Est aut̄ linū necessariū
vfas multos. naz et lino fiūt vestimēta ad indu-
duz. vela ad nauigandū. retia ad venandū ⁊ pi-
ndū. fila ad confuendū funes ad ligandū. cordū
id sagitandū. ligamia ad pñectendū. lineæ ad mē-
randū. lintbeamia ad q̄scendū. cortine ad ornan-
s. sacculi ⁊ burfile ad quodlibz necessariū reponē
m vñ nulla herba taz diuersis vsib; hoim̄ est ita
cessaria sicut linū cui⁹ semē calidū est ⁊ humiduz
linter humidū et siccū tpatū et vinctuosuz. vñ in-
fit oleū qd̄ alijs vsib; magis est necessariū q̄ ad
im. naz vt dicit̄ ysa. semē lini parū nutrit ⁊ duruz
digerere nociuū stomacho. ⁊ plurimū inflatuū
reticū tū est. assum tū ⁊ cū melle acceptū melius
⁊ valet cōtra tussim. commestū etiā cum melle et
deuenerem excitat ⁊ stimulat ad amozem. valet
apostemata quia maturat ea. habz enim vim mi-
natiuā. subnatiuā. rarificatiuā. siue maturatiuā
ide soluit apostema matricis si patiens in eius de-
cōne sepius foueat̄ vt dicit̄ ysaac in dietis.

De malo. Capitulum. xvij.

Malus est arbor pomi

tera in se quidē magna. h̄ respectu lignoz
idē nemozis modica. ⁊ submissa ligno solida ru-
sa cortice ⁊ nodosa fronduz densitate vmbrosa.

florum varietate decora. fructū suauitate iocunda
vsi ⁊ gustui graciola in diuersis medicinis efficac
et virtuosa. Dicit̄ aut̄ malū ipm̄ pomū siue fructus
sed bec malus dicit̄ arbor siue pomus ⁊ est sic dicta
eo q̄ eius fructus sit rotundus. vñ et illa sunt vere
mala q̄ maxie sunt rotūda vt dicit̄ **H**il. li. xvij. nam
malon in greco rotundū in latino dicit̄. differt autē
malus ab alijs arborib; siue vel nemozis. qz malus
et maxime domestica duplicis est nature. naz trūcū
habet a terra pductū. furculū aut̄ aliunde venien-
tem ipi trūco insertū ⁊ vntū. q̄ duo qm̄ p insertionē
pariter sunt vnta vñ arborē pstruit. furculus au-
tem insertus trūco totā virtutē trunci in suā trāsmu-
tat qualitātē sicut dicit̄ alfredus sup sinē panu libri
vegetabiliū. quere supra eodē in tractatu de arborū
insertione circa principiū. Malus aut̄ nisi putez ⁊ a
supfluis ramis exoneret sterilesit vt dicit̄ idē. quia
humor attractus a radice nō sufficit ad pductionēz
fructū qz transit in ramoꝝ steriliū nutrimentū q̄re
supra de causa fructificationis arbor. Maloz sunt
diuersa genera. nam quedā ferunt ponticū atq; q̄-
dam acetosum fructū. quedā dulce ⁊ secundū. ⁊ ho-
rum fructū diuersitas et diuersa qualitāte humo-
ris procedit debilitō vel fortiorē operatiōe caloris
exnis in radice sicut supra in principio tactū est.

De malogranata. Capitulum. xxi.

Malus granata ē arbor

ferens malagranata. arbor siquidē femini-
ni generis fructus vero neutri et dicit̄ malū grana-
tum eo q̄ intra corticē ⁊ rotunditatē cōtineat multi-
tudinē granozū vt dicit̄ **H**il. li. xvij. cui⁹ cortex de-
ctur p̄idia flos vero balaustia nūcupat̄. floꝝ aut̄
alijs st̄ albi. alijs purpurei. alijs rosei regiunt̄. h̄ poma
malapunica st̄ dicta. qz de regione punica pmit̄ sunt
delata vt dicit̄ **H**il. Est aut̄ arbor multuz dura ⁊ no-
dosa et ramosa plus in latū q̄ altū se diffundēs ⁊ est
frigous impatēs. vñ in puina cito percunt floꝝes
eius. Dicit̄ aut̄ **A**rest. qz malus granata mutat̄ a ma-
licia sua p culturā. quere supra eodē de arbor cultu-
ra. **H**il. autē arboris fm pli. multe sunt spēs sed de
duab; iam loq̄ sufficiat. Naz fm diaf. ⁊ ysa. in diet.
maloz granatoꝝ duo sunt genera. alia em̄ ferunt
poma dulcia calida ⁊ hūida. alia acetosa que frigida
sunt et sicca ⁊ diuinus possunt obseruari. dulcia ma-
gis cōueniūt vsui et medicinē. nā tota arbor medicī-
nalis est ⁊ parū cōuenit cibarijs fructus ei⁹. Vnde
dicit̄ **H**il. li. xvij. negāt inq̄ medici corpa nostra ma-
lipunicū cibo nutrir̄. sed putāt qz plus cōgruāt me-
dicamēto q̄ corpis alimēto. habet siquidē tota ar-
bor sed potissime fruct⁹ eius virtutē cōstringendi ⁊
cōfortiadi cōsolidandi et humorēs fluidos deficcā-
di. et fluxū sanguinis intercipiendi. et vomitū cole-
ricum cōpescendi vt expresse docet̄ ysa. diafco. et pli.
si tū moꝝ cōgruo et ordine debito exhibeant̄ valēt
cōtra singulas intrinsecas vel extrinsecas corpons
passiones. dulcia tū magis sunt v̄tosa et inflatiua
alijs ⁊ etiā sitis min⁹ in febricitantibus sedatiua. et
ideo minus cōueniūt febricitantibus q̄ acetosa ex q̄-
rum succo fit potus q̄ dicit̄ erizaca. qui calozē febrī-
lez mitigat materiā febrilē digerit ⁊ alterat. appetitū

ponocat et naturam ex calore deficientem reparat mirabiliter et confortat. et valet contra epatis calefactionem et cordis defectum siue cardiacam passionem. flores eius et fructus ac cornices si pulueriscent et in potu assumantur vermes veteres necant gingiuas et dentes purgant optime et confortat contra multas alias subuenit passionem vt dicit diaf. et ysa. malapunica in oibus predictis sunt efficacissima. quibus enim sunt crocea exteri in cortice. et discolorata stipica insipida et desiccata. interius tamen sunt rubea humida et mollia iocunda et lapida et miro ac incredibili nature artificio per granulorum cellulas ordinata.

De moro.

Capitulum. .c.

Morus est arbor cuius fructus dicitur morus vt dicit pli. li. xvij. morus a grecis est vocata. quam latini rubum vocant. eo quod fructus eius et virgula rubet. Est autem duplex morus domesticus. scilicet et siluestris. cuius fructus in deserto pastorum releuat famem. cuius folia suspicte serpentes intermunt. Item dicit Ambrosius super mattheum. xvij. fructus mori in flore albet. deinde viret. tertio rutilat siue rubet. vltimo nigrescit atque liuet. nam quanto est maturior tanto nigrior est. cuius fructus tingit manus et dentes comedentis. sicut autem pli. et diaf. morus est arbor semine huius ventrisilium. id est solutium cuius succus expressus et ad ignem siue solem desiccatur fit stipiticus et restrictus. vlcera oris et vulnera sanat. faucium tumorem repulit atque sedat. contra radicis coctum et potatum ventrem laxat et lumbricos latos necat folia eius concussa et iposita oleo combustiones sanant. decocta cum aqua pluuiali capillos denigrant. morus palagionis et puncturas aranearum curant. dolore dentium placant. et putredinem mundificant gingiuarum. mora imatura frigida sunt et stipica et confortantua stomachi et restrictiua. sed quanto plus maturantur tanto efficiuntur calidiora et etiam dulciora et humidiora. comesta multum post prandium in corruptione conuertuntur et stomacho ac capiti multum nocent a ieiunio vero accepta bene digerunt sed nutriunt valde parum. folia mori celsi sunt magna et lata que cruciferae et brucis sunt obnoxia et a vermibus libentissime comeduntur. vnde et vermes sericorum egerentes mori folijs optime nutriunt tota arbor medicinalis est precipue quo ad cortices fructus folia et radices. Nam si radix eius incisa fuerit gumi emanabit quod valet ad varias passionem nam ventrem emollit. dolore dentium tollit. Mulcus quoque diaf. et plat. Ex moris fit potus optimus siue nobilibus quem moxetum vulgariter appellamus quem elephantes cum potant animosiores efficiunt vt dicit rabanus super li. ij. mach. v. c. fit in electuarium diamorod dicitur quod vnde squamata et gutturis ac faucium passiones vt di. pla.

De mirto.

Capitulum. .q.

Mirtus secundum Isidorem est dicta eo quod in litorebus maris solet sepius oriri. vnde virgilius Litora mirtetis letissima. et alibi amantes litorea mirto. hinc est quod a grecis mirtetie dicitur medicorum autem libri hanc arboris apte scribunt multarum necessitatibus mulierum deputata. hucusque Isidorus. sicut pli. minus autem vel diaf. mirtus est arbutum ad modum fructus et crescit potissime iuxta mare. cuius fructus flores

et frondes veniunt in medicina. meliores autem fructus quam flores et habet diutius seruari. sicut melioribus solis calore quam in aura umbrata habent talia colorum et quanto sunt simpliciter fructus reciores sicut meliores. et habent omnia illius fructus substantiam fructuam et contrastrictiuam et ex aromaticitate confortatiua ex natura propria fluxus superflui restrictiua contrastrictiua retentiu in corpore cooperatiua. vnde valet contra reumatismum ad spiritalia membra defluens in quibus in aqua pluuiali et inde peccat fomentat. et tamen etiam restringit si decocti ramusculi eius contra stomachum apponantur. de ea plinius facit ceram et vulnera suauiter consolidat. Item dicit pli. quod mirtus alia est alba. alia nigra et vitraque stipica. sicut magis. vnde contra fluxum sanguinis vtiliter exhibetur nam commouet et predestat contra venenum et puncturam pisonis si potetur. eius decoctio valet contra allopia fluxum similiter capillorum cum farina tritici mixta contra tumores oculorum. fit autem oleum mirtum et baccis eius quod est lenitiuum. consolidatiuum et mirtificatiuum. et valet ad omnia supradicta. aures autem mirtificat saniosas si tepidum instillat. hucusque pli. ysa. autem ca. xij. dicit hiero. Mirtus est aromatica putribilis huius membra consolidat et reparat. ideo contra latiores sancte eccie signat. est etiam tpatiu et mirtu virtutis ac refrigeratiue vt dicit super ysa. l. c.

De mirra.

Capitulum. .i.

Mirra est arbor in arboribus altitudinis quibus cubitorum similes quibus abstant dicitur cuius gutta viridis est et mirtu aromatica et amara vnde et nomen accepit mirra. Isidorus. li. xvj. cuius gutta per se manas preciosior est. et facta vulnere inciso cortice elicitur videri iudicat. et sarmeta arabes igne sument. quorum fumus est vno noxius nisi odore storacis occurrat. aliter contra boves morbos insanabiles tali fumo. Purior autem mirra et melior colligitur apud trogoditas in arabia vt di. Isidorus. et pli. li. xij. c. xvij. vbi dicitur quod mirra est arbor quibus cubitorum in siluis quidem arabie cretat. cuius folia sunt similia folijs oliuae. sed magis vnde ac aculeata. ramos huius siles inuipero. In cadum autem binis tpatibus rami eius. sicut pus sponte sudant teque incidantur. et gutta que succido effluit statim dicitur hoc generibus oibus mirre preferat. et mirra electa plumbis appellat. Sunt autem septem genera vt di. id est ca. xvij. sicut trogoditica et illa est magis electa. sicut gelbanitica. tertia diantrides. quarta collanica. quinta est pracena. id est salbana et illa alijs mirtibus magis tenuis est. sexta quae dicitur et odoriferam vocat. haec ceteris magis candida. et haec adulterat gumi glebis lenitici. septima est indica. et illa ceteris potest esse. et cum illa alie species mirte adulterantur. hucusque pli. Mirra vt dicit diaf. est gutta arboris circa ramum calore solis indurata. et est eligenda citra et rutilior rarus aliquantulum lucida. et huius alia est minuta alia grossa que trogoditica appellat ab insula vbi cretat. calida est et sicca et habet virtutem confortandi et ex aromaticitate sua conducendo partes in vnum habet vim adueniendi et consumendi medicoriter et equaliter et quibus litatibus suis. vnde conseruat corpora mortuorum

mirre infectionibus conduntur. reseruat aut
 prima efficacia mirra fere centis annis. valet co
 munes causas reumaticas et fluxus inordinatos
 stionē etiā cōfortat. et viscosos humores marie
 utualib? mēbris purgat. omis fetore emūdat. et
 pinguarū vicia sanat et desiccet. vlcera labiorū
 ada cōsolidat cōsumit et cōglutinat. cerebrū cō
 et etiā matricē multū corroboret et cōfortat et
 et? supfluitatē cōsumit et desiccet. et cōceptum
 it. vermes aurū necat. carnē supflūā corrodit.
 nam ac viuam generat et conseruat.

De mirro.

Capitulum. .ciii.

Arrū est vnguentū de
 Myrra et alijs speciebus aromanticis composi
 et cōfectū. cuius virtute nerui et alia sensibilia
 ra cōfortant. et humores in iuncturis ac articu
 rales cōsumant. eius aromaticitate spūs aia
 repant. Interficiunt vermes ac pediculi eius a
 itudie. et phibet ne nascant. sudores fetidi mir
 ompescunt. cōseruantur corpora in tumulis ne
 redine dissoluantur.

De mandragora

Capitulum. .ciii.

Mandragora est dicta
 quod habeat mala suauiter olētia in magni
 ine mali maciam. vñ et latini malā vocant terre
 anc poete vocāt antropomozos. eo qd habeat ra
 tri forme hoīs quodāmodo similit. cuius cōter
 omixtus porrigit ad bibendū his quorū corp?
 ecandū vt dolore nō sentiāt soporari. huius spe
 sunt due. vna est femia in folijs silibus lactuce
 la generās. alia est masculus cui? folia sunt simi
 a folijs bete. vt dicit Jsi. li. xvij. Diako. aurē di.
 ndragorā esse herbā somniferā cuius folia sunt
 terra aspera. radices bz duas aut tres libinucē
 verētes defons nigras intus vero albas cū cozo
 ffo. masculus habet folia alba et tenuia et radice
 ule alteri. poma nascunt sup folia sicut galla sup
 a quercus. et sunt colore crocea. odoze suauia tñ
 quadā grauitate. in sapore aut sunt insipida. et iō
 conueniūt esui sed tñ medicinē. Nam comices
 decocti in vino dormire faciūt et omnes dolores
 rescūt. vñ et vir tūc temporis ferri sentiunt passi
 es. Laute tñ mādragoza ē vtendū. qd si in nimia
 itate accipit isert moztē vt dī idē. nā vt dī in pla
 tartē habz infrigidādi et aliquātulū mortificādi et
 nuū pnoandi. et ideo succ? eius cū lacte mulie
 symponibus appositus somnū pnoat etiā in p
 ans. et qd est herba substantialiter frigida. dicit qd
 ctus eius extinguit ignē sacru. compescat etiā co
 impetū et ventris fluxū. bucusq? plat. ibi tamē
 tñ qd fm naturā similitudo hoīs vel mulieris
 radice eius nullatenus inueniē. s? potius a rusti
 s vel maleficijs sopbustice sic format. Dicit autē ba
 re virtutē prebituā mulieribus concipiendi. qd
 mltiter abnuere videt Aug. sup. Gen. .ij. ca. xix. di.
 ig. qd occasione rachelis qd mādragozas desiderā
 rat. vidit phoz libros qui de virtutibus herbaz
 actant. et de eis dicit se nihil talū in eorum scriptu

ris tunc temporis reperisse. salua tamen auctoritate
 beati augustini. Multa auctores dicunt mandrago
 ram multoties hanc habere virtute. vnde dicit con
 stanti. dial. et pl. et plat. qd mādragoza sumpta mo
 do debito matricēs disponit ad conceptionē quan
 do parit? calor nimius et siccs cōceptionis mate
 riam impediuit. mulieres itaq? calidas et humidaf
 disponit ad cōceptionē. cū sit frigida et sicca vt dicit
 in plat. et hoc dispositiue. s? mulieres frigidās et na
 turaliter siccas impedit pon? ab huiusmodi disposi
 tione. Multa alias habet mādragoza virtutes. q
 vt dicit dial. tumores corpis repunt atq? tollit. mor
 sibus venenosis occurrit. omniēq? fluxū corpis infe
 rius et supius restringit. Omnia supius posita dicit
 tur in libro pli. xxxv. ca. xvij. vbi dicit qd mādragoze
 duo sunt genera et. et sequit. post multa cauēt sol
 fores mādragoze in eius fossura contrariū ventū. et
 tres circulos gladio circūscribūt. et post expectāt ef
 fodere ad occasum. et ita credūt et? pcpuas esse vi
 res. succus eius colligit. et in sole desiccā. mala et?
 matura in vmbra desiccant. odor maloz est grauis
 et infert somnuz et ex odoze solz vis et somnifica est
 vt dicit idem.

De milio.

Capitulum. .cv.

Milium est herba ha
 bens hastā longā et nodosam ad modū cā
 ne. cuius semē valde est minutū. frigidū et siccu? vt
 dicit in dietis. Et hoc attestat eius leuitas et cōcanti
 tas absentia viscositatis et vinctuositatis. et modica
 nutritiū. cōfortat tamē stomachū gratia sue sicca
 tatis et cōstipat ventrē. Est autē fm dial. diureticum
 et assatum. sedat ventris torsionem. sanguinem lat
 dabilez nō generat. infrigidat stomachū et desiccet
 vt dicitur in dietis.

De menta.

Capitulum. .cvj.

Menta est herba odo
 rifera calida et sicca stomachi cōfortatiua. et
 est duplex eius spēs. s. ostenis et domestica. et silue
 stris seu mōtana. et ista habet maiorē vim calefaciē
 di qd puma. et dicit grece collocasia. quā latini neptā
 sine calamentū vocāt vt dicit Jsi. li. xvij. c. penul. et
 herba est multū medicinalis. Alie sunt species men
 te qd crescit in palustrib? et in pratis sed nō sunt tan
 te efficacie in virtute vel calore. sunt etiāz grauioris
 odozis pariē et saporis qd mēta domestica vel osten
 sis. qd est herba se multiplicans et cito de terra pullu
 lans et ascēdens. cuius hastula in terrā reflexa et ab
 humo tecta conuertit in radicē et cito et se nouam p
 turit prolem. Est autem menta ostenis magne effi
 cacie siue sit sicca siue viridis. habet enī virtutes dis
 soluendi et consumendi et qualitanibus suis. et aro
 maticitate cōfortandi et pnoandi appetituz. et suo
 acuntine decocta in aceto fetozem oris amputat. et
 gingiuas putridas et corruptas purgat. vomitum
 ex debilitate virtutis retentue cum aceto sedat. et o
 re suo et sapore contra synopim et debilitatem spi
 rituum iuuat. matricē mundificat a supfluis et con
 fortat. decocta in vino dolore viscerū et renū placat
 cum vino et oleo decocta vnamillas ex coagulati

one lactis induratas supposita sanant. succus ei⁹ ve-
nenis obuiat et potatos lūbricos necat et vmes au-
ris. in vino z oleo decocta frigida apostemata dissol-
uit et curat. tussim mingat. hucusq; diaf. et pla. simi-
liter ysa. li. ij. in diet. dic. idē. addēs q̄ abominationē
amputat et singultū sedat. linguaz lenit asperaz si ex
ea fricet assueta in cibo venerē extat.

De malua.

Capitulum. cvij.

Alua ē mollis herba

A mollitudo aluū dicta vt dicit Jsi. li. xvij. sic
dicit idē vna cū pli. si succo eius admixto oleo aliq̄
se iunxerit. a pūctura apū ledi nō poterit. mēbra eti-
am linita succo malue nō patiunt pūcturā neq; mor-
sum ab aranea vel a scorpione vt di. pli. Est autē ei⁹
spēs duplex. minor. s. z maior q̄ altea dicit. z ē vtra-
q; herba humida int frigidū z calidū tpta. vt dicitur
in diet. et hoc p̄ ei⁹ virtutē et actionē. qz dige-
rit apostema z maturat. maxime radix eius et semē
cui⁹ decoctio valet cōtra fluxū sanguis. quiddā em
h̄z viscositatis. q̄ si cū vino potui def dissoluit gros-
sos hūiores renū et lapidē frangit. duriciem splenis
mollificat atq; larat. decoctio ei⁹ puocat somnuz. si
facies et extremakozpis in ablūat semis sui decoctō
vz pūctis et p̄ tussim semē ei⁹ i oleo decoctū duriciē
solut. mollificat. mūdificat z maturat. vt dr̄ in plat.

De nuce.

Capitulum. cvij.

Dr̄ est arbor cui⁹ fru-

ctus sili noie nūcupat. et est sic vocata eo q̄
ymbra ei⁹ vel stillicidia folioz arborib⁹ vicinis no-
ceant. quā multi latini alio noie iouilantē vocāt. q̄li
iouis fruct⁹. fuit em̄ hec arbor q̄ndā ioui p̄secrata.
cui⁹ fruct⁹ h̄z tantā vim. vt missus int fungos z ci-
bos venenosos quicq; in eis virulentē est extrahat
rapiat et extinguat vt dicit Jsi. li. xvij. Cui⁹ fruct⁹ h̄z
durū et amarū corticē. h̄z nucleū valde dulcē. vñ po-
mum oē corio vel cortice duro tectū dr̄ nux vt dicit
idem. vt pince castanee auellane et h̄mōi. Est itaq;
nux arbor alta et p̄cra h̄ns ramos et nodos diffu-
sos. et folia lata et neruosa piramidalia et acuta gra-
uis odoris et saporis. quaz ymbra dormiētū sub ea
est nociua z diuersaz infirmitatū generatiua. Cui⁹
tū radix cortex fruct⁹ et folia cōueniūt medicane. naz
vt dicit diaf. succ⁹ radice et cortice nucis maioris
extract⁹ et potui dat⁹ ad quātitatē vii⁹ oragij sub-
uenit difficultati vinādi. potat⁹ etiā cū aceto repu-
gnat febuz⁹ veniētibz cui⁹ frigore et rigore. crines
tingit et mūdāt et phibet casus capilloz. Est autēz
multiplicis v̄tutis et efficacie. fruct⁹ ei⁹ cōuenit etiā
esui et medicane. et cū multiplex nux inueniāt. tū de
maiorib⁹ siue gallicanis et minorib⁹ siue auellanis
plus loq̄mur q̄ ad cibū z medicinā. Nux autē vsua-
lis ē domestica q̄ a multis dī gallica variat in suba
in virtute et etiā figura. nā in suba vt di. ysa. in diet.
aut cōsiderat vt viridis aut recens aut vt matura.
In prima dispositione. s. viridi h̄z exterius coriuz si-
ue corticē colorē quidē viridē h̄z in sapore ponticum
et amarū. et man⁹ p̄stringēns inficiētē. interi⁹ autē
testam paulatim obtinet corio extrinseco duriozem.
infra eius ambitū nucleū cōtinet vinctuosum sapo-

rosam et multū dulcem. nucleū tamē medullis
fra testā est cōtenta. quadā pellicula velut
tunicula est vndiq; circūrecta. ne tenera maci-
stantia a teste frigiditate seu duricia ledere
dem pellicula testa mollior est z medulla durior
et amarior ab experiētib⁹ inuenit. et quāto
plus ad maturitatē p̄ducit. plus sepat illa
a substantia teste z medulle nucleū incorpat
vñ. ita q̄ nux ab ea vlti⁹ nō diuidit nisi q̄
calide vel alteri⁹ humidū infusione casu aliq̄
ficialiter emollit. nux itaq; viridis est min⁹
etiā sicca naturalit⁹ q̄ antiq; z min⁹ stomacho
na. Qd si cum ruta comesta fuerit icuno flem-
erit penit⁹ cui⁹libz veneno inimica. nuces vero
ture vt dicit ysa. quedā sunt recētes. quedā
quedā int has mediocres. recētes sunt magis
rose. mediocres vero sunt magis sicce. h̄z in
sumpta hūiditate p̄ caloris intensiōē humores
digerētē magis sunt generalit⁹ vinctuosē. et idē
tum comeste in hūiores colericos defacili cōm-
tur. et maxime q̄n a calidis cōplexionib⁹ in
pius assumūt. qz in talib⁹ generant aduulsiōē
p̄ti vertiginē inserūt z dolorē. q̄ vero eas tpa-
medūt et tpte sunt cōplexionis bene eas dige-
eis cōgrue nutriūt. virtus autē eaz attendit p̄
effectū medicine. nā generaliter cōtra rem ven-
sam corpa cōseruat. qz sua ventositate meat⁹
opilat et vim veneni ad vitalia penetrare nō
tunt. Itēz nuces cū sale z ruta et alijs mixte
addito melle. morsui rabidi canis subueniūt
rins simant. et exterius sup locū vulneris appo-
tur. venenū em̄ ad exteriora trahūt potēteraliter
sumūt. Itēz cōtrite cū melle melancholica aposte-
ta z fleumatica mire dissoluit. Contrite in
thaplasmate sup ymbilicū interiora apostema-
terius in corpe nascētia destruit vt dicit ysa. in
figura autē nucis est varia. qz alia est rotunda
piramidalis et oblonga. alia interi⁹ plana et cōca
vt patz in auellanis z muscatis. alia lateraliter
sa. sed in summitatib⁹ ad modū crucis tecta
liter. i. p̄ formā trianguli distincta. vt patz in
maiorib⁹ gallicanis. in q̄bus generaliter forma
eis iterius ē imp̄ssa. vt patz sensibilibiter in
De nuce auellana

Capitulum.

Dr̄ auellana respicit

nuces gallicane agrestis et siluaticae et
ne cultura crescat in corpiis q̄ sunt arbores
in nemore siue silua vt dicit Jsi. z iō qz in loco
lico crescēs a transeuntibus auellit⁹ z colligit.
ro auellana nūcupat. Auellane autē vt dicit ysa.
alijs nucibus sunt minus calide z i suba magis
tice atq; grosse. minus rare in suba et vinctuosē.
ad digerendū sunt dure z ad creundū de corpe
gis tarde. tū q̄n digerunt multū sunt corpiis
ue. si sumant cū interiora pellica multū sunt
tine inflatiōis. z iō vt eoz nocumētū auferat.
le vt aqua calida pfundantur et exteriora pellica
auferantur. et sic erunt contra multas passiones
liter inuatiue. quarum succus mellū admixtus
let contra alopeciam et fluxum capilloz.

los in corpe germinare vt dicit ysa. et constan. et alie muci diuersitates que cōgruūt medici cut nux muscata et nux indica et nux vomica et si. Est est muscata fruct? arboris in india nascē. refectis infra testā durā quodaz cono sine solli. tectā ad modū auellane. cui? cortex macis vo. r et ē multū medicinalis. marie em cōfortat cor? et argat in cerebro spūm aiālem. stomachū infrigi. calefacit et cōfortat appetitū. et ē cortex ille sub. is hñs sapore acutū et aliquantulū subamarū. et niger est vel terre? nō hñs acumen in sapore cōdus est. **Aur** aut muscata a cortice et teca et a circūdatā quadā pellicula tenuissima et plana quanto est pōderosior et in odore suauior et sa. acutior. tanto melior. vñ eligēda est que granif. lida est interi? q̄ cū frangit nō puluerizat. et sub. candū colorē p̄tendit cū odore forti et suau. v. by cōfortadi et stomachū calefaciēdi. et extenuā. entositatez et auferēdi dolorē capitis et frigida. ia. applicata em naribus cōfortat cerebrū et mē. spiritalia vt dicit pli. diafeo. et plat.

De nardo. Capitulū. .cc.

Ardus est herba mo
 dica et spinosa calida et odorifera. vnde et a. dia nardi spica nardo stantes appellat vt di. ysi. vij. Est et eius spēs triplex. s. indica. syriaca. et cel. nō tñ crescit in syria. s. in quadā terra mōtuosa. in vno latere tangit syriā et in alio indiā. melior. est illa q̄ est leuis et fusca comosa et sperica parua. rariissima ciprū simlās. que masticata linguā de. ar. **Mardus** aut celtica a regione gallie vbi crescit. dicta. et etiā ē silis nardo sine spice nardi. s. ē ma. alba. **D**abet aut vt dicit dias. et plat. virtutē cō. tandi et aromaticitate sua. valet cōtra. syncopim. refectū cordis et cōtra stomachi debilitatē. naribus. dicata cerebrū cōfortat. frigiduz reuma cōpescit. ra surditatē valet et auris apostemata. malū odo. ris āputat. t̄ginguas putridas mūdāt. opilati. es splenis et epatis soluit. puocat mēstrua. et ma. Emūdicat et adiurat cōceptionē. lapidē frāgit. embus et in vesica. Est em herba diuretica vt di. plat. s. incisua et diuisua et vsq; ad intima pene. tina. Itē valet cōtra lingue paralīsim et cōfortat. uos et cōsumit humorē lingue organa occupan. a. valere etiā dicit cōtra morbū epilepticū si debi. modo patētib? ministrēf. Ad multa alia multū. let. ex qua fit oleū nardinū qd̄ ad oia prius dicta. ad alia maxime est necessarium.

De olea. Capitulū. .ccj.

Olea ē arbor scdm isi
 dorus cuius fruct? dicit oliua. succus vero. cū nūcupat vt dicit ysi. li. xvij. sepe tñ arbor oliua. pella. Est aut arbor oliua pacis et insignis vt di. idē. **M**az vt dicit romanorū historia. sine oliuarū. mis nō mittebant legati p. pace aliqua obrinēda. te alijs offerēda. Vñ fm remigiū p̄t. bu? arborū. cellēna. qz in signū recōciliatōnis et federis dei cū. re columba nō cū alterius arboris ramusculo. sed. lum cum oliue intersigno ad arche fenestrā est re.

uerfa. imo fin pli. li. xv. victores apud athenas q̄st. dam olea coronabant. greci vero tandē oleastro sus. os coronari iudicabāt vt dicit idē. Est itaq; olea ar. bor coma et virose et ramosū multitudine speciosa. frōdes hñs subalbidos et melles. virosū pulcritu. dinē in estate et in hyeme retinētes. flores etiā habz. minuros et multos suauiter redolētes. durū corticē. et radicē amarā. fructū pingue sapidū atq; dulcem. **M**az vt dicit ysi. ex amaritudine radicez sin git oli. ua in pabulū lumis et medellā vulneris ac in refecti. onem esurētis. In lucernis em ponit ad ignē nu. triendū. mēbus lāgudis ponit ad mēdendū. in ci. bo apponit ad rehendū et ad condendū vt dicit. idē. Est em oleū ignū et luminariū nutritiū mor. bonū remediū et abariorū suauissimū condimentuz. vt dicit ysi. Est ergo oliua sine olea arbor fructifera. et medicinalis. cui? cortices folia et fructus pueniūt. medicane. cui? lignū marie est soliditatis et cōpactō. nis et q̄si impubilis puritatis q̄uis sit multe du. ricia in exteriori substāta. multū tñ hz humorosita. tis et vinctuositas interi? in medulla. De oleis aut. et de oliuis di. pli. li. xv. arboris oleorū fructiferarū. multa sunt genera non in regionibus multum ca. lidis sicut nec in regionibus nimis frigidis. sed po. tius in t̄patis. magis tñ se hñtibus ad calozes q̄z ad. frigiditatē. et ideo iubet cathoy vt di. idem pli. climas. feri in solo calido nō nimis pigui nec nimis macro. radijs solis opposito. nā celis eis marie p̄fert mltū. diligit rozē celi et aeris serenitatez. vñ si sūt copiosi. ymbres q̄ oliue maturescūt vicia. oleū et cōsumē. nisi seq̄t serenitas q̄ extenuet liq̄z. di. pli. ca. iij. nec. idiget olea salce vel rastro vt putē sic putant vites. s. soli et ron celesti cōmittit verno gaudet t̄pe et inci. pit tūc flozere. cui? fruct? priō circa hyemē colligūf. collectis fructib? solēt oliuātes terrā apire circa radi. cem. et q̄sdā tuberositates et aduiterinos ramusculos. circa vsas radices crescētes caute p̄scindere. et hñōi. supfluitates circa radicē solēt aliq̄ yralici podagraz. oleo appellare. vñ p̄scisis illis radicib? falsis melius. fructificat olea et mirabilē emēdat. nec vult olea. p. curi granit cū p̄cis p. suo fructu colligēdo. sic faciūt. aliq̄ min? cauti qz talis p̄ncissu cedit ad iniuriā ipsi. us arboris et damniū qm subsequēns. min? ei fructi. ficat sic p̄cussa vt di. pli. **A**dulte aut sūt hñi? arboris. spēs. q̄ p. diuersitate fructū discernūt. Oliua itaq; fm. ysi. arboris oleo designat fructū. cui? multiplex. differētia inuenit vt di. ysa. oliue aut alie sūt domesti. ce et alie sūt siluestres domestice fruct? faciunt q̄nq; maturos q̄nq; imaturos. q̄nq; int̄ hos medicos. Inē istos aut fruct? oliuātes p̄mi sūt terrestres pō. tici et virides. secūdi sūt sub:ubei vel fm dias. iacur. cūni. vltimi vō videntē cē nigri. et q̄nto sūt ignozies. exteri? tanto sūt maturiores et interi? vinctuosiores. et ad exprimēdū oleū aptiores. et sicut di. arif. nūq̄. p̄fecte maturescūt i arboze etiā si p. multos ānos ibi. eēt. s. vt verā et cōpletā p̄sequāt maturitatē. opoz. vt bacce collecte d̄ arboze p. plures dies i vna p̄gerie. coaceruēt. et sic p. p̄ssione m̄tua ac nimis p̄fortato. calore et reuocato ad iteriora ad plenā maturitatē p. ducēt. fm vō ysa. i diet. oliue cū fuerit rubee nōduz. bñ mature nec dū plimū vinctuose stomachi tē valō.

confortatiue ⁊ constrictiue. et appetitus excitatiue maxime si cū aceto vel aqua salia fuerint prepeate. tū dure et difficiles sunt ad digerenduz et minus alijs nutritiue. Nigre vero que iaz sunt quasi maturate calide sunt ⁊ inter siccū ⁊ humidū tpeate. multū qđ nutritiue. sed stomachi mollicatiue. ⁊ ad digerendum magis dure. qđ vinctuositate sna in stomacho supenatāt ⁊ ad decoctōis locū inferius non descendunt. ⁊ iō in humoꝝ corruptionē cit⁹. trāsducunt et min⁹ laudabiles sunt alijs ad edenduz. vtilēs tū sunt in medicia. qđ ⁊ trite ⁊ posite supra loca qđ igne vel aqua calida sunt exusta vesicā repimūt tbi nasciturā. poros. n. aperit ⁊ exalare faciunt tumositates qđ incluse sub cute sunt causa vesice ⁊ tumoris. hucusq; ysa. in diet. Dicit at̄ pli. li. xv. c. ij. qđ bacce siue grana oliue qđ diu sunt in arboꝝ nō pereūt. ⁊ quāto diutius in arboꝝ pmittunt. tanto meliores sunt semp̄ em̄ nouas vires resumūt ⁊ difficilius cadunt. Cōstant aut̄ oliue vt dicit idē. ex nucleo carne oleo et amurca que sanies siue sex oliue dicit. et est amara vtilis tū in medicinis. s; nucleus cuꝝ folliculis oleo eliquato vtilis sunt ad ignē nutriendū. porci etiam dicuntur inde impinguari.

De oleo.

Capitulum. cxij.

Oleum succus est oli

ue vt dicit Jsi. ⁊ tanto est nobili⁹ quāto recētius et facilius a suis folliculis eliquat vt dicit Pli. li. xvij. c. ij. vbi dī qđ oleū p̄ vinitate viciat. et dī tibi dem qđ oleū in tozularib⁹ extorquendū mel⁹ eliqđ si oliue siue olee bacce pus cum molari lapide vebe ment⁹ cōstricte seruētissima aq̄ p̄fusa fuerit ⁊ respice naz p̄ talē aquā calidā vinctuositatis ab amurca ⁊ nucleis sepat. qđ supenatās tandē ab ipā aq̄ artificialitē sepat. Et vt dicit idē. quāto oleū cit⁹ de tozulari ex it tanto oleū laudabili⁹ indicat. nam pingui⁹ est et suauius qđ minus cū terrestri substātia admisceat. Propter hoc dicit pap. qđ si q̄s inter aq̄s merfus oleum in oze prius indusuz in aquā emerferit clariora facit oia que in fundo aque cōtinent. ⁊ patēt oculis ipius facilius oia que in aq̄ inferiorib⁹ abscondūtur. cui⁹ natura est vt cibos cōdiat ⁊ fomentū luminum admittret. ⁊ corpa fessa recreat ⁊ cōfortat. nervos p̄tractos ⁊ induratos ac spasmatos remollit et relaxat. apostemata dura mollicat ⁊ maturat. ⁊ maxime oleū lini. Multiplex em̄ est oleū ⁊ ex multis rerum generib⁹ est exp̄ssum. aliud aut̄ est simplex. vt oleum oliuarū oleū nucū oleū papauer. oleū amigdalini oleū raphani oleū lini oleū canopi et h̄mōi. aliud est cōpositū. ⁊ ex hoc genere aliud est frigiduz aliud calidū aliud est stipticū ⁊ cōstrictiū aliud laxatiū. Max ex appositōe calidoꝝ efficit calidū ⁊ ex frigidis frigidū ⁊ ex stipticis stipticuz ⁊ ex laxatiuis laxatiū. et iō fm̄ diuersas causas morboꝝ sunt ad bibenda diuersa genera oleoꝝ. vt oleū laurini nardini pullegini in causis frigidis. oleū vero rosaceū sine violaceū in calidis causis apponat. Pōt aut̄ oleum ita fieri calidū vt febrem inducat si inde venepulsatiles ⁊ nares ⁊ vole manū ac plante pedum ungant. vt oleū in quo decoquit̄ caro leomina. vt dicitur in compendio salernitani. potest etiā fieri ita

frigidū qđ inducat membro inde p̄nere infensibilitatē. vt patet in oleo mādragoze sum ex oleo in quo poma mādragoze sunt decocti utius reseruata. sed inter olea sic compolita laudabilia ⁊ magis i medicina vtilia sunt simpliciter aut̄ oleū quo ad medicinā etiā quo p̄mū locū obtinet oleū oliuarū. deū nūc dalarū. tercio oleū papaueris. qđ cū alijs oleis est magis frigidū atq; siccū. maxie qđ siue eius nigro. ⁊ h̄ virtutē inducēdi somnū cōtra calida apostemata in p̄ncipio. ⁊ cōtra calefactionē vt dicit platearius. alia aut̄ olea cōueniūt abo p̄pter odons grauitatē ⁊ laporibilitatē. congruūt tū vtiliter medicine sicut in dictis. habet aut̄ oē oleū generaliter multat⁹ ⁊ acree lenitatis. ⁊ iō omi liquoꝝ sup̄er liquoꝝ subesse dedignat. penetratiue est vt et sui diffusiuē ⁊ iō in vasis vitreis vel vitreusculis mel⁹ qđ in ligneis vel porosis vasculis custodiē. vestes q̄s tangit infiat et in eis odore vestigiū quasi infepabiliter dērelinqt. diffusiuē sup̄ficie in guttulas ozigulares se recolligit ⁊ vtiliter qđ ad pinguedinē ⁊ sapore sepetur ab eis sicie vt p̄mittit. Oleū aut̄ sapore aspeꝝ ⁊ odoridum cū amurca siue fece mixtū. ad cibū nō nauisat ⁊ vomitū. puocat ⁊ stomachi cōstipit ⁊ inutat. oleū etiā apes ⁊ aialia anulos interficit ⁊ extinguit si inde pfundant vt dicit Pli. sed aceto post inuisa reuiuiscūt. It̄ oleū purb̄ politū a rubigine seruat qñ ferruz inde inuenit fuerit corrupū vel aquosuz ⁊ cū fece mixtū ob ferrū ⁊ corrupit. vt dicit Pli. li. xv.

De oleastro.

Capitulum. cxij.

Oleaster est siluestris

olea. sic dicta eo qđ in folijs similes sūt sed ei⁹ folia sūt latiora. ⁊ ē arbor inculta sterili mara. cui insert⁹ oliue ram⁹ vim mutat radice uertit i ppriā q̄litate vt di. Jsi. li. xvij. Cui⁹ est duplex. Alia est silis gummi sine villo quales moris. Alia ē mordax seu silis gutte amara dicit. Jsi. Est q̄uis oleaster arbor sit siluestris. ⁊ cornices gummi ⁊ frōdes cōueniūt medicine. ⁊ folia cū sint stiptica ⁊ amara. melle addito santera capius atq; ois vt di. diaf. succ⁹ cōmpositū stipticuz ē ⁊ p̄strictiū. vñ valet ad interdudum hūoꝝ oim fluz vt di. idē. Hūmū et vltima multa. ⁊ illud qđ ē mordax maxie nā vulnera m̄dificat ⁊ sanat. gingiuas corrosas ⁊ corruptas auat. ⁊ dētes motos roborat ⁊ p̄fortat. Er̄ignū crū ignē ex colera furiosa carnē ⁊ ossa corrodimit atq; sanat. vñ p̄ allopicā ⁊ fluz capilloꝝ dicit qđ crines ⁊ canicē vel palliat vel retardat vt dicitur.

De olere.

Capitulum. cxij.

Oleus ab olédo ē dicitur

eo qđ fm̄ Jsi. boies p̄mo oleribus ante qđ fruges ⁊ carnes ad esum hoibus p̄cedunt pomis. n. ⁊ olerib⁹ nutriebant boies ante dicitur sicut aialia gramib⁹ atq; herbis vt di. Jsi. li. xv. q̄uis oia gramiosa i terra nascētia qđ sūt coquenda

sui hominum apta generaliter olera dicatur. tñ
 lgariter caules olera dicunt quorū fruces et trifi
 plus crescere ceteris olerib⁹ arbitranē vt dicit
 quorū summitates dicunt tñne quasi come in q̄
 maxie est vigēs virtus naturalis. z iō in timis
 n herbarū q̄ olerū maxime p̄sistit efficacia medi
 e vt dicit idē. Est autē herba frigida z sicca turbi
 ni quidē z melancholicū generāe sanguinē. homi
 neta odo rē facientes vt dicit p̄sa. in dietis. et sunt
 i quidā caules estuales. z quidā h̄yemales quo
 n herbe sunt cōposite ex cōtrarijs naz substantia
 grossa z sili est dura ad digerendū. Jus vō sine
 cus est colatiuus z inde delicatuu⁹ z vētris hu
 ratiuus z etiā laxatiu⁹. h̄ substantia sine iure est
 apatna. Tollit autē eoz nocuentū si in aqua e
 cat. z aqua quidē p̄icta in alia decoquant z cū
 guedime optime cōdiant vt dicit in diet. Est au
 n herba que p̄ficat p̄ transplantationē. naz qm̄ in
 e loco fuerit seminata. si post q̄ creuerit in plantaz
 n humū meliorē transferat. multū crescit. z tam
 quāntatē q̄ in qualitate seu virtute meliorat. In
 ate quoq; folia eius tenera ab erucis z ab alijs v̄
 bus corrodunt. in h̄yeme vero gelu z p̄nina cō
 argunt et efficiunt magis tenera z ad coquendū
 ad comedēdū meliora. naz reuocato calore ad in
 uota folioz melius digerit substantia eoz. et sic effi
 unt magis sapida et sunt molliora. Plin. v̄ro li. xx
 z. multus laudib⁹ extollit caulē quod ad vsuz me
 diane. et dicit q̄ eius triplex est spēs. quodā ē crista
 p̄lis stomacho aliuū modice molliēs. alia lata hūil
 ia spissa. et ista minus valet in medicina. tertia te
 nia h̄y folia et simplicia z ceteris amarior. sed vtili
 medicine folia eius trita et apposita bis in die sa
 nit canū vulnera recētia. et inueterata mire sanāt
 alia parū coctus soluit. multū coctus stringit. vi
 et cōtreatu resistit. neruos cōsonat. et ideo vtilis
 palitiis et tremulosis. lactis vbertatē p̄ebz pue
 r. iuccus eius valet cōtra venenū dicit etiā idē q̄
 et cōtra morsuz canis rabidi. odoz feniis ei⁹ co
 fugiūt serpētes. Multas h̄uerat alias ei⁹ v̄tutes
 p̄cedio hic omitto. dicit q̄ bractea siluestris saliciz.
 uis p̄ se nascens h̄y effectus fortiores zc.

De ordeo. Capitulum. xv.

Ordeum est dictuz eo

q̄ cito sit aridū vt dicit Plin. vel ab ordine eo
 eius spica q̄q; sex ordines cōnēs inuenit. et il
 d genus orde i melius pascit aialia q̄ triticū. z sa
 baus hoies q̄ malū triticū vel siligo vt dicit Plin.
 lud est genus orde i habēs duos ordines in spi
 ma. Tercū dicit trimēse. eo q̄ tactū in terra ver
 tpe celeriter recolligit vt dicit idē. De ordeo di.
 ni. li. xvij. ca. vij. p̄mū inter frumēta seriē orde
 m. apud em̄ multas natiōes panis inde fit p̄cipu
 s. et polēta sit ex ordeo apud grecos. et illi p̄mo or
 um aqua p̄fundūt. qd̄ postea desiccāt. et sic molis
 fringūt et a cortice farinā purgant. Alij vt p̄tali
 dēu sicū in subtilē farinā molūt sine p̄fusione aq̄
 ccedēte. Ordeū frugū omniū mollissimū est i me
 illa. et seri nō vult nisi in sicca et solida terra. vñ
 ter sue substantie molliē multū cito rapit ad ma

turritatem. nec videtur aliquod semen minus cala
 mitosum quo ad corruptionē. quia citius crescit et
 recolligit. et anteq̄ triticū corruptio vel rubigo iua
 dit ipm̄. Inter oia vero crescitia frumēta vltiorē ha
 bet paleā et humiliozē stipulā. sed multū habet lau
 dabilem medullā quādo modo debito parat. et sa
 riham accuratissimā seu potentā vt dicit plin. Est au
 tem vt dicit p̄sa. in dietis. ordeū granū frigidū et sic
 cum virtutē habēs colatiuā et mūdificatiuā et eric
 catiuam. et parū habet v̄rositatis respectu fabe. mi
 nus tamē nutrit faba q̄ ordeū. q̄uis etiā sit magis
 naturaliter inflatua. nec em̄ bene semp̄ corpus nu
 triunt que p̄ ventris folliculos siue corpus se exten
 dunt vt dicit idē. Multi autē sunt q̄ vt dicit plin. qui
 plus vtunt ordeo in medicina q̄ in cibo. Vnde tñ
 fit potus mūdificans corpus nutrit et restitans
 spūalia mēbra recreans et mūdificās. de ordeo enaz
 cōmiso de cortice mūdato z cū a qua mūda decocto
 fit medicinalis potus. quā p̄sifica p̄sima vocāt. cu
 ius virtus est situs eritua sanitas custodiua. fe
 bilis caloris alteratiua. h̄ de p̄ sano q̄re infra s̄a t.

De palma.

Capitulum. xvij.

Palma est arbor victo

rialis. sic dicta vt dicit Plin. li. xvij. q̄ manus
 victicis siue obtinētis victoria est ornat⁹. vel qz est
 ad modū palme hois habēs ramos. Est autē arbor
 nobilis et insignis sempiternē pulcritudiaz v̄rosū
 dunturms vestra frondib⁹ sine vlla successione cō
 fuās folia sua tpe h̄yemis z estatis. z qz ē arbor āno
 sa durās in virtute et v̄roze p̄ multa tpa. ideo ad si
 militudinez auis fenicis q̄ multis viuit annis. pal
 ma a grecis fenix est vocata. et cū sit arbor fructifera
 fruct⁹ ferēs delectabiles et suauēs. non tñ in oib⁹
 locis vbi crescit p̄cipit fructus maturitatē frequē
 tñ in syria et in egypto fructus ei⁹ dactyli a similitu
 dine digitoz sunt vocati. quoz noia varianē. nam
 alij vocant palmule siles mirabolani in forme di
 spositiōne. differūt tñ penitus in sapore. cuz isti sint
 saporis dulcissimi et iocundi. mirabolani vero sapo
 ris sunt horribilis et amari. alij vocantē thebaici qz
 nicholani. alij mirales quos greci canathos vocāt
 bucusq; Plido. Est autē palma vt tangit glosa sup
 p̄salinistā. arbor magne p̄ceritatis z altitudinis. sed
 tamē ad cedri altitudinē nō p̄tingit. Cuius radix ē
 aspera et rotunda. in profundo ipius terre valde fi
 ra. truncus autē eius solidus est z cōpactus z iputri
 bilis firmitatis. cortex eius circa truncū duris et ru
 gosus et quodāmodo pungēs. et marie versus frā
 et iō difficilis est ad scādendū et cū difficultate p̄in
 gitur ad eius fructū. folia ei⁹ pyramidalē h̄nt formā
 ad modū gladij. q̄uis autē palma dura sit circa sti
 pitem et aspera. in superioribus tamen iocundi est a
 spectus in ramozum pulcritudine et in coma. in sū
 mitate ramozum portat fructus suos et non in me
 dio foliozū vt dicit Plin. ius. libro. xij. Cuius fru
 ctus est tanto v̄tuciosior dulcior et sapidior. quan
 to immediatus solis radijs appropinquat. In
 multis siquidem regionibus crescit. sed non ita fru
 ctificat sicut in regione feruida solis spiculis conti
 nue repercussa et leni terra sabulosa et vitiosa.

et ideo palmis iudea est inclita vt dicit Plini. li. xiiij. ca. v. Item idem. palmarum duplex est species: masculus & femina. masculus primo floret. femina post in germen psumpit. nec fructificat femina nisi ita sit ppingua masculo vt saltē mediāte vento odore masculi femina pfundat. Item etiā dicit Arest. li. vegetabilū. Et qñ feminat oportet vt masculi & femine femina pariter seminent & bina & bina sint composita. & ex singulis erūpit planta. vñ quaterne plantule ex eis coalescunt que adinuicē tandē coadherent et ad modū etiā rabetis mutuo miro nature artificō se cōcōctūt. nec bene crescit nec etiā fructificat femina sine masculo. immo si arbor abscondat masela post biduū sterilefcit. sed aspersis folijs & florib⁹ masculi circa radices femine: ex vicinitate masculi qñ ex cotu iterum vires recipit & resumit. nec diligūt hmoi plantaria locū humidū pingue & fumosum: immo potius locū saluz & arenosum. & id vbi non est tale solū: oportet aspgi salē nō intra radicē sed aliquātulum in vicino. vt salis siccitate humerosa terre supfluitas cōsumat. Et dicit Plī. quedā est spēs palme in meridiano orbe que tradit esse vna & non multiplicat alia ex ipsa. h qñ p̄ veritate oino perit & deficit iterū ex se renascit ac renouiscit ideo putat fenix quis arabie ex hui⁹ palme argumēto nomē accepit se. qz monē renascit ex se ipsa sicut facit palma supra dicta vt di. Plī. ibidē. Item ibidē dicit idē. In ethyopia sunt varie palmarū spēs: nō raritate magis qz suauitate mirabiles. inter quas sunt ille que dicunt cariace meliores & succo & cibo. nā earū fructus succo sunt vberissimi. vñ & ex eis vna p̄cipua expamitur. bucusqz Plī. li. xvij. ca. v. Est igit palma arbor singularis gracilis stipite & hirsuta respectu soli a q̄ exit. pulcra autē est dilatata in ramis & comis respectu celū ad qd̄ supius in cacumie se extēdit. cui⁹ folia sunt lōga in superficie quidez plana ac spissa & flexibilia. diuersis p̄nerōib⁹ vtputa sportulis valde apra vt dicit Hiero. nihilomin⁹ in angulis lateralib⁹ sūt incidētia & pacuta. cui⁹ rami dicunt elate se scz eleuātes sursum seruātes virore cōtinuū & se nunq̄ ad infima inclinātes. Et fm hoc media huius dictiōis elate in penultima p̄duci habet. vt canticorū. v. vbi dicit. come tue elate palmarū. elate tamē siue elates grece: dicit abies latine. & fm hoc penultima corripitur. & sic videt̄ ponere alia littera q̄ dicit can. v. crines eius sicut abietes. & sic media corripit habz nō p̄duci. Variat autē fructus palme tam in forma qz in v̄tute fm diuersitatē ligni a quo exit. & fm diuersitatē soli in q̄ palma crescit & fm variā receptionem caloris celestis q̄ diuersimode fm diuersos situs ad palmarū cacumia se diffundit vt dicit Plini. li. xiiij. p̄amū p̄z. nā in multis palmis raro vel nūq̄ inuenitur fructus p̄pter malā vel minus sufficiētē dispositionē ipsius arboris. vt p̄z in palmis ytaliciis: in q̄ bus raro vel nūq̄ fructus aliq̄s inuenit̄. etsi crescat nunq̄ tamē p̄tingere ad maturitatē & complexionē debitā reperit vt dicit Plī. Secundū p̄z et p̄dictis quare in humo siue solo nimis frigidō & hūido pingui vel fumoso defacili nō pficiūt: immo sine remedio nullatenus cōualescūt vt dicit idē. Tertiū autē p̄z. qz in locis vmbrosis a radiorū solarū p̄tia ab

solutis. nec crescere possūt palmez si forte auerint: nullatenus tamē poterūt fructificāre. marū gloriā p̄cunire. & hoc est qd̄ tangit ytalici. dactili inqt̄ fructus. s. palmiferi calidi sunt di in secūdo gradu. & diuersas hnt actiōes. onum varias qlitates. nā quidāz nascunt̄ frigida. i. remisse calida. quidā in feruida. & inter hec p̄pata. qui vero in regiōe feruida tantū est fructus sunt dulcissimi lapidi & p̄tate quadā aliquātulū vinctuosi. et tū cū valde: si q̄s eis nimis v̄tā aliqñ poterūt inferre corpis lesiones. nā tumores & inflant̄ nerant dolore oris & stomachi & etiā capitis splenis & epatis meatus obstruūt & opilat̄. qz oibus dulcib⁹ vñ cōtinue nō est bonū: imo aie & corpi est nocuū. fructus vero crescent̄ frigida siue remisse calida ad maturitatē nō p̄tunt. & ideo in sua p̄cūitate & siccitate p̄manēt crudi corpus nō multū nutriunt. qm̄ p̄tunt multū: qz sunt ad digēdū duri q̄m̄ tūlū stomachū cōfortent: tñ de stomacho debent recedūt. vñ diuinus ibi faciētes moroz resistent̄ generāt sepius ac inducūt vt dicit idē. In ethyopia vero in regione mediocriter calida. q̄m̄s sunt rī tñ tāta inest eis aquosa humiditas sufficiens p̄t in maturitate cōseruari. vñ & corpa repledis hūoribus q̄ sunt materia diuturne febriū ysa. in dietis. Est autē & fructus palme cōp̄ mollisubstātia & carnosa. ex nucleo duro & cōpidoso in cuius medio semē cōtinet̄ tñ aliquāli inueniunt in syria & in egypto oino sine tales spadones nūcupant qz in cor̄ substātia raro seminatūā vt dicit Plī. quāto autē palmarā & genere annosior: tanto fructus eius melior nō em̄ fructificat ante centū annos. & tūc p̄tetas vires & p̄fectas. valet. n. fruct⁹ palme p̄sco. vtiliter in medicina. hnt̄ em̄ virtutē lenit̄ritatē arteriarū. & clarificādi vocē. & mat̄ sunt mature. nā virides sunt stipici vt dicit quosdā milites alexandri fuisse palmis vinctulatos. vñ qñ oino sunt virides nō cōueniunt sed solūmodo medicine. valēt etiā cōtra dūct̄ et alios fluxus qñ moze debito apponunt.

De palmite.

Capitulū.

Palmes. tis. dicit p̄pue ram⁹ vitis. vñ dicit Plī. li. xvij. est vitis materia mollis. q̄ p̄ nouella brachio fructus affert. cui⁹ foliū p̄pūnus dicit. eius sidio palmes ab ardore & frigore defenditur. v̄uersus omēs iniuriā p̄munit. Qui ideo aliquid eius est: vt solē ad maturādū fructus admodū attrahit vt dicit Plī. totā autē virtutē suā & nutrimentic sue porositatis foras est attractiōis. multū hnt̄ humoris que trāsmutat in subam ipsius p̄tis & qd̄ residuū est cōuertit in materia germendis fruct⁹ atqz floris vt di. plī. li. xiiij. q̄m̄ hnt̄ humor: nutrimentalis in radice. talis em̄ dicit̄ in te. vñ docet cōpendiū salernitani facere vna si colous ex eadē vite. Si em̄ dum vitis inle-

no fiat insertio in tribus ramis precedentibus ex ipse ipsius vitis si cum uno surculo insertionis posueris colore rubeum et in alio colore blannio colore croceum. singuli palmites et predictis precedentis tales. pferunt fructus quales in inse appositum sunt colores. h. q. in his partibus raro videri inserit quibus aliquoties palmes vitis alijs arboribus inserat. id solet fieri fructus mutatio isto modo arborum quibus incipit humor ascendere de radice a. vterque vitis caute circa radices quo apto fit conmermissio in circuitu inter lignum et cortices et diligentius custodit ne humor ascendens de radice in fissuram unde humor quem paulatim attrahit palmarum radice mutat transiens per colore. cuius pars vna transiens in fructum in fructu ipso colore vestit relinquit. Eodem artificio potest immutari quilibet arbor in sapore et colore et sic sunt arbores que altere sunt constrictive artificialiter latine et eorum ut dicitur idem. hoc idem dicit etiam aliter. sup. li. v. pl. in q. spes varie eorum corticibus insertionis seu plantis ipse artificiosus supponuntur. Palmes autem ut dicitur ysi. quedam ex se emittit simina sine vinculo arboribus se vincunt et conneunt quorum adculo freti ventis et turbibus resistunt ne larati palmarum suos fructus sustineant et vaga periclitata se diffract. multum enim in principio sunt fragiles et id taliter indigent tenaculis quousque efficiuntur successu beneficio fortiores. singulis annis indigent palmarum resecatione. sic enim plus fructificant et diffusius videntur. non amputati autem degenerant et in labrum se transmutant. Dinoscitur autem palmes generis per nodorum et germinum viciniam. nam ut dicitur pl. li. xv. palmes raris habent nodos et distantes. si est infecunditatis. densitas vero germinum fertilitatis indicium est quere infra de natura vitis.

De ppagine

La. cxviii.

Ropagopropaginis
est novellus vitis ramusculus prorumpens ex flagello prius terre infixo et immerso ut dicitur yfido. Dicitur autem flagella vitium summi sine extremitates eo quod ventorum flatibus agitentur vel propter vitis dilatationem vel propter renovationem et immerguntur ex quibus nove plantule egrediuntur vitis ppagine appellatur. Propaginare est idem flagellum terre immersum sternere et inde novas vitas pducere et sic vineam dilatari. Nam ppagare est et pducere idem est ut dicitur ysi. palmites itaque vitis sue rami ad terem concavitatem incurvati et in quibusdam foueis a terra cooperti quandam concipiunt germinandi et novae ppagine pducendi. unde vitis germinativa existens in flagellis sursum vitas erumpens paulatim transmutatur exterius in ppagine. pars vero eiusdem virtutis depressa inferius adscendit terre et convertitur in radices a quibus novae ppagine attrahunt nutrimentum et tandem radicaliter efficiuntur a quibus ppagate vitas velut a matre continuo nutriuntur et sic fit quod primo a nutrice. s. radice nutrebat convertitur per ppagationem in radicem habet ut viceversa nutrice officium

cio fungatur. quod palmes sine flagellum quod primo nutrimentum a radice hausit. nunc per conversionem in radicem omnes alios a se crescentes veluti mater nutrit ut dicit Grego.

De platano

La. cxix.

Platanus est arbor a latitudine foliorum sic dicta eo quod patula sunt et ampla. nam platos greci plantam vocant ut dicitur yfido. lib. xvij. cuius pulchritudinem exprimit scriptura dicens. quasi platanus exaltata. Eccli. xiiij. mollia quidem habet folia et tenera vitis folio similia ut dicitur idem. Dialco. ad ista addit quod platanus est arbor frigida et sicca cuius folia in causis calidis et humidis sunt vitia. nam ut dicitur reuma coepescit et tumor est calidus oculorum. decoctio corticis eius et foliorum repmit dolorem dentium et ut dicitur ossium aliorum. virtutem dicitur habere leniendam et acutos dolores mitigandi. vni valde dicitur contra combustiones si cum alijs lenitivis apponatur. eius etiam decoctio in vino valere dicitur contra venenorum. hanc arborum laudat pl. li. xij. c. iij.

De populo

La. cx.

Populus est arbor a multiplex ramorum densitate dicitur eo quod ex ea calce. i. sine vel radice multiplex ramorum densitas oritur ut dicitur ysi. lib. xvij. Cuius generis duplex est. nam altera est alba altera autem nigra. alba quidem habet folia ex vna parte alba ex altera viridia. et hic est bicolor habens quasi dies et noctis notas. nam alio modo variat colore in solis ortu et modo alio in occasu ut dicitur idem. ab hac autem arbor ut dicitur idem effluit resina iuxta eridanum fluvium in italia et etiam in sira. et hec resina a dialco. et ab alijs iudicatur medicinalis. nam sanguinem stringit. sudores et alios fluxus nonnos coepescit. ex eius liquorem sumuntur et comis solet fieri vnguentum frigidum optatum et caloris mitigatum. tumoris repmissionum. somni puocatum et hoc vnguentum populeon a medicis nuncupatur et in multis causis necessarium iudicatur. Dicit etiam yfido. quod populus et platanus et salix mollis sunt materie et ad sculpturam apte et tales arbores pascis ramis pro crescent et in latum et longum amplius se extendunt

De pino

La. cxxj.

Pinus est arbor picea a soliorum acumie sic vocata. pini enim antiqui acutum appellabant. hec arbor dicitur picea eo quod desudat pice ut dicitur ysi. li. xvij. Ex pino in insulis germanie gignitur lacrima sine gutta que desinit frigore vel calore indurescit et gemma facit et dicitur electrum ut dicitur ysi. ibidem habet autem electrum alio nomine dicitur succum eo quod arboris sit succus. dicitur etiam ibidem pinus prodesse cunctis que sub ea servantur sic omnibus dicitur nocere sic. Est autem pinus arbor picea et valde recta levis et porosa et tamen multum foras. cum sit nodosa et id ex pino optimi in nauibus sunt mali. pini etiam edificij sunt valde apti. defacili tamen in flammam tur et incenduntur. quoniam igni casu aliquid applicant et hoc accidit quod multum habent piguedinis et viscositatis quod pice desudat. Hoc arbor cortice habet durum extrinsecus et rugosum. h. interius habet humorem pinguem et viscosum que calore solis attractus exteri in estate convertitur in resinam

A

q̄ q̄dē p̄mo et se 2 subalbida et p̄ decoctionē q̄n̄ p̄it
 efficit reddīt valde nigra. Est aut̄ valde odonifera 2
 odouferū facit fumū. h̄ p̄ multa decoctionē diminui
 tur odor eius. folia h̄ multa h̄ gracilia et acuta et vi
 ret hyeme et estate. 2 cū sit arbor pinguisima in lo
 cis tñ crescit montuosis valde aridis et lapidosis et
 cū sit arbor multe pullulatis tāto pl̄ in altū crescit
 q̄to inferi? plures ramos pdit. vñ ramis p̄cisis v̄
 sua terrā plus se dilatat in coma versus celū. lēte cre
 scit. p̄pter viscositatē humoris et grossiciē qui cito se
 digeri nō p̄mittit. a suis corticibz spoliat̄ et nudat̄ vt
 plus duret nā inter corticē et lignū generant̄ vermes
 q̄n̄ incipit desiccari et illi vermiculi corrodūt lignūz
 et iō corticē extrahūt ne ex corrupto humore generē
 tur vermes ad ligni confuatiōē. d̄ esse p̄cipua me
 dicina. Dicit pli. aut̄ li. xvi. q̄ pinus sicut et alu? s̄
 terra p̄funde cooptus diu durat et iō si cauetur pi
 nus ad aqueductū et obdurat̄. p̄funde in terra mul
 tis durat annis et sup̄ terrā iacēs et in loco hūido ac
 pluuioso corrumpit̄ citius et senescit que totaliter in
 aqua occultata sub terra et aque fluxu idurescat. diu
 itaqz durat s̄o tecto 2 ec defacili admittit cariē ne cte
 redinē nisi p̄ villantē pluuiā corrumpat̄ h̄ sub terra
 p̄funda diutissime ab omni putredine p̄suat̄. Ecō
 uerso aut̄ abies sub terra i aqua cito putrescit. sumū
 sima vero ē infra tectum vt di. pli. li. xxi. c. x.

De pinea

Ca. cxxij.

Pinea dicitur pini fru
 ctus vt di. pli. in imo iuxta stipitē grossus 2
 rotundus. in summo v̄o pyramidalis 2 acutus. in
 p̄ncipio est viridis. h̄ q̄n̄ bene maturus est alterius
 coloris efficit̄. Est est pinea nux̄ maxima p̄tinēs in se
 p̄ fructu grana multa que in testis durissimis sunt
 inclusa que quidē p̄ ordinē libumicē sunt connexa
 et tñ ne vnū tangat aliud testaz suaz folliculis qua
 si quibusdā parietibz miro nature artificio sunt di
 stincta. Sunt aut̄ sic ordinata grana vt maiora ma
 iorem et grossiorem p̄tem occupent et minora mino
 rem teneat ordinatissime et ad graciliore locū et acu
 tiore sub maiore pondere sese inclinet̄ nā ps grossior
 superius p̄ quandā caudulā adherēs arbori depres
 so ad terrā acumine inferi? aliquantulū se inclinat.
 et est pinea fortis adherentē et magne p̄glutinitatis
 q̄z diu recens est 2 a sua pingui humorositate nō dū
 vetustate aliq̄ desiccā. p̄sumpta p̄guedine siue hu
 more viscoso desiccato pinea dissoluūt et sic ps a par
 te et nudens a nucleo sepaat̄. et iō fm diasco. et plas.
 q̄n̄ est vtendum nucleis pinee oportet vt integra pi
 nea ponat̄ supra carbones et leuiter extrahat̄ et sic du
 plex cortex eius interior. s. et exterior auferatur et tūc
 valde medicinalia sunt grana ista habēt em̄ virtutē
 leniendi et humectandi et aliquantulū aperiendi et
 mundificandi membra spiritalia et tussim mutigan
 di et h̄ic etj̄ consumptis subueniendi et sanguines
 augmentandi. Cortices etiā eius sunt medicinales.
 habent etiam sua stupicitate virtutem sistendi san
 guinem maxime menstruaem et etiā dissentericum
 fluxū ventris restringendi vt di. plat. 7. pli. li. xv.

De pice

Ca. cxxij.

Pir pini lacrima
 decoctionem ignis cū nigredie ind
 ysi. Piceis aut̄ duplex ē spēs. s. naualis q̄
 linūtur et eaz rime ne subintret aq̄ p̄
 struūtur et liq̄da et vtraqz calida ē atqz
 mō cōponi tur dura et alio mō liq̄da et
 lophona. vel p̄ greca d̄r qz in greca m
 maxima inuenitur. Vtraqz ē medicinali
 em̄ h̄z dissoluēdi et cōsumēdi. bene valet
 nis et eius opilationē et in multis alijs p
 lagmatibz et emplastris. Et di. etiā d̄calo
 venenū et morisibz venaticis succurrit cū
 p̄x aut̄ ignē inflāmat. manū tangentiā
 xime calefacta. vestes mundas et candidas
 et maculat cuius macula quo ad colorē
 a vestibus deletur.

De piro

Pirus est arbor fr
 tera. sic dicta. qz in spē ignis ē
 eius fructus a lato incipit et ad modū ignis
 stum simit vt di. ysi. li. xij. Pirus d̄r arbor
 fructus ē. 2 fructus eius ē ceteris fructibz
 sior vt di. idē. vñ pauca pira videntur pon
 eē q̄ multa poma vt di. idē etiā si docto
 ponantur. de piris aut̄ sic loquitur ysa. in do
 em̄ pironū due sunt spēs alia ē siluatica seu
 alia domestica et ortensis. vtriusqz aut̄ p̄
 rami sunt stipitici et cōstructiui. h̄ fructus m
 tum differūt. Mā pira agrestica magis sū
 et terrestria. magis frigida et sicca q̄z dom
 gis insipida et dura gustui qz plus genera
 gēta et iō cibo nō cōueniūt h̄ solūmodo m
 q̄vehementē p̄stringūt ventris fluxum et
 colericū vomitū si decocta in aqua fluminali
 machū apponantur. domestica v̄o pira immo
 pontica grossa et dura et ad esum insipida
 la. tñ p̄ elixatiōē et decoctionē in aqua dulci
 seu alterius dulcis appositionē eozū p̄t
 tas aliquantulū digeri 2 asperitas t̄pan. nec
 tā cōueniūt cibo sed potius medicane. Pira
 stica matura frigida sūt et sicca. quoniam stipi
 tia cū aquosa dulcedie ē admixta. 2 iō cōueni
 et medicane. melius tñ cōueniūt vtroqz mō
 bā q̄ ante. nā post cibū laxat̄ 2 comp̄tendit
 depellit ad locū decoctionis. 2 neruos cōstr
 chi cōfortant. aut̄ p̄adiū vero sumpta cōstr
 multa q̄ntitate a ieiunio sepius assumantur
 ventre generant et colericā durā et intolerā
 uocāt passionē. 2 illa pira q̄ sunt dulcia t̄pan
 cōplexionis et minus sunt frigida alijs. iō
 sicca plus cōueniūt. Hoc aut̄ pira b̄it̄ p̄
 cta cū fungis maliciosis omnē ab eis auferat̄
 et maxime siluestria p̄pter sue ponticitatis
 nem vt di. ysa. Puluis siue cinis puri siluestri
 bibitus contra fungos vt di. idem. Sēper
 esum piri debet subsic qui vsus vini. nam v̄
 dam. sine vino sūbit pira virus.

De pino

Ca. cxxij.

Prunus est arbor quā
latini prunū vocant. et cū illius arboris mul-
ta sunt genera melior ē damascena a damasco oppti-
mū prunus asportata vt di. ysi. cuius fructus stoma-
chum puenit et medet. Nec sola arbor gūmi glutino-
si et compactum distillat quō vtunt medici et scri-
bes vt di. ysi. li. xxvij. fructus autē pruni dicuntē
una quorum quedā sunt alba quedā rubea que-
m nigra. que nigra sunt et aliquantulū dura et aci-
da sunt em̄ et humida. qñ bene sunt matura hu-
stant ac infrigidāt et danē contra febilem calozē
sicā ventris constipationē. Papius tñ di. q. pru-
us est arbor idem q. lentiscus. Sed glosa sup. danē.
vt q. prunus et lentiscus sunt eadem arbor. h. cuz
lentisco non fiat prunus non erit eadē arbor pru-
us et lentiscus.

De papiro

La. cxxvj.

Papirus dicit quidam
iuncus q. desiccatur ad nutrimentū igniū in
ceruis et lampadibus est valde aptus. et dicitur quasi pa-
pili ignis. piri em̄ ignis dicitur. quia in cereis ponit ad
dendū. et est herba viridis et rotunda et exterius
alde plana interius habens mollem medullāz al-
bi siccam bibulam et porosam. decorticat autē papi-
ris vsqz ad medullā et sic desiccatur. parum tñ dicitur
aut de corice in vno latere vnde medulla tenera su-
perest. et quanto minus habet de corice tanto clari-
us ardet in lampade et facilius inflāmat. Loc⁹ autē
hic crescit in palustribus et pratis et aquarū ripis. hic
ipso onis nuncupatur vt di. ysi. et dicitur bec papirus
de papiro autem sunt vasa papiria. nam papirus
quicquid potest fieri de papiro. tante autem sunt
agnitudinis papiri circa memphim et in india vt
eis fiant naues sicut di. glo. sup. xvij. c. ysa. et hoc
statu pli. et idem testat hystoria alexandri. et papi-
ris etiā sunt carte in quibus scribebant epistole que p-
gatos mittebant. sūt etiā sportule puxides et capse
papiaris in quibus litere et alie reponunt sicut dicit
o. Scdm pliniū autē multum valet medulla papi-
ad aquam de aure extrahendam. illam autē natu-
liter imbibit et ad se trahit et ideo aqua extrahitur
vino cū papiro. de papiris di. pli. li. xij. c. papiri i-
nit crescant in palustribus egypti et alijs quiescentibus
li aquis vbi aqua in altitudine duos cubitos nō
ascendunt. habet autē radices papirosum in illis
agnis crescentia spissitudine vnius brachij et sunt
angulares in lateribus et quibus crescant iuncti nō
implius in altitudine decem cubitorū. et illis radici-
bus incole plignis vtunt ad comburendum et ex
eo papiro sūt varia utensilia et ex eis nauigia te-
nent et nantium vela funes et etiā vestimēta. et inde
vniunt vsum carte. buccisqz pli.

De paliuro

La. cxxvij.

Paliurus ē cardus asper
ninus et spinosus crescens in terra aspera et
tracula vt dicit ysi. habens quedam capitella spino-
sa et ad tangendū difficilis nam manum ledunt tan-

gentis. et in illis capitellis p̄tinet semen diureticum
valens vt di. diasco. moribus venenatis et ad calca-
lum pstringendum. Paulurus itaqz est herba acu-
leata pedes vulnerans transeuntis cui⁹ haskule ita
sunt spinose q. etiam p̄ asperitate cōtingi sevel come-
di ab asinis non pmittunt.

De papauere

La. cxxvij

Papauer ē herba som-
nifera soporē em̄ languentibus facit. Et ē du-
plex. s. vsualis et agrestis et q. fluit succus quē p̄bisi
et opii dicunt. vsuale autē aliud album quod est fri-
gidum et humidū. aliud nigrum quod ē frigidum
et siccum. aliud est rubrum et agnoscunt be species
p̄ flores albos purpureos sine roseos et subalidos
Capita habent magna ad modū malignanti in q-
bus recolligit semen suū. semen autem est vinctio-
sum. vnde ex eo fit oleū ad vsus multos et succo foli-
orum et capitellorum fit opium. vnde somnus febr-
citantibus puocat debet dari cū cautela quia multuz
opilat et frigidat et mortificat et maxime papauer nē-
grum in multis antidotis et medicinis salubrit ad-
hibet vt di. plā. pli. et diasco. et macer.

De plantagine

La. cxxix.

Plantago ē herba fri-
gida et licca que grecas dicit arnoglossa. i. agni
lingua vt di. ysi. li. xvij. Lius em̄ folia sunt plana et
aliquantulum nervosa sunt sicut lingua et cū rotūdi-
tate sunt oblonga in quoz medio surgit vna hastu-
la fortis et angulosa in cuius summitate recolligitur
eius semen in modū clauē. Et ad huius herbe simi-
litudinem formatus erat ornatus i infula summi sa-
cerdotis sicut di. magister sup. erod. in hystoria. Et ē
herba marime cōueniens medicine. naz vulnera sa-
nat etiam canis rabidi et eius tumores sedat. ydropi-
cos iuuat. veneno repugnat et maxime araneaz. et
succus lumbicos necat et vehementer dolorem ven-
tris mitigat vulnera saniosa mundat et desiccatur san-
guinis fluxum et menstruosum amputat. tumores
apostematū i principio repunit et dissipat. mastica-
ta gingiuas tumidas et sanguifluas repunit atqz mū-
dat vt dicit diasco. qui multiformiter laudat virtu-
tes magnificas arnoglossae.

De petrosolino

La. cxxx.

Petrosolinū est herba
orientalis odorata sic dicta eo q. in petris et lo-
cis petrosis sepe oriat cuius species sunt plures sed
optimum est macedonium suaue gustu et odore aro-
maticum vt di. ysi. cuius vsus conuenit esui et etiā
medicine. Est em̄ herba calida et sicca et multum di-
ureticia apertius diuisiua et consumptiua ac humo-
rum grossorum subnatiua et appetitus excitatiua
et ideo lapidem frangit menstrua educit ydropicis
subuenit. opilationes splenis et epatis aperit et mul-
tas alias passiones vt di. pli. diasco. et plā.

De pipere

La. cxxxj.

Piper est semē vel fru-
ctus arboris aut fructus i meridionali par-

be caucali montis crescentis ptra ferriduz estū solis.
 vt di. ysi. li. xvij. cuius folia iunipero sunt similia. cu-
 ius filuas spentes custodiunt h̄ incolae regionis illi⁹
 cum silue mature fuerint eas incendāt et serpentes
 ignis violētia effugant et ex huius combustione ḡ-
 na piperis que naturaliter erant p̄us alba efficiunt
 nigra accidentaliter et rugosa. Cuius triplex est spe-
 cies vt di. idem. nā est piper longū. s. quod est imma-
 turum. et piper album. s. quod ab igne est incorru-
 ptum et piper nigrum quod. s. torrido calore ignis
 nigrum est sup̄ficat et rugosum. Piper autem nigrū
 efficacius est longiori tpe q̄ aliud. potest in magna
 efficacia custodiri et quanto est poderos⁹ tanto est
 recentius et etiā melius vt di. idem. sophisticat autē
 mercatorū fraude nam vetustissimi mo piperi huiusfa-
 cto sup̄aspergunt spumam argenti vel plumbi vt sic
 videat̄ ratione ponderis esse recens. hucusq; yfido.
 Plini. aut li. xij. c. viij. di. q. piper p longam adustio-
 nem solis nigrū redditur et rugosum et hoc nō sine
 piperis iniuria cum deberet esse album. h̄ ex celi intē-
 perie sic nigrescit hoc etiā p̄mittunt incolae vt possit
 diutius et melius p̄suar̄ h̄ dyasco. di. q. saraceni qm̄
 de nouo colligitur illud ponit in cubano ⁊ sic torret
 vt virtus germinatiua a pipere auferatur ne in alijs
 partib; valeat fructificare aut iterum pullulare. Est
 autem piper calidum et siccum in quarto gradu vt
 dicitur in pla. hab; autem virtutem dissoluendi cō-
 sumendi atrahendi. cuius puluis habet vim ster-
 minationem. puocandi et cerebrū a sup̄fluitate s̄ seu-
 matica expurgandi ⁊ carnē sup̄fluam corrodendi ⁊
 pannum in oculo cōsumendi. et spiritalia membra
 frigidis et viscosis sup̄fluitatib; emundandi. maxie
 si cum sicibus siccis assumatur. habet insup vim ca-
 lesaciendi stomachum et confortandi et appetitum
 puocandi. sanguineis tamen et colericis non ē vi-
 lis ysius piperis. nam sanguinem dissoluit desiccatur
 et erurit et tandem lepram et alias passiones pessimas
 generat et inducit vt dicitur in pla. Piper itaq;
 granum est vile in aspectu exterius atq; nigrum i-
 terius album sapore acutum odore aromaticum. in
 quantitate modicum in virtute maximum. actu frigidum
 potentia calidissimum. cuius virtus nō sentitur
 q̄diu est integrum sed cum masticanum fuerit
 vel contritum. Cuius virtutes dicere ad plenum eēt
 longum. ⁊ q̄uis sit multum ponderosum apd nos
 p̄ciosumq; p̄pter eius raritatem et efficaciam apud
 indos tamen p̄pter eius copiam pulegio vilius repu-
 tatur vt di. ysi. et etiam pla.

De pulegio

La. cxvij.

Pulegius ē herba mul-
 tum aromatica a pullulēdo dicta que vt di.
 ysi. apud indos pipere p̄ciosior est. Est autē fm pla.
 pulegius herba calida et sicca in tercio gradu. cuius
 virtus consistit in solijs et in flore et debet colligi qm̄
 est in flore. et est duplex. s. domesticum quod vocatur
 sisimbrum et agreste et vtrumq; est multum vtili-
 le et medicinale. virtutem enī habet dissoluendi con-
 sumendi et confortandi. ⁊ reuma frigidum cōstrigē-
 di et desiccandi et matricem mundificandi et coarctā-
 di ventris vuluam menstrua educendi ⁊ confortandi

stomachum et appetitum excitandi ventositatem
 nua n̄di et dolorem interiorum. s. intestinoꝝ et
 ditate mirabiliter mitigandi frangendi calculi
 ceptum adiuvandi vt di. Plinius.

De poro

Porum nomen ē et
 ditum quod in singulari dicitur hoc
 et in plurali porri. versus. Dat rastrū rastrō
 qz facit tibi porros. ⁊ etiā in li. nūeroꝝ. xij. c. dicitur
 In memoria nobis veniāt porri cepe a alia rē.
 roꝝ autem duo sunt genera. s. capitatū et fecale.
 le autē d̄r paruulū nondū transplantatū. capitatū
 vero maius qd̄ de loco ad locum tranlatū ē vt
 ysi. li. xvij. porrum secule plus cōuenit medicis
 eiui. capitatū vero econuerso. Est autē caput
 carnosum. pelliculis sine cuniculis circūuolutū
 bens in sine plures radices loco capillorum quod
 terre adheret et suscipit nutrimentū de medio
 capitis erumpit planta vt dicitur in li. vegetabilium
 habens in stipitis sup̄ficie caput in quo semina
 guntur et habent singula grana singulos pediculi-
 per quos adherent plante non facit semen p̄mo-
 nō sed secundo sicut etiā dicitur in li. dyasco. et
 yppocras in multis medicaminib; porro vrbano
 nam illius succum dedit solū ille bibendū contra
 mitum sanguinis vnde valet etiā contra sterilitatem
 si a puellis sepius comedatur succus eius cum
 bibitus valet contra morsum spenis et canulap-
 nenosi aialis. p̄tritum cū melle mixtus vlcera
 ea plastratur. Succus eius cum lacte mixtus ves-
 stam sanat tussim. et etiam sanat vicia pulmonum
 Succus eius cum felle capre mixtus addita
 parte mellis auri insusius tepidus eius sanat do-
 et uuat contra surditatem. cū vino bibitus solus
 borum delorem vulnera recentia cum sale mumi-
 porrum cito claudit et sanat. duricias relaxat. ⁊ h̄
 cturas cito p̄solidat. porri eē crudū comestū vici-
 ebrietatē. stimulat venter ⁊ mollit duꝝ venter. ber-
 dicit Plini. li. xx. c. vij. vbi iam multa dictis sup̄p̄
 dicit etiā qd̄ odore solo spemiones abijet ⁊ spenis
 sanat morsum canis cum melle. valet etiā contra
 tium dolorem et eoz vermes interficit. somnum
 uocat. morbum regū interficit et ydropisum curat
 habet tñ quedā vicia. quia aciem oculoꝝ bebet
 flationē generat. grauat stomacham. sicut p̄
 sanguinem incendit et inf̄lamat si frequenter
 mium comedat. Hucusq; Plini.

De quercu

La. cxvij.

Quercus est arbor gl-
 difera. annosa solida et compacta dura
 cis medulla modicam habens interius sine medulla
 sup̄ folia generans quandam stipitiā et insipidam
 materiam quam medici vocant gallam portans
 ctus q̄ vocant glandes quibus porci ⁊ c̄ apud
 nemoribus saginantur. radicem habet fortē et
 osam in terra multum se p̄fundantem et ex fir-
 forissima adherentem cuius cortices fructus ⁊ fructus
 des cum sint frigidi stipitici et sicci. sunt vlcera
 tunc. dicitur quoq; quercus querendo coly.

in ea dij gentium responsa dare vt dicit yfido. vij. vel ideo quia in ea solebant antiqui querere mdes ad edendum sicut etiam dicit poeta. Noz es pmi ructabant guttura glandes. fuit aut hoc roziou antiquitus consecrata. Vnde dicit Quis. Et que desiderant patula iouis montuosis z. Crescunt autem quercus in locis montuosis z uosis et maxime in terra basan. vnde querc? glā re in magnitudine duricia et fortitudie alias arces percellunt vt di. glo. hiero. sup amos. c. ij. Est querc? idē q̄ iler quere supra eodē lra J. querant fructus glandes dicunt que crescūt inter fo. nullo flore penitus pcedente et sunt glandes ro. ide exterius et oblonge et multū plane et specu. res aliquantulū subluide sicut vnguis et sicut dē diet. glandes frigide sunt et sicce et idō difficiles sūt gsthoni et inobedientes et ventre constipantes z de de stomacho descendentes z dolore capitis ge. antes ppter fumos grossos ex glandibus resolu. de stomacho ad cerebrum ascēdētes. Sunt aut incipio virides s̄ efficiunt quasi sulue ad maturi. em ptingentes crescentes in quibusdā capitellis undissimis planis interius s̄ callosis exteri? ali. antulū et hirsutis. Habent aut interius medul. nā spissam et plenā quadā pellicula circumdatā q̄ uidit inter corticem et medullā et est cortex cū mē. lla et capula sua magne stipticitatis et siccitatis z n. boni saporis maxime adhuc viridis. s̄ quādo ne maturantur z assant in igne vel in dulci aqua tantē meliorant in sapore ex aque dulcedine et ca. re. valent enī ptra venenū q̄ opulāt poros ne ad venenositas se diffūdāt humores putridos delict et fluxum mensuralē valde cobibēt atqz sedat dicit ysa. in dietis.

De quisquilijs Ca. cxxxv.

Quisquilie dicunt pur gamenta frumentū sicut dē amos. c. viij. que sūt q̄ frumentū purgat que quidē inutiles sunt minibus ad comedendū. porcis tñ et alibus pre. nit cibū. admixto frumento ipm inficiūt et ei nihil ruit nisi pondus. Quisquiliarū tñ grana leuia s̄ vacua cauata a vermibus et corrofa. quorū medul. lterius consumit ideo iporū teca vacua inueni. r ppter quod nō tantum ventrem faciant q̄ ag. auant atqz inflant.

De rosa Ca. cxxxvj

Rosa vt dicit pli. est ar bor spinosa et parua cuius virtus maxima in flore. secundario vero in folijs et semine. Nā bor est medicinalis quo ad florem quo ad folia z to ad semen. Est aut rosa duplex qz quedam ē do. estica siue ortensis et quedam siluestres. Ortensis ātatur et colitur sicut vitis que si remanserit incul. et a supfluis non purgata degenerat in siluestres. Igrestis vero rosa p frequentem mutationē et cul. tā efficitur vera rosa. differt autem rosa ortensis a luestri in florū multitudine in odore in colore et in. irtute. qz folia sunt plana subalbida pauca ru. di admixta. minus odorifera et minus opantia in

medicina. f. folia aut ortensis rose sunt multa multo coherēta et cōmixta omnino rubea vel oino albissi. ma mire redolentia in sapore stiptica et quodāmodo mordicātia z magne efficacie in medicina. quātoma gis conteruntur cōfringuntur tāto magis efficacia et aromatica sentiūtur. de spina quadā dura et aspe. ra oriūtur. s̄ tñ spineā naturā nullatenus imitātur. decore et odore nobilitant spinā suāz. quando autēz pmo germināt includitur flos in granoso cortice vi. ridi seu virente. quo tumescente erumpūt quedā fo. lia dura et acuta in quorū medio erumpūt alia folia mollia et se mutuo cōplectentia et paulatim rubētia que completa ptra solis ortum se expandūt. et quia tenera sunt et adherente debilis in pncipio. idō illis paruis folijs virentibus inferius rubea folia tenera z mollia in circuitu inuitentur in quorū medio appa. ret semen minutū croceū et valde odoriferū qd ad. heret sup rose fructū. pmo aut formatur rose fruct? anteq̄ folia ad plēnū se expandūt. Et eius fructus sūt quidā noduli parui duri cum quadam villositate q̄ busdam granulis pleni qui pmo sunt virides s̄ p. casum feminis et foliorū in autūno rubescūt qñ ple. ne sunt maturi mollescunt circa h̄yemē et nigrescūt et eorū sapor stipticus est et aliquantulū acetosus si. cut sapor mespiliorū s̄ inutiles sunt ad māducandū ppter villaginē interius latitantē et comedētis gut. tur interius offendēt. nascitur aut arbor rose quā doqz p seminationē. qñqz p plantationē qñqz p in. sersionē et pfiūt rose p traslocationē et p mellidēz bucuqz pli. li. xv. c. iij. flos rose inter flores obtinet pncipatū z idō solet pncipalis ps bois. f. capitis rosa rñ flonby coronari vt di. pli. et hoc rōne decoris odo. ris suauitatis et virtutis. nā sua pulcritudine aspe. ctū reficit. suo odore olfactū afficit. suauitatis molli. cie tactū delimit. sua virtute multis languoribz z mor. bis obuiat z succurrit vt dicit idem. viridis est z sic. ca cōpeut medicare. De viridibz aut folijs rosarū sunt multa vt dicit in plas. nā rose minutatim incise decocte in despumato melle mel reddūt aromaticā et medicinale. Istud enī mel confortat et mūdificat et mundificando dissoluit et digerit humores visco. sos flematicos atqz grossos. cū frigida aqua stringit et cōstipat. cū calida laxat. De rosā aut bene pntis z cū zucara bene incorpatis fit zucara rosacea que h̄z virtutem pfortandi et pstringendi valet etiā p fluxū dissenterie et contra vomitū colericūz et p sincopim et cardiacam passionē. De rosīs etiā in oleo macera. tis fit oleum rosaceum in multis causis necessariūz valet enī contra calefactionē epatis si inde epatis re. gio inungatur. valet contra dolorem capitis ex cali. da cā si inde frons et tempora liniātur. et valet con. tra caloris distemperatiā in acuis etiam somnū p. uocat z inducit. Ex rosīs etiā viridibz fit aq̄ rosacea p decoctionē ignis siue solis et hec enī valet ad super. addita oia. valet etiā in collirijs oculorū et in vnguē. tis dominarū quia pannum superflūū et maculas faciei abstergit et cutem subuliat. Ex rosīs etiā siccis sunt plurime medicine. nā odor siccarū rosarum ce. rebzum reparat et confortat. eius decoctio in aq̄ cele. sti omnem fluxum ex calida cā sedat. puluis earum sanguinem sistit de naribus. pfluentem. deficcāt et

consumit putridū humorē. ginginas et radices den-
tū corūpentē. pfortat dentē mobilem casum pmi-
nantem. puluis eius cū croco contritus et albugini
oni mixtus sanat efficaciter dolorē oculoꝝ ⁊ stringit
humorē et sanguinē ad oculoꝝ venas defluentē. re-
pmit tumorē vultus et ipam releuat descendentem
Hras et mltas alias rose virtutes tāgt pli. li. xx. c. xix.

De radice

La. cxxxvij

Radix a radio dicitur qz
quasi quibusdā radijs sira terrē demergitur
in pfundum. v' d' a rado dis qz si eradat nō repul-
lulat. Est ergo radix tam pncipiū herbe qz arboris
et est mollis in substantia porosa villosa. tortuosa.
mollis siquidem et pinguis est substantie ppter faci-
lorē humiditatis attracte incorporationē. porosa ē ppter
faciliorē et copiosiorē humoris ad nutrimentū folio-
rum et frondium transmissionē. villosa est ppter abū-
dantis nutrimenti attractionē. quod cū facit os in
animalis corpe hoc facit radix in corpe arboris siue
herbe. p villos em adheret terre. quod sibi pueniēs
est attrahit de humore ⁊ attractū p poros quasi per
venas transmittit ad nutrimentū plāte. tortuosa est
ppter fortiozem adherentiam et in terra fixationē. va-
riat āt radix i figura et dispositōe fm diuersaz actōz
caloris operantis in substānali materia radialis que
aliqui est subtilis aliqui grossa aliqui mediocris sicut
di. pmentū al. sup. li. de plantis. nam si fuerit mate-
ria aqueosa aerea subtilis et calor fortis erit radix ob-
longa et recta in figura et acuta et si hūiditas nutri-
mentalī fuerit grossa et terrestris erit radix dura et
sicca quia talis humor vi caloris fortis coagulatur
si vero fuerit materia mediocris et calor fortis equa-
liter ab omnibz partibz a calore attrahit et ppter par-
tū equalitū coadunationē rotundat ⁊ sic fit radix ro-
tunda in figura. Si vero fuerit calor debilis et mate-
ria viscosa non potest multū materiā eleuare nec et
am dilatare. tamē eleuat ptes eius leuiores granu-
les pprio pondere. Hincinde diffundunt. ⁊ sic eti-
am in eis relinquit forma inequalis cū quadā nodo-
sitate et asperitate. radix ab humore terre actione ca-
loris generat. a calore celesti penetratur. cuius virtu-
te nutrimenti pueniens sibi attrahit ⁊ incorpat. et
sita et dispositōe terre radix dispositionē psequitur
et cōplexiones. nam que in terra dulci et mediocri
sicca nascunt et aqua nutriunt pluuiali sunt melio-
res et ceteris laudabiliores. que vero nutriunt i ter-
ra molli et palustri vbi aqua stans est et putrida de
qua baurit nutrimentū ppter malignitatē et cor-
ruptionē aque ceteris sunt deteriores et minus salu-
bres tam in cibo qz in medicina vt di. ysa. Radix oc-
cultat sub terra et laurat ab aspectu et suā virtutez ⁊
efficaciā manifestat in fronde ⁊ in flore et in fructu.
in terra occultata vixit pscit et meliorat que abstra-
cta a terra mouē deficit et desiccāt. totius arboris si-
ue plante pars despectior ē ipa radix et tū sicut vtri-
usqz mater est et pncipium sic vtriusqz nutrit est et
maxime necessariū sustentamentū. h̄ quātō pfundi-
us terre visceribus se infigit tanto efficiat solidius et
firmius arboris fundamentū. Radix cum sit in sua
substantia valde mollī virtute tū ⁊ subtilitate iunari

caloris lapides duos penetrat et vsqz ad
ma se pfundat. tpe byemali calor naturalis
frigiditatem aeris ad interiora radialis se reco-
ibi multiplicat. ad sui tpeamentū et nutrimentū
mis exterioribus ad se attrahit humorē et nutri-
me extracto humore radix materiā accipit quā
riendo frondes et flores verno tpe et p^o emittit
berbe que prius erant aride quali mortue in
humore euaporante ad superiora in vere re-
Item qualitas. s. bonitas vel malignitas radialis
ramos deriuat et sepe ostendit in fructu et flōre
virtutis vel vicij lateat in radice. sepius tamē
citas siue amaritudo humoris radialis digerit
corat beneficio aeris subtilians et caloris celestis
teriam depurantis. vñ frequēter accidit qz radi-
ra fructum dulcem pcreat et pducit quod p
radice vitis et oliue. hucusqz ysaac in diebus
salubz. Dicit etiā Arest. qz arbores qñ infirmas
fructificant solet eis mederi in radice quia
radix et lapis ponit in fissura et sic effluit gressi-
mor et corruptus veluti de coctura ⁊ sic pmo
re attracto et aere nouo radicem interius sub-
te renouat arbor: et sanat. Item di. ysa. et gal.
athenienses dixisse. omnis herba cuius radix
ti nutrimenti eius semen non est nutrimentū
tet in rapa et bmdō et e conuerso quarū semen
radices que non sunt nutritiue. Est autē que dicit
ba cui radialis nomen appropiatur que calidā
sicca et est similis rape non in virtute. by autē
incidendi et dissoluendi et psumendi et aperien-
ros. vnde valet contra febres que et causa frigida
creant. splenis opilationem aperit et eius et
ciem soluit. ydropicis subuenit et succurrit radice
entem et acrem habet sapore. et ideo pl^o pncipiū
dicane qz cibo. sicut rapa ecōuerso plus conuenit
bo qz medicine. Est em calida ⁊ humida et
herbis et radicibz plus nutrit vt di. ysa. in die
lem ac dulcem inflatam carnem facit. ppter suā
rositatē et inflationē vnde cocta melius nutrit
da vel male cocta difficile digerit et in venis
ris facit opilationē. valet etiā fm medicinā. in
eius pedes podagricoz et arcticoz loci dolos-
pium mitigationē. De semine autē rape sicut
in sit oleū vsibus multis necessariū et maxime
cernis. non tamen licitū fuit tale oleū apponere
cernis candelabū in domo dñi vt patet in glo-
erod. xxvij. vbi dicit cū distinctione ubet offe-
um nō raphanū nō mirtū vel mirtū h̄ purū
de lignis oliuaz quia aliud offerre nō erat
nec accedere lignū sine ignē alienū qz qd de celo
dit ⁊.

De rampno

La. cxxxvij

Rampnus ē arbor
tum dura et nodosa ramosa et spinosa
habet aculeata spinis acutissimis cōsita i lateri-
munita et ideo suis aculeis solet manū ledere
gentis et pedes pungeri ipa folia conculeant
capio qñ nascit folia habet mollia et leuia et
plus crescit tanto asperior efficiat ⁊ in aculeoz
indurefuit. di. mgf in h̄sto. sup. indic. xx. qz
iosepho rampnus habet singularē hāc virtutē

ferendi. nā eius folia q̄ cadunt ⁊ deficcantur
dicunt esse siccitatis et cuiusdā lente vinctuosi
ideo q̄n adest ignis vel fortis in calidis regi-
is impressio caloris solaris. folia illa disposita
nānoni ad medicū calidi et siccī veni flarū in-
ntur cuius incensationis occasio aliquē vicina
ra mirabiliter exsurgunt. de rampo etiā dic-
ctū. Inter genera arborū huter spinosus est
spinosus. habens ramos et folia in quibz sē acu-
ta non aduici habens in ramis quosdam folli-
rubentes siue fructus in quibz est semē habēs
tem attractiā nā et secundinas ab vtero tra-
st aut arbor magnē amaritudinis tā in radi-
a folijs et in ramis. est tñ vtilis medicīne. nam
co radices et tirsoz p decoctionē fit medicamē
edica licū vocant et in quibusdā aculeis luc-
r qz oculos reddit claros. nā maculā oculi de-
vales cōtra lippitudinē et alia vicia palpebrāz
aures purulentas et gingivas putridas et san-
s excreatiōes et cōtra mulierū pfluuiū quan-
undant humores supflui in matrice quā opti-
urgat ⁊ inuat. ⁊ vt di. pli. sanar vlcera labiorūz
let ad fissuras lingue vt di. idem.

resina La. cxxx.

Resina vt dicit ysidor⁹

La. xxvij. est lacrima sudore lignozū equalata
sāni ferule pini et lentisci et arborū et etiā vir-
tū q̄ sudare pbidentur. reyū enī grece emana-
vel sudare sic ligna odorifera oēns sic gutta
mi aut ferularū quarū gutta durefcit in gem-
is electū. p̄ma autē resina dī thersibinthina
stantissima p̄ alijs et defertur de arabia iudea
ap̄ro et affrica et ab insulis maris. Secōda ēlenti-
q̄ mastix vocatur. bedechio insula depozitatur
ca est pinealis et bec nūc est liq̄da nūc dura in-
tur. bucusqz ysi. Resina igit̄ dicit̄ q̄libz gūmi
dū vel aridū. liq̄da resina vt balsami et thers-
bina dura vt mastix thbus et mirra et h̄mōi. ois
resina p̄mo ē mollis et liq̄da vel viscosa in p̄ma
manatione ⁊ aliq̄ remanet liquida et aliq̄ calo-
d frigore induratur. ois autē resina ē vtilis i me-
na et ideo resina posita est in nobilibz antidotis
iguentis. naturas autē ⁊ virtutes singulozū que
locis suis.

De rubo La. cxl.

Rubus ē dēsitās spina

et vepriū ⁊ alioz fructū aculeos habent-
ū in aliquo loco crescūt simul vt di. ysi. ⁊ ē rube-
ue rubus nomē appropriatū spinoso fructū fe-
ū moza agrestia quibz pastores releuāt famē suāz
ius fructus p̄mo ē rubeus et iō a rubore fructūz
ret? rubus in ramos longos cōales et rotundos
iosos et densatos subrubeos et in se deflexos se-
undit cuius folia sunt breuia et in lateribz sē scis-
liquantulū et acuta habēna externus quosdā acu-
paraulos paz caruos et aduncos valde pun-
nos. xij totus rubus a radice vsqz ad summū
aculeatus est et spinosus cui? aculei vsus terrāz
recurrū ad similitudinē dētū sunt formati. cui?

fructus p̄mo ē viridis dur⁹ et valde stiptic⁹ deinde
fit rubeus paz acetosus. vltimo efficit niger et dul-
cis q̄n penitus ē matur⁹. Qui? succ⁹ ē rubeus et infi-
cit sicut sanguis et est fructus exteri? tenuissima pel-
licula et molli circūdatus folliculis quibusdā distin-
ctus et cū quadā rotunditate parū eleuat⁹ h̄ plen⁹ ē
quadā carnositate humida interi? et gnosus ⁊ ē ar-
bor medicinalis cū fructu suo. Est enī rubus frigid⁹
et siccus fm̄ plat. vt di. idē. Dicit etiā Constan. sum-
mitates esse stipticas et valere cōtra calida apostema-
ta et vsturas ⁊ p̄tra rubores oculozū si tunc ei? cum
albugine oui conterant et apponant. succus etiā tu-
rionū eius et tinearū valet etiā p̄ disenteria cū aqua
ordei. Mucusqz plat. de fruct⁹ autē eius vtilitate q̄re
supra in litera m. de mous agrestibz in terra quidez
sterili crescit et est optimū circa ortos et etiāz vineas
munimētū. nā sua spissitudine bestias ⁊ trāsēntes bo-
mies arceat ab ingressu leporū et h̄mōi minorū aia-
liū est receptaculū. autū in eo nidificantūz defensas
lū et latibulū. nāz ad hoc datū sunt et aculei a natura
vt eis q̄si cū micrombz se defendat et iō manus iua-
dentū fructus suos vulnerat ⁊ pungit et ad sua in-
teriora aduersarios ingredi nō p̄mittit. Rubus eti-
am vmbrosus est et obscurus sua dēsitae soli nō p̄-
uius. et iō colubris et alijs venenatis reptilibz ē ami-
cus ⁊ iō a rubo dī rubeta quedā rana venenosa que
rubos inhabitat ⁊ frequētat. vñ iuxta rubos domi-
re nō ē tutū. pp̄ ei? venenosa vt dī in hist. sup exod.

De ruta

La. cxlj.

Ruta ē medicinalis her

ba dicta eo q̄ sit feruētissima. cui? duplex ē
spes. s. agrestis ⁊ domestica ⁊ vtraqz ē feruida h̄ agre-
stis magis vt di. ysi. l. xvij. c. vl. h̄acvtenis p̄traria
et repugnare docēt inustele q̄ p̄mo ruta comedūt ⁊
ei? odore se munūt et v̄tute anq̄ dimicēt cū spente
vt di. idē. imo mustella vim rute noscēs p̄ ipi? eius
inuadit secare et interficit basiliscū vt di. pli. dyaf. et
cōstā. mulus liquidē laudibz cā extollit pli. l. xx. c. xx
viii. sere p̄ cūctis herbis. di. enī v̄tutē habere calidāz
s. et sicā stomachi p̄oztatūā si sepe potē. Itē vi hz
ptus mortui expulsūā et imūdicarū matricis edu-
ctūā et cōsumptūā et p̄ cōsequēs purgatūā. Itē v̄-
tutē hz hūoris venerei cōsumptūā ⁊ p̄ ipi? appeti-
t⁹ in masculis rēssinā qz in eis intēdit siccitatē ⁊ ca-
lorē cōplexionale in masculis dñantē ex q̄rū q̄lētū
intēsiōne desiccāt hūoz et cōsumit q̄ solet eē in viris
cā venerei appetit⁹. in mulieribz āt frigidis ⁊ hūidīs
opaf et cā cōtraria cōtrariū supradictis. decoctio eē
rute sedat dura tormēta vētris si potē. hec herba ca-
lida si sup vētris regione cathaplasimē mūdat ⁊ iu-
uat pulmonē ⁊ pectora ab oī cā hūida et frigida mē-
brorū spiritualū infecūā. decoctā cū oleo vermes v̄-
tris necat. cruda comesta acuit visūz oculozū caligē-
nē dissipat atz curat. fluxū sanguis p̄ nares ei? succ⁹
naribz instillat⁹ desiccāt et sedat. comesta vel potata
venenis oibz potē obuiat. ⁊ oiz venenatoz moribz
cū alijs sale ⁊ nucibz p̄tritis p̄t curat. mire succ⁹ ei?
naribz instillat⁹ ⁊ slemate caput purgat ⁊ epilecticos
miltū inuat. dolorē dētū ei? decoctio releuat. mēbz
palitica ad sensū reuocat ⁊ potos p̄ clausos copulat

ventositatem intestinoꝝ potenter extenuat et omni
interioꝝ doloreꝝ sedat. lippitudinem oculoꝝ et ra-
boꝝ cum cinino in aqua rosacea ruta mixta mu-
dat mirabiliter atqꝫ sanat. cuius odor omnia vene-
nosa de oris fugat et ideo plantat circa salinaꝫ quaz
serpentes diligunt et bufones vt eos fuget. de ruta
quod dicit pli. li. xix. c. ix. ruta vult feri in equo noctio
autumnali. odit hyemem simuꝫ ⁊ humoreꝫ. siccas gau-
det temporibꝫ. terra latericia ac cinere vult nutriri ⁊
cinis eiꝫ seminis debet. miseri vt careat crucis. mu-
stum rutatuꝫ bibebant antiqui romani pꝫa venenuꝫ
et alias multas passiones. Vm seminatuaꝫ habet i
semine in stipite in surculo siue in radice naꝫ incurua
to rami alicuius cacumine statim fixa in terra radi-
cat et difficilime arecat. amicitia eꝫ cuꝫ fico intantuz
vt nusqꝫ letior pualescat qꝫ sub fico vel iuxta ficum.
Item dicit idem li. xx. errauit pitagoras qui putauit
oculis noꝝa esse rutam qꝫ sculptores et pictores co-
medunt rutam causa oculoꝝ et acui eoyꝫ visus. pꝫa
ueant autē grauide ne comedat rutā qꝫ ptus interfi-
citur cibo tali. contra pꝫluuuꝫ genitale dat et vene-
rem crebro pꝫ somnia imaginantibꝫ sacco rute inun-
cti a scorpionibus et aꝫ. neis ab apibus vespis non
pungunt nec a succo acute qui euā est venenuꝫ vene-
noꝝ interficiunt. Aducufqꝫ pli. li. xx. c. xiiij.

De saltu et eius pꝫuetatibꝫ

Ca. lxxliij.

Altus ē vastus ⁊ silue

stis locus vbi arboꝝes in altuz exiliūt ⁊ cre-
scunt vt dicit ysi. li. xiiij. Dicit etiā idem li. xiiij. saltus
est densitas arboꝝ alta vocata hoc noꝝe eo qꝫ exiliat
in altū et cōsurgat et differt a silua nā in silua crescūt
arboꝝes plures et breuiores et spissius et intimus si-
binuicē pꝫinquaꝫtes. In saltu vō sunt arboꝝes pau-
ciores sꝫ electiores sunt et maiores. vñ silua eꝫ spissum
nemꝫ et breue et dī a silen qd eꝫ lignū qꝫ multa ligna
ibi cedunt et nascunt et eꝫ idem silua nemꝫ et lucus.
sꝫ silua dī a silen qd est vastitas vel silentiū qꝫ silua eꝫ
vbi loca sunt vasta et desta et silentio plena. Nemꝫ
vō a numine nuncupaꝫ qꝫ ibi. s. in siluis ydola statu-
ebant et pꝫ numine adorabant. Sunt autēz nemora
arboꝝes maiores vmbrose frondibꝫ. Lucus autē dī
densitas arboꝝ solo lumine distrabens ⁊ dī pꝫ antistra-
sim a luco ces quasi lucēs minime. sicut piscina dī
quasi minime pisces habens vt di. ysi. li. xvij. Saltꝫ
et silue siue nemora sunt loca vasta et desta vbi cre-
scunt ligna infructuosa multa et fructuosa pauca et
sunt infructuosa maiora et altiora generaliter qꝫ fru-
ctuosa paucis excepis. s. quercubo atqꝫ sagis. a feris
siluestribꝫ frequentant. gramina ⁊ pascua in siluis et
saltibꝫ generā. herbe medicinales in nemoribꝫ ⁊ sil-
uis pꝫapne mōtuosis reperiunt. in estate viroꝝe frō-
diū et graminū decorant. in siluis eꝫ locus deductio-
nis et venationis. nam venantur in eis fere et in eis
multiplices insidie a canibꝫ et venatoꝝibꝫ pꝫparant.
Idem locus occultationis nā in siluis sepius pꝫdo-
nes et latrunculi occultantur in quoz incidentes in-
sidias transcentes spoliānt sepius aut iugulāt. Itēz
in siluis pꝫpter viaruꝫ multitudinē et semitayꝫ incerti-
tudinē sepius deuiant ignoti et viā incertā et igno-
tam pꝫcognitā eligentes sepe ad latrocinū latibula ū

sine periculo deducunt. et ideo hūc nodi et sig-
nificatiōe arboꝝ siue arboꝝ ramis vt vie tute et certe
ribus ostendant. a latronibꝫ autē in diuisis aliqꝫ
inmutant hūc nodi siue signa et sic pꝫ signoꝝ
tatem multi deuiant et a recitudine abducunt
ad siluas aues confugiūt et apes ille vt nichil
vt mellificēt aues vt ab aucupe tueat apes v-
lis fauoz in arboꝝ concubitatibus cōponēt
tius abscondant. Item cum silue pꝫpter canu-
sitate sint frigide consite et vmbrose vbiatoꝝ
solis fatigari in vmbroso vacare refrigerio debent
Et siluarū autē multitudinē regionū terminū
centi distinguunt ⁊ pꝫ arboꝝū mutuas cōpꝫ
indagines ab hostibus defendant.

De salice

Alix arbor ē quedam

sic dicta eo qꝫ celeriter saliat postqꝫ in
l. eo sigat vel plantat vt di. ysi. li. xvij. arbor que
lenta eꝫ ⁊ mollis vitibꝫ id eꝫ vnearum palmuꝫ
ciendis apta et colligandis vt di. idem. Tercia
fructum non habet sꝫ solum semen siue floꝝ. Et
seminis dicit hanc esse virtutē vt si quis illud
culo hauserit filios non generet. immo etiā filioꝝ
ficut infecundas. bucusqꝫ usido. li. xvij. De salice
di. pli. li. xxvij. salicum diuersa sunt genera. nā
magnam virtutem et pꝫeritatem virgas om-
crescunt quoqꝫ in altum et pariunt particas v-
rum quarum cortices longi sunt et ipsi ac fusi-
terni albi et exterius virides ex quibꝫ vincti-
ponunt et tales salices qꝫuis sint fontes nō sꝫ
ita flexibiles vt minores et ideo citius cōstrin-
qꝫ ad ligandū circūtorqueant. Sunt et salices
res et ceteris graciliores ductiles supra modū
flexibiles ita qꝫ circūflexiōe non rumpūt. immo
stas fili torti fornicat et inde fiūt vniua ad vnu
dola colliganda. Est et tertia species salicis v-
as pꝫmas et eꝫ i quantitate et in flexibilitate modorū
nā maior inflexibilior cortice et rigidior est ma-
imino et illius rami detracti sunt colore candidi-
tactu leues atqꝫ piani. non nodosi ex quibꝫ hūc
ria supellectilia vt sedes sportule et camistra. pꝫ
plexionem aut et torfuram densior sit in ramis.
em salix qꝫuis sit quo ad fructū sterilis nā in fo-
bus et fertilis in ramis est et maxime si tpe de-
in marcio vel apuli tondetur vt di. idem li. xx-
xx. dicit idem inter occiduas arboꝝes que pꝫ
preter alias salices obtinent pꝫcipatuz que li. b-
pedibus a terra putentur cōcercēt ne in altum
scent sꝫ in latitudinem se diffundent vt vltima
scala tondent. ⁊c. Omnis vero salix rāto in
est secundior quāto quidē terre est pꝫpiqueoꝝ.
quoqꝫ temporis qm multum antiquatur salix
paulatim et putrescat. et eiꝫ putredo incipit
ad medulla ⁊ iō remanet interius tota concan-
ua et tū naturalitꝫ exterius viridis atqꝫ pul-
ius cōcanitate sepe latēt venenosi vermes vt co-
et spꝫetes ⁊ iō dormire sub aliqꝫ salice nā eꝫ rāto
qꝫ pli. qꝫuis at inmutꝫ arbor sit salix qꝫ ad fructū
in eꝫ medicie. est em frigida et sicca vt dī in pla-
vum constringendi et dissoluendi et febulem

ndi si deſ in potu ſuccus folioꝝ eius. valꝝ etiã
diſſenteria puluis corticis combuſtus in po
tus. Idem etiã puluis consolidat vulnera
ſa. Idem etiã puluis curat verrucas interius
uſumptus et exterius cathaplaſmatus. rami
aſperſa aqua aerem infrigidant. circa februa
et eos recreant et confortant ⁊ ſomnũ puo
ducuntqꝫ plaſ.
ſambuco

La. cxliij.

Ambucus vel sambu

ca eſt arbor mollis ⁊ parua ex q̄ pponit qdã
imphonic que dñr tibia vel ſambuca vt di. yſi.
in tractatu de muſicis iſtrumentis. Arbor ei
bens longos ramos rotundos et planos exte
valde ſolidos et cõpactos. intus vò valde con
quada molli medulla plenos cuius folia ſunt
et crassa ac grauis odoris. flores autẽ bz mul
titudinosos valde aromaticos et minutos. cortice
habet duplicem exteriorẽ ſulũ et interiorẽ vi
nẽ et ille cortex valde humidus eſt actualiter ⁊ ei⁹
is puenit medicane pluries i anno flores et fru
ſcit nigri eſt coloris et odoris horribilis et ſa
⁊ ideo inutilis eſt ad comedendũ. Eſt autem
ca arbor calida et ſicca. cuius cortices folia ⁊
is puenit medicane vt dicit in plaſ. diureticam
et virtutẽ et diuiſiuam et attractiuã et ſleumatis
patinã. et ideo ualet p̄ra quotidianam febrez ex
mate pcedentem. ſuccus eius p̄ ſe vel cum mel
ambucos interſcit. decoctio corticis mediani cuz
diuricem ſplenis et epatis ſoluit. Idem faciũt
in oleo decocta et cathaplaſmata. folia ei⁹ ⁊ cor
ac fructus decocti in aqua falſa tumorem pedũ
ſuũ ſi pedes inde fomentent. ſuccus ualet con
ſchrophiſum ex frigida cã. decoctio etiã folioꝝ et fru
iũt vino ſuſſiſſimo multum p̄fert p̄ra leprã et
mate ſi frequenter fiat. nã ſleumaticos humores
aptos vel corruptioni diſpoſitos mire purgat.
um aut eſt videre in ſambuco nam ſi cortex me
nas ſtipitis vel radicis radaẽ verſus ſuperius
tionem ſuperiorẽ purgabit et ſi inferius p̄ ptes
iores ſoluẽt vt di. pli. diaſ. et plaſ. ⁊c.

De ſaliunca

La. cxlv.

Aliunca eſt herba ſcõz

bug. ſpiñoſa et modica a ſaliũdo dicta eo q̄
it ſaltare ſe calcantes et ideo dicit gallice thautbe
p. qz caput et ledit pedẽ ſe calcantem. Et hoc vi
dicere virgilius dicens punicis quantũ ſaliun
cus. ⁊ ſm hoc eſt herba cuius radix eſt magna et
ga. pinguis mollis et carnoſa ſicut paſtinaca ⁊ ſo
poni in electuarijs ⁊ dicit alio nomine yringus ⁊
litit quaſdã baſtulas duras et anguloſas in qua
m ſummitatibus creſcunt quedam capitella cir
miqua qz aculeata ſicut calcarea et creſcit i terra ſte
⁊ arenofa et ab aliquibz ſcorpio vocat quia ad
odium ſcorpionis pungit ſe tangentes. ſm pli. au.
m li. xx. c. viij. ſaliunca eſt breuis et modica folioſa
ramoſa et denſa quaſi manu preſſa. multum aro
matica ſere et nardi ſpica et quibuſdam radicibz mi
tis adberet. in pannonia regione naſcit in locis

duris et lapidoſis et eſt herba calida et ſicca ſubtilis
in ſubſtantia et multum diuretica. cuius radix deco
cta in vino ſiſtit vomitum et ſtomachum multũ cõ
fortat vt di. pli. li. xxj. c. xx.

De ſtacte

La. cxlvj.

Stacte dicitur gutta

mirre arboris et eſt idẽ q̄ ip̄a mirra vt dicit
gl. ſup Ben. xxxviij. ⁊ declinat hec ſtacte hui⁹ ſtactel
inuenit aut ſtacten indeclinabile. Vñ yſaac. c. iij. vbi
loquit di odoribz dicit. Stacten eſt incenſum quia
ex preſſura manat. et eſt grecum nomẽ quere ſupra
de mirra in litera M.

De ſtozace

La. cxlvij.

Stozax vt dicit yſidoꝝ

li. xvij. eſt arbor arabie ſimilis malo citonio
cui⁹ virgule circa canicula ortũ cauernatum et lacri
matum lacrimã fluũt. cui⁹ ſtillatio in terrã cadẽs mũ
da nõ. hẽ cũ cortice p̄rio ſuaẽ. illa aut que virgis ⁊
calamis imbeſerit albida eſt atqz munda hẽ p̄mo effi
ciẽ ſulua calore ſolis. queda autẽ eius ſpẽs dicit cala
mites que ⁊ piguis et reſinoſa humecta ⁊ velut mel
loſum odoris iocundi liquore mittens cuius gutta
pfluens et coagulata ſimili noie appellat. nã greci
ſtiriam dicunt gutta. grece vero ſtirax latine ſtozax
appellat vt di. yſido. Idem dicit glo. ſup Eccl. xviij.
Stozax itaqz arboris ſtiracis eſt gutta et eſt multum
efficax in medicina. nam ſm dyale. et plaſ. calida eſt ⁊
ſicca ſubſtantia habens glutinoſam et virtutẽ habet
attractiuã cuius triplex eſt maneries. ſ. calamita id eſt
bona gutta et p̄ma q̄ p̄us ab arboze effluit et ema
nat. Alia eſt ſtozax rubea q̄ fluit poſt p̄mam que eſt
purior. Tercia in colore eſt ſtozax liquida ruſa. i oco
re ſuaus. in ſapore pontica et ſubſtantia magna ⁊ i
manibz malarari poteſt. que autẽ dulcem habz ſapo
rez ſophiſtica eſt. diſcernit aut ſophiſtica quia ſi
vetus eſt dum malarat pulueriſat et in friſta cadit.
ſi recens eſt humectat nimũ inde manus et non ſa
tis muſcat et plus habet dulcedinis q̄ deberet liq
da ſi ſophiſtica. Inẽ has ſpẽs tres calamita maxie
eſt virtutis cerebrum mire confortat. ſumit ei⁹ em
nem reumaticum fluxum ſedat. Laphala ex ea ſerã
gingiuas et dentes maros roborat et confirmat. mẽ
ſtruis imperat. contra tuſſim ⁊ raucedinem bene iu
uat. vtiliter vero ponit ſtozax in emplaſtris contra
tincam et puſtulas capitis et multas alias paſſiões
Hucusqz diaſ. et pla. ſum⁹ ſtozacis vt di. yſi. pur
gat aerẽ corruptum et fugat omnem vaporem ⁊ ſu
mum peſtilentem.

La. cxlvij.

De ſicomoro

Sicomoro eſt fic⁹ fatua

i folijs moro ſillis i alijs fic⁹ ſpẽz tenet vt diẽ
mgf in hiſto. li. xxviij. Sicomoro et moro greca noia
ſunt. ⁊ detũ eſt ſicomoro qz in folijs moro eſt ſillis. hãc la
tini cellaz vocat moro em lãge p̄cento et maior e. vñ
ſm alios dñr a file qd eſt fic⁹ ⁊ moros qd eſt fatuas qd
fatua fic⁹. ſic di. gl. ſup Luẽ. xij. ⁊ eſt ſm diaſ. ſico
morus ficus ſilueſtris fructus quoidam proferens
ſubdulces ſed nunqz proueniunt ad maturitatez ſe

cut de capulico di. pli. li. xv. c. xix. siluestris ficus nun
q̄ maturefcit. aliquid tamē comedunt tales fructus.
dicit etiā dialco. q̄ sicomorus lapide contusus emit
te lacrimā ad modū gūmi et idē est medicinale. naz
succurrit moribus venenatis si bibat. tumorēq̄ sple
nis cōpescit. dolorē stomachi tollit.

De spina

Ca. clix.

Spina dicitur arbor acu

culcata sic dicta q̄ spinarū acuminē velut q̄
busdam spiculis contra tāgentiū iniurias est arma
ta vt di. ysi. a cuius similitudine d̄ spina docti p̄pter
radiolos ossium que sunt acuta sicut spine. Spina
sūt p̄prie dicitur aculeus qui a stipite exiens fissus et
grossus in sua extremitate pyramidalis efficit et acu
tus cuius rōnem potes inuenire supra eodem libro
vt dicit de arborē in generali et d̄ dispositōe arborum
vbi dicit q̄ non est de intentione nature q̄ arbores
sunt spinose quia accidit ex raritate plante p̄ quam at
trahit humor frigidus parum coctus qui p̄ poros
ad exteriora attractus a calore solis ad spinam cog
gula et p̄pter paucitatem materie que attrahit in fi
ne acuitur et pyramidaliter figuratur et hoc aliquā
do cū quadam inclinatione vt ē videre in rubis et i
rosctis aliqui in erecto acuminē ad modū spiculi siue
teli. spinarum autē frequenna signum est terre steri
lis vel inculte et ē quasi generale q̄ omnes frutices
et arbores que multum iunt spinose mutuo se cōuer
tunt et alterutrum se muniunt et defendūt et contra
manus sibi resistentiū pugnant et vulnerant. nunq̄
tamen inuicem sese ledunt p̄pter suam densitatē ra
dios solares intercipiunt et rous luas celi guttas ad
eos que sub eis sunt descendere non p̄mittunt et id
que iuxta spinas vel intra seminātur nō defacili cō
ualescunt. spinarū p̄ctura manus vel pedes sepi
vulnerantur et nō cessat dolor nisi de locis leuissima
liter extrahantur. p̄pter sui acuitatē et puncturā vit
sine falce vel sarculo ferreo euelluntur et cū fuerint
auulse alligate p̄ fasciculos in cubano eruruntur. se
pe etiā inter spinas apparēt flores et etiā fructus mul
ti. h̄ p̄pter florū molliatē nō mollificat spine. immo
deficientibus folijs remanēt spine et ampli⁹ indurā
tur p̄pter eorū naturalē siccitatē defacili in igne accē
dunt et vehementer inflāmant et scintillātes ac cre
pitantes sonitū nō modicū faciūt h̄ statim postmo
dū adnubilant. sicut di. glo. sup. vij. ca. Ecclē. nō t̄
spine penitus inuiles sunt immo multis v̄sibus con
gruētis. nā et spinis sūt sepes quibus boies se et sua
muniūt. multiplices etiā generāt fructus viles quos
defendunt quere supra de rubo in litera R.

De lignis sethim

Ca. cl.

Ligna sethim esse di

cunt quedā arbores spinose leues imp̄tri
biles similes albe spine que grece acharitis d̄ supra
ero. xrv. vbi d̄ sethim nomen est regionis montis
et arboris que albe spine in folijs est similis et ē leuis
simū lignū imp̄trabile et incremabile. Vñ d̄ in au
roza. Ligna sethim torpent nulla putredine in flos si
gnant in celo qui sine fine nitent spina sethim vocāt
quia v̄siqua penis acerbis et q̄ tormentis itur ad

astra dei. fm dialc. et pli. virtus ē illi stirpium
ctius et fluxus sanguinis sedatiua. sola autē
spinosa et albida. flozē habent purpureā et
las longas ad grossitudinē manus dignas
summitantibus habet capitella spinosa semie
plena et valet contra venenū. fugant spem
re eius et potarum valet quia putrida mor
uet et iuuat r̄.

De sentice.

Enter cis gen⁹ ē

be vel fructus habēt aspera solia
et diuina vt eruca virgas habet duos cubit
sentit a situ vbi crescit quia inter dura et m
fcunt sentices sicut spine vt di. ysi. capitella h
duus. cuius radix ē rufa longa pinguis et
dicanalis et subuenit cōbusturis vt di. dialc
contra intrinsecam compuncturam.

De sepe

Sepes sepe est gen

munitio facte ex sentibus spinis
nā sudes siue pali in terra figunt circa q̄a
gule circūnectunt et sic domus vel segetes
ficio muniunt. et dicitur hic sepes huius sepe
Ecclē. xrvj. vbi non ē sepes diripiet possessio
sepes etiā latitant venenosi vermes vt rane
et serpentes. vnde a sepi d̄ seps serpens can
num non solum corpus verum etiā ossa de
consumit. vnde lucanus. Ossaq̄ dissoluens
troze tabeficus seps r̄. et id iuxta sepe d̄
colosum est p̄pter latentia venenosa. Sepes
bus et caumantibus exponit cito deficiūt nū
tur et dum res alienas custodiunt soli expositi
latini se consumunt et tandem exsiccati et put
nisi incendium p̄merent. A sepi autem siue
sepis d̄ septem id est ambitus locus. si
clausus dicitur enim. intra septem templū id
tra ambitum seu clausurā.

De sude

Sudes sudis est pal

tra q̄ extremitate excurt a suo
quia sepes quasi consueta sudibus videtur
des p̄ eam ex transuerso figunt vt di. ysi. s
so sudes d̄ a sudo sudis v̄a sud⁹ da. dū. q̄
dus et purus eo q̄ sudes mundantur et puri
pius q̄ terre insigantur que tanto forciores
sepe quanto plus in terra profundantur et
eis consuetibus fortius constringunt. et est
feminini generis et dicitur hec sudes hui⁹
dicit Hugo et ovidius met. dicit que comu
bumeris ceruix sude figit combusta r̄.

De siliqua

Aliqua ē gen⁹ legum

nis sonoris folijs et vacuis q̄ magis
rat q̄ reficit vt di. glo. sup. Lu. xv. fm bug. siliqua
folliculus cuiuscunq̄ leguminis et purgamentū
porci nutriunt. ysi. autē li. xvij. di. siliquon qui

rupte siliquis vocat id tal e nomine grecis acce
p̄ ē arbor cuius fructus ē dulcis. Xilon q̄ppe li
dicūt liquon dulce. et buic snie p̄cordat glo. sup
d. c. xxiiij. vbi di. q̄ fructus silique sunt p̄dulces
idē longitudinē vnius digiti ⁊ pollicarē latitu
ē. quoz cortex manducat vt di. idem li. xiiij. c. xx.
iq̄m dixerūt eā esse sicū egiptiam h̄ hoc ē error
n̄estus q̄ in egypto nō crescit h̄ in s̄ria.

De sinapi

La. clv.

Sinapis dicitur a sin quod
est similitudo et napus quod in folijs napa sit similitudo
n̄. vii. li. xvij. de sinapi di. p̄li. li. xx. c. xxiiij. Inter
q̄s pitagoras laudauerat herbas asserit p̄mam
de tribuisse sinapi ⁊ di. eā inter herbas obtinere
āpatū. calida ē ⁊ sicca in. iiii. gradu. hūiores gros
et viscosos extenuat atq̄ purgat sp̄entū et scor
nū ictus addito aceto sanat fungoz venena su
at dentū dolorē mitigat cerebrū et sp̄m mirabilē
egat p̄fringit lapidē et menstruis imperat appe
tū puocat et stomachū p̄fontat epilepticos iuuat et
topicos curat litargicos excitat et eos multoz in
capillos mūdat et eoz casuz p̄fectit in eoz gruos
etontos auriū et tinnitus tollit oculos calignē de
git et asperitatē palpebray lenit paraliticos subue
q̄q̄ poros apit et tumorē insudentē neruos et la
nē et insensibilitatē inducentē dissoluit et inducit
s̄sumit. bas et multas alias ip̄ius laudes p̄dicat
et virtutes et di. q̄ maior est virtus in semine. se
m̄ tū minimū in q̄ntitate ⁊ maximū in p̄tate. mul
tū est calefactiuū aptiuū et consumptiuū et sui
multiplicatiū. ex vno enī grano minimo maxima
āta p̄ducit que fronde flore et germine in immensū
lata. semen eius in quibusdā folliculis siue tecis
longis et rotundis crescit et illaz tecaz beneficio vs
ad maturitatē p̄suat. flores autē sunt multū crocei
odoriferi et cū tota herba feruida sit et aspera flo
s eius matie ab apibz diligētē ⁊ frequētā vt di.
et tū nunq̄ cōtingunt flores oliuaz vt dicit p̄li.
et. c. xij. ita enī in se multiplicat vt vbi semen semi
nē vit locus inde vltius liberaē vt vbi semel ca
pit p̄tinus viret vt di. idē li. xij. c. x.

De semine

La. clvj.

Semen est quod in agro

sp̄erget ad gignendū fructū q̄uis p̄ quāda
p̄p̄ationē dicat aialū quod emittit ad p̄ccan
ū fetū vt di. vii. semenis vero est semen frugū q̄n ē
s̄s seminādi. factus seminātōis a multis etiā dice
at quondā dea vel d̄na seminatiōis. seminariū ve
o ē vniuersū q̄z rei exordū vel vas in quo semen
onē seminandū h̄ sementū d̄r quod a semine ē lu
atū. ita di. hug. et ponūt versus differētiales ī gre
ssimo. Est aiatoz semen campiq̄ latoz sementis p̄
re sementū quod in archa claudīt atz suo sp̄erget
pe in agro. sementū cuiusq̄ rei dicat origo. semē autē
di. p̄li. li. xvij. c. xxiiij. semen bonū ē anniculū bi
nū vel trinū. h̄ vltius par valet et illud granū qd
in area subsedit semini suandū est. est enī optimum
uoniam grauisimum et est illud semen optimum
p̄ magis est ponderosū et vltius albū. fm q̄li

tatem autē terre est semen densius vel rariius seminā
dū similiter citius vel tardius. nā in locis humidis ce
lerius ne semen ymbre putrescat. in siccis vero tardi
us vt pluuie sequant nec diu iacens semē vltro eua
nescat. est autē ferendum minus de semine in terra pi
gui et humida q̄ in terra macra quia ī terra pingui
in p̄ncipio minus crescit et p̄ sui multiplicatiōē ni
miam in fine mutuo se destruit opp̄mit ⁊ confundit
Quod citius et citius semināf debet esse densius q̄
quod tardius solo commendat. semen enī serotinu
debet esse rarum ne nimia densitate necē. artis q̄z
est semen equaliter spargere. nā manus cōgruere d̄z
cū gressu semp quia cū dextro pede. nec est transferē
dum semen de locis frigidis ad calidiora nec ecōuer
so nihilq̄ in contrariū p̄cipitandum est. semen semi
natum in macro solo raro facit culmum sp̄icā minu
tam generat et inanem. pinguiā vero arua ex vna se
minis radice fundant segetem numerosam. In au
tumno vero circa equinoctiū est t̄ps contrariū semi
natiōis. similiter et in vere. h̄ ī p̄uina serendum nō ē.
quod patet p̄ hiberna semina cū ā p̄uinaz seminā
tur septima die erumpūt. h̄ post p̄uinaz vix infra q̄
draginta. Hucusq̄ p̄li. c. xxiiij. semen itaq̄ ē granū
modicum et rotundum habens in se virtutē siue spe
ciei multiplicatiū et cofuatiūam. vnde cum semen
terre cōmittit ex humore turgescit et ex calore terre ī
cluso p̄tes rarificante et hūiores circūstantis terre
ad sui t̄p̄imentum attrahente inualescit ⁊ grādescit
⁊ sic cunicula seminis scissa germen paulatim emittit
et radices inferius in terra figit quibus cōtinue nu
trimentū sibi haurit et sic tandem vi caloris terram
insensibiliter aperit. erumpit ex se. p̄ducens culmū
frondem florem atq̄ semen et fructum et quis mo
dicum sit quod semināf. maximū tū est quod ex se
mine generat a stultis putat perdi semen quādo se
ritur et tamen meliori modo q̄z p̄ seminatiōē nulla
tenus custodit. In semine etiā viget feminalis ratio
in qua operat calor naturalis et ad eius augmentū
pariter et nutrimentū humor nutrimentalis attrahi
tur vi caloris. De femine autē mediante culmo surgit
spica que fm vii. li. xiiij. a spiculo dicta ē eo q̄ in spi
ca p̄ducant aristay culmi qui ad modū spiculoz s̄
acuti. ad hoc enī facit natura aculeos in ip̄is spicis
vt contra subitos auiū minutarū et vermiculorum
morsus in spicay summitatibus essent arma vt dic
idem. Spica autē fm diuersoz seminū naturā se di
uersificat in figura. nā q̄nq̄z est lata vt in ordeo q̄nq̄
triangula vt in spelta. quandoq̄z tetragona seu qua
drangula vt est in tritico. aliquando ē rotunda vt di
cit p̄li. et aristo. Est autē spica ī culmi summitate mul
tis folliculis circūdata in quibus velut in matrice ḡ
na semina nutriūt et vsq̄ ad maturitatis t̄pa cō
seruant. qui quidē folliculi erumpentes cū grano p̄
mitus manent clausi deinde paulatim turgescētibz
gramis maxime in tritico sūt scissi vt dicat super lib.
Aresto. de plantis. spicay capita generaliter in p̄u
ncipio calore eleuante sursum eleuant h̄ q̄ tendunt
ad maturitatem ex granoz pondere inferius aliquā
tulum inclinantur. preterea quando sunt spice in vi
rore ex corrupto acre et rore perfuse in corrupelant
et auruginez conuertuntur. ymbre vero et rore con

grue p̄fufe et calore celesti modo debito circūfote citi
us maturefcunt et p̄pter roris humectationē grana
fua de folliculis cadere non pmittūt vt dicit pli. lib.
xvij. Idem di. Conflan. et ysa. 2. al. Ex bonitate autē
terre cognofcūt bonitas fpice q̄ i terra bona 7 pigui
generat fpica bona. quātitate magna et granoꝝ nu
merofitate ficut multiplex arifta. in terra vero licca 7
macra econuerfo vt di. pli. li. codem.

De ftipula

La. clviij.

Stipula ab vſto eſt di

cta quaſi vſtipula collecta in meſſe ſtipula
vū p̄pter culturā agri vt di. yſi. li. xvij. vel ſtipula
d̄f a ſtipulo ſiue a ſtippo pas. q̄ ſtipula facit culmum
quē ſtipat vt di. hugo. Eſt p̄prie ſtipula idē qd̄ ſtra
men vel palea cū folijs et vaginis qd̄ relinquit in a
gro ſpicaz multitudine p̄ſa falcibz 7 a meſſoribus
collecta et hec ſtipula a multis recolligit ad diuerſos
vſus. nā quidā inde domos p̄tegūt quidā loco ſtra
minis ſtipulā ſibi ſternūt. alij palearū vice aialia in
de reficiūt. alij vero ſtipula ignes nutriūt 7 panes z
cibaria inde coquūt vt di. pli. li. xvij. ca. rrr. quere
ſupra de palea in lra p. ſtipula quidē eſt res leuis et
cōcaua et licca et hiſpida et vento ſubdita z ab igne
facilime inflāmata vt di. idem.

De ſimula

La. clviij.

Simila tritici ē medul

la farina. ſ. puriſſima et delicata vñ ſit panis
nobilis qui ſimilago p̄prie nūcupat 7 eſt flos tenui
ſſime forme mundiſſime 7 albiffime 7 molliſſime ac
diuerſis cibis apte et etiā medicinis. quere ſupra de
farina in lra f. et de polenta in lra p.

De ſcopa

La. clx.

Scopa eſt arbor a ſco

pando dicta a ſcopo pis. vel a ſcopo pas.
idē eſt q̄ purgo as. eo dicta q̄ ex eo ſcopent tecta vt
di. yſi. li. xvij. hec a multis d̄f birth 7 hz quinqz ſolia
leuia ſicut tremulus eo q̄ eius folia cū ſint tenuiſſi
ma leuiſſimo ventoꝝ agitato tremere videntē mltas
hz virgulas duras et nodofas quibz pueri dorſis de
nudatis ſepius caſtigant. Ex eius etiā ramuſculis
ſiūt ſcope quibz purgant domus 7 a pulnere 7 alijs
ſordibz euacuant. ſemia quedā facit vacua ad mo
dū quiſquilaz ſiue ſiliquaz quibz vniūſ hoies ſil
ueſtres loco panis. hz autē hec arbor multū de ſucco
acido aliquantulū piūgniuo vñ ſolent hoies in vere
et in autūno cortices incidere et humoꝝ effluentem
recolligere quē bibūt loco vini. talis liquidē pot̄ ſi
tim ſedat et p̄ſecat multū inflat vt dicūt h̄ nō reſcē
nec inebriat neqz nutrit. Idē etiā ſuccus in aliq̄ vafe
ſub ſuno diu a calore ſolis decoctus corūp̄it et pu
treſcit et conuertit in piguedinē 7 efficit vt vnguētū
multi etiā detrahūt p̄ ignis decoctionē ad modū pi
cis et quīs ſit horribile 7 nigrū ſetidūqz tñ multus
vſibz eſt neceſſariū. z iō ſiluanū hoies in defus ſemie
et ſucco iſtius arboris vtunt̄ p̄ annonā. p̄ vineā. et
etiā p̄ oliuā vt tāgit pli. vbi agit de arborū ſuccis li.
ix.

De ſtuppa

La. clx.

Stuppa ē purgamen

tū canopi ſiue lini 7 d̄f ſm antiqz ſtuppa
ea rime nauū ſtipent. vñ etiā et ſtipulatoꝝ
tū q̄ eā p̄parant in vallibz et cōponūt vt di. yſi. li.
xix. vbi agit de lanis. p̄ multas autē carpinatoꝝ
ctinatōes ſtuppa a lini vel canopi ſuba ſegat ſegat
groſſior et nodofior et hiſpidior et breuior inueni
et iō ad vendendū et ſilū cōponendū nō eſt mu
apta ſiūt tñ inde ſila multū groſſa et ineq̄lia et
plena ex quibz ſiūt ligamina neceſſaria vſibz can
larum nā cū ſit magne ſiccitatis deſacili vſibz can
vñ ſubito accendit et citiſſime redigit in cinerē
nullā et q̄n extinguit amarū reddit fumū terū
et narbz nociū. vñ ſi autē eſt ſtupa medicine
ſuis baſtulis eſt bene purgata valet etiā ad vni
deſiccanda z ſananda ad mitigandū arſuram 7
primendū tumorē oculoꝝ vt di. pli. li. xix. r.

De taro

Tarus ē arbor venena

ta ex cuius ſucco venena toxica exp̄mit
bor eſt ſorus 7 p̄pera. habens ramos groſſos
les et longos ex quibz faciūt partbz arcus ſicut
yſi. li. xvij. vñ poeta. Tari torquent i arcus. et
bra eſt nociua z dormientibz ſub ea moriſera
ſuccus nimis laxat cuius carbo ignē grecū ſuū
extinguibilem vt di. diaf.

De tabula

La. clxi.

Tabula a teneo nes

dicta et ē in vna ſignificatōe menſa
quaſi tenabula eo q̄ bolos teneat et vafa et menſas
que deſup apponit̄. ſup pedes erigit 7 que d̄f
bo circūducit et ambū. alio mō d̄f tabula alca i
ludic̄ et hec duplicat et diuerſis coloribz inſignit̄
cio mō d̄f lignū planū et tenue in quo poſito
litere inſcribunt̄. quqz copulant breues aſſerū
tenuant atqz cōcauant 7 i vtraqz parte pari et
ſocialiter cōpagināt et replent̄ cera nigra viridi
rubea ad ſcribendū et dicunt̄ tales aſſeres tabula
q̄ tenāt lras que eidē tabulis ſunt conſcripte
bule aut̄ tanto ſunt meliores quāto et ligno plan
et leuior et durior cōponunt̄. Alio mō d̄f tabula
tāgēdo quaſi tegula aſſer longus latus ſecus
et ſecus ē ſecuribz vel dolatis. nā h̄mōi ligna ab
moꝝ tecta ſunt vtilia q̄ ex eis ſiūt tabulata. La. clxi.
ria et alia edificia ex talibz tabulis artificialiter
ta et p̄pacta arte mira et multiplici caſtratura
nunt̄ poſt multiplicē ſup luoz reſectōem vt talis
bule inuices equaliter cōiungant̄ dom̄. omāt̄
poſite in ſolarijs cū oibus deſuuant. ab eide mō
bus fuiūt cōnue cōcul. aſ. trabes quidē p̄ la
bituicē h̄nt q̄n equali diſtanta ſuppoſitos
ſuſtētaculo ſe defendāt vt minus incuruent̄ q̄n
uimento vel alijs rebz ſuppoſitis ip̄a tabula
oneraſ. nauibz cōponēdis. pontibz cōſtruēdis
et alijs vtenſilibz fabricādis. tabule neceſſario
tur et dolant̄ tam clauiculis et alijs artificijs
paginant̄. ad tabulas etiā cōfugiūt nauigantes
niculo ſepius liberant̄ rē.

De trabe.

Cap. cxiiij.

Rabs est lignum trās

uerfale qđ ponit p latitudinē dom⁹ ex vtra
tremitate pietes tangens et tenēs ne lapsus vel
ruatōem ppter suā altitudinē patiānt. ⁊ dicitur
trabes vel trabs a trabo his. qz ab vno piete ad
trabē cui insigē et vniē vt dicit. Hugo. opozt
vt trabs sit longa fortis et spissa et maxime circa
liā. ne forte si fuerit nimis gracilis in medio iur
vnde ppter incuruatōnis periculū sepe oportet
columna vel statua sustentē. nā lignū si ponitur
transuersum sustentaculo indiget. quod erectus
sibi supposita defacili sustineret.

De therebinto.

Cap. cxiiij.

Therebint⁹ vt dicit ysi

do. li. xvij. arbor ē resinam sudans omnibus
⁊ prestantior est cuius resina dicit̄ therebintina ⁊
multū medicinalis. nam fin dyasc. eius folia fru-
⁊ ⁊ cortices et semina stipica sunt et simili dilige
relligunt sic cini et sunt p̄traria morib⁹ venenos⁹
⁊ resina ē bona que mūda ē et limpida et aroma
in colore rufa et habet virtutē dissoluendi et la-
di et maturandi. et ideo p̄dest p̄tra apostemata
⁊ ⁊ alias collectōnes tam in capite q̄ in mēbus
therebinto autē dicit̄ pl. li. xij. Siria inquit there-
bīn habet. et est spēs eius duplex. s. mascula ⁊ il-
lē ē sine fructu. s. femina ⁊ est duplex. vna habet
cū rufum magnitudine lentule. alia pallidum
gnitudine fabe et est odore fructus iocūdus ⁊ ta-
pinguis et resinofus et ē in siria arbor magna et
⁊ materies lenta ad modū et durabilis qñ vetu-
⁊ nigrescit et splendescit. et folia sunt densa et h̄
osā folliculos quedā aialia vt culices emittētes
⁊ corticem therebiant. et sic cortice p̄forato gutte resi-
le effluunt et emanant. Item pl. li. xxij. c. vj. the-
bina radix et folia in vino decocta stomachum
fortant cōtra dolorē capitis iuuant. placet there-
bina odoratissima tā siria q̄ ap̄ria pura. pluci-
et subalbida cū aliquo rubore et illa que est mon-
ta potius q̄ capestris vulnera sanat et purgat. ⁊.

De thyna.

Cap. cxvj.

Thyna sunt ligna que

dam p̄ciōsissima ad modū hebeni ex q̄bus
omn̄ fecit gradus et fulebra in domo dñi. vñ di
glo. iij. reg. x. c. sup illū locū. Zetūl autē hiram ex
bir ligna thyna ⁊ ligna thyna sunt impurabilia ⁊
nosa in similitudine albe spine rotunda et candi-
et valde fulgentia ⁊ polita instar speculi siue vni-
⁊. vnde in eis resultant imagines sicut in vngue
igne nō p̄burūnt neqz in aqua resoluūtur sic nec
na sethim et multi crediderunt eadē esse ligna.

De triso.

Cap. cxvij.

Trisus est tā arborum

⁊ p̄lerum et herbarū frutex medius sic di-
⁊ qđ terra sursum ē erectus vt dicit papias. Est
⁊ pars plante superior. tenerior viridior et mol-
⁊ ⁊ pulcrior. celo vicinior. a terra remotior. roze

celi persusior folijs et ramusculis teneris pleni-
⁊ et est melior in medicina. Nam in tris maxime
viget virtus herbe. De triso. La. cxvij.

Tigna sunt ligna que

⁊ a p̄nibus vel muris vsqz ad cacumē edificij
sunt erecta supportantia totū tectū ad modū conuol-
⁊ pyramidis sursum tendūt ⁊ paulatim se inclināta ad
alterutrū in cacumine mutuo se p̄ungunt. et dicunt̄
tigna a tegendo vel a tegula. quia regulis ad susten-
tationē tecti subponunt. tegule autē dicunt̄ ligna q̄-
dam longa valde et aliquantulū lata plana ⁊ tenuia
que ex transuerso tignis multis clauiculis affiguntur
et in eis etiā asseres vel lateres suspendunt. Sūt autē
tigna forma dolata et quadrata et cōplanata. sunt au-
tē tigna fortiora et grossiora versus domū et exiliora
et minus fortia versus tectum exterius laterib⁹ et as-
seribus vel straminib⁹ onerant. interius vō pulcris
laquearib⁹ decorant et in ipsis laqueant et figunt et
dicunt̄ laquearia asseres que interius ad decorē ca-
mere tignis coniungunt. et a tignis dicit̄ tignarius
qui tectoria tignis inducit vt dicit papias.

De tritico.

Cap. cxvij.

Triticū a tritura ē di

⁊ tum vt purissimum in horreo seu granario
recondatur vel qz granū eius cōmollitur vel teritur
vel edat vt dicit ysid. li. xvij. Est autē duplex triticū. s.
rubeum exterius in vtraqz extremitate acutū. in late-
re scissum interius albisimum graue et ponderosum.
et illud genus est optimū vt dicit plinius. Aliud est
colore croceū exterius. interius vero albū. in superfi-
cie lucidū et leue frangi difficile. De proprietatibus
autē et generib⁹ eius quere supra de frumento in li-
tera. s. sicut dicit Isa. in diet. diuersificat triticū ex di-
uersitate soli in quo seminā. nam quod crescit in ter-
ra pingui atqz putribili crassius est ⁊ pinguis atqz
ponderosus et nutritibilis q̄ id quod crescit in ter-
ra macra siue sicca. vnde bonitas tritici intendit̄ ex
bonitate soli et eōuerso. triticū autē ex diuersitate tē-
pous variat. nā quod nascitur tpe moderato in quā-
titate et qualitate erit perfectū ac medulle milte et cor-
tice valde pauca ⁊ optimi nutrimenti in moderato
vero tpe erotum imperfectū. Item differt fin vetusta-
tem et nouitatē ⁊ mediocritatē. nam qñ est vetustus
longo tpe consuatū nimis efficitur sicū et durū ad
digerēdū ⁊ modice nutrimentū quia tunc tunc eius
humiditas substantialis a calore aeris minuit et ni-
mū desiccā. nouū vō paruo tpe referuatū p̄ humi-
ditate supflua ⁊ viscositate terre hūidū ē ac viscosus
densum ad digerendum durum ⁊ infanum ven-
tositatis et rugitus ventris generatū. mediū vero
inter nimis nouū ⁊ vetustū inter multā hūiditatem
et paucā tpatam et ideo magis laudabile ē ⁊ ampli-
us nutrimentū. nā exhausta hūiditate accidentali s̄
stantiale hūiditātē in pte calor aeris tēperat. et iō ta-
le triticū magis est laudabile et meli⁹ nutrit et bene
digerit. p̄ditqz viscositātē terre ⁊ densitatē. est autē tri-
ticum. vt dicit Isa. calidū et inter humidū et siccus
tpatum. Sed panis ex eo factus est calidior. ppter ca-
lorem ignis et coctōnem. Intenditur enim ex eo ca-

lor naturalis per calorem ignis actualem. Item hęc proprietatem habet triticum p̄ cunctis granis q̄ nū tribulus est ceteris et hoc p̄pter similitudinē humanae cōplexionis dicit idem. Item triticū est collatiuū et mūdificatiuū et lauariuū. et id̄ ius de ei⁹ farina factū purgatiuū ē pectoris et pulmonis. idēz facit tūsa nū de eo factū sicut de ordeo. q̄ mundificat et pl⁹ q̄ de ordeo. valet etiā p̄tra tussim et sanguinis fluxuz. Itē triticū coctū cū oleo positū sup duruz apostema dissoluit illud. Itē coctū triticū in succo ruthe dissoluit coagulatiōem lactis si māmille inde linant. Itēz tpatum cū succo iusquiami et positū sup neros p̄hibet humores noxios ne descendant. Itē granum masticatiū valet contra mossum rabidi canis. nā venenū extrahit vt dicit idem. De tritico aut̄ fit oleum qd̄ valet ad multa. h̄ maxime cōtra pruritū et serpigine et impetiginē si cū panno albo bene p̄friceat qd̄ fit vt virsus olei possit melius subintrare. Item coct̄ tritici siue fursur h̄ virtutem colatiuā et mūdificatiuā plus q̄ farina eius h̄ medicū vel nullū exhibet nutrimentū. Itē vt dicit idēz triticū recens et nonnum parui ē nutrimentū et qm̄ comedit̄ crudum flegmaticū est et inflatiuū. et in lateribz dolorē cōmouet et rugitū. cito etiā cōuertit̄ in putredinē. et id̄ lūbrici et alij vermes nocui et tali cibo sepius generantur. Assatum aut̄ nutrit et minus ventositatē facit et multū cōstipat et cōstringit. In aqua coctū grauisimū est et multū inflatiuū et ficosi humoris generatiuū. *Hucusqz Isa. in dietis.*

De usana.

Cap. clxv.

Usana sicut dicit glo.

sup. ij. Reg. j. ordeum d̄r siccatiū pila tursuz et decoctatiū. et fit inde abus aptus illis qui carent dentibz ex usanis fit etiam potus vtilis patientibz febres et alias calidas passiones q̄re supra de ordeo infra. *Calorē mitigat et alterat. sitim sedat. Et declinat̄ hec usana hui⁹ usana. et penultima est p̄ducta. Unde alexander nequā sic ait. Cortice nudato usanas ordea dicit. et d̄r a tpeon qd̄ est peutio q̄ peutiū in pila dū decorticat̄. potus aut̄ inde fact⁹ usana dicit̄ ab ysaa in dietis.* De tribulo. *Ca. clxx*

Tribul⁹ est frutex spi

nosus qui mollior est q̄ sit arbor et durior q̄ sit herba. Cuius due sunt spēs. s. maior q̄ crescit iuxta sepes. vt dicit plinius li. xxj. c. xvj. Tribulus durus res est septa villarū optinet. in altū crescit. h̄ cum nō habeat vires vt directe se extollat incuruat et v̄sus terrā se reflectit. dentes h̄z acutissimos aculeos acutos et dentatos et singule eius virgule a summo vsqz deorsum ad radicem aculeis sunt munite. Alia est spēs tribuli minor et crescit in locis palustribz et in cāpis et est minor in longitudine et grossitu die q̄ sit maior. f̄olia h̄z minuta et rotūda. hastulas p̄icit longas teneras rubeas spersas p̄ terrā diffusas aculeatas p̄ totū et spinosas. florey faciūt albū et fructū primo viridē deinde rubcū tandē nigrū et hunc fructum diligunt serpentes colubri et bufones. et id̄ talem fructū comedere hominibz nō est tutū et cui ip̄z comedere libuerit eligere debet illū qui a frā magis

elevatus et non nimis maturus qui integer est et tactus a musas vel a vermibz nō corrosus. arbor aut̄ cāpestris vt dicit p̄li. aratro et frugibz et v̄sus eius. v̄sus em̄ est et multū se multiplicat. et v̄sus tractari pōt qm̄ in aliquo radicat̄ agro et ideo melius p̄rimit et cōfundit pedes et crura et ideo melius manus se tangentū multū ledit et transeuntium cadere vel cespitare facit. vestes hominū d̄stant et disperit et ouium iuxta se pascula querentū lanam rapit et ideo d̄r tribulus a tribulando. quia trahit et ledit sibi appropinquantē rē.

De thimo.

Cap. clxxi.

Thimus est herba val

de aromatica. Unde virgilius. redolent thimo flagrantia mella. cuius flos dicit̄ epulamentus et est flos medicinalis habz em̄ virtutē melancholicis purgandi et flegma et ideo valet cōtra quartana et alias melancholicas passiones

De thumiamate.

Cap. clxxii.

Thumiamata est quedam

perfectio p̄ciosissima ex omice et itace galbani et thure p̄pata sicut d̄r *Exo. xx.* et ē dicta a thimo flore odonifero q̄ olet suauiter sicut thimus. sicut dicit̄ ysido. li. iij. vbi tractat de odoribus. talis aut̄ perfectio in vsus hominū nō debuit fieri quia dormat offerre in templo sup altare thumiamans hanc panam. et ideo in eccia non d̄z sponus et etiā sponsa thumificum odore thuris. Unde etiā ē q̄ allato thure benedicto super altare. si descēdat thuribulū ad altarium aliud thus sine benedictiōe apponendū offerendū hominibz rē.

De thure.

Cap. clxxij.

Thus est nomen arboris

et etiā gūmi inde emanāns. Unde plinius li. xvij. dicit. thus ē arbor arabie immēsa atqz mofa leuissimi corticis ad aeris q̄ntitatē succum aromaticū et albū mō amigdale generās et effundens et masticatione in puluere resolutū et in igne purgat et igni appositū facile ardens et appellat̄ apud m̄ masculus et q̄ natura sit rotundū ad modū testiculorū. reliquū vero ē planū et plene scabiosum et in masculo min⁹ bonū adulteratur aut̄ admixtū resinae albe siue gūmi h̄ sua cognoscit̄ pp̄ria qualitate. m̄ thus igni appositū ardescit. resina v̄o humectat gūmi aut̄ calefactū resoluūt et liquefat̄. arbor aut̄ v̄sus fluit thus d̄r libanus et ei⁹ gūma a naturalibz aculeis olibanū nuncupat̄ a monte arabie sic vocat̄ h̄ a libano arborē fluens olibanū libanus nuncupatur. vt dicit̄ ysido. et d̄r glo. sup ecci. xxij. super illud locū ego quasi libanus nō inclūs rē. liban⁹ v̄sus arbor ē in arabia coince et folio lauro similis fructū emittens bis in āno. s. in vere et i autūno. h̄ qd̄ p̄fectū ē in p̄ncipio estatis melius ē. qd̄ v̄o in estate coince paulatim erire cogit̄. in autūno v̄o nec iudicidū est nec ita purz h̄ hoc qd̄ p̄mo adberet ramis conicibz et in esta te indurat̄ et a ramis ferro recedat̄ thus optimū ē qd̄ albū solidū et mundū odoratū et rotundū ad modū testiculū ac oblongū et iudicidū

masculinū. Tibus vo qd aptis corticibus in autūno
 et hyemnis principio effluit nō est alteri simile in vir-
 tute nec etiā in colore qd illud albū est et translucidū
 odiferū valde atq; mundū. tibus vero secundarij
 est tenue et scabiosum. vt supra dicit Jsi. Regio autē
 vbi crescunt tibus ē montuosa et pre altitudine ru-
 pium et scopulorū quasi inuisa et inaccessa. vt dicit glo.
 reci. supradicta. Nec oia dicit Pli. li. xv. c. x. vt dicit
 glo. qd arabia est regio et tibus gignens saba eiusdē
 regionis pūncia maxime thurifera et est terra ex vna
 parte maris et scopulis. et altera vero montibus et rupi-
 bus vix accessa. vñ thuris arbor sine cultore crescit et
 errā argillosā diligit. Dicūt autē arabes qd tibus nō
 recolligi nec eius arbor incidi nisi a sacris et reli-
 giosis tpe collectōnis contactu mulierū nō pollutis
 et sic putatur p religionis obseruantia merces auge-
 ri. Item idē ibide; capi. xvj. prima naturalis vnde
 ma est circa canis ortū in fortissimo estu. nā tunc ei
 cortex tenuissimus laxatur et p silu inde spuma pin-
 guis que ptexta densat vbi loci natura posat h pur-
 rissimū est et calidū. Secunda videntia versus hye-
 men cortice incalis refum hic erit nec cōpabile est
 prius credit aut nouelle arboris gūmi esse cādidius
 h veteris efficacius et quidā putant etiam in insulis
 melius gummi. Alij aut negāt in insulis nasci. Col-
 lectum tibus in camelis deferēt etiā in ciuitate que sa-
 boeriam dicit. porta ad hoc patente nec per alia vi-
 am dirigendi hies vbiq; decimant deo quē inuocant
 vbiq; sine mēsurā nō in pōdere accipiunt sacerdo-
 tes nec ante inde licet mercari nisi prius deo debita
 portio offerat. cādoze reprobāt. et carbone si statim
 ardeat et etiam inflammetur. si etiam dentem nō re-
 cipit h statim frangitur in pluerē vel in micā. Huc
 usq; Pli. fm dyal. vo et plat. tibus est gūmi cuiusdā
 arboris in alexandria. et dē olibanū alexandrinū qd
 est purius et melius. aliud inueni iuxta damascum
 et dē damascenū et nō est ita bonū nec ita purū sicut
 prius. est autē calidū et sicū multū aromaticū multū
 pingue et glutinosum. virtutē hz confortandi et aro-
 maticitate sua consolidandi et constringendi et con-
 glutinandi et gummositate sua. potenter stringit la-
 rimas et fluxū humorū descendentiū de capite pre-
 cipue qñ flauū p venas exteriores faciet si circa tim-
 pora et peluis cū vino albo et cū albugine oui em-
 plastratur sic etiam sedat dolorē dentū et gingivarū
 masticatorū tibus phibet fluxum humorū a capite ad
 mēbra spiritalia ad pectus videlicet et pulmonem
 cōtra indigestionē et acidam eructationem. multū
 valet vinū in quo fuerit tibus decoctū matricē pfor-
 tat et mundificat et pceptum inuau fumus eius. mi-
 ritus puluis eius cū aceto gracliat et attenuat mam-
 mas turbidas puellarū. pquassatōibus cū pice sub
 uenit. dolorē aurū mingat. mixtū cū vino tumoribus
 intestinorū subuenit si cū vino bibat. Hucusq; dy-
 alf. et plat. dicit autē tibus fm Jsi. a theos qd est de
 qd in deoz sacrificijs adolef. et fm hoc bz aspiratōez
 vel dē a tundo tundis quia abile ad tundendū et se-
 pe tū tundit. et quāto plus tundit plus redolet et fa-
 cilis inflammat et tunc caret aspiratōne. et thure
 in celo pcedit aromaticus fumus ad modū virgule
 et est inferius grauis. multum mobilis multus cir-

cū uolutionibus amfractuosus. et se ad partes oppo-
 sitas motu leuissimo circūuoluens. versus superio-
 ra se dilatās immutās aera et obumbrās odoris sui
 fragrantia fetore cadauerum auferens ad cerebrum
 directe penetrans spiritū animalē confortat et recre-
 at p cerebri ventricosos se diffundens etc.

De uimine.

Cap. dxxiij.

Virga uiminis dicitur
 virga mollis et dicitur uimē eo qd habeat uimē
 multā uiros. Nam eius natura est talis vt etiā are-
 factū. siue in aqua ablūt iterū reuiescat et dicit ysi.
 li. xvij. et uimibus fiunt necessaria vitibus uincie
 dis et doleis religandis necessaria ligamenta. vt p
 supra eodem in lra. s. quere de salice etc.

De virga.

Cap. dxxv.

Virga proprie est que

de ramis nascit et dē a virtute eo qd in se uimē
 multā habeat. vel dē a uiros. nam virtus que lati-
 tat in radice se pdit in uirge uirge. Dicit virga qñ
 vi regens. uirga emittunt magi ad placādos spen-
 tes et idcirco in uirga sustinent hos alligatos. uirga
 etiā uinūt phi reges et mgri. vt di. ysi. li. xvij. uirga
 etiā uinūt viatores agroz et areaz seu pratorū defē-
 sores. legati et nūcij ac pastores. Virga liquidē et tri-
 plici cōponit suba. s. ex cortice ligno et medulla. me-
 diante medulla nutrit et vegetat. mediante ligno eri-
 git et sustentat. cortice uero bñificio tegit. et ab exte-
 rioris aeris iniuria defensatur. Nā vt dicit cōmēta-
 tor supra libū de plantis. Corticez hz p pelle arbor
 lignū p osse. medullā locovene. Nā calor naturalis
 existens potissime in medulla uirge mediante ramo
 a quo pullulat humorem attrahit a stipite et radice
 et qd grossius et terrestrius est in attracto hūore trās-
 mutat in lignū et in cortice. qd uero aquosius est cō-
 uertit in frondiū multitudines. et quod uinctuosius
 est et purius transmittit ad uirge superficie vt inde p
 ducat florem vt tandē fructū generet atq; semē. Nā
 scit aut tā flos qz fructus de suba uirge line ipi cor-
 ruptōe et alia uolūtōe nā flos insensibilis de uirga
 egrediēs et erūpens uirgā nō uolat nec deflorat. h
 secundat eā potuac pfiat et decorat. uirga itaq; nō p-
 cipit secundatōis grāz nec potētā generandi. ex cōm-
 ptōne semis sicut aiantia h ex roze celesti piter et calo-
 re solis. Virga aut ex qd ascēdit sursum sp tendit et su-
 am summitatē uersus celū erigit quōsq; pueniat ad
 perfectū incrementū. et est media int ramū et stipitē
 seu radicē a qd caput fructū et inter fructū quē pdu-
 cit. ex sube sue tenentudie flexibilia ē ualde et defaci-
 li inclinabilis in quouis ptē. Itē uirga extrinsecus ari-
 da et sicca aspa et nodosa. h interi⁹ mollis ē in medul-
 la. et sub cortice hūorosa. qnto aut uirga plus crescit
 tāto a terra plus recedit. et qnto sursum altū sustol-
 lit tāto in cū acumie galior et acutior inuenit. Item
 uirgo ex se dē erecta h qñ ē nouella si casu aliq ad
 terrā incuruet difficile ē vt indurata in illa curuitate
 ad rectitudinē reuocet imo sepe facilius frangit qz
 rectificet. qñ uero uirga inuenit curua in igne p-
 nit et per calorē eius rigorem et duriciā resoluentem
 et remollientē ad formam rectitudinis facilius redu-

et. Item virga canibus e odiosa et pualis. q: vga
eoz insolentia coerces. De vgalto. *Arxvi.*

Virgultum a virga est
dicitur fm Mug. est enim locus vbi multitudo
crescit virgaru. fm aut Psido. li. xvij. virgultu est ra
m? qui de robore ipsius arboris pullulat. Sed vga
dr que de ramis onit et pcedit i hyeme vilescit. in ve
re vero placet quia tunc virescit z florescit precisum
rursus pullulat et renouiscit a terra in suo ortu elon
gatur. et qnto plus crescit tanto plus versus eleuat
celu. aliqui dicat virgultu viridariu vl' virescu locus
scz viridis et amenus. plantis et herbis viuentibus
consitus sicut supra de orto pater. quere in littera *O*
zc. De vite. *Lap. cxxvij.*

Vitis dicitur a vincien
do q: vincitur et ligat. fm Psido. aut vitis e
dicitur eo q: vim habeat citius radicandi. vel ideo di
citur vitis eo q: vim habeat vt inuicē vites se in
nectant vicinisq; arboribz repozitudo religenē. est em
earu natura flexibilis. s. quasi brachijs quibusdam
quicquid cōprehenderit teneant et constringat. et
illa ligamina quibz arbores vel palos capiunt. capō
li dicunt sic dicit eo q: arbores capiunt vel inuicē se
cōuertunt quo adnunculo palmitēs ventos susti
nent et turbines ne frāgātur. dicunt etiā columbi qā
sunt sicut anuli quibz prima queqz ligant ne longi?
laxari palmites ventozū flatio dissipent z sine peri
culo fructus suos sustineant. vitibz aut ista maxime
cōueniunt oblaqueatio. Oblaqueari aut est terram
circa radicē apire et velut lacus efficere vt radix hu
more abundāns humectet et calous solaris radio
facilius penetret. Itē cōuenit eis potatio. et est puta
re virgam et vite lupacuam ressecare. cuius flagel
lum luxuriat. Itē eis cōuenit ppaginatio. z ē ppa
gi nare flagellū vitis supfermere et quasi porro porri
gere et hinc ppagines dicuntur primē. s. vitis extensio
nes. Item cōuenit fossio z ē fodere terrā mouere fos
sio vel ligone vt radices z herbe supflue ammo
ueant. Item eis cōuenit pstinatio. pstinare autē ē
parillare. i. palos figere circa vites vt sustēnt vt di
cit papias et dicitur a pango gis ri qd idē est q: pa
los figere vel plantare. vt dicit idem fm Psido. autē
pstinare ē sumo vel terra pingui vitem pascere vel
nutrire vt amplius fructificet. Item eis cōuenit pā
pinatio. est aut pampinare pampinos id est folia su
perflua de vite amouere vt vite liberius aerem pu
rum capiant et folijs non obumbrate citius mature
scant. pampini aut vt dicit Psido. sunt folia quozum
subsidio fructus vitis ab ardore et frigore defensat z
aduersus oēm iniuriā premuntur qui pampini vt
Psido. ideo sunt intercali vt solaris radius ad maturita
tem fructus facilius admittat. et sunt dicit pampini
eo q: de palmitē pendant vt dicit idem li. xvij. Itē
eis conuenit vindematio et est vindemare de vite
vitas demere qd sit qñ fruct? vince pcedunt et re
colligunt. De vitibz autē dicit Pl. li. xvij. ca. xxij. vi
tis qñ psciditur tpe congruo z modo debito et pre
cisione vites recipit et cōcipit materiā ex qua fruct?
vel flores imposterū pariant nisi cū precisione ca

stigare? superfluoꝝ tota infecunda et sterilis redde
retur. nihil enim audius nascitur et ideo nisi vitrea
ad pariendū feruent non est paritura fructus. in vi
te aut est natura vt malit parere qz viuere. et ideo qe
quid de materia supflua a vite demitur fructui acce
dit vites vero putatōnis tēpore quāto cito putant
tanto plus effundunt de materia et quāto serua tū
to fert fructū vberiorē ita tū q: putatio ip̄s debuit
nō excedat. vñ vites graciles et tenues citius opoz
putare validas aut nouissime. Debet aut pcedis fie
ri oblique inter duas gēmas. ita vt in parte opposi
ta gemine p̄sionis h̄arvulus ideo autē d̄z fieri ob
lique et nō directe vt cito descendat et defluant gut
tule plumales per quarū frequentā z permanentiā
sup planā infassuraz vitis summitas ledere? vt qñ
to vitis est gracilio z macioꝝ tanto plus ē de ea pu
tandū. qñ aut pampinatōe indiget non d̄z remoue
ri solū quod ē circa vna nisi vinea sit nouella s̄ po
tius alia q̄ magis sunt remota. hoc enī vna supplan
taret. quicqd vero erūpit et pullulat alias q̄ ab ocu
lis sine geminis spurū et inutile iudicat z statim est
rūpendū. Item idē. c. xxij. vitibz accidit morbo spe
cialis. s. qñ germina nimis tempestiue auferunt aut
qñ in supinū incidant aut qñ noxio roze vel ymbre
floratōis tpe pfundunt. aut qñ nouella germina pu
ina aut frigore decoquunt. aut qñ ab impitis culti
ribus aut terre fossionibus radices vulnere inuio
se ledunt et quādo desquamant. i. a suo cortice tota
liter spoliuntur. Inter oia aut maxime leditur quā
do foras ymber peunt palmitē florescentes qz simul
deflunt ip̄e fructus. Ex aere aut corrupto et roze vel
ymbre noxio crescunt qdam vermes z eruce et testu
dines vitis germina et folia depascentes et eaz sic de
pastam facile derelinquūt. nascit aut hoc malū in tē
pore nimis humido atq; lento. Accidit aut eis ali
morbus que araneū vocant vinitiores quia ex flama
venti noxio et ymbre corrupto generant quedā tele
quasi araneū quibz obuoluuntur fructus et con
sumunt et adurunt. Ledit etiā vitem raphanus.
odit etiam et caulē et omē olus. vñ quādo talia vit
bus sunt vicina tristes et egre efficiunt vitū quide
et alumen et aqua marina z sabe ac vicia putamina
ultima et maxime intereuntia vitum sunt venena
Mucosiq; Pl. li. xvij. c. ij. dicit idē vt apud p̄sicos
vites inter magnas arbores numerabant. In aliq;
bus enī partibus sunt vites ita magne vt ex earum
truncis statue fiat z colūne. vt pz in simulacro iouis
in vrbe populonia super tectū etiā tēplī ephesie dia
ne vna vite antiquitas scādebat. Colūne quoq; de
talibus vitibus facte diutissime pmanēt incorrupte
In paucis enim lignis natura eternior est q̄ in vite
nullo sine crescunt. et circa domos z villas circūdu
ci p̄t. leuant etiā in mltis p̄tib? ad vltimū vel p̄p̄t a
bois sumitates et eoz rami qñ maritali effectu suū
brachijs se p̄nectunt. Arbor ē vna etiā medicina
lis tam in folijs qz in fructu et emittit z reddit liquo
rem succis oim arborū melioꝝ. quādo presanditur
lacrimā emittit purissimā. et illa lacrima colligis ad
bibetur. per illius licrimē emulsionem depurat et
substantialis humoꝝ in radice. vnde fructus postea
surgit dulcio: et purioꝝ ex ipsa vite. folia vitis sunt la

interius plana viridia et mollia. exterius autē valliculata et villosa in extremitate. lateribus intercisā et acuta multā obūbrantia quoz vimb: estuantib: et q̄ escere cupientib: est iocūda. et sunt multū medicinalia. nā vulnera mūdant et munda sanant in aqua de cocta refrigerant. calozē febuzē mitigant estuatōem et timozē stomachi cathaplasinata mire sedāt pregnā tē adiuuant. somnū puocant et cerebrū recreāt et cōdūant. eius lacrima potata sepe calculos frangit. vt dicit dias. visuz acut lippitudinē oculozū tollit. moribus venenans et veratōnib: succurrit. cinis etiam eius valet ad p̄dicta quā succo rutbe et oleo admixtū timozē splenis spergit vt dicit idem Pli. li. xiiii. ca. j. vbi dicit folia vitū dolozes capitis amputat inflatōnes sedant. cū farina ordei arthetica iuuāt. dissentericos valde iuuant si eoz succū bibant patiētes. lacrima eius cū oleo sup locū pilosillum illito modo piloltri. pilos amputat et hoc facit maxime lacrima quā ramus vitis viridis emittit et resudat. verucas tollit. cortex vitū et folia arida vulneruz sanguinē sedant ipm̄q: vlnus conglutinant et sanant cinis vitū mor fistulam purgat atq: curat. neruorū dolozes et contractōes mitigat. scorpionū et canū plagas cū oleo sanant citius. cinis coruzis per se pilos ablatos restaurat et multiplicat. Hucusq: Pli.

De vite aggregiti.

Cap. dxxviii.

Vitis aggregitis est labrusca sic dicta q̄ i terre marginib: crescit a labro em̄ d̄ labrusca. s. ab extremitate terre vbi nascitur sicut dicit ysi. li. xiiii. Est autē similis vini vimifera in folijs s̄ non in fructu nam fructū facit modicū aut nullū et si quē fecerit ille durus ē et stiptic⁹ et amarus vits vimifera degenerat sepe in labruscam quādo non colit nec putat. et ecōuerso de labrusca fit vitis vimifera per culturā debitam et tonsuraz vt dicit Pli. et q̄uis labrusca non sit quo ad cibū utilis ē tū quo ad medicinā. nā eius radix elixa in aqua pluuiali et mixto vino ydropicos curat. oēs maculas tollit tussim cōpesat puluis radicis eius p̄ra defectū stomachi mire subuenit vt dicit dias. Pli. aut li. xiiii. ca. ij. dicit sic. labrusca grece ampeloe sargie appellat ipis folijs vinoso cortice fert vvas rubētes modo cocci quarū succo mulieres cutem faciei purgant. et ille vve cū folijs et succo trite vtiliter apponūt. vicijs corarū et lūboz trite cū aceto scabiē bois et quadru pedum curant. Hucusq: Pli.

De vitulamune.

Cap. dxxix.

Vitulamen a vite dicitur illa planta bastarda siue spuria et infructuosa que nascit a radice vitis siue aks. nō pcedēs et ipis gemmis et tales plante degeneres sunt et in naturales. et ideo non fructificant s̄ vitē onerant et grauant. et fructū impediunt ac retardāt. nā humozē attrahūt a radice qui deberet transferri ad fructū nutriendū et augmentandū. et ideo d̄ citius extirpantur ne diutius crescentes diminuunt fructum vitis. et ideo tales plāte adulterine dicunt spuria vitulamuna. degenerantia et non naturalia vt habet li. sap. ca. iij. et est beclra rabani et antiquoz. q̄uis Aug⁹.

in li. de doctrina xp̄iana dicit. q̄ melius dicerētur ad alterum plantagines. quod quidē verū est q̄ ad simplicium intellectū vera tū sra est et bona quo ad intelligentes. s. spuria vitulamuna.

De vinea.

Cap. dxxx.

Vinea vt dicit papias

est locus vbi plantant vites vñ et vinetum vocamus locū vbi consita ē multitudo vitū. vinea diligenter excolitur et ab oibus supfluis expurgat et a cultoribus sepe illustrat et ne ledat a bestijs maceris et sepibus circūdat et ne diripiant fructus ei⁹ curstos in ea super speculā ordinat. in hyeme sine custodia relinquit s̄ in autūno a multis frequētatur. i hyeme valde pallet in vere et in estate viret. floret ac redoleat. s̄ in autūno fructu gaudet. odor florentis vinee omni venenoso ptrinat. et ideo ipsa florentia fugiunt colubū et bufones sustinere eius flagrantiam nō valentes. viroze amenitate delectat visuz. flagrantia et aromaticitate afficit olfactuz. saponis suauitate reficit gustum folioz lenitat⁹ demulcet tactū. aerem diligit purum serenum vt dicit plī. et minus diligit tempus nubilosum terram diligit calidam et siccam mediocriter pinguem ac dulcem. nam quando terra est nimis pinguis vel nimis humida luxuriat in ramos et in folia et paucos h̄ fructus. q̄si vero sra arenosa et nimis macra fuerit. cito deficit et arefcit cum nō inueniat sufficiens fundamentū seu nutrimentū similiter si fuerit in terra amara vel saluginosa corūpitur radix eius malitioso humore radicis subq: subintrante. et ideo diligit terrā dulcē et in suis qualitatib: tpatam et ideo mōtes alti soli bñ expositi sunt optima loca ad vineam. q̄ in eis est humoz dulcis et calor fortis. et quāto vinea soli magis est exposita tāto fructus reddit dulcior. Primo autē est fruct⁹ viridis durus stipticus et acetosus. deinde p̄ decoctōz solis dulcis efficitur et deliciosus. sub folijs em̄ ipius vinee latitant vulpes vvas vinee corrodentes auide et deuastantes. et maxime vbi custodes sunt negligentes nec pdest q̄ aliqui minus sapiētes ponūt et claudunt vulpium aduersarios. i. canes intra vitum maceries siue sepes. nā plus demollinūt et destruiunt vvas vinee sic inclui pauci canes q̄ furtine facerent plures vulpes vt dicit yfido. et ideo sapientes vinitoroz summa studeat diligētia ne subintrent porci seu canes domestici seu vulpes. a muscarū autē et vernū corrosione nō p̄t fuari vinea nisi pipius manū q̄ oia in sua continet potestate. vt dicit ysi. et saluat magnifice vniuersa. De vva. Ca. dxxxj

Vva ab humeo mesdi

caē et est dicta q̄si humida eo q̄ intrinsecus humozis ē plena. vt dicit ysi. li. xvij. Et tribus autēz cōponit vva. s. et folliculis glareā et arillis. folliculi dicunt vinaria siue tece in quib: glareā cōtinet. et ē glareā succus siue hūoz pinguis ipi⁹ vve. Arilli autē dicunt puula gna q̄ sunt in racemo et dicunt alio nomine acini ab aceo ces. et d̄z dicit hic acinus m. sicut p̄ in maior volumie p̄stiani. vbi d̄z illd̄ verbi paulini Expm̄it humētes acinos in quib: liquēt q̄z liquēt. aliq̄ tū dicunt h̄ acinū. Vva ei⁹ ē generale nomē ad botros

et racemos. nā pprie ē multozū granoyz coadunatio
 racemus autē dicit vñū granū. Botrus autē vuaruz
 cōgeries vel cōgregatio que gallice dicitur moissine. Fm
 autē Papi. et Jsi. racemus ē botromis ps siue ramus
 culus cū vuis pfcatus. vnde a ramo dicitur racemus Fm
 Jsi. vne autē a multis dicunt suburbane eo qd in vr-
 bibus vendunt ad comedendū. cōmendat enim eas
 et species et iocunditas saporis quarū mltē sunt spe-
 cies. sicut precoque sic vocata quia cito maturescunt
 et ante oēs calozē solari decoquuntur. q̄s greci lageos
 dicunt qz festinant ad maturitatē sicut lepus. Item
 sunt purpuree a calozē purpureo sic vocate. Jtē sunt
 verticarie sic dicte a magnitudine sicut dactili a lon-
 gitudine. Item sunt stephanice a rotunditate nuncu-
 pate. Item sunt cerance sic dicte eo qd rubeant velut
 ignis. Sunt autē 7 amineevue. s. albe muneo. i. calozē
 rubeo nō pmixte. Jtē sunt apiane facientes vinum
 dulce quas nisi cito colligas pluuiz 7 ventis et ma-
 rime apubi infestant. p quarū deperdatōne apiane
 sunt vocate. Jtē sunt 7 biculbite a regiōe nomē sunt
 fortite turbines et pluuiaz 7 calozes optime sustinēt
 et in terra macra non deficiunt hmoi et dicit esse ba-
 silica. Jtē sunt argite quas nisi pmo tpe colligas aut
 in terrā cadunt aut humozē cōputrescūt. Jtē sunt et
 elbolie. i. varie q̄ neqz purpuree sunt neqz nigre ab
 elbo calozē sic dicte. elbū enim inter albū et nigrū est
 mediū. Sunt autē multe alie differentie vuaz q̄ disse-
 runt abinuices in sapore et calozē in magnitudine et
 virtute. h̄c sunt magis famose. vt dicit ysi. li. xxiij.
 Fm ysa. vō in diet. calozē vuarū quadrupliciter vari-
 atur. Sunt enim vne omnino albe. clare et aquose.
 modicū carnis habētes. cortices sūiles. ossa exigua
 sunt itez vne oino nigre grosse carnis. pui humozis
 et corticis. et ossium magnoz. sunt et citrine que ma-
 gis picipant cū albedine q̄ cū nigredine. sunt insu-
 per rufe q̄ magis accedunt ad nigredinē q̄ ad albo-
 rē. albe leniter nutriunt facile digerunt. venas pene-
 trant et vrinā puocat. nigre sunt dure digestionis.
 tñ stomachū plus pfortant. et etiā plus nutriūt quā
 do hū digerunt. Citrine autē et rufe sunt medie i po-
 tentia. et sicut dicit idē ysa. quāto vne sunt maturio-
 res tāto sunt laudabiliores et ad nutriendū 7 gene-
 randū bonū sanguinē meliores. vne que minus ha-
 bent carnis q̄ humozis laudabiliores hūozis gene-
 rat q̄ ille q̄ se plus carnis q̄ hūozis nō tñ sunt tāti
 nutriētē. De vna immatura. Cap. clxxij.

Vna immatura est fri-
 gida et sicca et mltū acerbā. et pcutit neruos
 sua sūpticitate densū et radices mūn q̄ stupescunt.
 z vident qdāmodo pgelari. virtutē autē h̄z cōstringē-
 di et colericū vomitū repmēdi et calozē epatis ex-
 tuendi. sūm auferendi. acumen calozis mitigandi.
 humozes grossos in oculis in palpebris desiccandi
 et pruritū oculoꝝ et asperitatē abstergendi. vt dicit
 ysa. De vuapassa. Cap. clxxij.

Vapassa multis mo-
 dis fit. aliqñ enim torquet illud per qd vna re-
 pendera vite ita qd non possit humidū vterius ad
 vnam ascēdere. et sic pmittitur a sole per dies aliq̄s

desiccari. 7 hoc dicit vuapassa ppter calozē solis qui
 patitur et hec est optima ad comedendum. aliquan-
 do racemi inuoluunt in pāpulis vitis 7 colligunt
 postq̄ panis ē extractus de cubano qñ calozē ē tpat
 imponunt ibi racemi inuoluti et exsicant. Sili mō
 dicunt iste vne passe. qz quandā violentiā a calozē cu-
 bani patiunt simili mō qñ in fumario fit vuapassa.
 vñ dicit alexand nequā. dant vuapassas cuban? fu-
 maria perfecta. De vuapassa dicit ysaac. in dietis. vna
 passa sicut in dulcedine est calidior si nigra ē. nec
 est nimis mollificatiua nec consumptiua sed media
 malos humozes tempat et mingat mōsiones ma-
 me qñ ē pinguis et carnosa et corticis ē tenuis et q̄
 ossa siue granula sunt exigua atqz pauca. hmoi vna
 passa ptra dolorē pectoris adiuuat. pulmonē mūdi-
 ficat. tussim sedat. vesicā 7 renes purgat. splenē 7 epa-
 ti non puenit si habuerit duriciē 7 grossitatē. vna au-
 tē passa hūis acerbitatē cū quādā ponticitate minima
 est calida q̄ sit dulcis et minus humida marie si sit
 alba. 7 ideo parū nutrit. calozē extinguit. ventrē con-
 stringit et constringit. De vno. Cap. clxxij.

Vinū dicitur quasi in
 vite natū. vel a vena eo qd potus ei? venas
 sanguine cito replet. vt dicit ysi. li. xx. vbi tractat de po-
 tu. temerū autē dicit forte vinū. eo qd teneat mentē et te-
 merarie agere sepe facit. dicit et merū qñ est purū et aq̄
 non admixtum. dicit et bachus a libero patre qd
 cabatur bachus. et dicit fuisse prim? reperitor vnis vel
 bachus dicit ab effectu. qz fortitudine sua facit bibētes
 furere et in alios debachare. Laudes autē vini non
 possit ad plenū describere etiā si viuere bachus ipe.
 Inter oēs liquoris et succos arborū vinū optime
 pncipatū. nā per oibus liquoribz vinū moderate et
 sumptū corpa plus pfortat. corda lenificat. morbos
 et vulnera sanat. vñ dicit ysa. in diet. vinū dat bonū
 nutrimentū corpi sanitatem reddit pditam ac-
 stodit calozē naturalē. pre oibus cibis et potibz con-
 forat et augmentat ppter sanularitatis consuetudinē
 qd h̄z cū natura. vñ sanguinez purissimū generat et
 turbidū purificat et clarificat. venaz oia apit. et ad
 interiora mundificāda suo subtilitate penetrat. et te-
 nebrosam fumositatē tristicie inducūat illuminat et
 qz fugat. citius corpi mēbra corborat. et vigozem
 singulis administrat. vini enim bonitatē actio aie ma-
 nifestat facit in ea tristicie et doloris obliuionē. nec
 mittit eam sentire angustā vel dolorē. acuit intellē-
 ctū et facit eā docile ad inuestigandū rem difficilē.
 animosam etiā ipam efficit et audacē. vñ pater vini
 excellentia cuius vsus puenit oibus hoibus. et in
 tpbz 7 regionibz si debito modo fm vires bibētes a
 singulis assumat. senibz enim puenit qz calozē vini eoz
 repugnat frigiditatē iuuenibz cōuenit fm cibū qz in
 natura silis est nature et etati iuuenū et adolecentū
 pueris ē cibū et medicina. et eoz calozē adhuc mple-
 to nutrimentū exhibet et augmentū et ipam buidi-
 tatē puerilē supflūā psumit et desiccāt. in frigida em
 regione et in hyeme vinū forte et multū puz puenit
 in estate vō et in calida regione vinū parū et multū
 mixturā aq̄ q̄ subtilitate vini ad remozora mēbra re-

ducit valde cito. ideo antiq̄ vocauerunt vinū tiriā-
ram magnā q̄ inuenerunt illud duax rez esse iua-
tiū calefacit enim corpa frigida et inrigidat calida
humectat sicca et humida extenuat. et desiccā h̄ ei?
calefactio et sicco ē naturalis humectatio vero et in-
frigidatō ē accidētalis. q̄ subtilitate sua portat aquā
ad mēbra que necesse habet inrigidari et humectari
vt dicit idem. In vino aut̄ p̄siderant ista substantia
siue liquor calor: sapor atq̄ odor. Nā fm̄ substantiā
vini attendit̄ subtilitas et terrestritas siue grossicies
atq̄ mediocritas. vinū substantiāliter tenue et subti-
le albū ē et darū et p̄uenit stomacho q̄ cito digeritur
et venas p̄forat. mentē non p̄cutit neq̄ ledit. nec ner-
uis nec cerebro aliquod infert nocuentū. vinū au-
tē terreste atq̄ grossum subtile ē et optimū. stoma-
chum grauat et difficile penetrat. Color aut̄ vini est
quadruplex. s. albus niger. glaucus citrinus et rose?
siue rufus. albū vero et nigrū vinū ceteris ē nun?
ca-
lidū. et albū ē magis humidū q̄ nigrū p̄pter subtili-
tatē et aquositatē dominantē. nigrū vero magis sic-
cū est p̄pter grossiciem et terrestritatē ei magis sub-
stantiāliter d̄stantes. vina vero mediocres colores ha-
bentia sunt alijs calidiora. s. vinū citrinū seu aureū
et vinum rufum et hoc fm̄ q̄ magis ab illis extremi-
tibus sunt remota. et quāto illis sunt viciniora tā-
to sunt minus calida. De vino rubeo. dxxxv.

Vinum rubereum valde
intensum in rubore sicut sanguis fortissimū
ē. et multū ledit caput et p̄cutit mentē et forte fac̄ ebr̄i-
etatein et ideo optime indiget aqua misceri. vñ si cō-
miscat̄ q̄n̄ optet et bibat̄. put̄ etatib̄ et t̄pibus et re-
gionib̄ ac p̄suetudini cōuenit atq̄ decz. multū ē lau-
dabile q̄ grossos dissoluit humorz. vias venarum
a putredie mūdificat et sanguinē purificat. maxime
si vicinum fuerit puritati. et ideo p̄uenit senib̄ quia
eoz calorē p̄forat et frigidorū humorz dissoluit abū-
dantiam in senū corpib̄ collectoz vinū rubeū neces-
se est habere saporē ponticū siue dulcē et liquorē inf̄
grossum et subtile mediocrez. et odor eius inter aro-
maticū et grauē et tale vinū ē ceteris t̄panti? ad nu-
trientū et mutat̄ facilius in sanguinē. p̄pter similitu-
dinē quā h̄z cū eo in liquore in sapore et colore. vinū
dulce et multū rubeū iuuat ad mūdificandū vicia pe-
ctoris et pulmonis. valde em̄ ē solutiū viscosi hūo-
ris et lenitiū et immundicie absorptiū. vini aut̄ cō-
siderat̄ odor. nā si vinū fuerit aromaticū sicut suū liq̄-
rē subtile ēē t̄patū. oīq̄ sordicie emūdatur et optime
digestiū et iō clarū generat sanguinē atq̄ mūdū. et ē
cordis p̄fortatiū lenificantiū et sumi grossi et obscuri
et turbidi expulsiū. vñ p̄poc. vinū inq̄t odoriferz s̄
tū? ceteris ē et leu? et digestibil? ac nutritibi?. q̄ natu-
ra iō sua p̄pleuisse se sicut actōez. vinū vō qd̄ nullius
ē odoris grossiciē insinuat. et iō ē illaudabilis nutri-
mēn nec clarificat sanguinēz nec etiā p̄fortat h̄ generat
hūozes grossos et fumū turbidū et obscurz. vñ hor-
ribilissimū hūis odorē et saporē ponticū pessimū est.
q̄ infert corpi maximū nocuentum. pessimū gene-
rat sanguinē et noxiū p̄fert corpi et instrumentū. et ma-
xime si vinū fuerit valde nigrū ad qd̄ p̄inet grossici-
es liq̄ris et prauitas odoris et pōticitas saporis. vinū

itaq̄ p̄dictis qualitatib̄ t̄patum si t̄pate et modo de-
bito bibatur naturā adiuuat laudabilem sanguinēz
generat saporē cibis et potib̄ administrat. deside-
rium et appetitum excitat vitalē naturā et natura-
lem stomachum confortat ad cibum appetendum et
recipiendum ac digerendum iuuat virtutem expul-
siuam ad expellendas feces excitat. sitim sedat. passi-
ones anime de malo in bonum alterat et immutat.
nam animā vertit ab impietate ad pietatem. ab aua-
ricia in largitatem. a superbia in humilitatem. de ti-
more in animositatem. et vt breuiter dicam vinum
moderate sumptum corporis et anime sanitas est.
Mucosq̄ Jsa. in diebis et plui. li. xiii. ix. c. vbi dicit̄
vini natura ē ip̄o hausto accedere viscera int? foris
ip̄o fuso inrigidare mēbra que ab ip̄o p̄funduntur
viriū aut̄ corporis nihil vino vtilius est si adsit mo-
dus. nihilq̄ p̄niciosius si modus in sumendo nō te-
neat. vñ antronides sapientia clarus ad alexandriū
magnū cobibens intemperantiā vini in bibendo.
Ret inq̄t memēto te bibere sanguinē terre. nā bibe-
re intempate vinū cicuta est homini seu venenū. q̄-
bus p̄ceptis si ille t̄passet. p̄fecto amicos in temulen-
tia nō interemisset vt di. p̄li. Item mala que faciū
nū intempate et immoderate sumptū tangit ibidem
in eo. li. c. vl. mentē inquit mutat in furozē in mali i-
petū et obliuionē boni. Ebr̄ioso siq̄dē inest palloz ir-
facie et gene pendule. oculorū assunt vlcera et lippi-
tudo. man? tremula linguaq̄ ligata. postera die eru-
truant alitus fedi velut de sepulcro et grauissime sen-
tiuntur in capite punctiones. amaricat frumen. s. pa-
lati summitatem amicabile. i. colera que incenditur
et calido fumo vini et actualis situs torquet guttur.
nam hec necessitas vinū sequit̄ vt bibendi p̄uencio
audacitate pariat rebibendi vnde more sanguisugevi
nolenti quāto plus bibūt tāto plus sinunt. ad hec v-
ba pli. addit ysa. dicens sic. si vinū vsq̄ ad ebrietatez
sepe assumptū fuerit rōnis lumen extinguit et vim
brutalem p̄fortat. vnde p̄manet corpus velut nauis
in mari non habēs gubernaculū aut rectorē. et sicut
nulia non habens principem neq̄ ducē. p̄pter qd̄
facit ebr̄ius rei nō annuende et laudat qd̄ in se est il-
laudabile. de sapientib̄ facit stultos. de beniuolis p-
uerfos efficit et malignos nā ebrietas est oim vicioz
fomes atq̄ causa. incidunt em̄ ebr̄iosi in homicidia
adulteria et furta et iō volentes custodire familiam
oportet eos a vino custodire ne vinū plus bibant q̄
eorū virtuti expedit et nature.

De vino nouo

Ca. dxxxvi.

Vinū nouū quod de la-
cu. i. de cuppa nouiter est sublatū vocat̄ mu-
stum q̄n. s. de torculari p̄mo est expessum. et est dicitū
quasi tenens mus. i. terrā siue lutū. mus ei grece ter-
ra dē. latine vnde et humus. terra dicit̄ humefacta.
in musto autem partes terre et feculente partibus a
queis et aeris sunt admixte in quas agens virtus
igneae fortissimam facit ebullitionem. Nam partes
igneae et aere mouent̄ sursum. partes vō terre. deor-
sum et ex tali perturbatione et repugnantia fortis fit
ebullitio donec vincente calore puri ab impuro fiat
separatio et completa digestio. Inest aut̄ musto tan-

Tri tres sunt species. s. purpurea. alba et mellina. Sed oim folia nature frigide sunt et aquose et ideo oluntine. vnde violæ cū melle et aqua decocte soluūt ventrē. similiter cū iucara macerent et i vase vitreo in soli exponantur. Aluum sanant. laxant inflatio nem. mitigant calorē febriū alterant sitim sedant se men eaz ptum mulierū eijct et erudit. lubricos oc cidit calefactōm epatis subuenit. herba quidē modi ca est viola in substantia que recens est. melior q̄ an triqua cuius flos maximi est odoris. vnde odor eius cerebri calorē mitigat et spūs animalis recreat et cō fortat. somnū puocat. q̄ cerebri refrigerat tpat hu miectat. q̄nto flos et est virtuosior tanto plus inferi us caput deprimit et in inclinat. Tri flores verna les prius oriuntur sic se citius manifestant paruitatem eius in substantia magnitudo odoris pariter et vir tuis nobiliter recōpensat vt dicit dyasc.

De vliuo.

Cap. cxiij.

Qumus nomē accepit

Qeo q̄ in locis vliuosis et humidis melius p̄ficat. nā in mōtanis et asperis minus leta est. vt di cit Tri. li. xvij. radices i terra pfundit et de pfundis terre visceribz ad nutrimentū romanorū et frodiuz humore fugit. ramos multos et nodosos et se mittit et foliorū densitate vmbra viatoribz gratā facit. Est aut arbor sterilis etenim inter glandiferos a Pli. cōpu tatur. flores bz subalbidos et odoriferos ad moduz ulie et quedā sunt grana vt cubebe. Sed ille fructus ē inutilis eius flores frequētāt apes ex eis mellis dul cedine colligentes et q̄uis quasi sterilis sit in se tamē utilis est vit. fructifere cuius fructus et palmutes sur sum erigit et suscitatur cortice bz durū et rugosum h lignum molle interius leuissimū ad sculpendū val de aptū sicut ulie. vt dicit ysidō.

De vrtica.

Cap. cxv.

Vrtica ex eo ē vocata

q̄ tactus eius corpus adurat. Est em ignee nature vt dicit Mac. feruida nō modice vis illius dicit esse. Vnde nec immerito nomē sumpsisse vide tur. Tacta q̄ exurat digitos vrtica tenentis. Vrtica aut est duplex. s. vrens et mordens pustulas et pruriginē etiā gignens. aspera quidē bz folia et acuta et etiāz subrubea. bastulas bz angulosas et villosas. et manus tangentis vrituas. et est etiā grauis odoris et subamari saporis. Et alia quidē est vrtica mortua folia hīs albiora. et molliora magis rotunda. et tan gentes non exurit. florem habet nunc rubeū nūc al beū et valde grauis odoris piter et saporis ē. Vtra qz vrtica est medicinalis. nā succus eius cū vino bi bitus valet p̄ histericiā et contra colericā passionem cū melle curat antiquā tussim. et mundat pulmones et ventris inflatō em sedat et timorē. folia eius cū sa le contrita vulnera sordida mundāt et curāt. similē morsum canis. sanāt etiā caneros radix cōtrita cū vi no et cocta in oleo. valet contra tumorē splenis. suc cus eius fluxum sanguinis de naribz sistit. cū mirra menstrua stringit. semen ei cū precipue mixtū mel li et pipi mouet venerē et puocat vrinā. herba recēs cocta vntre mollit si comedat. vnde dicit Pli. et p̄ci

epit vrticā recentē cū pmo crescit in marcio decoque re per modū olei et comedere contra multas corpus. passiones. vtilior tamē est in medicina q̄ in esca.

De zizania.

Cap. cxviij.

Zizania herba queda

est de qua Tri. li. xiiij. quā poete infelix lolius dicunt eo q̄ sit inutile et infecundū. et feminini gene ris in singulari et neutri in plurali. vt dicit idē. Na scitur aut inter triticū rēpibz corruptis atqz siccis q̄ diu est in herba similis est tritico et ab eo poterit vit discerni. suffocat aut ipm triticū atqz ledit. nisi nisi ab eo cautius lepetur cū cautela magna. est zizania quā do recens est eradicanda ne ppter similitudinē quā habet cū tritico vel zizanijs parcaē vel triticū sub zi zanie specie euellat. Cautius est ergo vt qm triticum a zizanijs non discernit vsqz ad messem vtrūqz cre scere permittat. et tunc zizania p semen cognita a tri co discreta p fasciculos colligant. et tritico quidē i bo reis collecto. zizania p fasciculos cōburant. baby au tem zizania vim acutā et qdammodo venenosā. et id inebuat. et mentē percūt et caput ledit. imurat sapo rem panis cui admisceat et inficit. et si multa quanti tate comedaē valde ledit imo qmzqz interimit et occi dit q̄uis aut noxia sit interius i corpore ad edendū vtilis tamē extrinsecus est ad medendū. nā si cū fari na ordei et puluere thuris ac croci immisceat conce ptum adiuuat in mulieribus atqz partum mixta cū sulphure et aceto valet contra impetiginē serpigines et prurimum. mixta cū semine lini et in vino cocta dis soluit apostema sclerotici siue durū decocta cū semi ne cortice et radice sanat vulnus et mūdificat putre factū valet etiā ptra fistulā et ptra cancerū. mire puo cat menstrua et mūdificat matricē et disponit ac p parat ad conceptum. vt dicit Pli. et dyasc.

De zinzibere.

Cap. cxv.

Zinziber est radix her

Deet est calidū et humiduz vt d̄ in plat. et ē aliud domesticū aliud siluestre. Siluestre acutiorem bz sapore domestico et ē solidius. colore non adeo al bū h̄ facilius frangit. valet p̄ frigiditas eas pectoris et pulmonis. stomachi dolorē et intestinorū et inclu sa ventositate venientē mitigat et dissoluit si vinū de coctōis ei cū cinimo calidū assumat. stomachū con fortat et digestionē pcurat. visuz acuit et pannū siue telū in oculis extenuat et cōsumit. et hoc meli⁹ facit domesticū q̄ siluestre q̄nto albi⁹ est et recētius tanto ē acuti⁹ et meli⁹ p duos vel p tres annos suant i bo na efficacia. h̄ post arefat et a vmbz pforat. Propter hūiditatē em suā putredim ē apparatus. vt dic̄ ysaac vñ q̄ vult illud diu⁹ resuare opz vt ponat inf̄ pi per vt pipis siccitate humo⁹ zinziberis tpetur. vi di cit idem.

De sedoario

Ca. cxviij.

Sedoarium est caliduz

et sicū et ē domesticū magis eligendū. et il lud qd est magis citrinū tenue et longū i sapore acu tū nō perforatū. Siluestre ē subalbidū et spiticū cū acumie modica valz ad illa q̄ zinzib. h̄ stomachum et corp⁹ pforat et appetitū puocat vt dicit Plat.

canis, camelus et asinus et quedā sunt debilis mēo-
 ric, vt strudo et columba, et solus hō memozat obli-
 ta vt dicit Auicē, multa tñ aialia retinent memorā
 eoz que vident et addiscūt, vt dicit arst. li. j. In sol
 aut hoibus est memoria prout memoria subiacer ra-
 tionem. Et ideo di. Aug. li. de ciui. xi. j. est in q̄t admi-
 rada quedā in brutis prudētia in quibz tamē nulla
 sit pprie loquendo scientia, quedā tñ in eis similitu-
 do scientie reperitur, euidentē em̄ hñt sollicitā in edu-
 catōne fetuū in edificatōne latibuloz et mansionuz
 in inquisitione nutrimentoz, in medicatōne vulne-
 rū, in fuga nocuozū, in presagio mutatiōnis tēporuz
 futurū, in cognitiōne et amore parū suoz, nā ceruus
 ceruam diligit, et leo leonaz et vrsus vrsam et lic de
 alijs. Dicit aut arst. q̄ in omni animali est radica-
 bile membrū quod pncipiū est oim virtutū natura-
 lium et spiritalium et aialium, et hoc ē cor vel aliq̄d
 loco eius, a cuius radice vt dicit Auicē, incipit omni-
 um animalium creatio, formatio et figuratio, forma
 to animali bruto et perfecto, sciētē habet reflexam ad
 suū materiale et originale principū, s. ad ipam terrā
 sola em̄ statura erecta est a nature principie homi-
 ni referuata in quo natura hominis supra cuncta ani-
 mantia est nobilitata et mirabiliter sublimata vt dicit
 poeta, Os homini sublime dedit celumqz tueri tē.
 Propter qd dicit Basilius, si homo corpis voluptate
 sedat obediendo ventris luxuriz cōpatus est iu-
 mentis insipientibz et similis factus ē illis. Item dicit
 Basilius, omnia fere terre animantia genitali calo-
 re stimulante ad p̄p̄agatiōem sui generis et successi-
 onē plus animantē et hoc potissime accidit tpe verna-
 li qñ virtus caloris celestis incipit in animantiū cor-
 poribz q̄ddamimō dñari. Simile dicit Arst. et etiā
 Auicē, omne inquit animal hñs semen generat
 animal sibi simile, et ideo animali non valenti suare
 speciem suaz in se dedit natura membrum vt semen
 expellat, et aliud membrum vt semen recipiat sicut
 in femina est matrix et hoc ē generale omnibus ani-
 malibus in quibz est discretio ferus, q̄ masculus hz
 se p̄ modū forme femina p̄ modū materic, et idē omne
 femininū hz matrix vel aliud loco matricis in quo
 suscipiat seu suum et hoc accidit diuersimode in di-
 uersis, q̄ alio mō in ouantibz et alio mō in alijs aia-
 libz, interius perfecta animalia p̄cipientibz sicut d
 multis exemplificat Auicē, p̄fert aut Auicē, seq̄ns
 Arst, omnia aialia hñtia sanguinē nō hñtibz, et dicit q̄
 illa simpliciter sunt nobilioza et maiorā in quantita-
 te et virtute exceptis paucis beluis aquaticis et ma-
 rinis, et subdit q̄ omne aial hñs sanguinē nobilem
 quatuor mouet instrumentis q̄ quatuor pedibz vt
 in brutis, aut duabz manibz et duobus pedibz vt p̄
 in hoibus, similiter et duabz alis et duobz pedibus
 vt patet in aurbz pennatis, multa tñ inueniuntē ani-
 mantia plures pedes hñtia, vt patet in canis et in
 erucis et in alijs similiter et plures alas, vt p̄ in pa-
 pilionibz apibz et locustis, in istis minus viget san-
 guis, qui nature est thesaurus, p̄pter quod plus et ef-
 ficacius operant quatuor organa in primis q̄ mul-
 tiplicia in secundis et habilioza sunt mēbra et effica-
 ciora multa animalū ad operandū in pte anteriori
 q̄ in posteriori, quia caloris sanguinis cordis plus

participant et eis vicinuis appropinquāt. Genera-
 les aut animalū p̄prietates tangit Auicē, sic dicens
 cōmunicant aut quedā animalia in membris vt hō
 et equus in corne et in merno, discrepant aut inter se
 in multis, p̄mo in qualitate et habitudine mēbrorū
 tā simpliciz q̄ cōpositoz, vt testudo habet cōchas
 et hericus spinas et hō non, et equus habet caudā et
 hō non. Item discrepāt in quantitate, vt os siue ap-
 tura oculi noctue ē magna et aptura oculi aquile p-
 ua. Itē discrepāt in numero, q̄ qdā s̄ bipedalia qdā
 q̄drupedalia qdā mlupedalia, vt p̄ in araneis q̄z
 quedā hñt pedes octo et quedā habent decē. Itē in
 in qualitate i calore et in figura, aut in mollicie et du-
 ricie, vt pes bouis est valde durus, pes vō hominis
 valde mollis. Item discrepant in situatione vt patz
 in māmullis eque et elephātis, nam māmille elephā-
 tis sub pectore et eque sub inguine sitū habēt. Item
 discrepant in actōe vt patet in elephantis naribus
 quibus pugnat. Item differunt in passione, vt patz
 in ecclis vesperilionis qui sunt valde debiles et p̄-
 dicit ecduerso sunt valde fortes vt dicit Auicē. Itē
 differūt animi appetitu, nā quedā sunt fortis appeti-
 titus ad coim, et quedā debilis vt turc et elephas et
 quedā appetunt cū omni specie et quedā tñ cū sua,
 et quedā sunt semp continētia vt apes. Item quedā
 sunt magne auditatis et voracitatis in edēdo et idē
 venant de nocte vt lupi qui dicuntē habala, et qdāz
 de die vt accipiter et aquila, et quedā vtroqz tēpore
 scilicet de die et nocte sicut catti. Item in omni anima-
 li necessaria sunt diuersa membra sibi iuncta submi-
 nistrantia, p̄pter diuersitatē operationuz, vñ et ossa
 sunt necessaria vt sint totius corpis sustentamentuz
 cartillagines necessarie sunt ad defensionē carnis s̄
 ossū lesione, nerui etiā necessarij sunt ad mēbroz cō-
 iunctōem, et sensus ac motus p̄ mēbra deponatōem
 et sunt duri ad incisionē et flexibiles, p̄pter incurua-
 tōem, caro sunt necessaria, p̄pter vacui impletionē et
 caloris vitalis p̄ruatōem, cor necessariū ē, p̄pter p̄-
 cipū vite et spiritū generatōem, pulmo, p̄pter ne-
 cessitatē respirandi et frigidū aeris attrahendi ad ca-
 loris cordis mitigatōem, stomachus, p̄pter abozū
 p̄mā digestiōem, epatis substātia ē necessaria ad san-
 guinis generatōem, vene sunt necessarie ad sangui-
 nis per mēbra deponatōem, intestina fuerunt neces-
 saria ad fecis deponatōem et euacuatiōem, renes et
 genitalia ad speciei conseruatōes, fel necessariū est, p̄-
 p̄pter digestiōis cōsoratōes, splen supfluit humoris
 melancolici recollectōes, Caput cū suis cōtenus su-
 it necessariū ad totius corpis sustentationē et gub-
 nationem, collum sunt necessariū propter corpis
 et capitis cōiunctōem et ad cibi ac potus ad stoma-
 chum transductionem, pectus necessariū est ad cor-
 dis et spiritalium membrorū defensionē, brachia et
 manus ad operationem latera et coste ad naturalū
 membrorū conseruationem, crura et pedes ad cor-
 poris supportatōem et voluntariā de loco ad locū
 corporis motionem, cutis ē necessaria ad oim interi-
 orū ab extrinseco nocumēto munitē, et pili necessa-
 rij s̄ ad cutis p̄ruatōes, ungule s̄ necessarie ad ex-
 tremitatū custodiōes, et eē in multis aialibz ad defē-
 onē, Ingenjata ē cū natura in singul aiantibz vt ali-

quid habeat munimēti p̄tra lesionē. et ideo cerui habent cornua. ap̄i culmos et leones vtunt̄ vnguibz p̄ mucrone et sic patet q̄ in aialibus nihil sup̄fluitz nihil diminutū. munoza aut̄ aialia q̄ carent dēribus acutis et vnguibz et cornibz agilitate z mēbroz abilitate ad fugā munimēt. vt patet in lepouibz z damulis et h̄mōi. Item omne animal generās animal aliud habet oculos preter talpam que h̄z oculos clausos tela et hec tela data est ei. p̄pter debilitatē visus z omne animal h̄ns aures mouet eas preter hoīem z omne animal spirat h̄z quedāz p̄ vias manifestas vt per os et per nares. et quedā per vias occultas sc̄z p̄ per occultos poros vt apes et musce et aialia anulo si corpis. et omne animal quadrupes habens sanguinē habet medullā et maxime homo habet de medulla respectu sui corpis. et hoc fuit necessariuz p̄p̄ eius multiplices operatōnes. et omne animal habēs cornua h̄z soleas pedis sc̄ssas excepto animalī vni cornū qd̄ vnū cornū h̄z in fronte. z vnā soleam in pede sicut equ⁹. et omne animal cornutū habet cornua cū preter ceruum et vnicornē. et omne animal cornutū est quadrupes h̄ns. sc̄. cornua naturaliter excepto serpente quodā in egypto qui cornutus inuenitur et cerastes a multis nuncupat̄ et dico de animalibus cornua habentibz de natura ossis. nā testudines quedāz habent cornua mollia et viscosa tñ cornua non sunt h̄z potius quedā additamēta cū quibz testudines quia debiles sunt visus vias sibi querūt et si qua occurrerint eis dura statim cornua retrahunt z inter suas conchulas se recondūt. nā suis cōchulis vtunt̄ pro domibz et p̄ castris. Item quedā animalia habent dentes in vtraqz mandibula. et q̄dam inferius tñ. et que non habent dentes in superiorī mandibula sunt cornuta q̄ materia illa transit in cornua. nullū animal habens dentes recuruos siue culmos vt aper habet cornua quia materia illa transit in culmos. culmus enim et cornua simul nō conueniunt et animalia deputata prede habent dentes diuisos et acutos z melius possunt intrare predā et euellere frustum vt lupi et leones. animalia vero domestica vt vacca et domestica bilia vt elephas z camelus dentes h̄nt equales z continuos quasi sint vnū vt melius comedant herbā et equalins prescandant eam circa terrā. nec h̄z aliquod animal plures ordines dentū in ore q̄z duos exceptis piscibz q̄ preter dentes maiores quos h̄nt interiori et distātes in mandibulus h̄nt interiori dentes quodāmodo in istos quibz vt dicit arist. recolligunt cibos ne aque liquiditate de ore citius diluant̄ vt p̄ in lupis aquaticis. i. lucijs et enām in multis alijs. in india tñ dicitur esse animal monstruosum simile corpe vrsō et in cruce homini et in facie et habz caput rubeū sicut mīnium. os maximū et horrendū et in vtraqz mandibula tres ordines dentū inuicē distinctoz cuius et tremitates sunt vt leonis. et cauda eius ē similis caude scorpionis agrestis habentis aculeū z percutit pilis suis sicut porcus agrestis suis fetis z h̄z vocē horribilem sicut vocē tube et est velocis cursus et comedit homines z inter omēs bestias terre nulla crudelior nulla monstruosior inuenitur vt dicit Aluic. z hec bestia grece vocatur baricus vt dicit idem. p̄li. autē

li. viij. ca. xij. apud medos inquit vt scribit belpas est bestia pniciosissima quā mancozā vocant habēs triplicem dentū ordinē pectinatim sibi alterutrum coeuntē. auriculis et facie homini similis ē. glaucos habet oculos et colozes sanguineū. leoni similis. cauda scorpionis modo spicula ingerens et infigena. z vocem habet voci hominis similem vt si mscatur voci hominis fistule et tube videtur in concentibus conuenire zc. vnde idem est animal de quo Aluic. loquitur z p̄bi. Itē omne animal generans animal habet duos renes et vesicaz h̄z animalia ouantia nō h̄nt renes vel vesicam sup̄fluitas enī humidi in ambus transit in vngues z in pennas. in nata libz trāsit in conchulas et in squamas. z ideo uon indigent mēbro superflui h̄ndi receptiuo. Itē omne animal h̄ns cornū et non h̄ns dentes superius rumiā z h̄z plures ventres vnū valde magnū et aliū minorem vnū longū et alium amplū et causa quare h̄nt multos ventres est multiplex digestio quia suus cibo est siccus et non bene masticatus. i principio p̄pter auiditatem comedendi z ideo debet iterū masticari. de maiori aut̄ ventre attrahitur abus ad os vt iterum masticet. et sic masticatus transmittitur ad secundū ventrem vt ibi digerat̄ z sic masticare vocatur ruminare vt dicit auicē. Itē dicit auicē. li. ij. c. j. Ego dico q̄ omne animal h̄ns sepum habet cerebrūz pingue et qd̄ non h̄z sepum nō habet medullā vinctuosam et omne spirans habet pulmonē vel aliquid loco pulmonis sicut pisces branchos p̄ quos aqua cum aere attrahit et post emitit. et omne animal h̄ns sanguinem habet cor et epar. que vero carent sanguine carent corde. h̄nt tñ loco cordis aliqd̄ in quo est sedes vite. Item oia animalia generantia h̄nt fel. quedāz occulte vt ceruus equus mulus et quedā manifeste Solus delphinus caret felle licet generet et spiret. Animalia aut̄ ouantia h̄nt fel magnū vel puū. sicut pisces et serpentes. Item dicit idem q̄ omne animal h̄ns sanguinē h̄z semē et omne sanguinosum generans aliud h̄z q̄nqz sensus nisi quoddā genus muris cuius oculi sunt coopu et habz pupillā sub corio z vie sentium in aliquibz sunt occulte vt aures z nares in piscibz qui audiūt vt patet q̄ fugiunt strepitū z olfaciūt aliter non venirent ad rhete. p̄pter lac z carnes affas. p̄pter q̄s cancri intrāt sportulas piscatorū et id dicit arist. vt di. au. q̄ delphinū z vnū aliū genus piscū ad tonitruū et aliū motū magnū et sonitū repentinū cadunt ad fundū sicut in eis esset epi lentia et tūc capiūt ac si eēt ebrii. et fugiūt a loco alutōis alteri⁹ piscis infecti et fugiūt a sanguine alterius piscis. z fugiunt sordida rberia et sportulas immundas et libēt subitrant nouas. et aialia anulosi corpis h̄nt acutos sensus q̄uis occultos vt apes z formice vñ audiūt a remotis z olfaciunt et i quibusdā odoribus delectant̄. et in quibusdā interficiunt vt odore sulphuris et p̄buste pellis z busti cornu cerui. vñ apes nō manēt in loco mali odoris. h̄z q̄scūt in loco odoris. et vbi est dulcedo vt diē idē. Itē vt diē idē differūt aialia in mō vociferandi. q̄ qd̄z h̄nt vocē forte et acutā q̄dam debile et remissā. Quedā aut̄ valde modicā sine nullā et sola aialia h̄ntia tracheā arteriā et pulmonē z respirantia dāt vocē. Sz q̄ nō respirāt

carnes multas sunt nutritiue et velociter digeruntur. cito a membris dissoluuntur. quidam vero pascuntur in locis siccis et montuosis et ideo eorum carnes sunt laudabiliores. in custodienda et regenda sanitate conuenientiores et in fortitudine et duratione in membris perfectiores. Animalia autem que domesticantur et pascuntur in domibus carnes habent viscosiores et grossiores propter multas confectiones et cibi sui corruptiones. et ideo durioris sunt nutrimenti. ad digerendum in stomacho et epate tardiores. Nam ut dicit Hippocrates ad cognitionem bonitatis nature animalium quo ad corporis nutrimentum confert scire loca et pascua ubi nutriuntur. aerem humidum vel siccum in quo conuersantur et quantitatem motus et quietis. qualiter. scilicet in exercitio vel otio naturaliter vel accidentaliter disponuntur. animalia autem que naturaliter sunt domestica minoris caloris sunt et maioris humiditatis quam siluestria et ideo eorum carnes sunt molliores et ad digerendum faciliores. ex multa enim quiete porci clauduntur et per inclusum calorem humores grossi dissoluuntur et carnes mollescent et attenuantur et quod nimium comedunt et bibunt augmentant eorum superfluitates et pinguedines multiplicant. et ideo talium animalium corpora sunt multum nutritiua et sapida. et pro corpore et venas facile penetratiua. ex multitudine enim viscositatis et humiditatis corruptioni et putrefactioni sunt vicina et humoris superflui generatiua. et quoniam naturaliter nutriantur propter excessum humiditatis cito a membris dissoluuntur. Et sic accidentaliter minus quam siluestria nutrimenti corpori administrant. quod siluestria. et si parum nutriant verum quod dura sunt et ad dissoluendum tardia in membris. in quibus assimilata diutius perseverant. et ideo accidentaliter antequam ea nutrire asserebant. In omnibus etiam genere animalium masculina sunt calidiora feminis et minoris humiditatis. et ideo subtilioris et laudabilioris nutrimenti sunt carnes masculinorum quam feminarum excepta caprina que in femina laudabilior est naturaliter quam in mare. nam in femina eius humiditas temperat siccitatem proplexionalem sed masculina caliditas interdit siccitatem proplexionalem naturalem. et ideo laudabilior est caro femina in hac specie quam masculina. quod magis est epata et a siccitatis excessu elongata amplius et hoc siue sit recens siue antiquum. et maxime quod lacti adhuc est vicina. quod tunc eius naturalis siccitate temperat. et laus lactis et laus femineitatis. alia vero castrata inter complexionem maris et femine sunt mediocria. nam carnes castrarum minus calefaciunt masculinam partem seorsum. tardius maribus cum seorsum digeruntur et ideo minoris sunt nutrimenti et deterioris masculis et maioris feminis bonitatis et est regula quod inter animalia naturaliter humidiora meliora sunt etate perfecta quam imperfecta. Item naturaliter feminea sunt meliora masculis et hoc in etate imperfecta potius quam perfecta ut dicit idem. Item variam bonitatem animalium et diuersitatem etatum. nam animalia valde lacti vicina sunt magne humiditatis et viscositatis et lubricitatis et ideo eorum carnes slegmaticas superfluitates generantes sunt ubi sicce sunt naturaliter sicut bouine et caprine et talium animalium carnes in tali etate sunt laudabiliores maxime si nutrita fuerit bono lacte. meliores sunt autem carnes animalium a lacte sepeate quod minoris sunt humiditatis et viscositatis et epate soliditatis. in etate vero in quod animalia sunt in statu tunc sunt eorum carnes

duriores et sicciores et maxime si animalia sicce fuerint complexionis. et ideo ad digerendum sunt eorum carnes duriores. in membrorum tamen confortatione sunt laudabiliores et induratione plus quam in regenda sanitate ut dicit idem. in quarta vero etate. scilicet in decrepita que ad esum plerumque sunt inutilia duplici de causa. quod vicina sunt caloris naturalis extinctioni et humiditatis subtilis assumptioni. et ideo eorum carnes sunt durissime. et omnino indigestibiles maxime deinde si sicce fuerint complexionis. Et ideo est generale inter animalia volatilia et gressibilia. dum sunt crescentia quod facilius ad nutrimentum laudabiliora quam quod post declinationem ad senium magis sunt annosa ut dicit idem. Item est diuersitas ex parte nutrimenti. nam que pascuntur in montibus sunt melioris sanguinis et subtilioris et acutioris propter paucitatem cibi quod vero nutrimentum in palustribus sunt sanguinis grossioris et maioris pinguedinis et minoris caloris et amplioris opulentiis. Animalia autem pascuntur maioribus herbis ut boues macilentiora sunt in hyeme quam in vere vel estate. quoniam in eis deficit nutrimenta et ideo post medium veris vel autem incrassantur vel augmentantur et eorum carnes sunt saporosiores et laudabiliores propter abundantiam propter alimentum. animalia vero minutas herbas pascuntur ab initio veris usque ad medium estans sunt crassiora et teneriora bonitate carnis laudabiliora. quod tunc propter etiam inueniunt nutrimenta. sunt et alia animalia pascuntur ramorum et vngularum extremitates et ista sunt bona ab initio estatis usque ad hyemem. quod tunc sunt rami teneriores et humidiores. vnde animalia que minutis vnde herbis et siccis meliora sunt quam illa que humidis herbis nutriuntur et illa que teneros ramos pro medietate atque frondes meliora sunt quam illa que domi fructibus alunt. et que parum pro medietate vel bibunt sunt multum comedendo et bibendo meliora. Nam tamen montuosa que proplexia animalia ex frequentia sui exercitii atque motus domi nutritus sunt meliora. Nam subtilior aer et siccior a talibus attribuitur ratione discursus vnde minuuntur humorum superfluitates et desiccantur. et sic sue proplexiones temperant. Et conuerso animalia que domi nutriuntur ex paruitate et pauitate puri aeris et defectu motus et multitudine cibi et potus in cibi complexionem minus laudabiliora inueniuntur. Diuersitatem itaque animalia secundum pinguedinem maciem et mediocritatem. Nam que sunt crassissima que ad esum sunt pessima. nocent enim digestionem. quod super cibum nascuntur et cibum in stomacho villos stomachi emolliunt. et lubricitatem et viscositatem tribuunt stomacho et inducunt. et ideo nimia pinguedo humidum stomachum dissoluit deficiente preteritua et confortatiua et virtute expulsiua. stomachum vero calidum nimis incedit sicut ignis externus accendi pinguedine conuenit. Et ideo propter antiquum ut etiam de crassissimo animalibus sola caro rubra et etiam denudata contra pro medietate animalia vero macrissima sunt nervosa parum sanguinis habent et parum humidum. et ideo est parum nutrimenti corpori humano ministratiua. Sed animalia que inter maciem et crassitatem sunt media sunt epatoria et laudabiliora cum non tantum pinguedinis bene ut calorem incendunt et villos stomachi lubricent. nec tantum maciem ut nam infrigidant et sanguinem eam depauperent siue puert. Item inueniunt diuersitas in animalibus secundum tempus mutationem. Nam quod animalia in vino tpe a medulla et sanguine depauperantur que in opposito tpe plena inueniunt et hoc sensibiliter per conchilibus maris et in cerebro bois et forsitan cuiuslibet animalis ut exprimitur

dicit Apresso. lib. de proprietatibus elementorum. et ideo multum in vna parte mensis vel anni infirmatur qui in tempore opposito tunc ab omni infirmitatis impetu cognoscitur ut patet in lunaticis maniacis et caducis de hoc patet supra in c. de luna. sicut dicit auicenna. de syme q. fin. mutatione temporum et maxime fin. lune cursum letat vel tristat sic et quidam animalia in vno tempore macerantur quantum ad victualia tunc abundant et eadem in tempore opposito dormiendo impinguantur sicut dicit auicenna. glires inquit tempore hyemali non mouentur. hiacent sicut mortua et nihil comedentes dormiendo impinguantur. repunt vero in tempore estatis et se mouent in estate contra eorum solis. simile narrat de hyridibus et aliis auibus q. quoniam motus inueniuntur in arborum occultitatibus tempore hyemali postea vires resumunt et quoniam dormiendo fortiores effe agiles se conueniunt tempore estivali. et sic vrsus fin. iunio. aresto. et solin. post conceptum in multo tempore in locis abditis se abscondunt et tunc penis tenuis abuz non assumunt que infra eodem de vrsu. sic et pisces vno tempore se impinguant et statim in sequenti tempore macerant. et quidam impinguantur vento septentrionali ut pisces longi et quidam meridionali ut pisces amplii. et quidam in tempore pluuiali sicut ibidem dicit Apresso. aqua inquit pluuiie conuenit omnibus testei corae propter piscem qui dicitur rotat qui si gustauerit de aqua pluuiali ipso die morietur. quibusdam nocet pluuiia quoniam execat eos si fuerit multa. Similiter quedam animalia vno tempore renouant et sua etiam supflua deponunt et immutata ut cancer deponit et immutat suas testas. cerui quidem sua cornua. et similiter accipitres plumas suas. Sic etiam dicit ysaac. carnes animalium in quibus dicitur siccitas et etiam caliditas ut camelina in estate quidem sunt illa laudabiles. hi in hyeme sunt conuenientes. Sunt propterea et carnes animalium que sunt calide et humide ut pecorine in vere sunt bone et in autumno competentes. frigide autem et sicce sunt illa laudabiles ut caprine frigide et humide ut porcine a medio estatis vsque in fine sunt optime. in hyeme pessime in vere et autumno sunt mediciores. vnde dicit yppocras. caro inquit porcina in estate est bona in vere et autumno minus bona. Sed in hyeme maxime illa laudanda. caprina in estate bona. pecorina in vere. bouina in fine veris et in principio estatis est laudabilis. carnes autem animalium put sunt ordinate ad humanum usum variantur fin. diuersam preparationem. nam ut dicit ysaac. animalium carnes aliqui assantur aliqui frizantur aliqui cum sale et aqua elixantur. assate et frize sunt grossiores in nutriendo et siciores ad digerendum duriores. quoniam humiditate earum consumpta ab igne contrahunt siccitatem. vnde non sunt carnes multum pingues comedende nisi assate vel humiditas illa laudabilis ab earum substantia extrahatur. carnes autem elixate sunt humidiores et ad digerendum faciliores. quoniam aqua temperat eas et humectat. aliqui autem in aqua in qua elixate sunt addunt species et sunt diuersa condimenta que carnes custodiunt in natura et bonitate sua. et eas reddant tamen in odore que in sapore meliores et ad diuersos morbos expellendos amplius efficaces. decet autem carnes animalium siccorum et macrorum elixari. humidorum vero et pinguium assari mediocrius autem inter istas diuersas condimentis preparari. fit autem ista preparatio multumque quod aliquae iue niuntur carnes animalium que sunt salubres et conuenientes

assature et sunt illa laudabiles elixate. melior est. nam caro caprina et bouina elixa que assata. porcina et pecorina est melior assata que elixa. nam per elixationem sicce carnes humectantur et per assationem humidum desiccatur. et ideo porcina propter suam humiditatem bonius est assare et caprina seu bouina propter siccitatis excessum elixare. Eorundem etiam animalium carnes fin. humilissimi accidentibus variantur. nam caro porcina assata et per assationem meliorat et minus bona efficitur per elixationem. Caprina vero melior est elixa et prior quando est assata. et sic de alijs est videndum. hucusque ysaac. in dietis. Item ordinant animalia non solum quo ad corporis nutrimentum verum etiam quo ad remedium morborum. et multiplicem medicinam omnium animalium tam inuentorum que reptilium et bestiarum genera creata sunt propter optimum hominis usum ut dicit philo. et ioh. damasc. hi horum quedam propter eum ut pecudes cerui et hirci etc. quedam propter hominis ministerium ut equi asini boues et camelus et hirci. alia autem hominis iocunditate ut symie merule atque panis. alia autem creata sunt ad hominis exercitationem ut suam cognoscat homo infirmitatem et dei timeat potestatem. Ideo enim creati sunt pulices et pediculi sicut leones tigridis atque vrsi ut in panis recurrat homo ad propter infirmitatis recognitionem et territus a seculis. i. feris. refugium habeat ad dei nominis inuocationem. sunt insuper creata animalia ad subleuandum virtutibus infirmitatis humane necessitate ut carnes vipe ad tyriacam et fel thauri et aliorum animalium et auium ad oculorum caliginem amouendam. Pellis serpentis decocta in oleo dolorum aurium mitigat miro modo ut dicit dyasc. in lib. escolapij de oculis membrorum virtutibus dicitur. patiens emoroidas si sederint super pelles leonis recederet ab eo. et qui limit corpus suum sepo. renu leonis autem qui inungitur eius fimo fugiunt ab eo lupi. Item ibidem dicit idem si quis suspendit caudam virginitatis ad prespe vaccarum non appropinquant ei lupi. Item dicit dyasc. oculi vrsi erunt et supra dextro brachij hominis ligati mitigant quartanam eius. Item dentes canini lupi curant illos qui lunaticam in principio sustinent passionem ut dicit idem. Simile dicit pitagoras. et plinius et dicunt quod si oculi lupi erunt viderint quadrupedia domestica fugiunt atque timent. In li. viatica. dicit Constan. pili canis albi nullam maculam nigredinis in se habens si fuerint suspensi circa collum patientis iuuant epilepticum et prohibent eius casum. Simile dicit pitagoras in li. romanorum fiat inquit anulus et ungula asini nigredine non habens et induat eum epilepticus inuat et prohibet eius casum. et dicit fel thaurinum sub umbilico inunctum soluit ventrem dicit etiam idem dens serpentis eradicatus dum vixerit suspensus super quartanum soluit quartanam eius et si subsumigaueris domum cum pulmone asini mudas cum et omni reptili et serpente. has et multas alias virtutes admirandas dicit philo. in membris animalium latere sicut in naturis animalium particularium post dicit. quod nihil est in corpore animalis quod careat manifesta vel occulta medicina. nam pellis et pilus. et cornu unguis. caro et sanguis non sunt sine remedio nec etiam ipse simus. hi hec ad prespe dicta generatim hic sufficiant.

De animalibus in specialibus.

Capitulum. j.

L. 2

Rescriptis animalium
um pprietatibus et naturis in genera-
li refert cooperante dei gratia quoniam
dā animalium et reptilium recitare pprieta-
tes in singulari et hoc p ordine alphaben. 7c.

De ariete.

Capitulum. iij.

Aries est pecus lanife

rū animo placidū naturaliter māsuētum vt
dicit Ysi. li. xij. ca. j. Est autē dur et pnceps ouium. et iō
dedit ei natura fortitudinē ceteris ouibus pstantiorē.
re. decuit em arietē ducē ceterarū ouium 7 tutorē alijs
esse viribus fortiorē. et iō vt dicit Ysid. aries aut ver
uer a viribus ē dictus. eo q tanq vir sit ouium cui
masculus ceteris bidentibus sit amplius virtuosus
Vel vt dicit idē Ysid. veruer a verne ē dictus. eo q
habeat vermen in capite cuius puritū excitatus ca-
put concutit fortissime. et quicqd sibi obuiat dure fe-
rit. et ideo aries grece qd dicit virtus latine est voca-
tus qz in gregibus masculi dicunt arietes. qz ad se-
cundādas oues virtuosū sunt atqz fortes. nā corpis
magnitudine et virium fortitudine et animi virtute
oues alias pexcellunt. dicit etiaz aries ab aris. qz vt
dicit Ysid. hoc pecus pimum fuit in aris a genitō im-
molatur. vñ dicit iō aries qz mactat ad aram. Vñ fm
legem moysaycam aries fuit animal potissime mōm.
et ad sacrificiū et ad esum. nā p peccato populi cōue-
niēter offerrebat. et quia fūdebat vngulam pariter
et ruminabat indifferenter a populo comedebat. vt
dicit Ysi. li. xij. bidentes quondā dicebant eo q inter
octo dētes quos habēt duos habēt altiores. et ideo
eos gentiles maxime in sacrificiū offerrebat vt dicit
idem. De ariete autē singulariter dicit pli. li. viij. ca.
xlvij. arietis inquit natura est agnos fastidiē et oues
senectas sibi obuias cōfectari. nam ipē meliorē ē 7 vti-
lior in senecta. tamen respectu ouium ferox sit animo.
eius ferocitas cohibetur si comu eius iuxta arcularū
pforatur. dextro teste preligato feminas. sinistro vō
stricto mares gignit. in vento aquilonari mares p-
creat. i flatu austrī feminas generat et quales venas
aries sub lingua gestat tales fet? in vellē generat. nā
si migras hz venas fetus in vellere erit niger. et si al-
bas albus. et si varias varius in vellere apparebit.
Idem dicit arif. et auicē. quere infra de oue. frontē
habet aries durissimā comēā duriciē fere prestantez.
sed tempora habet debilia et quodāmodo cartillagi-
nosa. et iō ad minimum pūs debiliōnis dedit natura
comua magna circa temporū loca ad modū scuti ro-
tundi reuoluta. que tū in extremitate aliquantulum
sunt acuta vt comū duricie et fortitudine caput de-
fenset et eorundē acumine aduersarios impetat et i-
pugnet vt dicit idem. Sure em armonz defensione
nō decebat naturā gregis relinquere defensorē. 7 iō
dno dedit natura sibi comua ad modū circuli repli-
cata vt caput pprium quod et se est infirmū ptegat
et cōtra aduersarios armis munit se audaciorē et
armoz cōfidentia exhiberet. et ideo securius pcedit
gregē. et erecto capite et fixo pede vngula diuisa ve-
stigio firmiter terrā premit. vellus hz pinguis 7 in
villis pluxius pilos diffundit. fortiori cono siue spif-

siori cute cōtra extrinsecas aeris calidi vel frigidi in-
urias se defendit. et ideo siue cutis superficies rōe siue for-
titudinis cotianoz violētas artes p ceteris ouium pel-
libus sustinet. et ad diuerfos teloz recipiendā impu-
sionē abilitōē se pbet vt dicit idem. Tempe amoniz
pugnat p vtroubus suis et aduersarios cornibz im-
pent. et vt melius pugnet et fortius cōtra resistentes
incurrat retrocedit ac resiliēdo cum impetu hostem
ferit. De arietibus etiā dicit auicē. li. viij. arietes iōt
et capri vadūt multū in vanū. et in hyeme nō se ab-
scondūt ppter frigus et aliqñ exeunt de loco calido
ad locum frigidū et qā pluit quousqz morant et ari-
etes naturaliter sequuntur caprias et quiescūt omnes
quousqz pastor accipironū et eis et facit ipm antee-
dere et sequuntur alij et timēt naturaliter tonitrua sic
oues. q si impgnate fuerint et audierint tonitrua ab-
ortiuunt p timore. et ante mediā noctē stat simul cum
ouibus et dormiunt et post spar sim. et in dormiēdo
semper latus alternat vices. nā a vere vsqz ad autū-
num dormiunt in vno latere deinde vsqz ad ver
mū in latere altero et dormiūt erecto capite nisi qñ
infirmitatē et ruminant abum et masticāt dormiē-
do sicut et vigilando et si contingant errare non re-
deunt nisi a pastore renocentur. Dicit ad hoc ysaias
in dietis q arietes in iuuetute manētes mitionis sit
humiditatis et viscositatis q agni lactantes. 7 h p-
etate cōplexioni dominantē. et iō ipoz carnes sunt
carnibus agnoz et ouū meliores. et meliorē sangui-
nem generantes maxime si sint castrati qz eoz calidi-
tas humiditate accidentalī tpata est. vnde sunt boni
saporis hz qñ sunt decrepiti in calore sunt defecti si nō
sunt castrati et etate. si vō sunt castrati et decrepiti.
duplici carēt causis caloris scz testium et etatis. et ideo
eoz corpa sunt frigida ad modū ligni et duriora 7 i-
spidiora respectu caprarū et boum et hmōi. que de-
crepita etate sunt pessima. corpa arietū q naturaliter
sunt calida et humida ceteris decrepitis naturaliter
frigidis et siccis similiē sunt meliora. Ducuntqz ysa.
in dietis. Itē dicit arif. et auicē. li. vj. q arietes et ca-
pre sicut et cetera animalia ppriā hnt vocē p quas se
clamāt et vocāt femias tpe coitus et amoniz. et potā-
tes aquā saliam anticipāt coituz 7 citius mouent ad
amonē. et qñ arietes fenes mouētur citi? ad amonem
7 coitū q iuuenes in tpe determinato signū ē boni-
tatis tpris i anno illo. 7 si in illo tpe excitent iuuenes
ad amonē signū est pestis future sup oues in anno il-
lo vt dicit idem.

De agno.

Capitulum. iij.

Agnus vt dicit Ysid.
a greco vocabulo dī quasi pius nam inter
omnia terre animātia maxime inuenitur innocens
et māsuēt. nullā em ledit dēte nec comu nec vngue
et quicqd in eo repit totū vtile ē. qz caro ad cibū. pel-
lis ad variū vsum. pilus ad indumentuz. firmus ad
terre impinguationē. vngula et comu ad medicatio-
nē 7c. vel vt dicit ysi. li. xij. latini agnū ab agnoscedo
putāt dicitū eo q p ceteris animalibus matrē suam
noscat adeo q si in magno grege errauerit statim bala-
tu vocē noscat parētis. fm arif. et auic. Agni quidā
nascunt in tempore vernali quidā in tpe autumnali

vernales sunt corpe maiores robustiores viribus et
 iungiores q̄ sunt autumnales vel hyemales. in aliq̄
 us in regionibus multi hibernos agnos p̄ferunt
 cernis. et dicunt hoc solus aial vultus nasci buma.
 et di. pli. l. viij. ca. xlvij. et di ibides. q̄ agni cōcepti
 lante vento aq̄lonari sunt meliores q̄ cōcepti flan-
 r vento australi tūc. n. mares generāt. talem aut̄ co-
 orem h̄nt agni in lanificio seu in vellere q̄lem habēt
 varices in venis lingue. nam si velle fuerint albe et
 igni erūt albi. et si nigre nigri et si varie varij vt dic̄
 dem. In sugēdo āteriores poplicus flectūt et vt ma-
 ter ei plus lactis tribuat. capite m̄ris vbera p̄mit ba-
 latu q̄nt m̄sem qua inuenia cauda m̄ri blandiēdo
 erecto capite mammas q̄rit et nisi caput p̄us erigat
 nunq̄ fugit. pilū habet subilē et crispum multipl̄ i
 sese reflexum. multus nocet agnis frigus et maxime
 tpe pluuiofo. De societate gregis gaudet. q̄n solita-
 rius ē doler plurimū atq̄ timet. ante gregē salit et sa-
 liendo ludit. q̄n videt lupū timet vehementē et subitō
 fugaz arripit h̄ post p̄ timore stupidus subito gra-
 dū figit et fugere vltimus nō audens sibi nō balatu
 h̄ potius simplici vultu parci petat captus ab hoste
 ligatus a carnifice. nec cornu nec dente se defendit. et
 siue spoliē vellere siue cute. sicut animal innocuū ob-
 m̄telat siue. n. ducat ad pascua siue dēferat ad victi-
 mā non gemit nec remurmurat nec calcitat h̄ obe-
 dit. Et vt di. pli. agnos dimittere solitarios est picu-
 losum. q̄ si supuenerit forte tonitruū defacili moriū-
 tur nā agnus naturaliter debile h̄z caput. et ideo re-
 mediū ē eos simul agregare vt ex cōiūctione mutua
 animetur. et p̄ntia plurium confortetur.
 De agno amiculo. Capitulū. iij.

Agnus annulus eta
 te vnus anni ē cōpletus. q̄ infra vnus ani
 spaciū tanto est melior quāto a lacte remotior ē. Nā
 lacte eius humiditas cōplexionalis augmentat h̄ p
 sepationē a lacte intenditur eius calor et supflua hū-
 didas tpatat maxime si manserit adhuc nō castrat
 vt di agnissime in dietis. agnus enī agniculus corpe
 integer. et carne mūdus aptus ē ad sacrificiū ad esūz
 etiā si fuerit velle maculosus. Nō enī reprobat a sa-
 crificio agnū macula velleris nisi sit fecūditas vt cor-
 ruptio in carne interius vel in cute vt dicit glo. sup
 Eto. xij. et sup Malach. dicit Hiero. et sup Lemm.
 Nō impedit inquit sacrificiū varietas maculosi vel
 levis si corpus fuerit integrū et nō subfuerit scabies i
 supficie ipsius cutis. agnus ergo agniculus vt di. pli.
 li. viij. ca. xlvij. deoz aris fuerat aptus et tam in vsu
 vellerū q̄ in vsu carniū vsibz hoim ē necessarius. et
 ideo sicut p̄pter sumptus hoim excolūtur et custodi-
 untur corpa boum sic oportet vt habeatur diligētia
 circa custodiā ouū et agnoz. Dicit etiam dyalco. q̄
 agnus simū h̄z m̄grū q̄ si cū aceto dissoluat et catha-
 plasmē nigras emūdat maculas. flauos corpis tol-
 lit. ignem sacrū curat. mixtus cum cera et oleo cōbu-
 sturas sanat.

Capitulū. v.

Agna est arietis filia
 q̄ minoris ē corpis et maioris hūmiditatis q̄

lit agn̄ rōne femine cōplexionis vt di in dietis. cu-
 tus rō dū ē lactās maioris ē viscositatis p̄pter hūmi-
 ditatis supfluitatē tam etate q̄ ex cōplexione ei⁹ cor-
 porū dñantē. et ideo qd̄ ex ei⁹ carne generat̄ flegma-
 ticū ē et viscosum ac difficiliter digerit et digestum a
 membris vix dissoluē rōne viscosi et gluinosi hūo-
 ris q̄ inde generat̄ a stomacho in facile descendit ra-
 tione sue lubricitatis et humoris. vt di. vja. et eius car-
 nes meliores sunt astate q̄ dixit q̄ essent et supflua cū p̄p̄
 defectū audacie eis nesciret vti vt di. auicē. dicit etiāz
 Arist. li. iij. agnis accidit egritudo q̄n nimis impin-
 guant̄ circa renes q̄ si opiat̄ur sepe renes mouēt et
 multiplicat̄ sepiū p̄pter bona pascua et ideo arcent̄ a
 pascuis ne nimis impinguent̄ q̄re supra de oue.

De apio.

Capitulū. vij.

Aper est porcus filie
 stris vel agrestis q̄ seuissimus ē et immutis.
 vt di. pli. li. xij. c. j. et di aper h̄i afer a feritate sui cor-
 poris ferus est et crudelis. Nō et apud grecos aper
 siagres. i. ferus vulgariter nūcupat̄. di aut̄ a laninis
 verres eo q̄ grandes hebeat vires sicut idē dicit ibi
 dem. fm̄ aut̄ pli. et auic. etiā aper est aial valde seuū
 q̄ vix castratus se eribet mansuetū. cū cetera aialia
 ablatis testiculis āplius mansuetū. Est itaq̄ aper
 tante feritatis q̄ etiāz morte p̄speridens p̄ venato-
 ris ferrū intrepidē se insigit et etiā tam trāstris p̄tra
 sibi resistentē vires recolligit vt culmis vindicet se
 de aduersario. etiā in moris piculuz p̄ hostis vena-
 bulū mira audacia se opponit culmos duos habz ē
 ore aduncos et fortes et acutos cum quibz om̄e sibi
 resistens secat crudeliter et dilamat. Culmis aut̄ vti-
 tur p̄ gladio ad pugnandū in latere dextro habz os
 durissimū latuz et spissum qd̄ sp̄ opponit venabulo
 psequēns. nā offe illo p̄ clipeo ad se p̄tendūm vti-
 tur. seuūēs sibi immūcre bellū. acuedo culmos circa
 arbores eos fricat et sic an hebetatā aciem habeat cō-
 fricādo ad arborē ipos p̄bat si senserit hebetatos ori-
 ganū q̄rit et masticat cui⁹ v̄tute sapore culmoz radi-
 ces mūdificat et confortat vt di. auic. pli. in. li. xxvij.
 ca. r. dicit q̄ vrina apu medē vicijs aurū si cū oleo
 rosaceo misceat̄. Silt̄ eius fel valet p̄ calculū vt di li.
 xxvij. c. xl. Et ē ei ita grauis sua vrina vt nisi egesta
 fuerit. surgere nō possit immo opprimē vt defuerit
 nā exuri tradunt̄ ex vrina. Itē idē ad coitū stimulat
 fel apūnū. Dicit etiā idē li. v. porcus agrestis multū
 diligit radices et culmis incidit terrā et fodit et scin-
 dit radicē culmo et impinguat̄ q̄n q̄sēt p̄ sepiē dies
 et maxime q̄n parū potat et pliat̄ cuz lupo q̄ ipsūm
 odit nāliter. nā lupus insidiat̄ filijs suis et sepius ra-
 pit eos. et iō vt dicit idē lib. xij. Dedit nā apio cul-
 mos ad defendēdū feminas et filios suos. q̄ femine
 sunt debiliores in se et peioris cōplexionis. nam ma-
 res sunt audaciores et vires h̄nt semis fortiores. fe-
 mina n̄ seuit irata et fodiendo ledit et dētibz mordē-
 do et dilacerādo. Aper vō ledit culmis sursum ferē-
 do. et iō paz pōt ledere p̄stratū et iacentē. et femina

parū ledit stantē ⁊ dū aperīratā ⁊ pugnāt spumat ore. Similiter dū luxuriat cū vxore. Oia supradicta recitat Plī. ⁊ addit iam dicti in li. viij. ca. ij. vbi dicit Alproz ⁊ alios porcos dentatos nasci emigdius tradit. Inest autē maribz apris maxima asperitas ⁊ fertas animi qñ in amore. qz tunc pro vxoribz atrociter pugnāt vngulis terrā scalpūt fetas erigunt culmos vibrant ⁊ quantū ⁊ horrendo gemitu furā pectoris tūc ostēdūt. parū etiā tūc comedūt. discunt post feminas ⁊ ideo attenuātur plurimū ⁊ macrescūt. In horrendis ⁊ vmbrosis vallibz ⁊ nemoribus mansiones qñt vbi custodiunt fetus suos. ⁊ radicibz ⁊ arborū siluestribz fructibus viuūt. qñ venatorū insulsi vel lupoz impetus p̄sentunt filios suos p̄cedunt ⁊ eis nō patet locus fugę. p̄ filioz defensione piculo se exponūt. qñ debēt dimicare attritu arborū indurant costas suas ⁊ se inuolūt in luto ⁊ desiccāt ad solem ⁊ inter pilos lutuz cōglutināt ⁊ instant vt sic securi? aduerarioz icus sustineāt in cōsuetu. Aresto. li. vj. femine aproz post partum sunt aspere ⁊ crudeles. a crudeli morū filioz suoz dilaniāt inuasores. bucusqz Plī. est autē caro apina vt dicit ysa. magis sicca ⁊ minus frigida q̄ porcina domestica. ⁊ hoc ē pp̄ motus sui cōtinuitatē ⁊ victus siccitatē ⁊ aeris cui continue exponūt caliditatē. ideo ei? pinguedo ē durior ⁊ caro delicatior ad edendū ⁊ p̄ hoc verres domesticas vehementer agitatū ⁊ etiā vberātur añq̄ occidātur vt eoz carnes teneriores ⁊ sapidiores ⁊ motus violentia efficiātur. De apio etiā di. Dyasco. qz ei? sim? delicat? ⁊ eius vino ⁊ aq̄ bibitus eiacētibz sanguinē singulare est remediū. Lateris dolores cū aceto curat fracta ossa cōsolidat ⁊ p̄firmat. Quere infra ⁊ porco.

De asino.

Capitulum. vij.

Asinus a sedendo ē di

etus qñ affectus qz hoies sup asinos sedebāt anteq̄ vsū equoz hnt vt di. Jsi. li. xij. aial q̄ppe ē simplex ⁊ tardū ⁊ ideo fuit defacili subiectū humanis viribus ⁊ p̄stratū. ⁊ dī ab a qd ē sine ⁊ sinos qd ē sensus qñ aial sine sensu. inde dī asellus. i. iuuenis asinus q̄ pulcroris ē forme ac dispositionis. qñ etate ē tenellus q̄ qñ senex efficit? antiquus. nā quanto magis sit annosus tanto pl? quotidie fit deformis hispīdus ⁊ villosus ē autē animal melancholicū frigidū. s. ⁊ sicuz ⁊ ideo naturaliter ponderosum tardū atqz pigrū stolidū ⁊ obliuiosum tū oneriferū ē ⁊ patiens laboris vili ⁊ modico vtens cibo. Inter tribulos cū ⁊ spinas ac carduos carpunt abū suū. ⁊ ideo dicit auicē. li. viij. Silt arest. qz asinus minutis anibus inter spineta ⁊ cardineta nidificātibz ē erosus ⁊ ideo minuti passerēs pugnāt cōtra eū. qz p̄medit spinas in qbus nidificāt passerēs illi. ⁊ cōfricat se ad spinas illas. vii cadunt pulli eoz passerū siue oua. ⁊ qñ asinus rudit ⁊ eleuatōne capitis ⁊ forū flatu mouētur spine ⁊ erborrendo sonitu seu rugitu terrenē aut cule ⁊ fugiūt de nido suo ⁊ p̄pter ista saltant matres sup ipius faciē ⁊ impetunt eius oculos atqz p̄cūnt ⁊ ostro suo ⁊ si habet asinus vulnus in dorso vlin latere ⁊ spinaz p̄tura vel quacūqz alia de cā p̄gūt eū cū rostro suo in vulnere vt recedat a loco nidi sui

et cū talis passerulus habeat corpus minutissimum vir p̄t asinus se defendere contra eius impetū atqz molū. di. enaz aresto. sicut et auicē. qz coruus valet odit asinuz ⁊ ideo volat sup ipm ⁊ tēptat tangē oculos suos rostro suo s̄ inuat asinū. p̄funditas oculoz ⁊ spissitudo corij superciliorū qbus p̄ morsus auicē claudit ⁊ cogit vsū suū ⁊ etiā coopaf. p̄centas aurū ⁊ mobilitas cū qbus terret auiculas qñ infestat vsū suū. Item aresto. li. viij. vsus pugnāt cū asino ⁊ thauro qñ p̄medit crudas carnes ⁊ bec est cū quare pugnāt contra eos qñ eoz caribz appetit satari. De asinis autē di. Plī. li. xxvij. ca. xl. vngule asinine fumigate partū adiuuant intantū vt etiā abersus euocetur nec aliter debet addi qz viuū partū necat si diū ⁊ frequēter apponatur. eiusdē animalis simus recens sanguinis p̄fluū mīre sedat. Eius iocur valet cōtra caducos morbos puulorū. Plī. libro xxvij. ca. i. lac asine sicut ⁊ sanguis valet cōtra molū scorpionis. Si q̄s etiā asino dixerit in aure se p̄cullum a scorpione transire. p̄nus malū dicit. a facie etiā fumigationis ⁊ pulmonis asini fugiūt omnia venenata. di etiā in eodē ca. ix. lac asinū valet p̄ragipsum venenosum. contra cerusam vel argentū viuū. Item li. ix. ossa asini contrita ⁊ decocta valēt cōtra venenū si eoz decoctio bibat. Item verina maris asini cū nardo capillos multiplicat ⁊ conseruat. De asinis autē di. Plī. li. viij. c. xliij. asinus ē animal magis frigidis impatiēs. ⁊ ideo in frigidis regionibus vt in ponto nō generātur. Ideo di. aresto. ⁊ cū asin? sit multe frigiditatis ⁊ siccitatis multe tū est luxurie. s̄ nō mouetur ad coitū anteq̄ sit triginta mensū. nō generat anteq̄ sunt tres anni completi ant duo ⁊ dīrudius. vii di. Plī. ibidem partus asini a. xxx. mensē est ociosissimus. s̄ a trimatu legitimus. Idez dicit aresto. li. v. ⁊ subdit Plī. raro geminos parit ⁊ qñ semina ē partura lucē fugit ⁊ tenebras q̄rit. ne ab homine videatur. partū suū amore nimio diligit intantū qz etiā p̄ ignes ad fetum vadit aquas trāsire ⁊ pedes in eis tangere multū horret. ⁊ qñ cogit aquā vlrinū euadere in ipso mingit nec trāsūt asini voluntarie p̄ potes vbi p̄ planities pontis p̄nt videre aquā defluentem. debile est h̄z cerebrz ⁊ patiūtur defacili verginē p̄pter qd timēt p̄ rimas potis cadē i aquā quā cōspiciūt sub ponte transeuntē nec bibūt defacili nisi assuetos fontes q̄ sunt in p̄cuaris ad q̄s p̄nt ire sicco pede. ⁊ qd mirū ē dictū q̄nis multū sināt si mutantur aque ei vir potant nisi sint illis similes q̄s frequentant. Item Plī. xxvij. c. vij. si asina comedent ordē intinctū sanguine menstruali tot annis nō cōcipiet q̄t grana p̄medit sic intincta. ⁊ ex asino ⁊ equa mulus gignit. s̄ ad tales ptus eligūtur eq̄ q̄ neqz q̄driennibus sint minores neqz decennibus maiores. nec cōmittūtur passim adunice. Noz animaluz duo sunt genera. s. equus cū asina. ⁊ asinus cū ipsa equa. inimo vñū genus ab alio se cohercet nisi in infantia lacte hausto mutuo nutriātur. ⁊ p̄pter hoc pastores mulos vlrburdones ⁊ dispartibz animalibus gigni cupientes dicūtur vñ ista arte. nā iuuenes eq̄rū pullos in tenebris sbijciūt vberibz asinaz ⁊ enutrit eos lacte asinino ⁊ tales pulli equoz ad ulteri tam effecti ad asinaz cōiunctōnē tpe coitus cōmouē

tur simili pullos asinorum tenebris subijciunt māmīs equarū et aselli tali lacte iumentino nutriti eōs iuā dunt quā adoleſcūt. Et tali asini et eque cōiunctione generat animal quoddā qd̄ antiq̄ vocabant hynnū lum. nos aut̄ dicimus eū burbū. sicut gentiū ex asino et equa dicit mulū. Aresto. aut̄ li. xv. si asinus coeat cum equa impinguat eque corūpitur cōceptus ppter frigus spermatis sui. sperma. n. asinorū ē frigidissimū naturaliter et materia eorū. materia aut̄ eque est calida. et ideo quā miscetur calidū cū frigido fit temperamentū. tūc ex eis pōt fieri cōceptus et saluari fetus. quā. s. equi asinorū feminis cōceptur similiter quā eque asinis maribus supponūtur. s. filius aselli et eque mulus nō cōuenit generationi. nam vniūsq; parentis frigiditas. s. naturalis et cōplexionalis in ipso dominat̄. et ideo ex mulis aliud nō generat vt dicit idem. Item ibidē dicit idem si asina cōcipit ab equo subsequens asini coitus cū eadez facit eam abortire. cuius ratio ē vt di. auic. qz frigiditas feminis asinini superueniens corūpit et destruit temperāā seminis equini pcedentis. et semen asini frigidū est ex cōplexione et ex sexu et corūpit semen eque ad temperantiam disponentis. vñ quādo superuenit subito asini semen naturaliter siue cōplexionaliter frigidū cū frigiditate sexuali intensa frigiditate corūpitur pcedēs p̄tantia ex calido equi semine et frigidū asine introducit. et ista est ratio quare omnis mulus vel mula est sterilis vt di. auicē. quia in patre muli. s. in asino est excessus frigiditatis cōplexionalis. et in matre. s. in eque remissus est calor rōne sexus. et ideo quibus calor feminis matris. s. eque temper semē frigidū asini vt aial generetur in genito tū remanet generāū p̄dominans frigiditas q̄ naturaliter disponit ad sterilitatē. Est aut̄ qd̄az spēs asini q̄ dicitur indicus asinus habens in capite in medio frontis cornu vñū. et nō habet nisi vngulā vnā in quolibet pede. Omne enī animal habens duo cornua habet in pedibus vngulam scissam. et ideo asinus indicus nō h̄ nisi vñū cornu. quia vngulam nō findit vt dicit Aresto. li. ij. nō tamē omne animal findens vngulā habet cornu s̄ potius ecōuerso si habet cornua findit vngulas. vt patet in thauro. cerno oue et h̄mōi. vt ibidem dicit Aresto. Item dicit Aresto. li. vij. asinus et mulus sicut equus comedūt fructus et pascūtur herbis et impinguat̄ ab aqua et diligunt plus aquam turbidā q̄ clarā. Vacca aut̄ ecōuerso. plus enī diligit aquā clarā q̄ turbidam. Item arest. li. eodem. asini in maiori parte infirmantur vna infirmitate et dī milide. et hec est infirmitas prius in capite et currit a naribus fleuma multum calidū. et si descenderit ad pulmonē asinus morietur. et hoc animal sentit frigus plus omni animali et ppter hoc nō inuenitur in terra septentrionis. Sunt aut̄ vt dicit idem spondilia dorſi asini fortiora et neruis fortioribz cōpaginata. a parte posteriori circa clunes. i. renes q̄ a parte anteriori. et ideo etiam in ipſius dorſo pot̄ circa renes q̄ circa humeros grauiora onera imponūtur. post equinoctium vernale mouet ad libidinem et tunc rudis. bombiliter et terribili sonitu feminā excitat ad amorem. ventum autez odore semine eius naribus deferentē attrahit. et ei⁹ attractu ad libidinis desiderii inardescit vt di. Plī.

Alias siq̄dem h̄z asin⁹ cōditiones miseris oibz fere notas. nā supra vires laboribus exponit fuisse cedit stimulo pungit chamo os ei⁹ constringit. hinc inde circūducit. et eiusdez chamu refrenaculo ab illis pascuis p̄ q̄ transit sepius coerecet. post labores cassos ē sine morēt. nec p̄ p̄cedētis laboris seruitio post mortem saltē ei⁹ cutis dimittit s̄ auferit et cadauer sine sepultura aeri exponit nisi in quātum in canū et luporū ventribz deuorations grā aliquā sepelietur etc.

De angue.

Capitulum. viij.

Anguis vocat̄ omne

Serpentū genus qd̄ torq̄ri et plicari potest. Ex hoc anguis ē dicitur q̄ ē angulosus et nūq̄ incidit rectus vt di. Jsi. li. xij. et dī anguis serpens eo q̄ i oculis accessibz serpit. nō enī aptis passibz h̄ minus squamarū nūbis siue cōtractibz reptit et cōputat̄ inter reptibilia eo q̄ pectore et ventre reptat vt di. Jsi. li. xij. Dicit̄ etiā coluber eo q̄ colit vmbrias. vel q̄ in lubricos cōtractus et flexuosos labitur. naz anguis labit dum tenet. Sunt anguiū seu serpentū multa genera. et q̄t sunt gēnera tot sunt venena. tot perniciēs quot spēs. tot dolores quot colores. vt di. Jsi. li. xij. Et sicut differūt angues in quātate ita in veneni malignitate. sunt enī quidā angues maximi vt di. Plī. li. viij. c. xvj. scribit inquit megesthenes in india serpentes in tanta magnitudine adoleſcere vt integros deuorēt ceruos atqz thauros. vñ et i punico bello iuxta flumen bragadū a rege impatore interfectus ē cū balistis et tormentis vñ⁹ anguis. crx. pedes h̄ns longitudinis. cui⁹ pellis et maxille fuerūt in suspense an̄ qd̄dā templum rome et durauerūt vsqz ad bellū numantinū sub claudio cesare. In ytalīa h̄ it qd̄dam serpens interfectus in cui⁹ alio quidaz puer integer ē reperitus. et tales serpetes maxime ledunt nūc mosu. nūc flatu. nūc caude ictu. nūc tortura. nūc pūctura. nūc aspectu. Sunt et alij serpentes ita exigui qd̄dem corpe h̄ maxime sunt necēdi potestate. diphas enī serpens ē vt di. Jsi. tante exiguitatis vt cū calcet vir videt. cui⁹ venenūz etringunt an̄q̄ sentiat nec inducit tristitiā mortuo. Vñ poeta lucan⁹. Sanguiferū iuuenē turem sanguinis albū. Torza caput retro diphas calcata remordit. Vix dolor aut sensus dentis fuit etc. Ita di. Jsi. silt tirus minimus ē serpens tulus. et tū vt di. aresto. libro. vij. cōtra eius mosum vir inuenitur remediū. et differūt in figura et dispositione. nam alij habent duo capita vt amphibena. de quo Jsi. li. xij. dicit. amphibena ē dicta. eo q̄ duo habeat capita. vñū in principio aliud in cauda. currens. ex vtroqz capite tractu corporis circūlato. hec sola serpentū frigori se cōmittit. p̄ima omnium p̄cedens. Item etiam dicit Plinius libr. viij. capitulo xxiij. habet inquit amphibena dupiet caput tanq̄ partū esset vno ore venenū fundi. sunt aliqui serpentes habentes plura capita vt duplicata vel triplicata vel quadruplata. sicut idem dicit Jsidorus. ydra est serpens multorū capitū qualis apparuit in puincia arehadie i palude. et dicit q̄ vno celo tria capita creſcebāt s̄ hoc fabulosum ē. nam p̄stat ydra fuisse locum euomentem aquas vastantes vicinā ciuitatē in qua vno meatu clauso multū erumpebat. Quod

bercules videns loca exussit. et sic clausit meatus aq̄
7 p̄ tanto dī hercules ydrā serpentes q̄nq; capitus
occidisse vt dī. *Pli. li. xij.* Item differūt serpētes in co
loris varietate. nam q̄dam sunt nigri. 7 q̄dam sunt
rubi vt tyrosus. 7 illi sunt pessimi. 7 q̄dā maculosi sicut
scitalis serpens q̄ vt dicit *Pli. ita p̄fulget tergi varie
tate vt nodoz grā visu admiratōnem inducat intus
entis. 7 q̄ reptando ē pignior 7 quos assequi nō va
let miraculo sui stupētes capit. 7 q̄stomagus ē disco
lor. tanto ē deterior q; eius venenū acutissimū 7 cali
dissimū esse dī. Nam ille idē anguis tanti ē feruoris
vt etiā hyemis tpe exiuit eius de corpe deposite sunt
serpentes. Vñ lucanus. Et scitales sparsis etiā nūc
sola puinis. eruias positura suas vt dī. *Pli. 7c.* Si
militer ophites est serpens maculis depictus qui tot
bz nocendi modos quot bz colores varios 7 distin
ctos. Vnde lucanus. Quā pictus maculis tebanus
ophites cōcolor exultis 7c. Item differūt in loci 7 si
tus diuersitate. nam quidā latitant in cauernis terre
7 lingūt puluerem 7 sugūt terre humoresitatem vt
dicit *Pli.* alij sunt aquatiles q; in aquis 7 aquarū ri
pis cōmorant vt enidris serpēs aquatilis a quo per
cussi obturgescunt in ydropisim quā multi bouā vo
cant. q; simo bouis remedicef vt dī. *Pli. li. xij.* Simi
liter ē rinatrix serpens dicitur veneno aquas inficiēs
omnē enī fontes in quo fuerit veneno inficit vt dicit
lucanus rinatrix violatrix aque 7c. *Plido. li. xij.* Alij
morātur in siluis 7 specubus ymbrosis quoz vena
tiones sunt yveluces 7 bestiole minores quarum
sugūt humiditatē vt dī. *Aresto. li. xiiij.* 7 tales serpē
tes insidiātur dormientib; 7 si aliquoz hoīm vt alio
rum animalū onficia inueniunt apta illa subintrāt
diligentes calorē quē inueniūt ibi pariter 7 humorē
h̄ cōtra tales angues pugnat saura bestia. s. modica.
id ē lacertula. Nā sentēs saura serpētes p̄ntiam sal
tat sup faciem dormientis scalpens pedib;. vt cū ex
citet 7 p̄munit p̄ anguem vt dī. *auceū. 7 ē saura vt
dicit Plido. lib. xij.* lacertus qui q̄ senescat eius oculi
excecātur 7 tūc intrat forāme parietis aperiens oeu
los cōtra orientē 7 orto sole incendit 7 illuminatur.
Dicitur autē q̄dam anguis spēs habitare in igne vt
patz in salamandra q̄ noiatur ab *Pli. 7 Pli.* inter ve
nosa salamādra vt dī. *Plido. li. xij.* ē nominata colq̄
valens sit 7 potens cōtra incendia cuius inter omnia
venenosa vis maxima est. Cetera enī veneno singu
los ferunt. hec plurimos simul interunt. nam si ar
bori irrepserit oia poma inficit 7 eos q̄ ederint peri
mit 7 occidit si etiam in puteo cadat potantes inficit
vis veneni. Ista q̄dem p̄ incendia repugnās solajm
ter animalia extinguit ignes. vixit etiā medijs flām
is sine cōsumptione p̄ter 7 dolore nec adustionem
ab igne recipit h̄ ipm̄ incendiu; mitigat 7 extinguit
vt dī. *ibidem Pli. Idē p̄ oia dī. Pli. lib. x. c. xlviij.* sala
mandra inquit ē similis lacerte in figura. nunq̄ ap
paret nisi qm̄ multū pluit. in serenitate desic. huic ē
tantus frigiditatis rigo; vt ignē extinguit sicut gla
cies. Lactes de ore sanie euomit ex cui; contactu cor
pus hoīs pilos pdit. qd̄ inde practū ē in colorē ver
gat turpissimū. Item differunt in incessus qualitate.
nā quidaz serpiūt fluriose semp sine toruose 7 qdaz
semp recte sicut dī. *Pli. li. xij.* centris inquit ē serpens*

inflexuosus q̄ semp rectū efficit iter sicut dicit *Luca
nus.* Est semp recto lapsurus limite centris. Simili
ter aliquis incedit curuus sup pectus 7 aliquis ince
dit a pectore sursum rectus sicut qdā serpēs aquat
lis 7 terrenus noie chelidros. q̄ per locū p̄ quē labiē
expirat virus 7 fumare facit sicut dī. lucanus. tactus
via fumate chelidris. hic semp ambulat directus 7
erectus capite. nā si torserit dū cucurrerit statim cre
pat vt dī. *Plido. li. xij.* Item differūt in velocitate 7
in tarditate. Nam qdā sunt valde tardi mor; vt
citalis de quo supradictū est. 7 quidā sunt ita velocis
incessus 7 motus q̄ volare vidētur. vt serpens q̄ dē
iaculus volat vt iaculū. exilit enī in arborib; 7 dum
aliquod animal obuiū fuerit tactat se sup ipm̄ per
mitq;. Vñ 7 iaculi sunt dicit vt dī. *Pli.* Similiter in
arabia sunt serpentes cū alis q̄ a multis syrene vocā
tur q̄ plus currūt q̄ equi 7 ideo volare dicūt quoz
tantū est virus vt morium ante moīs sequat q̄ do
lor vt dicit idem. Item differūt in maligna sagacita
te vt patet in ceraste serpente cornuro q̄ se abscondit
sub arena 7 ostēcat cornua sua. vt ex eoz ostentatio
ne alliciat velut ad escā bestias siue aues. cornua enī
habet ad modū arietis que nuda sup arenā 7 dirē
cta dimittit ad que duz volucres vel animal accesserit
rit non ipm̄ arietem h̄ virulentum anguem p̄ erigē
tiam comprobabit. Similiter boas anguis vt dicit
Plido; immensa mole in ytaliam sequitur greges ar
mentoz vt bubalos 7 callide yberib; irriguis lacte
se innectit 7 sugēs interimit atq; inde a boum depo
pulatione nomen accepit boas. vt dī. *Plido.* Multa
sunt alia nomina serpentū 7 genera vt aspides vipe
re 7 dracones de quibus postea dicitur. Sed vt dī.
Plido. lib. xij. tantus est numerus morisum quāntus
7 nominū. Senescaliter omnes angues pro maiori
parte frigide sunt nature. nec defacili percutiunt nisi
cum calefunt. Nam quādo sunt frigidi nullū tan
gunt 7 ideo eorum venena plus nocent de die q̄ de
nocte. torpent enim noctis algore 7 merito quā frigi
di sunt nocturno rore. In hyeme in nodos se con
uoluūt 7 torpent. in estate se dissoluunt 7 in malicia
multum vigent. Vnde est q; quicunq; veneno ser
pentis percutitur. primo obstupescit 7 postea nisi in
eo calefactus virus exarserit statim interficit 7 erin
guit. Et ideo dictū est venenium q; per venas vadit
cuius pestis diffusa p̄ corpus animā erigit de corpe
7 expellit nec potest ledere nisi quando sanguine rā
git. Vnde lucanus. Moxia serpentum est admittit
sanguine pestis. vt dicit *Plido.* 7 subdit. omne vene
nū frigidum est 7 ideo anima que est ignea fugit ve
nenū frigidum. Inter dona autē nature que homi
nibus 7 brutis sunt cōmunia viuacitate quadā sen
sus anguis precellit. Legitur in genef. serpens erat
callidior omnibus animantibus terre. Dicit autē *Pli
nius.* vt idem recitat *Plido.* q; caput serpentis si
cum duobus digitis euaserit nihilominus vixit. vñ
7 totus copus obijcit ferienti pro capite defensante
Item idem *Plido.* anguib; vniversis hebes est vi
us. raro exaduerso cōtuentur. Nec mirum cū ocu
los non in frōte habeat h̄ in tempib;. adeo vt citius
audiant q̄ aspiciant. Item *ibidem.* Nullū animal
cum tanta celeritate linguam agit sicut anguis. ita

nisi cito mouet eas vt triplicē videat habere linguā.
 cū tamen nō habet nisi vnā. Item idē. Serpentes
 humida sunt corpora adeo vt vbiqz ierit viā cu
 insidā viscosi et limosi hūois insiciāret designat. naz
 vestigia serpentū talia sunt vt cū pedibus carere vi
 deant. costas tñ in squamarū repunt nūibus. quas a
 summo gutturis vsqz ad imā alui dispositas parili
 mō habent. Nā squamis quasi vnigubis repunt. co
 stis quasi cruribus inuunt. vñ vbiqz ledit in cor
 pore ab alio vsqz ad caput. debilioz reddūt ad suum
 curium et motus circuitū pagendū. qz vbiqz ille
 icus incidit spinā soluit per quā costarū pedes et
 motus corporis agebant vt dicit idē yf. ibidē. Item
 ibidē serpētes diu viuūt etiā sine cibo vt dicit arif.
 et tate efficiuntur lōgitudinis diēri vt deposita veteri
 tunica senectā deponere et in inuenturē redire pebi
 beant. Nā et serpentū tunica nuncupant exuie eo
 qz qñ senescūt eas exuūt. quibus exuti in pustinā re
 dūt inuētutem et ideo eoz pellicule sic exute dicunt
 exuie et induuie. eo qz exuunt et loco ipaz alie indu
 unt vt dicit Jli. li. xij. Modus aut renouatōis ipius
 anguis satis videt mirabilis. nā vt dicit pbisilogus.
 anguis se sentiens morbo vel senio aggrauatū pluri
 bus diebus abstinet a cibo et icuatur vt sic pellicula ei
 a carne facilius relaxetur. deinde gustata herba qua
 dā amara vi herbe puocat ad vomitū et sic euomit
 humorē virulentū qui fuit causa sue infirmitatis et
 defectus. tandē vt cutē rigidā tēperet et mollificet in
 aqua se balneat ac humectat et sic angustā rimā ali
 curi petre seu cauernā querēs p rime angustā irat
 et cū quadā violētia transiens ab exuua penitus se
 deconicat ac denudat. et tandē soli expositus se defic
 cat et in carnis superficie nouā cutē recuperat. sumptis
 viribus clarius videt. incedit ac rēpit fortius. ac co
 medit auidius qz añ deponitōnē exuie facebat. istā
 renouatōis formā exprimit pli. et etiā auicē. q dicit cūz
 arif. qz totus serpēs deponit senectutē. i. senectā pelle
 pmo vsqz ad oculos deinde vsqz ad collū et sic pau
 lati se expoliat totalitē infra diē vt dicit li. iij. Jte yf.
 li. xij. c. iij. pythagoras inqz asserbat de medulla hōis
 mortui qz ē spina dorsi anguē pcreari. qd et ouidi? tā
 git dicēs sē qz cū clauso putrefacti spina sepulcro mu
 tari credāt hūanas angue medullas zc. qd si credid
 merito euenit. vt sicut p serpentē mors homini acci
 dit ita per hominis mortē moritur? serpēs pcreatur
 vt dicit Jli. Jte dicit pli. li. x. c. lviij. anguē inquit ex me
 dulla spine hominis gigni accepim? multa ei occul
 ta et ceca origine pueniūt etiā et in quadrupedū ge
 nere zc. Jte dicit Jli. ibidē. serf qz serpēs tuncat homi
 nē denudatū nec eū audet ptingere quous insiliat in
 vestitū. Jte fm pli. ieiuni hominis spūtū serpentibus ē
 venenū qz si inde gustauerit moriunt. Sūt et alie p
 puetates anguis mirabiles et insignes qz ab alijs au
 toribus assignant spālūt a dyas. arif. et auicē. et aliqz
 ex eis hic inferere vtile iudicauī. dicit itaqz dyas. qz
 in hyemali tpe latitāt serpētes in tenebris et cauernis
 vbi ex diuturna obscuritate loci eoz visus debetāf.
 vernali ḡ tpe qñ incipiūt exire de cauernis sentiūt ca
 lignē ḡ p remedio querūt herbā feniculi vel radicē
 cuius pastu Jca excutiūt cecitatē. Nec fraudat a re
 medio. testudo visceribus pasta anguis vel torcuta cū

etiā aduertit venenū serpere querit origanū cui? gur
 stu p virus anguis inuenit medicinā. Jde dicit plini.
 auicē. vo de serpēte ait sic li. ij. serpēs inqz qñ ē vorax
 parum bibit et odit odorē rute et ideo fugit mustelaz
 quādo sentit eā ruta fore pasta. et qñ olfacit rutā non
 potest fugere. comedit aut serpēs libenter carnē et su
 git eius humiditatem sicut aranea ligit muscas et
 transgluit oua auium et pullos viuos. et qñ trans
 gluit ea reducit ad posteriora et expellit ipsa et nō p
 mittit vt in ventre moriantur. Jte dicit arif. li. ij. inte
 riora et intestina serpentū sunt similia intestinis aialū
 um ouantium quadrupedum non tamen habēt te
 sticulos sed habent vias sicut sunt vie piscium et ma
 trices habent longas et diuisas. et sunt eius interiora
 lōga fm longitudinem corporis sui. et lingue serpen
 tum sunt nigre longe subtiles et in duo fesse et ante
 acute. et ppter hoc multum exuunt et sunt faciles ad
 motum. et venter serpentis est longus et strictus et si
 milis intestino amplo. et illud intestinū assignatur l
 testino canis. et habet post ventrem postqz sunt intesti
 num perueniens vsqz ad exitum superfluitans. et hz
 cor paruum iuxta collum simile reni in aspectu et p
 cor est pulmo in quo sunt partes neruose subtiles et
 volute dependentes a corde. et post pulmonem est
 epa longum et extensum. et super illud fel sicut in pi
 scibus in maioribus sed in minoribus est fel super i
 testina. et splen in serpentibus paruum est et rotundū
 dentes aut serpentū sunt acuti recurui aliquatū et
 cōiuncti diuisi tñ fm serrā et habēt serpentes costas
 trigita fm numerū diēri mēsis. et dicit qz accidit serpe
 ntibus idē qd accidit pullis frundinū vt si aliqz pfo
 rauerit eis oculos et eruit eos visus iterū reuertit et
 caude serpentū sic et laertoz crescūt postqz sunt am
 putate. Jte oēs serpētes ouāt pmo interi? deinde nō
 simul ḡ paulatim eijciūt oua ex quibz generant ani
 malia exteri? excepto tyro et vipera. tyrus em serpēs
 vt dicit arif. li. ij. nō generat animalia interiora ḡ p
 mo ouat interiora et ex illis omnia animalia generant.
 et id dicit ibidē qz matrix alioz serpentū ē lōga fm p
 creationē corporis et incipit matrix eoz a parte infero
 ri et pcedit superius ex vtraqz pte spine et diuidit i du
 as partes quasi parietē habēs int illas. et id sūt oua
 fm acies in matrice et nō ouat serpēs oia siml ḡ suc
 cessiue. Jte arif. li. v. serpētes tpe coitus ita adinuicē
 se applicāt et inuoluūt vt piz aspiciēt quasi sint vnū
 corp? hñs duo capita. Jte arif. li. vij. serpēs et maxi
 me tyrus qñ trāsgluit añ vel aliqd pmo se erigit et
 postea se restringit quousqz perueniat interiora qd
 transgluit. et hoc est quia eius stomachus paruum
 est et subtilis et possunt serpentes diu viuere sine ci
 bo. qd patz ex serpentibus quos custodiūt veditores
 Jte arif. lib. viij. galis id est mustela pugnat contra
 serpentes et munit se pastu rute. et maxime pugnat
 contra serpentes comedentes mures. quia ipsa ve
 natur mures et manducat eas. Jte li. vij. dicit. qz ser
 pētes multum diligunt vinum et ideo venant cum
 eo. Similiter diligunt lac valde et sequuntur odorē
 eius. et ideo si alicuius ventrem serpēs subintrau
 rit extrahi potest lactis odore. vt dicit idem vt etiam
 dyascondes. Item Aristot. libro. c. iij. serpentes ha
 bent pprium qz possunt mouere caput ad posterius

hoc fuit necesse vt semp esset eius incessus equus si-
cut ipm ornis. z hoc e generale in hñibus duos vel
plures pedes. hñ aut aliquos pedes longiores z qñ-
dam. breuiores ppter diuersas quas facit opatōnes
nā cū qñsdā fila subulat z in longū p̄rabit. cū qñ-
quidam vō pariter fila necit. cū quibusdā vō p̄ fila
repat z qñ vult in tele superficie immobiliter se suspens
dit. maxime autē inter aialia anulosa corpis viger in
aranea sensus tactus. Vñ residēs in tele sue medio
subito sentit muscam telam in pte remotissima cōtin-
gentē quā subito inuadit z aggredit tanq̄ hostē. de
qua si triumphare potuerit eam ne euadat inter tele
sue fila multiplicē circūuoluit. z primo capiti insidens
eius humiditātē fugit. z de tali muscarū venatōe vi-
dit. nam eius gustabile pp̄ue ē talis humor sicut gu-
stabile apis ē mel sicut dicit idem z Aresto. Item in
genere araneaz. ē diuersitas sexus. vt di. Aresto. lib.
v. z est femina maioris corpis q̄ masculus. z pedes
habet longiores flexibiliores z abiliores ad motus z
etiā ad texturaz. Et sicut dicit idem li. v. tpe cotus z
amorus femina attrahit marē per fila tele. z post ma-
sculus femina z nō cessabit attractio donec cōiungan-
tur. z masculus ponit sup ventrē femine. z iste mo-
dus ē eis necessarius ppter ventris rotanditatem. z
ista coniunctio maxime ē in fine veris z in principio
estatis. z aliquñ in autūno z in pncipio hyemis. z tūc
maxime sunt noctue z eaz puncture amplius vene-
nose. Item Aresto. li. viij. genera araneaz sunt mul-
ta. nā qñdam sunt parue z diuersi coloris z sunt acule
z velocis motus. alie sunt maiores z colore nigre.
z eaz crura anteriora sunt longiora z sunt tardioris
motus nisi qñ coitu stimulat̄ur. z nigre solent texere
iuxta terras inter foramina z manent in textura sua
quousq̄ aliqua incidit bestiola sicut in musca quā de-
prehendit. z si hñt famē sugūt eius humiditatem. z
tūc deserūt ad locū suū vbi deponūt z referuāt eam
donec itez esuriē patiant̄ z qñ totā hausit humidita-
tem deijcit residuū z reuertit ad venandū z non ve-
nat̄ quousq̄ reperit qd̄ rapit̄ ē de textura. z si quis
rupit texturā incipiet ip̄am reparare circa occasus so-
lis v̄ circa ortū. z tūc maxime laborat. qz tūc plures
bestiole incidūt in texturā. z femina parit z venatur
z masculus inuat eā. Abscōdit autē se in textura vel
sub tela ne a bestiolis videat̄. z maxime qñ ē magna
qz ppter eius magnitudinē nō defacili operit̄. facit
etiā femina oua primo ex qbus modice aranee post
formāt̄ur z statim qñ parit̄ur ponit eas in textura
z statim se mouēt z disponūt ad terendū ac si in vte-
ro materno sunt instructe ad venandū. vnde statim
aptant retia cōuenientia p̄de sue. z ē spēs qñdam ara-
neaz q̄ venāt̄ur lacertū puū z incipit texere sup ip̄m
quousq̄ liget eius onficiū ligatione forti. z tūc saltat
sup eaz z pungit quousq̄ moriat̄. Item in eodē etiā
dicit idem qz sepe inueniunt̄ qdam aranee in aluca-
ris apum z ille corrumpūt mel z sugunt liquorez z
sic circa fanos faciūt texturas z corrumpunt eos. Item
dicit Auicē. z Plinius. de generatione aranearum.
libro. ij. capitulo. xxv. aranearum. natura precipua
admiratione est digna. cuius plura sunt genera in-
ter que est quedam que dī spalangio. cuius corpus
est exiguum variū acuminatū velocē ad saltū noxiū

hñs morsum. Alia est spēs maioris corpis z nigri
coloris z cruris longioris cauernas sibi terēs in agu-
lis iuxta terrā. tertia spēs ē q̄ erudita cōpositione cō-
spicuas terit telas. admirandū ē tñ q̄liter tanto ope-
ri sufficiat materia lanigera q̄ de aranee vtero ad tan-
te tele texturā paulatim vt credit̄ exēbitur z tñ eius
vterus vix a tali materia vacuus inuenit̄ nec videt̄
esse vey qd̄ dicit democritus qz tāta esset vteris ara-
nee corruptela vt eī eius egestionē tanta fertilitas la-
nifera generet̄. vñ z democritū reprobat aresto. lib.
viij. qz dicit eī in hoc veritatē nō dixisse. Linius vide-
tur esse ratio. qz aranee z alia hñōi anulosa modici
sunt nutrimenti z parui cibi ppter defectum sangui-
nis z calous. vñ cū aranea non tñ cibi capiat qn̄ ut
cōparaliter ad p̄parationē tele cōtinue plus emittat
maior esset supflui emissio q̄ cibi sumptio z maior ē
egestio supflua q̄ digestio necessaria ad cōseruatio-
nem debitā animalis. vt di. Aresto. vel Alber. Item
Plin. dicit moderato vngue rotundū z teres educit
filū z miro artificio deducit stamina ab imo ad sup-
mū z itez deducit trāuersaliter de pūcto ad punctū
lineari distantia filū suū. z ogies lineares tractus q̄
si in pūctuali medio inequali distantia a cetro copu-
lat z cōnectit. deducto autē stamine vt ibidē di. Plini.
tez incipit a medio circūato orbe adnectēs sbregmi-
na z maculas adnectens semp z qñ reticulariter p
parua iterualla q̄ interualliculata foramina miro ar-
tificio sunt nūc quadrata. nūc oblonga. nūc rotūda.
tanto strictiora quāto sunt viciniora medio. z tanto
latiora quāto propinquiora sunt extremo. Quo au-
tem medio filum filo tam indissolubiler iūgat z no-
dum nodo applicet z connectet visus non indicat z
rationis iudiciū vix affirmat. Adira autē leuitate per
fila sua q̄ humanis visibus vix sunt perua se eleuat
z quasi volet bincinde se transferens locum mutat.
Item dicit idem qz q̄diu extrema tele fila durant si
casu aliquo rūpatur ipa tela semper a medio incipit
refartire quod ruptum est quasi nihil indicans i cor-
pore tele esse integrum q̄diu medium non est firmū
Item dicit idem qz in eis sunt auguria. naz fin qz tē
pora sunt futura altius vel sublimius solet̄ compo-
nere fila sua. Item ibidem dicit̄ qz multumdo ara-
nearum signum est inundatōnis pluuiarum. Item
libro. xiiij. capitulo. iij. de lesione ficuum. dicit qz ara-
nee quedam circa germina vinearum z etiaz floscu-
los arborum faciunt texturas ex quarum circūuolu-
tione pereunt arbores z vinee quando sunt in ger-
mine vel in flore. Morsus spalangionis est morose-
rus z vrenosus nisi ei citius succurratur. Sz eius
venenum extinguit vis plangatinis si debito mō ap-
ponatur. z ideo vmes alij vt lacerte. z bocrates pū-
cturam aranee formidantes succo plantaginis se tu-
entur. vt dicit Plinius Dyascoides. z Auicenna.
in capitulo de venenis z mac. Aranearum autem te-
la vt dicit Arestonles z Plinius. ex earum visceri-
bus quodammodo nature artificio generatur. sub-
tilissima cōpositione contextitur more reibis cōpo-
nitur z paraf. filis subtilissimis cōnectitur. z hoc ne
a muscis z alijs bestiolis qd̄ tēdit̄ ppter grossiciens
videatur. Nū labore quidem cōponitur h̄ miro mo-
do facili ter dissipatur. ignem non sustinet ventum

timent cuius impetu tela rumpitur et subito denudatur. et quibus venenosa sit aranea de cuius egreditur visceribus tela venenosa non est quoniam multis visibus medicine utilis deputatur nam ut dicit dyasc. tela araneam alba et munda puluerulentis sordibus non admixta vires habet constringentes coagulantes et refrigerantes. ideo sanguinem restringit. agit a vulnere defluentem superposita vulnere prohibet fieri sanam et sanat plagam recentem et prohibet inflaturam sanitatem vulneris retardantem. Est autem genus araneae quam spalanam vocant. ut dicit Plinius li. xxix. ca. iij. et est hec aranea similis formice sed longo maiori corpore rufum caput. reliquum corporis nigri est coloris respersum. albis guttulis. acerbior est eius ictus quam vipere. Quia autem iuxta furnos et molas. cur contra ictum est remedium aliam eius generis ostendere sic percussio. et ad hoc conseruantur cum mortue inueniuntur quarum cortices contriti et potati medentur mortui muscule. Est autem aliud genus lanuginosum grosso capite. et dolor puncture eius sicut scorpionis. et eius morsu genna labefactatur et accidit caligo et vomitus. Est etiam aliud genus araneae nomine mirmicaleon siue mirmiceon. quod alio nomine dicitur formicaleon. formice similis capite albo habens nigrum corpus distinctum maculis albis. cuius morsus vesperis dolore torquet et dicitur formicaleon. quia formicas venant et earum sugunt humiditatem hanc passeribus deuoratur et ab alijs animalibus ut formica. Remedium autem contra morsus omnium aranearum est cerebys gallinaceum cum exiguo pipera bibitum cum vino dulci. Item coagulum agni potatur cum vino sanat morsus aranearum. Idem facit cinis virgule arietine cum melle. Item musce contrite et posite super morsum extrahunt venenum et mitigant dolorem. Sunt et alia remedia que enumerat hec sufficiant. Dicitur in libro eodem. ca. vij. aranea longa et candida tenuis habens pedes. contrita in veteri oleo dicitur soluere albuginem oculorum etc.

De ape.

Capitulum. xj.

Apis est animal multipes et breue inter omnia animantia anulosi et insecti corporis in multis optinens principatum ut dicit Plinius li. xj. c. vij. paritatem sui corporis recompensat ingenij magnitudo. quibus autem possit inter volatilia computari. tamen quia pedibus vitatur in quibus est vis progressiua merito potest inter gressibilia numerari. Pieter vero proprietates superius li. xij. positas sub litera a. alie sunt hic ponende quas recitat Plinius li. xj. c. vij. sic dicens. in omnia est admiranda apum solertia qua mella contrahunt succumque dulcissimum subtilissimum et saluberrimum insanos componunt et ceram ad usus vite humane utilem operando conficiunt hyeme iacent et receduntur quia vires non habent ut nubibus primum resistant ac flatibus aquilonis. In vere autem cum sentiunt fabas florentes ad opera exiit et labores. nullique licet vacare per hos dies. Primo fauos constituunt ceramque fungunt domosque ac cellulas faciunt deinde sobolem et postea mella conficiunt et componunt. tunc autem aluearis sui alcrimis et succis arborum gummosam vim habent per totum huiusmodi contra aliarum bestiarum auaritates se mununt prout possunt feces si fuerint nimis late constringunt et

eas succis predictis limunt. primo autem pro fundamento sui operis crustulam quandam ponunt amari saporis quam multi comosum vocant. deinde faciunt aliam dulcioram quam cere est inuitum quam multi dulces vocant. tunc ponunt materiam grossiorem quam fauorum est stabilimentum et illam materiam appolunt multi vocant. et ista triplici tela a frigore et alijs iurijs muniunt fauos suos ne dissident fructibus. Sed a floribus non marcidis hanc recentibus recolligunt materiam ex qua mel et ceram componunt quia autem flores vicini sunt consumpti mittunt speculatores ad vltiora pabula acquirenda. et si apprehenderit eas nos in expeditione excubant superne ut alas suas protegant a pluuia et a rore. ut factis mane expeditius volent ad opus suum habentes alas suas siccas et expeditas ad volatum ordinant excubias suas more castroꝝ denocte quietescunt usque mane. donec vna dies exierit. gemino autem triplici hobo ut buccino aliquoties vniuersum puolant si dies fuerit mitis futurus. post diuinant enim ymbres et ventos et tunc se continent infra tecta quia presciant celi temperiem futuram cum agmine preedunt ad opera. et tunc alie flores aggregant pedibus alie aqua ore guttasque lanugine totius corporis simul portant. adolecentiores vero ad opera exiit et conueniunt et afferunt supradicta. seniores vero intus operantur que flores componunt primo onerant pedes anteriores et post alios donec rostro pleno rement totaliter onerant. Et capiunt autem onustas trine vel quaterne eas que exonerant semper que intus sunt ordinate. coram enim officia sunt diuisa. alie enim domus construunt alie poliunt alie cibum parant ex eo que allatum est. non enim separatim vescentur ne inequalitas cibi temporis et operis fiat. in eis fauos linealiter et ordinate componunt et in superiori parte suspendunt. Ceras cadentes fulciunt primas lineas parum replent de melle. nouissimas autem maxime solent adimplere apes autem gerile que necessaria conueniunt timent venti flatum et ideo volant iuxta terras et quando sunt onuste redeunt ne aliquo flatu impediantur. et quandoque lapillis se onerant ut lapilloꝝ gravitate sint contra venti impetum magis fixe. mira inter eas est iudicia nulleque inter opera sua spurcicie permittuntur. Eggestionem apum que operatur intus ne longe recedat. alie congerunt in locum vnum et eijciuntur de alueari quia aduerserat intrant in domos suas et strepunt donec illa cadat que eas excitauit circumuolent et in eodem quo excitauit bombo eas inuict ad qui etiam. et tunc omnes repente conticescunt. Idem in eodem cat. xij. Item per apes summa equitas exercetur. ferunt enim omnes eam pacem dissoluentes et earum mella dirumpere cupientes. Regem siquidem habent apes qui non aculeo armatus est hanc potius maiestate ut dicit idem ca. xvij. vel si habet aculeum usum ferendi natura sibi negat. noluit enim natura ipsum seui esse ne cito peteret vitione. et ideo ei telum detraxit et inermem reliquit. vbi constat apum impatorem aculeo non vti. miranda autem est circa regem plebis obedientia. nam cum procedit totum examen circa ipsum coglobatur. et ab ipso agmine velut acie militum angit et vallat et per multitudinem obsequentium tunc temporis vir videtur. Cum populis apum in labore est ipse intus est et circuit similis excitanti solus a labore est immunis. Circa quem et apes assunt quedam habentes aculeum tanquam lictores que

autoritate assidua regis sunt custodes et raro pcedit foras nisi qñ examen totū debz extire cui? extus intelligit ante dieb? aliquot exercitu murmurate et quasi ad extū se preparent. vñ siqs tūc regi apū presanderet alam totū examen tūc tempus nō extiret. ⁊ qñ pcedūt singule regis obseqo se offerunt et ei pꝛime esse volunt regem fessum humeris subleuant et fatigatum totum portant si qua lassa defecerit vñ ab acie errauerit odore pꝛosequitur vbi cūq; rex pcedit et vbi cūq; rex pcedit ibi cetera figunt castra rege viso totus animas exercit? ipsoq; amissosq; totū agmē dilabatur ad aliū. q̄a sine rege esse nō pūt ad alucaria subintrant quedā felle apes q̄ fuci nūcupant habētes magnū ventrē furimq; deuorant mella. et has apes iterficiūt qñ eas depēdūt. Quñ ver ē hūidū ser? apū multiplicanē. et mella depauperant. et ecōuerio qñ deficiunt in prole et in melle multiplicanē. si autē defecerit in alucariis? ab? imperū faciunt i. primas pꝛposito rapiēdi. et cōtra eas alie acie dirigunt si rectorem habēt et si que fuerint apes fauētes inuadētib?. parant eis inuafores nec eas imperitū sed potius eas sibi affocant et defendunt. multis alijs de causis acies cōtrarias cōstruunt duos imperatores cum multa ita q̄ dimicatio in tactu pulueris aut fumo totalitē dissipat. Itē idē ca. xix. apes q̄dam sūnt rustice ac siluestres horride aspectu et ceteris iracundiores sed labores et opē sūt pꝛestantiores. alie sūnt vrbane quarū q̄dā sūnt breues et varie ac rotūde. alie sūnt longe sicut vespe et ille sūnt alijs deteriores et sūnt pilose. et q̄dā et his sūnt albe que in messe mella faciūt. siluestres vero i arborū concuiritib? mellificanē. aliquando in aliquo terre specu q̄bus natura dedit aculeum ventri consertū ad vnū ictum. quedāz autē ex vindicandi ardore ita pꝛunde figunt telū qd sequit subito intēstinū et tales cito moriūt. alie quidē aculeum pdunt et vitētes vterius mellificare nō pūt sed castrans vrbibus nocere pariter et processē desistūt. Doctores fēdōs et ceteros fumos maxie odiunt et fugiunt. in rebus autē odouferis tociundant. Cancroꝝ odore si q̄s eos iuxta decoquat examinanē. qñ rex corū moriē tristitia torpent funerantiumq; more concommitantē equeias. et meret plebs magno dolore rege peste cōsumpto. nam cibos tunc cōuehunt non pcedunt. tristi tamen murmure glomerant. Circa corpus eius luctū nō minuit. immo nisi subtrahatur mortu? fame et dolore moriunt. hilaritate ergo apū ⁊ nitore sanitas estimat. Dicit etiam idēz apes incurrere multas infirmitates. nam vt dicit ca. xi. egrorāt qñ nō pꝛficiūt fetū suū inimicat vel aduersatur eis resuktans sonus echo. nimis facit eas timidās in ordinato sonitu terrens eas. inimicat etiā eis corrupta nebula corrupēs flores quos depascūt. aduersant et eis aranee qñ se fociat eis in alucariis? faciunt intexturas. pestifera ē eis etiā musca quedā similis papilioni qui insilit i cādelas. nam papilio depascit ceras et relinqt stercoꝝ et quib? generant teredines q̄ ceras pꝛcipuas appetūt. nocet etiaz eis auditas pastus. q̄ nimia floru sacietate replent. et maxime hoc accidit in vere. oleo quidā examinanē sicut et oia anulosa et insecta. pꝛcipue si capite vincto

in sole ponāt. sed asperse aceto reuincunt. aliqui etiā cōtrahunt sibi morus et morbi causas qñ sentiunt sibi subtrahi mella nimis auide deuorantes. hucūq; pl. Insignes etiam pꝛrietates ⁊ notabiles recitat Zlucē. li. viij. ca. iij. apes in q̄t abant et melle et comedunt inde parum. sed quādo infirmant tunc comedunt mel et non exeunt de domib? suis. ⁊ qñ inueniunt domo vniūdas siue alpbearia faciunt in eis domos fertiles cereas. et qñ officia alucaris sē nimis ampla. diminuūt amplitudinez cum quadā viscositate nigra q̄ in odore est acuta. et edificat pꝛimo domū regis et illa domus silis ē foramini. et pꝛ alias domos fm diuersitatē maiorē vñ minorē masculi aut tantūmō opant domos suas. et pꝛ nō ē operatio nisi ad comedendū mel et mellificandū. ⁊ apes pꝛimo morant in fauis suis. et quādo ē tꝛps excēdi ascendūt in aluz fm formā pyramidis et postea redeunt et comedūt mel. et rex nunq; exit nisi cum exercitu ⁊ masculi nō habēt acum nisi forte pauci. tūc appetūt pungere sed nō possunt. et reges apū sūnt duorū modorū; vnus rubeyss et alter niger fere sic carbo. et est in duplo maior qꝛ apes que mellificat sūnt apes mascule magis pigre qꝛ femine. et meliores sūnt apes minores et rotundiores habētes varios colores. ⁊ apes que paucunt in montib? pꝛanis et ortis sūnt minores et meliores et faciunt mel cōsimile in partib? et leue. apes autē que nō sūnt bone non faciūt mel equale nec cōsimile h̄ apis q̄ semper adheret foramini mellis efficit mel melius. aliter eī corrupit defacit ⁊ generant in eo aranee que corrupūt mel. Duplici de causa vtunt apes mellificantes aculeo scz ad defensionē. et ad hūiditatis superflue cōsumptionē vis em ignea ē in acu. et ideo copat valde ad cōsumptionē supflui humidi et melis immutationē et cōseruationē. Item subintrant sepe alucaria quedāz musce male que faciunt alias muscas quas multū vocant gñances et illi gñanes pꝛozant ⁊ corrodunt alas aliaz sed vere apes sequūt illas muscas ⁊ pungūt eas nec pmittūt eas cadere super domos suas. et apes mellificantes interficiūt masculos nocentes eis ⁊ reges malos quādo eas nō bñ regunt. sed tantummodo de melle nimis comedūt et pꝛcipue hoc faciūt qñ mel erit paucū et apes parue pugnant cuz longioribus qñ non operant nec laborant et nimis eas eijcere de alucariis. ⁊ per taliū electionē melioratur mel ⁊ auget. Est autē vnū gen? apū qd dicit labion et interficit apes mellificantes et destruit earū domos. et hoc ē qꝛ sūnt vigiles et bone custodie. et quando intrant alucaria. in melle subito se insigunt causa deuorandi intantū q̄ nō possunt euadere. et tunc statim a veris apibus huiusmodi interficiunt. et anteqꝛ rex erit rationabiliter per duos dies ante sciunt alie qd rex sit facturus vt obedire illi parate sint. et quādo reges creantur quelibet habet cateruā vnam et illa caterua non vult habere alium regem nisi quex pꝛimitus acceperunt. et si alius rex voluerit esse rex illius comitatus ipsum interficiunt. et postqꝛ exierit pulli et fuerint pauci expectabunt societate alterius examinis. et sic simul securus proficiunt. et postqꝛ ceperint volare pulli et fuerint equales magnis

Destinant opus suū et senioribus plurimū coopan-
tur. Nulla autē creatura ardentior est ad vindictā
q̄ sit apīs q̄ ad iracundiā provocat. 7 ideo sepe grā
dea prosteruit exercitus multitudo apū quādo con-
tra diripiētes mella resistere compellunt. simū 7 su-
mū sup̄ oīa abhorrent apes. et idō laborant p̄icere
feces et squabala sua quādo volant. q̄ earum feces
fetent valde. et ideo ab eis domos suas valde pur-
gant virgines apes et iuvenes melius operant 7 fa-
ciūt melius earū seniores et nō tān̄ percunt nec
tantū ledū melle percussio sicut senū. Potant autem
apes et bibunt sed aquaz t̄m̄ claram siue ppe siue a
remotis hauriāt nec potāt nisi prius proiecerint fe-
cem suā. 7 marie mellificat in autumno 7 in vere. et
mel veris melius ē ppter florū nonitatē et amplio-
rem puritatē. et apibus placet armonia scilicet soni-
tus percussio palmarū. et ideo cū cātu peluū aut cim-
balorū n̄n̄n̄n̄ ad aluere reuocāt. et quādo dimit-
tuntur apibus multū de melle pigrescūt 7 n̄n̄ opari-
tur. 7 idō oportet vt in aluearibus eis mediocriter
dimittat. bucusq; Auicē. li. vii. Multa alia ponit
in quib; cōcordat cū Aris. li. viii. pl. iii. xj. quere su-
pra li. xij. in lra a. vbi inuenies multa que ab aristo-
tyle et seneca 7 alijs autoribus sunt excerpta. sed bec
sufficiant.

De boue.

Capitulū. xij.

Bos grece boetes nū-

cupat. quē latini bouē vocāt eo q̄ terrā ter-
rit. cuius latitudo pellis a mento vsq; ad crura pal-
learia d̄: a pelle ipsa sc̄z dicta quasi pellearia q̄d gene-
rositatis in boue ē signū vt dicit Jli. li. xij. Bonm
autē vt dicit idē circa socios erimua pietas ē. nam al-
ter alter inq̄rit cum quo p collum aratrum ducere
consuevit 7 frequēt mugitu pium testat affectū q̄n̄
ipm̄ citius inueniri nō cōtingit. De bob; vero dic̄
Plini; libro. viii. ca. xlv. bobus indicis camelorum
tradit esse altitudo quorū cornua sunt in latitudine
quatuor pedū. 7 sequit̄ ibidē soli boues inter aialia
rectro ambulantes pascunt aque calide ablutōe di-
cunt pinguescere q̄n̄ cornib; capitis piūgnunt plus
laboris possunt sustinere q̄n̄ q̄n̄ ceruice innicē copu-
lant. In syria vero boues nō h̄nt palearia sub gut-
tare sed gibbos in dorso. boues quoq; laxata habē-
tes cornua dicunt̄ esse i ope excellētes. boues nigri
colous pua habētes cornua nimis reputant̄ vtilēs
ad opandū maiora cornua et spissiora habēt boues
q̄ ibauri. 7 post castrationēz bos i corpe 7 in cornib;
augmentū recipit. parit etiā. p̄ficiat in robore et vtu-
te. nō tamē ē tāte animositatis nec audacie sicut an-
te. magis autē efficitur domitus maturus et q̄etus
patiens laboris. et motus tardioris et incessus gra-
uioris. Itē pli. ibidē. Nā optima boū sit i trimatu.
post trimatū autē nimis ē sera. s; an̄ p̄matura. optie-
yo cū boue inuentus inbut. sociū eīz laboris agri-
culture habem; b; aial. tāta etiā fuit cura apud pro-
res boues nō ledere vt q̄ p̄ci aiō motus bouē oc-
cideret siue cā puniret tāq̄ colonū suū intermissi.
vt dic̄ idē. Est ei aial inite et mūdum nō solum vsi-
bus hominū necessariū verumetā ad immolandū
in aris deorum est congruū et aptum nam ex bob;

optime sunt victime et laudatissima fit et eis placi-
tio deorū. Bos aperit terrā vomere et incidit 7 co-
lit arua et ea gignēdis fructibus apta reddit. Bos
carnib; reficit 7 nutrit. pellis ei; multis vsib; puenit
ei; etiam simo terra impinguescit. eius cornua cale-
facta remollunt̄ et quibus vascula diuersa et va-
ria vtenilia preparant̄. Ex cornib; enī bouinis sūt
arcus baliste quib; tela contra hostes iactant̄. sunt
et toraces et arma quib; infirmiora bois cōtra bo-
stū iacula defendant̄. sunt et lucerne quib; fugant̄
tenebre. sūt et pecunies quib; capita a foridib; emū-
dant̄. bouinis etiaz cornibus vtunt̄ venatores. ma-
cum eis terrent feras et incitat̄ canes venaticos vt
fugientia aialia insequant̄. cornib; insup vtunt̄ scri-
ptores et pictores in quib; varij colores optime cō-
seruant̄. vtunt̄ etiā cornū vsu bellatores q̄b; buc-
cinando socij animant̄ tam pugnantes q̄ fugientes
ad aciem reuocant̄. cornib; etiam vtunt̄ custodes
turrū et castroz siue speculatores qui ipsoz somnu
ad vigilandūz inuicem se hortant̄ ad multa alia cor-
nua bouina sunt necessaria. Vñ nihil est i boue q̄
diuersis vsib; non sit vtile et etiā simus. vt dicit
plinius li. xxviii. ca. xj sim; inquit bouis cum acco-
iuuat cōtra dolorem articuloz. ydropicis etiam re-
mediū singulare est si inde ad solem pungan̄. inter-
cutaneū enī cōsumit humorē et sedat ac rep̄nt̄ in
flaturā ydropicā 7 tumorē. Dicit p̄terea Pl. li. xxx.
ca. iij. est inq̄t aial paulū simile scarabeo nomine bu-
restis. hoc inter herbas fallit bouē et ideo sic ē dicit̄
q̄ premit cū. nam inter herbas quas bos diligit il-
lud aial se abscondit q̄d aial bos denorat dū herbas
incante caput. burestis autē deuozatus iecur bouis
subito sic inflammat vt ipm̄ cū cruciatu maxio tandē
rūpat. vnde p̄ter on; quo bouis ceruic premit et
p̄pter dolores stimuli quo pungit bos burestis ve-
neno dum ei; ventrem subintrat inter abos cuius
terru cruciat.

De bubulo.

Capitulū. xiii.

Bubulus dicit̄ boum

custos. qui ipsoz est custodie et officio de-
putatus. hic boues pascit et nutrit et ad pascua eos
ducit ac reducit. et dū sunt in pascuis p ptes eos col-
ligit et p̄nectit eoz ceruices. iugo p̄mit 7 aratro eos
iūgit. cum stimulo pigritantes p̄pellit ad labores. 7
vt vniiformiter aratū trabāt stimulando eos cogit
sibilo. 7 cantilena eos demulcet. 7 vt libētus inq̄t
ferant vocis melodia allicit ipsoz 7 inducit. natura
liter eīz boues sicut et cerui diligunt melodiam. vt
dicit Auicē. cū virga eos dirigit et vt rectum fac-
ant sulcā ipsoz instruit nec solum cogit ad arandūz
verumetā ad triturandū cōpellit. et ad confringē-
das fruges i arca circūduc̄. finito labore a iugo eos
soluit et ad p̄sepe vt reficiant̄ eos ducit.

De bubalo.

Capitulū. xiiii.

Bubalus est a boue di-

minutius dicitur. eo q̄ similis sit bob;. Est
autem aial ita indomitum. q̄ p̄ feritate iugū non
recipit in ceruice. bubalos africa p̄creat. In germa-
nia aut̄ sunt boues agrestes habētes cornua unū

ptensa vt regijs mensis ppter insignē eorum capa
 citatē ex eis pocula fiant vt dicit Jsid. Est autē aial
 magne fortitudinis. vnde domari nō potest nisi cir
 culo ferro naribus eius sifiro quo circumducitur.
 nigri autē vel fului est coloris paucos et raros hūs
 pilos. comua hz frōtem cornib? validissimis circū
 septam. cuius caro nō soluz ē vallis ad escam verū
 eniam ad medicinā nam vt dicit Plin. li. xxviii. ca. x.
 caro bubali cocta vel assa bois mostum sanat. cui?
 medulla cū dextro crure assumpta aufert pilos pal
 pebrarū z medef vicijs oclōz. sanguis eius cū ace
 to sumptus reiciēte sanguinē mire sanat. cui? vi
 gule vel solee bubaline cū murra cōfirmant dētes
 motos lac bubalinū valet ptra viscerū resiones nā
 sua pinguēdine delimit ea. vnde cōtra dissenteriam
 multū pdest. valz ptra ictus serpentū z scorpionū.
 et cōtra venenū salamandre et cicute. vulnera recē
 ta sanat simus bubali calefactus sanat a postemata
 dura et eorū duricias spargit. fel eius valet cōtra ca
 lignē oculoz. Sunt et quidā boues agrestes mire
 magnitudinis z nū summe sunt agilitatis. intantuz
 em sunt agiles vt simū quē proiiciunt aut? eleuēt? boues
 per cornū q? possit decidere sup terram. Item boues
 odiūt et psequunt? omne rubenū siue rufum. et idē ve
 natores rubens se induūt vt eos puocent ad eos ad
 insequēdū. venator: iā vidēs bestiam appropinquā
 tem retro magnū arborē z fontē se abscondit. bos vō
 cornibus fortiter impingit in arborē q? pprijs cor
 nibus ab arborē deuincit z sic detētus venatoris ia
 culis cōfodit. pstermit z venat. Est autē aliud aial si
 mile boui agresti hō nō ē tante magnitudinis maria
 hz cornua multū alta et acuta cū qbus deticit arbo
 res z arbuta sed z si cōcaua ē quere? robore suo de
 pontifoz ad terrā q? gratia passus tadē caput sub
 mittit inter frunces. subnūlia z proluxa virgulta siue
 vimina hites. qz cōplexione z adherentia comua
 bestia circūligant z obligant. vñ diu luctans cōtra
 illas pplexas vgtuloz obuoluciones magis ac ma
 gis se intricat atz ligat. cūqz diu luctans ab illis liga
 minibus se nō expedit inio forē se inuoluit p in
 dignatōe alte merget. cui? vocē bonidā audiens ve
 nator: scit bestia illa qatā fore z detentā. vñ ipsam se
 cure venabilis impetit z occidit bestia acerrimā in
 vgtulis quā in nemoribus magnis inuadere nulla
 tenus ausus fuit. et hanc bestiaz vocat pbiologus
 aptaleonē. Cuius dicitur si fides adhibenda ē murū
 vidēt qlif tāfera bestia de vgtulis z nemorib? mo
 dicis comua nō erimit q? eisdē cornib? ingētes arbo
 res deicit z pstermit. Est pterea qdā spēs bouis sil
 uestris quā Arist. in li. viij. circa finē vocat boukur.
 et dicit q? magn? est fm qntitatem tauri. z ē similis
 tauro. z habz crines descendētes ad duas ptes spa
 tularū sicut in equo est videre. z eius pili sunt ma
 gis molles pilis eq? et breuiores. z crines ei? pnni
 vīqz ad oculos. et est color eius vergens ad rubenz
 colorem vel curinū. z vox eius assimilat? voci tauri.
 et hz cornua aliquantulū incuruata z in vnoqz cor
 nuū suoz cape pōt medietatē mensure q? dicit bos
 et non hz dentes superiores sicut taurus. nec crura
 ei? sunt multoz piloz z assimulant? lane. z findit vn
 gulas habens in pedibus duos sotulares et cauda

eius est breuis respectu corporis. z ipse canat terraz
 et erigit in cauando sicut taurus. z hz durā cutē ml
 tos ictus patientē. et carnē habet valde dulcē. z ppē
 hoc venat et pcutit. et qñ venat fugit quiescat. et cū
 debilitat pugnans pjiat stercoz per quoz passus.
 et hoc facit qñ timet. Lanēs autē venatici odorant
 super stercoz et dum circa talē odorem occupantur
 bestia fugiendo elongat. Item dicit Arist. de vacca
 agresti. li. x. z qñ appropinqt aialis partus aduna
 bunt et eis multi. et prius cōgregabūt stercoz circa
 ipsum z ponūt sicut murū. z hoc ē aial multi sterco
 ris. vt dicit Arist. idem et etiā Ziuiceñ.

De basilisco.

Capitulū. xv.

Basilisc? grece latine

Di regul? eo q? sit vt di. Jsid. rex serpentū.
 ipm ei vidētes fugiunt z timēt etiā serpentes ipi. el
 factu em suo eos necat flatu z etiam aspectu interi
 mit oē viuū. ad et siqdē aspectū nulla auis illesa trā
 sit. et qñis pcul sit eius ore cōbusta deuorat. a mu
 stelis tamē vīnat qz boies ad carmenas deferūt in
 quibus reguli delitescunt. nñbil em sine remedio ille
 parens oim derelinqt. vñ vīsa mustela basilisc? fu
 git quez illa psequitur z occidit. Est autē in longitudie
 sempedalis albis maculis lineatus. reguli autē si
 cut scorpiones arētia queqz sectant. et postq? ad aqs
 puenit ydrophobas z limphaticas faciunt. into
 xicat em ipsas aquas z mortiferas reddunt eas. vo
 cat quoqz regulus a multis sibilus. naz sibilus oc
 cidit anq? mordeat siue pungat. buculqz Jsi. li. xij.
 ca. iij. Plinius autē li. viij. ca. xxij. dicit sic. apud inqt
 hesperios ethiopes fons ē qui a multis estimat? ca
 put mili iuxta quē est qdam fera que catoblefas ap
 pellatur corpore quidam modica omnibusqz mem
 bus iners pregraue caput gerens. z semper habz de
 tectuz super terram. als esset interuicio humani ge
 neris. quia omnes qui eius viderint oculos expira
 rent. Eadem basilisci serpentis vis est quem sirena
 prouincia gignit. habens in longitudine magnitu
 dinē. xx. digitorum. candida in capite maculavlnit
 diademate insignitur. Sibilo omnes fugat serpen
 tes nec flexu multiplici reliquū corpus impellit sed
 celsus et erectus in medio graditur et incedit defic
 cat frutices. z herbas exurit non solū tactu verum
 etiam sibilo z asilatu. circūadiacentia omnia de
 struit z corrumpit. tante etiam est venenositatis et
 pernicii q? tangētē se cū basta longissima sine mo
 ra interficit et cōsumit. hunc mustela domat et vin
 cit. Quia deo nature nihil placuit eē sine pari. mors
 itaqz basilisci morsus ē mustule. z tandē mors mu
 stule dicit esse fetoz basilisci. et hoc quidem verū est.
 scilicet nisi mustela pasta z fricatione rute herbe cō
 tra talem mortiferum punitum muniat. vt dicit ari
 sto. etiam Ziuicē. pamo igit? mustela ratam herbaz
 qñis amarā pmedit. z sic virtuti succi herbe. ama
 re nature hostem intrepida aggreditur z deuincit.
 et qñis basilisc? irremediabiliter sit venenosus qz
 diu viuūt. in cinerem tamen cōbustus veneni mali
 etiam perdit. cui? cinis opanonibus alchimievtulis
 credit. z maxime in trāsmutationib? metallorum.

De botrace.

Capitulū. xvij.

D 2

Botrax que rubeta di

ctur genus et rane venenose habitas i terra pariter ⁊ humore. vt dicit Plinius lib. xvij. sene ctur id est vetustam et senex pelle dicunt eas depone re assidue pastu quarudā herbarū venena tamē sibi sp̄ referuantes pugnant ꝑ araneā ⁊ spalangio nē et bñficio plantaginis eaz venenū supant et pū cturā. cuius venenū credit esse frigidissimū. Et om ne membrū qđ tangit reddit insensibile ⁊ stupidū ac si esset cōgelatū. Animal liquidū est virulentū. et ideo ad iram se aiat ad oēm tactum. vñ quanto pl⁹ tangit tanto turgescit amplius et inflatur. quot ma culis sub ventre respargitur tot nocuentis vne nū eius obnoxii fore p̄hibet. oculos habet q̄i igne os ⁊ lucentes et est tanto pniciosior q̄nto eius aspe ctus ardentior inuenit. ⁊ q̄nis daros habz oculos odit tamen solis aspectū ⁊ q̄rit latebras ac fugit ad canernas q̄i sol ouit et ipsius radijs terre suspicies renouat. Herbas dulces diligit ⁊ earū radices comedit sed comedēdo eaz inficit et corrumpit. et ideo in ortis ruta que busonib⁹ ⁊ ceteris venenosis ē in imica plantari cōsuevit cuius virtute arcent ne accedant ad alias herbas ⁊ radices que ibi crescūt comedant. loca fetida muscida et fimosa buso diligit. odouera autē loca multū odit. vnde dicunt q̄ vineis incipientib⁹ florere fugiunt. quia odore ipsarū nō possunt sustinere. De busone autē dicit pli. li. xxx. ca. iij. sunt rane multū venenose que dicūt rubete que viuūt in vepribus et rubetis. q̄ sicut sunt gran diores sic et ceteris sunt pniciores. ⁊ sunt coloris al tere subnigri altere subruſi vel pallidi ⁊ subcitri ni. Istas autē rubetas dicūt habere duplex iecur. vñ est summe venenosū. ⁊ aliud est remediū et datur ꝑ antidoto cōtra toxicū seu venenū. Oportet autē ipsa experiri. ꝑicitur autē iecur in nido formicarū. ꝑtem venenosam formice fugiūt aliā ꝑtem appetit et illam oportet retinere ⁊ vsu referuare. Mira de his certatim tradūt auctores vt dicit pli. Dicūt ei in eius latere dextro esse os occultū qđ ꝑiectū i aquaz feruentē facit eam subito refrigerari nec vas feruere postea nisi os primitus extimat. ⁊ illo officulo vrun tur magi ad amorem ⁊ odium cōcitandū. Dicūt etiam inde quartanas posse saluari. Quātūcūq; autē ver mis ille sit venenosus. ꝑ incinerationē tamē ⁊ cōbu stionē amittit vim veneni et recipit maximā virtu tē medicine. Valet ei miro modo ad carnis ⁊ cutis aliquo casu pdite recuperationē ⁊ neruoz cōsolida tionē et vulnerū desiccationē et curam si debito mō illo cinere quis vsat. que re infra de rana in litera r.

De bombice.

Capitulū. xvij.

Bombix ē vermis qui dā nascens in frondib⁹ apressi. fratini mozi et terebinthi vt di. pli. li. xj. ca. xxiij. Iſido. autē di. bombix est frondū vermis ex cui⁹ textura bombici nū cōficiat. appellat autē hoc noie eo q̄ euacuet dū sila egerat et in eo remaneat solus aer. vt dicit idem. Miram autē recipit hic vermis immutationē. naz primo nascitur sicut vermis filis eruce q̄ rodit folia olerū et pāpinos vinearū. hic v̄mis frigoris impa

tiens bombices telas aranearū mō textit. et prio filis interit conice siue domū i qua habitat ⁊ cōtra bou rore hyemis se defendet texturā autē suā facit pedis suozū ministerio quibus sublat silum suū et pecu nat. sic id in tela ordinat et componit.

De camelis.

Capitulū. xvij.

Cameli vt di. Iſido. li.

xi. a greco nomē sunt sortu eo q̄ q̄i onerā tur inclinantes et accubantes coram onerantib⁹ bu militant. greci ei came bunile et breue dicūt. vel bu cūc a camur qđ grece curuū sonat. q̄ in tpe q̄i re cipiunt sup se pondera sup anteriores poplūces in curuant. Cameli itaq; animalia s̄ onerifera ⁊ man sueta ad portāda boim pōdera deputata. ⁊ inueni unt in multis regionib⁹. sed potissime in arabia et differūt cameli arabici a camelis aliarū regionū. nā arabici duos habēt in dorso gibbos. Sed reliquaz regionū cameli in dorso habent vnū tū. vt di. Iſi. in eodē. pli. vero li. viij. ca. xix. dic sic. Cameli inq̄ inter armenta pascat ouens quorum duo sunt gene ra bactrice scilicet et arabie. arabici cameli bina ha bent tubera in dorso bactrici vnū habēt in dorso in quo portant. et alii in pectore cui incumbant. Ca meli superiori ordine dentū vt boues carent ⁊ ru minant sicut bos ⁊ ovis vt di. Iſido. li. xij. vngulā tū nō diuidūt vt post di. veloces sunt multū vt di. pli. ⁊ id valent in prelijs cōmittēdis et etiā in merci bus deferendis. vltra assuetū camelus non ꝑcedit spaciū. nec plus p̄ueto onere suscipit ad portandū. odiū habent naturalē cōtra equos. et sitim etiā ꝑ q̄drudū tolerat ⁊ q̄i bibūt turbāt aquaz aliter pa tu nō gaudēt. Viuūt quadringenis annis. quidaz autē et centenis ⁊ aliq̄i etiā rabiē incurrit. Caltra tur cameli qui bello preparant. femiores ei sunt col tu penitus denegato. bucusq; pli. De camelo vero dicit Auc. sic. Camelus inq̄ mouet primo pedem dextrū sicut et leo. ⁊ sol⁹ habet sup dorsum addita mentū et habet pedes salsos et incassura habz pellē ad modū pedis anserini et ille scissure sunt carnosē sicut scissure pedis vrsi. Et ideo etiā faciūt eis boies sotulares et abluunt eis pedes ne pedū teneritudo subtus sedat. et aliquandō etiā i corde illius inueniē os sicut etiā inuenit in corde cervi. et bz quatuor nos in duabus māmullis sicut vacca. ⁊ camela se in clinat ⁊ vadit sup genua q̄i appetit cui masculo co pulari et desiderū eius ē seruens tpe amons. ⁊ tūc paz comedit. et semp appetit coire iuxta locū illon vbi primo coiuit. vt dicit Ariff. li. v. appropiat ca melis q̄ solitarij sint in montibus amons tempore et nullus potest appropinq̄re eis nisi pastor et vir ga cameloz est neruosa et valde dura. et ideo fiunt ex ea corde arcuū. Item ibidē in eodem. cameli ha bent temp⁹ determinatū ad coitū ⁊ amorem. femi na alit setum in vtero ꝑ. xij. menses et nō coeunt añ triennū ⁊ post partū quiescat ꝑ annū. Item di. idē li. viij. q̄ sunt quedam genera cameloz que caltra tur vt sint ad fugē p̄modū aptiores. et dicit q̄ tales cameli sunt velociores equis et hoc accidit ꝑpter amplitudinē passus sed de hoc quere infra de dro medario. Item nota cōtra incestuosos de camelo.

quia camelus vt dicit Aristo. lib. viij. non coit cum matre sua. cooperiebat enim mī cuiusdam cameli pallio in quādam ciuitate et saltatit sup eū filius eius q̄ sentiens eam matrem suā descendit anteq̄ coitus eō-pleret̄ et momordit ingeniatoīe et occidit ipsum. exemplū est Arist. et ponit simile de q̄ cuiusdam regis. De camelo insup dicit Pl. li. xj. ca. xxvij. Camelus caluescūt inter q̄drupedia sicut hō et sicut struio et quedā alia inter volatilia. Dic̄ etiā idē q̄ inter animalia nō comigera camelus in superior maxilla non h̄ pores dentes. et iō p̄cordat cū aialib⁹ ruminātib⁹ in dentibus et in dispositōe vētris sed nō i cornib⁹ idem dicit Aristo. li. xij. animal cur⁹ abus est materia spinosa habz multos ventres vt camel⁹. et animal habēs cornua nō habet dentes in vtraq̄ mandibula. et p̄pter hoc camelus nō h̄ dentes i vtraq̄ mandibula sed in vna tm̄ q̄nis carcat cornib⁹. necessario igit̄ fuit venē cameli talis dispositōis. et assimilā ventribus animalū carentiū dentib⁹ in mandibula superior. et fuit creatio dentū ei⁹ sicut aialis habēs cornua et sequit̄ ibidē. Et q̄ ab⁹ cameli est spinosus necessario fuit lingua eius carnosa p̄p̄t̄ duriā palati. natura ergo palatoīe sicut parte ter restri dentū. et p̄pter hoc ruminat camelus sic habēns cornua. q̄ vētres eius ventrib⁹ habētū cornua assimilant̄. Recipit itaq̄ cibū in primo ventre penit⁹ indigestū. in secō aut̄ incipit digeri. in tercio melius i quarto digestio penitus p̄plet̄. et ista ventriū diuersitas fuit necessaria p̄pter grossiciē nutrimenti siue cibi. q̄ parū dēnt⁹ mollit ab⁹. Itē Aris. li. xij. camelus nō h̄ sel distinctū sup epar sicut nec elephas. q̄ epatis naturā h̄ valde sanā et sanguiez nālter dulcē et in talib⁹ aialib⁹ nō inuenit̄ sel. aut si inuenit̄ in venis valde gracilib⁹ inuenit̄. Et iō dicitur antiq̄ sicut anaxagoras q̄ cameli p̄pter puatōne fellis sint vite longioris. q̄ diuī⁹ viuūt anima lia parū h̄nta fellis q̄ illa q̄ h̄nt multū. et iō posuit anax. q̄ sel eēt cā infirmitatū oim acutarū q̄ scz ml̄ triplicē ad pulmonē et ad alias ptes corpis se diffundit. Sed di. Aristo. hoc eēt falsus. q̄ mlta aialia in q̄ bus non inuenit̄ sel acutas et mortiferas aliq̄ fasti non passionēs. vt patet in camelis q̄b⁹ accidit aliq̄ podagra et scabies. vñ cōstringunt̄ pedes sui et interficit eos ista infirmitas. et tamē carent felle. vt dicit idē. Hucusq̄ Aris. De camelo etiā di. cōstā. in diet. vniuersalib⁹. Camelus ē aial calidissimū ex natura. et iō nālter ē macilentū. Calor ei totā trahit sanguis vinctuositate. et iō remanet sine multa crassitie. et camelini lac subtilius ē lacte aliorū aialū et min⁹ vinctuosus et minus nutritiuū. magis autē est calefactiuū diureticū id est apertiuū et diuisiuū. lac ei nihil aliud ē q̄ sanguis secūdo coctus. et iō lactis sapor camelini saluus ē et acur⁹. vñ hūorū grossior ē in casū et attenuatiū cui vacinuz lac ē dūū. ē ei grossum vinctuosum et multū nutritiuū. alias p̄p̄t̄ etates quere infra de dromedario.

De camelopardo.

Capitulū. xix.

Camelopardal⁹ vel camelopardal⁹ est aial ethiōpū v̄di. Itē di. li. xij. et pl. li. viij. ca. xij. caput b̄is cameli et collaz eq̄

et crura et pedes bubali et maculas pardi. et ei bestia maculis albis rutilū colorē distinguēt⁹ sup aspersa et iō a capite cameli et maculis pardi. camelopardalis ē vocata vt di. pl. Et aut̄ bestia magis aspectu q̄ feritate p̄spicua in tantū māsueta q̄ enī enī fere nomē accepit vt dicit idē. Hoc autē animal fuit iūdū fm̄ moysaycā legē quo ad esuz h̄ nō quo ad sacrificiū. nā vngulā fūdebat vt bubal⁹ et ruminabat vt camelus. et iō ipm̄ p̄medere erat fas. vt patet deut. xij. et c.

De cameleonte.

Capitulum. xx.

Cameleon buius cameleontis. est bestiola parua diuersa varietate colorū cōspersa cuius corpusculū ad varios colores quos videt facillima cōuersione variat. nō inuenit̄ aliq̄ aliud aial cuius corpusculū ita recipiat colorū oppositōū immutationē. vt ibidē dicit Itē. Sedm̄ aut̄ Auicē. cameleon idē est q̄ stello. quia lucet vt stella et etiā imutat colores q̄ ē aial timidū et pauci sanguinis. et iō colores mutat. et ē quadru pes habēs faciem lacerte et vngues acutos et recuruos et corpus asperū et duram cutem ad modū corodilli. Aristo. sic dicit li. ij. Camelion inq̄ est animal in corpore simile lacerto cui⁹ latera sūt oblonga puenientia ad inferius sui ventris sicut piscas et medium spondilium doisi eius p̄mnet sicut spondilium piscas. Et facies eius est sicut animal et poro et et simia. et habet caudam valde longam et eius extremū est gracile et habet pedes reflexos sicut lacertus. et qlibet pedū diuidit̄ in duo. et compano vni⁹ ad alterum est vt pollicis hominis ad residuū man⁹. et quelibet istarū partū diuidit̄ in digitos. et habet vngulas similes vnguib⁹ auū totum corpus est asperū sicut corpus bardani. oculi eius. p̄fundati et sunt magni rotundi et continent̄ a corio simili corio totius corpore eius. et cooperiūt̄ur ab ipso et grat̄ oculos suos frequēt̄ circūquaq̄ et aīerāf̄ colorē et q̄ inflatur coriū eius. et h̄ colorē declinantē ad nigredinē. et sunt in eo macule nigre. et hec variatio ē in toto corpore eius et maxime in oculis et in cauda. et eius motus ē grauis valde. et in morte eius turpis coloris. et id quod ē in corpore suo est modice carnis. parū enī habz nūi in capite et radice caude vbi parū habet sanguis. similis in corde et in venis ex euntib⁹ ab eo et in circuitu oculoū q̄nis sit par et eius cerebrū est prope oculos et si quis diuiserit corpus in duo p̄manebit in opationibus suis p̄ suum spiritū et remanet modicus motus circa corp⁹ et nō h̄ splenē et manet in cavernis sic lacerta. Hucusq̄ Aris. Pl. vero li. xxvij. ca. viij. sic di. Camelion est simile cocodrillo sola curuatura doisi et caude amplitudine distans nullū animal eo pauid⁹ estimatur. et ideo mutat̄ color eius. vis enī eius maxima est p̄ta accipitrum genus. detrahāt ei accipitres ad se volantes et prebet ceteris animalibus volūtariē lacerandos. Caput eius et guttur si cum quercinis lignis accendatur ymbres facere et tonitrua demeritus afferit. h̄ hoc deridet Pl. Qualecūq̄ sit animal inter munda computatur. vnde super Genit. xj. dicit elias p̄ infirmitate mansuetum se fingit

N
tū sit crudelis. Dicit autē camelion vivere solo aere sicut talpa ex terra et allec ex aqua et salamandra ex igne. verius. Quatuor et puris vitā ducit elemētis. Camelion talpa maris allec et salamandra. Terra cibata talpā flāmie pascūt salamandrā. Vnda sit allecis abus aer camelionti.

De caprea.

Capitulū. xij.

Caprea ē siluestris caprea a carpēdo dicta. Vnde Jsid. li. xij. capros et capreas a carpēdis virgulis qdā dicunt. Alij vero sic eas dictas putant qd carpant aspera. nōnulli vero dicūt eas sic vocari a strepitu crinū. vnde vocat capree siluestres capre q̄s greci. p eo q̄ acutissime vidēnt doctas appellauerūt. morantur etiā in excelsis montib⁹. ⁊ de longinquo vidēt venientes venatores. eodem dicūt ⁊ ybices q̄ admittar antiū ardua loca petant. ita vt de sublimitate vix ob tutibus humanis pateant. vt dicit Jsid. li. xij. Et subdit. hec itaq; aialia i petris abruptis cōmorant ⁊ si aliquādo hoīm appropinquare ⁊ psecutionē pfererint vel ferarum. de altissimis saxozū cacuminibus sese precipitās i suis se comū⁹ suscipiūt ille las. vnde dicunt enā et dame siue damule. vt dicit pap. q̄re. j. i lra d. de damula. et ē itaq; caprea velocissima i cursu leuissima i saltu. acutissima i aspectu. dulcissima q̄ ad gustū. teneria ⁊ sanissima q̄ ad esuz sagacissima quo ad pastū. naz visu gustu et olfactu discernit inter herbas et arborū ramusculos quoz extremitates teneras comedit ⁊ depascit. dicit etiā p̄li. leopardus capre siluestris bibit lac et vim languons euitat ⁊c.

De capreo.

Capitulū. xij

Capreolus vt di. auipen. ē aial in inda simile hinulo siue ceruorū filio qui apud nos etiā nō mutat dentes et quādo eius dentes sunt magni signant vite diuturnitatem in eis et bz pulcros oculos ⁊ acutos. et aristo. li. viij. Capreoli siluestres habēt sapientiaz q̄ vulnerant querūt pulegium ceruinū et comedūt ipm vt extrahāt sagittas de corpe si que in ipis sunt infixe. et velocitate motus ⁊ assiduitate discursus caro capreoli a supfluo humido exonerat et ei⁹ caro tenerior et digestibilior efficitur. et saporis ac odoris ei⁹ grauitas amputat. vt di. Constan. past⁹ grā de locis altis ad altiora tendit ⁊ inter herbas salubres ⁊ norias odore diiudicat et discernit. ruminat cibos et vngulā findit. Non vngue nō comū nō dente s̄ sola velocitate fuge a canibus et venatorū insulubo se defendit. Vñ qm in campestrib⁹ psequit ad mōtana fugiens alta petit. In montib⁹ indie sunt qdā capreoli q̄ ab herbis aromaticis ⁊ odoriferis pascuntur in quoz vnguib⁹ sunt quedā cōcauitates in q̄ bus būores quidaz ad apostemata colligūt q̄ pmo ad maturitatē per motū et cōfricationē rumpūtur et a corpe cū pilosis folliculis abstrahūt ⁊ substantia q̄ infra pelliculā cōtinēt summe ē odorifera et inter aromatica maxie p̄ciosa. in medicinis plurimuz vtilis ⁊ virtuosa vt dicit dialc. et plat. et illō muscus vulgarē nōiam⁹.

De capra.

Capitū. xij

Capra sicut et caprea a carpēdis virgultozū ⁊ berbarū summitatib⁹ est dicta q̄ sp̄ sursum tendit et summitates capiat carpat et comedit foliozū vt dicit Jsid. De capris aut dicit p̄li. li. viij. ca. j. Capre in q̄t parit fetus plures sed raro quatuor ferūt i vero q̄ngz m̄ sibus sicut oues. capre enā pinguedine sterlescant. ante triennū minus vtiliter generāt. et in senectute vltra quadriennū. cōcipiant in nonēbz vt in marcio pariant vel in apuli turgentib⁹ virgulis. si omnib⁹ sunt conua. sed q̄busdā sunt in bis indicia nonnā p̄ incrementū nodoz. aurb⁹ eas spirare ⁊ nō nati⁹ archelaus ē autor. ⁊ raro sunt sine fetoz. ⁊ nō tam capus q̄ ombus ardentior calidior ē cōcubū vt ides. nec minus dicimus eas videre de nocte q̄ de die dependat ombus de mento villus quē armatum vocat. Hoc villo si quis vnaz et grege trahat cetera stupentes expectant. Id etiā dicunt euenire cū q̄ndā herbā aliq̄ ex his momoderit. motus carū ē arborū oliue maxie citalis. Nā oliuaz lambedo sterile facium et hac dō causa quedā non immolebantur capre. sole decliui ad occasuz vt dicunt simi non edunt sed post auerſe abinuicē iacent. In alijs autē bonis auerſe se cōuertunt ⁊ versis vultib⁹ adinuicem in graminib⁹ depascuntur. In ducisq; p̄li. de capris aut dicit Zrestro. li. iij. si. In multis regionibus habent lac sine imp̄gnatione. nec expectatur imp̄gnatio. s̄ accipit vrica et cū eo cōfricat manilla et exibat p̄mo sanguis deinde erit simile sari ei et post erit lac bonū nō pet⁹ q̄ imp̄gnatay. Jre li. vi. capre viuūt p. xj. annos ⁊ frequētāt comū vltz ad senectutē ⁊ aliquādo parūt gemellos si habuerint abū puenient et maxime si caper bene nutritus erit et si imp̄gnata fuerit ptra impetū venti septentrionalis pariet mares. ⁊ si cōtra meridionalē femū. ⁊ debent vertere facies cōtra grē septentrionalē qm debent coire. Jre ibidē li. vi. Capre sicut oues comedūt herbas s̄ oues caprū herbas vltz ad radices et manēt stabiles in pascuis. capre vero cito mouent a locis et accipiunt tantūmodo herbarū extremitates ⁊ melius imp̄gnatē post potuz aq̄ salſe. ⁊ qm mouent capre post meridiē potabūt p̄ aque. ⁊ qm comedūt sal ante partū habebūt multū fluxū a mānullis. Jre li. viij. in capris sicut ombus est priuatio intellectus intantū qd scūt egredi ad pascua vel egredi nisi ab aliquo deducant ⁊ si q̄s acceperit quādā caprā et subito crexerit. erigūt et alie et respiciunt eā solido aspectu. vsus autē caprarū sicut et ouib⁹ hoib⁹ est necessarius. nā lacte et carnib⁹ pascit capra famelicos. pelle ⁊ pilis vestit nudum. si mo⁹ ⁊ lonone. i. vrina imp̄gnat bumū. nihil vngū ē in corpe capre qd nō sit vtile ad victū vel ad veltū vel ad vsum necessarium medicinz. nā vt di. p̄li. nius. li. xvij. ca. x. comū caprino incinerato et pilis accēsis serpētes effungātur. comū remedio multa venoz genera supantur corrodunt carnes supflue et recentes ac viue generant. restringunt bumozū immoderati fluxus ⁊ vulnera putrida ⁊ corrosiua et incanarisata vel fistulata comū beneficio remediū

tar, pelle caprina recenti obducunt vulnera et sanātur sanguine caprino cum medulla decocto. torica venena excludunt. et morus reptiliū et ictus scorpio nū curant pulmone calido capre sup morus venenosum posito venenū extrahit dolorisq; angustia mitigatur. eius felle callido oculorū depellit macula et corrodit visus acuitur et oculus clarificat. Zecur caprinū assum cōtra elephantiā adiuuat. si in cibis sepius assumat eius finus cōtra multas infirmitates oppuliat. nam vt dicit idē simo caprino podagria alleuant. si sepiam hircorū cū succo edere misceat. vrina etiā caprarū calefacta tepida aurib; instillata dolētes aures sanant. has et multas alias ponit medicinales pprietates. vt dicit pl. ibidez mltē remedia. Ex hoc autē demonstrat qd quidā ait. mīror cur febre nō dicatur carere. Ad hoc dicit Aresst. qd est quoddā aīal quod sugit lac caprarū et quādo sugit māmullis lac annihilatur vlt corripit qd est in eis et excreatur inde capra. De capra quere infra de bīreo.

De cane.

Capitulū. xiiii.

Canis a greco nomen

sumpsit vt dicit Isido. grece ei cinos dicit. quidā ei cū a canore latrat? dicit sic vocatur. nihil autē vt dicit idē sagacius est cane. plus ei sensus ce teris animātib; habz nam sua noīa canes recognoscunt. dños suos diligunt. dñorū tecta defendunt. p dñis suis motū se subiiciunt voluntarie cum dño ad p̄dam currūt. Corp? dñi sui etiā mortū nō derelinquūt. Odore et sanguie prede vestigia deprehēdūt humanū cōfortiū diligūt. sine hoīb; etiā esse nō pūt vt dicit idē Isid. vt subdit. Solent aliquoties canes lupis admisceri ex quib; nascunt canes seui qui licet a quibusdā noīant. Solent etiā indi canicalas nocte in siluis dimittere alligatas q; tygribus insiliunt et q̄bas nascunt canes acerrimi tam fortes vt prosternt feroces bestias vt leones. hucusq; Isid. li. xij. ca. ij. De cane autē dicit Pl. li. xij. ca. xij. De animātib; q; nobiscū degunt fidelissimi sunt canes hoī atq; eq; pugnaſse ei canes. p dñis suis cōtra latrōes accipiunt? et cōspicunt? pfectosq; plagis audiuimus eos volucres ac feras a dñorū suorū corpib; abegisse laminatū atq; latratu boīcīdā dñi sui scel? p̄terit coegisse. legim? etiā cazamentū regē ducētos canes ab exilio reduxisse. et p̄ resistentes mira audacia p̄liasse. Canis etiā iasonis alicie noluit cape abū do mino suo interfecto. et sic dolore piter et media p̄sumpt? ē. Legim? etiā calonū senatorē placente ab armatis oppreſsus canē defendisse nec p̄us vulnera tū q̄ cane pempto. sic canis tyrij sabini cū neq; carere nec in morte derelinq̄t. sed mestus edēs vilitatus cū mortuo mansit cui cū qdā abū adiecisset ad os defuncti abū tulit et cadauere in tyberim piccto vt corpus sustēretet saliens in flumiū innatauit ac currere mltitudie ad spectaculū fidi aīalis. Finera q̄uis lōga ad memoriā reducit. et amissis dñis ad eorū domicilia soli p longa t̄raz spacia redire p̄suerūt. Canis mitigat sententia hoīe humili p̄cedente in venatu eis p̄cipua sagacitas inest. nam vento et odore etiā p aquas feras fugiētes persequūt et corz

deprehēdētes vestigia latratu et rostro ferarū latibula abdita prodūt et tygribus et canib; tam fortes generāt canes vt leones vincant et elephātes sic cut expertus ē alexāder magnus in cane q; sibi a rege alanie ē trāsmisus qui pumo in eius p̄senta leonem confregit. deinde adducto elephāte canis visus belua horribus p totū corpus villis ingenti latratu p̄mū infonuit. deinde artificiali dimitatione elephantē tamdiū afflxit q; interrā cadere coact? fuit. post annuā etatē canis gignit octogenis dieb; in vtero gerit. cecos catulos parit. q; quāto lōgior nū triunt lacte tāto tardius visus accipiunt nūq; tū vi sum accipiunt post vicēsimū p̄mū diem nec aut seprimū. Quidā dicunt q; qū vii us solus nascitur die nono videt. quādo genui decimo die quando trint die vndecimo. et ita quanto plures paritū tāto tardius oculi eorū ad videndū aperiunt. Quorū cū vii catuli numero adiunguntur tōndē ad lucē diebus vt videntur retardantur. optimus est fetus q; nouissimus. cernere incipit. vt quē p̄io d̄fert mater incubile. h̄cū. q; Plin. lib. viij. ca. xij. vbi multa alia dicuntur. De canibus autē dicit Aresst. li. bro. ij. canes nō eijant? dentes nisi forsan duos. et q̄nte sunt minores tanto d̄nt dentes albiores et acutiores. et p̄ hoc cognoscunt? canes antiqui a iuuenibus quia senum dentes sunt n̄q; et obrusi iuuenum vero ecōuāto. Item ibidem libro. v. Canes masculi mouentur ad generationē et coitum citius q; femine et citius generant leporarij q; alij. vt dicit idē li. vj. cuius femina quādo impregnatur p sextā partē anni. per quadraginta dies alit in vtero. et sunt eius filij ceci per duodecim dies et nō accedit ad eam masculus nisi sexto mēse post partū et quedā impregnant i. lxxij. diebus quod est fere quinta pars anni. et filij istarū remanent ceci. xiiij. diebus etiā qdā per tres menses et est quarta pars anni. et filij istarū erunt ceci. p dies. xvij. dies. vnde patet q; quāto fetus citius in vtero p̄ficiuntur tanto citius gaudent visu qū sunt editi huic mōdo. et masculi mouentur ad coitū citius quia quando incipiunt leuare crus ad mungendū quod fit post sex vlt septē menses quando vigoreſcunt. accipiunt cambus quādo sunt in labore q; quādo sunt in quiete. et possunt viuere masculi decē annis et minus viuūt leporarij masculi q; femie. p̄ labore masculorū et sic nō ē alijs q; magis viuūt mares q; feie vt dicit ibi dē. Alij autē canes vt custodes domorū et citius viuūt diutius quia quāto decem annis et aliquādo. viuunt vt dicit homerus. Itz libro octauo canes q; infirmantur comedunt radices herbe cuiusdam et vomant et sic sibi medentur. Item dicit Plinius li. bro. xvij. Vomitōes inq̄t id est medianas et purgationes vomitūas. primo ostēdit canis qui repletus cibo noxio gramen comedit et p vomitum liberatus fuit.

De canicula.

Capitulum. xxv.

Canicula dicit esse ma

ter canū cui? matrix ē ob lōga p longitudie v̄trīs collocata. h̄is p longitudie v̄bera plura

contra feminicem ordinata q̄ imp̄gnatōis tpe int̄
 mescunt q̄ parit plures filios sed ip̄ cecos. quos ta-
 mē tenerime diligit et morsu ac latratu eos defēdit
 et si de latrubulo filij erant eos int̄ dentes sine offi-
 lesione referre cōsuevit. et primo melioze et formosi-
 orem reponat qz eū tenerius diligit. et iō ei māmilla
 citius porrigit et extendit. ante temp̄ coitus et cōce-
 prius vt dicit Arest. li. v. per dies septē quandā mō
 struolaz immūdiā eijcit. et tunc u. firmat et aposte-
 matur ei matris et tūc nō appetit coitū sed fugit. sed
 p̄ purgationē meli? cōcipit salubriusqz parit. post
 partū enā multuz humorē fleumaticū et grossuz eij-
 cit. et iō corp? canicule tūc marcessit vt dicit idē. Itē
 inuenit lac in caniculis ante partū p̄ plures dies et
 citius in leporarijs q̄ in alijs et primo ē lac spissum
 et post subtilat et post partū ē cōueniens. et viuunt
 minus canicule q̄ canes cōmūiter. s̄ canes vena-
 tici masculi. p̄pter laborē nimū et discursuz minus
 viuūt. et q̄ ab vrine grauanū se exonerare deside-
 rat crus nō erigit sicut masculus sed residens inferi-
 us se inclinat. Canicula igit̄ mare ē minor corpore.
 et gracilior virio? debilitz circa ser? educationē sol-
 licitior. animo mansuetior. nisi quādo nutrit fetus.
 est autē ad instruendū masculo abilioz et etiā corpe
 p̄pter mēbroz flexibilitatē agilior sed p̄pter debili-
 tatē neruoz in cursu minus durat. Lanū igit̄ et ca-
 niculā nobilitas attendit in facie et rostri priorēsa
 longitudine et amplitudine pectoris et ilioz siue in-
 gūnis strictitudine. nam canis nobilis circa renes et
 ilia et etiā vētrē restringit s̄ circa anteriora pectoris
 dilatat aures etiā longiores habet et flexiliores ty-
 bias autē ante habet exiliores et graciliores et etiā al-
 tiores. et hoc fuit necessariū vt essent ad motuz et ad
 cursum agiliores. candam etiā habēt ceteris canib?
 plūtoze et recuruioze. minus etiā habēt de carne q̄
 canes rurales. et habēt etiā pilos bzuiiores et rario-
 res et etiā planiores. nā si essent multū pilosi et villo-
 si in cursu nimis incalefcerent. si nimis carnosī mo-
 le carnis oppressi minus currerēt. et si caudas habe-
 rent longas inter cura depēdentes eoz cursum nō
 modicū impedirēt. p̄ hui? etiam candē dependētiā
 nō aiōsi sed timidi apparerēt. Sunt ad huc cāes no-
 biles circa bestias et feras siluestres insequendas et
 capiēdas feroces et feru. circa vero boies sunt valde
 mansueti et si aliqui cōtra boies extraneos exilerint
 statim a suo impetu se p̄pescunt. Lanēs etiā nobi-
 les cū ceruū vel lepore ceperint nō statim deuorant
 qd̄ capiunt sed pon? p̄dā suā dño suo derelinquūt.
 vilioz parte p̄ sua portione vtp̄ta ossib? et sangui-
 ne p̄tē sunt. animo si nihil portione penit? habne-
 rint p̄p̄ h̄ p̄dāz aliaz insequi et inuadē nō dimittūt.

De alijs p̄p̄etantib? canū.

Capitulū. xxvj.

Sunt et alie canū pro-
 p̄p̄etates minus laudabiles. nāz canes bo-
 lumū cotinuū. i. appetitū imoderatū patiunt et nū
 aliqui p̄ famē cruciant qz insani et rabidi fiunt. Nā
 canib? accidūt infirmitates sicut canicies squinātia
 et rabies vt dicit Arest. li. vij. Omia aialia qm̄ sunt
 morfa a cane rabioso i furiaz rapiunt p̄ter boiem q̄
 aliqui euadit bñficio medicine. Dicē autē Constan. in

viat. li. vltimo. canis ē nāliter frigid? et siccus. cui ni-
 gra colera dñat q̄ supabūdās et putre facta vlt̄ conu-
 pta ip̄am rabidū facit et hoc p̄tigit marie in autum-
 no et in vere quē alij canes fugiunt tanq̄ pestem et
 ip̄ ē. pfug? et soluiag? et vadit nutando et cancellan-
 do sicut ebrius. et currit ore aperto ac lingua depen-
 dente. salua nimia et spumola de ea? onficio p̄fluen-
 te. oculos h̄z reuerfos ac rubicūdōs. et aures retra-
 ctas. et caudā inuoluit inter cotas et q̄uis oculos h̄z
 apertos nū offendit ad oē obiectū pedem suū. con-
 tra quālibet rē pugnat. et p̄ ombiā suā latrat. quē
 mentes canes fugiunt et latrat p̄tra ip̄m. Carnē au-
 tem inunctaz in sanguine moriure eius q̄uis canis
 attingit. et qui ab eo mordent somniāt terribilia. et
 in somno et i putrefactōe sunt timorosi. et irascunt.
 sine causa stupidi fiunt. vndiqz circūspicientes et in-
 spici a nullo patientes et si inualuerit passio incipi-
 unt abhorreere omnē potū et timere aquā et latrant
 vt canes. et ita timent aquā qz cadunt p̄re timore. et
 hi moriunt nisi medicando eis citius occurrat. Lu-
 ras autē et remedia q̄re supra libro de morbis s̄qz de
 venenis. Dicē autē Phil. li. xxix. qz sub lingua canis ia-
 cet aliqui vermicul? q̄ grece dicitur q̄ facit canes ra-
 bidos q̄ extracto cessat morbus. Itē dicitur tāta est
 violentia morfus canis vt eius vrina calcata nocet
 hoī et marie si h̄z vlc? vel vuln?. Itē ibidē q̄ vrina
 suaz eiecit sup̄vrrinam canis rabiosi dicitur sta-
 tim sentire dolorē ilium et lumborū. Item canis est
 traūdus et maliciosus et ideo vt se vindicat lapidē
 de quo p̄cipit sepe mordet et tanto furoze et mor-
 fus lapidēz arripit qz dētes. p̄p̄os in se frangit et nō
 lapidēz sed p̄p̄ū dentē valde ledit. Itē fraudulen-
 tus ē et dolosus vñ et sepe transeūtib? blandiēdo
 cū cauda quasi arridet quos retro mordet qm̄ mini-
 me considerant. Itē odit baculos et lapides ac vir-
 gas timet. Inter notos audax et animosus ē et oēs
 mordere nūc omnes terret sed trāsiens inter extra-
 neos nihil audet. Item audius est et gulosus et ido
 sepe cadauera ita auide p̄medit qz vomitū ea rejicit
 sed post cum esurierit quod turpiter euomit. tur-
 pias recomedit ac resumit. Item canis inuidiosus
 est et ideo dicit anticē. qz occulte herbas colligit qui-
 bus vomitū se purgat inuidens et dolens qz herbe
 efficaciam quis recognoscat dolens etiāz peruersus
 canis si quis alius canis ignotus hospitiuz subin-
 treat. timēs ne p̄pter eius presentiaz sibi aliquid
 depereat. et ideo pugnat contra eū. Item cupidus
 est et parcus et ad reponenduz sup̄flua studiosus.
 et ideo ossa carnosā et medullata que deuorare non
 potest canibus non cōdat sed cum diligentia repo-
 nit in abscondito et occultat que cū esurit solas vo-
 rat. Item immūdus est et libidiniosus vñ dicit Arest.
 sto. libro. vij. Lanēs tam femine qz mares cotū vñ
 tur q̄dis viuunt. ita etiā immūdiē libidinis se expo-
 nūt qz inter matrē et sorozē nō discernūt quo ad coi-
 tum. Et ideo fm̄ legem mosaicam equali immūdi-
 cie subiacet oblatio de p̄cio canis vel canicule et de
 p̄cio meretricule. p̄fuitute. nā tales misere persone
 oī libidini indifferentē deseruūt camino more. Item
 antiquus canis piger solet esse et desidiosus. vñ di-
 cit Arest. li. vij. qz canibus in sentio accidit podagra

panci ex eis enadunt quin pedagraci efficiant. et do tota die dominant sup finariū inter muscas et termes. maxie aut a muscis tūc infestant circa oculos sippientes et circa aures i quibus est potissime clerofus. et q̄nis aliquando terebrado p̄forant ei? aures p̄ pigricia nō resumūt vires vt se excutiendo as abijciat et expellat. h̄ vit aliquotiens q̄n p̄tra fatem eius volitant post eas captado cū ore crepitālo dentibus eas fugat. Tandē canis vlcerosus rehle vel fumo collo eius alligata violenter de finario rabiē. in flumio submergitur et tūc terminatur. sic ius misera vita ac finitur. nec eius pellis detrahitur. nec eius caro comedit. nec sepulture p̄mittitur ad muscis et veribus finaliter delinquit.

De catulis.

Capitulū. xxvij.

Catuli sunt canis filij
diminutiue sic dicti sicut et catelli. Nā ab ubi sic vocant filij aliarū bestiarū vt dicit Isido. lib. cii. Di catuli nascunt generaliter ceci et quo ad videndi actum imperfecti. nā catuli canū nascunt cū dēnibus serratis q̄uis valdē paruis. Omne aut aial habens dentes p̄ modū ferre diuisos est gulositas quia si expectaret vsq; ad cōplementū fetus matrē sugēdo interficeret et id oportet vt festina sit in talibus natura. quere supra li. c. nam sicut dicit solinus. Catuli canū quondā apud veteres erāt in summo honore habiti. vt dicit Plin. li. xxix. Catulos inq̄t lactētes adeo puros estimauerūt ad cibū antiqui etiam vt eos placandis numinib; offerrent loco bestiarū quoz sanguine nihil cōtra toxica putabat vnlus et adhuc in plenti inbent aurores cōtra morfos venenosos vulnerib; salubater adhiberi. nāz catuli apti et icibus serpentis appositū calidi venenum extrahunt colorem mitigant et adhibitis remedijs mentū sanctū mū reddunt vt dicit idē. et hi catuli q̄nto nascunt canis tanto visum videndi recipiūt tardius vt supra dicit arest. Silt quāto nobiliori lacte nutriunt. tāto tardius in videndo p̄ficiunt. matres adhuc ceci diligunt voce et odore tam recognoscunt māmā eius requirūt et si mater lac aliquo casu oppresserit acutiori dēte papillam cōp̄munt et lac vberius effundere dentū acumine matrē cogūt q̄n est nunt querulando et clamitando vbera materna q̄runt et ita dicunt surgere māmā in ordine putauerant i matrice et ille catulus q̄ fortior ē ac melior prius ad lac admittit et a matre diligēt teneri? et fouet. a catulis venaticis cib; ex industria debet subtrahi ne eos cōtingat ex pastu supfluo impinguari. Et nimia enī crassicie et impinguatione ad pedam segmiores et ad cursum fierent tardiores q̄uis autē aialia sint melācolica ex cōplexionabili q̄litate ex di spōsitiōe enī mēbzoni sunt agiles. Sunt enī leui pluri mū ac ludentes et hoc accidit ex etate. q̄n vō sunt se parabiles a lacte tunc sunt abiles ad instruendūz et hoc tam ad venandūz q̄ etiam ad ludendū et ad gregē custodiendū a lupis ac tuendum. Qui vero

ad custodiam domus sunt deputādi debent de die in loco obscuro includi et vinciri et sic de nocte erit contra fures magis seui. nam talūz canum est officium de die quiescere et dormire de nocte vero vigilare et contra fures curiaz circuire. vituperabilis ē est canis qui de die vigilat latrat et circuit. de nocte vero dormitat et latitat et obmutescit. Malus etiaz canis siue sit fenerator iumentis. qui de die custodit oues a lupis dū sunt in pascuis. de nocte eas stragulat dum sunt in caulis.

De castore.

Capitulū. xxviii.

Castor est bestia mirabilis que cum quadrupedibus viuit et greditur in terris. sub aquis autem natat et cōmoratur cum natatilib; sicut piscis. et ē castor a castrando sic vocatus vt dicit Isido. li. xij. Nam eorum testiculi medicine sunt apti p̄pter quos euz p̄ferentur venatozem ipsi se castrant et moribus sua virilia amputant et detruunt vt dicit idē de quibus cicero ait. Redunt se ea parte corpis propter quaz maxime expetuntur. et iuuenalis. Qui se cummichuz facit cupiens euadere damno testiculi. dicunt autem castores sibi qui et pontice canes dicuntur. Mucosus Isid. De castorebus autem dicit Plin. li. x. c. iij. Ponto inquit vnum dicit genus animalium esse quod nunc terreiaz nūc aquaticam dicit vitam in extremis aquarū et fluminū ripis domos et caernas sibi edificat miro artificio in extremis aquarū et fluminū ripis preparatas. Nāz hec animalia pariter i grege viuūt suā specie diligunt parit etiaz cōgregari sibi dētib; ligna p̄scindunt. et p̄scissaz de silua ad laubula sua miro modo deferunt et deducūt. nam vni pro vehiculo pedibus eleuatis supinum in terrā sternūt inter cuius coras et crura abscisa ligna ordināt et competūt et cū trabētes duat vitas mansuculas a lignis ipsum exonerant et multa subtilitate ex cōporata materia habitacula forcia sibi parant. Sunt autē carū domūle bicamerate vel tricamerate que q̄n p̄tra tabulata seu solaria sūt diuincte. Aqua crescente loca superiora inhabitāt de crescente autē in inferiori pte habitaculi sese locāt et per quoddam foramen in solario quolibet ex indurtra p̄parato caudā suam qui pisce est nature submitte aque sine cui? p̄fenna nō potest cauda eius sine cōruptiōe aliqua permanere. Animal autem mirabile et mōstrosū cui? cauda tū piscis et totū residuū sui corpis naturā habet quadrupedis aialis. Est autē in magnitudine ad modū parū canis habēs pedes quasi caninos et a pte posteriori cū quibus principalitē ambulat a parte vō anteriori duos habz quasi aserinos cum quibus principaliter in aquis natat pellē habet valde preciosā p̄ q̄ venaf. dentes aut acutos et ferratos ad modū canis. nec ē velocis mor? q̄ hz tybias valde breues. habēt aut castores duos testiculos in magnitudine p̄portione cū paruo corpore nō habētes. et hos castoreum nominam? Et de his dicit Plinius. li. xxix. c. iij. sic. Castores inquit sibi amputare testiculos quos castoreū dicimus ne capiantur a venatoribus. Ne gax sextimus diligentissimus medicine perferator.

imo dicit eos sic esse obstrictos et spine dorsu sic adherentes vt adimi non possint sine vita animalis. Item idem dicit plat. et etiaz dyasco. qd no est tante discretiois qd sciret se liberare taliter. et hoc quotidie patet in castoreibus que in diuersis locis inueniuntur. vii di. Plid. et philiol. de eoru castratione no de vsualibz fibris sz de aliquibus alijs animalibz que castoreibus assimilant in testiculis est forsitan intelligendū. Valet aut castoreum verū et no sophisticūz cōtra maximas corporis passiones vt dicit Plin. ibidez maxime si fuerit castoris nec min⁹ iunenis nec minus semis. et sic fit eligēda castorea duplicata. ex vno neru dependētia. et vno neruo copulata. qz talia no possunt defacili adulterari. multi em accipiunt vesicam aialis et replent ea sanguie castoreis addito modico vtro castoreo. pp̄ odore. et modicā pipēris sapore acutiores. et colligant collū vesice vt videat esse neru⁹. Sed ab vno collo duas vesicas dependere ē impossibile et iō illud castoreū ē melius qd duplicatū dependet ab vno neruo. Est ei eligendū qd medicociter in sapore est acutū. quia si nimis est acutūz et quasi terrenū sophisticatū est maxie si no bz neruos intricatos vt dicit dyasco. bene laudabile ē qd medicociter est acutū et glutinosum no habēs saporem horribilē neqz salsum. qz cū sale aromatico frequēter sophisticat. vt dicit pli. ibidem. Quāto autē est recentius tanto ē melius et efficacius in medicina et ē signū qd no ē adulteratum. qm duo testes habent quāsdā pelliculas vel folliculos sibi essentialitē adherentes plenos pinguedine vinctuosa. Per septē annos potest i multa efficacitā conseruari et debz poni in medicina sine pellicula exteriori et modo debito ponderari. virtutē em bz dissoluendi cōsumendi et attenuandi. Loca neruosa maxie p̄forandi. Vñ valet cōtra multa mala. nā epilepticis cōuenit. et subuenit cōtra capitis frigiditas passiones. paralysim linguę soluit et loquelā reddit subito ablatāz. si tñ sub lingua resoluat. p̄tra vniuersalē corporis paralysim valet si decoctū in vino cū ruta et salua sepius assuamā. excitat cerebrum et comouet et cōfortat sternutationē. puocat p̄pter qd inde etiā litargicus excitatur. somnū. puocat et cōciliat. si cum oleo rosaceo caput et castoreo pungat. contra venena fortissima vt scorpiōnis aranee et ceraste serpentis et prestere oppitularum vt di. Plin. li. viij. ca. iij. et etiā vrina valet ad quelibet p̄dicta vt diē idē. et puocat menstrua. adiunat cōceptionē et multa alia. et ei⁹ pinguedo maxime ē efficacitā in vnguentis.

De ceruo.

Capitulū. xxix.

Ceruus a cereston gre

ce id ē cornu dī latine vt di. Plid. li. xij. vbi subdit dicens cerni inqt serpentū sunt inimici. qz cū se grauatōs infirmitate p̄ferint spiritu nanū eos extrahūt de canernis et supata p̄nicie veneni eorūz pabulo reparantur. Diptanū herbā ipsi p̄nitus. p̄diderūt. naz eo passū excutūt acceptas sagittas. qm a venatoribz vulnerat mirant autē fistulaz sibilum et i armonia delectant. Erectis auribus acute audiunt. submissis nihil. flumina immēsa et maria transrūt et fortiores tūc inuadēdo p̄cedūt. quoz clunibz

debiliores in natando capita supponūt qz sibilum succedēs labours leu⁹ p̄d⁹ ferūt. Hinc dicit Plid. Eadē verba dicit Plin. li. viij. c. xxij. vbi addit ad hec verba. Ceruus inqt est aial placidissimū qui virgente vi canū ad boiem vltro fugit. Et quādo cerua est pitura min⁹ cauet semitas tritas ab boimibus qz semitas feris cognitas et secretas. Post ortū arcturi sideris capiūt et octonis mensibz partus ferunt. Interdum etiam geminos in pariendo edunt. a tpe conceptus femine a maribus se separant et discedunt. sed mares retenta rabie libidinis ferunt. glebas vngulis fodiant. et eorūz rostra tunc nigrescunt donec ab vmbibus aliqbus abluant. femine autem ante partūz purgant et vtunt quibusdāz herbis quibus fetus in vtero melius retinetur et in partu facilius liberat. post partū duabus herbis scz camo et si solis parte redcūt ad fetum et illaz herbaz succo imbuta. filijs lacus exhibent nutrimentū. partus docent ad cursūz erercent et separare eos ad fugā edocent. ad p̄rupta eos ducunt ad saltandi modū eis indicant et ostendūt. et tūc mares sicuti desiderio libidinis pabula auide petūt. et vbi nimis pingues se fenserint latebras q̄runt. qz nico modū corporis ponderis p̄timefcūt. et qm fugiunt cursum no cōtinuāt. sed statim respiciūt et qm ad eos p̄pe ventū fuerit rursus p̄fida fuge querūt. autibus erectis voce canū audiunt et fugiunt quibus submissis periculū no presentūt. tante sunt simplicitatis vt oēs mirent et stupeant nouitate. vñ equos vel bubalo ad eos accedente ita in ipm respiciūt qd boiem prius iuxta se venientem et sagittis impetere volentē no attendūt. Quādo transnatat maria gurgatim ordine incedunt et ope vicaria se iuuātes. no visu sed odore terras petunt. et cum cernus animal sit comutum hoc inter animalia habz propriū qz annis singulis in vere mutat cornu suū. et tunc ē inermis. de die sibi querit latibula et latet quousqz crescētibus cornibus iterata noua sibi adueniat armatura. Quādo autem deiciit cornu dextrum ob inuidiā abscondit illud dolens ne quis inde accipiat medicinam. deprehēditur ceruoz etas p̄ cornū ramos. qz annis singulis sibi additis ad viuendū superaddit vnūz vsqz ad septem annos et ab eorūz etas annis singulis similia renascūt nec potest etas discerni. Sili modo senecta dētibus declaratur autē pauca sunt nullos bz nec in cornibus imis ramos imo an̄ frontem p̄minent vmbonibus. Si fuerint castrati anteq̄ habeant cornua vltorius no nascuntur et si post nunq̄ amittuntur. q̄ditu carē cornibus nocte procedunt ad pabula non de die ca loni solis ea exponūt vt indurent. Ad arborē ea p̄stea leniter fricat eoz fornicudine experientes. ac p̄ritū quē ibi sustinet corticis duricie amonētes et cū ea fenserint roborata p̄cedūt ad pabula i apto. Quoz et attritu arborū ab edera arbori i berente inuadant eorūz cornua et sic facili⁹ capiunt. Serpentibz p̄trantant intantū qd odore cornu eorūz exusti eos fugiunt. cuius coagulum omniūz anguū sanat mortuus. diuissime viuit plusqz centum annis quod cōpertum est p̄ ceruos captos. per centūz annos post mortem alexandri ab eorūz demum torquibus aureis

id operos et signatos. febrium morbos nō sentit
 hoc aial quomā sibi medet contra morbu. buculq;
 si. li. viij. ca. xxvij. fin autē aresto. 7 au. ceruus est
 aial nō hñs fel nisi i intestinis et ideo habz intestina
 mra 7 feuda. 7 iō nō pmedit ea canes nisi sint fa
 nclia supia modū. Itē dicit aresto. li. ij. aliq putāt
 ceruus hñe fel i aurib? vt dic. Aref. h hoc ē falsuz vt
 x. aut. h hñt qñdā hūiditate simile hūidita i sple
 nis. Itē idē sanguis cerui sicut et leponis nūq; co
 palat h sp manet liquidus p naturā talū bestiarū.
 7 nullū aial mutat cornua nisi ceruus cui? cornua
 iunt solida et iō ponderosa. vñ ipa abijcit ppē pon
 tus. et hz canos qtuor. magnos dentes in vna pre
 omi et quatuor in alia quibus molit cibos. et duos
 dentes alios quasi culmos. et mas habet maiores
 p femina et declinat ad inferus vt di. auicen. Itē
 aresto. li. viij. oppinat inqt de ceruo q; inter oia q;
 dmpedia siluestria sit discretissimus qd parit iuxta
 viam vbi aialia ppter hoies nō accedunt. Et fugit
 iane solis eū filius et qrit loca densa sicut canernas
 lapidū q nō habet nisi vñ introitū qm ibi pōt pu
 gnare cū alijs animalib?. Itā vt di. ibidē cerui pu
 gnāt enā adinuicē pugna torn et victus obedit obe
 dientia forti. et timet maxime vocē vulpis et canis.
 Et ceruus qñ impignat latz ne inueniat a venato
 ribus et ppter pinguedinē interficiat. et subdit ibi
 dem. venatio aut ceruozū sic fit. vn? venatorū sibi
 lat et camit. et ceruus delectat in cantu et scqur ipm
 tantū et interim alius eū trahit cū venabulo et occi
 dit et qñ agitat ceru? fugat ad fluuiū vel ad stagnum
 si pōt trāsmutare aquā resumptis viribus ex aq; fri
 giditate enadit venatores. quādo autē capit mugit
 et lacrimat. Itē qñ canes ipm insequunt et inuenit
 diuū nō directis currit vestigijs hz hūc istac nūc il
 lac transuerfaliter mutat saluz tūc conat trāsire
 p multos passus vt sic p cōtrarios et ambiguos sal
 tus eius vestigia a canibus odore ipm insequētib?
 difficilius sentiat. Itē vt dicit idē cerue difficilē pa
 riant fer? suos qd cognoscit p incuruationē corpis
 et rugitū. 7 iō comedit draganteā vt facit? a partu
 liberetur et cū parit subito comedunt secundinā an
 teq; in terrā cadat. 7 oppinat de ista secundina q;
 sit venenū vt dicit idē. Alias cerui pputates pseq
 tur aresto. li. viij. q; supra plm? recitauit. Dicit au
 tem pli. li. xxvij. cerue cū senserint gravitatē lapidē
 denotāt cuius hñficio adiuentur. et idē lapis i ipa
 mortua qñq; in eius excrementis reperitur. et h la
 pis nuro mō dicit iuuare mulieres qñ sunt pgnan
 tes. Idē faciūt officula q in eius corde inueniuntur
 vt dic idē 7 ē illō os qd inuenit code ceruozū supra
 modū vtile cōtra multas corpis passioēs. 7 i oibus
 nobilib? cōfectionibus admiscetur vt ait diasco. pli
 nius et etiā cōstan.

Capitulū. xxx.

Cerastes ē serpens cor
 nutus vt di. Jsi. li. xij. hz enī quedā cornua
 ex vtraq; parte capitis ad modū cornū arietis cir
 cūflera. torn aut corpus suū occultat sub arena. so
 lis cornibus sine coopulo derelictis q vidētes aui
 tate. credūt de comib? q sint vermes. 7 dū aues ca

cape et inde rescit nitunt a doloso serpēte et impio
 uisō subito rapināt. obsidet enī vias et semitas oc
 cultas et taz hoies q; equos quos i caute p semitas
 ambulare cōspicit ocelto mosu interficit et occidit.
 Blosa aut sup penul. c. Bene. videt dicere q; cera
 stes species ē reguli. qui tāte ē pncipiē q; si eius vene
 nū. solūmodo vngulā eq; terigent et equū et cōtātē
 subito pmeret et necaret. et iō vbi nos habem? fi
 at dan sicut colubex in via cerastes i semita. dic alia
 lra fiat sicut coluber i via. 7 sicut regulus in locato.
 Alij aut dicit q; genus ē aspidū summe virulentie
 et malignitatis quere supra. de lra a. de aspidē quia
 ibi fit mentio de ceraste.

De cornu.

Capitulū. xxxj.

Cornu vt dicit Aresto.
 li. iij. est de natura ossis osse mollius. cartila
 gine durius sicut et vngula aialius. et oia talia pnt
 mollicari ad ignē vt dic ibidē q; colores cornū fi
 cut et soleaz erunt fin colorem pilozū corpis aialis
 vñ si coarū est nigrū tunc pili et cornua erūt nigra et
 sic de alijs. Danē aut aialibus cornua ad sui defen
 sionē loco armorū. et iō pōntū i extremate capi
 tis vt sp sint pata ad resistendū iniurie impignāns
 et oia cornua sunt vacua et cōcaua et rotūda pter q;
 cornua cerui q dura sunt 7 solida. 7 si multe i amū
 catōis. Et nullius aialis cornua mutant nisi solius
 cerui. qui oī anno semel pijcit sua et vñ abscondit
 q; vt p̄t inueniri. vñ di. i. puer. vade vbi ceru? pij
 cit cornu suū vt di. li. viij. Itē di. li. iij. fortior ē cō
 tinuatio cornū cū cute q; cū osse. 7 iō dic arest. q; q;
 dā aialia mouēt cornua sicut auricularas i regione q; de
 austrage. Et idē di. au. 7 hoc di. arest. de sua terra q;
 dicebat sic. Eadē aut ē materia cornū 7 vnguiū et
 solearū q; sunt vaporosus a cordis calore resolut
 vt di. Cōstan. 7 iō aialia magni sumi a natura forti
 calore cordis resolutū. vi calous ad extrēa corporis
 trassili magna hñt cornua et fortia et maxime si ista
 fumosa materia vel ppter nimā sui subtilitatē tram
 seat in pilos. vel si nimis fuerit fressis 7 grossa i de
 tes trāseat et i culmos 7 iō optime di. arest. li. iij. ca.
 de dētib? q; aiala habētia i vtraq; mādibula dētes
 et culmos nō hñt cornua vt p̄t in elephantib? 7 in
 apis. Oia etiā quadrupedia dētes hñtia i iferona
 mandibula tantū et vngulas scillas. habēt cornua
 et ruminant et habēt duos vētes immo plures vt
 supra dictū ē. vñ pluralitas cornū hz cōsequēter ad
 scissuram solearū et ideo asinus indicus habet cor
 nu vnum tantū 7 soleam integram sicut equus sed
 nō ruminat vt dic aresto. 7 auicen. tāta autē ē affini
 tas inter vngulas et cornua quod iubet aresto. vac
 cant patientem dolorem in vngulis pedum vt cuz
 oleo et alijs medicinis inter cornua inungatur. De
 vtilitate autem cornū et vnguiū dictū est supra li
 tera b. de boue.

De cocodrillo.

Capitulū. xxxij.

Cocodrill? a croceo co
 lore ē dicit? vt di. Jsi. aial q; drupes vt di. Jsi
 do. lib. xij. in capi. de piscibus. In terra 7 in aq; va
 lens longitudine fere. xx. cubitorum. denarium 7

quū inmanitate armatū. tanta ē ei duritia cutis vt
 quis fortū lapidū icus i tergo recipiat nihil om-
 nino curat. nocte in aq̄s die in terra quiescit. Qua i
 terra fouet que omis anferis sunt maiora. mascul? z
 femia vices seruauit. hunc quidez pisces serratā cri-
 stam habētes tenera ventris defecantes intermūt.
 Et dicitur q̄ solus inter animalia superiorem man-
 dibulam mouet bec omnia diq̄ Jli. Et dicit Plin.
 li. viij. ca. xxvj. cocodrillus est animal nilum inbabi-
 tans. lingue vsu inter animalia terrestria caret sola
 superiora mandibula existē n̄ mobili morsum impi-
 mit venenosum. Dentes habet horribiles ad mo-
 dum pectinis. siue ferre z culmos ad modum apū.
 Nullū autē animal ex tam parua origine crescit in
 tā magnū animal sicut cocodrillus. Animal ē val-
 de gulosum et multum comedit. vnde quando ē sa-
 tur iacet iuxta litus ructans p̄ repletionē. supue-
 nit autem auis modica que dicit apud eos cucubil-
 los. apud ytalos autē dicit omninū auiū rex et volat
 ante os eius quaz aliquotiens a se repellens tandē
 fauces aperit aui et eaz in trare permittit. z bec au-
 cula primo eū leuiter vnguib? scalpit et ei facit q̄-
 dā pruritū in cuius dulcedine delectat? statim ob-
 dormit. auicula autē cum sentit eum dormire statim
 illabit in eius ventrem et quasi telum statim euz p̄-
 forat z corrodit. In ventre ei ē valde mollis. z ideo
 a piabus spinas et cristas pinnulas in dorso habē-
 tibz defacili superatur. Et subdit Plin. bec belua
 insequitur fugientes z eis est terribilis s̄ ē sugax cō-
 tra serpentes. hebetes autē habet oculos q̄dū ē iū
 aqua. sed extra aquā nimis acute videt. In hyeme
 p̄ quatuor menses maxime se abscondit. s̄ in v̄ exiit.
 et q̄dū viuūt semp̄ crescit vt dicit. Mucosq̄ Plin.
 li. viij. ca. xxvj. Dicit autē phisilog? cocodrillus si
 quendā inuenit hominē iuxta litus interficit eum
 si potest. et p̄terea plozat sup eum z postea deuo-
 rat ip̄m et dicit q̄ de eius fumo fit vngentū vnde sa-
 cies mulierum sufficit vt senes et rugose. iuuen-
 cule p̄ tempus videantur. Herbas libenter come-
 dit inter quas emidos serpens paruulus qui ei im-
 micatur caute se inuoluit z dū cocodrillus herbas
 carpit serpentē transglunt qui intrans ventrē eius
 omnia interiora carpit et sic interimit euz et occidit et
 sic illesus exiit. Itē Jsid. li. xij. dicit q̄ idē vermis
 insidiatur cocodrillo quādo dormit z tūc inuoluit
 se in luto z intrat per dentes eius. Dicit ad huc sol.
 q̄ insidiat quibusdā paruis auibz que generant
 inter herbas nili. que euolat p̄pter calorem solis et
 intrant ventrem cocodrilli z comedūt vermes vē-
 tris eius et sic purificat. belua vermibus. Habz au-
 tem conum valdē durum qd̄ vix gladio perforatur.
 habitat in aqua tam de die q̄ de nocte. q̄ aqua cali-
 dio: est de nocte q̄ de die. retinet enim radios solis
 et ibi agitant z sic fit calida ip̄a aqua z nō habet lin-
 guaz p̄minentē ad vociferandum sed babz paruaz
 linguā in pte inferiori si hnt pisces ad gustuz vt dicit
 idem Soli. z enā aresto z auicena zc.

De colubrio.

Capitulum. xxxij.

Coluber dicitur quasi
 colens vmbrias. vel q̄ labit in lubricos tra-

ctus flexibus sinuosis. Nam lubricū dicitur quic-
 quid labit dū tenet vt dicit papias. coluber ceruicem
 fugit. leonē interficit vt di. Jli. z rutā odit. pelle de-
 ponit. nemorū z arborū cōcauitates diligit. lac deli-
 gentissime bibit. dentib? z cauda ledit. z venena in-
 fūdīt. iuxta sepes soli se expōit. canes fugit. mulcas
 comedit. z puluerem lingit. q̄re de angue supra. vt
 dicit pli. li. xxx. ca. iij. pinguedo coluba aq̄tica vt cō-
 tra morsum cocodrilli z si q̄s secū habuerit sol colu-
 bu a cocodrillo non ledet p̄ ip̄m belua nil audente.

De damula.

Capitulum. xxxiij.

Damula siue dama si-
 cut ait Papi. caprea ē agrestis vt di. Jsid.
 li. xij. damula ē vocata eo q̄ de manu effugiat. tum-
 dū ē aial z imbelles ac imbecille. vñ nescit se defendē-
 nū fugiendo. hnt em̄ p̄ armis abilitatē mēbroz et
 ad fugā leuitatē. vñ dicit marcian? Dente tuet aper-
 defendūt cornua cernū. Imbelles darue qd̄ mū p̄-
 da sum? Adiuosa loca z nemorosa diligit. gram-
 ma medicinalia z aromatica comedit. ramulculos
 tirfos et extremitates carpit. q̄ ē vulnerata draci-
 deam comedit z sic de corpe telū trahit vt di. Jsid.
 li. v. sanguis ei ē medicinalis fm plin. li. xxvij. ner-
 uos em̄ p̄eros remollit z articuloz dolorem soluit.
 venenū excunt z expellit. damulā odiūt serpētes et
 fugiūt et ei? anhelitū sustinere nō p̄nt vt di. idē acu-
 tissimū ē visus z velocis cursus q̄re supra de caprea
 agresti. De diomedario. Lapi. xxxv.

Dromedarius est dro-
 medonū vel diomedariū custos diomedea
 autē ē quoddā gen? camelli vt di. Jsid. li. xij. diome-
 dus inq̄t ē gen? cameloꝝ minoris stature q̄ came-
 lus s̄ longē velocitatis cursus. vnde z nomē accepit
 nā dromos grece cursus et velocitas dī. Lentū em̄
 miliaria et amplū p̄geret vno die. z idē aial ruma-
 nat sicut bos z camelus. vnde diomedarij proprie-
 sunt mgti dromedoꝝ vt di. papi. tñ glo. sup Jsa. li.
 dromedari? aut vel dromas. vtrunq̄ dī. est aial ca-
 melo min? s̄ velocitatis Adcyan ei z ep̄ba regēdes
 s̄ trās arabīā camelus z dromedarijs abūdātes zc.
 Lastrant a iuuetute vt sint ad cursuz apriorē vt di-
 cit auicē. et ne moti cupiditate feminaz a suo cursu
 retardent tāte sunt velocitatis. p̄ passus amplū
 dīnez maxīm ei hnt z latissimū passus. vt di. aresto.
 et auicē. et pli. li. iij. et enā p̄p̄ intensaz caliditates.
 Zial ei ē calidissimū ex complexiōe nāli. vñ colozna
 fortitudo cōsumit in eis vinctuositatē oēm z nō per-
 mittit eos mole carnea nimīū onerari. Itē veloces
 p̄p̄ mēbroꝝ abilitates sūt nā gracilia z lōga habē-
 cura z mltū nervosa. et iō abiles s̄ ad motū et for-
 tes ad cōtinuandū cursuz suū. Itē leues s̄ p̄p̄ eicē
 paucitatē. nō em̄ aialia sunt magni tibi inimo pau-
 cissimi cibus sunt p̄nta. Jfemū em̄ z cortices p̄ntē
 dūt et dactiloꝝ ossa valde diligit. q̄b? enā p̄ lon-
 gissimos terre circuit? de vespere p̄tēti sunt vt dicit
 pli. z corū em̄ sanguis valde ē calid? acur? z subul.
 et iō corū lac valde subtilē z liq̄dū ē pl? q̄ alioꝝ aia-
 liū vt di. z lōssā. z minus nutritiū et magis celesta-
 tiūū z grossū b̄ioꝝ inestūū. q̄re supra de came-

lo. Eodem enim fere proprietates sunt istius et illius.

De dispade.

Capitulum. xxxvj.

Dispas et dispades fe-
mininum est genus et est idem serpens qui latine
dicitur situla sic dicta eo quod quae momorderit cito perit
ut dicitur Plin. li. xij. Adeo autem sunt paruae ut cum calcatur
vix videantur quarum venenum ante extinguitur quam sen-
tiantur ita quod vix sentit tristicium mortis. Est autem
spes aspidis ut patet supra de aspidem quere ibi.

De dracone.

Capitulum. xxxvij.

Draconem maximus est cum
tor serpentis ut dicitur Plin. li. xij. Hunc greci
draconta vocant ut qui sepe a speluncis abstractus fertur in
aere. exataturque propter eum aer similiter et mare contra
eius ventum intumescit. Est autem cristatus paruo ore. et
artis fistulis spiritum trahit et linguam erigit. dentes habet
acutos et serratos vim autem habet non in dentibus sed in
cauda et verberare plus quam ictu nocet. Non habet autem
tantum de veneno quantum et alii serpentes. quia ad
mortem alieni inferendam non sunt illi necessaria venena
quod si quae ligauerit occidit a quo nec elephas tutus est
corpore sui magnitudine nam circa semitas delite-
scens per quas elephantes gradiuntur. crura cauda sua
alligat et inodiat et suffocatos punit atque necat. gignitur
autem in india et in ethiopia in ipso incendio iugis
estus ut dicitur Plin. li. xij. De draconibus autem dicitur Plin.
li. viij. ca. xij. draco inquit. xx. cubitorum magnitudi-
ne nascitur apud ethiopes. Solent autem quatuor vel quinque
mutuo se complecti et erectis capitibus velificare per
mare et flumina ad pabula meliora. Item. c. xij. Inter
elephantes et dracones perpetua est dimicatio. Nam dra-
co cauda circumstringit elephantem et elephas pede et pro-
moscica perferit draconem. draco autem nexu caudae ino-
dat pedes elephantis et cadere eum facit. Sed non ipse
quod dum interficit elephantem. interficitur casu eius.
Item. c. xij. elephas videns draconem super arbores
nititur eum frangere ut peccat draconem draco autem in-
silit in elephantem et captat eum mordere inter nares et
impetit oculos elephantis et quicquid creecat eius et fugit
sanguinem eius tandem post longum conflictum elephas ex
subtractione sanguinis debilitatur in tantum quod cadit super
draconem et moriens interficit suum occisorem. Causa quae
ita appetit eum sanguinem est frigiditas sanguinis elephan-
tis quo draco appetit infrigidari ut dicitur Plin. Super il-
lum autem locum lenicini. xiiij. attraxerunt ventus sicut dra-
cones. dicitur Micro. Draco est animal valde subtile
intantum quod vix potest in aqua saturari. et id aperit os ven-
to. ut sic extinguat ardorem sitis. vnde cum videt naues in
mari maximas ventis contra velum ut ibi hauriat ven-
tum frigidum volat ad velum. et quicquid propter magni-
tudinem corporis et propter eius fortem impetum subuer-
tit nauem. et naute quae vident appropinquare dra-
conem quod percipiunt ex tumore aque contra ipsum depo-
nunt velum et sic enadunt. Idem dicitur Soli. Item dicitur idem
quod ethiopes vident sanguine draconis perferuore est
et vescuntur eius carnibus per diuersos morbos. saunt
enim separare venenum ab eius carne. nam solum habet venen-
um in lingua et in felle. ideo amputat eum linguas
et fella quae recepta sunt veneni. et sic abstracto ve-

nenovtunt corpore reliquo est in medicina quam in cibo
et hoc videtur tangere dauid ubi dicitur dedisti eum escam
po. etc. dicit etiam Plinius. quod vix veneni semper erigit eum
lingua et quicquid et calore veneni inflammat aere ita quod
videtur spirare et se ignem. aliquando etiam emittit dum sibi
lat flatum contagiosus et inde corrumpit aer et infu-
citur et morbus pestilens inde sepius generatur. In
mari quicquid habitat. quandoque in fluminibus natat.
in speluncis et antris latitat. raro dormit. ino vero
semper vigilat. aures et bestias denotat acutissimum ha-
bet visum. vnde in altissimis montibus manens a re-
motis videtur praedae suam. morsu et ictu pugnat. de
oculis et naribus animalis in pugna maris captat.
vnde dicitur Plinius. li. viij. quod ita ledit in oculis et ore ele-
phantes quod quicquid caeci inveniuntur. nec possunt come-
dere et ita moriuntur. Item de dracone dicitur aristoteli. li.
vij. quod illorum draconum morsus est malus et pericu-
losus qui comedunt aialia venenosa sicut draco qui
comedit scorpiones quod contra illorum mortuum vix inue-
nitur medicina. Item Plinius. li. viij. draconum adipem omnia
fugiunt venenosa. adeps etiam eius cum melle curat
caliginem oculorum. Item aristoteli. li. vij. pisces quando
moriuntur a dracone moriuntur.

De equo.

Capitulum. xxxviii.

Equi sunt dicti eo quod
quando quadrigis iunguntur pares equas
tur quod in forma et in cursu similes copulati. Est autem
dictus caballus a pede cauo eo quod gradus impissa
vngula terram cauet quod reliqua animalia non habent
ut dicitur Plinius. li. xij. A multis etiam sompes nomi-
natur eo quod pedibus sonet. vivacitas equorum multa
est ut dicitur idem. Exultant enim in campis. odoratur
bellum. sono tube exultantur ad prelium. voce accen-
ti provocantur ad cursum. dolent cum victi fuerint.
gaudent cum vicerint. quidam in bello hostes suos
sentiant et agnoscunt adeo ut adversarios suos mor-
su petant. aliqui etiam proprium dominum cognoscunt.
obliti mansuetudinis libenter. aliquando etiam
preter proprium dominum in dorso aliquem non permit-
tunt. multi etiam morientibus dominis suis lacrimas
fundunt. Equus enim sicut et hominem lacrimari et
affectus dolens sentire dicunt. vnde et natura i cen-
tauris equorum et hominum est permixta. Solent etiam
ex equorum mesticia vel alacritate eventum futurum di-
micaturi colligere. Eras longeva inest equis plicis
et siculis in annis ultra quinquaginta. brevis autem
inest equis gallicis numudis et hispanis. Subdit au-
tem Plinius. adhuc in generosis inquit equis vixiunt
veteres quatuor spectantur scilicet forma. pulcritudo.
meritum atque color. forma ut sit validum corpus atque
solidum et robori conveniens alitudo. laevis longum
et substrictum maxime et rotundum dunes pectus
late patens et totum corpus musculorum densitate
nodosum pes siccus et vngula concava solidans.
pulcritudo attenditur. ut sit eriguum caput. et sic cum
pelle prope ossibus adhaerente. aures breves et acutae.
oculi magni. nares patulae. erecta ceruix. coma den-
sa et cauda. vngularum soliditate sita rotunditas at-
tenditur. Meritum ut sit animo audax pedibus ala-
cer tremantibus membris quod fortitudinis est in

dicū. qui ex summa quiete facile cōcitet vel excitata
festinatōe si difficile teneat. Color enā spectat qz co
lori pilis nūc ē rosens. nūc niger. nūc albu. nūc can?
nūc varius. nūc guttat. bic varius color eqs multū
decorat vt deformat. Dires enā equoz 7 aios maife
stat h de lingulis pseq nimis foret longū. buculsqz
Jhd. li. xij. De eqs autē di. pli. li. vij. ca. xliij. eq inqt
leici p dñis suis pugnat coitū maternū refugit.
nam in eis qdā cognatōis agnitio ē. vii narrat are
sto. li. vij. Iker inquit septētrōis hūit equā pulcrā
et pepit equū pulcrū et voluit erullo equo et mfe ex
trahere pullū aliqū et ingemabant vt equus salta
ret supra matrē cooperiendo vultum eius et cuz di
scooperiebat facies matris 7 nouit ipsaz equ? fugit
et eicit se ab alto p dolore et est mortuus. Atqz i gre
ge equus cū fozeze libentius gradit q cū matre. ad
vocē simphonie et tube clangozz delectat. saltat in
bossem presagiunt pugnam et amissos deslent do
minos salicet lacrimas interdū fundūt. Dicūt autē
illos equos ad bella vtiliores qui in bibendo pfun
dius insigunt nares suas. qz tales eq vt dicūt i cur
su vrine grauatōe nō ishpediūt. Itē dicit li. xxvij.
ca. ix. fel inquit equi cōpitatur inter venena et ido
sacratio flammū equū rāgere nō licebat. et sanguis
recens et crudus mal? 7 periculosus est vt taurin?
spuma eq data cū lacte asinino vermes interficit in
ventre venenosos. Itē de equis dic aresto. 7 auicē.
Equus pūcit dentes suos et quanto ē senior tanto
h? dētes albiores. Itē aresto. li. v. equ? masculus vi
uit. xxv. annis et generat a tercio anno vsqz ad. xxv
ānos. femina aut diutius viuit et generat vsqz ad
quadraginta annos. et qū incipiunt equi generare
erit vox eoz maior 7 femine sil? 7 multū diligūt coi
tum plus q alia animalia vt dicit li. v. Item li. vij.
dicit idē. Eqz etiā pascēbz? accidit aliqū podagra
et eiciunt sotulares et generant ei noui. et signū hu
ius est tremor oui testicularis dextri. et equis q pa
scuntur in domibus accidit dolor iliorū et signum
huius ē q mēbra posteriora adunant p cōstrictōez
et equ? abstinet a comestōe et si ei minuat iuuabi
tur. et equis accidit contractio neruozū. et signum
huius ē q omnes vene extēdunt et similiter caput
et colluz et grauat eos ambulare. accidit enā equis
aggregatio veneni. 7 accidit etiam eis alia infirmi
tas in ore que dicit forem. et signū huius infirmita
tis est q cadit ei palatum et fit eius anhelitus ca
lidus et hec infirmitas caret remedio nisi curet per
se. et accidit equis rabies cuius signū est q declinat
aures eius ad partes colli. et hec infirmitas nō ha
bat medicinā. Et accidit ei infirmitas vesice. et hu
ius signū est qz nō p̄ mingere equus et trahit suas
coras et etiā sotulares. et morsus animalis qd dicit
musculus valde nocet equis et mulis qm facit in eis
ampullas siue pustulas 7 multoties moriunt ex ve
neno. et equ? cognoscit hūitū illi? qui cōtra ipsuz
vult piclari. delectant stare in pratis 7 natate in aq
et potant aquā turbidam et si fuerit aqua clara tur
bant eā pede. Muculosqz aresto. li. vj.

De equa.

Capitulū. xxxij.

Quaper deriuationē
Ab equo est dicta nā equozū femina eq ē vo
cata de qua aresto. li. vij. equa impregnata si olface
ret candelam extinctā abortiet. Item equē pascunt
simul et si moxatur aliqua 7 dimiserit pulluz nutrit
eā alia. qm genus equarū diligit specieē suaz. Itē dic
aresto. li. vij. ca. xliij. equa stās parit et suam prole
pze ceteris animalib? diligit et amissa parēte alienū
pullū nutrit et diligit tanq suū. Itē dicit idem q in
fronte pulli equi nascitur quidā folliculus niger ad
quātitatē carice quod mater lambit lingua 7 abscin
dit et nunq pullū admitteret ad vbera nisi illud p
mo abscindatur. et vocat illd pli. venescitū amois
qz mulieres incātrrices vrunt illo i prestigis suis
qū volunt aliqū stimulare ad amorē. Idē di. aref.
li. vij. Itē equa vt dicit idem gloriatur in iubis suis
et dolet qū ei prescinduntur et retonsa iuba extingui
tur libido eaz ac si in eis esset vis amois. Itē dicit
aresto. li. vij. qz ibis pugnat cuz equis qm equi ci
ciunt eum a pascuis q comedit herbas et ē ibis de
bilis visus et imitatur vocem equi et quādo volat
super ipm stupescit ipm et cogit ipm fugere 7 quā
doqz interficit ipm 7c.

De poledro.

Capitulū. xl.

Poledrus dicit equē
filius siue pull? equinus q diu matris vbe
ribus est vbiectus. In cuius fronte vt dicit aresto.
li. vij. inuenitur pconemur id est amois venescitū.
quādo nascitur. et lambunt matres eorum lingua
et comedūt illud. et mulieres incātrrices prouer
biant et hoc. vt dicit idem. Itē li. xiiij. posterior ps
pulli equini est maior parte anteriori. et eius inue
nit crescit pars superior et propter hoc erit eleuatio
anterioris ptis corporis multozū equozū maior q
posterioris. 7 ideo quādo est pull? potest pede po
sterior tangere caput suū quod facere nō potest qū
pniat ad etatē. q diu autē pull? est matrē nuro af
fectu diligit et sequit eam quocūqz vadit. 7 si matrē
casu aliquo perdiderit. binmit eam querit. pullus
equin? stramentis nō steruitur. strigulo nō tergatur
phaleris non ornatur. calcaribus nō percutitur. sed
le non subijctur. freno non domatur. matres libere
sequit. granine depascitur clauiculis in pedibz non
cauatur. libere discurrere permittitur. Sed in fine
labou exponit et louis et capistris coartat a matrē
subtrahit vbera sugere non pmittitur. suaves cur
sus facere multipliciter informatur. et vt dicit Jhd.
lib. xiiij. aurigis exponit quadrigis et currib? subij
ctur equestri milite deputatur. varijs fortune for
tibus paup equi fil? propagatur. Et ideo dicit Jhd.
do. in eodem libro. q equi fuerūt quondā diuersis
ritibus deozū consecrati. nam equos quadrigales
soli deputabant. ppter quatuor solis in anno muta
tiones. scilicet veris. et estatis autumnū 7 hyemis.
virtute solis alterantis omia. Equos autē bigales
dedicabant lune qz bino tempe scz nocte et die vide
tur. et ideo cultozes lune duos quos semp isigunt
scilicet album 7 nigrū. Equos vero trigales inferis
dijs ascribebant qz demones p tres etates homico

ad se trahunt scy p infantia. 7 ad adolescentia. 7 senectam
 hi dixerunt color equos pariter coniungebant. vltra
 aut septem equos simul copulari defacili no audebat.
 referetes hoc ad cursum. vij. sideru quoz motu mu
 du generaliter supponebat. vel ad numeru septē di
 erit quoz circulo vite pntis terminu in pagi cernebat.
 Ideo etiā colores equoz mirabiliter discernēbāt di
 cit Jli. nā equos rosei coloris dedicabāt igni siue so
 li albos aeri pssinos 7 fuscus terre. venetos aque si
 ue mari. Jtē equitabāt eqs roseos in estate quia tūc
 oia calescūt albos aut in byeme qz tūc glaciē frigore
 oia canescūt. prassinos in vere qz tūc oia virescunt.
 fuscus vel nigros in autumno qz tūc oia desiccant 7
 quasi a prima pulcritudine deficiūt. Jtē diē idē ibidē
 equos roseos marti deo belli cōsecrauerūt. vel qz ro
 manoz verilla decorabant coeco. vel qz mars gau
 det sanguine. albos aut equos psecrauerūt zephibris
 pibus 7 serenitē prassinos floz 7 terre. venetos acri
 atqz aque qz cerulei sunt coloris. glaucos aut 7 vari
 os depntauerūt 7 purpureos iridi quē archim dicit
 qz ins bz colores plures. Nec oia supsticio hoim p
 curacione demonū circa elemēta mūdi aliqui antiq
 tus obseruabāt vt diē idē Jli. 7 id mūdus iste ptem
 mendus ē. qz plurimi ipm iathane replenerāt. hucuf
 qz Jli. li. viij. Circa autē pullum equinū hoc vltimo
 aiaduertes qz passus suauē vel durū quē assuecit in
 iuuētute vir pōt dimittere etiam in senectute.

Capitulum. xij.

De elephantis. 7 elephā

us dicit p eodem animalī dicit aut sic ab el
 phio grece qd mons dicit latine 7 hoc ē vtiqz ppter
 corporis maximā quātitatē. h apud indos bario vo
 cat. vii 7 vera vox eius bari? vocat. cuius dentes
 dicunt ebur. 7 rostrū p mosaica nuncupat. nam il
 lo on abū admouet vt dicit Jli. li. xij. 7 subdit hoc
 ergo animās in rebus bellicis aptum est. In bis em
 animalibus medi et perse lignis turrib? collacaus
 tanq de muro iaculis dimicat. in intellectu 7 memo
 ria p ceteris animalib? vigent. gregatim incedūt nu
 tu quo valēt saluat homines. murem fugiūt. auersi
 cocunt. in aquis pariūt. vel in siluis. 7 vbi fetus pari
 unt ibi fetus dimittūt. ppter dracones qz eis inimicā
 tur 7 ab ipis implicati necant. biennio fetus portāt
 nec amplius qz semel gignūt. nec plures qz tm vnuz
 gignūt. viuūt aut trecentis annis vt dicit Jli. lib. xij.
 Sed plini. li. viij. ca. j. Elephas inquit inter omnia
 animalia maxime ē virtutis ita qz vir in hominib?
 tanta pbitas inuenitur. Nā vt dicit in noua luna
 conueniūt cōgregatim. 7 in flumine se abluūt 7 bal
 neāt 7 nouo sideri cōueniūt 7 post sibi inclināt et sic
 redeūt ad locū suū. Iuuenes suos cūdo 7 reuertēdo
 ante se ire faciūt quos diligētī cura custodiūt et istru
 unt ad simile faciendū. Jtē qn egrotāt quasdam her
 bas salubres eis aggrgāt 7 anqz eis vianē supino ca
 pite eos ad celū leuāt 7 quadā religione a numinib?
 sibi adiutorū postulat. Jtē boni sunt intellect? 7 ani
 malia ita docilia qz regē cognoscere 7 qsi adorare in
 struūt et nutiūt qz reuerētē grā sua genua incur
 nāt. Jtē dicit li. v. si elephātes hominem errantes sibi
 obuiū viderint in solitudine pmo ne impetu terreat

aliqntulū de via se subtrahūt et tūc gradū vigint 7
 paulatim ipm pcedētes viā et ostendunt. et si draco
 eis occurrerit. p boie defendēdo cū eo pugnat et vi
 rilitē se opponūt et hoc potissime dicitur facere qn
 hūt iuuenes. timēt em qz hō qrat fetus suos. et idō se
 expedire de boie pmo desiderāt vt sic securius pos
 sint nutrire filios 7 eos cauti? custodire. Jtē li. viij.
 ca. vj. sp gregatim incedūt. ducit agmē marim? na
 tu cogit 7 cooperat etate pxim?. In abdito coeunt
 trāsiri iuuenes pmitūt ne maiorū ingressu impe
 dia? alue? 7 sic nō possent cōueniētē p trāsire. vt di
 cit idē. Jtē mirand? ē i eis pudor nā qn vn? ab alio
 vincit victus vocē fugit victoris. In abdito coeunt
 masculus qn ē quinquēnis. 7 femina qn est decēnis
 7 hoc nisi duobus annis vt dicit 7 in istis duobus
 annis nō nisi quiqz diebus tm. sero die raro supad
 dito vt dicit idē. Tēpore coitus sunt piculosi vald 7
 maxime aggresses. nā tunc domos indoz et stabula
 psteriūt. 7 ideo domitas feminas tūc abscondūt. et
 quādo domiti sunt optimi sunt in milicia. nā ferunt
 turres ligneas. acies psteriūt puertūqz armatos.
 Sz qd mirū est q armatas acies nō timēt. vocē mi
 nime suis fugiūt et formidāt. Jtē ca. xl. frōte 7 rostro
 altis psteriūt palmas 7 sic comedūt fructus carū.
 Jtē inter elephātes et dracones ē ppetua dimicatio.
 vñ vnus inuadet alteri. ppe magnitudinē virum. 7
 corpis quātitatē. draco em sicut sanguinē elephantis
 qz frigidissimus est vt suā refrigeret estuantē calidi
 tatē vt patz supra eodē vbi agit de dracone vide ibi.
 De naso elephantis.
 Capitulum. xlij.

Secundum aristo. lib.

j. et auicē. Nasus elephātes ē lōgus 7 fortis
 7 bolizatus quasi calcus. et vtitur illo loco manus
 et p ipm accipit abum et potū 7 reddit ori suo quod
 nullū facit aliud animal. Naby aut elephas mamū
 las in pectore et habet in ore culmos fortes et a? lin
 gua est valde modica respectu sui corporis et apparet
 intus. et raro videt extra nisi qn lambit labia post ci
 bū et potū suū nō inuenit in eo nisi vnū intelsum i
 uolutū materialit et cōiunctū ē sibi p stomacho. vñ
 post id nō ē aliud nisi vnū p qd eiat supliuitatez et
 bz epar magnū qdruplū ad epar bouis. Sz splenez
 bz paruulū respectu sui corporis et hoc ē vt dicit au
 icē. qz melācolia trāsit ei in nutrimentū. Jtē Are. li. ij
 qn generant apparēt dētes generati in eo. cū rostro
 suo eradicat arbores. et cū natat spirat cuz eo 7 eiat
 aquā et ille calcus creat cum cartillagine. Elephas
 aut qn sedet flectit pedes suos. h nō pōt flectere pe
 des. iij. ppter pōdus corpis. h sulcat sup lat? dextrū
 vel sinistrū et domit stāte corpe 7 pedes posteriores
 flectit sicut hō. Jtē li. v. masculus coit post quinquē
 niū. h femina post decennū vsqz ad. xl. et postqz pa
 rit femina quiescit post trienniū et postqz fuerit im
 pregnata omīno a masculo qn parit parit simile vitulo duo
 vtero p bienniū et qn parit parit simile vitulo duo
 rum aut trium mensium. Jtē li. vij. elephāti accidit
 infirmitas ex vōsitatē 7 ppe hoc nō pōt eicere vi
 nā aut stercus. et si comederit terrā monetur. nisi ad
 hoc fuerit assuetus. quandoqz tamen deglunt lapi
 des. Accidit etiā eis dolor iuncturaru et iuuat cōtes

hoc potus aque calide ⁊ herbe submersa in melle. q̄
 niam iste due res p̄hibet fluxum v̄tris. et q̄n̄ verat̄
 colore quādo nō potest dormire inunguntur spatule
 cū oleo ⁊ aqua calida et sic curatur. idē facit caro por
 cina affata super dolētes spatulas colligata. Et si ha
 buerit ferrū in corpore datur ei oleū ⁊ extrahitur ferrū
 cū potu olei. ⁊ si nō potest bibere oleū ponunt medi
 cine in oleo et decoquuntur et datur eis ad comedē
 dū. Itē ibidē lib. viij. Ad sculcus ē mōris corporis et
 animositas q̄ sit femina obedit q̄ diu sedet sup̄ euz
 venat̄ et cū descēderit ligant̄ pedes anteriores ei⁹
 donec domesticet̄. Et sequit̄ in eodē libro. domestica
 bilior ē ⁊ obediētor omnibus animalibus a gressibus
 habens sensum meliorem ⁊ sentit frigus in hyeme et
 frigidū ventum. et ē animal valde fluminale et ma
 net circa fluuios ⁊ mergit se in aqua vsq̄ ad men
 tum et natat sed nō potest diu durare in natādo. p̄
 pter corporis ponderositatē. Sūt autē elephātes na
 turaliter benigni. q̄ carent felle vt dicit Arest. li. xiiij
 accidētaliter tñ efficiunt̄ feui q̄n̄ nimis puocātur v̄l
 quādo inebriant̄ vino ad p̄landū accunt̄. Itē dicit
 Arest. li. viij. nullū animal viuūt ita diu sicut elephas
 ⁊ hoc p̄pter suā cōplexionē que assimilā aerī cōtinē
 ti. et ita oportet q̄ impregnēt per biennū. p̄t magni
 tudinē concepti fetus qui citius nō p̄t p̄fici nec p̄pleri.

De elephāibus

Capitulum. xliij.

De elephātibz autē

Dicit solinus. Siderū inquit seruant discipuli
 nā elephātes et luna crescēte petūt amnes et sp̄si li
 quore sese saluat̄ montibus quibus possunt. deinde i
 saltus reuertunt̄. Landere dentū intelligitur iuue
 tus quoz alter semper in ministerio est ⁊ alteri parci
 tur ne assiduo repercussu hebetetur. Sed q̄n̄ a venato
 ribus premunt̄ simul pcutiunt̄ ambos et eos p̄strin
 gunt vt damnato eboze et deturpato vterius nō p̄
 sequantur. Nā ei periculi sibi sentiūt esse causas. Ra
 ro coeunt et tūc in aquis viuus se abluūt nec ante ab
 lutionē ad gregē reuertunt̄. p̄ femis nūq̄ pugnant.
 Nulla eñ nouerunt adulteria et q̄n̄ casu aliquo di
 micat̄ nō mediocrit̄ habēt curā sanctorū. nāz fessos et
 vulneratos in medio sui recipiūt et ip̄os plus q̄ se
 p̄cunt et defendūt. Quādo capiūtur haustu ordē
 mansuescūt. sit eñ fouea subterranea in via elephā
 tis in quā incidit ignoas ad quam veniens vn⁹ ve
 natoz percūt ⁊ pūgit ip̄m. alter autem venatoz
 superueniēs p̄num pcutit venatozē et amouet euz
 ne percūtat elephāte et dat ei comedere ordē. qd̄
 cum ter vel quater fecerit diligit se liberantē et ei dei
 cept̄ obediēs mansuescit. Si casu aliquo vomuerit
 vermem qui camelcon dicit̄ sumpto oleastro mede
 tur pesti. ventrem habet mollem et dorisuz duz. ⁊ iō
 pugnas cum vnicome. opponit ei dorsum. canēs p̄
 ut pōt ne per mollē ventris p̄tem fodiat̄. pilos ha
 bet paucos et fetas nullas. Aures habet amplas et
 longas inferius dependentes quas erigit ⁊ extendit
 et inde grauissime pcutit quando irascitur cōtra dia
 cone que odit. nec mixt̄ sūt ei sanguinem et eū bibit
 quando potest. Et obrez ip̄m nunq̄ inuadit diaco
 nisi quādo potu elephas est repletus vt p̄pensus ir
 rigans maiorem sumat̄ de opp̄si sanguine satietatē

Adsculq̄ solinus qui multa alia ponit que supra di
 cit plinius. In libro aut̄ p̄biologi de elephāte me
 mini me sic legisse. Elephas in q̄t ē animal qd̄ magni
 tudine inter omnia animalia q̄drupedia p̄cellit in
 tellectu ⁊ memoria multū vicens. nam elephātes
 inter alia eoz facta nunq̄ dormiendo totaliter se rem
 nant. q̄n̄ fessū sunt arborū et maxime palme quicūq̄
 tua accubāt ⁊ se qualitercunq̄ sustentāt quoz quicū
 homines insidiantes occulte arborē concubāt cui se
 appodians elephātes et nesciens fraudem p̄dere eos
 p̄oris arborē frangit et frangendo cadit subito ⁊ in
 cumbit. qui casum suum videns irrepabilem miro
 modo barrit. i. clamat ⁊ rugit. ad eius barritū multa
 tudo iuuenū subito accedit elephātibz qui paulatim
 seniorē p̄ viribus eleuant et vt eū releuēt miro affe
 ctu se totis viribus inclinant. Coitum abhorrent ni
 si p̄ sola ple. vnde dicit̄ ibidē q̄ q̄n̄ elephātes in
 cō luduena stimulat. vt amous femina p̄cedit v̄s
 orientē quā sequit̄ masculus quousq̄ in absconditis
 deueniāt qualitercunq̄ poterit mandragoram quoz
 cuius fructu p̄mo femia gustat deinde masculus cum
 cō fructū comedens eā impregnat et secundat vt dē
 h̄ diu p̄t magnitudinē feti femia i vtero fetū gerit. h̄
 tpe partus in aquis et in insulis fetū p̄creat p̄t dū
 comis metū ne ip̄m tenellum fetū se beat aut deduc
 cat. et dum mater filium p̄turēdo laborat masculus
 p̄ viribus ip̄am p̄regit et defendit. Item dicit̄ ibi
 dem q̄ ossa elephāntis combusta fugant serpentes
 et omnia venēta. Item aliud dicitur ibidē valde ad
 mirandū qd̄ ap̄d ethiopes in aliquibus regionibus
 sic venantur. accedunt ad deserta vbi due virgines
 omīno nude habitant et crinibus resolute. quarum
 vna fert alueolum alia gladium. incipiunt autē al
 cantare quarum cantum audiēs bestia venit ad eas
 et lingit eaz māmas. de dulcedine autē cantus mor
 obdormit elephas ⁊ tūc vna p̄forat gladio guttē vel
 latus. altera v̄o colligit sanguinez eius quo tingunt̄
 pannus q̄ purpura appellatur zē.

De bedo

Capitulum. xliij.

De edo ab edēdo est di

Quis paruis eñ est et pinguis et iocundi sa
 ponis vt dicit̄ Jsi. li. xij. eius naturalis siccitas et hu
 miditate etatis ip̄at vt dicit̄ Jsi. in diet. vnde meli
 or et digestioni est cōpetentior maxime si est mascul⁹
 vnde eius caro bene nutrit ⁊ sanguinē bonū gignit
 Calorem habet vehementiorē p̄pter etatis beneficiū
 ⁊ ideo carnes beduline exenti egritudine p̄t
 suam temperiem sūt comode. et ideo cōueniunt
 maxime humane nature maxime his qui delicatō
 viuunt ⁊ quiete. Pilum habet longiorē. ⁊ hyp̄pici
 orem q̄ habeat agnus sed habet carnem meliorem
 et digestioni obediētorē p̄pter eius temperiem in
 humiditate et calore vt dicit̄ Lomstan. Dabet autē
 bedus visum valde acutum ⁊ simplicem aspectum
 et obliquum et balatu cognoscit ⁊ querit parentem
 vt dicit̄ plini. li. viij. cap. j. Eius iecur si comedatur
 dicitur sanare vesperina acies oculoꝝ his q̄s nocti
 lupos vocant. Item ibidem li. xviij. ca. x. dicit̄ pel
 les bedoz sanant morsus venenosos si calide desu
 per alligentur. p̄li bodozum exusti suo odore fugi

serpentes. vtm̄ pelle eius recente ad plagas. san-
guis eius valet p̄ra venenosa. eius etiā coagulum
valet contra virus bibitum et contra sanguinē tau-
ri bibitum siue sumptū. Nuculq; p̄li. Est autē ani-
mal imbellē et innocuū ruminans ⁊ mundū sacri-
ficijs antiq̄ deputatū petulās saltās ⁊ lasciuū irri-
secum p̄gure et carnosum extrinsecus hyspidū ⁊ ma-
lentum tyrfos carpens et corrodens ramusculoꝝ
et diligit precipue folia edere et consimilium virgul-
torum.

De eruca

Cap. xlv.

Erucā ē vermis multi-
pes crescens in folijs olez et pampinoꝝ. frō
des fructus ⁊ flores corrodens ⁊ depascens. Et est
eruca ab erodendo dicta quia rodit folia arborū ⁊
herbarum vt di. ysi. li. xij. de qua meminit plautus.
imitat̄ inquit nequā bestiam ⁊ maleficam inuolutā
in pampino cui se implicat nec aduocat vt locusta.
huc illucq; discurrens semipasta dimittit et remanet
sup frondes et tardo lapsu p̄griq; moribus vni-
uersa consumit. Nuculq; p̄li. li. xij. fm̄ p̄li. li. viij.
Eruca est animal villosum et quasi lanuginosū m.
nam in arborum extremitatibus totuosos frond ibo
viroꝝq; p̄sumpto textit de suis viscerib; quasda te-
las more aranearum ex quib; se inuoluit et p̄ totam
hyemem custodit peliferum semē suū. Egerit etiā q̄
dam ona ex quib; in vere erumpentib; geminis n a
satur multa ples ex cuius ingluvie ledunt et pere-
unt a suis fructib; arbores atq; herbe. Est autē eruca
vermis mollis et saniosus diuersis colorib; distin-
ctus de nocte vt stella lucens. de die deformis et m̄-
ticolous apparēs. non caret peste aliqua virulenta.
nam q̄ p̄ membrum hominis calefactū serpit cutez
exurit et post se pustulas derelinquit. ad modū autē
bombicis sericum facientis formā suam mutat et se
in formam volatilis de reptili transfigurat. nā alas
tenues et latas suscipit quib; hincinde volitando li-
bere p̄ aera se extollit. Quot autē colores p̄s in coꝝpe
habuerat totidem in oculis alis colorū differētijs
p̄sentat et tale volante papilio nuncupat̄ vt dicit
ysi. li. xij. papilioes dicit̄ a uicula que maxime abū-
dant in fructibus que ex suo fetore faciunt vermes
nasci vt dicit idem. nam ex erucis papilioes efficiū-
tur. ex papilionum stercoꝝibus super folia derelictis
eruce iterum generant̄. minus autē ledunt coroden-
do q̄ volant q̄ quando repunt. Et di. Papi. Papi-
liones sunt minuta volatilia que de nocte conueni-
unt accenso igne in candelis quarū lumen igneū cū
extinguere nituntur igne exurant̄ ⁊ sic cū alienū lu-
mē volūt interimere ip̄i in p̄prio corpe pumūt.

De fannis et satiris

Cap. xlvj.

Fanni quidē ⁊ satiri di-
cunt̄ quedā bestie menstruo se effigē quidē
lōis habētes. s; ad plenū non sunt humane p̄ncipes
rationis. vnde nec arte nec natura sunt doctales ad lo-
quendū. ferū et beluīnū bñt animū et bestialē appe-
titū. vñ h̄mōi animalia sunt in venerē valde p̄na n-
tant̄ vt mulieres coitu interficiūt. si quas errantei
in nemoribus cōprehendant. Ideo dicunt̄ satiri q̄

nō possunt libidine satiari. vt dicit̄ Jsi. Quis autē ta-
lia ratione humana nō vrant̄ in multos tamen acti-
bus et etiā in voce homines imitant̄ vt dicit̄ Jsi. li.
xj. ca. de potentis. Satiri inquit homunciones sunt
aduncas habētes nares et comua in frontibus. ⁊ in
pedibus sunt similes capis. Talem vidit sanctus
anthonius in solitudine et interrogatus quis esset.
fertur anthonjo respondisse mortalis ego sum vñ
ex accolis beremi quos vario delusa errore gētilitas
faunos ⁊ satiros ac incubos colit. Satiri autē q̄z fau-
ni fatui dicit̄ sunt. a q̄busdā credunt̄ esse boies silue-
stres vt in eodē ca. dicit̄ Jsi. Et bi mōstruosi varian-
tur. nā quidā sunt cenoccephali ex eo q̄ canina capi-
ta habeāt q̄s ip̄e latratus magis bestias q̄ homines
cōfitec̄. Alij dicunt̄ cidopes sic dicti q̄n vñū oculūz
habere dicunt̄ et hūc in media frōte habere p̄hiben-
tur. Alij oīno capite carent et ceruice quoz oculi sūt
in humeris. Alij habent facē planā sine narib; labi-
um inferius ita p̄mūtes habētes vt in solis ardori-
bus totam ex eo cōtegant facē dormiētis. Alij ita cō-
tecta habent ora q̄ super pectus vno tñ foramine a
venarum calamis potū hauriētis. et bi sine linguis
dicunt̄ esse. loco sermonis vrant̄ nutu. Jte sunt etiā
alij in scythia ita magnas habētes aures. vt ex diffu-
sa earum magnitudine ip̄is contegant totū corpus
et bi panthios dicunt̄ pan. et i. grece omne othi au-
ris nominatur. Sunt et alij in ethiopia q̄i ambu-
lātes nequaq̄ sursum erigere se valēt et bi arabice
nominantur. Sunt et alij in ethiopia habentes tñ
vnum pedem ita magnum q̄ resupini in terram ia-
cētes adumbrent̄ pedis magnitudine contra estum
et cum hoc sunt tante celeritatis q̄ cambus in cursu
comparentur. Jte sunt alij qui habent plantas ver-
sas post crura et denos digitos in plantis. et tales i
desertis libie euagant̄. Item in scythia sunt anima-
lia formā humanā habentia et pedes equinos ⁊ bu-
iulmodi monstra a multis lamiē nūcupantur vt di-
cit pascasius super trenos. Multa alia ponit Jfito.
monstra talia li. xj. et omnia accipit a plinio libro vj.
et septimo et etiā a solino.

De feminis

Capitulum. xlvij.

Femine a partibus fe-

moz vel feminū sunt dicte vbi spēs sex? di-
stinguunt̄ ab ip̄o viro vñ dī a fos qd̄ ē ignis q̄ vim
habet scia ignea q̄ vehemēter concupiscit. In oī eñ
genere aialium plus cōcupiscit femina q̄ masculus
et ardentius mouetur ad amorē vt dicit̄ Jsi. lib. vj.
femine autē p̄prietates generales ponit arest. li. viij.
dicēs femine maribus sunt debiliores p̄ter visum
et leopardum. nam bozū femine sunt audaciores
et fortiores et sunt magis sollicitę circa ferū sunt etiā
maioris pietatis ⁊ c. quere supra residuū li. v. capit. j.
de puella ibi multa eñ inuenies de hac materia. Est
femina naturaliter maioris iracundie q̄ masculus.
vñ de facili pugnāt contra masculum et ponit arest.
li. viij. exemplū de foca. nā foca manet sp̄ in eodē lo-
co et puḡt masculus cū femina quoculq; vnus inter-
ficat aliū et ē femia minoris cōstantie et fidelitatis q̄
masculo q̄ eodē verso et ponit arest. exemplū de se-
pia. nā q̄ femina p̄cuntur iuuat eā masculo? h̄ femia

E

fugit marem qm̄ generatur et plequit illū. Itē dicit arif. li. xv. femina in generatione fetus est sicut materia h̄ masculus sicut forma exit enim semē ab ambobz ex q̄z p̄mixtione creatura fit. et p̄ hoc dico q̄ mascul⁹ et femina sunt principia generationis. et masculus vt forma femina vt materia. et ideo datus est masculo vt generet in altero femina generat ex alio in seipsa. Itē femina generaliter ē nature infirmoas et fluxibilibus q̄ mas. et hoc accidit p̄pter remissionē caloris et intentionē frigidit̄ humoris q̄ plus abundat in femina q̄ in mare. et ideo accidit mulieribus et etiam q̄busdā quadripedibus supfluitas mēstrualis. vt dicit idē h̄ nullius animalis femina intantū subiacerit il h̄morbo sicut mulier. De his autē et alijs conditionibus feminarū bonis et malis quere supra li. vj.

De fetante

Capitulum. xlviii

Fetans est pariens vel

generans in quolibet genere animalū unde idē est fetans. tis et pecus pecudis. vñ illud de post fetantes ac. cū. h̄z autē om̄is fetas membz p̄pū in q̄ cōcipit et nutrit fetum suū. et ad fetandus. i. ad generandū et p̄uriendū disponit et cooperat̄ reuolutio orbium et influentia siderū seu stellarū vt dicit arif. li. xviii. in fine. Naturaliter inquit erit terminus et numerus generationis et complementi fm̄ reuolutiones stellarū. de hoc quere supra lib. vj. capitul. iij. de muliere pariente.

De fetu.

Capitulum. xlix.

Fetus. us. iii. dicitur par

tus. fructus sc̄z vteri hōis vel cuiuslibet animalis. h̄ p̄p̄e ē in vtero adhuc subsistēs in quo sonetur. vñ dicit Plid. li. xj. fetus vocat̄ q̄ adhuc in vtero fouetur. cuius secundine dicunt̄ folliculi qui simul cū infante nascunt̄. continentq̄z ip̄m fetū sunt sic dicit̄ eo q̄ fetū educat̄. monē enim mater qm̄ casu aliq̄ cū fetu de eius vtero non educunt̄. Al fetu autē dicunt̄ femine fetose qua ad cōcipiendū et ad pariendū fetuz suū suete et secūde et que fetu solēt esse plene vt dicit Plid. Distinguitur autē fetus eiusdē vteri a fetu post h̄m̄e per fetus diuersitatē quia vel ē masculus vt femina nisi in his in quibus vterq̄z fetus inuenit̄ vt i hermafroditis h̄ semp̄ impfectus vt dicit Plid. li. xj. de fetu autē quere supra li. vj. vbi agit̄ de hominis generatione.

De ficario.

Capitulum. j.

Ficarius in vna signi

ficacione dicit̄ ille q̄ colligit vel vendit ficus alio noīe dicunt̄ ficarij boies siluani de siculz vident̄ et sic sumit̄ ficarius in hiere. vbi dicit̄ habitabūt dracones cū fatuis ficarijs ibi glo. i. cū hominibz siluanis. Alio mō dicit̄ fatui ficarij fauni et satiri q̄ vter agrestes ficus et alias arbores morant̄. q̄les sunt pilosi onocentauri et alia aialia mōstruosa. de quibz dicit Plid. li. xj. in c. de faunis et dicunt̄ sic fatui ficarij homines beluini in quibusdā cōmuniem formā cuz hōibus habēt. in alijs vō in formā bestialē degenerate vt est videre in lamijs simicis et in siremis. et bu in iudiō sunt ficarij quia sicut homines de fructibus

vietuz habent. fatui tñ sunt q̄ rationis vsu carent. et ideo nō approbat̄ litera aliquoz libroz qui sic habent cum fatuis ficarijs. Nā ficarij sunt quidam latrones dolosi q̄ cū sica. i. breui gladio interficiunt im p̄ouisibz sicut aiorb qui cū sica pendēt in dextro latere regem eglon pinguisimuz interfecit. vt iudi. iij. Sed tales in babilone destructa nūc nullatenus in morantur cum nō sit habitaculum hominū loquendo p̄p̄e. h̄ potius monstroz vt dicit Hieron. sup. Ila. posset tñ dici q̄ ficarij sunt ficarij. uam sica grece ficus dicitur latine. et fm̄ hoc reddidit p̄mā expositionem fm̄ latinos ergo melius dicuntur bniuidiō homines monstroli ficarij q̄ sicarij. vt supra patet de faunis et satiris.

De formica

Capitulum. li.

Formica dicitur quasi

ferens micas. i. graua farris. vñ ovid. metib. Hāde opus exiguo formicas ore gerentes. vel dicit̄ formica q̄li ferēs micas. i. farris grana q̄ congregat. granoz p̄scindit extrema ne germinēt. quaz solertia multa est. p̄uidet enim sibi in futurū. Nā in estate cōgregant sibi in h̄yeme vñ viuāt vt dicit Plid. lib. xij. Cōgregat autē triticū et non curat ordeū. qm̄ pluuia sup triticū coaceruatū descendit. formica totuz deijat et soli exponit vt iterū desiccet. In ethiopia dicitur esse formice ad formā canis que arenas aureas pedibus erunt q̄s custodiūt ne quis auferat. capiteq̄z ad necē plequit vt dicit Plid. li. xij. in ca. de minimis animalibus. De formica etiā dicit solinus. formice iquit ingre sunt valde parue et tñ plus q̄ maq̄ aialia sunt sollertissime discipline. nā p̄uidēt sibi sapiēt̄er imposterū vñ viuāt. gregatim viuūt. et cumulos cōponit in q̄bus habitāt. grana sollicit̄ et solerter colligit. solerter de corticē que in secretioribz domuculoz ne ab aubus rapiant̄ vel etiā vtero disp̄gant̄ reponit cautissime. Occultas vias faciūt rectas i domos in quibz habitāt. et sapiētiores sq̄ stāt in vijs illis stulte deuic̄ vt aberent. Cū in domibus suis cōangustant̄ ad capturā. pfundunt homines aqua venenosa et iō vulgant̄ d̄ q̄ mingūt. et illa aq̄ manuz vrit tangētis et in ea puritū gignit. nā illa aqua habet loco armature. huc usq̄z solinus. Plin. li. iij. cap. xj. dicit sic de formicis. Labore libinacē cōmunicāt et abos q̄rūt. quibz vtiliores sunt apes. q̄ abos vtilles faciūt. h̄ be condūt. maiora ferūt pōdera q̄ earuz sint corpa. vñ puitatē corpis recuperāt magnitudine vtutis. pōdera sua gerūt molis. et q̄ p̄ magnitudine in ore ferre nō pūt. auerse pedibus posterioribz obuoluerē molunt̄. De re sua publica eis est curatio et memoria. nā semina abasa condūt ne sursum germinēt in fruges. et gna disp̄sa recolligit̄ cū diligentia ne pdant̄. et gna maiora diuidūt i introitu vt sic ea facilius in sua repositoria introducāt. In plenilunio noctibus opant̄. cessant autē in interlunio a labore. et q̄ de diuersis locis cibū cōuehūt. habēt certū tēpus ad mutatā recognitionē datū sibi. et tūc maxia sit reconcuratio. et sic cū obuijs quasi quedā collocatio et diligēs p̄ontatio. redeūt p̄ seminas tritas et expeditas q̄s etiā p̄ silices elegerūt. Sūt autē formice paruale stricte circa ventrē et quasi cinere. q̄ tandē crescentes

afficiuntur pennate. et sic in fine ad modū mufcarū in minuta volantia transformant. Itē ibidem ca. xxxij. Sunt quedā formice indice maxie et comute q̄ mīra cupiditate gemmas et aurū custodiūt. h̄ hoc In di furant festino tempore qm̄ formice in tumulis p̄p̄ feruore nimū abscondunt. Sed formice odore sentiant z sollicitate puolant. z aurū deferre cupientes crebro lacerant quīs velocibus camelis formicas fugiant. tantaq; inest eis p̄niciosa feritas cū amore auri. arist. ait de formicis li. viij. In formicis sicut z in apibus est sensus olfactus. odit enī omne fetidū. vnde si quis suffumigauerit domos formicarū cū sulphure vel origano aggressi vel cū comu ceruino combusto. fugiunt et dimittunt domos suas. quīs autem forte in grege viuunt et sibi mutuo obtemperant. tamē regē nō hnt vt dicit arist. li. j. Et salomon idē dicit p̄uerb. vi. formica ducē nō habet nec p̄ceptorē zc. vbi dicit glo. Si tānllū animal p̄ncipe carēs ratione expers natura ducē sibi impositē. p̄uidet. multo magis tu ad imaginē dei cōditus ad videndā eius gloriā vocat? cū tāto magisterio adiutus ipm̄ deū creatorē habēs ducē. in p̄nti debes fructus colligere q̄b̄ possis viuere in futuro. quere glo. Solertia autē formicarū quā supra cōmendāt auctores. approbat arist. li. viij. vbi dicit opaco formicarū ē manifesta volenti ipaz intueri. qm̄ formice sp̄ ambulāt vna via. et deponunt abum suū. z laborāt in nocte minus laudabiles p̄prietates. qz arborū ledunt radices iuxta q̄s in discant. man? tangentiū coitquināt. ad summities arborū scandūt. flores et germina earū corrodēdo violāt. imo fructus si p̄mittant cōcauant z māducāt. hōminibus nocēt. attū vros iuuāt. naz vt dicit pli. lib. viij. qz vrsi qm̄ egrotāt querūt formicas q̄s deuorant et sic comeste eos sanant. z aliquibz tñ camb̄ medicinalia sunt oua formicarū. Quere in sequenti libro de onis.

De formicaleone

Capitulum. liij.

Formicaleon a formica et leone recipit denominationē vt dicit Jsi. li. xij. formica ē et leo. ē enī animal parū formicis isē stū. nā surruie eaz. p̄mptuaria subintrās granū comedit formicarū. et sic p̄ subtractionē victus causa ē quare simplices formice in fine necessario moriuntur. Ab alijs autē animalibz denotat vt formica. nec potest se p̄p̄ijs vmbus contueri. z ē spēs aranee. Quere supra. de aranea in littera a zc.

De fucus.

Lapi. liij.

Fucus. ci. est ape maior. minor scabrone. dictus autē est fucus eo qz comedit labores alienos. quasi fagus a fagin qd̄ ē comedere. depascit enī. quod nō laborauit. quia nec mellificat h̄ alioz mel māducatur. d̄ quo vgi. Ignauū fucus pecus a p̄sepibus arceat. vt dicit Jsid. li. xij. De his fucus dicit pli. li. xj. ca. xij. Argior? inquit mell' p̄ uētus adducit in aluearibz ex cōubernio melleum. Sunt autē fuci sine aculeo velut imperfecti apes. z sūt seruiciales verarū apū. et idē eis imperant vere apes p̄mols expellunt ad opa. tardātes autē sine clemen-

tia pungūt z puniūt. neq; in ope tñ h̄ etiā in lectu acti iuuāt apes. Certe. n. quo maior eoz fuerit multitudo eo maior fiet examiniū puctus. Cū mella vō ceperit matura esse abigunt eas a melle. qz singulas aggressē eas trucidāt atq; fugāt. nec vident nīl in vere. Impatoribus apum fuci extruūt regias māfiones. amplas. magnificas. sepatas. coopculo eminentes. z sūt serangule oēs celle singulorū. et quīs fuci sustineant tot labores. comedere tamē de melle vix possuntur nisi quantū capiūt z surratur vt dicit pli.

De griphe

Capitulum. liij.

Gripbes ē animal p̄natum et quadrupes in yperborzis partibz siue montibus nascens omī parte corpil sunt leones alis tñ et capite aquilis assimilant. Equis vehemēter sunt infesti et viuos boies disperūt vt dicit Jsi. li. xij. Adeo autē infestat equū vt ait buguitio. qz equitē armatū cū eo rapiat in sublime vt dicit glo. super denē. xij. custodiūt autē gripbes mōtes in quibus sunt gemme p̄ciose vt smaragdi et iaspides. nec p̄mittūt eas auferri erunde. vnde dicit Jsi. li. xij. c. iij. Partes quedā in scythia auro et gemmis effluunt. h̄ gripborum immanitate accessus hominū est rarus. Ibi smaragdi optimi et cristalli zc. Tamagnos habent vngues et tā amplos qz inde sūt apbi qui maris regum apponunt.

De glire

Capitulum. lv.

Glires sunt quedā bestiole quasi maiores mures sic dicti qz somnus efficit eos pingues. nam gliscere idem est qd̄ crescere vt dicit Jsi. li. xij. Tota enī hyeme dormiunt et immobiles quasi mortui requiescunt. estiuo tempore reuiuiscunt. De glire autem dicit Plinius. libro viij. capitu. lvij. qz glires in siluis libenter habitant et socios sibi notos amant. contra alienos dimicant et pugnant. Insigni vero pietate genitores suos in senectute nutriunt. et eis alimenta iuuenes administrant.

De grillo

Capitulum. lvj.

Grillos sicut z cirogrillus est animal paruum debile et infirmum rapax et mortiferum spinosum. minus erio vt dicit glofa super leuit. A sono autē vocis nomen sumptū vt dicit Jsidorus libro. xij. hoc retro ambulat et terram terebrat. noctibus stridet. venatur cum formica circumligata capillo in canernam eius cōiecta. asilata prius puluere ne se abscondat. et ita fouice amplexibus trahitur vt dicit Jsidorus.

De hinnulo

Capit. lvij.

Hinnulus cervi est filius ab innuendo dictus. quia nutu matris absconditur vt dicit Jsidorus libro. xij. animal quidem est debile et imbelles sicut damula et est acutissimū visus et velocis cursus. mater autem eius ipsura in specibus et antris et locis vmbrosis abscondit. Et ep̄ā illam vltra spineta et rubeta saltare instruit

vt dicit Pl. li. viij. ca. de cernis. vide s. littera e. carnes habent teneras et digestibiles pp̄e mor? frequētia et discursus vt dicit constan. et p̄sa. in diet. et si fuerit castratus anteq̄ crescant eius conuua. caro eius melior et tēperatio in siccitate et calore ē vt dicit idem. et si fuerit castratus anteq̄ conuua habuerit nūq̄ ei vltorius crescant. et si post. nūq̄ ea abiciet nec mutabit vt dicit arist. lib. viij. et Pl. Innulli serpēbus cōtrariant miro modo. qui em fuerit inunct? eius sepo vel sanguine. a serpēte illo die non tangit vt dicit. xxxviij. li. ca. ix. et eius coagulā et summa remediū in venenis vt dicit idem.

De birco

Capitulum. lviij

Bircus est animal pe-
tulcū et lasciuū semp̄ feruēs ad coitū vt dicit
Pl. li. xij. cuius oculi ob libidīnē in trāsuerium aspi-
ciunt. nam birqui dicunt oculoz anguli vt dicit idē.
Eius natura ē calidissima adeo vt adamantem lapi-
dē quē nec ignis nec ferrū domare valet. eius cruor
calidissimus remollit vt dicit idē. Hoc caper ē dicit?
eo q̄ carpe nūq̄ arborū ammitates vt dicit idē. Inci-
pit aut bircus ad generādū moueri post vnū annū
vt dicit arist. li. v. Et filius q̄ p̄mo generat ē grossior
et pinguior post generatis. Itē idem li. xij. Quidam
birca habēt notabile magnitudinē in auriculis sicut
quidā arietes in candis suis. nā quidā hūt in latitu-
dine plus q̄ latitudinē palme. et hūt plixā barbā
et rudā extenuatā in lōgitudine vsq̄ ad terrā et ha-
bent conua multa et forma atq̄ grossa. et sunt bispi-
di et duri odoris et fetidi p̄guedinis multe. p̄cipue
interius circa renes. et tūc defacili moriunt nisi i pin-
guedine attenuent. et quanto sunt pinguedis maio-
ris tanto sunt min oris feminis et paucioris genera-
tionis vt dicit idē li. viij. et nō cocunt nisi rare. et pp̄
hoc interficiūt eos pastores sapientes ante coitū aut
eos sacrificēt siue seruet ad vitā. et si apparēt macri
exterius quāq̄ interius sunt valde pingues. Et acci-
dit eis sepe mōstruositas vt dicit Pl. li. xvij. vñ ali-
quā visus ē birco hīs conua i crurib? qd̄ valde erat
mōstruosum. Carnes at bircie int̄ oēs carnes pecori-
nas s̄ deteriorēs. duriores et idigestibiliores vt dicit
p̄saac i diētis. et maxie quā birco ē decrepiti? cutis at de-
crepiti est melior et fortio: sed odor ē grauior et caro
peior. Cum autē castratus fuerit. caro eius erit hu-
midior et tenerior et minus dura ad digerendū et mi-
nus mala ad edendū. Dicit aut Pl. li. viij. democri-
tū dixisse birco siue caprū nūq̄ sine febre esse. San-
guis autē birca cū edera nutriti miro modo dissoluit
calculū in renibus et vesica vt dicit Pl. conua ei? ex-
lūstū fugat serpētes et sanat fistulas et cāeros et alios
mōstruosos. polipū etiā corrodit et emendat.
Fecur bircinū valet cōtra mōstrum rabidi canis. fel
eius visum clarificat. bircina vna mixta cum felle
eius leprosis cōfert et lēgines tollit et.

De biēna.

Capitulum. lix.

Biena crudelis est be-
stia similis lupo in voracitate et ingula etiā
in mortuos leuit et eoz cādanera de terra extrahit et
corrodit. et iō biēna ab biando est dicta. q̄ p̄ anidua

te ricibus patulis inbiat ad p̄dam suā. natura etia
est vt mutet sexū. nūc em masculus nūc femina inue-
nit. et iō immundū animal ē vt dicit Pl. circū to-
mos de nocte. et humanā put p̄t fingit vocē vt ita
suspiciet eē hō. De biēna dicit Pl. li. viij. cap. xxx. biē-
nis vñāq̄ esse naturā q̄ alterius anni marē. alterū
feminā esse dicit. parit aut sine mare vt credit vulg?
h arist. negat. vipere h? collū et totū corpū elephanta. ite
eti nō potest nisi totū corpus circūcingatur. tradunt
pastores inter stabula sermonē humanū fingere al-
cuius nomē adducere quē euocant fons vt lacerant.
Mominatio hōis solent fingere ad sollicitandum
canes quos inuadāt. multas et innumerabiles ha-
bet color in oculis varietates et oculos valde moti-
les. cuiq̄ vmbra facit canes obrutescere quos con-
tingit. et omne animal quod lustrat in eius vultu
gio figit gradū. Hoc bestia coit cū leena et biopica. et
generat animal quoddā crudelissimū voces homi-
uum et peccoz imitans. plures dentū acies vel oodi-
nes in vtraq̄ parte oris habens. Biēnas plurimas
africa gignit sicut et onagros et fibros et multa alia
mostruosa vt dicit Pl. Itē ibidem. hoc bestia gignit
lapidē qui biēna dicit. quē q̄ portauerit sub lingua
facit eū futura predicare et diuinare vt dicit solinus
Item dicit Pl. li. xxvij. biēna odit pantherā. et si pel-
les vtriusq̄ bestie suspendant. dicit decidere pilos
panthere. Cum fugit biēna venantē declinat ad be-
xterā vt p̄tergressi hōis vestigia occupet. qd̄ si nō suc-
cesserit dicit mente alienari vel ex equo hominē de-
cidere. aut si in biēna toserit defacili capitur bestia
vt magi tradunt. Item vt dicit idem. fel eius est val-
de medicinale. valet maxime contra caliginem oculo-
rum. quia in multis etiāz maleficijs corde et iecore
biēne vñt magi vt dicit ibidē. arist. vero dicit lib.
viij. q̄ quāntitas biēne est sicut quantitas lupi. et i eo
collo sunt pili sicut in collo equi. et habet pilos super
omnia spōdilia. et deludit homines et p̄cedatur eos
et caput canes et deuorat ita libenter sicut homines.
et cauat sepulchra vt comedat carnes mortuorum.

De bericio

Capitulum. lx.

Bericus animal spino-
sum enim habet vndiq̄ aculeis circumseptum. ita
q̄ se claudit quibus vndiq̄ se p̄tegit et defendit.
Nam statim vt aliquid presenserit post se. surgit at-
q̄ in globum conuersus in sua se arma contra insi-
dias recolligit huius quidem prudentia est. ascen-
dit enim in vitem siue in aliam pomiferam arborē
et vnas tracinat. poma deicit. et cum poma in ter-
ram deciderint inuoluit se super fructus vt spinis in-
figantur. et sic portat escam filiis suis vt dicit Pl. do-
rus libro vñdecimo. vnde et ab hispitudine et rigore
spinarum bericus vel herinacius est vocatus.
habet enim vt dicit aristoteles. spinas loco pilorum
et cooperiunt sicut pili. et sunt sibi arma. quia pun-
git et ledit se capientem. vnde tangentem. Item aristo-
tel. lib. iij. bericij alij sunt siluatici et alij terreni et alij
sunt aquatici et faciunt oua multa que nō comeduntur.
et sunt bericij parum habentes de carne et hoc
est eis pp̄rius. habet bericius caput et os infirmū

z in crinis supfluitatis superius qm pascuntur a pte inferiori. et ppter hoc habet officiu in alia parte. supfluitas vo est in dorso superius. et habz hericus quinqz dentes. et inter illos bz pres carnosas loco li que. z bz ventre dimsum in quiqz plenas supfluitates. vnde etiā est genus hericij albe teste etiā spinaz albam. et ē multoz ouoz. Itē hericus ē debil audi tus magis q̄ animalia dure teste z ambulancia sup quatuor pedes. Itē li. v. hericij agrestes coeūt stātes dorso applicato. qz in illa pre vbi eijunt supflua se cōiungūt. Itē li. viij. z multoties apparet sensus i hericij cōtra vētos septentrionales z meridionales qm faciūt foramē in terra ad qd fugiūt qm p̄sentūt tales vētos imminere. vñ quidā fuit in constantino poli q̄ habuit hericiū p quez cognouit z p̄ditit ven tos futuros. z nō intellexit aliqs vñ talē nociā habuisset. Itē dicit idē. li. xlij. qz tot bz vētres quot den tes. z in illis ventribus generant ona quiqz. z qdaz hericij sunt alijs meliores z oua quozundā maiora. z quedā sunt minora. qm quedaz melius decoquūt et digerunt q̄ alia. Itē li. xix. hericij habēt modicuz corp⁹ z multas spinas maiores corp⁹. Et cā magni tudinis spinarū z putatis corp⁹ ē. qm nutrimē tū corp⁹ transit in eas p̄ calos pancatātē. et qz ci bus nō digerit bene. vñ generat in corp⁹ eorum multa supfluitas. z illa supfluitas trāsīt in nutrimē tū spinarū. buensqz arisf.

De herinacio.

Capitulum. lxxj.

Heriacius idem ē qd
Arogrillus animal parū z spinosum habi tās in caudernis. simile hericio sed dicit ē mai⁹. de q̄ plinius. li. ix. cap. xxxviiij. herinaciū inquit more heri cij se volutat sup poma. que spinis infixa deserūt in arborz cōcanitates. et p̄ter illa q̄ gestat in dorso vnuz semp gestat in ore. qm venat in modū pile se voluit neq̄ possit. p̄ aculeos cōprehendi. qm autem posse euadere se desperat. herinacius vnam ex se mit tit tabificā et venenosam. z illa vna pmo nocet si bi si eius dorsum vel spina inde aliquāter aspergat nā tali fluxu dorsum suū ledit z euellunt spinule dor si sui. z id ignorat qz inde facit? captat vñ alios lede re p̄ponebat. z id ars ē qz tūc venet talis bestiola qm qz vna talis bestie penit? immozat in ea. qz tūc fra cto dorso z laxatis spinis ipi minime valet fuga. Et id qz odore suo naturalē p̄cipit tāta in vna sua late scere venena. sp vane sue parit ne eius virulentiam a se moueat aut diffundat quousqz captiuitatis ne cessitas vltima hūc cōpellat. Nec bestiola qm nis par uula. tāta se cōstringit fortitudie qm timet. qz vix sal uo cortice poterit aperiri. In qua igit calida ponit. q̄ aspsa quasi subito aperit. et tūc ligatis pedibz pos tenoribus suspendit. et sic suspēsa fame tandē inter ficat. nec aliē bono mō interficiat v̄ eius pellicula acu leata portet. Et qm illius animalis corp⁹ p̄fectū hu manis vsibus nō multū sit necessariū. tū eius pellicula tam spinata ita mortalibz est necessaria. qz si nō essent aculei frustra vellerū mollicies in pecudibus mortalibus esset data. cute enī hericina vestes poliū tur. Hoc autē dicit habere p̄vuz herinaci⁹. qz post.

q̄ pomis z racemis est oneratus. si ceciderit pomuz de suis spinis casū aliquo. p̄ indignatione omnia de dorso excutit. z vt se iterum oneret reuertit ad arborē consistit.

De iuuenca

Capitulum. lxxij.

Iuuenca vel iuuenca
est iuuenis vacca q̄ ad terram excolendam iugo subijci ē apta vt dicit Isidorus. vel ideo sic dicitur. qz antiquitus ioui iuuenus immolabatur et non taurus vt dicit idem. animal est penulcum lasci uum p̄pter iuuentutem. et ideo fortiori iugo premē vt dometur. stimulo etiam pungitur vt rectus seq̄ boum vestigia coartetur. Iuuenca taurorum copiz le solet esse apta. quia in tali etate eis coniungitur vt pregnetur. Impinguatur in pascuis vt p̄ varijs ho minū vsibus ducta ad macellum a carnifice immo letur seu mactetur carnes sicciores et solidiores ha bet q̄ vituli lactantes. p̄pter remotionem a lacte. sed teneriores calidiores et hūidiores q̄ habent boues decrepiti siue vacce. quia lactāti etati magis sunt vti cine vt dicitur in dicitis.

De leone.

Capitulum. lxxij.

Leo grece rex latine.

Leo qz rex sit. z p̄nceps omnium bestiarū vt dicit Is. lib. xij. Leonū autem quidam sunt breues z iuba crista. et hi sunt imbelles. quidā vo sunt lore gi et coma simplici. z hi sunt acrotes. animos eozz frons et cauda indicat. virtus eorum in pectore. fir mitas eorum in capite. septa a venatoribus terrā cō tinentur vt minus circumspēctis venatoribus terre antur. rotarūz timent strepitus. sed ignes magis. cū dormierint vigilāt oculi eorum. et cum ambulāt eo periuūt vestigia sua ne eos venator possit inuenire. Cum genuerit catulum tribus diebus et tribus ho cibus dormire credit tūc demū patris frenum v̄ rigitu vclut tremiscens cubilis locus suscitare dicitur catulum dormientem. Circa hominem natura. leo num est. vt nisi lesi irasci nequeant. Patz etiam eozz misericordia assiduis exemplis. nam p̄stratis p̄cut captiuos obuios repatriare permittunt. hominē nē si in magna fame nec comedūt nec interinunt. huc usqz Is. li. xv. De leone autem dicit Plinius. li. viij. ca. xvij. Leo in summa generositate ē quando iubis colla et humeri vestiuntur. quos pardi gignūt semp̄ carent hoc insigni. coitum autem pardi cum lee na odore cognoscat leo. et totus in adultere surgit pe nam. sed si in flumine abluatur regitur eius culpa z a mare nō percipitur. In pariendo vngubus fatio rum laniatur virtus parentis. et ideo non sepe parit. Aristot. autem vt dicit Plinius. dixit leenam p̄ mo quinqz catulos parere deinde quatuor. et sic per annos singulos ad minus vno sterilecere. paritqz iformes catulos z paruos. magnitudie mustelaz in p̄ncipio dicit catulos sex mēsiū vix posse nasci z die ozz mēsiū vix moueri. Vnā eijcit leo leuato crure more canis. z vna eicta valde fetet. qm semel facta ē duobz diebus v̄ tribus abo caret. z si in fatiditate fix gicudū ē. abos ad fauces reijcit z cū vngubus eozz

extrahitur sic fit lenior ad fugiendū. diuissime uiuit
quod cognoscit p dentū cōsumptionē. z tūc in sene
cta hoies impent. qz ad psequēdas bestias vbeluas
virtus iā deficit. z tūc obsidet ciuitates vt boies ra
piat. h qñ capiunt tūc suspendunt vt metu simul pe
ne ceteri terreant. In viros leuit. p feminas tñi fre
mit infantes raro inuadit nisi in magna fame. Ani
mi leonū iudex cauda est sicut equoz aures. Nā qñ
irati sunt animi. pmo terraz cauda verberat. deinde
crefēte iracundia tergū pcutit z flagellat. Ex omni
vulnere illato a leone siue impisso vngue siue dēte p
fluit acer sanguis vt dicit Jsi. Jre in periculis maxi
me apparet generosus. vnd qñ psequit a canibz aut
venatoribus nō latitat nec se occultat. h sedet in cam
pis. ibiqz vbi videri potest ad defensionē se parat.
vbi vir gultū siluasqz penetraverit. acerrimo ferē cur
su velut reptās turpē absconsionē. nō em se absco
dit eo qz timeat. h solū ne timeat aliquoties se occul
tat. Dum aliqñ insequit saltu insilit. quo nō vitur
qñ fugit. qñ vulnerat mira obseruatōe nouit. pmo
se tangente. z in quālibet multitudine pmo impe
tit pculsorē. z cū quis tūc miserit z eum nō tetigerit
coreptum rotatus stermit. h nequaqz ipm vulnerat
neqz ledit. qñ mouit humū mordet lacrimaqz fundit
qñ egrotat sanguine siuec medet. cristā galli z can
tū valde tangit. Animal ē gratū cognoscēs et diligēs
sibi beneficientē. vt patet in exēplis q ibi ponit pli.
bucuscqz pli. li. viij. ca. xvij. De leone aut dicit aristo.
li. ij. silr auicē. Leo hz collū qñ immobile multū rigi
dū. z interiora hz ad modū canis. et semp pmo mo
uet dextrū pedē z post sinistrū sicut z camelus. z pa
rū habet de medulla in ossibz. z eius ossa ita sunt du
ra vt ex eoz collisione erit ignis. Jre li. xvj. leo habet
multas fissuras in pedibz. z iō generat filios cecos si
cut canis vel lupus. nā serratos hz dentes. z iō fili
os generat impectos sicut dicit idē z etiā solinus. q
dicit leonē timere qñ videt vel audit catulū verbera
ri. cuius filij nascunt ceci sicut z oim animalū habē
tū dētes diuisos. ppter ingluuie nascunt filij imper
fecti. In altissimis mōtibz occultat se. z inde ptem
platus pdam suā quā cū viderit alte rugit. ad cuius
vocē terrenē aialia z subito figit gradū. circa q cum
cauda in orbē lineā ducit. z illius nature circulū trā
sire qdlibet animal ptimeat. z stant animalia stupi
da qñ edictū expectātia regis sui. Trāsiens per loca
asperiora vngues intra pedē cōtrahit z recōdit. Nā
illis vitur p mucrone. et ideo ifra carnositate ipos
abscondit z eis pat ne ledant vel hebetent. predā suā
quā arripit solus comedere erubescit. et iō sepe ipm
a remotis sequētibz alijs bestijs de ipa pda libera
litatis grā derelinqt vt dicit idē. tate autē ē calidita
tis qz febres sp quartanas patit. z hūc morbū natu
raliter sustinet vt eius feritas edomet. cuius caro cū
excedat in calore ad esum est nocina vt dicit diafc. et
pli. li. xxvij. valet etiam in medicina multipl. cuius
adeps venens est cōtrarius. q quicūqz punit? fue
rit. alioz animalū vel reptilū morbus illo tpe nō ti
mebit. eius etiā adeps mixtus cū oleo rosaceo cutez
faciei custodit a vicijs candoreqz seruat et sanat adu
sta. oculoz sedat tumores. fel eius aqua addita ocu
loz acuit claritatē. vj etiā cōtra cōiuciales morbos z

caucos. cor ei? in cibo sumptū soluit qrtana febrē.
bucuscqz pli. li. xxvij. c. viij. venat aut leo sic. ompter
fit fouea. vna continue iuxta aliā. in secūdaria fouea
ponit vna cauea siue cista q de facili claudit qñ tāgi
tur. ponit autē agnus vel ouis in fouea pma in qua
salit leo qñ claudit p ouicula rapiēda cupidus. videt
aut se nō posse de fouea erūpere. erubescēs se deceptū
fouea volēs intrare secūdam vt ibi lateat. in cista i
stulā siue caueā ibidē pparatā. q post eius introitū
subito se claudit z ipm vltimus nō pmitit extrē. sed
in cauea extra foueā extrahitur z in illa tenet captū
z catenat? donec edomet. z hoc tāgit hier. sup ezech.
xix. ca. sup locū istū miserunt eum in caueā zc.

De leona.

Capitulum. lxxij.

Lena Leonis dicitur

femina. que bestia est multum libidinosa.
semper enim gessit in coitu. z ideo leone crudeliorē.
z maxime quando habz fetum. pro filijs moit se ex
ponit. z pro ipsorum defensione venatorū iacula nō
timeat. plures parit filios i pmo partu qñ i seque
tibz. nam propter acumen vnguium filiorum lecti
tur matrx. et sic annuatim sterlescit vt dicit aristo.
et Plinius. qui dicit sic vt ait. Jsid. libro. xij. anima
lia cum acutis vnguibz frequenter parere nō pos
sunt. viciantur enim matricēs intrinsecus mouen
tibz catulis et ideo non potest leona expectare cum
partu vsqz ad filiorum perfectam completionē. sed
potius dimittit partum dolore cogēte et effundit an
teqz filij complantur. pie feruore libidinis pardis se
cōmiserit. Sed post coitum leonem timet. nam tur
pem cōmixturem sentit leo per odorem nisi pus qñ
adulterium in flumine abluatur vt dicit plin? z qñ
ipam deprehēdit ream statim punit. et ideo ipa fla
tim fugit. z nisi fuerit prius abluta non reuertet ad
maritum. Est autem parua bestia vel bestiola quaz
miro modo timent leo z leona que vocatur leoneta
fones. nam quoddam portat venenū quod leonem
interficat z leonam. vnde capta bestiola exuritur eius
qz cinere aspsē carnes z posite p cōpeta seminarū leo
nes necant vt dicit Jsid. lib. xij. Scdm autē auicē. li
bro. vij. capitulo primo dicitur. Leo est animal cibi
audum et gulosum. et ideo sine masticatione deuo
rat abum suum. et propter hoc euomit comestum z
iterato comedit reiecta. et comedit multum ita qz de
cibo sit ponderosus. et post stat ieiunus per duas di
es et duas noctes. et non eijat stercus a se nisi semel
in duobz diebus atqz tribus. et est siccū sine humido
z est valde fetens. similiter z vrina sua. et quādo sem
ditur venter eius exit malus odor. et anhelitum ha
bet fetidum z infectuum ac morosum moitiferum et
venenosum z maxime quando est rabiosus. fit au
tem rabiosus sicut canis vt dicit Aristoteles et Zui
cenna. z est crudele quando irascitur et fumbundus.
pre indignatione verberans semetipsum. Jrcmit p
ira et frendit dentibus maxime quando elurit. z ani
malibus transuntibus vt ea rapiat insidians i spe
cubus et antris abditis se abscondit. ac super transe
untes bestias ex improuiso insilit z eas dente et vn
gue crudeliter dilaniat z etiā occidit. carnē ossa z pel
lē cōmunit z cōstringit ac contracta frustati deuorat

tranguat. et si viderit quempiam venire contra se
predam eruat quam rapuit. predam amplectatur et
indit et terram cauda pcutit. et si appropinquerit in
n insiluit. quo denotico iterum ad predam redit. sanguis
animalis occisi ab eo primo bibit et lambit. deinde
idam discerpens membra dividit deuorat et deglutit
De leopardo. Capitulum. lxxv.

Leopardus est bestia

seuissima de leonis et pardi adulterio gene
ta ut dicit Arist. li. xij. Nam ut dicit plin. leone cuius par
tatur pardo cum leena concubere ex tali coitu de gene
s pardi pcreant sicut ex equo et asina vel ex asino et
ina gignit mulus siue burdo ut dicit Arist. Est autem
al valde preps et sicut sanguine. Est et femina ma
i et crudelior quam sit masculus ut dicit Arist. Color
et varius sicut pardus. saliendo non currere insequi
dam. et si in tercio saltu predam non rapit vel in quarto
indignatione sistit et quasi victus retrocedit. corp
um cauda et pedibus leoni assimilatur. si in capite for
na pardi imitat. leena autem corpore est minor et leoni ma
tulo mirabiliter est exosus. vni timens leonem facit foueas
subterraneas duplex officium habent. vni quod intrat
et aliud quod erit. est autem fouea illa in vitro officio val
de ampla et in medio magis stricta. veniente itaque leo
ne in foueam se mergit. quem persequens leo foueam cum impe
tu subintrat ubi triumphare putat de leopardo. h. apud
magnitudinem corporis per medium foueam ubi strictior est
libere transire nequit. quem sciam leopardum ita in strictu
ra impeditur. illa fouea egreditur. et tunc in parte opposita
foueam intrans leonem a tergo morosus et virgibus aggre
ditur. et sic sepe arte non viribus de leone obtinere victoria
leopardus et sic degener bestia de fornon sepe per astu
nam in antro victoria obtinet. quem per potentiam in publi
ca inuadere non audent. sic narrat boetius li. d. pugnis et
astutis bestiarum. Arist. li. viij. dicit de bestia quod dicit fer
culeo quam comedit aliquid venenosum et tunc querit ster
cus hominis et comedit ipsum. et ideo venatores simum illum
in vase aliquo suspendunt super arboris. et cum venit leo
pardus ad arboris saltat ut accipiat sterces et interius
ipsum interficiunt venatores. idem facit panthera et par
dus ut dicit ibidem. de leopardo etiam plinius dicit. Leo
pardus quando egrotat sanguines capere agrestis bibit. et
sic inde languores euadit.

De lepore. Capitulum. lxxvj.

Lepus dicitur quasi le

lupes quia velociter currit. vni et grece lagos
per velocitate cursus dicit. Arist. dicit Arist. li. xj. Omne
animal velox est nimidum et imbelles ut dicit idem. nullum
habens armorum genus nisi membrorum leuitate. debilis est
visus sicut et cetera animalia que non claudunt palpe
bras in dormitatio. melioris autem est auditus quam visus
ponissime quam aures eius sunt erecte. cuius aures sunt
longe valde et flexibiles. quod fuit necessarium propter oculo
rum aperturam. nam auribus oculos defendit apertos
quod nullo coopulo sunt muniti ab infestatione cin
sum et muscarum. nam contra officium nocivum dedit natura
remedium creature ut dicit auicenna. et ideo data est mem
brorum leuitas et cursus agilitas protra canes et alias be
stias ipsum insequentes. data est etiam aurium pcrentis co

tra muscas et cinifes importune eius oculos debiles
infestates ut dicit idem. data est sub pedibus multa pe
lor villositas ut pili pedis carnositate currere ad lesi
one defendat et propter sui leuitate pedes in cursu null
latus impeditur. et ideo dicit arist. li. iij. quod pedes lepo
ris sunt subtus pilosi. quod in alijs animalibus rarius
inuenit. crura eius posteriora sunt anterioribus longio
ra. quod fuit necessarium ad facile corpus eius ele
uandum in cursu quando fugeret contra montem.
unde difficilius capitur contra montem quam contra val
lem. et hoc accidit propter anteriorum crurium bre
uitatem. Nam propter depressionem anteriorum par
tis corporis contra vallem defacili cadit. nec potest
equaliter continuare cursum suum. et ideo ut fugien
do vitet casum. cum descendit oblique montis late
ra circuit. et prout potest contra montis altitudines
crura anteriora erigit et sepius cambus insequentibus
sic illudens euadit. De lepore autem dicit plinius
libro octauo. capite. lxx. leporem inquit plura sunt ge
nera. nam in alpinis sunt quidam. et in siluis habi
tant quidam quantum maioris grossioris pili et
velocioris cursus quam qui cumigili dicuntur. Nam cum
niculi lepores sunt parui et imbelles qui virgibus
terram concuuant et foueas subterraneas quas in
habitantes sibi formant et sunt fecunditatis nimie. et
sunt tot in quibusdam siluis hispanie quam aliquando
pre eorum multitudine deuassant messem et prouin
cie inducunt famem. quorum fetus in balearicis in
sulis ita sunt accepti. ut etiam ipsi fetus sine matribus
vix purgatis visceribus in esum ab incolis patrie as
sumantur. Et sequitur ibidem. archelaus auctor est
quot sunt cauerne ad excrementa lepore totidem an
norum sunt etatis. Totidem enim sunt illius partis
corporis foramina quot annorum curricula habuit
se perhibentur. et ideo dicuntur gignere sine mare et
habere vtrumque sexum. et ideo multa putauerunt le
porem gigni et gignere sine mare ut dicit idem. Sunt
autem lepores animalia ita secunda quam vno fetu na
scente statim nouo fetu altero vterus gravidat. unde
vtilis est animal quo ad esum et etiam ad vestitum
et quo ad multiplicem medicinam. Nam eius coa
gulum valet contra venenum. restringit ventris flu
xum. sanguis eius mitigat dolorem oculorum ut dicit
plinius et diascoides. nec inuenitur coagulum
in aliquo animali habente in vtraque mandibula de
tes nisi in lepore ut dicit aristoteles. et quanto eius
coagulum est verustius tanto melius ut dicit plinius.

De lince et eius proprietatibus. Capitulum. lxxvij.

Inx lincis est dicitur quod

in luporum genere et numero numeratur.
est autem bestia similis lupo dorsum habens macu
lis distinctum sicut pardus. vna eius conuertitur
in gemmam preciosam que ligurios appellatur. et
hoc presentit linc sine lincibus. et hoc inuidens ac do
lens quod transire debeat in humanum usum. vnam
egegam abscondit sub humo. sed ibi citius in lapi
dem solidatur ut dicit plinius. lib. viij. capite. xxxij.
et Arist. li. xij.

Limax est vermis limi

lic dictus eo qd in limo nascat vel ex limo. et id semp sordidus et immundus habet vt dicit Arist. li. iij. Et est vermis valde tardi motus. in doiso semp gerens concha dura. infra qua se includit. et e vermis comutus habes additameta an os cu quiboviam q rit. et qn aliqd aduerso senserit. statim cornua retrahit infra testa et infra tomum sese resumit. In corrupto aere et ymbre maxime nascuntur tales vermes. qui serpunt quis lento passu ad arborum summitates earum germina depascetes. vbicunqz autē serpit post se in mundicie vestigiū derelinquit.

De lupo.

Capitulum. lxxix.

Lupus vt dicit isidorus

quasi leopos est dicitur eo qd ei quasi leoni virtus sit in pedibus. vñ qd pede pserit nō vivit. rapax autē e bestia et cruoris appetēs. qui rabie rapacitatis quemcunqz inuenit trucidat. de quo dicunt rustici vocē hominē pdere si eā lupus pōviderit. et id subitō tacētū dicit lupus dñ fabula. certe si se pñsuz ferit deponit audaciā feritatis. Lupi toto anno non amplius q̄ duodecim diebus cocunt. famē diu portant. et post longa ieiunia multū ducorāt. Lupos etiā nutrit ethiopia ceruice iuatos. et ita varios vt nullū colorē eis deesse dicāt. hucusqz Arist. Plini⁹ autē li. viij. ca. xliij. idē. et dicit qd lupi africani sunt iertes et parui. q̄ vō gignūtur in frigidis regionibus torpe sūt miores et magis asperi et feroces. Arist. li. iij. dicit qd in india ē quidā lupus habēs tres ordines dentū supius. et inferius h̄ pedē leonis et faciē hominis et caudā scorpionis. et vox eius sicut vox hominis. terribilis ē sicut vox tube. et est velox sic ceru⁹ et ē valde senus comedēs hoies. Itē arist. li. vi. Lupi tpe coitus sunt feui. et qn habēt catulos sunt magis mali sicut et semine canū. Itē li. viij. lupi ferratos habēt dētes. comedūt carnes et nō comedūt herbas nisi qn vñsmātur. qz tūc comedūt aliquā ppter medicinā. Itē qn lupus sentit se repletū. querit quandā herbā et comedit eā vt eromat qd comedit. Itē li. viij. qn fugiunt ferūt filios suos secū. et eūc eunt de caernis comedūt organū et masticāt vt acuant dētes suos. Itē idē de eodē. lupus qn comedit ē valde malus. et qn nō habet famē quiescit multū. et est valde audax et valde diligit ludere. et si pōt rapē puerū ludit eum eo. et post occidit eū et comedit. Et sic dicit homerus. lupus est valde vigil et multū timet ignē. et d̄ qd si lapidē p̄siderabit p̄mū iactantē. et si ille lapis nocuerit ei. si poterit ipm interficiet. si vō nō noceat ei. si de p̄benderit ipm nō multū ledet eū. h̄ parū quasi irascēdo deinde eū dimittit. Et lupi qn to sunt seniores tāto deteriorēs et nocēt hominibus. qz nō pūt venari bestias. ppter etatē. et qz eoz culmi tā sunt debilitati et vñūt multo tēpore. et eius fenectus app̄hendit in dentibus. qz p̄stringunt in fenectate. Itē ibidē. Sunt autē lupi duplicis modi. qdaz enī sunt rotundi et quidā quasi logi. et illi sunt asperiores pilū et audacioris animi et lupoꝝ interiora sūt valde debilia et defacili recipiūt corruptionē qn vñ

serant. Residū vō corporis eoz parit multas percussiones. et habēt magnā fortitudinē in collo et in capite. et vulnera que accidūt ex morſu eoz sunt valde mala. qm̄ erit ex eis virus. et curant ista vulnera sūt morſus canis rabiosi vt dicit Arist. Itē idē li. iij. de lupi maxime ē aperture. et maximū vigorē habet in officio suo. et est animal valde vorax. Itē de lupo dicit auicē. li. vij. Sunt quidā lupi q̄ naturaliter bñi et petiūt comedere pisces. et comedūt vilia q̄ de suis vnibus eiciūt piscatores. et qn nō inueniāt qd comedāt de piscatoꝝ reliquijs. vadūt ad retia et dilaniāt ea. De lupis autē dicit p̄biologus. virtus lupoz in pectore et in vnguibz viget ac in ore. in posterioribus vō minime. collum retroſectere nō valet in mense nisi in maio quando fiunt tonitrua. cuius astutia est vt nō capiat predam iuxta loca vbi nutrit fetus suos et tunc t̄pis venatur a remons. quando autē nocte prede gratia p̄git ad ouile. ne canes eius sentiant odorem vadit contra ventum. et si aliquo casu pes eius calcando sup aliquid strepitum facit de ipm pedem castigat duro morſu. oculi eius sūt de nocte vt lucerne. et vt dicit solinus. multum amens excitatiuum in cauda portat quod dentibus euellit quādo timet capi. lapides multū timet. vnde si quis duos lapides pariter colliserit. lupus audaciā p̄dit. fugit si strepidus lapidū puenerit ad aures eius. filios generat cecos quos tenerrime diligit atqz nutrit. terram comedit quando multum esurit et aliquam predam nō inuenit. vt capras volētes folia carperet in rubetis facilius rapiat sub herbis et folijs lantā se abscondit. plus astutia q̄ potentia oues decipit. qn̄ preualet. si p̄mititur totū gregem strangulat et occidit. partem prede quā deuorare nō potest in terra sepelit et abscondit. et quando esurit partē sepulitam extrahit et effodit. et lanam ouis quā occidit. sicut et morſus ei⁹ et lana tali veste facta pediculosa reddit vt dicit Arist. Itē idē dicit arist. Ex tota spē natura lupoꝝ nature ouis aduersat. vñ legi in li. qz cordula facta de intestinis lupi adiecta cordis carbare factis de intestinis ouinis eas destruit et corrumpit sicut pluma aquile adiecta plume columbe eas excoriat et corodit si diu pariter in loco aliquo dimittantur vt dicit idē. vide supra de aquila.

De mulo.

Capitulum. lxxx.

Mulus a molēdo est di

ctus eo qd iugo p̄stoz subactus ducatur in giro molas vt dicit Arist. li. xij. Asserūt autē iudei qd ana abnepos esau greges equarū ab asinis p̄mo fecerit ascēdi vt inde p̄ naturā muloꝝ p̄genies nasceretur vt dicit idem. et ideo sequens mulus matris naturā asino est maior. pulcrior et velocior. sed equo ē pigrior et deformior atqz minor. Vñ nascit ex equa et asino mulus. et equa vō et asina burdo p̄creatur. Et ē molus animal sterile et tamē eximum ad labores vt dicit Plin. li. viij. c. xliij. Nunc autem hec animalia sez asinus et equa mutuo appetunt cōingia nisi etiā in infantia lacte mutuo nutriantur. et ideo pastores pullos equorum subiungunt asinibus quādo volūt tales creaturas et disparibus p̄creari vt dicit idem. Itē idem mule calatratus potu vini inbibetur. Et

in agris autem et equabus nascuntur veloces mulle pedes habentes duos et aptos ad cursus. sunt autem rugosi corpe et indomito anio sed generoso. qui aut sunt geniti ex onagro et aqua omnes precellunt. De mulo etiam dicit arist. li. viij. quanto mulus plus potat de aqua tanto plus proficit ei? ab? Itz li. xiiij. mulus non habet fel manifeste super epar. Itz idz li. xvj. mulus qui nascit ex equa et alino non concenit generationem. qui natura virulosa alini et eque est frigida. unde frigiditas generatis dicitur generato. et ideo mulus est sterilis nec eius spermate aliquid generat propter excessum frigiditatis in ipso dicitur. Itz ibidem. et accidit quod corpora mulaz sunt magna. qui superfluitas menstruosa transit in creationem et cibum corporis. Sanguis autem quo natura non indiget erit cum superfluitate vesice. i. cum urina. et propter hoc non olfaciunt muli urinas mularum sicut alie bestie habent felas. residuum vero superfluitatis transit in crementum corporis et in eius magnitudinem. Ad impregnatur ergo mula nisi forte valde raro. mulus autem qui ratione sexus calidior est in aliquibus temporibus et regionibus forsan generat. sed generatus erit extraneus et occasionalis sicut quod generat ex equo et asina. et dignum est omnino tale esse sterile quod generat contra naturam. buccusq; arist. li. xvj. fm ysa. in dietis. carnes muli sunt peiores quam carnes asini et nutriendum et ad digerendum. cuius sim? tritus et combustus restringit sanguinem si cum aceto fuerit tpatus ut dicit idem. Valet etiam idem simus contra ictus scorpionum.

De mure.

Capitulum. lxxj.

Mus secundum Iulium est animal pusillum ab humo dictum eo quod ab humore terre nascat. Nam mus terra dicitur. unde et humus. Mulus in plenilunio iecur crescit. sicut et quedam marina tunc augent. que rursum decrescunt luna diminuantur. dicunt autem mures sources eo quod ad modum ferre rotant et prestandat. buccusq; Iulij. li. xij. Mus autem fm arist. li. viij. non potat. et si potauerit morietur. Animal quidem est gulosum. et ideo cum modica esca decipit quia odore ad eius gustum provocat. eius urina fetida est et contagiosa et morsus venenosus. cauda etiam eius dicitur venenosa. De muribus etiam dicit plinius. li. xvij. c. xxv. iij. Sunt quidam mures potantes qui congregant pabulum in fontibus suis et etiam in hyeme abscondunt et latent in cavernis. quorum palatum in gustu sagacissimum est similiter nares sagacissimos habent in olfactu. In autumno masculi et feminae spicas congregant et murus se onerat super ventrem. per caudam masculi? feminam sic onustam ad specum trahit. qua ex onerata et fasciculo in caverna collocato iterum. redeunt ad labores. et congregato fasciculo masculus super dorsum se ponit. qua femina viceversa onerat et cauda eius ore apprehendens masculum pertrahit ad cavernam. et sic onera deferunt altera vice. Itz ut dicit idem. murium diverse sunt species. Nam quidam murium vivunt in domibus. quidam in campestribus in aqua et fluminum extremitatibus commorantur. quidam annu dormiunt et per dimidium vigilat ut glitres. qui sunt fm plinium. quidam mures. Et quis mures sunt bestie nocibiles in pluribus tamen vales sunt

in medicina. nam ut dicit plinius libro. xxij. murium cum melle et oleo auribus instillatus earum se dat dolorem. et si quod animal aures subintraverit. propter unum remedium est fel. murium cum aceto tepido tpatu auribus instillare. Simus eius fm dial. cum aceto tritus mundat allopicias et custodit caput a capillorum tritus etiam cum vino in potu sumptus miro modo ventrem solvit. pellis eius? recens calcanea subducta eius vulnera ad sanitatem perducit.

De mustela.

Capitulum. lxxij.

Mustela quasi mus loqua est dicta ut dicit Iulij. li. xij. nam telon grece longum latine. Nec ingenio est subdala. in domibus enim nutrit catulos. eos transfert de loco ad locum sedem mutat ne eius nidus ab aliquo deprehendatur. persequitur serpentes et fugat. mures odit et eos madaucat. Et sunt duo genera mustelarum. aliud enim est silvestre distans ab alijs magnitudine. quam greci locidas vocant. alterum in domibus errans. falsa autem est illorum opinio qui dicunt eam ore concipere et aure partem effundere. buccusq; Iulij. li. xij. Pastribus? et alijs partibus autibus insidiat et eorum onera transglunt. filios suos casti aliquid in latibulo lesos vel mortuos quadam herba sanant. imo ut dicit suscitatur ut dicit plinius. Muraz comedunt eius succo se plinit. et tunc basiliscum inuadit in trepidam et occidit ut dicit plinius. li. viij. c. xxij. ubi dicitur mustelarum virtus basiliscis exitio est. nihil enim deo nature placuit esse sine pari. cavernam basilisci facile cognoscit. quam subintrat ipse interimit. animal autem multum dormiens et per somnum impingatur sicut glus ut dicit idem. Itz idem li. xxix. ca. j. mustelarum inquit duo sunt genera. s. domestica et silvestria. et utriusque fel valet contra aspides. nam earum pudenda multum fetent et serpentes fetidis contrariane. eorum etiam carnes dicuntur valere contra venenum. Mustela combusta in cinerem redacta adhibet salubriter medicine que est conveniens contra letargicam passionem. unde si ex veneno alpidis aliquis incurrit letargicam cinis mustele inundata aqua distempatus vim somniferam dissolvit ut dicit idem. Dicit etiam ibidem pulvis valere contra fistulam. nihil enim illa rerum omnium mater. s. natura sine ingentibus? causis genuit ut dicit ibidem. Dicit autem arist. li. viij. quod mustela pugnat contra serpentes. quod veteres mures comedit. Et est animal velocis motus et flexibilis corporis ac valde mobilis et instabilis. odore sagax. dorsus huius ruber et ventrem albus. Mutat autem colorem. nam in aliquibus regionibus aliquid tpe anni tota pellis eius? sit candida propter causam morsus eius? maliciosus et virulens. et eius urina est fetida ad modum urine muris.

De migali.

Capitulum lxxij.

Migale est modicum animal ad modum mustele. gulosum rapax et vorosum. nam cum dolo rapit quod postea ventri committit ut dicit glo. super leuit. xj. mansuetum se fingit cum ei aliquis appropinquat ex timore. sed statim mordet et venenum infundit. Dicit ibidem. de migale dicit arist. quod equos et mulos infestat. et eque pregnantum maxime insidiantur. pugnat contra serpentes et tunc se agmat rursus ut dicit idem.

Murlego idē est quod

Murlego siue cattus, sic dicitur eo q̄ muribus sit infectus. Hunc vulgus cattus a raptura vocat. vel ideo sic dicit q̄ carat. i. videt. nam ita pacute videt vt fulgore luminis noctis tenebras super. vnde a greco venit cattus. i. ingeniosus vt dicit Isid. li. xij. Est anial nō determinatū pili et colous. nūc est albā nunc nigrū nūc flauū nūc variū nūc etiā maculosū in pedibus et in facie 7 in auribus leopardo simillimus. orificiū habes magnū. dentes habes serratos et acutos. 7 lingua longā et flexibilē tenuē 7 subtilē cum qua bibedo lambit sicut et alia anialia que habent labiū inferius superior labio inaequale. Talia ei anialia. ppter labiorū inaequalitatē potū non hauriunt sed lambūt vt dicit arest. et etia plini. Est autē anial in iuuetute valde lasciuū 7 agile 7 iocundum impetū faciēs ad omne qd̄ corā se mouet. ludit cum calamo ante se. p̄taco. In senectute autē est animal ponderosū 7 multū somnolentū. cauillime insidiatur muribus. et eos plus odore q̄ visu presentēs inuadit in abscondito acvenat. capto mure cum eo ludit. sed finito ludo ab ip̄o deuorat. tpe coitus quasi siluestris efficit 7 enagat inter caros. Amoris etiā tpe grauis pugna p̄ vtribus cōminat. 7 vnus ab alio morsib⁹ 7 vnguib⁹ grauissime lacerat. et tunc vox horreda emittit q̄ ad pugna mutū vnus ab alio puocat. Bestia sit feruissima q̄ siluestris efficit et in nemorib⁹ cōmorat. Adiores feras vt cuniculos et lepores tūc venat q̄ cadit ab alto pedibus ex capitur 7 vir p̄ casum aliquē ledit q̄ deorsū precipitat. simus quē egerit valde fetet. et ideo sub terra abscondit 7 pedib⁹ occultat. q̄ pulcrā habet pellē quasi de ipsa gloriā vagus efficit. sed q̄ pellis ei erurit tūc intra recta cōmorat. sepe etiā p̄ pellis pulcritudine capitur a pellifice a quo decoratur.

De noctiluca.

Capitulum lxxv.

Noctiluca est modica

Noctiluca multipes 7 alata. et ideo q̄q̄ inter volatilia computat. In tenebris lucet vt candelā 7 maxime circa postiora. in luce autē plena defomnis est 7 obscura. manus insicit tangētis. 7 quīs lateat in tenebris. tamē lucifuga est. odit enī lucē 7 solū modo de nocte ambulat. 7 orige cōtrariat que est lucipeta vt dicit arest. li. xij. ca. de minutis volatilibus.

De onagro.

Capitulum lxxvj.

Onager vt dicit Isido.

Onager ferus interpretat. hos africa h̄ magnos 7 indomitos in desertis vagātes. singuli autē feminariū gregibus presunt nascentib⁹. maiculis celant masculi et testiculos eorū morū detruunt. qd̄ cauētēs matres in locis secretis eos abscondūt. Et vt dicit pl. li. viij. ex onagris 7 asinis domesticis vel locissimi asini generant. Anial autē est liberrū in domitum et lasciuū. frequētare montes 7 nemora cōsuevit. et cū sit anial et se imbelles et innocuū. solius siue beneficio leonē supat in heremo atq̄ lupum. est anial valde patiens sius diu expectās quousq̄ potū

inuenit sibi aptum. De quo dicit phisilogus. xv. die marci duo decies in die et toties in nocte rugit p̄ cuius rugitū equinoctiū apud afros discernit. et dicit q̄ toties semp rugit de die quot dies habet horas. sicut et de nocte. vnde et siluarij in mōtib⁹ asice ab onagris in quib⁹ abundāt numerū rugitus eorū numerū horarū dierū et noctū computat 7 diuersificat. sagax 7 inuidus est in olfactu. vnde qū amore feruet 7 nescit vbi eius femina euagat. rupem ascēdit et patulis naribus ventū attrahit. p̄ cuius flauū vbi sit eius femina diiudicat 7 discernit. in mōtib⁹ autē diligētia querere cōsuevit. quas cū inuenierit p̄ gaudio stanni rudit. 7 vbi presenserit bestia vel hominē ip̄m venari cupientē. q̄diu inuenit gramina vtrū a pascuis nō recedit. hominū frequētā valē odit atq̄ fugit. solitudines 7 deserta multū diligit.

De onocentauro.

Capitulum lxxvij.

Onocentaurū scdm glo.

Onocentaurū scdm glo. sup Isid. x. est anial mōstruosum et tauro 7 asina procreatū. Onos enī in greco dicit asinus latine. vnde est anial lasciuū ad modū asini. cernicolarū ad modū tauri. Alio modo sentit phisilogus. q̄ dicit onocentaurū esse compositū ex humana effigie asina. nam ab vmbilico et sursum figurā habet hominis. 7 ab eodē inferius formā obtinet aialis. Hūc rationi videt. cōcordare pl. li. viij. c. iij. Ludibria inquit mirabilia nobis fecit ingeniosa natura ad te ingenidū eius potentia sanis pdigiosas posuisse gentes. Et posuit in eodē capitulo exemplū de multis menstris 7 pdigiosis bestiis quas india gignit. sic de faunis 7 latyris 7 de onocentauris 7 de ypcocentauris 7 hmōi. quas dicit esse bestias humanarū effigiem mentientes. Et alij dicit onocentaurus fuisse equites thessaloz. qui pro eo q̄ in eis discurrebāt quidā vnū corpus equorū 7 boim iudicabant. vñ centaurus fuisse victos asserūt vt dicit idē li. xj. vbi agit de potentis. Dicit enī centaurus grece homo latine. vnde centaur⁹ dicit homo. 7 a centauro p̄ additionem dicit onocentaur⁹. sic dicitur est eo q̄ in media bois specie 7 in media asini dicit esse. sicut ypcocentaurus dicit mōstrus in quo boim equorūq̄ natura esse cōiuncta putatur vt dicit Isid. ibidem.

De orice.

Capitulum lxxvij.

Orix vt dicit glo. sup

Orix vt dicit glo. sup li. j. Isid. est anial immundū nec sacrificij aptum. Septuaginta autē interpretes transfulerūt q̄ beta semicocta. ceteri interpretes omnes sicut orix illa queatus transfulerūt. qui bebraide dicit tho. Et enī animalia immunda in lege reputat. Est autē bestia sicut mus aquaticus. vel sicut glres q̄ sunt mures quidā sic dicit eo q̄ somn⁹ efficit eos pingues. h̄p̄ me vero tota dormiunt. 7 immobiles quasi monti sunt. in estate reuulsūt. Vnde orix est anial quod hmōi muribus assimilā. Et hoc videt tangere litera ysac 7 cōcordat cū plinio. qui dixit sic. Orice vocat egiptus feram que in ortu camicule. viij. kal. iunij quādo incipit estas stat contra stellā 7 contuetur contra eam ac si vellet adorare eam. et hoc facit

rum stertuerit. i. cum post longam dormitionem emigilauerit. Et dicitur hic oritur huiusmodi. Secundum inuenalem vero oritur est quedam auis pinguis ita quod sua pinguedine hebetat cullellum ut dicitur idem li. iij. ubi dicit. Feculus oritur hebetissima ferro etc. supra quem locum dicitur expositores quod est auis similis galline africanae vel ipsa gallina. Secundum batonem autem dicitur oritur gis. secundum illam regulam grecicam. Nomen in x. donat in eis vel in gis. ut fer. cis. lex legis. gemituum. Quatuor exceptis non mixt. tenet quod supeller. Unde dicitur quod oritur est idem animal quod in lege mundum reputatur ad esum. den. xiiij. ubi dicitur. Comeditis ouem et camelopardulum. immundum tamen reputatur quo ad sacrificium. Pli. autem li. viij. ca. iij. de animalibus somniferis dicit. Capree inquit in plurimas similitudines transfigurant. nam inter eas sunt ilices mirande paruitatis. quod supra cornua vasta et magna quibus earum capita onerant. saliendo de rupibus se excipiunt. Sunt et oues quorum villi contra naturam aliorum animalium vertant versus caput. Sunt et dame et pigrastrum et multa alia animalia his similia que alpes transmittunt et finis transmarini. Unde secundum hoc oritur ouis est spes capree siluestris. et secundum istam significationem ut puto non sumit in ysa. ubi loquitur de animalibus que somno damnabili sopiunt quod non bene conuenit metaphore cum omnia caprea secundum aristoteli sit animal valde vigil naturaliter. parum enim dormit et defacili excitatur. cum sit animal valde timidum. Et sic per alio animalia supponit oritur in den. et per alio in similitudine ysa. sicut dicunt multi.

De oue.

Capitulum. lxxix.

Ovis est molle pecus lamiferum corpe inerme. aio placidum. ab oblatione dicitur eo quod apud veteres in initio non taurum sed oues offerrebant in sacrificio ut dicitur Ili. li. xij. Et bis que dam bidentes vocantur eo quod inter octo dentes duos altiores habent. quas gentiles in sacrificio maxime offerrebant ut ibidem dicitur Ili. Vel dicunt bidentes secundum senectutem. quasi biennes. i. duorum annorum. quod talis erant etatis quam ad sacrificium eligebant. Sed pennis vocantur a duobus dentibus qui preeminet et cum quibus nasci dicuntur. Nec bidentis. quod huiusmodi bidentis dicitur ut dicitur beda. De omnibus dicitur aristoteli. li. v. quod pariantur usque ad octo annos. Et li. viij. Si impregnent oues versus ventum septentrionalem faciunt mares. et si in meridionali tunc femine nascuntur. et quales venere fuerunt sub lingua ouis. talis coloris erit fetus. Quere supra de agnis et arietibus. Et quando oues senes ad coitum mouentur in aliquo tempore determinato. dicuntur pastores quod est signum bonitatis in eis. et si iuuenes sic mouentur. dicitur quod est signum future pestis in omnibus in anno illo. Item aristoteli. li. viij. Oues impregnant bibendo aquas. et propter hoc dant eis pastores comedere sal ut plus bibentes impregnent et magis conferuntur. Dant etiam eis in autumno cucurbitas paratas cum sale ad multiplicationem lactis. et tunc fluit plus lactis de mammillis. et oues impinguntur lenticula cum sale. et si oues per triduum abstinent a cibo et post accipiunt cibum. multum impinguantur et in estate valet eis aqua septentrionalis frigida. et in autum-

no aqua meridionalis tepida. et inuadit eos pastus in fine diei et motus. per nimiam enim itinera et per fortis labores macrescunt. et pastores cognoscunt que possunt pati hyemem aut super quasdam inueniuntur glacies et super quasdam non. et quod er eis est debilis a se non excunt glaciem nec repellit. Et carnes ouium sicut et aliorum quadrupedum que in loco multum a quosol nutriuntur sunt male. et que caudam habent longam minus patiuntur hyemem quam que ampla. Et que habent pilos paruos eos et crispas grauioribus hyemem patiuntur. Et lana ouium quas comedit lupus inficit. et pannus inde factus recipit pediculos. Item ibidem li. viij. In omnibus plus abundat priuatio intellectus quam in aliis animalibus quadrupedibus. Et nocet eis tonitruum. et si remiserit vna sola et fuerit impregnata abortiet pro timore forsan. Item dicitur plini. ca. lxxvij. tonitrua inquit solitaria omnibus inferunt abortum. Remedium est ut in vno piter congregent. Quere. s. in lra a. de arietibus et agno. Depanthera. Capitulum. lxxx.

Panthera ut dicitur Ili. libro. xij. sic est dicitur. siue quod omnium animalium est amicus excepto dracone quem valde odit. siue quod societate generis gaudet. et ad similitudinem quicquid accipit reddit. Panthera enim grece. totum dicitur latine. Et autem bestia minus orbiculis suppicta. ita ut ex macularum nigrarum et albarum et flavarum varietate tota pellis oculata exterius videatur ut dicitur idem. Nec bestia ut dicitur Ili. semel in modo periturum. Locus ratio est aperta. nam cum in utero matris conualuerint catuli et ad nascendum iam receperint vires. odium matris lacerantque vnguib? matris alium tanquam suo partui. resistentem. vnde et mater partum dimittit dolore vteri compellente. Et ideo dicitur plini. animalia cum acinis vnguib? frequenter parere non posse. nam mouentibus se catulis viciate intrinsecus sunt matricis. Item usque Ili. li. xij. De panthera dicitur phisologus. Panthera inquit odit draconem et draco ipsum fugit. cum autem comederit et saturata fuerit se recondit in spelunca et dormit continue fere tres dies. Post triduum vero a somno surgens emittit vocem. et ab eius ore exit odor aromaticus supra modum suavis. propter cuius suauitatem ipsum omnia animalia sequuntur. Solus autem draco audiens vocem eius. timore perterritus fugit in cauernam. nec ferens odorem in semetipso deficit et torpescit. odorem enim eius reputat pro veneno. De pantheris autem dicitur plini. li. viij. ca. lxxvij. Panthera sicut et tigris maxima oculorum et macularum varietate decorantur. alia animalia proprio colore gaudent. Sunt tamen leones nigri in sira qui pantheris in candidis maculis sunt similes. In colore autem vario panthera et tigris omnia animalia quadrupedia sollicitantur videre eos. sed toruitate capitis terrentur. quibus caput occultant et se inuadunt. et sic inuitatas arripiunt et manducant. Et quoniam sit bestia valde seuia tamen illis que sibi aut aliquo subueniunt nullatenus est ingrata ut ibidem exemplificat idem plini. de quodam qui liberavit catulos panthera collapsos in quandam foueam quem panthera eduxit extra solitudinem leta et blandiens ut sibi gratias referre appareret.

Pardus ut dicitur est bestia velocissima colore vario orbiculari. preceps ad sanguinem. et saltu ruit in montes. Et habet talem dispositionem sicut panthera. nec habet ab eo aliquam differentiam nisi quod panthera habet maculas albiores ita dicitur plin. li. viij. De pardo autem dicit aristoteles li. viij. quod quoniam pardus infirmas comedit huiusmodi simi gratia medicine. et ideo venatores suspicant dunt sterces super arborem ad quod dum ascendit a venatoribus interficitur. Est autem animal libidinosum. et coit cum leena ex cuius adulterio generatur leopardus. Quere supra de leena. Pardus raptus catulis est nimis scelus ut dicitur glo. super osee. xij.

De pilosis et corii pputantibus. Ca. lxxij.

Pilosi sicut innuit glo. super ysa. xij. monstra sunt ad similitudinem hominum. Et dicuntur siluestres homines qui et facti dicuntur. Item autem li. viij. ca. v. dicitur Pilosi sunt quod grece panide. latine incubi appellantur. siue inui ab ineundo dicitur passim cum animalibus. unde incubi dicuntur ab incubendo. id est cocundo. Sepe enim improbi existunt mulieribus et earum parantur concubitus quos demones galliducios appellant. quod sepe habent immunditiam peragunt. que autem incubonem vocant hunc romani faunum sicarium vocant. Item dicitur papias. Pilosi a grecis panites. a latinis incubi vocantur. quorum forma ab humana effigie incipit. sed bestiali extremitate terminatur. Item dicitur glo. super ysa. xxxij. Sed idem dicitur alia glo. quod pilosus dicitur simia est enim bestia monstruosa. pilosa multum. et villosa. figuram humanam in multis representat. Quere infra de simia.

De pigargo

Capitulum lxxij.

Pigargus est animal mundum quo ad esum ut patet deus. xij. Est animal cornutum et barbatum sicut hircus. minus ceruo. maius hircu. unde similis est hircoceruo sed longe minus. Quere infra de tragelapho. Rummat sicut hircus. et sinit yngula sicut ceruus. et est animal agreste magne velocitatis. nemoza inhabitat in deserta. Hugucio autem dicitur quod pigargus est avis parva et depressa. unde dicitur a pige quod est depressio. Sed in deus. supponit per animal quadrupede quod est simile hircoceruo ut ibi innuit glo. Nec aspirat ibi prima syllaba. unde cum. b. non debet scribi. quidam scribunt phylargu. sed male ut patet in libris correctis.

De pigmeis.

Capitulum. lxxij.

Pigmei sunt homines parvi statura cubitali quos greci a cubito pigmeos vocant. In montana india tenent. quibus vicinos est oceanus ut dicitur papias. Sed dicitur Aug. sic pigmei sunt femicubiales sunt qui tertio anno perfecte sunt etatis. septimo senescunt. Dicuntur autem putgnare contra grues a quibus armati ferro aliquotiens devincunt. De pigmeis autem dicitur Plinius li. vij. ca. ij. pigmei ceruos ut sunt dodrantes non exce-

centes salubri celo semper vernante. habitant in terra temperata montibus copiosius et partibus aquilonis quos grues infestare fama est. Qui incedentes arictis et capraris dorsis armati sagittis verno tempore congregato agmine ad mare descendunt et oua et pullos gruam primum destrunt et consumunt. Et hanc impetitionem faciunt tribus mensibus. quod si non facerent futuris annis gregebus resistere non valerent. De pennis autem earum et ouorum putaminibus sibi casis faciunt. ut dicitur idem. Et subdit Aristoteles. inquit in carnibus vivere pigmeos tradit.

De porco.

Capitulum. lxxij.

Porcus ut dicitur Isidorus. li. xij. spurcus dicitur. Inurgit autem se leena et luto se mergit. limo se illinit. et in locis fendis regit. Unde et oratus. et amica lutosus. hinc et spurcus vilis et spiritus nuncupatur. Lutus pilos fetas dicitur cum quibus futores consumunt forculares ut dicitur idem. Sunt autem porci quidam domestici. alij siluestres. Masculi autem inter domitos dicuntur veres eo quod grades habeant vires. femine autem dicuntur sues quasi pasua subigentes. id est subacta terra cibaria et quiritas. Inter siluestres masculi dicuntur apri. feri. ut dicitur Isidorus. De porcis autem dicitur plinius li. vij. ca. ij. Porci nascuntur dentati ut tradit Higidius mares non vltra trimatum generant porci amisso oculo cito extinguuntur usque ad. xv. annos vel. xx. vivere possunt. Mulus infirmitatibus subiacent porci. et quoniam infirmitate obliquum tenent caput. Volunt in luto plus iacent in latere dextro quam leuo. Pinguescunt. xl. diebus hmagis in principio sagnationis. Nutria vocem nolunt unde vno clamante omnes occurrunt et ipsum pro viribus iuvare satagunt. Inedia per triduum patiuntur mutuo se diligunt et contendunt. Domestici propria hospicia domosque petere discunt et ad eas etiam sine duce redire de vespere consueverunt ut dicitur idem. Eundem et iacendo grunniunt. et dum dormiunt maxime si fuerint pingues. Sunt autem porci fortioris formam in matro quam in alio tempore anni. et hoc accidit eis ex fumis per calorem vernalem resolutis ab humoribus in hyeme in ipsorum corporibus aggregatis. et ideo tunc suavis dormiunt et diutius. propter resolutos mulcebre simos. ipsorum cerebrum tunc temporis suauiter oppilates. In estate vero est multa sit humorum resolutio. fortis tamen sit eorumdem consumptio et desiccatio propter excessum estivalis caloris. et non fit tanta humorum generatio qui sunt causa somni. propter quod non tantum dormiunt in estate quantum in vere ut dicitur Zimicus. In autumno autem et in hyeme sunt humores compacti et frigiditate aeris eos fortiusque restringente. et non parva cum tunc temporis resoluunt propter excessum frigoris humorum in corpore congregantes ut dicitur idem. Aristoteles autem dicit de porco li. ij. Porcus non cecit dentes oino. et est masculus plurimum dentium quam sit femina. Item aristoteles. li. ij. Porcus saltat post octavum mensem. et femina parit post annum. et quod generat ex spermate maris ante unum annum est debile valde etc. Item idem porcus habet consuetudinem quod si coierit prius cum aliqua tunc sui filij sunt pauciores et secunda et minoris corporis. Et quando porca virgo prius fuerit impregnata pa-

riet filios minores. Porca si fuerit multum pinguis erit ei? lac paucū post ei? partū. Et meliores sunt filij q̄ nascunt in hyeme? peiores q̄ in estate. Et meliores sunt filij qui generant in iuuetute q̄ qui generant ex senectute. Porcus autē cū impinguat potest coire in omni tpe nocte? 7 die? 7 magis in mane. Item li. vj. cū parit porca primo filio primo dat māmullaz. Quā multū appetit cotū nō dimittit marē saltare super eam quousq; declinet anticule. Et multū est odor deum bonus abus porcas qñ debēt generare mari me decoctū. Item li. vj. Porcas accidit tripliciter infirmitas. Una que dicitur brancos et ē apostema in auricula? 7 in mādibula? 7 sepe in pedib?. et caro que ē in illo loco corrūpitur. et transit paulatim coruptio ad carnē vicinā donec veniat ad pulmonē. 7 tūc suffocat spīrī 7 expirat. augmentat̄ hec infirmitas subito. et pastores porcorū qñ primo cognoscūt infirmitatem prescīdūt membry in quo est infirmitas. nō enī curari p̄t sine incisura. Alia autē accidit eis infirmitas que dicitur dolo? 7 ponderositas capitis? 7 ex ipso motū maxia ps porcorū. Alia infirmitas est fluxus ventris. et vit hz remediū qñ interficit in trib? diebus. Et qñ porci sunt grossi tūc inuat eos comedere moza. Et inuat eos balnū qñ aqua eius fuerit multū calida. 7 minunt̄ vene sub lingua ei?. Item qñ abus diversus impinguat porcos. 7 quidā ubi inflant. quidā generāt carnē. 7 quidā pinguedines. Et tam porci qñ porce delectant̄ comedere glandes qz coz t̄pant carnes. tamē si porce comederint multum de eis. abortient sicut oues. Multa alia refert de eis Aristo. Quere de apio et infra de sue.

De pediculo. Capitulum. lxxvj.

Pediculus cutis ē vermis a pedib? sic vocatus. vt dicit Zs. li. xij. Plus enī pedū motū q̄ motū ledit cutē. Et humiditas et corruptis vaporibus intercurans p̄ pores resudantib? generant̄ vt dicit Zs. in viat. Sepe inquit pediculi 7 lendes nascunt̄ in capite vel in cute et purgationibus quas natura et̄iciens facit consumere inter cutē 7 carnē. Sup̄ quē locū dicit̄ expositoz. Quidaz pediculū et humore sanguineo generant̄ et sunt rubri 7 grossi. quidam ex flegmatico et molles sunt et albi. quidā ex colerico. et sunt citrini longi ve loeces et acuti. quidā ex melacolicis et sunt illi cinerei colous. i. subnigri et macilentī 7 motus tardī. Vbi autē est nimia pediculorū multitudo in corpe multū plectonico 7 corrupto signū solet esse corruptiōis generalis vt moꝛphee sine lepre vt dicit idēz. Contra pediculorū autē molestiā valet capitis frequēs ablutio. pectinatio. 7 medicinalis mūdificatio. Nam vt dicit Constan. Argentū viuūz coz cinere salicis eos necat. 7 hoc precipue si ex calido humore generātur Item facit letargiū magnū. i. plumbū vsū cū oleo et aceto. Si vero generant̄ ex humore frigido valet staphisāgra auripigmentū cū oleo et aceto. Similic aqua marina 7 salinaria cū aceto. Scdm autē differētes naturas animalū sunt in eis differentie pediculorum vt patet in porco cuius pediculus dicit̄ vsa sic dicitur qz vit. nā vbi mordet ad eo locus ardet vt vbi vesice fiant vt dicit idēz. Zs. li. xij. Quilibet autē

pediculus tanto acius mordet et ledit quāto plus macrescat.

De pulice. Capitulum. lxxvij.

Plex vermīs est modicus molestus hoibus maxime et infestus a pulvere dicitur eo qz a pulvere possime nutriat vt dicit Zs. li. xij. Est autē circulus mire leuitatis non curius sed veloci saltu picula effugiens 7 euadēs Tpe frigido pigrescat vel deficiat estiuo tpe insolēscat Quis autē non sit de animalib? que pcedunt per manifestā sexus cōmixtionē. multiplicat tamē suauit̄ specē p ouationē. qz oua quedā in se gignit ex quoz cōmixtione vel emissionē vnicus puler multos pducit. Vnde puler albus quidē nascit̄ sed quasi subito in nigredinē cōmutat̄. Sanguinē appetit 7 carnem cui infidet terebat et p̄odit. liquidiores partes in cutanei humoris fugat in parte corpus cui infidet sugendo sanguinē rubicundū vestigiū derelinquit domire volētes acri morzu impetit. nec enaz regib? si comz carnes parnus puler tengerit quin eos molestet parere cōsuevit. His liquidē absinthiū est venenum. Similiter 7 folia persicorū vt dicit Consta. Collequintida valet contra pulices si trita 7 mixta fuerit cū aqua p loca vbi abundāt pulices aspergat Similiter folia absinthij. qz vt dicit eoz odor 7 sapore mouēt. Propē salt? velocitatē defacili nō capiunt. In calore p̄ ipsos pluuiosus acris? molet puler.

De rinocerente. Capitulum. lxxvij.

Rinoceron grece latine comu in nare interpretat̄. Idem est monoceron. i. vnicornus. bestia seuisima appellata eo qz vnū comū in media fronte habeat quatuor pedū ita acutū 7 validū. vt quicqd impettent aut ventily aut p̄oret vt dicit Zs. li. xij. Nam comū elephāte sepe certamē habet que vulneratū in ventre prosterint. Tante autē est fortitudinis vt nulla venantiū virtute capiat̄. Sed sicut asserūt qui de naturis rerū scripserunt. virgo puella p̄ponit que venienti sinū aperit in quo ille emni ferocitate deposita. caput ponit sicq; s̄poratus velut inermis capiat̄ 7 interimitur iaculis venatoris. hucusq; Zs. li. xij. Bre. super iob addit in moral. ad iaz dicta. Rinoceron inquit fera est omnino indomita. 7 si quo modo capta fuerit tēneri nullatenus possit impatiēs. qz vt dicit ilico moritur. De rinocerente dicit Plin. li. viij. ca. xij. Rinoceros in nare habens comū. i. in media frōte sup̄ nares. hostis ē elephāti vsū suū comū limat ad sara et acuit 7 sic se p̄parat pugne. 7 in dimicatione aliuū impedit elephāti quā sit p̄ter corpus esse meliorē Longitudo par inest ei vt equo. sed crura multum breuora. Colore eius hyrcus. Et sicut innuit idēz li. bzo. viij. capitulo. xij. huius fere multe sunt species scilicet rinoceron monoceron. egloceron. Est autēz monoceron vt dicit idem fera asperissima similis eq̄ in corpore 7 ceruo in capite. pedibus elephanti. cauda apio. Ungitum emittit grauem. vnūz comū nigrum emittens in media fronte habet duorum: cubitorum. Hanc feram viuam negant capi. Egloceron species dicitur esse viuicornis. 7 dicitur latine ca

unicorn? ab egle qd ē capra. ⁊ ceros qd ē cornu. ai al
 est pusillus silē bedo acerrimū nimis. in media fron
 te vnū gerens cornu. Itē dicit pl. ibidē q in india
 sūt unicornes boues bñtes cōdidas maculas ⁊ soli
 das vngulas sicut equi. Sūt ⁊ osini quidam indici
 unicornes vt dicit arist. anten. et pl. qui sic dicti sūt
 eo q vnū in fronte habent cornu inter aures. Resi
 duum autē corpis ipsorū simile est corpi onagrorū sil
 uestriuz afinorū. Sed talis monoceros est minus
 audacie et feritatis q̄ sint alij unicornes. Et dicunt
 monoceros a monos qd est vnus. et ceros qd ē cor
 nu quasi in capite gestans cornu vnus. Et declinat
 hic rinoceron rontis. u. ⁊c. similiter declinat mono
 ceron tis. u. Inuenitur autem rinoceros et mono
 ceros. sic dicit rinocerotis i genitio. et sic de alijs.

De rana.

Capitulum. lxxxix.

Rana a garrulitate vo

as sic est vocata eo q strepunt. et sonos vo
 cis importunis clamoribus reddunt in palustribus
 vbi generant vt dicit Jsi. li. xij. c. iij. de piscibus. Et
 ranis aut quedā sunt aquance. quedā palustres. q̄
 dam rubete. de quibus supra dictū est in littera. D.
 de bufone alie calamite que sic sunt vocate qm̄ inter
 arūdines habitāt et frutices. vñ et in calamus cōuer
 sant. et sunt valde parue et virides et mute sine vo
 ce. Alie sunt agredule rane paruule in sicco vel in a
 quis morantes vñ sic sunt nuncupate. Est autē que
 dam spēs rane que nulla in os canis facit eū obinu
 tescere. Sed hoc multi negant. vt dicit Jsid. li. xij.
 Arest. aut dicit de rana li. iij. q̄ habet linguā ppriā
 que anterius lingue sue applicat ori suo. et quasi li
 gatur sicut extremitas lingue piscis. licet posterius
 et interius ad linguā carnā habet absolutā. ⁊ pro
 pter hoc habet rana linguā ppriam. et est coar. ⁊ nō
 facit hoc nisi in aqua trā. Et pprie masculus tpe coi
 tus clamat feminam q̄ quodlibet animal hñs voces
 vociferat tpe coi⁹. Rana autē multiplicat vocē qm̄
 ponit mandibulam inferiorē equaliter in aqua ⁊ ex
 tenderit superiorem. ⁊ p̄ extensionis conatū dnatū
 mandibularū. Lucent enim oculi sicut candelę. et
 hoc de nocte maxie. q̄ coctū de nocte pl⁹ q̄ de die.
 Et omnes pisces nutriunt pullos suos preter ranā
 vt dicit ibidē li. vij. Quādo autē primo in aqua for
 man⁹ rane vident totaliter esse caput cum quadaz
 extremitate dependente ad modū caudę. deinde di
 latatur totalit in ventre sublata cauda crescit ei pe
 des et in animal quadrupes transformat. mouentur
 omnes rane preter bufonē vel rubetam potius salie
 do q̄ gradiendo. nam vetus rubeta raro salit. Ra
 na igitur aquosa est seu paludosa. clamosa. limosa.
 ventrosa. timorosa. sub ventre maculosa. venenosa
 et ideo abominabilis hominibus. et maxime odio
 sa. in terra viuit pariter et in aqua.

De salamandra.

Capitulum. xc.

Salamandra vt di. pli
 nius li. x. c. xlviij. est similis lacerte in figura
 nunq̄ apparet nisi in magnis imbubus. deficit autē
 in sereno. ⁊ tant⁹ est ei rigor vt ignē tactu extinguat
 sicut glacies. Saniem lacteam ore euomit que si bo

mines tēgerit corpus toti defluūt pili. et qd tactu
 est corrumpitur et in colorem turpem commutatur
 Salamandra itaqz genus est lacertuli siue stellio
 animal pestiferum ⁊ summe venenosum. Itaqz vt di.
 pli. li. xxix. c. iij. fructus arborū inficit. aquas inficit.
 et quibus siquis comederit vel biberit mor necat.
 sed si salua eius pedē tēgerit totūz boiem inficit et
 corrumpit. Et est quāda tanta sit in salamandra vis ve
 nena. a quibusdā tñ animalib⁹ manducatur loco cibi.
 Inter medios ignes viuit sola animalū vt dicit idē
 immo incendū igneuz extinguit. Et est genus sala
 mandre cuius pellic est villosa et pilosa sicut pellic
 vituli marini. et qua sunt aliqui cinguli ad visus re
 gum que post longā vetustatē in ignem p̄iecti non
 ecurunt. sed post diuturnā inflammationē illesap̄
 gati quasi renouati ab ignib⁹ extrahuntur et ab illa
 pelle sunt lignina in lampadibus et lucernis que
 nullo incendio corrumpunt. Quere supra in littera
 A. de anguū diuersitate. ⁊ inuenis ibi de h̄ verme.

De sanguisuga.

Capitulum. xcj.

Anguifuga ē vermis

aquantis sic dicta eo q sanguines diligit atqz
 fugit. potantib⁹ insidiat fauibus. vel vbi vipam
 adhaerit sanguinē haurit. et cui nimio cruore ma
 duerit enonit qd haurit vt de nouo recentiorū su
 gat vt dicit Jsi. li. xij. Vermis est coloris subnigrū.
 quibusdāz virgulis rubeis distinctus. corpe molle
 oblongus ⁊ steruosus os habz triangulū et in ore h̄
 stulam cū qua sanguinē fugit. venenosus insidet. Et
 ideo qm̄ debet apponi mēbro causa medicine p̄mo
 debet inuolui in viticis ⁊ in sale vt sic cōpellat eū
 mere si qd for⁹ in hauserit venenosus in aq̄ tepida.
 in tpe calido cit⁹ membro se applicat ad sugendū.

De stellione.

Capitulum. xcij.

Stellionomē sumpsit

a colore. Est em̄ bestiola tergo depicta lucē
 tibus guttis in modū stellaz. De q̄ dicit Quidius
 aptūqz colorū. Nomen hz varijs stellatis corpe gut
 tis vt di. Jsi. li. xij. vbi subiūgit. Stellio autē axo
 pionib⁹ est p̄rari⁹ vt viso eo panorez bis inferat et
 torpore. Pli. li. viij. dicit q stellio maxie de rore viuit
 et q̄uis sit aial pulerū ⁊ depictū. multū tñ ebove
 nosus. qz vt dicit pli. li. xxix. c. ij. ex stellione pessimus
 fit medicamētū. nā cū fuerit mortu⁹ in vino. faciem
 eoz q̄ bibūt lēngine obducit. ob hoc em̄ vngentum
 necat stellionē q̄ forme inuidēt meretricū. cui⁹ reme
 dium est oui vitellū mel ⁊ vitru. Et fel stelliois i
 qua tritū musselas dicit p̄gregare. Et ē stellio gen⁹
 lacerte reptile ⁊ quadrupes. hñs pedes latos et de
 gitos scissos ad modū man⁹ quib⁹ repit ad domo
 rum et murorū rimas in quib⁹ facit cauernas suas
 et mutat spoliū suū in senectute sicut serpens vt di
 idem et laitat in hyeme in cauernis ⁊ hebetat visū
 eius. In vere aut extens de cauerna senties defectū
 visus mutat locum et querit sibi locum et cauernaz
 ad orientem et continue aperit oculos contra solā
 ortum donec in oculo desiccetur humor et cōsumā
 tur nebula que oculis caliginem inducebat. Super
 prouerbi. aut capitulo. xxx. innuit glosa q stellio est

animal velocissimum et tamen non pennatum. sed tantum velocitate pedum repit et scandit ad sublimitatem domorum ac murozum.

De serpente. Capitulum. .xciiij.

Serpens est dictus eo

q̄ oculis serpit accessibus. nō gradit publice et aperte. sed squamarum misibus repit occulte vt dicit Irido. libro. xij. De cuius natura hic non p̄ sequor. q̄ supra in littera. A. vbi agit de angue oia sunt plurius explanata. tamē quasdam notas proprietates et vulgatas hic breuiter inserere non pigebit. Dicebat Ido. de sancto egidio de serpente sic. formidat nudus. dicit enī q̄ insilit in vestitū. spiritū sit sibi venenosum. quia salina icium hominis venenū est serpenti. pugnat p̄ capite in quo dicit esse sedes cordis. Caro frigida hoc dicit q̄ frigide est nature. Peccator ventre incedit hoc dicit. q̄ recis nō gradit vestigijs sed magis serpit. se renouat. loca muscida linquit. s. loca putrida subumbat. i. loca vmbrosa amat. Respicit oblique. q̄ lateraliter nō directe. transigit sculos et dente flectit in se. q̄ tortuosus est ⁊ non rectus. Abscondit lepā. q̄ comedit ne talis infirmitas reuelet. nō cessat vertere linguā q̄ serpens semp̄ motet linguā ex vi veneni. Esurit et patit. dicit enī sustinet famē. claudit aurē suam ne audiat incantantes. vinctq̄ venatur. Sibilat. anteq̄ mordeat interimit omne quod mordeat. aus hostis. quia flatu interimit eas. iacta resumit. quia venenum quod eicit reterato resumit.

Capitulum. .xciiij.

Simeia grece a suppi-

lis narib⁹ est vocata. vñ ⁊ simeas vocatas dicit Irido q̄ narib⁹ suppressis sunt. et facie sedita rugis turpibus follicanib⁹. Alij dicūt simeas a similitudine ratiōis nominatis. q̄ in multis hoies imitatē Sed hoc est falsum vt dicit Ido li. xij. Et subdit. Simeas sunt elcimetoz sagaces. nona luna exultant. media et caua tristant. qñ duos h̄z fetus fetū quē plus amat in brachio suo portat. quē vero minus diligit humeris gestat qñ sibi instat necessitas fugiētis. cuius vero artat ab insequēte fetū brachijs portatū p̄icere cōpellit ⁊ alio qui humeris insidet pressa tardior ad fugā reddit. et ideo a venatore facilius ⁊ cit⁹ preuenit. Simearū autē quicq̄ sunt genera vt dicit ides ex quib⁹ circopetici caudas habēt. Simeia enī est cūcanda quā quidā clunā vocant. Sunt ⁊ alie q̄ cenopbale sunt dicte. quia facie camb⁹ sunt similes. sed corpus hnt simearū. Sūt enā spinge villose comis et māmīs p̄minētibus faciles ad feritatis obliuionem. Sūt ⁊ fatiri facie ad modū grata et gesticulantibus motib⁹ inquieta. Sūt ⁊ callatrices q̄ toto pene aspectu a ceteris distant. nā in facie sunt p̄ducta barba ⁊ lata cauda vt dicit Ido. Itē dicit pli. li. viij. ca. liiij. vbi dicit simearū genera figure hominis sunt prima candidis inter se distinguunt mira solertia vt sa singula facere nitunt. vnde calciare se solēt calcis a venatorib⁹ ex industria derelictis et sic facile capiuntur. naz dūz se volūt calceorū ligamētis cōstringere et calciamēta prout viderāt a venatoribus facere

suīs pedibusq̄ coaptare anteq̄ possint a calceorū vtilis expedire ⁊ venatorib⁹ sepiissime capiunt. Itēz plini. ibidez simearū erga fetūz maxima est affectio. nam māiufacte intra domos catulos quos pariūt oibus demōstrant attractariq̄z gaudēt ⁊ gratulātes et sibi applaudētes cognoscūt. Mutusq̄ pli. Dicit tñ ides li. codē ca. xxiij. sunt in india simie toto corpore candētes quas indi orsei capiūt ⁊ venant. De simia autē dicit auicē. liij. Cōmunicat simia in forma cuius hoie. et in pilositate cum lupo. Et sunt aliquę simie prauorū motū atq̄ morū. et earū dentes quasi caninum ⁊ morus maliciosus et marie illarū que hnt caudas. Alie autē sunt villose anterius p̄ter facies. et talū dētes sunt sicut dētes hominis. zalia hnt sicut homo. ⁊ oculos subrufos ⁊ asperos ⁊ acutos ⁊ mānias in pectore ⁊ manus ⁊ pedes ⁊ digitos sicut hō et potest ambulare sup̄ domos pedib⁹ duob⁹. quia habet calcaneū ⁊ innitit sicut homo. et hec hnt parca aialia p̄ter homiez ⁊ maxime quadrupedia vt dicit arist. In vulua antē assimulat mulieri. ⁊ virga masculorū est sicut canis et interiora eius sunt sicut hois. Mutusq̄ auicē. Nec eadē dicit Arist. li. ij. vbi dicit. Snt aialia cōmunicāta in natura hois quā drupedia vt simia ⁊c. vii. recitat oia supra dicta. Est itaq̄ simia bestia mōstruosa. hois tñ nature respicientia discipline susceptiua. vñ ad saltandū ⁊ varijs modis ludendū informā. Bestia siquidē est indocta ⁊ maliciosa et natura ⁊ verberib⁹ et catenis p̄ violentiā domat. trūco oppumit sine blocco. nec libere discurrere p̄mittit vt eius insolētia reprimitur Libis oibus vescit. et immūdis delectat. p̄ter qd̄ in hominū capitib⁹ vermes querit quos inuentos in os p̄icere nō dedignat. Simiaz carnes desiderat leo qñ infirmat. q̄ ei⁹ est dicit cōualescere quādo grauior infirmatur vt dicit Irido. et pli. quere supra de leone.

Capitulum. .xcv.

Sirena. ne. vel Siren

Sirenis dicitur monstrum quod dulcedine sui cantus trahit nauas ad periculum. vnde dicitur a siren quod est tractus vt dicit huguino Blosa autem super Ilat. xij. dicit. Sirene sunt serpentes cristati ⁊ alati. Alij autē dicunt q̄ sunt pisces marini in specie muliebu. Papias autē dicit. Sirene sunt dracones magni volātes ⁊ cristati vt q̄daz putant. Ido. autē li. ix. vbi agit de portētis dicit. Sirenes tres fingunt fuisse ex pte virgines ⁊ ex pte volucres vngulas ⁊ alas habētes. quaz vna voce. altera tibia. tertia lyra canebat q̄ illectos nauigantes sub specie cant⁹ ad naufragiū pertrahūt. Scdm̄ veritatē autē meretrices fuerūt que transeūtes ad egestatē ducebant. fiete sunt p̄ducere ad naufragiū nauigātes Dicit autē Ido. li. xij. in arabia sunt serpētes cū alijs q̄ sirene vocant que plus currūt q̄ equi ⁊ volare dicuntur quoz virus tantum est vt ante moys q̄ voloz sennatur. De sirena autem dicit p̄biologus. Sirena est monstrum marinum ab vmbilico et sursum habens formam virginis. inferus figuram piscis. Nec belua in tempestate gaudet. In sereno autem dolet dulcedine cantus facit dormire nauigantes.

quos cum viderit consopitos ad nauem accedit et quem poterit rapere secum ducit et preferens ipsuz ad locum siccam primo ipm secum coire cogit. qd si coire noluerit vel nō poterit illū perimit et eius carnes deuorat et transglutit. De talibus monstris legitur in hystoria alexandri magni.

De scorpione.

Capitulum. xxvj.

Scorpio vt dicit Isido.

li. xij. est vermis terrenus habens in cauda aculeum amarū. sic grece dicitur eo qd cauda figat et arcuato vulnere venena diffundit cuius ppriuz est vt palma manus nō feriat neq; ledat vt dicit idem. Et dicit scorpio a scoite quod est dulce. et poio is. id est fingere. quia in anteriori parte bianctias fingit. in posteriori pungit. A scorpione aut verme p similitudinem dicit rubus aculeatus vel flagellū virge nodose. Item scorpio dicit signū in celo. qd sole existente in illo signo pmos frigus aculeos tūc sentiunt. Vñ Orationis. Astatina parū tūc cautos frigora ledunt. Item scorpio est sagitta venenata arcu vel tormentis excussa que hū ad hoīem venerit dum insigit virus diffundit vñd et nomē accepit. De oibus his dicit verficator Scorpionis est signū vermifugū sagitta flagellū. De scorpionib? aut dicit pli. li. xj. ca. xxvj. Scorpiones parū rymiculos ouoz specie. et perimūt importuna peste. venenosi sicut serpentes p tridū valde ledit scorpionis venenū et post lenta morte perimit nisi citius sibi occurratur. letali ictu pcuntunt virgines qñ eas feriunt. similiter et feminas. sed nō tā cito. viros aut maxime ledūt matū uno tpe qñ exiunt de cauernis suis priusq; foruito aliquo ictu iciumū ifundūt venenū semp cauda parata est pcutere nulloq; momento cessat a lesione. si ei datur occasio ledendi et obliquo ictu inflexo feriunt. venenū candidū eos infundere apoderis auctor est qui descripsit scorpionū nociuoz genera p colores. Seminos habet qdaz aculeos et hi sunt ceteris graciliores et longiores. Omnū aut venenū in meridie magis est nociuū qñ solis ardoribus caduerit. Similiter qñ sitiūt et habent quedā internodia in cauda quāto plura tanto peiora eozū sunt venena. et aliqui sunt illa internodia sēna aliqui septena. Tradit aut apolodius quosdā in affrica habere pēnas et illi sunt valde nociui et hos quidā venefica q questus gratia colligūt diuersarū terrarū venena illos allatos scorpionis referre in ytaliam sunt conati. sed infra regionē celi italici nullatenus viuere potuerunt. Vident tū aliqui in ytaliam. sed sunt innocui. In scitia pcuntūt porcos nigros q citius moriuntur. si in aqua post ictum se immerferint homia scorpionib? pculso cinis eozū potatus in vmo est remedium. submersi etiā in oleo succurrūt piculo qd pun-gendo anialia induxerūt. Nullū animal ledit scorpio earens sanguine et sunt quidā scorpiones q pariunt vndenos fetus quos mater qñq; deuorare dicitur. sed vnus qui magis est follers scandit sup dunes matris vbi tutus residet. a cauda et a morfu. hic genitozem interficit et fraterne cedis vltor existit. et hoc puidet fecit natura. ne pestifera pgenies nūmū

propagetur. Mucusq; plinius li. xj. dicit autem an floretes li. vij. qd scorpiones qui comedunt venena sa sunt peiores veneni et dracones quidā comedūt scorpiones. et illi sunt pessimi cōtra puncturā aures scorpionum multa sunt remedia vt patet supra lib. v. de morbis et venenis.

De sue.

Capitulum. xxvij.

Sus vt dicit Isid.

rigendo est dicta eo qd terraz rostro subigit ppter cibum. terra cū sulcat et subuertit vt dicitur pueniat ad radices. plim. aut li. viij. ca. li. dicit nullū pecus arca vernū equinoctiū concipit bis in anno parit. in mētibz in vtero trahit. xx. filios quando qd producit. Sed educare nequit. et aliqui enies deuorat pter primū illuz magis diligit qui primo de vtero exit. qd ei magis est naturalis et ei semp primo primā māmillam porrigit vt dicit plinius solanus. arist. li. vj. Est aut anial immundū et gulosum aude deuoras quodlibet fēdū et immū dū. balneū putat lūū et reuolūdo se in luto et quiescendo impingatur. vt dicit arist. li. viij. et impinguat pceptu quiete et septima ps sui cū transit in pilos et in sanguinem et in cōsimilia et cūz parit. crescit et macrescit qd nutrimentū transit in lac vñ eius filij nutruntur. et qñ hz inuenes magne est ferocitatis et pugnat p eis cōtra lapū. Alias eius pprietates quere supra in littera. p. de porco et in littera. a. de apio.

De tauro.

Capitulum. xxvij.

Taurus est bos masculus

non castratus. vt dicit Isid. et est grecū nomen sicut bos. Indicus aut tauris vt dicit idē li. xij. est color fuluus et vtor pnicitas pilis in cōstrarium versis. caput arcūflectit flexibilitate qualitate qua vult. tergi duricia omē telū respūit manū feritate. qui sub arbore ficus alligati oēm amittūt feritates et subito mansuescūt vt dicit Isid. li. xxij. quere supra dicit in littera. f. Est anial supbus et ceruicofosus. cuius maxima fortitudo est in collo et in cornibus ac ceruice. vñ pli. li. viij. c. xlv. Severitas tauri patet in aspectu et in comuta fronte et in auribus setosis ac in cornibus et in pinctu dimicationū cuius tota comutatio in prioribus pedibus stat quibus in aluz spargit arenam et ex tali sparsione singulariter inter animalia in ardescit. vt dicit idem aristote. libro. ij. Taurus habet epar rotundum simile epari hominis. et pascitur solus ante tempus coitus et amonis et tūc vacat se associat vt dicit idem libro. viij. et tūc contra alios fortissime pugnat. Item in codex. Tauri impingunt ab herbis et granis ventositatē generantibus ab extremis pisarū et fabarū et hūi. Et si quis sciderit parum corium et cum fistula sufflando parum cutem a carne eleauerit et post ei dederit ad manducandum impinguetur. et impinguetur cum dulcibus cibis sicut cū ficibus et vuis passis. Item libro septimo tauri faciunt contrariuz equis. Quia nisi aqua fuerit frigida et pura non curant potare eam. Item idem libro septimo ppter viros pugnat tauri. et qui vincit salit sup feminas.

et cum debilitatur per multitudinem coitus venit victus contra eumque pugnat. et qui tunc vincit salit super feminam quasi gaudens de triumpho. et tauri vincti coitu post annum et forte post octo menses sicut et vacca quere infra de vacca. Tauri autem quodam non sunt castri feroces sunt et superbi. sed ablatis scilicet effemi nati reddunt et pigri. imbelles pellunt et mansueti crescit in corpore et impinguntur aratorum iugo manum suam. Quere infra de vitulo castrato. Item in libro rix. in fine dicitur quod tauri habent fortiores nervos et ligamenta. i. lacertos quod boves. et in castris omnia corporis membra emollescunt. Et in corde tauri inveniunt sepe os sicut in corde cerui. Sunt autem quidam tauri agrestes. ut dicitur plin. li. viij. c. xliij. Sunt inquit tauri atrocissimi siluestres ceteris maiores et velociores. coloro fulvi. et oculis ceruleis pilo in contrarium verso rictu ad aures extendentes. cornua mobilia habet quod alternatim in pugna mouet. tergus habet durus ad modum silicis. ita quod vulnerari non potest. feras omnes venant. nec aliter poterunt capi quam in foueis. capui per feritatem intereunt et pro indignatione meantur.

De tragelapho.

Capitulum. xix.

Tragelaphus est dicitur bircoceurus. A tragos quod est hircus. et elephos quod est ceruus. Et dicitur Isid. li. xij. tragelaphi a grecis sunt nominati quidam sunt eadem specie ut cerui villosos habent armos ut hirci. et mentum demissis hirsutis barbis. De his autem dicitur anic. li. ij. quedam agrestia animalia habent cornua tortuosa. ut bircoceurus qui tragelaphus dicitur. et pedes eius habent soleas. et corpus eius crescit ad quantum cerui et sunt fortes valde et facies eius occidit. et cornua eorum se habent binnili.

De talpa.

Capitulum. c.

Talpa est quedam bestia sola ad similitudinem muris. de qua dicitur Isid. li. xij. quod sit damnata cecitate perpetua in tenebris. est enim absque oculis. rostrum habet ad modum porci cum quo terram fodit. et humum egerit. et radices sub terra comedit et corrodit. sole odit et fugit. nec potest vivere super terram. nigram habet pellem villosam et mollem. crura brevissima et pedes latos et per digitos distinctos ad modum manus. Arist. autem de talpa dicit sic. Omne animal generans animal sibi simile habet oculos preter talpam que non habet oculos apparatus. sed si quis incidit coram subtiliter inueniet interius vestigia latentium oculorum. Et putauerunt aliqui quod illud coram rumpitur pro angustia quando incipit mori. et tunc incipit aperire oculos in moriendo. quos clausos habuit in vivendo. Dicitur ad hoc plin. li. x. ca. xlix. Liquidum autem diunt talpe obrute terra cense atque surdo natura elementum. et si hominem audierit loquentem fugit a remotis.

De taro.

Capitulum. c.

Tarus est melus animal scilicet ad quantitatem vulpis. cuius pelles valde est hispida et villosa et dicitur melota ut dicitur glossa super illud verbum. Circueverunt in melotis etc. Heb. xij. De hac bestia. scilicet de taro sive de melo dicitur Plinius li. viij. ca. xxxij. Est et melis quedam solertia. quam

enim eos canes insequuntur anhelantem et statim retinent. retinendo cutes extendunt. et sic morsus canum et ictus hominum arcet. futuram preuident tempestatem. et ideo sibi faciunt cavernas subterraneas diuersos exitus continentes. unde quoniam stat ventus aquilonaris obturat caudam villositate introitus aquilonarem. et apertum dimittit tunc australem. et conuerso In cisternam autem latibulis sibi faciunt in passu contra hyemem. et si quando eis defecerit. cibos eis pro cibariis et ita somnus ut dicitur idem. Sunt enim de generibus animalium que in hyeme se abscondunt. et pro magna parte de somno viuunt. ut supra de mure. Est quedam spes tauri ut dicitur philosophus quod absolute cibos contra hyemem una cum femina colligit et reponit. et veniente algore hyemis timens masculus ne cibi collecti nimis cito deficiant. feminam ab eis repunit et ipsam ad saturitatem comedere non permittit que paces simulas. et quoniam taro masculino cedens cavernam latenter exit et per partem oppositam latibulum intrans ignoranter masculino fauces aperit diu aggregatos cibos deuorat et cõsumit Nec bestia ut dicitur idem. vulpem odit et cum eadem dimicare cõsuevit. sed videtur vulpes quod propter duriciam et villosam eius pellem ledere non poterit se victas immulans fugam petit. et dum tarus predam querit vulpem eius latibulum subintrans. vana et alius immudicijs tauri cubiculum inficere cõsuevit. cuius ferocem abhorrens melus defecatum domicilium derelinquit et aliam mansuetulam necessario sibi querit.

De nigride.

Capitulum. c.

Nigris est bestia ad fugam velocissima ad modum sagitte. et sic enim per se sagittas vocat ut dicitur Isid. li. xij. Est enim bestia varijs maculis distincta. virtute et velocitate mirabilis. et cuius nomine fluuius tigris appellatur eo quod rapidissimus sit omnium fluuioium. Nigrides enim magis hircania gignit. hircusque Isid. Dicitur autem hic tigris. huius tigridis pro bestia. sed pro fluuio. hic tigris huius tigridis. quere supra de flumibus. De tigride autem dicitur plin. Tigrides autem hircani vincti ferunt quod sunt animalia tremende velocitatis et maxime nocentur cum capiunt. eius enim fetus qui semper viscosus est ab insidiante venatore rapitur. et in equo velocissimo subito deducitur. at ubi fera spoliata catulis vacuum cubile reperit fertur preceps odore ferentis catulos inuestigans venator autem audiens fremitum insequentis abiicit unum catulum quem illa tollit et ad suum latibulum morsu ducit. quo reposito in cubili cõcato cursu iterum redit interim raptor: cuius residuus nauem scandit. et illa irritata et frustrata feritate pro nullo ultra sentit ut dicitur plin. li. viij. ca. xix. Masculus autem de fetu penitus non curat ut dicitur idem. Qui autem omnes catulos deserere cupit. specula magna in itinere derelinquit. que mater insequens in via intuent in eis se intuens. de sua imagine filios esse credit. circa autem suam vmbriam illic detenta. et circa filioium extractiones de vitro occupata dat raptorum spaciū fugiendi. et sic per vmbriam decipitur ne raptorem pro catulorum liberatione ulterius persequatur.

De tinea.

Capitulum. c.

Tinea vt dicit Jsi. est
vestimentorum vermis dicta eo qd tenet et
eo vsqz vestib⁹ insidiat quas corrodit. et ex vestium
corruptione gignit qm. s. vestis aliquotidm in aere gros-
so copumit nec vento pfundit et impuro aere libe-
re nullatenus explicat. Insensibiliter autē panni sup-
ficiem consumit. et cui sit sensibile animal infra panni
substantiam se occultat qd vir vñqz videri oculis
se pmitit. amara et odonifera tinea fugiūt ad vestes
resperfas talibus defacili nō accedunt. et ideo folia
lauri cedri et cipressi et hñdi posita in cistulis vestes
ibi repositas et libros corūpti a tincis nō pmittūt rot
dicat constan. Est etiā quedā scabies capitis qd ppter
suā tenacitatē et adherentiam tinea est dicta. de qua
quereli. v. vbi agitur de capitis infirmitate.

De teredine

Capitulum ciiij.

Teredines vocāt greci
ignotū vermes eo qd terendo edant vt di-
Jsi. li. viij. Et humore autē corrupto in arboribus de-
relicto sub corticib⁹ arborū et in medullis generant.
maxime autē in arborū generant qm in opportuno
tēpe arbores refecant vel plantant vt dicit idem. et
hoc est in plenilunio potissime qm humiditas qd lu-
nari virtute cū corporibus tūc abundat nō digeritur
et ppter eius supfluitatē non regit a natura et idē ne-
cesse est vt talis supfluitas corrupat ac in vermes et
in putredinē conuertat. quere supra de effectu lune
li. viij. Teredo itaqz ligni vermicul⁹ in substantia est
mollissimus. et tū corrodit et cōminuit durissima li-
gna et subtiliorē puluerē facit qd possit lima facere. qd
re infra de vermiculo.

De testudine.

Capitulum. cv.

Testudo est animal sic
dictū eo qd tegmine teste sit optum in came-
re modū vt dicit Jsi. li. xij. Et sunt quatuor genera
scz terrestres. maritime. lucarie. s. in paludibus viuē-
tes. et flumiales. Et tradunt aliqui qd tū incredibi-
le est tardius ire nauigiū testudinis pedē dextrū de-
serēs vt dicit Jsid. li. xij. De testudine autē quere su-
pra in littera L. de limace.

De tortuca.

Capitulum. cvj.

Tortuca inter testudi-
nes computat eo qd inter testes durissimas
claudit. inter quas se recolligit qm ab aliqz molestat.
Est autē ei⁹ duplex spēs. s. flumialis et terrestis flum-
ialis autē tortuca mortifera est et venenosa. Terre-
stris vero qd habitat in domib⁹ vel siluis mūda est et
comestibilis. est tū horribilis in aspectu et deformis
ponit autē oua vt gallina s; pallidiora et minora. Est
autē animal quadrupes hñs pedes paruos sicut rana
et caput paruum sicut serpens. et testas duras diuersis
maculis deformatas. Larnes vero ei⁹ qd habitat in
nemoribus sunt medicinales et virtutis resumpti-
ue. vñ valet ethicis. pñicis et cōsumptis. De tortu-
ca autē marina dicit aref. li. viij. tortuca inqz marina
comedit oia. et ei⁹ ouficiū est fortius omni ore cui⁹
libet animalis. quoniam si acceperit lapides in suo

ore enim frangit. et erit ad ripā et pascat herbis. et tū
reuertit intra aquā ascendit et natat. ita qd delicatē
dorsū supficiēs a sole qm illi nō leue est qd in aqua p-
fundat. Item li. xij. aial hñs squamā plumam aut
corticē. nō habet vesicā ppter paucitatē porus. quia
supfluitas pot⁹ transit in plumas et alia pter tortu-
cam. qm pulmo tortuce marie est carnosus sangui-
ne⁹ similis pulmōni vacce. Et pulmo tortuce silu-
stris est maior qz debet esse. qm corpus eius cōnne-
in testa spūsa. et ppter hoc nō dissoluit nisi in carni-
tū. et ppter h sicut in tortuca vesica vt recipet supflui-
tatem sic vas s; valde parua est vesica in oibus aia-
libus hñibus pulmōnē sanguinatū. et idē sola toru-
ca int aialia hñia duros cortices h; vesicā et pnes.

De vacca.

Capitulum. cvij.

Vacca quasi bacca vt dicit Jsi. li. viij. Est autē
animal lasciuū et luxuriosus. qd vt dicit aref. li. viij. vacce
post annū mouent ad coitū. et forte post octo mēses
et tps impregnandis est p nouē mēses. et fetus em-
in decimo. Et vacce coitus assimilant marib⁹ et em-
ciunt siluestres. ita qd nō pnt eas domare pastores
et desiderū vaccarū manifestat p tumorē inguinū
et suos mugit⁹ cōtinuos. qm vacce mugit⁹ contra
coitū. et salūt supra tauros et sequunt ipsos. et cum
eis stant. Jre in eodē dicit in fine. Dicitur homines qd
impregnandis earū est decē mensis. et si ante h
tps pariat. fetus nō viuet. nec sine vngule cōplebūt
et in maiori pte pariet vñ et forte duos. femine vi-
uunt in maiori pte. xv. annis. et mares similiter. sed
qd castrant efficiunt fortiores et viuūt vixinti annis
et post partū habet lac bonū. an autē mib⁹ h; est ba-
buerit parū aut nihil valet et cū pumo coagulāt lac
vacce. efficiat sicut lapis. hoc autē ei accidit cui mīscet
aque. Vacca vñ⁹ anni raro se miscet tauro nisi p
annū. Est qm vacce multoties impregnant et faciunt
plures filios signū est fin qd putat boies qd in hye-
me multe plumie erūt. Jtes grege viuūt est in grege
recesserint sepe perūt qm a bestijs comedunt. Jtes
dim animalū sunt voces fortiores et grossiores in ma-
sculis exceptis vaccis qd vocē habet masculis grossi-
orem. Jre vt dicit ides. vacca comua habz fortiora et
grossiora et magis nodosa qz mascul⁹. nō tū ita ma-
gna. s; si calefiat pnt flecti in oēm ptes. et qm infirmū-
tur in pedibus est eis medicina si inter cornua oleo
et pice et alijs medicamib⁹ inungat. Jre dicit idē qd
vacce diligunt bibere aquā clarā. et turbidā vit aut
nūqz bibūt. et eis accidit podagra et ex hac infirmu-
te mouunt. et signū est qm summittūt aures. s. et non
comedit vt dicit idē. Vacca impinguata iugū abij-
tat cui cōfuerat min⁹ pasta optime est subiecta. in si-
mo pprio iacens ipinguescit. et quāto plus a labore
ei parit tūto torpet ampli⁹ et pigrescit. pūcta de stro-
id est musca bouina caudā erigit et miro modo insi-
niens p campos licentius circuit et discurret.

De vacca agresti.

Capitulum. cvij.

Vacca aliquādo est a-
grestis. de qd dicit auicē. et etiā arist. Est in-
quit vacca in terra partibus habēs crines in collo

lent equi. et est corpus eius ad quantitatem cerui. unde a multis equiceruus vocat. et talis vacca cereus comibus habitat in montanis. et est siluestris. et habent pulchros oculos et sunt acuti visus. et quicquid habent cornua vacce hmoi. sed sunt parua ad modum binnuli et sunt curuata versus tergus sicut cornua capri. et in corde eius inuenitur os sicut in corde cerui et cameli. et illud os quoniam incalciscit sanguis. ut illando mouet cordis neruus et substantia et est causa excitans animal ad motum leticie et exultationis. unde ex tali utilitacione quasi subito se erigit caput mouet. salit velocius et discurret. Item dicit arist. li. viij. Aialia inquit que non potest habere inuamenta a comibus hnt inuamenta alia a natura. sicut dedit velocitatem ceruis et agrestibus vaccis que cornua habent incuruata. et non possunt propter magnitudinem defendere totum corpus et propter hoc dedit natura agrestibus vacce alium inuamentum. scilicet electionem stercorea que trunt canes qui ex vicino sibi inimicum appropinquat. alij etiam canes que stercorea talium vaccarum inueniunt circa ipsorum odoribus se occupant quousque imbelles bestie fugiant periculum et euadunt. De hoc quere supra in littera. D. de boue et de bubalo qui est bos agrestis

De vitulo.

Capitulum. .cx.

Vitulus a virore etatis

est dicitur ut dicit Arist. li. xij. Nam statim quoniam nascitur virtute propria ad querenda matris vbera erigitur et leuat matris vberibus statim reficit et lacte materna lingua ab osmi immundicia contracta ex vtero abstergit et purgat. Nascitur et sicut equus in fronte pustula quedam nigra quam magi fore amoris asserunt inuentum. Hanc pustulam mater statim amputat et detruat. nec enim admittit ad vbera nisi predictum virus auferat et precludat. Item dicit Arist. de equa et eius pullo similiter dicitur. quere supra in littera. E. de equa. Vitulus matrem diligit. et eius mugitus sequitur et cognoscit. Vbera que sunt fronte excunt. et sic vberore lactis effusione a matre querit. lacte faciat salit bilaris et discurret saliendo. a matris autem vestigijs non discedit. Simile dicit aristoteles li. viij. quod vituli castrantur post unum annum. et si non castrantur illo tempore erunt parui. Et est castratio vitulorum secundum hunc modum. presternunt vituli in terra et scindunt corium. et exprimunt testiculi. et erigunt eorum radices ad supinum. et eorum nerui et ligatur scissura quousque exeat sanguis extra. etiam accidit apostema cremabunt testiculum abscisum. et ponunt cinerem super apostema et sic locus sanat. Est autem in mari quedam bestia huiusmodi similitudine vituli. propter quod vitulus marinus nuncupatur hec parit in terra more pecudum. me re canium coit. nunquam parit plus quam duos. educat in matris fetum. non ante undecimum diem ducit fetus ad mare. sed deinceps assuefacit eos ad natandum difficile interficiunt capite illeso. mugit sicut vituli propter quod vituli nuncupantur. voce et vultu popululi salutarum cum maxima disciplina. Nullum animal grauiori somno premitur. pennis quibus in mari vtuntur. humi vite pedum serpunt. pelles hirsutas et crinitas habent sicut vituli que detracte sensus equorum retinent. semperque maris estu recedente in boreascat. Dextere et

pennule vim somniferam dicunt inesse. somnosque propecat si supponat capiti. Ducusque plin. li. viij. c. xij.

De viso.

Capitulum. .cx.

Virus est vocatus eo

pro ore suo format fetus quasi visus ut dicit Arist. libro. xij. nam aiunt eos informes generare partus et carnem quandam nasci quam mater lambendo membra componit. Unde est illud. Sic format lingua fetum quem prouult visa etc. Sed hoc immaturitas partus facit cuius tricesimo die generat. unde euenit ut precipitata secunditas informes preet. Virusum caput est inualidum. vis maxima in brachijs et in lumbis. vnde interdum erecti inuisibile ut dicit Arist. li. xij. in ca. de bestijs. Vel dicitur visus ab vrgendo. quod fortiter vrgit ac stringit quem apprehendit. De visis dicit plin. li. viij. ca. xxxvij. visum inquit coitus est initio hyemis nec vulgari quadum pedum more coeunt. sed ambobus cubantibus et completis recedunt abinuicem. et intrant specus separatum. in quibus parunt. xxx. die. et non plures quam quinqs sunt fetus candidi. et informes caro. parum maior quam sunt mures sine oculis et sine pilo. vngue tamen peminet. hunc lambendo paulatim figurant nec vident homines quicquam rarius quam visos cocuntes vel parientes. ideo mares quadagenis diebus latent. femine quarternis mensibus labula sua edificant cum ramis et frondibus et sunt penetrabilia in rubus molliques fronde contacta. pumis his diebus bis septenis tamen graui somno opprimuntur ut ne vultu neribus valeant excitari. tunc pinguescunt miro modo. Et sunt eius adipos apte contra plunium capillorum post hoc dies resident ac priorum predictarum fructu viuunt. fetus frigentes opprimunt ad pectus fouent et cubant super eos sicut volucres. Mirum autem est dictum quod credit Theophrastus. scilicet visorum castres tunc temporis coctas crescere si seruent. nec inuenit tunc aliquod ubi in alneo vestigiū nisi modicum de huius more. circa eorum autem habent tunc sanguinis paruas guttas. et nihil omnino in reliqua corpore inueniri potest. in vere procedunt. et tunc masculi sunt pingues. Cuius rei causa est occulta. precipue tamen tunc temporis nec cibo nec somno tunc tunc sanguini parum diebus bis septenis. Exiites autem specum quandam herbam querunt quam comedunt ut laxant ventrem quem habent tunc contractum. Oculi eorum tunc sunt bebetati. et ideo tunc maxie expetunt fauos aptum ut os vulneratum puncturis aptum sanguinam releuet grauedinem et dolorem. Caput habet debile quod est fortissimum in leone. et ideo vigente vi quandoque de rupe se precipitent. collapsi super arenam defacili mouentur. Lerebium ut dicunt habent venenosum. et ideo eorum capita quando occidunt in spectaculis comburunt ne gustantes aliqui de cerebro in visum rabiem conuertant. Pugnat contra tauros et auersi rapiunt ore ipsos. pedibusque omnibus in comibus insipiens si pondere deiciunt et tunc moriendo eos dilaniant et occidunt. Nec alicui animalium inest tanta solertia ad maleficia sicut visis. Ducusque Plinius libro octauo capitulo. xxxvij. De visis autem dicit Arist. libro sexto. Ursus inquit comedit omnia indifferenter.

Comedit enim fractus quando ascendit arbores et frangit alucaria et comedit mel. et infestant apes oculos eius et pugunt linguas. et quos fugant ipsum et comedit cancores et formicas propter medicinas. et comedit carnes propter eius magnam similitudinem. Et pugnat cum ceruis et porcis agrestibus et cum canibus et cum thauris. et perferit eos. et vadit erectus pro eos et tenet manibus cornua et sepe vincit eum. Est autem animal impariter et iracundum volens se vindicare de singulis que tangit. et ideo si aliqui pecunientes se inuaserit si alius eum tetigerit dimittit primum et statim inuadit secundum. et mox contra tercium insurgit. et quia capiti peluis ardentis aspectu excecat. catenis colligatur. ludere compellitur et per verbera domesticatur. Animal etiam est instabile et multum inquietum. vnde tota die circuit circa stupites ad que vinculis alligatur. pedes suos fugit et lambit. et in eorum succo delectatur miro modo. sicut scendere super arbores usque ad altissimas ipsarum arborum summities. Solum autem mellificare apes in arboribus coccinis quarum fauos deprehendens visus per odorem ascendit usque ad locum mellis. et faciens vnguis in arborum aperturam extrahit mel et comedit. ex consuetudine frequenter que esurit ad locum redit que attendens venator circa arborum pedes sudas et palos acutissimos vnicuique circumfigit. Ante aperturam malleum valde ponderosum cum repte suspendit. Veniens itaque visus esurians et mel extrahere cupiens per malleum impeditur quasi pede malleum a se percutit. sed rediens malleum ipsum ad aures tangit. super quo indignatus foris a se malleum reicit qui impetuosi rediens acrius ipsum ferit et tandem contra truncum siue malleum sic cotendit quousque ex frequenti ictu caput quod habet debile deficit et cadens inferi super palos propria stulticia se occidit. Istum modum venandi visus narrat theophrastus et istum eundem modum a venatoribus visorum in germanicis partibus intellexit.

De visa.

Capitulum. .cxj.

Risa autem bestia est se-

missima. et maxime quando catuli sui rapiunt nam illi cura est de salute filiorum ideo eos diligentius lambit. lactat et nutrit. et circa illos sepe potenter per viribus se opponit. impregnata a masculo se diuidit. et usque ad filiorum informationem ulterius non accedit in tempore luxurie se abscondit et videtur amoris exuberant. Ad asculum etiam eis tunc temporibus parcit et voluptas gratia eas infra partem ipsam non accedunt. ut dicit Ares. Pli. et Auicenna. Item plinius. li. x. ca. lxxij. Vnde inquit non lambunt potius ut bestie habentes serratos dentes. nec sorbent ut habentes continuos sicut oues et homines sed aquam moris vorant.

De vulpe.

Capitulum. .cxij.

Vulpes est dicta quasi

volupes. est enim volubilis pedibus et non que rectis interiebris. sed tortuosis anfractibus incedit fraudulenter animal insidijs decipiens. nam dum non habuerit escam mortuam se fingit. sicque aues descendentes quasi ad cadaver rapit et deuorat et transgreditur ut dicit Isidorus. li. xij. vulpes semper claudicat. nam crura eius dextera

breuiora sunt quam sinistra pellem habet multam villosam calidam et pilosam caudam magnam. quam dum canis rapere putat dentes et os pilis replet et obturat. Contra taxum per mansionibus pugnat et ipsius fenum am vnum et stercore polluit et defecdat. et sicd ipso non violentia sed dolo et fraudulenta triumphat. In fontibus et loca subterranea inhabitat et frequenter animalia domesticum plus quam siluestria rapit et deuorat. Et ut dicit Aristoteles. li. viij. ceruus est amicus vulpis. et propter hoc pugnat contra melum. i. contra taxum et ipsum iuuat. naturale est odium inter vulpeculam et melum siue taxum quousque sepe super vulpes. dolo potius quam virtute. Et autem animal vorax et gulosus. et ideo generat filios cecos sicut leo et lupus ut dicit Aristoteles. li. vi. Nam ut dicit Solinus in omnibus faciendis filios incompletos causa est gulositas. quia si expectaret natura usque ad completum sugendo interficeret matrem. et ideo natura factus nasci ante completionem ne nimis expectando plerumque formationem audivitatem nimiam nutrimentum intermerent matres suas ut dicit idem. Animal liquidum est secundum corruptum et loca reddit sterilia et corrupta vbi morari continue consuevit. ventrem et guttur habet album et delicatum. et caudam et tergum habet rufum. anbelium habet fetidum. et morsus aliquantulum venenosus ut dicit Plinius. Quando enim insequuntur canes caudam in crura recolligit. et quia videt se non posse euadere in cauda villosa vnam recolligit quas super canes ipsam subsequentes percutit et diffundit. cum ferore abhorrens canum multitudo aliquantulum ei cedunt. Domesticum et domitum in necessitate se fingit sed noctu opportunitate aliqua silvas petit. Et quousque multum sit in se versuta et maliciosa. in multis tamen est vtilis secundum experientiam medicine ut dicit Plinius. li. xxvij. Adeps enim eius et medulle multum dicunt valere contra nervorum contractionem. Sanguis dicitur diureticus vnde multum valere credit ad lapidem in vesica et remora fractionem. Alias ponit plinius de virtute vulpium magnorum opiniones de quibus non curo facere mentionem. Dicit tamen quousque liquidam linguam vulpis habuerit in amulo vel in armilla animal non patitur ut dicit secundum magos caliginem oculorum.

De verme.

Capitulum. .cxij.

Vermis est animal quod

de carnibus sepe et herbis nascitur. sepe autem de oleribus preceat. aliqui ex sola humorum corruptione. alii quando ex seruum cognitione et aliquando et operatione ut patet in tortuosis et scorpionibus et lacertis ut dicit Isidorus. li. vij. Dicitur autem vermis quousque verrens vel quasi verrens. quia in multas partes se vertit. vel quia ferrit. i. ad partes oppositas se trahit non enim sicut serpentes squamarum nubes vermis reptit sed in diuersas partes corpusculum suum trahit ut dicit Isidorus. Et vere tamen de latebus vermis exiit. et ideo forsitan vermes a verno exitu nomen sumunt ut dicit idem. Sunt autem vermium multe differentie sicut dicit idem. nam quidam sunt aquatici et quidam terrestres. Et istorum quidam sunt in herbis et oleribus ut eruce et consimiles. quidam in arboribus ut terebinthina. et quidam in vespibus ut tinea. et quidam in carnibus ut madones que corrupta humiditate in carnibus putridis generantur quidam in animalibus ut libria et ascarides in vi

serpib. sirones in manib. pediculi et lendes in capi-
 bus inter? vel exteri? generant. Sūt et alie vermes
 terre longi et rotundi molles et lubrici terre quos in
 terra venant talpe et quib. pisces in aquis capiunt
 qñ bami talib. vermib. inescant. Et di. Constanti.
 q̄ tales vermes valent p̄ra spassimum et contracti-
 onē neruorū. Valent etiā cōtra moismum serpentis et
 scā scorpionis. Et inter vermes quidā sunt qui oi-
 no carent pedib. vt colubri et serpentes et quidā sūt
 qui multos habent pedes vt scorpiones. et quidam
 sunt valde p̄niciosi et nature hois inimici vt f̄p̄etes
 et ceteri venenosi. Et sunt quidā annulosi corpis qui
 nō habent neruos nec ossa nec spinas nec cartilagi-
 nes nec sanguinē et oēs tales si in oleo tingunt mou-
 nēt. in aceto v̄o remouiscunt vt dicit arif. et pli. Et sūt
 quedā vermes que generant et generant et quidam
 qui generant et nō generant vt salamādre et in talib.
 non est fetus. His et alijs modis vermes tam ma-
 iores q̄ minores variantur.

De vermiculo

La. cxiii.

Vermiculus est vermis

Modicus a verme diminutiue dicitur qua-
 les solent in lignis et fructibus inueniri sicut Da-
 uid. ij. Reg. xxiij. terrerimo ligni vermiculo cōpat.
 teredo vel terebintha dicit qui cū sit natura mollis li-
 gnū durissimū p̄forat. imo nihil est durius eo dū tā-
 git nihil mollius dum tangit vt di. glo. ibi. Vermis
 igit̄ p̄cipue terrestris nascit̄ ex humo et folijs ex fru-
 cubo et lignis. sinita h̄yeme p̄cedit de viscerib. terre
 tpe verno. salsā cauet et fugit etiā aromantib. et ama-
 ris cōdita nō tāgit vt sc̄tes lineas nō rodit sicut tinea
 lancam vestem destruit et cōsumit. et maxie illas ve-
 stes laneas cōsumit vermis q̄rū carnes tetigit dens
 lupinus. Mā lana ouis deuoriat a lupis tinea s. ge-
 nerat et pediculos vt dicit aristo. li. viij. et pli. lib. x.
 Vilis et mollis est vermicultus et rotundus subtilis et
 granulis sunt eius extrema et media grossiora. occulte
 mordet arborē et consumit. plus ore q̄ pedib. se tra-
 hit vilis ē flexibilis et exanguis. In omnib. vermi-
 bus est sensus tactus et gustus vt di. pli. li. xj. c. lxxj. vñ
 p̄cepto sonitu vel strepitu latefcūt. inī sapores discer-
 nunt amara em̄ et salsā refugit vt oermes et dulcia ap-
 petunt et sugunt. vñ dentib. alij p̄dantur. alij vngui-
 bus et rostris ad necessitatē rapiūt. alij acumine ex-
 cauant. alij sugunt lambunt. sorbent. vomunt. man-
 dunt nec minor est varietas in pedib. ministro vt
 rapiant distrabant. p̄mant. pendant. terrā fodere n̄
 cessant vt di. pli. ibidem. f. li. x. c. lxxj.

De vipera

La. cxv.

Vipera est gen⁹ serpē
 venenolus de q̄ di. ysid. li. xij. Vipera ē di-
 cta eo q̄ vi pariat. nā cū veter eius ad partū itumē
 erit catuli nec expectates maturā nature solutionē
 conolis eius laterib. cū matris interini vi erumpūt
 Et autē q̄ masculus ore infuso in os vipere semen ex-
 puat illa autē ex voluptate libidinis in rabie vsā caput
 maris p̄fundit. itaq̄ fit vt parēs vterq̄ pereat. ma-
 sculus dū cou. femina dū parit. Et vipera sūt passi-

li qui trocisci tyriaci noianē. et quib. fit tyriaca id ē
 remediū cōtra venenū. De viperis di. pli. li. viij. ca.
 xl. Vipera sola inter serpētes in terre cauernis se ab-
 scōndit. alij oēs cauernis saxorū aut arborū se occul-
 tant. famē sustinent diuissime. in font. h̄yeme intra
 terre viscera se recolligit et pus euomit veneno vs-
 ad veris t̄pa dormit. Cum autē calore solis pou terre
 apperunt. vipera expergescāta egredit de cauernis
 Et q̄ visus eius ē longa mora contraxit in tenebris
 caliginem. feniculi radicē vel herbā querit et ei? suc-
 co oculos linit hebetatos et sic herbe gustu oculos
 acuit vt visum recuperet quē amisit. Est autē tyri? spēs
 vipe maxime venenolitas de q̄ di. Aresto. li. viij.
 Tyri? est sic et tenerba. i. cocodrillus latet in h̄yeme
 s̄ post expoliat corū qd̄ est inter oculos suos ita q̄ il-
 le qui nō cognoscit hoc accidēs putat q̄ ille cec? sit.
 deinde auferit corū capitis totaliter vno die et sua ex-
 polatio est sicut exitus embryonis et sic renouat qñ
 deponit senectutē. Item in eodē inuenit in sine. Ty-
 rus quidē quē serpentes itagni fugiunt q̄uis sit p-
 uis et sunt pili supra totū corpus suū et qñ mordet
 aliquid putrescūt oia que sūt in circuitu morsus sta-
 tim. Et inuenit vnus paruus tyrus in india et mor-
 sus eius est ita fortis q̄ non inuenit contra ipm̄ me-
 dicina. De vīpa di. Amb. in hexame. oim̄ serpen tus
 nequissimū est genus vipere que cū cupiditatē assū-
 pserit cocunde murene requirit copulā. p̄gredit q̄
 ad litus aque vbi credit murenulam lantare. sibula
 autem euocat vipera murenulam et puocat ad am-
 plexū que vocata statim adest. vipera autē vidēs eaz
 ad copulam p̄paratā totum venenum suū euomit.
 et ad amplexum murenule tunc accedit cōpleto v̄o
 p̄cubitu vepere venenū quod euomuerat haurit ite-
 rū et resumit et sic cū veneno resumpto reuertit ad
 cauernam. Vipera insup vt di. pli. li. xxix. c. j. lapidē
 quendā glutit quod papientes scithe vipera caute
 aperunt et lapidē erunt et eo vtunt cōtra venenū
 Itē ibidē quē draco vel aspis vulnerat caput vipe
 appositū vulnere sanat. Et conuerso quem vipera
 pungit caro aspidis attrahendo venenum vipere
 sanare consuevit.

Explicit liber. xviij.

Incipit. xix. De coloribus odoribus et saporibus.

Scriptis pprieta

lib. rerū spūaliū et corporalū tā sim-
 plicū q̄ cōmixtarū put ad man? no-
 stras puenire potuerūt. Mūc postre-
 mo de quibusdā accidentib? corporalū rerū sūbas cō-
 comitantibus coopante diuina gratia ē hic attendē-
 dum. primo de colore. scdo de odore. tercio de sapo-
 re. vltimo de liquore. Color est dicitur vt di. ysi. lib.
 xvij. eo q̄ calore ignis vel claritate solis est pfectus
 Vel color a colendo est dicitur eo q̄ colant colores
 ad hoc vt summe subtilitatis sint et intime puritatis
 Colores aut nascūt̄ aut sūt. de his q̄re infra i sine d̄
 colorib?. Est autē color s̄m̄ Aristo. in li. meth. extre-
 mitas p̄cipui in corpe terminato. Rei em̄ corporalis
 visibilis superficies est et terminus colorū differētiā
 videmus quas recipit ex natura mixtionis elemen-

torū et dominio in corpe cōposito. qz mixto pspicuo
et diaphano p actualē vniōnē lucis radiātis sup ip-
sam terminabilē et pspicuo corporis supficiē visui re-
presentat. 7 ppter hoc di. Aref. in. ij. li. de aia qz color
est motuus visus fm actū lucidi nā lux est actus et
fectio lucidi seu pspicui. naturā enī coloris in corpe
mixto ex alicui? elementi dominio essentialit? existen-
tis. pduc? lux ad actū immutatis visus. Quis enī
color naturaliter et essentialit? sit in mixto nō tñ habet
potentiā manifestādi se nisi p lucē sup?ipius supficiē
actualiter radiantē. vñ color ad sui manifestatōes sp
indiget luce. h? nō cōduer? qz lux ad sui manifestati-
ōnē nō indiget colore. sicut color indiget luce actuali-
ter existente vt luce mediante coloris q̄litas visus or-
gano impinat. 7 ideo posuerūt aliqui qz rō visibilis
radicaliter 7 formalit? est i luce. qz ipā sublata? rei co-
lorate qualitas visui nō apparet. Ad hūc color actu-
alem essentiā in tenebris vt di. pmen. in. ij. de aia de
immutatiōe visus 7 coloris. nō enī creat lux colorē
cū in sua actualitate ex dominio elementi sit in mixto
h? lux extrinseca diffusa sup colorē et sup mediū dis-
ponit ipm mediū dādo ei formam p quā possit re-
cipere speciē coloris. 7 ideo p lucē sit dispositiue immu-
tatio in medio p quod deserēt colore et ideo in or-
ganū visus vbi sit iudiciū de colore et ideo in tene-
bris remanēt colores in sue essentie actualitate sicut
expresse di. pmen. sup id pspicue li. j. c. vi. qz lux nō
exigit ad vniōnē colorū nisi in altera duarū causarū
aut quia sine luce nō extendunt forme colorū in aere
aut qz si tunc extendunt nō opant in visum nisi per
lucē. vñ ad existētiā coloris lux nō exigit h? tñ ad ei?
manifestatiōnē 7 q̄ntis nō manifestet in tenebris co-
lor? ppter hoc nō erit supfluous vel otiosus cū semper
pfiat suam naturā et substantiā. Et qz nō videtur
in tenebris non est ex defectu coloris h? potius ex de-
fectu a pte recipientis eo qz nō habeat dispositiōnē
quā oportet ipm habere. Si ergo alicui dicunt auto-
res colorē non eē in actu sine luce intelligendū est de
actu manifestandi quo ad visum nō de actu existen-
di. Ornat itaqz lux extrinseca colores et decorat 7 ip-
sos prius existentes in eē specifico visui manifestat.
nō tamē pmitus eos causat et hoc intelligo de luce i-
fusa extrinseca sup res. nā virtus lucis celestis ad i-
teriora rerum inuisibiliter penetrans coopantibus
quatuor elementorū qualitatibus colores pcreat atqz
causat et sic generatos et existentes in esse specifico
superueniens lux visibilis clarificat nobilitat 7 ocu-
lis manifestat.

De materia coloris

Ca. j.

St aut pspicuum bene
terminatum materia coloris 7 hoc ē solum
vel maxime humidū qm sicū et terreū in quātū hu-
iusmodi nō ē pspicuum. sicū vō igneū nō descendit d
spera sua neqz hic inferius inuenitur qm sola forma
ignis generat de potentia alicuius elementi ex quo
debet mixtū constitui vt qz ex li. de generatōe. Illud
ergo pspicuum h? tres differentias materiales. qz aut
est materia subtilis aut est grossa aut mediocris. Si
mediocris tunc est humidū aqua multuz abundās
sup sicū terreū et sup humidum aerēū deficiēs ab

humiditate aerea. vel erit aerēū multū alteratum
sicam terreū ita tñ qz excedat grossiciem. Si aut
subtile sic est humidū alteratum ad naturā aeris
ue humidū alteratum aerēū. Si aut ē grossuz tunc
alteratū ad grossiciem et siccitatez terre ita. qz et
mediocritatem.

De materia coloris nigri

Materia ergo coloris

spicui aut erit sicca p dñiuz vñ hūda p dñiuz
vñ mediocrit? sicca et hūda. Si vō domiet siccitatez
materia. tunc si est actio calidi p dñiuz generabit
bedo qz calidū rarefacit et disgregat ptes materie
subtiliat ac generat claritatem 7 pspicuum. Et fm bo-
dicit Arist. li. di aia. xix. qz generat albedo ex pauca
te humous in materia sicca p dominiū calidi agōis
et subtiliantis. sicut p? in calce et ossibz combustis
alijs p?similibz. Si vō agat in materia calidi agōis
gidas tunc generatur nigredo qm pstringit partes
materie sicce et congregat ac opilat subz rei 7 cōdu-
sar ac obscurat. Obscuritas aut est p?atio nō solū
lucis verū etiā coloris quē admodū claritas est diffu-
rentia coloris sicut lucis. qm est cōditio visibilis sim-
pliciter et tūc magis terminat sicū qd erigebat ad
generationē albedinis et sic inducit color niger. Si
ergo sit humida materia tñc a calido dominante ge-
nerat nigredo. qz calidū adducit ptes humiditas et
consumit humidū qd exalat in fumū nigrū vt patet
in lignis viridibz et humidis de quoz extremis ex-
it humor niger qm exurunt. vñ di. Aref. in li. methe.
Vstibilia sunt que habent in pois humorē debiles
qui non potest resistere calori ignis nec tñ statim sus-
focāt h? potius asit ignē vñ patet qz humidū eā ē vi-
gredinis p caloris actionē quam calor agens exalte-
re facit subtile et humidū a quosum et euaporare ve-
reū et remanet qz est terreū atqz grossum. ppter qd
oportet necessario vt nigredo generetur. Dicit enim
Arist. li. methe. iij. qz natura terrestris subtilis 7 da-
ritas aque et natura aeris faciūt albedinē in argēo
vino. et ideo opposita istoz inducunt nigredinē in
siccō derelicto ex actione calidi in humido. 7 sic dicit
Aristo. li. xix. qz nigredo generat in oculo ppter mi-
tidinē humidi. nā calor naturalis agens in humido
terminando et digerendo et exiccando in fine nigre-
dinem derelinquit.

De generatione coloris albi

Ca. ij.

S vero sit in materia

hūda et in illud vincat dominās frigiditas
tunc albedo generat vt apparet in niue pruina et in
canicie et in humoribz fleumaticis. Quis enī frig?
agereget humidū nō tñ sicut sicū humidū est cum
sit pspicuum magis est aptū natum ad nobile esse colo-
ris ppter ea humidum compssum parat ad spar-
sionem et partium separationem. Sic autem non ē
de sicco ppter quod magis parat. q̄ntis per com-
pressionem ad receptionem claritatis et apertionez
qz siccum et ideo potest melius frigidum generare
album in humido qz in sicco. Et sic intelligendum ē
quod dicit Aristo. li. xix. qz albedo generat ex aere
vaporoso. i. declinante ad humiditatem aqueam. et

hoc ppter frigiditatem actionem. Et sic dicit pmen. qd albedo generat ex igne claro admixto cu elementoval de diaphano. intelligendū ē de claritate q p transū- pationem albedo sepius ab arst. nuncupat fm q albedo dī generari in nubibz ex refugentia radioy in eis si tenues fuerint. Et sic etiā flāma aliqñ apparēt alba qñ materia aeris est subtilis in qua radiat va- por ignis talis albedo non est ppria s̄ potius trans- sumptua. Possimus tñ extendere verbū pmen. qd di. s̄ de igne rōne sp̄sicuti quod ē materia ppria albedinis nō rōne sue actōis. Vnde hoc qd dī. debet intelligi de igne qui debet eē materia coloris et nō de efficiente extra z fm hoc intelligit materialiter. nō et factiue neqz formaliter.

De gradibz inter albedinē z nigredinē. Ca. iiii.

Quōnt aut inter albedi- nem et nigredinē multi gradus intermedij fm intensiōē dominij tñ qualitatū actiuaz q̄ passi uaz fm eē debilius z fortius multipliciter z fm mul tos gradus. Quā quātoplus dñā s̄ siccitas tāto maio ri difficultate subtiliat et rarificat et elucidaat z sic dif ficilius sit sp̄sicuti et p̄ psequens albedo eo q̄ siccus est densum ac solidū in quantum h̄mōi est obscurum. Et sic vero dominij siccitatis fuerit minus et calidi ma- ius fuerit dominij tanto melius et citius poterit al- bedo inde generari. sicut qñ siccitas fuerit maior z fri giditas intensior tanto magis generabit nigredo ex partū cōpactōē et extensione obscuritatis et p̄uatoē claritatis et sup̄fluitate terminationis sp̄sicuti. Simi- liter est de humido. quāto em̄ maius fuerit domini- um humidū p̄portionabilis combustioni. dñūmodo sit dominij calidi tanto maior erit fumus et caligo et demigratio. q̄to vero dominij humidū sit maius dñūmodo sit dominij frigidi p̄portionabiliter crescēs erit similiter intensio albedinis. Si vō fuerit domi- nij humidū magnū et parū de dominio calidi remit- tet nigredo. Similiter si sit dominium humidū ma- gnum et dominij calidi parū remittet albedo. Si vero fuerit dominij humidū aliquantulum. domi- nij vero calidi maius nigredo magna poterit gene- rari. qñqz tñ calidum generat albedinem in hūido. vt patet in albedine oui cocti z qñqz ignis in lignis viridibus et humidis relinquit cineres albos post finalem terminū sue actionis. s̄ tñ non est vera illa albedo qñ semp̄ apparēt in eo vestigiū sp̄sicuti ma- le terminati ad modū sup̄ficiē cristalli clari. Et hoc apparēt si scindat licet non p̄tendat. hec sp̄sicutitas p̄ medium corpus sp̄sicutitate simpliciter actuali z completa vnde p̄ q non ē vera albedo. vñ illa albe do derelinquit ibi ppter debilitatē caloris agentis. ita q̄ vincit frigiditas intrinseca et innata. Est autē albumen coctum album q̄ nō tangit ab igne ppter testā q̄ si immediate tangeret vtiqz in ipso nigredinē generaret. Agens insup̄ calidum et humidū primo generat nigredinē et fumū et vincens humiditas i- ducit siccitatem in materia in qua agit et sic illa indu- cta siccitate facit nouam transmutationē et generat nouū colorem in subtiliatione siccitatis. Et licet calidum aggreget homogenia ppter quod cōdensat z obscu- rat tñ siccum h̄z aliquid sibi annexū de humido rō-

ne cuius potest disgregare. Et licet in principio con- greget rōne dominij. tñ post aggregationē ipm ag- gregatū subtiliat q̄ eius opatio specialis est subtilia re materiā in qua agit dñūmodo sit sicca. Quod dico ppter hoc q̄ aliqñ agit in humidum et exalat illud. frigidū vero nō ordinat ad rarefaciendū s̄ stat in ip- so actu condensandi tanqz actu p̄ncipali q̄ aggregat tā homogenia q̄ et heterogenia.

De actione calidi z frigidi

Ca. v.

Quōnt vero sit actio calidi

et frigidi mediocriter p̄currēs in materia sic ca tunc generabit color medius necessario q̄ calidū subtiliat in generationē albedinis. s̄ frigidū vero econtrario aggregabit eā in generationē nigredinis. Cū ergo in quolibet puncto simul agant equaliter oportet q̄ inducant in quolibet puncto s̄ albedinē et nigredinem. quia oportet q̄ fiat color cōpositus ex eis. Et iste plus debet h̄re de nigredine q̄ siccum minus se habet ad albū q̄ ad nigrū ppter priuatio- nem perspicui et obscuritatē innatā. et plus se habet ad aggregatōem et innatē aggregatōis p̄seruatōē q̄ ad subtiliatōem z rarefactōem. Si vero cōcurrat mediocriter in materia humidā per dominij pl̄ de albo q̄ de nigo. similiter generabit color medius qui plus rōne perspicui puri se habz ad album q̄ ad ni- grū et respectu agentis frigidi facilius se habet q̄ re- spectu calidi. qui calidum agit in humidū exalando et cōsumendo. frigidū vero solūmodo cōseruado il- lud in sui natura per viam cōsolidatōis et com- pactōis. si vero sit materia mediocris tunc erit sp̄ color medius. Si vero sit in tali materia actio calidi per dominij tunc q̄ potest facili? humidū trāsmu- tari in nigredinē q̄ siccum in albedinē. generabitur color plus h̄ns de nigredine. sicut p̄z qñ humidū z siccum diuidunt ab invicem. in cuius generat calor co- lorem nigrū in humidis et in viridibus lignis q̄ in lapidibus cōbustis in quibz calz generat et cōsimi- lia. Si vero fiat actio frigidi p̄ dñūm in materia me- diocri oportet colozē esse medium p̄positū magis ex albedine. quomā humidū se magis h̄z ad albedines q̄ siccū ad nigredinem siue aliquez colorem. eo q̄ in humidū ē materia perspicui que ē ppria materia co- loris. In sicco aut non in quantum h̄mōi. respectu vō agentis saltem vno modo est humidū obedientius sibi q̄ possibile ē ppter priuatoē soliditatis et du- riciē cuiusdam naturalis que est in sicco. Licet em̄ siccū de se sit natū p̄gregari. non tñ est ita bene cōgre- gabile sicut humidū vt p̄z in lapide. qui licet sustan- tia sit cōpacta nō tñ facile recipit maiorē cōpressionē a cā agente. Videmus em̄ in multis q̄ frigidum de facili p̄ducit albedinem vt in mine qd non tantū ap- parēt exēplariter qñ agit in materia sicca. Si vero cō- currant mediocriter in materia mediocri fiet mediū necessario qd erit eque distans ab extremis. Si enīz qñ est dñūm solū ex pte agentis alterius vel loluz ex pte materie accidit color cōpositus? ex altero magis tñc quādo equant tam agentia q̄ patiētia erit color se h̄ns equaliter vt p̄z ex predictis. Et ita erunt due extremitates et quinqz mediū. Nec videt q̄ pluribz modis poterunt mediū esse distincti fm sp̄m sic de-

clarasum ē per istam diffinitionē diuisam per oppo-
 sita membra nec sup̄flua nec diminuta. Arist. etiā te-
 statur q̄ tñ sunt quinqz medij colores quoz nume-
 rus et sufficientia p̄t accipi p̄dicto modo et etiā ex
 combinatiōe albi ⁊ nigri ad eoz generatiōes eo q̄ ni-
 grum ⁊ album p̄currant equaliter ad compositiōes
 coloris medij et tunc erit color eque distans inter ex-
 tremos vt rubedo. Inter album ⁊ rubē nō pos-
 sunt esse nisi duo. vnus magis appropinquabit al-
 bo et alius rubedo. Inter rubē ⁊ nigrū erunt
 similiter duo. vnus magis p̄ueniēs cū rubeo et alius
 magis cū nigro. ita plures non possunt esse interme-
 dij. q̄ inter album et rubē nō p̄t eē aliquod eū
 distans simpliciter. qm̄ eque distantia simpliciter h̄z
 respectū ad extremos. s̄ talis si poneret haberet tres
 quartas albedinis et vnā nigredinis qm̄ medietas
 rubedinis et vna est quarta albedinis et vna quar-
 ta nigredinis. eodē modo non erit eque distans sim-
 pliciter inter nigrum et rubē q̄ oportet q̄ habet
 tres quartas nigredinis et vnā albedinis et sic esset
 tñ eque distantia fm̄ quid ⁊ fm̄ apparentiā et non
 simpliciter fm̄ veritatem.

De speciebus colorum quot sunt La. vi.

Nos autē colores qui-
 qz intermedios noiat Arist. p̄mū vocans
 glaucū. sc̄dm̄ puniceū. i. atrinū. terciū rubē. quar-
 tum purpureū. quintū viridē. Ita q̄ inter album
 et rubē erit glaucus a pte albi. puniceus a parte
 rubri. Inter nigrū autē et rubē purpureus a parte
 rubei et viridis a pte nigri. Nec nomia alio nomie
 vocant̄ in greco vt kyanos purpure⁹. karopos glau-
 cus s̄ de nomibz grecis non est vis s̄ nomina lati-
 noz attendūt. ⁊ ratio dictoz patere potest qm̄ glau-
 cus magis habet de albedine q̄ de nigredine ⁊ ru-
 bedine ⁊ talis color ponit̄ in folijs cadentibz in hye-
 me vel autumnio. Puniceus vero et purpureus cir-
 cundant rubedine qz vterqz habet plus de rubedi-
 ne q̄ de albedine. s̄ puniceus est magis remotus a
 nigredine q̄ purpureus vt vult Arist. in li. de som.
 et vigi. vbi loquit̄ de corruptione istoz in nigredine
 vbi puniceū ponit p̄ purpureū declinare in nigredi-
 nem ⁊ ideo oportet vt purpureū sit inter rubedines
 et nigredinē et puniceus inter albedinem ⁊ nigredi-
 nem. Ex quibz omnibz sequit̄ q̄ viridis debet poni
 cū nigredine. Ex quo p̄t rō ordinatiōis ipoz qnqz
 colorū intermediorum fm̄ Aristo.

De opinione eorum qui ponunt lucem esse de sub-
 stantia coloris La. vii.

Sunt autē qui ponūt
 lucem esse de substantia coloris et illi dicunt q̄ co-
 lor est lux incorporea p̄specuo. Habet autē p̄specuum
 differentias istas. Aut em̄ p̄specuū est purū separa-
 tum a terrestriate aut impurū cum terrestriate ad
 mixtionē. Lux autem considerat̄ quadrifarie. quia
 aut lux est clara aut obscura vel est pauca vel multa.
 Nec dico lucem magnā p̄ subiectum magnum dif-
 fusam s̄ sicut de luce virtuali d̄ q̄ in puncto colligit̄
 lux multa vt qm̄ apponit̄ speculū concauū soli ⁊ lux
 cadens sup̄ totā speculū sup̄ficiem in centrū spere spe-

culi reflectit. citius lucis collectio speculū inflāam
 et citissime combustibile generat. vñ cū fungus vel
 aliud inflāabile opponit subito accendit et ignit̄.
 Si igit̄ fuerit lux clara et multa in puro p̄specuo al-
 bedo generat̄ nam albedo est color et luce multa et
 clara in puro generatus vt d̄. Alber. Si vero fuerit
 lux pauca et obscura in p̄specuo obscuro nigredo ne-
 cessario generat̄. Et iste fimo explanat̄ fimonē Arist.
 et auerrois qui ponunt nigredinē p̄uatiōē clarita-
 tis et albedinem habitam siue formam. Et fm̄ b̄
 sermonē patet q̄ sunt septem colores ab albedine p̄-
 sus nigredinē paulatim accedentes. s̄st septem crū-
 primi nigredini a nigredine versus albedinem p̄-
 cedentes donec fiat occurfus alicuius septē colorū
 quibz ab albedine ad nigredinē descendit. Et hoc p̄-
 cum em̄ albedinis essentiam tria constituūt. s̄. lucis
 claritas et eius multitudo ac p̄specui puritas duobz
 amotis potest esse remissio. Erunt igit̄ p̄ hunc modū
 triū colorum generatio ⁊ quolibet triū solo remanē-
 te duoz reliquozum erit remissio et sic ab albedine
 erunt septem colorum immediate p̄ductōes vel p̄-
 gressiones. Similiter a nigredine versus albedinē
 septem sunt colores ⁊ erunt fm̄ istam p̄siderationē
 xvj. colores. duo principales. s̄. albedo ⁊ nigredo et
 xiiij. collaterales septem hunc p̄ extensionē albi ad ni-
 grum ascendentes et septem illinc a nigredine p̄ re-
 missionem ad albedinem accedētes in medio in idē
 concurrentes. In quolibet autem mediorum colorū
 sunt gradus quasi infiniti fm̄ intensionem et remi-
 sionem maiorē vel minorē p̄t extrema se p̄tendit.
 Recollige igit̄ breuiter et p̄dictis. q̄ color ē p̄p̄ietas
 siue qualitas derelicta in sup̄ficie corporis p̄specui et
 natura mixtionis elementariū qualitariū concurren-
 tium in mixto. que mediante luce visui actualiter p̄-
 sentatur. nam sine luce media color organū visus ac-
 tualiter non inmutat. color tñ p̄ se est visibilis vt d̄.
 Arist. ij. de anima. non est autē ex defectu sui s̄ p̄t
 defectu et impotentia organū qz color siue actuali lu-
 cis p̄sentia nō videt̄ et ideo pitagorici vocauerunt
 colorē epyphaniā. s̄. supra apparitionem. eo q̄ sit et
 trematas corpis p̄specui terminat̄ vel in eius extre-
 mitate et ibi magis p̄p̄ue est eadē tñ natura coloris
 est intus et extra vt patet in albugine cui ⁊ in fractu-
 ris vitri colorati vt dicit̄ in li. de sen. ⁊ sensa. cap. vii.
 Sunt multa tñ que sunt vniū coloris in extremo
 extrinseco et initali termino. et alterius intrinsecus
 medullo vtz in pipere nigro ⁊ in pomogranato. mul-
 ta em̄ colorant rei sup̄ficiem q̄ nō penetrant ad inte-
 riora vtz in picturis. pannus etiā rubens tingit aq̄
 extremitatem qm̄ ei supponit̄. Vñ p̄t q̄ color p̄spe-
 cui extremitas est vt d̄ in li. de sen. ⁊ sensa. c. vi. Itē
 sicut in corpore p̄specuo nō terminato vt aere p̄sentia
 luminis facit actū lucidum ⁊ absentia vero tenebro-
 sum. sic in corpore terminato p̄sentia lucis facit colo-
 ratum. s̄. album. et eius absentia nigrum ⁊ tenebro-
 sum ita tñ q̄ nō oino absit lumen vt d̄ in li. de sen. ⁊
 sensa. Vñ verus color ē in corpore terminato nō p̄spe-
 cūo. in corpore vō nō terminato nō ē verus color s̄ q̄
 si color vt d̄ in eodē li. Itē sit generatio colorū medi-
 oz fm̄ suas d̄as fm̄ diuersitate p̄portionū etiam si
 fuerit i sequalitera p̄portōe vel fm̄ alias p̄portōes.

Si autem sit proportionem et sit inherentiā et dyaphanum sit iterum proportionalis nihil assumunt ut patet in consonantijs ut ibidem. c. viij. Item sit generatio sit proportionē colorū consonantiarū quā sunt delectabiles. et quanto erunt magis proportionabiles tanto sunt delectabiliores ut dicit ibidem. Item sit aliorū opinionem generatio colorū mediōrum sit per suppositōnem colorū extremōrum inuicem ut manifestius super minus manifestum ut patet in picturis. sicut sol videtur per se albus per interpositum nubes videtur esse alterius coloris. Item aptōnes oculōrum nō sūt per diffusiones radiōrum ab oculo s; potius sūt per continuam multiplicatōnem coloris in medio ut subitam et distatēdem ad oculum cū sensus fiat per contactum ut ibi dicitur. Item colores eque distātes positi a lōge distātib; apparere possunt mediij colores cū nō sint. quia nulla pars rei sub extremo colore videtur pot. ut patet in panno diuersi coloris ut ibidem dicit. c. viij. Item mediij colores generantur sit similitudinē generatōis mixtorū cū miscibilib;. quia mixtionē nutri bilium per transmutatōnem in formam mixti sequitur mixtio colorū ut sicut ab extremis colorib; generatur mediū. sic ex extremis colorib; mediū color generatur. ut ibidem dicit. ca. viij. Item omnis color generatur per albedinē et nigredinē que videtur potius pura nō esse albi quā calor ut obscuritas est priuatio lucis. ut dicitur li. r. metba. c. iij. Item vnitatē coloris in specie nō oportet quod sequatur vnitatis nature ut dicitur. Albu. in differentia. Item effectus coloris est imutare visum sit actum lucidi. nam per lucidum color educit de potentia ad actum ut actualiter immutat organū visus ut apprehendat speciem colorati et indicet de re visa. Item color mediū bene proportionatus delectat visum et confortat. extremus vero color debilitat visum et contristat ut dicitur. Arist. Nam intensa albedo disgregat spiritum visibilem et dissoluit oculū et oculū lacrimare facit. Sed nigredo nimis intensa aggregat do spiritū et presentando visum repercutit et obnudit ut patet in diu inclusis in locis tenebrosis quod subito educit ad lucem parū aut nihil videtur. Item color rei colorate naturā et complexionē indicat nā albedo et colores albi in corporib; congelatis nō sūt nisi in substantia frigida et nigri e contrario quia frigus albificat substantiā humidam et denigrat siccam. Calor vero de nigra humidā et albificat siccam. ut dicitur. Arist. et Auic. et id albedo que est filia frigiditatis indicat dominium s; humiditatis et frigidi et humidum humoris. Nigredo signū est melancolice dispositionis et siccū humoris in corpore dominantis. quāquā est signū adustionis nimie adurentis humores et in melancoliā innaturale commutans sicut post dicitur. Item rex intrinsecas qualitates colorū extrinsecas manifestat. nā ut dicitur. Auic. color est qualitas que pñficiat a luce. Est enim color lux existens in potentia in corpore tenebroso migrat in actum per lucidum suspēndens ab exteriori. Et hoc potest sic quod liber enim corpus commixtū habet aliqd de igne in potentia et per ignē habet de lucido. cū ipse ignis sit lucidus a natura s; illud lucidū velat a partib; tenebrosis. vñ solus est in potentia sicut caliditas sulphuris vel piperis. Vñ sicut eorum caliditas potentialis nō migrat in actum nisi per cōsimilē qualitatem actualē extrinsecas interiori

compatā. sic lux potentialis in pyritō de tenebroso non migrat in actum nisi per aduentū luminis exterioris. Color itaq; apparens extrinsecus intentionē vel remissionē declarat ignis latitantis potentia in pyritō et sit hoc de eius actōe et virtute iudicat. Item coloris proportionalis varietas intuentis aspectū ad sui admirationē et intuitū naturaliter excitat ut dicitur. pli. li. viij. et Auic. vnde dicit quod quilibet bestia quāquāque seua varietatē coloris et pulcritudinē admirat in panthera. Item cuiuslib; hoīs facie color maxime pulchricat vel deformat. nā color ordinatus et suavis cōplexio est pulchritudinis forma quā multorum dispositioni debite correspondet ut dicitur. Auic. Vñ dicitur. Aug. Pulchritudo est elegans corporis habitu do cū coloris suauitate. et e contrario color confusus et incompositus euidentis est in corpore turpitudine. Item color passionis et accidentia aie pñconferat. sicut enim pallor et discoloratio inter est timoris. nā reuocato calore ad interiora corporis superficies depauperatur a sanguine et sic per cōsequens discolorat. Sic subitas rubor in facie signū est verecundie et furoris et hoc accidit propter calorem petētē exteriora et cutis superficie rubificantē et defendere ab illata iniuria cupientem. Item color materiā suā seu substantiā terminat pñficiat et informat. quia si calor in subiecto nō esset. qualis foret rei substantia visui nō appareret. Item color materie superficie ornat et eius deformitatē palliat et occultat. Vñ color cōpositus inter extremos mediū in superficie corporis ordinate suppositus infommitatis accidentaliter vel naturaliter in materia derelicta est opaculū ut dicitur. Auic. Item color lucis se conformat et velut filia matri se eius actui cōfiguratur vñ cū intensa luce color acuit et intēdit et cū remissa remittit et hebetat

De coloris mutatione

La. viij.

Et autem in corporibus

colorum mutatio multiplici de causa videtur in fructibus et gramini et in alijs terrenis. nā primo nascuntur fructus virides videtur in vitis et in moris. deinde de rubescunt tandem pallescent vel nigrescunt. et illi coloris accidit varietas et varietate coloris naturalis vel solaris vario modo subam fructus decoquens et digerentis. Primo enim caloris actio est debilis et lenta insufficientes dissoluere et rarificare partes terrestres. et id in eorum superficie apparet color viridis et indigestus ac terrestri. s; paulatim vigorat calor naturalis per adminiculū caloris solaris et id fortius digerit et per eius intensiōnem colorē rubescit in fructus superficie dere linquit et tandem cōpleto fructu et maturo et humore potico ac terrestri pñficiat digesto et adustione color nigri in superficie generat. nā calor predominantis super ter restitatem ipsam dissoluit et decoquit et digerit et quātū necesse est in subam fructus accipit ac cōuertit. quod vero reliquū est vel cōsumit vel a se repellens ad extremas partes ducit et transmittit et talis reiecta fumositas cū sit terrestri superficie inficit et nigredinis vel glaucitatis vestigiū in fructus generat superficie et relinquit sicut dicitur super li. vegetabilū in commento. nam tales colores ex se actione et natura frigiditatis pñcedentes sepe etiā in rebus calidissimis generantur ex eadem causa. scilicet ex calore interius dominante fumositates ter-

refres vel aqueas ad extrinseca repellente vt di. Al-
 phredus sup li. Arist. de vege. 7 plan. In rebus etiam
 sensibilibus fit coloris mutatio nunc in cute nunc i ocu-
 lis nunc in pilis nunc in vngue. nā color cutis fit du-
 obz modis vt dicit in iohannico. aut fit ab interiori-
 bus aut ab exterioribus. Ab interioribus aliqui fit ab hu-
 moribus. aliqui ab anime passionibus. Ab interioribus
 itaqz mutat color in cute. aliqui p humores calidos.
 aliqui p frigidum. nā contingit humores calidos nā
 compositos qz simplices frige fieri et etiā frigidos vl'
 infrigidatos cale fieri 7 fm hoc solet in cute color va-
 riari nā qm frigidum humores calefiūt albus color mu-
 taū in citrinitate vel in ruborem. Qm vero calidus fri-
 gescit color rubens mutat in albedinē vel pallorem et
 sic de alijs intelligendū est. Item ab interioribus ani-
 me passionibus mutat color. nā rubicundus fit palli-
 dus ex angustia vel timore qz i timore cor strigit 7 ca-
 lor ab exterioribus ad interiora renocat et ideo exteri-
 ora pallefcunt. ita similiter pallidus fit rubens ex ira.
 qz in ira cor dilatat et extendit ad vindicte appetitū
 et calor subito impetuose ab interioribus ad exteriora
 comouet vnde et calefit sanguis intercutaneus 7 ex
 inde rubor subito generat. ab interioribus etiā fit co-
 lor niger in mauris et albidus i alemannis. nā mau-
 ritania est regio in ethyopia calidissima in qua ppter
 calorem continuū sanguis adurat intercutaneus et
 denigrat sic adustus a cuius demigrati sanguinis dis-
 fufione inter cutē et carne omnia membra generalitē
 denigrant. Vnde pinus ethyopiam inhabitans de-
 migratis sic est s postea cooperante calore solis cōti-
 nuate pmi illius habitatoris vitū in posteris ppa-
 gant qz ex nigro patre et consimili matre nigri fetus
 generaliter nascerent. s hoc solum habet locum vbi
 solis adustio continue afficit generantes 7 ideo i re-
 giombus tpatis et ad frigiditatem declinatibz ethy-
 opes generant in colore filios tpatos vt di. Macro.
 et etiā Arist. 7 Ziuic. Econtrario vo scoti 7 alemāni
 frigiditas inhabitant regiones et ideo frigiditate po-
 ros exterius confringente calor ad interiora renocat
 tur et iō exterioris partis corporoz superficies dealbat.
 Hec oia narrat pimen. sup Job. Idem etiā narrat
 Arist. Itē mutatur color cutis 7 maxime hominis
 multis alijs de causis. qnqz ppter pplexionis mali-
 gnitatem vtz in melancholicis ppter nimā 7 super-
 cedentem caliditatem vt est videre in colericis qz ci-
 trini sunt coloris. Propter solis calorem et aeris sic-
 citatem vtz in itinerantibus et nauis ppter humorū
 corruptoz intercutaneoz expansibilitatem vt cōtin-
 git i morpheia et i lepra ppter oppilationē epatis et
 fellis dissipatā qūtatē vt accidit i ictericia qz coloris
 nālis i foididū 7 viciouz colorē transmutatio vt di.
 cōstan. Prop solutonis cuius continuitatē vt patet
 post variolas et cicatrices varias vel vsturas. Con-
 sideratur etiā color in pilis et in capillis. nā fm qua-
 litatem humoroz a corpore resolutoz variatur color ca-
 pilloz. nam ex flegmate fiunt albi ex sanguine rufi.
 ex defectu etiā coloris naturalis fiunt canitvz in seni-
 bus. 7 qn cernus color incipit in radicibz capillonz
 accidit ex flegmate abundante. quando vero ab ex-
 tremis incipit signum est qz accidit ex defectu calo-

ris naturalis quere supra in tractatu de capillis.
 De colore in oculis

Ca. ix.

At tendit postea color

in oculis. nā vt di. iohannico. Colores oculi
 sunt quatuor. s niger subalbidus varius 7 glau-
 cus. Diuersitas aut colorū istozū accidit ex spiritus
 visibilis claritate vel obscuritate vel ex cristallini hu-
 mors paucitate vel pfunditate vel ex albugine hu-
 mors supfluitate vel turbatione vel ex vnee tuncie
 humoris indigentia vel supfluitate. nā si humor cri-
 stallinus fuerit paucis in quātitate vel lateat intrin-
 secus et albugineus humor deficiat vel pturbet. vel
 si abundet humor niger tuncie vnee. Istis omnibz
 cōcurrentibz vel aliquibz ipsozū niger color in ocu-
 lo generatur. Subalbidus vero fit ex causis contra-
 rijs. Glauco vero et varius accidit ex mixtione qz
 faciunt albedinem et nigredinem 7 in glauitate ab
 quantulū nigredo in varietate albedo aliquantulū
 plus abundat s de his quere supra in tractatu ocu-
 lozum. Color etiā in vnguibz dēnotatur. nā eorum
 color debet esse subalbidus specularis et pspicuis
 qnqz aut mutatur iste color in luiditatem vel emu-
 lum colorem et tūc diuersas ptendit passionē vtz
 supra in tractatu de vnguibz.

De coloribz in particulari

Ca. x.

Nunc de coloribus in

particulari dicendū est 7 pmo de albedine
 que videt mediocri colorum esse pceptū fundamen-
 tum. Est aut albedo color et luce clara et multa i pu-
 ro 7 pspicuo generat vt di. algazel. Vñ quāto ma-
 teria pspicua est purior et lux clarior tanto erit albo-
 do intensior et nigro impurtior. Est aut causa ma-
 terialis albedinis pspicua purū omni terrestri secu-
 lentia impurtum nunc siccum nunc humidū. Et
 vo effectua est vl' calidū vel frigidum. nā materia si
 fuerit sicca p dominū et calor agens in ipam fuerit
 per dominū generat tunc albedo ppe rarefactio-
 nem et sublationem partium materie ac clarifica-
 tionē vi caloris vt patet in combusto osse 7 in calce
 si vero fuerit materia substantialiter humida et in il-
 la dominans frigiditas generatū erit album vt pars
 in niue et pruina. generat aut albedo ex aere vapo-
 roso declinante ad humiditē aqueā vt di. Arist. lib.
 xix. de aialibz. et hoc p frigidū actionē. nā frigus albi-
 ficat humidā materiā et denigrat sicca. Calor vo hu-
 midā denigrat et sicca dealbat. Itē albedo generat
 et rarefactōe aeris vtz in spuma 7 iō aqz calide gene-
 rat pilos albos qz albedo nō ē nisi ex aere vaporabili
 reūto in mēbris 7 qz albedo ex aere calido evapora-
 bili fit iō aialia sunt alba sub vêtre vt di. Arist. libro
 aialū. xix. Diffusiuā aut bz virtutē respectu visus 7
 spūs sensibilis disgregatiua et iō si fuerit nimis intē-
 sa corūpit visus et facit oculos lacrimari sed est oim
 colorū incrementū. In nullo etiā meli? fundatur co-
 lores medijs qz in albozet quanto albū est intensius
 qd subsermitur tanto adberet fortius color qui sup
 inducitur 7 limitur sine rubedo fuit sine nigredo. ad
 albedinem vo pmet cādor. albor. palloz. liuo: sine
 flauoz. flauū em et luidū idē sunt fm vñā significā-

tionē vt di. Arist. in c. de sapore et dicit q̄ liquidū est flauū q̄ flauū sequit̄ naturā albi. Adultas alias spe-
cies assignant medici circa albū vt est color aquens.
lacteus. karapos id ē albedinis vel subpallidus. rva-
riantur fm̄ diuersas materias tenues vel grossas in
quibz radicant̄ in li. ysa. thcopbli. cōstan. egidij de
vrimis. Candor ē albedo intēsa multū habēs in se lu-
cis in forma et pure p̄spicitans in materia. nam sul-
gor lucidi puri p̄spiciū sup̄ficiem informās et p̄ficiē
et intūētis aspectū sine organi lesione immutās et cū
qdā suauitate ad sui intūm̄ extatās oculū et allicies
candor nuncupat. Illud em̄ candor d̄r qd̄ p̄mo pōt
sine corruptione sensus ab albedine p̄ actū lucidi ab
oculo cōprehendi. nā albedo que cōsistit in extremis
a sensu non videt̄. subterfugit em̄ sensus iudiciū. qz
nulla res sub extremo colore videri pōt. Sunt enī
colores extremi inuisibiles fm̄ se p̄pter sui paruita-
tē vt d̄r in li. de sen. et sensa. c. viij. Quod ergo p̄mo
subiacet sensui albedine post eius extremū cadō d̄r.

De colore glauco et flauo

Cap. ij.

Color flau⁹ qui ⁊ glau-

cus d̄r generat̄ ex albedine minus intēsa ac
cedente aliquantulū ad rubeū. et generatur fm̄
Auricē. in materia sp̄ata nō simpliciter s̄ respectu vi-
ridis coloris. nā vt dicit idē viridis color in plantis
mutat̄ in glaucū in autūno qm̄ em̄ in folijs est mate-
ria humida magis q̄ glauci et grossa paulatim p̄ ac-
cessionē consumit̄. nec tñ omnino destruit̄ vel desti-
tuit̄ a calore eleuante materā licet frigus dominet̄.
frigus v̄o dominās in materia mediocri generat me-
diū colorē necessario. et qz pōt melius transmutare
hūiditatē q̄ siccitatē idō generat̄ colorē mediū habē-
tem de albo magis cuiusmodi ē glaucus vt di. p̄mē.
sup li. Arist. de plan. in fine. Id̄ inquit quedā arbo-
res virides in estate pallefcūt in hyer. ex viridis. h̄z
em̄ viridis viscosum humore. in radice aut̄ multā h̄z
liquidā hūiditatē et id̄ nō cadunt folia sed adueni-
ente calore p̄uocat̄ humor ad exteriora quia tactus
caliditate firmit̄ sed veniente frigiditate repercu-
titur humor et abundat̄ siccitas et fit color glaucus
vnde respectu coloris viridis in quo est plus de ma-
teria dicit glaucū habere materā temperatā.

De pallido colore

La. iij.

Color pallid⁹ ex eisdē

causis generat̄. frigiditas tñ min⁹ ē intēsa
et plus accidit albedo ad nigredinē in materia gros-
siori. Est igit̄ pallor color mediū ab albedine incipi-
ens et degenerās in nigredinē. Generat̄ etiā accidē-
taliter vt ex timore. sollicitudine nimia et labore et ex
causis alijs quibz calor ad interiora reducit̄ et corpis
sup̄ficies p̄pter sanguis depauperationem pallefcit
et decoloratur vt est videre in nimis dormientibz et
somniales et in bonūbz amorosis qui p̄ amo-
ris magnitudine estnantis dilatati cordis sp̄s eua-
porat̄. p̄pter quorū nutrimentū et restauratōem na-
tura calorē ab exterioribz ad interiora reuocat et sic
sup̄ficiem cutis p̄ subtractionē calidi sanguinis dis-
colorat̄ iuxta illud. palleat oīs amās hic ē color ap̄-
amanū. et cadē de causa macerati fame vel immore

rato exercitio et labore et p̄pter consumptionē calidi
sanguinis expallefcunt.

De rubeo colore

La. iij.

Rubeus color ē color

medi⁹ ab extremis nigredinis et albedinis eq̄
distans. qui in sup̄ficie corpis p̄spiciū resulat per
incorporatōem clarū luminis ignei atqz puri. Ad cur⁹
generatōem concurrunt materie p̄spicitans. igneē
luminis claritas. et albedinis atqz nigredinis p̄coris
mediocritas. tñ p̄pter igneam lucē ptes mixti p̄spicit
as dilatantem et rarificantē ac subtiliatem maiorem
habet ist̄ translucētia conformitatē tam cuz albo q̄
cū nigro. et idō intēse rubeū ad modū lucidi disgre-
gat visum nec aggregat sicut nigrum. Propter qd̄
pannorū venditores pannos rubeos suspendūt aī
lucē vt videntes alios p̄anos coloratos p̄pter rube-
dinē sp̄m̄ visibilem disgregantē min⁹ valeat colorū
discernere veritatē. p̄tendit aut̄ generaliter rube-
do dominiū calidi in p̄mixto quīs aliq̄ inueniat̄
sup̄ficialiter in naturalibz frigidō vt ē videre in rosa
que naturaliter sine substantialiter frigida est et sicca
h̄z qz subtilissime est sube immatus calor que h̄z et cō-
positione fugiens dominiū frigidit̄ petit exteriora q̄
inueniens subtilia et humida ad immutandū trans-
mutat ea sup̄ficialiter in colorē rubeū q̄ actioni ignis
potissime simularur.

De croceo colore

La. iij.

Color croce⁹ puniceus

et citrinus differētiā nisi fm̄ remissionē
albedinis et nigredinis intēsiōne. aliquantulū aut̄ ad
mixtionē et fm̄ aliquantulū intēsiōne caloris et frigi-
ditatis remissionē. Scdm̄ aut̄ q̄ color talis in mate-
ria subtiliori ac magis p̄spicitans radicat̄ magis rutilas
et apparet. fm̄ v̄o q̄ materia est magis terrestris ac
grossa min⁹ clarē. talis aut̄ color intēsiōne significat
caloris sp̄ati et nō excedētis qm̄ ē de significatōe co-
loris. fm̄ varias tñ sube dispositōes varias p̄tendit
sanitatis vel morbi significatōes diuersas corpis ba-
bitudines et p̄plexiōes v̄z in li. ysa. de vrimis. nā ci-
trin⁹ color aduētus cū suba tenui in vna inuenis
colericē p̄plexiōis p̄tendit ip̄m sanū. In fleumatico
ac melancolico significare poterit varias infirmita-
tes vt dicit egidij versus finē in tractatu de vrimis
ca. iij. vbi di. Est multis tenuis citrina referta figu-
ris. fleumaticū inuenē vel que niger afficit humor
Lodēnat trichā duplici tē. Vñ. v̄ n̄ c̄ color di-
uersa et aduersa s̄gt fm̄ diuersitatē sube cui copulat̄

De colore croceo

La. iij.

Color croce⁹ pl⁹ tigit

liquores et humores q̄ citrinus et significat
caloris intēsiōnem et distpannā sanguis in epate p̄
caloris admixtionē v̄z i ictericis q̄ v̄rina ē crocea i
spuma et oculi s̄t croci et cutis feda et citrina. Aues
aut̄ calidissime p̄plexiōis et colericē vt auēs p̄de extre-
ma h̄nt crocea vt perces atqz rostra qd̄ a. dicit ex sup̄
abūdātia colericis sumi et calidi que rescit natura ad
extrema p̄pter quod colorant̄. de hoc quere supra i
li. de morbis. c. de ictericia.

Color minius idem est quod cocinus ac vermiculis rubedini pinguis et affinis. rutilans et splendens quasi ignis multum enim habet in se ignee luciditatis. et etiam ex parte materie spicuitatis propter quod color est reuolvens multum et acutus. materia enim minij est terra que discernitur in littore maris rubi que tante est infectionis et ruboris que ex eius diluione totum mare tingit et in colorem minij commutat. unde ab illa infectio de mare superiores egypti rubrum appellat. et in illis terre venis gemme rubre inueniunt. Nec de terra primo optime depurat. desiccata. tandem inter lapides subtilissime commollit et cum claro oui distempat. et hic color pictoribus scriptoribus lucrum non modicum administrat. nam inde libros ornant. capitales literas inde formant fines ac principia sententiarum ac versuum distinguunt minio atque signant. Acuius quilibet succo herbe cuiusdam que coccus appellatur et ille color rutilat quasi ignis et ideo ab illo succo cocci non nominatur. et tali colore plures videntur tinctores vestium que scriptores. Solebant etiam antiqui acuiere minium cum sanguine cuiusdam vermibus. sicut acuiere purpura cum sanguine conchilis et ex tali acumine primitus ab antiquis vermiculus nuncupatur ut dicitur ysaie ubi tractatur de coloribus. Est autem color vehementissime adherentis postquam fuerit materie incorporatus ita que inde vix poterit post deleri. Quod si quis pergamenam abradere contenderit vel abluere nihil fuerit vix tantum abluet vel abradet quin aliquod vestigium post inueniet.

De puniceo colore

Ca. xvij

Puniceus color est color circumdans colorem rubrum. sicut purpureus plus habens de rubedine quam de albedine. plures tamen declinat ad albedinem quam ad nigredinem. purpureus autem commensuratus affectus est rubro sed magis declinat ad nigredinem quam ad albedinem. Unde dicitur Aristoteles in ij. de somno. et vigiliis que puniceum purpureum transit in nigrum unde post rubredinem viciniam habet ad nigredinem. Inueniunt autem in mari quedam conchile admodum parue que in extremitatibus pise quasdam emittunt guttas sanguineas que recollecte purpuras tingunt et colores rubros acuiunt et incendunt. vnde talis sanguis in quantitate modica recolligitur et vasibus ac canalibus tinctorum officio aptis cum alijs coloribus reponitur cum quibus tingitur sericum ex quo textus pannus purpureus unde regis gloria ostenditur. ut dicit Gregorius super cantica. ca. xvij.

De colore viridi

Ca. xviii.

Color viridis generatur actione calidi in materia mediocri vegente tamen ad dominium humidum ut patet in folijs fructibus et herbis et ideo generatur color multum habens de nigredine non tamen pinguis totaliter ad nigredinem. Ex admixtione enim remissis albi ut glauci et intensi nigri in superficie humidum viriditas generatur. quia calor agens in materia non potest adurere humidum nec ad plenum decoquere ut totaliter in nigrum convertat. Unde viriditas in

herbis et fructibus signum est crudi humoris et indigesti ut dicitur Avicenna. Et hoc patet quia color viridis in plantis et fructibus mutat in glaucum in autumno quia in folijs et in herbis est multa materia humida et grossa que per actionem calidam paulatim consumitur. nec omnino desinit a calore in materia eleuante licet frigida dominet. et ideo quedam arbores virescunt in vere et estant in hyeme vero vel autumno palefcunt. quia adueniente caliditate vernali. puocat humor ad exteriora qui tactus calore fit viridis sed adueniente frigiditate repercutitur humor et abundat siccitas et fit color glaucus ut dicitur pimen. super ij. Aristoteles de plantis in fine. Est itaque color viridis medius inter rubrum et nigrum generatus et hoc patet per transitum colere rubre in melancolicam in naturalis. Colera enim cum sit rubra transit in melancolicam que est nigra mediante colera in naturalis. serugino sa et palina que viridis inuenitur. et ideo color viridis maxime delectatur visum propter concurrens partium ignearum et terrestrium. nam luciditas ignea que in viridi est terna delectatur visum. Obscuritas etiam terrea sine nigredo cum non sit in extremo mediocriter spiritum visum bilem aggregat et confortat. et ideo nullus color est ita delectabilis visui sicut viror ut patet in smaragdo qui oculos sculptentium germinat et metalla maxime reparat et confortat ut dicitur ysaie. c. de lapidibus preciosis. Sunt autem virida folia plante et gramina et cetera terrenas facta in quibus radicanet tanquam in materia ex dominio partium ex virtute ignea tanquam ex causa effectiua. que dissoluit terrea et subtiliat et rarefacit et sic attrahendo earum fumos ad extrema tingit herbe suspicium coloris non nigro nec rubro sed virore. nam nigredo terna rubedini ipsam reducit ad mediocritatem et dominium ergo partium terrestrium et ignearum viridis color generatur. Et quibus folia fructus et gramina virefcunt. flores tamen virides raro vel nunquam inueniunt quod accidit propter subtilitatem materie flouidi in qua si predominantis partes fuerint aquee et aeree erit color albus. Si vero aquee cum igneis prevaluerint erit color glaucus vel pallidus aut citrinus. Si autem abundauerint ignee partes aeree erit color roseus. et si fuerint prevalentes partes aquee cum terrestribus erit color blavus vel violatus. Si autem eque prevaluerint partes ignee cum terrestribus possit quidem fieri color viridis vel niger. sed tale commixtionem subtilitas materie flouidi vel rarefactio non admittit et ideo flores non virefcunt generaliter nec nigrescunt. Est ergo color viridis inter rubredinem medius et nigredinem delectatur visum et ad sui aspectum oculorum attractus. acie visus confortatur et terna uisus et ideo venatores viridibus vestimentis se induunt. quia propter aspectum virosi que bestie naturaliter diligunt minus venatorum insidias expauescunt. ut dicitur Salomon.

De colore luido

Ca. xix.

Color luidus ex partibus aqueis et terrestribus predominantibus generatur. nam talis color in rebus habentibus humoris grossum et frigidum generatur ut patet in violis et plumbo. plumbum tamen naturaliter est albus quibus suspicium

cialiter sic liuidum . vnde et eo fit ceruſa vt di. antea-
tatoꝝ ſup. iij. methe. Vnde color liuidus ſignu e fri-
giditatis dominantis qꝫ liuidus color in vrina e ſi-
gnum extinctionis naturalis calouis ⁊ mortificatio-
nis animalis ſicut di. Egidius. membroꝝ liuiditas
monſtrat humorem mortificatu. Signat em̄ multas
alias paſſiones ſic em̄ ibi ſequit̄ paruus enutritus
medius morbuſqꝫ caducus. achies ſinocbus vene-
ruptura catarrus. coſte pulmonis viciu dolor arti-
cularis. conſumpcio puiſis extinctiuqꝫ coloris ſunt
nbi liuoris caule.

De colore liuido

La. xx.

Color ergo liuidus eſt
malus in animans corporibꝫ. naz vel ſignat
dominium frigoris calorem naturale extinguens
et natura mortificare inchoantis. vel ſupabundantiam
melancolicam ſanguinis colore omnino et cuius
ſupficiem viciantia vel cordis anguſtia. calorem ſan-
guinis ad interiora rouocatis vt patet in inuidis vel
dolorem caſus ſiue concuſſionis ſanguine intercata
neum corrupentis vtz in fuſtigatis in quibꝫ hior
intercutaneus ꝑ malicia corruptus cuti inſert corru-
ptione et infectione vt di. expoſitꝫ ſup. j. c. li. yſa. ibi
vulu? liuore ⁊c. Vel ſignat ſpirituū ⁊ naturalis ca-
lois defectionem et depauperationem vt patet i ydro-
picis eth. as et ꝑſumptis vt dicit Egidius. Signat
em̄ dolorem articulare. na dolor artheticus ꝑpter
neruoꝝ ſenſibilitatem in quibꝫ radicanſ magis eſt
doloroſus ꝑpter qd ꝑſuunt ſpiritus et humores ad
locum doloris ꝑpter quod alij humores remanent
minus calidi ⁊ ꝑ ꝑſequens colorati. omnes aut cas
liuiditatis enarrare no expedit i ꝑſti opulſo ſꝫ tãge-
re ſolum et ad memoria reducere ſufficit que a maio-
ribꝫ noſtris copioſiſſime ſunt tractata. Raro autē
minimi liuores ſigre aliquod bonu niſi ꝑus viride
vel nigrum operatione nature mutet in liuidum. et
de liuiditate in rubrum ſiue citrinum. nam tunc ſi-
gnu eſt qꝫ natura contra morbum victoriam obtinē
et triumphum. Vnde egidius liuidus ꝑus ſi poſt
rubeus videatur ꝑſurgit cerebri natura vigor repaſ

De colore indico

La. xxj.

Color indicus ſiue ve-
getus eſt color blanius liuiditatem excedēs
in pulcritudine et viore plus habens aqueitatis ⁊
aeritatis admixtum cu ꝑibus terreſtribꝫ ⁊ vnitus
qꝫ liuidus et talis color eſt celeſtis ꝑpter dominium
aeritatis in ſupficie ꝑſpicui materie. ſ. pure et tranſ-
parentis vt patet in ſaphiris orientalibꝫ ⁊ iacinctis.
talis etiam color reperitur in lazurio. Sed de hoc qꝫ
re ſupra in tractatu de gemis et de lapide lazuri.

De nigredine

La. xxij

Nigredo eſt priuatio al-
bi in perſpicuo. ſicut amarū eſt priuatio dul-
cedinis in humido. vnde videt qꝫ albedo e ꝑma ori-
go colorꝫ ſicut dulcedo eſt ꝑncipium ſaporu vt dicit
Ariſto. in li. de ſen. ⁊ ſenſa. Idem di. Ariſto. lib. xx.
Color niger non eſt niſi priuatio claritatis. Genera-
tur autem nigredo ex luce pauca et obſcura in ꝑſpi-

uo et obſcuro et impuro incoꝫporata. Et ideo nigre-
do eſt ſpiritus viſibilis aggregatiua et euſdem rep-
cuſſiua ꝑpter quod ledit viſum et bebetat quando
nimis eſt intensa vt patet in dia in carceratis qui cre-
uites de carcere paruum vident. fundat autem ni-
gredo quandoqꝫ in ſubſtantia humida ⁊ calida qꝫ
caliditas dominans denigrat ſubſtantiam humidā
vt eſt videre in ſignis humidis et cruſtis. Quando-
qꝫ in ſubſtantia ſicca ⁊ frigida. quia frigiditas domi-
nans ſubſtantia denigrat ſiccā et humidam facit
albam vt dicit Auicē. Vnde nigredo qꝫqꝫ cauſatur
a frigiditate et eſt ſignum mortificationis. Quando-
qꝫ a caliditate et tunc eſt ſignum aduſtionis. et ideo
nigra vrina diuerſa poteſt ſignare et aduerſa ſicut di-
cit Egidius. qꝫqꝫ em̄ ſignat ſolutionem quartane ⁊
ſic ꝑtendit ſanitatē. aliquando ſignat aduſtionem
et mortem vt in acuta febre. Vnde egidius di. Ni-
grior vrine facies incōmoda febris quartane ſol-
uit. mortem ꝑtendit ⁊ vi. In febre. fert mortem ni-
gra fetida pauca pinguis. Sunt quidam colores
picture operibꝫ congruentꝫ quozꝫ quidam in ve-
nis terre naſcuntur vt ſinopis rubica meliū auriꝫ
gmentū ⁊ bñoi. quidā arte cōponunt.

De ſinopi

La. xxij.

Sinopis eſt color rube-
us in ponto ꝑmitus adiuuent? iuxta ſino-
pim ciuitatem a qua nomen ſic accepit vt dicit yſid.
li. xvij. Huius ſpecies tres ſunt. prima rubra et ni-
mis rubens. ⁊ inter has media vt di. idem. Rubri-
ca que dicit̄ rubra ꝑma color ſanguineo vt dicit
idem gignit in pluribus locis. ſꝫ optima eſt in pōto.
vnde et pontica appellat.

De ſirico

La. xxiii.

Siricu pigmentum eſt
vni color phenic? quo libroꝝ capita ſcribū-
tur. Et colligit in littoꝝibus ruba maris in phenicē
et inter ficticios hic color reputat eo qꝫ ſit aliqꝫ et ſi
uopi ⁊ ſandice ſimul mixtus vt di. yſid.

De minio

La. xxv.

Minium eſt color rube-
us cuius materiam greci apud Epheſium
primo inuenerunt. in hispania bñoi pigmentum ꝑ
ceteris regionibus plus abundat vt dicit yſid.

De cinobio

La. xxvj

Cinobrium quod gre-
ca cinabrin dicit̄ a dracone ⁊ a barro elephā-
te eſt vocatum. Aliant em̄ draconum eſſe ſanguinez
dum implicat elephantes. ruunt eni belue et dra-
cones obruunt quozꝫ ſuſus cruozꝫ terram inſicit.
ſitqꝫ pigmentum quicquid ſolo tinxerit. eſt aut pul-
uis coloris rubri vt dicit yſido.

De praſſino

La. xxvij

Praſſin creta eſt viridis
vñ ſit color viridis ſic porz. creſcit aut optia
i libia cyrenēſ vt di. yſ. Ericana eſt vena praſſini co-
loris ſic dicta qꝫ cum ea aurū ſic dicit̄ inueniri. hec in

armenia crescit. h. p. habilior est que crescit in macedo-
nia. fodiunt in metallis eris cuius inuentio argentus
atq; indicium pdit. Nam vene eius cum his habent
nature societatem vt dicit ysi.

De sandarachā

Ca. xxvii.

Sandaracha nascitur in
topazion insula maris rubri. et est coloris ci-
nobrii h. odoris sulphurei. Inuenitur autem in metallis
aureis et argenteis et est tanto melior quanto rufior. et
quanto plus sulphur olet quibus et cerusa si in forma
te toreatur in sandarachā puertat. cuius color est flameus
quod si toreatur equaliter cum rubrica sandecē reddit
vt dicit yfido.

De arsenico

Ca. xxviii.

Arsenicum auri pigmentum
dicitur ob colorem auri. colligitur in ponto et au-
rata materia quod in aurea colore transit purius est
et quod gracile h. venas pallidius est peius indicat.
De his que supra tractatu de venis terre d. auripigmento

De occa

Ca. xxx.

Occa nascitur in topazion
insula. vnde venit et sandarachā. fit tamen quibus ex
occa adusta rubrica mollis ouis luto circumlinitis quod
quanto magis in camino arserit melior fit vt dicit yfido.

De indaco

Ca. xxxi.

Indacum in canis indicis
limo insitis inuenitur in spuma adherente li-
mo. Est autem coloris pulchri et aerei mixtura purpuree
et cerulei mirabilem reddens. Est alterum genus in pur-
purarijs officijs spuma innata quae perfectiores detra-
hant et desiccant vt dicit yfido.

De atramento

Ca. xxxii.

Atramentum dictum est eo
quod sit atrum cuius species necessariae sunt quodidia-
no vsu picture et inter sciticos computat. fit enim et
fuligine multis modis super arduas tectas. huic pi-
ctores cum aqua miscent glutem vt illustrius resplen-
deat. quidam enim carbonem samentorum veterum tritos
cum glutino addunt. alij fecem vini nigri excurrunt. Multis
etiam fit alijs modis vt dicit yfido. Cum atramento autem tra-
tur incaustum et acutum. habet autem multas virtutes vt in
plac. Quere supra de venis terre li. xv.

De melino colore

Ca. xxxiii.

Melinus color est cadivi
cuius materia inuenitur in melos insula
que est vna de cycladibus et ideo melinus est dicitur vt
dicit yfido. propter nimiam autem pinguedinem pictores eo non vni-
tur vt dicit yfido.

De stibio

Ca. xxxiiii.

Tibiū est color fictici
cuius vel factus ex cerusa et quibusdam alijs
mirtis cum quo mulieres facies suas sopsoluant et
colorant.

De cerusa

Ca. xxxv.

Cerusa ex vapore for-
matur aceti tabulas plumbicas super sarmeta ali-
ba locatas profundens generat. quere supra de plu-
bo. Eodem modo fit es viridi siue calcanti quod po-
pulus viride grecum vocat. s. ex vapore fortis aceti ene-
as laminas profundens nam ex aceto corrumpitur
eris superficies et conuertitur in eruginem et inde color viri-
dus percreat. Valet ad carnem mortuam corrodendam.

De purpurea

Ca. xxxvi.

Purpurea a puritate
lucis est dicta quia in istis regionibus gignit
tur eius materia quas solis occursus illuminat. pro-
prieus est illustrat. Hic color lacrimis sanguineis efflu-
entibus a quibusdam codicibus ferro diuisis acuit et me-
lioratur vt dicit yfido. li. xix. ca. de tincturis. Sunt et
alii colores multi tam simplices quam compositi quibus
vtuntur pictores et tinctores sed iam dicti sunt nobili-
ores. et ideo nunc de eis sufficiat. De his omnibus
tractat Plinius lib. xxv. ca. xliij. vsq; ad. xxxiij. Et yfido.
lib. xvij. et xix. Dicuntur autem tinctores pannorum
et lanarum ob nitorem gratiam coloratores vt dicit
yfido. li. xix. Pictores vero sunt imaginum et rerum
similitudinum picture artificio expiessores. Est autem
picture dicta quasi fictura. Est autem imago ficta non
veritas. Nec et figura dicitur quia quodam colore ficto est
linita nihil habens fidei et veritatis. Vnde et sunt
quedam picture que corpora veritatis studio colo-
ris excedunt et fidem dum augere. contendunt ad
mendacia puebunt sicut qui chimeram tripartem
pingunt. Picturam autem egyptij pinitus inueni-
unt vmbra boni nis lineis circumdata. Tandem sim-
plicibus coloribus et post diuersis sic paulatim ars
ipsa se distinxit et inuenit lumen et differentias colo-
rum ac vmbrias. Et nunc pictores prius quasdam
lineas et vmbrias future imaginis ducunt deinde co-
loribus poplent inueniente artis ordine adhibe sequentes.
vt dicit yfido. li. xvij. in. c. de picturis.

De odore

Ca. xxxvii.

Ost colores de odori-
bus est dicendum. Odo itaque est fumosus
vapor a substantia rei resolutus qui mediante aere
cerebri attractus est sensus olfactus immutatus.
nam odor immutat olfactum quemadmodum co-
lor visum vel sonus auditum vel quemadmodum
sapor gustum. Proprium enim est sensuum a suis sensa-
tis et obiectis proprijs immutari et delectari in eis ac
perficia si fuerint medijs. contrarij vero et destrui si
extremi vt dicitur in lib. de sensu et sensa. Est itaque odor
rei. proprietas sensu fumo medio perceptibilis. Ad hunc
autem quod odor perficiatur et informetur in organo
sensuum quatuor ad minus requirunt. scilicet caliditas re-
soluens. materie subtilitas actioni caloris resoluen-
tis obediens. aerea puritas deferens. nerui vel cere-
bri conformitas. vapore resolutum nature sensus
peripiendo admittens vel abhorrens. Calor igitur re-
soluens fumos vapores causas odoris efficiens vt

por: resolutus ē materia obediens. Q̄litas vero fumi resoluti aeri deferenti se incorporat et in suā similitudinem ip̄m alterat et informat. Informatus vero aer q̄ litate fumi neruo odorabili subito se applicat et sibi incorporati fumosi vaporis similitudinem respicit. cuius p̄plexioni si similis fuerit n̄ modo cerebrum recreat et delectat. Si v̄o e contrario inficit et contristat. et iō aromatica que p̄portione cōplexionalem habent et armoniā cū natura ip̄m reparant atq; inuant. fetida v̄o et cā contraria aggrauant et molestāt. Calor itaq; resoluens odorē efficit et eōtrario frigiditas cōstringens odorē impedit et p̄scindit. q; mouēdo ad centrū subtiles sube vapores p̄ aera se diffundere nō p̄mittit. p̄pter quod nec sterquilina fetent in tpe h̄yemali s̄ potius estiuāli. Similiter sube varietas seu subtilitas obediens calori resoluenti odorē causat. Ecōtra v̄o grossities materie odoris diffusio n̄ obuiat et repugnat vt p̄ in lapide cuius naturalis cōpactio et frigiditas sunt in cā qz neq; redolet ne qz fetet vt di. Auicē. Tercio aeris cōsistentia confert sensibiliter ad odorē. nam si rarius fuerit et subtilis d̄ facili odoris materiā. s. fumum vaporabilem recipit s̄ p̄pter eius euentationē et rarefacibilitatē p̄manere in se eius redolentiā longo tpe nō p̄mittit. Econtrario vero si densus fuerit aer et cōp̄lissus vaporē bonos et malos tardius recipit. s̄ p̄ eoz imp̄sione ip̄os euaporare ita defacili n̄ p̄mittit vt di. idē. Q̄nto organi q̄litas seu dispositio ad odoris iudiciū potissime operat. si v̄o fuerit neruus sensibilis in quo percipit olfactus vel male cōplexionatus vel leuis casu aliquo seu corruptis humorib; oppilatus omnino puerit vel subtrahit iudiciū odoris. p̄missi patz in melancholicis et alijs male complexionatis qui loca fetida diligunt. odorifera v̄o et aromatica fugiūt. Sedm̄ autē patet in mutilatis qui neruus sensibilis et odorabiles habent lesos et ideo odores nō sentiunt. Terciū autē manifestū est in peliposis et leprosis qui narib; r̄uiciosis humorib; oppilatis inf̄ odoriferum et fetidum vix discernunt. fumus igit̄ a rei suba resolutus materia est odoris. vnde fm̄ varietatem fumi odorū differentia variat. Distinguit autē ysa. in diebis tres sp̄s fumi. Est enī fumus q̄etus et quali nullius motus in aere vt fumus a lapide resolutus qui eius cōplexione nō declarat positine s̄ p̄ p̄uationem odoris et absentia ip̄m habere substantiā grossam et frigidam manifestat. Est et alius fumus habens velocem motum in aere et hoc accidit et calore resoluente substantiam que si fuerit valde pura et defecata erit odor valde aromaticus et suauis vt p̄ in mirto et musco et in ambra. Si vero fuerit substantia impura multus odor internurta erit odor malus et nature horribilis. Et hic odor diuidit̄ dupliciter in grauem. s. et fetentes. grauis odor et calore ad huc naturaliter se habente in aliquo et iam corrupti incipientē generat vt patet in pisato diu reseruat sine sale. Est tercio fumus mediocritas a calore mediocriter resolutus et ille vel est a pura suba vel impura si ex pura erit mediocriter aromaticus vt p̄ in pomis violis et rosis. Si autē fuerit ex suba impura p̄tim erit fetidus vt p̄ in aloe et absinthio et sulphure et. Causa itaq; aromaticus a calore p̄ces subtili

ores et puriores resoluente aere ip̄as fumos ad cerebrū deferente sicut fetor vel grauitas ex eodē parte grossiores et corruptiores a rei substantia dissolvente effectiue generat. vnde p̄ isto effectum ex actione caloris p̄sequente omne aromaticū calidum ab autoribus solet dici. multa enī sunt substantiales frigida vt est videre in aceto. camphora et rosa que tamen sentiunt aromaticā et hoc fit p̄pter substantie eoz puritatem cuius partes subtiliores resoluunt et diffundunt in aere p̄ calorem. Sunt autem duē odorū extremitates aromaticus. s. et fetidus inter quos et si inueniat odor recte medius et eque distans ab extremitatē fm̄ rationē vel fm̄ intellectū nequaquā tamē actualiter percipit fm̄ sensum. vndē dicit ysa. in diebus. Odoratus nō percipit medicos odores. sicut nec percipit medicos colores. Larent enī pices palpebris p̄pter qd̄ sp̄s visibilis cōtinue dispergit v̄ nō sufficit ad mediū caloris percipiōem. De odoratu quoq; eadē est ratio vt dicit idē. nares enī patule s̄ et cōtinue dispergit sp̄s odorabilis p̄pter qd̄ debilioz efficitur odoratus et iō medicos odores minus percipit nec est grauis odor recte mediū inter aromaticū et fetentē. qz grauis sub fetido p̄tinet et iō nō differt ab eo nisi qz magis remissus est. et fetidus amplius et intensus. Sub eadē igit̄ specie continent sicut albedo intēsa et remissa. et ideo li duo odores extremi. s. fetidus et aromaticus in equali p̄portione parit̄ miscant. nō fiet vnus medius odor et eque distans in mirto fm̄ sensum. vnde aromaticū primo percipit sensus olfactus q̄ fetidū. qz in aromatico p̄tinet et fetidū refugit et abominat. Et quo patet qd̄ non efficitur vnus odor medius de extremitatē perceptibilis fm̄ sensum vt dicit ysa. Quis autē bonus odor citius penetret ad spiritū aiatum q̄ malus. p̄ qz substantia boni odoris virtutē naturalis caloris in se continet q̄ grossitate et mundificat et subleuat vt leuitate sui dissoluta flatu aeris valeat citius ad cerebrū pertransire. Malus vero odor nō sic qz in eius subiecto actione iā deficiat. v̄n̄ sup̄fluitas eius grossa i eo remanet coagulata. et ideo difficilior potest euz fumo dissolui. nec ita cito penetrat ad spiritū odorabilez q̄ in p̄fundo cerebri ventriculo latitat vbi sp̄ialis et subtilis fumus citius p̄forat q̄ grossus et terrestris.

De effectu odorū.

Cap. xxxviij.

De effectu odorū

Diuerse fuerunt positiones. Dicebant enim antiqui rerū naturas et substantias ita cognoscere simpliciter quemadmodum et sapore. Dixerunt enim res acetosas odore cōprehendi. similiter et acutas. Sed falsebantur. id enim odoratu attribuebāt quod erat tactus. nullus enim est sensus cui tactus non sit annexus. et iō morisuras et puncturas non percipit odoratus s̄ potius tactus qui odorandi organo ē admixtus. sicut oculus clausus sentit morisuras colliri nō visu s̄ tactu. Alij vero asseriebant nullam rerū noticiam posse haberi p̄ odores. videntes enim quasdam res frigiditas esse odoriferas vt rosas. quas dā vero calidas nullas esse odoris vt piper. putanē;

rant res non posse dinosci aliquo modo p odores. sed
 bi fallebant. Bonus itaq; odor fit simplicit vel ex
 calore totali vel ptiali. nā rerū alie sūt simplices sube
 alie pposite. Si res est simplicis sube et est odorifera
 odor ille fit ex odore totali q; tota rei sube est calida
 vt patet in musco. Si vō pposite est sube et est odo-
 rifera odor ille fit ex calore ptiali. et calore quarādā
 partū. nā quedā sunt ibi partes calid. s. ignee q; dif-
 fuse p suspiciem rubore inducant et odore. vñ si rose
 ponant in aqua calida ignee ptes resolunt et rube-
 ns color apparet cū odore. Sz alij sunt quorū sentē-
 tia approbat qui dicunt rerū subas cognosci p odo-
 res minus tñ q; p saporos. nā ad linguā diriguntur
 ser lacerti quib; multū transfundit de spū animali q;
 pfecta res gustata pōt pphendi s; ad instrumentum
 odoratus nō venit nisi vnde lacert? tñ p quē parū
 de spū descendit q; nō ita pfecte naturā pōt compre-
 hendere. p̄terea a re odoranda non resoluit nisi
 quedā subtilis fumositas que admixta aeri cum ipa
 ad organū odoratus attrahit. vnde et spūs p fumo-
 sitate illā rerū naturas nō discernit ita bene s; ad in-
 strumentū gustus tota red gustanda intus et extra
 gustu substantialiter applicat et iō de re verius in-
 dicat p saporem q; p odore. Recolligit itaq; ex p̄di-
 ctis q; odor est rei p̄p̄ietas siue qualitas pceptibilis
 odoratu vt di. ysa. Nam a re odorabili resoluit qui-
 dam fumus p calorem q; tanq; quedā spūalitas a d-
 murtus aeri ipm inficit et immutat et spūs aialis ibi
 existens intra nares in quibusdā carunculis ad mo-
 dū manūlarū ibi dependentib; ab eodē fumo imu-
 rat qui immutatus recurrit ad cerebrū et rēp̄sentat
 tales aie immutationē. Est itaq; odor sui obiecti ma-
 nifestatiuus. spūs aialis immutatiuus sui p̄p̄ius per
 aera diffusiuus. ad interiora cerebri p flatū aeris vñ
 attractum penetratiuus. suo calore humoris cōsum-
 ptiuus et flurus nociui restrictiuus. sua puritate spi-
 rituū reparatiuus. virtute debilitatis cordis cōforta-
 tiuus. aeris in suam similitudinē conuersiuus. fetori-
 ris repulsiuus et putredinis palliatiuus. defectati-
 onis in sensu animalū sicut et hominū causatiuus.
 nam pisces diligūt aromatica et fugiūt fetida. similit
 et apes vt di. arū. sicut et formice sulphuris odore ef-
 fugant. sola venenosa aromatica detestant. vnde ser-
 pentes odorem rube abhorēt. botraces vincte flo-
 rentis redolentiā non sustinent.

De fetore

Ca. xxxix.

Fetor ē ex re corrupta

vapor resolutus aerē inficiens contristans
 spū animalē et corrumpēs. nā sicut odor aromaticus
 odoratū reficit et delactat sic fetidus spū odorabile
 inficit et contristat. Nam vt di. ysa. fumus a re male cō-
 pletionis resolutus aiato spū est incōueniēs. nā in
 subiecto fetidi odoris multi sunt humores corrupti
 eo q; naturales extierit qualitates. et ideo cōplexiōi
 humani corporis repugnant. vnde odoris horribi-
 litas p̄tendit siue sube corruptionē que contingit aut
 ppter innaturalem calorem aut ppter corruptaz hu-
 miditates. Nam quī calor naturalis humorū fac ebul-
 litionem cā est putredinis et fetoris. horū nutrimen-
 ta corruptā et pessimā putredinē in stomacho gene-

rant ex qua resoluit pessima fumositas que capere
 uat. qñ sola corruptio hūiditatis est in cā tunc odor
 non fetens s; grauis generat. et oia calida talia ppter
 odoris grauitatē mali sunt nutrimēta minus tñ si-
 nocumentū q; que fetide sunt putredinis vt di. Gal.
 Et hoc est videre in piscibus recentib; qui dū reti-
 nent naturālē calorem otore grauē habēt ablatō aut
 naturali calore efficiunt iā fetentes. Quī vō pisces de
 coquūt p supflue cōsumptionē et corrupte hūidita-
 tis p calore grauitas odoris tollit et sic corū suba per
 decoctionē nō solū in odore melior efficiūt verū etiam
 in sapore. fetor s; est corruptionis nature p̄stanti
 defectus caloris naturalis offensiuus. aeris infecti-
 uus. animalis spūs corruptiuus. vomitus et nauisee
 puocatiuus. doloris capitis generatiuus et totius
 cōplexionis dissipatiuus. horrozis et tristitie sensibus
 aialū inductiuus. et ideo fugiunt pisces sportulas fe-
 tidas et antiquas. recentes vero subintrant atq; no-
 uas vt di. Arist. Similiter apes abhorēt omne feti-
 dū vt di. idē. Ideo vulpes cuius fumus ē valde feti-
 dus foueā rari subintrat et eā defecant p fetore de
 foueā taxam fugator di. Plī. et sic ipm supat p fetore
 quē vincere non poterat p virtutem. Est etiam fetor
 spiritūū et neruorū infectiuus et ex naturali consili-
 tia in innaturalem alteratiuus vt in leprosis quorū
 anhelitus fetidus sanos inficit et corrumpit. Est et-
 iam fetor fetoris aialū in vtero extinctiuus. vnde di
 Arist. q; equa si sentit fetore cādele extincte faciet ab-
 ortiū. Potest etiā fetor sic intēdi q; erit mortis subi-
 te causatiuus nā quedā est ipēs serpentiū cur? fetor
 subito interficit rem odorantē sicut basiliscus visu in-
 terficit se videntem vt di. Auicē. Accidentalitē aliqñ
 aut fetor mutat. nā quedā sunt fetida medicamina vt
 aloē caballinū et sulphur et asafenda et bñdī que in
 multis causis pueniunt medicane. nam odoris sui
 uitate humores putridos siue ad putredinē et fetori-
 rem dispositos rōne similitudinis attrahūt et extra-
 ctos expellunt. nam natura abhorrens fetore p medi-
 cine feude p̄ueniā irritat cōtra ipam. et iō recolligit
 se totā vt cōtra suā dimittit inimicā. fetor itaq; a feti-
 da medicina occasionalitē est expulsio fetidorū et dū
 vnū fetidū assumit aliud fetidū patet cū ipō remo-
 uet. Similiter fetor lane vñte vel silitri cōbusti seu co-
 nu capni etusti narib; saubriter opponunt vt so-
 por litargicus exatē vt di. Constan. nā spūs abho-
 rentes fetorem fugiunt ad interiora cerebri vbi ē cā
 morbi ex quorū cōcursu inuat natura cōtra morbus
 et iō facilius digerit et dissoluit materiā apostematā
 que fuit causa false somnolentie et soporis vt di. idē
 Eodem mō in cā matricis qñ nimis elenat cōp̄nē-
 do spū alia et fetida narib; et aromatica partib; infe-
 riorib; vtiliter adhibent. nam natura fugiens fetori-
 rem recurrit ad matricem et sentiendo odore inferi
 illac tendit et sic matricē ad locū debitū secum ducit.
 Quis etiā odor? nō non contrariet. aliquis tñ fe-
 tor alicui fetori contrariet. et ideo fetor sterquiliniū ex
 fetore alij effugat. vbi etiā oēs fetent vnus fetor mi-
 nime sentit quia vnus ab alio absorbet. De rebus
 autem odoriferis q̄re supra in tractatu .xxvij. de ber-
 bis et speciebus et plantis.

De sapore

Ca. xl.

De sapore dulci.

Cap. xliij.

Sapor autem est sensum gustus. Sicut enim color est obiectum visus sic sapor est rei appetitas in iudicio aie se offerens viam gustus. Sapor itaque est rei appetitas solo gustu perceptibilis hoc autem dico in principio quod alio modo dicitur de saporibus et saporum principijs philosophi et alio modo medici. Sed de illa murmuratioe questionum nihil adproposuit. quoniam illas solas saporum differentias et operationes et causas hic inquirimus. prout sacre scripture conueniunt ad eliciendum et saporum proprietatibus aliquis in philosophis intellectus. unde ad presens de alijs non curamus. Est ergo sapor proprius obiectum gustus de cuius presentia sensus in organo gustabili delectatur vel tristatur. Et secundum philosophum in die. Saporum octo sunt differentie. scilicet dulcis. vinctuosus. salisus. amarus. acutus. acetosus. ponticus et stipticus. addit etiam quis insipidus sic sunt nouem substantie dicitur sapor quia sapore caret. Perueniunt autem quoniam ad caliditatem et calidam ppletionem sic dulcis vinctuosus salisus amarus acutus. relique frigide sunt ppletionis. scilicet ponticus stipticus acetosus et insipidus. Duo autem sunt que faciunt saporum. scilicet complexio et substantia. et substantia triplex. scilicet grossa subtilis et mediocris. Complexio itaque calida et humida in secundo gradu cum grossa substantia facit saporum dulcem. Calida vero et humida in fine secundi gradus cum subtili substantia facit vinctuosum. et de vinctuosum subtile quoniam ad transitum quia defacili transit ad fumum. Habet autem actualiorem grossicem ratione cuius est oppilatium. habet potentialem habet subtilitatem in substantia ratione cuius est velociter transituum. Complexio autem calida et sicca in fine secundi gradus cum mediocri substantia facit salisum. calidum et siccum in tertio gradu facit amarum. Sed complexio calida et sicca in quarto gradu cum subtili substantia facit acutum. Et ita super caliditatem fundantur quoniam saporum. frigida autem et sicca complexio in tertio gradu cum grossa substantia facit popticum qualis est in fructibus immaturis. frigida quoque et sicca in secundo gradu cum mediocri substantia facit saporum stipticum qualis est in rosis et in coctanis maturis. frigida autem et sicca in secundo gradu cum substantia subtili facit saporum acetosum. frigida vero complexio et humida in primo gradu cum mediocri substantia facit saporum insipidum qualis est in albugine oui. Patet ergo quod tres saporum sunt testimonia subtilis substantie. scilicet acutus. vinctuosus. et acetosus. et sunt tria testimonia grosse substantie. scilicet ponticus. amarus et dulcis. Similiter sunt tres saporum testimonia substantie mediocris stipticus. salisus. et insipidus. De pura dulcedine et eius effectu. Cap. xliij.

Dulcis itaque sapor generatur ex temperata caliditate et grossa substantia. unde dulcedo lingue appositae moderate aperit moderate calefacit. moderate humectat. vnde grossicis substantie moderate subintrans poros apertos diu ibi manet. et ideo anima in tali tepanua gaudet. Vnde plus delectatur natura in dulcedine quam in alijs saporibus. preterea nulla res est ita temperata et affinis humane complexioni equali sicut dulcedo. et ideo humana complexio que est vicina temperantie equali in dulcedine sibi simili delectatur.

Dulcem autem saporum facientium quatuor prueniunt elementa non tamen equali proportione. ignis enim et aer supabundant. vnde et igne calor. et ex aere humor innascitur. quod duo. scilicet calor et humor necessaria sunt ad cuiuslibet generationem. calor autem temperatus agens in humoribus ipsum calefacit dissoluit et depurat ab humore terrestri et substantia mollificatur. unde pres ignee et aeree augmentantur et humiditas inspissatur. et sic grossa substantia in qua fundatur dulcis sapor generatur. Unde dulcis sapor quoniam caret omni macula acuminis omnibus saporibus suauior erit. vnde dicitur philosophum. quod eius natura sanguini est vicina. et ideo letificat et mundificat. nocumentum gustus. humectat temperate sine labore nature. Est autem dulcedo aliquoniam pura quatuor qualitatum mediocriter presentia vnde prout in zucara. aliquoniam est viscositati et grossiciei admixta. vnde prout in daculis. aliquoniam acumini coniuncta vnde in melle. primo dulcedo maxime conueniens est nature. habet aliquoniam accidentaliter nocet nature quoniam. scilicet natura plus recipit quam digerere possit. et tunc solet esse causa alicuius operatione latens quod dulcium supfluitas in pons venarum immiscetur. Dulcia itaque mollificant membra. lauatur. colantur et mundificant. parum naturaliter nutriunt. accidentaliter autem multum. Mollificant quidem quod humiditas materiam mollem reddit. caliditas temperate dissoluit. unde materia quod prius erat spissa. modo mollificata. dissoluta abstrahitur et mundificatur. Nutriunt autem parum naturaliter. quod dulcia grossa sunt in substantia et sua grossicie poros penetrare non possunt et ora venarum opilant cito fatiant. accidentaliter tamen multum nutriunt quia dulcia humane nature siue complexioni sunt similia et amica. et ideo in magna quantitate assumuntur. et quia grossa sunt in substantia calor agens in ea multum sanguinem generat et ille sanguis multum nutrit. Dulcedo vero que viscositati est admixta multum quidem nutrit. sed multa tamen nocumenta generat accidentaliter et inducit vnde dicitur philosophum. quod talis dulcedo opilatorem generat et putredinem defacili appropinquat inflationem et rugitum generat. febrem interpolatam facile commouet et suscitatur et colericam inflationem concitat vel augmentat. Est igitur dulcedo pura et per alicuius rei admixtionem non infecta inter saporum differentias sensus in axime delectatiua. nature amica et ei potissime assimilatiua. deperditoum in corpore facilius reparatiua. virtutum et spirituum debilium maxime presentatiua. omnium membrorum precipue nutritatiua. Dicit enim philosophum prius nutrimenti sapor dulcedo est si sua substantia aliqua habuerit viscositatem. stabilis enim est in membris. vnde non de facili est in membris dissolutis receptiua nec nutriunt aliqua que dulcedini non sunt mixta. Unde et sapor rea dulcedini contrarij propter contrarietatem quam habent ad humanam complexionem puri aut nullius sunt nutritus nutrimenti. Et commixtionem tamen saporum inter se contrariorum vnus bonus sapor medius generatur in quo latitat dulcedo ratione cuius ille sapor medius nature conueniens est corporis nutritiuus. vnde patet in fassamentis. et etiam in pigmentis in quibus contraria recipiuntur. Unde patet quod dulcedo omnium saporum delectabilium est origo sicut albedo omnium.

am colorum est principium ut dicitur in lib. de sen. et sen. ubi dicitur nigredo est privatio albi in perspicuo sicut amaritudo est privatio dulcedinis in humido. Dulcedo adhuc est spiritalium membrorum amica quia ipsorum est lenitior et omnis asperitatis mitigatoria. clarificativa vocis et articularum ab omni superfluo purgativa. carnalium pulmonis et meatum pectoris appetitiva et omnium immunditiarum gulae et gutturis absteriva. catarri et humoris superflui circa spiritalia dissolutiva et omnium organorum vitalis spiritus ad debitam consistentiam reductionis. omnis humoris pectoris appetitiva et suffocantis humidi etiam in membris spiritalibus consumptiva. Sunt autem quedam dulcia que occasionaliter multorum malorum sunt corpori illativa. sunt enim vinctuositas et inflationis generativa. Cum enim maior est et calore dulcis resolutio quam sit humidum resolutum incorporeum vel saltem consumptio. necesse est ibi fieri multi vaporis fumosi generationem et sic loci ex vapore distensio et persequens inflatio dolor et gurgulatio contingit. Item ex eadem causa dulcia sunt appetitus debilitativa quia substantiae suae grossicie cito sunt vacui stomachi repletae et meatum opilativa. Item colore rubee augmentativa. nam cum sint calidiora calidi humoris sunt excitativa et ideo obsunt illis qui et causa calida et intensa patiuntur. Item putredinis et corruptionis sunt inductiva. quoniam enim superabundans calor superabundantem humiditatem dissolvit et consumere totum vel digerere non sufficit corruptam materiam derelinquit. Item splenis renium et epatis sunt oppillativa. et hoc accidit quia sua grossicie substantiali subules poros illarum regionum. obturant vel quia pres illi ratione dulcis plus desiderant quam digerant. vel consumant. et ideo ex superfluo humore attracto et non digesto nec alio evacuato ille pres merito oppillatur. Item dulcia ratione predicta sunt calculi generativa tam in renibus quam in vesica. nam quoniam ille pres ratione dulcedinis sibi attrahunt humores consimiles que subtiliora sunt vel cum urina educant vel vi caloris consumuntur. unde quoniam plus attrahit quam nature sufficiat. oportet quod vel vi nature quod est superfluum expellitur. vel quod grossius est ibi remaneat eliquo humore calore desiccante induratur. et precedente tempore paulatim putrificatur et in duricie lapidis commutat ut expressit dicitur ysa. Ad etiam de causis matricis occurrit. Et predictis per quod dulcia nature sunt vitia. aliqua vero sunt et vident esse dulcia et tamen sunt mortifera et nociva.

De sapore vinctuoso. Cap. xliij.

Apor vinctuosus generatur ex calido et humido in subtili suba et id vinctuositas appositae lingue magis aperit et dissolvit et subtilis suba magis subintrat. et quia caliditas eius pariter remouet a tempore aia ipsius dulcedines potest accipere et in ea maxime cogaudere. Ad vinctuosum autem saporis proficiendum plus de igne quam alijs elementis convenit. et post de aere. Maior igitur accessio caloris in humidum agens magis dissolvit et de purat unde aquose partes et terrestres minorantur et gnee cum aeris augmentantur et inde sapor gignitur vinctuosus. Sunt autem vinctuosae cibaria appetitus debilitativa et fastidij inductiva quia accepta in stoma-

cho resolvantur in fumositatem cum aere sint subtilitate que petit superiora replendo os stomachi et inducit fastidium et dimittit appetitum. Item vinctuositas sunt supernatantia leuitate enim sua eleuantur ad superiora. cum valde sint famosa. Item digestionis sunt impeditiva. quia vinctuositate sua villosos stomachi replent et leniunt. unde cibi assumpti cum non possunt decoqui crudi et indigesti emittuntur. vinctuositate sua inuisant cibos et lubrificat et ideo emittuntur antequam digerantur. Item parum sunt nutritiva. quia ora vinctuositas non replent et parum de eis assumunt. et quod assumuntur propter subtilitatem cito consumuntur. Item caloris sunt inflammativa. ignis enim non nutrit nisi aere medietate. vinctuositas vero cito in aerem substantiam transleunt unde illa vinctuositas que habent maiorem aquositatem minus continent ad naturam aeris. et etiam minus bene nutriunt ignem ut patet in anrurgia porcina que minus nutrit ignem quam ovina. quia minus habet aerem in sua compositione et plus aquositatis quam ovina. Item febrilis calor sunt nutritiva et ideo carnes perbibent in febre acuta quia tunc vinctuositas intermixta qua calor febrilis irritat. Item splenis et epatis sunt opilativa. propter sui grossiciem actualem. nam propter suam dulcedinem cito attrahuntur et sua grossicie porum defacili opilant. Item doloris capitis sunt excitativa. nam ex humorum multitudine repletur caput et niringe cerebri distendunt. Item membrorum spiritalium sunt lenitiva ut patet in butiro. Tamen quidam vinctuositas nocent pectori. propter annexam siccitatem ut oleum nucum quia talia non habent puram vinctuositatem. Item dolor exteriorum sunt mitigativa. et duricie remolliciva. apostematum maturativa. et famei generativa. humiditate enim sua famei generant que per ea plus dissolvit quam consumat. ex calore enim debili et humiditate multa fit famei et corruptio.

De sapore salso. Cap. xliij.

Salsus sapor fit ex caliditate et siccitate in substantia mediocri. vinctuositas cum siccitate cum sic remota a tpanna multos aperit poros quia siccitas iuncta calori magis laxat. iuncta vero frigiditate magis constringit. et idcirco eius substantia multa subintrat poros. et quia magna fit disgregatio primum et multa substantie subintratio anima in ipsius presentia non gaudet immo potius ipsi horret. Ad salsum autem saporis quatuor consumuntur elementa quoniam tamen proportionem non equali distant enim ignis et terra mediocriter tunc ex moderato igne fit moderatus calor. et ex moderata terra fit moderata siccitas. Ex moderato autem calore moderata fit ebullitio et ex coctio humiditatis. unde aquose et aere partes dissolvuntur in igneas mediocriter et ex moderata siccitate moderata suba desiccatur. et ita remanet suba mediocriter. Unde salis saporibus fieri ex moderato disto caliditate et siccitate in suba mediocri. Sunt autem salsa mundificativa quia sumpta inter calore suo et siccitate humiditatem dissolvunt. faldedine autem et vitrositate sua stomachum et intestina mordificant et sic mortificamouent. ut dissoluta humiditas emittatur et sic fit mundificatio. Item dure carnis sunt mollificativa. nam sua caliditate et siccitate superfluum humiditatem compactam re-

soluūt et relaxāt z sic mollificāt. Item substātie mol-
lis sunt induratiua. nam sua caliditate et siccitate su-
perflua humiditatem cōsumunt et sic ptes aereas
plus ppingunt. Item sube rei sunt depuratiua et p
pleques pseruatiua. nā falsa in q̄ntum dissoluūt tan-
tū psumunt. z ideo putredo aliquo casu generata ca-
lore et siccitate falsedinis cōsumitur et annihilatā ha-
bet insup falsedo multā terrestretatis. vt dī in diec.
rōne cuius carnes indurat et min⁹ reddid aptas cor-
ruptioni vt diec ibidē. Item scabiei et exterioris su-
perfluitatis cutis et corpis sunt ablatiua et hoc p̄su-
mēdo humores supfluos tam superficiales q̄ inter-
cutaneos et cutē a supfluis abstergendo. Itē tumor-
is ydropici sunt rep̄siua et hoc ex ratione supradī-
cta qz desiccant et cōsumunt oīa in talibz locis aggre-
gata. Item morbus canis rabidi z alioz venenolorū
sunt curatiua et totius venenositatis extractiua. vñ
de p̄dest cito lauare talia vulnera in aqua falsa quia
malicia extrahit z venenū vt dicit idē. Itē caro mul-
tum falsa ad t̄pamentū optimū reuocat si i aqua fal-
sa ponat nec falsedo a talibz melius extrahet q̄p ca-
rus massa prius aliquo t̄pē in falsa aqua t̄pēt. et hoc
puto accidere rōne similitudinis cū aqua falsa q̄ rō-
ne caloris accidentalis z naturalis in ip̄a dñantur at-
trahit sibi simile qd̄ inuenit in s̄ba carnis false. Itē
sal in igne indurat. in aqua v̄o dissoluūt et annihila-
tur nec mirū qz si congelatio et induratio facta est p
siccitatem vt salis dissolutio fiat per humiditatem sicut
patet in sepo in quo fit induratio et cōgelatio per fri-
giditatem mirū non ē si fiat resolutio p caliditates. De
bis quere supra in li. xv. de venis terre in. c. de sale.

De sapore amaro.

Ca. xlv.

Apor amar⁹ fit ex ca-

lidityte in tercio gradu. et siccitate in secūdo
gradu. in grossa substātia. vnde caliditas cū siccita-
te multum disiungit. vnde instrumentū leditur et fit
sapor amarus abominabilis gustui et cōtrarius ad
cuius cōpositōem quatuor elementa cōueniunt p-
portione quadā s̄ magis ibi ignis et terra dñantur.
s̄ plus est ibi de igne q̄ de terra. Vnde de maiori do-
minio caloris magna fit ebullitio. vñ de aquee z ae-
reæ partes magis dissoluūtur in igneis et terrestres
cōdensant. s̄ quia mediocre ē dñium siccitatis nō at-
tenuat et ita substātia remanet grossa in qua ex actō-
ne caloris et siccitatis fundat amaritudo. Omnia au-
tem amara contristāt gustuz magis q̄ aliq̄ alia q̄ ha-
bent simplicē sapore quia maxime faciūt continuū
solūtōem in lingua licet autē amara habeant mi-
nozem caliditatem q̄ acuta maiorē tñ faciunt solūtōem
continuitatis. p̄pter sue sube grossiciem que se inter-
ponit et cōprimēdo maiorē efficit lesionē. Itē ama-
ra sunt colere purgatiua. vel quia colere sunt similia
in cōplexione. vel qz colera cū sit porosa p̄mittit ama-
ra suos poros subintrare et diuidendo p̄tes a pub-
eam faciūt fluxibilem et colerā liquefactam sic edu-
cunt. Itē amara sunt appetitus excitatiua quia cole-
ram educunt q̄ tanq̄ res lenis solet colligi circa ori-
ficium stomachi et appetitū debilitare. Ad hoc enī
facit amaroz grossitudo q̄a cōp̄mit cibaria in fun-
dum stomachi sic superiora inanita abū p̄cūt. Itē

amara splenis et epatis sunt exopilatiua. nam calo-
re suo poros aperiuunt. et humores dissoluunt z gros-
sicie sua cōprimēdo hūiores resolutos educunt. Itē
amara sunt contraria vermibus et lumbricoz inter-
fectiua. nec mirū. qz vermes illi d̄ flegmate corrupto
accidunt. de flegmateqz viuūt. et idō colerica et ama-
ra eis aduersant. quia colera flegmati cōtrariat. Itē
spiritualibz mēbus sunt nociua et tam per asperitates
substātie q̄ per intensam siccitatem eorunde sunt ex-
asperatiua. Item amara in exterioribus cōseruati-
ua si etiā disemperent cū aliquo liquido. habent il-
la tria que sunt necessaria ad cōseruatiōem. tantū
enim cōsumunt q̄ntum dissoluunt et subintrant. i
p̄fundū acuminē z calore suo grossam etiam habēt
substātiā ex qua rem iuuant et faciūt eam min⁹
passibilem. Item frigide a rterice et paralisis sunt cu-
ratiua dissolūendo materiam et p̄sumendo. Itē fri-
gide scabiei sunt desiccatiua. Item meatus renū et
vesice sunt apertiuua z calculi dissolutiua. matricis cō-
fortatiua et menstrualis supfluitatis prouocatiua et
eductiua. et ad multa alia fit magis necessaria q̄ dul-
cia q̄uis gustui sunt nociua.

De sapore acuto.

Cap. xlvj.

Apor acut⁹ fit ex ca-

lidityte et siccitate existente in quarto gradu
cum suba subtili vnde fit poroz nimia aptio et par-
um segregatio. et qz substātia eius est subtilis mul-
tū penetrat et subtrat. vnde organū gustus suo acu-
mine incidit. ad cuius perfectōem quatuor elemē-
ta cōueniunt s̄ nō equaliter qz plus cōcurrunt de igne
et de terra q̄ de alijs. et idō p̄pter dominium ignis acu-
ta sunt et valde calida et a terra valde sicca. Et maxie
aut dñio caloris maxima fit ebullitio et resolutio ae-
reārū p̄tium et aquearū in igneas. vñ et ignee ptes
acuumt ex nimia siccitate suba desiccāt attenuatur z
subulat. et ita fit acut⁹ sapor et magno dominio ca-
lidi et sicci insubstātia tenui et subtili. Sit autē acuta
corrosiua qz valde s̄ calida et sicca. et dissolutio ma-
gna et suba subtilis et acuta subintrans p̄tes a pubz
disgregat et ita fit corrosio. Item acuta sunt incisua
et dissolutiua qz et qualitate et substātia dissoluunt
et separant p̄tem a pte et. p̄funde intrant et ideo dis-
soluunt et incidūt. Item virtutis appetitue sunt cō-
fortatiua qz mēbz p̄sumunt supfluitatem. Vñ por-
is inanitis fit ratione vacui appetit⁹. mordicat et
neruos sensibiles et pungunt acuminē suo et sic pū-
gendo excitant appetitū. Itē paz sunt nutritiua. qz
ex nimia caliditate z siccitate potius fit adustus q̄ di-
gestio. et idō dāt modicū nutrimentū. p̄terea subtilis
sunt sube z idō defacili p̄sumunt. et a mēbz cito dila-
bunt. Insuper nature sunt p̄traria ex sua p̄plexione
et ideo qz abominabilia sunt non appetit ea natura
s̄ potius adhorret et repellit.

De sapore acetoso

Capitū. xlvij.

Apor acetosus fit ex

frigiditate et siccitate exīte in gradu secūdo
cū suba subtili. vñ acetosus lingue appositū qualita-
tibz constringit suba penetrat et ita ex duobz cōtrari-
is actionibz fit sapor acetosus ad cuius cōpletōnem

quatuor elementa conueniunt quada pportione h non equali. est autem ibi dominium aque et terre mediocre et ex mediocri dominio aque est ibi frigiditas mediocre et ex mediocri dominio terre mediocritas siccitas generat. ex frigiditate autem reprimuntur calor qui repressus modicam facit ebullitionem. Unde igneas partes et aerreas resoluit defacili et primum tanquam subtiliores terrestres autem et aquosas dissoluit. h parte sui puritate eas consumere non potest. unde partes ille subtiliant h non consumuntur et ita frigiditas et siccitas dominantur eum subtili substantia et sapor gignitur acetosus. acetosa puocant appetitum quod ex frigiditate et siccitate motum habent ad centrum. Offi primum cibaria ad fundum et sic os stomachi euacuant qui sentiens sitam inanitionem cibum appetit. nam desiderium composita est operatio ex appetitua virtute naturali et aiali sensibili. Item solunt ventrem plenum et constipant in initium. nam subtilitas substantie acetose inuenies multam humiditatem in stomacho incidit eam et subulat et sic eum abilem facit ad fluxum et euacuationem. h quando stomachus est vacuus parua inueniunt humiditatem quam acetosa desiccant. siccitate et constringunt frigiditate. Item opilatotes splenis et epatis aperiant quod in quietate h sube subtilitate humoris in poris aperunt incidunt et dissolunt. Item acetosa spiritalibus obsit frigiditate coartante et siccitate exasperante. Item posita in exterioribus calidos humores reprimunt. Unde tibi inflat et retentione menstruorum vel emorroidarum in calido aceto lota defacili detumescent. De his que supra in tractatu de aceto li. xvij. ubi tractatur de vitibus ervino. De sapore pontico Ca. xlvij

Ponticus sapor fit ex frigiditate et siccitate existente in tercio gradu cum grossa suba. Unde et ponticum appositum lingue constringit et suba intrans poros partes densat. ita accurrit sapor que ponticus appellat. Ad ponticum saporem phiciendum quatuor elementa conueniunt cum maiori inaequalitate. quod dicitur aqua et terra ignis et aer substantiant. Ex forti autem dominio aque fortis fit frigiditas et ex terra multa siccitas. ideo non potest fieri perfecta transmutatio cum ibi sit defectus caloris et humoris. Unde cum frigiditas et siccitas ibi habeant dominium necesse est ut substantia remaneat grossa ex dominio frigiditatis et siccitatis. Habet autem ponticus sapor hoc proprium ut dicitur ysa. quod ponticitas coniuncta cum sapore delectante magis delectat et cum tristate magis contristat. cuius ratio hec est quod ponticitas adiuncta rei dulci et vinctuose si ingrediat poros facit illam dulcedinem ibi diutius commorari et ita firmiter imprimi tunc delectatio diu durat. simile est de humore contristate. Hic dicitur quod caro que ossibus est vicina iocundior est huiusmodi. Ossa enim sunt melancolica. scilicet frigida et sicca. Carove ro in sui natura dulcis est et sanguinea et ita est ibi ponticitatis et dulcedinis mixtio propter quod et maior delectatio. Ideo enim caro ceruina est iocunda similiter bouina quod coniungit ponticitas ex complexionem melancolica aialis et dulcedo ex parte carnis. econuerso est de absinthio et symo terre quoniam eis associat amaritudo magis contristat gustum ut aloe vel aliud simile. Item pontica appetitum excitat et post primum laxat. cur? ro

est compressio cibarioy ad inferiora ad instar toxicularis. ante primum vero constipant quod stringunt nervos et opilat meatus et sube grossicie et frigiditatis et siccitatis quietate. Unde et sumpta cibaria remittunt et exire non permittunt. Item grossicie sua epas et splenem opilant calculum generant colericam et ytaeam passionem excitant. obturando sua grossicie intestina simum ac sumum exire non permittunt spiritalia etiam membra ledunt et quant. quia ea exasperat et desiccant. exteri autem apposita vomunt sedant tumores calidos reprimunt. sanguis fluxum incipiunt atque sustinent nervos percussit dentes exacerbat.

De sapore stiptico. Cap. xlv.

Apor stipticus ex frigiditate et siccitate in mediocri substantia generat ad cuius perfectioy quatuor conueniunt elementa quada pportione inequali. nam aqua et terra ibi predominant h non quantum in pontico. ex aqua autem accidit frigiditas et ex terra siccitas generat. ex frigiditate deprimuntur calor que repressus parua facit ebullitionem. Unde et suba parua resoluit h non primum. Sed ex siccitate aliquantulum condensat. et quod siccitas non potest oino desiccare nec oino primum remanet substantia mediocritas. et ita pars que sapor stipticus causat ex frigiditate et siccitate in substantia mediocri. et in hoc differt a pontico que ex eisdem causis quibus minus remissis in suba grossa radicat. id stipticus sapor sub pontico primum finit ysa. que tantum septem sapor dicit esse differentias. sub pontico stipticum prebedit. Unde finit ipse ponticitas est interia stipticitas. et stipticitas remissa ponticitas. unde non differunt simpliciter finit speciem h solum finit maiorem intentionem vel minorem et ideo uterque conuenit cum alio in effectu h finit minus.

De sapore insipido. Cap. l.

Apor nonus dicitur insipidus siue sine sapore. et hoc potest dici dupliciter scilicet privative et positive. privative dicitur insipidus cuius sapor sensu non potest prebedit ut sapor aque que gustu non percipitur propter eius maximam similitudinem ad organum gustu. quod aqua est simplex in respectu lingue que quatuor recipit in sua pportione. Positive dicitur sapor insipidus que ultra primum gradum ad aliquem interiorey sapor non est sensu determinatus. est et albumen omni cuius substantia est mediocritas et caliditas vel frigiditas primi gradus distantiam sensibiliter non excedit. ita insipida sunt cucurbita. citrulli melones et hmoi. quorum usus plus conuenit medicine quam diete. parum enim nutriunt quod sapor non habet delectabile et suba habet fluxibile. humiditate sua et frigiditate sua sitim mitigant. calorem et coleram extinguunt. fleuma augmentant. et quotidianas febres generant. et omnes alias fleumaticas frigiditas. et humiditas nutriunt vel puocant passionem. Sapor itaque insipidus causat ex frigiditate et humiditate in substantia mediocri ad cuius completionem si cut et in alijs quatuor conueniunt elementa h non equali pportione. quia aqua et aer principaliter. terra secundario predominantur. propter fortioyem ergo frigiditatem et mediocrem siccitatem partes ignee et aeris resoluntur in aqueas et in terrestres. h quia resistit dominium humiditatis non potest compungi ex siccitate. ter-

rea ipsa substantia mediocriā cū dominio frigiditatis et humiditatis que sunt principia istius saporis qui abusive sapor insipidus nomināf. Nec igitur de saporibus simplicibus quod ad eorum differentias et naturas dicta iam sufficiant. que oīa de dictis ysa. cōstan. gal. ⁊ alioꝝ antoꝝ medicine breuiter sunt excerpta. Sunt autē quidam ppositi saporis sicut et mixti sunt colores pariter et odores et hi saporis scōm diuersas cōpositiōnes diuersimode opant qꝫ alio modo sapiūt in solidis. alio mō in liquidis aliter in sensibilibus et aliter in inaiatis. de quibus in naturis et p-prietatibus rerū et corporū aiatoꝝ et inaiatoꝝ in libris precedentibus est ostensum. De liquoribus in quibus fundati sunt saporis aliqua arbitroꝝ hic supplēda que in libris superioribus casualiter sunt omissa.

De liquore.

Lap. li.

Liquor est liquidus humor in plantis et animalium corporibus per digestionem generatus. eliquatus violenta vel natura de suba corporis mixti vel expressus. Quilibet autē humor non vocatur liquor sed solus ille qui artificialiter vel naturaliter liquatur de plantis et rebus animatis vel lac et urina de animalibus vinum et oleum de arboribus. mel de floribus. sicca de fructibus. ceruicia de granis. orizacra de pomis siluestribus et granatis. Et inter hos liquores quidam sunt cōpositi et quidam simplices. nam cōpositi dicuntur que cōficiuntur et diuersis qui parit cōmūscētur. Simples vero sunt que ita permanent sine cōmixtione aliqua. put a suis subiectis primitus pducunt. nullus tamen liquor est simplex absolute preter solam aquam que simplex dicitur. put in elementari permanet puritate. Alii autē liquores omnes si cut et humores ex quatuor elementis constituantur. simplices tamen dicuntur que cum alijs non miscentur. Simples etiam dicuntur in quibus simplices elementorum qualitates et prima ppositiōne dīant. ⁊ que a terrestri feculentia naturaliter vel accidentaliter plus colant. Scōm autē varias cōmixtiones liquorū et qualitatem elementorum pdominantes cōplexiones varios fortunt odores pariter et saporis. Nam illi liquores in quibus predominat calidum cum humido sunt dulciores. in quibus autē calidum cum secco sunt acutiores. in quibus vero preexistit frigidum cum secco sunt acetosiores et sicciores. sed in quibus frigidum cum humido sunt gustum insipidiores ut patet in pitana et huiusmodi. Quidam autē liquores de quibusdam arboribus in alis cortibus per attractionem caloris solaris sponte egrediuntur ut balsamus et terebintina lacrima que calore prius mūdant ⁊ in mirrhe substantia indurantur. Quidam vero de fructibus arborum per expressionem colliguntur ut vinum oleum sicca et hmoi. Quidam vero per exustionem ignis liquidiores partes quorundam lignorum in extremitatibus educentes magno artificio acquirunt ut colophoniam. pira liquida. oleum iuniperi et similia. Quidam autē et herbarum succis exprimentur ut opium aloë et hmoi qui postea calore ignis vel solis desiccant. Et quidam ex rore celi extrema florum perfundentes et sic circa eorum superficiem miscentes apum ministerio pponunt ut mel. Et quidam ex venis terre hauriunt ut aqua salina.

tina. nitrosa. aluminosa et hmoi. de quibus arte vel natura sit sal. vitrum. alumina ⁊ hmoi. De his omnibus liquoribus differētijs. proprietatibus et causis sufficienter dictum est supra in li. xvij. de herbis et arboribus et de eorum succis. et li. xv. de venis terre. ⁊ li. viij. de passionibus aeris ubi tangitur de natura manne et mellis que dicuntur de aere generari. De melle tamen aliqua sunt hic dicenda. et de lacte ⁊ sero butiro que de animalium herbis emunguntur de quibus superius est omissum.

De liquore in speciali. primo de melle.

Capitulum

liij.

Mel ut dicit yfido. li. xx

De mellisse grece id est apibus latine. sicut enim greci apes vocant. nam apum solertia miranda nature artificio parant mella que primitus de rore aeris sunt creata ⁊ in arundinum folijs adiuuenta. vnde et virgilius. Protinus aeri mellis celestia dona. vñ adhuc in india et arabia inueniuntur in similitudine salis ramis ⁊ folijs dependentia vñ dicit idē. Sardum est amarum absinthij causa cuius copia illius regionis apes nutriunt. Dicit autē medici que de re tractant naturis papue. Sali. qꝫ mel puenit et iuuenibus et pfectis viris in quibus abundat calor cibis est inutilis et nociuus. senibus autē que parua vita laborant et frigore dicit cum vino veteri et cibis calidis conuenire. Nuculqꝫ yf. li. xx. c. j. Est itaqꝫ mel liquor dulcissimus a materia purissima arte medicinali generatus cui tamen et ex calore apis mellis substantiam componentis et admixtionem alicuius calidi se cum mellis substantia admixcentis acumen cum dulcedine est admixtum. Vñ et mellis dulcedo ceteris est magis calida sed minus humida ut dicit ysa. Mel igitur cum sit habens multum caloris et aereitatis et minus terreitatis et aqueitatis ppter siccitatem tam terre que ignis. multum habens siccitatis et acuminis et minus frigiditatis et humiditatis et id iudicatur mel calidum et siccum in fine scōi gradus. Tamen que substantia eius est vicina temperamento et mediocritati. multum est mundificatiuum lauatiuum et subtiliatiuum et suo calore grossorum humorum in corpore incisiuum ⁊ humorum putridorum expulsiuum. que enim mel calidum acuminum est pproinquum et id intestinum est pungiatiuum et ad feces expellendas cōmotiuum. Itē talis dulcedo sicut mellis multum est habens acuminis ⁊ caloris non tamen oppilat meatum splenis et epatis. sic et illa in quibus pura dulcedo inuenitur ut dicit ysa. ca. de quatuor differentijs dulcedis et saporis. Est itaqꝫ mel ratione equalitatis et tementi multum nature bene temperato custoditiuum. ⁊ humorum paratorum ad fluxum minimum cohibitiuum. nihilominus est mel nociuum humorum laxatiuum. nam contrarias habet qualitates in effectu. et hoc scōm contrarias materie dispositiones in quas agit. nam nimis laxas reprimat et consistat. nimis dardas diuidit et relaxat. ut dicit ysaac. Est autem mel conseruatiuum;

mundificatiuum. amaritudinis temperatiuum et ideo ponit in medicina ad consuandum et ad mundificandum et ad amaritudinem specierum temperandum vt dicitur in antidoto nicolai. Tamē mel crudum non multum bene despumatum valde est ventosum et inflatiuum. rugitus in ventre generatiuum in malos humores facilliter conuersiuū. splenis et epans viscositate sua opilatiū colere inflammatiuum et febriū diurne inductiuū. spocundrioz extensiuum. yliacis et colicis nociuū. Ad igitur vt dicit Lonstan. et ysa. in diet. diuersas habet actiōes quia in quibusdam salubre est et sanitatis custoditiuum. quibusdam vero stipticum est et morbozū generatiuum. et est veneni occultatiū quia quanto magis rufum tanto magis est calidum et acutum et humorum magis incisiuum penetratiuum et colatiuum. quanto magis est album minus est calidum et acutum et tanto melius quanto dulcius purius et odorabilius inuenitur.

De fauo

Ca. liij.

Fauus a fouēdo est dicitur. nā fauus dicitur mel mixtum cum cera. infra enī cellulas de cera muro artificio cōpositas apes mel recolligunt et eius liquorem substantiam intus fouent et sic dicit fauus quasi fouus eo. q̄ mel foueat et contineat intra se. Vel fauus a fauore ē dicitur. nam valde fauorabilis gustui est et delectabilis ad edendū. Vnde fm yfido. li. x. fauus a fagin grece dicitur quia magis comeditur q̄ bibitur. fagin enī grece est comedere latine. Quidam autē vocant mel fauum a cera eliquatum et optime depuratum i quo summam dulcedinē gustus experit. fauum mellis petitur requirit maxie aial qd̄ ab amore mell. melora d̄z. Vñ a melle mel? vñ melora dicit? vt di. hugui. Siliē vsus sup oia mel diligit et p fauis extrahēdis nō sine sui discrimine in arbores altas scandit. Aliquotiens autē inter fauos vt di. Aristo. li. viij. in p̄fundo aluearis generat quidaz vermes parui sicut aranee et quando crescut faciūt texturam circa fauos et dominant sup totā aluear. et ideo putrescit mel r̄c. Itē ibidem. bonum est mel quod extrahit de noua cera nam mel quod diu manet in cera antiqua rubeum fit. et corruptio illius mellis est sicut corruptio vini i vtribus et ppter hoc debet extrahi. et est mel bonus quando est simile auro vt di. idem. Item dicit idem q̄ apes sedent sup aluearia et sugunt quod est supfluum in fauis et dicit q̄ si non facerent hoc corrūperet illud quod est in fauis et generaret aranea et sedent sup fauos et sollicite custodiunt ne illa aranea inualeat et si inuenerunt eam fit eis cibo aliter autez omnes moxerentur.

De mulsio

Ca. liij.

Mulsū ē potio vel poticulum ex aqua vel vino et melle cōmixtum quod greci mellirati vocant. sicut et ydromel quod ex melle et succo macianoz est cōmixtū sicut et rodo mel dicit eo q̄ succo rose mel miscet.

De medone

Ca. lv.

Medo vel medus quasi melus dicit. et est potus pfectus ex melle et aqua optime confectus ē. decoctus. qui si crudus fuerit et mel minus despumatum inflationem generat in ventre et rugitus et durissimas torsiones et quia de facili resoluitur in fumos caput petit et diuersas et ingerit passiones. Bene vō decoctus et defecatus gustum delectat. vocem clarificat. arterias gutturis et cannales pulmonis mundificat. cor lentificat et confortat. corpus nutrit et impinguat. epancis tamen et splenetis et calculosis minus ppetit quia meatus stringit et oppilat quandoq; enī mirto et alijs herbis aromaticis p̄dit vt sanior reddat et odorator et diu turnius custodiatur.

De clareto

Ca. lvj.

Claretū ex vino et mel et speciebus aromaticis est confectū. Mā species aromaticæ in subtilissimum puluerem continentur et in sacco lino vel mundo cum melle vsu cara reponunt. vino autē optio p̄fundū et r̄p̄fundū quē admodū fit luxuria. et tādū renouatur perfusio donec virtus specierum in vino incorporatur et optio clarificetur. vnde a vino contrahit fortitudinem et acutem a speciebus autem retinet aromaticitatem et odorem. sed a melle dulcedinem mutat et saporem.

De pigmento

Ca. lvij.

Pigmentus vt dicit hugu dicitur quasi pilis mentum quod sc̄z ut pila est contusum. nam in pila species aromaticæ aguntur et quibus arte pigmentaria quedam delicata pocula et electuaria conficiuntur. vnde et pigmentarij dicunt qui species vendunt. conterunt. cōficiunt et componunt.

De oximelle

Ca. lvij.

Oximel dicitur acidus mel eo q̄ ex aceto et melle eius materia conficiatur. Mā primo acetum cum herbis necessariis et radiabus diureticis diu decoquitur. colato aceto mel purum et optime defecatum additur et ad lētum ignem vsq; ad spissitudinem iterum decoquit et bullitur ac depuratur cum albugine oui cum aceto distemperato et in oximelle parum decocto. nam omnes immundicias mellis et herbarum ad se attrahit albumen oui et supernatando vsq; ad oximellis superficiem secum duat quas immundicias cupenna pigmentarij seu medicus caute remouet et deponit et sic oximel in pitide manda reponit. Datur autem cum aqua calida ad materie compacte digestionem. mollificationem. diuisionem. mundificationem. poroz apertionem et opilatiū dissolutionem posset enim medicina de facili inducere periculum si non prepararetur ad facilem educationem et cum oximelle non precederet digestionem. Consimili arḡ et ad consimiles vsus de aqua et iucara cū diuersis

Speciesbus sit syropus nunc violaceus et laxatiuus
nunc roseus et pſtipatiuus nunc simplex. nunc ppositus.
De cera. Capitulum. li.

Cera est fex mellis in

ter cuius substantia liquor melleus ab ap-
pibus est collectus. Corrupti autem ipſi mel ut dicit arif.
li. iij. qm̄ nimis diu cum cere fecibus admisceat. et ideo
qui vult mel in sua puritate referuare debet ipſum te-
peſtine a cere substantia separare. Habet autem hoc ce-
ra ppiu qd inter oim liquoris feces superenatat. et cum
caleſcit ad fundu non descendit sed potius qrens su-
perficie surſus tendit. et hoc faciunt pres ignee et aeree
que in eius substantia dominant. Vnd cera in aqua
calida resoluta deorsus premit aqua et per eius pſfici
em se diffundit. nam multu habet aeree leuitatis ratio-
ne cui sic aſcendit. Cera autem quato est recentior tanto e-
odoratioz ductilioz purioz. et ad diuerſaru impressio-
nu et figuraru susceptione aptioz et taz forme susce-
pte qd scripture in ea impressae est durabilioz. et talis
cera virginea appellat. Et insup cera multis vsibus
necessaria atqz apta. valet em in medicinis in pfecti
ombus varijs et vnguentis. Nam virtute habet cale-
factiuu. resolutiuu. aperiuu maturatiuu. attractiuu
euaporatiuu et coſumptiuu. valet etia ad lumis nu-
trimentu. et ideo cera seruit in deoru templis et aris
et in mensis dnoz. Vn a cera vel a cereis dicunt ce-
rimonie qz in temploz cerimonijs cerei seruebant
et ad huc offerunt ut dicit bug. vñ qui seruiunt de
candelis cereis in ecclesia dicunt ceroserarij. sicut q
seruiunt in regu et pontificu anlis punicerij nominan-
tur ut dicit idē. Sigillis etia cereis ſe muniant et ſi-
gnant ac secreta occultant. p uilegia pfirmant. La-
bule cera simpliciter vel colorata replent et ornant in q
bus variaru litteraru caracteres ſili officio vel in
ſcribunt vel etia coplantur. Panni quoqz linei ad
vſus varios incerant. Libros etia inuolatos tntos
reddit ne aqua vel pluuia pſundunt. nam cera qua-
dam habet vntuoſitate p quaz humida fugat. et p
panoꝝ poros ſtillicidia penetrare non pmitit. i calo-
re liquat et deficit. sicis vo et asperis inherescit. et io
humectat ſigilla ne adhereat cera illoꝝ ſris et figuris
De cereo. Capitulum. li.

Cereus per deriuatio

nem a cera a qua formatur est noiatas ut dicit
Zli. li. xx. de quo qdem ait sic. hic cera nocturnos p-
ſtabo cereus ignes. Subducta luce altera sum tibi
lux zc. Nam ad hoc est vſus cereoꝝ ut ex eoꝝ lumi-
ne ea que sunt in tenebris appareat et luceſcat in ce-
reo. In cereo autem tria attendunt. ſ. materia. vſus. et
diſpoſitio ſue forma. Materia vero triplex est. nam
p materia hz licnu ſive lignu ut dicit Zli. ipz cera
atqz igne. Lignum qui et licnus dicit ſilu et ſtupereꝝ
et totius cerei ſubſtramentu. cera q circūuoluū est
lumis nutrimentu. Ignis q ſupponit ſive ſic accen-
ditur vtriuſqz est ſuus et coſplementu. nam agēs in li-
cnu mediare cereo couertit vtrūqz in ſua ſimilitu-
dinem. vñ indisperſa natura mirabile inter ſe habet
apuliſſimā vniōē. forma et diſpoſitio eius pyrami-

dalis a lato incipiens et cum differentialiter conuer-
tens. Vſus eius est ut illuminatiois gratia cande-
labro affigatur vel clientuloꝝ vel ceroferatioꝝ ma-
nibus ante dominos deferatur.
De lacte. Capitulum. li.

Lac est liquor dulcis et

candidus in mammillis p actione caloris ex san-
guine generatus. Vel ut dicit Arist. li. xvij. Lac est
sanguis decoctus digestus non corruptus. Quis est fetus
ppter magnitudinem non potest nutrire p umbilicū ppa-
ratur ei lac a natura ex sanguine menstruo repulso
ad mammillas ubi digerit et decoquit. et ex albedine
glandularū mammillarū in cōcoris spēm trāsmutat ut
dicit conſtā. li. xij. Eade est em materia mēſtrui ſan-
guinis atqz lactis et io natura creat lac ppe cibū nati-
q cibatur extra. non ergo dicitur lac an tps plus nec post
multu nisi accidat p natura. In illo ei tpe coſpecta-
ctis digestio in aialibz q hnt tps vnicum ſtatutu ad
parienduz h in mulieribz diuerſificat. et ppe hoc dicitur
eſſe bonū lac neceſſario p ſer mēſes. et eſt lac dulce
qm̄ eſt bñ digeſtū et ſuit neceſſario ppe cibū aialis q
eſt dulcis. cib⁹ em oim aialiu non eſt niſi dulce et val-
de digeſtū ut dicit idē ibidē li. xvij. Itē dicit arif. li.
vj. aialia ouātia non hnt lac neqz mammillas. et in oſſi
lacte eſt acqſitas tenuis et ps groſſa q caſe⁹ dicitur. et lac
quātūcunqz eſt ſpiffi⁹ tāto caſe⁹ et lac aialiu carentiu
dētibz ſupius coagulat. lac vo aialis non hntis dētes
in vtraqz mādibula non neqz ei⁹ ſepum. et lac bmoī
aialis eſt dulce et tenue ut lac cameli et eq⁹ et poſt aſi-
ne. Itē idē ibidē. in qbusdaꝝ regiōibus non expectat
capiarū impregnatio h accipit vitica et cuz ea fricat
māmilla et erit bit pimo ſanguis. deinde quaſi ſani-
es. et poſt lac bonū non peius lacte impregnaturū et
nullū lac eſt in mammillis maris generaliter qꝝuis ali-
qm̄ accidere videat aliter. Quēda autem herbe hnt bu-
moꝝ lacteu ut titinallus et quedaz arboꝝes ut ficus
cui⁹ lacte ut dicit arif. lac aialiu coagulat eſt. et lac
canū ſpiffius eſt oim aialiuꝝ ppter lepoꝝ et porcoꝝ
Eſt autē maxie ſpiffus in partu h poſt ſubnūat. ut di-
cit arif. li. vj. in ſine. vacca ante partū non habet lac h
poſt bonū habet ſed cū pimo coagulat ſit quaſi la-
pis. et hoc accidit quādo cuz aqua cōmiſcet ut dicit
idē ibidē. Itē idē li. ix. qm̄ puer nutrit lacte calido dē-
tes eius citius oriunt. poſt ptuz autē et mūdicatōne
lac mulieris multiplicat. et qdaz mulieres hnt ſoluꝝ
lac in cono mammillarū. et qdaz in alijs pnbz iparuꝝ
et qm̄ lac non bene digerit coagulat et māmille indur-
reſcūt qm̄ tota māmilla eſt valde mollis et ſi ſupue-
nerit aliqs pilus accidit magna infirmitas et diceꝝ
pilofa et non ceſſabit dolor quouſqz exeat pilus cū la-
cte. aut quouſqz putrefiat et exeat. et buꝝ lac erit non
inuenit generalit mēſtrui. Quēdam vero lactātes
mēſtruat cū fuerit eoz ſanguis humid⁹. et qm̄ pueri
lactant ſanguine groſſo et multo accidit eis ſpaſm⁹
et ſi fuerit lactās corpis fertilis tūc nocet multatudo
lactis et mulier nigra nutritibilis et melius habz lac
qz alba. ut dicit idē. Conſimiles ppietates lactis et
multas alias recitat yſa. in dieꝝ. vbi ſic dicit lac ingit
generaliter diuidit tripliciter. aut em eſt dulce exiēs

noniter a māmiliis. aut est acidum siue acre (az dia
mulum. aut est inter vtrūq; mediocre. Dulce autē
est magis sapidus vicinū sanguini et amicu in ipsuz
defacili cōuerſiuū. et ideo laudabile est ipius nutri-
mentū. Est aut cōpositū ex tribus substātijs in vir-
tute et actione varijs et diuersis vna subtiliatua et
mundificatiua. altera vero grossa et oppilatua. ter-
cia est mollificatiua et extenuatiua in sub aquosa et
serosa acuta est et subtiliatua. grossa et caseosa. frigi-
da est et grossa et id oppilatua. butiroſa vero est vir-
tuosa et mollificatiua. vñ lac cū sua suba aquosa et
acuta est grosso:ū humorū incisiuuz et subtiliatiuuz
viscerū lauatiuuz intestinoꝝ mordicatiuuz. ventris
solutiuū et fecis defacili expulsiuū corruptoꝝ humo-
rum interius in corpe et exteri? absterſiuū. venaruz
penetratiuū oppilationū splenis et epatis apertiuū
et maxime si fuerit ex aialib? calide cōplectidīs vt ex
camelis et tale lac est ydropicoꝝ iuuatiuū vt bi. idēz
et sequit. Lac itaq; laudat. le et suis trib? substātijs
tpatum. sua aquositate est mēbroꝝ mūdificatiuum
sua butiroſitate est veneris repugnatiuū. et mēbroꝝ
humectatiuū. sua caseitate abauoꝝ ex officio stoma-
chi ad fundū depressiuuz. Est et alia laus lacus. qz si
tpate mūdato pu? corpe accipiat corpis ē laudabili-
ter nutritiuū. et siue substātie sanguinē assimilatiuū
Si aut a corpe nō mūdato vel tpe nō cōgruo accipi-
atur in malos humores quos inuenit est cōuersiuū
et ipoz augmētatiuū. in fumos calidos resoluitur et
sic erit doloris capitis causatiuū. et si febris materiā
inuenit erit caloris febrilis inflammatiū. vel si calo-
rem naturalē inuenit debilē defacili aceſcit et fiet i
stomacho acetosuz. naz qñ est humor nimis et pnis
calor acetositas vel putredo fleumatis generatur. et
ideo lac nō est frequēter sumendū nisi corpe existēte
tpato et stomacho inano. nam si corpus a putridis
humorib? et colericijs fuerit vacuū et depuratū si lac
bene digestū fuerit multū et bonū prebebit corpe
nutrimentū laudabilē generabit sanguinē. carnem
augmētabit. humectabit corpus et exterius in supfi-
cie faciet tenerū atq; pulchrū vt dicit idēz. Itēz dicit
idēz. Rufus lac inq; bibētes ieiunos esse conuenit
et calidū esse qñ vberibus est vicinū nec est aliquid
comedenduz quousq; lactis subba digerat oporet
etia vt labor et mor? nimis caueat quousq; descē-
dens ad decoctionis locū digerat. qz ex inordinato
motu et calore nimio subito generato eius vinctuo-
sitas in fumuz nociuū resolueret et grossiori pre re-
manētē indigesta multuꝝ corruptio generaret vt
dicit idēz. Electū aut lac vt dicit debet habere quat-
or qualitates. colorē. odorē. liquorē et saporē. Colorē
albissimū clarum a citrinitate et rabore et liuiditate
maxime alienū. odorē gratū ab horore et grauitate
remotū. Liquorē inter subtile et grossum mediū cu-
ius mediocritatis signū est si gutta sup vnguē posi-
ta remanet cōtinua et non liqueſcit cui? gutture for-
ma inferius est lata et superius est acuta. Saporēz ha-
ber acceptabilē qñ nec amaritudie nec faldedine nec
acedine est admixtū. Inter oēs aut istas differētijs
lactis sens. neū magis credit esse tpatum. qz omne lac
naturā et cōplexionē aialis cuius est naturaliter imi-
tatur. et ideo qz humana cōplexio maxime est tpata

ideo et muliebze lac maxime est temperatum ppter
qđ maxime est nutritiuū humectatiuū et asperitanti
anguloꝝ oculi potuisse mitigatiuū. Et quicqd de
bonitate lacus supradictū est totū pcurrit in h lacte.
De lacte camellino. Capitulum. lxiij.

Ac camelinū ex ania

is calida cōplexione ceteris est magis calu-
dum et plus subtile et minime vinctuosius et minime
nutritiuū diureticū et opilationuz apertiuuz et ideo
ydropicoꝝ ex opilatione est potissime iuuatiuum
Naz camelus nature est calidissime ppter qđ calor
dominās sanguinis attrahit vinctuositate. Luz igit
lac nihil aliud sit qđ sanguis secundu decoctus sapor
sanguinis cameli saluus est et acutus et ideo humor
est incisiuus subtiliatuus et grossiciei attenuatiua
Quere supra de camelo in tractatu de animalibus.
De lacte vaccino. Capitulum. lxiij.

Ac vaccinum lacti ca

melino est oppositū. Naz vacca non habet
tantū caloris vt sanguis attrahat vinctuositatem. et
ideo et lac sit valde vinctuosus. et maxie nutritiuuz.
plus enī nutrit lac vaccinū qđ peccorinū cū sit magis
calidū qđ vaccinū cuius ratio est vt dicit idē qz cum
lac vaccinū nō tantū habeat caloris quātū peccorinū
pua vinctuositas sibi sufficit et tota illa remanet in la-
cte et eruperat caseitate. et ideo magis nutrit. qz sub
stanna vinctuositatis nutritibilis est qđ caseata. qz ca-
lidior et humidior et calora sanguis vicinior. facilius
in sanguis mutacionē. et illa vt dicit antiq melius
et citius nutrit qđ citius et facilius in sanguinē com-
mutant vt dicit ipidē. lac tñ pingue meli? nutrit qđ
ipā pinguedo qđ calidior est qz suba lactis hz aquo-
sitate liquida subliantē interiora corpe penetrantes
Sed sola pinguedo aeritate sua supnatat. ppter hu-
miditatis siue substātijs grossiciei cito coagulate li-
durat. et ideo lac vaccinū sua aquositate ad interiora
penetrat sua vinctuositate calorē naturalē roborat.
caseitatis siue paucitate naturā multū nō aggrauat.
sed pot? adiuuat et sustētat vt dicit idem. Alio ergo
modo est lacte vtendū ad nutriendū. qz tūc trib? et
substātijs pariter est vtendū. Alio mō ad mūdifican-
dum et calorē mitigandū qz tūc ferocitatis liquamiē
est a butiroſitate sequestrandū. Alio mō calefacien-
dum et humectandū et tūc butiri vinctuositate ē vtē-
dum. Lactis enī vsus cōsiderat fm subtiliatatem et
grossiciei et mediocritatē vt dicit idē. Subtilitas aut
attendū in substātia et in actione. In substātia illud
melius qđ cōplexioni hūane vicini? ē vt lac femine
um qđ tanto est valius quāto māmille est vicinior
efficacius est enī cōtra venena. contra renū et vesice
mala. cōtra pulmōdis vulnera sinuū. si multū aerem
nō tangat et eius virtutē aeris qualitas non immu-
tat. Subtilitas vero in actiōe qñ eius butiroſitas cū
caseata sepatur. et aquositas tūc cū acutie augetur
vt patet in camellino qz minime nutrit. calore tamē
suo et subtili liquore ydropicas subuenit et succurrit
lac vero grossissimū est vaccinū et minus ceteris
liquidū et aquosum. minus acutus et minus buti-
rosus. Vnde bene nutrit. stomacho cōuenit. mem

bra confortat. calorem epatis et stomachi refrigerat corpus impinguat et augmentat. vulnera intestino- rum et matrici sanat. Est autem tanto melius et salu- brians si lapidibus fluminalibus accensis et intus extin- ctis tota aquositas p parte maxima consumatur.

De lacte caprino. Capitulum lxiii.

De lacte caprino inter pre-dictas differentias tenet mediū. qz in iuis tri- bus substantijs post feminē esse dicit ponslime tpa- tum. et ideo cōtra pulmōis vulnera et renū ac vesi- ce vicia cū zucara multū confert. Lius serū a caloz et butiro sepatum maxime est colatum mūdificatiūz et colere repressiūz. Lac autē caprinū p se multū bibi- tum in stomacho defacili coagulatur et ideo ne noce- at cū modico mellis et salis gemme temperet et nun- q̄ coagulabit et si incepti coagulari in stomacho dis- soluet. Et qz capre pascunt siccis et ramozū extremi- tatibus earū lac minus est aquosus et magis supri- cum et stomacho pgrū. Naz lac ex pascuis diuer- sificatur. Naz que pascunt siccis et ramozū extremi- tatibus lac facit aquosus et subtile et stomacho est noci- num. Que vero herbis laxatiuis. lac facit modifi- catiūz et neruozū pūgitiūz et est nociūz et laxatiūz.

De lacte pecorino. Capitulum. lxx.

De lacte pecorino magis calidū et siccū q̄ vacinū minus habent butirolitas et plus caseitatis et ideo minus nutrit nec corpū cōuenit vracinū. Monstrat autē hoc ex grauitate suis odoris. Naz vt dic gal. lac pecori- num in odore est grauius q̄ vacinū et ideo magis flegmaticū. magis autē nutrit q̄ caprinū h̄ min⁹ q̄ vacinū. Vñ min⁹ est temperatiū q̄ caprinū.

De lacte asinino. Capitulum. lxxj.

De lacte asinino est tempe-ratū et nutritiūz resumptiūz vētris. in reso- lutūz et neruozū remolitiūz et mēbrorū siccitate et caloze induratoriūz humectatiūz. pectoris inua- niūz et tussis et anhelitus difficilis mitigatiūz vū- nerum renū et vesice curatiūz.

De lacte caballino. Capitulum. lxxij.

De lacte caballino vicini-tatem habet ad camelinum in subtilitate et acumine in caloze. in apostematibus matrici est iu- uatiūz. apertūz et menstrualis flurus prouocati- num si causa menstrualium calida sit et sicca. quam proprietatem habet illud lec ab omni lacte alio sepa- ratam vt dicit ysa.

De lacte porcino. Capitulum. lxxij.

De lacte porcino secundum ysa. Est subtile et aquosus quia ex sua frigiditate incoctū remanet et indigestum. et ideo si fin medici- nam accipiatur paruum aut nullum confert inua- mentum sed si fin cibum cum succo ordei sit coctus bonum generat humidum nutrimentum vt dicit idem.

De lacte animalium. Capitulum. lxxix.

De lacte animalium partui

valde vicinum est subtile et aquosum. quia aquae humores adunantur in animalibus tempo- re partus qz os matricis clauditur et lac aquosus hu- moribus commiscetur. et ideo eo tempore est nocius vomitus et fastidij. puocatiūz asperitatis remol- litiūz et yllorū stomachi lubricatiūz ventris laxatiūz durū ad digerendū et supiciū et in sto- macho coagulatiūz et pessimarū infirmitatū ge- neratiūz et ex fumo ascendente cerebri pūssiuūz et doloris capitis causatiūz. fetoris dentium et an- belitus induciūz. Vnde si lac fuerit corruptum vel plus debito assumptū vel alio modo vel tempe- q̄ expedit sit acceptū multarū infirmitatū est gene- ratiūz malozū humorū et lumbicorū est nutritiūz bonozū humorū est corruptiūz. arenarū in vesica et in renib⁹ adunatiūz et putrefactiūz. caloris natura- lis debilitatiūz et inaturalis caloris ac febrilis infla- matiūz gingiuarū et dentū infectiūz. pustulaz pel- simarū et scabiei in paruulis causatiūz rugitus et venenositas eritatiūz. m oppilationūz remis et e- patis effectiūz. stomachi grauitatiūz et lubricita- te sua cibariorū ante digestionem expulsūz. et sic lienterie induciūz. Naz et multas alias indu- cit lactis corruptio passiones. sed hec de lacte bono et malo nunc dicta sufficiant.

De fero. Capitulum. lxx.

De fero est lactis pars

aqueosa a lactis alia parte p coagulū seque- strata. naz coagulū pres bytirofas et calozas simul iungit et ab eis qd liquidus est et aquosus diuidit et discernit. Cuius effectus supius recitauit. habet enī virtutē putredinis lauatūz. nam intestina lauat et vulnera intestinozū lauatūz. acie colere rubee mitiga- scabie et impetiginē mundat. splen et epar deoppilat. Que re supra in primo fin ysa.

De butiro. Capitulum. lxxj.

De butiro a buendo id est

psuadendo est dictum vt dicit bug. sua enī vinctuositate et humiditate habet imbucere et psu- dere corpa que cōtingit nam butirus est flos lactis. multū h̄ns caliditatis et humiditatis cū dñio acrita- tis ratione cui⁹ habet multū vinctuositatis. est enim butirofa substantia naturaliter calida et humida vi- scosa et vinctuosa humane cōplexioni vicina vt dic ysa. vnde sepe comestus stomachi est humectatiūz ventris solutiūz maxime si recēs fuerit. et ideo anti- qui vt dicit idem assimilauerunt butirū oleo mixto pinguedini dicentes qz si quis acceperit valet scra- tui de pectore et de pulmone maxime si ibi fuerit a- postema. quia pprie est maturatiūz et humorū dis- solutiūz et supfluoꝝ pectoris mūdificatiūz mari- me si cū melle vszucara comedat. Si tūc minus est maturatiūz et recreationis ampli⁹ inuatiūz vt di- cit idē. subdēs ibidē. Butirum repugnat venenis. mēbra humectat. asperitates colorūz eius lotura mollificat et emūdat apostema dissoluit et maturat.

Vulnera pulmonis gutturis et pectoris mire sanant
renū et intestinoꝝ mēdīsuras mitigat nervos idura
tos et cōtractos seu spasmatos mollificat atq; laxat
vt dicit idē. Dicit autē autē. qd cōtra venena interiꝝ
sumpta singulare presidiū est. si intoricatus butiriꝝ
in lacte calido resolutū bibat in magna quantitate.
nā vinctuositate sua oppilat meatus ne ad cor ascen
dat subito vis venem. Præterea venenositate totaz
ad se trahit et ipsam inuiscat. p vomitū euacuat. de
de corpore et educit vt di. idēz. fit autem sic flos lac
tus siue supenatās pinguedo. recolligit in vase mū
do et cū quodā lato ligno rotundo et pferato diuis
sime pcutit p violentiā et mouet et quo motu calor
nālīs in substantia lactis excitatus et cōfortat⁹ totaz
vinctuositate insiml⁹ recolligit. q̄ sua leuitate suspiciē
petit. serosa vō aquositas cū partibus caseatis infe
rius descendit et butiro tāq̄ substantie nobiliori cedēs
fundū petit et illa butirosa substantia que enatat i su
p̄ficie recolligit et ad vsus varios et necrios in vase
mūdissimo referuat. qd̄ quato recēt⁹ tāto ē saporos
sius. et gustui delectabili⁹ inuenit. Est autē in pnci
pio molle et liq̄duz sed p̄lati calore nālī p̄ hūidas
ptes inualescēte et eas cōsumēte mediocriter indure
scit. Vñ hū et mūde reficit et nutrit et pulmēta loco
saginis vel olei bene cōdit. Salī autē aliq̄ntuluz vt
meli⁹ pferuēt et vt ei⁹ potēntialis hūiditas siccitate sa
lis tpeē insup vt ei⁹ saporositas augmētē. Mā gu
stu in sapore ē magis gratū qm̄ mediocritē ē salitum.
Qñ nimis antiquat⁹ eius sapor: cū odore diminuit⁹
et in granē odorē et saporē gustui horribilē trāsmuta
tur et tūc nō valet ad cibaria cōdienda. Valet tñ ad
varia medicamina et vnguentā. q; sepe accidit id qd̄ nō
cōuenit gule pgruit tñ nihilomin⁹ medicine alicui.

De caseo.

Capitulum. lxxij.

Caseus vt dicit Isid. li.

Casea carendo est dictus eo qd̄ tamdiu in va
se premū quousq; sero careat et a lactis aquosa sub
stantia separet. Vñ dicit caseus q̄si carēs eo qd̄ qñ
qz est siccus humore carēs seu liquore vt dicit idēz.
fm̄ Aug. vero case⁹ a cadēdo ē dictus eo qd̄ defaci
li cadit et recedit. cadit et labit inter digitos faciēns.
Est autē caseus fex lactis. naz vt dic̄ ysa. caseata suba
lactis frigida est et grossa et ad digerendū dura. tar
de enī descendit de stomacho et magis attinet s̄pti
citati q̄ solutiōi et est grauis stomacho et epati reni
bus et spleni maxie si illa loca fuerint opilationib⁹ p̄
parata et calculos in renib⁹ generat. et ideo pp̄ ista
mala accidētia dicit cōstan. qd̄ oīs caseus vniuersali
ter est malus. tñ caseus qui lacti est vicin⁹ minus ē
nocuus. Vñ distinguit ysa. inter recentē veterē et
mediocrē. Recēs caseus qz adhuc recens nō malos
generat humores. qz adhuc retinet partes dulcedis
et aquositate ipsius lactis et ideo ad digerendū est
facilior et ad nutriendū laudabilior. et ventris solu
bilior et maxime si nō fuerit salutus. qz salūdo ibi sa
porem aufert et dulcedinē. nam nimis salus nimis
est delicatū et stomacho ē nocu⁹. carēs omni sale
magis est nutritiuus et corpis humectatū et magis
carnis augmetatiuus. stomacho tñ est nocuus et d̄
facili in fimositates resolutiuus si stomach⁹ fuerit

calidus. Si vero fuerit frigidus in acetositate est de
facili conuulsū et mediocriter ergo salus melius de
geritur et minus stomacho est nocuus. sine sale enī
defacili est acetosus. nihilus vero salus stomacho sit
moficius et sanguinis incensiuus.

De veteri caseo.

Capitulum. lxxij.

Cetus autē caseus est a

et ad ercundū de stomacho nimis dur⁹. qz si lactis
aquositas est acuta. acumen tñ et siccitas coaguli ei
dominant. Vñ et subtilitate erit et ideo sup̄fluitas
corpis nō ita inde subtiliat sicut alijs subtiliātib⁹.
Vñ duobus modis nocet corpi. qz eius corruptio
et grossitate nutrimentū sup̄fluitatē ingrossat et corru
pit stomacho nocet qz p acumen coaguli repugnat
omnibus alijs de iunātib⁹ et in nutrimentū peius ip̄a
iunātia traducunt. Vnde si in corpe inuenient gros
sos humores in renib⁹ et in vesica lapides parit. gros
sos enī humores calidos et intensos coadunat et cō
pingit. Est ergo vitandus ita vetus. nullū enī pfer
uamē neq; nutrimentū nec obedit digestioni nec
bonū generat sanguinē nec ventrem humectat nec
viriā puocat. Sed inuentā humiditātē cōstringit
et desiccit. omnis itaq; caseus vetus durus siccus et
spongiosus p̄ siccitate. et porosus ad rūpendū faci
lis. nihil bis vinctuositas et humiditatis corpi est
nocuus. minus autē est malus vinctus caseus vel af
sus q̄ oculatus et porosus. naz constrictio substantie
est signū humoris et vinctuositatis. Qui autē porosus
est minus est malus qm̄ est recēs q̄ cū nimis est ve
tus. qz vt dicit dias. caseus recēs humectat vētrē. ve
tus stringit. maxime elixat⁹ vel si ab aqua abstract⁹
assef et maxime si ante prandū assumat. meatū enī
stomachi sua grossitate obturat et cibū descendere ad
intestina nō p̄mittit. post prandū autē sumptis ci
baria cōp̄mit vt torcular et ad locū eritus descēde
re cōpellit. Caseus inter veterē et nouū mediū mul
tum est nutritiu⁹ ppter eius saporositatē et grossitātē
et qz calore naturali velociter indurat. quāto autē ca
lor naturalis ei dominat⁹ magis tanto plus et fort⁹
indurescit et magis mēbris inherecit. Mucusq; ysa.
in diet. s. fm̄ autē dias. et aut. li. iij. quādo erit in lacte
multū casei plus erit cibi. Est autē caseus fm̄ diasco.
veneno cōtrarius. Māz grossitie sue et butirositate
opilat meat⁹ venaz et nō p̄mittit ad cor ascēdere vim
veneni. Caseus enī recens appositus calidus extra
bit venenū a moribus venenatis et huius signum
est. qz appositus sup̄ morsus rabidi canis aut serpē
tis tetus candor casei cōuertit in liuorē. Valet etiāz
cōtra antracē et alia apostematata venenosa vel extra
suppositus vel comestus. In multis etiam alijs cō
uenit medicine vt dicit idem.

De coagulo.

Capitulum. lxxiij.

Coagulū est lac in quo

quandam animalū stomachis inspissatūz cui⁹
virtute lac alioq; animalū coagulat in qua parte bu
tirofa cum caseata aggregata pars serosa et aquea a
partibus alijs sequestrat vt dicit Arist. li. iij. Quan
to inquit lac est spissius tanto caseatius et coagulati⁹

ad lac animalis carētis dēnbus in superiori mandila coagulat. Lac vero animalis habētis i vtraq; sic nec eius sep̄. Itē idē dicit. Lac coagulat ex coagulo et lacte ficuū qm̄ lac ficuū aggregat in lana deinde abluē illa cū modico lacte et citius illud lac aduiscet cū residuo et sic totū coagulat. Itē ibidē coagulū nō inueniē nisi in ventre sugentū ad huc ruminantū. in illis q̄ nō habēt dētes in vtraq; mātibula isī in lepore. quanto cūq; aut plus vetustatē erit mens et valēt p̄ fluxum vētris maxime lepous parui cerui vt di. idē arist. Itē li. xvj. dicit accidit lacti q̄ coagulat p̄ coagulū qm̄ coagulū ē in lacte i q̄ ē calor vital. et iō adiuuat et sustentat lac sic maris sperma iustat mēstrualē sanguis femie i matrice qm̄ nā la nis et sanguinis mēstrui cadē sunt vt dicit ibidē. De coagulatione dicit ysa. s. de caseo. Coagulū inqt coagulat v̄tute sui acuminis et caloris atq; siccitatis bi dominātis quibus sua humiditas finitur. et q̄ nā coagulū sit in omni caseo minus sentat in recenti p̄pter multitudinē sue humiditatis. Coagulū itaq; in stomacho lactantis aialis et ruminantis inuenitur cū quo sal admiscetur. et sic sup̄ ignē in fumo deiccat et indurat. cuius modica particula cū in paulo lacte tepido resoluta ē cū residuo lacte admixta totū coagulabit quod est coagulabile et cōdensat. Vñ patet q̄ cōsimilis virtus lauat in substantia coaguli qual̄ inest substantie feminis masculi vt dicit Arist. auicē. ysa. et alij. et hoc dicta de liq̄ib; nūc sufficiant.

De diuersis humoribus.

Lapi. lxxv.

Quoniam autem quedā virtutes tam humoribus q̄ liquoribus et rebus alijs inherentes de quibus hic breuiter aliqua inferemus nam fm̄ diuersas cōpletiones et virtutes diuersis rebus dominātes diuersimode reperiunt operationes: vt est virtus apertiuā maturatiua mundi ficatiua tē. apertiuā itaq; virtus operatur p̄ calidū et siccam cū subali substantia vt patet in cepis vel succo porri et in alumine et huiusmodi. ex quoz cōfectione aperiant orā venarum et emoroides puocantur vt dicit constā. It̄ rarefaciua virtus operabit p̄ calorem et humorem. nam calor rei substantiā penetrat et dissolūdo humiditatē sibi obediētes aperit et dilatat vt patet in malua et sambuci mediano cortice et huiusmodi. que bullita in oleo cutē rarefaciūt et extendunt vt dicit idem. Opilatiua virtus operatur p̄ frigiditatē et humiditatem cum obusa substantia vt patet in diaganio albumine oui et pulleio nā beuiscositate et obtusitate substantie poros replēt et frigiditate constringunt. Inspissatiua virtus operatur p̄ frigiditatē et humiditatem vt patet in mandragora que imposita sup̄ cutem ip̄m inspissat vt di. idē nā frigiditate constringit p̄s humiditatis liquidiores. Vnde humiditas petens centrum reddit substantiā cōpactiorem p̄ p̄sequens spissioiem. aliquando autē operat p̄ calorem et humiditatem. nam calor consumit partes liquidiores quibus consumptis partes terrestres reddunt spissiores. Induratiua virtus operat p̄ frigiditatem et siccitatem quia vtraq; qualitas mouendo ad centrū totam substantiā reddit duriorē. qm̄q; autē operat p̄ frigiditatem et hu-

miditatem frigiditate partes liquidas constringente vt patet i gelu et i glacie. quandoq; est p̄ calidas et siccas partes terrestres cōpingendo et per cōsequēs indurando vt patet in latere et in luto asperatiua virtus operatur per glozem et siccitatem cum grossa substantia. Nam calor quod est subtilius cleuat et mouet ad circūferentiā et illud acuit in conum. quod vtro grossius et siccus tendit ad centrū et sic fit tota substantia inequalis que inequalitas est causa asperitatis p̄pter hoc operat asperitatem in humido frigiditas coartando et constringendo partes rei circumferentiales ad medium non pmittendo partes liquidiores se diffundere ad extremum propter q̄ partes superiores in quib; dñatur frigiditas acute et aspererit? sensui cōdūtur. quia fm̄ diuersitates materie imp̄ssionum a calido et frigido recipiētis varie sunt et diuerserēz conditiones et p̄prietates et rerum cōmixture naturaliter vel accidentaliter derelictē vt dicit Auicē et constan. et est expressum supra in tractatu de qualitatibus elementarum p̄prietati. Itē virtus est mollificatiua que operat per calidū et humidum et hoc vel per calorem humiditas partes dilatantem. et rarefacientem et partes. a partibus segregantem vt facit dialtea que humida est et parum calida mediocriter tñ calore sui aperit et ex superabundantia humiditatis sue humores fluxibiles reddit. et sic per consequens mollificat et remouit. vel hoc fit eo q̄ calore dominante sup̄ partes aqueas et terrestres et eas resoluente in partes aereas et celestes vt patet in vaporibus terrestribus et aqueis attractis ad intersticia aeris vbi resolunt in mollissimas pluias et guttulas nūc roris nūc grandinis siue niuis vt di. p̄mentator sup̄. iij. li. mctb. Sensui etiā ē manifestum vi caloris dura remollescere et supueniente actione calidi partes partibus inuicem vit herere vt patet in cera et in alijs liquefacibilib; super quarum partes aqueas et aereas virtus ignea dominatur vt dicit Constan. Virtus autē maturatiua sicut et digestiua per calidam virtutem et humidam operatur. sicut et retentiua per frigidam et siccam. et expulsiua per frigidam et humidam et apertiuā p̄ calidam et sic cā p̄ncipalit opat. attractiua vt p̄ calidam et siccam opat vt i diptiano serapino et serore colubino et psilib; Latatiua h; operari per easdē virtutes h; vehemētius. vñ que vehementer attrahunt latatiua sunt vt scamonia tē. operat etiam p̄ frigida cōpactando. et per humidam lenificādo et lubrificando vt patet i p̄nellis thamaridis tē. putrefactiua qm̄q; p̄ calidam et humidam operat. qm̄q; vero p̄ter hec. maturatiua per calidam et siccam sicut et attractiua vt patet in cantharidibus et flammula et huiusmodi vehemēter calidis que pustulas generant et carnem vlcēnt valde cito. De alijs autem virtutibus et consumilibus dictum est supra li. iij. de p̄prietatibus elementarium qualitatum lib. viij. in tractatu de remedijs morborum.

De putredine

Li. lxxvj

Putredo est substantialis humiditas corrupto p̄ueniēs et idigētia caloris nālis sup̄abundante calore alieno. Calor est nā-

ralis agēs i humidū qđ nō regitur a naturali cā ē in ductiua putrefactōis vt dī sup li. meth. omne autē terrenū frigidū difficilīus putrefit qđ calidū vt di. aristo. similī coagulātū ratione frigidī tardius putrefit vt est videre in glacie et in cristallo. oē enī feruidum tardius putrefit vt di. Aristo. nam intēsiō caloris in ducentis feruorē fortior est calore aeris aliunde venientis et iō nō pmitit se vni nec aliqūā cōtra rē feruentē pmitit fieri imutatōes. omne ei motū tardius putrefit qđ nō motū vt di. aristo. naz motus inducit calorē cōseruandē et calorem excitat naturalē. Insup omne fluens tardius putrefit qđ nō fluēs vt dicit idē. nam calor accidētalis et aere cōtinēte infirguor est et debiliōr qđ calor nālīr generatus et motu siue ex fluxu. et ideo ex facili se vni nō pmitit. Omne autē corpus multū. i. multe magnitudinis tardius et minus putrefit qđ corpus paucū vt dicit idem. nam si corp⁹ est caliduz plus hz caloris naturalis resistentis caus putrefactōis. Similīr si est frigidū sua naturalis frigiditas melius resistit calori accidētali in ducētū putredinē in magno corpe qđ in pno corpe et hoc patet in mari vt dicit aresto. nam mare diuisū cito putrefit vniuersum aut nūqđ. Similiter est videre in aq̄s alijs magnis quaz ptes diuise a totali flumine cito putrefcunt. et iō in partibz sic diuisis vermes generātur per putrefactōes. Quā ratio ē qđ calor naturalis disgregans in eis facit subtile diuidi a grosso et terre un ab aq̄uo et aereo. et suba aut subnili aq̄ua et aerea a grossiore pte p calorē sequestrata idem calor disgregans facit generari vermes et alia aialia et hoc ē qđ dicit arest. qđ calor naturalis disgregans p̄stare facit disgregata. et cōuertit in naturā aialis et hoc per putrefactōem. vi caloris extranei introducta vt dicit cōmen. putrida ergo sunt gustui horribilia et abominabilia stomacho. et nauisam puocāta. Sūt et grānis odoris. et mali saponis et deformis colonis. manus inficiencia contingentis. cōtraria sunt humane cōplexioni. et subita inducētia sanis corruptōes. serpentibz nū et vermibz p̄bēna cibū et refectōes. Que aut sunt disposita ad putrefactōem p associatōnem ad putridū celerius propter corruptōem mēbra putrida corrūpūnt sana. et cū non sint spiritui peruisa p nāt spū mēbra. Que ergo sunt magis vicina nō pnt sanari nisi membrū qđ incipit esse putridū a putredine penitus separet. Vñ q̄ putrida sunt. nō sunt vtilia nisi solū ad hoc vt prescandāter eiciant aut p̄būrant. Sūt et alie v̄tutes q̄bz mediātibz opāfnatura vt v̄tū nutritiua seu pascitiua i vegetabilibz. et i aialibus est virtus generatiua. tā in bipedibz qđ in quadrupedibz. et ē virtus ouatiua tā in reptilibz quibusdam qđ in volatilibz. sed de generatiua et nutritiua et alijs sibi subministrantibz sufficienter supius dictuz est li. iij. de generatiōe hominis in li. xvij. de generatiōe animalium generali. et ideo de eis est superfludendū. Virtus aut p̄creandi oua ē in aialibz animalis corporis et in serpentibz araneis scorpionibus et similibus et in natantibus vt patet in cancriis sepijs et alijs infinitis. et volatilibus et in omnibus bipedibus quia vt dicit aresto. li. v. Bipedicia inquit non generant animalia p̄ter hominē.

De ouis et eius proprietatibus.

Oximo igitur de predictis animantibus lemen decimum in quedā corpuscula parua mollia humida et suba albida coagulatur et transformatur ex quibus per opatōem diuersa animāta p̄creant. et talia corpuscula oua sunt dicta eo qđ sunt vuida. i. eo qđ intrinsecus humore sunt plena vt dicit Jsi. li. xij. Nam humidum est qđ exterius humorem habet. vuidū qđ interius. quidaz nū vt dicit idem putant ouū grecam habere originem. Jsi enī dicunt oa: v̄ l̄sa ablata. Oua aut quedā in vento concipiunt sed non sunt generabilia nisi qđ fuerint masculino concubitu cōcepta et seminali spiritu penetrata vt dicit ides. Quorū aut tantam vim dicit esse vt lignum eis perfusum nō ardeat. nec vestis quidem adurā vt dicit idem. Admixta quidē calce glutinate ferunt vitri fragmenta vt dicit idem. Oua igit primo gignunt. de inde calore materiam corpus formant et animant. vt dicit Jsi. fm aut arest. li. iij. et. v. Quant volucres et pisces et serpentes. sed multū differūt in bonitate et malicia et quantitate substantiā. et i qualitate et in forma oua tam volucrum qđ piscium et serpentū. Quant aut generaliter aues in fine veris et in principio estatis vt dicit Arest. li. v. preter qđ aues marina que dī alceon quā illa aues ponit oua in principio hyemis et cubat. xiiij. diebus anteqđ pulli compleant. vij. diebus ante p̄cipiū hyemis. vij. post sicut dicit simonides in li. suo. Et dicit Jsi. de hac aue li. xij. in litore stagni oceanici alceon in hyeme nidū facit. vij. diebus et ouat et excubat super oua qua excubāte septem diebus quiescit mare silentibus ventis et continua septē dierum tranquillitatem misceat plāgus natura rerū ei? fenbus educandis erbibente obsequiū. ides dicit pli. et basilus in betamerone et ambro. Alie tū aues ouant bis i anno v̄l̄ p̄teriores vt v̄l̄dines h̄ prima oua corrūpūnt p̄ter hyemē oua vero posteriora complent. Aues vero domestice vt ibidē dicit arest. ouant tota estate sicut galline et colūbe et precipue quā bñ pascunt et locus earū est calidus. Jtē dicit arest. li. vj. quedā aues ouant toto anno preterqđ duobz mensibz tropicorū scz in iulio et decēbr̄ vt galline quarū quedā ouant bis qualibet die et que multū ouant cito moriuntur colūba aut qñqz vices ouat in anno sed pauca ponit oua. et aues curuorum vnguū sunt pauca ouant. Et quedaz ouant in nidis et quedā in arboribus concanis et quedā in foraminibus terre. et cavernis et quedā in aruis et in rupibus et quedā in arenis vt strucco que non fouet oua sua nec cubat super ea h̄ calore solis complent et animant in arenis. et quedam oua fouent in nidis factis in arborū ramis et quedam in petris altissimis et quedā in arūdinētis sicut oua auū aq̄tilium. Dicit etiā arest. li. vj. oua auū sunt duā exteri? Et quedā sunt duoz colorū qđ citrina interi? et alba exteri?. Oua autē alba fluminaliū diuersificant ab ouis aliaz auū qđ in sicco nutriunt. qđ citrinū est in istis magis qđ in duplā ad citrinū auū que nutriunt p̄pe ripas. Variantur etiam in colore nam columbarum sunt alba sicut gallinarum. et auū palustrū sunt glauca et quedaz sunt sic picta. vt

ona nisi. Diversificat ona in figura qm̄ quedaz sunt acuta et quedam lata pus vero erit latuz postea acutum. ona vero longa capitis acuti pducunt mares. habentia vero loco acuminis rotundū pducunt feminas. In calidis aut̄ regionibz ponunt in sino ad solem et complent̄ vt̄ in egypto. et in quibusdā locis in plumis calefactas sicut in quadā civitate. Quidaz potator cōposuit ona sub pulmentis et dixit q̄ conuinauit potuz quousqz ex illis onis pulli extrahēbatur. Aliquando etiam ponunt̄ ona in vasis calidis et extrahunt̄ ab illis pupilli vt̄ idē ibidem recepto tamen semine maris in matrice simul cū semine femie cōmiserit. in principio apparet albū deinde fit rubeum in modū sanguinis. post totaliter fit citrinū. deinde paulatim operāte natura remanet citrinū in medio. et albū extrahit. et cū cōpibz erit et tūc mutatur a mollicie in duriciem. qm̄ in exitu coagulat̄ et perfectissime indurat̄. vñ ona q̄ diu sunt in ventre sunt citrina quadaz pellicula albida inuoluta. Sed qm̄ sunt formata et cōpleta indurant̄ et illa duricies testa nuncupat̄ et est idēz testa in coagulo oui quod est embrio vñ folliculus in corpe pueri iam concepti s̄. ppter fortitudinem vel intensiōem caloris in corpe aius dñantis plus indurat̄ et sunt necesse propter in tertionis liquiditatis consuetudē. Quāt̄ autē multe aues ona venti sicut faciunt galline et anseres vt̄ dicit aresto. ibidē li. ij. et b̄ accidit ex supfluitate humoris seminalis in corpe femine supabundantis sunt ona venti pua et insipida hūidiora alijs et sine dura testa et posita sub gallina n̄ alterant̄. s̄ remanet albū albū et citrinū citrinū. Talia ona inueniunt̄ in gallinis et anseribz pauonibz et columbis. formā pulli in ovo et cōplet̄ citius in estate q̄ in hyeme. q̄ ona galline fundant̄ in. xvij. diebus in estate et in hyem. xxv. et qm̄ tonitrua veniūt in hora cubatōnis ona corūpūnt̄. similiter qm̄ frequēter nuda manu tōguntur. Galline etiā veteres ouant in principio vens. et ona gallina iuuenis sunt minoris corporis et vniuer saliter si galline non cubauerint sup ona sua infirma bunt̄ et corūpūnt̄. et onū galline cōplet̄ post coitum i. ij. die. Et quedā aues in coitu nō suant feruz s̄ saltar femina super feminā. et masculus sup marez vt̄ perdices columbe. et talis coitus facit odorē fetidū et ona non pullificatio. s̄ sunt sterilia. quedā modo ona venti vt̄ dicit aresto. In onis aut̄ galline p̄ tres dies cubatōis apparent signa pulli. et tunc ascēdit citrinū versus acutū ad illū locum a quo incipit fissura et appet̄ quasi gutta sanguis in albumie oui et est principium seu materia ipsius coctis vt̄ dicitur supra in tractatu de ambo de generatōne pulli que re ibi. Item ona in quibz sunt duo vitella faciūt gemellos pullos et pua et subtili testa diuidunt̄ ab iniuicem hec vitella vt̄ ibidem dicit aresto. et aues que comedunt carnes non ouant. nisi semel in anno p̄ter yrundines que bis ouant. aquila cū ouat tria oua et terciaz eijcit a nido et cubat sup ona. xxx. dies. Iluc usqz aresto. li. vj. Item idēz li. xvij. auiū genera oua p̄creant completa dure teste nisi accidat occasio per infirmitatē. Item aues multe generatōnis faciūt sepe ona venti quod non cōtingat ambo boni volatus neqz corruptoz vnguiū qm̄ aues multoz ouoz sunt

multe supfluitatis. supfluitas autē animum vncōuz vnguium transit in plumas et in vngues et in alas. et ideo capz corpus est parū durū et acutū et macilentum. et ppter hoc non sunt tales aues multoz ouoz neqz multi coitus. Aues enī corpulente ppter corpus lentiam et calorem ventris ouant multonēs. similiter aues pui corporis sunt multi coitus et multorum ouorum sicut patet in quibusdā gallinis que quanto sunt magis parue tanto erunt pluriuz ouoz quia citius calum transit in creatōem ouoz. Item ona ventī n̄ erūt in aibus boni volatus quia supfluitas earum est pauca et ideo ouant ona pauca. ona venti s̄ plura onis cōuenientibz generatōni pulloz. et sunt minoris quantitatē qm̄ non sunt completa vel p̄ multitudinē suam et sunt minoris delectationis qm̄ comedunt qm̄ in omni re delectabilis est quod ē digestum et dulcius q̄ indigestum et quedaz aues qm̄ olfaciunt mares et audiūt voces suas implent̄ onis qz sunt multi cibi et multe supfluitatē et caloris. et idē sunt fortions appetitus et ideo spermatizant et cito ouant quia supfluitas illa transit in ouoz naturā vt̄ caloris. Itē generatio auiū ex ouis erit qm̄ femina se derit sup ona et calefecerit ea non qz pullus in ona et pōt cōpleri sine nutrimento. et ideo natura posuit cibū suū interius in ovo et indigent ona ppter debilitatem suā calefactōne et ideo ona cito cōplent̄ in diebus calidis. qm̄ tempus calidū inuit̄ digestiōem creatōnis. Est aut̄ albumē materia et sustentatio pulli vt̄ tellum aut̄ cibum pulli et nutrimentū eius et propter hoc albū et citrinū disuncta sunt quadā tela propter nature diuersitatem et natura albuminis est q̄ contraria nature vitelli vel citri et ppter hoc congelatur citrinū tpe frigoris et post q̄ fuerit calefactū fiet humidū. albū aut̄ non gēlat̄ ex frigore s̄ fit magis hūidum et qm̄ assatū fuerit erit durū. et apud generatōnem pulli inspissat̄ qm̄ sustentatio pulli est ex eo qz p vmbilicū accipit pullus cibū et citrinū et citrinum in tpe illo ē multū qm̄ erit hūiduz et defacili quernbi le in cibū. Iluc usqz arest. li. xvj. De ouis aut̄ dicit ysaac in diet. Oua aut̄ inq̄ q̄ generant̄ et aialibz sanis et tpatis s̄ nutrimentū laudabilioris q̄ vo ex crassia s̄ maioris nutrimenti et sapidioris. Sicut de coeūto cuz masculū cū calore maiore hnt̄ coeūta q̄ nō coeūta. si multū generata de unioibz qz i eis habet̄ pl̄ caloris. Nature aut̄ ouoz generalit̄ sunt tpatē et medioctes et hūane p̄plexiōni plurimū vicinates albumia n̄ s̄ frigidiora ad vitelloz p̄partem qd̄ testat̄ aq̄a sapidioritas. et idē in odore s̄ vitellis gūiora et s̄ etiā indigestibiliora. marie de veteribz volantibz aut de masculis nō coeūto vitella s̄ tpatē caloris vicina. et idē ad digerendū s̄ meliora et faciliora p̄fortāta mēbra et ab eis tardū dissolūta. Variat̄ aut̄ ouoz nutrimentū s̄m diuersitatē aialū ex q̄bz generant̄ qz gñata de subtili aiali et tpatē vt̄ ex police vñ gallina ad nutrimentū s̄ laudabiliora et s̄ facile digestibilia. a mibus facili dissolūta. Vñ ad regimē sanitatis meliora s̄ qz ad membra confortanda. Que autem generantur d̄ grossis aialibus ad digerendum dura sunt et nutrimentū illaudabilis sicut ona strūtōnis ayseres et pauonis que sunt multi nutrimenti et dura ad digerendū et grauis odoris maxime de veteribz vel de carētibz

masculis et quando digerunt a membris tardis dissoluntur et ideo plus valet ad membra confortanda quam ad regimen sanitatis. Generata autem de animalibus minoribus sunt leuiores. De veteribus grauiora. De mediocribus spantiora. quia caloris sunt perfectioris et minoris humiditatis. et ideo valent ad regendam sanitatem et ad membra confortanda. Oua autem quanta sunt recentiora tanto sunt meliora et quanto magis vetera tanto minus bona. Variant etiam per artificium quadrupliciter. aut enim sunt assata aut elixa in iure cocta. aut frigida. si assata sunt elixis grossiora et ad digerendum duriora. quia focus eorum humiditatem subtile pluuie et desiccatur. assata sub cineribus calidis peiora sunt quam que super carbones sunt desiccata. quia cum calor ignis in cineribus ea circumtegat fumositatem eorum superflua euaporare non permittit super carbones vero posita fumositatem resudando emittit et munda sunt. Elixa autem in aqua meliora sunt quam assata quia aque humiditas calorem ignis in desiccanda sua humiditate substantiali repugnat. et ideo minus sunt desiccata et caloris naturalis refrigeratiua. Elixa autem cum corticibus sunt peiora quia grossicet et fumositati repugnant cortices externis et non permittunt superflua exalare et ideo generant ventositatem inflatam et grauitatem stomachi et totius ventris. In aqua vero fracta calor aque ipse penetrat et grossicet suam subtilitatem et auferit eis grauitatem odoris. Unde et ceteris sunt laudabiliora si tamen sola vitella plus sunt desiccata et minus solidatiua. Indurata vero et desiccata sunt et stomacho dura existentia venasque tarde penetrant. bene tamen digesta multum confortant. si remaneant indigesta stomachum grauat et intestina mollia tamen et parum coagulata minus sunt desiccata et magis digestibilia cito venas penetrant. pectus humectantia tamen parum sunt membrorum confortatiua. Inter dura autem et mollia in suis actionibus et passionibus sunt mediocria frigida autem oua ceteris sunt peiora quia in stomacho morantur in fumositatem et corruptionem sunt magis mutabilia quicquid ibi ab eorum inuenerint corruptionem. grauitatem in stomacho generant. fastidia peiora faciunt quam alia oua maxime si sunt frigida. in vitellis autem inter assata et in aqua fracta sunt mediocria. buccisque ysa. Oua etiam non solum sunt vitula ad abuzum sunt necessaria in multiplici medicina. Sunt enim humectatiua mitigatiua pectoris et gutturis lenitiua. membrorum confortatiua resumptiua et perditorum restitutiua virtutis iuuatiua generatiua. combustiois et arsure sanatiua. Maxime vitellis ouorum assatis sit oleum optimum combusturis. Sunt ouorum vitella antracis et venenosi apostematis curatiua. Maxime vitellum crudum ouum cum sale mixtum sanat antracem ut dicit constantinus. ouum autem albumina sunt caloris mitigatiua. tumoris repressiua fluidae humiditatis restrictiua. calide arterie et podagre iuuatiua. quam autem putrida et corrupta sunt maxime sunt nocua humorum corruptiua. et suo fetore nausee et vomitus puocatiua et defacli se motis illanua.

De ouis aspidum. Cap. lxxviii.

Oua aspidum sunt parua et rotunda. liuida crocea. limosa. vilcosa in teris fetida ac summe venenosa. quibusdam neruis pa-

riter conglobata. quorum venenum summe et mortiferum contra quod remedium non inuenitur ut dicit plinius. Contigit autem ut dicit idem ouum aspidum aliquando ab alio venenoso ut a rubeta inueniri et ab eo foueri et ex tali fomento vermem procreari qui visu et flatu perimit more basilisci siue reguli omne viuum. malicia vermis taliter procreari primo sentit vermis qui cum fouet nam in primo eius ortu quam se fouentem aspiciet patrem se generantem interimit et occidit ut dicit idem. et hanc proprietatem videtur tangere ysaac. xlii. c. ubi dicit quod qui comederit oua aspidum morietur et quod confectum est ex ouis et nutritum erumpit in regulam ut dicit glo. et ouis aspidis generatur regulus. et ex iudeis venenosis nascetur antichristus. De ouis arancee. Cap. lxxix.

Oua arancee sunt multa et modica. liuida paruis maculis aspersa diuisa et ab inuicem separata venenosa mollia et viscosa que si casu aliquo fuerint perdita aranea proinus querit ea et suis additamentis interioribus et rostro repositat ipsa. Ex unico autem ouo multe et innumerabiles arancee generantur ita paruule quod vix videntur et tamen statim quando ouum exeunt telas tere incipiunt ita subtiliter quod nature ingeniositas pariter et virtus possunt merito in tam paruo opusculo admirari. quere supra de aranea. li. xviiij.

De ouis aquile. Cap. lxxx.

Oua aquile sicut et accipitris sunt pauca quia nisi raro ternarium numerum non excedant et sepe aquila eicit tercium de nido quia difficulter cubat super ona ut dicit aristoteles. li. xv. In nido autem suo collocat quandam gemmam cum ouis suis quam putant magi valere contra tonitruum et ideo dicunt aquilam ponere lapidem cum ouis ne a tonitruo corrumpanit ut dicit plinius.

De ouis anserum. Cap. lxxxj.

Anerina oua magna sunt et dura ad digerendum. et difficiliter coquantur et tardius complentur quam oua gallinarum.

De ouis anetarum. Cap. lxxxij.

Aetina oua ouis galinacis sunt maiora. sed non sunt ita sapida nec ita bene nutritabilia sicut oua gallinarum.

De ouis alaundarum. Cap. lxxxij.

Oua autem alaude sunt modica. colore varia cubant super glebam et ibi deuorant sepius a reptilibus et mustelis.

De ouis bubonis. Cap. lxxxij.

Oua bubonis sunt parua et maculosa fragilis teste insipida multum habentia de albumine et minus de vitello. Venantur autem de die monedula oua bubonis et comedunt ipsa et ipse de nocte comedit oua monedula. et ideo continue pugnant inuicem pro ouis suis ut dicit Aretio. libro. viij.

De ouis comoz. Cap. lxxxv.

Oua corui vt dicit aresto. li. vj. sunt multa et cubant solum a femina et masculus interim desert ei cibum. et eicit aliq̄ propter multitudinem. Ouas autē comus et pulli cat in medijs estus feruoribus cōtra naturam aliarum auium. Vnde petronius. Lora? maturis frugibus oua desert zc.

De ouis cignorum. Cap. lxxxvj.

Oua cigni sūt multa et magna oblonga dure teste non multū grati saporis et grauis odoris sunt dure digestionis magis q̄ oua anseris.

De ouis cocodrilloz. lxxxvij.

Oua cocodrilli sūt maiorā ouis anseris et fouēt in terra vicissim nunc a masculo nunc a femina vt dicit plinius libr. viij. Sunt autē oua illa venenosa z interius quasi somiosa olfactui et gustui horribilia et ad comedendum mortifera.

De ouis columbarū. Cap. lxxxviii

Oua columbe sunt minorā q̄ galline alba rotunda aliquantulus oblonga sapida calida z bñ nutritiua. Sunt autem oua columbe duo et ex vno generat masculus et ex alio femina et masculus cubat super ea de nocte et femina de die vt dicit aresto. lib. vj. Multo tēns autē ouant in anno quia decies et maxime in calidis regionibus et in egypto. quere supra. li. xij.

De ouis colubiorum. Ca. lxxxix.

Oua colubri sunt multa sicut et aliorum serpentū valde rotunda subalbida vel humida mollia saniosa conuincta et mortifera z venenosa.

De ouis draconū. xc.

Oua draconis sunt maxima maiorā longitudine q̄ oua cocodrilli vel strutionis vt dicit pli. Est autē animal ouans interius s̄ non exterius s̄ intus complentur z formantur fetus. Vnde draconū oua sunt pauuora q̄ aliorum reptilū sed sunt maiorā sanguinolenta z saniosa virulenta mortifera et venenosa.

De ouis herodiorum. Cap. xcj.

Oua herodij sūt parua varia oblonga sicut oua accipitris siue vni z sunt pauca quia omnis auis curui vnguis est fortis volat? et pauca humiditatis et superfluitatis. et id paucorum ouoz vt dicit aresto. li. xviij.

De ouis formicarum. Cap. xcij.

Oua formicarum sunt valde paruula albida et rotunda que extra corpus paulatim recipiūt in locis calidis muscidis incrementa quousq; plenarie compleatur que si ali-

quo casu mota fuerint de suis nido vel dispersa a formicis recolliguntur et ad suos nidos referunt. odorifera sunt et medicinzilia vt dicit plinius. Vnde et nisi sibi medentur comestis ouis formicarū. vt dicit plinius.

De ouis graum. Lapi. xcij.

Oua grauis mediocriter sunt magna pallida dura et insipida grauis odoris et in grati saporis dure digestionis.

De ouis griffonum. Lapi. tulum. xcij.

Oua griffis ouis aquile sūt maiorā duriorā saporē et odore grauiora. qualitate sunt calidiora z siciora et etiam numero pauuora quia vltra duo nunq; parit. quia valde est difficilis cubationis vt dicit aresto.

De ouis galinarū. Cap. xcvi.

Oua gallinarum sūt ceteris temperatiora nutrimento hominis cōuenientiora. vt supra dictum est. oua tamen ventu sē insipida et illandabilia nutrimento de hoc quere supra. ca. et li. xij.

De ouis byrundinum. Cap. xcviij.

Oua byrundinum sunt plura. nam vt dicit Arestoteles aues parui corporis multe sunt ouationis vt dicit aresto. nulla autē auis carnem comedens ouat bis in anno preter byrundinem que ouat bis et aliquando bis pulificat. oua autem prima aliquando corrumpuntur propter hyemē. posteriora vero complentur vt dicit aresto.

De ouis cancrorum. Cap. xcviij.

Oua cancrorum primo generantur intra corticem et ventrem inter eandem et dorsum intrinsecus deinde emittunt exterius et sub cauda recolliguntur et ibi turgescunt. et rotundantur et crescunt donec compleantur pereunt autem quando semine masculi non perfunduntur vt dicit aresto.

De ouis locustarū. Cap. xcviij.

Oua locustarum intus generant et sunt plura et minuissima q̄ effusa super frondes et gramina in aere corrupto calido et humido in infinitum aliq̄ multiplicant.

De ouis lacertarū. Cap. xcx.

Oua lacertarum sūt similia ouis serpentū. Sed sunt minorā viscosiora et sunt venenosa. s̄ minus q̄ serpentū. vt dicit pli.

De ouis milui. Capitu. c.

Oua milui sunt pauca parua crocea et maculis respria. ouis ceteris auium siluestriū magis terrestria. atq; sicca. sapore inspidissima in odore grauiora.

De ouis merguli. Cap. c.

Oua merguli sunt parua multa, calida varia tamen et alba paruz differentia ab ouis anatum stagnoꝝ et fluuioꝝ. De ouis nisi. Cap. c.ij.

Oua nisi sunt paruula varia calida et secca et quãdoq; parit nisus oua venti qñ nimis impinguatur. De ouis coturnicum. Cap. c.ij.

Oua coturnicis sunt similia ouis conii et dicitur quod valent epilenticis et caducis. vt dicit plini. De ouis onocratulou. c.ij.

Oua onocratuli sunt similia ouis anseris h̄ minora sunt et insipida et in odore grauiora et in colore minus alba et ad digerendam duriora. De ouis pauonũ. c.ij.

Oua pauonis sũt grossa et dure teste. xxx. diebus cubat super oua sua et tunc sanduntur et ponit. xx. oua et parũ min⁹ et abscondit oua sua femina ppter masculum qui si inuenerit ea frangit. vt dicit arest. De ouis perdicias. c.ij.

Oua perdicis sunt similia ouis colũbe in tꝑamento et in complexionē et in magnitudine et furatur alter alteri oua sua h̄ hoc fraus fructũ non habet quia cũ pulli vocē audierint pꝑrie genitricis. matrē que eos fouerat dere linquunt et ad eam que eos genuit reuertuntur. vt dicit yldo. De ouis passerum. c.ij.

Oua passeris sunt valde parua et minuta et bis i anno ouat et pulificat precipue quando prima oua corrupuntur vlt casu aliquo amittuntur. Sunt autem calidissima renum inflatiua et libidinis excitatiua sicut et eoz cerebella vt dicit Constan. De ouis quisquile. c.ij.

Oua quisquile sũt paruula et rotunda minora q̄ perdicis et maiora q̄ alaude. Et est quisquila auis modica a sono vocis sic dicta carnosa pennosa min⁹ ouis volat q̄ alauda. et nidificat sub gleba sicut alauda. et eius ouis insidiatur mustela. et ideo ponit oua in diuersis locis et super quedam cubat masculus. et super quedam femina. h̄ post eductõnem pulloꝝ de eis parum sollicitantur. De ouis riuatricis. c.ij.

Oua riuatricis id ē cuiusdam serpentis venenosi aquas inficiētis sunt sicut oua colubũ h̄ minora et in maculis resper

siora. et sunt virulentiora et perniciosiora. Riuatrice autem fouens oua iuxta aquam vel fontem veneno eas inficit et corrūpit de quo lu. Riuatrice violator aque et c. xij. q̄re. li. Jñ.

De ouis strucionũ. c.ij.

Oua strucionis sunt maxima rotunda valde alba dure teste insipidi saporis et grauis odoris. quãdo autem venit hora vt oua pariat ad stellas pliaades oculos leuat. nō enī oua ponit nisi in ortu illius constellationis. Vñ vñsa stella circa mensē iulij arcum fodit vbi ponit oua sua fabulo tegens ea et cum ea reliquerit statim obliuiscitur vbi ea posuit nec ad ea reddit vltra h̄ calor solis in arena. illa excoquit et ex eis pulliculos pcreat et pducit. si tamen fracta testa puluis eductus fuerit mater ip̄m recognoscit et quem in ouo contēpserat. egressum recolligit atq; nutrit. Oua strucionis in ecclijs suspen dunt ad ornatum ppter eorum magnitudinem et raritatem. De ouis turturũ. c.ij.

Oua turturis similia se ouis colũbarũ sed aliquantulum. minora. et ouat in vere duo oua. et non plus ouat nisi oua prima corrupant vt dicit arest. li. xvij. ouat et cubat super dura ligna vt columba et p̄t cubare et ouare vt qz ad. xv. annos vt dicit aresto. De ouis vpuparũ. c.ij.

Oua vpupe sunt sicut oua perdicis. Sed miora et duriora et asperctu deformiora et gustui insipidiora et odoratu grauiora inter stercorea et immunda fouentur et cubantur et hec oua magis et maleficia vt dicunt sunt vtilia ad sua maleficia exercenda vt dicit pli. li. xix. De ouis vulturũ. c.ij.

Oua vulturis sunt magna sicut aquile et pauca que difficulter cubat sup oua sua. Sunt autē subnigra maculis resperosa dure teste. mali odoris et ingrati saporis. et aliqua do eijet aliqua de ouis suis sicut aquila quia nō de facili potest nutrire pullos suos vt dicit aresto. Hec de ouis et de modo ouatõis et eoz qualitate et de ferentijs dicta iam sufficiant. De numero pondere et mensura. Et pꝑrio modo de vnitare. Cap. c.ij.

Predictas proprie tates rebus insertas vltimo visum est mihi vtile inferere quedam pauca et leuia de pꝑrietatibz differentijs numerorum mensurarũ ponderũ et sonorũ. nam vt dicit Jñ. li. iij. Ratio numerorũ non ē contēnenda. In mistis enim sacre scripture locis dicit q̄ntum mysteriũ obtinet ratio numerorũ. nō enī frustra dictum est omnia fecisti in numero pondere et mensura sicut dicit sap. c. xj. nam senarius qui ex suis partibus est perfectus. mundi perfectõnem designat. et sic de alijs numeris est intelligendũ. Nihil enim scire possumus sine numeri disciplina quia q

eam horas temporū discernimus quando de mensi-
um circulo disputamus dum spacū anni redeun-
tis agnoscimus. per numerū siquidem instruimur
ne in compotis pfundamur solle inquit numerum
in rebus et omnia pereunt. adime cōpotū et totum
ignorantia ppletū. nec differunt homines a ceteris
animalib⁹ qui rationē calculi et cōputatōis adhuc
ignorant vt dicit Hido. ibidem. Idem etiaz sentē-
dum de principio arismetice qui nūq̄ scietur quid
sit triangulus sine ternario. nec quadrāgū sine q̄-
ternario et sic de alijs. Vnde notū est q̄ sine cog-
nitione nūeri nulla scientia matheatica possidet vt
ibidem dicit. Numerus aut vt dicit idem est mul-
tudo et vnitas aggregata. nam vnitas radix
est ⁊ semen numeri siue mater. nō ples siue nume-
rus quia vnitas ingenta est non habens numerū
a quo creat sed omnū numerorum est origo a quo
omnis numerus effluit ⁊ emanat. nam vnus est ra-
dis multitudinis et multiplicatōis ⁊ est simplicius
et sublimius ⁊ virtuosius omnū sub eo cōtentoū
vt dicit Aristo. et auicē. j. li. ca. ij. nam cum vnus sit
radix ⁊ origo multitudinis omnia sub se continet ⁊
omnia sunt in eo vt in suscipiente. vt dicit idem. ca.
xxxij. Nam vnitatis ppietas est simplicitudine ef-
ficere et illā retinere et ei esse dare ac in omnib⁹ eius
partibus existere ⁊ cōtinere simplici vt dicitur lib.
iij. ca. ij. Item cum omnib⁹ rerum vnitas sit origo
quāto plus res appropinq̄ vnitati tanto plus ap-
propinquat veritati vt dicit idem. ca. ij. Nam vni-
tas se habet ad modū forme. dualitas autē per mo-
dum materie. Et ideo quāto plus res accedit ad vni-
tatem tanto plus accedit ad simplicitatem et quan-
to plus accedit ad simplicitatem et vnitatem tanto
plus adesse quia esse nō est prius vnitate vt dicit li.
ij. ca. ix. Nec diuersificat vnitas nisi propter mate-
riam cum sit sustentatrix omnū et retentrix vt dicit
li. v. ca. xxxj. tāta ei laus vnitatis est apud sapiē-
tes q̄ a multis anima dicebatur esse vnitas in nū-
ris procedens ab vnitate et dixerūt q̄ vnitas ē p-
ncipium cuiuslibet continui et discreti vt dicit au. li.
ij. ca. j. Est vnitas itaqz cōmendabilis quia a nullo
numerabili ontur sed a seipsa principiatur a q̄ om-
nis numer⁹ ontur. ad quaz ois numerositas tanqz
ad radicē ppiam et originē reuocat vt dicit idem.
Item rōne simplicitatis. quia vnū est quod non di-
uiditur vt dicit idem ca. ij. Verissime inq̄ vnū est
quod nec actu diuiditur nec intellectu et talis vni-
tas est principiū numeri vt dicit idem ibidē. Itē di-
cit idem vnitas est i qua nō est multitudo qd vnus
intelligitur de vnitate prima et simplici ad quā oia
quantūqz disparia reducunt. Nam vnū mul-
tipliciter dicitur vt post patebit. Item ratione pfecti-
bilitatis. nam picularia quelibet in se perfecta sunt
quando ad vnitatem sunt redacta. Nam totalitas
et perfectio debetur vni vt dicit Aristo. v. phi. cap.
iij. quia perfectū sufficit ad esse vnū vt dicitur in li.
de celo et mundo ca. ij. Item ratione singularis di-
gnitatis. Vnū enim per se est aliquid existens soli-
tariū vt dicitur in li. meth. ca. xvj. ⁊ ideo algazel dicit
super. ij. meth. c. xv. q̄ causa vnitas est vnū essen-
tialiter et primo ⁊ magis dignū. Est autē vnū siue

vnitas multiplex vt dicit alg. est vnū simplex. et vnū
est fin quid. vnus simplex dicitur vnus in quo nō
cadit multitudo nec actu nec potentia. Est vnū sim-
plex in quo non est actu multitudo q̄nis sit poten-
tia vt lectus et membrum in quo nō est multitudo
actu. Vnū autem fin quid dicitur multipliciter. s.
vnū genere vt homo et bos. vnū specie vt fortes et
plato. vnū accidēte vt nix et cerusa. vnū proportio-
ne vt auriga et muta. et vnū in subiecto vt dulce et
album in aliqua substantia vna. Aristo. autē in pri-
mo phi. ca. v. dicit q̄ est vnū accidente vt duo acci-
dentia in vno subiecto. et est vnū per se multiplici-
ter vt vnum in continuatione quorū termin⁹ vn⁹.
et vnū specie vt forma vt fortes ⁊ plato in homine.
vnū genere vt homo et bos i animali. et vnū in dif-
finitione vt illa quorū vna est definitio. et vnū indi-
uisibilitate vt punctos. et vnū numero vt singula-
re et vnū simplicitate vt essentia. et vnū totalitate si-
ue perfectione vt circulus. et vnū materia vt omnia
corporalia. Bernhard⁹ autē distinguit. ix. modos
vnitatis ad eugen. est enim vnitas naturalis ⁊ gra-
uita et est super vtrūqz cōstituta. Vnitas autē na-
turalis est in quadruplici differentia quedā est per
aggregationē rerum differentium et distinctaz vni-
tas collectiua. vt multi lapides faciūt vnū aceruū.
et quedam est per colligationem partū formaliter
differentū siue partum eterogeneaz et est vnitas
cōstitutua vt multa membra vnū corpus. et qdaz
per cōiunctionē differentū seru in generatione. p-
lis et sic est vnitas cōiungatiua. quando scz vir ⁊ mu-
lier sunt duo in carne vna. et quedā est per vnionē
naturarū differentium cōuentū in vnitatem p-
sonalem et hec est vnitas natua qua anima et caro
sunt homo vnus. Vnitas autem gratuita similiē
quatuor habz differentias quarū prima est potesta-
tua qua homo virtuosius stabilitur in se ⁊ inueni-
entur anima indiuisus. Secūda est consentanea vt
per caritatem multorū in domino est anima vna et
corpus vnū. Tercia est vniua quando anima cui⁹
deo habet per omnia conformitatē et votis eius ad-
herens vnus spiritus est cum eo. Quarta dignati-
ua qua limus noster dei verbo est assumptus ⁊ gra-
tuitam cōsubstantiata est vnitas trinitatis quā qui-
dem vnitatem oportet esse solam et singularē vt in
ea sit status et quies omnū vnitatus. Et predictus
patet q̄ totalitas et pfectio debetur vnitati vt vult
aristo. v. phi. qd enim totū id ē perfectū nō est non
dicitur vnū vniuersaliter vt dicit idem. Sunt autē
vnū numero quoz materia est vna. sed forma sunt
vnū quoz vltima perfectio est vna ⁊ totalis. Vnū
genere quorum forma pdicamenti est vna. vnitas
autē que est principium numerorū non est vna ma-
teria sed numero vt dicit aristo. ibidē. et est res sim-
plicissima q̄ pmo subsistit ⁊ p illaz oēs alie. In om-
nibus generibus vnū est principū quod est in illis
particulare vt in coloribus est albedo. et in neuma-
tibus tonus siue sonus ⁊c. vt dicit. x. libro meth. c.
iij. ⁊ ideo vnitas numeralis in qua ontur et ad quā
resoluit omnis numerus diuine vnitatis est exp̄ssi

ita similitudo et figura. nam vt dicitur. iij. meth. cap. iij. p̄mū in genere subitancie et indiuisibile est motor p̄mū? eternus. s. deus. absolutus ab om̄i materia q̄ nō solum est p̄ncipiū p̄mū tanq̄ motor: sed tanq̄ forma et finis et actus vltimus ei nō admittet potētia om̄ino zē. Vnde ab ipso dēo vno p̄cedit i substantia om̄nis creatura effectiue et exemplariter. sic ab vnitāte p̄cedit om̄is numerus originaliter. et ad ipsum velut ad finē oia referunt. sicut ad vnitatem p̄mā om̄es numeri resoluantur vt idē sit finis om̄niū q̄ est p̄ncipiū deus q̄ benedictus in secula seculorum.

De binario.

Capitulū. cxv.

Ad vnitatem autē adita vnitāte dualitas. p̄creaf que post vnitatem om̄niū numeroū p̄ncipiū et secundariū tenet locū fm̄ f̄sido. et hic numerus qui binari? dicitur ab aliquibus infamis dicitur. qz ab vnitāte per binariū separatur. Vñ nota dicit eē diuisionis. s. vt dicit augustinus. in. vj. musice. Si vituperabilis ē qz ad vnitatem p̄mo recedit. laudabilis ē quia ab vnitāte exiens ternario appropinquat et accedit.

De ternario.

Capitulū. cxvj.

Ternarius est numerus ex vnitatis additōe ad binariū generatus. et est ternarius inter numeros sacratissimū. quia in ipso totū trinitatis vestigiū inuenit. qz sicut p̄mā vnitatis p̄ncipiū representat vnitatem sic ternarius personarū in deo exprimit trinitatē. filij. s. a patre generationes et spiritus sancti a patre per filiū p̄cessionabilitatē. In ternario siquidē adhibuit aristoteles magnificatē deū sublimem et gloriosū vt dicitur in li. de celo et mundo. ca. ij. nam beatā trinitatem clamat et predicat quelibet creatura que facta est a deo trino et vno in numero pendere et mensura. vt dicitur li. sap. xj.

De numero quaternario.

cxvij.

Ad additionem vnitatis ad ternariū quaternarius surgit. qui et a figura quadrata nomen sumpsit vt dicit Isidorus forma autē quadrangula maxime stabilis est atqz firma. et ideo maxime stabilitatem signat vniuersalis ecclesie et firmitatem fidelis anime tam in virtute q̄ in scientia et doctrina que comprehendit cum omnib? sanctis que sit longitudo latitudo sublimitas et profunditas.

De numero quinario.

cxvij.

Ad additionem autē vnitatis ad quaternariū surgit secundus numerus impar. s. quinari? qui inter impares in binario distans a ternario ē secundus. et illos idē sepe designat qui ad trinitatis fidē doctrinā et sciam supaddūt. et tū quis instruitur sint p̄ fidē et per leges nihilomin? tamē quinqz famis virginibus et quinqz iuga bouū emētib? cōparant quia in quinqz carnaliū sensuum voluptatibus adhuc detinent.

De senario.

Capitulū. cxix.

Ad additionem quoqz vnitatis ad quinariū crescit senari? q̄ p̄mū numerus ē p̄fectus q̄ ex partib? suis aliquoties sibi aggregatis reddit eandē summā qd̄ in monadib? numeris nō inuenit nisi in senario. nec in decadib? nisi in. xxvij. et idē dicit boetius li. j. ca. xvij. qz senarius ē numerus emulatoz virtutis qz nec supflue p̄greditur nec diminute remittit. sed inter eq̄los partes tenet mediū nō habēs supflūū neqz diminutū. nam senarius p̄tinet in se p̄te sui mediā. s. ternariū. et ternarius in se p̄tinet vnitatem. sex autem vnitates faciunt senariū et duo ternarij senariū et tres binarij eundē reddunt numerū. et idē iste numerus p̄fectionē gratie et virtutū signat in scriptura.

De septenario.

Capitulū. cxx.

Septenari? quidē qui ex additōe vnitatis ad senariū et inter pares est tertius sup̄ ex crescentiā gr̄e designat septem formis. que semper crescit et p̄ficiat in tenentibus fidem beatissime trinitatis.

De octonario.

Lapi. cxxj.

Octonarius autē qui crescit p̄ additionē vnitatis ad septenariū p̄ponitur ex duabus partibus eq̄lib? s. ex duobus quaternarijs vt ex duobus imparibus inequalib? scilicet ex quinario et ternario signat superadditionem beatitudinis et glorie in patria. que succedat nem beatitudinis et glorie gratiaz hic in via. vni paritati meritoz respondebit paritas p̄mior. et in paritati tormentoz et afflictionū imparitas gaudiorū et particulariū cōsolationū. nam gaudium martirū alijs paribus excedet gaudium p̄fessorū et virginū cōiugatorū vt stella differt a stella in claritate. p̄mā coru. xv. et idē p̄pter inequalia merita et gaudia diuerse et dispares dicunt in domo patris luminū mansiones. Job. xv.

De nonario.

Capitu. cxxij.

Nonenarius autē qui crescit p̄ additionē vnitatis ad octonariū et cōponit ex triplici ternario et immediat? se hz cū ternario solū in vnitāte differens ab eo. statū et gloriā representat triplicis hierarchie angelorū quaz quibocōuenientiā hz et cōformitatē cū sc̄tā trinitate et immediat? se habet ad deū ceteris creaturis.

De nario.

Capitu. cxxij.

Denari? autē qui p̄ ex crescentiā vnitatis excedit nonenariū et terminat oim̄ simplicium numeroz. p̄mū autē oim̄ cōpositorū representat merito ipsum xp̄m̄ vñ ē alpha et o. finis. s. p̄ncipiū. n̄ solū creaturaz p̄ncipiū simplicium verū felicitas et beatificatio ē hominū et angeloz. Denarius itaqz numerus ē p̄mū limes numeralis sine ei? additōe vel replicatiōe vltimū numerus nō ascendit qz decies in se ducit nūm̄ p̄fectū. s. centenariū q̄ de leuis trāsit i dexterā vt dicitur bedā. Ex iam dicitur p̄s qz numeroz alius ē dignus

us articulo. alij cōpositi. digiti p̄tinet n̄meros simplices ab vno vsq; ad decē. articulus p̄tinet. x. et reli quos denarios. Cōpositus ap̄lectū digitū et articu lum vt. xj. xij. xij. et sic de alijs vsq; ad. xx. qui p̄scōs articulo. sic. xxx. et. xl. et sic de alijs vsq; ad centū et de ceteris ceteris reddūt. **M.** In q̄ p̄ dignitas denarij sine cui? replicatione ad millenariū nō puenit. Recipit aut̄ numerus quantitatē et acerius ex vnitatib; p̄ fusis multiplicē diuisione. Numeror; alius par alius impar. numerus par est qui in duas ptes equales diuidi pōt vt. ij. iij. vj. viij. Impar numerus est qui equis partib; diuidi nō pōt vno vel deficiente vel sup̄abundante vt. iij. v. vii. et reliqui vt di. vñ. Par autem numerus sic diuidit̄ quia alius ē pariter par alius pariter impar. alij impariter par et im pariter impar. Pariter par numerus est qui fm̄ pa rem numerū pariter diuidit̄ quosq; ad indiuisibi lem pueniat vnitatē. Verbi gratia. lxiij. hz medietatem. xxxij. hic aut̄. xvj. et iste octo. octo aut̄. iij. et hic binariū. s. ij. binarius aut̄ vnitatē hz que indiuisibi lis et singularis est. Pariter impar est numerus qui in equas partes recipit diuisione h̄ ptes eius remanent indiuisibiles vt. vj. x. xiiij. xvij. xxx. l. mor ei vt tales numeros diuiseris incurres numerū quē diu dere nō poteris in equas partēs. Impariter par nu merus est cuius ptes equaliter diuidi possunt h̄ vsq; ad vnitatem nō p̄ngūt. vt. xiiij. hz immediate diuisi. xij. faciūt r̄m̄us in aliā medietatem. vj. deinde in aliam medietatem. iij. h̄ vltorius cessat diuisio et i uenit terminus indiuisibilis ante vnitates. Impariter impar est qui ab impari numero imparit̄ nu merat̄ vt. xxv. et. xlix. q̄ diuisi vt impares numeri ab imparib; et parib; diuidunt̄ vt septies. vij. faciunt xlii. et quinq;es. v. xxv. Sic parit̄ numeror; alij dicū tur sup̄flui alij diminuti. Sup̄flui sunt quor; partes simul ducte plenitudinē suā excedūt vt puta duode narius hz eñ partes quinq; duodecimā quod ē vñū sextā duo. quartā quod ē tria. terciā qd̄ quatuor. di midia quod sex. vñū eñ duo et tres et quatuor et sex simul ducta. xvj. faciūt et longe duodenariū excedūt sicut et alij similes plurimi.

De numero diminuto

La. cxliij

Diminuti sunt numeri q̄ partib; suis p̄putatis minorē summā effi ciūt vt puta denarius cuius ptes sunt tres. decima quod est vñū. quinta quod est duo. dimidia qd̄ est quinq;. vñū eñ et duo et quinq; simul ducta octo narius faciūt denario longe minorē. similis bis est octonarius et alij plurimi qui in partes redacti isra consistunt p̄fectus numerus qui suis partib; adimple tur vt senarius hz tres ptes. s. sexta terciā et dimidia sex eñ sunt vna terciā. ij. et dimidia. s. tres et bec par tes in summā ducte. s. vñū. ij. et. iij. senariū p̄ficiūt et cōsumāt. Sunt aut̄ p̄fecti numeri intra denarium sex infra centenariū. xxv. iij. infra millenariū. cxxvij. et infra. x. M. cccc. xxvj. et hi numeri p̄fecti semp i. vj vel in. viij. termināt et hoc alternatim vt di. Robe tius. p̄fectos aut̄ numeros raro inuenies defacili nu merabiles. q; vt dicit idē pauci sunt nimis cōstanti ordine p̄creati. sup̄flui aut̄ et diminuti sunt multi et

inordinate dispositi et nullo certo sine genera ti. Im pares aut̄ numeri sic diuidunt̄. alij sunt simplices. alij cōpositi. alij mediocres. Simples sunt q̄ nul lam aliā ptem habent nisi solā vnitatē vt ternarius solam terciā et quinarus solā quintam et se penarius solam septimā habens que vna pars sola ē. et cō positi sunt qui nō sola vnitatē metunt̄. sed etiā alic no numero. p̄creant vt. ix. et. xv. et. xij. et. xv. Dicimus eñ ter t̄m̄i et septies trini et ter quini et quinq; es quini Mediocres numeri qui quodāmodo sim plices et in cōpositi esse vident̄. Alio modo vō cō parat̄ fuerit p̄mus ē et incōpositus q; nō habz nu merum cōmūnem nisi solū monadicum. Ad. xv. ve ro p̄paratus scōs est incōpositus quia in illis cō mūnis ē numerus p̄ter monadicum id est ternariū? numer? q̄ nouenariū p̄summat̄ vt ter trini et ter quini

De scda diuisione totius numeri La. cxv.

Alio modo diuidunt̄ nu meri. q; omnis numerus aut considerat̄ p se aut ad aliū. p se est r̄m̄us qui sine relatōne ali q̄ dicit̄ vt. ij. iij. v. vj. et cōsimiles. Ad aliud ē nume rus qui relatōne ad alios cōparat̄ vt verbi grā. iij. ad. ij. dū eñ quaternarius ad binariū cōparatus fue rit duplex dicit̄ et multiplex. similē. vi. ad. iij. et viii. ad. iij. et. x. ad. v. Trierz tres ad vñū triplex. sex ad ij. et nouē ad. iij. Equales aut̄ numeri dicunt̄ q̄ fm̄ quantitatē sunt equales. vt. ij. ad. ij. et. iij. ad. iij. et. x. ad x. c. ad. c. Inequales qui ad inuicē inequitatē demon strāt. vt. ij. ad. ij. et. iij. ad. iij. et. z. et vniuersaliter quā do maior minor et minor maior cōparat̄ d̄r̄ inequa lis. Maior numerus ē qui hz in se illū minorē nume rū ad quē cōparat̄ et partū plus vt quinarus hz in se ternariū numerū et eius alias partes duas et sic de alijs. Minor numerus ē qui cōnect̄ a maiore ad quē cōparat̄ cū aliqua pte sua vt ternarius ad qui nariū cōnect̄ ab eo cū duab; partib; suis. Multiplex numerus ē q̄ hz in se minorē numerū vñū aut ter aut quater aut multipliciter. vt duo ad vñū dū cōparat̄ fuerint dupliciter est. tres ad vñū tripliciter. quatu or. q̄drupliciter et sic de alijs. Ecōtra submultiplex numerus ē q̄ intra multiplicē numerū multipliciter cōnect̄ vt vñus a duob; bis cōnect̄ a trib; ter a q̄ tuor; q̄ter. a quinq; quinq;es et sic de alijs. Sup̄partic ularis numerus ē dū fortior cōtinet in se inferiores numerū ad quē cōparat̄ similē et vñā pte eius. vt ver bi grā ternariū ad binariū cōparatus cōtinet in se duo et aliū vñū q̄ est media ps duor;. similiter quator; ad tres cōparat̄ cōtinet in se tres et aliū vñū q̄ ē terciā ps triū sic quinq; ad quator;. cōtinet quaternariū et alium vñū q̄ est q̄rta ps quaternarij et sic de alijs. Sup̄parti ens numerus est q̄ inferiores numerū totū cōtinet et sup̄ hoc alteras eius ptes duas aut tres aut quator; aut quinq; aut alias. Vbi grā quinq; cōparat̄ ad tria. ha bet quinarus ternariū et sup̄ hoc duas ptes eius scz duo. Sex ad quator; cōparat̄ habet in se. iij. et alias ptes eius. s. duo. Similiter. ix. ad quinq; cōparat̄ hz in se quinq; et alias cō partes. s. iij. Subsup̄parties nu merus ē q̄ p̄tinet sub numero sup̄partiet̄ cū aliqui bus partib; suis duab; aut trib; aut plurib; suis. vt

verbi gratia tria continent a quibus cum alijs duobus partibus suis. et quibus a. ix. cum alijs partibus suis et sic de alijs. Subsupparticularis numerus est qui continetur in inferiori numero cum aliqua parte sua ut media aut tertia aut quarta aut quinta. Verbi gratia duo ad tria. tria ad quatuor. quatuor ad quibus et sic de alijs. Multiplex sibi particularis numerus est qui copatus ad inferiorum numerum continetur in se totum inferiorum numerum multiplicat cum aliqua parte eius. Verbi gratia quinarius pro parte ad binarium in se continet bis binos. i. quatuor et vna parte et et. ix. pro parte ad quatuor continetur in se duos quaternarios et vnitatem que nouenarius est per vna. Submultiplex supparticularis numerus est qui pro parte ad inferiorum sibi numerum continetur cum multiplicat eum alijs partibus eius ut octonarius copatus ad ternarium continetur in se bis tertium cum alijs partibus eius. Similiter. xiiij. ad. xij. comparati continetur in se bis senos. i. xij. cum alijs partibus eius. Sic xvij. ad. vij. sic. xij. ad. ix. continetur in se bis nouem cum alijs tribus partibus suis. Submultiplex supparticularis numerus est qui ad fortiore sibi copatus continetur ab eo multiplicat cum aliquibus partibus suis. ut tria coputando ad octo continetur bis cum duobus partibus suis. Similiter quatuor ad vndece copati continetur bis. cum tribus partibus suis ut di. ysi.

De tercia diuisione totius numeri La. xxvj.

Tercio modo diuiduntur numeri sibi finem ysi. aut sunt discreti aut continentes. Discretus numerus est qui discretis monadibus continetur. ut verbigratia. iij. iij. v. vi. x. Continens vero numerus est qui coniunctis monadibus continetur. ut ternarius numerus in magnitudine intelligatur. Et diuiditur hic numerus in linealem et in superficialem et in solidum. Est autem linealis qui incipiens a monade linealiter scribitur vsque ad infinitum. Vnde alpha describitur per designationem linearum. quod beati vnitatem signat apud grecos. Superficialis numerus est ita qui non solum in longitudine sed in latitudine continetur. ut trigonum tetragonum seu quadratum pentagonum vel circularis et ceteri qui sepius in plano pedent. i. in superficie continentur. Et ideo figure sunt hic ponende. per exemplo. nam trigonum numerus taliter ordinatur. Quadratus vero numerus est ita.

et tetragonus de pentagonus siue quinqueangulus est ita. Sphericus vero numerus est et circularis. qui circumculato numero a se multiplicato surgit et in se conuertitur. Verbi gratia quinquies quinquies hic circulus. dum in seipsum multiplicatus fuerit in seipsum circulariter redit et spera facit quod quinquies. xxv. facit generaliter cxxv. Solidus vero numerus est qui longitudine altitudine latitudine continetur. Nam numerus et numerus multiplicat diuisione simpliciter propositi simpliciter intuentur. puta partem in vobis beati ysi. cuius vba per oia sum secutus. Et quibus pro manifeste quod sub numerorum diuersitate diuersimode latent misteria diuersarum intelligentiarum in canone scripture diuinitate aspirate et ideo dicitur Bebe. li. j. c. j. scia numerorum materia est inter mathematicas scias a sapiens attendenda. quod de omnibus natura existens de quibus huius differere peria preualet per omnibus arithmetica disciplina. quod sine numero nec lra lra conuenit. nec sillaba sillabe recto ordine copulatur. Sic nec subiectum a predicabili discernitur nec a con-

clusionem in silogisticis inter prima media et vltima diuisione. vbi prima secundum et vltima siue tertia ratio non habetur. et ideo et di. Bebe. oes scias precedit scia numerus. quod sine ternario non subsistit triangulus nec sine quaternario tetragonus siue quadrangulus et sic de ceteris. Sic etiam in musicis est videre quod musica est modulatio numerorum noibus annotata ut di. idem Bebe. ut per in dyatesseron in dyapente et dyapason et alijs consonantijs musicis que sine numero precedente non denominantur. sicut nec astroz cursus nec ortus siderum vel occasus. nec tempus nobis pateret varietas vel successus si non numerali adiutorio regeremur. Dia etiam creata ratione numerali sunt formata ut di. idem. et etiam ratione numeralis fuit exemplaritas in aio conditoris. Vnde sub certitudine numeri creati sunt et distincti tres termini ordines angelorum sub septenario et ternario diuisione virtutes et potentie oim rationalium et spiritualium animorum. Virtute et scia numerali colliguntur elementa et vna dicuntur numerorum conuentione funguntur vniuersa ratione spualia que corporalia ratione celestia que terrena. nec habent numeri copositionem inter se et proportionem ex alijs que ex seipsis ut di. Bebe. Nam in suba numerorum inueniuntur par et impar ex quibus constat ois numerus qui diuina quadam potentia cum disparia sunt et contraria tamen et vna genitura. scilicet ex monade oriuntur et in vna copositione et in proportionis similitudine sine medio coniunguntur. Vnde per quod ois numerus bipartitus vel sub parte comprehenditur. Est autem par numerus qui potest in duo equalia diuidi vnitatem non interueniente impar vero est qui non potest diuidi in duo equalia vnitatem intercedente. vel finem peritogone disciplinam. Par numerus est qui potest sub eadem diuisione disciplinam. Par numerus in maxima minima quidem quantitate. i. diuisione maxima aut spatio et magnitudine ut si diuidas. L. in. L. et. L. maximam spacia est. L. minima vero quantitas. i. diuisione. non enim diuisum est nisi semel. et nulla potest fieri minor diuisio que in duas partes. nam aliquis par numerus in plures partes diuiditur tanto magnitudo plus minuitur ut in arboris in plures partes secta huius numerus diuisio eius huius quantitas multitudine plus augetur. Cuius ratio est ut di. idem quod magnitudo pro minimi et diuidi in infinitum sed numerus crescit et progreditur in infinitum. Et ideo par numerus diuisio est finem magnitudine maximam sed finem quantitate discretam minima. Impar vero numerus est cuius numeralis diuisio est in duas partes vel particulas inequales. Par autem numerus quibus diuiditur in duas partes equales et quibus inequales. quibus vero in partes diuiditur equalis si vna pars diuisionis est par et reliqua erit par ut quibus. viij. diuiduntur in. iij. et. iij. et. xij. in. vi. et. vi. et sic de alijs. Si vero vna pars diuisionis equalis fuerit impar et reliqua necessario erit impar. ut quibus sex diuiduntur in. iij. et in. iij. et decem. i. v. et. v. et. xij. i. vi. et. vi. vnde in equali diuisione nec paritas imparitati nec paritati imparitatis admittit propter quod solum in binario qui proceps paritatis est et non recipit in equali diuisione que constat et duplici vnitatem et ex prima duorum paucitatem. quibus vero par numerus diuiditur in partes inequales. si vna pars diuisionis est par et reliqua erit par ut si diuidatur denarius in. iij. et in. ij. vel in. vi. et in. iij. et sic quibus. vi. diuiduntur in. iij. et in. ij. et in. viij. in. vi. et in. ij. et. Et si vna pars diuisionis fuerit impar alia pars necessario erit impar

vt si diuidat denarius in .iij. z .vij. Et .vij. in .iij. et in .v. et sic de alijs. Neq; vnq; fieri pot vt si vna ps diuisionis par fuerit. alia impar valeat inueniri. aut cum vna sit impar alia par possit intelligi. Impar autē numerus semp diuidit p ptes inaequales et semper vna ps diuisionis paritati. altera imparitati deputat. vt. vij. si diuidas in tria et quatuor altera portio par. altera impar inuenit. Et h generalit in oib; imparibus inuenit. Est aut vnitatis genitrix ois pluralitatis. et cā impitatis. nā si impari addideris vnitatē necessario parē nūz generabit z si de pitate vnitatē dempseris mor imparē nūz pcreabis. oim eē nūroz circa se positor et nāli dispositōe sibi inuicēz pinctoz medietas ē vnitatis. vbigra si dicat. j. ij. iij. vnitatis addita binario facē binariū inter vniū. et duo esse mediū. Itē si dicat. j. ij. iij. vnitatis addita binario facē ternariū esse mediū inter binariū et qternariū. Similiter si dicat. iij. iij. v. v. vnitatis addita ternario facit quaternariū inf. iij. z. v. eē mediū z sic de alijs ascen dedo pcedēdū ē. De pūto aut z spēto nūeri paris piter et imparis supra dictū ē. Itēz aut nūroz singulas pparatōes. ppositōes. pueniētias et dīas psequi cēt longū. id de nūroz. pūctantio bec sufficiant. hoc solū aut sciam? q mediū inuenire in nūeris difficile ē vt di. yfi. qz nūeros eē infinitos certissimuz est. qz qntūcūq; alique p traxeris et finē faciēdū putaueris p additōis vnitatē totū nūerū parē vel imparē prolongabis. Rationem autē z pūctatē mediū nūeralis sic aduertere poteris. pmo piunge extrema et diuide et inuenies mediū. vbigra pone p extremis. vij. z. ij. simul iuge. xvij. pūre qūt et erūt it. z ē analogiū in arismetico. vt mediū nūerus qē monadib; supat pimum totidē supet ab extremo. si pat cū nouē sex in trib; et totidē ab vndeci nouena r? supat vt di. yfi. li. iij. vñ supere? posita sē excerpta De mensura et pondere La. cxvij.

Mensura et pondere se-
 pissime locū obtinet in scripturis qz rōes z ppetates oīū hnt a geometrica disciplina. nā vt di. yfi. li. iij. Geometria ē mēsurādū scia q pūnet in se lineamenta z spacia siue internalla figuras z magnitudines et in figuris nūeros ac dimensiones vñ in circulis triangulis qdrangulis pentagonis et alijs i finitis. de qbo oibus nō ē pūus negocij multa diffinire h pauca tangere ppter simplices de qbo facē yfi. mētionē dicēs sic. Geometrie qdrīpita ē dimēsiō in planū in magnitudinē nūberalē. in magnitudines rōnalē z in solidas figuras. plane figure sūt q lōgitudine et latitudine pūnet q sunt iuxta pūonem nūero qnqz. Numerabilis magnitudo que diuidi pot fm nūeros q in arismetica edocent. Magnitudines rōnales sūt qz mēsurā scire possumus p iudiciū rōnis sic irrōnales qz mēsure quāntas cognita nō hēt. figure aut solite sūt q longitudine latitudine et altitudine pūnet vt ē cubo. Sunt aut plane figure plures spēz vt di. idē. qz pma plano pede est circulus q vocat circūducta in cuius medio punctū est quo cūcta puergūt in punctū illū geometrica centū vocant plano pede. ita Quadrilatera figura est in plano qdrato que sub qtuor rectis lineis

iacet ita
 Dianatheton grāmātō figura ē plana ita
 Ditegoniū. i. rectū angulū figura plana est. i. triangulus et h angulū rectū ita
 Misopleros figura ē plana et recta subter in solidū pstituta ita
 Spera ē figura in rotūdū forma ta quz in cūctis pūto in solidū ē equalis ita
 Cubus ē figura p pna solida q in lōgitudine latitudine et altitudine pūnet in solidū.
 Lbilibudrus ē figura qdrato sine latitudine eque et equo
 Lonon ē figura q ab amplo in angustum finit ita
 Piramus ē figura q ad moduz ignis ab amplo in acutū confurgit ita
 Vñ autēz bec disciplina pmo pūcto cuius ps nulla ē. Itē oia que mēsurari pūnt ē minimū dimēsiue et in maximū potestatiue. qz oim linearē ē pncipiū a quo oēs incipiūt et p grediunt et in quo oia finiunt. Scdo vñ linea q ē recta lōgitudō sine latitudine eque et equo iacet in suis punctis qz a pūcto incipit et in pūcto finit. Supficies vō ē longitudo cū latitudine. Spiffitudo aut hz trinā dimēsiōnē. flatū lōgū z pfunduz siue altū. Et istis trib; dimēsiōib; pūctū ē corpulēz ex lōgo lato z pfundo et ex his trib; pūctū oīm corpulentā subāz habere pōdus nūerū z mēsuram. poteris aut fm artē nūerandi mediū geometricū inuenire. nā eius extrema multiplicata tantum faciūt quātū et media duplicata. vbigra. vij. et. iij. multiplicata faciūt septuagesies dipōdius. media vō. f. vij. z. iij. multiplicata tantū faciūt vt di. yfi. li. iij. circūl? ita qz est linea in pūcto vsq; ad pūctū et centrū in equis spacijs circūducta. Nō aut ē figura simplicissima capacissima ab oim angulositate remouissima exterior? cūcta interi? pūcta motū apūssima et reuolūtiōni pgrua cuius circūferentia a suo punctali centro est remouissima inter oēs figuras pfectissima. Oēs figure et figurabilia ambies oia potestatiue intra se cōtinēs et a nullo extra pter qz a se ē pūta vñ in circulo celi q ambit oia et nō ambiet. cōtinēt oia et non ab alio extrinsecus cōtinēt vt di. yfi. sic infra. x. ē ois numer? ita infra circulo oim figurarū claudiet ambies ita
 Et vt breuiter dicā. circuli pfectionez et rōnē circularē quadā naturali emulatiōe oia mirabiliter imitant. nā circularē formā celi sibi vendicat et motū sic planetarū orbes in se circulariter reflectūtur sic siderū cursus annoz z mensūz et diuersionūz tpm anfractus a se incipere et in se redire cōtinue cōcernunt. Sic elementa inuicē agūt et patiunt et q p corruptionē delinere vident p generationē itez conuertunt. Sic et cōtinū marū fluxus et reflux? fluunt et refluūt et cū deserunt iterū oūit. Sic herbe z arbuta fructus et semina vice recipiōca a se erēt et in se cōuertunt. sic celestes spūs a deo erēt p creationē et in deū mouent p affectionē a deo emittuntur p formationem et ad deū reuertunt p gfraxationez. Sic et aia rōnalis ab Aresto. cōpat circulo rōne sue pfectionis z capacitatis. oim cū figuraz yso perime tray. i. equales ambitus habentiū maximus ē circulus et ideo totus mōs spēricā hz formas? qui ad hoc creatus est vt eū capiat anima p intellectū. Vñner sitatis conditor. f. deus in circulo designat. nā vt dicē termegistus. monas monadē genuit et in se suū reflectit ardore. i. amore. nā pater generat et genuit ab

eterno filium et p filiu spirat ipm fecim qui e ardor. i. amor vtriusq; atq; notus. na deus pater ab eterno se intelligit pfecte et intelligendo pfecte se diligit que dilectio ultra se ad aliud no extendit. Sed pot? ad intelligentē et intellectū id est patrem et filiū a quib; pcedit ipsa dilectio ad modū circuli se reflectit. Vñ idem est deus in essentia pater intelligens. et intelligendo filiū gignens. et filius a patre genitus et intellectus et amor a patre p filiū pcedens et in vtrunq; se reflectens. s. spū sanctus. Ex quo patere potest qd pfectio ē in diuini psonis. quia eaz psonalitas trinitatis numerū nō excedit. ideo etiā secūdus phus interrogatus quid ē deus? sic respōdit. deus inquit est intellectualis circulus cuius centrum vbiq; ē circūferentia aut nūq;. Ex quo p; q ratio circuli reuertit in qualibet creatura.

De figura trianguli

La. cxviii.

Triangulus est figura

habens tres angulos equales duob; rectis quid aut sit triangulus rectus alias determinat. Lō potat aut illi anima vegetabilis que h; tres potentias in se. i. generatiuā. nutritiā et augmentatiuā. triangulo qui p̄mus ē oim figurarū geometricarum sicut vegetabilis ē por omniū animarū habens in se ternariū potētiā. Est autē triangul? inter figuras angulares p̄mus q; solidā habens longitudinem altitudinē et latitudinē. et iō omnis figura hās plures angulos vt tetragonus. i. qdrangulus. pentagonus et c. tot in se p̄duci triangulos quot linee ab angulo in angulū. p̄trabunt vt patet in qdrangulo qui duos cōtinet triangulos si ab vno angulo ad alium angulū oppositū linea deducat vt hic et si ab alio angulo linea ad oppositū. p̄trabat quatuor triangulos continebit vt hic et sici oibus figuris alijs tot eandē diuidunt trianguli quot ipsam figurarū angulos habere contingit. vt qdrangulus quatuor deductis lineis triangulos quatuor continebit et pentagonus. v. et eragonus. vj. et eptagonus. vij. et sic de alijs. vt di. Bohe. li. ij. arismetri ce. c. vj. Deyero triangula figura sic p angulos diuisa in alias figuras nō resoluit nisi in seipam in tres etiā triangulos diuidit vt p; hic

Adeo ei est hec figura latitudinis p̄nceps vt cetera superficies in hanc resoluant. ipsa vō qm̄ nullis q̄ principijs obnotia neq; in alia latitudine sumpsit initium in se ipsam soluat vt di. ibidē idē. Nulla pot̄ excogitari figura angularis que nō habet ortū et p̄ncipiū a triangulo. na triangulus oim aliarū formarū et figurarū est p̄mū elementū et hoc patet in numeris nā quaternarius nascit ex ternario qui triangul? ē siue trigonus et ex vno qui potestate trigonus ē generatur. nā hanc dignitatē habet vnitatis que mater ē oim numerorū vt in se vni obtineat nō actu s; potestate omnium nūcroz que ab ipsa generant vt dicit idem Bohe. li. ij. c. xvij. sic et pentagonus ex q̄ternario sic se posito et vnitatis que vicē supplet trianguli generat et sic de omnib; alijs numerabilib;. figura pot̄ ostendi qd semp et figura triangula quilibet numerus generat sicut ibi in terminis Bohe. determinat manifeste ponēs exemplū in tetragonis. penta-

gonis. eragonis. eptagonis et in alijs multis. habet et aliud singularis p̄prietatis figura triangularis qd omnis alia figura sibi pot̄ esse basis et ex base supposita pot̄ surgere figura triangularis. qd omnis alia figura piramidalis habens in se formā triangularem tot in se continet triangulos quot p̄tinet angulos in se ipsa basis. verbigrata si ponat quadrangula p base pot̄ sp surgere figura piramidalis tot in se continens triangulos quot in se tetragonus id est quadrangul? dinoscit p̄tinere vt p; in hac figura

Similiter si basis fuerit pentagona piramis surgēs triangularis vt triangulos representare poterit supra basim vt pat; in figura piramidali posita sup basim pentagonalem

Sic etiam supra basim eragonam pot̄ surgere piramidalis figura sex p̄tinens triangulos manifeste et sic de alijs. ipsa etiā figura trianguli poterit p̄tineri figurarū diuersitatem. h; altitudinis poterit inueniri vt; hic

Mira itaq; videt diuina dispositio in omnib;. S; potissime in numeris et figuris. de alijs aut figuris taz numeralib; q; geometricis. modo videt suspēdendū ppter difficultatē et infinitam figurarū diuersitatem. h; aliarum p̄sideratio maxīmā confert utilitatē theologicę discipline vt patet in quadrangulo qui est inter figuras et numeros solidissimus equis lateribus distinctus et euangelicam representans doctrinam que per quatuor partes orbis immobilem obtinet vnitatem atq; firmam vt dicit Beda super Gene. Angulus autem multarum figurarum est cōmune subiectum quia omnes predictę figure sub diuersitate angulorum terminantur. Est autem augulus duarum linearum alterius contactus. fm modum autem contingendi se variatur angulus quia nunc rectus nunc obliquus vel reflexus nunc acut? nūc obtusus. Maxima autē virtus consistit in angulo recto quia in ipso tota virtus que consistit in lineis a basi cōfluentibus ad angulum fortificatur. ppter linearum concursum pariter et contactum vt pat; in oculo qui omnia cōp̄hendit sub angulo. nam radij qui linealiter veniunt a re visā faciunt vnam pyramidem cuius conus est in pupilla et basis in re visa et hi radij in angulantur in centro pupille et p angulum illum pyramidalem formatur visus vt dicit autor p̄specuue. quere supra li. iij. de natura visus. et in li. v. de materia oculorum. Partes itaq; opposite inter se et ab inuicem segate in angulis conueniunt et pariter in vnum finiunt. pauca itaq; de natura figurarum et angulorum exempli gratia sunt hic dicta vt sciamus quia illorū ratio est necessaria ad diuersa misteria diuine pagine cognoscenda que sub numerorum et figurarū methafosis multiformiter sunt velata. Nam sicut circulus signat animam rōnalem et triangulus animam vegetabilem sic quadrangulus linea ducta ab angulo vsq; ad angulum oppositū duos cōtinet triangulos. sic anima sensibilis duplicē in se habet triangulū potentiarū seu virtutū. nā aia sensibilis p̄ter tres potentias vegetabilis h; virtutē app̄hensiuā cōcupisibilem et irascibilem. q; aia sensibilis est vegetabilis et non econuerso. et

sic de alijs figuris diuerse rōnes mīscite et spirituales eliciuntur et spiritualia corpaliū adaptantur. Sub istis autē figuris cōprehenduntur mensurā et ponderationes.

De mēsuris corpōz mēsurabilū. Cap. cxxix.

St autem mensura vt dicit Iſi. li. xvi. c. penl. res aliq̄ mō suo vel tē pore circūscripta. Et hec ē aut corpis aut tempis aut spacij localis. Corpis mēsurā ē vt bonūū seu lignorū aliarūq̄ rerū corpaliū breuitas vel lōgitudō. Et enī corpus dimensionē h̄z pp̄atā in mēsurā. pp̄atē at mēsurā est vocata eo q̄ fruges et liquores ceteraq̄ sicca et humida ea metunt vt modi? vna amphora et sextari? Mēsurarū aut minima ps ē coleariū qd ē dimidia pars dragmē. pōderās sūlūq̄. ar. q̄ triplicatū sūlū facit. Nam pcula dragmā vna et dimidia adimplet. Liatus aut pōdus p̄inet. r. dragmarū. q̄ bus si quinq̄ addideris dī orisalus. Acitabul? q̄rta ps ē emine. xij. dragmas cōtinēs. Cotula ē emina cōtinēs aiatos. vj. q̄ iō cotula dī. qz cote greco sermone incisio dī et emina sextarij in duo equalia inciditur et cotula nominat. Emina aut appendit librā vnas. q̄ geminata sextariū facit. Est aut sextari? mēsurā duarū librarū. q̄b̄ assumptis bilibus nominat. assumptus aut q̄ter greco sermone fit cenix. q̄nques autē pp̄licatas quinarē siue gomo? facit. adijce fertū. p̄giūm reddit. Mā p̄gius sex metē sextariis a q̄ sextari? nomē sumpsit. Lōgius a cōgiēdo. i. p̄ augmentū cre scēdo vocat. Vn̄ et pecunia gr̄a b̄nificij data p̄giarū est vocata. Vnūq̄q̄ enī impator saūozē populi ca p̄tēs adijciebat ad mēsurā vt in donis largior vide rēt. Longiarū aut ē sp̄aliter mēsurā liquidorū. cui? rē et nomē sūm̄a romanis impositū iuuenim? Ad treta liquidorū ē mēsurā. a metrō greco sic vocata et cōtinē nomē ad oēs mēsuras liq̄da p̄tinēs. Modius ē dictus eo q̄ ex suo mō sit p̄fectus. Est autem mēsurā librarū. xliij. id ē sextariorū. xxiij. et ideo opatio nū p̄fectarū dei typus ē et figura. Viginti duo opera fecit deus infra opa. vj. diern. nā p̄mo die fecit tē? vj. Materā m̄strā. angelos. lucē siue ignē. celos superiores. aquā terrā et aerem. Secūda firmamentū solis. Tercia die quoz. maria semina. stationes et plā taria. q̄rta die fecit tria. scz solē lunā et stellas. quinta die tria. scz pisces. repulā et volucres. Sexta die fecit iij. bestias. iumenta. repulā terre et hominē. et facta sunt vigintiduo rerū genera in dieb̄ sex. Et viginti due generatiōes sunt ab adam vsq̄ ad iacob. ex cuius semine nascit om̄is gens israhel. Et. xxiij. sunt libri veteris testamētī vsq̄ ad bēser. Et. xxiij. literarū elemēta q̄b̄ tota tradit diuine legis disciplina. Modis igit̄ exēplis modius mēsurā viginti duorū sextariorū p̄inet fm̄ moysi traditionē. et est modius a mō dictus q̄si mēsurā moderata. vt dicit Iſi. Satū genus ē mēsurā iuxta mozē. p̄uinte palestine. vñ et dimidium modium capiens vel cōtinens. cuius nomen est ex hebraico sumptū. Satū enī apud eos sumptio siue leuatio nominat et q̄ q̄ metit eandē mēsurāz sumat atq̄ leuet. Satū tū aliq̄ ponit. p̄ modio. xij. sextariorū. vt dicit idē. Batus est mēsurā capiens sexta na. i. et. est batus in liquidis sicut in siccis choruis et

ep̄bi. Amphora ab ap̄sis est vocata quibus bincit. de leuatur. et recipit frumenti vel vini modios ytalicos tres. Ladus est amphora p̄tinens tres vinas. Vna autē est mēsurā quā quidā vocant quartarium. et est pp̄atē dicta vna que p̄ condendis defūctorum cineribus adhiberi solet. De quo poeta lucan? Lelo tegitur qui nō habet vna. Arabo mēsurā ē apud egyptios. lxxij. sextariorū composita. sic dicta et numero. p̄pter. lxxij. linguas gentium que eident impleuerūt. Bomo? est mēsurā. xl. modiorū. vt dicit Iſi. vel dicitur mēsurā. iij. modiorū vt dicit glosa sup̄ Exodi. c. xvi. Lborus est mēsurā triginta modiorū. et est sic dictus a coaceruandō. coaceruati enī modij triginta instar collis videntur et onus cameli efficiuntur. Ducusq̄ Iſido. lib. xvi. Sunt et multa alia mēsurarum genera quozum nomina non sine grandi mysterio sacre scripture sunt inserta. nam qd̄ libet vasculū rerūq̄ mēsurabilū sub mēsure nomine continetur. vt patet in diuersis exēplis. Ace tabulum enī dicitur vasculum in quo vinum deo offerendum in sacrificiū probari debuit an esset purū vel corruptum. Vas autem vbi p̄baba? et acceptabatur acceptabilium dicebatur. Vasculum in quo acetosum et corruptum ponebatur acetabulum vocabatur vt dicit Iſid. lib. x. Ampulla est modica liq̄ris mēsurā quasi ampla bulla. similis enī est in rotunditate bullis que ex spūmis aquarum fiunt et ex veji subtractione et caduntur subtilitate non modica et inflantur. Alabastrum est vas vnguentarium a suo genere sic vocatum. quia ex sua proprietate omnia vnguenta intus posita conseruat diuissime incorrupta. vt patz supra in tractatu de lapidibus. Becca vas est repositorium et mēsuratum in quo res reposita a visu arcentur ne passim ab oib̄ videātur. Inde etiā dicit arcanū. i. secretū quod a cognitione multitudinis et industria est artatum. Amphora ē de terminata mēsurā ab ansis siue auribus nominata. vt patet supra. Batus ē mēsurā reb̄ liquidis mēsurandis fm̄ legis continentia deputata. Bacia ē mēsurā bachi. i. vini vsibus generaliter deputata. Calix determinata est potus portio et mēsurā a callo quod ē lignū dicta. quia talia vasa prius de viminibus ligneis cōponebant sicut et calathi. Catbinū est vas ficule abis vel potibus deputatum et dī melius neutraliter q̄ masculinē. sicut et salinū. i. salis vasculum sicut ibidē dī. ysi. Lacabus ē vas coquinariū diuersis vsibus et decoquendis carnib̄ deputatum idē et vas cotula nominat. Ladus idē est quod doliū paruum continēs modios tres vt dī supra. Lathus at ē vasculū viminū vuis et ficibus deferēdis appropriatum. Tribum est vasculum rotundū multis foraminib̄ oculatū sic dicit q̄si curriferū eo q̄ in eo currat triticū vel frumentū. Mā in cribro cōcutit triticū vt a lapillis et paleis sepe. Mā grana q̄ sunt parua trāseunt p̄ foramina. paleis in cribro remanēbus ac lapillis. Lata arca ē modica. Vñ dī minutue dī cistula et cistella a costis canne vel viminis q̄bus textitur noiata. Copin? ē vasculū et v̄gulis contextū ad deferendū stercorea deputatū. sic dī i p̄. manus eius in cophino seruiert. Celata sūt vasa aurea vel argētea signis euidentiōibus intus vel

ettra et p̄ssa. a celon dicta q̄d est genus ferramēti. q̄d
vulgo alionē vocāt. vt dicit Jli. Limbra sunt pocu-
lor genera in extremitatibz oblonga ⁊ in medio lata
ad modū cimbe nauis. Loclear est instrumentū mo-
dicū mensure oas p̄portionatū quo varia ciboꝝ ge-
nera ⁊ maxime liquida ori manus officio deferuntur.
hinc est illud dictū marcialis. Sum coctus habilis
⁊ nec minus utilis ouis. nūquid scis potius cur co-
cleare dicit. Jsid. Discus idē est quod scutella lata ⁊
rotunda a do ⁊ esca sic vocata. dicitur autē discus q̄
si davis escas. id est appositiones a quo discubentes
dicti sunt. Doliū vas est concaviū a dolando sic voca-
tū q̄ ex pluribz sit assensibus artificiose pariter colliga-
tū. Emicadiū ē vas oleariū ptinēs dimidiū colligatū.
Enophoꝝ est vasculū cōtinens vinū. eno etiā vinū
dī ⁊ q̄ dī. Vertitur enofou fund⁹ sentētia nobis. vt
dicit Jli. Emulsis est species poculi sine vasculū q̄d
ebibitur vno spiritu. id ē haustus. vt dicit Jli. fiala ē
dicta a vitro. nam filin grece vitru dicitur. ⁊ est vascu-
lū inferius latū habēs collū strictū in quo vinum di-
scernit potissime p calorē. Pbilatriū ē parvū vas vi-
treū vel cristallinū in quo sanctorū reliquie p̄seruant
Pbilacteriū autē aliud est scz mēbrana vel biemitell⁹
in quo iudei scribebāt legē vt religiosi viderēt iuxta
illud dilatāt etiā p̄bilacteria sua ⁊c. Jfiscus sac⁹ ē pu-
blicus quē habēt exactores. ⁊ in eo immittūt publi-
cū debitū quod redditur regibus. iuxta illud. q̄d nō
accipit ebullus caput fiscus. Jfiscella est vasculū mo-
dicū ad modū alucoli ex viminibus contextū ⁊ bitu-
mine vel picē circūlinitū sicut fuit vas in quo repo-
nebatur moyses qm̄ flumini exponebat. Sautata est
scutella maxima p̄caua ⁊ p̄funda sic dicta quasi ca-
uata g. p. c. lra posita. vt dicit Jli. Gazophilanum ē
vas repositoriū. archa. s. vbi colligunt ea q̄ ad indi-
gentiū curā in t̄plo offerunt. ⁊ ē archa illa sic dicta.
quasi gazariū. i. diuinarū custodia. naz p̄bilaxe grece
custodire dicit latine. vt dicit Jsid. vñ gazophilacia
fuit archa vel domus reuerūs cōmunes oblatiōes
omniū sicut musac regū ⁊ corban sacerdotū. vt dicit
glo. sup. iij. li. regū. ydria vocat vasculū. aque vsibz
deputatū. ydor etiā in greco. aqua dī in latino. Lani-
strū ē vasculū ex viminibz siue cannis ar̄fidinis p̄te-
ritū fructibus deserēdis deputatū. Larculū ē cōsimi-
le vasculū ex virgis albis ⁊ flexis artificialiter p̄para-
tū. Lampas ē vas vitreū. tenue. subtile. fragile. pla-
nū. p̄spiciū. dyaphonū supius patulū rotundū. i. fe-
rius autē strictū ⁊ oblongū igni nutredo deputatū.
⁊ dī a lambdo lambis. eo q̄ ad nutriendā flammam
oleū lambere videat. vñ omne vasculū in summita-
te lucēs lampas dicit p̄t. vt dicit Hug. quere supra i.
li. xv. de metallis. ⁊ in capi. de vitro. Laterna dī eo q̄
sit in ea interius lux inclusa. sit etiā ex vitro vel ex cor-
nu lucido siue quocūqz p̄spicuo recluso intus lumie
vt vēn flatus adire nō possit. ⁊ ad lumē vñdīqz p̄e-
bendū facile vtiqz circūferat. vt dicit Jli. Lucerna a
lucno est dicta. Vñ breuis est sillaba lu prima. Vnde
p̄sius. Dispositie pingue nebularz vomuere lucerne.
Si etiā lucerna a luce diceret falsus esset versus. vt di-
cit Jli. Lucin⁹ autē q̄ ⁊ lucin⁹ ē dicitus cādela est lucer-
ne. vt dicit idē. Lagena ē vasculū vimiferū a lagenis
grece sic vocatū vt dicit Jli. lagena autē vulgarit voca-

tur berillū siue costrellū. cui⁹ diminutiū dī lagena
la quā nos dicim⁹ barisellum. fm̄ autē naturā lagene
vel bariselli mutat sapor ⁊ virtus ipsius vini. Vnde
si lagena fuerit corrupta vinū sit corruptū. Optime
autē lagene sūt de thamarisco a quo vinū p̄bit sapo-
rē. ⁊ virtutē hz oppillationes splenis dissoluēdi vt dicit
Lonsā. Lauatoriū siue labrū dī vas plumbeū siue
ereū. aquarū ad ablutionē manū fistulis ⁊ cōducti-
bus receptiū. ⁊ dī labrū nō solū q̄ ad lauandū ē fa-
ctū vernetiā a labio labz dī. qz eius officiū ⁊ repāsum
solet fieri ad modū labij ⁊ reflexū. Lauatoria enant
italia luteris dicunt in. ij. li. Regū. c. vj. in quibus
sacrificia tēpli a sacerdotibz lauabantur. Lenticula ē
vas oleariū ex ere vel argento factū a liniendo dictū
Oleo etiā sacro i talibz vasculis seruato reges et sa-
cerdotes limebant vt dicit Jli. Lebes ē vas enant
ad vsum coquēdi carnes p̄paratū. Vñ ex frequēt
vstione nigredinē p̄bit ⁊ immundiciā ⁊ indiget fre-
quēt cōfricatione ⁊ extersione. ex vicio autē metalli
lebetes sicut ⁊ caldaria insiciūt cibaria diu in eis re-
posita nisi ab eis citius extrahant. Locus est vas
repositoriū in quo pecunia quasi in p̄uato loco re-
seruatur. ⁊ ē idē q̄ bursula vel marsupij vt dicit Jli
do. Marsupij ē vasculū repositoriū. s. sacculus nū-
mōꝝ. ⁊ est a marippa in greco in latinū deriuatum
Mulgariū ē vas in quo pecoꝝ lac mulgē. vt dicit
Jli. Mola ē scutella maxima. p̄funda a rotunditate
sic p̄mutus nominatū. Mā oia rotūda dicunt mala
apud grecos. Mola modica cāpanella dī a mola cui
tate cāpane sic dicta vbi primitus ē inneta ⁊ ē modi-
cū vasculū sonoꝝ. dictū tintinabulū sicut id q̄d sepi⁹
collis canū ⁊ pedibz aquū ē suspensum vt dicit hug.
Olla ē dicta eo q̄ ebulliat i ea aqua igni subiecta. vt
vapor altius emittat. Vñ ⁊ bulla dī eo q̄ intus q̄ i
aqua vēn spū eleuat sup aque superficie distendēte vē-
to p̄ morā aliquā sustētant. Pasapsis ē q̄drangulū
vas ⁊ q̄drilatū dictū quasi paribz absidibz. Patena
ē q̄ sit dispāsis ⁊ patēns lanas ouis. vt dicit Jsid.
Patera gen⁹ ē hiale sic dicta eo q̄ ea potare solemus
Vel qz sit patēna disp̄sis labijs. vt dicit Jli. Poculū a
poculādo ē nominatū. Est etiā de vas in q̄ ē bibēdi
p̄suetudo. Patella dī q̄si patula olla. os ei hz magis
patēs q̄ olla. nā officiū fm̄ latitudinē fundi hz latū
⁊ ē vasculū enant vel ferreū multis vsibz necessariū.
Peluis ē dicta eo q̄ pelvis manus vel pedis in pelni
abluī p̄suevit. Pitris ē vasculū a buro. vñ factum pi-
tris ē vocatū. nā qd nos burū greca pitri vocāt. sit autē
pitris nūc de metallis. nūc de eboꝝ. nūc de lignis. et
ē vasculū varijs vsibz deputatū ⁊ maxime literis de-
serēdis p̄seruandisqz electuarijs. odoribz liquoribus.
pulueribus ⁊ vnguentis. Quisq̄liariū ē vasculū vel
quodcūqz retep̄culū vel quisq̄lie id ē frumētōꝝ
purgamēta seruanti. vt dicit Pli. Sartago a strepi-
tu soni est vocata. quia in eo ardet oleū. est etiā gen⁹
patelle in quo cum pinguedine butiro v̄oleo sit fri-
tura. Siphon vas est appellatū eo q̄ sufflādo aq̄a
fundat. nam talibus vasis fungunt orientales. Cur-
runt etiā cum siphonibus plenis aque qm̄ sentiūt do-
mū ardere ⁊ extinguunt incendia. cum eisdem etiā
mundant aras aquis exp̄p̄tis ad superiora. vt dicit
Jli. Sphatorū est vasculū in quo rapule siue rape

terra effosse recipiuntur. custodiuntur. vel etiam deco-
juntur. vt dicit idē Ciprius ē vasculū lignēū vel ar-
gentēū siue vitreū in quo bibimus. vel de quo ma-
ius lauam⁹. vt dicit Isido. Situla a siti ē dicta eo qd
ip̄a sit sitientibus ad bibendū vel qz aquas sunt. dū
nas nūc recipit nūc effundit. dū enī vna situla effun-
dit alia adimplet. Sitibasia bursa ē vel sacculus in-
terantius in quo solēt ferre panē. vt ponere ea q̄
id vitantū necessaria sunt in via. Spota ē dicta in q̄
portant panes ⁊ alia q̄ domui sunt necessaria. vel sic
dicit quia ex sparto fieri solent. Scotica ē vas olea-
rū sic dicitur. eo qd de cono sit factū. vt dicit Isi. Sen-
tella a sento p̄ diminutionē ē dicta. naz scuto puulo ⁊
orundo similis ē vt dicit Isi. Scripiū ē puula cistu-
ria cono ⁊ clauis circūrecta in qua pecunia ⁊ alia fa-
miliaria referant. Salinū ē salyca. i. vas apuz salū
quasi sallica. vt dicit Isid. Trisilis ē q̄libet vas qd
ex tribz sustentat. vt dicit Isi. naz qd quatuor pedibz
sistitur abasitue trisilis nūcupatur. ⁊ hurbulum est
vasculū enēū vel argentēū siue aureum duplicatum
inferius clausū. superius vō multiplicat p̄foratū cre-
mādi thuris ⁊ thurificādi officio deputatū. p̄ cuius
foramina superius fumus thuris ignis incendio r̄so-
lutus in aere euaporat. Partes aut̄ eius due. tribus
carbenulis p̄ter continēt. Venulabyz ē vasculū si-
ue instrumentū quo palea a tritico in v̄to abinnicez
separant. ⁊ hz v̄tūlabū istud p̄pū q̄ illud qd est le-
uis ⁊ vilis prius effatur ⁊ qd ē cūius intrinsecus
occulatur. Vter ē vas vinariū et conis animalūz
partitiū preparatū ⁊ id vter ab vtero ē vocat⁹ vt di-
cit constā. Vina est amphora de quo supra eodem.
Vireolus ab vira diminutiue ē dicitur ⁊ ē vasculū
nūc vinis nūc aquis effundēdis cōmuniter assigna-
tū. p̄pū tū solet vocari vasculū in quo penit aqua
ad limbandū vinū in mensis ⁊ cōuinis dñoz a q̄
⁊ orion dī fm fabulas qz deoz manibz infundit aqs
in nuprijs philologie. vt dicit i mac. ⁊ in mar. Sūt
⁊ multa alia vasoz genera que fm diuersas mensu-
randi capacitates in diuinis scripturis p̄pter allego-
ricas significaciones sepius sunt inserta. h̄ p̄posita exē-
pli gr̄a tm̄ sunt expressa. Sunt insup alie mēsure spa-
cij localis de quibz in Isi. narrat in hūc modū.

De mensura spacij localis. Capitulū. cxxx.

Mensura inquit est quic-
quid pōdere capacitate lōgitudine altitudi-
ne latitudine animoqz finitur. Vñ ⁊ maiores nostri
totū orbē mēsurauerūt in ptes. ⁊ ptes in puincias.
⁊ puincias in regiones. quas in loca. que in loca in
teroz. ⁊ illa in agros. ⁊ illos incēturias. quas in iu-
gera. ⁊ alia in climata. ⁊ illa in actus ⁊ pticas. in pas-
sus grad⁹ cubitos pedes palmos vncias ⁊ digitos
diuiserūt. ita qd eoz solertia a maximo vsqz ad mini-
mū nihil immēsuratū penitus reliquerūt. Vocatur
autē digitus pars minima agrestium mensurarm
Vncia ē habēs. iij. digitos. palm⁹ q̄mōz hz digitos
pes. xv. digitos. passus pedes. v. ptica pedes. xx. Di-
cit autē ptica q̄si portica a portādo. qd oēs p̄cedentes
mensure in corge sunt sicut palmus. pes. passus ⁊ c.

sola vō ptica portat. est enī. ⁊ peduz adinstar calami
ezechielis tēplū mystice mensurāns. de quo habetur
Ezech. xl. Actus vocat mēsurā latitudine pedū. iij.
⁊ longitudine. cxx. Clima est spacium quadrilaterū
habens in omni latere. pedes quadraginta. Actus
quadratus vndiqz finitur pedibus. cxx. ita actus du-
plicatus iugerym facit. ⁊ ab eo est iunctum nomē
accepti. Iugerum autem constat longitudine peduz
centum quadraginta. et latitudine centum viginti.
Sunt ⁊ multa alia mensurarum genera de quibus
nil ad presens. vt dicit idem. Sed hic attendendum
est qd stadialis ager habet passus. cxxv. id est pedes
sercentos viginti quinqz. cuius mensura octies com-
putata millenarium facit qui constat ex pedibus. vi-
ginti milibus. vt dicit Isidorus ibidem. Lenturia
autem est ager ducentorum iugerum qui sic vocaba-
tur. a. c. iugeribus ab antiquis sed postea duplicata
nomen retinuit semper p̄num vt dicit Isidorus le-
bro quindecimo. in cap. penulti. de mensuris. Mē-
sure autem viarum diuersimode nominantur a di-
uersis. nam latini vocant miliaria. greci stadia. galli
leucas. egyptij signes. perse perasangas. nec mirum
quia singula spacia proprijs continentur terminis ⁊
mensuris vt dicit idem. nam miliarium mille passibz
terminatur quia mille passus continet. ⁊ peduz. qn-
qz milia. Leuca finitur passibus mille quingentis.
Stadium octaua pars miliarij est. constās ex passi-
bus. centum viginti quinqz. hunc p̄num hercules
statuisse dicunt eo qd ipse tātum spacium sub vno spi-
ritu cucurrisset. ⁊ ideo quia post tāū itineris spacium
stetit. ipsum narrant. centum viginti quinqz pedum
spacium stadium appellasse. vt dicit Isidorus ibidē
Via est spacium quo potest ire vehiculū. sic est di-
cta ab incurfu ⁊ occurfu vehiculorum. Nam duos
actus capit propter euntium ⁊ venientium vehicu-
lorum occursum mutuum ⁊ concursuz. Omnis au-
tem via aut est publica aut priuata. Publica est que
in solo publico est que inter actus populo patet. hec
aut ad mare aut ad oppida ducit. que enī via strata
est dicta quasi vulgi pedibus trita. vnde Lucretius
Strataqz iam vulgi pedibus detrita viarum. Ipsa
debet esse munda solida lapidibus strata. recta paci-
fica. omnibz comunis. libera sine obstaculo ⁊ offen-
sa vt dicit idem Lucretius. Priuata est via que vici
no municipio data est. hec solet esse compendiosa ḡ-
tuosa. quia pedibus itinerantium min⁹ trita. ex vtra-
qz parte vie arboribz consista. Agger est media strate
eminentia coaggregatis lapidibus ab aggere. i. a
coaceruatione dicta quā bystozici viā militarem di-
cunt de qua dicitur qualis sepe vie depressus in ag-
gere serpens. Iter inneris. est via qua ab homine
quocunqz iri potest. differūt autem iter ⁊ itiner. Iter
enim est locus trāitu facilis ⁊ ideo appellat⁹ iter.
Itiner autem est iter longe vie ⁊ ipse labor ambulā-
di vt quo velis peruenias. Senuta autem est medi-
um itineris a semi itu dicta. senuta autem hominū.
callis vero pecudū vel ferarū. callis enī ē pectūū iter
mōtes angustū iter ⁊ tritū a callo pecudū tritū ⁊ p̄da-
rati. ⁊ id a callo ē vocatū. Tramites sūt in agris trā-
uersa itinera sic dicta eo qd ad rectā viāz trāsmittant.

Diversum siue diversum est flexus viaru. via. s. ten- dens in diversa. Diuerticulum autem est digressio a latere vie publice vel private. Bivium est duarum viaru princi- pium quarum una tendit ad dexteram alia ad sinistram et est locus ut sepius periculosus et suspectus. nam in bivium insidiant fures et raptores in bivium etiam expectant vel conveniunt meretrices. Est etiam locus ambiguum. quia quod via sit tenenda sepius dubitatur. et ideo ponunt in bivium ymagines siue cruces ut sciant quam partem vie tenere debeant transientes. Lospeta est locus in quo vie conveniunt sicut trivium et quadrivium et est locus periculosus et dubiosus sicut bivium. Ambitus est interviciorum loca et edificia locorum duorum pedum et dimidium ad circumvendi facultate derelictus. et ab ambitu dicitur circumvendo siue ab ambulatione sic est dictus. Orbita est vestigium rote cantu sic dicta ab orbiculari figura rote que vis comprimendo cavat et profundat. Actus dicitur locus qui periculis agitur solet. Aliosum est iter flexuosum. Vestigium pedis signum planta in terra vel in pulvere impressum sic vocatur. quod per vestigium vie perueniunt insistant et impauiunt. Relinquent autem pedes animalium in suis vestigiis quoddam odoris indicium quo a canibus venantibus et ab alijs feris sepius dependunt. quod sciens leo delet sua vestigia canda sua ne ab insequentibus cognoscatur. Nec dicitur mensuratum propter ambum et differens dicta sufficiat et quod superius dicta sunt de istis. li. xv. c. vi. sunt sumpta.

De ponderibus Capitulum. cxxij.

Ponderum etiam ut dicitur Ipsi. sicut et mensuram expedit scire modum. Luctus enim corporis rebus nature potentia pondus dedit. suum quoque regit omnia pondus et ideo pondus a ponendo est dictum. Omnia enim ponit pondus et collocat in suo loco. quod nihil aliud est pondus nisi imperpetui tidentis ad locum suum. Duplex autem est ponderis principium effectum. s. leuitas et gravitas. Unde leuitas in simplici materia et subtili movet sursum nec quiescit donec veniat ad locum suum. et ideo ignis suo pondere movetur sursum nec quiescit donec veniat ad speram suam. Econtrario gravitas dominans in materia corpulenta et terrestri movet deorsum nec quiescit donec centrum inveniatur ad quod tendit. et ideo omnia gravia suo pondere centrum petunt. unde omnis materia rara et subtilis duplicem habet causam leuitatis. Nam talis materie partes cum sint subtiles moventur a centro ad circumferentiam nec quiescunt quousque tangant eam. Talis etiam materia propter partium rarefactionem plurimum est porosa. et eius partes subintrat virtus ignea que partes terrestriores dissolvit et consumit. et sic totum corpus leuigat et sursum ducit. Unde calor maxima est causa et potissima leuitatis. sicut frigiditas est motus est a circumferentia versus ad centrum. cum est compactio partium et coadunatio et per consequens gravitatis. Unde omne corpus quantum est solidum et compactum tanto gravius. et quanto rarius tanto leuius invenitur et cum pondus respiciatur et ta leue. quod grave rone inclinationis utriusque ad locum suum sibi a natura naturaliter deputatum. nomen tamen ponderis sibi vulgare deditur ratione gravitatis. nam quod descendunt propter suam gravitatem dicuntur ponderosa. quod vero ascendunt sursum lenia dicuntur. et per oppositum non ponderosa visuale dividuntur. et ideo dicitur Ipsi. li. xv. quod pondus dicitur est penitum eo quod in statera pedeat iam libram. Secum au-

tem istum modum sumendi visualiter sonum nomen poterit aliquam res in qua sic ponderano. aliquam res ponderata. aliquam massa circa quam res pondere indicanda ponderatur. Instrumentum itaque in quo ponderano fieri solent diuertimode nuncupantur. de ei trinita que sunt Ipsi. est gemma ponderum lant equali examie pedes facta propter maiora ponderanda ut sunt ceteraria et talia. sic momentana pro parva modicaque pecunia appendenda. statera a stando est dicta eo quod duabus lancibus in vno medio stilo librata equaliter stet. lances dicuntur autem quod quibus enei duo tenuissimum in quorum vno ponitur pondus ponderans et in alia res ponderanda. est itaque iustum pondus quando ambe lances cum suis ponderibus equaliter sibi invicem correspondent. Solus autem sine lingua sequens lancem magis ponderantem momentum statera nominatur. s. filum mediis quo trutine statera regitur et lances adquantur examen dicitur ut dicitur idem. Vnicuique autem ponderi certus est modus nominibus propriis designatus. ut dicitur Ipsi. Calculus enim dicitur minima pars ponderis. et est unius pars obuli constans et pondere. duorum granorum lentis et vocabatur calculus propter parvitatem. quia calculus est ita modicus ut sine molestia pulsetur. Siliqua. xx. pars est solidi cuius nomen a fructu arboris natura sumpsit. Obulus siliquis tribus appenditur. sicut enim olum ex ere ad modum sagitte unde et nomen accepit. sagitta enim obulus a grecis dicitur. ut dicitur idem. Scrupulum sex siliquarum pondere constat et apud grecos dragma vocatur et est dictus sic diminutive a lapillo breui qui scrupulus vocatur. Dragma est octava pars unice et denarii pondus argenti tribus constat scrupulis. id est decem octo siliquis. Denarius aliter est dictus quia pro decem minimis reputatur. sicut enim olum ex ere ad modum sagitte dicitur et deesse videtur nam veteres integrum solidum dicebant atque totum. Annulus idem est quod denarius nomine et effigie principis insignitus. nam ab initio nullius nisi numerus argenteus erat ut dicitur Ipsi. Sextula idem est quod solidus sic dicitur eo quod bis sex unices compleat. Nam vulgus aureum solidum vocat. cuius tercia parte tremissem vocat eo quod solidum facit tremissem. Sextula bis assumpta duella facit. ter posita staterem reddit ut dicitur ibidem Ipsi. Stater est medietas unice appendens aureos tres. unde et vocatus est stater quod et tribus solidis stet. h. et semuncia dicitur quod semis habet de unice. hic et semis quia ponderis semis est. quasi semis assis ut dicitur idem. Est autem assis minimum in ponderibus sicut unitas in numeris ut dicitur glossa ibi. Nonne due passeris assis veniunt. Quadrans quarta parte unice ponderat et dodrans dicitur in hebraico. Lidus in latino sicel dicitur in hebreo. h. assis apud eos unice pondus. Apud grecos vero quedam modum apud latinos ciclus quarta pars unice est. et stateris medietas. dragma appendens duas. unde ciclus in literis diuini. unice est. h. apud gentes quarta pars unice est dicta eo quod vniuersitate minimorum ponderum sua unitate vincat siue vincat et complectatur. Constat autem ex dragma. viii. id est scrupul. xiiii. quod legitimo pondere habetur quia numerus scrupulorum eius duodecim diei et noctis metitur vel quia libram efficit duo decies consumpta. Libra. xii. unices gressat. et ideo gen-

perfecti ponderis reputat. qz tot vncijs cōstat quot
nerisibus annus. Est aut libra dicta quasi libera qā
mixta intra se pondera p̄dicta cōtinet et cōcludit vt
x. ysi. ibidē. Libris duas cōtinet libras. Est em̄ bi
sonis libra duplicata. mma. c. draginis appēdit et ē
ionē grecā. Talentū sumūnū pondus esse d̄r apud
grecos. nam nihil calculo minus sine asse. qd̄ em̄ fac
onitas in numeris hoc facit as sine calculus in pon
deribus. talento v̄o nihil ē maius. s; hoc pond⁹ va
riatur inter gentes. nā apud romanos talentum est
ccij. librarū sicut plautus ostendit qui dicit duo ta
lenta esse. C. xliij. librarū. Est aut talentū triplex mi
nimū mediū et summū. Minus ē l. librarū. mediū
lxxij. sumū. cxx. librarū p̄stat et illud talentū fuit talentū
sanctuarij. Lutenarij numeri nomē est et est sum
mū eo qz. c. librarū pōd⁹ p̄tineat qd̄ pōd⁹. p̄p̄tē p̄fecti
onem nūeri cētēnarij instituerūt romani. Duculqz
ysi. li. xv. in. c. de ponderibus et mensuris.

De modulatione cantus

Ca. cxxij

Ascut aut̄ subservit the
ologice discipline ars numerādi et mensurā
di sic eidē simulat̄ scēntia modulandi. Nā musica
que modulationis in sono et in cantu est pericia sa
cre scripture misterijs valde ē necessaria. nā ip̄e mū
dus quadā armonica p̄portione fert̄ esse composit⁹
vt di. ysi. li. iij. et celū ip̄m sub cōsonante modulāde
dicit̄ circūagi et reuolui. nā musica mouet affectus.
in diuersos habitus puocat sensus. In plijs quoqz
tube concētus pugnātes accēdit. ac quāto vehemē
tior fuerit clangor tāto fit anim⁹ ad certamē fortior.
Si quidē et remiges cātus horat̄ ad tolerādos q̄ssi
bet labores animū em̄ mulcet et singulariō opm̄ sati
ganones vocis modulatio consolat̄. exercitatos q̄qz
animos sedat musica. sicut legit̄ de dauid qui a sp̄i i
mundo sanlem arte modulandōis liberauit. P̄pas q̄
qz bestias nec nō et serpentes volucres atqz delphi
nes musica puocat ad auditū. sic vene sic nerui cor
poris et eorū pulsus sic omnes corporis artus virtute
armonica pariter sociant̄ vt di. ysi. Musica autem
tres sunt partes. s. armonica. rithmica metrica. Ar
monica vero est que discernit in sonis acumen et ḡ
nem fm̄ arsim et thesim. s. eleuationē et depeffionē
z p̄portionalē soni et vocis imitationē. z ē armoni
ca dulcis cantū cōsonantia. pueniens et p̄porti
one debita in diuersis vocibus. flantibus. pulsibus si
ne sonis. nā vt di. ysi. aut voce edit̄ sonus sicut p̄ fau
ces. aut flatu sicut p̄ fistulam atqz tubam. aut pulsus
vt p̄ cymbalū aut citharā et hmoi que p̄cussa sunt ca
nora. z d̄r armonia ab ad et monos. i. vni; quia ad
vnam concordia tendunt in cantibus oēs voces vt
di. bug. nā in omni melodia exigunt̄ plures voces si
ne soni et hi cōcordes. qz vbi ē vox vna tñ aures nō
placet sicut est vox cuculi siue cantus vbi aut̄ pluriā
est dissona diuersitas nō delectat̄. qz talis diuersitas
p̄ discordia nō cantū s; vllulātū p̄creat. Sed vbi est
vocū plurimarū z diuersarū concordia vmo ibi armo
nica. p̄portio est z modulatio siue dulcis simphonia
Vñ ysi. Simphonia inquit ē modulationis tem
pamentum concordans sonis in graubus et acutis
et p̄ hanc armonia voces acutiores et grauiorē cō

ueniant et concordant vt itā si quis ab eo dissoner
rit sensum auditus offendat et talis concordia vo
cum dicit̄ eufonia que ē vocis suauitas que a suau
tate et melle d̄r melodia cui cōtraria ē diaphonia. i.
vox dissonans siue discrepās z deformis ad melodi
am. Ad armoniacam faciendā requirunt̄. dyascema
dyesis tonus. ypludius podoius. arsis. tēsis et sua
uis vox siue solus t̄p̄ans. Dyascema itaqz dicitur
vocis spacium ex duobus vel pluribus sonis apta
tuum. Dices dicitur spacium et deductio modulan
di de vno in alterum sonum. Tonus est acuta enū
ciatio vocis. est em̄ armonie differentia et quantitas
q̄ in vocis accentu vel tenore p̄sistit. cuius genera in
xv. ptib; musica diuisert̄. ex q̄b; d̄r ypludius nouissim⁹
sacutissim⁹. pōdon⁹ aut̄ oim̄ ē ḡuissim⁹ vt di. ysi. d̄.
Arsis ē vocis eleuatio. i. ininū cantus. Tēsis ē vo
cis positio z hic ē finis vt dicit̄ ysi. Vñ cant⁹ est vo
cis inflectio. Nā sonus directus est vt dicit̄ idē. z so
nus p̄cedit cantū. Omnis em̄ vox ē sonus s; nō econ
uerso. Nā sonus ē obiectū auditus. qz quicqd̄ andi
tu papit̄ sonus d̄r vt it̄ago; arborū z collisio lapidū
strepitus fluctū z ventorū. garrus̄ auū. mugit⁹ ani
malū. voces z clāgores hominū z percussiones orga
norū. Vox aut̄ p̄p̄tē d̄r sonus ab ore animalis. pla
tus. Ex aere autē percussio z ad sup̄ficiē duri corporis
alliso generat̄ son⁹. cuius allisionis percussio citius et
facilius visu percipitur q̄ eius sonitus audiat̄. z iō a
tius videt̄ p̄cedēs conuulsio q̄ tonitruū aures ho
minis p̄fundant̄. Vox autem ē tenuissimus aer ple
ctro lingue formatus. Et ē quedam vox signata na
turaliter vt garrus auū z gemitus infirmorum. et
alia signata ad placitū vt vox hoīs articulata et
ad aliqd̄ verbū p̄ferendū rōis impio lingue organo
informata. vox em̄ vbi vebicūlū ē nec pot̄ cōceptus
vbi in mente exterius exprimi nisi vocis admittit
lo mediāte p̄ferat̄. Vñ intellect⁹ primo verbum in
mēte gignit qd̄ p̄ vocē posita ore p̄mit. Vñ vbi a
mēte genitū et cōceptū p̄ vocē quasi p̄ organū se erte
rius oūdit. Vox autē disposita ad cantū et ad melo
diā habet duas p̄prietates vt di. ysi. d̄. suaves in
quit voces sunt subtiles et spisse et clare acute et p̄spi
cuse. Subtiles sunt in quibus spūs nō est fortis qua
lis ē i infanabns et in mulieribus et in alijs nō hūit
bus nervos grossos et fortes et spissos. Nā subti
les corde emittunt voces siue tonos tenues et subti
les. pingues vero et spisse sunt quādo spūs multus
egredit̄ vt ē vox virozū. Clare q̄ bene timule et so
nore omni raucedine imprimite. Acute sunt valde al
te. Perspicue voces sunt que longina protrahuntur
ita qz i cōtinuo implent omne locum sicut clangor
tubarum. Dura vox et rauca est q̄ violenter eme
tit sonū suum sicut tonitruum et son⁹ incudis q̄ p̄
cutit̄ ferrum durum. Aspera vox est rauca et que di
spertit̄ p̄ minutos et dissimiles pulsus. Leca vox ē
que cū mor̄ emissa fuerit cōtescit atqz suffocata. ne
qua q̄ longius p̄ducit̄ vt patet in fictilibus. Vinno
lētā vox ē mollis et vox flexibilis atqz leuis. Et hec ē
dicta vinvolenta a vinno hoc est a timno mollit̄ re
flecta. Perfecta autem vox est alta suavis fortis et
clara. alta vt in sublimi sufficiat. clara vt aures im
pleat. sumus ne trepidet et desiciat. suavis siue dulcis

auditū nō deterreat h̄ potius vt aures demulceat ad audiendū et animos blādiendo ad se alliciat z cōfor tet. Si et bis aliqd̄ defuerit vox p̄fecta nequaquā erit vt di. ysi. Est p̄ma armonia organica q̄ ex flatu con stat. q̄n. s. aliqua instrumēta artificialit̄ p̄parata fla tu debito p̄fusiōnē ex cuius flatus quātitate. et or ganivaria quātitate diuersi soni artificialit̄ p̄creant. vt p̄ in organis tubis fistulis et cōsimilibz q̄ oīo vari os sonos p̄munt. Organū ē generale nomē vasorū oīm musicorū specialiter t̄m. p̄paratū est instrumento ex multis cōposito fistulis cui folles adhibent̄ z hoc solo musico instrumētū vti iā in ecclia in p̄s̄ in se quentis et p̄ninus p̄pter abusum histrionū euectis alijs instrumentis.

De tuba

La. cxxvii.

Tuba a tirrenis primi

Est inuenta. de q̄bz Virgi. Tirrenusq̄ tu be mugire p̄ ebera clangor. Tuebant̄ aut̄ antiq̄ tu bis in p̄lis ad hostiū terrificatiōnē. ad cōmūionū animatiōnē ad equoz bellicoz in pugnam. puoca tiōnē. ad belloz inuendā cōgressiōnē. ad signandā ī certamine cū victoria veneratiōnē. ad fugiendoz sine fugitiuoz reuocatiōnē. Item vtebant̄ tubis in festis et in cōmunijs p̄pter cōuocatiōnē. p̄pter exēra tatiōnē ad dei laudē et p̄pter leticie et gaudij p̄comi zatiōnē et inuitatiōnē. p̄ceptū enī fuit iudeis vt ī bel lis tubis sacris clangerent et etiā in initio noue lune buccinarent. z vt anniū iubilēū qui ann⁹ erat remis sionis tubaz sonitu. p̄nūciarēt et gaudiū ac quietē omibz p̄mūlgarent. Est aut̄ p̄prie tuba vt di. ysi. li. xviii. instrumentū bellicis certaminibz adhibitu z ad denunciandā signa belloz vt vbi exaudiri p̄eo nō poterat p̄ tumultu sonitus tube clangeris attinge ret. z dī quasi toua. i. cana interius cōcaua et valde plana. p̄pter ampliozem flatus receptionē. exterius aut̄ est rotūda circa tubantis orificiū valde stricta. h̄ in parte anteriori multū ampla manu clangētis ad os ponit̄. regit̄. erigit̄. depūnit̄ et tenet̄. cuius son⁹ varius ē vt di. ysi. nā interdū canit̄ vt bella cōmittā tur. interdū vt eos qui fugiūt insequāt̄. interdum vt exercitus intra se recipiat̄.

De buccina

La. cxxviii.

Buccina dicit̄ quasi vo

ciua parua scilicet tuba cornea v̄ lignea sine enea qua signū dabat̄ antiq̄t̄ cōtra hostes. nā vt di cit̄ ysi. li. xviii. pagani agrestes ad omnē vsū pari ter sono buccine cōuocabant̄. Vnde. p̄prie buccina aggressibus signū fuit. de quo. p̄prie. Buccina co gebat̄ pulcos ad arma quirites. huius clar⁹ buccinū dī vt di. idē. buccinis aut̄ comēis vte ant̄ be brei p̄cipue in kalendis in memoriā liberationis ysa ac pio eo comuto arietē in sacrificio immolato vt di cit̄ glo. super Gen.

De tibia

La. cxxv.

Tibia dicit̄ esse dictā eo

q̄ de cerninis tibijs et binnuloz̄ credit̄ p̄ mitus fuisse facta. Vnde tibiē dixerūt tibiariū can tus. Vnde in Mug. tibia dī a tibiū quod ē sc̄ripus

vel calamus quia a quibusdam calamis tale instru mentum antiquitus fiebat. z hinc dicit̄ hic tibiē. huius nis. ille qui tibia canit. Et fuit quondam in strumentū lugubre quo vtebant̄ homines in fune ribus mortuoz̄. vt dicit̄ glo. sup̄ Math. ix. cū au disset tibiēnes zc. i. carne lugubre canentes.

De calamo

La. cxxvi.

Calamus a calando ē

Dicit̄ id est a fundendo voces z est gene rale nomē fistularū. Nam fistula est dicta eo q̄ vocem emittat. nam fos grece vox latine. stolia v̄o emissa. vnde fistula quasi emittens sonum siue vocē. Hac vtiunt̄ venatores quia eius sonū cerui libent̄ audiunt. h̄ dum vnius venatoris fistulatione ceru⁹ ad auditū alliciat̄ mox de alio de quo nō p̄cauet sagit tatur. Vox aut̄ fistule decipit volucres dum canen do earū simulat et fingit voces. Vnde dicit̄ fistula dulce canit volucrē dum decipit auceps. fistula in super delectat oues. z ideo fistulis vtiunt̄ pastores dum vigilat sup̄ gregem suū. Vnde z quidā no mine pan dicebat̄ esse deus pastoralis qui pan⁹ dī pares calamos ad canū adaptauit et studiosa arte composuit. de quo Virgi. dicit̄. Pan p̄amos cala mos cera cōiūgere. plures. Instituit pan curat oues omiūq̄ magistros z inde instrumentū fistularū ab eo inuentū pandorū est vocatum vt dicit̄ ysi. Ad huc fistulis se. e. citant̄ vigiles et earum melodie suauitate ad dormiendū citius et suauius puocāt in le ctulis quiescentes.

De sambuca

La. cxxvii.

Sambuca est genus li

ani fragilis cuius rami sunt concavi z va cui atq̄ plati vnde tibiē componunt̄ et quedā spe cies simphonie vt di. ysi.

De simphonia

La. cxxviii.

Simphonia est instru

mentum musicum quod fit ex ligno concavo pelle contenta in vtraq̄ parte sua quā musici hic inde virgulis ferunt. fitq̄ in ea ex concordia gra uis et acut̄ suauissimus cantus vt di. ysi. simphonia tamen dicit̄ collatio et concordia quorūcumq̄ ligno rum. sicut chorū dicit̄ concors vnitas diuersarum vocum vt di. glo. sup̄ Luc. xv.

De armonica

La. cxxix.

Armonica richmica ē

conoz̄a melodia ex pulsū z percussione ner uoz̄ et tinnitu metalloz̄ generata. et hinc armonie diuersa subiecerunt instrumenta vt tympanū cym balum lyra citbara psalteriū atq̄ sistrum.

De tympano

La. cxi.

Tympanū ē pellis siue

coriū ligno ex vna pte extēū. ē enī ps media simphonie in similitudinē cribz̄ z v̄gula p̄caut̄ qued̄ modū p̄caut̄ simphoniam vt di. ysi. cui si fuerit iuncta fi stula dulciore reddit melodiā

De citbara

La. cxli

Cithara ab apolline ē
 reperta fm̄ grecorum opinionē. Est autē ci-
 thara similis pectori humano eo q̄ sicut vox ex pe-
 ctore ita ex cithara cantus p̄cedit et idē sic ē appellata
 nā pectoris doricæ lingua cithara appellat̄. paulatin
 aut̄ plures eius species extiterūt. vt psalteria. lire et
 bimōi et aliq̄ h̄nt formā quadratā aliq̄e trigonales.
 cordam̄ etiā numerus multiplicatus ē et cōmutatus
 genus. veteres aut̄ vocauerūt cithara fidiculā vel
 fidicē. q̄ tā h̄n concurrūt inter se corde eius q̄ bene
 p̄uenit inter quos fides sit. habebat aut̄ cithara. vij.
 cordas. vñ virgi. vij. sunt soni. vij. discrimina vocūz
 Discrimina aut̄ sunt dicta idē q̄ vna cordavine cor-
 de similem sonū reddit. Id aut̄ sunt. vij. corde vel q̄
 totā vocē implent. vel q̄. vij. monō sonat celū. Cor-
 da aut̄ est dicta a corde. q̄ sicut pulsus cordis ē in pe-
 ctore. ita pulsus cordarū est in cithara. Idas primo
 mercuri? excogitavit idemq̄ p̄noz in nervos sonūz
 struxit vt di. yli. Corde aut̄ quanto magis sunt sicce
 et etiā magis tense tanto ampli? sunt sonore. plectrū
 aut̄ dī instrumentū quo t̄panē corde z tendunt.

De psalterio

La. cxliij.

Psalteriū a psallendo
 id ē a cātando nōiatū eo q̄ ad eius vocem
 chorus cōsonando respondeat. Est aut̄ similitudo
 cithare barbarice in modū dēle literē. Sz psalterij z
 cithare hec ē differentia. q̄ in psalterio lignū cōcauit
 vnde sonus reddit̄ superius bz et deorsum ferunt̄
 corde et desup sonant. cithara vō cōcauitatē ligni in
 ferus bz psalteriū hebrei habēt decacordē. i. decē cor-
 darū fm̄ numerū decē p̄cepōnū. sunt aut̄ optie ei?
 cordule de auricalco et etiā de argento.

De lira

La. cxliij

Lira a varietate vocūz
 est dicta eo q̄ diuersos sonos efficiat vt dic̄
 yli. Liram p̄mo a mercurio fuisse inuentā dicūt hoc
 modo. Vñ regrediens nilus in suos meatus. varia
 in campis animalia reliquisset. relicta ē etiā et testu-
 do que cū putrefacta ēēt et nerui eius remansissent.
 extenti infra conebam. p̄cussa a mercurio soum de-
 dit et ad eius spēm lirā fecit et tradidit ophēo q̄ bu-
 iusmodi rei maxime fuerat studiosus. Vñ dicebat̄
 eadē arte nō solū ferās h̄ etiā fara et siluas cātus mo-
 dulatione applicuisse. H̄ac. s. lirā p̄pter studiū amo-
 rem et carminis laudē inter sidera locatā esse musici
 fabulauē vt di. yli.

De cimbala

La. cxliij.

Cimbala sunt quedaz
 musica instrumenta que p̄cussa inuicem se
 tangunt et sonū faciunt et tintinū.

De sistro

La. cxlv.

Sistrū ē instrumentūz
 musicū sic ab inuentrice nōiatū. nā ylis regi-
 na egyptoz sistrū inuenisse p̄bat. Vnde iuuenalis
 Ibis et irato seruat mea lumina sistro. Idēo mulierē
 hoc vtunt̄ instrumentū q̄ eius inuentrix fuit mulier.

er. Vnde et apud amazones sistro ad bellū femina-
 rum exercitū aduocant̄.

De tintinabulo

La. cxlvj.

Tintinabulū a tintinā

do est dictū. z ē pua uola vel cāpanella. q̄re
 supra de vasis in lra v. Idz aut̄ cāpana hoc p̄puz
 q̄ dū resonando alijs p̄ficiat et frequēt̄ icu se cōlu-
 mit. Nec et h̄ alta alia defuit̄ musice? discipline
 scia tractat de vocibz et sonis. Considerat aut̄ mbulo-
 minus rez naturalū dispositiones z numeroz pro-
 portiones. sic exemplificat̄ Bobe. de numero duo-
 denario ppato ad sex. et alios numeros intermedi-
 os di. sic. Inuenim? hic inq̄t oēs musicas p̄sonāas
 nā. vij. ad. vij. z. ix. ad. xij. ppati sc̄q̄terciā p̄portioz
 reddūt. z simul faciūt dyateserō p̄sonāas. Sex vō
 ad. ix. z. viij. ad. xij. ppati reddūt sc̄q̄alterā p̄por-
 tio nē et dyapēte efficiūt simphonā. xij. vō. ad. vij. p̄sice
 ti duplicē quidē reddūt p̄portio nē. h̄ dyapason sim-
 phonā cantāt. Q̄t̄. q̄t̄ ad. ix. ipi p̄ se medijs p̄sice-
 rati epogdonū iūgūt qui musica modulatōe tonus
 vocat̄ q̄ oim musicoz h̄noz mēsurā ē cōis oim etiā
 sonoz ē puissim? Vñ notādū ē q̄ int̄ dyateseron
 et dyapente p̄sonāaz ton? differētia ē sic inter sc̄q̄-
 terciā z sc̄q̄alterā p̄portio nē sola ē epogdolis dīta.
 Hucusq̄ Bob. in l. arismetice. c. vlt. Dic̄ etiā idē
 in p̄logo. j. l. sic. Musica inq̄t q̄ p̄o sit numerorūz
 vis ex hoc. p̄bari p̄ōt q̄ p̄o: sunt illa naturaliter q̄
 p se constant q̄ q̄ ad aliqd referūt et ipa musica mo-
 dulatione nūeroz noibz adnotat̄ vtz. dyateseron em̄
 z dyapēte z dyapason ab aficēditis numeri noibz
 nūcupat̄. ipoz quoq̄ sc̄hoz aduersuz se. p̄portio so-
 lū z nō alijs numeris inuenit̄. nā q̄ son? in dyapasō
 simphonia. est idē duplicis nūeri. p̄portio nē. colligit̄
 q̄ dyateseron ē modulatione epitrita collarōe. i. sc̄q̄ter-
 cia colligit̄ vel p̄ponit̄ quā dyapēte simphonā vo-
 cat̄. hemiloia mediāte p̄iūgit̄ q̄ in numeris epogdo-
 nus. i. supra. vij. dī z ē tonus in musica vt di. idē ibi
 dē. sc̄q̄tercia p̄portio i. arismetica dī dyateseron i
 musica z q̄ hemiloia. i. sc̄q̄altera p̄portio in arime-
 trica dī dyapente in musica. est aut̄ dyapēte s̄ dyapa-
 son p̄sonāna quā maior vox bz minorem notūā du-
 plo z eius medietatē. Sc̄q̄tercia numer? ē nume-
 r? nūero ppatus h̄ns terciā p̄tē minorā. Si vō ha-
 buerit̄ quoz sc̄sq̄quātus. z si q̄nqz sc̄sq̄quāt? et sic
 vterius. vñ sequit̄er? ē qui minor ppatus bz euz
 sc̄l' et ei? terciā p̄tē. v̄bigra si. iij. cōpares trib? hēbit
 in se q̄ternari? totū ternariū et ternarij terciā p̄tē. s. j.
 z si. viij. ad. vi. octonarius hēbit totū senariū et terci-
 am p̄tē ei?. s. binariū. z si. xij. nonenarij duodenari?
 p̄tinebit totū nouenariū et ei? terciā p̄tē. s. ternarij
 Sic si. xij. ppaueris ad. xx. z. xx. ad. xxv. z. xxij. ad
 xxvij. z ita d̄ alijs sic sp̄ inuenies. Nam vō sc̄sq̄-
 alter ē q̄ nūerus maior ppāt? minor p̄tinet totales
 nūerū minorē z ei? medietatē. v̄bigra. i. iij. ppāt?
 binario bz i se duo et eoz medietatē. s. vnitatē. sic. vj
 p̄tinet in se. iij. et eoz medietatē. s. ij. sic. ix. senariū in
 se claudūt et eoz mediā p̄tē. s. iij. sic. xij. ad. vij. z. xv.
 ad. x. z sic de alijs. Nec liquidē v̄ba yz se sunt. p̄sun-
 da plurimū z obscura nisi bis qui i arismetica istru-
 ctū sē z etiā in musica disciplina. nā arismetica? geo-

metricis et musicis sunt voce plurima darioza que minus exercitatis in hinc penitus sunt obscura et ideo qui predictorum verborum et proportionum tam numerozum quod vocum et sonorum habere notitiam desiderat arismeticoz et geometrozoz et musicoz industria psulere non premitat. tanta enim ut di. ysi. in li. iij. e virtus in numeris figuris et musicis symphonijs quod ipse homo sine eis non potest. quia musica perfecta omnia comprehendit. Nec collige itaque ex predictis pars musica symphonia contraria et disparata conciliat. quia acutus et acuta grauibus modificat et adaptat. affectiones contrarias et aduersas reconciliat. maliciofos animi motus reprimat et refrenat sensus debilitatos reparat et confortat. vnitatem exemplaris diuini in operibus contrarijs et diuersis maxime premitat. terrenis celestia et celestibus terrena posse vniri in concordia manifestat. Letos animos magis letificat et tristes magis tristificat. quod ut di. Aug. et quadam occulta anime et armonie consimilitudine appetat melodia animi affectionibus se conformat. et inde e quod dicunt auctores quod instrumenta musica letum reddunt leno et triste tristiozem efficiunt. Residuas armonie proprietates quere supra in eodem vbi ista et et alia verba Hieronimi recitant.

Conclusio libri.

Ista autem que breuiter de rebus naturalibus accidentibus interseruimus ut puta de coloribus liquoribus ponderibus men-

suris sonis et vocibus iam dicta sufficiant. quod ut estimo rudibus et paruulis in christo mihi similibus que de proprietatibus rerum naturalium in .xix. particulas se digesta sufficere dicit ad aliquam inueniendi similitudinem naturam quam de causa diuina scriptura rebus naturalium et earum proprietatum tam exquisitis symbolis vult et figuris. protestor autem in fine huius opusculi quendam modum in principio quod omnibus que sunt diuersas materias in hoc tractatulo continens parum vel nihil de meo apposui sed simpliciter sanctorum verba et phoraz dicta pariter et commenta varietate primum sum secutus ut simplices et paruuli qui propter librorum infinitates singularium rerum proprietates de quibus tractat scriptura inuestigare non possunt in promptu inuenire valeant saltem superficialiter quod intendunt. Simplicia siquidem sunt et rudia que excerpti vtilia tamen nubi rudi et meo consimilibus eadem iudicavi. et ideo suadeo simplicibus ut hec simplicia non contemnunt sed cum hec plene intellexerit ad subtiliora intelligenda et inuestiganda ad maiorum et doctorum industriam recurrere non differant nec omittant quod prudentie et arbitrio hec relinquunt ut minus sufficienter dicta vel excerpta corrigant et si aliquid supaddere iudicauerint secundum gratiam eis datam desuper supaddant. ut illud quod per me pauper rudi et simpliciter aliquis fuit inchoatum perducatur eorum solertia ad perfectum. ad ipsius honorem et gloriam qui est alpha et o principium et finis omnium bonorum qui est deus sublimis et gloriofus viuens et regnans in secula seculorum Amen.

Explicit tractatus de proprietatibus rerum editus a fratre bartholomeo anglico ordinis fratrum minorum. Impressus per industriosum virum Stephanum Koburger in ditione Nurenberge civem. Anno salutis gratie. MD. cccc. xxi. die Junij.

et vocibus iam dicta sufficiant. quae
libus et parulis in rpo mibi similibus
metantibus reru naturaliū in .xii. particulis
sufficere dicit ad aliquā inveniendi similitudinem
dem qua de causa diuina scriptura reru
carū proprietatū tā exquisitis simbolis vsq̄
prodest: aut in fine huius opusculi
in principio q̄ omnibus que fm diuersis
hoc tractatulo continentē parū vel mbū
posui h̄ simpliciter sanctorū verba et p̄
inter et cōmenta varietate sua sum secun
lices et parulis qui ppter librorū infirmitate
rerū proprietates de quibus tractat scriptura
tare nō p̄t in promptu inuenire valeant
ficialiter qd̄ intendat. Simplicita siqu
quia que excerpti volua n̄ mibi rudi et m
das eadē indicau. et iō suadeo simplicitate
simplicita nō cōtinent h̄ cū hec pleni? intē
subtiliora intelligenda et inuestigāda ad m
dopz industriā recurrere n̄ differat nec com
pendiose et arbitrio hoc relinq̄ vt minus in
uicta vel excerpta coniūgat et si aliq̄ supaddē
auerint fm grām eis datā desup̄ supaddē
qd̄ p̄ me pauper rudi et simplici aliqui
am perducatur eorum solertia ad perfecti
s honorem et gloriam qui est alpha et ω
et finis om̄ bonorum qui est deus sublimis
us vias et regnās in secula seculorū Amen

rerū edit? a
frat̄r mino
rū Zibonias
m. Anno
m̄.

AE2 .B28 *
Bartholomaeus, Anglicus, 13th cent.

De proprietatib[us] rerum

Bib: 72718

FOCUS
10/25/11

1111
1035
1111

HOUSTON NY

Water damaged in flood, June, 1972. Book taken apart. Leaves washed and deacidified with magnesium bicarbonate. Folds reinforced. Resewed on raised linen cords. New all-rag end paper signatures. Unbleached linen hinges. Hand sewed headbands. Rebound in full Hewit calfskin. Original wooden boards and original clasps and bosses reused. Original leather sides enclosed in mylar. Box constructed to protect. Leather treated with potassium lactate and neat's foot oil and lanolin.

Carolyn Horton & Associates
430 West 22nd Street
New York, New York 10011
February, 1977

